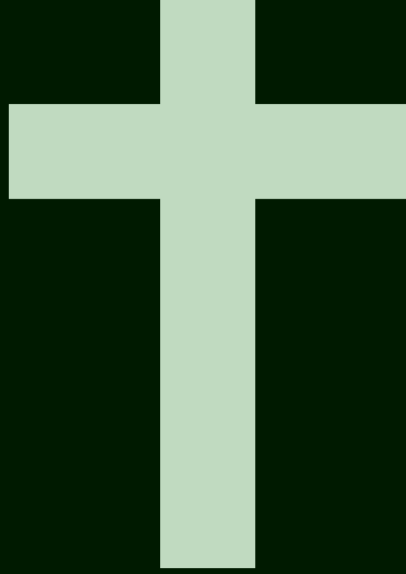


Dónbeenì páaní  
fĩle vũahũ



New Testament in Buamu (UV:box:Buamu)

**Dónbeenì páaní fīnle vūahũ**  
**New Testament in Buamu (UV:box:Buamu)**

copyright © 2012 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Buamu

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

**Copyright Information**

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

**The New Testament**

in Buamu

**© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.**

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-22

---

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 30 Dec 2021  
331a1641-e36a-5300-8cb1-c9476fcef9bf

## Contents

Matiye . . . . .	1
Maaki . . . . .	49
Luki . . . . .	79
Zān . . . . .	133
Bè-wénia . . . . .	168
Oroomusa . . . . .	213
Koréntesa nín-yání . . . . .	235
Koréntesa nun níi . . . . .	256
Kalasiisa . . . . .	269
Efɛɛzesa . . . . .	276
Filiipusa . . . . .	283
Koloosisa . . . . .	288
Tesaloniikisa nín-yání . . . . .	293
Tesaloniikisa nun níi . . . . .	298
Timotee nín-yání . . . . .	301
Timotee nun níi . . . . .	307
Tiite . . . . .	312
Filemōn . . . . .	315
Hebere . . . . .	317
Zaaki . . . . .	333
Piɛre nín-yání . . . . .	339
Piɛre nun níi . . . . .	345
Zān nín-yání . . . . .	349
Zān nun níi . . . . .	355
Zān tɪn níi . . . . .	356
Zude . . . . .	357
Bè-sànkani . . . . .	359

## Le Dónbeenì bìn-tente vūahū na ó o Matiye túara

### *Vūahū túaró nūhū*

O Matiye lé o Yeesu nī-kenínia píró nūn nī-kéní. O bía mí vūahū yi le o Yeesu \*Krista lé o kánílo na khíi buen, yā le Dónbeenì yánkaa dó mí nūi nōn le mí ì na 6a \*zúifùwa yi. O mún zéénia bño 6a zúifùwa ya-díwá pánáa o Yeesu.

O Matiye bía a Yeesu teró là a háyónmu bño. O bía le o Yeesu lé o bée na wà 6ueé kání 6a nùpua mí bè-kora yi (Matiye 1-2). O mún bía bño ó o Zān bátízéráa o Yeesu, làa bño ó o Satāni khārāa wo lora (Matiye 3-4). O zéénia bño ó o Yeesu sá lè mí tonló ho Kalilee kshū yi (Matiye 19-28).

O Matiye sankaa o Yeesu kāránló làa cúa-hónú:

1. Ho tūiá poni bèró yi bño (Matiye 5-7).
2. Le \*Dónbeenì béenì bño keníló (Matiye 10).
3. Hā wāhio bño hēnūn na wee zéení le Dónbeenì béenì bio yahó (Matiye 13).
4. Bño le Dónbeenì nùpua ko 6a 6ua lè mítén (Matiye 18).
5. O Yeesu bñí buenló bño (Matiye 24-25).

### *O Yeesu lé o Krista bio bon (Luki 3.23-38)*

<sup>1</sup> O Yeesu \*Krista nōnkāni lé dño kà: O Yeesu Krista nōnkāni can o \*Daviide yi, ó o Daviide nōnkāni 6èn can o \*Abaraamu yi. <sup>2</sup> O o Abaraamu lé o \*Izaaki 6àn maá.

O o Izaaki za lé o \*Zakoobu,

ó o Zakoobu za lé o \*Zudaa lè mín zàwa,\*

<sup>3</sup> ó o Zudaa zàwa na ó o yú là a Tamaare lé o Farēesi là a Zeraa,

ó o Farēesi za lé o Hēsiron,

ó o Hēsiron za lé o Araamu,

<sup>4</sup> ó o Araamu za lé o Aminadaabu,

ó o Aminadaabu za lé o Naasōn,

ó o Naasōn za lé o Salamōn,

<sup>5</sup> ó o Salamōn za lé o Buaze na ó o yú là a Arahaabu,

ó o Buaze za lé o Obēede na ó o yú là a Uruute,

ó o Obēede za lé o Zesee,

<sup>6</sup> ó o Zesee za lé o bée Daviide.

O o bée Daviide za lé o \*Salomōn na ó o yú là a Uuri 6àn háa,

<sup>7</sup> ó o Salomōn za lé o Orobuaamu,

ó o Orobuaamu za lé o Abia,

ó o Abia za lé o Azaafe,

<sup>8</sup> ó o Azaafe za lé o Zozafaa,

ó o Zozafaa za lé o Zoraamu,

ó o Zoraamu za lé o Oziasi,

<sup>9</sup> ó o Oziasi za lé o Zuataamu,

ó o Zuataamu za lé o Akazaa,

ó o Akazaa za lé o Ezekiasi,

<sup>10</sup> ó o Ezekiasi za lé o Manasee,

ó o Manasee za lé o Amōsi,

ó o Amōsi za lé o Zoziasi,

\* **1:2** O Zudaa lè mín zàwa lé bía lé o Isirayēele nīpomu zī-núná píró nūn 6àn maáwà.

11 ó o Zoziasi za lé o Zekonia lè mín zàwa.  
Bún wó ká a \*Isirayεεle n̄pomu á ho \*Babiloonasa kíkáa yi á 6a vaá wee kàyá 6a kōhū yi.

12 B̄io 6a wi ho Babiloona yi mu kàyámu yi

ó o Zekonia ton o Salasiεle,

ó o Salasiεle za b̄èn lé o Zorobabεεle,

13 ó o Zorobabεεle za lé o Abiyuude,

ó o Abiyuude za lé o Eliakiimu,

ó o Eliakiimu za lé o Azoore,

14 ó o Azoore za lé o Sadooki,

ó o Sadooki za lé o Akiimu,

ó o Akiimu za lé o Eliyuude,

15 ó o Eliyuude za lé o Eliazaare,

ó o Eliazaare za lé o Matan,

ó o Matan za lé o Zakoobu,

16 ó o \*Zakoobu za lé o Zozeεfu, o Mari b̄àn báa.

O Mari mu lé wón ton o Yeesu na 6a le \*Krista.

17 A wáa lá a \*Abarahaamu nii wán à buee búe o \*Daviide yi, á 6a maáwà na s̄a mín á yú ho píru náa. O o Daviide nii à buee búe ho p̄ahū na ó o \*Isirayεεle n̄pomu á ho Babiloonasa kíkáa yi á 6a vaá wee kàyá 6a kōhū yi, á maáwà na s̄a mín á yú ho píru náa. A b̄èn lá b̄io 6a wi mu kàyámu yi nii wán à buee búe o Krista yi, á maáwà na s̄a mín á mún yú ho píru náa.

### *O Yeesu teró (Luki 2.1-7)*

18 B̄io kà lé b̄io ó o Yeesu b̄io wóràa á vaá bó a teró yi. Bàn nu Mari f̄ūaamu h̄ia b̄ò n̄on o Zozeεfu yi.† Ká s̄áni 6a ya mín, à bún ò o sù lè s̄aní lè le Dónbeen̄i Hácírí p̄ánká. 19 Bàn f̄ūaalè Zozeεfu f̄ù léé n̄upue na téréna. O f̄ù yí wi ò o dé n̄iyio mín f̄ūaalè Mari yi, ó o wi ò o s̄ánka búe mu f̄ūaamu. 20 B̄io mu wi o s̄ii yi ká, ó o Núhūso Dónbeen̄i wáayi tonkaro b̄ia làa wo h̄a k̄onkórà yi: «\*Daviide m̄onm̄anii Zozeεfu, yí h̄éz̄ón o Mari fé yaró. Le s̄aní na wi o wán ká ó o sù lè le Dónbeen̄i Hácírí p̄ánká. 21 O ò te o za báa. Fo ò cé o yèni làa Yeesu.‡ Orén lé ȳia á à k̄ání mín n̄pomu mí bè-kora yi.» 22 Mu búenb̄úen wó bèra a na à b̄io ó o Núhūso b̄ia lè mí ni-cúa f̄εero nii à ȳio lé. 23 O b̄ia:

«Ȳia yí zū báa á à s̄i le s̄aní á à te o za,§

á 6a wé è ve làa Emanuwεεle.

Bún kúará le: «Le Dónbeen̄i wi làa w̄en.\*»

24 B̄io ó o Zozeεfu s̄ina, ó o wó b̄io le Dónbeen̄i wáayi tonkaro le o wé. O f̄o a Mari á yan. 25 Ká a Zozeεfu m̄ah̄á yí wó a làa h̄aa yí m̄on f̄úaa b̄io ó o ton mí za, ó o Zozeεfu mu có a yèni làa Yeesu.

## 2

### *Ba bè-zūrlowà buéé búεεkio o Yeesu*

1 O Yeesu h̄ia ton ho \*Zudee kōhū lóhó na 6a le Betelehεεmu yi. Mu p̄ahū ká a \*Herode\* lé o b̄éε. O Yeesu mu teró m̄óndén, á 6a n̄upua búii na kàrána zū mu b̄io á zū h̄a m̄an̄ayio lè mí kúaráwa, á ló lè le wii h̄èníi buéé d̄ñ ho Zeruzalεεmu lóhó, 2 á 6a t̄uara: «Ba \*zúif̄úwa b̄éε na ton á wi wen? Le m̄an̄ayiiire búii hà lè le wii h̄èníi, á zéénia a b̄io, á wa ló buara wà buéé búaaní a.» 3 B̄io ó o b̄éε Herode ná mu, ó orén lè ho Zeruzalεεmusa búenb̄úen yilera

† **1:18** Mu lé mu yaamu ká lé b̄io 6a d̄ñ yí páania le zii yi. Ba zúif̄úwa c̄ón ó o h̄inzoró h̄ia wee wé keí mín z̄ii à yí le l̄ulú-kùure s̄ii, à loínáa wo ká a n̄uh̄ú téréna. ‡ **1:21** O Yeesu yèni kúará le: «Le Dónbeen̄i wee k̄ání 6a n̄upua.» § **1:23** Mi loí Ezayii v̄ūah̄ú 7.14 \* **1:23** Mi loí Ezayii v̄ūah̄ú 8.8,

10 \* **2:1** O Herode na b̄io b̄ia hen lé o Herode N̄i-been̄i.

lũnkaa. <sup>4</sup> O o von le \*Dónbeenĩ yankarowà ñúnása lè ho \*lándá bío zéenílowa búenbúen na wi o ñipomu yi á kúaa mín wán. O o tùara 6a yi làa hen na ó o kánilo á ko ò o te yi. <sup>5</sup> A 6a bía nòn wo yi: «O ko ò o te ho Zudee kòhũ lóhó na 6a le Beteleheemu yi. Lé bío á bío kà lé bío á le \*Dónbeenĩ ñi-cúa fεero túara: <sup>6</sup> «Beteleheemu, fo yínǎí ho \*Zudaa kòhũ lórá búenbúen bân ló-za.

Lé fo ó o Nùhũso na à dí ù ñipomu \*Isirayεele yahó á à lé yi.»†»

<sup>7</sup> O o \*Heroode wáa sànkkaa von 6a bè-zũrlowà mu, ò o tùara 6a yi á zũrnanáa ho pãahũ binbirĩ na 6a mǎn le mǎnàayiire yi. <sup>8</sup> Bũn mǎn ó o le 6a lén va ho Beteleheemu, ò o bía nòn 6a yi: «Mi va a tũaka o háyónza mu bío sese. Ká mi yú a mǎn, à mi bĩnĩ 6uee bío mu na miĩ, á ínén mún vaá búaani a.»

<sup>9</sup> Bío 6a ñá hǎn bionĩ so o béε mu cǎn vó, á 6a wà. A 6a bĩnía wee mi le mǎnàayiire na 6a nǎnzoñ mǎn lè le wii hēenĩ, à le wà á 6a bò yi. Pãahũ na le vaá dǎn ho lahó na ó o háyónza mu wi yi, á le ðĩn. <sup>10</sup> Bío 6a mǎn le mǎnàayiire kà síi, á mu wó sí-weε 6a cǎn làa sòobéε. <sup>11</sup> A 6a yòó zon le zĩi yi, á zoó mǎn o háyónza mu lè mín nu Mari. A 6a líi fǎrá mí nǎnkóñúná wán à 6a búaani a háyónza. Bũn mǎn á 6a feera mí sía à 6a hǎn wo lè ho sǎnú lè mu biowa búu na sǎmu sí, ho \*ǎnsǎn lè ho \*mũirè. <sup>12</sup> Bũn mǎn le Dónbeenĩ ñá 6a zeñ wán hǎ kònkórá yi le 6a yí bĩnĩ yí vaa lé o Heroode wán. A 6a wáa lá wǎ-veere á vannáa mín kòhũ.

#### *O Yeesu bân nùwǎ lùwa làa wo*

<sup>13</sup> Ba bè-zũrlowà lénló mǎn, á le Dónbeenĩ wáayi tonkaro búu 6uara a Zoεεfu cǎn hǎ kònkórá yi, á bía nòn wo yi: «Hĩnĩ fé o háyónza lè mín nu à ù lùwí va ho \*Ezipite kòhũ. Va a keení bĩn fúuu fúaa ká í khii le ù bĩnĩ buen. Lé bío ó o béε \*Heroode á à bío le 6a cǎnka a háyónza mu búe.» <sup>14</sup> O o Zoεεfu wáa hĩnǎn ho tĩnàahũ á fó a háyónza lè mín nu ò o ñǎn ho Ezipite kòhũ.

<sup>15-21</sup> Ká a Heroode zũna le 6a bè-zũrlowà khà a, ó o síi cǎ làa sòobéε. O o nǎn le ñii le 6a búe 6a zà-báawa búenbúen na ho Beteleheemu lóhó yi, làa hǎa bǎmakaa ho yi. A wáa lá bǎa lúlúio yú hǎ bío ñun ñii à liiráa, à héha lè ho pãahũ na 6a bè-zũrlowà zéeni le mí mǎn le mǎnàayiire yi. Bũn lé bío á le \*Dónbeenĩ ñi-cúa fεero Zeremii bío na ó o bía á wóráa ñii sú. O bía:

«Wǎamakaa búu sǎ ñá ho Aramaa lóhó yi.

Mu wó lè minka wéε.

Lé o Arasεele wee wá mí zàwa bío yi.

O yí tà le 6a yanka mí

lé bío 6a ñúhũ 6ó.‡»

O Zoεεfu là a háyónza lè mín nu kará ho Ezipite yi fúuu fúaa bío ó o Heroode húrún.

O \*Heroode húmú mǎndén, ó o Nùhũso wáayi tonkaro bĩnía 6uara a Zoεεfu cǎn hǎ kònkórá yi, á 6ueé bía nòn wo yi: «Hĩnĩ fé o háyónza lè mín nu, à ù bĩnĩ va ho \*Isirayεele kòhũ yi. Lé bío á bía lá wee cǎ a háyónza mu á à búe wáa húrún.» O o Zoεεfu hĩnǎn á fó a háyónza lè mín nu á bĩnía 6uararáa ho Isirayεele kòhũ yi. Mu wó kà síi bèra a na à bío ó o Nùhũso bía lè mí ñi-cúa fεero ñii à yĩo lé. O bía: «Í von í za léra ho \*Ezipite kòhũ yi.»§ <sup>22</sup> Bío ó o Zoεεfu ñá à 6a le o Aakelayuusi lé yǎa zon mín maá Heroode lahó á lé o béε ho \*Zudee kòhũ yi, ó o zǎna ho vaa keeníló bĩn. Bío á bío ó o ò wé á zéeni nòn wo yi hǎ kònkórá yi, á 6a wà ñǎn ho Kalilee kòhũ. <sup>23</sup> Ba vaá kará ho lóhó búu na 6a le Nazarεete yi. Mu wó kà síi, bèra a na à bío le \*Dónbeenĩ ñi-cúa fεerowà yánkaa bía à ñii sí. Bǎn yánkaa le 6a khii wé è ve o làa Nazarεete ñii.

† 2:6 Mi loñ Miseen vùahũ 5.1 ‡ 2:15-21 Mi loñ Zeremii vùahũ 31.15 § 2:15-21 Mi loñ Ozeε vùahũ 11.1

## 3

*O Zān Batiisi buera le Dónbeenĩ bionĩ*  
(Maaki 1.1-8; Luki 3.1-18; Zān 1.19-28)

<sup>1</sup> Pãahũ búii ɓueé dǎn, ó o Zān Batiisi bío ɓa zūna le o wi ho \*Zudee kǎhũ dùure yi, á wee bue le Dónbeenĩ bíonĩ. O wee bío na ɓa nùpua yi: <sup>2</sup> «Mi khí mu bè-kora wéró yi, à bè le Dónbeenĩ yi, lé bío le \*Dónbeenĩ béenĩ ɓueé ɓó.» <sup>3</sup> Lé orén Zān mu á le \*Dónbeenĩ ɓi-cúa fεero \*Ezayii á bía bío kà síi:

«Nii búii wee bío pǎnpǎn le dùure yi kà síi:

«Mi wíoka ho wǎhũ  
ká a Núhũso o buen.

Mi muin ho wǎhũ  
na ò o bè.»\*

<sup>4</sup> O Zān dà-zĩnii tǎ là a cón-ɓumúkũ varà, á ku-ceenii wó lè ho sǎahũ. O bè-dĩnii lé ɓa hawà lè hǎ sò-kia sòró. <sup>5</sup> Ho Zeruzalεemu lóhósa, lè ho Zudee kǎhũ nǐpomu, làa bía ɓó ho muhũ na ɓa le Zurudēn yi ɓúenɓúen á wee buen o cǎn. <sup>6</sup> Ba wee zéeni mí bè-kora ɓa nùpua yahó, ò o Zān bátízé ɓa ho Zurudēn mu yi. <sup>7</sup> Bío ó o mǎn à ɓa \*Farizíεwa lè ɓa \*Sadusíεwa wee lé buen o \*bátéemù lahó yi, ó o bía nǎn ɓa yi: «Mi yí mǎn miten le, díhioni zàwa yén! Le Dónbeenĩ sí-cíilè na yòó lua á mi so wee leéka le mi dà à fé miten níi yi le? Lé o yén bía mu nǎn mia? <sup>8</sup> Héyii! Mi wé wé hǎ wára na se, hǎa wee zéeni le mi khú mu bè-kora wéró yi á bò le Dónbeenĩ yi. <sup>9</sup> Mi yí leéka le bío mi lé o \*Abarahaamu mǎnmǎnia á búnn mí dòn wǎa à yí dé. Le í bío mu na mia: Mi yí mǎn hǎ huua na kà le? Hǎn le Dónbeenĩ yáá pá dà á à wé là a Abarahaamu zàwa. <sup>10</sup> A mi cén pa miten bío sese. Lé le dóorè hónhónia ɓuan hǎ vĩnsia kúioró bío yi. Vĩndεε léé vĩndεε na yí máa ha hǎ bía na sí, á dén ñ kúii á à sía à kúee mín wán á à cíi. <sup>11</sup> Inén wee bátízé mia lè mu ɓumu lé bío mi khú mu bè-kora wéró á bò le Dónbeenĩ yi. Ká yia á à buen inén mǎn, wón á à bátízé mia lè le Dónbeenĩ Hácírí, lè ho dǎhũ. O po mi. I yáá yí ko là a nakǎa tenló hùúu. <sup>12</sup> O ɓuan mí véeró dεε mí níi yi á ɓueé véeráa mí dǎnló. A hǎa lé ho dǎn-poni o ò khuui á à kúee mí nání yi. Ká hǎ ɓáakǎa hǎn o ò cíi ho dǎhũ na máa hí hùúu yi.»

*O Yeesu bátéemù bío*  
(Maaki 1.9-11; Luki 3.21-22)

<sup>13</sup> Mu pǎahũ, ó o Yeesu ló ho Kalilee kǎhũ yi á ɓuara ho muhũ na ɓa le Zurudēn yi. O ɓuara a Zān cǎn le wón bátízé mí. <sup>14</sup> O o Zān pǎ, ò o bía nǎn wo yi: «Ūnén lé fo lá ko á ũ bátízé mi, á léé webio ɓèn nǎn á ũ le inén bátízéráa fo?» <sup>15</sup> Ká a Yeesu mǎhǎ bía nǎn wo yi: «Día le mu wé làa búnn. Lé kà síi á wa ko à wa wéráa à tírǎa le Dónbeenĩ síi bío ɓii.» O o Zān wǎa tà. <sup>16</sup> Bío ó o Zān bátízé a Yeesu wó ó o Yeesu ló mu ɓumu yi. Ho pǎn-kéní mu yi, á ho wáayi ɓii héra, ó o mǎn le Dónbeenĩ Hácírí à le lion lòn háponi o wán á líi wi làa wo. <sup>17</sup> A mu tǎmu búii sǎ ɓá ho wáayi á bía: «Yia kà lé í Za na á í bò í tàká wán. O bío sí mi.»

## 4

*O Satāni wi ó khà a Yeesu loĩ*  
(Maaki 1.12-13; Luki 4.1-13)

<sup>1</sup> Búnn mǎn á le Dónbeenĩ Hácírí ɓuan o Yeesu vannáa le dùure yi bèra a na ò o \*Satāni khà a loĩ. <sup>2</sup> Hǎ wizooní ɓúará-ɓun lè mí tĩnǎnna ɓúará-ɓun ó o Yeesu wó ò o yí dú, á le hĩni dà a. <sup>3</sup> O o Satāni vá ɓueé ɓó a yi, á bía nǎn wo yi: «Hǎ huua na kà fo yí mǎn lé? Ká fo lé le Dónbeenĩ Za bío bon kénkén, à ũ bío le hǎ huua na kà yèrémá wé ho dǎnló.» <sup>4</sup> O o Yeesu bía: «Bíò kà lé bío túara

\* 3:3 Mi loĩ Ezayii vǎahũ 40.3

le Dónbeenĩ bionĩ vūahũ yi: «Dínló mí dòn yí máa na mukānĩ nùpue yi. O nùpue màkóo mún wi le Dónbeenĩ bionĩ na le wee bío yi.»<sup>\*</sup>

<sup>5</sup> Bũn món ó o Satāni mu fó a vannáa ho Zeruzalεmu, á vaá yòó dīnía wo le \*Dónbeenĩ zĩ-beenĩ jún-tīahũ, <sup>6</sup> ò o bía nən wo yi: «Ká fo lé le Dónbeenĩ Za bĩo bon kénkén, à ù yén lii ho tá yi, lé bĩo mu túara: «Le Dónbeenĩ á à na le jii mí wáayi tonkarowà yi á 6a à cōn fo á líí wíoka à bàrá, bèra a na à ù zeñ yí tūii làa huee búí.»<sup>†</sup>

<sup>7</sup> Ó o Yeesu bía nən wo yi. «Mu mún túara le Dónbeenĩ bionĩ vūahũ yi kà: «Yí vī vī yí khūaa ũ Núhũso Dónbeenĩ jii yi hàrí lòn wizon-kéní.»<sup>‡</sup>

<sup>8</sup> Ó o Satāni mu pá bīnía fó a yòoraráa le búee búí na dōndōn wán, á yòó zéénía ho tá kána búenbúen, lè mí nàfòró, lè mí semu na wi hā yi làa wo, <sup>9</sup> ò o bía nən wo yi: «Ī ì na bĩo kà búenbúen foñ ká fo tà líí fàrá ũ nənκόjúná wán à ù bùaanía mi.» <sup>10</sup> Ó o Yeesu wáa bía nən wo yi: «Lé bīn, Satāni! Mu túara le Dónbeenĩ bionĩ vūahũ yi: «Ū Núhũso Dónbeenĩ lé yīa á ũ ko à ù bùaaní, à mún sá na orén mí dòn yi.»<sup>§</sup>

<sup>11</sup> Ó o Satāni wáa wà ò o día a Yeesu. A le Dónbeenĩ wáayi tonkarowà buara a cōn, á búee wó bío ó o màkóo wi yi nən wo yi.

*O Yeesu búakáa mi tonló ho Kalilee kōhũ yi  
(Maaki 1.14-15; Luki 4.14-15)*

<sup>12</sup> Wizonle búí, ó o Yeesu ná le o Zān 6a dó ho kàsó yi, ó o wà van ho Kalilee kōhũ. <sup>13</sup> O yí kará ho Nazarεete yi, ò o wà van vaá kará ho \*Kapεεnayuumu lóhó yi. Ho lóhó mu wi ho Kalilee vū-beenĩ jii, ho Zabulon lè ho Nεfutalii lùa na bīn yi. <sup>14</sup> Mu wó kà síi, à hā bioní na le \*Dónbeenĩ jii-cúa fεero \*Ezayii bía à jii sí. O bía:

<sup>15</sup> «Ūnén Zabulon lè ũnén Nεfutalii kána na wi lè ho vū-beenĩ cōn ho Zurudēn jūhũ yi. Ūnén Kalilee na lé bía yínōn 6a \*zúifùwa kōhũ.

<sup>16</sup> Minén nīpomu na lá wi le túbírí yi á mən mu khon-beenĩ.

Minén na lá kará mu húmú kōhũ yi mu yuumu yi á mu khoomu ló wán.\*»

<sup>17</sup> Lé bīn jii wán ó o Yeesu wáa búakáa wee bue le Dónbeenĩ bionĩ. Bío kà lé bío ó o hīa wee bío: «Mi khí mu bè-kora wéró yi à bè le Dónbeenĩ yi. Lé le \*Dónbeenĩ béenĩ búee bó.»

*(Maaki 1.16-20; Luki 5.2-11)*

<sup>18</sup> Bío ó o Yeesu hīa wee vará á bá ho Kalilee vū-beenĩ, ó o mən 6a ce-pawà nùwā jūn. Ba léee maá zàwa, o Simōn na 6a mún wee ve làa Piere, lè mín za Andere. Ba wee yénní mí zùán dé mu jumu yi. <sup>19</sup> Ó o Yeesu bía nən 6a yi: «Mi búee bè mií, á ĩ wé á 6a nùpua lé bía á mi wé è yí á à 6ua à buennáa ĩ cōn làa bío mi wee paráa 6a cewà bío síi.» <sup>20</sup> A 6a dēnía kúaará mí zùánwà à 6a bò là a Yeesu wà.

<sup>21</sup> Bío ó o vá van cīnú, ó o tīn mən maá zàwa nùwā jūn búí. Ba lé o Zebede nùwā, o Zaaki là a Zān. Ba wi mí woohũ yi lè mín maá, á wee wíoka mí zùánwà. Ó o Yeesu von 6a. <sup>22</sup> Mí lahó yi, á 6a ló día mí woohũ lè mín maá, à 6a bò là a Yeesu wà.

*(Luki 6.17-19)*

<sup>23</sup> O Yeesu hīa wee vará ho Kalilee kōhũ búenbúen yi, á wee kàrán 6a nùpua 6a \*zúifùwa kàránló zíní na wi bīn yi, á wee bue le \*Dónbeenĩ béenĩ bīn-tente.

\* 4:4 Mi loĩ Lándá zééníló vūahũ (Deutéronome) 8.3 † 4:6 Mi loĩ Lení vūahũ (Psaumes) 91.11-12

‡ 4:7 Mi loĩ Lándá zééníló vūahũ (Deutéronome) 6.16 § 4:10 Mi loĩ Lándá zééníló vūahũ (Deutéronome) 6.13 \* 4:16 Mi loĩ Ezayii vūahũ 8.23-9.1



O wee weé 6a nùpua na mu vǎmú lè mí sǐwà búenbúen tò. <sup>24</sup> O Yeesu yèni ló fò ho Siirii kǎhǔ búenbúen. A 6a wee 6ua bǎa mu vǎmú lè mí sǐwà wee beé lò, làa bǎa sǎnǎa wee jí bǐo cèrèe bǐo yi à buennáa o cǎn: Bǎa 6a cǎnǎwa wi yi, làa bǎa á le dǎndáhíonǐ wi yi, lè 6a mùamúawà, ó o Yeesu wee weé 6a. <sup>25</sup> Ba zǎamá-kúii hǎa wee bè o yi. Ba wee lé ho Kalilee lè hǎ Lórá Bǐo Pírú kǎna yi, lè ho Zeruzalɛmu lóhó yi, lè ho Zudee kǎhǔ yi, lè hǎ kǎna na khíi lè ho Zurudɛn muhǔ mǎn.

## 5

### *O Yeesu kǎrǎnna 6a nùpua le búee wǎn (Luki 6.20-23)*

<sup>1</sup> Ká a Yeesu mǎn bán minka nǐ-kúii so, ó o yòora le búee yòó kará. O o nǐ-kenínia wà búee bó a yi. <sup>2</sup> O o wǎa lá le bionǐ ò o wee kǎrǎn 6a kà sii:

<sup>3</sup> «Bǎa zǔ le mí khon mí yiwa bán júná sǐ,  
lé bǐo le Dónbeenǐ béenǐ á 6a níní wi yi.

<sup>4</sup> Bǎa wee wá, bán júná sǐ,  
lé bǐo le Dónbeenǐ khíi hǐi 6a sǎa.

<sup>5</sup> Bǎa wayika bán júná sǐ,  
lé bǐo ho tá na le Dónbeenǐ dó mí jii le mí ì na, á bǐo á à sǐ 6a yi.

<sup>6</sup> Bǎa le Dónbeenǐ sii bǐo wéró poni wee búe, bán júná sǐ,  
lé bǐo á bǐo 6a wee ca á 6a à yí á mu jii ì sí.

<sup>7</sup> Bǎa zǔ mí ninzàwa màkǎrí bán júná sǐ,  
lé bǐo le Dónbeenǐ mún khíi zǔn 6a màkǎrí.

<sup>8</sup> Bǎa hácírí bô le Dónbeenǐ bǐo mí dòn wǎn bán júná sǐ,  
lé bǐo 6a khíi mi le Dónbeenǐ.

<sup>9</sup> Bǎa wee wé à ho héerà keń bǎa làa ba páanía wi pǎahǔ bán júná sǐ,  
lé bǐo le Dónbeenǐ khíi ve 6a le mí zàwa.

<sup>10</sup> Bǎa 6a wee beé lò lé bǐo 6a wee wé bǐo le Dónbeenǐ sii vá yi bán júná sǐ,  
lé bǐo ho wáayi béenǐ bǐo sǎ 6a yi.

<sup>11</sup> Ká 6a nùpua wee là mia, á wee beé mi lò, á wee fǔaa hǎ sabíonǐ lè mi sǐwà mi dǎnǐ yi ínén bǐo yi, se mi júná sǐ. <sup>12</sup> Mi zǎmaka, mi le mi sǎ wa làa sòobéɛ, lé bǐo le Dónbeenǐ búiiá beenǐ pan mia ho wáayi mu bǐo yi. Mu bon, lé kà sii á 6a beérarǎa le \*Dónbeenǐ jii-cúa fɛrowà na dú mi yahó lò.

### *(Maaki 9.50; Luki 14.34-35)*

<sup>13</sup> «Minén ka lòn yámú ho ðímǐjǎ nùpua tǎahǔ. Ká mu yámú yonyoró ló mu yi, á 6a à wé kaka á mu ù bǐnǐ ì zorǎa. Mu cǔnú máa keń ká mu yínǎn à lée yénnǐ mu kúia à 6a nùpua wé yonka.

<sup>14</sup> «Minén ka lòn khoomu ho ðímǐjǎ nùpua tǎahǔ. Ho lóhó na son le búee wǎn wé ðǐn denkhɛɛn. <sup>15</sup> Ba máa wé dé fɛntǎnǐ à bún yi làa láahó. Ba wé dé le bàrá hen na le ko le bàrá yi, à bǎa wi le zǐi yi búenbúen keń mu khoomu yi.

<sup>16</sup> Minén mún ko mi keń lòn khoomu 6a nùpua yahó, bèra a na ká 6a mǎn mu bè-tentewà na mi wee wé, à 6a búaanǐ mǐn Maá na wi ho wáayi.

### *O Yeesu kǎrǎnna 6a nùpua ho làndá bǐo dǎnǐ yi*

<sup>17</sup> «Mi yí leéka le ì buara á wà búee búe o \*Mɔyiize làndá lè 6a jii-cúa fɛrowà kǎrǎnló jǔhǔ dé. Búee. I wà búee tíi mu jii lé bǐo. <sup>18</sup> Le ì mǐ ho tǔiiá na mia: Hàrí ho wáayi lè ho tá à mía kaka, á ho làndá bǎn bǐn-za na khúekhúe á máa fá ho jii, fúaa mu bǐo búenbúen véró. <sup>19</sup> Lé búnn nǎn ká yǎ wó khon hǎ làndáwá mu bǎn dà-za búii dǎnǐ yi, á wee kǎrǎn 6a nùpua le 6a wé wé làa búnn, wón bǎnso khíi keń cǐnú ho wáayi béenǐ yi. Ká yǎ bèn wee tà bè ho làndá yi, á wee kǎrǎn 6a nùpua le 6a wé wé làa búnn wón bǎnso khíi wé o nǐ-beenǐ ho wáayi bá-zǎmu yi. <sup>20</sup> Le ì bǐo mu na mia: Ká mi yí máa bè bǐo le Dónbeenǐ le mi wé

yi á yí po ho \*lándá bío zéenílowa lè 6a \*Farizíewa, á mi máa dàń máa kéń ho wáayi bá-zàmu yi.

*Ho héerà kéńlò minén lè 6a nùpua na ká pàahũ bio*

<sup>21</sup> «Mi jà à 6a bía bío kà nòn wàn 6uàawa yi: «Yí 6úe nùpue.»\* Yíá wó nǐ-6úe á 6ànsò 6a à 6ua á à varáa le cítí finíi. <sup>22</sup> Ká ínén màhã à bío á à na mia: Yíá sǐi cá mín za yi, wón 6a à 6ua á à varáa le cítí finíi. Yíá bía le mín za léé bǒnbú, wón 6ànsò á ho lándá tǔiá fεεrowà ko 6a cítí. A yíá bía le mín za lé o khéero, wón 6ànsò ko ò o dé le Dofíní dǎhũ yi. <sup>23</sup> «Ká fo wà 6ueé wé mu hãmu á à na le Dónbeenǐ yi mu hãmu cǐnii lahó yi, ká ũ hácírí 6uara le fo wó khon lè mi ninza ó o sǐi wee cǐ foń, <sup>24</sup> à ũ bàrá ũ hãmu mu hãmu cǐnii lahó yi, ká ũ lén va a cǐn à mi vaá véení mu. Ká bǔn wó wó, à ũ màhã 6uee wé ũ hãmu à na le Dónbeenǐ yi.

<sup>25</sup> «O 6úí lá le fo wó khon làa mí sǐi, ó o von fo le cítí finíi, à ũnén na wó khon à fèn wé le nǐi dà-kéní làa wo ho wǎhũ wán ká mi dǐn yí vaá dǎn. Ká bǔn mía á wón vaá dé fo o cítí-fi níi yi, á wón 6èn á à yèrémá khii dé fo o paro níi yi o ò dé ho kàsó yi. <sup>26</sup> Le ǐ mí ho tǔiá na foń: Ho kàsó mu á fo máa lé yi hùúu, ká ũ yí wǎ le wárí na á fo ko à ũ na 6úen6úen á yí tíira nǐi.

*Mi yí le mi sǐa vá nùpue 6àn hǎa yi*  
(Matiye 18.8-9; Maaki 9.43, 47-48)

<sup>27</sup> «Mi jà à 6a bía bío kà: «Yí wé hǎ-fé tàá bá-fé.»† <sup>28</sup> Ká ínén màhã à bío bío ká á à na mia: Yíá lora mín za 6àn hǎa á sǐi vá a yi, se 6ànsò fó a wó mí yilera yi. <sup>29</sup> Ká mu lé ũ nín-tǐánǐ yère wee dé fo mu bè-kohó wéró yi, à ũ còkon le lèe díá. Mu sǐaaní à ũ sǎnía bío 6úí yí kéń bǐn, á po bío hǎ nǐi sǔ à 6a lèera dó le Dofíní dǎhũ na máa hí lùe yi. <sup>30</sup> Ká mu lé ũ nín-tǐánǐ níi wee dé fo mu bè-kohó wéró yi, à ũ kúii le lèe díá. Mu sǐaaní à ũ sǎnía bío 6úí yí kéń bǐn á po bío hǎ nǐi sǔ á fo ò zoráa le Dofíní dǎhũ na máa hí lùe yi.

*O 6úí yí dǐndǐn na mín hǎa*  
(Matiye 19.7-9; Maaki 10.11-12; Luki 16.18)

<sup>31</sup> «Mu túara: «Yíá le mí ì na mín hǎa, á 6ànsò ko ò o wé mu yaamu fáaró vǔahũ à na a yi.»‡ <sup>32</sup> Ká ínén màhã wee bío mu na mia: Báa na díá mín hǎa, à 6àn hǎa mu nòn yí fó báa, ká a wà vaá yan bá-veere, se lé 6àn báa mu dó a ho bá-féńlò yi. A yíá mún fó a hǎa na 6àn báa díá wo á yan, wón mún lé o hǎ-fé.

*Mi wé yí báa bío hùúu*

<sup>33</sup> «Mi mún jà à 6a bía nòn wàn 6uàawa yi: «Bío fo báa le Dónbeenǐ yahó le fo ò wé à ũ yí khíní yi. Wé mu.»§ <sup>34</sup> Ká ínén màhã wee bío mu na mia: Mi yí báa hùúu. Mi yí báa lè ho wáayi, lé bío á bǐn lé le \*Dónbeenǐ béenǐ lùe. <sup>35</sup> Mi yí báa lè ho tá, lé bío á hón lé le Dónbeenǐ zení bèenii. Mi yí báa lè ho Zeruzalεmu, lé bío á hón lé 6a bá-zàwa bεε lóhó. <sup>36</sup> Yàá mún pá yí báa lè ũ jǔhũ, lé bío le jún-vǎní dà-kéní mí dòn 6àn cemú lè le 6àn bímú á fo yí dà máa wé. <sup>37</sup> Mi wé le ũúu, à mi dǐn bǔn wán. Ká mi le 6úeé, à mi dǐn bǔn wán. Ká bío mi wee bǐnǐ báa à bè mu wán bǔn wee lé o \*Satǎni yi.

*Mi wé yí dǐ yúaa mín wán*  
(Luki 6.29-30)

\* 5:21 Mi loń Léró vǔahũ (Exode) 20.13; Lándá zéeníló vǔahũ (Deutéronome) 5.17 † 5:27 Mi loń Léró vǔahũ (Exode) 20.14; Lándá zéeníló (Deutéronome) vǔahũ 5.18 ‡ 5:31 Mi loń Lándá zéeníló vǔahũ (Deutéronome) 24.1 § 5:33 Mi loń Levii nùwǎ vǔahũ (Lévitique) 19.12; Míló vǔahũ (Nombres) 20.3; Lándá zéeníló vǔahũ (Deutéronome) 23.22-24

<sup>38</sup> «Mi ja à ba bia: «Ká yia fia mí ninza yère á ba mún ñ fio bànso yère. Yia kéra mí ninza jin-kéza á ba mún kén bànso jin-kéza.»\* <sup>39</sup> Ká ínén màhá wee bío na mia le ká a ñi-sūmúí wi ò o wé mu bè-kora làa mia, à mi díá le o wé. Hen ká a búí dó ũ ñín-tiání sáahó yi, ũ ñi mu yi ká ũ yèrè má hía so dá a yi. <sup>40</sup> Hen ká a búí le mí ì cí tí làa fo á à féráa ũ báká, ũ bè ũ kánbun ho wán na a yi. <sup>41</sup> Ká ho pànká ton-sá búí kí káa foñ le ũ sè bío búí à varákaráa ho kilomεεtere dà-kéní, à ũ sè mu à varákaráa há kilomεεterewa bío ñun làa wo. <sup>42</sup> Yia flora bío ũ cón, à ũ na mu wo yi. Yia le mí ì ke bío ũ cón à ũ yí pí.

*Mi wé wañ mi zúkúsa*  
(Luki 6.27-28, 32-36)

<sup>43</sup> «Mi ja à ba bia: «Fo ko à ũ wañ mí ninza ká ũ jin ũ zúkúso.» <sup>44</sup> Εε ká ínén wón wee bío mu na mia: Mi wañ mi zúkúsa. Mi wé fio na bía wee beé mi lò yi, <sup>45</sup> lé bún á à zéení le mi lé mìn Maá na wi ho wáayi zàwa. Orén lé yia wee wé à le wii hà ba ñi-sūmáa lè ba ñi-tentewà wán. O wee wé à ho viohó tè bía térénna làa bía yí térénna cón. <sup>46</sup> Ká bía wa mia lé bán mí dòn á mi wa, á mi wee leéka le mi so pá à bini ñ yí cúnú mu món le? Hàrí ba \*lànpó féwá wee wé ká síi. <sup>47</sup> Ká mìn zàwa lè mìn hinni lé bán mí dòn mi wee tēení yi, se mi so pá yú bío wó lé? Hàrí bía yí zū le Dónbeení wee wé ká síi. <sup>48</sup> Mi wé ba núpua na ñii tun làa bío á mìn Maá na wi ho wáayi tentemu ñii tunnáa bío síi.»

## 6

*O Yeesu kàránló na ó o ñan mu hāmu wéró dāni yi*

<sup>1</sup> «Héyí! Hen ká mi wé le mí ñ wé bío le Dónbeení làndá bò, à mi yí wé mu le ba núpua mi. Ká mi wó mu ba mən, á mi máa yí cúnú mìn Maá na wi ho wáayi cón. <sup>2</sup> Hen ká fo wé le fo ò há mu bío lè ba ñi-khenia, à ũ yí yényení mu le ba núpua ñi làa bío ba ñi-khàwa wee wéráa mu ho kàránló zini lè há bonfúaa yi bío síi. Ba wee wé mu à cà lè le yèni. Le í mĩ ho tūiá na mia: Bānsowa so yú mí cúnú vó. <sup>3</sup> Εε ká ũnén, fo wé le fo o há mu bío lè ba ñi-khenia, à ũ yí le hàrí mìn bñlo binbirí à zūñ dèε búí mu yi. <sup>4</sup> Le mu hāmu mu à wé bío na sankaawó. A mìn Maá na wee mi mu bío na sankaawó á à na mu cúnú foñ.

*O Yeesu kàránló na ó o ñan ho fioró lè le ñii lírò dāni yi*  
(Luki 11.2-4)

<sup>5</sup> «Hen ká mi wé wee fio, à mi yí wé lè ba ñi-khàwa bío síi. Bán wee wé ñin ho kàránló zini làa hen na há wāna fò mìn yi à wéráa mí fioró, bèra a na à ba núpua búenbúen wé mi ba. Le í mĩ ho tūiá na mia: Ba yú mi cúnú vó. <sup>6</sup> Εε ká ũnén wé le fo o fio, à ũ yòo zo ũ zii à pe ho zūañii, à ũ fio mìn Maá Dónbeení yi. Le làa fo páanía zoó wi bñ. A lerén na zū bío fo zoó wee wé á à na mu cúnú foñ.

<sup>7</sup> «Hen ká mi wé wee fio, à mi yí ñin la há minka bioní yi làa bío á bía yí zū le Dónbeení wee wéráa mu. Ba wee leéka le ká mí yí bía cèrèε á le Dónbeení máa ñi mí cón. <sup>8</sup> Mi yí wé bío ba wee wé bàn síi, lé bío á mìn Maá Dónbeení á fèra zū bío mi màkóo wi yi vó, ká mi ñin yí flora.

<sup>9</sup> «Mi wé wee fio, à mi fio ká síi:

Wàn Maá na wi ho wáayi,

wé à ba núpua zūñ le fo lé le Dónbeení na bàn síi mía.

<sup>10</sup> Dí ũ béεñi há lùà búenbúen yi.

Le ũ síi bío wé ho tá wán làa bío mu wee wéráa ho wáayi bío síi.

<sup>11</sup> Há wεñ lè mu bè-díni na ko làa wεñ ho zuia.

\* 5:38 Mi loñ Léró vūahú (Exode) 21.24; Levii nūwá vūahú (Lévitique) 24.20; Làndá zéeníló vūahú (Deutéronome) 19.21

12 Sɛn wa bè-kora díá, làa bío á warén mún wee tà sɛn díá à na bíá wó khon làa wɛn yi.

13 Pa wɛn bío wee khà wɛn dé mu bè-kohó wéró yi bío yi. Kǎní wɛn o \*Satāni níi yi.

[Le βένι, lè ho dànló, lè ho cùkú bío sǎ foñ fέεε. \*Amiina.]

14 «Ká bíá wó khon làa mia bío á mi wee tà sɛn díá, á mǐn Maá na wi ho wáayi mún wé è sɛn mi bè-kora á à díá. 15 Ká mi yí máa tà sɛn díá na ɓa yi, á mǐn Maá na wi ho wáayi mún máa wé è sɛn mi bè-kora máa díá.

16 «Hen ká mi wé lù mi jíní, à mi yí sè mi yara làa bío á ɓa ní-khàwa wee wé wéráa mu. Ba wee wé sè mí yara à ɓa nùpua búenbúen zúrí le ɓa lù mí jíní. Le í mǐ ho túiá na mia: Ba yú mí cǔnú vó. 17 Εε ká ũnén wé le fo ò lí ũ jii à ũ sεε ũ yahó, à wíoka ũ júhú sese, 18 bèra a na à ɓa nùpua yí zúrí le fo lù ũ jii. Mǐn Maá Dónbeení mí dòn na wi le lùe na sànkāa yi á mǎn bío fo sànkāa wó. Orén lé yíá á à na ho cǔnú foñ.»

### *Ho nàfòró binbiri bío*

*(Luki 12.33-36)*

19 «Mí yí sá ho nàfòró ká lè miten ho ðímíjǎ yi. Ba sǔnɓowa lè ɓa làkàbúaa wi bǐn á à yáa ho. Ba kǎnlowà wee wé háaka há wonna ká ɓa zoo juaa ho. 20 Ho wáayi lé bǐn á mi sá ho nàfòró binbirí bàrá yi à ká lè miten. Bǐn á sǔnɓowa tàá làkàbúaa máa yí ho máa yáa. Kǎnlowà mún yí dà máa yòò háa woohú bǐn á máa juaa bío. 21 Mu bon, hen na á ũ nàfòró wi yi lé bǐn á ũ sǐi búenbúen á à dé yi.

22 «O nùpue yíò lé o sǎnía fíntǎní. Ká ũ yíò se, á ũ sǎnía búenbúen á à keří mu khoomu yi. 23 Ká ũ yíò yí se, á ũ sǎnía búenbúen á à keří le tibírí yi. Hen ká mu khoomu na wi foñ hía yèrémáa wó le tibírí, à ũ loń bío le tibírí mu á à keřínáa cícíci.»

*(Luki 16.13)*

24 «Nii woon yí dà máa sá máa na júnása nùwǎ jún yi. O ò jín o ní-kéní ká a wań yíá so. O wé è jí o ní-kéní bíoní, ká yíá so ó o máa kǎnbi. Mí yí dà máa sá máa na le Dónbeení yi ká mi mún pá henía le wáří càró bío.»

### *Mi dé mi sǎ le Dónbeení yi*

*(Luki 12.22-31)*

25 «Lé bǔn nǎn á í wee bíoráa bío ká á à na mia: Mí wé yí yáa mi yilera mi mukǎní bío yi, le mí ì yí mu bè-dínii lè mu bè-júnii wɛn, tàá mí sǎnía bío yi, le mí ì yí há sǐ-zǐnia wɛn á à zǐ. Le mukǎní bío po mu bè-dínii, á há sǎnía bío po há sǐ-zǐnia, mu so yí bon le? 26 Mí loń ɓa júnzàwa. Ba yí máa ðí bío á mún yí máa lá ðínló. Ba náa mía, ká mǐn Maá na wi ho wáayi màhá pá wee ðíni ɓa. Á minén so bío júhú yí wi yí po ɓa júnzàwa le? 27 Minén tǎhú á yíá dà mí mukǎní wízoní á à dé wán cǐnú mí yilera yáaró bío yi so wi le?

28 «Á mí yilera yáaró há sǐ-zǐnia bío yi so júhú wi le? Mí loń le pǔilè. Le yí máa sá dèε, á mún yí máa tí sǎ. 29 Le í bío mu na mia: Hàrí o \*Salomǎn lè mí cùkú búenbúen ká wón pá yí zǎ sǎ na se yú lerén búí yi. 30 Ká le Dónbeení wee donkhueé le jíní ká sǐi, ðíò wé keří ho zuia ká ho yǐró à ɓa cǐí le, à sǎnkú minén á le è wé kaka máa zǐní. Mí sǎdéró le Dónbeení yi ɓèntǐn fòora.

31 «Àwa, á mí wé yí yáa mi yilera à ðǐn bío le lée webio mí ì dí tàá lée webio mí ì ju, tàá le mí ì yí há sǎ wɛn á à zǐ. 32 Mu bon, bíá yí zú le Dónbeení búenbúen wee ðǐn cà bǔn fέεε, ká minén mǐn Maá na wi ho wáayi wón zú bío ko làa mia. 33 Mí le mí yara sǐ le Dónbeení béení bío làa bío téréna le cǎn, á bío ká búenbúen á le Dónbeení á à na mia. 34 Mí cén yí yáa mí hácírí ho yǐró

bïo yi. Lé ho yíró bïo wi lè mi wôhũ. Hã wizooní lè mí dà-kéní kéní bè-wénia á à kãpa hã.»

## 7

### *Mi wé yí cítí nùpue à síiní jùhũ* (Luki 6.37-38, 41-42)

<sup>1</sup> «Mi wé yí cítí nùpue à síiní jùhũ, á le Dónbeenĩ mún máa cítí mia á máa síinía júná. <sup>2</sup> Lé bïo á bïo mi wee síiní lè 6a nùpua júná, lé bũn bãn síi le Dónbeenĩ khíi síinínáa mi júná. Le wíló dèe na á mi wee m̀nzá lè mu bïo, lé dén bãn síi á le Dónbeenĩ á à m̀nzá lè mí bïo. <sup>3</sup> Le zóore na wi ũ yère yi á fo yí zũ bïo, à le zàn-dèe na wi mi ninza yère yi á fo màhá m̀n wee zéeni. <sup>4</sup> Fo dà à wé kaka à bío le mi ninza díá le ũ lén le zàn-dèe na wi o yère yi, ká le zóore na wi ũnén yère yi á fo yí zũ bïo le? <sup>5</sup> Yí m̀n á ũten na le! Le zóore na wi ũ yère yi lé dío á ũ ko à ũ lén vé, á ũ yí màhá à mi wéréwéré á à dàń ñ lénnáa le zàn-dèe na wi mi ninza yère yi.

<sup>6</sup> «Mi yí lá mu bïo na bïo sã le Dónbeenĩ yi à na 6a booní yi. Nún-sí, á 6a dà à yèrémá à c̄taaka mia. Mi mún yí kúia ho lóró na yàwá here 6a ǹnb̀eɛní tá le 6a yonka.»

### *Mi wé cà mu bïo le Dónbeenĩ c̄n* (Luki 11.9-13)

<sup>7</sup> «Mi wé fio le Dónbeenĩ c̄n, á le è hã mia. Mi wé cà nka mu bïo le Dónbeenĩ c̄n, á mi ì yí. Mi wé búanbúa ho woohũ á le è hén ho mi ì zo. <sup>8</sup> Lé bïo á yia wee fio á le è hã, yia wee cà bïo le c̄n, ó ò yí mu, yia wee búanbúa ho woohũ á le è hén ho ó ò zo.

<sup>9</sup> «Minén t̄ahũ ó o búí za flora ho búurú o c̄n, ó o so ò na huee wo yi le? <sup>10</sup> Tàá ká a flora a ceza o c̄n ó o so na háa wo yi? <sup>11</sup> Awa, á bïo minén na yí seka á zũ bïo se naló mi zàwa yi, à s̀nkú m̄n Maá na wi ho wáayi á à wé kaka máa nanáa mu bè-tentewà b̄ia wee fio mu o c̄n yi?

<sup>12</sup> «Bìo mi wi à 6a n̄-vio wé na mia búenbúen à mi mún wé mu bãn síi na 6a yi. Bũn lé bïo ó o M̄oyiize làndá lè le \*Dónbeenĩ j̄i-cúa f̄erowà zéeni.»

### *Mi bánbá à mi cà le mukāni na máa vé* (Luki 13.24)

<sup>13</sup> «Mi zo lè ho z̄aj̄ii na finía. Lé bïo á h̄ia búaa wôhũ bèró sí, ká 6a nùpua na màhá wee bè ho á à hí mu h́mú binbirĩ. B̄ia wee bè ho á boo. <sup>14</sup> Ho z̄aj̄ii na finía h́n wôhũ bèró do, ká b̄ia màhá wee bè ho á à yí le mukāni binbirĩ na máa vé. B̄ia wee bè ho á yí tà yí boo sese.»

### *Ba j̄i-cúa f̄erowà na bïo yi bon wee z̄ur̄ kaka?* (Luki 6.43-44)

<sup>15</sup> «B̄ia le mí lé le \*Dónbeenĩ j̄i-cúa f̄erowà ká mu yí bon, á mi pa miten bïo yi. Ba wee wayí miten lòn pia bïo síi, ká 6a yiwa yí se lòn dakh̄inkh̄inwa. <sup>16</sup> Mi ì z̄ur̄ 6a bïo 6a wárá yi. Nia máa wé khé kíkahó wán. A lunkúnsòró mún máa wé fáa bódíohó wán. <sup>17</sup> Le v̄indèe na se wee wé ha hã bia na se. A le v̄indèe na yí se wee wé ha hã bia na yí se. <sup>18</sup> Le v̄indèe na se máa wé ha bia na yí se, á le v̄indèe na yí se máa we ha bia na se. <sup>19</sup> V̄indèe lée v̄indèe na yí máa ha hã bia na se, dén ñ kúii á à síá à kúee mín wán á à c̄í. <sup>20</sup> Lé ká síi á mi ì z̄ur̄náa b̄ia le mí lé 6a j̄i-cúa f̄erowà à 6a yí n̄n 6a, hã wárá na 6a wee wé yi.»

### *(Luki 13.25-27)*

<sup>21</sup> «B̄ia búenbúen na wee ve mi le «Núhũso! Núhũso!» yínón b̄ia khíi k̄er̄ le Dónbeenĩ béeni yi. B̄ia wee wé wán Maá na wi ho wáayi síi bïo lé bán khíi k̄er̄

mu yi. <sup>22</sup> Le cítíi fi nònzoñ, á nùpua cèrèè á à bío ò na miì: «Núhũso, wa buera le Dónbeenĩ bíonĩ, á ñon ba cínáwa léra ba nùpua yi, á wó mu yéréké bíowa cèrèè lè ù yèni.» <sup>23</sup> A ï wáa à bío ò na ba yi: Ì yí zū mia huúu. Mi vá lé ï nísání, bè-kora wérowà yén.»

*Hã zĩnĩ bío ñun wãhiire  
(Luki 6.47-49)*

<sup>24</sup> «Àwa. Nùpue léé nùpue na wee ñí ï bíoní à bè hã yi wón bਾਂso bío ñonmín làa nùpue na hácírí wi, á son mí zĩi ho búaaahó wán. <sup>25</sup> Ho viohó ñueé tò, á hã bònnaa sú cáa, á ho pinpiró và lè mí pànká le zĩi mu wán à le yí tò, lé bío le ñúhũ fàrá ho búaaahó wán. <sup>26</sup> Ká nùpue léé nùpue na wee ñí ï bíoní, ò o yí máa bè hã yi, wón bਾਂso bío ñonmín là a nùpue na lé o bñnbú, á son mí zĩi le hñnlè wán. <sup>27</sup> Ho viohó ñueé tò, á hã bònnaa sú cáa, á ho pinpiró và lè mí pànká le zĩi mu wán, á le tò pùpè.»

<sup>28</sup> Bío ó o Yeesu bíá wó, á ba zãamãa wó coon làa sòobéè bío ó o wee kàrán lè ba nùpua bío yi. <sup>29</sup> Lé bío ó o yí kàráanna ba nùpua lè ho \*làndá bío zéenílowa bío síi. Orén wó mu lè ho pànká na le Dónbeenĩ ñon wo yi.

## 8

*O Yeesu wéera a ñuéré ñúí  
(Maaki 1.40-45; Luki 5.12-16)*

<sup>1</sup> O Yeesu yòó ló le búee wán lion, á ba zãamã-kúii bò a yi. <sup>2</sup> O o \*ñuéré ñúí vá ñueé bó a yi, á líí fàrá mí ñonkóñúná wán o yahó, ò o bíá: «Núhũso, fo dà à wéé mi ká fo tà.» <sup>3</sup> O o Yeesu líí bò mi níi o wán ò o bíá ñon wo yi: «Ì tà mu, wáa wa.» Mí lahó yi, ó o ñii dèenía wan. <sup>4</sup> Bñn món ó o Yeesu bíá ñon wo yi: «Bíó wó foñ á ù yí bío le nùpue ñí. Ká ù màhá vaa zéení ùten lè le \*Dónbeenĩ yankaro. A ù mún wé mu hámu bío na ó o \*Moyiize bò le ba wé wé mu dání yi, à ba búenbúen zūñ ká ù wan bío bon.»

*O Yeesu wéera ba dásíwá ñúhũso ton-sá  
(Luki 7.1-10)*

<sup>5</sup> Bío ó o Yeesu vaá wee zo ho \*Kapèenayuumu lóhó yi, á ho Oroomu dásíwá ñúhũso ñúí vá ñueé bó a yi, á flora a le o séení mí. <sup>6</sup> O bíá: «Núhũso, ï ton-sá dũmaná le zĩi yi. O lé o mùamúa, á lò wee be dàkhíina.» <sup>7</sup> O o Yeesu bíá ñon wo yi: «Ì ñueé wéé wo.» <sup>8</sup> A ba dásíwá ñúhũso bíá ñon wo yi: «Núhũso, ù bñenlò ï zĩi léé bío na á ï yí koráa. Na le ñii mí dòn, á ï ton-sá pá à wa. <sup>9</sup> Inén ï beere ñúnása wi á ï wee bè bíoní yi. A inén mún wi ba búí ñúhũ wán, á bán mún wee ñí ï cñn. Ì le yã va hen à wón va bñn. Ì le o búí ñuen ò o dèení ñuen. Ì le ï ton-sá wé bío na, ò o dèení wé mu mí lahó yi.»

<sup>10</sup> Bío ó o Yeesu ñá hñn bíoní so, ó o wó coon, ò o bíá ñon bíá bò a yi: «Le ï mí ho tũíá na mia: O \*Isirayeele ñipomu búenbúen yi á ï ññn yí fò mín làa nùpue na síidéro miì yú yã ká yi. <sup>11</sup> Nùpua cèrèè khíi lé lè le wii hñenii lè le tènii, á ñueé keení ká ba à dí ho sánú le \*Dónbeenĩ béení dínii là a \*Abarahaamu, là a \*Izaaki, là a \*Zakoobu. <sup>12</sup> Ká bíá lá ko à ba níni keñ le Dónbeenĩ béení yi, bán ba à ña léé kúia ho khũuhũ le tibirí yi, á ba léé wá á yiwa à vá bñn.»

<sup>13</sup> Bñn món ó o Yeesu wáa bíá ñon ba dásíwá ñúhũso yi: «Lén khííbo, bío fo flora á à wé, lé bío fo dó ù síi miì.» Lé hón pñn-kení so yi, á ba dásíwá ñúhũso ton-sá á wan yi.

*O Piere bàn hio háa lè ba vánvárowá búí wééro bío  
(Maaki 1.29-34; Luki 4.38-41)*

<sup>14</sup> O Yeesu van o Piere zĩi. O vaá yú a Piere mu bàn hio háa le dãmu dèe yi à le tènii wee zéé wo. <sup>15</sup> O o Yeesu ñuan o níi yi á le tènii khíina. O o háa mu

dèniá hínòn nòn ho ònló wo yi. <sup>16</sup> Ho tá yuuní, á ba òuan ba nùpua cèrèe na ba cínáwa wi yi á buararáa o Yeesu cón, ó o wee bío à òa ba cínáwa lén ba yi. O mún wéera ba vánvárowà búenbúen na ba òuan buararáa o cón. <sup>17</sup> O wó mu bèra a na à le \*Dónbeení òi-cúa fèero \*Ezayii bío na ó o bía à wé: «O lá wa lònbee. O fó wa vǎmú bò mí wán.»\*

*Ba nùpua nùwǎ òun búí na wi ba bè là a Yeesu bío*  
(Luki 9.57-62)

<sup>18</sup> O Yeesu mǎn ba zǎamáa na kíniá wo yi, ó o nòn le òii mí nǐ-kenínia yi le ba le mí kíhí lè ho vǔ-beení mǎn. <sup>19</sup> A ho làndá bío zéeniílo búí bueé bó a yi, á bía nòn wo yi: «Nǐ-kàránlo, ì ì bè foñ á à varáa hǎ lùà búenbúen na á ù wee va yi.» <sup>20</sup> O o Yeesu bía nòn wo yi: «Ba cawanwà yú hǎ kǎna wee zo. A ba òinzàwa mún yú mí lenna. Ká a \*Nùpue Za wón màhǎ yí yú ho lahó na ó o dà à vǔrí yi.» <sup>21</sup> O o nǐ-kenínia nǐ-kéní búí bía nòn wo yi: «Ì ì bè foñ. Ká ù màhǎ díà le ì vaa nù wán maá vé.» <sup>22</sup> O o Yeesu bía nòn wo yi: «Díà le ba nǐ-hía à nù mí nǐ-hía, ká ùnén òuee bè mií.»

*O Yeesu òniá ho pinpi-beení*  
(Maaki 4.35-41; Luki 8.22-25)

<sup>23</sup> O Yeesu yòó zon ho woohǔ lè mí nǐ-kenínia á ba wà. <sup>24</sup> Cúa-yen à ho pinpi-beení wee vǎ ho vǔ-beení wán á wee yànbónka mu òumu kúee ho woohǔ yi fúaa ho wi ho lí. Mu wee wé ká a Yeesu òuma. <sup>25</sup> O o nǐ-kenínia vǎ bueé bó a yi, á sǐniá wo, à ba bía nòn wo yi: «Núhǔso, wa à hí. Kǎní wen.» <sup>26</sup> O o Yeesu bía nòn ba yi: «Lée webio nòn á mi zǎnanáa? Mi sǐa déró mií bèntín fòora.»

O o wǎa líí hínòn, á yòó nàmakaa ho pinpiró lè mu òumu na wee yànbónka yi, á mu wó tétété. <sup>27</sup> Ba búenbúen á mu wó coon, á ba wee bío mín yi: «Páa! O nùpue mu lé o yén sii kà? Hàrí ho pinpiró lè mu òumu ó o bíaráa, á mu pá bò a bíoní yi.»

*Ba nùpua nùwǎ òun cínáwa òa lénló bío*  
(Maaki 5.1-20; Luki 8.26-39)

<sup>28</sup> Bío ó o Yeesu kíhí òn ho Kadaraa kǎhǔ yi, á nùpua nùwǎ òun búí ló ba nǐ-hía nùuníí wee sǐ a yahó. Ba nùpua mu ba cínáwa wi yi á ba zǎnii wi fúaa nii woon yí máa khà miten à lá ho wǎhǔ mu. <sup>29</sup> Bío ba mǎn o Yeesu á ba wee bío ká pǎnpǎn: «Dónbeení Za, lée webio fo lon làa wen. Fo òuara wà bueé beé wa lò ká mu pǎahǔ òin yí òn le?»

<sup>30</sup> Mu wee wé à nòn bùe-òoohǔ búí khèra vaá wee dí. <sup>31</sup> A ba cínáwa mu yankaa o Yeesu ká sǐi: «Hen ká ù wi ù òa wen, ù wǎa bío le wa vaa zo ho nòn bùe-òoohǔ na ká yi.» <sup>32</sup> O o Yeesu le ba vaa zo. A ba cínáwa mu ló ba nùpua nùwǎ òun mu yi á vaá zon ba nòn bùe-òoohǔ yi. A ba búenbúen yòó lùwa le búee wán á kùenkaa líí zon ho vǔ-beení yi á húrun.

<sup>33</sup> A bǐa lá wee pa ba á lùwá lion ho lóhó, á líí lá bío wó búenbúen á fèera, sǎnkú bío wó ba nùpua nùwǎ òun na ba cínáwa lá wi yi. <sup>34</sup> A ho lóhó nùpua búenbúen ló wà lée sǐ a Yeesu yahó. Bío ba lée yú a, á ba yanka wo le o sáberé ò o lé mín kǎhǔ yi à lén.

## 9

*O Yeesu wéera a nǐ búí na sǎniá húrun*  
(Maaki 2.1-12; Luki 5.17-26)

<sup>1</sup> O Yeesu yòó zon ho woohǔ á yèrémáa kǎa ho vǔ-beení á khú mí lóhó.\* <sup>2</sup> A ba òuan o mùamúá búí lè mí òamu dèe á buararáa o cón. Bío ó o Yeesu mǎn bío

\* **8:17** Mi loí Ezayii vǎahǔ 53.4 \* **9:1** O Yeesu òan lóhó na ó o Matiye bía bío hen lé ho Kapèenyuumu. Mi loí Matiye vǎahǔ 4.13

ba dóràa mí sĩa wo yi, ó o bía nòn o nni mu yi: «Wàn bǎnlo, hení ũ sǐi, ũ bè-kora séra díá.»<sup>3</sup> A ho \*làndá bǐo zéénlòwa nùwǎ yɛn búí wee bío mín yi: «O nni na kà wee màní mítén lè le Dónbeení.»<sup>4</sup> O o Yeesu zūna ba yilera ó o bía nòn ba yi: «Lée webio nòn á hǎ yile-kora wiráa mia.<sup>5</sup> Lé mu yén bíoró wayi? Lé à bío le o bè-kora séra díá lée, tàá lé à bío le o híní varáka? <sup>6</sup> Ká í màhǎ wi mi zǔrǐ le o \*Nùpue Za yú ho pànká ho tá wán à sénnáa mu bè-kora díá.» O o wǎa bía bǐo kà nòn o mùamúa yi: «Lii híní, lá ũ dǎmu dèè à ũ khíbo.»<sup>7</sup> O o nni mu hínòn yòò dǐn, á wà van mí zǐi.<sup>8</sup> Bǐo ba zǎamáa mǎn mu, á ba zǎna, á wee khòoní le Dónbeení ho pànká na kà bǎn sǐi na le nòn ba nùpua yi bǐo yi.

*O Yeesu von o Matiye le o bè mí yi  
(Maaki 2.13-17; Luki 5.27-32)*

<sup>9</sup> Bǔn mǎn ó o Yeesu ló hón lahó so yi wà. Bǐo ó o wee khǐí, ó o mǎn o nni búí na ba le Matiye ká a kará mí tonló lahó yi, á wee fé ho lànpo. O o bía nòn wo yi: «Híní bè mi.» O o Matiye líí hínòn bò a yi.

<sup>10</sup> O Matiye von o Yeesu lè ho dǐnló mí zǐi. Ho \*lànpó féwá lè ba nǐ-kora cèrèè wi ho dǐnló mu dǐnǐi là a Yeesu lè mí nǐ-kenínia.<sup>11</sup> Bǐo ba \*Farizǐewa mǎn mu ká, á ba bía nòn o nǐ-kenínia yi: «Lée webio nòn á mi nǐ-kàránlo wee dí lè ho lànpo féwá lè ba nǐ-kora na ká?»<sup>12</sup> O o Yeesu ná bǐo ba bía, ó o bía nòn ba yi: «Héyíi! Minén! Nùpua na lò hereka so wee wé cà tǐni bǎnso dǎnǐ le? Bùéé. Ba vǎnvárowà lé bǐa wee wé cà a dǎnǐ.<sup>13</sup> Mi lén vaa kàrán le Dónbeení bíonǐ na ká à zǔrǐ kúará: «Bǐo á í màkóo wi yi lé le yi na se. Ká ba bà-kùio na ba wee wé lè mu hǎmu á í pǎ bǐo.»<sup>†</sup> Mi zǔrǐ mu sese. Inén yí buara bǐa wee leéka le mí térénna bǐo yi dé. Bǐa zǔ le mí lé ba bè-kora wérowà lé bǐa á í buara bǐo yi.»

*O Yeesu bǐa hǎ jini líró bǐo  
(Maaki 2.18-22; Luki 5.33-39)*

<sup>14</sup> O Zǎn Batiisi nǐ-kenínia vá buéé bó a Yeesu yi à ba wee túa wo yi: «Lée webio nòn á warén lè ba \*Farizǐewa wee lí wa jini túntún, ũnén nǐ-kenínia yí máa lí mí jini?»<sup>15</sup> O o Yeesu bía nòn ba yi: «Mi wee leéka le bǐa ba von mu yaamu sǎnú dǐnǐi yara so dà à sè ká a hǎ-fla bǎn báa làa ba páanía wi le? Bǔn yí dà máa wé. Èé ká pǎahǔ búí khǐi dǎ, ó o hǎ-fla bǎn báa ba à lén ba tǐahǔ, bǔn ká ba màhǎ wé è lí mí jini.<sup>16</sup> Nùpue máa lá nín-ké-finle bǐo búí máa là làa báká kíle. Lé bǐo ká a wó mu, á le nín-ké-finle á a wíoka a lèè ho.<sup>17</sup> Làa bǔn sǐi, nùpue máa wé kúee \*dǐvén flia sǔmàni-kǐa yi. Lé bǐo ká a kúaa ho bǐn, ká ho hǐa wee za, á hǎ à nàma, á ho dǐvén á à kúia, á hǎ sǔmàniwa mún n yáa. Ho dǐvén flia ba wé kúee hǎ sǔmàni-flia yi. Ká mu wó ká, á mu búenbúen á à wé se.»

*Ba zúifùwa ya-dí hǐnló  
là a hǎa búí wééró bǐo  
(Maaki 5.21-43; Luki 8.40-56)*

<sup>18</sup> Pǎahǔ na ó o Yeesu wee bío lè ba nùpua yi, à bǔn ba \*zúifùwa ya-dí búí buéé dǎn, á buéé líí búrá a tá ò o bía: «Í hǐnló húrún yí míana, ká ũ màhǎ buen buéé bè ũ ní o wán o ò vèe.»<sup>19</sup> O o Yeesu lè mí nǐ-kenínia hínòn bò làa wo.<sup>20</sup> Hón pǎahǔ so yi, à bǔn ò o hǎa búí wee mi mí sèeró fèèè á dǎn hǎ lúlúio píru jun à ho máa fl, á vá buéé bó a yi, á zoó tǔaa o dà-zǐnii jǐ-kǎnǐ yi là a mǎn.<sup>21</sup> O wee bío bǐo ká mí yi: «Hen ká í dǎnna tǔaa o dà-zǐnii yi mí dòn, á í wa.»<sup>22</sup> Bǐo ó o Yeesu yèrémáa khǐi mǎn wo, ó o bía: «Wàn hǐnló, yí zǎn dèè. Bǐo fo dó ũ sǐi mií, lé bǔn wéera fo.» O o hǎa mu dèénia wan mí lahó yi.

<sup>23</sup> Bǐo ó o Yeesu wǎa vaá dǎn ba zúifùwa ya-dí zǐi, ó o wǎa mǎn ba sǐ-búawá à ba wíokaa mítén vó o nǐ-hío nùuló bǐo yi, lè ba zǎamáa na wee wá ká ba a

<sup>†</sup> 9:13 Mi lorí Ozee vǔahǔ 6.6



zúnzúrá. <sup>24</sup> O o bía: «Mi lé lè ho khũhũ. O hínzo-za mu yí húrun, o lée yía na dũma.» A 6a wee yáa mí jíní yi na a yi. <sup>25</sup> Bïo 6a zãamãa ló vó, ó o Yeesu yòo zon le zii yi, á zoó fù o hínzo-za níi yi, ó o líí hínɔn, <sup>26</sup> á mu jã ho kũhũ búenbúen yi.

*Ba muiiwà là a n̄i na o c̄nã wi yi wɛ́rɔ b̄io*

<sup>27</sup> B̄un m̄on ó o Yeesu ló b̄in wà. B̄io ó o wee kh̄íí, á muiiwà n̄uwã j̄un búí b̄ò a yi ká 6a a wãamaka: «\*Daviide Za, màkárí wɛn.» <sup>28</sup> B̄io ó o Yeesu vaá d̄ñ le zii, á 6a muiiwà mu bueé b̄ó a yi, ó o t̄ara 6a yi: «Mi lãa mu yi le ì dà wee wɛ́ mia le?» A 6a le: «Ũuu, N̄uh̄so, fo dà mu.» <sup>29</sup> O o Yeesu wãa d̄ñ 6a ȳio, ò o bía: «Le mu wé làa b̄io mi lãarãa mu yi.» <sup>30</sup> A 6a ȳio d̄ɛn̄ia wee mi. O o Yeesu hen̄ia b̄io kà n̄on 6a yi: «Háyà, n̄upue yí ko ò o jí b̄io wó mia kà.» <sup>31</sup> Ká b̄io 6a wà, á 6a wee b̄io o Yeesu b̄io ho kũhũ búenbúen yi.

<sup>32</sup> P̄ahũ na á bán wee lén yi, à b̄un 6a buan o n̄i búí buararãa o Yeesu c̄n, c̄nã búí wi o yi, ó o yí dà m̄ãa b̄io. <sup>33</sup> O o Yeesu j̄on o c̄nã mu lera, ó o n̄i j̄ii d̄ɛn̄ia fá á wee b̄io. A 6a zãamãa wó coon mu b̄io yi, á 6a wee b̄io: «Warén \*Isirayɛele n̄ipomu yi á wa ð̄in yí m̄on b̄io kà b̄an síi h̄uú.» <sup>34</sup> Ká 6a \*Fariz̄iɛwa bán b̄en wee b̄io: «Mu lé 6a c̄nãwa j̄uh̄so lé yía wee na ho ð̄arló wo yi ò o j̄a lè 6a c̄nãwa lén b̄ia 6a wi yi.»

*Ba zãamãa màkárí buan o Yeesu yi*

<sup>35</sup> O Yeesu wee h̄ɛɛ lé h̄ã ló-beera lè h̄ã ló-zàwa yi, á wee k̄arãn 6a n̄upua 6a \*zúifùwa k̄arãnló z̄in̄i yi. O wee bue le \*Dónbeen̄i b̄ɛn̄i b̄in-tente, ká a wɛ́ mu v̄amú lè mí síiwà búenbúen na tò 6a n̄upua. <sup>36</sup> Ba zãamãa na ó o wee mi á màkárí buan wo yi. Lé b̄io ó o m̄on à 6a san, á yilera l̄unkaa. Ba ka lòn pia na paro m̄ia. <sup>37</sup> O o wãa b̄ia n̄on mí n̄i-ken̄inia yi: «Ho ð̄inló bon ð̄in c̄ɛ̀ɛ̀, ká ho lãrowà lé b̄ia yí boo. <sup>38</sup> Awa. A mi fio o m̄ohũ b̄anso yi le o wíoka na 6a ton-sáwá le 6a lá ho.»

## 10

*O Yeesu tonkarowà píru j̄un yènnãa*

*(Maaki 3.13-19; Luki 6.12-16)*

<sup>1</sup> O Yeesu hueekaa mí n̄i-ken̄inia píru j̄un á n̄on ho ð̄arló 6a yi à 6a wé j̄a lè 6a c̄nãwa lén b̄ia 6a wi yi à mún wɛ́ lè mu v̄amú lè mí síiwà búenbúen. <sup>2</sup> H̄ia ká lé o tonkarowà píru j̄un yènnãa: O n̄in-yání tonkaro lé o Sim̄on, na 6a mún có yèni làa Piere, lè m̄in za Andere, là a Zaaki lè m̄in za Zãn na lé o Zebedee zàwa. <sup>3</sup> A dé o Filiipu là a Baatelemii, o Toma là a l̄anpó fé Matiye, o Alifee za Zaaki là a Tade, <sup>4</sup> o Sim̄on na lé 6a Zelooteva\* kuure n̄upua n̄i-ken̄i, là a Zudaa Isikariote na kh̄ii dé o Yeesu mí zúkúsa níi yi.

*O Yeesu tonkaa mi tonkarowà píru j̄un*

*(Maaki 6.7-13; Luki 9.1-6)*

<sup>5</sup> Bán báawa píru j̄un so lé b̄ia ó o tonkaa, á hen̄ia b̄io kà n̄on yi: «Mi yí va h̄ã kãna na á b̄ia ȳin̄on 6a \*zúifùwa kará yi, à mún yí zo ho \*Samar̄ii kũhũ lórá yi. <sup>6</sup> O \*Isirayɛele n̄ipomu na ka lòn pia na v̄unun bán lé b̄ia mi va c̄n. <sup>7</sup> Mi lá ho w̄shũ wà, à b̄io kà lè b̄io mi wé bue: Le \*Dónbeen̄i b̄ɛn̄i á s̄uarãa. <sup>8</sup> Mi wɛ́ 6a v̄anv̄arowà. B̄ia húrun á mi v̄en̄i. Ba b̄ueréwà à mi wɛ́, à j̄a 6a c̄nãwa lén b̄ia 6a wi yi. Mi yú mu làa kãamãa, à mi b̄en mún wé na mu làa kãamãa. <sup>9</sup> Mi yí lén làa s̄anú, tàá wárí. H̄arí le wén-w̄in̄iwà à mi yí 6ua. <sup>10</sup> Mi yí 6ua puure. O búí yí 6ua báká tàá nakãa à séen̄i h̄ia ó o zã. O búí yí 6ua b̄in-za. I b̄ia b̄un lé b̄io ó o ton-sá ko lè mí j̄ii ð̄inló. <sup>11</sup> Mi wé vaá zon lóhó lée lóhó yi, à

\* **10:4** Ba Zelooteva lé 6a n̄upua na fù wee c̄iii m̄in síi b̄io hen̄i. Ba h̄ia wee fi lè 6a Oroomusa lè t̄ibirí yi.

mi cà yía á à tà mi ì làa o wán, à keení wón bànso cón fúaa mi léró ho lóhó mu yi. <sup>12</sup> Mi wé vaá zon zii lée zii na yi, à mi bío le ho héerà à keń le zii mu nùpua wán. <sup>13</sup> Ká bia wi le yi á tà mi bío, á mi héerà á à keń 6a wán. Ká 6a pǎ mi bío, à mi fé mi héerà tēenii. <sup>14</sup> Mi wé vaá zon zii, tàá lóhó na yi, ká bia wi bín pǎ mi bío á le mí máa jí mi cón, ká mi wee lé bín, à mi púaa mi zení khúnkhūn kúia.† <sup>15</sup> Le í mǐ ho tǔiá na mia: Le cítii fí nònzon, á hón lóhó so nùpua bío na khii sá 6a yi á à porí bío sá ho \*Sodɔɔmu lè ho Komɔɔre lórása yi.»‡

*O Yeesu bia le lònbee na yòr lua bio*  
(Maaki 13.9-13; Luki 21.12-17)

<sup>16</sup> «Mi jí bío kà: I wee tonka mia. Mi ka lòn pia na wà vaá zo 6a dakhínkhínwa tǎhǔ. Mi zūn miten buaró làa bío 6a háwá zūnáa miten buaró bío sii, à wé 6a nùpua na wayika lè 6a 6úaa6úuní bío sii. <sup>17</sup> Mi pa miten bío. Ba nùpua khii wé è 6ua mia á à varáa ho pánká bànsowà cón á bán vaá cítii mia. Ba wé è ha mia lè há làbàaní 6a \*zúifùwa kàránló zíní yi. <sup>18</sup> Ba wé è 6ua mia á vaá dǐnǐ há kǎna júnása lè 6a bá-zàwa yahó bío mi tà mǐ bío yi. Lé bǔn mi ì bē yi á à zéénináa í bío lè 6arén làa bia yínɔ́ 6a zúifùwa.

<sup>19</sup> «Hen ká 6a khii wé 6uan mia vannáa le cítii finíi, à mi yí le mi yiwa dè bío mi ì láráa mi jǐ-cúa làa bío mi ì bío bío yi. Mi ì yí há bioní na mi ì bío ho pǎahǔ mu yi. <sup>20</sup> Há bioní mu máa wé mi kùrú bioní. Mǐn Maá Dónbeenǐ Hácírí lé dǐo á à dé há mi jǐnǐ yi á mi ì bío. <sup>21</sup> Ba nùpua búii wé è dé mín kùrú zàwa á à na 6a à búe. Hàrǐ 6a maáwà búii á à wé mu bàn sii lè mí zàwa. Ba zàwa búii mún ñ hǐnǐ mín maáwà wán, á à na 6a 6a à búe. <sup>22</sup> Ba nùpua búenbúen á à jǐn mia bío mi tà mǐ bío yi. Ká yía màhá há mí sii fúaa mu véenii, wón á à fen. <sup>23</sup> Hen ká 6a khii wee beé mi lò lóhó na yi, à mi lùwí va dà-veere yi. Le í mǐ ho tǔiá na mia: O \*Isirayεele kǔhǔ lórá búenbúen á mi máa bèeni máa vé ká a \*Nùpue Za yí 6uara.

<sup>24</sup> «Nǐ-kenínii na po yía wee kení a wón mía. A ton-sá na po mí jǐhǔso wón mún mía. <sup>25</sup> Ká a nǐ-kenínii hǐa ka làa yía kenía wo bío, se bǔn á à kǎna. Ká a ton-sá mún hǐa ka le mí jǐhǔso bío, se bǔn á à kǎna. Ká le zǐ-jǐhǔ nǐ-kǐnle 6a hǐa wee ve là a \*Belezebuule,§ á se o zii nùpua á 6a a ve lè há yènnáa na yí seka po dén.

*Le Dónbeenǐ lé dǐo mi wé zǔn*  
(Luki 12.2-7)

<sup>26</sup> «Mi cén wé yí zǔn 6a nùpua. Mu bío na sánkaa búenbúen khii mi, á bío sà yi búenbúen mún khii zūn. <sup>27</sup> Bío á í bía nǎn mia le tǐbírí yi, à mi mǐ wéréwéré le 6a nùpua jí. Bío á í hǔmɔnkaa làa mia à mi yòo bue há lòra. <sup>28</sup> Mi wé yí zǔn bia wee búe o nùpue ká 6a yí dà máa búe o mànáká. Le Dónbeenǐ na dà a yáa há sánia lè ho mànáká le Dofíní dǔhǔ na máa hí yi, dén lé dǐo mi wé zǔn. <sup>29</sup> Ba jǐnzà-wǐnǐwà bùaa jún so yí máa wé yèé ho tǔmón dà-kéní le? εε ká hàrǐ 6a yà-kéní máa kùen ká mǐn Maá Dónbeenǐ yí zū mu. <sup>30</sup> Ká mu lé minén, hàrǐ mi jún-vǎnǐ búenbúen á le Dónbeenǐ zū jii. <sup>31</sup> Mi wǎa yí zǔn dèε, lé mi bío jǐhǔ wi po 6a minka jǐnzà-wǐnǐwà.

*O Yeesu bío tàrò tàà mu pǐlò*  
(Luki 12.8-9)

† **10:14** Há zení khúnkhūnǐ púaa kúiaró lée bío na 6a zúifùwa wee wé hón pǎahǔ so yi ká 6a vaá ló ho kǎ-veere búii yi á bǐnǐa wà 6ueé zo mǐn kǔhǔ. Ká bío hen ká bǔn lé 6arén zúifùwa wee wé mu làa mín, á zéeni le le páanii mia 6arén làa bia pǎ le Dónbeenǐ béeni bío pǎahǔ. ‡ **10:15** Mǐ loń Bío jǐhǔ búεenii vǔahǔ (Genèse) 18-19 § **10:25** Belezebuule: Mu pǎahǔ ká le yèni mu á 6a zúifùwa cèrèε hǐa zū le lé 6a cǐnáwa jǐhǔso na lé o Satǎni te le.

<sup>32</sup> «Yia ðin ba nùpua yahó ò o bía wéréwéré le mí bío sã miì, á ìnén mún khii bío mu wéréwéré wàn Maá na wi ho wáayi yahó le b̀anso bío sã miì. <sup>33</sup> Ká yia b̀en bía wéréwéré ba nùpua yahó le mí yí zū mi, á ìnén mún khii bío wàn Maá na wi ho wáayi yahó le í yí zū b̀anso.

*O Yeesu bío wee khéé ba nùpua  
(Luki 12.51-53; 14.26-27)*

<sup>34</sup> «Mi yí leéka le í buara wà bueé dé ho héerà ho ðímíná yi. Bueé. I yí wà bueé dé héerà ho yi. Hã fio lé hĩa á í wà bueé dé. <sup>35</sup> I wà bueé khéé o za lè mín maá, á à khéé o nu lè mí hínló, là a b̀uaa hĩa lè mí yàró hĩa. <sup>36</sup> O nùpue b̀an zii nùpua lé bán á à yèrémá à wé o zúkusa. <sup>37</sup> Yia wa mín maá tàá mín nu á po mi, wón b̀anso yí dà máa páaní làa mi. A yia wa mí za tàá mí hínló á po mi, wón b̀anso yí dà máa páaní làa mi. <sup>38</sup> Yia yí máa lá mí \*kùrùwá pĩ\* à bèráa miì, wón b̀anso mún yí dà máa páaní làa mi. <sup>39</sup> Yia wi ò o pa mí mukānĩ bío wón á à vīnĩ le. Ká yia mähã vīnĩa mí mukānĩ ìnén bío yi, wón á à bīnĩ ì yí le.

*Yia buan le Dónbeenĩ ton-sá cūnú na ó ò yi  
(Maaki 9.41)*

<sup>40</sup> «Yia buan mia sese, se lé ìnén á b̀anso buan sese. A yia buan mi se, se lé yia tonkaa mi á b̀anso mún buan se. <sup>41</sup> Hen ká yia buan le \*Dónbeenĩ jĩ-cúa fεero búí se lé bío ó o lé le Dónbeenĩ jĩ-cúa fεero, á b̀anso khii yí ba jĩ-cúa fεerowà cūnú na ba à yí. Hen ká a búí buan o nùpue na térénna lé bío ó o térénna, ó o khii yí bía térénna cūnú na ba à yí. <sup>42</sup> Ká nùpue n̄n h̄arĩ ho kóo-za yimù cúee jun-wia bía wi hen na jũhũ mía n̄-kenĩ búí yi, lé bío ó o lé í n̄-kenĩnii, wón b̀anso á à yí mu cūnú máa khi.»

## 11

<sup>1</sup> Bío ó o Yeesu zéénia mí n̄-kenĩnia vó, ó o ló b̄in wà, á wà vaá k̄arán ba nùpua ká a bue le Dónbeenĩ bío ho k̄ohũ mu lórá yi.

*O Zān Batiisi tonkaa ba nùpua o Yeesu c̄n  
(Luki 7.18-35)*

<sup>2</sup> Bío ó o Zān Batiisi wi ho k̄asó yi, ó o j̄á bío ó o \*Krista wee wé, ó o tonkaa mí n̄-kenĩnia n̄wã ȳen búí <sup>3</sup> le ba va a t̄ua wo yi: «Ūnén lé fo á wa j̄á bío le fo ko ū buen léé, tàá wa pá ko à wa lòonĩ n̄-veere?» <sup>4</sup> O o Yeesu bía n̄n ba yi: «Bíó mi wee jí làa bío mi wee mi á mi vaa bío na a Zān yi. <sup>5</sup> Ba muiiwà ȳo wee mi, á ba mùamúawà h̄in̄n wee varáka. Ba b̄ueréwà wee wa. Ba bekewà j̄ik̄ōnna wee jí mu bío. Ba n̄-hĩa wee vèe. A le b̄in-tente wee bue na ba n̄-khenia yi. <sup>6</sup> Yia yí pá í bío ká a tà mu yi, se wón b̀anso j̄uhũ sí.»

<sup>7</sup> Bío ó o Zān n̄-kenĩnia b̄inĩa wà, ó o Yeesu wee bío o Zān mu bío lè ba z̄amãa k̄a síi: «Lée webio á mi van vaá lora le dùure yi? Lée ho konkohó na ho pinpiró wee h̄e v̄invã léé? Bueé. <sup>8</sup> A lée webio mí vaá lora? Lée nùpue búí na sía h̄n̄b̄on̄n le? B̄ia wee z̄í h̄n̄ s̄i-seniso á wi ba p̄amã-beera z̄inĩ yi. <sup>9</sup> A lé o yén mi van bío yi? Lé le \*Dónbeenĩ jĩ-cúa fεero búí le? Ká mu lé wón, se mi t̄uĩá sí. O yáá pá po wón, le í bío mu na mia. <sup>10</sup> O Zān mu lé yia á le Dónbeenĩ b̄ionĩ v̄uhũ bía bío k̄a síi: «Í ì tonka í tonkaro ò o dí ū yahó á bueé wíoka ū w̄hũ». <sup>11</sup> Le í m̄i ho t̄uĩá na mia: ba nùpua na wi ho ðímíná yi búenbúen á yia bío j̄uhũ wi po a Zān wón mía. Eε ká le \*Dónbeenĩ b̄eēnĩ z̄awa m̄on-dí mähã pá po a. <sup>12</sup> P̄ahũ na ó o Zān Batiisi wee zéénĩ le Dónbeenĩ bío yi à buee búe ho zuia yi, á le Dónbeenĩ b̄eēnĩ bío á ba wee firáa lè mi s̄ob̄éε. A b̄ia wee fi làa b̄in wi ba fé mu lè ho p̄anká. <sup>13</sup> Le Dónbeenĩ jĩ-cúa fεerowà

\* **10:38** Ho kùrùwá p̄l̄ó bío wee zéénĩ le b̀anso sã mu húmú yi. Hen ká á mu wee zéénĩ le yia tà a Yeesu bío á zū le b̄in s̄uaanĩ orén mí b̄εere mukānĩ.

buénbuén là a \*Moyiize làndá á bía le Dónbeenĩ béeñi bïo yi fúuu á buéeé bó a Zān Batiisi pāahũ. <sup>14</sup> Ká mi tà le bïo bía buénbuén bon, se o Zān mu lé yĩa lé o \*Elii na buenlò bïo fèra bía. <sup>15</sup> Yia wee jí bïo, à wón jí bïo bía sese.»

<sup>16</sup> O Yeesu pá bínia bía: «Ho zuia nùpua á ï dà à tèé lè 6a yén? Ba ka lè 6a háyúwá na lée kará 6a nùpua fémínlò lahó yi, à 6a wee háaní na mí ninzáwa na zoó le bonfónii yi kà: <sup>17</sup> «Wa búá hã sĩa san, à mi le mi máa lée yo. Wa bó le yèni, á mi le mi máa wá.» <sup>18</sup> Mi loń. Bïo ó o Zān buara, á yí máa dí dñn-poni, á mún yí máa ñu dñvén, á 6a le o cíná wi o yi. <sup>19</sup> O o \*Nùpue Za bèn buara, á buéeé wee dí ká a ñu, á 6a wee bïo bïo kà: «Mi loń. O ñii na ká yí máa wé bïo búii ká mu yínón dñnló díró làa dñvén ñuló. O lé 6a \*lànpo féwá lè 6a ñi-kora bān bōñlo.» εε ká le Dónbeenĩ bè-zūnmini wee zéeni mí térénló 6a bè-zūnlòwà bè-wénia yi.

*Hã lórá na nùpua pǎ a Yeesu bïo  
(Luki 10.13-15)*

<sup>20</sup> Bñn món, ó o Yeesu wee zá lè hã lórá na ó o wó mu yéréké bïowa cèrèè yi, lé bïo á 6a nùpua na wi hã yi á yí yèrémáa mi yilera lè mi wára. O wee bïo bïo kà: <sup>21</sup> «Ūnén Korazēn lóhó lè ūnén Betesayidaa lóhó, ho yéréké á à sá mia. Lé bïo ká mu yéréké bïowa na wó mi cñn bān sīi lá wó ho Tiire lè ho Sidān lórá\* yi, se hã lórá mu nùpua lá hñn hānī á khiira hã pórókówá zǎ† á kúaa le sāni mi wán, á zéeniánaa le mí wi à mí kší mu bè-kora wéró yi. <sup>22</sup> Lé bñn nōn á ï wee bïoráa mu na mia: Le cítii fi nōnzoñ á ho Tiire lè ho Sidān lórá lōnbee na a yí hã, á à wé làa yi minén lōnbee yi.

<sup>23</sup> «εε ká ūnén \*Kapεεnyuumu, fo wee leéka le 6a kší lá fo á à yōoráa ho wáayi yi le? Búeé. Ho ñi-hñnbó-lóhó lé hĩa 6a kší líi dé fo yi. Lé bïo ká mu yéréké bïowa na wó ū cñn bān sīi lá wó ho \*Sodōomu yi, se ho lóhó mu pá lá wi hārī lōn zuia. <sup>24</sup> Lé bñn nōn á ï wee bïoráa mu na mia: Le cítii fi nōnzoñ á ho Sodōomu bïo á à wé làa yi ūnén bïo yi.»

*O Yeesu dó mñn Maá Dónbeenĩ bārākà  
(Luki 10.21-22)*

<sup>25</sup> Cñnú bñn món, ó o Yeesu bínia wee bïo bïo kà: «Ī Maá, ūnén lé ho wáayi lè ho tá Nūhūso, ĩ wee dé ū bārākà. Lé bïo mu bïo na fo sà mu bè-zūnmini bānsowà lè le hácírī bānsowà yi á fo tà zéeniánaa làa bĩa bïo ñúhũ mía. <sup>26</sup> Ī Maá, mu bon. Bïo mu wórāa kà lé bïo sī foñ.

<sup>27</sup> «Ī Maá dó mu bïo buénbuén ĩ ñii yi. Ñii woon yí zū a Za, ká mu yínón o Maá. A ñii woon mún yí zū a Maá, ká mu yínón o Za, làa bĩa ó o Za mu wi ò o zéeniánaa làa wo.

<sup>28</sup> «Minén buénbuén na ho sèró na líi wee beé lò, mi buen ĩ cñn, á ï na hã vūñná mia. <sup>29</sup> Mi lá ĩ zúu bè mi wán à díá le ĩ kārán mia. Lé bïo á ñén wayi, á wee liiní ĩten, á minén mi beere á à yí hã vūñná. <sup>30</sup> ĩ zúu na á ï bè mi wán á yí líi, á ho sèró na á ï bè mi wán á mún záyi.»

## 12

*O Yeesu lé yĩa á ho Sabaa bio wi ñii yi  
(Maaki 2.23-28; Luki 6.1-5)*

<sup>1</sup> Cñnú bñn món, ó o Yeesu wee kǎa hã mana búii yi ho \*Sabaa zoñ. A le hñni dà a ñi-kenínia, á 6a wee khé ho dñnló na bon dñn à là. <sup>2</sup> Bïo 6a \*Farizíewa mōn

\* **11:21** Ho Tiire lóhó lè ho Sidān lóhó: Hã hĩa le ho Fenisii kšhũ ló-beera búii. Lé bñn á ho wāahũ na 6a le Baale wi yi. Hón wāahũ so lé hĩa ó o bée hĩa na 6a le Zebabele fó zonnáa o Isirayeele kšhũ yi. Hã lórá mu firó bïo bía o Ezekiyeele vūahũ yi 26.1-28.19. † **11:21** Hen ká 6a zúifùwa fù wi 6a zéeniánaa le mí wi le wée yi, tàá ká 6a wi 6a zéeniánaa le mí wi à mí kší mu bè-kora wéró yi, à 6a wé khiiri hã pórókówá zǎ, ká 6a wé kúee le sāni mí wán.

mu á 6a wee bío là a Yeesu: «Loń ũ nĩ-kenínia. Bío 6a wee wé yí ko làa wéró ho Sabaa zoń. Wa làndá hò mu.» <sup>3</sup> O o Yeesu bíá nɔn 6a yi: «Bìo ó o \*Daviide yankaa wó ká arén lè mí nùpua le hĩni dà á mi ãĩn yí kàrána yí mɔn le? <sup>4</sup> O wà zon le Dónbeenĩ pɔnsòni bùkú yi, á zoó lá ho búurú na 6a wó lè mu hãmu á 6a là. Ká 6a nɔn lá yí ko à 6a là ho. Le \*Dónbeenĩ yankarowà mí dòn lé bĩa á ho làró nũ nɔn yi.» <sup>5</sup> Tàá mi so ãĩn yí kàrána mu o \*Mɔyĩize làndá yi, le le Dónbeenĩ yankarowà na wee sá le Dónbeenĩ pɔnsòni bùkú yi, á máa wé bè ho Sabaa làndá yi ká mu nɔn pá yí nɔn wé khe le? <sup>6</sup> Le ĩ bío mu na mia: Bĩo wi hen á nũhũ wi po le Dónbeenĩ pɔnsòni bùkú. <sup>7</sup> Ká le Dónbeenĩ bíonĩ vũahũ bíonĩ na le bíá le mínén màkóo wi le yi na se yi, ká 6a bà-kùio na 6a wee wé lè mu hãmu á mí pã bío,† á mi lá zũ kúará, se bĩa yí wó yí khon á mi lá máa síini núná. <sup>8</sup> Lé bío ó o \*Nùpue Za lé yĩa á ho Sabaa bío wi nũ yi.»

*O Yeesu wéera a nĩ na bàhó hũrun  
(Maaki 3.1-6; Luki 6.6-11)*

<sup>9</sup> Bũn mɔn ó o Yeesu ló bĩn á wà van 6a \*zúifùwa mu kàránló zĩ yi. <sup>10</sup> Mu zoń à nĩ búii wi bĩn á bàhó hũrun. A bĩa wi bĩn wi 6a koonĩ a Yeesu yi. Lé bũn nɔn á 6a tũara a yi ká: «Wa làndá yi á nùpue so dà wee wéé \*Sabaa zoń le?» <sup>11</sup> O o Yeesu bíá nɔn 6a yi: «Minén ó o búii pio yà-kéní mí dòn lá wi síi, á wó wó kùera zon le buii yi ho Sabaa zoń, ó o so máa líi lén wo le? <sup>12</sup> A bío ó o nùpue bío nũhũ màhã wi po a pio há. A bũn wa làndá yi, á nùpue dà à wé tentemu làa nùpue ho Sabaa zoń.» <sup>13</sup> Bũn mɔn, ó o Yeesu yèrémáa bíá là a nĩ: «Hóonĩ ũ bàhó.» O o nĩ hóonía mí bàhó, á ho ðènía wan ãĩn làa hĩa so bío.

<sup>14</sup> A 6a \*Farizíewa wà ló, á bío 6a à wé á à yíráa o Yeesu á à búe lé bũn 6a lée wee wãaní wán.

*O Yeesu lé le Dónbeenĩ ton-sá na le mɔn léra*

<sup>15</sup> Bío ó o Yeesu zũna mu, ó o ló bĩn wà. A 6a minka zãamáa bò a yi. O o wéera 6a vánvárowà búenbúen na wi bĩn, <sup>16</sup> ká a màhã henía mu nɔn 6a yi le 6a yí bá mí bío na nùpua yi. <sup>17</sup> Mu wó ká síi, bèra a na ò o ni-cúa fèero \*Ezayii bíonĩ na ká à nĩi sí. <sup>18</sup> Le le Dónbeenĩ bíá:

«Yĩa ká lé ĩ ton-sá na á ĩ mɔn léra,

yĩa á ĩ bò ĩ tàká wán.

Ĩ síi wan o bío yi.

Ĩ ĩ liinĩ ĩ Hácírĩ o wán,

o ò bue ĩ cítii bío á à na hã síiwà yi.

<sup>19</sup> O làa nùpue máa wãaní.

O máa wãamaka bío.

Ba máa ní a sã bonfúaa yi.

<sup>20</sup> Le nàaninle na numaa

ó o máa khé máa díá.

A le fĩntánĩ na wee hí

ó o mún máa búe.

O ò 6ua míten ká síi,

fúaa bío ó o térénló bío yòó có ló,

<sup>21</sup> á hã síiwà búenbúen màhã à dé mí sía wo yi.»‡

*O Yeesu pànká á yí ló Satáni cɔn  
(Maaki 3.22-30; Luki 11.14-23)*

<sup>22</sup> Ba buan o nĩ búii buararáa o Yeesu cɔn ò o cíná wi o yi, ó o lé o muui á mún yí dà máa bío. O o Yeesu wéera a, ó o nĩi ðènía fá á wee bío, á mún wee mi.

\* **12:4** Mi loń Samuwéele nín-yání vũahũ 21.2-7 † **12:7** Mi loń Ozee vũahũ 6.6 ‡ **12:21** Mi loń Ezayii vũahũ 42.1-4

<sup>23</sup> A 6a zãamãa wó coon mu bïo yi, á 6a wee bío: «Yia kà màhá lé o \*Daviiide Za léé?»

<sup>24</sup> Ká bïo 6a \*Farizíewa ná mu, á 6a wee bío: «O ñii na kà á wee na 6a cínáwa lén bïa 6a wi yi là a \*Belezebuule pànká, yia lé 6a cínáwa ñúhúso.» <sup>25</sup> Ká a Yeesu màhá zúna 6a yilera, ó o bía ñon 6a yi: «Kòhú lé kòhú na nùpua wee fi mín yi á à fi ì vé. Lóhó lé lóhó, tàá zii lé zii na nùpua wee fi mín yi á ñúhú á à 6úe. <sup>26</sup> Ká bïo ó o \*Satãni te ó o wee bini na se o wee fi lè mítén. A bïa bïo sã a yi ñúhú so máa 6úe le?»

<sup>27</sup> «Mi wee bío le ì wee na 6a cínáwa lé bïo ó o Belezebuule wee na mu bàn pànká mií. Ká lé bün mu wórãa, á yia 6èn wee na ho pànká minén nùpua yi à 6a na lè 6a cínáwa lé o yén? Bïa làa mia léè dà-kéní bán mí beere yáá wee zéeni le mi bïo yí bon. <sup>28</sup> Ká le Dónbeení Hácírí lé ðio wee na ho pànká ínén yi, à ì na lè 6a cínáwa, se bün wee zéeni le le \*Dónbeení béeni á ðèniá 6ueé bó mia.

<sup>29</sup> «Ñii woon yí dà máa zo pànká 6ànso zii á máa zoó khuii o ñii bïo, ká a yí can o pànká 6ànso mu yí vó. Ká a màhá can wo vó, ó o zoó khuii bïo wi o zii 6úen6úen.

<sup>30</sup> «Yia yí wi làa mi, se wón wee fi làa mi. A yia mún yí máa séeni mi ho vá kúeemínwánló yi, se wón wee saawaní. <sup>31</sup> Lé bün ñon á ì wee bío mu na mia: Ba nùpua bè-kora na 6a wó 6úen6úen lè há bín-kora na 6a bía 6úen6úen, á bïo khii sèn ñ díá á à na 6a yi. Ká yia bía khon le Dónbeení Hácírí ðáni yi, wón 6a khii máa sèn bïo máa díá. <sup>32</sup> Yia bía le bín-kohó o \*Nùpue Za ðáni yi, wón 6a à sèn ñ díá á à na yi. Ká yia bía khon le Dónbeení Hácírí ðáni yi, wón 6a khii máa sèn máa díá máa na yi, hàrí ho zuia.»

*Le vïndèe semu wé zūñ hã bïa na le wee ha yi  
(Luki 6.43-45)*

<sup>33</sup> «Hen ká le vïndèe se, à le bía wé sí. Ká le vïndèe yí se, à le bía máa wé sí. Le vïndèe semu wé zūñ hã bïa na lé wee ha yi. <sup>34</sup> Díhioni yén! Bïo mi yí se, á mi dà à wé kaka á à bíorãa mu bïo na se. O nùpue bïo na wi o síi yi, bün lé bïo ó o wee wé bío. <sup>35</sup> O nùpue na se wón wee wé bío há bín-tentewà, lé bïo á bïo wi o síi yi se. Ká yia yí se wón wee wé bío há bín-kora lé bïo á bïo wi o síi yi yí se. <sup>36</sup> Le ì mi ho tũíá na mia: Le Dónbeení cítii fi ñonzoñ, á há bín-conconwà na 6a nùpua bía á 6a à zéeni ñúhú. <sup>37</sup> Lé bïo á ù ñi-cúa lé hã 6a à ðin wán á à finãa le cítii á à zūñnáa ká ù téréenna, tàá ká ù yí téréenna.»

*Ba le o Yeesu wé yéréké bïo 6úí à mi mi  
(Maaki 8.11-12; Luki 11.29-32)*

<sup>38</sup> A ho \*lándá bïo zéeni lowa lè 6a \*Farizíewa nùwã yen 6úí wãa bía ñon o Yeesu yi: «Ñi-karánlo, wa wi à ù wé bïo 6úí à wa mi.» <sup>39</sup> O o Yeesu bía ñon 6a yi: «Ho zuia nùpua na yí se, na wee bini le Dónbeení món à wé mu bè-kora, á wee cà à 6a mi yéréké bïo. Èe ká 6a máa mi yéréké bïo 6úí ká mu yínóñ le \*Dónbeení ñi-cúa fero Zonaasi bïo. § <sup>40</sup> Mu bon. O Zonaasi wó há wizooní bïo tñn lè mí tñnna bïo tñn o ceza píohó yi. Lé ká síi ó o Nùpue Za mún khii wérãa há wizooní bïo tñn lè há tñnna bïo tñn ho tá yi. <sup>41</sup> Ho Niniivesa yèrémãa mí yilera lè mí wárã, lé bïo 6a ná a Zonaasi bíoní. A yia wi minén tñahú, wón bïo ñúhú wi po a Zonaasi. Lé bün ñon á le Dónbeení cítii fi ñonzoñ, á ho Niniivesa mu á à hini ì ðin ho lónbio nùpua yahó, á à kooní 6a yi. <sup>42</sup> O béè hãa na hãa wi ho Saba kòhú ñúhú wán á hãa ló lùe na ðáni ná yi làa sòobéè, á 6ueé ná a \*Salomón bè-zūñminí bíoní.\* A yia wi minén tñahú, wón bïo ñúhú wi po a

§ 12:39 Zonaasi: O bïo bía le Dónbeení páantii kñle vñahú na 6a le Zonaasi vñahú yi. \* 12:42 Mi loí Bá-zàwa ñin-yáni vñahú (1 Rois) 10.1-13; Wizooní bè-wénia cúa-ñun ñii vñahú (2 Chroniques) 9.1-12

Salomɔn. Lé bɔn nɔn á le Dónbeenì cítii fi nònzoñ, ó o béε háa mu á à hini ì òn ho lònbiò nùpua yahó á à kooní 6a yi.

*Bio ó o cíná wee bíní buee zoráa yia ó o lá ló yi*  
(Luki 11.24-26)

<sup>43</sup> «Hen ká a cíná ló a nùpue na ó o lá wi yi, ò o vaa héε vará le dùure yi, à cà ho lahó na ó ò kéεní á à vūn yi ká a máa yí ho. Ká a hía cà san, <sup>44</sup> ò o bío mí yi: «Ì ò bíní ò va hen na á ò ló yi.» Ká a bíní van bín ò o vaa yí ho lahó mu mí káamáa ká ho sàara, á wíokaa sesese. <sup>45</sup> Ká a mɔn mu, ò o bíní vaa fé 6a cínáwa bùaa hènun na bèn jii po arén, à 6a páaní buee zoo kéεní cìcàkà ho lahó mu yi. Ká mu wó ká, à wón nùpue so bío wíoka yáa poñ bío mu fù karáa. Lé làa bɔn síi á ho lònbiò nùpua na yí se bío khíi wéráa.»

*O Yeesu bân nu lè bân zàwa lé 6a yén?*  
(Maaki 3.31-35; Luki 8.19-21)

<sup>46</sup> O Yeesu wee bío lè 6a zâamáa, à bɔn à bân nu lè bân zàwa buée dɔn. Ba léé òn ho khūuhū, á wi 6a bío làa wo. <sup>47</sup> O o búii bía là a Yeesu: «Loí. Mìn nu lè mìn zàwa léé òn ho khūuhū á wi 6a bío làa fo.» <sup>48</sup> O o Yeesu bía lè bânso: «Wàn nu lé o yén? A wàn zàwa lé 6a yén?» <sup>49</sup> Bɔn mɔn ó o dá mí níi mí nì-kenínia yi ò o bía. «Mi loí. Wàn nu lè wàn zàwa wi hen. <sup>50</sup> Lé bío á yia wee wé wàn Maá na wi ho wáayi síi bío, wón lé wàn za, lè wàn hínló, lè wàn nu.»

## 13

*O òn wàhio*  
(Maaki 4.1-9; Luki 8.4-8)

<sup>1</sup> Bɔn zoñ ó o Yeesu hínɔn le zii yi ló, à wà vaá kará ho vū-beenì jii, á wee kàrán 6a nùpua. <sup>2</sup> Ba minka zâamáa kínia wo yi, ó o wó san zon ho woohū á zoó kará, à 6a zâamáa bán òn mu jumu jii.

<sup>3</sup> O wee wà hā wàhio à kàránáa 6a nùpua làa bío cèrèε. O bía: «Nii búii ló van mí mɔhū yi, á wà vaá dé mí bè-dà. <sup>4</sup> Bío ó o wee dé mu á mu búii lion ho wōhū nìsání, á 6a jínzàwa sèekaa bɔn vā. <sup>5</sup> Mu búii lion ho búaaahó na le tñí wi wán ká le yí lí, á mu dèéníá ló, lé bío le tñí yí boo bín. <sup>6</sup> Bío le wii já lè mí sòobéε, á ho òn ló na ló wíníwíní á hon, lé bío ho naní yí vá yí lion. <sup>7</sup> Mu búii lion hen na hā kíkara bia héra yi, á mu ló, á hín kíkara so hínɔn yóó pà mu. <sup>8</sup> Mu búii bɔn lion ho tá na se yi, á mu ló, á yóó han mí bia. Hā búii yú khimàni khimàni, hā búii yú búará-tín tín, hā búii yú bóóní làa píru píru.»

<sup>9</sup> O Yeesu pá bíníá bía bò mu wán: «Yia wi ò o jí bío, á wón jí bío bía sese.»

*Lée webio nɔn ó o Yeesu wee wàráa hā wàhio*  
(Maaki 4.10-12; Luki 8.9-10)

<sup>10</sup> O o nì-kenínia vá buée bó a yi, á wee tùa wo yi. «Lée webio nɔn fo wee wàráa hā wàhio na 6a yi?» <sup>11</sup> O o Yeesu bía nɔn 6a yi: «Le Dónbeenì wó á le béεní bío na sà yi á mi yú zūna, à 6a nì-vio yí zūna mu. <sup>12</sup> Lé bío á yia bío wi á 6a khíi bíní yóó bè mu búii wán á à na a yi, ó o bío á à wé boo. Ká yia dèε búii mía, wón á hárí mu bè-za na ó o wee leéka le mu wi mi cón á 6a pá à fé. <sup>13</sup> Lé bɔn nɔn á ò wee wàráa hā wàhio na 6a yi. Ba wee loí coon, ká 6a yí máa mí. Ba wee jí mu bío ká 6a yí máa 6ua mu à zūn kúará. <sup>14</sup> Lé ká síi á le \*Dónbeenì jì-cúa fεero \*Ezayii bío na ó o bía 6a dání yi á jii sùráa. O bía bío kà:

«Mi khíi wee jí mu bío

ká mi máa zūn mu kúará.

Mi khíi wé è loí coon

ká mi máa mi hárí dèε.

<sup>15</sup> Mu nìpomu na ká bèn tñín bónbúra.

Ba tun mí pikōna,

á muuníá mí yïo.  
 Ba yí wi à 6a mi bïo.  
 Ba mún yí wi à 6a jí bïo.  
 Ba yí wi à 6a zūrín mu bïo

à yèrémá buen Ìnén Dónbeenì cón à Ì weé 6a.)\*

<sup>16</sup> «Èé ká minén bán júná sí. Mi yïo wee mi, á jikōnna mún wee jí mu bïo.  
<sup>17</sup> Le ì mí ho tūiá na mia: Le Dónbeenì jì-cúa fεεrowà cèrèè lè 6a nùpua búí na térénná á síá híá vá à 6a mi bïo minén wee mi, à 6a yí mōn mu. Ba síá híá vá à 6a jí bïo minén wee jí, à 6a yí jà mu.

*O Yeesu zéeniá o ðíro wàhiire kúará*  
 (Maaki 4.13-20; Luki 8.11-15)

<sup>18</sup> «Mi wáa jí yíá wee dé mu bè-dà wàhiire kúará. <sup>19</sup> Bía wee jí le \*Dónbeenì béenì bïo á 6a yí zū mu kúará á ka lè ho wōhū nīsání na mu bè-dà lion yí. O \*Satāni wee buée lén mu 6a síá yí. <sup>20</sup> Ba búí ka lòn búaaahó. Ba wee jí le Dónbeenì bíonì, à tà le yí fùafùà, à zāmaka le bïo yí. <sup>21</sup> Ká 6a màhá yí máa díá à le zo 6a. Ba wee tà le bïo ho pāahū na cīnú yí mí dòn. Ká le lònbee, tàá ho kúará lénlò yú 6a le Dónbeenì bíonì bïo yí, à 6a dèení pí le Dónbeenì bïo. <sup>22</sup> Ba búí ka lè ho tá na há kíkara bia héra yí á mu bè-dà lion yí. Ba jà le Dónbeenì bíonì, ká ho ðímíjā bïo yilera, lè ho nāfòró poni na wee khà 6a nùpua, á wee hè le bíonì mu, à le máa wé bïo 6a yí. <sup>23</sup> Ba búí bèn ka lè ho tá na se bïo, na mu bè-dà lion yí. Ba wee jí le Dónbeenì bíonì, à zūrín le kúará, á 6a bèn wee ha há bia. Ba búí khīmàni khīmàni, 6a búí búará-ṭín ṭín, 6a búí bóńí làa píru píru.»

*Le jì-kohó wàhiire*

<sup>24</sup> O Yeesu bíníá wà le wàhiire búí nōn 6a yí: «Ho wáayi béenì bïo ònmín làa bïo kà: Nii búí dó mu bè-dà tente mí mōhū yí. <sup>25</sup> A ho ṭínàahū búí ká 6a nùpua búenbúen dūma, ó o nñi mu zúkúso buara, á buée dó le jíní bia ho mōhū mu yí, ò o bíníá wà. <sup>26</sup> Pāahū na ho ðínlò ló á yòò wee te yí, á le jíní mún líí ló. <sup>27</sup> A ho mōhū òanso ton-sáwá bía nōn wo yí: «Núhūso, fo yí dó mu bè-dà tente ū mōhū yí le? A le jíní bèn ló wen bín.» <sup>28</sup> O o bía nōn 6a yí: «Lé ì zúkúso wó mu.» O o ton-sáwá bía: «Fo wi à wa vaa dεε le jíní mu le?» <sup>29</sup> A ho mōhū òanso bía nōn 6a yí: «Búéé. Mi díá, lé bïo ká mi le mi ì dεε le jíní ká mi yí wó sese á mi ì dεε le á à léé lè ho ðínlò. <sup>30</sup> Mi díá le mu páaní dā fúaa ho ðínlò láró pāahū. Hón pāahū so yí, ká ì bío ò na 6a ton-sáwá na à lá ho ðínlò yí le 6a dεε le jíní vé, à kúia lè mí kúnkúwá à cīí. Bñn mōn à 6a màhá lá ho ðínlò kúee ì nání yí.»»

*Ho mútáàdè bεere lè le ja-ḥni wàhio*  
 (Maaki 4.30-34; Luki 13.18-19)

<sup>31</sup> O Yeesu ṭín bíníá wà le wàhiire búí nōn 6a yí: «\*Le Dónbeenì béenì bïo ònmín lè ho mútáàdè bεere na ó o nñi búí vaá dù mí mōhū yí. <sup>32</sup> Lé ka cīnú po há bia na ká búenbúen. Ká le màhá ló, à le dā poń ho zen-òuahó bè-vànii búenbúen, à wé mí vīndè-kùure, à 6a jínzàwa wé buée tá mí lenna lakara wán.»

(Luki 13.20-21)

<sup>33</sup> O Yeesu bíníá wà le wàhi-veere búí nōn 6a yí: «Ho wáayi béenì bïo ònmín lè le ja-ḥni na ó o háa búí zúnzúio kúaa mu dūmu kiloowa bóńí làa hònú yí á khan bàrá á mu ló.»

*O Yeesu wee wà há wàhio á zéeniáa mu bïowa yara*  
 (Maaki 4.33-34)

\* 13:15 Mi lorí Ezayii vūahū 6.9-10



<sup>34</sup> Bũn búenbúen ó o Yeesu wee wà lè hã wàhio à na 6a zãamãa yi. O hĩa yí máa wé kàrán 6a ká a yí wà wàhio. O hĩa wee wé kà síi, <sup>35</sup> bèra a na à le \*Dónbeenĩ ñi-cúa fεero bĩo na ó o bía à ñii sí:

«ĩ khíi wé è bío làa ba  
lè hã wàhio.

Mu bĩo na sà yi

hàrí ho ðímíjńá ñúhũ búenĩ  
á ĩ khíi zéeni yara làa ba.»†

#### *O Yeesu zéenia le ñi-kohó wàhiire kúará*

<sup>36</sup> Bũn món ó o Yeesu wà vaá zon le zii yi ò o día 6a zãamãa. O o ñi-kenĩnia wà zon o cón, á zoó bía làa wo: «Le ñíní na ló ho mǎhũ yi wàhiire kúará á ñ zéeni làa wen.» <sup>37</sup> O o Yeesu bía ñon 6a yi: «Yia wee dé mu bè-dà tente lé o \*Nùpue Za. <sup>38</sup> Ká ho mǎhũ lé ho ðímíjńá. Mu bè-dà tente lé bĩa bío sã le Dónbeenĩ béeni yi. Ká le ñi-kohó lé bĩa bío sã o \*Satāni yi. <sup>39</sup> O zúkúso na dó le ñi-kohó bía lé o Satāni. Ho ðĩnló láró wee zéeni ho ðímíjńá véro bío. Ká 6a ton-sáwá na wee lá ho ðĩnló lé le Dónbeenĩ wáayi tonkarowà. <sup>40</sup> Bío 6a wee ðεráa le ñíní à kúee ho ðǎhũ yi, lé bũn 6àn síi mu khíi wéráa ho ðímíjńá véro pǎahũ. <sup>41</sup> O Nùpue Za khíi tonka mí wáayi tonkarowà, á 6a 6ueé lén bĩa wee khà bĩa ká dé mu bè-kora wéró yi, làa bĩa wee wé mu bè-kora. <sup>42</sup> Ba khíi kúee 6a ho ðǎ-súmú yi, hen na le minka yi véε wi yi, á 6a à wá bĩn. <sup>43</sup> Ká bĩa téréna bán á à ñuĩka lè le wii bío síi mín Maá Dónbeenĩ béeni yi. Yia wi ò o ñi bío, à 6anso ñi bío bía sese.

#### *Ho ñǎfòró na sǎnkaa lè ho lóró wàhio*

<sup>44</sup> «Ho wáayi béeni bío 6onmín lè mu bè-seni 6úi na 6a lú ho mǎhũ yi. O o 6úi zũna mu ðǎní vaá khéra á bĩnia sã vaá lú. O síi wan wan, á vaá yèera bío wi o cón búenbúen, ò o 6ueé yà ho mǎhũ mu.

<sup>45</sup> «Ho wáayi béeni bío 6onmín là a duanlo 6úi na wee cà ho lóró na yàwá here. <sup>46</sup> Bío ó o yú ho 6úi na yàwá here, ó o vaá yèera bío wi o cón búenbúen, ò o yà ho lóró mu.

#### *Ho zùán wàhiire*

<sup>47</sup> «Ho wáayi béeni bío pá bĩnia 6onmín lè ho zùán na 6a wee lèe dé ho muhũ yi à vĩnáa 6a cewà lè mí síiwà. <sup>48</sup> Ká ho sú, á 6a ce-pawà vá ho léráa mu ñumu ñii, à léε kεeni ká 6a hueeka 6a. A bĩa se 6a wee kúee mí sǎkíwá yi, ká bĩa yí se bán 6a wee kúia. <sup>49</sup> Lé bũn 6àn síi khíi wé ho ðímíjńá véro pǎahũ. Le Dónbeenĩ wáayi tonkarowà á 6ueé lén bĩa yí téréna bĩa téréna tǎahũ, <sup>50</sup> á à kúee ho ðǎ-súmú yi, hen na le minka yi véε wi yi, á 6a à wá bĩn.»

<sup>51</sup> Bũn món ó o Yeesu tùara 6a yi: «Bíi ká búenbúen mi zũ kúará le?» A 6a le ũuu. <sup>52</sup> O o Yeesu wáa bía ñon 6a yi: «\*Lándá bío zéeni lo léε lándá bío zéeni lo na kenia mĩten á zũ ho wáayi béeni bío ñúhũ á ka lòn zii 6anso 6úi na ñǎfòró á mu bè-fia lè mu bè-kia wi yi.»

#### *Ho Nazarεete lóhósa yi tà a Yeesu bío (Maaki 6.1-6; Luki 4.16-30)*

<sup>53</sup> Bío ó o Yeesu wà hǎn wàhio so wó, ó o ló bĩn, <sup>54</sup> á wà van ho lóhó na ó o ðǎn yi. O wà vaá wee kàrán 6a nùpua 6a \*zúifùwa kàránló zĩní yi. A 6a nùpua na wi bĩn búenbúen wó coon á 6a wee bío: «Bũn bè-zũnmini so ó o yú wen? O wó kaka wee wéráa mu yéréké bíowa na ká? <sup>55</sup> Yĩnǎn o búen-khèero te mí za le? A 6àn nu yĩnǎn o Mari le? O Zaaki là a Zozεεfu là a Simǎn là a Zude so yĩnǎn 6àn zàwa le? <sup>56</sup> A 6àn hĩnni so làa wen yi wi mín wán hen le? A lé wen

† 13:35 Mi lorĩ Lenĩ vũahũ (Psaumes) 78.2

ó o yú hón pànká so búenbúen yi?» <sup>57</sup> Lé bǔn bío yi á 6a yí wi à 6a dé mí sía wo yi. Ó o Yeesu wǎa bía nǎn 6a yi: «Le \*Dónbeenǐ jǐ-cúa fεero wé yí le kǎnbii há lùà búenbúen yi. Ká 6a lóhósa lè 6àn kùrú zǐi nùpua bán máa wé kǎnbi o.» <sup>58</sup> O Yeesu yí dàǎna yí wó yéréké bío cèrèε bǐn lé bío 6a síadéro wo yi fòora.

## 14

### *O Zǎn Batiisi búeró* (Maaki 6.14-29; Luki 9.7-9)

<sup>1</sup> Mu pǎahǔ ó o \*Herodee\* na wi ho Kalilee kǎhǔ jǐhǔ wán á jǎ bío 6a wee bío o Yeesu dǎní yi. <sup>2</sup> Ó o bía nǎn mí mǎnsa na làa wo páanía wi yi: «O nùpue mu na kà lé o Zǎn bǐnía vèera. Lé bǔn nǎn ó o dà wee wéráa mu yéréké bíowa.» <sup>3-4</sup> Mu bon. O Herodee háa nǎn le jǐi le 6a wǐi o Zǎn. A 6a wǐira a can dó ho kàsó yi. O Herodee wó mu lé bío ó o Zǎn bía nǎn wo yi le o lá yí ko ò o fé mín za Filiipu 6àn háa Herodiade à ya. <sup>5</sup> O Herodee lá wí ò o búe o Zǎn ká a màhá zǎna 6a zǎamáa lé bío 6a búenbúen wee leéka le o Zǎn lé le \*Dónbeenǐ jǐ-cúa fεero. <sup>6</sup> εε ká a Herodee teró wizonle sǎnú díró yi, ó o Herodiade hǐnló yon bíà 6a von yahó. Ó o Herodee mu síi wan mu yi, <sup>7</sup> ó o báa le ká a hǐnzoró mu flora bío na mí cǎn á mí ì na mu wo yi. <sup>8</sup> Ó o hǐnzoró vaá bía mu nǎn mín nu yi, á 6àn nu le o bío le o Zǎn Batiisi jǐhǔ lé háa à 6a dé ho lenbuen yi à na a yi. <sup>9</sup> Bío ó o hǐnzoró bueé bía mu, ó o béε sǎnía tò mu bío yi. Ká bío ó o báa bíà ó o von yahó, ó o nǎn le jǐi le 6a wé mu na a yi. <sup>10</sup> Ó o tonkaa o búii le o va ho kàsó yi à vaa kúii o Zǎn Batiisi jǐhǔ. <sup>11</sup> A 6a vaá kúio ho dó ho lenbuen yi bueé nǎn o hǐnzoró yi ó o buan vaá nǎn mín nu yi. <sup>12</sup> Ó o Zǎn mu nǐ-kenínia bueé lá a nùna, à 6a wà vaá bía bío mu wóráa á nǎn o Yeesu yi.

### *O Yeesu dǐnía 6a minka zǎamáa* (Maaki 6.30-44; Luki 9.10-17; Zǎn 6.1-14)

<sup>13</sup> Bío ó o Yeesu jǎ bío wó kà, ó o zon ho woohǔ wà, á wi ò orén mí dòn va ho lahó búii na á nùpue mía yi. Ká 6a nùpua màhá zǎna mu. A 6a lóka há lórá yi á vará mu jumu jǐi bò a Yeesu yi. <sup>14</sup> Pǎahǔ na ó o zoó ló ho woohǔ yi, ó o mǎn 6a minka zǎamáa. A 6a màkǎrí buan wo yi, ó o búakáa wee wéé 6a vǎnvárowà na wi 6a tǎhǔ. <sup>15</sup> Bío ho zǐihǔ dǎn, ó o nǐ-kenínia wà bueé 6ó a yi, á bía nǎn wo yi: «Le wǐi tò, à ho lahó na kà á bío búii mún mía yi. Bío le 6a nùpua lén va há lórá yi, à vaa yí mu bío yà dí.» <sup>16</sup> Ó o Yeesu bía nǎn 6a yi: «Ba varó bǐn jǐhǔ mía. Mínén miten na mu bè-dǐnii 6a yi.» <sup>17</sup> A 6a bía nǎn wo yi: «Bíi wi wa cǎn hen, léé búurú bi-zàwa bío hònú làa cezàwa bùaa jún.» <sup>18</sup> Ó o Yeesu bía: «Mi bua mu buennáa.» <sup>19</sup> Ó o bía nǎn 6a zǎamáa yi le 6a líi kεenǐ le jǐnǐ wán. Ó o fó ho búurú bío hònú lè 6a cezàwa bùaa jún, ò o hóonía mí yahó ho wáayi, ò o dó le Dónbeenǐ bǎrákà, ò o cèεkaa ho búurú nǎn mí nǐ-kenínia yi. A bán fó sankaa nǎn 6a zǎamáa yi. <sup>20</sup> A 6a búenbúen dú sù. A bío dú ká 6a khiira á mu sú há sǎkíwá píru jún. <sup>21</sup> Bíà búenbúen na dú mu, á 6a báawa mí dòn á à yí ho muaaseé hònú síi, ká 6a háawa lè 6a háyúwá níi ló.

### *O Yeesu wee varáka mu jumu wán* (Maaki 6.45-52; Zǎn 6.16-21)

<sup>22</sup> Bǔn mǎn, ó o Yeesu dèenía kǐkǎa mí nǐ-kenínia yi le 6a zo ho woohǔ dí mí yahó kǐi ho vǔ-beenǐ mǎn ká mínén ñ na ho wǎhǔ 6a zǎamáa yi á 6a à 6oka. <sup>23</sup> Bío ó o wó bǔn vó, ó o wà yòora le búee wán mí dòn, á yòò wee wé mí floró á ho tá hǔn yú bǐn. <sup>24</sup> Bǔn pǎahǔ à ho woohǔ vá zon mu jumu yi, á ho pinpi-beenǐ hǐnǎn wee và lè mí pànká á wee lá mu jumu buee hénka lè ho woohǔ. <sup>25</sup> Há tá-tǎa yi, ó o Yeesu zoó wee varáka mu jumu wán á mà mí nǐ-kenínia.

\* **14:1** O Herodee mu lé yǎa 6a wee ve làa Herodee Antipaasi.

<sup>26</sup> Bïo 6a mən wo ò o wee varáka mu jumuwán, á 6a zána dàkhíina, á 6a wee bío: «O lée nǐ-hónbóní.» A 6a wee wāamaka. <sup>27</sup> O o Yeesu dɛɛnía bía kà sǐi nən 6a yi: «Mi hení mí sǐa, mu lé ínén, mi yí zón bío.» <sup>28</sup> O o Piere wǎa bía nən wo yi: «Núhúso, ká mu lé fo bío bon, ũ bío le ǐ varáka mu jumuwán à buen ũ cón.» <sup>29</sup> O o Yeesu bía nən wo yi: «Buen!» O o Piere ló wee varáka mu jumuwán á wee va a Yeesu cón. <sup>30</sup> Ká bío ó o mən bío ho pinpiró wee wéráa ó o zána. A bío ó o wà lí lí mu jumuyi, ó o wāamaa: «Núhúso fení mi.» <sup>31</sup> O o Yeesu dɛɛnía dá mí nǐi cāna a, ò o bía nən wo yi: «Ũ sǐidéro fòora. Lée webio nən á fo titikaarǎa?» <sup>32</sup> Bïo 6a mí nùwǎ jun yóo zon ho woohú yi, á ho pinpiró dǐn. <sup>33</sup> A 6a nǐ-kenínia na wi ho woohú yi á fǎrá mí nən kójuná wán o Yeesu yahó, à 6a bía nən wo yi: «Fo bɛntɛn lé le Dónbeenǐ Za bío bon.»

*O Yeesu wɛɛra 6a vánvárowà búii*  
(Maaki 6.53-56)

<sup>34</sup> Bïo 6a kǎa ho vǔ-beenǐ khíi dǔn ho Zenezareete kǎhú, <sup>35</sup> á 6a nùpua na wi bǐn zǔna a Yeesu, á 6a bía a buenló bío nən bǐa sùarǎkaa bǐn búenbúen yi. A 6a buan 6a vánvárowà búenbúen buararǎa o cón. <sup>36</sup> A 6a wee fio wo le o día le 6a pá wǎa yí o dà-zǐnii jǐ-kǎnǐ túii yi. A bǐa búenbúen na wee yí le túii yi á wee wa.

## 15

*O Yeesu lè 6a Farizǐewa wee wǎani*  
(Maaki 7.1-13)

<sup>1</sup> Ba \*Farizǐewa búii lè ho \*lándá bío zéenílowa búii ló ho Zeruzalɛemu yi buara a Yeesu cón á buéé tǔara a yi: <sup>2</sup> «Lée webio nən á ũ nǐ-kenínia yí máa wé bío á wán maáwà bò nən wɛn le wa wé wé? Ba yí máa sɛɛ mí nǐnǐ à bè yi díráa làa bío mu korǎa.» <sup>3</sup> O o Yeesu bía nən 6a yi: «Lée webio nən á minén bɛn yí máa wé bío le Dónbeenǐ henía nən mia, à mi bò mi kùrú kǎránló yi? <sup>4</sup> Le Dónbeenǐ bía bío kà: «Kǎnbi mǐn maá lè mǐn nu»\* le mún bía: «Yǐa bía khon mǐn maá tàá mǐn nu dǎnǐ yi, wón ko làa búeró.»† <sup>5</sup> Ká minén wee kǎrán 6a nùpua le ká a búii bàn maá lè bàn nu ó o bía bío kà nən yi: «Bíó á ǐ ko à ǐ na à séení làa fo á ǐ hǎn lè le Dónbeenǐ,» <sup>6</sup> se wón bànso màkóo mía ò o séení mǐn maá. Mi wee pǐ le Dónbeenǐ bíonǐ kà sǐi à wé le làa bè-kǎamǎa ká mi bè mi kùrú kǎránló yi. <sup>7</sup> Mi yí mən miten na le? Yaa o \*Ezayii túiá sǐ mi wán pǎahú na ó o fɛera le \*Dónbeenǐ jǐ-cúa na kà mi dǎnǐ yi:

<sup>8</sup> «Ba nùpua na kà wee búaanǐ mi lè mí jǐnǐ

ká 6a yiwa yi á 6a khèra làa mi.

<sup>9</sup> Le búaanǐ na 6a wee na mi jǐhú mía.

Lé bío 6a nùpua lándáwǎ lé hǎa 6a wee kǎrán làa mǐn.‡»

*Bío wee tíi o nùpue*  
(Maaki 7.14-23)

<sup>10</sup> Bǐn món ó o Yeesu von 6a zǎamǎa á bía nən 6a yi: «Mi jǐ bío kà à zǔrú kúará. <sup>11</sup> Bío wee zo a nùpue jǐi yí máa tíi wo. Hǎ bíonǐ na wee lé là a nùpue jǐi, hǎn lé hǎa wee tíi wo.» <sup>12</sup> O o Yeesu nǐ-kenínia vá buéé bó a yi, á bía nən wo yi: «Fo zǔ le ũ bíonǐ mu á vá 6a \*Farizǐewa yi le?» <sup>13</sup> O o Yeesu bía nən 6a yi: «Bè-fánii lée bè-fánii na á ǐ Maá na wi ho wáyai á yí fá, á khíi dɛɛ á à kúia. <sup>14</sup> Mi día 6a. Ba lé 6a muuivà na tò 6a muuivà búaa wán. Ká a muuì tò mí nǐnza muuì búini wán, á 6a à páanǐ vaá zo ho kǎhú.» <sup>15</sup> O o Piere wǎa bía nən wo yi: «Zéení le wǎhiire mu kúará làa wɛn.» <sup>16</sup> O o Yeesu bía nən wo yi «Éee! Lé minén pá

\* 15:4 Mi loǐ Léro vǔahú (Exode) 20.12; Lándá zéeníló (Deutéronome) vǔahú 5.16 † 15:4 Mi loǐ Léro vǔahú (Exode) 21.17 ‡ 15:9 Mi loǐ Ezayii vǔahú 29.13

đĩn yí zū mu b̄iowa yara le? <sup>17</sup> Mu b̄io b̄úenb̄úen na wee zo a n̄upue j̄ii, à lii zo a p̄iohó yi, b̄ũn ó o wee b̄ĩnĩ léé ní kúia. <sup>18</sup> Εε ká h̄ã b̄ionĩ na ó o wee b̄ío le mí j̄ii, á wee lé o s̄ii yi, h̄õn lé h̄ã wee tíi o n̄upue. <sup>19</sup> Mu bon. H̄ã yile-kora wee lé le s̄ii yi. Lé b̄ũn te le n̄i-b̄úee, lè ho h̄ã-fénló lè ho bá-fénló lè mí s̄iíwà, lè ho k̄õnló, làa b̄io yí bon b̄ioró o n̄upue j̄ii, lè 6a n̄upua yènnáa yáaró. <sup>20</sup> B̄ũn b̄iowa so lé b̄ío wee tíi o n̄upue, ká ho dí le h̄ã n̄inĩ na yí s̄εera, b̄ũn yí máa tíi n̄upue.»

*O s̄ii veere h̄ã na tà a Yeesu yi b̄io  
(Maaki 7.24-30)*

<sup>21</sup> B̄ũn m̄õn ó o Yeesu ló b̄ĩn wà, á van ho k̄õhũ b̄úii na s̄uaráa ho Tiire lè ho Sid̄õn lórá yi. <sup>22</sup> A ho Kanan k̄õhũ h̄ã b̄úii na wi ho k̄õhũ mu yi, á wà 6uara a c̄õn, á b̄ueé wee b̄ío p̄õnp̄õn kà s̄ii: «Núhũso, \*Daviide Za, makárí mi. I h̄ĩnló á c̄ĩná b̄úii wi yi á wee beé o lò làa s̄obéε.» <sup>23</sup> Ó o Yeesu yí dó mí j̄ii wo yi. Ó o n̄i-kenĩnia vá b̄ueé 6ó a yi, á wee b̄ío làa wo: «O h̄ã mu na b̄ò wá m̄õn wee w̄amaka féεε á ũ b̄ío le o b̄ĩnĩ.» <sup>24</sup> Ó o Yeesu b̄ia: «O \*Isirayεele n̄ipomu na ka lòn pia na v̄ũnun lé bán 6a tonkaa mi b̄io yi.» <sup>25</sup> Ó o h̄ã yáá w̄ã wà b̄ueé líi f̄ará mí n̄õnkój̄uná wán o Yeesu yahó, ò o b̄ia: «Núhũso, séení mi.» <sup>26</sup> Ó o Yeesu b̄ia n̄õn wò yi: «Mu yí se à 6a lá 6a háyõnzàwa đĩnló à yénnĩ kúia na 6a boonĩ yi.» <sup>27</sup> Ó o h̄ã b̄ia n̄õn wò yi: «Núhũso, b̄ũn bon. Εε ká 6a boonĩ wee wé s̄εeka ho đĩnló na wee k̄ũenka lii kúia mín so tá à dí.» <sup>28</sup> Ó o Yeesu w̄ã b̄ia n̄õn o h̄ã mu yi: «Fo b̄ènt̄ĩn dó ũ s̄ii mi làa s̄obéε.» Mu ù wé làa b̄io fo lonnáa mu. Ó o h̄ĩnló d̄ènía wan b̄ũn wán.

*O Yeesu w̄éera 6a v̄ánv̄arowà c̄èr̄εε  
(Maaki 7.31)*

<sup>29</sup> B̄ũn m̄õn ó o Yeesu ló h̄õn lahó so yi á van ho Kalilee v̄ũ-beenĩ j̄ii, á vaá yòora le b̄úee wán yòó kará. <sup>30</sup> A 6a minka z̄ãamáa 6uara a c̄õn lè 6a lónĩ, lè 6a muiiwà, làa b̄ia s̄ãnia b̄io b̄úii mía b̄ĩn, lè 6a bekewà, lè 6a v̄ánv̄arowà c̄èr̄εε b̄úii. Ba b̄ueé b̄aràka 6a o Yeesu tá, ó o w̄éera 6a. <sup>31</sup> B̄io 6a z̄ãamáa m̄õn à 6a bekewà na lá yí dà máa b̄ío á wee b̄ío, á m̄õn à b̄ia s̄ãnia b̄io b̄úii lá mía b̄ĩn á wan, á m̄õn à b̄ia lá lé 6a lónĩ wee varàka sese, á m̄õn à b̄ia lá lé 6a muiiwà á wee mi, á mu wó 6a coon d̄akh̄ĩna, á 6a wee 6uanaĩ o \*Isirayεele b̄an Dónbeenĩ yèni.

*O Yeesu b̄ĩnia đĩnia 6a minka z̄ãamáa  
(Maaki 8.1-10)*

<sup>32</sup> Ó o Yeesu von mí n̄i-kenĩnia á b̄ia n̄õn 6a yi: «Ba n̄upua na kà makárí b̄uan mi. B̄io kà lé 6a wizoonĩ t̄ĩn ká 6a wi làa mi, á 6a bè-d̄ĩnii w̄ãa vó. I yí wi à ĩ día 6a à 6a 6o ká 6a yí yú b̄io yí dú. Lé b̄io 6a dà vaá lé è l̄ũiorá ho w̄õhũ wán lé le h̄ĩni.» <sup>33</sup> Ó o n̄i-kenĩnia t̄ũara a yi: «Wa à yí mu bè-d̄ĩnii wen le d̄ũure na kà yi á à na bán minka z̄ãamáa so yi?» <sup>34</sup> Ó o Yeesu t̄ũara 6a yi: «Léé búurú b̄io ȳen wi mi c̄õn?» A 6a b̄ia n̄õn wò yi: «Léé búurú b̄io h̄è̄nun làa cezàwa b̄uáa ȳen b̄úii.» <sup>35</sup> Ó o Yeesu w̄ãa b̄ia n̄õn 6a z̄ãamáa yi le 6a lii k̄εení, <sup>36</sup> ò o fó ho búurú b̄io h̄è̄nun lè 6a cezàwa, ò o dó le Dónbeenĩ b̄aràkà, ò o c̄èεkaa mu n̄õn mí n̄i-kenĩnia yi á bán sankaa n̄õn 6a z̄ãamáa yi. <sup>37</sup> Ba b̄úenb̄úen dú s̄ù, ó o n̄i-kenĩnia khuiira b̄io ká, á mu s̄ú h̄ã s̄akíwá b̄io h̄è̄nun. <sup>38</sup> B̄ia b̄úenb̄úen na dú mu, á 6a báawa mí d̄õn á à yí muaaseé náa s̄ii, ká 6a h̄ãawa lè 6a háyúwá níi ló.

<sup>39</sup> B̄ũn m̄õn ó o Yeesu n̄õn ho w̄õhũ 6a z̄ãamáa yi le 6a 6oka, ò o zon ho woohũ mí d̄õn á van ho Makadan k̄õhũ.

## 16

*Ba wi ò o Yeesu wé yéréké b̄io  
(Maaki 8.11-13; Luki 12.54-56)*

<sup>1</sup> Ba \*Farizíewa lè ba \*Sadusiéwa wi à ba khūaa o Yeesu jii yi, á ba vá bueé bó a Yeesu yi á bía nɔn wo yi le o wé yéréké bío búí na wee zéení le o dànló ló le Dónbeení cón. <sup>2</sup> O o Yeesu bía nɔn ba yi: «Hen ká le wii líí wee zo, á ho wáayi m̀̀ua, à mi le ho tá hía wé se. <sup>3</sup> Ká le yínbíi búirli, ká ho wáayi m̀̀iamu á dó mí yuumu, à mi le ho viohó á à buen. Ká mi wee loń ho wáayi à zūrnáa bío a à wé, á lée webio nɔn á bío wee zéení bío wee wé bío kà wán á mi yí zū? <sup>4</sup> Ho zuia ǹ̀pua na yí se, na wee b́nli le Dónbeení m̀̀n à wé mu bè-kora wee cà à ba mi yéréké bío. Eε ká ba máa mi yéréké bío búí ká mu yínɔn le \*Dónbeení jii-cúa fεero Zonaasi bío.\*» B́n m̀̀n ó o wà ò o díá ba.

*Ba Farizíewa lè ba Sadusiéwa bío  
(Maaki 8.14-21)*

<sup>5</sup> Bío ba n̄-kenínia wee khí lè ho v̄-beení m̀̀n o Yeesu cón, á ba n̄nsáa yí buan ho búurú. <sup>6</sup> O o Yeesu wáa bía làa ba: «Mi pa miten ba \*Farizíewa lè ba \*Sadusiéwa bío yi. Ba bío bonmín lè le ja-fini.» <sup>7</sup> O o n̄-kenínia wee bío làa mín: «O wee bío ká síi lé bío wa yí buan ho búurú.» <sup>8</sup> O o Yeesu zūna bío ba wee bío, ó o t̀̀ara ba yi: «Lée webio nɔn mi wee bíoráa le lé bío mi yí buan ho búurú? Mi siadéro m̄̀i b̀̀nt́n f̀̀ora. <sup>9</sup> Mi pá d́n yí máa jí mu bío à zūn mu kúará le? Ho búurú bío hònú na á í c̀̀ekaa nɔn ba báawa muaaseé hònú yi, lè há sákíwá na mi khuiira bío ká kúaa yi jii á mi n̄nsáa bío yi le? <sup>10</sup> A ho búurú bío h̀̀n na á í c̀̀ekaa nɔn ba báawa muaaseé náa yi, lè há sákíwá na mi khuiira bío ká kúaa yi jii á mi n̄nsáa bío yi le? <sup>11</sup> A lée webio nɔn á mi le mu lé ho búurú bío á í wee bío? Mi pa miten ba Farizíewa lè ba Sadusiéwa na bío ka lòn ja-fini bío yi.» <sup>12</sup> O o n̄-kenínia m̀̀há wáa zūna le o lá yí bía le ba pa míten le ja-fini na ba wee wé lè ho búurú bío yi, ká lé ba Farizíewa lè ba Sadusiéwa k̀̀ránló na ba wee na ó o le ba pa míten bío yi.

*O Piere bía le o Yeesu lé yia le Dónbeení m̀̀n léra  
(Maaki 8.27-30; Luki 9.18-21)*

<sup>13</sup> O Yeesu wà van ho k̀̀h̄ na s̀̀aráa là a Filiipu ló-fáránii na ba le \*Sezaaree yi. O o t̀̀ara mí n̄-kenínia yi: «Ba ǹ̀pua wee bío webio o \*Ǹ̀pue Za d́n yi?» <sup>14</sup> A ba bía nɔn wo yi: «Ba búí le fo lé o Zán Batiisi. Ba búí le fo lé o \*Elii. Ba búí yàá b̀̀n le fo lé o Zeremii, tàá le \*Dónbeení jii-cúa fεero búí.» <sup>15</sup> O o Yeesu t̀̀ara ba yi: «Minén cón á í b̀̀n lée wée?» <sup>16</sup> O o Simɔn Piere bía nɔn wo yi: «Fo lé o \*Krista, le Dónbeení na wi f́εε Za.» <sup>17</sup> O o Yeesu wáa bía nɔn wo yi: «Zán za Simɔn, ũ j́h̄ sí. Mu yínɔn ǹ̀pue zéénia ho t̀̀iá poni na ká làa fo. Lé wán Maá na wi ho wáayi á zéénia mu làa fo. <sup>18</sup> A ínén b̀̀n n̄ bío bío ká á à na foñ: Fo lé o Piere b́n kúará le huee. A lé dén huee so á í í f́ará í kuure wán, á hàrí mu húmú máa d́n bío búí máa wé làa de. <sup>19</sup> Ho wáayi b́ení won-zàwa á í í na foñ. Bío lée bío na á fo khíi wé ṕ bío ho tá wán, á le Dónbeení m̀̀n n̄ ṕ mu bío ho wáayi. A bío na fo khíi wé tà bío ho tá wán, á le Dónbeení m̀̀n n̄ tà mu bío ho wáayi.» <sup>20</sup> O o Yeesu wáa henía mu nɔn mí n̄-kenínia yi le ba yí bío le mí lé o Krista.

*O Yeesu wee bío mi húmú lè mi vèeró bío  
(Maaki 8.31-9.1; Luki 9.22-27)*

<sup>21</sup> A lá b́n jii wán, ó o Yeesu búakáa wee bío bío ká wéréwéré lè mí n̄-kenínia: «Í ko à í va ho Zeruzalεmu, à lò vaa be b́n làa s̀̀obéε ba \*n̄-kía, lè ba yankarowà j́násá lè ho \*lándá bío zéenílowa níi yi. Ba à búe mí, ká há wizooní t́n zoñ á í í vèe.» <sup>22</sup> O o Piere wáa f́ a ba vá ló, ò o wee bío: «Ébé! N̄h̄so, b́n máa wé làa fo. Le Dónbeení á à ḱnii fo mu yi.» <sup>23</sup> Ká a Yeesu m̀̀há yèrémáa bía nɔn wo yi: «Vá lé í n̄sání lè ũ \*Satáni bióní. Fo

\* 16:4 Mí loń Matiye v̄ah̄ 12.39

wee bũmaka ì tonló. Ʋ yilera yínǎn Dónbeenì yilera. Hã lé 6a nùpua yilera.»  
<sup>24</sup> Bũn mǎn ó o Yeesu bía nǎn mí ñi-kenínia yi: «Yia wi ò o bè miì, à bànso khí mí kùrú sii bïo wéró yi, ká a wé lá mí \*kùrùwá pí à bèráa miì. <sup>25</sup> Lé bïo á yia wi ò o kǎní mí mukǎní wón á à v̄íní le. Ká yia màhã tà le mí ì v̄íní le ìnén bïo yi, wón á à yí le. <sup>26</sup> O nùpue lá yú ho ðímíjá bïo búenbúen, ò o khon le mukǎní binbirí yi, se lé ho cǔnú yén á bànso yú? O nùpue lá khon le mukǎní binbirí yi, ó o so dà à na bïo búí á à b̄íní ì yírǎa le le? <sup>27</sup> Mu bon. O \*Nùpue Za khí b̄uen mín Maá cùkú beenì yi lè mí wáayi tonkarowà, á b̄uee sàání 6a nùpua ñi-kéní kéní yi, á à héha làa bïo 6a wó. <sup>28</sup> Le ì mí ho t̄úíá na mia: Ba nùwá yen zàwa búí na wi b̄ia hen t̄iahũ máa hí ká 6a yí mǎn o Nùpue Za b̄uenló lè mí b̄éni.»

## 17

### *O Yeesu miníkaa le b̄úee wán (Maaki 9.2-9; Luki 9.28-36)*

<sup>1</sup> Wizooní bïo h̄ez̄in bũn mǎn, ó o Yeesu fó a Piere là a Zaaki là a Zǎn na ló o Zaaki bàn za á yòorarǎa le b̄úee búí na d̄ǎn wán. Bïo 6a yòó wi b̄in mí dòn, <sup>2</sup> ó o Yeesu miníkaa 6a yïo yi, á yahó wee ñuiíka lè le wii bïo sii, á s̄i-z̄inia ka p̄tiap̄tia lòn khoomu. <sup>3</sup> A 6a ñi-kenínia le mí ì loí, á 6a mǎn o \*M̄oyiize là a \*Elii\* à 6a ðin wee tà h̄ã láakáwá là a Yeesu. <sup>4</sup> O o Piere wáa bía nǎn o Yeesu yi: «Núhũso, mu wó se á wa wi hen. Ká fo tà á ì tá h̄ã búkú zàwa bïo tin. Ʋnén dà-kéní, o M̄oyiize dà-kéní, o Elii dà-kéní.» <sup>5</sup> Bïo ó o wee bío, à bũn le dùndúure búí na wee ñuiíka á yòó ló lí pon 6a yi. A mu t̄ámu búí s̄á ñá le dùndúure mu yi: «Yia kà lé ì Za na á ì b̄ò ì tàká wán. O bïo s̄i miì. Mi wé ñí a c̄sn.» <sup>6</sup> Bïo ó o ñi-kenínia ñá mu t̄ámu mu s̄á, á 6a z̄ónkaa dàkhíina, á lí b̄urá mí yara ho tá yi. <sup>7</sup> O o Yeesu b̄uee b̄ó 6a yi, á b̄ò mí ní 6a wán, ò o bía: «Mi lii h̄íní. Mi yí z̄sn bïo.» <sup>8</sup> A 6a wáa h̄oonía mí yara á 6a yí mǎn nùpue ká yínǎn o Yeesu mí dòn. <sup>9</sup> Bïo 6a ló le b̄úee wán wee lii, ó o Yeesu henía bïo kà nǎn 6a yi: «Bïo mi mǎn kà à mí yí bío le nùpue ñí fúaa o \*Nùpue Za h̄urun á v̄era ló 6a ñi-hía t̄iahũ.»  
(Maaki 9.10-13)

<sup>10</sup> O o ñi-kenínia t̄ùara a yi: «Lée webio nǎn ho \*làndá bïo zéenílowa le o Elii ko ò o b̄uen ho yahó?»† <sup>11</sup> O o bía nǎn 6a yi: «Mu bon. O Elii ko ò o b̄uen vé, à b̄uee kúee mu b̄iowa búenbúen mí lara yi. <sup>12</sup> Le ì bío mu na mia: O Elii mu yáa buara vó. Ká 6a nùpua màhã yí z̄na le lé orén. A 6a wó a làa bïo 6a s̄ia vá yi. Lé bũn s̄ii 6a mún ñ beérǎa o Nùpue Za lò.» <sup>13</sup> O o ñi-kenínia wáa z̄na le lé o Zǎn Batiisi ó o wee bío bïo.

### *O Yeesu wéera a háyónza na le d̄andáhioní wi yi (Maaki 9.14-29; Luki 9.37-43a)*

<sup>14</sup> Bïo 6a lí d̄ǎn hen na 6a z̄amáa wi yi, ó o ñi búí vá b̄uee b̄ó a Yeesu yi á lí f̄ará mí n̄nkóñúná wán o yahó, ò o bía: <sup>15</sup> «Nì-kàránlo, loí ì za màkárí yi. Le d̄andáhioní wi o yi. Le wee beé o lò. P̄nna c̄èr̄è le wee lá a dé ho d̄shũ tàa mu ñumu yi. <sup>16</sup> A ì buan wo buararǎa ù ñi-kenínia c̄sn, ká 6a màhã yí dàina yí wéera a.» <sup>17</sup> O o Yeesu wáamaa: «Éee! Mi zuia nùpua b̄ent̄in yí máa dé mí s̄ia le Dónbeenì yi bïo bon, á mí mún yí máa ñí hàrì d̄è. Mi wee leéka le ì k̄enì làa mia á wé è k̄arán mia fúuu le? Mí bua a háyónza mu buennáa.» <sup>18</sup> Bïo 6a buara làa wo, ó o Yeesu n̄amaka o c̄iná yi, ó o ló. O o háyónza d̄enía wan mí lahó yi.

<sup>19</sup> Bũn mǎn ó o Yeesu wà. O o ñi-kenínia wà vaá b̄ó a yi à 6a t̄ùara a yi: «Lée webio nǎn á warén yí dàina yí ñonnáa o c̄iná mu.» <sup>20</sup> O o Yeesu bía nǎn 6a

\* 17:3 Mi loí Luki v̄uahũ 9.31 † 17:10 Mi loí Malasii v̄uahũ 3.23

yi: «Lé bïo mi siidéroo miï ka cïnú dàkhïna. Le í mi ho tûiá na mia: Hen ká mi siadéroo miï na khúekhúe lè ho mútáàdè bæere bïo á mi yáá pá lá tà le miï wé làa bïo, á mi lá dà à bïo ò na le búee na kà yi le le lé ho lahó na le wi yi, à va lòn-veere, á mu ù wé. Bïo woon á mi lá máa wé è wé máa sa. <sup>21</sup> [Ée ká mu màhá lé ho fióró lè le jii líró mí dòn lé bïo dà à ja a cíná na kà bàn síi á à lén.]»

*O Yeesu wiokaa wee bïo mí húmú lè mí vèeró bïo*  
(Maaki 9.30-32; Luki 9.43-45)

<sup>22</sup> Wizonle búii ká a Yeesu lè mí nï-kenínia búenbúen páanía wi ho Kalilee kǎhú yi, ó o bía nǎn 6a yi: «O \*Nùpue Za á 6a à dé 6a nùpua níni yi. <sup>23</sup> Ba à búe o, ká mu wizooní tïn zòh ò ò vèe.» A 6a nï-kenínia yilera yáara làa sòobée.

*Le Dónbeení zï-beení lànpo cálo bïo*

<sup>24</sup> O Yeesu lè mí nï-kenínia wà van ho \*Kapεεnayuumu lóhó. A le \*Dónbeení zï-beení \*lànpo féwá wà bueé 6ó a Piere yi à 6a tùara a yi: «Mi nï-kàránlo so wee sàání le Dónbeení zï-beení lànpo le?» <sup>25</sup> O o Piere bía: «Úuu o wee sàání ho.» Páahú na ó o Piere wà vaá zo le zii na ó o Yeesu wi yi, ó o Yeesu dèeníá wee tùa wo yi: «Simón, lée wée ko ò o wé sàání ho lànpo lè mí síiwà à na ho dímíná na kà bá-zàwa yi? Fo wee leéka webio mu dání yi? Lé ho kǎhú nùpua mí bæere lée tàá lé bïa 6a funnáa á dàinna?» O o Piere le lé bïa 6a dàinna. <sup>26</sup> O o Yeesu bía nǎn wo yi: «Awa, búñ wee zéení le ho kǎhú nùpua yí ko 6a wé sàání ho lànpo. <sup>27</sup> Ée ká wa màhá máa lúnka 6a nùpua mu yilera. Lén lii ho vù-beení yi, à lii pa le ce-híni. O o nín-yání ceza na fo ò ví à ù lén à lée hén jii, á fo ò yí le wén-hǎnló le yi na dà warén wa nùwá jun lànpo á à sàání. A ù wáa 6ua dén à ù va 6a cón vaa sàání wa lànpo.»

## 18

*Lée wée po bïa ká*

(Maaki 9.33-37; Luki 9.46-48)

<sup>1</sup> Hón páahú so yi, ó o Yeesu nï-kenínia wà bueé 6ó a yi, à 6a wee tùa wo yi: «Yia bïo júhú wi po bïa ká le Dónbeení béení yi lé o yén.» <sup>2</sup> O o Yeesu von o háyónza bueé díniá 6a yahó, <sup>3</sup> ò o bía: «Le í mi ho tûiá na mia: Hen ká mi yí yèrémáa á yí ka lè 6a háyúwá bïo síi, á mi máa zo le \*Dónbeení béení yi. <sup>4</sup> Yia bïo júhú wi po bïa ká le Dónbeení béení yi lé yia wee liini mítén à wé là a háyónza na kà bïo síi. <sup>5</sup> Yia 6uan háyónza búii na ka làa yia kà bïo síi sese, se mu lé ínén í bæere á 6ànsò 6uan sese.

*Mu bè-kohó wéró yí se*

(Maaki 9.42-48; Luki 17.1-2)

<sup>6</sup> «Ba háyúwá na dó mí sía miï nï-kéní á nùpue khà dó mu bè-kora wéró yi, se mu súaani á 6a ca le hue-beení 6ànsò fonle yi à lèe dé ho mu-beení yi ò o lii lí. <sup>7</sup> Ho dímíná á ho yéréké khii sá yi, lé bïo á bïo wee khà 6a nùpua dé mu bè-kora wéró yi á wi ho yi. Mu bon, mu lée bïo na wéró máa khí ho yi. Ée ká yia níi wee bè mu, á ho yéréké khii sá yi. <sup>8</sup> Ká mu lé ù níi tàá ù zeñ wee dé fo mu bè-kora wéró yi, ù kúio há lèe kúia. Fo zon le mukáni na máa vé lùe yi lè ù nín-kéní tàá lè ù zeñ-kéní, se mu súaani bïo 6a à lèe fo á à dé ho dǎhú na máa hí máa mi yi lè ù níni mí bïo jun tàá ù zení mí bïo jun. <sup>9</sup> Ká mu lé ù yèe wee dé fo mu bè-kora wéró yi, ù còkon le lèe día. Fo zon le mukáni na máa vé lùe yi lè ù yèn-kéní, se mu súaani bïo 6a à lèe fo ò dé le \*Dofini dǎhú yi lè ù yío mí bïo jun.

*O pio na vñnun bñtia yú wǎhiire*  
(Luki 15.3-7)

<sup>10</sup> «Mi pa miten bïo, à 6a háyúwá na kà nî-kéní ò o 6úi yí zùarí yí. Lé bïo 6a háyúwá mu wáayi tonkarowá wi lè wàn Maá Dónbeení fḗḗḗ. <sup>11</sup> [O \*Nùpue Za 6uara wà 6ueé cà bïa khèra lè le Dónbeení á à fení.] <sup>12</sup> Le í tùa mia. Hen ká a 6úi pia khímàni lá wi síi, ó o yà-kéní wó wó séra vùnun, ó o so máa kúia 6a khímàni yà-kéní mía na ká le 6úee yi ká a máa cànká yia vùnun le? <sup>13</sup> Le í bïo mu na mia: Ká a hía yú a, ó o síi á à wa wa a bïo yi á à porí 6a khímàni yà-kéní mía na yí vùnun. <sup>14</sup> Lé làa bïn síi á mìn Maá na wi ho wáayi mún yí wi à 6a háyúwá na kà nî-kéní à ví.

### *Ká mìn za 6úi wó khon làa fo*

<sup>15</sup> «Hen ká mìn za wó khon làa fo, à ù vaa zéeni a wékheró na a yi, ùnén làa wo mi nùwá ḡun mi dòn. Ká a tà, á mi ì bíní ì wé 6a zàwa. <sup>16</sup> Ká a pǎ, à ù cà nùpue nî-kéní tàá nùwá ḡun dé ù wán, à héha làa bïo le Dónbeení bioní vùahú bíaráa mu: «Mu bïo búenbúen á wa à lén yïo 6a séràsa nùwá ḡun tàá nùwá tìn bè-bionii wán.»\* <sup>17</sup> Ká a pá pǎ le mí máa jí bán cón, à ù bïo mu lè mìn zàwa na kúaa mìn wán. Ká a pǎ le mí máa jí bán cón, à ù wǎa wé o lòn làn pó fé, tàá nî-veere 6úi na yí zǐ Dónbeení. <sup>18</sup> Le í mǐ ho túiá na mia: Bïo lée bïo na mi khíi wé pǎ bïo ho tá wán, á le Dónbeení mún ñ pǐ mu bïo ho wáayi. A bïo lée bïo na á mi khíi wé tà bïo ho tá wán, á le Dónbeení mún ñ tà mu bïo ho wáayi.

### *Mi wé 6un6ua flo*

<sup>19</sup> «Le í mún bïo mu na mia. Hen ká nùwá ḡun 6úi wé ló mi tǎhú á 6un6uaa flora bïo lée bïo ho tá wán, á wàn Maá na wi ho wáayi á à na mu 6a yi. <sup>20</sup> Mu bon, hen na á nùwá ḡun tàá nùwá tìn kúaa mìn wán yí í yèni yi, se í wi 6a tǎhú.»

### *O ton-sá na pǎ ho séndiaró bïo*

<sup>21</sup> O o Piere wǎa vá 6ueé 6ó a Yeesu yi ò o tùara a yi: «Núhúso, ká wàn za wee wé khe làa mi fḗḗḗ, á í ko à í sén día na a yi cúa-yen? Lée cúa-hèḡun lée?» <sup>22</sup> O o Yeesu le 6úee. «Í yí bía le cúa-hèḡun mí dòn. Í le 6úará-tìn làa píru píru cúa-hèḡun. <sup>23</sup> Lé bïn nòn á í ì tée ho wáayi béení làa bïo kà: Bée 6úi le mí ì càtí mí kení na wi mí ton-sáwá yi. <sup>24</sup> Bïo ó o 6úakáa wee càtí hǎ, á 6a 6uan o 6úi 6uararáa, à le wári na ó o ko o ò wǐ mí ḡuhúso yi á boo dàkhíina. <sup>25</sup> O nii mu yí dà le máa wǐ. Á 6a ḡuhúso nòn le ḡii le 6a wǎa yèé wo ò o wé o wobá-nii, à yèé 6àn hǎa, là a zàwa, làa bïo wi o cón búenbúen, à màhǎ wínáa le kee. <sup>26</sup> O o ton-sá mu líi fǎrá mí nǎnkóḡuná wán mí ḡuhúso yahó ò o wee yanka a: «Sabéré ù ḡi ù yi. Í ì wǐ le kee mu búenbúen.» <sup>27</sup> Á 6a ḡuhúso zǔna a màkárí, ó o séra mu día nòn wo yi ò o le o lén.

<sup>28</sup> «Ó o ton-sá mu wà lée sǎ mí ninza 6úi yahó ò orén kee 6èn wi wón yi. Le lée wén-hǎani khímàni. O o wǐira mí ninza mu tun kǎnlè ò o wee bïo: «Í wári na wi fon á ù wǐ.» <sup>29</sup> Á 6a ninza mu líi 6úrá à tá, á wee yanka a kà: «Sabéré ù ḡi ù yi. Í ì wǐ le kee mu.» <sup>30</sup> Ká a màhǎ pǎ, ò o vaá dó a ho kàsó yi á pannáa o kee wǐló. <sup>31</sup> Bïo 6a ton-sáwá na ká mòn bïo wó, á mu vá 6a yi làa sòbḗḗ. Á 6a wà vaá lá mu búenbúen fḗḗra nòn mí ḡuhúso yi. <sup>32</sup> Á 6a ḡuhúso von o ton-sá mu á 6ueé bía nòn yi: «Yí kohó 6ànso yén! Ùnén á í séra bïo día lé bïo fo yankaa mi. <sup>33</sup> Fo 6èn mún lá ko à ù zǔn mi ninza màkárí làa bïo á ínén zǔnanáa à ù màkárí.» <sup>34</sup> Á 6a ḡuhúso síi cà dàkhíina, ó o le 6a 6ua a ton-sá mu vaa dé ho kàsó yi à pa le kee na wi o yi búenbúen wǐ véro.» <sup>35</sup> Bïn món ó o Yeesu bínia bía: «Lé kà síi á wàn Maá na wi ho wáayi á khíi wé làa mia, ká mi yí máa tà sén día na mìn zàwa lè mìn hínni yi lè mi sía búenbúen.»

\* 18:16 Mi lorí Làndá zéeni ló vùahú (Deutéronome) 19.15



## 19

### *Bio ó o Yeesu bía mu yaamu fáaró dǎni yi (Maaki 10.1-12)*

<sup>1</sup> Bio ó o Yeesu kàráanna ɓa nùpua kà sii vó, ó o ló ho Kalilee kǎhǎ yi á wà khú ho \*Zudee kǎhǎ sǎn-kéní na wi ho Zurudǎn muhú mǎn. <sup>2</sup> Nùpua cèrèe nǎn o mǎn khú bǎn lè mí vǎnvárowà, ó o wéera ɓa.

<sup>3</sup> A ɓa \*Farizíewa ɓúí wi ɓa khúaa o Yeesu nǎi yi, á ɓa wà ɓueé ɓó a yi, à ɓa tùara a yi: «Wa làndá yi, ká nùpue ɓàn hǎa dá wó khon làa wo, á nǎi so nǎn wo yi ò o dèení na a le?» <sup>4</sup> Ó o Yeesu bía nǎn ɓa yi: «Mi so yí kàráanna ɓio ká yí mǎn le Dónbeení bióní vǎahǎ yi le? «Mu nǎhǎ búeení, á le Dónbeení léra a ɓáa á léra a hǎa.» <sup>5</sup> Lé ɓún nǎn ó o ɓáa á à día mín maá lè mín nu, ká à léé lè mín hǎa. A ɓa mí nùwǎ nǎn á à wé sǎnía dà-kéní.† <sup>6</sup> ɓa wǎa yí nǎn nùwǎ nǎn, ɓa léé nǎ-kéní. ɓio le Dónbeení cèera mín yi à nùpue yí fáa.» <sup>7</sup> A ɓa \*Farizíewa bía nǎn wo yi: «Lée webio nǎn ó o Mǎyíize bíarǎa le ká ɓáa le mí ì na mín hǎa, o ò wé mu yaamu fáaró vǎahǎ na a yi?»‡ <sup>8</sup> Ó o Yeesu bía nǎn ɓa yi: «O Mǎyíize nǎn le nǎi le mi dà a na mi hǎnání, lé ɓio mi yí máa nǎ dèe. Ee ká mu nǎhǎ búeení á mu lá yí ka kà sii. <sup>9</sup> Le í bio mu na mia: ɓáa na día mín hǎa à ɓàn hǎa mu nǎn yí fó ɓáa, ò o kún fó há-veere yan, se wón léé há-fé.»

<sup>10</sup> Ó o Yeesu nǎ-kenínia bía nǎn wo yi: «Ká mu lé ká sii ó o ɓáa ko ò o ɓuarǎa miten mín hǎa dǎni yi, ká nùpue wǎa yí yan se mu sǎaaní.» <sup>11</sup> Ó o Yeesu bía nǎn ɓa yi: «Hón kàránló so na ká á ɓáawa ɓúenɓúen yí dà máa tà yi. Bía le Dónbeení nǎn mu pánká yi, ɓán mí don lé ɓia dà à tà mu yi. <sup>12</sup> ɓio wee hè ɓa ɓáawa ɓúí à ɓa máa ya á síwà boo. ɓa ɓúí wee te ká ɓa ɓáamu húrun. ɓa ɓúí lé ɓa nùpua ɓó ɓa ɓáamu. ɓa ɓúí ɓèn wee pǎ mu há-yaamu ho wáayi ɓéeni ɓio yi. Yia dà hón kàránló so á à tà yi, à wón tà ho yi.»

### *O Yeesu dúɓuaa ɓa háyúwá yi (Maaki 10.13-16; Luki 18.15-17)*

<sup>13</sup> Nùpua ɓúí ɓuan ɓa háyúwá ɓuararǎa o Yeesu cǎn le o bè mí níní ɓa wán, ò o fio na ɓa yi. Ó o nǎ-kenínia wee zá làa ɓa. <sup>14</sup> Ó o Yeesu wǎa bía nǎn ɓa yi: «Mi día ɓa háyúwá le ɓa ɓuen í cǎn. Mi yí hè ɓa. Lé ɓio ho wáayi ɓéeni ɓio sǎ ɓia ka lè ɓa ɓio sii yi.» <sup>15</sup> Ó o Yeesu wǎa bò mí níní ɓa wán. ɓún mǎn ó o ló hón laho so yi wà.

### *Ho nǎfòró lè le Dónbeení ɓéeni ɓio (Maaki 10.17-31; Luki 18.18-30)*

<sup>16</sup> Yio ɓueé tǎ, à nùpue ɓúí vaá vá ɓueé ɓó a Yeesu yi, á tùara a yi: «Nǎ-kàránlo, léé webio á í ko à í wé ká mu se à yírǎa le mukǎnǎ binbirí na máa vé?» <sup>17</sup> Ó o Yeesu bía nǎn wo yi: «Lée webio nǎn á fo wee tùarǎa mǎi lè mu ɓio na se ɓio? Le Dónbeení mí don lé dǎo se. Ká fo wi à ũ yí le mukǎnǎ binbirí na máa vé, à le Dónbeení bióní na le henía ɓio à ũ bè yi.» <sup>18</sup> Ó o nǎi tùara: «Hón lé há bióní yén?» Ó o Yeesu bía: «Yí ɓúe nùpue. Yí wé há-fénló tàá bá-fénló. Yí nǎuaa ɓio. Yí fǎ sabéré mi ninza nǎi. <sup>19</sup> Kǎnbi mǎn maá lè mǎn nu. Wań mi ninza làa ɓio á fo warǎa ũten ɓio sii.»§ <sup>20</sup> Ó o yàronza bía nǎn o Yeesu yi: «ɓún ɓúenɓúen á í bò yi. Lé mu yén á í pá ɓíní ko à í wé.» <sup>21</sup> Ó o Yeesu bía nǎn wo yi: «Ká fo wi ũ wé o nùpue na ɓio nǎi sú, à ũ lén vaa yèé ɓio wi ũ cǎn ɓúenɓúen, à na wári ɓa nǎ-khenia yi, á fo khíi yí ho nǎfòró ho wáayi. ɓún mǎn à ũ ɓíní ɓuee bè mǎi.»

\* **19:4** Mi loń Bio nǎhǎ búeení vǎahǎ (Genèse) 1.27; 5.2 † **19:5** Mi loń Bio nǎhǎ búeení vǎahǎ (Genèse) 2.24 ‡ **19:7** Làndá zéeníló vǎahǎ (Deutéronome) 24.1 § **19:19** Mi loń ho Léró vǎahǎ (Exode) 20.12-16; Làndá zéeníló vǎahǎ (Deutéronome) 5.16-20; Levii nùwǎ vǎahǎ (Lévitique) 19.18.

<sup>22</sup> Bïo ó o yàrónza jí hǎn bíoní so, ó o bíníà wà ká a sǎníà tò, lé bïo ó o níi bïo boo dà.

<sup>23</sup> Ó o Yeesu bíà nǎn mí nǎ-kenínia yi: «Le í mǎ ho túiá na mia: Ho nǎfòró bǎnso zoró le \*Dónbeení béeńí yi bènín do. <sup>24</sup> Í pá à bíní ì bío bïo ká á à na mia: O cón-ńúmúkú zoró lè ho mǎsímí kǎhú á à wé wayi á à poń o nǎfòró bǎnso zoró le Dónbeení béeńí yi.» <sup>25</sup> Bïo 6a nǎ-kenínia jí hǎ bíoní mu, á 6a wó coon dàkhíina, á 6a bíà: «Éee! A yíà wǎa dà à fen lée wée?» <sup>26</sup> Ó o Yeesu yòó fá mí yíò 6a yi ò o bíà: «Ba nùpua cǎn á mu yí dà mǎa wé, èe ká le Dónbeení cǎn á bío búenbúen dà wee wé.» <sup>27</sup> Ó o Piere wǎa bíà nǎn o Yeesu yi: «Loń, warén ló díà bío lá wi wa cǎn búenbúen à wà bò foń, á wa bío khíi wé kaka?» <sup>28</sup> Ó o Yeesu bíà nǎn 6a yi: «Le í mǎ ho túiá na mia: Hen ká a \*Nùpue Za khíi kará mí cùkú beení kanmúini wǎn ho ðímíjǎ finle yi, á minén píró ńun na bò mií á mún ñ kεeni 6a bá-zǎwa kanmúini wǎn, á à cítíráa o \*Isirayeele zǎ-ńúná píró ńun. <sup>29</sup> A bíà búenbúen na ló díà mí zíní, lè mín zǎwa, lè mín hínni, lè mín maáwà, lè mín nuwà, lè mí zǎwa tàá mí manawà ínén bío yi, bán khíi yí mu bǎn cúa-khímàni khímàni á mún ñ yí le mukǎni binbirí na mǎa vé. <sup>30</sup> Èe ká bíà dú ho yahó hǎ làa na ká wǎn, á cèrèe khíi wé 6a món-díwá. A bíà dú ho món hǎ làa na ká wǎn, á cèrèe khíi wé 6a ya-díwá.»

## 20

### *Ho èrèzén vǎnsǎ buahó vǎrowà wǎhiire*

<sup>1</sup> «Mi loń, ho wǎayi béeńí bío ka làa bío ó o níi búi na èrèzén vǎnsǎ buahó wí á hǎa wó. Wizonle búí ó o fèra hínn lo le yǎnbíi búiríi, á wà lée cà 6a vǎrowà á à kúee mí èrèzén vǎnsǎ buahó yi. <sup>2</sup> A 6a vǎrowà mu làa wo wǎanía tò le wén-hǎnló dà-kéní na lé o nùpue nǎ-kéní wizon-kùure sǎmú sǎání wǎn, ó o le 6a wǎa vaa sá mí èrèzén vǎnsǎ buahó yi. <sup>3</sup> Bún món ó o bíníà ló le yǎnbí-wi-bee yi, á lée yú 6a búí 6a nùpua fémínló lahó yi à 6a yí mǎa wé ðèe. <sup>4</sup> Ó o bíà nǎn 6a yi: «Minén mún lén vaa sá í èrèzén vǎnsǎ buahó yi, ká í na le wizon-kùure sǎmú sǎání mi nǎ-kéní kéní yi.» <sup>5</sup> A bán wà van. Bún món á ho mǎhú bǎnso tǎn bíníà ló ká le wii yòó fǎrá, á kún ló le wi-háarè, á lée wó bío ó o wó khíina bǎn síi. <sup>6</sup> Mu véenii ó o bíníà ló ho zǎihú ńii, á tǎn lée yú 6a nùpua búí ho fémínló lahó yi. Ó o tǎara 6a yi: «Mi kará hen á tò le wii kǎamǎa le we?» <sup>7</sup> A bán bíà nǎn wo yi: «Lé bío á nùpue yí lá wɛn.» A ho mǎhú bǎnso bíà nǎn 6a yi: «Minén mún lén vaa sá í mǎhú yi.»

<sup>8</sup> «Bïo le wii tò, á ho mǎhú bǎnso bíà nǎn mi ton-sǎwá ńúhúso yi le o ve 6a vǎrowà buée sǎání yi. Le o búaká làa bíà buara ho món, à vaa véenii làa bíà buara ho yahó. <sup>9</sup> A bíà van ho mǎhú yi ho zǎihú á buara. A 6a lè mí nǎ-kéní kéní yú le wén-hǎani dà-kéní kéní. <sup>10</sup> A bíà van ho mǎhú yi ho yahó wee leéka le minén ñ yí á à poń 6a. Bïo 6a buara, á ho mǎhú bǎnso mún nǎn le wén-hǎani dà-kéní kéní 6a yi. <sup>11</sup> Bïo 6a fó mí sǎání, á 6a síà yí wan le bío yi, <sup>12</sup> á 6a wee bío là a mǎhú bǎnso: «Bíà ká sá ho zǎihú ńii mí ðòn. A ù pá sǎanía 6a yi á mǎnia lè warén na tà le wizon-kùure sǎmú lònbee yi le wiso-hádǎhú yi.» <sup>13</sup> A ho mǎhú bǎnso bíà nǎn 6a vǎrowà mu nǎ-kéní yi: «Wǎn bǎnlo, í yí tò ù wǎn. Wa so fù yí wǎanía yí tò le wén-hǎnló dà-kéní wǎn le wizon-kùure sǎmú bío yi le? <sup>14</sup> Awa, fé ù wǎrí ù lén. Yíà buara ho món á ì mún wi à ì sǎání yi à mǎní lè ùnén. <sup>15</sup> Inén lé yíà te í wǎrí. Ká í le í wé le làa bío na, á ì wé. Tǎá lé bío á ì wó mu sǎamu lé bún wee vá foń le?» <sup>16</sup> Ó o Yeesu bíníà bíà bò mu wǎn: «Ba món-díwá khíi wé 6a ya-díwá, á 6a ya-díwá khíi wé 6a món-díwá.»

*O Yeesu wíokaa wee bío mí húmú lè mí vèeró bío  
(Maaki 10.32-34; Luki 18.31-34)*

<sup>17</sup> Bío ó o Yeesu wee va ho Zeruzalεemu, ó o fó mí nǐ-kenínia píró jún mí jii yi, á wee bíoráa làa bío ká ká 6a wi ho wǎhǔ wán varákaa wá: <sup>18</sup> «Mi loń, wa wee yòo ho Zeruzalεemu. Lé bǐn ó o \*Nùpue Za 6a à dé le \*Dónbeenǐ yankarowà júnása lè ho \*làndá bío zéenílowa níi yi. Ba à síiní a jùhǔ á à 6úe. <sup>19</sup> Ba à na a bíá yí zǔ le Dónbeenǐ yi á 6a à zùarńka yi, á à ha a lè hǎ lábàaní. Bǐn mǎn, á 6a à 6úεε wo ho \*kùrùwá wán o ò hí. Ká mu wizooní tǐn zon ò ò vèe.»

*Bío ó o Zaaki là a Zǎn bǎn nu fióra a Yeesu cǎn  
(Maaki 10.35-45; Luki 22.25-27)*

<sup>20</sup> O Zebedee bǎn háa lè mí zàwa nùwǎ jún wà 6ueé 6ó a Yeesu yi, ó o háa mu líí fǎrá mí nǎnkópúná wán o yahó, á wi ò o fio bío 6úí o cǎn. <sup>21</sup> O o Yeesu bíá nǎn wo yi: «Lée webio á ũ màkóo wi yi?» O o bíá: «Dé ũ jii na mií le í zàwa nùwǎ jún na ká ò o nǐ-kéní khíi keń ũ nín-tǎnǐ, ká a nǐ-kéní keń ũ nín-káahó\* ũ béenǐ yi.» <sup>22</sup> O o Yeesu bíá nǎn 6a yi: «Bío mi wee fio mi yí zǔ. Le lònbee na á í ì lá bǎn síi á mi so dà à lá le?» A 6a le ũuu le mí dà mu. <sup>23</sup> O o Yeesu bíá nǎn 6a yi: «Mu bon, mi lò á à be. Ká ínén màhǎ yí dà máa bío wéréwéré le lé yǐa ká á à keńí í nín-tǎnǐ tàá í nín-káahó. Hǎn lùá so bío sǎ bíá á wán Maá wíokaa hǎ kǎráa yi.»

<sup>24</sup> Bío 6a nǐ-kenínia nùwǎ píró na ká jǎ mu, á 6a sía cǎ 6a nùwǎ jún mu yi làa sòobéε. <sup>25</sup> O o Yeesu wǎa von 6a 6úen6úen á bíá nǎn yi: «Mi zǔ le hǎ kǎna júnása wee wé mí pǎnká bíá 6a wi jùhǔ yi wán. A bíá lé 6a nǐ-beera wee zéení làa bíá ká le mí po 6a. <sup>26</sup> εε ká minén bío yí ko mu wé ká síi. Hen ká minén nǐ-kéní 6úí wi ò o bío jùhǔ wé poń bíá ká, ó o ko ò o wé 6a ton-sá. <sup>27</sup> Ká minén nǐ-kéní 6úí wi ò o dí bíá ká yahó, á bǎnso ko ò o wé mi wobá-níi. <sup>28</sup> Lé ká síi ó o \*Nùpue Za bío karáa. O yí 6uara à 6a sá na a yi. O 6uara wà 6ueé sá á à na 6a nùpua yi, á mún ñ na mí mukǎnǐ á à lénnáa 6a nùpua cèrεε júná.»

*O Yeesu héra 6a muiiwà nùwǎ jún yío  
(Maaki 10.46-52; Luki 18.35-43)*

<sup>29</sup> Bío 6a ló ho Zerikoo lóhó yi, á 6a zǎamá-kúii bò a Yeesu yi. <sup>30</sup> Mu wee wé à muiiwà nùwǎ jún 6úí kará ho wǎhǔ nǐsǎnǐ, á jǎ à 6a le o Yeesu wee khíí. A 6a wee bío pǎnpǎn: «Núhǔso, \*Daviide Za, màkǎrí wen!» <sup>31</sup> A 6a zǎamáa wee zá làa ba le 6a wé tété. A 6a yàá wǎa wíokaa wee bío pǎnpǎn: «Núhǔso, Daviide Za, màkǎrí wen!» <sup>32</sup> O o Yeesu đǐn ò o von 6a tùara yi: «Lée webio á mi wi à í wé na mia?» <sup>33</sup> A 6a bíá: «Núhǔso, wé le wa yío à wé mi.» <sup>34</sup> A 6a màkǎrí buan o Yeesu yi, ó o đǎn 6a yío lè mí níí. Mí lahó yi á 6a yío dèenía wee mi, á 6a bò a Yeesu yi.

## 21

*O Yeesu zoró ho Zeruzalεemu lóhó yi  
(Maaki 11.1-11; Luki 19.28-40; Zǎn 12.12-19)*

<sup>1</sup> O Yeesu lè mí nǐ-kenínia vaá sùaráa ho Zeruzalεemu yi. Bío 6a wi le 6úee na 6a le Oliivewa vǐnsǐa 6úee wán, ho Betefazee lóhó jii, ó o fèra tonkaa mí nǐ-kenínia nùwǎ jún á bíá nǎn 6a yi: <sup>2</sup> «Mi lén va ho lóhó na vaá mi yahó yi. Mi vaa dèeníi bǐn, á mi ì mi sǔnpè-nu ká a can đǐn lè mí za. Mi fee 6a 6uee na mií.» <sup>3</sup> Ká 6a tùara mia à mi bío le o Núhǔso màkóo wi 6a yi, á 6a à dèení ì díá 6a mi ì lénnáa.

<sup>4</sup> Bǐn wó ká síi bèra a na le \*Dónbeenǐ jǐ-cúa fεero bíoní na ká à bío wéráa. <sup>5</sup> «Mi bío na ho Sion lóhó nǐpomu yi: <Loń, lé ũ béε na bò o buen ũ cǎn.>

\* **20:21** Nín-tǎnǐ làa nín-káahó: Mu wee zéení le hǎn lara bío jún so lé hǎa bío jùhǔ wi.

O wayi.  
O yòra a sùnpè-nu  
lè mí za.»\*

<sup>6</sup> A ɓa n̄i-kenínia wáa wà, á vaá wó ɓio ó o Yeesu le ɓa wé. <sup>7</sup> Ba vaá ɓuan o sùnpè-nu le mí za ɓuararáa, á bò mí kánɓunwà ɓa wán ó o Yeesu yòó kará wán. <sup>8</sup> Ba minka zámáa na bò a yi á ɓa cèrèe wee bá mí kánɓunwà ho wǎhǔ wán o yahó. Ba ɓúí lé hã v̄ns̄ia v̄onna ɓa wee khé à bá. <sup>9</sup> Ba minka zámáa na varákaa dú a Yeesu yahó làa ɓia bò a yi á wee ɓio p̄np̄n̄:  
«Le ho cùkú à dé o \*Daviide Za yi.

Le le Dónbeen̄i wé mu bè-tentewà làa ȳia bò o ɓuen o N̄uh̄so yèni yi.  
Le le Dónbeen̄i na wi ho wáayi à ho cùkú dé yi.»†

<sup>10</sup> ɓio ó o Yeesu vaá zon ho Zeruzalɛmu, á ho n̄ipomu ɓúenɓúen kánkáa. Ba wee tùaka mín yi: «Ȳia kà léé wée kà?» <sup>11</sup> A ɓa n̄upua wee ɓio: «O lé o Yeesu, le \*Dónbeen̄i ni-cúa fɛero. O ló ho Kalilee kǎh̄ú lóhó na ɓa le Nazareete yi.»

*O Yeesu zon le Dónbeen̄i z̄i-been̄i yi  
(Maaki 11.15-19; Luki 19.45-48; Z̄an 2.13-16)*

<sup>12</sup> O Yeesu vaá zon le \*Dónbeen̄i z̄i-been̄i yi, á zoó n̄on ɓia wee yèé mu ɓio làa ɓia wee yà mu ɓin. Ba wén-p̄arílowà tàbáríwa làa ɓia wee yèé ɓa ɓùaaɓúuní kanmúiní ó o dónkaa kúaa, <sup>13</sup> ò o ɓia n̄on ɓa yi: «Le Dónbeen̄i ɓion̄i v̄yah̄ú ɓia ɓio kà: † z̄i ɓa wé è ve làa floró z̄i.»‡ O o ɓinía ɓia: «Á minén ɓèn wó le le ɓa kǎnlowà lùe há?»§ <sup>14</sup> Ba muiiwà le ɓa mùamúawà ɓúí wà ɓueé ɓó a Yeesu yi, ó o wɛéra ɓa. <sup>15</sup> A ɓa yankarowà n̄únása le ho \*làndá ɓio zéenilowa yiwa cã ɓio ɓa n̄on ò o Yeesu wee wé mu yéréké ɓiowa ɓio yi làa ɓio ɓa háyúwá wee ɓio p̄np̄n̄ kà s̄ii ɓio yi: «Ho cùkú à dé o \*Daviide Za yi.» <sup>16</sup> A ɓa wáa ɓia n̄on o Yeesu yi: «Fo wee n̄i ɓio ɓa wee ɓio le?» O o Yeesu le: «Ūuu, † wee n̄i mu. Minén so yí káránna ɓio kà le Dónbeen̄i ɓion̄i v̄yah̄ú yi yí n̄on le? † Fo wó, á hàrì ɓa háyúwá le ɓa kúnkúzàwa wee khòoní fo.»\*

<sup>17</sup> ɓ̄n̄ m̄on ó o ló ho lóhó yi wà día ɓa, á van ho Betanii lóhó vaá cāana ɓin.

*O Yeesu dánkán̄ia le v̄nd̄ɛ na ɓa le f̄kiyé*  
(Maaki 11.12-14, 20-25)

<sup>18</sup> Mu tá na léé t̄n̄ ȳinb̄ii, ká a Yeesu ɓinía bò o ɓuen ho Zeruzalɛmu, á le h̄ini dà a. <sup>19</sup> O o n̄on le v̄nd̄ɛ ɓúí na ɓa le \*f̄kiyé ho wǎh̄ú n̄is̄an̄i. O o wà vaá ɓó le yi, ká a màhá yí yú ɓia le wán, léé v̄onna mí dòn. O o wáa ɓia n̄on le yi: «Fo máa ɓiní máa ha ɓia h̄uúu.» A le v̄nd̄ɛ mu d̄ɛn̄ia hon mí lahó yi. <sup>20</sup> ɓio ó o n̄i-kenínia n̄on mu, á mu wó ɓa coon. A ɓa tùara a Yeesu yi: «Le v̄nd̄ɛ mu d̄ɛn̄ia wó kaka honn̄aa kà?» <sup>21</sup> O o Yeesu ɓia n̄on ɓa yi: «Le † mí ho t̄iá na mia: Hen ká mi dó mi s̄ia mī, á yí máa titika, á ɓio á † wó le le v̄nd̄ɛ na kà ɓàn s̄ii á mi wé è wé. Ká mi mún pá dà à ɓio ò na le ɓúee na kà yi: † H̄iní hen na fo wi yi à vaa zo ho mu-been̄i yi, á mu ù wé. <sup>22</sup> Ká mi dó mi s̄ia mī, á ɓio ɓúenɓúen na mi wee fio le Dónbeen̄i c̄n̄, á mi ì yí.»

*O Yeesu p̄anká ló wen?*  
(Maaki 11.27-33; Luki 20.1-8)

<sup>23</sup> O Yeesu yòó zon le \*Dónbeen̄i z̄i-been̄i yi zoó wee kárán ɓa n̄upua. A ɓa yankarowà n̄únása le ɓa \*z̄uíf̄uwa \*n̄i-k̄ia wà ɓueé ɓó a yi, á ɓa tùara a yi: «Fo yú le n̄ii wen wee wéráa ɓio kà? Lé wée n̄on mu wéró n̄ii foñ?» <sup>24</sup> O o Yeesu ɓia n̄on ɓa yi: «Īnén ɓèn mún ñ tùa mia làa ɓio dà-kéní mí dòn. Ká mi zéen̄ia

\* **21:5** Mi loñ Zakari v̄yah̄ú 9.9 † **21:9** Mi loñ Lení v̄yah̄ú (Psaumes) 118.25-26 ‡ **21:13** Mi loñ Ezayii v̄yah̄ú 56.7 § **21:13** Mi loñ Zeremii v̄yah̄ú 7.11 \* **21:16** Mi loñ Lení v̄yah̄ú (Psaumes) 8.3

mu, á ìnén mún n̄ zéení yíá n̄n le níi mií á ì wee wéráa bío kà. <sup>25</sup> Yíá tonkaa o Zán le o wé bátizé ba n̄pua lée wée? Lé le Dónbeení lée, tàá lé ba n̄pua?» A ba ðín wee wāaní mín yi: «Ká wa le lé le Dónbeení tonkaa wo, o ò bío le lée webio n̄n á wa yí tàráa o bío. <sup>26</sup> Ká wa mún le lé ba n̄pua tonkaa wo, á ba zāamāa máa díá w̄n. Lé bío ba búenbúen wee leéka le o Zán lé le \*Dónbeení j̄i-cúa f̄εero.» <sup>27</sup> A ba wāa bíá n̄n o Yeesu yi: «Wa yí zū yíá tonkaa wo.» O o Yeesu bíá n̄n ba yi: «Àwa, á ìnén mún máa zéení yíá n̄n le níi mií á ì wee wéráa bío kà.»

### *Ba zàwa n̄wā j̄un wāhiire*

<sup>28</sup> O Yeesu pá b̄nía bíá: «Mi j̄i bío kà: Nii búí zàwa n̄wā j̄un híá wi. O o von o n̄-kéní á bíá n̄n yi: «I za, lén vaa và ho èrészén v̄ns̄ta buahó yi ho zuia.» <sup>29</sup> O o le mí máa va. O o híá b̄nía lon mi yi, ó o wà van á vaá và. <sup>30</sup> B̄n m̄n, ó o maá mu bíá mu bío dà-kéní mu làa yíá so. A wón le mí ì va, ò o màhá yí van. <sup>31</sup> Awa, ba n̄wā j̄un mu t̄ah̄, á lé o yén wó bío á b̄n maá láa wee cà?» A ba bíá: «Lé yíá ó o bíaráa ho yahó.» O o Yeesu bíá n̄n ba yi: «Le ì mí ho t̄iá na mia: Ba \*l̄npó féwá lè ba háawa na wee yéé mítén á à zo le \*Dónbeení béení yi á à dí mi yahó. <sup>32</sup> Lé bío ó o Zán Batiisi buara, á buée wee zéení ho wā-tente bío làa mia, á mi yí tà mu yi. Ká ba l̄npó féwá lè ba háawa na wee yéé mítén b̄n tà mu yi. A bío mi yáá pá m̄n b̄n, à mi pá yí yèrémáa mi yilera lè mi wárá, á yí tà a bío.»

### *Ho èrészén v̄ns̄ta buahó v̄rowà wāhiire (Maaki 12.1-12; Luki 20.9-19)*

<sup>33</sup> «Mi wíoka j̄i wāhiire búí: M̄h̄ b̄anso búí híá fá ho èrészén v̄ns̄ta mí m̄h̄ yi, á son ho dándá k̄nía yi. O o có ho k̄h̄ á wíokaa, híá ho èrészén wee j̄aa yi. O mún son o paro l̄e. B̄n m̄n ó o wāanía tò lè ba n̄pua búí na à và ho, ò orén wà van le khúii. <sup>34</sup> P̄ah̄ na ho èrészén wee be yi, ó o tonkaa mí ton-sáwá le ba va ba n̄pua mu c̄n le ba khé bío bío s̄á mí yi à na. <sup>35</sup> Ká ba n̄pua mu màhá vaá w̄ikaa ba, á han o n̄-kéní, á b̄o a j̄un níi so, á mún lèekaa o t̄n níi so lè há huaa b̄o. <sup>36</sup> O o m̄h̄ b̄anso b̄nía tonkaa ba ton-sáwá mu búí. B̄n boo po bíá lè ho yahó. Ká ba n̄pua mu màhá vaá wó b̄n làa bío ba wó làa bíá so. <sup>37</sup> Mu véení, ó o tonkaa mí za, ò o wee leéka: «I za wón ba à k̄nbi.» <sup>38</sup> Ká bío ba n̄pua mu yèrè dá a wán, á ba wee bío mín yi: «Yíá lua kà lé yíá á ho m̄h̄ bío khíi s̄i yi. Mi wa búe o, á ho m̄h̄ bío wāa à s̄i w̄n.» <sup>39</sup> A ba hí̄n̄n w̄ira a, á kh̄era lée b̄o díá.»

<sup>40</sup> O o Yeesu t̄ara ba yi: «Àwa, ká a m̄h̄ b̄anso khíi buara, ó o buée wé ba n̄pua mu kaka?» <sup>41</sup> A ba bíá n̄n wo yi: «O máa c̄ε ba bío máa díá. Ba n̄-s̄māa mu o ò búe, ká a cà n̄-vio á à kúee mí m̄h̄ mu yi. O orén làa b̄n á à wāaní ì t̄e bío ba khíi na a yi wán, ho p̄ah̄ na ba dó n̄n mín yi.» <sup>42</sup> B̄n m̄n, ó o Yeesu bíá n̄n ba yi: «Mi ðín yí k̄áranna bío kà yí m̄n h̄úu le Dónbeení bíoní v̄ah̄ yi le? «Le huee na ba so-sowa f̄u p̄á díá lé ðio híá buée buan ho soró ðnía. Bío kà lé bío ó o N̄h̄so Dónbeení wó, mu lée bè-tente wa yènd̄ání yi.»†» <sup>43</sup> O Yeesu pá b̄nía bíá: «Lé b̄n n̄n á ì bíoráa mu á à na mia. Le \*Dónbeení béení á à fé mi c̄n á à na n̄-vio yi, bíá á à ha le béení mu b̄n bíá mí b̄ere. <sup>44</sup> Yíá l̄wá le huee mu wán, á b̄anso s̄anía á à yáa. Ká yíá á le b̄n k̄era lion wán, á b̄anso á à f̄uf̄uka.»

<sup>45</sup> Bío ba yankarowà j̄únása lè ba \*Fariz̄ewa j̄á a Yeesu wāhio na ó o wà, á ba zūna le lé b̄arén ó o wee bío bío. <sup>46</sup> A ba wāa wee cà bío ba à wé wé á à búeráa wo, ká ba màhá z̄ána ba zāamāa na wee lá a Yeesu lè le \*Dónbeení j̄i-cúa f̄εero.

† 21:42 Mi lorí Lení v̄ah̄ (Psaumes) 118.22.

## 22

*Mu yaamu sánú dínló wáhiire*  
(Luki 14.15-24)

<sup>1</sup> O Yeesu pá bíníá wà hã wáhio á bíaráa làa bíá wee jí a cón. O bíá bío kà nòn 6a yi: <sup>2</sup> «Ho wáayi béení bío bonmín làa bío kà: Bée búí sá ho dínló mí za yaamu yi. <sup>3</sup> O o tonkaa mí ton-sáwá le 6a vaa yí bíá ó o vonka ho dínló mu bío yi le 6a buen. Ká 6a màhá yí wi 6a buen. <sup>4</sup> O o bíníá tonkaa mí ton-sáwá búí á nòn le jii na kà 6a yi: «Mi vaa bío bío kà à na bíá á ì von yi: I dāaní lè ì bùaa na jini wi á fūaana, ì dínló bío búenbúen wíokaa vó. Mi wáa buen mu yaamu sánú dínló dīnii.» <sup>5</sup> Ká bíá 6a von màhá yí càtio mu, á 6a wà vaa wee sáka mí tonni. Ba búí vanka mí mana. Ba búí vaa wee duan. <sup>6</sup> A bíá ká wíira 6a ton-sáwá mu han lè mí sòobéé, à 6a bó 6a. <sup>7</sup> O o bée sli cã, ó o tonkaa mí dásíwá le 6a vaa búe bíá wó mu, à cfi 6a lóhó. <sup>8</sup> Bún món ó o bíá nòn mí ton-sáwá yi: «Mu yaamu sánú dínló sá vó, ká bíá á ì von lé bíá yí ko 6a dí ho. <sup>9</sup> Mi wáa lén zo ho lóhó bonfúaa yi, à bíá mi zoó yí bín búenbúen à mi ve le 6a buee dí ho dínló mu.» <sup>10</sup> A 6a ton-sáwá wà zoó von bíá 6a fòráa mín búenbúen, 6a nĩ-kora lè 6a nĩ-tentewà. A ho sánú dīnii zii buee sú lè 6a nùpua.

<sup>11</sup> «Ó o bée yòó zon le zii yi, á zoó wee loñ bíá 6a vonka. O o mòn o nĩ-kéní búí 6a tlahú ò o yí zã ho sánú báká. <sup>12</sup> O o bíá nòn wo yi: «Wàn bñnlo, fo wó kaka zonnáa hen à ù yí zã ho sánú báká?» O o nñi yí dàina dèe yí bíá. <sup>13</sup> O o bée nòn le jii mí ton-sáwá yi: «Mi wii wo ca zení là a níní, à léé lèe díá ho khũhũ le tĩbirĩ yi, hen na le wéé lè le minka yi véé wi yi.»»

<sup>14</sup> O o Yeesu bíníá bíá «Bia von boo. Ká bíá hueekaa bán yí tà yí boo.»

*Ho lànpo cãló à na ho Oroomu bée yi bío*  
(Maaki 12.13-17; Luki 20.20-26)

<sup>15</sup> Ba \*Farizíewa wà vaa wãanía tò bío 6a à tùa là a Yeesu yi wán, á à yíráa o nñi ì 6ua yi. <sup>16</sup> A 6a tonkaa mí nĩ-kenínia nùwã yen búí là á \*Heroode món nùpua nùwã yen le 6a vaa bío bío kà na a Yeesu yi: «Nĩ-kàránlo, wa zũ le fo wee mĩ ho tũíá. Bío le Dónbeení le 6a nùpua 6ua lè miten, lé bún bàn kàránló binbirĩ á fo wee na. Fo yí máa zñn nùpue. Fo mún yí máa kà nùpue yĩ. <sup>17</sup> Awa, á ù zéení bío fo wee leéka bío kà dání yi: Wa làndá yi á ho lànpo ko ho wé cã na ho Oroomu bée yi léé, tàá mu yí ko làa wéró?»

<sup>18</sup> O o Yeesu zũna hã yile-kora na wi 6a yi, ó o bíá nòn 6a yi: «Mi yí mòn miten le. Mi wee cà ì nñi á à 6ua yi le we? <sup>19</sup> Le wárí na á mi wee sàání lè ho lànpo á mi na le ì loñ.» A 6a buan le wén-hñnló buee nòn wo yi. <sup>20</sup> O o Yeesu tùara 6a yi: «Ho yahó lè le yèni na wi le wén-hñnló mu wán á wée te?» <sup>21</sup> A 6a bíá: «Lé o bée Sezaare.» O o Yeesu wáa bíá nòn 6a yi: «Àwa. Bío sã a bée yi, à mi na mu wo yi. Ká bío bèn sã le Dónbeení yi, à mi na bún dén yi.» <sup>22</sup> Bío 6a jã bío ó o Yeesu bíá kà, á 6a wó coon, á 6a wáa díá wo à 6a wà.

*Ba nĩ-hía vèeró bío*  
(Maaki 12.18-27; Luki 20.27-40)

<sup>23</sup> Mu zon, á 6a \*Sadusíewa wà 6uara a Yeesu cón. (Barén lé bíá le 6a nĩ-hía máa vèe.) <sup>24</sup> Ba tùara a Yeesu yi làa bío kà: «Nĩ-kàránlo, bío kà lé bío ó o \*Moyiize bíá: «Hen ká báa búí yan mín háa á húrun ò o yí yú za làa wo, á bàn za búí ko ò o ya a mahãa mu, à te 6a zàwa yi mín za mu yèni yi.»\* <sup>25</sup> Mu ù wé à zàwa nùwã hènun búí hĩa wi làa wén. Yia nín-yání yan á húrun ò o yí yú za lè mín háa. <sup>26</sup> A yia sã fó a mahãa mu yan á wón húrun. O o tñn nñi so fó a, á wón mún húrun. Ba mí nùwã hènun búenbúen yan wo bèenia á húrunka. <sup>27</sup> Bío 6a búenbúen húrun, ó o háa mu mún húrun. <sup>28</sup> Awa, á 6a nĩ-hía vèe nònzon

\* 22:24 Làndá zéeníló vñahú (Deutéronome) 25.5-6

ó o háa mu bio á à sí a yén yi ba nùwá hẹ̀nun mu t́ahú? Bio ba búenbúen màhá yan wo bèenia.»<sup>29</sup> Ó o Yeesu bía nɔn ba yi: «Mi wee v́iní miten. Mi yí zū hàrí dèe le Dónbeení bioní v́ahú bio dání yi. Mi mún yí zū le le Dónbeení dà bio búenbúen wee wé.»<sup>30</sup> Bio wi b́in, hen ká ba nǐ-hía khíi vèera, á ba báawa lè ba háawa máa ya mín. Ba à wé lè le Dónbeení wáayi tonkarowá bio síi ho wáayi.<sup>31</sup> Ba nǐ-hía vèeró bio dání yi, á mi so dín yí kàrána bio le Dónbeení bía nɔn mia le? <sup>32</sup> Le bía le minén lé o \*Abarahaamu, là á \*Izaaki, là á \*Zakoobu bàn Dónbeení. Le Dónbeení lé bía yǐo wi lua bàn Dónbeení. Le yínɔ́ nǐ-hía bàn Dónbeení.»† <sup>33</sup> Ba zámáa na já a bioní á wó coon o kàránló bio yi.

*Le Dónbeení làndá na bio nǐhú wi po háa ká*

*(Maaki 12.28-34; Luki 10.25-28)*

<sup>34</sup> Bio ba \*Farizíewa já ò o Yeesu bía bó ba \*Sadusíewa nǐhú, á ba kúaa mín wán. <sup>35</sup> A ba nǐ-kéní na lé ho làndá bio zéenílo wi ò o yí o níi gua yi, ó o t́ara a yi: <sup>36</sup> «Nǐ-kàránlo, há bioní na bio henía ho làndá yi, á lé le yén nǐhú wi po háa ká?» <sup>37</sup> Ó o Yeesu bía nɔn ba yi: «Fo ko ũ wań ũ Nǐhúso Dónbeení lè ũ síi búenbúen, lè ũ mànaká búenbúen, lè ũ yilera búenbúen.»‡ <sup>38</sup> Dén lé dío bio here, á nǐhú wi po háa ká. <sup>39</sup> Dío sá le yi na mún nǐhú wi lè lerén bio síi lé dío ká: «Fo ko ũ wań mi ninza làa bio á fo waráa ũten bio síi.»§ <sup>40</sup> O \*Moyiize làndá búenbúen, lè le \*Dónbeení nǐ-cúa fèerowá kàránló búenbúen, á can há bioní bio nún na bò henía ká yi.»

*Yia le Dónbeení mɔn léra bio*

*(Maaki 12.35-37; Luki 20.41-44)*

<sup>41</sup> Bio ba \*Farizíewa kúaa mín wán, ó o Yeesu t́ara ba yi: <sup>42</sup> «Mi wee leéka le \*Yia le Dónbeení mɔn léra nɔnkáni can wen?» A ba bía nɔn wo yi: «O lé o \*Daviide mɔnmání.» <sup>43</sup> Ó o Yeesu bía nɔn ba yi: «Á bio le Dónbeení Hácírí dú a Daviide yahó, ó o bèn wó kaka vonnáa wo le mí Nǐhúso? Bio ká lé bio ó o Daviide bía:

<sup>44</sup> «O Nǐhúso Dónbeení bía nɔn í Nǐhúso yi:

Buee kɛení í nín-t́ání

fúaa ká í búrá ũ zúkúsa ũ tá,

á ũ bò ũ zení wán.»\*

<sup>45</sup> Ká a Daviide wáa wee ve o Yia le Dónbeení mɔn léra le mí Nǐhúso, ó o wé o Nǐhúso ká a mún pá à b́iní ì wé o mɔnmání kaka?»

<sup>46</sup> A ba nǐi woon yí dàna dèe yí bía. A lá b́un zoñ ó o búí yí b́inía yí khá mítén yí t́ara a yi làa bio búí.

## 23

*Mi pa miten ba zúifùwa ya-dítwá bio yi*

*(Maaki 12.38-40; Luki 11.43, 46; 20.45-47)*

<sup>1</sup> Ó o Yeesu wáa yèrémáa wee bío lè ba zámáa lè mí nǐ-kenínia: <sup>2</sup> «Ho \*làndá bio zéenílowa lè ba \*Farizíewa wee kàrán o \*Moyiize làndá làa mia. Hón lé ba tonló. <sup>3</sup> Mi ko mi wé jí ba cón, à bè bio ba wee bío na mia búenbúen yi. Ká ba wára h́n mi yí dé miten yi. Lé bio á bio ba wee kàrán làa mia ba yí máa wé. <sup>4</sup> Ba wee nǐ ho sèrò na lí ba núpua bà-núná wán, ká barén mí bɛere màhá yí máa dé mí níní hàrí ćinú à séení ba sèráa ho. <sup>5</sup> Ba wee wé mí bio búenbúen à zéenínaa mítén. O Moyiize làndá bioní búí kúeeníi lùakúà zàwa na ba wee ca mí buráa lè mí bàra yi á barén wee wé à há wé búaaaka. Ba kánbunwá nǐ-káa dùbúaaní á wee kɛn khèekhàa. <sup>6</sup> Ho d́nló d́iníi kɛenínia

† 22:32 Mi loń Léró v́ahú (Exode) 3.6 ‡ 22:37 Mi loń Làndá zéenílo v́ahú (Deutéronome) 6.5

§ 22:39 Mi loń Levii nùwá v́ahú (Lévitique) 19.18 \* 22:44 Mi loń Lení v́ahú (Psaumes) 110.1.

na seka, lè ho kàránlò zíní yahón lùà, á 6a wa κεεnílò. <sup>7</sup> Ba wa à 6a nùpua wé tɛɛní 6a yi lè le kònbií 6a zàamàa fèminlò lara yi, á mún wa à 6a nùpua wé ve 6a làa nì-kàránlowà. <sup>8</sup> Εε ká minén ó o 6úi yí tà le 6a ve o làa nì-kàránlo. Mi 6úen6úen lè 6a zàwa mín yi, á mi nì-kàránlo mún lé o nì-kéní. <sup>9</sup> Mi wé yi ve nìi woon lè mìn maá ho tá wán. Lé bǐo á mìn Maá lé o nì-kéní, wón wi ho wáyí. <sup>10</sup> O 6úi yí tà le 6a ve o làa ɲúhúso. Lé bǐo mi ɲúhúso lé o nì-kéní. Wón lé o \*Krista. <sup>11</sup> Yíà po mi 6úen6úen ko ò o wé mi ton-sá. <sup>12</sup> Yíà yòonía mítén, á wón 6a à liiní. Ká yíà liinía mítén, á wón 6a à yòoní.

*Ho yéréké khíi sá 6a zúifùwa ya-díwá yi*

*(Maaki 12.40; Luki 11.39-52; 20.47)*

<sup>13</sup> «Minén \*làndá bǐo zéénílowa lè minén \*Farizíεwa nì-khàwa yén! Ho yéréké khíi sá mia. Lé bǐo mi wee hè 6a nùpua lè ho wáyí béeñí díró. Minén mi bæere yí dà máa dí le, á bǐa wi 6a dí le á mi mún wee hè.

<sup>14</sup> [«Nì-khàwa yén! Ho yéréké khíi sá mia. Mi wee fé 6a maháwa nìi bǐo 6úen6úen véení, ká mi pá bǐnì wé ho fióró na túee à zéénínáa le mi téréenna. Lé bǐn nɔn á minén cítíi khíi wé here làa sòobéε.]

<sup>15</sup> «Nì-khàwa yén! Ho yéréké khíi sá mia. Mi wee vará ho tá lùà 6úen6úen yi, à pá hǎ muna héε cà 6a nùpua le 6a yèrémá mí yilera lè mí wárá. Ká mi yú a nì-kéní sǎanì à mi wé ò o bǐo sí le \*Dofíní dǎhú yi poñ minén làa cúa-ɲun.

<sup>16</sup> «Minén ya-dí muiiwà yén! Ho yéréké khíi sá mia. Lé bǐo mi wee bío bío kà: Yíà báa lè le \*Dónbeení zǐ-beení yèni, se bǐn dèε 6úi mía. Ká a mahá báa lè le Dónbeení zǐ-beení 6àn sǎnú yèni, se bǐn yí dà máa díà kà. <sup>17</sup> Mi lé 6a bǐnbúwá, á lé 6a muiiwà. Lé mu yén ɲúhú wi po mu yén? Lé ho sǎnú lée, tàá lé le Dónbeení zǐ-beení na nɔn á ho sǎnú mu bǐo sǎnáa le Dónbeení yi? <sup>18</sup> Mi mún wee bío le yíà báa lè mu hǎmu cǐnǐi 6àn yèni, se bǐn dèε 6úi mía. Ká a mahá báa lè mu hǎmu na wi le wán yèni, se mu máa díà kà. <sup>19</sup> Muiiwà yén! Lé mu yén ɲúhú wi po mu yén? Lé mu hǎmu lée, tàá lé mu 6àn cǐnǐi na nɔn á mu hǎmu mu bǐo sǎnáa le Dónbeení yi? <sup>20</sup> Yíà cén báa lè mu hǎmu cǐnǐi, se 6ànso báa làa bǐo 6úen6úen na wi le wán yèni. <sup>21</sup> A yíà báa lè le Dónbeení zǐ-beení yèni, se 6ànso báa lè le zǐ-beení mu, á mún báa lè le Dónbeení na wi le yi yèni. <sup>22</sup> A yíà mún báa lè ho wáyí yèni, se 6ànso báa lè le \*Dónbeení béeñí kanmúiní yèni, á báa lè le Dónbeení mí bæere na kará lè wán yèni.

<sup>23</sup> «Minén làndá bǐo zéénílowa lè minén Farizíεwa nì-khàwa yén! Ho yéréké khíi sá mia. Lé bǐo hǎ vǔn-zà-wǐnǐwà lè mí síiwà na 6a wee kúee le zeení yi á mi wee na 6àn cúa-pírú níi, à ho làndá kàránlò na ɲúhú wi á mi mahá wee pǎn díà. Bǐn na lé ho térénlò, lè le hii, lè le Dónbeení bǐo tàró. A bǐn lé bǐo mi ɲɔn lá ko mi wé wé, ká mi mún yí nɔnsǎ bǐo ká wéró yi. <sup>24</sup> Ya-dí muiiwà yén! Mi wee líi mi bè-ɲunii à lén o dónwǐa díà, ká a cón-ɲúmúkú wón mi mahá wee vǐ.

<sup>25</sup> «Minén \*làndá bǐo zéénílowa lè minén Farizíεwa nì-khàwa yén! Ho yéréké khíi sá mia. Lé bǐo mi wee sεε mu ɲumu ɲuunii lè ho dǐnlò dǐiníi sía 6àn máa, ká hǎ yiwa mahá zoó sú lè mí kǎnlò bǐo, lè mi yile-kora. <sup>26</sup> Farizíε muii yén! Ú yi lé dǐo ú ceé vé, lé bǐn á à na ká bǐo ho khúuhú á à ce.

<sup>27</sup> «Minén làndá bǐo zéénílowa lè minén Farizíεwa, nì-khàwa. Ho yéréké khíi sá mia. Mi ka lè hǎ búráa na 6a khúunía máa á hǎ se, ká hǎ yiwa mahá zoó sú lè 6a nì-hía hǎaa lè mu bè-sooní lè mi síiwà. <sup>28</sup> Minén mún ka kà síi. Ho khúuhú á mi ka lè mi lé 6a nì-tentewà 6a nùpua yahó, ká mi yiwa hǎn sú lè ho nì-khènlò lè mu bè-kora lè mi síiwà.

<sup>29</sup> «Minén làndá bǐo zéénílowa lè minén Farizíεwa nì-khàwa yén! Ho yéréké khíi sá mia, lé bǐo mi wee so le \*Dónbeení ɲi-cúa fεεrowà na húrun búráa, á wee donkhueé bǐa fù téréenna miten búráa. <sup>30</sup> Mi wee bío: Ká wán maáwà



p̄ahũ á warén lá yánkaa wi yi, se ɓa ɓi-cúa fεerowà ɓúeró ɓio á wa níni mía yi. <sup>31</sup> A ɓún mi ɓióni lè mi wára wee zéeni le ɓia ɓó le Dónbeenĩ ɓi-cúa fεerowà, ɓán m̀nmanía lé minén mi ɓεere. <sup>32</sup> Awa á m̀n maáwà mu ɓio na á ɓa ɓúa ɓúhũ á mi w̄a ɓánbá tíi ɓii. <sup>33</sup> Mi ka lòn háwá, díhioni yén! Mi wee leéka le mi dà a k̄nĩ le Dofĩnĩ d̄shũ yi le? <sup>34</sup> Lé ɓún n̄n, á ínén á à tonka ɓa ɓi-cúa fεerowà lè mu bè-zũrmini ɓ̀nsowà, làa ɓia k̄ránna d̄n mi c̄n. A mi ì ɓúe ɓa ɓúí, ká ɓa ɓúí mi ì ɓúεε h̄a \*kùrùwáwá wán. ɓa ɓúí ɓán mi ì ha lè h̄a làbàaní mi k̄ránlò z̄inĩ yi, á wé è ɓaka ɓa h̄a lórá yi á à beé lò. <sup>35</sup> Lé ɓún á à na ká ɓia minén lè m̀n ɓúaawa ɓó ká ɓa bè-yáanii mía, lònbee na wi ɓa ɓúeró m̄n á à yí mia. Le ñi-ɓúee mu ɓúakáa o \*Abεele ñi-tente ɓúero ɓii wán, á ɓueé ɓó a Barasii za Zakari yi, wón na ɓa ɓó le sòobá-lùe lè mu h̄amu c̄inĩ p̄ahũ. <sup>36</sup> Le ì m̄ ho t̄iá na mia: Ho zuia n̄pua lé ɓán á le lònbee na wi d̄n ñi-ɓúee so m̄n á à yí.»

*O Yeesu ɓia ho Zeruzalεemu lóhó ɓio*  
(Luki 13.34-35)

<sup>37</sup> «Éee Zeruzalεemusa! Minén na wee ɓúe le \*Dónbeenĩ ɓi-cúa fεerowà, á wee lèeka ɓia le Dónbeenĩ tonkaa mi c̄n lè h̄a huua à ɓúe. Lée zen cúa-yen á ì wi à ì ve mia kúee m̄n wán làa ɓio ó o kùeerè wee wé veráa mí z̄awa kúee mí mía tá ɓio síi à mi yí tà mu. <sup>38</sup> Awa, le Dónbeenĩ á à ɓí mia á mi z̄i á à d̄n coon. <sup>39</sup> Le ì ɓio mu na mia: A lá ho zuia ɓii wán, á mi máa ɓinĩ máa mi mi, fúaa n̄nzoñ na mi khii wee ɓio ɓio kà: «Le le Dónbeenĩ dúɓua ȳa bò o ɓuen o N̄hũso yèni yi.»\*

## 24

*Le Dónbeenĩ z̄i-beeni floró ɓio*  
(Maaki 13.1-23; Luki 21.5-24)

<sup>1</sup> ɓún m̄n ó o Yeesu ló le \*Dónbeenĩ z̄i-beeni lún yi. ɓio ó o wee lén, ó o ñi-keninia vá ɓueé ɓó a yi à ɓa wíokaa wee zéeni ɓio le Dónbeenĩ z̄i-beeni sonnáa síi làa wo. <sup>2</sup> O o Yeesu w̄a ɓia n̄n ɓa yi: «ɓio kà ɓúenɓúen mi yí m̄n le? Le ì m̄ ho t̄iá na mia: Mu ɓúenɓúen khii fi, á hàrí huee máa keñ mí ninza huee wán.»

*Mu bè-sũmáa na khii wé ɓio*

<sup>3</sup> O Yeesu yòó kará h̄a Oliivewa v̄ns̄ta ɓúee wán, ó o ñi-keninia mí ɓii yi vá ɓueé ɓó a yi, à ɓa t̄uara a yi: «Zéeni ho p̄ahũ na le Dónbeenĩ z̄i-beeni mu á à fi yi làa wen. Lé mu ɓiowa yén khii zéeni ù ɓuenlò p̄ahũ lè ho d̄m̄j̄ná véró p̄ahũ?» <sup>4</sup> O o Yeesu ɓia n̄n ɓa yi: «Mi pa miten ɓio. Mi yí día le n̄pue khà mia. <sup>5</sup> Lé ɓio á n̄pua c̄èr̄εε khii ɓuen ì yèni yi á à ɓio le mí lé o \*Krista. ɓa à khà ɓa n̄pua c̄èr̄εε á à v̄inĩ. <sup>6</sup> H̄a h̄a táró á mi khii wé è jí s̄a, h̄a ɓó mia làa h̄a khèra. Ká mi màh̄á yí z̄n. Lé ɓio á ɓún ɓiowa so ko mu wé ho yahó. εε ká ɓún d̄enía máa wé ho d̄m̄j̄ná véró. <sup>7</sup> Ho síi ɓúí khii wé è lé vaá fi làa síi veere. A ho k̄shũ ɓúí khii wé è lé vaá fi lè ho k̄a-veere. Le h̄ini, lè ho tá d̄ekéró á khii wé è wé h̄a lùu ɓúí yi. <sup>8</sup> ɓún ɓiowa so ɓúenɓúen wéró á khii keñ làa ɓio ó o h̄a-s̄an̄iso s̄an̄i vía wee wé ɓúakáráa ɓio síi.

<sup>9</sup> «Hón p̄ahũ so yi, á ɓa n̄pua á à dé mia á à na ɓa à beé lò, á à ɓúe. H̄a síiwà n̄pua ɓúenɓúen khii ɓin̄ mia ɓio mi tà m̄i ɓio yi. <sup>10</sup> Hón p̄ahũ so yi, á n̄pua c̄èr̄εε á à khinĩ mí sladéró m̄i. ɓa wé è ɓinĩ m̄n máa, á wé è ɓin̄ m̄n. <sup>11</sup> ɓia le mí lé le \*Dónbeenĩ ɓi-cúa fεerowà ká mu yí bon á khii keñ c̄èr̄εε. ɓa à v̄inĩ n̄pua c̄èr̄εε. <sup>12</sup> Mu bè-kora khii dé wán, á ɓa n̄pua c̄èr̄εε waminĩ á à t̄i yi. <sup>13</sup> Ká ȳa màh̄á h̄a mí síi fúaa mu véenii, wón á à fen. <sup>14</sup> Le \*Dónbeenĩ

\* 23:39 Mi lorí Lení v̄yahũ (Psaumes) 118.26.

béeni bín-tente mu ko le bue ho ðímíjǎ lùà búenbúen yi, à há síwà búenbúen jí le, à ho ðímíjǎ màhá bè yi véraa.

<sup>15</sup> «Mi khii mi mu bè-súmúí na wee yáa mu bǐo ká mu wi le Dónbeení zǐ-beeni yi, bǐo á le \*Dónbeení jǐ-cúa fεero Daniyεele bía bǐo.\* (Yia wee kárán bǐo kà, à zǔn mu kúará sese.) <sup>16</sup> Hón pǎahǔ so yi ká bǐa wi ho Zudee yi à bán lùwí yòo há búaa. <sup>17</sup> Yia á à keń mí zǐi lòho yí ko ò o lii zoo lá mí bǐo búí mí zǐi. <sup>18</sup> Yia á à keń há mana yi mu pǎahǔ yí ko ò o bǐnǐ 6o à lii lá mí kánbun mí zǐi. <sup>19</sup> Ho yéréké khii sá 6a há-séenasà lè 6a há-jàawa yi mu zoń. <sup>20</sup> Mi fio le Dónbeení yi à mi lùwíló mu yí wé há yio pǎahǔ, tàá ho \*Sabaa zoń. <sup>21</sup> Lé bǐo á hón pǎahǔ so yi ká le lònbée á à wé búaa á à poń ðǐo khiina, à lá ho ðímíjǎ jǐhǔ búεeni na le Dónbeení léra mu bǐo búenbúen yi à 6uee 6úe ho zuia yi. Á le 6àn síi mún máa bǐnǐ máa keń hùúu. <sup>22</sup> Ká le Dónbeení lá yí khò há wizoní mu yi, á nǐi woon lá máa kǎnǐ. εε ká le màhá khò há yi 6a nùpua na le hueekaa bǐo yi.»

### *O Nùpue Za bǐnǐ 6uenló bǐo*

*(Maaki 13.24-31; Luki 17.23-24; 21.25-31)*

<sup>23</sup> Ká a búí khii bía nǎn mia: «Mi loń, lé o \*Krista na hen, tàá nǐn-yia vaá hen, à mi yí tà mu. <sup>24</sup> Mu bon. Ba kristawa lè 6a jǐ-cúa fεerowà na bǐo yí bon khii keń. Ba khii wé è wé mu yéréké bǐowa lè mí síwà na ka lè mu wee zéeni le Dónbeení pánká á à vǐinínáa 6a nùpua. Hàrí bǐa le Dónbeení hueekaa ká mu lá dà à wé, á 6a mún nǐ vǐinǐ bán. <sup>25</sup> Awa, í 6èn wǎa fεera bía mu nǎn mia.

<sup>26</sup> «Ká 6a wǎa khii bía nǎn mia le o Krista wi ho tá hení yi, à mi yí va bǐn. Tàá ká 6a bía le lé hen kà ó o sǎnkaa mítén yi, à mi yí tà mu. <sup>27</sup> Làa bǐo ká ho vǐohó jǐuina ho wáyí lùe búí à mu khoomu ðéeni keń lùà búenbúen, lé bǐn 6àn síi ó o \*Nùpue Za bǐnǐ 6uenló bǐo khii wéraa. <sup>28</sup> Hen na ó o yà-hínii día yi, lé bǐn 6a dùúawá wee wé fè mín yi. <sup>29</sup> Hón wizoní so 6àn lònbée khiíló món, á le wii á à dé mí yuumu. Ho pǐihǔ khoomu máa bǐnǐ máa keń. Há mànàayio á à kùenka à lii. Ho wáyí bǐo búenbúen á à ðéké.† <sup>30</sup> Bǐn ká bǐo wee zéeni a Nùpue Za 6uenló á à mi ho wáyí. Á ho ðímíjǎ nùpua búenbúen wé è wá ká 6a à zúnzúra. Ba à mi a Nùpue Za 6uenló há dùndúio wán ho wáyí lè mí ðáńlò lè mí cùkú beení. <sup>31</sup> Le búaa-beeni sǎ á à jí. O mún nǐ tonka mí wáyí tonkarowà ho tá kónbúaa mí bǐo náa yi, á 6a à ve bǐa le Dónbeení hueekaa á à kúee mín wán.

<sup>32</sup> «Mi loń ho fikíyée vǐndεε bǐo le wee wéraa. Hen ká le 6àn lakara hía wee nàma, á wee sà mí vǐn-yórowà, se mi zǐ le ho vǐohó téré ðǎn. <sup>33</sup> Lé làa bǐn síi ká mi khii wee mi bǐn bǐowa so búenbúen wéro, à mi mún zǔn le o Nùpue Za 6uenló sùaràa. O ò 6uen máa khi. <sup>34</sup> Le í mǐ ho túiá na mia: Ho pǎahǔ na kà nùpua máa hí máa vé ká bǐn bǐo so búenbúen yí wó. <sup>35</sup> Ho wáyí lè ho tá khii vé, ká í bioní hǎn nǐ keń bǐn fεεε.»

### *Le Dónbeení mí ðòn zǐ ho ðímíjǎ véro pǎahǔ*

*(Maaki 13.32-37; Luki 17.26-30, 34-36)*

<sup>36</sup> «Nǐi woon yí zǐ ho ðímíjǎ véro wizonle lè ho pǎahǔ máa zéeni. Le Dónbeení wáyí tonkarowà yí zǐ mu, hàrí le Dónbeení Za mí bæere yàá pá yí zǐ mu. O Maá mí ðòn lé yia zǐ mu. <sup>37</sup> Bǐo wó a Nǎwee pǎahǔ lé bǐo 6àn síi khii wé o \*Nùpue Za bǐnǐ 6uenló pǎahǔ. <sup>38</sup> Pǎahǔ na mu jǐn-beeni ðǐn yí 6uara, ká 6a nùpua wee dí ká 6a a jǐu, á wee ya mín ká 6a a yéé mí hǐnni. Fúaa nǎnzoń na ó o Nǎwee zon ho won-beeni yi. <sup>39</sup> Ba yí zǐna bǐo búí yahó fúaa bǐo mu jǐn-beeni 6uara 6ueé lá 6a búenbúen. Lé bǐn 6àn síi mún khii wé o

\* 24:15 Mi loń Daniyεele vǐahǔ 9.27; 11.31; 12.11. † 24:29 Mi loń Ezayii vǐahǔ 13.10; 34.4

Nùpue Za ɓuenlò p̄ahũ.‡ 40 Mu p̄ahũ ká báawa nùwã ɓun wi mana yi, ó o ñi-kéní á à fé è lénnaa, ká yia so á à díá. 41 Ká háawa nùwã ɓun páanía ðin wee ni mu ɓio, ó o ñi-kéní á à fé, ká yia so á à díá. 42 Mi cén t̄níní mí yio, lé ɓio mi yí zū le wizonle na mi Nùhũso á à ɓuen yi. 43 Mi zū mu le ká le zii ɓanso lá wee wé zūn o k̄nlo ɓuenlò ɓio ho t̄nàahũ, se o lá wée t̄níní mí yio, á máa díá ó o máa zo a zii. 44 Lé ɓun n̄n á minén mún t̄níní mí yio, lé ɓio ó o Nùpue Za khii ɓuen ho p̄ahũ na mi yí máa dé le o ò ɓuen yi.

*O ton-sá tente là a ton-sá kohó wàhiire*  
(Luki 12.41-48)

45 «O ton-sá na yí máa lé mí ɓuhũso m̄n, na hácirí wi lé o yén? Lé yia ɓa ɓuhũso dó ɓa ton-sáwá na ká ɓio nii yi, ò o wé na ho ðinlò ɓa yi ho p̄ahũ na mu ko yi, 46 ó o wee sá ho tonlò mu á ɓa ɓuhũso ɓinía ɓueé kúaa wán. O ton-sá mu ɓuhũ sí. 47 Le í mí ho t̄iá na mia: O ɓuhũso mu á à ɓará a mí ɓio ɓúenɓúen ɓuhũ wán. 48 Εε ká a lé o ton-sá kohó, ó o wé è ɓio ɓio ká mí yi: «I ɓuhũso míana ò o máa ɓuen». 49 Ká à h̄níní wé è ha mí ninzàwa ton-sáwá, ká à dí ká à ɓu lè ɓa ɓa-ɓuwá. 50 Wón ton-sá so ɓa ɓuhũso khii ɓuen le wizonle na ó o yí zū yi, lè ho p̄ahũ na ó o yí dó yi. 51 Ká a khii ɓueé ðn, ó o ɓueé beé o lò làa s̄obée, á à dé o ɓa ton-sáwá na ló mí ɓuhũso m̄n t̄ahũ.»

## 25

*Ba h̄nni nùwã píru wàhiire*

1 «Ho wáayi ɓéeni ɓio ɓonmín làa ɓio ká: H̄nni nùwã píru ɓúi h̄a ɓuan mí f̄nt̄éna wà vaá s̄nàa o há-fla ɓàn báa yahó. 2 Ba nùwã hònú lé ɓa ɓónbúwá ká ɓa nùwã hònú na ká lé ɓa hénlowá. 3 B̄ia lé ɓa ɓónbúwá á ɓuan mí f̄nt̄éna à ɓa yí ɓuan ho ɓiló yí séenia. 4 A ɓa hénlowá ɓán ɓuan ho ɓiló á séenia h̄a wi ɓa f̄nt̄éna yi. 5 ɓio ó o há-fla ɓàn báa yuaanía ò o máa ɓuen, á ɓa h̄nni mí nùwã píru ɓúenɓúen d̄ma á mu d̄amu ɓó.

6 «Ho tá t̄ahũ á le zèerè s̄a ɓá: «Lé o há-fla ɓàn báa lua, mi lé lée sí a yahó». 7 A ɓa h̄nni mí nùwã píru s̄nkaa, á wee wíoka mí f̄nt̄éna. 8 A ɓa ɓónbúwá wee ɓio làa ɓia hénkaa: «Mí há wen lè mí ɓiló c̄inú. Wa f̄nt̄éna wee hí.» 9 A ɓán ɓia n̄n ɓa yi: «B̄ueé. Wa máa wé mu. Ho ɓiló na wa ɓuan máa yí warén làa mia. Mu s̄aaní à mi va ɓa ɓi-yèerowá c̄n vaa yà mí ɓiló.» 10 A ɓa ɓónbúwá w̄aa h̄n̄n wà van ho ɓiló yèeni. Ba lénlò m̄n, ó o há-fla ɓàn báa ɓuara. A ɓa h̄nni nùwã hònú na wíokaa mí f̄nt̄éna wó pan wo, á páanía yòó zon làa wo mu yaamu s̄nú ðiiní zii. A ɓa pon ho zūaɓii á dó. 11 Mu ù dé mí yi, à ɓun ɓa h̄nni na so ɓèn ɓueé ðn, á ɓueé wee w̄amaka: «Nùhũso, Nùhũso, hén le wa zo.» 12 O o há-fla ɓàn báa ɓia n̄n ɓa yi: «Le í mí ho t̄iá na mia: I yí zū mia.» 13 O o Yeesu ɓinía ɓia ɓò mu wán. «Mi cén t̄níní mí yio. Lé ɓio mi yí zū le wizonle lè ho p̄ahũ na ó o \*Nùpue Za á à ɓuen yi.»

*Ba ton-sáwá nùwã t̄n wàhiire*  
(Luki 19.11-27)

14 «Ho wáayi ɓéeni ɓio ɓonmín làa ɓio ká: Nii ɓúi le mí ì va le khúii, ó o von mí ton-sáwá á kàrafáa mí nii ɓio yi. 15 O ñi-kéní ó o n̄n ho s̄nú kùráa khíá-hònú yi. A yia s̄a ó o n̄n há kùráa khíá-ɓun yi. O o t̄n ní so wón ó o n̄n há kùráa khim̄ni yi. Ba ñi-kéní kéní yú á héhaa làa ɓio ɓa dà wee s̄aráa. ɓun m̄n ó o wà. 16 A yia yú há kùráa khíá-hònú ðènia h̄n̄n wee duan làa há, á yú há kùráa khíá-hònú ɓò há wán. 17 Yia yú há kùráa khíá-ɓun mún wó làa

‡ 24:39 Mi lorí mu ɓio ɓuhũ ɓúeenii v̄ahũ (Genèse) 6-7.

bũn bïo síi, ó o yú hã kùráa khiá-ɲun séenia. <sup>18</sup> Ká yïa yú hã kùráa khiàmàni wón wà vaá có ho kòhũ á lú mí ɲúhũso sánú kùráa yi.

<sup>19</sup> «Mu míana, bũn món á ɓa ton-sáwá mu ɲúhũso binia ɓuara. O o wáa le ɓa zéeni bïo mí sánú bïo wóráa. <sup>20</sup> O o ton-sá na ó o nɔn hã kùráa khiá-hónú yi ɓuara, á ɓueé zéenia hã kùráa khiá-hónú na ó o binia yú ò o bía: «Núhũso, fo hĩa nɔn ho sánú kùráa khiá-hónú mi. Loń, lé hã khiá-hónú na á ï binia yú.» <sup>21</sup> A ɓa ɲúhũso bía nɔn wo yi: «Fobúa, fo wó se. Fo léé ton-sá tente. Bïo fo téréna mu bïo na ɲúhũ tà mía bïo yi, lé bũn nɔn á bïo ɲúhũ wi po bũn á ï khii kàràfá foñ. Buen ɓuee zámaka làa mi.»

<sup>22</sup> «Bũn món á yïa yú hã kùráa khiá-ɲun ɓuara á bía: «Núhũso, fo hĩa nɔn ho sánú kùráa khiá-ɲun mi. Loń, lé hã khiá-ɲun ɓúi na á ï binia yú.» <sup>23</sup> A ɓa ɲúhũso bía nɔn wo yi: «Fobúa, fo wó se, fo léé ton-sá tente. Bïo fo téréna mu bïo na ɲúhũ tà mía bïo yi, lé bũn nɔn á bïo ɲúhũ wi po bũn á ï khii kàràfá foñ. Buen ɓuee zámaka làa mi.»

<sup>24</sup> «Á yïa yú hã kùráa khiàmàni ɓèn ɓuara, á ɓueé bía: «Núhũso, ï zũ le fo lé o nùpue na lònbee wi. Fo wee lá ho ñnló ho lahó na fo yí te yi, à lá ho ñnló hen na fo yí dù yi. <sup>25</sup> A ï zána, á ï vaá lú ù sánú kùráa ho tá yi. Awa, fé ù sánú.»

<sup>26</sup> A ɓa ɲúhũso bía nɔn wo yi: «Ton-sá kohó yén! Fo lé o pa-dí. Bïo fo zũ à ï wee wé lá ho ñnló ho lahó na á ï yí dù yi, <sup>27</sup> á fo so lá yí ko ù vaa bàrá ï wárí ho banki yi le? Se bïo á ï ɓuara, á ï lá vaá fé lé lè le ɓàn cùnú. <sup>28</sup> Awa, mi fé ho sánú kùráa khiàmàni mu o cón, à na yïa hã kùráa khiá-pírú wi cón yi.»

<sup>29</sup> «Yia bïo wi á ɓa à na mu ɓúi ɓànso yi yòó bè, o ò yí á à puuní. Ká yïa bïo mía, á hàrí mu bè-za na wi o cón, á ɓa pa à fé. <sup>30</sup> Ká a ton-sá na dà-ɲiánii mía á mi lá léé lèe día ho khũhũ, le tíbí-cũaá yi, hen na le minka yi véé lè lé wée wi yi.»

### *O Nùpue Za khii ɓueé citti ɓa nùpua*

<sup>31</sup> «Ká a \*Nùpue Za khii binia bò lè mí wáayi tonkarowà ɓúenɓúen ɓuara lè mí cùkú beeni, ó o ɓueé kéni mí bá-zàmu kanmúini wán á à fináa le citti.

<sup>32</sup> A hã síiwà nùpua ɓúenɓúen á à kúee mín wán o yahó, ó o wáa à sanká ɓa nùpua mín yi, làa bïo ó o pi-pa wee wé sénnáa ɓa pia lén ɓa via yi bïo síi. <sup>33</sup> A ɓa pia ó ò kúee lè mí nín-tiáni, ká ɓa via ó ò kúee lè mí nín-káahó. <sup>34</sup> Bũn món ó o béé á à bío á à na bïa wi là á nín-tiáni yi: «Minén na á wàn Maá dúɓua yi, mi buen ɓuee fé le béeni kĩa na wíokaa mi bïo yi hàrí ho ñimíjã lénlò pãahũ.

<sup>35</sup> Mu bon. Le hĩni hĩa dà mi á mi nɔn ho ñnló mi. A le ɲu-hãní dà mi á mi nɔn mu ɲumu mi. A bïo á ï lé o ñi-hãni á mi tà á ï huera mi wán. <sup>36</sup> A bïo á ï fù wee vará ï bírí á mi nɔn le dà-zĩnii mi. Ì lò fù yí here á mi ɓuan mi sese. Ì fù wi ho kàsó yi, á mi ɓueé ɓúεεkío mi.» <sup>37</sup> A bïa téréna á à bío bïo kà: «Núhũso, lé wen wa mɔn fo yi à le hĩni dà fo á wa nɔn ho ñnló foñ, tàá lè ɲu-hãní dà fo á wa nɔn mu ɲumu foñ á ù ɲun. <sup>38</sup> Lé ho pãahũ yén á wa mɔn à ù lé o ñi-hãni á wa tà á ù huera wa wán. Tàá lé wen á wa mɔn fo à ù wee vará ù bírí á wa nɔn le dà-zĩnii foñ. <sup>39</sup> Lé ho pòn-yén á ù lò yí here, tàá á ù zon ho kàsó yi á wa vaá ɓúεεkío fo.» <sup>40</sup> O o béé á à bío ò na ɓa yi. Le ï mí ho tũiá na mia: Mí wé sansan wó mu nɔn wàn zàwa ñi-kéni ɓúi na cĩnú yi, se mu lé ñén á mi wó mu nɔn yi.

<sup>41</sup> «Bũn món ó o béé á à bío ò na bïa wi là a nín-káahó yi: «Minén na le Dónbeení dánkánia, mi khèn làa mi. Mi lén vaa zo ho dõhũ na máa hí máa mi yi, hĩa lò á pan o \*Satãni lè mí tonkarowà. <sup>42</sup> Mu bon, le hĩni fù dà mi, á mi yí nɔn ho ñnló mi. Le ɲu-hãní fù dà mi, á mi yí nɔn mu ɲumu mi. <sup>43</sup> Ì fù lé o ñi-hãni á mi yí tà á ï yí huera mi wán. Ì fù wee vará ï bírí, á mi yí nɔn le dà-zĩnii mi. Ì lò fù yí here, á fù wi ho kàsó yi, á mi yí ɓúεεkío mi.» <sup>44</sup> A ɓa wáa à bío bïo kà: «Núhũso, lé wen wa mɔn fo yi à le hĩni lè le ɲu-hãní dà fo, à ù lé o

nǐ-hāni, à ù wee vará ù bírí, à ù lò yí here, à ù wi ho kàsó yi, á warén yí séenia fo?»<sup>45</sup> Ó o béε á à bío ò na 6a yi: «Le í mǐ ho tǔiá na mia: Mi wé sansan yí wó mu yí nǎn bíá wǐnǐwǐnǐ kà nǐ-kéní 6úí yi, se mu lé ínén á mi yí wó mu yí nǎn yi.»<sup>46</sup> Bán nùpua so á à va le lònbee na máa vé lahó yi. Ká bíá téréna bán á à va le mukānǐ binbirǐ na máa vé lahó yi.»

## 26

*Ba zúifùwa júnása wee lè o Yeesu wán*  
(Maaki 14.1-2; Luki 22.1-2; Zān 11.45-53)

<sup>1</sup> Bǐo ó o Yeesu bíá hǎn bíonǐ so wó, ó o bíá nǎn mí nǐ-kenǐnia yi: <sup>2</sup> «Mi zǔ le hen làa wizoonǐ bío jún ká ho \*Paaki sǎnú á à dí. Ó o \*Nùpue Za 6a à dé á à na 6a à 6úεε ho \*kùrùwá wán.»<sup>3</sup> A 6a yankarowà júnása lè 6a \*zúifùwa nǐ-kǐa wǎa kúaa mín wán 6a yankarowà jùhúso beenǐ na 6a le Kayiifu lún yi. <sup>4</sup> Ba wǎanía tò le mí ì wǐi o Yeesu ká mu yí zǔ, á à 6úε. <sup>5</sup> Ba wee bío: «Wa yí ko wa wǐi wo ho sǎnú pǎahǔ. Ká wa wó mu, á 6a zǎamáa á à kánká mu bío yi.»

*O hǎa 6úí kúaa ho jiló o Yeesu jùhǔ wán*  
(Maaki 14.3-9; Zān 12.1-8)

<sup>6</sup> Bǐo ó o Yeesu wi ho Betanii lóhó yi o Simǎn na hǐa lé o \*6ùéré nǐi zǐi á wee dí, <sup>7</sup> ó o hǎa 6úí 6ueé zon ká a 6uan ho dǔukó-za na sú lè ho jiló na sǎmu sí á yàwá here. O hǎa mu vá 6ueé 6ó a Yeesu yi, ò o kúaa ho jiló mu o jùhǔ wán. <sup>8</sup> Bǐo ó o nǐ-kenǐnia mǎn mu, á 6a yiwa câ mu yi, á 6a wee bío: «Bǐo ká yí nǎn bè-yáaré le? <sup>9</sup> Ho jiló mu jǎn lá dà à yéé ho yàwá na here yi á à sanká 6àn wárí á à na 6a nǐ-khenia yi.»<sup>10</sup> Ó o Yeesu zǔna bío 6a wee bío, ó o bíá nǎn 6a yi: «Mi wee zá là a hǎa mu le we? Bǐo ó o wó làa mi á se. <sup>11</sup> Ba nǐ-khenia bán làa mia á a keń mín wán féεε, εε ká ínén wón máa keń làa mia féεε. <sup>12</sup> Ho jiló mu ó o kúaa í wán á fèra wíokaaráa í sǎnía í nùuló bío yi. <sup>13</sup> Le í mǐ ho tǔiá na mia: Le Dónbeenǐ bín-tente wé buera lùe lée lùe yi, ho dǐmǐná 6úen6úen yi á 6a à bío bío ó o hǎa na ká wó, á 6a à leéka a bío.»

*O Zudaa wi ò o dé o Yeesu na*  
(Maaki 14.10-11; Luki 22.3-6)

<sup>14</sup> Lé mu ó o Yeesu nǐ-kenǐnia píru jún nǐ-kéní na 6a le Zudaa Isikariote wá van 6a yankarowà júnása cǎn, á vaá bíá nǎn 6a yi: <sup>15</sup> «Hen ká í dó a Yeesu nǎn mia, á mi ì na webio miǐ?» A 6a mà le wén-hāani 6óní làa píru nǎn wo yi. <sup>16</sup> A lá bǔn jǐi wán ó o Zudaa wǎa wee câ bío ó ò wé wé è dérāa o Yeesu 6a níi yi.

*O Yeesu wee dí ho Paaki dǐnló lè mí nǐ-kenǐnia*  
(Maaki 14.12-16; Luki 22.7-13)

<sup>17</sup> Ho \*búurú na á ja-fǐni yí dó yi sǎnú díró 6àn nín-yání wizonle zon, ó o Yeesu nǐ-kenǐnia wá 6ueé tǔara a yi: «Lé wen á fo wi à wa wíoka ho \*Paaki sǎnú dǐnló bío yi.»<sup>18</sup> Ó o Yeesu wǎa bíá nǎn 6a yi: «Mi lén zo ho lóhó yi, ká mi zoó fò mín làa nùpue na, à mi bío na 6ànso yi: O Nùhúso bíá le mí pǎahǔ dǎn, á lé ùnén cǎn á mí 6ueé dí ho Paaki sǎnú yi lè mí nǐ-kenǐnia.»<sup>19</sup> A 6a nǐ-kenǐnia wó bío ó o Yeesu bíá le 6a wé, á wíokaa ho Paaki dǐnló bío.

(Maaki 14.17-21; Luki 22.14; Zān 13.21-30)

<sup>20</sup> Bǐo ho zǐihǔ dǎn, ó o Yeesu lè mí nǐ-kenǐnia píru jún kará ho dǐnló jùhǔ yi. <sup>21</sup> Bǐo 6a wee dí, ó o Yeesu bíá nǎn 6a yi: «Le í mǐ ho tǔiá na mia: Minén nǐ-kéní lé yǐa á à dé mi ì na.»<sup>22</sup> Ó o nǐ-kenǐnia yilera lúnkaa mu bío yi làa sòobéε, á 6a 6úakáa wee tǔa wo yi lè mí nǐ-kéní kéní. A yǐa le: «Nùhúso, mu lé mínén le?» A yǐa le: «Mu lé mínén le?»<sup>23</sup> Ó o Yeesu bíá nǎn 6a yi: «Yǐa páanía zoó câ làa mi, wón lé yǐa á à dé mi ì na. <sup>24</sup> O \*Nùpue Za á à hí làa bío le Dónbeenǐ bíonǐ vǔahǔ bíarāa mu. Ká yǐa màhá níi ì bè mu á ho yéréké è zo jùhǔ. Bànso

yàá lá yí ton, se mu sũaaní.» <sup>25</sup> Ó o Zudaa na á à dé wo ò na á lá le bíoní ò o tũara: «Nì-kàránlo, á lé ìnén le, tàá?» Ó o Yeesu bía nòn wo yi: «Ūnén lé yĩa bía mu.»

*O Nuhũso dtnló*

(Maaki 14.22-25; Luki 22.15-20; 1 Korɛnte 11.23-25)

<sup>26</sup> Bío 6a wee dí, ó o Yeesu lá ho búurú, á dó le Dónbeení bárákà, ò o cèekaa ho nòn mí nĩ-kenínia yi ò o bía: «Mi fé là. Hón lé í sánia.» <sup>27</sup> Bũn món ó o lá le juuníi dèe na ho \*dívén wi yi, á dó le Dónbeení bárákà ò o nòn ho 6a yi ó o bía: «Mi búenbúen fé juuka. <sup>28</sup> Dén lé í cãni na wíokaa wee zéeni le Dónbeení páanii na le bò bío, dén lé í cãni na kúaará 6a nùpua cèrèe bè-kora séndiaró bío yi. <sup>29</sup> Le í bío mu na mia: A lá bío kà jii wán, á í máa bĩnĩ máa ju ho dívén mu, fúaa nònzoñ na á í khii bĩnĩ ì ju ho wàn Maá Dónbeení béeñi yi.» <sup>30</sup> Bũn món, á 6a sía ho sánú lení à 6a wà yòora hã Oliivewa vĩnsĩa búee wán.

*O Yeesu bía le o Piere á à pĩ mí bío*

(Maaki 14.26-31; Luki 22.33-44; Zàn 13.37-38)

<sup>31</sup> O Yeesu wãa bía nòn mí nĩ-kenínia yi: «Ho tĩnòn-kéní na kà yi, ká mi búenbúen á à pĩ í bío. Mu bon. Mu túara le Dónbeení bíoní vũahũ yi kà síi á 6a wee kàrán: Ì ì búe o pi-pa,

á ho pi-boohũ pia á à kénná à lén ñ va hã lùu búenbúen yi.»\*

<sup>32</sup> Èe ká í vèeró món, á í ì dí mí yahó vaá pa mia ho Kalilee kòhũ yi.»

<sup>33</sup> Ó o Piere lá le bíoní á bía nòn wo yi: «Hàrí à bĩa ká búenbúen pĩ ũ bío, á ìnén wón máa pĩ mu hùúu.» <sup>34</sup> Ó o Yeesu bía nòn wo yi: «Le í mí ho tũia na fon: Ho tĩnòn-kéní na kà yi, ó o kò-bèe máa wá, ká ũnén bía hã cúa-tĩn le fo yí zũ mi.» <sup>35</sup> Ó o Piere bía: «Í máa bío le í yí zũ fo hùúu, hàrí ká í ko á í hí làa fo.» A 6a nĩ-kenínia na ká búenbúen bía mu bío dà-kéní mu.

*O Yeesu wee fio ho Zetesemanii yi*

(Maaki 14.32-42; Luki 22.39-46)

<sup>36</sup> Ó o Yeesu lè mí nĩ-kenínia wãa vaá dõn le lùe búu na 6a le Zetesemanii, ó o bía nòn 6a yi: «Mi kéenĩ hen, ká ìnén wón á à lén ñ va vaá hen, á vaá fio.» <sup>37</sup> Ó o fó a Piere là a Zebedee zàwa nùwã jun wàráa. Ó o yi wãa búakáa wee dè, á hácirí yáara. <sup>38</sup> Ó o bía nòn 6a yi: «Í hácirí yáara dàkhĩna. I ka lè í máa fen. Mi kéenĩ hen làa mi à tĩnĩ mí yío.» <sup>39</sup> Bũn món ó o wãa vá van cĩnú, á vaá líi búrá, ò o wee fio kà síi: «Í Maá, ká mu lá dà à wé, à ũ yí le le lònbee na kà à yí mi. Èe ká búee. I yí le ìnén síi bío wé. Ūnén lé yĩa síi bío wé.»

<sup>40</sup> Ó o bĩnia buara mí nĩ-kenínia nùwã tĩn mu cõn, á búee yú 6a à mu dãmu bó 6a. Ó o bía nòn o Piere yi: «Èee minén, le léèrè dà-kéní na miĩ fání mi yío yi á à fio làa mi lé búñ mí yí dàrna yí wó lon? <sup>41</sup> Mi fání mi yío, à fio, bèra a na à mi yí zo mu bè-kora wéroy yi. O nùpue síi wee wé vá mu bè-tente wéroy yi, èe ká ho pánkà na ó o ò wé làa bú lé hĩa mia.»

<sup>42</sup> Ó o Yeesu bĩnia wà mu cúa-jun níi, á vaá wee fio kà síi: «Í Maá, hen ká le lònbee na kà yí dà máa dà í wán ká le yí yú mi, à ũnén lé fo síi bío pá wé.»

<sup>43</sup> Ó o tĩn bĩnia buara mí nĩ-kenínia cõn, á búee yú 6a à mu dãmu bó 6a. Ba yí dàrna yí fánia mí yío. <sup>44</sup> Mu cúa-tĩn níi, ó o bĩnia wà, á tĩn vaá flora mu bío dà-kéní mu.

<sup>45</sup> Bũn món, ó o bĩnia buara mí nĩ-kenínia cõn, á búee bía nòn 6a yi: «Mi dũma wee vũnka le? Mi loĩ, ho pãahũ dõn. O \*Nùpue Za á 6a à dé 6a bè-kora wérowà níi yi. <sup>46</sup> Mi híni wa lén. Yĩa á à dé mi ì na búee dõn.»

\* 26:31 Mi loĩ Zakari vũahũ 13.7.

*Ba wiira a Yeesu**(Maaki 14.43-50; Luki 22.47-53; Zān 18.2-11)*

<sup>47</sup> Pãahũ na ó o Yeesu wee bío yi, à bũn ó o Zudaa ßueé dõn. O lé 6a ñi-keninia píru ñun ñi-kení. Ba zãamãa na bò làa wó á ßuan hã khà-túa lé hã ßãaa. Lé le \*Dónbeenĩ yankarowà ñúnãsa lé 6a \*zúifùwa \*ñi-kia lé bán tonkaa 6a. <sup>48</sup> O Zudaa, yia á à dé o Yeesu mu á à na, á zéenia ßio 6a zãamãa á à zũrnãa wo. O bia: «Ĩ hĩa vaá tẽnĩa ñupue na yi lé le kõnbii, se wón lé yia mi wee cà, à 6a wãa wii wo.» <sup>49</sup> O o dẽnĩa wà ßueé bó a Yeesu yi ò o bia ñon wo yi: «Ñi-kàránlo, foó.» O o tẽnĩa wo yi lé le kõnbii. <sup>50</sup> O o Yeesu bia ñon wo yi: «Wàn bõnlo, ßio fo wà ßueé wé hen, à ù wãa wé.»

A bia ká wà ßueé bó a yi, á wiira a. <sup>51</sup> A ßia wi là a Yeesu mu ñi-kení ßui dò mí khà-tóni ò o hà le Dónbeenĩ yankarowà ñuhũso beenĩ ton-sá ñin-tiání ñikãahũ kúio. <sup>52</sup> O o Yeesu wãa bia ñon wo yi: «Dé ù khà-tóni mí lóorè yi. Lé ßio á ßia wee khuii hã khà-túa ßúenßúen khii hí làa hã. <sup>53</sup> Fo yí zú ká í lá dà à ve í Maá le o ßuee séeni mi le? O o lá à dẽnĩ ì tonka mí wáayi tonkarowà hĩn-táwá ká 6a po kuio píru ñun le?† <sup>54</sup> Eε ká mu wó ká, á ßio túara le Dónbeenĩ bíoni vũahũ yi á à wé kaka ñii ì síráa? Mu bon, ho vũahũ mu yi á mu bia le lé ká síi á mu ko mu wérãa.» <sup>55</sup> Bũn món ó o Yeesu bia ñon 6a zãamãa yi: «Mi so lá ko mi ßua khà-túa làa ßãaa ßuee wiirãa mi lòn ñi-kãanii le? Làa wizooni ßúenßúen ká í lá wee wé kεeni le \*Dónbeenĩ zĩ-beeni yi à kàrán 6a ñupua á mi yí wiira mi. <sup>56</sup> Eε ká bũn ßúenßúen wó lée bèra a na, à le \*Dónbeenĩ ñi-cúa fεerowà ßio na 6a bia le Dónbeenĩ bíoni vũahũ yi à ñii sí.» A 6a ñi-keninia ßúenßúen wãa lùwa 6a día a.

*Ba ßuan o Yeesu vannãa ho làndá tũia fεerowà cãn**(Maaki 14.53-65; Luki 22.54-55, 63-71; Zān 18.12-14, 19-23)*

<sup>57</sup> Bia wiira a Yeesu á ßuan wo vannãa 6a yankarowà ñuhũso na 6a le Kayiifu cãn. Lé bĩn á ho \*làndá ßio zéeniłowa lé 6a \*zúifùwa ñi-kia kúaa mín wán yi. <sup>58</sup> O Piere khèra bò a Yeesu món fúaa o Kayiifu lún, á vaá zoó páania kará lé 6a parowà, á wee loñ ßio mu hĩa wérãa. <sup>59</sup> Ba yankarowà ñúnãsa, lé ho làndá tũia fεerowà ßúenßúen wee cà ßio 6a à kooninãa o Yeesu yi á à bè yi ì siininãa o ñuhũ á à na 6a à ßue. <sup>60</sup> Ká 6a màhã yí yú ßio ßui, hàri ßio 6a ñupua cèrèè pá wãa ßuara ßueé koonia o yi mí cúee. Mu véeni, á ñupua ñuwã ñun ßui <sup>61</sup> ßuara ßueé bia ßio ká: «O ñii mu bia le mí dà à fio le Dónbeenĩ zĩ-beeni á à bĩnĩ ì so hã wizooni ßio tĩn yi.» <sup>62</sup> A 6a yankarowà ñuhũso líi hĩnõn yòó dĩn ò o bia ñon o Yeesu yi: «Bìo 6a ñupua mu wee bío ù dãnĩ yi á fo le fo yí máa bío dèe ßui yi le?» <sup>63</sup> O o Yeesu cèkè ò o dĩn. A 6a yankarowà ñuhũso wãa bia ñon wo yi: «Ĩ wee fio fo, le Dónbeenĩ na wi fεεε yèni yi, ká fo lé o \*Krista, le Dónbeenĩ Za, ù bío mu na wεn.» <sup>64</sup> O o Yeesu bia ñon wo yi: «Lé fo bia mu. Le í mĩ ho tũia na mia: A lá ßio ká wán, á mi ì mi a Ñupue Za ká a kará le Dónbeenĩ na dà mu ßio ßúenßúen ñin-tiání.‡ Mi mún khii mi a ká a kará hã dùndúio wán wà à ßuen.»§

<sup>65</sup> A 6a yankarowà ñuhũso wãa lèkkaa mí dà-zĩnii lé ßio mu vá a yi dàkhĩna, ò o bia: «Lé le Dónbeenĩ ó o là. Wa màkóo yáá wãa mía seérãsa yi. Mi ná ßio ó o là lé le Dónbeenĩ. <sup>66</sup> Awa, á lé mu yén á mi wee leéka?» A 6a bia: «O wó khon, ó o ko ò o ßue.» <sup>67</sup> A 6a wee pũini mí ñinsãni kúee o yahó wán, ká 6a a vũaa wo lé mí ñin-kuio. Ba ßui wee fio o sáara, <sup>68</sup> ká 6a a bío: «Ũnén Krista, wãa zéeni yia vĩna fo làa wεn.»

† **26:53** Ho wáayi tonkarowà hĩn-táwá kuio píru ñun na ßio bia ká á kuure dà-kení wee yí hĩn-táwá muaaseé hẽzn síi. ‡ **26:64** Mi loñ Leni vũahũ (Psaumes) 110.1 § **26:64** Mi loñ Daniyeele vũahũ 7.13

*O Piere pǎ a Yeesu bïo**(Maaki 14.66-72; Luki 22.56-62; Zǎn 18.15-18, 25-27)*

<sup>69</sup>Hón pǎahũ so yi, ò o Piere pá kará ho lún yi, á 6a yankarowà jùhũso beeni ton-sá hǎa nǐ-kéní vá 6ueé 6ó a yi, á bía nǎn wo yi: «Ūnén mún lá wi là a Kalilee nǐi Yeesu.» <sup>70</sup>Ká a Piere màhá pǎ mu 6a nùpua búenbúen yïo yi, ò o bía: «Bïo fo wee bío kà á ìnén yí zũ.»

<sup>71</sup>O o wà vaá òn ho lún zũajii. O o ton-sá hǎa nǐ-kéní tǐn mǎn wo, á wón bía làa bǐa wi bǐn: «Yia kà là a Nazareete nǐi Yeesu lá pǎanía wi.» <sup>72</sup>O o Piere tǐn pǎ mu ò o báa: «O nǐi na kà á ìnén yí zũ.»

<sup>73</sup>Mu dó mi yi cǐnú, á bǐa bǐn vá 6ueé 6ó a Piere yi, á 6a bía nǎn wo yi: «Mu bon kénkén. Fo lé 6a nǐ-kéní 6úi. Ū bióni wee zéeni mu.» <sup>74</sup>O o Piere wíokaa báa là mí sòobéé á bía: «O nǐi na kà á ì yí zũ hùúu.» Ho pǎn-kéní mu yi, ó o kò-béé wá. <sup>75</sup>O o Piere hácírí màhá bǐnía 6uara bïo ó o Yeesu bía nǎn wo yi wán: Sǎni ò o kò-béé wá, bǐn ká ūnén pǎ le fo yí zũ mi á dǎn há cúa-tǐn. O o Piere ló, á léé wá búbùbù.

**27***Ba 6uan o Yeesu vannáa o Pilaate cǎn**(Maaki 15.1; Luki 12.1; Zǎn 18.28)*

<sup>1</sup>Le yǐnbii búirǐi á le \*Dónbeenǐ yankarowà júnása, là 6a \*zúifùwa nǐ-kǐa búenbúen pǎanía wó le jii le mí ì na a Yeesu 6a à 6úe. <sup>2</sup>A 6a nǎn le jii le 6a ca a, à 6ua varáa o \*Pilaate cǎn, yia ho \*Oroomu béé bàrá ho Zudee kǎhũ jùhũ wán.

*O Zudaa húmú bïo**(Bè-wénia 1.18-19)*

<sup>3</sup>Bïo ó o Zudaa, yia dó a nǎn á mǎn ò o Yeesu 6a síinía jùhũ le mí ì 6úe, ó o zũna le mí wó khon, ó o yilera yáara, ó o 6uan le wén-hǎani 6óní làa píru á bǐnía 6ueé nǎn le Dónbeenǐ yankarowà júnása là 6a nǐ-kǐa yi, <sup>4</sup>ò o bía: «Ì bèn-tǐn wó khon lé bïo á ì nǎn yia yí yáara dèe le 6a 6úe.» Ká bán màhá bía nǎn wo yi: «Á bǐn ciran warén le? Ūnén lé yia làa bũ.» <sup>5</sup>O o Zudaa miina le wárí kúaará le \*Dónbeenǐ zǐ-beenǐ yi, ò o ló léé wá, á vaá lù ho hũló zon. <sup>6</sup>A le Dónbeenǐ yankarowà júnása khuiira le wárí, à 6a bía: «Wa làndá yi, á dén wárí so sii yí ko le kúee le Dónbeenǐ zǐ-beenǐ wárí wán, lé bïo á le lé le cǎni wárí.»

<sup>7</sup>A 6a wǎanía tò, à 6a yà ho mǎhũ 6úi na 6a wee ve làa «Có-mí Mǎhũ» làa de, á wó là 6a nǐ-hǎni nùuní. <sup>8</sup>Lé bǐn te bïo 6a wee veráa ho mǎhũ mu làa cǎni mǎhũ hàrí lòn zuia. <sup>9</sup>A le \*Dónbeenǐ jì-cúa fero Zeremii bïo na ó o bía á jii sùráa: «Ba khuiira le wén-hǎani 6óní làa píru, dén na lé le wárí na ó o \*Isirayele nǐpomu héhaa là a yàamu <sup>10</sup>á yà là a có-mí mǎhũ làa bïo ó o jùhũso bíaràa mu nǎn mi.»\*

*O Pilaate wee tùaka a Yeesu yi**(Maaki 15.2-5; Luki 23.2-5; Zǎn 18.29-38)*

<sup>11</sup>Bïo 6a 6uan o Yeesu vannáa o \*Pilaate cǎn, á wón tùara a yi: «Lé ūnén lé 6a \*zúifùwa béé le?» O o Yeesu bía nǎn wo yi: «Fo bía mu.» <sup>12</sup>Bǐn mǎn, á bïo 6a yankarowà júnása là 6a nǐ-kǐa wee kooní a yi, ó o yí bía dèe. <sup>13</sup>O o Pilaate wǎa bía nǎn wo yi: «Bïo 6a wee bío ū jii búenbúen á fo yí máa jí le?» <sup>14</sup>O o Yeesu yí bía dèe mu 6úi dǎní yi. A mu wó a Pilaate coon dǎkhǐina.

*Ba stǐnta o Yeesu jùhũ le mí ì 6úe**(Maaki 15.6-15; Luki 23.13-25; Zǎn 18.39-40; 19.4-16)*

\* **27:10** Mi lon Zakari vūahũ 11.12-13; Zeremii vūahũ 18.2-3; 19.1-2; 32.6-15



<sup>15</sup> Ho \*Paaki sánú lée Paaki sánú díró yi, à yíà ho \*Oroomu béε bàrá ho Zudee kǎhǎ jǎhǎ wán à lén o kàsó nǎi búí díá, yíà 6a zǎamáa le o díá. <sup>16</sup> Mu ù wé à kàsó nǎi búí wi bǎn á yèni ló. Ba wee ve o làa [Yeesu] Barabaasi. <sup>17</sup> O o Pilaate wǎa tǎara 6a zǎamáa na kúaa mín wán yi: «Lé o yén á mi wi à ì lén díá? Lé o [Yeesu] Barabaasi lée tàá lé o Yeesu na 6a le \*Krista?» <sup>18</sup> O Pilaate zǎ kǎnkǎn le 6a dó a Yeesu nǎn mí yi lé bǎo le yandee wi 6a yi o bǎo yi.

<sup>19</sup> Pǎahǎ na ó o Pilaate wi le cítíi finíi lahó yi, á 6àn hǎa le 6a 6uee bío bío kà na a yi: «Yí dé ũ jǎi o nǎi mu bǎo búí yi. Lé o yí wó yí khon. Ho tǎnǎahǎ, á ì 6èntǎn lò bon hǎ kònkórá yi o bǎo yi.»

<sup>20</sup> A le \*Dónbeenǎ yankarowà júnáa lè 6a \*zúifùwa nǎ-kǎa á bía 6ó 6a zǎamáa jǎhǎ, le 6a fio o Barabaasi lén díaró ká 6a 6úe o Yeesu. <sup>21</sup> O o Pilaate lá le bíonǎ ò o tǎara 6a yi: «Ba nùwǎ jún na ká tǎahǎ, á lé o yén á mi le ì díá?» A 6a bía nǎn wo yi: «Díá a Barabaasi.» <sup>22</sup> O o Pilaate tǎara 6a yi: «Ká a Yeesu na 6a le Krista á mi le ì wé kakará?» A 6a 6úen6úen bía: «Búεε wo ho \*kùrùwá wán ò o hí.» <sup>23</sup> A wón tǎara 6a yi: «Lée webio ó o wó khon yi?» A 6a wíokaa wee bío pǎnpǎn: «Búεε wo ho kùrùwá wán ò o hí.»

<sup>24</sup> Bío ó o Pilaate mǎn ò o yí dà bío búí máa wé, à 6a nùpua hoorà wíokaa wee dé wán, ó o lá mu jumu ò o sεera mí níní 6a zǎamáa yahó ò o bía: «Ì nǎi ló a nǎi na ká 6úeró bío yi.» <sup>25</sup> A 6a zǎamáa 6úen6úen bía: «Le o húmú bío sánsá warén lè wa zàwa.» <sup>26</sup> O o Pilaate wǎa léra a Barabaasi díá, ò o le 6a ha a Yeesu lè hǎ làbàanǎ. O o nǎn wo le 6a 6úεε ho kùrùwá wán.

#### *Ba dásíwá wee zǎarǎka a Yeesu yi*

*(Maaki 15.16-20; Luki 23.11; Zǎn 19.2-3)*

<sup>27</sup> O Pilaate dásíwá 6uan o Yeesu zonnáa le zǎ-beenǎ lún yi, à 6a von mí nǎnzàwa na ká 6úen6úen á 6a 6ueé kǎnǎa wo yi. <sup>28-29</sup> Bío 6a le mí ì zǎarǎka a yi, á 6a tǎra a sǎ-zǎnǎ, à 6a zǎnǎa wo lè ho kán6un muhǎ†. Ba tǎ ho jǎhǎ kǎrǎ lè hǎ kǎkara á yòó bò a jǎhǎ wán á wó là a bá-zàmu khònlúee, à 6a dó le kǎanǎ o nǎn-tǎanǎ, á wee lii fǎrá mí nǎnkó júnáa wán o yahó, ká 6a a bío: «Zúifùwa béε, foó!» <sup>30</sup> Ba wee pǎnǎ mí jǎnsǎnǎ kúee o wán, á wee fé le kǎanǎ vǎn là a jǎhǎ. <sup>31</sup> Bío 6a zǎarǎka wo yi wó, á 6a tǎra ho kán6un muhǎ, à 6a bǎnǎ zǎnǎa wo là a kùrú sǎa, á 6uan wo wà vaá 6úεε ho kùrùwá wán.

#### *O Yeesu 6a 6úaa ho kùrùwá wán*

*(Maaki 15.21-32; Luki 23.26-43; Zǎn 19.17-22)*

<sup>32</sup> Bío 6a zoó wee lé ho lóhó yi, á 6a fò mín làa nǎi búí na 6a le Simǎn. O wee lé ho Sirεena lóhó yi. A 6a dásíwá kǎkǎa wo yi le o fé o Yeesu kùrùwá pǎ. <sup>33</sup> Bío 6a vaá dǎn ho lahó na 6a wee ve làa Kolokota, bǎn kúará le «jún-6òkuee lahó,» <sup>34</sup> á 6a nǎn ho \*dǎvén na 6a lúnkaa lè mu bío búí na hεε o Yeesu yi le o jumu. Ká a dǎndǎo mu, ó o pǎ le mí máa jumu.

<sup>35</sup> Bío 6a 6úaa wo ho kùrùwá wán wó, á 6a wó le jún-sǎni bío á sankaaráa o sǎ-zǎnǎ, <sup>36</sup> à 6a kará bǎn pan wo yi. <sup>37</sup> Ba tǎara bío nǎn 6a sǎinǎnǎa o jǎhǎ ho penpen wán á yòó 6úaa o jǎhǎ yi: YÍÀ KÁ LÉ O YEESU, 6A ZÚIFÙWA BÉε. <sup>38</sup> Nǎ-wanna nùwǎ jún 6a mún 6úaa hǎ kùrùwá wán là a Yeesu. O nǎ-kéní wi là a nǎn-tǎanǎ, ó o nǎ-kéní wi là a nǎn-káahó.

<sup>39</sup> Ba nùpua na wee khǎi làa bǎn wee kǎbón mí júnáa ká 6a à là a, <sup>40</sup> ká 6a a bío na a yi: «Ũnén na lá wi à ũ fio le \*Dónbeenǎ zǎ-beenǎ à bǎnǎ so le 6àn dà-veere hǎ wizoonǎ bío tǎn yi, wǎa fení ũten. Ká fo lé le Dónbeenǎ Za, à ũ lé ho \*kùrùwá wán lii.» <sup>41</sup> Hàrǎ le Dónbeenǎ yankarowà, lè ho làndá bío zéenǎlowa, lè 6a nǎ-kǎa wee yáa mí júnǎ yi na a yi ká 6a a bío: <sup>42</sup> «O fenǎa 6a búí, ò orén màhǎ yí dà máa fení mítén. O yí le mí lé o Isirayεele nǎpomu béε le? O o wǎa lé ho kùrùwá

† 27:28-29 Mi lorǎ Maaki vǎahǎ 15.17

wán lii, á wa à dé wa sia wo yi. <sup>43</sup> O dó mí s̄i le Dónbeen̄i yi, á bía le mí lé le Dónbeen̄i Za. Awa, ká le Dónbeen̄i mu wa a, à le wãa fení a.» <sup>44</sup> Ba n̄i-wanna na ba búaa há kùrùwáwá wán o n̄is̄aa mún wee là a làa b̄n̄ s̄i.

### *O Yeesu húrun*

(*Maaki 15.33-47; Luki 23.44-56; Z̄an 19.25-42*)

<sup>45</sup> Le wii yòo f̄aráló p̄ah̄ú, á ho k̄oh̄ú búen̄búen̄ d̄ind̄in wó le t̄ib̄irí, á míana fúuu fúaa le wi-háarè. <sup>46</sup> Le wi-háarè mu p̄ah̄ú, ó o Yeesu bía b̄io kà p̄n̄p̄n̄: «Elii, Elii, lama sabatanii?» (B̄n̄ kúarà le «wán Dónbeen̄i, wán Dónbeen̄i, fo p̄á mi día le we?»‡) <sup>47</sup> A b̄ia wi b̄in̄ n̄uwá ȳen̄ búii ná mu, á ba bía: O wee ve o \*Elii. <sup>48</sup> A ba n̄i-kén̄i l̄uwa vaá lá le d̄èe búii na wee k̄iin̄i mu jum̄u bua, á buée z̄íira mu bè-ñia yi, á can le búaa hiire yi yòo dá a Yeesu yi le o ju. <sup>49</sup> Ba búii bán b̄èn̄ wee b̄io: «Mi día le wa loñ le o Elii buée fení a le?»

<sup>50</sup> O o Yeesu wíokaa w̄amaa p̄n̄p̄n̄, ò o húrun. <sup>51</sup> Hón p̄ah̄ú so yi, á ho p̄n̄s̄ò-been̄i na zoó céra le Dónbeen̄i z̄i-been̄i yi á yòo l̄èera mí t̄ia h̄ú líi ló. A ho tá d̄ékíó, á há búaa r̄a b̄en̄kaa. <sup>52</sup> Há búraa ñin̄i h̄en̄kaa, á le Dónbeen̄i n̄upua c̄èr̄èe búii na lá húrun á v̄era. <sup>53</sup> Ba ló há búraa yi, ó o Yeesu v̄eró m̄on, á ba líi zon le Dónbeen̄i lóhó Zeruzal̄emu yi. A ba n̄upua c̄èr̄èe m̄on ba.

<sup>54</sup> A ho Oroomu d̄asíwá ñuh̄so le ba d̄asíwá na lá pan o Yeesu yi á m̄on ho tá d̄ékéró làa b̄io wó, á ba z̄ana dàkh̄ina, á ba wee b̄io: «O b̄èn̄t̄in̄ lá lé le le Dónbeen̄i Za binbir̄i.» <sup>55</sup> Háawa c̄èr̄èe mún k̄era b̄in̄, á kh̄era d̄in̄ wee loñ. Ba lé b̄ia b̄ò a Yeesu yi h̄arí ho Kalilee yi, á wee s̄a na a yi. <sup>56</sup> Ba háawa mu t̄ia h̄ú ó o Makadala Mari, là a Zaaki là a Zoz̄efu b̄an̄ nu Mari, là a Zebedee n̄uwá b̄an̄ nu á wi yi.

<sup>57</sup> B̄io ho z̄i h̄ú d̄on, á ho Arimatee lóhó ñii búii na lé o n̄àf̄oró b̄anso á wà buara. O yèni ba le Zoz̄efu. O mún lá lé o Yeesu n̄i-ken̄inia n̄i-kén̄i búii. <sup>58</sup> Wón lé ȳia wà vaá flora a Yeesu n̄i-h̄in̄mu o \*Pilaate c̄on. O o Pilaate le ba día le o lá. <sup>59</sup> O o Zoz̄efu lá há, á bá le ho p̄n̄s̄ò-fin̄le, <sup>60</sup> á dó mí kùrú búure yi na ó o có ho búaa hó yi. O o b̄iin̄ia le hue-been̄i á pon le ñii, ò o wà. <sup>61</sup> Mu wee wé ò o Makadala Mari le mí yèn-bua Mari na so á kará s̄ans̄aa le búure.

### *Ba d̄asíwá pan o Yeesu búure yi*

<sup>62</sup> Mu tá na l̄ée t̄on, ho \*Sabaa zoñ, á ba yankarowá ñun̄ása, le ba \*Fariz̄īewa p̄anía van o Pilaate c̄on, <sup>63</sup> á vaá bía n̄on wo yi: «C̄úkúso Pilaate, o sab̄in-f̄taalo mu b̄ion̄i búii á wa hácirí buara wán. B̄io ó o ȳio lá wi lua, ó o bía le mí húmú wizoon̄i t̄in̄ zoñ ká mí ì v̄èe. <sup>64</sup> C̄én na le ñii le ba pa le búure yi fúaa mu wizoon̄i t̄in̄ ñii, bèra a na ò o n̄i-ken̄inia yí buée lén o s̄anía ká ba b̄io na ba z̄am̄aa yi le o v̄era. A d̄en̄ sab̄éré so á à poñ d̄io ho yahó.» <sup>65</sup> O o Pilaate bía n̄on ba yi: «Ba d̄asíwá na a pa le búure yi wi hen, n̄in-b̄ia. Mi fé ba à mi lén vaa pa le yi làa b̄io mi dà à wé làa bú.» <sup>66</sup> A ba wãa wà vaá l̄era le búure mu paró b̄io ȳio. Le hue-been̄i na pon le búure ñii á ba wíokaa pon k̄iink̄īin̄, á b̄arà ba d̄asíwá le ba pa le yi.

## 28

### *O Yeesu v̄era*

(*Maaki 16.1-10; Luki 24.1-12; Z̄an 20.1-10*)

<sup>1</sup> Ho dimaasi zoñ tá-t̄ia yi, ká ho \*Sabaa kh̄ina, ó o Makadala Mari le mí yèn-bua Mari na so á wà van le búure wán. <sup>2</sup> Ȳio buée t̄i, á ho tá d̄ékíó le mí p̄anká, ó o N̄uh̄so Dónbeen̄i w̄ayi tonkaro búii yòo ló líi b̄iin̄ia le huee kh̄i b̄arà á yòo kará wán. <sup>3</sup> O wee ñuif̄ka le ho viohó ñuif̄karó b̄io s̄i, á s̄i-z̄inia ka p̄īap̄īap̄īa. <sup>4</sup> Ba parowá z̄ana fúaa ba wee z̄a, á ka le ba húrun.

‡ 27:46 Mi loñ Lení v̄ia h̄ú (Psaumes) 22.2

<sup>5</sup> A ho wáayi tonkaro lá le bíoni, ò o bía nɔn ɔa háawa yi: «Minén háawa mu, mi yí zǎn. Ɔ zǔ le mi wee cà a Yeesu, yá ɔa búaa ho \*kùrùwá wán. <sup>6</sup> O mía hen, o vèera làa bío ó o hía bíaráa mu. Mi buen ɔuee loń ho lahó na ó o lá dǔma yi. <sup>7</sup> Mi bánbá vaa bío na a nǐ-kenínia yi le o vèera. A bío kà wán, ó o dú ɔa yahó van ho Kalilee kǎhǔ, lé bǐn ɔa vaá mi a yi. Bǔn lé bío á Ɛ lá wi à Ɛ bío na mia.»

<sup>8</sup> A ɔa dèenía bǐnia fùafùá ká ɔa zǎnkaa, á ɔa sǐa mún pá wan làa sòobéé, á lùwa vaá bía mu là a Yeesu nǐ-kenínia. <sup>9</sup> Yǐo ɔueé tǐ, ò o Yeesu wee sǐ ɔa yahó, á bía làa ba: «Mi foó.» A ɔa vá ɔueé ɔó a yi, á líi ɔuan o zení yi à ɔa búaanía wo. <sup>10</sup> O o Yeesu wáa bía nɔn ɔa yi: «Mi yí zǎn. Mi lén vaa bío na wán zàwa yi le ɔa lén va ho Kalilee kǎhǔ, lé bǐn ɔa à mi mi yi.»

*Ba dásíwá na lá pan o Yeesu búure yi nǐ-cúá*

<sup>11</sup> Bío ɔa háawa wi ho wǎhǔ wán wà, á ɔa dásíwá nùwá yɛn búii na lá pan le búure yi ɔèn wà lion ho lóhó yi, á líi bía bío wó búenbúen nɔn ɔa yankarowà núnása yi. <sup>12</sup> Le \*Dónbeenǐ yankarowà núnása kúaa mín wán lè ɔa \*nǐ-kǐa á wǎanía tò, à ɔa nɔn le wáří na boo ɔa dásíwá yi, <sup>13</sup> à ɔa bía nɔn ɔa yi: «Mi bío le o nǐ-kenínia ɔueé nuaana a ho tá tǐahǔ ká mi dǔma. <sup>14</sup> Hàrí ká a \*Pilaate wó wó ná mu, á wa à zǔń bío wa à bío á à búeráa o nǐhǔ, á mi núná á à lé.» <sup>15</sup> A ɔa parowà fó le wáří, à ɔa wó làa bío ɔa bíaráa mu nɔn ɔa yi. A mu bènberá fò há lùá búenbúen ɔa \*zúifùwa cǎn á ɔueé ɔó ho zuia yi.

*O Yeesu zéenia mǐten lè mi nǐ-kenínia*

*(Maaki 16.14-18; Luki 24.36-49; Zán 20.19-23; Bè-wénia 1.6-8)*

<sup>16</sup> Ba nǐ-kenínia píru dòn wà van ho Kalilee kǎhǔ, le búe-za na ó o Yeesu zéenia làa ba wán. <sup>17</sup> Bío ɔa mɔn wo, á ɔa búaanía wo, ká ɔa búii wi ɔa tǐahǔ pá titikaa. <sup>18</sup> O o Yeesu vá ɔuara, ò o bía nɔn ɔa yi: «Mu bío búenbúen wéró ho wáayi lè ho tá wán á le Dónbeenǐ nɔn pánká mǐi. <sup>19</sup> Mi wáa lén va há sǐiwà nùpua búenbúen cǎn, à vaa wé ɔa lè Ɛ nǐ-kenínia. Mi bátízé ɔa o Maá là a Za lè le Dónbeenǐ Hácírí yèni yi. <sup>20</sup> Mi kàrán ɔa à ɔa wé bè bío búenbúen na á Ɛ henía nɔn mia yi. Mi zǔń mu, Ɛ Ɛ kɛń làa mia há wizooní búenbúen yi fúaa ho dǐmǐná véró.»

## Le Dónbeenì bìn-tente vūahú na ó o Maaki túara

### *Vūahú túaró jùhú*

O Maaki hía wee bè là a Piere là a Poole, á wee séení 6a le Dónbeenì tonló yi (Bè-wénia 13.5; Koloosisa 4.10; Piere nín-yání 5.13). O Maaki vūahú wee zéení le o Yeesu lé le Dónbeenì Za na yú ho pànká mu bïo búenbúen wán (Maaki 1.1; 15.39).

Bïo ó o Zān na hía wee bátízé 6a nùpua á buara bueé wíokaaráa ho wōhú ká là a Yeesu, lé bñn ó o Maaki nín-yání túara mí vūahú yi. O mún zéénia bïo ó o Yeesu buara bueé bátízéararáa o Zān cón làa bïo ó o Satāni khàráa wo loína bïo (Maaki 1.1-13).

Bïo ó o Yeesu von le mí nñ-kenínia, làa bïo ó o wó, bñn búenbúen ó o Maaki túara mí vūahú yi (Maaki 1.14-10.52).

O Yeesu fèra bia bïo va á wé o yi ho Zeruzalεmu yi á nñn mí nñ-kenínia yi. Ká 6a màhá yí zūína a bioní mu kúará (Maaki 8.31; 9.30-32; 10.32-34).

Pāhú na ó o Yeesu wee zo ho Zeruzalεmu yi, á 6a zāamāa dó ho cùkú beenì wo yi. Ká 6a \*zúifùwa ya-díwá bán pǎ a bïo (Maaki 11-13). O Maaki vūahú véení, ó o zéénia o Yeesu húmú là a vèeró bïo (Maaki 14-16).

### *Le Dónbeenì tonkaa o Zān Batiisi*

*(Matiye 3.1-12; Luki 3.1-9, 15-17; Zān 1.19-28)*

<sup>1</sup> Dïo ká lé le bìn-tente, dïo wee zéení le Dónbeenì Za Yeesu \*Krista bïo jùhú búenii <sup>2</sup> làa bïo le Dónbeenì bia mí jì-cúa fεero \*Ezayii vūahú yi:

«ǐ ì tonka ì tonkaro

o ò dí ũ yahó á bueé wíoka ũ wōhú.\*

<sup>3</sup> Nii búi wee bío pónpón le dùure yi ká síi:

«Mí wíoka hó wōhú ká a Núhúso ò buen.

Mí muin ho wōhú na o ò bè.†»

<sup>4</sup> A lé bñn mu bèn wórāa. O nñi búi na 6a le Zān hía wi le dùure yi, á bïo ká lé bïo ó o wee bue: «Mí buen à ì bátízé mia, lé bñn á à zéení le mi khú mu bè-kora wéró yi, á bò le Dónbeenì yi, á le è sén mi bè-kora á à díā.» <sup>5</sup> Ho Zudee kōhú nùpua le ho Zeruzalεmu lóhósa búenbúen wee lé buen o cón. Ba wee zéení mí bè-kora 6a nùpua yahó, ò o Zān bátízé 6a ho Zurudēn muhú yi. <sup>6</sup> O Zān dà-zíni tǎ là a cón-júmúkú varà, á ku-cεenii wó le ho sáahú. O bè-díni lé 6a hawà le há sò-kía sòró. <sup>7</sup> Bïo ká lé bïo ó o hía wee bue na 6a zāamāa yi: «Nùpue búi wi ì món wà a buen, wón po mi. I yàá yí ko là a nakāa tenló hùúu. <sup>8</sup> Inén bátízera mia le mu jumu yi, ká arén wón khii bátízé mia le le Dónbeenì Hácíri.»

### *O Yeesu bátéemù là a kúará lénló bïo*

*(Matiye 3.13-17; 4.1-11; Luki 3.21-22; 4.1-13)*

<sup>9</sup> O Yeesu wāa ló ho Kalilee kōhú lóhó na 6a le Nazareete yi á van o Zān cón, á wón bátízera a ho Zurudēn muhú yi. <sup>10</sup> O Yeesu zoo léenii mu jumu yi, ó o mōn ho wáayi à ho jii héra le mí pànká, á le Dónbeenì Hácíri lion lòn háponi o wán. <sup>11</sup> A mu tǎmu búi sǎ ná ho wáayi, á bia: «Fo lé ì Za na á ì bò ì tàká wán, ũ bïo sí mi.»

<sup>12</sup> Bñn món á le Dónbeenì Hácíri dēnía jàana a vannāa le dùure yi. <sup>13</sup> O wó há wizonii búará-jun bñn. Lé hón pāhú so búenbúen ó o Satāni khà

\* 1:2 Mí loñ Malasii vūahú 3.1 † 1:3 Mí loñ Ezayii vūahú 40.3

a yi loŋna. O kera ɓa nɔwà tɔahũ bɪn á bɪo ó o màkóo wi yi, á ho wáayi tonkarowà wee wé na a yi.

*O Yeesu von ɓa ce-pawà nùwã náa  
(Matiye 4.12-22; Luki 4.14-15; 5.1-11)*

<sup>14</sup> O Zãn dɛrɔ ho kàsɔ yi mɔn, ó o Yeesu wà van ho Kalilee kɔhũ á vaá wee bue le Dónbeenɪ bɪn-tente na ɓa nùpua yi. <sup>15</sup> O wee bío na ɓa yi: «Ho pãahũ jii tun, le \*Dónbeenɪ bɛɛnɪ ɓueé ɓó. Mɪ khí mu bè-kora wérɔ yi à bè le Dónbeenɪ yi, à mi tà le bɪn-tente bɪo.»

<sup>16</sup> Bɪo ó o Yeesu hɪa bá ho Kalilee vũ-beenɪ jii wà, ó o vaá mɔn ɓa ce-pawà nùwã jun. Ba lé o Simɔn lè mɪn za Andere. Ba wee yénnɪ mí zùán dé mu jummu yi. <sup>17</sup> O o Yeesu bɪa nɔn ɓa yi: «Mɪ ɓuee bè mɪ, á ï wé á ɓa nùpua lé bɪa mi wé è yí á à ɓua à ɓuennáa ï cɔn làa bɪo mi wee paráa ɓa cewà bɪo sɪi.» <sup>18</sup> A ɓa dɛɛnɪa kúaará mi zùánwà à ɓa bò là a Yeesu wà.

<sup>19</sup> O Yeesu dá vá van mí yahó, ó o mɔn o nɪi ɓúí na ɓa le Zebedee zàwa, o Zaaki lè mɪn za Zãn à ɓa wi mí woohũ yi wee wíoka mí zùánwà. <sup>20</sup> O o Yeesu dɛɛnɪa von ɓa, á ɓa ló día mɪn maá Zebedee lè ɓa ton-sáwá ho woohũ yi, à ɓa bò là a Yeesu wà.

*O nɪi na ó o cɪná wee beé lò  
(Luki 4.31-37)*

<sup>21</sup> O Yeesu lè mí nɪ-kenɪnia wà van ho \*Kapɛɛnayuumu lóhó yi. Ba \*zúifùwa wũnló wizonle na ɓa le \*Sabaa zoŋ ó o zon ɓa kàránlɔ zɪi yi, á zoó wee kàrán ɓa. <sup>22</sup> A bɪa jɔ́ a bioní wó coon làa sòobɛɛ. Lé bɪo ó o yí kàránna ɓa nùpua lè ho \*làndá bɪo zéenilowa bɪo sɪi. Orén wó mu lè ho pànká na le Dónbeenɪ nɔn wo yi.

<sup>23</sup> Mu pãahũ mí bæere yi, à bɪn ò o nɪi ɓúí na ó o cɪná wi yi ɓueé zon ɓa zúifùwa kàránlɔ zɪi yi, á bɪa pɔ́npɔ́n: <sup>24</sup> «Nazareete nɪi Yeesu! Lée webio á ù wà ɓueé cà wa cɔn hen? Fo ɓuara wa yáaró bɪo yi lée? Ba le ï yí zũ fo le? Únɛn lé yɪa lé le Dónbeenɪ nùpue na le tonkaa.» <sup>25</sup> O o Yeesu nàmakaa wo yi: «Wé tété. Lé o nɪi mu yi lònɓio.» <sup>26</sup> O o cɪná zèkéra a nɪi lè ho pànká, ò o ló a yi ká a wãamaa pɔ́npɔ́n. <sup>27</sup> A ɓa nùpua wó coon dàkhíina, fúaa ɓa wee bío mɪn yi: «Éee! Bɪo ká lée webio? Ho lée kàránlɔ finle na pànká wi. Hàrí ɓa cɪnáwa ó o nùpue mu wee na le jii yi, à ɓa wé bɪo ó o wi à ɓa wé.» <sup>28</sup> O o Yeesu yèni dɛɛnɪa ló fùafùu ho Kalilee kɔhũ ɓúenɓúen yi.

*O Yeesu weéra ɓa vánvárowà cèrɛɛ  
(Matiye 8.14-17; Luki 4.38-41)*

<sup>29</sup> Bɪn mɔn ó o Yeesu ló ɓa \*zúifùwa kàránlɔ zɪi á bò mɪn là a Zaaki là a Zãn á téréenna van o Simɔn là a Andere ɓàn zɪi. <sup>30</sup> Mu wó ò o Simɔn ɓàn hio hɪa wi le dãmu dɛɛ yi, lé bɪo le tɛɛnɪ wee zèé wo. O Yeesu ɓuee dɛɛnɪi á ɓa bɪa a bɪo làa wo. <sup>31</sup> O o Yeesu vá vaá dɪn o jɔ́hũ yi, ò o líí fù a níi yi hoonía làa wo, á le tɛɛnɪ khíina ó o dɛɛnɪa hɪnɔn nɔn ho dɪnló ɓa yi. <sup>32</sup> Le wii zoró mɔn, ho tá yuuní,‡ á ɓa nùpua ɓuan mi vánvárowà làa bɪa ɓa cɪnáwa wi yi ɓúenɓúen ɓuararáa o Yeesu cɔn. <sup>33</sup> Ho lóhó nɪpomu ɓúenɓúen ló ɓueé kúaa mɪn wán le zɪi zũajii. <sup>34</sup> O Yeesu weéra ɓa nùpua cèrɛɛ na mu vãmú lè mí sɪíwà lá wee beé lò, á mún jɔ́n ɓa cɪnáwa cèrɛɛ léra bɪa ɓa wi yi. O yí máa día à ɓa cɪnáwa mu bío, lé bɪo ɓa zũ a sɪí.

*(Luki 4.42-44)*

‡ **1:32** Ho Sabaa jɔ́hũ wee wé ɓúa ho yèzúmá zoŋ zihũ à vaa vé ho tɪbíri zoŋ le wii zoró pãahũ. Lé bɪn nɔn á ɓa bíaráa hen le ɓa nùpua pan le wii líi zoró á wee ɓuaráa mí vánvárowà ɓuennáa o Yeesu cɔn, lé bɪo ɓa lá yí dà máa wé mu le wisoni yi ho Sabaa bɪo yi.

<sup>35</sup> Mu tá na lée t̄n ȳinb̄ii b̄uir̄ii, ká ho tá ka ȳūīi, ó o Yeesu h̄in̄on le z̄ii yi, á wà ló ho lóhó m̄ón le lùe b̄úii na á n̄upue m̄ía yi, á lée wee fio le Dónbeen̄i yi b̄in. <sup>36</sup> Ó o Sim̄on lè mi n̄inzàwa ló lée wee cà a. <sup>37</sup> B̄io 6a vaá yú a, á 6a b̄ía n̄on wo yi: «Loí, 6a n̄upua b̄úenb̄úen wee cà fo.» <sup>38</sup> Ká a Yeesu m̄ah̄á b̄ía n̄on 6a yi: «Mi wa lén va h̄á lórá na b̄ámakaa yi. I mún ko à ì vaa bue le b̄in-tente b̄in, lé b̄io á b̄in lé ì b̄uenlò j̄uh̄ú.» <sup>39</sup> Ó o w̄áa h̄in̄on tò ho Kalilee k̄sh̄ú b̄úenb̄úen yi wà, á wee bue le Dónbeen̄i b̄ion̄i na 6a n̄upua yi 6a \*zuífùwa kàránlò z̄in̄i yi, á mún wee ja 6a c̄ináwa lén b̄ia 6a wi yi.

*O Yeesu w̄éera a b̄ueré b̄úii*  
(Matiye 8.1-4; Luki 5.12-16)

<sup>40</sup> \*B̄ueré b̄úii wà 6uara a Yeesu c̄ón, á b̄ueé líí f̄ará mí n̄onk̄ónúná wán ò o wee yanka a kà síi: «Fo dà à w̄éé mi ká fo tà.» <sup>41</sup> Ó o n̄ii m̄akárí 6uan o Yeesu yi dàkh̄iina. Ó o líí bò mi n̄ii o wán ò o b̄ía n̄on wo yi: «Ì tà mu, w̄áa wa.» <sup>42</sup> Ó o b̄ueré s̄ah̄ú d̄èniá b̄in̄ia se d̄in. <sup>43</sup> Ó o Yeesu le o lén, ò o hen̄ia b̄io kà n̄on wo yi: <sup>44</sup> «Háyà. B̄io wó foñ á ù yí b̄ío le n̄upue jí. Ká ù m̄ah̄á vaa z̄éni úten lè le \*Dónbeen̄i yankaro. A ù mún wé mu h̄amu b̄io na ó o \*M̄oyiize bò le 6a wé wé mu d̄án̄i yi, á 6a b̄úenb̄úen z̄ún ká ù wan b̄io bon.» <sup>45</sup> Ká b̄io ó o n̄ii mu wà ó o wee yényení b̄io wó a yi h̄á lùe b̄úenb̄úen yi. Lé b̄in n̄on ó o Yeesu yí m̄áa tà zo lóhó à n̄upue mi, ò o wee khèn k̄èni ho donk̄iah̄ú lùe b̄úii na á n̄upue m̄ía yi. A 6a n̄upua wee lé lùe b̄úenb̄úen yi à 6uen o c̄ón.

## 2

*O Yeesu w̄éera a mùamúa á mún séra a bè-kora díá*  
(Matiye 9.1-8; Luki 5.17-26)

<sup>1</sup> Wizooní b̄io yen b̄in m̄ón, ó o Yeesu b̄in̄ia 6uara ho \*Kap̄eyayuumu. A 6a ja a s̄á le o wi le z̄ii yi. <sup>2</sup> A 6a z̄am̄áa b̄ueé fò mín b̄uir̄ib̄uir̄i á lùe yí ká, h̄ar̄i ho z̄uj̄ii. Ó o Yeesu wee z̄éni le Dónbeen̄i b̄ion̄i na 6a yi. <sup>3</sup> A 6a n̄upua n̄uw̄á yen b̄úii vaá ló wee 6uen. Ba n̄uw̄á náa 6a t̄iah̄ú 6uan o mùamúa. <sup>4</sup> Ká 6a m̄ah̄á yí dà m̄áa zoó b̄ará a o Yeesu yahó 6a n̄upua booró b̄io yi. A 6a yòó kara ho lòho s̄áns̄áa hen na ó o Yeesu wi yi. Lé h̄ón k̄sh̄ú so á 6a dó a mùamúa yi lè h̄á h̄uni á liin̄ia ká a d̄úma mí d̄ámu d̄è wán. <sup>5</sup> B̄io ó o Yeesu m̄on b̄io 6a d̄óráa mí s̄ia wo yi, ó o b̄ía n̄on o mùamúa mu yi: «Wán b̄ónlò, ù bè-kora séra díá.» <sup>6</sup> A ho \*l̄andá b̄io z̄éni lowa na wi b̄in wee b̄ío mí yiwa. <sup>7</sup> «O n̄upue mu wee b̄ío kà síi le we? O wee m̄aní m̄iten lè le Dónbeen̄i. Lée w̄éé dà à s̄én mu bè-kora á à díá ká mu yín̄ón lè Dónbeen̄i mí d̄on.» <sup>8</sup> Ó o Yeesu d̄èniá z̄úna 6a yilera ó o b̄ía n̄on 6a yi: «Lée webio n̄on á h̄á yilera na kà síi wiráa mia? <sup>9</sup> Lé mu yén b̄ioró wayi? Lé à b̄ío na a mùamúa yi le o bè-kora séra díá lée, tàá lé à b̄ío na a yi le o h̄in̄i lá mí d̄ámu d̄è ò o varáka? <sup>10</sup> Ká ì m̄ah̄á wi á mi z̄ún na lé o \*N̄upue Za yú ho p̄anká ho tá wán à s̄énnáa mu bè-kora díá.» Ó o w̄áa b̄ía b̄io kà n̄on o mùamúa yi: <sup>11</sup> «Le ì b̄ío mu na foñ, líi h̄in̄i, lá ù d̄ámu d̄è á ù kh̄íbo.» <sup>12</sup> Mí lahó yi ó o n̄ii mu d̄èniá h̄in̄on yòó d̄in, á líí lá mí d̄ámu d̄è ò o lée wà ká 6a b̄úenb̄úen d̄in wee loí. A 6a b̄úenb̄úen wó coon mu b̄io yi. A 6a wee kh̄on̄i le Dónbeen̄i kà síi: «B̄io kà b̄an síi wa d̄in yí m̄on huúu.»

*O Yeesu 6uara 6a bè-kora w̄erowà b̄io yi*  
(Matiye 9.9-13; Luki 5.27-32)

<sup>13</sup> O Yeesu ȳèr̄em̄áa van lè ho Kalilee v̄u-been̄i j̄ii. A 6a z̄am̄áa wee 6uen ò o kàrán 6a. <sup>14</sup> O wee kh̄íí, ó o m̄on o n̄ii b̄úii na 6a le Alifee za Levii ká a kará mí tonlò lùe yi, á wee fé ho làn̄pó. Ó o Yeesu b̄ía n̄on wo yi: «H̄in̄i bè mií.» Ó o Levii líí h̄in̄on bò a yi.

<sup>15</sup> O Levii von o Yeesu lè ho dínló mí zii. Ho \*lànpo féwá lè ba ñi-kora cèrèe wi ho dínló mu díníi là a Yeesu lè mí ñi-kenínia. Mu bon. Ba nùpua cèrèe na hía wee bè làa wo lé bán nùpua so síi. <sup>16</sup> Ho \*làndá bío zéenílowa na lé ba \*Farizíewa kuure nùpua búii á mən ò o Yeesu wee dí lè ba ñi-kora lè ho lànpo féwá, á ba bía nən o ñi-kenínia yi: «Lée webio nən ó o wee díráa làa bán nùpua so síi?» <sup>17</sup> O o Yeesu ná bío ba bía, ó o bía nən ba yi: «Héyíi! Minén! Nùpua na lò hereka so wee wé cà tĩni bānsò dānĩ le? Bùeé. Ba vānvārowà lé bĩa wee wé cà a dānĩ. Inén yí buara bĩa wee leéka le mí téréna bío yi dé. Bĩa zū le mí lè ba bè-kora wérowà lé bĩa á ì buara bío yi.»

*Mu bè-kla lè mu bè-fla wi mín júná yi*  
(Matiye 9.14-17; Luki 5.33-39)

<sup>18</sup> Wizonle búii ó o Zān Batiisi ñi-kenínia lè ba \*Farizíewa ñi-kenínia lù mí jíní. A ba nùpua búii wà bueé tūara a Yeesu yi: «Lée webio nən ó o Zān Batiisi ñi-kenínia lè ba Farizíewa ñi-kenínia wee lí mí jíní à ũnén ñi-kenínia bèn yí máa wé mu?» <sup>19</sup> O o Yeesu bía nən ba yi: «Mi wee leéka le bĩa ba von mu yaamu sánú díró yi á ba so dà a bío le ba lí mí jíní ká a há-fla bān bāa làa ba wi mín wán le? Būn yí dà máa wé. <sup>20</sup> Eε ká pāahú búii khíi dā, ó o há-fla bān bāa ba à lén ba tīahú, būn ká ba mähá wé è lí mí jíní.

<sup>21</sup> «Nùpue máa lá nín-ké-finle bío búii máa la làa báká kīnle. Lé bío ká a wó mu, á le nín-ké-finle á à wíoka à lèe ho. <sup>22</sup> Làa būn síi, á nùpue máa kúee \*dívén fla sūmāni-kīa yi. Lé bío ká a kúaa ho bīn, ká ho hía wee za, á hā à nāma. A ho dīvén lè hā sūmāniwa á à páanĩ ì yāa. Ho dīvén fla ko ho kúee hā sūmāni-fla yi.»

*O Yeesu wee zéení ho Sabaa bío ya-binbiri*  
(Matiye 12.1-8; Luki 6.1-5)

<sup>23</sup> Ho \*Sabaa búii zōn ká a Yeesu wee káa hā mana búii yi, ó o ñi-kenínia wee khé ho dínló ho wāhú nīsānĩ à là. <sup>24</sup> A ba \*Farizíewa wee bío là a Yeesu. «Loñ, lée webio nən á ũ ñi-kenínia wee sárāa ho Sabaa zōn ká wa làndá nən hò mu?» <sup>25-26</sup> O o Yeesu bía nən ba yi: «Bío ó o \*Daviide yánkaa wó á mi dīn yí kārānna yí mən le? Mu wó le \*Dónbeenĩ yankarowà jūhúso beenĩ Abiataare pāahú. O Daviide lè mí ninzāwa á le hīnĩ hía dà á ba yí yú bío ba à dí. O orén mí beere zōn le Dónbeenĩ zii yi á zōó lá le Dónbeenĩ hāmu búurú là, ò o mún buan ho búii lée nən mí ninzāwa yi, ká le Dónbeenĩ yankarowà mí dōn lé bĩa nən lá ko ba wé là ho làa bío ho làndá bōráa mu.»\* <sup>27</sup> O o Yeesu pá bīnĩa bía nən ba yi: «Ho Sabaa bārā ò o nùpue bío wé se, ká nùpue yí léra Sabaa bío yi. <sup>28</sup> Lé būn nən ó o Nùpue Za á ho Sabaa bío mún wi nīi yi.»

### 3

*O Yeesu wéera a ñii na bāhó hūrun*  
(Matiye 12.9-14; Luki 6.6-11)

<sup>1</sup> Būn mōn ó o Yeesu bīnĩa van ba \*zúifùwa kārānló zii yi. Mu zōn à ñii búii wi bīn á bāhó hūrun. <sup>2</sup> A ba \*Farizíewa na wi bīn bò mí yío o Yeesu wán le mí ì loñ ká a wéé o ñii mu ho \*Sabaa zōn, lé bío ba wi ba zéení a Yeesu mu wékheró bío. <sup>3</sup> O o Yeesu bía nən o ñii na bāhó hūrun yi: «Lii hīnĩ buee lée dīn ba nùpua búenbúen yahó le ba mi fo.» <sup>4</sup> Būn mōn ó o Yeesu tūara bĩa wi bīn yi: «Wa làndá yi á lé mu yén ó o nùpue ko ò o wé ho Sabaa zōn? Lée bè-tente lée, tàá lée bè-kohó? Lé ho kānĩ a nùpue lée, tàá lé ho díá ò o hí?» A bĩa wi bīn yí bía dèe. <sup>5</sup> O o Yeesu loñna ba búenbúen yi khíi fò lè le sí-cíflè. O mún yi wee vá lè mí sòobé bío ba yiwa tunka bío yi. O o wāa bía nən o ñii yi: «Hóonĩ

\* 2:25-26 Mi loñ Samuwéele nín-yání vūahú 21.1-7

ũ bàhó.» O o nii hóníá ho á ho dèeníá wan. <sup>6</sup> A 6a Fariziéwa fó mín à 6a ló á dèeníá léé kúaa mín wán là a \*Herode kuure nùpua, à 6a wee loí bío 6a à wé á à búeráa o Yeesu.

*Ba zâamáa wee lé buen o Yeesu cón*

<sup>7-8</sup> O Yeesu lè mí nǐ-kenínia wà van ho Kalilee vū-beenǐ nii á 6a minka zâamáa bò a yi. Ba nùpua mu búí ló ho Kalilee kǎhǔ yi. Ba búí ló ho Zudee kǎhǔ lóhó na 6a le Zeruzalému yi, lè ho kǎhǔ mu lórá búí yi mún. Ba búí ló ho Idumée kǎhǔ yi, lè ho Zurudēn muhǔ mún. Ba búí ló hǎ ló-zàwa na bǎmakaa ho Tiire lè ho Sidōn lórá yi. Bán zâamá-kúii so hǎa wee buen o Yeesu cón, lé bío 6a ná bío ó o wee wé búenbúen. <sup>9</sup> O o Yeesu wǎa le mí nǐ-kenínia 6ua ho woohǔ búí buennáa bèra a na ká 6a zâamáa hǎa wee hénka a, ò o zo hon. <sup>10</sup> Mu bon. Bío ó o wee wéé 6a nùpua cèrèè kà síi, á bíá mu vǎmú wee beé lò wee náa mín o wán, bèra à na ò o yí 6a túii yi. <sup>11</sup> Ba nùpua na 6a cínáwa wi yi ká 6a sansan mǎn o Yeesu, à 6a lé lùiorá a tá, à wé wǎamaka ká 6a à bío: «Fó lé le Dónbeenǐ Za.» <sup>12</sup> Ká a Yeesu màhá wee hení mu na 6a yi le 6a yí bá mí bío na nùpua yi.

*O Yeesu hueekaa mí tonkarowà píru jun*

*(Matiye 10.1-4; Luki 6.12-16)*

<sup>13</sup> Bǔn mún ó o Yeesu yòora le búee búí wán, ò o von 6a nùpua búí á 6a buée yòora a cón. <sup>14</sup> O o hueekaa 6a píru jun 6a tǎhǔ á có yèni làa tonkarowà. O hueekaa 6a à 6a keí mín wán làa wo ò o wé tonka à 6a bue le Dónbeenǐ bío. <sup>15</sup> O mún nǎn ho pǎnká 6a yi à 6a wé ná lè 6a cínáwa lén bíá 6a wi yi. <sup>16</sup> Bíá ó o hueekaa yènnáa lé hǎa kà:

O Simǎn, yǎa ó o có yèni làa Piere.

<sup>17</sup> O Zaaki lè mín za Zǎn na lé o Zebedee zàwa. O Yeesu có 6a yèni làa Buanεεεsi, bǔn kúará le «nùpua na ka lòn vlohó na wee nàmaka.\*»

<sup>18</sup> O Andere, o Filiipu là a Baatelemii,

o Matiye là a Toma,

o Zaaki na lé o Alifée za,

o Tade, o Simǎn na lé 6a Zelootewa† kuure nùpua nǐ-kéní.

<sup>19</sup> O Zudaa Isikariote na khíi dé o Yeesu mí zúkúsa níi yi.

*O Yeesu dànló yi ló Satāni cón*

*(Matiye 12.22-32; Luki 11.14-23; 12.10)*

<sup>20</sup> Bǔn mún ó o Yeesu bǐnía buée lion le zǐi yi. A 6a minka zâamáa tǐn buée fò mín fúaa o Yeesu lè mí nǐ-kenínia yàá yí yú pǎahǔ máa díráa. <sup>21</sup> Bío á bàn nùwǎ ná mu, á 6a ló wà buée fé o, à 6a wee bío le o nǔhǔ mía bǐn.

<sup>22</sup> Ho \*lándá bío zéenílowa na ló ho Zeruzalému yi buara bǐn bán bèn wee bío: «Mu lé 6a cínáwa nǔhǔso na 6a le \*Belezebuule‡ lé yǎa wi o yi. Lé wón nǎn ho pǎnká wo yi ó o dà wee nanáa 6a cínáwa lén bíá 6a wi yi.» <sup>23</sup> O o Yeesu wǎa von 6a wee bíoráa lè hǎ wǎhio: «O \*Satāni yí dà máa ná mí ninzàwa cínáwa.

<sup>24</sup> Ká kǎhǔ dà-kéní nùpua hǎa wee fi mín yi, se hón kǎhǔ so máa va yahó. <sup>25</sup> Ká zǐ-nǔhǔ dà-kéní nùpua hǎa wee fi mín yi, á hón zǐ-nǔhǔ so máa va yahó. <sup>26</sup> Ká a Satāni hǎa wee fi lè mí ninzàwa cínáwa, ká a béenǐ sankaa, ó o pǎnká máa va yahó ká ho ò yáa. <sup>27</sup> Nii woon yí dà máa zo pǎnká bǎnso zǐi á máa zoó khuii o níi bío ká a yí can o pǎnká bǎnso mu yí vó. Ká a màhá can wo vó, ó o zoó khuii o zǐi bío búenbúen á à lénáa. <sup>28</sup> Le í mǐ ho túiá na mia: Ba nùpua bè-kora lè 6a bǐn-kora na 6a à bío le Dónbeenǐ dǎní yi búenbúen á le Dónbeenǐ dà khíi sèn nǐ díá á à na 6a yi. <sup>29</sup> Ká yǎa màhá khíi bíá le bǐn-kohó á léera le Dónbeenǐ

\* **3:17** Ba zúifúwa cón, ó o nùpue na ka lòn vlohó na wee nàmaka lé o nùpue na síi khúaa. † **3:18** Mi loí Matiye vǎahǔ 10.4 ‡ **3:22** Mi loí Matiye vǎahǔ 10.25



Hácírí yi, wón bïo á le Dónbeenì máa sén máa díá máa mi hùúu. Mu ù jǐ a jùhǔ yi féεε.»<sup>30</sup> O Yeesu bía kà síi nòn 6a yi, lé bïo 6a wee bío le o cíná wi o yi.

*O Yeesu 6àn nùwā binbiri*  
(Matiye 12.46-50; Luki 8.19-21)

<sup>31</sup> Bïo ó o Yeesu 6àn nu lè 6àn zàwa wāa 6ueé dǎn, á 6a lée dǎn ho khūuhǔ, à 6a tonkaa o 6úi le wón zoo ve o. <sup>32</sup> Ba nùpua na kará kǐnía o Yeesu yi boo, à bún à yǐa 6a tonkaa 6ueé wee bío làa wo: «Loń, mǐn nu lè mǐn zàwa [lè mǐn hǐnni] wee cà fo, 6a lée wi ho khūuhǔ.» <sup>33</sup> O o Yeesu bía: «Lé o yén lé wàn nu? A wàn zàwa lé 6a yén?» <sup>34</sup> O o lońna bía kará kǐnía wo yi khíi fò, ò o bía: «Mi loń! Wàn nu lè wàn zàwa wi hen. <sup>35</sup> Lé bïo á yǐa wee wé le Dónbeenì síi bïo se wón lé wàn za, tàá wàn hǐnló, tàá wàn nu.»

## 4

*O ñro wàhiire*  
(Matiye 13.1-9; Luki 8.4-8)

<sup>1</sup> O Yeesu tǐn wíokaa wee kàrán 6a nùpua ho Kalilee vǔ-beenì jii. Ba minka zāamāa kǐnía wo yi, ó o wó san zon ho woohǔ á zoó kará. Ho woohǔ mu wi mu jumu yi, ká 6a zāamāa bán lée wi le 6ón6óore yi mu jumu jii. <sup>2</sup> O hǐa wee wà hǎ wàhio à kàránnāa 6a nùpua làa bïo cèrèε. Bïo kà lé bïo ó o kàráanna làa ba: <sup>3</sup> «Mi tántá mi jikōnna. Nii 6úi ló van mí mǎhǔ yi, á wà vaá dé mí bè-dà. <sup>4</sup> Bïo ó o wee dé mu, á mu 6úi lion ho wǎhǔ nǐsǎní, á 6a jǐnzàwa sèekaa bún vǎ. <sup>5</sup> Mu 6úi lion ho 6úaahó na le tǐnǐ wi wán ká le yǐ lí, á mu dèenía ló, lé bïo le tǐnǐ yǐ boo bǐn. <sup>6</sup> Bïo le wii jǎ mu lè mí sòobéε, á mu hon, lé bïo mu naní yǐ zon ho tá yi sese. <sup>7</sup> Mu 6úi lion hen na hǎ kíkara bia héra yi, á mu ló, á hǐn kíkara so hǐn nòn yòó pà mu, á mu yǐ yú bia hùúu. <sup>8</sup> Mu 6úi bún lion ho tá na se yi, á mu ló, á yòó dǎn, á yú hǎ bia 6óní làa pírú pírú, 6úará-tǐn tǐn, khímàni khímàni.» <sup>9</sup> Bún món ó o bía nòn 6a yi: «Yia wee jí bïo, à wón jí bïo bía sese.»

*O Yeesu wàhio wàró jùhǔ*  
(Matiye 13.10-17; Luki 8.9-10)

<sup>10</sup> Bïo ó o Yeesu páanía wi làa bǐa yǐ máa tà lé o món là a nǐ-kenínia pírú jùn, á 6a flora a le o zéení hǎ wàhio mu kúará làa mí. <sup>11</sup> O o bía nòn 6a yi: «\*Le Dónbeenì béenì bïo na kúará lá dǐn yǐ zǔ á minén yú zǔna. Ká 6a nǐ-vio wee jí mu bïo 6úen6úen lòn wàhio. <sup>12</sup> Lé bún nòn

«á 6a lé 6a nùpua na yǐo wi

ká 6a yǐ máa mi sese.

Ba mún wee jí mu bïo,

ká 6a yǐ máa zǔn mu 6àn kúará binbirǐ.

Ká bún mía se 6a lá á à yèrè má à buen le Dónbeenì cǎn,

á dén lá à sén ñ díá á à na 6a yi.»\*

*O Yeesu zéenia o ñro wàhiire kúará*  
(Matiye 13.18-23; Luki 8.11-15)

<sup>13</sup> Bún món ó o Yeesu bía nòn 6a yi: «Ká le wàhiire na kà 6àn kúará á mi yǐ zǔ, á mi ì wé kaka á à zǔnǎa hǎ wàhio 6úen6úen na ká 6àn kúaráwa? <sup>14</sup> Le Dónbeenì bíonǐ ka lè mu bè-dà na ó o ñro wee dé. <sup>15</sup> Ba nùpua 6úi ka lè ho wǎhǔ nǐsǎní na le bíonǐ lion yi. Hen ká 6a jǎ le Dónbeenì bíonǐ, ò o Satāni dèení lén le 6a yiwa. <sup>16</sup> Ba 6úi ka lè ho 6úaahó na le tǐnǐ wi wán ká le yǐ lí. Hen ká 6a jǎ le Dónbeenì bíonǐ, à 6a tà le yi, à zāmaka le bïo yi. <sup>17</sup> Ká 6a mǎhá yǐ máa tà à le bíonǐ mu wǐi 6a sese à va yahó. Ká le lònbee, tàá ho kúará lénló yú 6a le Dónbeenì bíonǐ bïo yi, à 6a dèení pǐ le Dónbeenì bïo. <sup>18</sup> Ba 6úi ka lè ho

\* 4:12 Mi loń Ezayii vǔahǔ 6.9-10

tá na á hã kíkara bia héra yi á mu bè-dà lion yi. Ba ná le Dónbeení bióní, <sup>19</sup> èé ká ho yíró bío yilera, lè ho nàfòró símu na wee v́íní 6a nùpua, lè mu b́iowa síwà cèrèè na 6a nùpua sía wee vá yi, b́ún wee ẃíi 6a, à hè le b́ioní mu à le máa dàń dèè b́úí wé. <sup>20</sup> Ba b́úí bèn ka lè ho tá na se b́io. Ba wee jí le Dónbeení b́ioní à tà le yi. Bán ka lòn d́ínlò na yòó ton, á ho b́úí yú hã bia 6óní làa píru píru, 6úará-t́ín t́ín, khímàni khímàni.»

*Le f́intáni wáhiire*  
(Luki 8.16-18)

<sup>21</sup> B́ún món ó o Yeesu b́íníá b́ía nòn 6a yi: «O b́úí so wee wé dé f́intáni à b́íní lá láahó b́ún yi le? Tàá 6ànsò so wee wé dé le zoo bàrá kàtà tá le? B́ùéé. Ba wé dé le bàrá hen na le ko le bàrá yi. <sup>22</sup> Mu b́io na sànkáa 6úen6úen khíi mi. A b́io sà yi 6úen6úen b́io khíi źún. <sup>23</sup> Yia wee jí b́io, à 6ànsò jí b́io b́ía sese.»

<sup>24</sup> O Yeesu pá b́íníá b́ía b́io kà nòn 6a yi: «Mí wé jí b́io wee b́io na mia sese. Le ẃlò dèè na mi wee m̀nzá lè mu b́io, lé dén 6àn síi á le Dónbeení á à m̀nzá lè mí b́io á à ẃioka à bè mu b́úí wán á à na mia. <sup>25</sup> Lé b́io á yia b́io wí á le è b́íní ì na mu b́úí wo yi á à bè mu wán. Ká yia dèè b́úí ḿía, á hàrí mu bè-za na ó o wee leéka le mu wí mí cón, á le pá à fé.»

*B́io mu bè-d́inii wee wé wé d́ándá 6àn wáhiire*

<sup>26</sup> O Yeesu t́ín b́íníá b́ía: «\*Le Dónbeení b́éeni b́io 6onmín làa b́io kà: Nii b́úí dó mí bè-dà mí m̀hú yi. <sup>27</sup> O wee da à léé śín làa wízoní. Hón p̀ahú so ká hã bia wee hàà à yòó lé ká a yí źú b́io mu wee wéráa. <sup>28</sup> Ho tá mítén wee wé à mu b́io na dó à lé, à wé mí mùuní, à te, à kúee mí yio. <sup>29</sup> Ká ho d́ínlò h́ía bon, á láró d́òn, ò o m̀hú 6ànsò dèeni lá mí khónle ká a khè ho.»

*Ho mútáàdè v́índèè b́eere wáhiire*  
(Matiye 13.31-32; Luki 13.18-19)

<sup>30</sup> B́ún món ó o Yeesu t́ín pá b́íníá b́ía: «Lé mu yén á wa dà à tèè lè le Dónbeení b́éeni? Lé le wáhiire yén á wa à d́ín wán á à zéenináa le b́éeni mu b́io? <sup>31</sup> Mu b́io dà à tèè lè le v́índèè na 6a le mútáàdè 6àn b́eere. Le ka ćínú á po hã bia 6úen6úen na ho d́ímíj́a yi. <sup>32</sup> Ká 6a dù le à le lé, à d́á por ho zen-6uahó bè-vàni 6úen6úen, à lakara keń á tàró wé, à 6a jínzàwa wé dàń tá mí lenna yi.»

*(Matiye 13.34-35)*

<sup>33</sup> Lé kà síi ó o Yeesu h́ía wee wàráa hã wáhiio cèrèè làa h́ía kà 6àn síi b́io, à zéenináa le Dónbeení b́ioní na 6a nùpua yi. O h́ía wee kàrán 6a à héha làa b́io á b́ia wee jí a cón dà à źúnáa hã kúará. <sup>34</sup> O h́ía máa wé b́io lè 6a źámáa ká a yí máa wà wáhiio. Ká p̀ahú na ó orén lè mí ńi-kenínia wí mí dòn, ò o zéeni hã kúará na bán yi.

*O Yeesu d́íníá ho pinpiró*  
(Matiye 8.23-27; Luki 8.22-25)

<sup>35</sup> Mu ǹnzòn mí b́eere źíihú, ó o Yeesu b́ía nòn mí ńi-kenínia yi: «Mí wa khí lè ho v́ú-beeni món.» <sup>36</sup> A 6a wáa wà díá 6a źámáa. Ho woohú na ó o Yeesu lá wí yi lé h́ía ó o ńi-kenínia zon làa wo á 6a wà. Hã wonna b́úí mún s̀aràa yi làa ba. <sup>37</sup> Cúa-yen à ho pinpi-beeni h́ínòn wee v̀a, á mu jumu wee yànbónka zo ho woohú. Lòn b́io à ho yòó wee sí lè mu jumu. <sup>38</sup> Mu wee wé ò o Yeesu líí d́uma ho woohú f́íkòhú śá mí júhú á mu d́amu 6ó. O o ńi-kenínia śíníá wo á b́ía nòn wo yi: «Núhúso, wa à hí. Mu so léé b́io na yí ciran fo léé?» <sup>39</sup> O o Yeesu sína nàmakaa ho pinpiró yi, ò o b́ía nòn ho v́ú-beeni jumu yi: «Wé t́été.» A ho pinpiró dèeniá d́ín. A mu 6úen6úen wó t́été. <sup>40</sup> O o Yeesu b́ía nòn mí ńi-kenínia yi: «Léé webio nòn á mí źánanáa? A lé minén pá d́ín yí dó mí sía ḿí

lon?» <sup>41</sup> Ká bïo 6a zãna dàkhíina, á 6a wee bío mín yi: «Páa! O nùpue mu lé o yén síi kà? Hàrí ho pinpiró lè mu òumu ó o bíaráa, á mu pá bò a bíoní yi.»

## 5

*O Yeesu nɔn 6a cɛnɔwa lera o nii bui yi  
(Matiye 8.28-34; Luki 8.26-39)*

<sup>1</sup> Bún mɔn á 6a wà khíi dɔn ho Kalilee vū-beení mɔn ho Zerasaa\* kɔhú yi. <sup>2</sup> Bïo ó o zoó ló ho woohú yi lée wee dɛn, à bún ò o nii bui ló 6a n̄-hía nùnúní† á wee sí a yahó. O cɛnɔwa búí wi o nii mu yi á wee beé o lò. <sup>3</sup> O wee cãa 6a n̄-hía nùnúní. Nùpue yí dà máa bíní máa ca a làa dɛɛ woon, hàrí lè há zúakùaríwà. <sup>4</sup> Pɔ̀nna cèrɛɛ 6a can wo lè há zúakùaríwà. Ká a màhá wee wé khòo há zúakùaríwà, à háaka há cɛnɔwa na wi o zení yi. Pànká b̄anso na dà a bïo wón mía. <sup>5</sup> Fúuu lè há wizooní, ká lé 6a n̄-hía nùnúní lè há búaa ó o wi yi, á wee wãamaka ká a h̄aa míten bóoníka yi lè há huaa.

<sup>6</sup> O nii mu khèra mɔn o Yeesu ó o lùwa buara á buée líí búrá a tá <sup>7</sup> ò o wee bío bïo kà p̄np̄n: «Dónbeení na wi mu bïo búenbúen òhú wán Za Yeesu! Lée webio fo lon làa mi? Sábéré, í wee yanka fo le Dónbeení yèni yi, yí yáa í bïo.»

<sup>8</sup> O bía bún, lé bïo ó o Yeesu wee kíká a cɛnɔwa na wi o yi le o lé. <sup>9</sup> O o Yeesu tùara a yi: «Ū yèni 6a le we?» O o bía: «Í yèni 6a le Zãamãa, lé bïo wa boo.» <sup>10</sup> O o wee yanka a le o yí òa mí lén ho kɔhú mu yi.

<sup>11</sup> Mu wee wé à n̄n̄bùɛ-òoohú búí wee dí le búee n̄s̄n̄í. <sup>12</sup> A 6a cɛnɔwa mu yankaa o Yeesu kà: «Na ho w̄hú wɛn le wa vaa zo 6a n̄n̄bùɛn̄í na kà yi.» <sup>13</sup> O o Yeesu n̄n̄ mu w̄hú 6a yi. A 6a cɛnɔwa mu ló a nii yi á vaá zon 6a n̄n̄bùɛn̄í yi. A 6a búenbúen yòó lùwa le búee wán á kùenkãa líí zon ho vū-beení yi á húrun. Ba à yí lòn muaaseé òun síi.

<sup>14</sup> A bía lá wee pa 6a lùwa vaá bía mu n̄n̄ bía wi mí manawà yi, á bía mu n̄n̄ bía wi ho lóhó yi. A 6a nùpua ló wà buée loí bïo wó. <sup>15</sup> Bïo 6a buée dɔn hen na ó o Yeesu wi yi, á 6a mɔn o nii na 6a minka cɛnɔwa lá wi yi, ò o wó mí n̄-tente á zã mí sía kará, á 6a zãna. <sup>16</sup> A bía mu wó yìo yi lá bïo wó a nii na 6a cɛnɔwa lá wi yi làa bïo wó 6a n̄n̄bùɛn̄í yi á fɛera n̄n̄ bía ló buaraka yi. <sup>17</sup> A 6a wee yanka a Yeesu le o sábéré ò o lén día mí.

<sup>18</sup> Pãahú na ó o Yeesu bíní wà yòó zo ho woohú yi, ó o nii na yú míten 6a cɛnɔwa níi yi yankaa wo le o día le mí bè làa wo. <sup>19</sup> O o Yeesu pá ò o bía n̄n̄ wo yi: «Bíní va m̄n̄ z̄i à vaa bío ū màkárí na ó o Núhúso zúr̄na, làa bïo ó o wó n̄n̄ foñ búenbúen à na 6a nùpua yi.» <sup>20</sup> O o nii mu bèn wãa wà á tò há Lórá Bïo Pírú kɔhú yi ká a wee yényení bïo búenbúen na ó o Yeesu wó n̄n̄ wo yi. A bía búenbúen na òa mu á mu wó coon dàkhíina.

*O Zayirusi h̄nló là a h̄aa bui wéeró bïo  
(Matiye 9.18-26; Luki 8.40-56)*

<sup>21</sup> Bún mɔn ó o Yeesu zon ho woohú, á yèrémãa khú ho vū-beení mɔn, hen na ó o ló yi buararãa. A 6a minka zãamãa buée k̄n̄ia wo yi ká a wi mu òumu òun. <sup>22</sup> Hón pãahú so yi à bún 6a \*zúifùwa kàránlò z̄i ya-dí búí na yèni 6a le Zayirusi buée dɔn. Bïo ó o buée bó a Yeesu yi ó o líí búrá a tá, <sup>23</sup> á wee bónbóní a kà síi: «Í h̄nló máa fen, í wee fio fo, sábéré à ū buée bè ū níi o wán ò o lò fá.» <sup>24</sup> O o Yeesu wãa bò làa wo á 6a wà. A 6a minka nùpua òura bò a yi. <sup>25</sup> Hãa búí wi 6a òahú á wee mí mí s̄eró f̄ɛɛɛ á dɔn há lúlúio pírú òun à ho máa f̄. <sup>26</sup> O lò bon làa sòobéɛ le òni b̄ansowà níni yi, á níi bïo búenbúen wó. Ká a màhá

\* **5:1** Ho Zerasaa lé há Lórá Bïo Pírú kɔhú ló-beení. Le Dónbeení bíoní v̄nna búí yi á ho Kadaraa lè ho Zekesa lórá lé háa bïo bía. † **5:2** Ba zúifùwa búráa lè warén búráa ȳn̄n̄ dà-kéní. Ba fù wee wé cé mí búráa há 60-ɛera yi kúia. Lé h̄n̄ búráa so síi ó o khéero ló yi buararãa o Yeesu c̄n̄. ‡ **5:25** Mí loñ Levii n̄wã v̄ahú 15.25-33

pá yí yú mítén. O wámú yáá wíokaa wee dé wán. <sup>27</sup> O háa mu hía ná a Yeesu bío, lé búñ nòn ó o buée zon ba zâamáa yi, á ñàana zoó bo a Yeesu yi, á tũaa o dà-zínii yi là a món. <sup>28</sup> O lá wee bío bío kà mí yi: «Hen ká ì dàńna tũaa o dà-zínii yi, á ì wa.» <sup>29</sup> Bío ó o bèn yú zoó tũaa o dà-zínii yi, ó o seeró dèenía ñin, ó o zũna mu mí sánia yi le mí wan. <sup>30</sup> Mí lahó yi, ó o Yeesu zũna le pánká búí ló mí yi, ó o yèrémáa ñin ba zâamáa yi ò o tũara: «Lée wée tũaa ì dà-zínii yi?» <sup>31</sup> Ó o ñi-kenínia bía nòn wo yi: «Fo yí mən bío ba nùpua buraráa foñ á wee ñàa mín le? A ù pá wee tũa le lée wée tũaa foñ.» <sup>32</sup> Ká a Yeesu wi ò o zũn yia wó mu, ó o wee loñ mí ñisáa yi. <sup>33</sup> Ó o háa zãna, ó o wee zà, lé bío ó o zũ bío wó a yi. Ó o wà buée líí búrá a Yeesu tá, ò o fɛera bío mu wóráa búenbúen nòn wo yi. <sup>34</sup> Ó o Yeesu bía nòn wo yi: «Wàn hínló, bío fo dó ù sii mií, lé búñ wɛéra fo. Wáa lén, vaa yí héera. Fo wan mu vóráa.»

<sup>35</sup> Bío ó o Yeesu wee bío kà síi à búñ ba tonkarowà búí ló a Zayiruusi zii nòn o món á buée wee bío làa wo: «Ū hínló wáa húrun. Fo ñin pa à seé o ñi-kàránlo le?» <sup>36</sup> Ká a Yeesu màhá yí lońna lè ba cón ò o bía nòn o Zayiruusi yi: «Yí titika, dé ù sii mií.» <sup>37</sup> O Yeesu yí tà le nùpue lèení mí ká mu yínón o Piere là a Zaaki lè mín za Zãn. <sup>38</sup> Bío ó o vaá dñn o Zayiruusi mu zii, ó o Yeesu mən bío le lùe kánkáa ñinnáa. Ba nùpua wee wá pónpónpón. <sup>39</sup> Ó o Yeesu yòó zon le zii yi ò o bía nòn ba yi: «Lée webio te hñn minka kánkáa so. Lée webio nòn mi wee wáráa kà síi? O hínzo-za mu yí húrun, o lée yia na dũma.» <sup>40</sup> A ba wee zuańka a yi. Ó o wáa le ba búenbúen lé, ò o fó a hínzo-za bàn maá lè bàn nu lè mí ñi-kenínia nùwá ñin á zonnáa hen na ó o hínzo-za wi yi. <sup>41</sup> Ó o líí fù a níi yi ò o bía: «Talita kumi.» (Búñ kúará le «hínzo-za, le ì bío mu na foñ, líí híní»). <sup>42</sup> Ó o hínzo-za dèenía líí hínòn wee varáka. O teró lúlúio yú píru ñun. Bío ba mən mu kà síi á ba wó coon dàkhíina. <sup>43</sup> Ká a Yeesu màhá henía mu nòn ba yi le ba yí bío mu le nùpue jí. O o bínia bía le ba na mu bío wo yi le o dí.

## 6

### *Ho Nazarɛte lóhósa yi tà a Yeesu bío (Matiye 13.53-58; Luki 4.16-30)*

<sup>1</sup> Búñ món ó o Yeesu ló hón lahó so yi á wà van ho lóhó na ó o dñn yi. Ó o ñi-kenínia bò làa wó. <sup>2</sup> Bío ho Sabaa dñn ó o zoó kàránna ba nùpua ba \*zúifùwa kàránló zii yi. Ba minka nùpua na ná a bíoní á wó coon dàkhíina. A ba wee bío: «Bíó kà búenbúen ó o yú wen? O bè-zũnmini lè mu yéréké bíowa na ó o wee wé ó o yú wen? <sup>3</sup> Yínón orén lé o bèn-khèero le? A bàn nu yínón o Mari le? O Zaaki là a Zzee là a Zude là a Simən, bán so yínón bàn zàwa le? A bàn hínni làa wen yí wi mín wán hen le?» Lé búñ nòn á ba yí tàráa o Yeesu bío. <sup>4</sup> Ká a Yeesu màhá bía nòn ba yi: «Le \*Dónbeení ñi-cúa fɛero wé yí le kònbií lùu búenbúen yi. Ká bàn kùrú lóhó mí bɛere nùpua, lè bàn temínlowà lè bàn zĩ-ñúhũ nùpua bán máa wé kònbi o.» <sup>5</sup> O Yeesu yí wó yéréké bío bín, ká mu yínón ba vánvárowà nùwá yen na ó o bò mí níni wán á wɛéra. <sup>6</sup> Bío ba yí dó mí sía wo yi á wó a coon.

### *O Yeesu tonkaa mi ñi-kenínia lè ba nùwá ñun ñun (Matiye 10.5-15; Luki 9.1-6)*

Búñ món ó o Yeesu tò há lórá na bámakaa bín yi, á wee kàrán ba nùpua. <sup>7</sup> O von mí ñi-kenínia píru ñun á wee tonka lè ba nùwá ñun ñun. O nòn ho dànló ba yi, à ba wé kíkánáa ba cínáwa yi, <sup>8</sup> á bía bío kà nòn ba yi: «Mi yí bua dɛɛ à láráa ho wõhũ ká mu yínón le búin-za mí dòn. Mi yí bua bè-dínií, táá puure. Mi yáá pá yí bua wárí. <sup>9</sup> Mi zĩ há nakáa ká a búí yí bua báká búí à séení hia ó o zã.» <sup>10</sup> O o bínia bía: «Mi wé vaá zon lóhó lée lóhó yi, à le zii na mí làara yi lé

bɪn à mi kɛɛní yi fúaa mi léró ho lóhó mu yi. <sup>11</sup> Ká lóhó na sa wé pǎ le mi máa làa mí wán, tàá ká ɓa pǎ le mí máa jí mí cǎn, ká mi wee lé ho yi, à mi púaa mi zení khúkhúni kúia bɪn.\* A bɪn n̄ zéeni làa bán le ɓa wó khon.» <sup>12</sup> A ɓa ɓèn wà dɛn jii so wán, á vaá wee héɛ bue mu na ɓa nùpua yi le ɓa yèrè má mí yilera lè mí wára. <sup>13</sup> Ba cínáwa cèrèɛ ɓa wee ja lén bɪa ɓa wi yi, á mún wee khii ho jiló lè ɓa vánvárowà cèrèɛ, à wéɛ ɓa.

*O Zān Batiisi búeró bǐo*  
(Matiye 14.1-12; Luki 9.7-9)

<sup>14</sup> Bɪn n̄ wé ò o béɛ \*Herode† ja a Yeesu bǐo, lé bǐo ó o yèni ló hǎ lùà búenbúen yi. Ba nùpua búii wee bío le lé o Zān Batiisi á vèera, le lé bɪn n̄n ó o dà mu yéréké bǐo wee wéráa. <sup>15</sup> Ká ɓa búii bán ɓèn wee bío le mu lé o \*Elii. Ba búii yáá ɓèn wee bío le mu lé le \*Dónbeení jii-cúá fɛerowà na yáania n̄-kéní. <sup>16</sup> Bǐo ó o Herode ja mu kà, ó o le éee! Le o Zān Batiisi na mínén n̄n le jii ɓa kúio jùhú lé wón bɪnía vèera le.

<sup>17-20</sup> Bǐo kà lé bǐo mu wóráa: O Herode hǐa fó mín za Filiipu‡ ɓàn hǎa Herodiade yan. O o Zān bía n̄n wo yi: «Mín za ɓàn hǎa á fo yí ko à ù fé ya.» § Bǐo ó o Herodiade ja mu ó o sǐi cǎa Zān yi, á wi ò o cǎa a búeró yahó ká a màhǎ yí dàrna mu yí wó, lé bǐo ó o Herode mu fù wee hézón o Zān. O zū le o lée n̄-tente na bǐo sǎ le Dónbeení yi, ó o ɓèntín fù pan o bǐo. Hen ká a wee jí a bióní, ò o máa zūn bǐo o ò wé sese, ò o jòh̄n pá wa a bióní jiló. Ká bɪn pá yí hò bǐo ó o n̄n le jii á ɓa wiira a Zān mu can dó ho kàsó yi, á wéeraráa o Herodiade sǐi.

<sup>21</sup> A n̄nzoñ na ó o Herode mu teró wizonle bánbáa buée dǎn yi, ó o Herodiade wǎa hò bɪn yi á wóráa bǐo ó o lá wee leéka. Mu zoñ ó o Herode wó ho sǎn-beeni ò o von mí béeni n̄-beera, á von ɓa dásíwá júnása lè ho Kalilee kǎhú bá-zàwa. <sup>22</sup> Mu zoñ ó o Herodiade hǐnló á wà zon hen na ɓa wee dí ho sǎnú yi, á zoó yon. O o bǐo wéera a Herode làa bǐa ó o von sǐa. O o Herode wǎa bía n̄n o hǐnzoró yi: «Bǐo fo le fo ò cǎa à ù zéeni, á ï na mu foñ.» <sup>23</sup> Fúaa o hǐa báa á bía bǐo kà: «Bǐo búenbúen na á fo le fo o cǎa á ï ï na foñ, hàrí mu wé ï béeni ɓàn sanká màní, á ï pá à na mu foñ.» <sup>24</sup> O o hǐnzoró wǎa wà lée tùara mín nu yi: «Lé mu yén á ï ko à ï bío le o \*Herode na miì coon?» A wón bía n̄n mí hǐnló yi: «Lén zo o bío le o Zān Batiisi jùhú lé hǐa ò o na foñ.» <sup>25</sup> O o hǐnzoró dèeniá yèrè máa bánbáa zon o béɛ cǎn á zoó bía bǐo kà n̄n wo yi: «O Zān Batiisi jùhú lé hǐa à ù wǎa dé ho lenbuen yi na miì.» <sup>26</sup> O o béɛ sǎnía búenbúen yòó tò. Ká a màhǎ yí wi ò o pí bǐa ó o von yahó bǐo ó o báa bǐo yi. <sup>27</sup> Mí lahó yi ó o dèeniá tonkaa mí dásí n̄-kéní, á n̄n le jii yi le o vaa kúii o Zān Batiisi jùhú ɓua ɓuennáa. O o dásí n̄ni wà van ho kàsó zii yi, á vaá kúio o Zān Batiisi jùhú, <sup>28</sup> á dó ho lenbuen yi á buée n̄n o hǐnzoró yi, á wón ɓuan vaá n̄n mín nu yi. <sup>29</sup> Bǐo ó o Zān Batiisi n̄-kenínia ja mu, á ɓa buée lá a vaá nùuna.

*O Yeesu d̄inía ɓa minka z̄amáa*  
(Matiye 14.13-21; Luki 9.10-17; Zān 6.1-14)

<sup>30</sup> Ba tonkarowà vaá bɪnía ɓuara a Yeesu cǎn, á buée fɛera bǐo ɓa wó làa bǐo ɓa kàráanna búenbúen lè ɓa nùpua á n̄n wo yi. <sup>31</sup> Ba nùpua na wee ɓuen ká ɓa bɪn lén á boo dà, fúaa o Yeesu lè mi tonkarowà yí yú ho pǎahú máa díráa. Lé bɪn n̄n ó o bíaráa bǐo kà n̄n ɓa yi: «Mi ɓuen le wa khèn lé à mi lée yí vūñ c̄inú.» <sup>32</sup> A ɓarén mí dòn wǎa zon ho woohú á khèra ló van hen na á nùpue

\* **6:11** Mí loñ Matiye vūahú 10.14 † **6:14** O Herode na ɓa bía bǐo hen lé o Herode Antipaasi. ‡ **6:17-20** O Filiipu na ɓa bía bǐo hen lé yǐa hǐa wi ho Oroomu lóhó yi. Wón wi mí dòn là a Filiipu na fǎrá ho Sezaaree lóhó. O Herode hǐa fó ɓàn hǎa yan ká a yǐo wi lua. § **6:17-20** Mí loñ Levii nùwǎ vūahú (Lévitique) 18.16

mía yi. <sup>33</sup> Ká nùpua cèrèè màhã mɔn ɓa lénlò, á zūna ɓa. A ɓa lóka hã lórá búenbúen yi á búunia dú a Yeesu lè mí tonkarowà yahó van ho lahó mu yi. <sup>34</sup> Bïo ó o Yeesu zoó ló ho woohũ yi, ó o mɔn ɓa minka zãamãa. A ɓa màkárí ɓuan wo yi, lé bïo ɓa ɓonmín lòn pia na paro mía. O o wãa kàráanna ɓa làa bïo cèrèè. <sup>35</sup> Bïo le wii wee tè, ó o Yeesu nĩ-kenínia vá ɓueé ɓó a yi á bía nɔn wo yi: «Le wii tò, à hen na wa wi yi, á nùpue mía yi. <sup>36</sup> Bïo le ɓa nùpua mu lén va hã manawà lè hã lórá na sùarákaa hen, à vaa yà mu bïo dí.» <sup>37</sup> O o Yeesu bía nɔn ɓa yi: «Minén miten na mu bè-dínii ɓa yi.» Á ɓa bía nɔn wo yi: «Hári wa vaa yà wén-hãani\* khiá-ɓun búurú ɓuee na ɓa yi, á hon pá máa yí ɓa.» <sup>38</sup> O o Yeesu bía nɔn ɓa yi: «Mi vaa loŋ le léé búurú bïo yɛn ká mi cón.» Bïo ɓa van ɓuara, á ɓa bía nɔn wo yi: «Lée búurú bi-zàwa bïo hònú làa cezàwa bùaa ɓun.» <sup>39</sup> O o Yeesu wãa nɔn le ɓii mí nĩ-kenínia yi le ɓa sanká ɓa nùpua le ɓa kɛɛní lè mí kuio le ɓí-sio wán. <sup>40</sup> Á ɓa kará lè mí kuio. Ba ɓúí lé ho khiãmàni khiãmàni, ɓa ɓúí lé ho ɓúará-ɓun làa píru píru. <sup>41</sup> O o Yeesu wãa fó ho búurú bi-zàwa bïo hònú lè ɓa cezàwa bùaa ɓun ɓuan, ò o hóonía mí yahó ho wáayi á wee fio, ò o dó le Dónbeenĩ bárakà, ò o cèɛkaa ho nɔn mí nĩ-kenínia yi le ɓa sanká na ɓa nùpua yi. O mún sankaa ɓa cezàwa bùaa ɓun nɔn ɓa búenbúen yi. <sup>42</sup> Ba lè mí nĩ-kéní kéní yú dú á sù. <sup>43</sup> Ho búurú lè ɓa cezàwa na là ká á ɓa nĩ-kenínia khiiira, á mu sú hã sàkiwá píru ɓun. <sup>44</sup> Bïa dú mu, á ɓa báawa mí dòn á yú ho muaaseé hònú.

*O Yeesu wee varáka ho vū-beenĩ ɓumu wán  
(Matiye 14.22-33; Zãn 6.15-21)*

<sup>45</sup> Bũn mɔn ó o Yeesu dèɛnía kíkãa mí nĩ-kenínia yi le ɓa zo ho woohũ à dí mí yahó khi ho vū-beenĩ mɔn lè ho Betesayidaa lóhó cón, ká minén ñ na ho wõhũ ɓa zãamãa yi á ɓa à ɓoka. <sup>46</sup> Bïo ɓa saawaa mín yi vó, ó o vaá yòora le ɓúee ɓúí wán á wà yóó fio le Dónbeenĩ yi. <sup>47</sup> Ho tá á à bïo le mí ì hĩ, à bũn ho woohũ na ó o nĩ-kenínia zon á zoó wi ho vū-beenĩ sii yi. O o Yeesu mí dòn lée d̄in le ɓónbóore yi. <sup>48</sup> O o mɔn ò o nĩ-kenínia lò wee be lè ho woohũ pàró, lé bïo ho pinpiró wee sí ɓa yahó. Hã tá-tĩa yi, ó o Yeesu wee varáka mu ɓumu wán á mà ɓa, á wà vaá nikhĩí ɓa. <sup>49</sup> Bïo ɓa mɔn wo ò o wee varáka mu ɓumu wán, á ɓa wee leéka le o lée nĩ-hónbóní. Á ɓa wee wãamaka. <sup>50</sup> Ba búenbúen á yia yí mɔn wo mía. Á ɓa zónkaa dàkhĩina. Ká a Yeesu dèɛnía bía làa ba: «Mi hení mi s̄ia, mu lé ínén, mi yí zón bïo.» <sup>51</sup> O o yóó zon ho woohũ yi làa ba, á ho pinpiró d̄in. O o nĩ-kenínia wó coon dàkhĩina. <sup>52</sup> Ba yí zūna mu yéréké bïo na ó o wó lè ho búurú ɓàn kúará, lé bïo ɓa tun mí yiwa.

<sup>53</sup> Ba kãa ho vū-beenĩ khii d̄on ho lahó na ɓa le Zenɛzarɛɛte kõhũ, á ɓa can mí woohũ mu ɓumu ɓii. <sup>54</sup> Bïo ɓa zoó ló ho woohũ yi á ɓa nùpua na mɔn o Yeesu dèɛnía zūna a, <sup>55</sup> á ɓa héera bía a bïo. Á ɓa nùpua wee lé lùà búenbúen yi à ɓua mí vánvárowà ká ɓa wi mí dãmu s̄ia wán, à varáa o cón hen na ɓa wee ɓí le o wi yi. <sup>56</sup> Lùà búenbúen na ó o Yeesu wee va yi, hã ló-zàwa lè hã ló-beera lè hã manawà, á ɓa nùpua wee ɓua mí vánvárowà à varáa ho fémínlò lara yi ká ɓa yanka a le o díà le ɓa túiika a dà-zínii ɓi-kãa yi. Á bïa wee yí le túii yi, bán búenbúen wee wa.

## 7

*O Yeesu lè ɓa Farizíewa wee wãani  
(Matiye 15.1-9)*

\* **6:37** Le wén-hãnlò dà-kéní wee yí o nùpue nĩ-kéní wizon-kùure sámú sãanii.

<sup>1</sup> Ba \*Farizíewa lè ho \*làndá bïo zéenílowa nùwā yèn búí na ló ho Zeruzaléemu yi, á bueé kúaa mín wán kíníá o Yeesu yi. <sup>2</sup> Ba loína mən ò o ñi-kenínia búí wee dí à 6a yí sɛera mí níní á yí ceérráa mítén làa bïo ho làndá bòráa mu. <sup>3</sup> Mu bon, 6a Farizíewa lè 6a \*zúífùwa búenbúen á wee bè ho làndá na á bàn maáwà zéenia nən 6a yi. Ba máa wé dí ká 6a yí sɛera mí níní sese. <sup>4</sup> Ká 6a vaá ló ho yàwá yi à 6a máa dí ká 6a yí sɛera mítén. \*Làndáwá cèrèè na 6a yú mín maáwà cón á 6a wee bè yi: Hã ñuuníi sĩa, lè hã dđunà lè hã bãnamáwá, bïo na á hã ko à hã wé sɛeráa. <sup>5</sup> A 6a Farizíewa lè ho làndá bïo zéenílowa wáa túara a Yeesu yi: «Lée webio nən á ù ñi-kenínia yí máa bèráa ho kàránló na á wàn maáwà nən wən yi, á wee dí ká 6a níní yí sɛera làa bïo ho làndá bòráa mu?» <sup>6</sup> O o Yeesu wáa bía nən 6a yi: «Nì-khàwa yén! O \*Ezayii túiá sí mí wán pãhú na ó o fɛera le \*Dónbeení ñi-cúa na kà mi dđní yi. Bïo kà lé bïo ó o hĩa túara:

«Ba nùpua na kà wee búaaní mi lè mí ñiní,  
ká 6a yiwa yi, á 6a khèra làa mi.

<sup>7</sup> Le búaaní na 6a wee na mü ñuhú mía.  
Lé bïo 6a nùpua làndáwá

lé hĩa 6a wee kàrán làa mín.»\*

<sup>8</sup> O o Yeesu bíníá bía: «Le Dónbeení làndáwá á mi wee pí díá, ká mi bè 6a nùpua kàránló yi.» <sup>9</sup> O o pá bíníá bía: «Bïo mi pá le Dónbeení làndáwá à mi bò mín kùrú làndáwá yi lée bïo na se mi cón sá! <sup>10</sup> Mu bon. O \*Moyiize bía: «Kónbi mìn maá lè mìn nu.»† Mu mún bía: «Yia bía khon mìn maá tàá mìn nu dđní yi, wón ko làa búeró.»‡ <sup>11</sup> Ká minén bán wee kàrán 6a nùpua le ká nùpue bía nən mín maá yi tàá mìn nu yi le mí níi bïo na mí lá ko à mí séení làa wó lée Koroban. (Bún kúará le hãmu na bïo sã le Dónbeení yi.) <sup>12</sup> Se mi nən le níi wo yi ò o yí séení mín maá tàá mìn nu. <sup>13</sup> Ká mi wee wé ká sii se lé le Dónbeení bioní bàn báhéé á mi wee lén le wán lè mi kùrú làndáwá na mi wee zéení làa mín. Bún bàn sïwà cèrèè á mi wee wé.»

### *Mu bïo na wee tíi o nùpue* (Matiye 15.10-20)

<sup>14</sup> Bún món ó o Yeesu von 6a zãamáa á bía nən yi: «Mí búenbúen jí bïo kà à zún kúará: <sup>15</sup> Bïo ó o nùpue wee dí, bún dèe woon yí máa tíi wo. Bïo wee lé o sïi yi, bún lé bïo wee wé tíi wo. <sup>16</sup> [Yia wee jí bïo à wón jí bïo bía sese.]» <sup>17</sup> Bïo ó o Yeesu wà díá 6a zãamáa ó o vaá zon le zii yi, ó o ñi-kenínia zoó wee túa wo yi lè le wãhiire mu bàn kúará. <sup>18</sup> O o bía nən 6a yi: «Minén mún yí zũ mu bïowa mu yara le? Mi yí zũ le bïo ó o nùpue wee dí dèe woon yí máa tíi wo le? <sup>19</sup> Mu yí máa zo a sïi yi, ká mu wee zo a píohó yi ò o bíní lée ní kúia.» O Yeesu wee zéení làa hñn bioní so le ho dđnló búenbúen dà wee dí. § <sup>20</sup> O pá bíníá bía: «Bïo wee lé o nùpue sïi yi lé bïo wee tíi wo. <sup>21</sup> Lé bïo ó o nùpue sïi lé bín á hã yile-kora wee lé yi à dé o ho há-fénló lè ho bá-fénló lè mí sïwà yi, lè ho kónló lè le ñi-búee yi. <sup>22</sup> Hã wee na ò o wé o bá-fé tàá o há-fé, à sïi wé vá 6a nùpua bïowa yi, à wé o ñi-sũmúí, à wé khà 6a nùpua vïiní. O yú bïo na ò o wé. Le yandee wee keñ wo yi. O wé yáa 6a nùpua yèni, à wé búaaní mítén, à wé o bñnbú. <sup>23</sup> Bún bïowa so búenbúen wee lé o nùpue sïi yi. Bún lé bïo wee tíi wo.»

### *O sïi veere hãa na tà a Yeesu yi bïo* (Matiye 15.21-28)

\* 7:7 Mi loñ Ezayii vūahú 9.13 † 7:10 Mi loñ Léró (Exode) vūahú 20.12; Làndá zéeníló (Deutéronome) vūahú 5.16 ‡ 7:10 Mi loñ Léró (Exode) vūahú 21.17; Levii nùwā (Lévitique) vūahú 20.9 § 7:19 Mi loñ Bè-wénia vūahú 10.9-16

<sup>24</sup> Bũn mɔ́n ɔ́ o Yeesu ló dɛn lùe so yi á wà van ho kɔ́hũ na sùaràa yi lè ho Tiire lóhó. O vaá zon le zĩ bíi yi, á yí wi à ba zũn o bĩo. Ká a màhã yí sà míten yí yú. <sup>25</sup> Hãa bíi na hĩnló ɔ́ o cĩná wi yi á ɲá a sã. O o dɛɛnía wà buara a cɔ́n á buéé líi búrá a tá, <sup>26</sup> ò o flora a Yeesu le o ɲa a cĩná lén mí hĩnló yi. O hãa mu yĩnɔ́n zúifù, o ló ho Siiro-Fenisii kɔ́hũ yi. <sup>27</sup> O o Yeesu bía làa wo: «Día le ba háyúwá dí vé. Mu yí se à ba lá ba háyónzàwa dĩnló yénní kúia na ba booní yi.» <sup>28</sup> O o hãa bía nɔ́n wo yi: «Núhũso, mu bon. ƐƐ ká ba booní ɲɔ́n mún pá wee wé sèeka ho dĩnló na ba háyónzàwa wee dí ká ho ò kùenka.» <sup>29</sup> O o Yeesu wãa bía nɔ́n wo yi: «Û bíonĩ na á ù bía kà bío yi, á ï ɲɔ́n o cĩná léra ù hĩnló yi vó. Wãa hĩnĩ lén va ù zĩ.» <sup>30</sup> O o hãa bèn bĩnía wà van mí zĩ, á vaá yú mí hĩnló ò o dũma le dãmu dèe wán, ò o cĩná ló a yi.

### *O Yeesu wɛ́era a beke bíi*

<sup>31</sup> Bũn mɔ́n ɔ́ o Yeesu ló ho kɔ́hũ na á ho Tiire lóhó wi yi, á ló ho Sidɔ́n lóhó yi, á kãa hã Lórà Bìo Pírú kɔ́hũ yi bĩnía buararàa lè ho Kalilee vũ-beenĩ cɔ́n. <sup>32</sup> A ba bò là a ñĩ bíi buararàa o cɔ́n ò o lé o beke, á bíonĩ mún yí máa ɲí. Ba flora a Yeesu le o bè mí níní o wán. <sup>33</sup> O o Yeesu wãa fó arén mí dòn wàráa á khèra lè ba zãamãa, ò o kúaa mí nín-kízàwa o ɲikɔ́nna yi. Bũn mɔ́n ɔ́ o bò mí ɲinsãní o ñĩ dɛnle wán, <sup>34</sup> ò o hóonía mí yahó ho wáayi á wee fio, ò o vũuna sùɛɛ ò o bía nɔ́n o ñĩ yi: «Efata.» (Mu kúará le «hén»). <sup>35</sup> Mí lahó yi ɔ́ o ñĩ ɲikɔ́nna dɛɛnía wee ɲí mu bío, á dɛnle fá, á wee bío sese. <sup>36</sup> O o Yeesu henía mu nɔ́n bía wi bĩn búenbúen yi le ba yí bío bío wó kà à na nùpue yi. Ká bío ɔ́ o hò ba kà sii, á ba wãa wiokaa wee yényení mu. <sup>37</sup> Ba nùpua wó coon mu bío yi dàkhĩna. Ba wee bío: «Bìo ɔ́ o wee wé búenbúen bènɲĩn se. Hàrí ba bekewà ɲikɔ́nna wee ɲí mu bío. A bía bíonĩ lá yí máa ɲí wee bío sese.»

## 8

### *O Yeesu bĩnía dĩnía ba minka zãamãa (Matiye 15.32-39)*

<sup>1</sup> Hón pãahũ so yi á ba minka zãamãa ɲĩn wà buéé kúaa mín wán. Bìo á bío ba à dí mía, ɔ́ o Yeesu von mí ñĩ-kenínia á bía bío kà nɔ́n yi: <sup>2</sup> «Ba nùpua na kà màkàrí guan miĩ. Bío kà lé ba wizooní ɲĩn ká ba wi làa mi, á ba bè-dĩnii wãa vó. <sup>3</sup> Ká ï día ba kà sii ba wà, á ba wé è lé è lùiorá ho wɔ́hũ wán lé le hĩni. Lé bío ba cèrɛɛ léenía nà yi.» <sup>4</sup> O o ñĩ-kenínia bía nɔ́n wo yi: «Wa à yí mu bè-dĩnii wen le dùure na kà yi á à na bán minka zãamãa so yi?» <sup>5</sup> O o Yeesu tùara ba yi: «Lée búurú bío yɛn wi mi cɔ́n?» A ba bía nɔ́n wo yi: «Lée búurú bío hɛɲun.» <sup>6</sup> O o bía nɔ́n ba zãamãa yi le ba lii kɛɛní. O o fó ho búurú bío hɛɲun, ò o dó le Dónbeenĩ bārákà, ò o cèekaa ho nɔ́n mí ñĩ-kenínia yi le ba sankaa na ba zãamãa yi, á ba sankaa ho nɔ́n ba yi. <sup>7</sup> Cezàwa bùaa yɛn bíi mún lá ká ba cɔ́n. O o Yeesu dó le Dónbeenĩ bārákà ba cezàwa mu bío yi, ò o le ba ñĩ-kenínia mún sankaa bán na ba yi. <sup>8</sup> Ba búenbúen dú sù, ɔ́ o ñĩ-kenínia khuiira bío ká, á mu sú hã sàkiwá bío hɛɲun. <sup>9</sup> Ba báawa na kera bĩn á à yí muaaseé náa sii. Bũn mɔ́n ɔ́ o Yeesu nɔ́n ho wɔ́hũ ba yi le ba boka. <sup>10</sup> O o yòó zon ho woohũ bũn wán le mí ñĩ-kenínia á ɲɔ́n ho Dalamánuta kɔ́hũ.

### *Ba Farizíewa le o Yeesu wé yéréké bío bíi à mí mi (Matiye 16.1-4)*

<sup>11</sup> A ba \*Farizíewa buara buéé wee wãaní là a Yeesu. Ba wi ba khũaa o ɲii yi, á ba le o wé mu yéréké bío bíi na wee zéeni le o dàrĩló ló le Dónbeenĩ cɔ́n. <sup>12</sup> O o Yeesu yòó vũuna sùɛɛ ò o bía: «Lée webio nɔ́n á ho zuia nùpua wee càráa mu yéréké bío? Le ï mí ho tũiá na mia: Yéréké bío dèe woon máa zéeni làa mia.»



<sup>13</sup> O Yeesu wà díá 6a, á bíníá yòó zon ho woohú lè mí nǐ-kenínia á n̄n lè ho vū-beenǐ m̄n.

*Ba Farizíewa là a Heroode bio  
(Matiye 16.5-12)*

<sup>14</sup> O Yeesu nǐ-kenínia n̄nsāa á yí 6uan mu bè-díni. Búurú bi-za dà-kéní mí dòn lé hǐa wi 6a c̄n ho woohú yi. <sup>15</sup> O o Yeesu wǎa bíá bío kà heníá n̄n 6a yi: «Mí fání mí yǐo, à pa miten bío 6a \*Farizíewa là a \*Heroode bío yi. Ba bío 6onmín lè le ja-fíni.» <sup>16</sup> O o nǐ-kenínia wee bío mín yi: «O wee bío kà sǐi lé bío wa yí 6uan ho búurú.» <sup>17</sup> O o Yeesu zūna bío 6a wee bío, ó o tùara 6a yi: «Lée webio n̄n mí wee bíoráa le lé bío mí yí 6uan ho búurú? Mí pá dǐn yí máa jí mu bío à zūn mu kúará le? Mí tun mí yiwa le? <sup>18</sup> Mí lée muíwà lée, tàá mí yí máa jí bío. Mí so yí máa leéka mí yiwa bío kà wán le: <sup>19</sup> Bío á ĩ c̄ekaa ho búurú bío hònú n̄n 6a báawa muaaseé hònú yi, á bío dú ká na mí khuiira wàráa sú sàkíwá bío yen?» A 6a bíá: «Lée sàkíwá píru n̄n.» <sup>20</sup> O o bíníá tùara 6a yi: «Á bío á ĩ c̄ekaa ho búurú bío h̄n̄n á n̄n 6a báawa muaaseé náa yi, á bío dú ká na mí khuiira wàráa á sú sàkíwá bío yen?» A 6a bíá: «Lée sàkíwá bío h̄n̄n.» <sup>21</sup> O o Yeesu wǎa bíá n̄n 6a yi: «Ó, o! A hàrí lòn zuia à mí pá yí zū mu bío yara le?»

*O Yeesu wó ó o muíi búii wee mi*

<sup>22</sup> Bún m̄n á 6a wà vaá d̄n ho Betesayidaa lóhó. A 6a búii 6uan o muíi buararáa o Yeesu c̄n à 6a flora a le o túii wo yi. <sup>23</sup> O o Yeesu tò a muíi mu níi yi á lóráa ho donkíahú, á lée bò mí jinsání o yǐo wán, ò o bò mí níni o wán ò o tùara a yi: «Fo wee mí bío búii le?» <sup>24</sup> O o muíi yòó lońna ò o bíá: «Ĩ wee mí 6a n̄pua. Ba wee varáka, ká 6a màhá ka lòn v̄nsíá.» <sup>25</sup> O o Yeesu pá bíníá bò mí níni o yǐo wán, ó o lońna sese á m̄n mu bío wéréwéré. O wan á wee mí mu bío búenbúen w̄en. <sup>26</sup> O o Yeesu wǎa le o lén va mí z̄i, ká a yí líi zo lóhó yi.

*O Piere bíá le o Yeesu lé yia le Dónbeenǐ m̄n léra  
(Matiye 16.13-20; Luki 9.18-21)*

<sup>27</sup> Bún m̄n ó o Yeesu lè mí nǐ-kenínia wà n̄n lè há lórá na sùaráa yi là a Filiipu ló-faránii c̄n, hǐa 6a le Sezaaree. Bío 6a lá ho w̄hú wà, ó o Yeesu tùara 6a yi: «Lée webio 6a n̄pua wee bío ĩ dǎní yi?» <sup>28</sup> A 6a bíá: «Ba búii le fo lé o Zán Batiisi. Ba búii le fo lé o \*Elii. Ba búii bán 6̄n le fo lé \*Dónbeenǐ jí-cúa f̄erowà búii na yáania nǐ-kéní.» <sup>29</sup> O o bíníá tùara: «Ká minén bán 6̄n le ĩ lée wée?» O o Piere bíá n̄n wo yi: «Ūnén lé yia le Dónbeenǐ m̄n léra.» <sup>30</sup> O o Yeesu wǎa heníá mu n̄n 6a yi le 6a yí bío mu na n̄pue yi.

*O Yeesu wee bío mí húmú lè mí vèeró bío  
(Matiye 16.21-28; Luki 9.22-27)*

<sup>31</sup> Bún m̄n ó o Yeesu wee kàrán mí nǐ-kenínia ká a bío: «O \*N̄pue Za ko ò o lò be làa sòobé. Ba \*nǐ-kíá, lè le \*Dónbeenǐ yankarowà j̄únása, lè ho \*lándá bío zéenilowa á à pí a bío. Ba n̄pua à búe o ká há wízoní t̄n zon ò ò vèe.»

<sup>32</sup> O hǐa wee bío mu na 6a yi wéréwéré. O o Piere wǎa fó a á 6a vá ló, á lée wee bío làa wo. <sup>33</sup> Ká a Yeesu màhá yèrémáa khii lońna mí nǐ-kenínia yi ò o n̄makaa o Piere yi ká s̄i: «Va lé ĩ n̄sání lè ũ \*Satāni bíoní. Ū yilera yín̄n Dónbeenǐ yilera. Há lé 6a n̄pua yilera.»

<sup>34</sup> Bún m̄n ó o Yeesu von 6a z̄amáa lè mí nǐ-kenínia á bíá n̄n yi: «Yia wi ò o bè mií, à 6̄anso khí mí kùrú s̄i bío wéro yi, ká a wé lá mí \*kùrúwá pí\* à bèráa mií. <sup>35</sup> O n̄pue na wi ò o k̄nǐ mí muk̄nǐ wón á à v̄níní le. Ká yia màhá tà le

\* 8:34 Mi loń Matiye v̄ahú 10.38

mí ì vīnì le ìnén lè le Dónbeenì bìn-tente bío yi, wón á à kǎní le. <sup>36</sup> O nùpue lá yú ho ðímíjǎ bío búenbúen ò o khon le mukǎní binbirì yi, se lé ho cǔnú yén á bǎnso yú? <sup>37</sup> Lée webio ó o nùpue dà à kǎní lè mí mǎnákǎ? <sup>38</sup> Yia wee nīyi ìnén lè ì bioní bío yi ho zuia nùpua tǎhǔ, bǎa wee bǐnì le Dónbeenì món à wé mu bè-kora, ó o Nùpue Za bèn mún khíi nīyi bǎnso bío yi ká a khíi bǐnía buara mín Maá Dónbeenì cùkú beenì yi lè le Dónbeenì wáayi tonkarowà.»

## 9

<sup>1</sup> O Yeesu pá bǐnía bía nǎn ba yi: «Le ì mí ho tǔiá na mia: Ba nùwǎ yén búí wi hen á máa hí ká ba yí mǎn le \*Dónbeenì béenì láró lè ho pǎnká.»

*O Yeesu miníkaa le búee wán*  
(Matiye 17.1-13; Luki 9.28-36)

<sup>2</sup> Wizooní bío hèzǐn bǐn món, ó o Yeesu fó a Piere là a Zaaki là a Zǎn á yòoraráa le búee búí na dǎn wán á ba yòó wi bǐn mí dòn. O o Yeesu ðíndǐn miníkaa ba yahó, <sup>3</sup> á sǐ-zǐnia wee juiíka kǔiákǔiá, á ka pǔiapǔia. Hǎ cemú bǎn síi a nùpue na dà à ceé làa síi ho ðímíjǎ yi wón mía. <sup>4</sup> Yio búeeé tǐ, ò o \*Elii là a \*Moyiize\* ðíndǐn ló búeeé wee bío là a Yeesu.† <sup>5</sup> O o Piere wǎa bía nǎn o Yeesu yi: «Nì-kàránlo, mu wó se á wa wi hen. Wa à tá hǎ búkú zàwa bío tǐn: Ùnén dà-kénì, o Moyiize dà-kénì, o Elii dà-kénì.» <sup>6</sup> O yí zǔ bío o ò bío lé bío ba nǐnzàwa là arén mí bæere á zǎna dàkhíina. <sup>7</sup> A le dùndúure búí yòó ló líí pon ba yi á mu tǎmu búí sǎ wee jí le dùndúure mu yi: «Yia ká lé ì Za na á ì bǐ ì táká wán, mi wé jí a cǐn.» <sup>8</sup> Mí lahó yi á ba nǐ-kenínia loríkaa mí nǐsǎa yi, à ba màhǎ yí mǎn nǐ-veere ká yínǎn o Yeesu mí dòn.

<sup>9</sup> Bío ba ló le búee wán wee lii, ó o Yeesu bía nǎn ba yi: «Bío mi mǎn ká á mi yí bío le nùpua jí, ká mu yínǎn o \*Nùpue Za húmú là a vèeró mónðén.» <sup>10</sup> A ba tà bío ó o bía yi ká ba màhǎ wee tùaka mín yi: «Ho vèeró mu húmú mónðén bǎn kúará lé mu yén?» <sup>11</sup> A ba tùara a Yeesu yi: «Lée webio nǎn á ho \*làndá bío zéenílowa le o Elii ko ò o buen ho yahó?»‡ <sup>12</sup> O o bía nǎn ba yi: «Mu bon. O Elii ko ò o buen ho yahó à búee kúee mu bǐowa mí lara yi. Èe ká lée webio bèn mún nǎn á mu túararáa le Dónbeenì bioní vǔahǔ yi le o Nùpue Za lò ò be làa sòobéé, á ba mún máa mí a máa dé dèe yi. <sup>13</sup> Awa, á le ì bío mu na mia: O \*Elii mu buara ho yahó, á ba nùpua wó a làa bío ba síi vá yi làa bío mu túararáa le Dónbeenì bioní vǔahǔ yi o ðǎní yi.§»

*O Yeesu wéera a háyónza búí*  
(Matiye 17.14-20; Luki 9.37-43a)

<sup>14</sup> Bío ba búeeé dǎn ba nǐ-kenínia na ká, á ba búeeé yú à ba zǎamáa kínia ba yi, á ho \*làndá bío zéenílowa búí ðǐn wee wǎanì làa ba. <sup>15</sup> Ba nùpua miiníi là a Yeesu á mu vǐnǐkaa ba. A ba búunia wà búeeé tǎenì a yi. <sup>16</sup> O o Yeesu tùara mí nǐ-kenínia yi: «Lée webio mi wee wǎanì wán làa ba?» <sup>17</sup> O o búí ló ba zǎamáa yi á bía nǎn wo yi: «Nì-kàránlo, ì lá buan ì za buararáa ù cǐn, cǐná búí wi o yi á wee beé o lò. O wee hè o ò o máa bío yí. <sup>18</sup> Lùe lée lùe ká a bǐo mu hǐnǎn o wán, ò o cǐná mu fé o dé ho tá yi, ò o jǐnsǎ-khùankhúwa wé lé, à wé là mí jia, à pà día. A ì flora ù nǐ-kenínia le ba ja a cǐná mu lén wo yi, ká ba màhǎ yí ðǎnna mu.» <sup>19</sup> O o Yeesu bía nǎn ba yi: «Mí zuia nùpua bèntǐn yí dó mí síi le Dónbeenì yi bío bon. I màhǎ wǎa à jí ì yi mi bío yi, á wé è kàrán mia vaá ðǎ ho pǎahǔ yén coon? Mí bua a háyónza mu buennáa.» <sup>20</sup> A ba buan wo buararáa. O cǐná miiníi là a Yeesu ó o zèkéera a háyónza lè mí pǎnká. A wón líí lùwǎ ho

\* **9:4** Mí lorí Luki vǔahǔ 9.31 † **9:4** O Elii là a Moyiize lé le Dónbeenì nùpua na yánkaa wee fèe le jí-cúa na le nǐpomu yi. Ba húrun míana. ‡ **9:11** Mí lorí Malasii vǔahǔ 3.23 § **9:13** O Elii na ó o Yeesu le o buara ho yahó lé o Zǎn Batiisi ó o bía bío.

tá yi, á wee birónka, á jinsā-khùankhúá wee lé. <sup>21</sup> Ó o Yeesu tùara a háyónza bàn maá yi: «Mu wee wé o yi míana léé tàá lé lònbió?» A bàn maá bíá: «Lé o kúnkúzamu p̄ahú á mu búakáa yi. <sup>22</sup> P̄onna c̄èr̄èè yi ó o c̄íná mu wé lá a à dé ho d̄sh̄ú yi tàá mu jumu yi le mí ì búé. Ká fo dà à wé bíó búí, à ù màkárí w̄en à ù séení w̄en.» <sup>23</sup> Ó o Yeesu bíá n̄n wo yi: «Fo bíá le ká í dà mu. Yia dó mí s̄íi m̄íi á bíó búenbúen dà wee wé c̄ón.» <sup>24</sup> Mí lahó yi ó o háyónza bàn maá d̄ènía zoó w̄áamaa: «Í dó í s̄íi foñ ká ù màh̄á séení mí à í yí titika.» <sup>25</sup> Ó o Yeesu m̄n à ba z̄áamaa búunia wà bueé búé ba yi, ó o wee zá là a c̄íná kà s̄íi: «Ūnén c̄íná na wee wé ò o n̄pue máa bíó yí, à mún máa jí mu bíó, le í bíó mu na foñ, lé o háyónza mu yi, à yí b̄íní yí zo a yi h̄úú.» <sup>26</sup> Ó o c̄íná wee w̄áama, ò o z̄ékera a háyónza lè mí p̄ánká ò o ló. Ó o háyónza díá lòn n̄pue na húrun. Fúaa bíá wi b̄ín c̄èr̄èè wee bíó le o húrun. <sup>27</sup> Ká a Yeesu màh̄á líí fù a níi yi á h̄óníá làa wo ó o yòó d̄ín. <sup>28</sup> Bíó ó o Yeesu wà van le z̄íi yi á lè mí n̄-kenínia mí dòn p̄áníá wi, á ba tùara a yi: «Lée webio n̄n á warén yí dàr̄na yí j̄onnáa o c̄íná mu?» <sup>29</sup> Ó o Yeesu bíá n̄n ba yi: «Ho floró mí dòn lé h̄ia dà à ja a c̄íná na kà bàn s̄íi á à lén.»

*O Yeesu wiokaa wee bíó mí húmú lè mí vèeró bíó  
(Matiye 17.22-23; Luki 9.43-45)*

<sup>30</sup> B̄ín m̄n ó o Yeesu lè mí n̄-kenínia ló d̄én lùe so yi á k̄aa ho Kalilee k̄sh̄ú wà. O Yeesu yí wi à ba n̄pua z̄úú o d̄ání, <sup>31</sup> lé bíó ó o wee k̄arán mí n̄-kenínia. O wee bíó na ba yi: «O \*N̄pue Za á ba à dé ba n̄pua níni yi á ba à búé. O o húmú m̄n wizooní t̄ín ká a vèe.» <sup>32</sup> Ká a n̄-kenínia màh̄á yí z̄úna a b̄ioní mu kúará. A ba mún z̄ána, á yí wi ba t̄ua wo yi lè mu j̄uh̄ú.

*Lée wée po bíá ká?  
(Matiye 18.1-5; Luki 9.46-48)*

<sup>33</sup> B̄ín m̄n ó o Yeesu lè mí n̄-kenínia wà vaá d̄n ho \*Kap̄eyayuumu lóhó. Bíó á ba wà van le z̄íi yi ó o t̄uara ba yi: «Lée webio mí lá wee w̄ání wán ho w̄sh̄ú wán?» <sup>34</sup> A ba wó t̄été, lé bíó ba lá wee w̄ání, á wi ba z̄úú ȳia po barén na ká. <sup>35</sup> Ó o Yeesu w̄áa líí kará ò o von ba mí píru j̄un á bíá n̄n yi: «Hen ká ȳia wi ò o k̄éí bíá ká j̄uh̄ú wán, à bànso liíní mítén ba búenbúen yahó, à wé ba búenbúen ton-sá.» <sup>36</sup> Ó o fó a háyónza búí bueé d̄íníá ba yahó, á líí lá a yòó buan ò o bíá: <sup>37</sup> «N̄pue léé n̄pue na buan o háyónza na kà bàn s̄íi sese ínén bíó yi, se le ínén í b̄ere á bànso buan sese. A ȳia buan mi sese, se mu ȳin̄r̄ ínén á bànso buan sese, mu lé ȳia tonkaa mí ó o buan sese.»

*Yia yí máa fi làa w̄en se wón làa w̄en lée dà-kéní  
(Luki 9.49-50)*

<sup>38</sup> Ó o Z̄án bíá n̄n o Yeesu yi: «N̄-k̄aránlo, wa m̄n o níi búí ò o wee ja ba c̄ínáwa lè ù yèni, á wa lá wi à wa h̄e o, lé bíó ó o míá wa kuure yi.» <sup>39</sup> Ká a Yeesu màh̄á bíá n̄n ba yi: «Mí yí h̄e o, lé bíó á N̄pue na wó yéreké bíó lè í yèni á yí dà máa bíó b̄ín-kohó í d̄ání yi mí lahó yi. <sup>40</sup> Yia yí máa fi làa w̄en se wón làa w̄en lée dà-kéní. <sup>41</sup> Le í m̄i ho t̄úíá na mia: Yia n̄n mu jumu kóo-cúe mia lé bíó mi bíó s̄á ȳia le Dónbeení m̄n léra yi, wón bànso á à yí mu c̄nú máa k̄hí.

*Mi pa miten bíó mu bè-kohó wéró yi  
(Matiye 18.6-9; Luki 17.1-2)*

<sup>42</sup> «Ba háyúwá na dó mí s̄ia m̄íi á ȳia khà dó mu bè-kohó wéró yi, wón bànso á ba lá can le hue-beení fonle yi á lèera dó ho muh̄ú yi, b̄ín pá à wé s̄úaaní le lònbee na à yí o. <sup>43</sup> Ká mu lé ù níi wee dé fo mu bè-kora wéró yi, à ù kúii le díá. Fo yú le muk̄n̄i binbirí na máa vé lè ù níi dà-kéní b̄ín s̄úaaní bíó ba à dé fo le Dof̄íní d̄sh̄ú na máa hí lùe yi lè ù níni bíó j̄un. <sup>44</sup> [Ba s̄únbowa na wee là

hã sãnía wi bín, 6a yí máa hí. A ho dõhũ mún yí máa hí bín hùúu.)<sup>45</sup> Ká mu lé ù zeñ wee dé fo mu bè-kora wéró yi, à ù kúii le díá. Fo yú le mukãní binbirí na máa vé lè ù zeñ kéní bñn sũaaní bño 6a à dé fo le Dofíní dõhũ na máa hí lùe yi lè ù zení mí bño òun.<sup>46</sup> [«Ba sũbowa na wee là hã sãnía wi bín, 6a yí máa hí, á ho dõhũ mún yí máa hí bín hùúu.»]<sup>47</sup> Ká mu mún lé ù yère wee dé fo mu bè-kora wéró yi, à ù còkon le lén díá. Fo yú le \*Dónbeení béení lè ù yèn-kéní bñn sũaaní bño 6a à dé fo le Dofíní dõhũ na máa hí lùe yi lè ù yío mí bño òun.<sup>48</sup> [«Ba sũbowa na wee là hã sãnía wi bín, 6a yí máa hí. A ho dõhũ mún yí máa hí bín hùúu.»]\*

<sup>49</sup> «Nùpue lée nùpue á le Dónbeení khíi khén kúará lè le lònbee na ka lòn dõhũ bño, á à ceéráa wo, làa bño 6a hía wee wé kúeeráa mu yámú mu hãmu wán à ceéráa mu bño síi.†<sup>50</sup> Mu yámú yoo. Eε ká mu yámú yonyoró hía ló mu yi, á 6a à wé kaka á mu ù bñní ì zoráa? Minén mi beere keñ lòn yámú na yonyoró wi. Mi keñ mín wán làa héerá.»

## 10

### *Bño ó o Yeesu bía mu yaamu fáaró dǎní yi* (Matiye 19.1-12; Luki 16.18)

<sup>1</sup> Bñn món ó o Yeesu ló bín á wà van ho \*Zudee kõhũ, á khú ho Zurudën muhũ món. A 6a zãamáa tñn kúaaka mín wán hen na ó o wi yi. Ó o wee kàrán 6a làa bño ó o láa wee wé wéráa mu. <sup>2</sup> A 6a \*Farizíewa nùwã yèn búii vá bueé bó a yi. Ba wi à 6a yí o níi 6ua yi, á 6a tũara a yi: «Wa làndá wee na níi báa yi ò o òa mín hãa le?» <sup>3</sup> Ó o Yeesu mún tũara 6a yi: «Lé mu yén ó o \*Mõyiize làndá henía nòn mia mu dǎní yi?» <sup>4</sup> A 6a bía: «O Mõyiize nòn le níi le ká báa wi ò o díá mín hãa ò o lén, ò o wé mu yaamu fáaró vũahũ vé à bè yi díaráa wo.»\* <sup>5</sup> Ó o Yeesu wãa bía nòn 6a yi: «O Mõyiize mà bñn lé bño mi yí máa jí dèe. <sup>6</sup> Bñn mia á mu òuhũ búeeníi ká mu lá yí ka kã. Mu bño búenbúen lénlò pãahũ, á le Dónbeení «léra a báa, á léra a hãa.»† <sup>7</sup> «Bñn bño yi ó o báa á à díá mín maá lè mín nu ká à léé lè mín hãa, <sup>8</sup> á 6a mí nùwã òun á à wé sãnía dà-kéní.»‡ Ba wãa yínòñ nùwã òun, 6a lée ní-kéní. <sup>9</sup> Bño le Dónbeení ceéra mín yi à nùpue yí fáa.»

<sup>10</sup> A bño ó o Yeesu lè mí ní-kenínia hía zon le zli yi, á 6a wíokaa tũara a yi mu bño mu dǎní yi. <sup>11</sup> Ó o bía nòn 6a yi: «Báa na díá mín hãa ò o kũn fó hã-veere yan, se wón lée hã-fé bàn nín-yání hãa cón. <sup>12</sup> Mu lée dà-kéní là a hãa na díá mín báa ò o wà vaá yan bá-veere. Wón mún lée bá-fé.»

### *O Yeesu wee fan 6a háyúwá bño yi* (Matiye 19.13-15; Luki 18.15-17)

<sup>13</sup> Ba nùpua búii 6uan mí háyúwá 6uararáa o Yeesu cón le o bè mí níni 6a wán. Ó o ní-kenínia wee zá làa ba. <sup>14</sup> Ká bño ó o Yeesu mòn mu, ó o síi cã ó o bía nòn mí ní-kenínia yi: «Mí wé díá le 6a háyúwá buen í cón. Mí yí hè 6a. Mu bon, bía ka lè 6a háyúwá na kã bño síi, lé bán á à keñ le Dónbeení bá-zàmu yi. <sup>15</sup> Le í mí ho tũiá na mia: Yia yí tà le \*Dónbeení béení bño là a háyónza bño síi á bànso yí dà máa zo le yi hùúu.» <sup>16</sup> Bñn món ó o wee láka 6a 6ua ò o bò mí níni 6a ní-kéní kéní wán ò o fara le le Dónbeení wé mu bè-tentewá làa ba.

### *Ho nǎfòró bǎnso lè le Dónbeení béení bño* (Matiye 19.16-30; Luki 18.18-30)

<sup>17</sup> Bño ó o Yeesu wee lá ho wõhũ á à lén, à bñn ò o níi búii lùwá mà a, á bueé líi fáará mí nònkóòuná wán o yahó ò o tũara a yi: «Ní-kàránlo tente, lée webio

\* **9:48** Mi loñ Ezayii vũahũ 6.24 † **9:49** Mi loñ Levii nùwã vũahũ (Lévítique) 2.13 \* **10:4** Mi loñ Làndá zéenílò vũahũ (Deutéronome) 24.1, 3 † **10:6** Mi loñ Bño òuhũ búeeníi vũahũ (Genèse) 1.27; 5.2 ‡ **10:8** Mi loñ Bño òuhũ búeeníi vũahũ (Genèse) 2.24

á ì ko á ì wé à yíráa le mukānī binbirī na máa vé?»<sup>18</sup> O o Yeesu bía n̄n wo yi: «Lée webio n̄n fo wee veráa mi làa n̄-tente? N̄-tente mía ká mu yín̄n le Dónbeenī mí dòn.<sup>19</sup> Fo zū le Dónbeenī làndáwá na kà: Yí búe n̄pue, yí wé há-fénlò tàá bá-fénlò, yí n̄uaa b̄io, yí f̄i sabéré n̄pue n̄ii, yí khà n̄pue à fé b̄io, k̄nbi m̄in maá lè m̄in nu.»<sup>20</sup> O o n̄ii bía: «N̄-kàránlo, b̄in búenb̄uen á ì b̄ò yí hàrì ì yàrónzàmu p̄ahũ.»<sup>21</sup> O o Yeesu loína a yi, á wara a. O o bía n̄n wo yi: «B̄io dà-kéní ká á fo yí wó. Lén vaa yéé b̄io wi ũ c̄n búenb̄uen à sanká b̄an wárí na ba n̄-khenia yi, b̄in ká le Dónbeenī k̄ia na ho wáyai á fo ò yí. B̄in m̄ón à ũ b̄iní b̄uee bè m̄i.»<sup>22</sup> Ká a n̄ii n̄á h̄n b̄ioní so, ó o s̄nía tò, á yèrémáa wà ká a yilera yáara, lé b̄io ó o n̄ii b̄io boo.<sup>23</sup> O o Yeesu loína mí n̄-kenínia na k̄nia wo yi ò o bía: «Ho n̄áf̄oró b̄ansowà zoró le \*Dónbeenī b̄éni yi b̄ènt̄in lònbee wi.»<sup>24</sup> Há b̄ioní mu yáara ba hácirí làa s̄ob̄é. O o Yeesu pá b̄inía bía n̄n ba yi: «Wàn b̄nlowà, ho zoró le Dónbeenī b̄éni yi b̄ènt̄in lònbee wi.<sup>25</sup> O c̄n-n̄úmúku zoró lè ho mís̄imí k̄hũ á à wé wayi á à p̄on̄ o n̄áf̄oró b̄anso zoró le Dónbeenī b̄éni yi.»<sup>26</sup> Ba n̄-kenínia wó coon dàkh̄ina há b̄ioní mu b̄io yi. A ba wee tùaka m̄in yi: «Éee! A yia w̄aa dà à fen lée wée?»<sup>27</sup> O o Yeesu loína ba yi ò o bía: «B̄io yí dà máa wé ba n̄pua c̄n á dà wee wé le Dónbeenī c̄n. Lé b̄io le Dónbeenī dà b̄io búenb̄uen wee wé.»<sup>28</sup> O o Piere bía n̄n wo yi: «Loñ, warén ló díá b̄io lá wi wa c̄n búenb̄uen à wa b̄ò fon̄.»<sup>29</sup> O o Yeesu bía n̄n ba yi: «Le ì m̄i ho t̄iá na mia: Yia ló díá mí z̄i, lè m̄in z̄awa, lè m̄in h̄inni, lè m̄in nu, lè m̄in maá, lè mí z̄awa, lè mí manawà ínén lè ì b̄in-tente b̄io yi,<sup>30</sup> á b̄anso ò yí há z̄iní, lè m̄in z̄awa, lè m̄in h̄inni, lè ba nuwà, á à yí ba z̄awa, lè há manawà. A le lònbee m̄in ò yí o. Mu b̄an kh̄im̄ani kh̄im̄ani á b̄anso ò yí ho p̄ahũ na wa wi yi. A m̄in ò yí le mukānī binbirī na máa vé ho p̄ahũ na wà à b̄uen yi.<sup>31</sup> Éé ká b̄ia dú ho yahó b̄io kà wán á c̄èr̄é kh̄ii wé ba m̄ón-díwá. A b̄ia dú ho m̄ón b̄io kà wán á kh̄ii wé ba ya-díwá.»

*O Yeesu wioka wee b̄io mí húmú lè mí vèeró b̄io  
(Matiye 20.17-19; Luki 18.31-34)*

<sup>32</sup> O Yeesu làa b̄ia làa wo b̄ò m̄in w̄aa lá ho w̄hũ wee yòo ho Zeruzal̄emu. O o varákaa dú mí n̄-kenínia yahó. O o n̄-kenínia hácirí yáara, á b̄ia làa ba b̄ò m̄in z̄ana. O o Yeesu t̄in b̄inía f̄ó mí n̄-kenínia p̄irú n̄un, ò o wee b̄io b̄io ko mu wé o yi hen làa c̄inú à na ba yi: <sup>33</sup> «Mi loñ, wa wee yòo ho Zeruzal̄emu, hen na ó o \*N̄pue Za ba à dé le \*Dónbeenī yankarowà n̄únása lè ho \*làndá b̄io zéenilowa n̄ii yi. Ba à s̄iní a n̄úhũ, á à na b̄ia yín̄n ba \*zúifùwa yi á ba à búe.<sup>34</sup> Bán á à z̄uánka a yi, á à p̄uiní mí n̄ins̄aní ì kúee o wán, á à ha a lè há làb̄aaní, á à búe o. Ká há wizooní t̄in zoñ o ò vèe.»

*B̄io ó o Zaaki là a Z̄an wee f̄io o Yeesu c̄n  
(Matiye 20.20-28)*

<sup>35</sup> B̄in m̄ón ó o Zebedee z̄awa Zaaki là a Z̄an á b̄ueé b̄ó a Yeesu yi á bía n̄n wo yi: «N̄-kàránlo, wa wi à ũ wé b̄io wa à f̄io ũ c̄n à na w̄en.»<sup>36</sup> O o Yeesu tùara ba yi: «Lé mu yén á mi le ì wé na mia?»<sup>37</sup> A ba bía n̄n wo yi: «Hen ká ũ kh̄ii wi ũ b̄éni c̄ukú yi, à ũ tà díá le wa k̄ení ũ n̄is̄aa. O n̄-kéní k̄ení lè ũ n̄in-t̄iání, à yia so k̄ení lè ũ n̄in-kááhó.»<sup>38</sup> O o Yeesu bía n̄n ba yi: «B̄io mi wee f̄io á mi yí z̄ú n̄úhũ. Mi so dà a lá le lònbee na à dé mi mu húmú yi làa mi le?»<sup>39</sup> A ba le ũuu le mí dà mu. O o Yeesu bía n̄n ba yi: «Mu bon. Le lònbee na à yí mi b̄an síi á à yí mia. Mi ì zo le lònbee mu yi.<sup>40</sup> Ká mu màhá yín̄n ínén á à

§ 10:19 Mi loñ Léró v̄uahũ (Exode) 20.12-16; Làndá zéeniló v̄uahũ (Deutéronome) 5.16-20 \* 10:37 Mi loñ Matiye v̄uahũ 20.21



<sup>11</sup> Bïo ó o Yeesu vaá dñn ho Zeruzalεmu, ó o wà van le \*Dónbeenĩ zĩ-beeni lún yi, á zoó lońkaa le khii fò. Bũn món ó o fó mí nĩ-keninia píru j̄un à 6a bĩnia j̄on ho Betanii. A bũn à le wii wãa tò.

*O Yeesu dánkánia le v̄indèe na 6a le fikiyée*  
(Matiye 21.18-19)

<sup>12</sup> Mu tá na lée tñn, p̄aahũ na 6a wee lé ho Betanii yi á à lén, à bũn ò o Yeesu á le hĩni dà. <sup>13</sup> O khèra m̄on le v̄indèe na 6a le fikiyée à le sà ñin. O o wà le mí vaá loń le mí ì yí bia le wán lé. O o vaá yú à lée v̄onna mí j̄ii yi, lé bïo mu yí wó hã v̄insia mu haró p̄aahũ. <sup>14</sup> O o Yeesu wãa bía n̄on le v̄indèe mu yi: «Fo máa bĩnĩ máa ha bia hùúu á nùpue máa dí.» O o nĩ-keninia j̄á bïo ó o bía.

*O Yeesu j̄on 6a bè-yèerowà*  
(Matiye 21.12-17; Luki 19.45-48; Zãn 2.13-22)

<sup>15</sup> Ba vaá dñn ho Zeruzalεmu ó o Yeesu wà vaá zon le \*Dónbeenĩ zĩ-beeni lún yi á zoó wee j̄a 6a bè-yèerowà lè 6a bè-yàwa. Ba wén-p̄arílowà tabáriwa, làa bĩa wee yèé 6a 6uàabúunĩ kanmúinĩ ó o dónkaa kúaa. <sup>16</sup> O wee hè 6a le nùpue yí 6ua dèe à kãanáa ho lún mu yi. <sup>17</sup> O o màhã wãa wee kàrán 6a nùpua làa bïo kà: «Le Dónbeenĩ bionĩ v̄uahũ yi á mu bía: † zii 6a wé è ve le kãna nùpua 6úen6úen floró zii.†» O o Yeesu bĩnia bía: «Á minén wó le lè 6a k̄ñlowà lùe hã?» <sup>18</sup> A le \*Dónbeenĩ yankarowà j̄únása lè ho \*lándá bïo zéenilowa j̄á mu á 6a wee cà bïo 6a à wé wé è 6úeráa o Yeesu. Ba zãna a lé bïo ó o kàránló á 6a zãamáa 6úen6úen sia wee wa bïo yi. <sup>19</sup> Bïo le wii tò ó o Yeesu lè mí nĩ-keninia á ló ho lóhó yi lée wà.

*Mi dé mi sia le Dónbeenĩ yi*  
(Matiye 21.20-22)

<sup>20</sup> Mu tá na lée tñn yĩnbii bùirii ká 6a lá ho wõhũ wà, á 6a vaá m̄on ho fikiyée mu à ho hon lè mí nanĩ 6úen6úen. <sup>21</sup> O o Piere leékaa bïo wó khiina bïo, ó o bía n̄on o Yeesu yi: «Nĩ-kàránlo, loń. Ho fikiyée na fo dánkánia á hon.» <sup>22</sup> O o Yeesu wãa bía n̄on mí nĩ-keninia yi: «Mi dé mi sia le Dónbeenĩ yi. <sup>23</sup> Le † mĩ ho tũia na mia: Ká a 6úii lá bía lè le 6úee na kà: † Hĩnĩ hen na fo wi yi à vaa zo ho mu-beeni yi. † Ká 6ãnsò yí titikaa ò o dó mí s̄ii le Dónbeenĩ yi le bïo mí bía á à wé, á mún ñ wé á à na a yi. <sup>24</sup> Lé bũn n̄on á ì wee bíoráa mu á à na mia: Hen ká mi wé wee fio bïo 6úii le Dónbeenĩ c̄on à mi láa mu yi le mu yú vó. Le è wé mu á à na mia. <sup>25</sup> Mi wé sansan wee fio, ká a 6úii wó khon làa mia á mi sia wee c̄i bïo yi, à mi s̄en mu día. Bũn ká m̄in Maá Dónbeenĩ á mún ñ s̄en mi bè-kora á à día.» <sup>26</sup> [Ká mi yí máa tà s̄en día na 6a yi, á m̄in Maá na wi ho wáayi mún máa wé è s̄en mi bè-kora máa día.]

*O Yeesu p̄anká ló wen?*  
(Matiye 21.23-27; Luki 20.1-8)

<sup>27</sup> Bũn món á 6a wãa j̄on ho Zeruzalεmu. Bïo ó o Yeesu zoó wee varáka le \*Dónbeenĩ zĩ-beeni lún yi, á 6a yankarowà j̄únása lè ho \*lándá bïo zéenilowa lè 6a nĩ-kia á wà 6ueé 6ó a yi <sup>28</sup> à 6a tũara a yi: «Fo yú le n̄ii wen wee wéráa bïo kà? Lée wée n̄on mu wéró n̄ii foñ?» <sup>29</sup> O o Yeesu bía n̄on 6a yi: «Inén mún ñ tũa mia làa bïo dà-kénĩ. Ká mi tà á zéenía mu, á ì 6èn mún ñ zéenĩ yia n̄on mu bïowa mu bàn wéró n̄ii mi làa mia. <sup>30</sup> Yia n̄on le n̄ii o Zãn yi le o wé bátízé 6a nùpua lée wée? Lé le Dónbeenĩ lée, tàá lé 6a nùpua? Mi bío lon!» <sup>31</sup> A 6a yèrémáa wee wãaní m̄in yi: «Ká wa le lé le Dónbeenĩ tonkaa wo, o ò bïo le lée webio n̄on á wa yí tàráa o bïo. <sup>32</sup> Tàá ká wa 6èn le lé 6a nùpua tonkaa wo, á mu ù wé kaka?» Ba zãna 6a zãamáa lé bïo á bán 6úen6úen wee leéka le o Zãn hĩa lé le \*Dónbeenĩ j̄i-cúa f̄ero binbirĩ. <sup>33</sup> A 6a wãa bía n̄on o Yeesu yi: «Wa yi

† 11:17 Mi loń Ezayii v̄uahũ 56.7

zũ yĩa tonkaa wo.» O o Yeesu bía nɔn ɔa yi: «Àwa, á ìnén mún máa zéení yĩa nɔn le níi mi á ì wee wéráa bío kà.»

## 12

*Ho èrèzén v̄ns̄ia buahó v̄arowà w̄ahiire  
(Matiye 21.33-46; Luki 20.9-19)*

<sup>1</sup> Bũn mún ó o Yeesu w̄aa wee bío làa ba le h̄a w̄ahio: «Nii ɔúí h̄ia léra ho èrèzén v̄ns̄ia buahó á son ho dándá k̄n̄ia yi, á có ho k̄h̄ú na ó o wé è ɔaa ho èrèzén yi. O mún son o paro lùe. Bũn mún ó o w̄aan̄ia tò le ɔa nùpua ɔúí na à và ho, ò orén wà van le kh̄úii. <sup>2</sup> P̄ah̄ú na ho èrèzén wee be yi, ó o tonkaa mí ton-sá ñi-kéní le o va ɔa nùpua mu c̄s̄n le ɔa khé b̄io b̄io s̄á mí yi à na. <sup>3</sup> A ɔa nùpua mu vaá han wo á díá ó o wà le mí níi k̄am̄áa. <sup>4</sup> O o m̄oh̄ú ɔanso b̄in̄ia tonkaa mí ton-sá veere. A wón ɔa vaá v̄uaana v̄uaana ɔúh̄ú, à ɔa là là a. <sup>5</sup> O o m̄oh̄ú ɔanso t̄in pá b̄in̄ia tonkaa ñi-veere. A ɔa vaá ɔó wón. Lé kà síi ɔa wó le ɔa ton-sáwá c̄èr̄è na ó o m̄oh̄ú ɔanso tonkaa. Ba ɔúí ɔa han, à ɔa ɔúí ɔa ɔó. <sup>6</sup> O m̄oh̄ú ɔanso za na ó o b̄ò mí tàkà wán lé yĩa w̄aa ká a c̄s̄n. A wón lé yĩa ó o tonkaa, ò o wee leéka: I za wón ɔa à k̄n̄bi. <sup>7</sup> B̄io ɔa nùpua mu yère dá a wán, á ɔa wee bío mín yi: «Yĩa lua kà lé yĩa á ho m̄oh̄ú b̄io kh̄ii sí yi. Mi wa ɔúe o á ho m̄oh̄ú b̄io w̄aa à sí w̄en.» <sup>8</sup> A ɔa h̄in̄on w̄ira a za mu ɔó, á lá léè lèera díá le ho soró mún.» <sup>9</sup> O o Yeesu w̄aa t̄uara ɔa yi: «Lé mu yén á ho m̄oh̄ú ɔanso w̄aa à wé? O o ò ɔuen ɔueé ɔúe ɔa nùpua mu, ká a cà ñi-vio á à k̄úee mí m̄oh̄ú mu yi. <sup>10</sup> Le b̄ion̄i na kà á mi so ð̄in̄ yí k̄ar̄anna le Dónbeen̄i b̄ion̄i v̄uah̄ú yi yí m̄on le?

«Le huee na ɔa so-sowa fù p̄á díá lé ð̄io h̄ia ɔueé ɔuan ho soró ð̄in̄ia.

<sup>11</sup> B̄io kà lé b̄io ó o N̄uh̄úso Dónbeen̄i wó, mu léè bè-tente wa yèn-d̄án̄i yi.\*»

<sup>12</sup> Ba \*z̄uif̄uwa ɔún̄asa wee cà b̄io ɔa a ð̄in̄ wán á à w̄ir̄áa o Yeesu, lé b̄io ɔa z̄ú le lé ɔar̄én á le w̄ahiire mu wà b̄ò wán. È ɔa ká b̄io ɔa z̄ána ɔa z̄am̄áa, á ɔa díá wo à ɔa wà.

*Ho làn̄pó c̄aló à na ho Oroomu b̄éé yi b̄io  
(Matiye 22.15-22; Luki 20.20-26)*

<sup>13</sup> Bũn mún á ɔa tonkaa ɔa \*Fariz̄īewa n̄uw̄a ȳen ɔúí là a \*Herode kuure nùpua n̄uw̄a ȳen ɔúí o Yeesu c̄s̄n le ɔa ɔuee t̄uara wo yi, à ȳir̄áa o níi ɔua yi. <sup>14</sup> A ɔa ɔueé bía nɔn wo yi: «N̄i-k̄ar̄án̄lo, wa z̄ú le fo wee m̄i ho t̄úíá. Fo yí máa z̄s̄n nùpue. Fo mún yí máa kà nùpue ȳio. B̄io le Dónbeen̄i le ɔa nùpua wé ɔua le mít̄en lé b̄ũn ɔan̄ k̄ar̄án̄ló bin̄bir̄i á fo wee na. Awa, á ù b̄io na w̄en. Wa làn̄dá yi á ho làn̄pó ko ho wé c̄á na ho Oroomu k̄h̄ú b̄éé yi léé, tàá mu yí ko làa wéró? Wa ko wa wé c̄á ho léé, tàá wa wé yí c̄á ho?» <sup>15</sup> O o Yeesu z̄úna le b̄io ɔa lon bin̄bir̄i á ɔa yí bía. O o w̄aa bía nɔn ɔa yi: «Mí wí mí kh̄úaa ì ɔúí yi à ȳir̄áa ì níi ɔua yi le we? Mí cà le w̄én-h̄ón̄ló ɔúí na mi le ì loí.» <sup>16</sup> A ɔa cà le ɔueé nɔn wo yi. O o Yeesu t̄uara ɔa yi: «Ho yahó le le yèni na wí le w̄én-h̄ón̄ló mu wán á wée te?» A ɔa bía: «Lé ho Oroomu b̄éé.» <sup>17</sup> O o Yeesu w̄aa bía nɔn ɔa yi: «Àwa. B̄io s̄á ho Oroomu b̄éé yi à mí na mu wo yi. Ká b̄io ɔen s̄á le Dónbeen̄i yi à mí na mu le yi.» A ɔa wó coon b̄io ó o bía b̄io yi.

*Ba ñi-h̄ia v̄èeró b̄io  
(Matiye 22.23-33; Luki 20.27-40)*

<sup>18</sup> Ba \*Sadus̄īewa lé b̄ia le ɔa ñi-h̄ia máa v̄èe. Wizonle ɔúí, á ɔa ɔúí á ɔueé ɔó a Yeesu yi á t̄uara a yi kà: <sup>19</sup> «N̄i-k̄ar̄án̄lo, b̄io ó o \*M̄oyiize t̄uara hen̄ia nɔn w̄en lé b̄io kà: «Hen ká a ɔúí yan mín h̄áa á húrun ò o yí yú za làa wo, á ɔan̄ za ko ò o

\* 12:11 Mi loí Lení v̄uah̄ú (Psaumes) 118.22-23



fé bân háa ya à te ba zàwa yi mín za mu yèni yi.»<sup>† 20</sup> Awa. Ka lòn nùpua nùwã hẹ̀nun búí yánkaa léé zàwa síi. Ó o yahón so yan mín háa á húrun ò o yí yú za làa wo. <sup>21</sup> Ó o ɲun níi so fọ́ a maháa mu yan á húrun ò o yí yú za làa wo. Lé bún ó o tɛn níi so bío mún wóráa. <sup>22</sup> Ba mí nùwã hẹ̀nun yan wo bènía á húrunka ò o búí yí yú za làa wo. Mu bân véenii ó o háa mu mún húrun. <sup>23</sup> Awa. Nònzoñ na ba ñi-hía á à vèe yi ó o háa mu bío á à sí a yén yi? Bío ba mí nùwã hẹ̀nun màhá yan wo bènía.» <sup>24</sup> Ó o Yeesu bía nɔn ba yi: «Mi wee vɛ́iní miten. Í bía bún lé bío mi yí zú le Dónbeení bioní vūahú bioní kúará. Mi mún yí zú le le Dónbeení dà bío búenbúen wee wé. <sup>25</sup> Mu bon. Ba ñi-hía khíi vèera á ba báawa lé ba háawa máa bini máa ya mín. Ba à bonmín le le Dónbeení wáayi tonkarowà ho wáayi. <sup>26</sup> Ba ñi-hía vèeró dání yi á mi so ñin yí kàrána ho lahó na wee bío le vɛ́ndè-za na ho dōhú wi yi bío o Mɔyiize vūahú yi yí mɔn le? Mu túara bin le le Dónbeení bía nɔn o Mɔyiize yi: «Inén lé o \*Abarahaamu là a \*Izaaki là a \*Zakoobu bân Dónbeení.»<sup>‡</sup>» <sup>27</sup> Ó o Yeesu wáa bía: «Le Dónbeení lé bía yí wi lua bân Dónbeení ká le yínɔn ñi-hía bân Dónbeení. Mi sòobáa wee vɛ́iní miten dà.»

*Le Dónbeení làndá na bío here po hía ká*  
(Matiye 22.34-40; Luki 10.25-28)

<sup>28</sup> Ho \*làndá bío zéenílo búí ná ba wáanii. Ó o mɔn ò o Yeesu bía se nɔn ba Sadusíewa yi ó o vá bueé bó a yi ò o túara a yi: «Le Dónbeení làndáwá búenbúen tlahú á lé ho yén bío here po hía ká?» <sup>29</sup> Ó o Yeesu bía nɔn wo yi: «Le Dónbeení làndáwá yi á hía ká lé hía bío here po hía ká: «\*Isirayele ñipomu, jí bío ká: Wa Nuhúso Dónbeení lé o Nuhúso mí dòn. <sup>30</sup> Fo ko à ù wañ ù Nuhúso Dónbeení le ù síi búenbúen, le ù mànaká búenbúen, le ù yilera búenbúen, le ù pánká búenbúen.»<sup>§</sup> <sup>31</sup> Hía sá ho yi lé hía ká: «Fo ko à ù wañ mí ninza làa bío fo waráa úten bío síi.»\* \*Làndáwá na kún bío here á po há bío ɲun na ká hín mía.» <sup>32</sup> A ho làndá bío zéenílo wáa bía nɔn o Yeesu yi: «Nì-kàránlo mu se, bío fo bía lé ho tuiá. O Nuhúso lé le Dónbeení mí dòn. Dónbeení búí kún mía ká mu yínɔn lerén. <sup>33</sup> A wañ le Dónbeení le ù síi búenbúen, le ù yilera búenbúen le ù pánká búenbúen, à mún wañ mi ninza le ùten bío síi, bún sūaaní mu hām na ba wee wé na le Dónbeení yi le ba bà-kùio na ba wee ya le le muini na le Dónbeení yi.» <sup>34</sup> Ó o Yeesu mɔn ò o ñii mu bía ba bè-zūrlowà bioní ó o bía nɔn wo yi: «Hen làa cɛ́inú ká fo ò keñ le Dónbeení bá-zamu yi.» Bún mɔn ó o búí wáa yí binia yi khà miten yí túara a yi làa bío búí.

*Yia le Dónbeení mɔn léra bío*  
(Matiye 22.41-46; Luki 20.41-44)

<sup>35</sup> Mu wó ká a Yeesu wee kàrán ba nùpua le \*Dónbeení zí-beeni yi, ó o túara bío ká: «Ho \*làndá bío zéenílowa dà a wé kaka a bíoráa le yia le Dónbeení mɔn léra lé o \*Daviide mɔnmànii? <sup>36</sup> Lé bío ó o \*Daviide mí beere á le Dónbeení Háciri wó ó o bía bío ká:

«O Nuhúso Dónbeení bía nɔn í Nuhúso yi:

Buee keení í nín-tiání fúaa ká í búrá ù zúkúsa ù tá á ù bò ù zení wán.»<sup>†</sup>

<sup>37</sup> «Bí o ó o \*Daviide wee ve yia le Dónbeení mɔn léra le mí Nuhúso. Ó o wé o Nuhúso ká a mún pá à wé o mɔnmànii kaka?» Ba zāamāa wee jí a Yeesu cɛ́n le le sí-wεε.

*Mi yí wé le ho làndá bío zéenílowa bío*  
(Matiye 23.1-36; Luki 20.45-47)

<sup>†</sup> 12:19 Mi loñ Làndá zéenílo vūahú (Deutéronome) 25.5-6    <sup>‡</sup> 12:26 Mi loñ Léro vūahú (Exode) 2.6    <sup>§</sup> 12:30 Mi loñ Làndá zéenílo vūahú (Deutéronome) 4-5    \* 12:31 Mi loñ Levii nùwã vūahú (Lévitique) 19.18    <sup>†</sup> 12:36 Mi loñ Lení vūahú (Psaumes) 110.1

<sup>38</sup> Bïo ó o Yeesu wee kàrán 6a zâamâa ó o wee bïo na 6a yi: «Mi yí wé lè ho \*làndá bïo zéenílowa bïo. Bán na wa hã báká-beera zíló à wé hékaraa. Ba wi 6a nùpua wé tèní 6a yi lè le kònbii 6a zâamâa fèminló lara yi. <sup>39</sup> Ba \*zuífùwa kàránló zíní yahón kanmúiní lè ho ðínló ðiiní kèniní na seka á 6a wé hueeka kèní yi. <sup>40</sup> Ba wee khà 6a mahãawa à fé ní bïo búenbúen. Ba mún wa ho floró na túee wéró à wé lè 6a térénna. Barén cítí khíi wee here le Dónbeení cón.»

*O mahã-khenii hãmu bïo*  
(Luki 21.1-4)

<sup>41</sup> O Yeesu kará le \*Dónbeení zî-beení hãmu 6onkoní nísání á wee loí bïo 6a zâamâa wee kúeeráa le wáí le yi. Ho nãfòró 6ànsowà cèrèe wee 6uee kúee le wáí na boo. <sup>42</sup> Mahã-khenii 6úi mún 6uee kúaa mí tòmónwà bïo òun. <sup>43</sup> O o Yeesu wãa von mí nî-kenínia á bía nòn yi: «Le í mí ho túiá na mia: O mahã-khenii na kà bïo na ó o kúaa á boo po bïa ká búenbúen bïo. <sup>44</sup> Lé bïo le wáí na 6a búenbúen wó lè mu hãmu lé ðio 6a yú puuní. O orén lè mí khemu, ò o pá kúaa bïo wi o cón búenbúen na ó o lá wé è dí.»

## 13

*Ho ðímíjà véro là a Nùpue Za 6uenló bïo*  
(Matiye 24.1-44; Luki 21.5-33)

<sup>1</sup> Bïo ó o Yeesu zoó ló le \*Dónbeení zî-beení lún yi, ó o nî-kenínia nî-kéní bía nòn wo yi: «Nî-kàránlo, hã huua na kà 6èntín seka, á hã mún 6ùaaaka. Hã soni dãamu yàá!» <sup>2</sup> O o Yeesu bía nòn wo yi: «Fo mòn hã dãamu lon? Èe ká huee khíi máa kèí mí ninza huee wán. Mu búenbúen khíi fi.»

<sup>3</sup> Bún món ó o Yeesu yòó kará hã Oliivewa vînsîa 6úee wán á sánsáa le Dónbeení zî-beení. O o Piere là a Zaaki là a Zân là a Andere na wi làa wo mí dòn á tùara a yi: <sup>4</sup> «Lé ho pãahú yén á mu bïo mu ù wé yi? A lé mu bïo yén khíi zéení le mu wéró pãahú ðòn?» <sup>5</sup> O o Yeesu wãa bía nòn 6a yi: «Mi pa miten bïo. Mi yí día le nùpue khà mia. <sup>6</sup> Nùpua cèrèe khíi 6uen í yèni yi á à bío: «Í lé o Krista.» Ba à khà nùpua cèrèe á à vîiní. <sup>7</sup> Ká mi khíi wee jí hã hãa táró sã, hãa lúio yi làa hã khèra làa mia à mi yí le mi yiwa dé, lé bïo á bún bïowa so ko mu wé ho yahó. Ká bún ðènía máa wé ho ðímíjà véro. <sup>8</sup> Ho síi 6úi khíi wé è lé vaá fi lè ho síi veere. A ho kòhú 6úi khíi wé è lé vaá fi lè ho kã-veere. Ho tá ðékéro khíi wé hã lùà 6úi yi. A le hîni khíi lé. Mu ù wé làa bïo o hã-sãníso sãní vía wee wé 6úakáráa bïo síi.

<sup>9</sup> «Èe ká minén pa miten bïo. Ba nùpua khíi wé è 6ua mia á à varáa ho pánká 6ànsowà cón á bán vaá cítí mia. Ba wé è ha mia 6a \*zuífùwa kàránló zíní yi. Ba wé è 6ua mia á vaá ðíní hã kãna òúnása lè 6a bá-zàwa yahó bïo mi tà mi bïo yi. Lé bún mi ù bè yi á à zéenínaa í bïo làa ba. <sup>10</sup> Mu bon, sãni ho ðímíjà vé, á le Dónbeení bín-tente ko le bue à na hã síiwà búenbúen yi. <sup>11</sup> Hen ká 6a khíi wé wíikaa mia á 6uan vannáa le cítí yi à mi yí le mi yiwa fèn ðè bïo mi vaá bío bïo yi. Hón pãahú so yi á hã bioní na à bío ò na mia lé hã à mi bío. Lé bïo á hã máa lé minén mi bèere yi. Mu lé le Dónbeení Hácírí á à dé hã mi òiní yi. <sup>12</sup> Ba nùpua 6úi wé è dé mín kùrú zàwa á à na 6a à 6úe. Hàrí 6a maáwà 6úi á à wé mu 6àn síi lè mí zàwa. Ba zàwa 6úi mún ñ hîní mín maáwà wán, á à na 6a 6a à 6úe. <sup>13</sup> Ba nùpua búenbúen á à òiní mia bïo mi tà mi bïo yi. Ká yia mahã hã mí síi fúaa mu véení, wón á à fen.

<sup>14</sup> «Mi khíi mi mu bè-sūmúí\* na wee yáa mu bïo ká mu wi hen na mu yí ko mu kèí yi. (Yia wee kàrán bïo kà à zún mu kúará sese.) Hón pãahú so yi ká bïa wi ho Zudee yi à bán lùwí yòó hã 6úaa. <sup>15</sup> Yia á à kèí mí zî lòho yí ko ò o

\* 13:14 Mi loí Daniyèele vùahú 9.27; 11.31; 12.11

lii zoo lá bïo búí. <sup>16</sup> Yia á à keń há mana yi mu pãahũ yí ko ò o bíní 6o à lii lá mí kánbun mí zii. <sup>17</sup> Ho yéréké khíi sá 6a há-sɛɛnasa lè 6a há-ɲàawa yi mu zon. <sup>18</sup> Mi fio le Dónbeenĩ yi à mu bïowa mu wéró yí lí há yio yi. <sup>19</sup> Lé bïo ho pãahũ mu bàn lònbee á à wé 6úaa á à poń dïo khíina. Hàrí ho ðimíɲá ɲúhũ búaró pãahũ na le Dónbeenĩ léra mu bïo búenbúen yi à 6uee 6úe ho zuia yi, á le lònbee mu síi yí kera yí mɔn. A le bàn síi mún máa bíní máa keń hùúu. <sup>20</sup> O ɲúhũso lá yí khò le lònbee mu wizooní yi, á ɲii woon lá máa kání. Ká a mǎhá khò há yi 6a nùpua na ó o hueekaa à 6a wé làa wo bïo yi. <sup>21</sup> Ká a búí bía nɔn mia ká síi: «Mi loń. Lé o \*Krista na hen, tàá nín-yia vaá hen», à mi yí tà mu. <sup>22</sup> Mu bon, 6a Kristawa lè le Dónbeenĩ ɲi-cúa fɛɛrowà na bïo yí bon khíi keń. Ba à wé mu yéréké bïowa lè mí síiwà na ka lè mu wee zéení le Dónbeenĩ pánká á à vīinínaa 6a nùpua. Hàrí bía le Dónbeenĩ hueekaa ká mu lá dà à wé, á 6a mún ñ vīiní bán. <sup>23</sup> Awa. A minén cén pa miten bïo. † fèra bía mu búenbúen nɔn mia vó.

<sup>24</sup> «Le lònbee khíiló mǎndén á  
 † le wii á à dé mí yuumu.

Ho ɲiihũ khoomu máa bíní máa keń.

<sup>25</sup> Há mànàayio á à kùenka à lii.

Bïo 6uan ho wáyai bïowa ðínia búenbúen á à dèké.»†

<sup>26</sup> Hón pãahũ so yi á 6a à mi a Nùpue Za 6uenló há dùndúio wán lè mí dànló lè mí cùkú beenĩ. <sup>27</sup> O khíi tonka le Dónbeenĩ wáyai tonkarowà ho tá kónbúaa bïo náa yi lè ho ðimíɲá búenbúen yi á 6a a ve bía le Dónbeenĩ hueekaa á à kúee mín wán.

<sup>28</sup> «Mi loń ho \*fikíyée vīndèe bïo le wee wéráa. Hen ká le bàn lakara hía wee nàma á wee sà mí vǎn-yórowà, se mi zū le ho vlohó téré dñ. <sup>29</sup> Lé làa bñn síi ká mi khíi wee mi mu bïowa mu wéró, à mi mún zūn le o \*Nùpue Za 6uenló sùaràa. O ò 6uen máa khí. <sup>30</sup> Le † mí ho tūiá na mia: Ho pãahũ na ká nùpua máa hí máa vé ká bñn bïowa so búenbúen yí wó. <sup>31</sup> Ho wáyai lè ho tá khíi vé, ká † bioní hñn ñ keń bñn fɛɛɛ. <sup>32</sup> ɲii woon yí zū ho ðimíɲá véro wizonle lè ho pãahũ máa zéení. Le Dónbeenĩ wáyai tonkarowà yí zū mu, hàrí le Dónbeenĩ Za mí beere yàá pá yí zū mu. O Maá mí dòn lé yia zū mu.

<sup>33</sup> «Mi pa miten bïo. Mi yí wé lòn nùpua na dūma. Lé bïo mi yí zū ho pãahũ na mu ù wé yi. <sup>34</sup> Mu bïo 6onmín làa bïo ká: ɲii búí le mí ì va le khúii. O o kàràfáa mí zii mí ton-sáwá yi, á sankaa há tonni nɔn 6a lè mí ñi-kení kení yi. Bñn món ó o bía nɔn o paro yi le o tñní mí yio. <sup>35</sup> Minén mún tñní mí yio, lé bïo mi yí zū a zii bánso bíní 6uenló pãahũ. O dà à 6uen ziihũ tàá tá tñahũ, tàá kò-bá-wéɛ yi, tàá yĩnbii. <sup>36</sup> Ká a khíi ðindĩn 6uara ò o yí 6uee yí mia ká mi ka lòn nùpua na dūma. <sup>37</sup> Bïo á † wee bío na mia ká, á yahó sǎ 6a nùpua búenbúen. Mi yí wé lòn nùpua na dūma.»

## 14

*Ba zúifùwa ɲúnása wee lè o Yeesu wán  
 (Matiye 26.1-5; Luki 22.1-2; Zán 11.45-53)*

<sup>1</sup> Wizooní bïo ɲun wǎa ká ho Paaki sǎnú díró lè ho \*búurú na á ɲa-fini yí dó yi sǎnú díró yi. A le \*Dónbeenĩ yankarowà ɲúnása lè ho \*lándá bïo zéenílowa wee cà bïo 6a à wé wé è wíiráa o Yeesu ká mu yí zū, á à na 6a à 6úe. <sup>2</sup> Ba wee bío: «Wa yí dà máa wii wo ho sǎnú díró yi. Ká wa wó mu á 6a zǎamáa á à kánká mu bïo yi.»

*O háa búí kúaa ho ɲiló o Yeesu ɲúhũ wán  
 (Matiye 26.6-13; Zán 12.1-8)*

† 13:25 Mi loń Ezayii vǎahũ 13.10; 34.4

<sup>3</sup> O Yeesu kera ho Betanii lóhó yi o Simón na hía lé o \*bùeré nni zii. Páahú na ó o kará wee dí à bñn à háa búí buée wee zo, á buan mí dñukó-za búí na wó lè le huee na ba le alibaatere à ho sú làa jiló búí na sãmu sí. Ho jiló mu ba le náàrè á yàwá here làa sòobée. Bño ó o buée bó a Yeesu yi ó o pũina ho dñukó-za mu jii, ò o kúaa ho jiló mu o Yeesu jùhú wán. <sup>4</sup> A bña wi bñn búí sía cá. A ba wee bío mín yi: «Ho jiló na kà yáaró jùhú lé mu yén? <sup>5</sup> Ho jñn lá dà à yèé á à yí há wén-hãani khía-tñn\* á à sanká a na ba nñ-khenia yi.» A ba lan wee zá làa wo. <sup>6</sup> O o Yeesu wãa bía: «O háa mu mi día bño. Mi wee zá làa wó le we? Bño ó o wó làa mi á se. <sup>7</sup> Ba nñ-khenia bán làa mia á à kerí mín wán féee. A páahú léee páahú á mi dà wé è wé mu sãamu làa ba ká mi tà. Ee ká ínén wón máa kerí làa mia féee. <sup>8</sup> Bño ó o dà à wé lé bño ó o wó. O kúaa ho jiló na sãmu sí í sãnia wán à fèn wíokaráa há paráa há nùuló. <sup>9</sup> Le í mñ ho túiá na mia: Le Dónbeení bñn-tente wé buera lùe lé lùe yi ho ðímíjá búenbúen yi, á ba à bío bño ó o háa na kà wó, á ba à leéka a bño.»

*O Zudaa wi ò o dé o Yeesu na  
(Matiye 26.14-16; Luki 22.3-6)*

<sup>10</sup> O Yeesu nñ-kenínia píru jñn nñ-kéní na ba le Zudaa Isikariote á wà vaá bía nñn ba yankarowà júnása yi le mí wi à mí dé o Yeesu na ba yi. <sup>11</sup> A bán sía wan wan á dó mí jini nñn le mí ì na le wári wo yi. O o wãa wee cà ho páahú na o ò dàñ n wé mu yi, á à dérãa wo ba níni yi.

*O Yeesu wee dí ho Paaki ðñnló lè mí nñ-kenínia  
(Matiye 26.17-25; Luki 22.7-14, 21-23; Zãn 13.21-30)*

<sup>12</sup> Ho \*búurú na á ja-fini yí dó yi sãnú díró bàn nín-yání wizonle zon, ðño ba wee wé fũaa ho Paaki piozawa yi,† ó o Yeesu nñ-kenínia tũara a yi: «Lé wen á fo wi à wa vaa wíoka ho Paaki ðñnló yi?» <sup>13</sup> O o tonkaa mí nñ-kenínia nùwã jñn á bía nñn yi: «Mi lén zo ho lóhó yi, á mi zoó sí a nñi búí yahó ká a sò mu jñmu lè ho dñuhú. Mi bè o yi, <sup>14</sup> ká a vaá zon zii na yi à mí bío na le zii mu bánso yi: O nñ-kàránlo le wa tũa fon: Ho lahó na á ínén lè í nñ-kenínia á à dí ho Paaki ðñnló yi lé ho yén? <sup>15</sup> O ò zéeni la-beení búí làa mia ho nónwíohú yi na sía bàráka vó. Lé bñn à mí wíoka wa Paaki ðñnló bño yi.» <sup>16</sup> A ba wà vaá zon ho lóhó yi, á zoó yú mu búenbúen làa bño ó o Yeesu bíarãa mu. A ba wíokaa ho Paaki ðñnló bño.

<sup>17</sup> Bño le wii tò, ó o Yeesu lè mí nñ-kenínia píru jñn buara. <sup>18</sup> Bño ba kará wee dí ó o Yeesu bía: «Le í mñ ho túiá na mia: Minén na làa mi páanía kará ho ðñnló jùhú yi nñ-kéní á à dé mi ì na.» <sup>19</sup> O o nñ-kenínia yilera lùnkaa, á ba wee tũaka a yi lè mí nñ-kéní kéní. A yia le: «Mu lé ínén le?» A yia le: «Mu lé ínén lé?» <sup>20</sup> O o Yeesu bía nñn ba yi: «Mu lé minén píru jñn nñ-kéní, yia làa mi páanía wà zoó cí. <sup>21</sup> Mu bon. O \*Nùpue Za á à hí làa bño le Dónbeení bíoní vũahú bíarãa mu. Ká yia màhá níi ì bè mu á ho yéréké è zo jùhú. Bànso yàá lá yi ton se mu sũaaní.»

*(Matiye 26.26-30; Luki 22.15-20; 1 Korente 11.23-25)*

<sup>22</sup> Bño ba wee dí, ó o Yeesu lá ho búurú á dó le Dónbeení bàrákà. O o wee cèeka ho na mí nñ-kenínia yi ká à bío: «Mi fé là, hón lé í sãnia.» <sup>23</sup> O o bñnia lá le jñunú dèe na ho \*ðivén wi yi ò o dó le Dónbeení bàrákà. O o nñn ho ba yi á ba búenbúen jñn. <sup>24</sup> O o bía nñn ba yi: «Dén lé í cãni na wíokaa wee zéeni le Dónbeení páanii na le bò bño, dén lé í cãni na kúaarã ba nùpua cèèe bño yi. <sup>25</sup> Le í mñ ho túiá na mia: I máa bñni máa jñ ðivén hũuú fũaa ho páahú na á í khii jñ ho bàn bè-fla yi le Dónbeení béeni yi.» <sup>26</sup> Bñn món á ba sía ho sãnú lení, à ba wà yòora há Oliivewa vñnsia búee wán.

\* **14:5** Mu páahú á há wén-hãani khía-tñn lé o nùpue lúlú-kũure sãmú sãanii. † **14:12** Mi loñ Léró vũahú (Exode) 12.6, 14-20

*O Yeesu bía le o Piere á à pĩ mí bio*

*(Matiye 26.31-35; Luki 22.31-34; Zān 13.36-38)*

<sup>27</sup> O Yeesu bía n̄n mí n̄-kenínia yi: «Mi búenbúen á à lùwí ì día mi. Làa bio le Dónbeenĩ bioráa mu mí bionĩ vūahũ yi kà síi: «Ì ì búe o pi-pa á 6a pia á à kénna à lén ñ va hã lùà búenbúen.»<sup>‡</sup> <sup>28</sup> Εε ká ì vèeró món, á ì ì dí mí yahó vaá pa mia ho Kalilee kōhũ yi.» <sup>29</sup> O o Piere bía: «Hàrí à bía ká búenbúen pĩ ũ b̄io, á ìnén wón máa pĩ mu hùúu.» <sup>30</sup> O o Yeesu bía n̄n wo yi: «Le ì mí ho tūiá na foñ. Ho t̄n̄n-kéní na kà yi, s̄ani ò o kò-béε wá hã cúa-ɲun, b̄un ká ũnén bía le fo yí zū mi á d̄n hã cúa-t̄n.» <sup>31</sup> O o Piere pá b̄inia wíokaa t̄ina mí bionĩ yi: «Ì máa bio le ì yí zū fo máa mi hùúu, hàrí ká ì ko à ì hí làa fo.» A 6a n̄-kenínia na ká búenbúen bía mu bio dà-kéní mu.

*O Yeesu flora ho Zetesemanii yi*

*(Matiye 26.36-46; Luki 22.39-46)*

<sup>32</sup> B̄un món á 6a wá vaá d̄n le lùe búí na 6a le Zetesemanii. O o Yeesu bía n̄n mí n̄-kenínia yi: «Mi k̄ení hen le ì lén vaa fio.» <sup>33</sup> O o fó a Piere là a Zaaki là a Zān á b̄oráa. O búakáa zāna á yi wee d̄e <sup>34</sup> ó o bía n̄n 6a yi: «Ì hácirí yáara dàkh̄ina. I ka le ì máa fen. Mi k̄ení hen, á t̄iní mi ȳio.» <sup>35</sup> B̄un món ó o wáa vá van c̄inú, á vaá líí búrá ò o flora le ká mu dà à wé, à le lònbee na kà à yí yí mí. <sup>36</sup> O bía bio kà: «Ì Maá, fo dà bio búenbúen wee wé. Yí le le lònbee na kà à yí mí. Εε ká mu yí wé ìnén síi bio. Le ũnén lé yia síi bio à wé.» <sup>37</sup> O o b̄inia buara mí n̄-kenínia c̄n á bueé yú 6a à mu d̄amu 6ó 6a. O o bía n̄n o Piere yi: «Sim̄n, d̄amu 6ó fo le? Fo yí dà máa t̄iní ũ ȳio hàrí le léèrè dà-kéní yi le? <sup>38</sup> Mi fání mi ȳio à wé fio bèra a na à mi yí zo mu bè-kora wéró yi. O n̄pue síi wee wé vá mu bè-tente wéró yi, εε ká ho p̄anká na ó o ò wé làa b̄un lé h̄ia mía.» <sup>39</sup> O o t̄in wíokaa kh̄era vaá flora ò o bía hã bioní dà-kéní mu. <sup>40</sup> B̄un món ó o b̄inia buara mí n̄-kenínia c̄n á bueé yú 6a à mu d̄amu 6ó 6a. Ba yí d̄anna yí fánia mí ȳio. A bio 6a wáa à bio á à na a Yeesu yi á 6a yí zū. <sup>41</sup> Bio ó o Yeesu wá á b̄inia buara mún cúa-t̄in ní yi, ó o bueé bía n̄n 6a yi: «Mí pá d̄uma wee v̄ũnka lon? Mu wáa vó. Ho p̄ahũ d̄n. O \*N̄pue Za á 6a à dé 6a bè-kora wéròwà ní yi. <sup>42</sup> Mi h̄iní wa lén. Yia á à dé mi ì na bueé d̄n.»

*Ba w̄ira a Yeesu*

*(Matiye 26.47-56; Luki 22.47-53; Zān 18.3-12)*

<sup>43</sup> P̄ahũ na ó o Yeesu wee bio yi, à b̄un ò o Zudaa bueé d̄n. O lé 6a n̄-kenínia píru ɲun n̄-kéní. Ba z̄amáa na bò làa wo á guan hã kh̄a-túa le hã búaa. B̄ia tonkaa 6a lé le \*Dónbeenĩ yankarowà ɲúnása le ho \*làndá bio zéenilowa le 6a n̄-k̄ia. <sup>44</sup> O Zudaa, yia á à dé o Yeesu mu á à na, á zéenía bio 6a z̄amáa á à z̄urnáa wo. O bía: «Ì h̄ia vaá t̄enía n̄pue na yi le le k̄n̄bii, se wón lé yia mi wee cà. A mi wáa w̄i wo à 6ua sese lénnáa.» <sup>45</sup> O Zudaa buee d̄enii ó o wá vaá 6ó a Yeesu yi ò o bía n̄n wo yi: «N̄-kàránlo.» O o t̄enía wo yi le le k̄n̄bii. <sup>46</sup> A b̄ia làa wo bò mín wáa w̄ira a Yeesu. <sup>47</sup> A 6a n̄-kéní búí dò mí kh̄a-tóní á hà le le \*Dónbeenĩ yankarowà ɲúh̄uso beenĩ ton-sá n̄-kéní ɲik̄ahũ kúio. <sup>48</sup> O o Yeesu bía n̄n b̄ia wá bueé w̄i wo yi: «Mí so lá ko à mi 6ua kh̄a-túa làa búaa à buee w̄iraa mi le? I léé n̄-k̄anii le? <sup>49</sup> I làa mia lá wee k̄ení mín wán túntún, á wee k̄arán 6a n̄pua le \*Dónbeenĩ z̄i-beenĩ lún yi á mi yí w̄ira mi. Εε ká mu wó kà, à le Dónbeenĩ bioní vūahũ bio ɲii síráa.» <sup>50</sup> O o n̄-kenínia búenbúen wáa lùwa wá à 6a día a. <sup>51</sup> Yárónza búí lé yia bò a Yeesu yi. Léé bunló mí d̄on wi o wán. Ba le mí ì w̄i wo, á 6a guan o bunló yi, <sup>52</sup> ó o kueera ho día, ò o lùwa wá mí k̄amáa.

‡ 14:27 Mi loñ Zakari vūahũ 13.7

*O Yeesu ba buan vannáa ba tũia fεεrowà yahó  
(Matiye 26.57-68; Luki 22.54-55, 63-71; Zãn 18.13-14, 19-24)*

<sup>53</sup> Bũn mɔn á ba buan o Yeesu vannáa le \*Dónbeenĩ yankarowà nũhũso zĩi, hen na ba yankarowà nũnása lè ba nĩ-kĩa lè ho \*lándá bĩo zéenílowa búenbúen kúaa mín wán yi. <sup>54</sup> O Piere khèra bò a Yeesu mɔn. O buée zon ba yankarowà nũhũso lún yi, á zoó páanía kará lè ba parowà á wee huee ho dũhũ. <sup>55</sup> Ba yankarowà nũnása lè ba \*zũifùwa tũia fεεrowà búenbúen wee cà bĩo ba à koonínáa o Yeesu yi á à bè yi ì síinínáa o nũhũ á à na ba à búe. Ká ba màhã yí yú bĩo búu. <sup>56</sup> Nùpua cèrèe wee buée fũaa hã sabíoní o nĩi, ká ba màhã wee bĩnĩ kán mín. <sup>57</sup> A ba nũwã yén búu wãa hĩnɔn koonía o yi lè le sabéré na ká: <sup>58</sup> «Wa nã ò o bía le mí ì fio le Dónbeenĩ zĩi na ba nùpua son, á à bĩnĩ ì so le búu hã wizooní tĩn yi ká dén á nùpua máa so.» <sup>59</sup> Hàrĩ bũn á ba yàá pá wee kán mín wán. <sup>60</sup> A ba yankarowà nũhũso wãa lii hĩnɔn yòó dĩn ba búenbúen yahó ò o tũara a Yeesu yi: «Bĩo ba nùpua wee bĩo ũ dãnĩ yi á fo le fo máa bĩo dèe búu yi le?» <sup>61</sup> O o Yeesu cèkè ò o dĩn. A ba yankarowà nũhũso wíokaa tũara a yi: «Le ũnén lé o Krista, le Dónbeenĩ na wa wee khòonĩ za le?» <sup>62</sup> O o Yeesu bía: «Ũuu, ì lé orén. Mi búenbúen á à mi a \*Nùpue Za ká a kará le Dónbeenĩ na dà mu bĩo búenbúen nín-tĩánĩ. Mi mún khĩi mi a ká a kará hã dùndúio wán bò ò buen.Š» <sup>63</sup> A ba yankarowà nũhũso wãa lèekaa mí dà-zĩnii lé bĩo mu vá a yi dàkhĩna, ò o bía: «Wa màkóo wãa mía seéràsa yi. <sup>64</sup> Hã bĩn-kora na ò o mà lèera le Dónbeenĩ yi á mi nã. Awa, á lé mu yén á mi wee leéka?» A ba búenbúen le o wó khon ó o ko ò o búe. <sup>65</sup> Ba nũwã yen zàwa búu ba tĩahũ á búakáa wee khàani kúee o Yeesu wán. Ba pon o yahó yi à ba wee vũaa wo lè mí nín-kuio ká ba à tũa wo yi le o zéení yĩa wó mu làa wo. Le \*Dónbeenĩ yankarowà nũhũso lún parowà fó a, á wee dé sáara yi.

*O Piere pá a Yeesu bĩo  
(Matiye 26.69-75; Luki 22.56-62; Zãn 18.15-18, 25-27)*

<sup>66</sup> Pãahũ na ó o Piere pá líi wi ho lún yi, à bũn le Dónbeenĩ yankarowà nũhũso beenĩ ton-sá hãawa nĩ-kénĩ búu buée dõn. <sup>67</sup> Bĩo ó o mɔn o Piere ò o wee huee ho dũhũ, ó o wíokaa loĩna a yi sese ò o bía: «Ũnén mún lá wi là a Nazarεete nĩi Yeesu mu.» <sup>68</sup> O o Piere pá mu ò o bía: «Bĩo á fo wee bĩo ká á ì yí zũ.» Bũn mɔn ó o wà vaá bánĩa dĩn ho lún zũanĩi. [O o kò-bée wá.] <sup>69</sup> Bĩo ó o ton-sá hãa mu mɔn o vaa bánĩlò, ó o wee bĩo làa bĩa wi bĩn: «O nùpue na ká lé barén nĩ-kénĩ búu.» <sup>70</sup> O o Piere tĩn pá. Mu yàá yí míana, à bũn à bía wi bĩn tĩn bía nɔn o Piere mu yi: «Ho tũia poni. Fo lé barén búu. ũnén mún lé o Kalilee nĩi.» <sup>71</sup> O o Piere wãa bía: «Ká ì fã sabéré à le Dónbeenĩ le ì mi mu. Ì ì báa mu nĩi wán, o nùpue na mi wee bĩo bĩo á ì yí zũ.» <sup>72</sup> Hón pãahũ so yi ó o kò-bée wá hã cúa-nun nĩi. O o Piere hácírí màhã bĩnĩa buara bĩo ó o Yeesu fù bía làa wo yi wán: «Sãni ò o kò-bée wá hã cúa-nun bũn ká ũnén pá le fo yí zũ mi á dõn hã cúa-tĩn.» O o Piere wãa wee wá.

## 15

*Ba buan o Yeesu guararãa o Pilaate cãn  
(Matiye 27.1-2, 11-14; Luki 23.1-5; Zãn 18.28-38)*

<sup>1</sup> Le yĩnbĩi bũirĩi á ba \*yankarowà nũnása, lè ba nĩ-kĩa, lè ho \*lándá bĩo zéenílowa, bán búenbúen na lè ba \*zũifùwa tũia fεεrowà á kúaa mín wán, bèra a na à ba bĩo tè bĩo dà-kénĩ wán. Ba can o Yeesu, á buan buée nɔn o \*Pilaate yi. <sup>2</sup> O o Pilaate tũara a yi: «Lé ũnén lé ba zũifùwa bée le?» O o Yeesu bía nɔn wo yi: «Fo bía mu.» <sup>3</sup> Ba yankarowà nũnása wee koonĩ a Yeesu yi làa bĩo cèrèe. <sup>4</sup> O o Pilaate wíokaa tũara a yi: «Fo le fo máa bĩo dèe le? Bĩo ba wee

bíó ũ n̄i á fo yí máa jí le?»<sup>5</sup> Ká a Yeesu màhǎ yí b̄n̄iá yí b̄iá d̄èè. B̄n̄ wó a Pilaate coon.

*Ba le o Yeesu ko ò o búe*

*(Matiye 27.15-26; Luki 23.13-25; Zān 18.39-19.16)*

<sup>6</sup> Hen ká ho \*Paaki s̄ánú sansan d̄ñ̄, ò o Pilaate lén o kàsó n̄i búí díá, ȳiá 6a z̄āmáa le o díá. <sup>7</sup> Mu ù wé à n̄i búí na 6a le Barabaasi páanía wi ho kàsó yí lè 6a búí na làa wo k̄ǎa á 6ó a n̄i búí. <sup>8</sup> A 6a z̄āmáa w̄áa wà van o Pilaate c̄n̄ á vaá wee fio wo ò o wé b̄iò ó o lá wee wé na 6a yi. <sup>9</sup> O o Pilaate b̄iá n̄n̄ 6a yi: «Mi wi à 6a z̄úifùwa b̄éè lé ȳiá à ĩ díá le?» <sup>10</sup> O Pilaate z̄ū k̄énk̄én le 6a yankarowà n̄únása dó a Yeesu n̄n̄ mí yi lé b̄iò le yandee wi 6a yi o b̄iò yi. <sup>11</sup> Ká 6a yankarowà n̄únása màhǎ s̄úkúra 6a z̄āmáa le 6a fio o Pilaate c̄n̄ le o Barabaasi lé ȳiá ò o díá. <sup>12</sup> O o Pilaate w̄iokaa t̄àara 6a z̄āmáa yi: «Lé mu ȳén mi le ĩ wé làa ȳiá mi wee ve làa z̄úifùwa b̄éè?» <sup>13</sup> A 6a wee bíó na a yi ká 6a a w̄ámaka: «B̄úèè wo ho \*kùrùwá wán ò o hí.» <sup>14</sup> O o Pilaate t̄àara 6a yi: «O wékhe lé ho ȳén?» A 6a yàá w̄iokaa wee w̄ámaka p̄n̄p̄n̄: «B̄úèè wo ho kùrùwá wán ò o hí.» <sup>15</sup> O Pilaate wi ò o wéè 6a z̄āmáa s̄i, ó o l̄era o Barabaasi díá, ò o le 6a ha a Yeesu lè h̄ǎ làb̄àaní, ò o n̄n̄ wo le 6a búèè ho kùrùwá wán.

*Ba dásiwá wee z̄uàr̄ka a Yeesu yi*

*(Matiye 27.27-31; Zān 19.2-3)*

<sup>16</sup> A 6a dásiwá buan wo zonnáa ho \*Zudee k̄h̄ú b̄éè lún yi, à 6a von mí ninzàwa na ká búenb̄úen. <sup>17</sup> Ba z̄iín̄iá o Yeesu lè le dà-muh̄ú, á t̄ǎ ho k̄ir̄i lè h̄ǎ k̄ikara á dó a n̄úh̄ú yi.\* <sup>18</sup> B̄n̄ m̄ón á 6a wee t̄èní a yi kà: «\*Zúifùwa b̄éè, foó!» <sup>19</sup> Ba wee v̄iáa o n̄úh̄ú lè le k̄ǎn̄i, á wee kh̄àani kúee o wán ká 6a à f̄ará mí n̄n̄k̄ójúná wán à lii búrá a yahó. <sup>20</sup> B̄iò 6a z̄uàr̄kaa wo yi vó, á 6a t̄era le dà-muh̄ú o wán, à 6a z̄iín̄iá wo là a kùrú s̄iá. B̄n̄ m̄ón á 6a buan wo lór̄áa ho donk̄iáh̄ú á wà léè búèè ho \*kùrùwá wán.

*Ba búaa o Yeesu ho kùrùwá wán*

*(Matiye 27.32-44; Luki 23.26-43; Zān 19.17-27)*

<sup>21</sup> O Sir̄ena n̄i Sim̄on na lé o Alekis̄andere là a Urufuusi b̄àn maá, á ló h̄ǎ mana yi bò ho w̄sh̄ú buee wee kh̄ií, á 6a dásiwá buee k̄ik̄ǎa yi le o fé o Yeesu kùrùwá p̄i. <sup>22</sup> Ba buan o Yeesu vannáa lahó búí na 6a le Kolokota yi, b̄n̄ kúará le «n̄ún-6òkuee lahó.» <sup>23</sup> Ba lùnkaa ho \*d̄iv̄én lè mu b̄iò búí na 6a le m̄iir̄é á wi 6a na a Yeesu yi ò o n̄u, ká a màhǎ yí n̄un mu. <sup>24</sup> B̄n̄ m̄ón á 6a búaa wo ho kùrùwá wán. Ba le mí ì sank̄a a s̄i-z̄iín̄iá á 6a wó le n̄ún-s̄iini b̄iò à z̄úín̄iá d̄iò á à s̄i ȳiá làa ȳiá yi. <sup>25</sup> Le wi-bee p̄áh̄ú lé b̄iò 6a búaa wo yi ho \*kùrùwá wán. <sup>26</sup> B̄iò 6a t̄àara le d̄èè wán, b̄iò wee z̄éeni b̄iò n̄n̄ 6a búaar̄áa wo lé b̄iò kà: «Z̄úifùwa b̄éè.» <sup>27</sup> Ba mún búaa 6a n̄i-w̄anna n̄uw̄á n̄un búí là a Yeesu. O n̄i-k̄ení wi là a n̄in-t̄ián̄i ká a n̄i-k̄ení wi là a n̄in-káahó. <sup>28</sup> [B̄n̄ wó à le Dónbeen̄i b̄ion̄i v̄uáh̄ú b̄ion̄i na kà a n̄i s̄i: «Ba mà a dó 6a n̄i-kora t̄iáh̄ú.»]† <sup>29</sup> Ba n̄upua na wee kh̄ií làa b̄in̄ wee k̄i6ón mí n̄úná ká 6a a là a. Ba wee bíó: «Fo yí m̄on mu le. Ũn̄én na lá le fo ò fio le \*Dónbeen̄i z̄i-been̄i á à b̄in̄i ì so le b̄àn dà-veere h̄ǎ wizoon̄i b̄iò t̄in̄ yi, <sup>30</sup> w̄áa fen̄i ũten. Lii ho \*kùrùwá wán le wa loñ.» <sup>31</sup> Le \*Dónbeen̄i yankarowà n̄únása lè ho \*l̄andá b̄iò z̄éeni lowa mún wee yáa mí n̄in̄i yi na a yi ká 6a a bíó làa mín: «O fen̄iá 6a búí ò or̄én màhǎ yí dà máa fen̄i mít̄en. <sup>32</sup> Le o Krista, o \*Isiraȳele b̄éè, à lé ho kùrùwá wán lii. Ká wa m̄on mu á wa à dé wa s̄iá wo yi.» B̄iá páanía búaa h̄ǎ kùrùwáwá wán là a Yeesu bán mún wee là a.

\* **15:17** Ba bá-zàwa lè 6a n̄i-beera lé b̄iá yánkaa dà h̄ǎ s̄i-muna wee z̄i. H̄ǎ yáwá f̄ù here. H̄ǎ k̄ir̄iwá 6a wee wé, à kúee 6a bá-zàwa n̄úná yi à z̄éeni náa 6a bá-zàmu p̄ánká b̄iò. Ká b̄iò 6a wi 6a z̄uàr̄ka a Yeesu yi, á 6a z̄iín̄iá wo lè ho kán̄6un muh̄ú á dó h̄ǎ k̄ikara k̄ir̄i o n̄úh̄ú yi. † **15:28** Mi loñ Ezayii v̄uáh̄ú 53.12

*O Yeesu húmú**(Matiye 27.45-56; Luki 23.44-49; Zān 19.28-30)*

<sup>33</sup> Le wii yòo fàráló p̄ahú á ho k̄hú búenbúen d̄ind̄in wó le t̄ibirí. Mu míana fúuu fúaa le wi-háarè. <sup>34</sup> Le wi-háarè mu p̄ahú, ó o Yeesu bía b̄io kà p̄ónp̄ón: «Eloyii, Eloyii, lama sabatanii?» Bún kúará le «Wàn Dónbeenì, wàn Dónbeenì, fo p̄á mi díá le we?» <sup>35</sup> A b̄ia wi b̄in nùwā yēn búí j̄á mu á 6a bía: «Mi loí, o wee ve o \*Elii.» <sup>36</sup> A 6a n̄i-kéní búí lùwa vaá lá le d̄εε búí na wee k̄ūn̄i mu j̄umu á z̄íra mu bè-j̄ia yi á can le 6uaahiire j̄ii yi á yòó dá a Yeesu yi le o ȳεε, ò o bía: «Mi d̄in, wa à loí ká a Elii 6ueé liiní a ho \*kùrùwá wán.» <sup>37</sup> Lé bún p̄ahú ó o Yeesu wāamaa yi p̄ónp̄ón, ò o húrun. <sup>38</sup> A ho p̄ōnsò-beenì na zoó céra le \*Dónbeenì z̄i-beenì á yòó l̄εera mí t̄iahú líí ló. <sup>39</sup> Ho Oroomu dásíwá j̄uh̄uso na d̄in o Yeesu yahó á m̄on b̄io ó o húrunnáa ó o bía: «O n̄upue na kà 6ènt̄in lá lé le Dónbeenì Za binbirí.»

<sup>40</sup> H̄áawa nùwā yēn búí mún h̄ia wi b̄in á kh̄era d̄in wee loí. Ba h̄áawa mu t̄iahú ó o Mari wi yi, ȳia wee lé ho Makadala lóhó yi. A séení a Mari na lé o Zaaki háyónza là a Zozee 6àn nu, là a Salomεε. <sup>41</sup> Ba h̄ia wee bè o Yeesu yi ká a wi ho Kalilee yi á wee séení a. H̄áawa c̄èr̄εε búí mún h̄ia wi 6a h̄áawa mu t̄iahú á bò là a Yeesu 6uara ho Zeruzalεεmu yi.

*Ba nùuna a Yeesu**(Matiye 27.56-61; Luki 23.50-56; Zān 19.38-42)*

<sup>42</sup> O Yeesu hí-n̄onzoñ ho z̄ih̄ú j̄ii, à b̄io á lé bún zoñ á 6a wee wíoka mít̄en ho \*Sabaa b̄io yi, <sup>43</sup> ó o Zozεεfu na wee lé ho Arimatee lóhó yi á 6uara. O fù lé 6a \*z̄uifùwa t̄iá f̄εrowà n̄i-kéní na 6a n̄inzàwa wee k̄ñbi. Wón mún lá wee lòoní le Dónbeenì béenì láró p̄ahú. O henía mí s̄i ò o van o \*Pilaate c̄ñ á vaá flora a Yeesu n̄i-h̄inmu. <sup>44</sup> Ká a Pilaate j̄á b̄io ó o Yeesu d̄εn̄ia húrun ó o wó coon mu b̄io yi. O o von 6a dásíwá j̄uh̄uso á 6ueé t̄uara yi le o Yeesu mu húrun míana le. <sup>45</sup> A b̄io ó o j̄á mu 6a dásíwá j̄uh̄uso c̄ñ vó, ó o n̄on le j̄ii o Zozεεfu yi le o lá a s̄ánia. <sup>46</sup> O o Zozεεfu yà ho 6un-sen̄i dà-poni ò o liinía o Yeesu ho \*kùrùwá wán á líí bá lè ho 6unló 6uan vaá dó le búure yi, d̄io 6a lá có ho 6úaahó yi díá. Bún m̄ón ó o b̄iinía le hue-beenì pon le búure mu j̄ii. <sup>47</sup> O Makadala Mari là a Zozee 6àn nu Mari á d̄in m̄on hen na ó o dó a yi.

**16***O Yeesu vèeró**(Matiye 28.1-8; Luki 24.1-12; Zān 20.1-10)*

<sup>1</sup> B̄io ho \*Sabaa kh̄ína, ó o Makadala Mari là a Zaaki 6àn nu Mari là a Salomεε á yà ho j̄iló na s̄amu s̄i le mí vaá kh̄ii làa Yeesu s̄ánia. <sup>2</sup> Ho dimaasi zoñ ȳinb̄ii bùir̄ii, le wii hàró p̄ahú, á 6a h̄in̄on wà n̄on le búure. <sup>3</sup> Ba wee b̄io mún yi: «Lé wée yàá vaá b̄in̄i le hue-beenì na pon le búure j̄ii á à na w̄en coon?» <sup>4</sup> Ká b̄io 6a vaá d̄ñ, á 6a le mí ì loí, à le hue-be-beenì b̄in̄ia ló le búure j̄ii á kh̄ii díá le n̄is̄aní. <sup>5</sup> A 6a wà vaá zon le yi, á zoó m̄on yàrónza búí ò o kará lè le n̄in-t̄ián̄i, á z̄á ho báká poni na túee. A 6a z̄ána. <sup>6</sup> Ká a yàrónza mu màh̄á bía n̄on 6a yi: «Mi yí z̄ñ. I z̄ú le lé o Nazareεte n̄ii Yeesu na 6a 6úaa ho \*kùrùwá wán á mi wee cà. O mía hen, o vèera. Mi loí. Lé ho lahó na kà á 6a lá bàrá a yi. <sup>7</sup> Mi lén vaa b̄io mu na a Piεre là a Yeesu mu n̄i-ken̄inia na ká yi le o dú 6a yahó van ho Kalilee k̄hú. Lé b̄in 6a vaá mi a yi làa b̄io ó o bíaráa mu.» <sup>8</sup> A 6a yilera l̄unkaa, á 6a wee zà. A 6a ló á lée lùwa wà. Ba yí bía d̄εε yí n̄on n̄upue yi lé b̄io 6a z̄ána.

*O Yeesu zéenia mít̄en lè mi n̄i-ken̄inia**(Matiye 28.9-10; Zān 20.11-18)*



<sup>9</sup> [O Yeesu vèeró món ho dimaasi zoñ yĩnbii á mu nín-yání, ó o zéenia míten là a Makadala Mari, wón na ó o hía n̄n 6a cínáwa bùaa hènun léra yi. <sup>10</sup> O o Mari wà van bĩa là a Yeesu lá páania wi c̄n, á vaá yú 6a à 6a yara sò á wee wá, ó o bía làa ba le mí m̄n o Yeesu. <sup>11</sup> Ká b̄io 6a n̄á b̄io ó o Mari bía le o Yeesu vèera, ó o mún m̄n wo, á 6a yí tà mu.

<sup>12</sup> B̄n̄n món ó o Yeesu zéenia míten làa s̄i veere lè mí n̄i-kenínia nùwã n̄un ká 6a n̄n hã mana. <sup>13</sup> A 6a b̄inia bueé bía mu lè 6a n̄i-kenínia na ká á bán mún yí tà mu yi.

<sup>14</sup> Mu b̄an món, ó o Yeesu zéenia míten lè 6a n̄i-kenínia píru dòn ká 6a wee dí. O zá làa ba b̄io 6a yí dó mí s̄ia wo yi, làa b̄io 6a tun mí yiwa á yí tà b̄ia bía le mí m̄n wo ò o vèera b̄io. <sup>15</sup> O o wãa bía n̄n 6a yi: «Mi lén va ho d̄im̄i n̄á lùà búenbúen yi à vaa bue le Dónbeen̄i b̄in-tente na 6a n̄upua búenbúen yi. <sup>16</sup> Ȳia á à dé mí s̄ii le yi, á 6a à bátizé, wón á à fen. Ká ȳia yí dó mí s̄ii le yi, wón n̄uh̄ũ á à sí. <sup>17</sup> B̄ia dó mí s̄ia le yi wé è wé mu yéréké b̄iowa na wee zéeni le Dónbeen̄i p̄anká: Ba à n̄a 6a cínáwa á à lén b̄ia 6a wi yi lè ì yèni; 6a a b̄io hã s̄i-viò b̄ioní; <sup>18</sup> ȳia wé b̄uan háa yi, tàá ká a n̄un bè-n̄unii búii na dà a búe n̄upue, á d̄e woon máa wé b̄anso; 6a à bè mí n̄ini 6a v̄anv̄arowà wán á bán á à wa.»

<sup>19</sup> B̄io ó o bía b̄n̄n vó, ó o N̄uh̄ũso Yeesu b̄uan yòora ho wáayi á yòó kará le Dónbeen̄i n̄in-t̄iání. <sup>20</sup> A 6a n̄i-kenínia wà vaá wee bue le b̄in-tente hã lùà búenbúen yi. O N̄uh̄ũso wee séeni 6a, á 6a wee wé mu yéréké b̄iowa na wee zéeni le Dónbeen̄i p̄anká à zéeni le b̄io 6a wee b̄io á lée t̄iá poni.]

## Le Dónbeení bín-tente vūahú na ó o Luki túara

### *Vūahú túaró jùhú*

O Luki hía wee bè là a Poole va hã kúio. O yínǎn zúifù. O lé o \*Κερεσι n̄i. O fù lé o òkòtúaràn. Lé orén túara ho vūahú mu, á mún túara 6a Tonkarowà bè-wénia vūahú.

Bio n̄on ó o Luki túararáa mí bín-tente:

1. O Luki wi à 6a kèrètíewa búenbúen zūn le b̄ia dó mí s̄ia o \*Krista yi á bio bò bio na wó m̄on kénkén wán. O o wi ò o hení 6a s̄ia à 6a wíoka fárá t̄in.
2. O mún wi ó o zéeni le 6a kèrètíewa yínǎn n̄upua na wi à 6a fá mí jii òn̄i le 6a \*zúifùwa.
3. Nún-sí ó o Tiofile hía lé o Poole ji-tà ho Oroomu yi. O o Luki túara ho vūahú mu n̄on wo yi, à séenia o tonló yi.

O henia mu bè-kora séndiaró le ho floró bio. O zéenia a \*Isirayele n̄ipomu lándáwá yara.

Yia lé 6a n̄upua búenbúen kánilo ó o zéenia bio mi vūahú mu yi.

<sup>1-2</sup> Tiofile,\* bio wó khíina wa c̄on le mí dà-kéní kéní búenbúen le Dónbeení òn̄i yi à lá mu jùhú búen̄i á 6a búii m̄on á lé mu seérasa, bán lé b̄ia wó le Dónbeení bín-buerowà na zéenia mu làa wen. Ba c̄er̄e wi à 6a kúeeka mu mín wán à túa hã v̄onna yi. <sup>3</sup> A bio á ínén mún wi á ì túa mu le 6a bio síi, á ì tuakaa mu cinciira b̄ia m̄on mu le mí n̄i-kéní kéní c̄on á zūnanáa mu ya-tente. A bio mu s̄amaanáa lé b̄un á ì wi à ì túaráa mu à na únén Tiofile cùkúso yi, <sup>4</sup> b̄un lé bio o na á fo ò zūn kénkén ká bio á 6a fù káranna làa fo búenbúen le ho túia poni.

### *O Zān Batiisi teró bio zéeni*

<sup>5</sup> Ho Zudee k̄ohú b̄eε \*Heroode p̄ahú, á le Dónbeení yankaro búii fù wi b̄in á yèni 6a le Zakari. O lé o Abia kuure n̄upue búii. Bàh h̄aa yèni 6a le Elizab̄eti. Wón fù lé le \*Dónbeení yankarowà jùhúso \*Aaron n̄onk̄ani h̄inlò búii. <sup>6</sup> Ba mí n̄uwá j̄un fù lé n̄upua na t̄er̄enna le Dónbeení yahó, ó o Nuhúso lándáwá là a bè-zéeniia le mí dà-kéní kéní búenbúen á 6a wee bè yi le mí ji-k̄aa. <sup>7</sup> Ba lá òn̄i yí yú za lé bio ó o Elizab̄eti h̄iana yí máa te, à 6a mí n̄uwá j̄un mún k̄inkaa.

<sup>8</sup> Wizonle búii, ó o Zakari zon le \*Dónbeení z̄i-beeni yi lé bio á 6a kuure n̄upua lé bán ho yankaró p̄ahú yèr̄emáa b̄ueé òn̄, <sup>9</sup> á bio 6a le mí ì cà yia zoó c̄í mu bio na s̄amu sí le \*sòobá-lùe† yi làa bio mu bòráa le Dónbeení yankarowà lándá yi á 6a wó le j̄un-s̄ini bio, ó orén lé yia ó o Nuhúso léra.

<sup>10</sup> Hón p̄ahú so yi, ká 6a z̄amáa léé òn̄ ho kh̄uhú á wee wé ho floró. <sup>11</sup> Yio b̄ueé t̄i ò o Nuhúso wáayi tonkaro líi òn̄ o yahó mu bio na s̄amu sí c̄in̄i òn̄ n̄is̄aní bàh n̄in-tiání. <sup>12</sup> P̄ahú na ó o Zakari m̄on wo, ó o z̄ana làa sòob̄eε á wee zà wàwàwà. <sup>13</sup> Ká a tonkaro màh̄á b̄ia làa wo: «Zakari, yí z̄on òn̄, le Dónbeení j̄á ù floró. Mín h̄aa Elizab̄eti á à sí le s̄aní á à te o za báa; ká a kh̄ii ton à ù cé o yèni le Zān. <sup>14</sup> O bio kh̄ii wé h̄a z̄amakaa le le sí-wεε ù c̄on, á n̄upua c̄er̄e mún kh̄ii z̄amaka a teró bio yi. <sup>15</sup> Lé bio ó o kh̄ii wé n̄i-beeni o Nuhúso yèn-òn̄i yi. Bè-j̄unii na dà a v̄i h̄a yio ó o máa bè mí jii yi h̄uúu, á

\* **1:1-2** Tiofile: Le yèni mu kúará lé bio ká: «Yia le Dónbeení wa». Yia ó o Luki von le le yèni mu á bio yí tà yí zū sese. † **1:9** Le sòobá-lùe: Lé le Dónbeení z̄i-beeni lahó búii na á n̄upue woon yí dà máa zo yi ká mu yínǎn le Dónbeení yankarowà mí òn̄.

le Dónbeenĩ Hácírí á à fèn ò kɛn wo yi ká a yàá ðĩn yí ton. <sup>16</sup> Orén lé yíà khíi bíní ì fé o \*Isirayɛele nĩpomu cɛ̀ɛ̀ɛ̀ á ɓa à yèrɛ́má à ɓuen ɓa Nùhũso Dónbeenĩ c̄n. <sup>17</sup> Orén mí ɓɛɛɛ lé yíà khíi fèn ò wíoka a Nùhũso wǎhũ lè le Hácírí lè ho ðàrló na le Dónbeenĩ yánkaa n̄n mí n̄i-cúa fɛɛro \*Elii yi. Ũ za mu lé yíà khíi véení hã bióní na wi ɓa maáwà lè mí zàwa p̄ahũ, á mún ò yèrɛ́má ɓia p̄ le Dónbeenĩ bióní s̄ia á ɓa à wé lè ɓa nùpua na téréna lè ɓa bè-zũrlowà ɓio síi. Lé kà síi o ò wíokaráa ɓa nùpua á à paráa o Nùhũso ɓuenlò.»

<sup>18</sup> Ō o Zakari ɓia n̄n le Dónbeenĩ tonkaro mu yi: «Bío ò wé á ì t̄arãa mu yi lé mu yén? Bío á ì màhã k̄ina, á wàn hãa mún yíò t̄n yú.» <sup>19</sup> A le Dónbeenĩ tonkaro ɓia: «Ìnén na ðĩn ũ yahó kà lé o Kabiriyɛele. I wi le Dónbeenĩ n̄s̄aní á wee sá na le yi. Lerén lé ðio tonkaa mi le ì ɓuee ɓio le bín-tente na kà na foñ. <sup>20</sup> Awa! A ɓio fo yí tà ì bióní yi, lé ɓũn n̄n á ũ n̄i á à ì á máa bíní máa ɓio fúaa ũ za ɓaa mu te n̄nzoñ. Loñ mu sese, ɓio á ì ɓia làa fo ɓúenɓúen á à wé ho p̄ahũ na le Dónbeenĩ le mu ko yi.»

<sup>21</sup> Hón p̄ahũ so yi ká ɓa z̄amãa pá lée ðĩn ho khũuhũ á pan o Zakari. Ho p̄n-tóní na ó o zoó wó le sòobá-lùe yi á lunkaa ɓa yilera. <sup>22</sup> P̄ahũ na ó o wà ɓueé lé yi, à ɓũn ò o n̄i lù, ó o wee ɓio lè ɓa nùpua lè mí níní. A ɓa ðɛn̄ia z̄una mu le o ɓio mu yín̄n̄ k̄amãa, Dónbeenĩ z̄éniã ɓio ɓúii làa wó zoó le sòobá-lùe mu yi. <sup>23</sup> N̄nzoñ na ó o Zakari mu tonlò wó yi, ó o wà van mí z̄ii.

<sup>24</sup> Lé ɓũn m̄n̄ á ɓàn hãa Elizabɛeti s̄urãa mí s̄aní. Bío ó o z̄una mí s̄aní mu ɓio, ó o wó hã p̄ina ɓio hònú ɓúenɓúen ká a yí máa tà lé khũuhũ. Hón p̄ahũ so yi ó o wee ɓio mí yi: <sup>25</sup> «P̄átí! Bío kà yàá ðĩn yí bon. O za máa teró ɓio na fù wee wé ɓio na m̄i f̄ɛɛ á wãa wó ho zuia. O Nùhũso na p̄anká wi á z̄una ì màkárí á h̄onía ì n̄uhũ.»‡

### *O Yeesu teró ɓio z̄éniã*

<sup>26</sup> P̄ina ɓio h̄z̄n̄ ɓũn m̄n̄, á le Dónbeenĩ ɓia n̄n mí tonkaro Kabiriyɛele yi le o t̄n lén va ho Kalilee k̄hũ lóhó ɓúii na ɓa le Nazareete yi, o h̄nzo-s̄inii ɓúii c̄n. <sup>27</sup> O h̄nzoró mu f̄uãamuŠ á bò n̄n o b̄ɛɛ \*Daviide n̄nk̄ani nùpue ɓúii na yèni ɓa le Zozɛɛfu yi. O h̄nzo-s̄inii mu yèni ɓa le Mari. <sup>28</sup> Bío ó o Kabiriyɛele vaá zon o z̄ii yi ó o t̄ɛn̄ia a yi: «Mari, foó. O Nùhũso Dónbeenĩ wó mí s̄amu làa fo: Orén mí ɓɛɛɛ mún wi làa fo. Wãa z̄amaka.» <sup>29</sup> Ō o Mari kará coon á yilera yãara. O wee le mí yi, le ðén t̄ɛn̄ii so n̄uhũ lé mu yén. <sup>30</sup> A le Dónbeenĩ tonkaro ɓia: «Mari, yí z̄n̄ ðɛɛ woon, le Dónbeenĩ s̄amu á ðn̄ fo. <sup>31</sup> Loñ! Bío fo kará wán á fo ò sí le s̄aní á a te o za ɓaa, ká ũ le fo ò cé o yèni à ũ ɓio le Yeesu. <sup>32</sup> O khíi wé nùpue na n̄uhũ wi á ɓa wé è ve o lè le Dónbeenĩ na wi mu ɓio ɓúenɓúen n̄uhũ wán Za. A le Dónbeenĩ mún khíi bàrá a ɓàn ɓúaa Daviide bá-z̄amu kanm̄úini wán. <sup>33</sup> O khíi lá lé b̄ɛn̄i o \*Zakoobu nĩpomu z̄ii, á bá-z̄amu máa ve máa mi.»

<sup>34</sup> Ō o Mari ɓia n̄n wo yi: «Mu dà a wé kaka? Bío á ì màhã yí z̄u ɓaa.»

<sup>35</sup> A ho wáayi tonkaro z̄éniã mu ya-tente làa wo: «Le Dónbeenĩ Hácírí á à ìi ũ wàn, á le Dónbeenĩ na wi mu ɓio ɓúenɓúen n̄uhũ wán ðàrló á à ɓún foñ lè ho t̄aró ɓio síi. Lé ɓũn n̄n ó o za na á ũ khíi te á ɓa wé è ve le yi poni ɓànso, làa Dónbeenĩ Za. <sup>36</sup> Loñ! O Elizabɛeti na làa fo te mín pá sù le s̄aní lè mí hã-k̄inmu; wón na ɓa fù le o h̄ana yí máa te, n̄n-yíã s̄aní p̄ina yú hã ɓio h̄z̄n̄. <sup>37</sup> Lé ɓio á ɓio na le Dónbeenĩ á à wé è sa ɓũn ɓio so mía h̄úu.» <sup>38</sup> Hón p̄ahũ so yi ó o Mari ɓia n̄n ho wáayi tonkaro yi: «Ì wi o Nùhũso n̄i yi ho zuia, ì wi o n̄i yi ho ȳró. Le mu wé m̄i làa ɓio fo ɓiarãa mu.» A ho wáayi tonkaro zoó ló lée wà ò o ðia a Mari.

‡ 1:25 Ba z̄úif̄uwa c̄n̄ ó o h̄ãa na ton h̄n̄n̄ yòó k̄ina ò o yí fò za h̄úu á ɓio fù lée n̄iyio na ɓúaa ðàkh̄ina.

§ 1:27 Mi loñ Matiye v̄uahũ 1.18

*O Mari βυεεκτρο λά a Elizabeti bio*

<sup>39</sup> Wizooni bio γεν βύν μόν, ó o Mari h̄n̄n bánbáa n̄n ho lóhó búí na wi ho \*Zudaa k̄h̄ú búaa yi. <sup>40</sup> Bio ó o vaá d̄n̄ ó o térénn̄a vaá zon o Zakari z̄i, á zoó t̄en̄ía a Elizabeti yi. <sup>41</sup> Bio ó o Elizabeti ná a Mari t̄en̄ii s̄á, ó o za d̄en̄ía zoó k̄úr̄n̄na a yi, á le Dónbeen̄i Hácírí w̄áa sú a Elizabeti mu, <sup>42</sup> ó o zoó bíá p̄ónp̄ón: «Ba h̄áawa búen̄búen t̄íah̄ú ūn̄én lé ȳia le Dónbeen̄i dúbuaa wi wán, ó o za na s̄ání wi ū wán á le mún dúbuaa yi. <sup>43</sup> Inén lée wée á ĩ Núh̄úso bàn nu ló buararáa ĩ c̄ón! <sup>44</sup> Loń! P̄áah̄ú na á ĩ ná ū t̄en̄ii s̄á, á ĩ za s̄ii wan wan á k̄úr̄n̄na ĩ yi. <sup>45</sup> Ȳia tà le bio ó o Núh̄úso bíá n̄n mí yi á à wé máa khi b̄en̄t̄ín bio se.»

*Le Dónbeen̄i kh̄oniló leni na ó o Mari sía*

<sup>46</sup> Ó o Mari w̄áa bíá:  
Inén wee dé o Núh̄úso ȳeni wán,  
<sup>47</sup> á ĩ s̄ii mún wan le Dónbeen̄i  
na lé ĩ k̄án̄ilo bio yi.  
<sup>48</sup> Lé bio le lora mí ton-sá h̄áa  
na bio núh̄ú mía.  
Bio k̄a wán á ba n̄pua búen̄búen  
na wee te le mí p̄ónna  
á à bío lé ĩ bio se.  
<sup>49</sup> Lé bio le Dónbeen̄i na dà mu bio búen̄búen  
á wó mu bè-beera n̄n m̄i.  
Le ȳeni po h̄á ȳenn̄áa búen̄búen.  
<sup>50</sup> Le s̄áamu á b̄en̄b̄era fò ba n̄pua  
na wa le á wee k̄n̄bi  
h̄á p̄ónna búen̄búen yi.  
<sup>51</sup> Le wee wé z̄een̄í mí p̄ánk̄á  
bíá wee búaan̄í mít̄en wán  
á na ba v̄ínv̄íná.  
<sup>52</sup> Le wee wé liin̄í ba bá-z̄awa mí kanm̄uin̄í wán  
à hóon̄í ba ȳid̄awa n̄úná.  
<sup>53</sup> Bíá le h̄ini wee búe  
á le wee wé s̄iin̄í n̄in̄í  
lè mu bè-t̄entew̄a c̄èr̄èe,  
à na ho n̄àf̄oró b̄ansow̄a  
á ba lén le mí n̄in-k̄áam̄áa.  
<sup>54</sup> Le s̄een̄ía mí ton-sá \*Isiraȳeēle,  
à z̄een̄ínáa le le yi ȳí n̄ons̄áa mu s̄áamu  
<sup>55</sup> na le wee wé là a \*Abarahaamu le mí m̄ón yi f̄úuu,  
làa bio le h̄ía d̄or̄áa mí n̄ii n̄n wán maáw̄a yi.  
<sup>56</sup> Ó o Mari w̄áa kará là a Elizabeti á yú h̄á p̄iina t̄in s̄ii, b̄ún m̄ón ó o b̄in̄ía w̄a b̄on.

*O Z̄an Bat̄iisi teró*

<sup>57</sup> Bio ó o Elizabeti teró d̄n̄, ó o ton mí za báa. <sup>58</sup> A bíá làa wó kará b̄ó m̄in yi le b̄an tem̄inlow̄a ná le o Núh̄úso wó mí s̄áamu làa wo, á ba p̄aan̄ía wee z̄ámaka làa wo. <sup>59</sup> O k̄únk̄úza mu teró wizooni bio h̄et̄in zoń á ba buan wo búeé \*k̄úio,\* á ba le mí ì cé b̄an maá Zakari ȳeni á à na a yi. <sup>60</sup> A b̄an nu Elizabeti p̄á ò o bíá: «B̄ueé. O ȳeni ba le Z̄an.» <sup>61</sup> A ba bíá n̄n wo yi; «Lée webio? Le ȳeni mu ba ȳen-bua mía m̄in z̄i.» <sup>62</sup> A ba w̄áa wee t̄ua b̄an maá yi

\* **1:59** Mu lé o n̄pue bámu d̄èe b̄an n̄ii s̄áah̄ú w̄end̄iaró. Ba z̄uíf̄ùwa c̄ón á mu f̄ù lée bio na ba wee wé à z̄een̄ínáa mu tem̄inmu na yánkaa wi le Dónbeen̄i là a Abarahaamu le mí m̄ón n̄pua p̄áah̄ú. H̄arí ho z̄uia á ba m̄ón n̄pua pá wee wé mu. Mi loń Levii n̄w̄á v̄úah̄ú (Lévitique) 12.3

lè mí níní le lé le yèni yén ó o le mí ì cé á à na mí za yi. <sup>63</sup> O o Zakari le 6a lá le dèè na wee túa wán na mí yi, á bïo kà lé bïo ó o túara: «O yèni 6a le Zán.» A mu wó 6a coon. <sup>64</sup> Lé bïn wán ó o Zakari jii dèèniá feera wee bïo, á wee bùaaní le Dónbeenĩ. <sup>65</sup> A bïa sùarákaa bïn búenbúen zána, á ho \*Zudee kōhũ búaa lùá búenbúen yi á 6a wee bïo bïo wó. <sup>66</sup> A bïa wee jí mu búenbúen wee 6ua mu mí sía yi. Ba wee tùa mítén yi: «O kúnkúza mu bïo khíi wé kaka coon?» O Núhúso pánká bènín wi làa wo.

*Le Dónbeenĩ khòoniló leni na ó o Zakari sía*

<sup>67</sup> O o kúnkúza mu bân maá Zakari á le Dónbeenĩ Hácírí sú á le le o bïo hã bïoní na kà:

<sup>68</sup> «Mí wé sío bùaaní a Isirayēle ñipomu  
bân Dónbeenĩ na lé o Núhúso.

Lé bïo le 6uara káníá mí ñipomu  
á mu wi mítén.

<sup>69</sup> Le nɔn ò kánílo na pánká wi wɛn  
na ló le ton-sá \*Daviide zĩ-ñúhũ yi.

<sup>70</sup> Le yánkaa bía bïo kà háánĩ  
mí ñi-cúa fεrowà ñíní yi:

<sup>71</sup> I khíi kání mia mí zúkúsa  
làa bïa ñina mia búenbúen níní yi.

<sup>72-73</sup> Bïn sãamu so lé bïo le hĩa wó,  
le hĩa wó mu á nɔn wàn bùaawa yi.

Le yi pá yí nɔnsãa bïo lerén làa ba ñíní tò wán  
le mí ì 6ua làa mín yi.

Le yáanía báa lè wàn bùaa \*Abarahaamu

<sup>74-75</sup> le mí ì fé wɛn wà zúkúsa níní yi,  
A wa à dàí ñ ò ñín wé è sá a na le yi  
wa mukãñĩ wizooní búenbúen yi.

Mu húaaràmu lè mu tentemu yi  
le yahó ká záníi mía wɛn.

<sup>76</sup> Unén háyónza mu, 6a khíi ve  
làa yía dà mu bïo búenbúen wán ñi-cúa fεero.

Fo khíi dí o Núhúso yahó loo  
á à wíoka a wōhũ á à na a yi.

<sup>77</sup> O o ñipomu à zūñ ho fenló  
bïo 6a bè-kora séndíaró bïo yi.

<sup>78</sup> Wàn Dónbeenĩ síi se, á hii wi  
le léé waminĩ bânso.  
Le wó á mu khoomu ló ho wáyai  
lè le wii na líi hà bïo síi.

<sup>79</sup> Le khoomu mu ù lé á à kúia  
bïa kará le tóbírí yi wán  
làa bïa na wi mu húmú yuumu yi,  
á à dí wa yahó ho héérà wōhũ wán.»

<sup>80</sup> O o háyónza mu wãa wee dã á hácírí wee dé wán ká le wà. O o ò kεεní hã mana tá hení yi fúaa nɔnzòñ na ó o khíi ò ñín o Isirayēle ñipomu yahó á 6a a mi.

## 2

*O kánílo teró bïo  
(Matiye 1.18-25)*

<sup>1</sup> O Zān mu teró p̄ahũ lé b̄n á ho \*Oroomu béε Okusite á n̄n lè j̄ii, le h̄ã k̄ana na b̄io s̄ã mí yì à 6a túa n̄pua búenbúen yènnáa à mí z̄ũn̄ j̄ii. <sup>2</sup> Hón n̄n-yání m̄iló so wó ká a Kiriniyuusi lé ȳia ó o bàrá ho Siirii k̄õhũ j̄uhũ wán. <sup>3</sup> Lé b̄n n̄n ká n̄pue na n̄nk̄ani can lóhó na yì ò o lén va b̄n à vaa túa mí yèni.

<sup>4</sup> O o Zozeefu mún h̄n̄n ló ho Kalilee lóhó na 6a le Nazareete yì á wà van ho Zudee k̄õhũ lóhó yì, h̄ia yèni 6a le Beteleheemu. Lé b̄n ó o béε \*Daviide ton yì. O Zozeefu mu lé o Daviide m̄n̄m̄n̄ii búii. <sup>5</sup> O o Zozeefu mu lè mín f̄uaalè Mari h̄n̄n p̄anía bò mín á wà vaá túa mí yènnáa b̄n. Hón p̄ahũ so yì ká b̄n f̄uaalè mu s̄ani d̄n.

<sup>6</sup> B̄io 6a vaá wi ho Beteleheemu yì, ó o Mari teró p̄ahũ d̄n, <sup>7</sup> ó o ton mí h̄nb̄ii za á 6a bá a lè ho p̄nsòró á dó ho boohó yì, lé b̄io 6a yì yú le lùe 6a n̄i-h̄n̄ii làanii.

### *Ba pi-pawà j̄á le b̄n-tente*

<sup>8</sup> Mu wee wé ká 6a pi-pawà khèra vaá wee pa mí pia fé mín yì h̄ã mana na s̄aràa b̄n yì. <sup>9</sup> Ȳio 6ueé t̄i à le Dónbeen̄i wáayi tonkaro búii ð̄n 6a yahó, ó o N̄uhũso khon-be-been̄i lion 6a wán lè mí p̄anká á 6a yiwa lèεkaa á z̄ana dàkh̄ina. <sup>10</sup> Ká ho wáayi tonkaro m̄ah̄á b̄ia á h̄ina 6a s̄ia: «Mì yì z̄n̄ wà. Lée b̄n-tente á ì b̄io á à na mia. Le b̄io á à wé h̄ã z̄amaka-been̄i m̄n̄ n̄ipomu búenbúen c̄n̄. <sup>11</sup> Mì yú a k̄ani, o ton ho t̄n̄ahũ na ká yì o Daviide 6a lóhó yì. O lé o \*Krista á lé o N̄uhũso. <sup>12</sup> B̄io mi ì z̄ũn̄na wo lé b̄io ká: Mì w̄ã lén, ká mi h̄ia vaá m̄n̄ kúnkúza ȳia ká a d̄ma ho boohó yì á bá lè ho p̄nsòró se wón lé orén.»

<sup>13</sup> Mì lahó yì à b̄n à ho wáayi tonkarowà ku-been̄i búii yòó ló lion o c̄n̄ á 6a p̄anía wee khòon̄i le Dónbeen̄i:

<sup>14</sup> «Ho cùkú lè le yèn-been̄i à b̄io s̄i le Dónbeen̄i na dà mu b̄io búenbúen j̄uhũ wán yì!

O o héerà na ó o wee na 6a n̄pua

na b̄io s̄i a yì à yì mí p̄anká ho tá wán.»

<sup>15</sup> B̄n m̄n̄ á ho wáayi tonkarowà b̄n̄ia yòó wà à 6a día 6a pi-pawà, á 6a yèrémáa wee bíó mín yì: «Mì h̄n̄i le wa bánbá va ho Beteleheemu yì à vaa mí b̄io ó o N̄uhũso zéénia làa w̄en à z̄ũn̄ mu yahó.» <sup>16</sup> Mì lahó yì á 6a d̄énia h̄n̄n bánbáa vaá yú à Mari là a Zozeefu là a kúnkúza ȳia mu ká a d̄ma ho boohó yì. <sup>17</sup> B̄io 6a m̄n̄ wo ká s̄i, á 6a d̄énia lan wee bíó b̄io ho wáayi tonkaro b̄ia n̄n 6a yì o kúnkúza mu b̄io yì à na b̄ia wi b̄n yì. <sup>18</sup> A b̄ia j̄á 6a pi-pawà mu j̄i-cúa búenbúen á ð̄n̄ coon mu b̄io yì. <sup>19</sup> O o Mari wón b̄en̄ guan h̄ã b̄ion̄i mu mí yì, á wee le mí yì h̄ã b̄io yì féεε. <sup>20</sup> B̄io 6a vaá m̄n̄ o wán vó, á 6a b̄n̄ia wà ká 6a wee b̄uaan̄i le Dónbeen̄i yèni, á wee khòon̄i le b̄io 6a j̄á làa b̄io 6a m̄n̄ búenbúen b̄io yì.

### *O Yeesu 6a vad̄ n̄n le Dónbeen̄i yì*

<sup>21</sup> O teró wizoon̄i b̄io h̄t̄in̄ n̄i zòh̄ á 6a \*kúio\* wo, á có yèni le Yeesu. Dén yèni so le ð̄io á ho wáayi tonkaro h̄ia zéénia lè b̄n̄ nu ká a s̄ani yàá ð̄in̄ yì s̄u. <sup>22</sup> B̄n̄ m̄n̄ á b̄io 6a ceéra m̄iten vó làa b̄io mu b̄oráa o \*M̄oyiize làndá yì, ó o Mari là a Zozeefu guan mí za Yeesu vannáa ho Zeruzaleemu á wà vaá na a j̄uhũso yì, <sup>23</sup> làa b̄io mu túararàa o j̄uhũso làndá v̄uahũ yì: «Ba n̄pua h̄nb̄ii zà-báawa lè 6a s̄aron̄ b̄uaa n̄n-yání zà-tenia bà-báa búenbúen b̄io s̄ã a N̄uhũso yì.»† <sup>24</sup> Ba mún ko 6a na 6a b̄uaab̄uun̄i b̄uaa j̄un, ká bán yì yú, á 6a a na 6a hápon̄i b̄uaa j̄un à á wé lè mu h̄amu, làa b̄io mu túararàa o N̄uhũso làndá v̄uahũ yì.‡

\* 2:21 Mi loñ 1.59 † 2:23 Ba s̄aron̄ b̄uaa n̄n-yání zà-tenia bà-báa bán wee 6ue à wé lè mu h̄amu na a N̄uhũso yì. Mi loñ Léró v̄uahũ (Exode) 13.2, 12, 15 ‡ 2:24 Mi loñ Levii n̄wã v̄uahũ (Lévitique) 12.1-8

<sup>25</sup> Bɔn p̄ahũ ká a n̄i-k̄inle búí fù wi ho Zeruzalɛmu yi á yèni 6a le Simiɔn. Le Dónbeen̄i Hácírí fù wi làa wo. O léé n̄upue na fù téréna 6a n̄upua yahó, á dó mí s̄i le Dónbeen̄i yi, á mún bò le làndáwá lè mí dà-kéní kéní yi. O fù kará wee lòní ȳia wà 6ueé k̄ání a \*Isirayɛele n̄ipomu mí wobámu yi. <sup>26</sup> Le Dónbeen̄i Hácírí yánkaa bía n̄on wo yi: «Fo máa hí ká fo yí m̄on o \*Krista na lé le Dónbeen̄i tonkaro lè ũ ȳio.»

<sup>27</sup> Ho p̄ahũ na ó o Yeesu b̄an n̄uwá b̄uan wo wà 6ueé tíiráa o Nuhũso làndá n̄ii, lé hón p̄ahũ so yi á le Dónbeen̄i Hácírí dà-kéní kéní mu á n̄aana a Simiɔn b̄uararáa le \*Dónbeen̄i z̄i-been̄i yi. <sup>28</sup> B̄io ó o m̄on o kúnkúza mu ó o d̄ɛniá vaá fó a b̄uan mí b̄ara yi, ò o wee khòoní le Dónbeen̄i ká s̄i:

<sup>29</sup> Nuhũso, b̄io á ũ fù bía  
 ɛɛ lé mu w̄aa wó ho zuia.  
 Lònbiò ũ ton-sá à ũ w̄aa día  
 o ò yí ní à hí làa héérà.

<sup>30</sup> O k̄ánílo á ï ȳio á w̄aa m̄on,

<sup>31</sup> ȳia ũ f̄era wíokaa b̄ará  
 h̄a s̄iíwà búenbúen yahó loo,  
 o ò wé ȳia wé è dé h̄a khoomu.

<sup>32</sup> Orén lé ȳia á à wé mu khoomu  
 á h̄a s̄iíwà n̄upua á à bè yi ì z̄úrnáa fo  
 o ò wé ũ n̄ipomu \*Isirayɛele  
 cùkú lè ho yèni loo.

#### *O Simiɔn là a Aana b̄io na 6a bía a Yeesu d̄ání yi*

<sup>33</sup> O o Yeesu b̄an maá lè b̄an nu wó coon h̄a b̄ioní na ó o Simiɔn bía 6a za d̄ání yi b̄io yi. <sup>34</sup> B̄un m̄on ó o Simiɔn dúbuaa 6a yi, ò o bía n̄on o Yeesu b̄an nu Mari yi: «Áwa! Le ï f̄en b̄io mu na foñ: Ũ za mu na ká b̄io kh̄ii wé h̄a kánkáa o Isirayɛele n̄ipomu búenbúen c̄s̄n. Orén b̄io yi, á le Dónbeen̄i kh̄ii s̄iiní 6a c̄ɛɛɛ n̄úná, á lé orén b̄io yi, á le mún n̄ lén 6a c̄ɛɛɛ búí n̄úná. O ò wé ȳia wé è z̄éni le Dónbeen̄i b̄io, ká 6a n̄upua màhá máa tà a yi. <sup>35</sup> B̄un lé b̄io á à na ká 6a n̄upua c̄ɛɛɛ s̄ia b̄io na fù tun yi á à lé ho kh̄iuhũ. ɛɛ ká ũnén Mari, le lònbee na à yi fo á à k̄éñ lòn c̄anb̄úa na 6a cú lè ũ kos̄i.»

<sup>36</sup> Hón p̄ahũ so yi ò o h̄a-k̄inle búí mún 6ueé d̄s̄n. O lé le \*Dónbeen̄i n̄i-cúa f̄ɛero. O yèni 6a le Aana, ká b̄an maá lé o Fanuwɛele na ló a Azɛere n̄uwá z̄ii. B̄an báa na ó o h̄ia yan lè mí h̄inmu ó o kararáa d̄s̄n h̄a lúlúio b̄io h̄èñun. <sup>37</sup> B̄io á wón h̄urun ó o yí b̄inía yí yan á teró lúlúio yòó yú ho búará-náa làa b̄io náa. O fù wee wé 6uen le \*Dónbeen̄i z̄i-been̄i yi túntún à 6uee sá na le yi lè mí n̄ii l̄iró lè mí fioró le wisoni lè ho t̄nàahũ. <sup>38</sup> B̄io ó o m̄on o kúnkúza Yeesu ká b̄an n̄uwá b̄uan wo, ó o d̄ɛniá wee khòoní le Dónbeen̄i ká a b̄io o háyónza ȳia mu b̄io à na b̄ia búenbúen na fù wee lòní ho p̄ahũ na le Dónbeen̄i á à k̄ání ho Zeruzalɛmu yi.

#### *Ho Nazarɛte b̄ini varó b̄io*

<sup>39</sup> B̄io ó o Yeesu b̄an n̄uwá wó b̄io ó o Nuhũso làndá lé 6a bè yi á mu búenbúen n̄ii tun wó, b̄un m̄ondén á 6a van ho Kalilee k̄s̄hũ yi, ho Nazarɛte lóhó na 6a lá wi yi. <sup>40</sup> O o háyónza mu wee d̄á ká a líika, á hácírí wee dé wán. O fù sú lè mu bè-z̄úminí á le Dónbeen̄i dúbuaa mún fù wi o wán.

#### *O Yeesu fò m̄in lè ho làndá z̄úrlowá*

<sup>41</sup> Lúlúure léé lúlúure ká a Yeesu b̄an n̄uwá fù wee wé va ho Paaki s̄ánúŠ d̄iiní ho Zeruzalɛmu yi. <sup>42</sup> B̄io ho p̄ahũ mu yèrémáa 6ueé d̄s̄n, á 6a le mí ì va b̄in làa b̄io 6a lá wee wé wéráa mu. Hón p̄ahũ so yi, ò o Yeesu lúlúio w̄aa yú

§ 2:41 Ba z̄úifùwa Paaki s̄ánú lè 6a k̄èr̄t̄ɛwa Paaki s̄ánú ȳin̄on dà-kéní. Mi loñ Dónbeen̄i b̄ioní v̄uahũ b̄ioní búí b̄an kúará v̄uahũ yi.

ho píru jún\* ó o bò lè mín nùwā van ho sánú mu díiní. <sup>43</sup> Bìo ho Paaki sánú mu vaá dú vó, á 6a bíníá wee 6o, à 6a za Yeesu wón pá kará ho Zeruzalεemu yi ká 6a yí zū mu. <sup>44</sup> Barén hácirí yi á 6a wee leéka le o wi mí ninzàwa t̄ahú. Lé 6a wizon-kùure vεen̄ m̄ón, á 6a màh̄ zúrnanáa mu ká a yí bò làa bán. Á 6a màh̄ wāa wee héε t̄uaka a bìo mín temínlowà lè mí n̄i-zúr̄lowà c̄ón. <sup>45</sup> A bìo 6a t̄uakaa san, á 6a bíníá lá ho w̄h̄ van ho Zeruzalεemu á vaá wee cànka a b̄n.

<sup>46</sup> Mu wizooní t̄in níi zòh̄ á 6a vaá zoó yú a le \*Dónbeen̄i z̄i-been̄i yi ká a páanía kará lè ho làndá zúr̄lowà á wee jí 6a c̄ón ká a t̄uaka 6a yi. <sup>47</sup> A b̄ia wee jí a b̄ioní búenb̄uen wee wé coon le hácirí na ó o wee cikonnáa mu bìo d̄án̄i yi, làa bìo ó o wee b̄iní zééníáa mu yara bìo yi.

<sup>48</sup> Bìo ó o Yeesu b̄an maá le b̄an nu zoó m̄on wo b̄n á 6a d̄in concáan. A b̄an nu b̄ia làa wo: «Éεε! Únén, fo wó wεn kà le we? Lon̄! Mín maá làa mi cànkaa fo h̄a làa búenb̄uen yi san à wa yí m̄on fo, á wa hácirí yáara làa sòobéε ū bìo yi.»

<sup>49</sup> Ó o Yeesu b̄ia n̄on 6a yi: «À mi láa wee cànka mi le we? Mi so yí zū ká í ko à í pa bìo bìo s̄a wàn Maá yi sese à wé o s̄i bìo le?» <sup>50</sup> A b̄an nùwā yí zūna a b̄ioní mu kúará.

<sup>51</sup> B̄n m̄ón ó o Yeesu h̄in̄on bò 6a yi vannáa ho Nazarεete á vaá wee bè 6a b̄ioní yi. B̄n b̄iowa so na wee wé lè mí dà-kéní kéní búenb̄uen á b̄an nu f̄u wee 6ua mí s̄i yi, á wee le mí yi mu wán f̄éεε. <sup>52</sup> Ó o Yeesu wāa wíokaa wee d̄a ká a líka. O hácirí là a bè-zúr̄m̄in̄i wee dé wán ká mu wà. Lé b̄n n̄on ó o bìo wéérarāa le Dónbeen̄i lè 6a n̄upua s̄ia.

### 3

#### *O Zān Batiisi tonló n̄uh̄*

*(Matiye 3.1-10; Maaki 1.1-6; Zān 1.19-23)*

<sup>1</sup> B̄n p̄ah̄ ká 6a bá-zàwa b̄éε Tibεere wi mí p̄anká láró l̄ulúio píru hònú níi yi.\* Á bìo kà lé bìo ó o bàráka lè mí n̄upua h̄a k̄ana búii na bìo s̄a a yi j̄úná wán: O \*P̄onsi Pilaate lé ho Zudee á wón wi j̄uh̄ wán; ká a \*Herodee lé ho Kalilee. B̄an k̄inle Filiipu lé ho Ituree lè ho Tarakoniite á wón wi j̄úná wán; ò o Lizanias̄i b̄en̄ lé ho Abilene á wón wi j̄uh̄ wán. <sup>2</sup> B̄ia h̄ia lé le \*Dónbeen̄i yankarowà j̄únáa mu p̄ah̄ lé o Aana là a Kayiifu. Lé hón p̄ah̄ so yi á le Dónbeen̄i dó mí b̄ioní o Zakari za Zān j̄ii yi ká a wi h̄a mana yi ho tá hen̄i yi. <sup>3</sup> Ó o wāa h̄in̄on tò h̄a lórá na b̄a ho Zurud̄en̄ muh̄ á wee bue bìo kà na 6a n̄upua yi: «Mi búen à í bátízé mia, lé b̄n á à zééní le mi khú mu bè-kora wéró yi, á bò le Dónbeen̄i yi, á le è s̄en̄ mi bè-kora á à díá.» <sup>4</sup> B̄n lé bìo wee zééní le le \*Dónbeen̄i j̄i-cúa f̄εero \*Ezayii bìo mu na ó o yánkaa túara mí v̄uh̄ yi ká wéró d̄n:

«N̄ii búii wee bío p̄np̄n̄ le dùure yi ká s̄ii:  
 <Mi wíoka ho w̄h̄ ká a N̄uh̄so o búen.

Mi muin ho w̄h̄ na o ò bè.

<sup>5</sup> H̄ia léε bonconí à mi ti h̄a.

H̄a búaa lè h̄a búe-zàwa

à mi dà le h̄a m̄aní.

H̄a wāna na kunka

à mi b̄iní t̄érén.

H̄a wā-zàwa na kùarànkúarán

à mi b̄iní wíoka.

\* **2:42** Ba zúif̄uwa c̄ón ká a za báa teró l̄ulúio h̄ia yú ho píru jún b̄n ká a wāa dà wee mí dé 6a n̄upua na ȳo t̄n t̄ah̄ le Dónbeen̄i bìo d̄án̄i yi. \* **3:1** Bìo ó o Tibεere wi mí p̄anká láró l̄ulúio píru hònú níi yi, á b̄n ò o Yeesu teró l̄ulúio yú ho b̄óni làa píru. B̄n wee zééní le o Yeesu l̄ulúio píru jún bìo na b̄ia là a Zān Batiisi bìo mu yí c̄éera mín yi, ká l̄ulúio c̄èr̄εε wi mu p̄ah̄.



<sup>6</sup> Hón p̄ahũ so yi á 6a nùpua  
na wi ho síi yi búenbúen

á à mi b̄io le Dónbeenĩ wi à le k̄anínáa 6a.»†»

<sup>7</sup> A b̄io 6a z̄amáa lè mí kuio wee lé 6uen o Z̄an mu c̄ón bèra a na o ò bátízé 6a, ó o wee b̄io na 6a yi: «Mi yí m̄on miten le, díhioni z̄awa yén! Le Dónbeenĩ sí-c̄íilè na yòo lua á mi so wee leéka le mi dà a fé miten níi yi le? Lé o yén b̄ia mu n̄on mia? <sup>8</sup> Héyii! Mi wé wé h̄a wárá na se, h̄ia wee z̄eení le mi khú mu bè-kora wéró yi á bò le Dónbeenĩ yi. Mi yí b̄io mi yiwa le b̄io mi lé o \*Abarahaamu m̄onm̄anía á b̄un mí dòn w̄aa à yí dé. Le í b̄io mu na mia: Mi yí m̄on h̄a huua na kà le? H̄on le Dónbeenĩ yàá pá dà à yèrémá à wé là a Abarahaamu z̄awa. <sup>9</sup> A mi cén pa miten b̄io sese. Lé le dóorè h̄onh̄ónia 6uan h̄a v̄ins̄ia kuíoró b̄io yi. V̄ind̄ε lée v̄ind̄ε na yí máa ha h̄a bia na sí, á dén ñ kúii á à sía à kúee mín wán á à c̄íi.»

<sup>10</sup> A b̄ia wi b̄in búii túara a yi: «Àwa! A b̄io wa w̄aa ko wa wé lé mu yén coon?» <sup>11</sup> A b̄io kà lé b̄io ó o b̄ia n̄on 6a yi: «Hen ká ȳia b̄akáwá lée b̄io ñun ká a m̄on mí ninza búii na b̄aká mía h̄uúu, ó o ko ò o na ho búii wo yi. Ká ȳia bè-d̄inii wi ò o mún páaní sanká mu làa ȳia bè-d̄inii woon mía máa dí.»

<sup>12</sup> Ba \*l̄anpó féwá búii mún 6uara a Z̄an mu c̄ón á wà 6ueé bátízé. A bán mún túara a yi: «N̄i-k̄aránlo, lé mu yén á warén 6èn ko wa wé?» <sup>13</sup> O o b̄ia n̄on 6a yi: «Mi yí fé ho l̄anpó à yòo pon̄ b̄io ho l̄andá z̄eenía làa mia.»

<sup>14</sup> A 6a d̄asíwá mún 6uara á 6ueé túara a yi làa b̄io á 6arén 6èn ko 6a wé. O o b̄ia n̄on 6a yi: «Mi wé yí h̄ih̄iika 6a nùpua à fé wárí, à mún yí b̄aká nùpue woon yi le s̄abéré ñii wán, ká mi s̄aání lé d̄io à mi k̄a na yi.»

*(Matiye 3.11-12; Maaki 1.7-8; Z̄an 1.24-28)*

<sup>15</sup> B̄un búenbúen yi ká 6a nùpua kará dó mí sía wee l̄oní b̄io le Dónbeenĩ le mí ì wé. Ba mí ñi-kéní kéní wee leéka le ñúhũ sí ó o Z̄an mu lé ȳia lé o \*Krista.

<sup>16</sup> Ká a m̄ah̄á b̄ia n̄on 6a yi: «Ínén wee bátízé mia lè mu ñumu, ε ká a búii na 6èn p̄anká pon̄ ínén á wi lè ho m̄on bò o 6uen. Í yàá yí ko là a nak̄aa tenló h̄uúu. Wón lé ȳia 6ueé bátízé mia lè le Dónbeenĩ Hácírí lè ho d̄shũ. <sup>17</sup> O 6uan mí véeró d̄ε mí níi yi á 6ueé véeráa mí d̄inl̄ó. A h̄ia lé ho d̄in-poni o ò khuii á à kúee mí nání yi. Ká h̄a ñáak̄aa h̄on o ò c̄íi ho d̄shũ na máa hí h̄uúu yi.»

<sup>18</sup> O Z̄an mún pá k̄un h̄ia b̄ia b̄ioní c̄èr̄ε làa b̄un 6àn síi á n̄on 6a nùpua yi á mún z̄eenía le Dónbeenĩ b̄in-tente b̄io làa ba.

*O Z̄an k̄asó zoró b̄io*

*(Matiye 14.3-4; Maaki 6.17-18)*

<sup>19</sup> B̄un wee wé ká a \*Heroodé, ȳia wi ho Kalilee k̄shũ ñúhũ wán á fó mín k̄inle 6àn h̄aa Herodiade yan. O mún láa wee wé h̄a wén-kora lè mí síiwá á séenía b̄io kà. B̄un búenbúen lé b̄io ó o Z̄an ñá ó o vaá yú a á b̄ia n̄on wo yi le o lá yí ko ò o wé mu. <sup>20</sup> O o yàá wíoka dó mu wán, ò o le 6a fé o Z̄an vaa pe ñii ho k̄asó yi.

*O Yeesu bát̄ém̄u b̄io*

*(Matiye 3.13-17; Maaki 1.9-11)*

<sup>21</sup> B̄io 6a nùpua h̄ia wee lé 6uen o Z̄an c̄ón à 6uee bátízé, ó o Yeesu mún 6uara ó o Z̄an bátízera a. B̄io o Z̄an bátízera a vó ó o Yeesu wee fio. Lé hón p̄ahũ so á ho wáayi ñii h̄era <sup>22</sup> á le Dónbeenĩ Hácírí lá a háponi síi, á lion o wán. A mu t̄amu búii s̄a ñá ho wáayi á b̄ia: «Fo lé í Za na á í bò í tàká wán, ũ b̄io sí miĩ.»

*O Yeesu n̄onk̄ani*

*(Matiye 1.1-17)*

† 3:6 Mi lorí Ezayii v̄uahũ 40.3-5

23 Pãahú na ó o Yeesu hía wee búá mí tonló ñúhú yi ká a teró lúlúio wee yí ho bóóní làa píró síi. Á bío 6a yánkaa wee leéka làa bún ó o hía lé o Zozεεfu za, ká a Zozεεfu mu bàn maá lé o Helii,

24 ó o Helii bàn maá lé o Mataate,  
 ó o Mataate bàn maá lé o Levii,  
 ó o Levii bàn maá lé o Mεliki,  
 ó o Mεliki bàn maá lé o Zanayii,  
 ó o Zanayii bàn maá lé o Zozεεfu,

25 ó o Zozεεfu bàn maá lé o Matatiasi,  
 ó o Matatiasi bàn maá lé o Amωosi,  
 ó o Amωosi bàn maá lé o Nahuumu,  
 ó o Nahuumu bàn maá lé o Hεsilii,  
 ó o Hεsilii bàn maá lé o Nakayii,

26 ó o Nakayii bàn maá lé o Maate,  
 ó o Maate bàn maá lé o Matatiasi,  
 ó o Matatiasi bàn maá lé o Semεηεε,  
 ó o Semεηεε bàn maá lé o Zozεεki,  
 ó o Zozεεki bàn maá lé o Zodaa,

27 ó o Zodaa bàn maá lé o Yuanan,  
 ó o Yuanan bàn maá lé o Erezaa,  
 ó o Erezaa bàn maá lé o Zorobabεεle,  
 ó o Zorobabεεle bàn maá lé o Salasiεle,  
 ó o Salasiεle bàn maá lé o Nεrii,

28 ó o Nεrii bàn maá lé o Mεliki,  
 ó o Mεliki bàn maá lé o Adii,  
 ó o Adii bàn maá lé o Kosaamu,  
 ó o Kosaamu bàn maá lé o Elemadamu,  
 ó o Elemadamu bàn maá lé o Εεre,

29 ó o Εεre bàn maá lé o Zozue,  
 ó o Zozue bàn maá lé o Eliyezεεre,  
 ó o Eliyezεεre bàn maá lé o Zoriimu,  
 ó o Zoriimu bàn maá lé o Mataate,  
 ó o Mataate bàn maá lé o Levii,

30 ó o Levii bàn maá lé o Simiων,  
 ó o Simiων bàn maá lé o Zudaa,  
 ó o Zudaa bàn maá lé o Zozεεfu,  
 ó o Zozεεfu bàn maá lé o Zonaamu,  
 ó o Zonaamu bàn maá lé o Eliakiimu,

31 ó o Eliakiimu bàn maá lé o Mεleyaa,  
 ó o Mεleyaa bàn maá lé o Mεnaa,  
 ó o Mεnaa bàn maá lé o Matataa,  
 ó o Matataa bàn maá lé o Natān,  
 ó o Natān bàn maá lé o \*Daviide,

32 ó o \*Daviide bàn maá lé o Zesee,  
 ó o Zesee bàn maá lé o Obεεde,  
 ó o Obεεde bàn maá lé o Buaze,  
 ó o Buaze bàn maá lé o Sala,  
 ó o Sala bàn maá lé o Naasōn,

33 ó o Naasōn bàn maá lé o Aminadaabu,  
 ó o Aminadaabu bàn maá lé o Ademεn,  
 ó o Ademεn bàn maá lé o Aanii,  
 ó o Aanii bàn maá lé o Hεsiron,  
 ó o Hεsiron bàn maá lé o Farεεsi,  
 ó o Farεεsi bàn maá lé o \*Zudaa,

34 ó o Zudaa bàn maá lé o \*Zakoobu,

ó o Zakoobu b̀an maá lé o \*Izaaki,  
 ó o Izaaki b̀an maá lé o \*Abarahaamu,  
 ó o Abarahaamu b̀an maá lé o Teraa,  
 ó o Teraa b̀an maá lé o Nahoore,  
<sup>35</sup> ó o Nahoore b̀an maá lé o Seruuki,  
 ó o Seruuki b̀an maá lé o Arakoo,  
 ó o Arakoo b̀an maá lé o Falɛki,  
 ó o Falɛki b̀an maá lé o Eβεεre,  
 ó o Eβεεre b̀an maá lé o Sala,  
<sup>36</sup> ó o Sala b̀an maá lé o Kayinaamu,  
 ó o Kayinaamu b̀an maá lé o Aafakisaade,  
 ó o Aafakisaade b̀an maá lé o Σεεmu,  
 ó o Σεεmu b̀an maá lé o Nɔwee,  
 ó o Nɔwee b̀an maá lé o Lamɛeki,  
<sup>37</sup> ó o Lamɛeki b̀an maá lé o Matuzala,  
 ó o Matuzala b̀an maá lé o Enɔɔki,  
 ó o Enɔɔki b̀an maá lé o Yarɛede,  
 ó o Yarɛede b̀an maá lé o Maleleyεele,  
 ó o Maleleyεele b̀an maá lé o Kayinaamu,  
<sup>38</sup> ó o Kayinaamu b̀an maá lé o Enɔɔsi,  
 ó o Enɔɔsi b̀an maá lé o Σεεte,  
 ó o Σεεte b̀an maá lé o Adāma,  
 ó o Adāma b̀an maá lé le Dónbeenĩ.

## 4

### *O Yeesu kúará lénló bío* (*Matiye 4.1-11; Maaki 1.12-13*)

<sup>1</sup> Le Dónbeenĩ Hácírí p̀anká wi o Yeesu wán. Ó o wáa ló ho Zurudɛn yi lée wà, á le Dónbeenĩ Hácírí l̀enía wo vannáa le dùure yi. <sup>2</sup> A mu yú wizooní búará-ɲun ká a \*Satāni wee khà a loń b́n. H́n wizooní so yi búenb́uen ó o yí dú bío húúu. Hã wizooní mu vaa véenii, á le h́ni dà a. <sup>3</sup> Bío ó o Satāni m̀n mu kà, ó o b́a ǹn wo yi: «Le huee na kà á fo yí m̀n le? Ká fo lé le Dónbeenĩ Za bío bon kénkén, à ũ bío le le huee na kà yèrè má wé ho d́nló.» <sup>4</sup> Ó o Yeesu b́a ǹn wo yi: «Bìo kà lé bío túara le Dónbeenĩ bíonĩ v́ahũ yi: «D́nló mí dòn yí máa na mukānĩ ǹpue yi.»\*»

<sup>5</sup> B́n m̀n ó o Satāni mu fó a yòoraráa le búee búí na d́n wán á yòó d́n ò o zéenia ho tá kána búenb́uen làa wo le cúekúee wán, <sup>6</sup> ò o b́a ǹn wo yi: «Í ì na ho p̀anká foń á fo ò keń hã ɲúhũ wán, á à na hã náfòró lè hã semu na wi hã yi foń, lé bío le Dónbeenĩ ǹn hã miĩ. I dà a na hã ýa á ĩ s̄i v́a yi. <sup>7</sup> Ká fo tà á líí f́ará ũ ǹnkóɲuná wán à ũ búaanía mi, á hã bío ò s̄í foń.» <sup>8</sup> Ó o Yeesu b́a ǹn wo yi: «Mu túara le Dónbeenĩ bíonĩ v́ahũ yi: «Ū Ńhũso Dónbeenĩ lé ýa á ũ ko à ũ búaaní à mún sá na orén mí dòn yi.»†»

<sup>9</sup> B́n m̀n ó o Satāni mu pá b́nía fó a vannáa ho Zeruzalεemu, á vaá yòó d́nía wo le \*Dónbeenĩ źi-beenĩ ɲ́n-t́ahũ, ò o b́a ǹn wo yi: «Ká fo lé le Dónbeenĩ Za bío bon kénkén, à ũ yén lii ho tá yi, <sup>10</sup> lé bío mu túara: «Le Dónbeenĩ á a na le ɲii mí wáayi tonkarowá yi le ɓa pa ũ bío sese.»

<sup>11</sup> A mu mún b́nía túara: «Ba à c̄n fo á líí wíoka à bàrá, bèra a na ũ zeń yí túii làa huee búí.»‡»

<sup>12</sup> Ó o Yeesu b́a ǹn wo yi: «Mu mún túara lè Dónbeenĩ bíonĩ v́ahũ yi: «Yí v́í v́í yí khũaa ũ Ńhũso Dónbeenĩ ɲii yi hàrí lòn wizon-kéní.»§»

\* **4:4** Mi loń Lándá zéeníló v́ahũ (Deutéronome) 8.3 † **4:8** Mi loń Lándá zéeníló v́ahũ (Deutéronome) 6.13 ‡ **4:11** Mi loń Lení v́ahũ (Psaumes) 91.11-12 § **4:12** Mi loń Lándá zéeníló v́ahũ (Deutéronome) 6.16

<sup>13</sup> Bïo ó o Satāni mu khà a làa bïo búenbúen san ó o wà ò o díá a, á pannáa p̀̀n-veere.

*O Yeesu b̀̀n k̀̀r̀̀ú ǹ̀w̃́ p̃́ a b̀̀o  
(Matiye 4.12-17; Maaki 1.14-15)*

<sup>14</sup> Bïo á b̀̀n búenbúen wó khĩina, ó o Yeesu wà van ho Kalilee k̀̀h̃́ ká le Dónbeenĩ Hácírĩ p̀̀nká wi o wán. O yèni ló ho Kalilee mu k̀̀h̃́ lórá búenbúen yi. <sup>15</sup> O fù wee wé k̀̀rán ̀̀a ǹ̀pua ̀̀a \*zúifùwa k̀̀ránló zĩnĩ yi. A ̀̀a búenbúen b̀̀ntĩn fù wee wíoka a yèni.

*(Matiye 13.53-58; Maaki 6.1-6)*

<sup>16</sup> B̀̀n m̀̀n ó o wà van ho Nazareete, hen na ó o d̃n yi. Ho \*Sabaa zoñ ó o van ̀̀a zúifùwa k̀̀ránló zĩi làa b̀̀o ó o lá wee wé wéráa mu. Bïo ó o le mí ì k̀̀rán le Dónbeenĩ b̀̀onĩ ṽ́ah̃́, ó o líi h̃́ñn yòó d̃n, <sup>17</sup> á ̀̀a lá le \*Dónbeenĩ jĩ-cúa f̃ero \*Ezayii ṽ́ah̃́ ñn wo yi. O o fó ho b̃era á fò mín làa b̀̀o kà:

<sup>18</sup> «O Núh̃so Hácírĩ á wi miĩ.

Lé b̀̀o ó o léra mi  
le ì vaa bío le b̀̀n-tente b̀̀o  
à na b̀̀a lé ̀̀a ñ-khenia yi.

Le tonkaa mi  
le ì bío na ̀̀a k̀̀sósa yi  
le ̀̀a à k̃ñ m̃ten,  
à ì m̀n bío na ̀̀a muiiwà yi  
le ̀̀a ỹo á à b̀̀nĩ wé è mi.

A ì na h̃ s̃nĩ-wia  
b̀̀a ̀̀a wee beé lò yi.

<sup>19</sup> A ì m̀n bue le l̀̀l̀ure na ó o Núh̃so s̃amu b̀̀o ò wé yi b̀̀o.»\*

<sup>20</sup> B̀̀n m̀̀n ó o bun ho ṽ́ah̃́ á kh̃i ñn ho k̀̀ránló zĩi ton-sá yi ò o líi kará á wee zéeni h̃ b̀̀onĩ mu j̃ná làa ba. A b̀̀a wi le zĩi yi búenbúen fá mí ỹo o yi.

<sup>21</sup> Bïo ó o j̃i zoó wee hen á b̀̀o kà lé b̀̀o ó o b̀̀a ñn ̀̀a yi ho yahó: «Mí ỹi m̃n le? Le Dónbeenĩ jĩ-cúa f̃ero b̀̀onĩ na mi j̃á lé h̃ñ b̀̀o lan wee wé ho zuia.»

<sup>22</sup> B̀̀a wee j̃i h̃ b̀̀onĩ mu búenbúen wee wíoka a yèni á m̀n wó coon h̃ b̀̀o yi. Ba lá ỹi máa dé le h̃ñ b̀̀n-tentewà so na kà ó o dà wee bío. A ̀̀a wee bío mín yi: «Ỹa kà k̃ñn ỹññ o Zoz̃efu ỹaró na wa búenbúen z̃i lé wón wee bío h̃ b̀̀onĩ mu na kà.» <sup>23</sup> O o Yeesu b̀̀a ñn ̀̀a yi: «Mí t̃iá s̃i, mí dà à wà le w̃hiire na kà á à na miĩ: «Tini b̀̀nso wéé ùten ùten.» Lé b̀̀n ñn á mí ỹá pá dà à b̀̀ñ ì b̀̀oráa b̀̀o kà á à na miĩ: «B̀̀o á fo wó ho \*Kap̃eyuumu yi búenbúen á wa j̃á, á ù b̀̀ñ wé mu b̀̀ñ sii hen kà m̃n k̀̀r̀̀ú lóhó yi le wa mi.»»

<sup>24</sup> O o Yeesu pá b̀̀ña b̀̀a: «Le ì m̃ ho t̃iá na mia: Le Dónbeenĩ jĩ-cúa f̃ero na dà à ỹi le yèn-tente mín k̀̀r̀̀ú lóhó yi, wón mía. <sup>25</sup> Le ì m̃ ho t̃iá poni na mia: Le Dónbeenĩ jĩ-cúa f̃ero \*Elii p̃ah̃́, á ho ṽohó h̃a d̃n á ỹi máa t̃e á d̃n h̃ l̀̀l̀io b̀̀o t̃ñ l̃e mí p̃ina b̀̀o h̃z̃ñ, á le h̃ni ló ho k̀̀h̃́ búenbúen yi. B̀̀ñ p̃ah̃́ ká ̀̀a mah̃awa m̀n boo o \*Isiraỹele ñpomu t̃ah̃́. <sup>26</sup> Ká le Dónbeenĩ mah̃ pá ỹi tonkaa o Elii ̀̀a ñ-k̃ñi woon c̃ñ, ká ỹññ ho Sid̃n k̀̀h̃́ lóhó b̀̀i na ̀̀a le Sar̃ep̃utaa mah̃a mí dòn c̃ñ.† <sup>27</sup> Ba b̀̀er̃ewà m̀n h̃a boo o Isiraỹele ñpomu t̃ah̃́ le Dónbeenĩ jĩ-cúa f̃ero Elize p̃ah̃́, á ̀̀a ñ-k̃ñi woon ó o b̀̀i s̃ña ỹi wan ká ỹññ o Siirii ñi Naaman mí dòn.‡»

<sup>28</sup> H̃ñ b̀̀onĩ so bío vaa véeni, à b̀̀ñ à b̀̀a wi le zĩi yi búenbúen h̃ññ yòó d̃n lé le s̃i-c̃il̃e. <sup>29</sup> Lé b̀̀ñ ̀̀a d̃eña w̃ira a wán, á vá lóráa l̃e liikaa lóráa ho

\* **4:19** Mi loĩ «Dónbeenĩ s̃amu l̀̀l̀ure» Dónbeenĩ b̀̀onĩ ṽ́ah̃́ b̀̀onĩ b̀̀i b̀̀ñ k̀̀r̀̀ú ṽ́ah̃́ yi. † **4:26** Mi loĩ Bá-z̃awa ñn-ỹñi ṽ́ah̃́ (1 Rois) 17.9 ‡ **4:27** Mi loĩ Bá-z̃awa cúa-j̃uñ ñi ṽ́ah̃́ (2 Rois) 5.1-14

lóhó món, á vaá yòora le búee mu na ho lóhó son wán bàn òn-ṭiaḥú le mí ì dón wo ò dé ho kṣhú yi. <sup>30</sup> O o dīndīn fó mítén ba níni yi á léé wà ò o díá ba.

*O Yeesu wéera ba vánvárowà  
(Maaki 1.21-28)*

<sup>31</sup> Būn món ó o wà van ho Kalilee lóhó, hĩa ba le \*Kapεεnayuumu. Ká ba \*zúifùwa vūrló wizonle na ba le \*Sabaa dñn, ò o kàrán ba ba kàránló zīi yi. <sup>32</sup> A bĩa ná a bíoní wó coon làa sòobéε lé bío ó o bíoní pànká wi binbirí. <sup>33</sup> Mu zoñ ò o nīi búii na ó o cíná wi yi á wi ba kàránló zīi mu yi. A wón zoó bía bío kà pónpón: <sup>34</sup> «Éee! Nazareεte nīi Yeesu, léé webio á ũ wà búee cà wa cón hen? Fo buara wa yáaró bío yi léé? Ba le í yí zū fo le? Ūnén lé yĩa lé le Dónbeení nùpue na le tonkaa.» <sup>35</sup> O o Yeesu nàmakaa wo yi: «Wé tété, lé o nīi mu yi lònbiò!» O o cíná mu dēnía fó a dó ho tá yi ba nùpua na wi bīn búenbúen ṭiaḥú ò o ló a yi ká a màhá yí yú a yí bóonía yi. <sup>36</sup> A bĩa kera bīn na mən mu wéró bán búenbúen zónkaa kará concáan. Cúa-yen, à ba yèrémáa wee bío mín yi: «Pátí! Dìo kà lé le bíoní yén sii kà? O nùpue mu wee na le nīi ba cínáwa yi lè ho pànká, à ba máa dàñ kán wo ká ba dēnī wé bío ó o le ba wé.» <sup>37</sup> O o Yeesu yèni dēnía ló hã lórà na bàmakaa bīn búenbúen yi.

*(Matiye 8.14-17; Maaki 1.29-34)*

<sup>38</sup> Bío ó o zoó ló ho kàránló zīi, ó o téréna van o Simōn zīi. O vaa dēnīi à būn ba wee bío làa wo le o Simōn bàn hio hĩa le tēnī wee zéé. A ba flora a le o wéé wo. <sup>39</sup> O o vaá zon á líi lúnlúrá a nūhú yi ò o bía le le tēnī lé o yi, á le dēnía ló. Mí lahó yi ó o hīnən nən ho dīnló ba yi.

<sup>40</sup> Bío le wii líi zon, § á bĩa búenbúen na ba vánvárowà lè mí sīwà wi cón á buan ba buararàa. O o bò mí níni ba nī-kéní kéní wán á ba wan. <sup>41</sup> Ba nùpua cèrèε na ba cínáwa wi yi á ba wee lé yi ká ba a bío pónpón: «Ūnén lé yĩa lé le Dónbeení Za.» Ká a Yeesu wón màhá wee zá làa ba le ba yí bío. Lé bío barén mí bæere yáá zū mu le o lé \*Yĩa le Dónbeení mən léra.

*O Yeesu wee bue le Dónbeení bīn-tente  
(Maaki 1.35-39)*

<sup>42</sup> Būn bàn tá léé tən yīnbíi búirri, ó o Yeesu hīnən khèra ló van le lùe búii na a nùpue mía yi, á vaá kará mí dòn. Bío ba nùpua sīna yí mən wo, á ba wee cànka a. Bío ba vaá yú a, á ba wáa yí wi à ba bīn díá ò o khèn làa ba. <sup>43</sup> O o Yeesu bía nən ba yi: «Ó, o! Í mún ko à í va hã lórà na ká yi à vaa bue le \*Dónbeení béenī bīn-tente bīn, lé bío á būn lé bío le Dónbeení tonkaa mi bío yi.» <sup>44</sup> O o hīnən wà, á vaá wee bue le bīn-tente ba \*zúifùwa kàránló zīnī yi ho \*Zudee kṣhú yi.

## 5

*O Yeesu von mí nin-yáni nī-kenīnia  
(Matiye 4.18-22; Maaki 1.16-20)*

<sup>1</sup> Wizonle búii ká a Yeesu wi ho Zenεzarεεte\* vū-beenī nīi á ba zāamáa kīnía yi wee nàa mín, lé bío ba wi ba níi le Dónbeení bíonī, ó o mən hã wonna bío òn ká hã dīn mín nīsáa mu òmu nīi. <sup>2</sup> Ba ce-pawà na zon hã buararàa búenbúen ló léé dīn wee sεε mí zùánwà. <sup>3</sup> Hã wonna mu bàn dà-kéní lé o Simōn te ho, á hón lé hĩa ó o Yeesu flora zon, ò o bía nən wo yi le o nàa zo mu òmu yi cīnú, būn món ó o líi kará ò o wee kàrán ba zāamáa na dīn bīn.

<sup>4</sup> Pāahú na ó o bía vó yi, ó o khīi wee bío là a Simōn: «Wáa vá zo mu òmu na boo yi, à ūnén lè mí ninzàwa na páanía wee sá à yénní mí zùánwà kúee mu òmu yi à mi wīika ba cewà.» <sup>5</sup> O o Simōn bía làa wo: «Éee! Ūnén! Loñ! Wa

§ 4:40 Mí loñ Maaki vūahú 1.32 \* 5:1 Ho Zenεzarεεte vū-beenī yèni, ho Kalilee vū-beenī lè ho Tiberiade vū-beenī búenbúen lé ho vūhú dà-kéní ba wee ve kà.

púia mu numu yi cáana à wa yí fò hàrí ceza. Εε ká ũ bíonǐ jii wán, á ĩ yénní hã á à kúee.» <sup>6</sup> A 6a yénníá hã kúaa mu numu yi á hã líí vŭn 6a cewà cèrèε, léε cŭnú ká hã zùánwà hŭni lá à fáa. <sup>7</sup> A 6a von mí ninzàwa ce-pawà na wi ho won-veere yi le 6a 6uee séení mí. A bán 6uara 6ueé séeníá 6a á hã wonna mí bŭo num sù lé 6a cewà fúaa hã wi hã líí lí mu numu yi.

<sup>8</sup> Bŭo ó o Simōn Piere mōn mu kà síi, ó o líí búrá a Yeesu tá ò o bía nōn wo yi: «Búí! Núhŭso, ĩ yàá 6èntŭn lá yí ko à ĩ sùará foñ lé bŭo á ĩ lé o bè-kora wéro.» <sup>9</sup> O Simōn wee bío kà síi lé bŭo 6a ce-kuii na 6a vŭn kà bŭo zǎnía wo dàkhŭna, orén làa bŭa páanía wi ho woohŭ yi làa wo. <sup>10</sup> Hàrí o Zebedee nŭwá Zaaki làa Zǎn na mún lé 6a ce-pawà, bán mún zǎna le 6a bŭo síi. O o Yeesu bía nōn o Simōn mu yi: «Áyí! Yí zǒn dèε woon. Lii hŭní. A lá ho zuia jii wán, á 6a nŭpua lé bŭa fo wé è yí á à 6ua à 6uennáa ĩ cǒn.» <sup>11</sup> Bŭn mōn á 6a vá mí wonna 6ueé dŭnía mu numu jii, à 6a kúará mí bŭo 6úen6úen bŭn, à 6a bò là a Yeesu wà.

*O Yeesu wéera a 6úéré nŭi  
(Matiye 8.2-4; Maaki 1.40-45)*

<sup>12</sup> Wizonle 6úí ká a Yeesu wi ho lóhó 6úí yi, ó o fò mín là a \*6úéré nŭi 6úí. Bŭo ó o mōn o Yeesu ó o dèenía líí búrá à yahó á 6uure 6ó ho tá yi. O o flora a yi kà: «Núhŭso! Fo dà à wéε mi ká fo tà.» <sup>13</sup> O o Yeesu líí bò mi nŭi o wán ò o bía nōn wo yi: «ĭ tà mu, wáa wa.» Mí lahó yi ó o nŭi dèenía wan. <sup>14</sup> Bŭn mōn ó o Yeesu henía bŭo kà làa sòobéε nōn wo yi: «Bŭo wo foñ á ũ yí bío le nŭpue jí. Ká ũ màhã vaa zéení ũten le le \*Dónbeenŭ yankaro. A ũ mún wé mu hãmu bŭo na ó o \*Mōyiize bò le 6a wé wé mu dǎní yi à 6a 6úen6úen zŭn ká ũ wan bŭo bon.»

<sup>15</sup> Ká bŭn yí hò bŭo 6a wíokaa wee bío o Yeesu bŭo hã lùà 6úen6úen yi. A 6a nŭpua cèrèε wee vá kúee mín wán à jínáa o bíoní à mún 6ua mí vánvárowà le mí síiwà à 6uennáa ó cǒn le o wéε. <sup>16</sup> Ká a Yeesu wón màhã wee wé wé ká a lén mí dòn vaa fio le lùε 6úí na wan 6úírŭn yi ká a bŭn bŭen.

*O Yeesu wéera a mùamúa  
(Matiye 9.1-8; Maaki 2.1-2)*

<sup>17</sup> Wizonle 6úí ò o Yeesu wee kàrán 6a nŭpua. Mu nōnzoñ ká 6a \*Farizŭewa le ho \*làndá bŭo zéenílowa wi bŭn á kará 6ó a yi. Ba ló ho Kalilee le ho \*Zudee lórá cèrèε yi. Ba 6úí yàá pá ló ho Zeruzalεmu lóhó yi. O Núhŭso Dónbeenŭ pánká na wi o Yeesu yi lé hŭa nōn ó o wee wééráa 6a vánvárowà. <sup>18</sup> Yŭo 6uee tŭi, à nŭpua 6úí sò mí mùamúa luaráa ká a wi mí dǎmu dèε wán. Bŭo 6a 6ueé dŭn á 6a wi 6a zo le zŭi yi làa wó à zoó bàrá a Yeesu yahó. <sup>19</sup> A 6a wó fúuu san lé bŭo 6a nŭpua boo dà. A 6a día 6a yòora làa wó le zŭi mu lòho, á yòò kara ho sŭn-kéní à 6a can hã hŭni o mùamúa mu dǎmu dèε yi á liinía làa wó líí bàrá a Yeesu yahó bŭa wi bŭn 6úen6úen tŭahŭ. <sup>20</sup> Bŭo ó o Yeesu mōn bŭo 6a dóráa mí sía wo yi, ó o bía nōn o mùamúa yi: «Wàn bŭnlo, ũ bè-kora séra día.»

<sup>21</sup> Bŭo ó o bía bŭn kà á ho làndá bŭo zéenílowa le 6a Farizŭewa á wee bío mí yiwa: «O nŭpue mu léε wéε á wee màní mítén le le Dónbeenŭ kà síi? Lé wéε dà a sén mu bè-kora á à día ká yínōn le Dónbeenŭ mí dòn.» <sup>22</sup> Ká a Yeesu màhã zŭna 6a yilera ó o bía nōn 6a yi: «Léε webŭo nōn á hã yilera na kà síi wiráa mia? <sup>23</sup> Lé mu yén bíoró wayi? Lé à bío le o bè-kora séra día léε tàá lé à bío le o hŭní varáka? <sup>24</sup> Ká ĩ màhã wi á mi zŭn le o \*Nŭpue Za yú ho pánká ho tá wán à sénnáa mu bè-kora día.» O o wáa bía bŭo kà nōn o mùamúa yi: «Le ĩ bío mu na foñ, lii hŭní, lá ũ dǎmu dèε á ũ khŭbo.» <sup>25</sup> O o nŭi mu dèenía hŭnōn yòò dŭn bŭn wán 6a 6úen6úen yŭo yi á líí lá mí dǎmu dèε ò o wee 6úaaní le Dónbeenŭ ká a wà nōn mí zŭi. <sup>26</sup> A 6a 6úen6úen wó coon mu bŭo yi. A 6a zǎna à 6a pá wee khòoní le Dónbeenŭ kà síi: «Wa 6èntŭn mōn yéréké bè-bárakáwá zuia.»

*O Yeesu von o Levii le o bè mí yi  
(Matiye 9.9-13; Maaki 2.13-17)*

<sup>27</sup> Bún món ó o Yeesu ló lée wà. O vaá wee khíí ó o mɔn o lànpo fé búí na 6a le Levii ká a kará mí tonló lùe yi. O o bía nɔn wo yi: «Híní bè mi.» <sup>28</sup> O o Levii dɛɛnía hínɔn díá mí tonló lè mí bío búenbúen, ò o bò a Yeesu yi.

<sup>29</sup> O Levii sá ho dínló o Yeesu bío yi, ò o von wo mí zii. O mún von 6a nùpua búí 6a 6ueé páanía kará wee dí. Ba cèrɛɛ lé 6a ninzàwa \*lànpo féwá. <sup>30</sup> A bío 6a Farizíewa lè ho làndá bío zéenílowa na bío sá 6a yi mɔn mu á 6a wee khí mí kíó yi. A 6a tùara a Yeesu nì-kenínia yi: «Lée webio nɔn á mi pá tà wee dí ká mi ì ju lè 6a lànpo féwá lè 6a nì-kora na kà?» <sup>31</sup> O o Yeesu bía nɔn 6a yi: «Héyí! Minén! Nùpua na lò hereka so wee wé cà tɔni bɔnso dání le? Bùeé, 6a vánvárowà lé bía wee wé cà a dání. <sup>32</sup> Inén yí 6uara bía wee leéka le mí térɛnna bío yi dé. Bía zū le mí lé 6a bè-kora wérowà lé bía á ì 6uara bío yi, bèra a na à 6a khí mu bè-kora wéro yi.»

*O Yeesu bía le jii líró bío  
(Matiye 9.14-17; Maaki 2.18-22)*

<sup>33</sup> Bún món á 6a nùpua búí tùara a Yeesu yi: «O Zán nì-kenínia wee wé lí mí jini á mún wé mí floró, á 6a Farizíewa nì-kenínia mún wee wé ká síi. A ùnén nùpua bán bèn wee dí ká 6a a ju lée webio?» <sup>34</sup> O o Yeesu bía nɔn 6a yi: «Mi yí mɔn le: Páahú na 6a nùpua wi mu yaamu sánú díró yi là a há-fla bân báa á 6a so dà à bío le 6a lí mí jini le? <sup>35</sup> Ho páahú búí khíí dā ó o há-fla bân báa 6a a lén 6a tlahú, bún ká 6a màhá wé è lí mí jini.»

<sup>36</sup> O o mún bínía wà le wàhiire na kà nɔn 6a yi: «Nùpue na a lá mí báká finle á à kúii bío búí á à la lè mí báká kíle na lèera wón mía. Lé bío ká a wó mu, á ho dà-finle á à yáa. A bío lan mín yi mún máa wíi mín. <sup>37</sup> Làa bún síi, nùpue máa kúee \*dívén fla sùmàni-kíá yi. Lé bío ká a kúaa ho bín ká ho hía wee za, á há à nàma, á ho dívén á à kúia, á há sùmàniwa mún n yáa. <sup>38</sup> Ho dívén fla ko ho kúee há sùmàni-fla yi. <sup>39</sup> A nùpue mún máa díá dívén kíá ká a máa ju dívén fla. Lé bío á 6a wee bío le ho dívén kíá lé hía sí.»

## 6

*O Yeesu zéénia ho Sabaa bío lè 6a nùpua  
(Matiye 12.1-8; Maaki 2.23-28)*

<sup>1</sup> Mu wó ká a Yeesu wee káa há mana búí yi ho \*vúnló wizonle na 6a le Sabaa zon, ó o nì-kenínia wee báará zoo khé ho dínló lée pùká là. <sup>2</sup> A 6a \*Farizíewa búí mɔn mu á 6a wee bío làa ba: «Lée webio nɔn mí wee wéráa bío kà? Wa làndá hò mu.» <sup>3</sup> O o Yeesu bía nɔn 6a yi: «Bìo ó o \*Daviide yánkaa wó ká arén lè mí nùpua á le hini dà á mi dín yí kàrána yí mɔn le? <sup>4</sup> Orén mítén zon le Dónbeení zii á zoó lá le Dónbeení hãmu búurú á là, ò o 6uan ho búí lée nɔn bía làa wó bò mín yi. Ká a nɔn lá yí ko ò o wé mu, lé bío le \*Dónbeení yankarowà mí dòn lé bán wee wé là ho.» <sup>5</sup> O o tɔn pá bínía bía nɔn 6a yi: «O \*Nùpue Za lé yia á ho Sabaa bío wi níi yi.»

*(Matiye 12.9-14; Maaki 3.1-6)*

<sup>6</sup> Ho Sabaa mu búí zon ó o Yeesu van ho kàránló zii yi á vaá zoó wee kàrán 6a nùpua. Mu zon à níi búí wi bín á nín-tiání bàhó húrun. <sup>7</sup> A ho \*làndá bío zéenílowa lè 6a Farizíewa bò mí yío o Yeesu wán le mí ì loí ká a pá à wé nùpue ho Sabaa zon, lé bún 6a à dín wán á à yíráa wo ò kooní yi. <sup>8</sup> O o Yeesu zūna 6a yilera ò o pá bía nɔn o níi na bàhó húrun yi: «Lii híní vá 6ueé lée dín hen ká 6a nùpua yahó le 6a mi fo.» O o níi líi hínɔn á vá 6ueé lée dín. <sup>9</sup> O o Yeesu bía làa ba: «Le ì tùa mia làa bío búí: Lé mu yén ó o nùpue ko ò o wé ho

Sabaa zoñ? Lée bè-tente lée, tàá lée bè-kohó? Lé ho kǎní a nùpue lée, tàá lé ho búe o?» <sup>10</sup> O o Yeesu lora ba búenbúen yi khíi fò ò o bía nǎn o nǎi yi: «Hóoní ũ bàhó.» O o nǎi hóonía ho á ho dèenía wan. <sup>11</sup> A ho làndá bǐo zéenílowa lè ba Farizíewa sía cá mu yi làa sòobéé, á ba wee wǎaní mín yi: «Lée webio á wa yáá à wé á à yíráa wo ò fi níi yi coon?»

*O Yeesu hueekaa mí tonkarowà píru jún  
(Matiye 10.1-4; Maaki 3.13-19)*

<sup>12</sup> Wizonle búí ó o Yeesu hínnǎn le mí yòó wé mí fioró le búee wán, ó o yòó flora le Dónbeení yi bíi fúuu cáana. <sup>13</sup> Bǐo ho tá tǎn, ó o von mí nǎ-kenínia kúaa mín wán, á hueekaa ba píru jún ba tǎahǔ á có yèni làa tonkarowà. Hǎa kà lé ba yènnáa:

<sup>14</sup> O Simǎn na ó o có yèni làa Piere,  
o Andere na lé o Simǎn mu bàn za,  
o Zaaki là a Zǎn, o Filiipu là a Baatelemii,  
<sup>15</sup> o Matiye là a Toma, o Alifee za Zaaki,  
o Simǎn na lé ba Zelootewa\* kuure nùpua nǎ-kéní,  
<sup>16</sup> o Zaaki za Zudaa,  
là a Zudaa Isikariote na khíi dé o Yeesu o zúkúsa níi yi.

*O Yeesu kàráanna ba nùpua á wéera ba búí  
(Matiye 4.23-25; Maaki 3.7-11)*

<sup>17</sup> Bǐn mǎn, ó o Yeesu bíniá bò lè mí nǎ-kenínia lion ho tá pèerú yi hen na ó o mǎn-bèwa cèrèè dǎn yi. Ba minka zǎamáa mún wi bíi. Ba ló ba \*zúifùwa kǎhǔ kùaráa búenbúen yi, ho Zeruzaléemu lóhó, lè ho Tiire lè ho Sidǎn lórá na wi mu yámú jumu jii ló-zàwa yi. <sup>18</sup> Ba búenbúen wà buee jí a Yeesu cǎn á mún ñ cǎnka ò o wéé ba vééna. Bǐa ba cǎnáwa wee beé lò wee yí mítén. <sup>19</sup> Ba nùpua búenbúen wee cǎnka à ba yí o túii yi, lé bǐo le Dónbeení pǎnká na wi o yi á wee lé lée wéé ba nùpua búenbúen.

*(Matiye 5.1-12)*

<sup>20</sup> O o Yeesu wǎa yòó lora mí nǎ-kenínia yi ò o bía:

«Minén na lé ba nǎ-khenia, mi júná sí,  
lé bǐo le Dónbeení béení á mi níi wi yi!

<sup>21</sup> Minén na le híni wee búe ho zuia, mi júná sí,  
lé bǐo á bǐo mi wee ca á mi ì yí á mu jii ì sí!

Minén na wee wá ho zuia, mi júná sí  
lé bǐo mi khíi dǎ há konsíní!

<sup>22</sup> «Ká ba nùpua khíi jina mia, á pǎ mia, á wee là mia, á wee yáa mi yèni o \*Nùpue Za bǐo yi, se mi júná sí. <sup>23</sup> Mi zámaka à wé coronka lé bǐo le Dónbeení búíá beení pan mia ho wáyí mu bǐo yi. Mu bon, lé kà síi á bǎrén bàn búaawa mún yánkaa beéraráa le \*Dónbeení jii-cúa fèerowà lò.

<sup>24</sup> Éé ká minén nǎfòró bǎnsowà á ho yéréké khíi sá yi,  
lé bǐo á mu bǐo búenbúen mí yú vó,

á bǐo máa bíni máa bè mu wán máa na mia.

<sup>25</sup> Minén na wee dí bùubaa ho zuia á ho yéréké khíi sá yi,  
lé bǐo á bǐo cèrèè híni khíi tè mia.

Minén na wee dǎ há konsíní ho zuia á ho yéréké khíi sá yi,  
lé bǐo mí bǐo khíi wé ho yahó sèró lè le wéé.

<sup>26</sup> Minén na ba nùpua wee wíoka yèni á ho yéréké khíi sá yi,  
lé bǐo á lé kà síi á bàn búaawa mún yánkaa wó làa bǐa fù le mí lé le Dónbeení jii-cúa fèerowà ká mu jǎn yí bon.

\* 6:15 Mi loí Matiye vǎahǔ 10.4



*Wa ko wa wé wé mu bè-tentewà làa bĩa yí wa wɛn  
(Matiye 5.38-48)*

<sup>27</sup> «Àwa, minén na wǎa dǎn wee jí í cǎn búenbúen lé minén á ì wee bío bío kà a na yì:

Mi wań mi zúkúsa.

Bĩa ñina mia à mi wé mu bè-tentewà na yì.

<sup>28</sup> Bĩa wee dánkání mia  
à mi wé dúbua yì.

Bĩa wee yáa mi yèni  
à mi wé fio na yì.

<sup>29</sup> Hàrí ká a búí dó ù sáahó yì,  
à ù yèrè má hĩa so dá a yì.

Ká a búí fó ù kánbun,  
à ù mún día le o fé ù báká.

<sup>30</sup> Yia flora bío ù cǎn,  
ù na mu wo yì.

Yia lá ù bío,  
à ù día le o búa.

<sup>31</sup> Bío mi wi à ba ñi-vio wé na mia,  
à mi wé mu bàn síi à na ba yì.

<sup>32</sup> Ká bĩa wa mia lé bán mí dòn á mi wa, á mi wee leéka le mi so pá à bíní ì yí bío mu món le? Hàrí ba bè-kora wérowà mún wa bĩa wa ba. <sup>33</sup> Ká bĩa wee wé mu bè-tentewà na mia lé bán mí dòn mi wee wé mu bàn síi na yì, á mi wee leéka le mi so pá à bíní ì yí bío mu món le? Hàrí ba bè-kora wérowà mún wee wé bún. <sup>34</sup> Ká bĩa khíi dǎn mu á à wí mia, lé bán mí dòn á mi wee ke le mí bío, á mi wee leéka le mi so pá à bíní ì yí bío mu món le? Hàrí ba bè-kora wérowà mún wee ke mún bíowa làa mún làa bún síi à paráa mu khíi wíló. <sup>35</sup> Ɛ ká minén yí wé bún. Mi wań mi zúkúsa, mi wé wé mu bè-tente na ba yì. Ká nùpue kon ù bío, ù yí dé ù síi mu khíi bíní wíló yì. Lé bún ñ na ká mi ì wé le Dónbeení na wi mu bío búenbúen ñúhú wán zàwa, lé bío á ba bè-yízúrlowà lè ba ñi-súmáa á le wee wé mu bè-tentewà na yì. <sup>36</sup> Mi zún le hii wéró làa bío á mìn Maá Dónbeení zúnáa le hii wéró bío síi.

*Mi wé yí cítí nùpue  
(Matiye 7.1-5)*

<sup>37</sup> «Mi wé yí cítí nùpue, á le Dónbeení mún máa cítí mia. Mi yí siiní nùpue ñúhú, á le Dónbeení mún máa siiní mí ñúná. Mi wé sén día na mìn yì, á le Dónbeení mún wé è sén ñ día á à na mia. <sup>38</sup> Mi wé há mu bío, á le Dónbeení mún wé è há mia. Mu bío na le Dónbeení á à há làa mia á à wé bío na à kúee mí dèe yì á à didíi fúaa ká mu sú cáa pùuu. Lé bío le wíló dèe na mi wee mǎnzǎ lè mu bío, lé dén bàn síi á le Dónbeení á à mǎnzǎ lè mí bío á à na mia.»

<sup>39</sup> O bínía wà le wàhiire na kà: «Muii so dà a tè mí ninza muii búini wán le? Bùeé. Lé bío ká ba vaá dǎn ho kǎhú á ba mí nùwá ñun á à páaní ì zo ho.

<sup>40</sup> Ñi-keníni na po yia wee kení a wón mía. Nùpue léee nùpue na kenía dǎn ó o dà à wé làa yia kenía wo bío síi. <sup>41</sup> Léee webio ñon á le zóore na wi ù yère yì á fo yí zú bío, à le zàn-dèe na wi mi ninza yère yì á fo màhá ñon wee zéeni?

<sup>42</sup> Fo dà a wé kaka à bío le mi ninza día le ù lén le zàn-dèe na wi o yère yì, ká le zóore na wi ùnén yère yì á fo yí zú bío le? Yí ñon ùten na le! Le zóore na wi á ù yère yì lé dǎo á ù ko à ù lén vé, á ù yío màhá à mi wéréwéré á à dǎn ñ lénáa le zàn-dèe na wi mi ninza yère yì.

*Le vǎndèe lè mi bia wàhiire  
(Matiye 7.16-20; 12.33-35)*

<sup>43</sup> «Vĩndèè na se máa wé ha bia na yí se, á le vĩndèè na yí se mún máa wé ha bia na se. <sup>44</sup> Mu bon, le vĩndèè bia lé hǎn 6a wee wé bè yi à zũnnáa le síi. Lunkúnsòró máa wé fáa 6ódíohó wán. A jia mún máa wé khé kíkahó wán. <sup>45</sup> O nùpue na se wón wee wé bío hǎ bín-tentewà lè bío á bío wi o síi yi se. Ká yĩa yí se wón wee wé bío hǎ bín-kora, lé bío á bío wi o síi yi yí se. O nùpue bío na wi o síi yi, lé bún wee wé lé là a jii.

*Hǎ zĩnĩ bío jùn wǎhiire*  
(Matiye 7.24-27)

<sup>46</sup> «Mi wee ve mi le «Núhũso! Núhũso!» à mi màhǎ yí máa wé bío á ĩ wee bío na mia á mu jùhũ so wi le? <sup>47</sup> Mi ãn le ĩ zéení a nùpue na wee buen ĩ cǎn, à jí ĩ bíonĩ, à mún bè hǎ yi bío ó o bío 6onnáa mín làa mia. <sup>48</sup> O bío 6onmín làa nùpue 6úí na le mí ì so mí zĩ ó o náana ho tá á líi 6ó le huee yi a màhǎ bò yi fǎrǎráa le jùhũ. Hǎ vi-beera tèró pǎahũ á mu jùn-beení 6ueé dèkío le à le pá ãn. Le yí tò lé bío le jùhũ fǎrá se. <sup>49</sup> Èe ká yĩa wee jí ĩ bíonĩ ò o yí máa bè hǎ yi, wón 6ànsò bío 6onmín làa nùpue 6úí na fǎrá mí zĩ jùhũ ho tá kǎamǎa yi á son. Bío ho vi-beení tò á mu jùn-beení 6uara 6ueé 6ó le yi, à le dèeníà tò pùpè.»

## 7

*Ba dásíwǎ jùhũso ton-sǎ wééró bío*  
(Matiye 8.5-13; Zǎn 4.46-54)

<sup>1</sup> Bío ó o Yeesu bíá hǎn bíonĩ so 6úen6úen á nǎn 6a zǎamǎa yi vó, ó o wǎ van ho \*Kapεεnayuumu. <sup>2</sup> Mu pǎahũ ká ho \*Oroomu dásíwǎ jùhũso 6úí wi bĩn á ton-sǎ nĩ-kénĩ na ó o 6èntĩn wa làa sòobéè á lò yí here día mu húmú jii wán. <sup>3</sup> Bío 6a dásíwǎ jùhũso mu jǎ a Yeesu bío, ó o tonkaa 6a \*zúífùwa nĩ-kǎa nùwǎ yen 6úí le 6a vaa fio wo le o 6uee wéé mí ton-sǎ. <sup>4</sup> A bán wǎ van o Yeesu cǎn á vaá wee 6ón6ónĩ a ká 6a à bío làa wo: «O nĩi mu na tonkaa wen 6èntĩn ko lè ũ séení, <sup>5</sup> lé bío ó o wa wa nĩpomu. Orén lé yĩa léra mí níi yi á séeníà wen á sonnǎa wa kǎránló zĩ.» <sup>6</sup> O o Yeesu dèeníà bò làa ba á 6a wǎ. Bío 6a vaá sùarǎa o nĩi mu zĩi à bún ò o tĩn tonkaa mín bǎnlowà le 6a lée bío na a yi: «Núhũso, yí sèé ũten ĩ bío yi. ũ buenló ĩ zĩi yi lée bío na á ĩ yí korǎa. <sup>7</sup> Lé bún bío yi á ĩ yí heníanǎa ĩ síi á yí 6uara ũ cǎn ĩten. Na le jii á ĩ ton-sǎ pa à wa. <sup>8</sup> Inén ĩ bεere júnǎsa wi á ĩ wee bè bíonĩ yi. A ĩnén mún wi 6a 6úí jùhũ wán, á bán mún wee jí ĩ cǎn. I le yĩa va hen à wón va bĩn, ĩ le o 6úí buen ò o dèení buen. I le ĩ ton-sǎ wé bío na, ò o dèení wé mu mí lahó yi.» <sup>9</sup> Bío ó o Yeesu jǎ hǎn bíonĩ so, ó o wó coon o nĩi mu bío yi, ó o yèrémǎa khíi bíá lè 6a zǎamǎa na bò a yi: «Le ĩ bío na mia: O \*Isirayεεle nĩpomu 6úen6úen yi á ĩ ãn yí fò mín làa nùpue na síidéro mĩi yú yĩa ká yi.» <sup>10</sup> A 6a dásíwǎ jùhũso 6àn bǎnlowà bĩnía khí6on á vaá yú ò o ton-sǎ mu wan.

*O Yeesu vèeníà o Nǎnεε mahǎa za*

<sup>11</sup> Bún món ó o Yeesu wǎ wee va ho lóhó 6úí na 6a le Nǎnεε. O o nĩ-kenínia lè 6a zǎamǎa-kúii bò làa wo. <sup>12</sup> Bío ó o vaá ãn ho lóhó jii, ó o fò mín làa nùpua 6úí à 6a 6uan mí nĩ-hío wǎ vaá nùu. Yia húrun lée mahǎa 6úí te mí za kénĩ. Ho lóhó nùpua cèrèè ló á bò là a hǎa mu. <sup>13</sup> Bío ó o Núhũso mǎn o hǎa mu ó o màkǎrĩ 6uan wo yi. O o bíá làa wo: «Hǎa mu, yí yǎa ũ yilera.» <sup>14</sup> O o wǎ vaá 6ó 6a yi á lá mí níi bò le khǎare wán á bíá 6uan o nĩ-hío ãn. O o Yeesu bíá: «Yǎrónza, líi hĩnĩ, lé mí bíá mu.» <sup>15</sup> O o dèeníà líi hĩnǎn yòó kará wee bío. O o Yeesu hóníia wo yòó dó 6àn nu níi yi. <sup>16</sup> A bíá wi bĩn 6úen6úen zǎna á 6a wee khòonĩ le Dónbeenĩ ká síi: «Yĩa ká màhǎ lé le \*Dónbeenĩ jii-cúa fεero binbirĩ

á wa yú. Le Dónbeení ló buara á wà buée fení mí ñipomu.» <sup>17</sup> O Yeesu bío na ó o wó kà dèenía ná ba \*zuífùwa kǎhǎ búenbúen yi á dà khíi zon hía làa ba bó mín yi mún.

*O Yeesu zéenia mí buenló ñúhǎ nǎn o Zǎn Batiisi yi  
(Matiye 11.2-6)*

<sup>18</sup> O Zǎn Batiisi ñi-kenínia vaá bía bío wó búenbúen á nǎn wo yi. Bǎn món ó o von ba nùwǎ ñun búí ba tǎhǎ <sup>19</sup> á tonkaa le ba vaa tǎa o Yeesu yi: «Ūnén lé yǎ á wa ná bío le fo ko ũ buen léé, tǎa wa pá ko à wa lòní ñi-veere?» <sup>20</sup> A bán wà vaá yú a Yeesu á bía nǎn wo yi: «O Zǎn Batiisi tonkaa wɛn ũ cǎn le wa buée tǎa foñ le lé fo lé yǎ ko ũ buen léé, tǎa wà pa ñi-veere?» <sup>21</sup> A mu wǎa wó se à ba buée dǎn ò o lan wee wɛé ba nùpua cèrèè na mu vǎmú lè mí síiwà tò. O mún wee ña ba cǎnǎwa lén bǎa ba wi yi, á mún wee hén ba muiiwà yǎo à hǎ mi wéréwéré. <sup>22</sup> Bǎn wéró món, ó o màhǎ yèrémǎa wee bío là a Zǎn tonkarowà: «Mi lén vaa zéení bío mí mǎn làa bío mí ná à na a Zǎn yi: Lé ba muiiwà yǎo wee mi, á ba mùamúawà hǎnǎn wee varáka, ba bùeréwà wan, ba bekewà ñikǎnna wee ñí mu bío, ba ñi-hía wee vèe, á le bín-tente wee bue na ba ñi-khenia yi.\* <sup>23</sup> Yǎ yí pá í bío ká a tà mu yi se wón bǎnso ñúhǎ sí.»

*O Yeesu wee bío o Zǎn Batiisi bío  
(Matiye 11.7-11)*

<sup>24</sup> Bío ó o Zǎn tonkarowà binía wà, ó o Yeesu wǎa wee bío o Zǎn mu bío lè ba zǎamǎa kà síi: «Lée webio á mi van vaá lora le dùure yi? Lé ho konkohó na ho pinpiró wee héé vǎnvǎ léé? Bùéé. <sup>25</sup> A lée webio mi vaá lora? Lée nùpue búí na sía hǎnbǎnǎn le? Hǎn sí-sení bǎnsowà so lé ba pǎamǎ-beera zǎnǎ á ba wi yi. <sup>26</sup> A lé o yén mi van bío yi? Lé le \*Dónbeení ñi-cúa fɛero léé? Ká mu lé wón se mi tǎiá sí. O yǎá pá po wón, le í bío mu na mia. <sup>27</sup> Orén lé yǎ le Dónbeení fèra bía bío mí vǎnna yi: †í ñ tonka í tonkaro o ò dí ũ yahó á buée wíoka ũ wǎhǎ.† <sup>28</sup> Le í bío mu na mia: Ba nùpua na ho ñimí ná yi búenbúen á yǎ ñúhǎ wi po a Zǎn wón mia. Eɛ ká le \*Dónbeení béeni zàwa món-dí màhǎ pá po a.

*(Matiye 11.16-19)*

<sup>29</sup> «Ba nùpua búenbúen, hàrí ho \*lǎnpó féwá á hía wee buée ñí a Zǎn cǎn. A ba tà zǎnna le le Dónbeení bío bon á ba wee buen o cǎn ò o bátizé ba. <sup>30</sup> Ká ba \*Farizíewa lè ho \*lǎndá bío zéenílowa bán yí tà bío le Dónbeení le mí ñ wé è na ba yi, á ba bèn mún pá à Zǎn \*bátéemù bío.» <sup>31</sup> O o Yeesu binía bía: «Ho zuia nùpua na ká á ñ dà à tée lè ba yén? Lé ba yén á ba bío bonnáa mín? <sup>32</sup> Ba ka lè ba háyúwá na lée kará ba nùpua fémínló lahó yi, á wee háaní na mí ñinzàwa na zoó le bonfónii yi kà:

Wa búá hǎ sía san,  
à mi le mi máa léé yo.

Wa bó le yèni,  
á mi le mi máa wá.

<sup>33</sup> Bío ó o Zǎn Batiisi buara á yí máa dí ñin-poni, á mún yí máa ñu \*divén, á mi le o cǎnǎ wi o yi. <sup>34</sup> A bío ó o \*Nùpue Za bèn buara wee dí, á mún wee ñu ho divén á mi mún yí tà bǎn, à mi wee bío bío kà: «Mi loñ! O ñi na ká yí máa wé bío búí ká mu yínǎn ñínló ñíró làa ña-ñunló. O lé ba \*lǎnpó féwá lè ba bè-kora wérowà bǎn bǎnlo.» <sup>35</sup> Eɛ ká bǎa búenbúen na mu bè-zǎnminí wi yi bío bon, bán wé è wé mu bè-zǎnminí mu bǎn wára.»

*O bá-fé na bè-kora séra dia bío  
(Matiye 26.1-13; Zǎn 12.1-8)*

\* 7:22 Mi loñ Ezayii vǎahǎ 35.5; 61.1 † 7:27 Mi loñ Malasii vǎahǎ 3.1

<sup>36</sup> Wizonle búí ó o Farizîe búí von o Yeesu le o buee dí mí zîi. O o Yeesu van á 6a vaá khónkaa dūmaka‡ wee dí. <sup>37</sup> Hón p̄ahú so yi ò o h̄aa búí na á ho lóhó nùpua búenbúen zū bá-fénló b̄io á j̄á b̄io ó o Yeesu wi o n̄ii mu z̄ii, ó o guan mí d̄eε búí na yàwá here na sú lè ho j̄iló na s̄amu sí á buararáa b̄in. <sup>38</sup> B̄io ó o bueeé zon, ó o bánbáa kh̄ii h̄uérá a Yeesu món ò o wee wá, ó o yèn-caa wee lii o Yeesu mu zení wán. O o j̄ún-v̄ání lé ðio ó o wee b̄iní s̄uka làa h̄a, b̄in món ó o wee b̄iní ȳeε h̄a ká a kúee ho j̄iló mu h̄a wán.

<sup>39</sup> A b̄io ó o Farizîe na ó o wi z̄ii á m̄on mu, ó o wee b̄io mi yi: «Ȳia kà cén lá léé Dónbeení j̄i-cúa f̄εero k̄énk̄én, ó o lá a z̄ún o h̄aa mu na wee lanlaka a zení léení, là a bè-wénia.» <sup>40</sup> O o Yeesu b̄ia n̄on wo yi: «Sim̄on, í ì b̄io b̄io búí á à na foñ.» O o Sim̄on le: «Núh̄uso, b̄io.»

<sup>41</sup> O o b̄ia làa wo: «Nùpua nùwá j̄un h̄ia kon n̄af̄oró b̄anso búí wárí. O n̄i-kéní léé wén-h̄ani kh̄iá-h̄onú, ò o n̄i-kéní na so léé wén-h̄ani búará-j̄un làa píru. <sup>42</sup> B̄io á ȳia 6a kon le c̄on z̄ú à 6a yí dà le máa w̄i, ó o b̄o 6a mí nùwá j̄un kení. Awa! Ba nùwá j̄un mu t̄lahú, á ũ wee leéka le lé o ȳén n̄ waí o n̄ii mu á à poñ mí ninza.» <sup>43</sup> O o Sim̄on b̄ia: «Í wee leéka le lé ȳia ó o díá le kee na b̄uaa n̄on yi.» O o Yeesu le: «Ũ b̄io bon, fo mà ho t̄t̄iá.»

<sup>44</sup> O o yèr̄emáa kh̄ii s̄ansáa o h̄aa mu ò o wee b̄io là a Sim̄on: «Fo yí m̄on le: í bueeé zon hen coon à ũ yí le 6a bua mu j̄umu buee s̄εε le í zení, ò o h̄aa na kà wón wá siinia h̄a á b̄inía s̄ukaa lè mí j̄ún-v̄ání. <sup>45</sup> B̄io á í bueeé d̄on ũ z̄ii, á ũ yí h̄in̄on yí w̄ira mi á yí ȳera níi, ò orén lè mí buee zoró hen á í zení lé hón ó o w̄ira lè ho ȳèro. <sup>46</sup> Fo mún yí kúaa j̄iló í j̄uh̄ú wán á yí d̄oráa ho c̄ukú m̄ii, ò orén wón lé ho j̄iló na s̄amu sí ó o kúaa í zení wán. § <sup>47</sup> Lé b̄in n̄on à í ì b̄io mu á à na foñ: B̄io ó o h̄aa mu 6a séra bè-kora c̄èr̄εε díá lé b̄in n̄on ó o waminí wárá booráa. ε ká ȳia bè-kora na séra díá ka c̄inú, wón waminí wárá na o ò zéeni à b̄èn n̄ k̄éñ c̄inú.»

<sup>48</sup> B̄in món ó o Yeesu b̄ia n̄on o h̄aa yi: «Ũ bè-kora séra díá.» <sup>49</sup> A b̄ia làa wo p̄anía wee dí wee b̄io mí yiwa: «O nùpue mu léé wée á wee hení mí síi à b̄io le mu bè-kora séra díá?» <sup>50</sup> O o Yeesu b̄ia n̄on o h̄aa yi: «Fo wáa yú ho h̄éerá, h̄iní lén, ũ síid̄eró m̄ii á fenía fo.»

## 8

### *Ba h̄awa na f̄u wee bè là a Yeesu*

<sup>1</sup> B̄in món ó o Yeesu h̄in̄on tò h̄a ló-beera lè h̄a ló-zàwa yi á wee bue le \*Dónbeení b̄éni b̄in-tente. B̄ia b̄o làa wó lé o n̄i-kenínia píru j̄un, <sup>2</sup> lè 6a h̄awa nùwá ȳen búí, b̄ia ó o j̄on 6a c̄ináwa léra yi á mún w̄éera v̄éena. Ba lé o Mari na 6a wee ve làa Makadala\* Mari, ȳia ó o j̄on 6a c̄ináwa b̄uaa h̄ej̄un léra yi, <sup>3</sup> là a Kuza na ó o \*Heroode b̄ará mí z̄ii tonni j̄uh̄ú wán b̄an h̄aa Zaana, là a Suzaana. H̄awa c̄èr̄εε mún h̄ia wi b̄in á séenia b̄arén á f̄u wee wé lén mí níi b̄io à séeni là a Yeesu lè mí n̄i-kenínia.

### *O Yeesu wà o ðiró w̄ahiire á b̄inía zéenia kúarà (Matiye 13.1-9; Maaki 4.1-9)*

<sup>4</sup> Ba nùpua h̄ia wee léka h̄a lórà yi buen o Yeesu c̄on. B̄io 6a k̄inía wo yi boo, ó o wà le w̄ahiire na kà n̄on 6a yi: <sup>5</sup> «Nii búí h̄ia ló van mí m̄oh̄ú yi, á wà vaá dé mí bè-dà. B̄io ó o vaá wee dé mu á mu búí léé lion ho w̄sh̄ú wán, á 6a w̄a-bèwa yonkaa, à mu búí á 6a j̄inzàwa b̄èn s̄ekaa v̄á. <sup>6</sup> Mu búí lion h̄a huua yi hen na le t̄iní yí boo yi, á mu ló ká mu d̄éniá b̄inía hon, lé b̄io á ho h̄inló mía b̄in.

‡ **7:36** O Yeesu p̄ahú ká 6a z̄uíf̄uwa le mí ì dí, à 6a khón daráka k̄iní ho ðinló yi díráa. § **7:46** Le níi ȳèro, h̄a zení s̄éeró lè ho j̄iló kúeeró ho j̄uh̄ú wán, b̄in búenbúen lé b̄io á 6a z̄uíf̄uwa f̄u wee wé à déràa ho c̄ukú mí n̄i-h̄ani yi. \* **8:2** Makadala: Lé ho lóhó búí na wi ho Kalilee v̄u-beeni j̄ii lè le wii t̄èni.

<sup>7</sup> Mu búí búń lion hen na há kíkara bia héra yi, á mu ló á yòó zon mín yi làa há, á hǎn pà mu. <sup>8</sup> Mu búí búń lion ho tá na se yi, á mu ló á yòó dǎn á han mí bia, á há lè mí dà-kéní kéní á yú há bia khímàni khímàni.» Bún món ó o pá bínía bía bío kà nǎn 6a yi: «Yia wee jí bío, à wón jí bío bía sese.»

*(Matiye 13.10-13; Maaki 4.10-12)*

<sup>9</sup> Ó o Yeesu nǐ-kenínia tùara a yi: «Le wàhiire mu kúará lé mu yén?» <sup>10</sup> Ó o bía nǎn 6a yi: «Le Dónbeení béeńí bío na ó o nùpue yí zǔ kúará á le wee zéeni à ceé na minén mi dòn yi. Ká 6a nùpua na ká wee jí mu lòn wàhio kǎamáa, lé búń nǎn á 6a lé 6a nùpua na yío wi ká há yí máa mi, á mún wee jí mu bío ká 6a yí máa zǔn mu kúará.†

*(Matiye 13.18-23; Maaki 4.13-20)*

<sup>11</sup> «Le wàhiire mu kúará lé bío kà: Mu bè-dà lé le Dónbeení bióní. <sup>12</sup> Bío lion ho wǎhú wán lé 6a nùpua na ká 6a jí le Dónbeení bióní à 6a máa yí tà le yi, ká a \*Satáni dèeni bánbá 6uee lén le 6a yiwa yi, à mún ti 6a kǎnító wǎhú. <sup>13</sup> Bío lion há huua na le tǎn yí boo yi lé 6a nùpua na ká 6a jí le Dónbeení bióní à 6a tà le yi, à zǎmaka le bío yi, ká ho kúará lénló yú 6a pǎahú na yi, à 6a dèeni lé lè mí món, lé bío á le bióní mu yí wíira 6a sese. <sup>14</sup> Bío lion há kíkara yi lé bía wee jí le Dónbeení bióní ká 6a jún-sèró, lè ho dímíjǎ nǎfòró, lè ho bàn símu á wee hè le à le máa dàń ha há bia na dǎn. <sup>15</sup> Bío 6èn lion ho tá na se yi lé bía wee jí le Dónbeení bióní à 6ua le lè le sí na se, dío púaara día. Ba yí máa bíní lé lè mí món. Bún lé bío nǎn á 6a wee haráa há bia na se.

*Le fntǎni wàhiire*

*(Maaki 4.21-25)*

<sup>16</sup> «Nùpue na à dé le fntǎni mí zii á à bíní ì lá le dèe búí á à pe yi, tàá ká a dó le wó o ò lá le zoó bàrá mí kàtà tá wón mía. Ba wé dé le bàrá hen na le ko le bàrá yi, à bía wee zo le zii wé mi. <sup>17</sup> Mu bè-sǎnkani na mu khoomu khíi máa lé wán búń mía. Hàrí bío kúará yí zǔn búenbúen bío khíi bío yi le wizon-kéní. <sup>18</sup> A mi cén wé jí bío wee bío na mia sese, lé bío á yia bío wi á 6a à bíní ì na mu búí wo yi á à bè mu wán. Ká yia dèe búí mía, á hàrí mu bè-za bío na ó o wee leéka le mu wi mí cǎn á 6a pa à fé.»

*O Yeesu bàn nu lè bàn zàwa bío*

*(Matiye 12.46-50; Maaki 3.31-35)*

<sup>19</sup> O Yeesu bàn nu lè bàn zàwa buara a cǎn à 6a màhá yí dà máa zoó 6úe o yi, lé bío 6a nùpua boo dà. <sup>20</sup> Ó o búí bía mu nǎn wo yi: «Mín nu lè mǎn zàwa wi 6a mi ũ wán, 6a lée dǎn ho khúuhú pan fo.» <sup>21</sup> Ó o Yeesu bía nǎn bía wi bín búenbúen yi: «Bía wee jí le Dónbeení bióní à bè le yi, bán lé wán nu lè wán zàwa.»

*O Yeesu dǎnía ho pinpiró*

*(Matiye 8.23-27; Maaki 4.35-41)*

<sup>22</sup> Wizonle búí, ó o Yeesu zon ho woohú lè mí nǐ-kenínia, ò o bía nǎn 6a yi: «Mi wa khí lè ho vǔ-beeni món.» A 6a dèenia zoó wà mu jummu yi búń wán. <sup>23</sup> Bío 6a vá zon yú, á ho pinpi-beeni hǎnǎn wee và lè mí pánká ho vǔ-beeni wán, á mu jummu wee yǎnbón zo ho woohú, lónbío à ho yòó wee sí le mu jummu. Bún búenbúen wee wé ká a Yeesu wón mu dǎmu 6ó. <sup>24</sup> Ó o nǐ-kenínia vaá wee síni a ká 6a à bío bío kà: «Núhúso! Núhúso! Wa à hí.» Bío ó o sína, ó o líi hǎnǎn á nàmakaa ho pinpiró lè mu jummu na wee yǎnbónka yi á mu búenbúen dǎn wó tétété. <sup>25</sup> Ó o Yeesu bía làa ba: «Mi sía déró mǎi wáa wi wen?» A 6a búenbúen zǎnkaa dǎn concáan, á wee bío mín yi: «Páa! O nùpue mu lé o yén síi ká? Hàrí ho pinpiró lè mu jummu ó o bíaráa, á mu pá bò a bióní yi.»

† 8:10 Mi lorí Ezayii vǎahú 6.9.

*O Yeesu wéeera a n̄i na 6a c̄n̄áwa wi yi  
(Matiye 8.28-34; Maaki 5.1-20)*

<sup>26</sup> A 6a kh̄i d̄n ho Zerasaa k̄h̄, h̄a s̄ns̄a m̄n l̄e ho Kalilee k̄h̄. <sup>27</sup> B̄io ó o Yeesu ló ho wooh̄ yi líi le mí ì d̄n, à b̄n ho lóhó na 6a wi yi n̄pue b̄ui na 6a c̄n̄áwa wi yi á wee sí a yahó. O wee vará mí bírí míana. O m̄n yí máa da z̄i yi, lé 6a n̄i-h̄ia n̄un̄i ó o wee da yi. <sup>28-29</sup> P̄n̄na c̄èr̄e ká 6a c̄n̄áwa mu h̄n̄n o wán, à 6a sí sa ca a n̄íní là a zení l̄e h̄a z̄uak̄aríwà ò o yí d̄n yí va l̄e. Ká a m̄h̄a wee khò h̄a búenb̄uen k̄uia, à 6a c̄n̄áwa na wi o yi na a dé h̄a mana yi. O o Yeesu n̄n le j̄ii 6a c̄n̄áwa na wi o yi le 6a lé. Lé b̄n n̄n ó o miin̄i là a Yeesu mu, ó o líi b̄urá a tá ò o wee bío b̄io kà p̄np̄n: «Dónbeen̄i na wi mu b̄io búenb̄uen j̄uh̄ wán Za Yeesu, l̄e webio á ù lon làa mi? Sábéré, ì wee yanka fo, yí yáa ì b̄io.» <sup>30</sup> B̄n m̄n ó o Yeesu t̄ara a n̄i mu yi: «Û yèni 6a le we?» O o b̄ia: «Ì yèni 6a le Z̄am̄a.» Lé b̄io 6a c̄n̄áwa na wi o yi á boo dà. <sup>31</sup> A bán lé b̄ia wee yanka a Yeesu le o yí na mí vaa k̄uee 6a c̄n̄áwa k̄h̄ na n̄yiló j̄ii m̄ia yi. † <sup>32</sup> Mu wee wé à n̄n̄b̄ue-6ooh̄ b̄ui yòó wee dí le b̄uee yi. A 6a c̄n̄áwa mu yankaa o Yeesu le o s̄abéré ò o na ho w̄h̄ mí yi, à mí vaa yòo zo bán yi. O o n̄n mu w̄h̄ 6a yi. <sup>33</sup> Lé b̄n wán 6a c̄n̄áwa mu ló a n̄i mu yi á vaá zon 6a n̄n̄b̄ueéni yi. A 6a búenb̄uen yòó l̄wa le b̄uee wán á k̄enkaa líi zon ho v̄i-been̄i yi á h̄urun.

<sup>34</sup> B̄io á b̄ia lá wee pa 6a m̄n b̄io wó kà, á 6a l̄wa vaá b̄ia mu n̄n b̄ia wi mí manawà yi, á b̄ia mu n̄n b̄ia wi ho lóhó yi. <sup>35</sup> A 6a n̄pua ló le mí b̄uee lon̄ b̄io wó. B̄io 6a b̄uee d̄n o Yeesu, á 6a m̄n o n̄i mu na 6a c̄n̄áwa lá wi yi, ò o wó a n̄i-tente á z̄á mí sía kará a Yeesu tá. A 6a z̄ana. <sup>36</sup> A b̄ia mu wó ȳio yi wee bío b̄io ó o n̄i mu wó wó wannáa làa ba. <sup>37</sup> Ho Zerasaa k̄h̄ n̄ipomu yi á ȳia yí z̄ana mu b̄io mu wón m̄ia, fúaa 6a wee yanka a Yeesu le o s̄abéré ò o l̄én día mí. O o Yeesu wà vaá zon ho wooh̄ le mí ì b̄íní ì l̄én ñ va hen na ó o ló yi, <sup>38</sup> ó o n̄i na yú m̄iten 6a c̄n̄áwa n̄i yi yankaa wo le o día le mí bè làa wo. O o Yeesu p̄ ò o b̄ia n̄n wo yi: <sup>39</sup> «L̄én va m̄n z̄i à vaa bío b̄io búenb̄uen na le Dónbeen̄i wó n̄n foñ à na 6a n̄pua yi.» O o n̄i mu b̄in̄ia wà á vaá wee yényení b̄io búenb̄uen na ó o Yeesu wó n̄n wo yi ho lóhó búenb̄uen yi.

*O Zayiruusi h̄nló là a h̄aa b̄ui w̄éeró b̄io  
(Matiye 9.18-26; Maaki 5.21-43)*

<sup>40</sup> B̄io ó o Yeesu b̄in̄ia kh̄i d̄n hen na ó o ló yi buarar̄a, ó o kh̄i yú 6a n̄pua c̄èr̄e à 6a wee z̄amaka a b̄íní b̄uenló b̄io yi. Ba búenb̄uen lá wee l̄on̄i a. <sup>41</sup> Hón p̄ah̄ so yi à b̄n ò o n̄i b̄ui na lé 6a \*z̄úif̄uwa k̄ar̄ánló z̄i ya-dí na yèni 6a le Zayiruusi b̄uee d̄n, á b̄uee líi b̄urá a Yeesu tá ò o wee yanka a le o bè làa mí va mí z̄i, <sup>42</sup> lé b̄io ó o h̄nló yà-kéní na ó o yú á wee hí. O l̄ulúio w̄aa lá wee yí ho p̄írú j̄un síi. B̄io ó o Yeesu b̄o làa wo wà a va a z̄i, á 6a m̄inka n̄pua b̄ura b̄o a yi.

<sup>43</sup> H̄aa b̄ui wi 6a t̄ah̄ á wee mí mí s̄eró f̄éé á d̄n h̄a l̄ulúio p̄írú j̄un à ho máa f̄i. O níi b̄io ȳara le t̄ini b̄ansowà c̄èr̄e c̄n̄ ká bán búenb̄uen m̄h̄a yí d̄anna a yí w̄éera. <sup>44</sup> B̄io ó o vá zoó b̄o a Yeesu yi, ó o zoó t̄uaa o dà-z̄in̄i j̄i-k̄ání yi là a m̄n. O o s̄eró d̄en̄ia d̄n b̄n wán. <sup>45</sup> O o Yeesu d̄n ò o t̄ara: «Lé o yén t̄uaa mi?» A b̄ia b̄o a yi búenb̄uen à ȳia le mí yí t̄uaa wo yi, à ȳia le mí yí t̄uaa wo yi. O o Piere lé ȳia b̄ia làa wo: «Ée! N̄uh̄so! Fo yí m̄n b̄io 6a n̄pua b̄urar̄a foñ á wee j̄aa m̄n le?» <sup>46</sup> O o Yeesu le: «Ì m̄n mu, ká a b̄ui m̄h̄a pá t̄uaa mi. Lé b̄io á ì z̄una mu le p̄anká b̄ui ló mi.»

<sup>47</sup> B̄io ó o h̄aa mu m̄n ò o z̄una a b̄io ó o wà buara ká a wee z̄aka á b̄uee líi b̄urá a Yeesu tá, ò o z̄en̄ia b̄io n̄n ó o t̄uaan̄a wo yi, làa b̄io ó o wó wó

† 8:31 Ba z̄úif̄uwa c̄n̄ á ho k̄h̄ na n̄yiló j̄ii m̄ia mu lé 6a c̄n̄áwa k̄asó l̄e.

wannáa mí lahó yi bĩa wi bĩn búenbúen yahó. <sup>48</sup> O o Yeesu bía nɔn wo yi: «Wàn hĩnló, bío fo dó ũ s̄i miĩ, lé bũn wɛ́era fo. Wáa lén, vaa yí héera.»

<sup>49</sup> Bío ó o Yeesu wee bío ó o jii yáa yí tò, à bũn ò o tonkaro búí ló a Zayiruusi z̄i á nɔn o mɔn bueé d̄n á bueé wee bío làa wo: «Ũ hĩnló wáa húrun. Wáa yí s̄é o ñi-kàránlo.» <sup>50</sup> Bío ó o Yeesu j̄á mu, ó o bía nɔn o Zayiruusi yi: «Yí titika, dé ũ s̄i miĩ, á ũ hĩnló á à wa.» <sup>51</sup> Bío ɔa vaá d̄n, ó o le bĩa ká ãn ho khũuhũ, ò o Piere là a Z̄an là a Zaaki là a hĩnzo-za b̄an maá lè b̄an nu lé bán ó o fó zonnáa le z̄i yi. <sup>52</sup> Ba nùpua búenbúen wee wá kùaará a hĩnzo-za mu b̄io yi. O o Yeesu bía: «Mi yí wá b̄io. O hĩnzo-za mu yí húrun, o lée ȳia na dũma.» <sup>53</sup> A ɔa nùpua wee z̄uarka a yi lé b̄io ɔa z̄u k̄enk̄en le o húrun. <sup>54</sup> O o Yeesu lii fù a níi yi, ò o von wo p̄n̄p̄n̄: «ĩ hĩnló, lii hĩní.» <sup>55</sup> O o vèera á d̄enía líi hĩnɔn. O o Yeesu bía le ɔa na mu b̄io wo yi le o dí. <sup>56</sup> A b̄an nùwá can ãn coon mu b̄io yi. Ká a Yeesu màh̄á henía mu nɔn ɔa yi le ɔa yí bío b̄io wó kà le nùpue j̄í.

## 9

### *O Yeesu tonkaa mi ñi-keninia píru j̄un* (Matiye 10.5-9, 11-14; Maaki 6.7-13)

<sup>1</sup> O Yeesu von mí ñi-keninia píru j̄un á nɔn ho dànló lè le jii ɔa yi, à ɔa wé k̄ikánáa ɔa c̄ináwa yi á mún wɛ́eraa mu v̄amú lè mí s̄i wá. <sup>2</sup> O tonkaa ɔa le ɔa vaa bue le \*Dónbeenĩ b̄eenĩ b̄io à mún wɛ́é ɔa v̄anv̄arowá. <sup>3</sup> Bío kà lé b̄io ó o henía nɔn ɔa yi: «Mi yí b̄ua h̄ari d̄e à láráa ho w̄shũ. O búí yí b̄ua b̄ũn-za, tàá puure, tàá bè-d̄inii. Mi yáa pá yí b̄ua w̄arí. O búí yí b̄ua b̄áká búí à séení h̄ia ó o z̄á. <sup>4</sup> Mi wé vaá làara nùpue na wán, à wón z̄i lé ãn mi k̄eenĩ yi fúaa mi léró ho lóhó mu yi. <sup>5</sup> Mi wé vaá zon lóhó na yi, ká b̄ia wi ho yi pá mi b̄io, ká mi wee lé ho yi, à mi púaa mi zení khũnk̄hũní kúia b̄ĩn.\* A bũn ñ z̄eenĩ làa bán le ɔa wó khon.» <sup>6</sup> A ɔa b̄en wá d̄en jii so wán á vaá wee héé bue le Dónbeenĩ b̄ĩn-tente, á mún wee wɛ́é ɔa v̄anv̄arowá h̄á lórá lè mí dà-kéní kéní yi.

### *O Heroode hácirí ȳara a Yeesu bio yi* (Matiye 14.1-2; Maaki 6.14-16)

<sup>7</sup> Bũn biowa so na wee wé kà búenbúen ó o \*Heroode na ɔa bàrá ho k̄shũ j̄uhũ wán j̄á á mu lunkaa o yilera, lé b̄io ɔa búí wee bío le lé o Z̄an Batiisi vèera. <sup>8</sup> Ba búí b̄en le lé o \*Elii b̄inia ɔuara. Ba búí yáa b̄en wee bío le mu lé le \*Dónbeenĩ j̄i-cúaa f̄erowá na yáania ñi-kéní lé ȳia vèera. <sup>9</sup> Ká a Heroode wón wee bío mí yi: «O Z̄an á ínén í b̄ere nɔn le jii á ɔa kúio j̄uhũ. O o ñii mu na b̄en wee wé bũn bè-beera so na à ĩ j̄á b̄io lée wé coon?» O o wáa wee cà ò o mi a Yeesu wán konloon.

### *O Yeesu ãinia ɔa nùpua na po muaaseé hònú* (Matiye 14.13-21; Maaki 6.30-44; Z̄an 6.1-15)

<sup>10</sup> Bío ó o Yeesu tonkarowá b̄inia bueé d̄n á b̄io ɔa wó búenbúen á ɔa lá f̄era nɔn wo yi. Bũn mɔn ó o fó b̄arén mí dòn á ɔa kh̄era van lè ho lóhó búí na ɔa le Betesayidaa c̄n. <sup>11</sup> A b̄io ɔa z̄amáa z̄una mu, á ɔa b̄ò a mɔn. O o Yeesu mɔn ɔa ó o yèrèmaa s̄á ɔa yahó, á wee bío le Dónbeenĩ b̄eenĩ b̄io na ɔa yi. A b̄ia wee cà le lòn-hebúee ó o mún wɛ́era. <sup>12</sup> Bío ó o ñi-keninia píru j̄un mɔn à le wii wee tè, á ɔa vá bueé ɔó a yi à ɔa bía làa wo: «Bío na ɔa z̄amáa yi le ɔa lén va h̄á ló-z̄awa lè h̄á manawá na s̄uaraa hen à vaa làa, à mún yí mu b̄io dí. Lé b̄io á hen na wa wi yi á lóhó yí s̄uaraa yi, d̄e woon mía hen.» <sup>13</sup> O o Yeesu bía nɔn ɔa yi: «Minén miten na mu bè-d̄inii ɔa yi.» A ɔa bía nɔn wo yi: «Búurú bi-z̄awa b̄io hònú làa cez̄awa búaa j̄un mí dòn lé bũn wi wa c̄n hen, tàá fo le wa lén vaá yá ho ãnló à buee na ɔa ñi-kúii na kà yi le?» <sup>14</sup> Lé b̄io á ɔa báawa

\* 9:5 Mi loí Matiye v̄uahũ 10.14

na wi bɪn mí dòn mu zoñ á à yí ho muaaseé hònú síi. Ó o Yeesu bía nɔn mí nǐ-kenínia yi: «Mi sankaa ɓa nùpua le ɓa keɛní lè mí kuio ho búará-ɲun làa píru píru wán.»<sup>15</sup> A ɓa hɪnɔn sankaa ɓa á ɓa búenbúen karáka. <sup>16</sup> Ó o Yeesu wáa fó ho búurú bǐo hònú lè ɓa cezàwa bùaa ɲun mu á ɓuan ò o hóónia mí yahó yóó dá ho wáayi, ò o dó le Dónbeenǐ bárákà mu bǐo yi. Bɪn mɔn ó o cɛɛkaa mu nɔn mí nǐ-kenínia yi le ɓa dá lè ɓa zãamáa. <sup>17</sup> A ɓa búenbúen dú sù, á bǐo ká á ɓa khuiira á mu sú hã sàkíwá píru ɲun.

*O Piere le o Yeesu lé o Krista  
(Matiye 16.13-21; Maaki 8.27-31)*

<sup>18</sup> Wizonle ɓúí, ó o Yeesu khèra vaá wee flo, ò o nǐ-kenínia wi bɪn, ó o tùara ɓa yi: «Ba nùpua wee bǐo webio ì dǎní yi?» <sup>19</sup> A ɓa bía: «Ba ɓúí le fo lé o Zǎn Batiisi, ɓa ɓúí le fo lé o Elii. Ba ɓúí bán ɓèn le fo lé le Dónbeenǐ ɲi-cúa fɛerowà na yáania nǐ-kéní ɓúí na vèera.» <sup>20</sup> Ó o Yeesu bɪnía tùara ɓa yi: «Ká minén cǎn á mí le ì léé wée?» Ó o Piere bía: «Fo lé o \*Krista na le Dónbeenǐ tonkaa.» <sup>21</sup> Ó o bía bǐo ká henía nɔn ɓa yi: «Mí yí vǐ vǐ bǐo mu le nùpue ɲí dé.» <sup>22</sup> Ó o pá bɪnía bía nɔn ɓa yi: «O \*Nùpue Za ko ò o lò be. Ba nǐ-kía, lè le \*Dónbeenǐ yankarowà ɲúnása, lè ho \*lándá bǐo zéenílowa á à pí a. Ba à na a ɓa à ɓúe, ká hã wizooní tɪn zoñ ó ò vèe.»

*O Yeesu wee bè yi kaka  
(Matiye 16.24-26; Maaki 8.34-9.1)*

<sup>23</sup> Bɪn mɔn ó o yèrèmaa wee bǐo làa ɓia wi bɪn búenbúen: «Yia wi ò o bè mi, à ɓànsò khí mí kùrú síi bǐo wéro yi, ká a wé lá mí \*kùrùwá pí† lè hã wizooní búenbúen, à bèraa mi. <sup>24</sup> O nùpue na wi ò o kǎní mí mukǎní, wón á à vǐní le. Ká yia màhá tà le mí ì vǐní le ìnén bǐo yi, wón á à kǎní le. <sup>25</sup> O nùpue lá yú ho ðímíɲá bǐo búenbúen ò o khon le mukǎní binbirí yi, tàá o bǐo yáara búenbúen, se lé ho cǔnú yén á ɓànsò yú? <sup>26</sup> Yia wee nǐyi ìnén lè ì bioní bǐo yi, ó o Nùpue Za ɓèn mún khíi nǐyi ɓànsò bǐo yi ká a khíi bɪnía ɓuara lè mí cùkú beenǐ, là a Maá Dónbeenǐ lè mí wáayi tonkarowà cùkú beenǐ yi. <sup>27</sup> Le ì mǐ ho tǔiá na mia: Bía wi hen tǎhǔ, á ɓa ɓúí wi yi á máa hí ká ɓa yí mɔn le \*Dónbeenǐ béení.»

*O Yeesu miníkaa le ɓúee wán  
(Matiye 17.1-8; Maaki 9.2-8)*

<sup>28</sup> Bǐo á bɪn búenbúen bía khíina, wizooní bǐo hètɪn bɪn mɔn ó o fó a Piere là a Zǎn, là a Zaaki á yòoraráa le ɓúee wán á wà yóó flo. <sup>29</sup> Pǎahǔ na ó o wee flo yi, ó o yahó ðindɪn miníkaa, á sí-zǐnia mún yèrèmaa wee ɲuiika kǔiákúiá. <sup>30-31</sup> Yio ɓúee tǐ à nùpua nùwá ɲun ɓúí ðɪn là a Yeesu ho wáayi cùkú beenǐ yi á wee tà hã láakáwá làa wo. \*Ba lé o Mɔyiize là a \*Elii.‡ Há láakáwá na ɓa wee tà lé o Yeesu bǐo na ó o ò va ho Zeruzalɛmu á vaá hí á à tǐrǎa ho tonló na ó o ɓuara bǐo yi ɲii. <sup>32</sup> Bɪn búenbúen wee wé ká a Piere lè mí nɪnzàwa ðuma kákáká. Bǐo ɓa sína á ɓa mɔn o Yeesu cùkú beenǐ lè ɓa nùpua nùwá ɲun na páania ðɪn làa wo. <sup>33</sup> Pǎahǔ na á ɓa nùpua mu le mí ì lén, ó o Piere wáa yí zǔ bǐo ò ò bǐo, ó o bía nɔn o Yeesu yi: «Núhúso, mu wó se á wa wi hen. Wà à tá hã bükú-zàwa bǐo tɪn: Únén dà-kéní, o Mɔyiize dà-kéní, o Elii dà-kéní.» <sup>34</sup> Pǎahǔ na ó o wee bǐo yi, á le ðundúure ɓúí yóó ló lii pon ɓa yi. Bǐo ó o nǐ-kenínia mɔn bɪn, á ɓa zǎna. <sup>35</sup> A mu tǎmu ɓúí sǎ wee ɲí le ðundúure mu yi: «Yia ká lé ì za na á ì mɔn léra. Mí wé ɲí a cǎn.» <sup>36</sup> Bɪn tǎmu so bǐo vaa véení, á ɓa le mí ì loñ ò o Yeesu ðɪn mí dòn. A lá bɪn ɲii wán á ɓarén ó o ɓúí yí bía bǐo ɓa mɔn yí nɔn nùpue yi hùúu.

† 9:23 Mí loñ Matiye vǎahǔ 10.38 ‡ 9:30-31 O Mɔyiize bǐo wee zéení ho Lándá bǐo o Isirayɛle nǐpomu cǎn. Ká a Elii bǐo bɪn wee zéení le Dónbeenǐ bioní tǎnɪló bǐo. O Yeesu lé yia ɓèn ɓúee tǐra mu mí cúa-ɲun ɲii.



*O Yeesu wɛ́ɛra a háyónza na ó o cíná wi yi  
(Matiye 17.14-18; Maaki 9.14-27)*

<sup>37</sup> Mu bàn tá na lée tɔn ká ɓa ló le ɓúee wán wee lii, á ɓa zâamáa lée sá a Yeesu yahó. <sup>38</sup> Ba nĩ-kúii mu t̄ahũ á nĩ ɓúii d̄in d̄in ò o wãamaa yi: «Nĩ-kàránlo! Í wee yanka fo, loń í za ɓio yahó yi; lé orén mí dòn lé yĩa á í ton kánaa yi. <sup>39</sup> Cíná ɓúii wi o yi, á wee d̄in d̄in fé wo dé, ò o wé wãama ká a táará, à jinsã-khùankhúá wé lé. Mu wee wé h̄íní o wán túntún. Hen ká mu h̄ínɔn o yi à mu ɓío le mí ì khíí ká a díá sùrèn lòn nĩ-hío. <sup>40</sup> A ù nĩ-kenínia á í yàá fèra yú á yankaa le ɓa na a lén wo yi, ká ɓa màhã yí dàna mu.» <sup>41</sup> O o Yeesu ɓía: «Mi zuia nùpua ɓènt̄in yí máa dé mi s̄ia le Dónbeenĩ yi ɓio bon, á mi mún yí máa jí hàrì d̄ɛɛ. Mi wee leéka le í k̄ɛnì làa mia á wé è kàrán mia fúuu le?» Bún món ó o mún ɓía là a n̄ii: «Bua ù za mu à ù ɓuen le í loń.» <sup>42</sup> ɓio ó o háyónza vá wà ɓueé sùará a yi, ó o cíná mu t̄in fó a dó ho tá yi ó o lii wee dá k̄èk̄èk̄è. O o Yeesu k̄ik̄k̄á o cíná mu yi le o lé, ò o wɛ́ɛra a yàrónza n̄on ɓàn maá yi. <sup>43</sup> A ɓia wi ɓin ɓúenɓúen can d̄in le Dónbeenĩ na dá mu ɓio ɓúenɓúen pánká na ɓa m̄on ɓio yi.

*O Yeesu wee ɓio mí húmú lè mi vèeró ɓio  
(Matiye 17.22-23; Maaki 9.30-32)*

ɓio ɓa lè mí nĩ-kení kéní d̄in wee loń mu bè-beera na ó o Yeesu wó kà, ó o yèrɛmáa wee ɓio lè mí nĩ-kenínia: <sup>44</sup> «Hã ɓioní na á í ì ɓío ò na mia á mi jí à ɓua mi yiwa: O \*Nùpue Za á ɓa à dé ɓa nùpua n̄ii yi.» <sup>45</sup> Le ɓioní mu ó o nĩ-kenínia yí ná j̄uhũ sese, le kúará á tun ɓa yi, lé bún n̄on á ɓa yí z̄ú le ɓàn ya-tente, á ɓa mún hézãna mu ɓiní t̄uàró làa wo.

*Lée wée po ɓia ká?*

*(Matiye 18.1-5; Maaki 9.33-37)*

<sup>46</sup> O Yeesu nĩ-kenínia wee wãaní mín yi á à z̄urnáa yia po ɓa ɓúenɓúen. <sup>47</sup> ɓio ó o Yeesu z̄una ɓa yilera, ó o vaá fó a háyónza ɓúii ɓueé bàrá mí n̄is̄n̄i <sup>48</sup> ò o wee ɓío làa ba: «Nùpue lée nùpue na ɓuan o háyónza na kà sese ínén ɓio yi, se lé ínén á ɓànso mún ɓuan sese. A yia ɓuan mi se, se wón mún ɓuan yia tonkaa Mi sese. Lé ɓio á yia ɓio j̄uhũ mía mi ɓúenɓúen t̄ahũ wón lé yia po minén na ká.»

*Yia yí máa fi làa mia se wón sã mi jii*

*(Maaki 9.38-40)*

<sup>49</sup> O o Zãn lá le ɓioní ò o ɓía: «J̄uhũso, wa m̄on o n̄ii ɓúii ò o wee na ɓa cínáwa lè ù yèni, á wa lá wi wa h̄è o, lé ɓio ó o mía wa kuure yi.» <sup>50</sup> O o Yeesu ɓía ɓio kà n̄on ɓa yi: «Mi yí h̄è o, lé ɓio á yia yí máa fi làa mia se wón làa mia lée dà-kéní.»

*Ho Samarii lóhó ɓúii nùpua yí tà a Yeesu ɓio*

<sup>51</sup> ɓio ó o Yeesu léró ho d̄imíjá yi p̄ahũ wà ɓueé sùará, ó o hã mí s̄ii ò o le mí wáa à lén á à va ho Zeruzalɛmu. <sup>52</sup> O o fèra tonkaa ɓa nùpua á ɓa dú a yahó. A ɓa wà vaá zon ho \*Samarii lóhó ɓúii yi le mí zoó wíoka le lùè á à ká làa wo. <sup>53</sup> A ho lóhó mu nùpua p̄á le o máa làa mí wán, lé ɓio ó o vɛɛn̄i yahó sã ho Zeruzalɛmu. <sup>54</sup> ɓio ó o Zaaki là a Zãn m̄on mu kà, á ɓa ɓía n̄on o Yeesu yi: «J̄uhũso, fo le wa ɓío le ho d̄shũ lé ho wáayi à lii c̄í ɓa ɓúe j̄uhũ le?» § <sup>55</sup> O o Yeesu yèrɛmáa khíi zá làa ba. \* <sup>56</sup> Bún món á ɓa wà van ló-veere.

*Yia le mí ì bè o Yeesu ɓio  
(Matiye 8.19-22)*

§ 9:54 Le Dónbeenĩ ɓioní v̄onna ɓúii yi á ɓio kà lé ɓio túara sã le ɓioní mu jii: «Làa ɓio ó o Elii h̄ia wórãa mu ɓio s̄ii.» \* 9:55 Le Dónbeenĩ ɓioní v̄onna ɓúii yi á ɓio kà lé ɓio túara sã le ɓioní mu jii: «Le hácirí na wee j̄aà mia dé ɓio kà yi á mí yí z̄ú s̄ii. O Nùpue Za ɓuara ɓa nùpua k̄ánlóló ɓio yi ká a yí ɓuara ɓa ɓúeró ɓio yi.»

<sup>57</sup> Pãahú na á 6a wi ho wõhú wán, ó o ñii búii vaá ló 6ueé wee bío là a Yeesu: «Ĩ ì bè foñ á à varáa há lùà búenbúen na á ù wee va yi.» <sup>58</sup> O o Yeesu bíà nòn wo yi: «Ba cawanwà yú há kána wee zo, á 6a jínzàwa mún yú há lenna. Ká a \*Nùpue Za wón màhá yí yú ho lahó na ó o dà à vùñ yi.»

<sup>59</sup> O o Yeesu bíníá bíà làa búii: «Buee bè mi.» A wón bíà làa wo: «Ĩ ì bè foñ. Ká ù màhá díà le ĩ vaa nùu wàn màá vé.» <sup>60</sup> O o Yeesu bíà nòn wo yi: «Díà le 6a ñi-hía à nùu mí ñi-hía, ká ùnén vaa bue le Dónbeení béeñí bío.»

<sup>61</sup> O o búii pá bíníá bíà làa wo: «Núhúso, ĩ ì bè foñ, ká ù màhá díà le ĩ vaa dé wàn nùwá cãawése vé à ĩ bíní buen.» <sup>62</sup> O o Yeesu bíà làa wo: «Yia wee và le mí nàwa sùnóuahó ká a yèrémá khii loñ lè mí món, wón yí ko lè le \*Dónbeení béeñí.»

## 10

### *O Yeesu tonkaa mi ñi-kenínia búii*

<sup>1</sup> Bún món ó o Núhúso pá bíníá hueekaa 6a nùpua búará-tín làa píru làa nùwá jun\* búii á tonkaa lè 6a nùwá jun jun le 6a dí mí yahó va há ló-beera le há lùà búenbúen na ó orén mí beere ko ò o va dã. <sup>2</sup> O o bíà nòn 6a yi: «Ho ñínlò bon ñín cèrèè, ká ho lárówà lé bíà yí boo. Awa. A mi fio o màhú bânso yi le o wíoka na 6a ton-sáwá le 6a lá ho. <sup>3</sup> Mi lén! Ká mi jí bío kà: I wee tonka mia. Mi ka lòn piozàwa na wà vaá zo 6a dakhínkhínwa tiahú. <sup>4</sup> Mi yí 6ua wárí, mi yí 6ua puure, hàrí nakáa. Mi yí ñín la 6a nùpua tèníló yi ho wõhú wán.

<sup>5</sup> «Mi wé vaá zon zii léé zii, à mi fèn bío le ho héerá keñ le zii mu yi. <sup>6</sup> Ká nùpue na ko lè ho héerá wi le yi, á mí héerá á à dã bânso. Ká a 6èn yí ko làa ho, á ho máa dã a. <sup>7</sup> Dén zii so lé ñí à mi keñí yi, ká mi wé yí làa zii yi à bíní lé vaa làa le búii yi. Ba wé yú bío na nòn mia à mí dí bún. ĩ bíà bún lé bío ó o ton-sá ko lè mí ñii ñínlò.

<sup>8</sup> «Lóhó léé lóhó na mi wé vaá zon yi, ká 6a tà 6uan mia, ká 6a wé yú bío na bàrá mi tá, à mí dí bún. <sup>9</sup> A 6a vánvárowà na wi ho lóhó mu yi à mí weé, à mí mún bío na ho nùpua yi le le \*Dónbeení béeñí 6ueé 6ó 6a yi. <sup>10</sup> Ká lóhó na mi vaá zon yi ká ho nùpua yí tà mí bío, à mí zoo ñín ho lóhó mu sii yi ká mí bío bío kà na 6a yi: <sup>11</sup> «Mi lóhó khúnkhúní na fà wa zení á wa à púaa á à kúee mi wán,† ká mí màhá pá zúñ mu le le Dónbeení béeñí 6ueé 6ó.» <sup>12</sup> Le ĩ bío mu na mia: Le cítii fi nònzoñ, á hón lóhó so nùpua bío na khii sá 6a yi á à porí bío sá ho \*Sodõmu lóhósa yi.‡

### *(Matiye 11.20-24)*

<sup>13</sup> «Ūnén Korazēn lóhó lè ūnén Betesayidaa lóhó, ho yéréké á à sá mia. Lé bío á ho yéréké bè-beera na wó minén cón bân síi lé bún lá wó ho Tiire lè ho Sidōn lórás yi, se há lórá mu nùpua lá hínōn hàání á khiiira há pórókówá zã, á kúaa le sãni mí wán, á zééníanáa le mí wi à mí khii mu bè-kora wéró yi. <sup>14</sup> Lé bún nòn le cítii fi nònzoñ á ho Tiire lè ho Sidōn lórá lònbee na à yí há á à wé làa yi minén lònbee yi. <sup>15</sup> Eε ká ūnén \*Kapεenayuumu, fo wee leeka le 6a khii lá fo á à yòráa ho wáayi le? Búee. Ho ñi-hónbó-lóhó lé hía 6a khii líí dé fo yi.»

<sup>16</sup> O o wee bío lè mí ñi-kenínia: «Yia wee jí mí cón, se bânso mún wee jí ĩ cón. A yia pá mia se wón mún pá mi. A yia pá mi, se lé yia tonkaa mi ó o mún pá.»

### *Ba tonkarowà bini buenlò bío*

\* **10:1** Le Dónbeení bioní vōnna búii yi á 6a tonkarowà mu léé búará-tín làa píru. † **10:11** Mi loñ o Matiye 10.14 ‡ **10:12** Ho Sodõmu lé há ló-beera bío jun na le Dónbeení yánkaa 6ó júhú o Abarahaamu pãahú dà-kéní. Ho bío wee zééní mu bè-kora mónlò lè le Dónbeení cítii bío. Mi loñ Bío júhú búeení vūahú (Genèse) 18.20-21; 19.24-25 § **10:13** Mi loñ Matiye vūahú 11.21

17 Bia ó o tonkaa mí búará-tín làa píru láa nùwā jun\* bínía buara à 6a sia wan làa sòobéε, á 6a bía nən o Yeesu yi: «Núhúso, hàrí 6a cínáwa ká wà von ũ yèni le 6a wé bïo na, à 6a wé mu.» 18 O o Yeesu bía nən 6a yi: «Í lá wee wé mi a \*Satāni, 6a cínáwa núhúso ká a yòó kùera ho wáayi wee lii lè ho viohó na juiina bïo síi. 19 Mi loń! I nən ho pànká mia, hĩa mi wé è varákaráa 6a háwá, lè 6a naawà wán, à mún pùpúuráa o zúkúso pànká búenbúen, ká dèε woon máa yí mia. 20 Εε ká mi màhã yí zãmaka bïo mí yú ho pànká 6a cínáwa wán bïo yi, ká mi zãmaka lé bïo á mi yènnáa túara ho wáayi le Dónbeenĩ cón.»

*(Matiye 11.25-27)*

21 Hón pãahũ dà-kéní so yi á le Dónbeenĩ Hácírí wéera Yeesu síi, ó o wee bïo bïo kà: «Éee! I Maá, ũnén lé ho wáayi lè ho tá Núhúso, í wee dé ũ bárakà. Lé bïo mu bïo na fo sà mu bè-zúrminĩ b̀ansowà lè le hácírí b̀ansowà yi á fo tà zéenia làa bïa bïo júhũ mia. I Maá, mu bon. Bïo mu wóráa ká lé bïo sí foń. 22 I Maá dó mu bïo búenbúen í níi yi. Nii woon yí zũ a Za, ká mu yínɔń o Maá. A nii woon mún yí zũ a Maá, ká mu yínɔń o Za, làa bïa ó o Za mu wi ò o zéeni làa wo.»

*(Matiye 13.16-17)*

23 Bũn m̀ón ó o yèrèmaa wee bïo lè mí nĩ-kenínia mí júhũ wán: «Minén na wee mi bïo ká lè mí yïo, mi júná b̀entín sí. 24 Lé bïo le \*Dónbeenĩ jì-cúa fεεrowà lè 6a bá-zàwa c̀erεε sia hĩa vá à 6a mi bïo mínén wee mi à 6a yí m̀on mu. Ba sia hĩa vá à jí bïo mínén wee jí, à 6a yí jí mu.»

*O Samarii nĩ na wó le hii wãhiire*

25 Ho \*lándá bïo zéenílo búí wi ò o yí o Yeesu níi bua yi, ó o túara a yi: «Nĩ-kàránlo, í ko à í wé kaka à bè yi yíráa ho yĩrón mukānĩ na máa vé?» 26 O o Yeesu bía nən wo yi: «Lé mu yén túara wa lándá vūahũ yi? Fo wee jí mu kaka?» 27 O o nĩ bía nən wo yi: «Fo ko ũ wań ũ Núhúso Dónbeenĩ lé ũ síi búenbúen, lè ũ mànaká búenbúen, lè ũ pànká búenbúen, lè ũ yilera búenbúen† à ũ mún wań mi ninza làa bïo á fo waráa ũten bïo síi.‡» 28 O o Yeesu bía nən wo yi: «Fo bía se. Bánbá ũ wé bũn, á fo ò yí le mukānĩ.»

29 O o nĩ pá wi ò o cà ho tũiá síni, ó o bínía túara a yi: «Lé o yén lé wa ninza?» 30 O o Yeesu bía nən wo yi: «Nii búí hĩa ló ho Zeruzalεemu yi á wee va ho Zerikoo, á 6a wã-tiwa vaá tun wo ho wõhũ kuio yi á fó sia, à 6a han wo bóonia yi ó o yuunia día, à 6a wà. 31 Mu wó fò mín à le \*Dónbeenĩ yankaro búí lá ho wõhũ mu. Bïo ó o buée m̀on o nĩ mu ò o día ó o hà yòó ló á khií lá mí wõhũ wà. 32 O o \*Levii nùwā nĩ-kéní búí mún lá ho wõhũ mu á buée m̀on o nĩ mu ò o día, á wón mún hà yòó ló á khií wà. 33 Bũn m̀ón ó o \*Samarii nĩ búí mún lá ho wõhũ dà-kéní mu. Bïo ó o buée m̀on o nĩ ó o màkárí buan wo yi. 34 O o vaá bó a yi, á kúaa ho dïvén lè ho jiló o dokuaa wán á bá, ò o lá a yòó bò mí yà-yòonii wán á vannáa 6a nĩ-hãní làanii zii, á vaá wee loń wo yi ká a váaní a. 35 Mu tá na lée tən yĩnbíi ó o léra le wén-hãani bïo jun á nən le zii b̀anso yi, ò o bía: «O nĩ mu á ũ pa bïo sese, ká í khií bínía wà buée khií hen, ká bïo fo wó a bïo yi á po le wárí na á í nən foń, á í ì sàání mu.» 36 O o Yeesu màhã bínía wee túa wo yi: «Ba nùwā tín mu tĩahũ ó o yén lé yĩa zéenia le o nùpue na 6a wã-tiwa tun lé mí ninza?» 37 A ho lándá bïo zéenílo bía: «Lé yĩa wó le hii làa wo.» O o Yeesu bía nən wo yi: «Wáa lén à wé vaa wé làa bũn síi.»

*O Yeesu làara a Maate là a Mari b̀an zii*

38 Bïo ó o Yeesu lè mí nĩ-kenínia wi ho wõhũ wán wà, ó o vaá d̃n ho lóhó búí, ó o zoó làara a hĩa búí na 6a le Maate zii. 39 O hĩa mu b̀an hĩnló búí wi bĩn á yèni 6a le Mari. Bïo ó o m̀on o Yeesu ó o wà buée kará a tá á wee jí a bíonĩ.

\* 10:17 Mi loń o Luki 10.1 † 10:27 Mi loń Levii nùwā vūahũ (Lévítique) 19.18 ‡ 10:27 Mi loń Lándá zéenílo vūahũ (Deutéronome) 6.5

40 Hón p̄ahũ so yi, ò o Maate wón ɓèn yahó bon mí z̄i tonni sáró yi. B̄io ó o m̄on m̄in h̄inlò mu ò o kará, ó o wà ɓueé wee b̄io là a Yeesu: «Núhũso, wàn h̄inlò b̄io ó o kará yí máa séení mi á fo yí m̄on le? B̄io le o h̄iní dé mí níi mi.»

41 O o Yeesu b̄ia n̄on wo yi; «Héȳi, Maate. Fo wee yáa ũ yilera ká ũ héé t̄amá mu b̄io c̄èr̄è wéró yi, 42 ká b̄io dà-kéní lé b̄io b̄io here. O Mari léra b̄io se po mu ɓúenɓúen, b̄io á n̄upue yí dà máa fé o c̄s̄n máa yí.»

## 11

### *O Yeesu wee zéení ho floró wéró (Matiye 6.9-13)*

1 Wizonle ɓúí ó o Yeesu vaá wee wé mí floró le lùe ɓúí. A b̄io ó o flora wó, ó o n̄i-kenínia n̄i-kéní b̄ia làa wo: «Núhũso, kení w̄en lè ho floró làa b̄io ó o Z̄an Batiisi keníanáa mí n̄i-kenínia.» 2 O o Yeesu b̄ia n̄on ɓa yi: «Hen ká mi wé wee fio, à mi b̄io kà:

Wàn Maá,

wé à ɓa n̄upua z̄ur̄ le fo lé le Dónbeen̄i na ɓàn síi mia.

Dí ũ béen̄i h̄a lùe ɓúenɓúen yi.

3 H̄a w̄en lè mu bè-d̄inii na ko làa w̄en h̄a w̄izooní lè mí dà-kéní kéní yi.

4 S̄én wa bè-kora día,

làa b̄io á warén mún wee tà s̄én día

à na ɓ̄ia wó khon làa w̄en yi.

Pa w̄en b̄io wee khà w̄en dé mu bè-kohó wéró yi b̄io yi.»

5 O o pá ɓ̄inía b̄ia n̄on ɓa yi: «O ɓúí ɓàn ɓónlo w̄aa lá wi síi. Wizonle ɓúí ó o h̄in̄on vaá yú a ho tá t̄ahũ á b̄ia n̄on yi: † ɓónlo, ke mi làa búurú bi-z̄awa b̄io t̄in, 6 wàn ɓónlo n̄i-kéní ɓúí ló le kúii yi á ɓueé ló í wán, à bè-d̄inii mía í c̄s̄n máa na a yi.» 7 A ȳia zoó le z̄i yi ɓèn b̄ia b̄io kà: † Día mi, yí ɓ̄maka mi. Ho woohũ pon, á í z̄awa làa mi d̄uma wó. I yí dà máa h̄iní máa na búurú foñ. ɓónlo na à wé ɓ̄in̄n mía.» 8 Le í m̄i ho t̄iá na mia: H̄arí ká a pá le mí máa h̄iní máa na ho búurú mu wo yi ɓa ɓónmu b̄io yi, á b̄io ó o yí wí ò o yèni yáa, ó o pá h̄ia h̄iní á à na b̄io ó o wee cà ɓúenɓúen wo yi.

### *(Matiye 7.7-11)*

9 «Ínén wee b̄io mu na mia: Mi wé fio le Dónbeen̄i c̄s̄n, á le è h̄a mia. Mi wé c̄anka mu b̄io le Dónbeen̄i c̄s̄n, á mi ì yí. Mi wé ɓúanɓúa ho woohũ á le è h̄en ho mi ì zo. 10 Lé b̄io á ȳia wee fio á le è h̄a, ȳia wee cà b̄io le c̄s̄n, ó o yí mu, ȳia wee ɓúanɓúa ho woohũ á le è h̄en ho ó ò zo.

11 «Minén t̄ahũ ó o ɓúí za\* flora a ceza o c̄s̄n, ó o so o na háa wo yi le? 12 T̄aa ká a flora le f̄uuaale ó o so o na naa wo yi le? 13 Awa, á b̄io minén na yí seka á z̄u b̄io se naló mi z̄awa yi, à s̄enkú m̄in Maá na wi ho wáayi á à wé kaka máa nanáa mí Hácírí ɓ̄ia wee fio le o c̄s̄n yi?»

### *Béen̄i na n̄upua wee fi m̄in yi yí dà máa va yahó (Matiye 12.22-30; Maaki 3.20-27)*

14 Wizonle ɓúí ò o Yeesu wee ja a c̄iná á à lén o n̄i ɓúí na ó o c̄iná mu wó ó o yí dà máa b̄io yi. B̄io ó o ló a yi wó, ó o n̄i j̄ii d̄eɓnía fá á wee b̄io. A ɓa z̄aamáa wó coon mu b̄io yi. 15 Ká ɓa n̄i-kéní kéníwà ɓúí m̄ah̄á pá wee b̄io: «Mu lé ɓa c̄ináwa j̄uhũso \*Belezebuule† lé ȳia n̄on ho p̄anká wo yi, ó o dà wee janáa ɓa c̄ináwa lén ɓ̄ia ɓa wi yi.» 16 Ba ɓúí ɓàn ɓèn le m̄i kh̄uua o j̄ii yi, á ɓa b̄ia n̄on

\* **11:11** Le Dónbeen̄i ɓón̄i v̄onna ɓúí yi á b̄io kà lé b̄io túara s̄a le ɓón̄i mu j̄ii: Ká a za flora ho búurú o c̄s̄n ó ò na le huee wo yi le. † **11:15** Mi loñ Matiye v̄uhũ 10.25

wo yi: «Wé ho yéréké bïo búí na wee zéení le ũ dànló ló le Dónbeenĩ cǎn le wa mi.» <sup>17</sup> Ká a Yeesu màhá zūna 6a yilera, ó o bía nǎn 6a yi: «Kǎhũ lée kǎhũ na nùpua wee fi mín yi, á à fi ì vé. A zǐ-júhũ na nùpua mún wee fi mín yi á júhũ á à 6úe. <sup>18</sup> Ká a \*Satāni hía bǐnía wee fi lè mítén ó o béenĩ á à wé kaka à keínáa? Bïo á mi màhá wee bío le mu lé o Bezebuule lé wón nǎn ho pánká mi á ì wee ja lè 6a cǐnáwa. <sup>19</sup> Ká lé bǔn mu wóráa, á bía làa mia lé le dà-kéní 6èn wee ja 6a cǐnáwa mu lè ho pánká yén? Bán mí beere wee zéení le mi bío yí bon. <sup>20</sup> Le ì mí ho tǔiá na mia: Lé le Dónbeenĩ pánká lé hía á ì wee ja lè 6a cǐnáwa. Bǔn wee zéení le le Dónbeenĩ mu béenĩ wáa 6ueé 6ó mia. <sup>21</sup> Ká a pánká 6ánsó búí á hía sía wi ó o kará pannáa mí lùe yi, ó o níi bío á dèe búí máa wé. <sup>22</sup> Ee ká yǐa pánká wi po a vaá ló 6uara 6ueé dàina a han, o ò fé o hía sía na ó o lá dó mí síi yi, á mún ñ khii o níi bío á à sanká.

<sup>23</sup> «Yia yí tà ì bío se wón lé ì zúkúso, á yǐa mún yí máa séení mi ho kúeemínwánló bío yi, se wón wee saawaní.

*(Matiye 12.43-45)*

<sup>24</sup> «Hen ká a cǐná ló a nùpue na ó o lá wi yi, ò o vaa hée vará le dùure yi, à cà ho lahó na ó ò keení á à vǔn yi ká a máa yí ho. Ká a wó san ò o bío mí yi: «Mu sǔaaní à ì bǐnǐ va hen na á ì ló yi.» <sup>25</sup> Ká á bǐnía van bǐn, ò o vaa yí ho lahó mu ká ho sàara á wíokaa sesese. <sup>26</sup> Ká a mǎn mu, ò o bǐnǐ vaa fé 6a cǐnáwa bùaa hẹjun na 6èn jii po arén à 6a páaní 6uee zoo keení cǐcàkà ho lahó mu yi. Ká mu wó kà, à wón nùpue so bío wíokaa yáa poí bío mu fù karáa.»

<sup>27</sup> Bío ó o Yeesu ñin wee bío, à bǔn ò o háa búí na wi 6a zǎamáa tǎhũ bía nǎn wo yi pǎnpǎn: «O háa na ton fo á yéniá 6èntǐn júhũ sí.» <sup>28</sup> O o Yeesu bía nǎn wo yi: «Bía júná sí lé bía wee jí le Dónbeenĩ bíonĩ à mún tà bè le yi.»

*Ba le o Yeesu wé yéréké bío à mí mi*

*(Matiye 12.38-42)*

<sup>29</sup> Pǎahũ na 6a zǎamáa kǐnía o Yeesu yi wee jaà mín, ó o wee bío làa ba: «Ho lònbió nùpua yiwa yí se. Ba wi à ì wé yéréké bío búí à 6a mi. Ee ká 6a máa mi yéréké bío búí ká mu yínǎn le \*Dónbeenĩ jii-cúa fero Zonaasi bío. <sup>30</sup> Bío ó o Zonaasi bío hía zéeniánáa ho Niniivesa,‡ lé bǔn 6àn síi ó o \*Nùpue Za bío mún khii zéeniánáa ho lònbió nùpua.

<sup>31</sup> «O bée háa na hía wi ho Sabaa kǎhũ júhũ wánš á hía ló le lùe na dǎnǐ nàyi làa sòobéé á 6ueé ja a Salomǎn bè-zǔrǐminĩ bíonĩ. A bío wi minén tǎhũ bǔn 6èn po a Salomǎn. Lé bǔn nǎn á le Dónbeenĩ cítii fi nònzoñ ó o bée háa mu á à hǐnǐ ì ñin ho lònbió nùpua yahó á à kooní 6a yi.» <sup>32</sup> «Ho Niniivesa khú mu bèkora wéró yi lé bío 6a ja a Zonaasi bíonĩ. A bío wi minén tǎhũ bǔn 6èn po a Zonaasi. Lé bǔn nǎn á le Dónbeenĩ cítii fi nònzoñ á ho Niniivesa mu á à hǐnǐ ì ñin ho lònbió nùpua yahó á à kooní 6a yi.

*Le fǐntǎnǐ wǎhiire*

*(Matiye 5.15; 6.22-23; Maaki 4.21)*

<sup>33</sup> «Nùpue máa dé fǐntǎnǐ á máa sǎnka, ó o mún máa bún le yi làa láahó. Ba wé dé le bàrá hen na le ko le bàrá yi, à bía wee zo le zǐi wé mi.

<sup>34</sup> «Ũ yǐo lé ũ sǎnía fǐntǎnǐ. Ká ũ yǐo se, á ũ sǎnía 6úen6úen á à keñ mu khoomu yi. Ká ũ yǐo yáara á ũ sǎnía á à keñ le tǐbǐrǐ yi. <sup>35</sup> Awa! A ũ cén pa ũten bío, à ũ khoomu à yí wé le tǐbǐrǐ. <sup>36</sup> Ká ũnén ũ beere á wi mu khoomu yi á bío búí yúiii mia yi, á fo ò ñin wé è mi làa bío ká fo ñin le fǐntǎnǐ khoomu yi à ũ mináa bío síi.»

‡ 11:30 Mi loñ Zonaasi vǎhũ 2.11-3.9 § 11:31 Mi loñ Bá-zàwa nǐn-yání vǎhũ (1Rois) 10.1-13

*O Yeesu wee kooni ho làndá júnása yi  
(Matiye 23.4-36; Maaki 12.38-40)*

<sup>37</sup> Pãahũ na ó o Yeesu bía wó yi, ó o \*Farizíε búí bueé von wo lè ho ðínlò mí zii. O o Yeesu hínòn á vaá zoó kará wee dí. <sup>38</sup> O Farizíε mu na von wo á wó coon bïo ó o wee dí ò o yí sεεkaa mítén làa bïo 6a wee wé wéráa mu. <sup>39</sup> O o Núhúso bía nòn wo yi: «Minén Farizíεwa, mi ka lè mu jumu juuníi lè ho ðínlò ðíiníi sïa na máa mí dòn wee ce wéréwéré, ká mi yiwa h́n màhã sú lè ho k̀ǹl̀l̀o lè mu s̀ǹs̀m̀ámu. <sup>40</sup> Mi lé 6a b̀ǹb̀ẁẁá. Le Dónbeenĩ na wó bïo wee mi ho khũuhũ á so mún yí wó bïo wi lè ho yi le? <sup>41</sup> Mu hãmu wéró se, ká mi yiwa naló le Dónbeenĩ yi à mi yí ǹǹs̀á yi, lé b̀ǹ ñ na ká mu bïo búenbúen á à ce wéréwéré. <sup>42</sup> Ká minén Farizíεwa, ho yéréké khii sá mia, lé bïo á hàrí hã v̀ǹ-à-ẁǹíẁá na 6a wee kúee le zéeni yi búenbúen á mi wee na b̀ǹ cúa-pírú níi, à mu húaaramu lè le Dónbeenĩ waminĩ á mi màhã wee p̀ǹ día, à b̀ǹ lé bïo mi jòn lá ko à mi wé wé ká mi yiwa mún yí ǹǹs̀á bïo ká wéró yi.

<sup>43</sup> «Ho d̀h̀h̀ khii cĩ minén Farizíεwa, lé bïo mi wa ho yahón lùà kεenílò ho k̀r̀r̀ánl̀o zíní yi, á mún wa à 6a ǹp̀ua wé t̀eǹi mia lè le k̀ǹb̀i 6a z̀aamãa f̀em̀ínl̀o lara yi. <sup>44</sup> Ho yéréké khii sá mia, lé bïo mi ka lòn búráa na yí máa mi sese na 6a wee vará wán à 6a yí zũ mu\*.»

<sup>45</sup> A ho \*làndá bïo zéeni lo nĩ-kéni bía làa wo: «Nĩ-k̀r̀ánl̀o, fo wee bío kà, se lé warén fo mún wee là.» <sup>46</sup> O o Yeesu bía nòn wo yi: «Minén làndá bïo zéeni lowa á ho d̀h̀h̀ mún khii cĩ, lé bïo á mi wee jĩ ho s̀er̀o na lí 6a ǹp̀ua wán, à mi màhã yí máa dé mi níni ho s̀er̀o bïo yi hàrí c̀ínú. <sup>47</sup> Ho yéréké khii sá mia, lé bïo á 6a jĩ-cúa fεerowà na á m̀ǹ maáwà 6ó bán búráa lé h́n á minén wee so. <sup>48</sup> B̀ǹ wee zéeni le bïo á m̀ǹ maáwà mu wó á mí tà á nòn mi wee soráa 6a jĩ-cúa fεerowà mu na 6a 6ó búráa.

<sup>49</sup> «Lé b̀ǹ nòn le Dónbeenĩ bè-zũnminĩ bíaràa bïo kà: «Ì ì tonka 6a jĩ-cúa fεerowà lè 6a tonkarowà 6a c̀ǹ, á 6a búí 6a à búe 6a t̀íahũ, ká 6a búí 6a à beé lò.» <sup>50</sup> Ho ðímíjã jũhũ f̀arál̀o pãahũ, á 6a jĩ-cúa fεerowà na 6a 6ó búenbúen á ho zuia ǹp̀ua lé bán á le lònbee na wi 6a húmú m̀ǹ á à jĩ wán. <sup>51</sup> A lá a \*Abεele búeró pãahũ à buee dã a Zakari búeró yi, wón na 6a 6ó le \*Dónbeenĩ zĩ-beeni yi mu hãmu wéeni lahó lè le \*sòobá-lùe pãahũ.† Le ì mí ho tũíá na mia: Dén cãni so na kúará búenbúen lé ho lònbiò ǹp̀ua lé bán á le lònbee na wi mu m̀ǹ á à jĩ wán.

<sup>52</sup> «Minén làndá bïo zéeni lowa: Ho yéréké khii sá mia, lé bïo le Dónbeenĩ zũnlo binbirĩ wõhũ á mi tun. Minén mi beere á yí bò ho, á bïa le mí ì bè ho á mi mún hò.» <sup>53</sup> Bïo ó o Yeesu ló le zii yi, à bïo ho làndá bïo zéeni lowa mu lè 6a Farizíεwa sïa wee cĩ a yi làa sòobéε, á 6a léee wee t̀úaka a yi mu bïowa lè mí s̀íẁá ðání yi. <sup>54</sup> Ba le mí ì jĩ a jii yi ká a hã bía khon à 6a yí o níi 6ua yi.

## 12

*Mi pa miten bïo  
(Matiye 10.26-27, 19-20)*

<sup>1</sup> Mu wee wé ká 6a ǹp̀ua fò mín b̀ǹ búirí búirí búirí fúaa 6a wee yonka mín zení lé 6a booró. O o Yeesu wãa sãnsãa mi nĩ-keninia á wee bíoráa: «Héyíi! Mi pa miten 6a \*Farizíεwa bïo yi. Ba bïo 6onmín lè le ja-fini. Bïo 6a wee k̀r̀án

\* **11:44** Hã búráa bïo: Ho làndá bïo zéeni lowa c̀ǹ ká yia ðãn o nĩ-hío à 6a le wón tun. Lé b̀ǹ á hàrí hã búráa á ǹp̀ue yáa pá yí ko ò o vará wán tãá ò o ðã, b̀ǹ ká a pá ðeéniã tun. Lé b̀ǹ nòn á 6a zúifúwa fù wee wé khũuníãa mí búráa à hã wé mi sese. † **11:51** O Abεele là a Zakari húmú bïo: Le Dónbeenĩ bíonĩ v̀uahũ làa bïo 6a zúifúwa fù túara làa ho, ó o Abεele lé yia lé o yahón ǹp̀ue na 6a 6ó, á ho v̀uahũ mu vaa véeni ó o Zakari lé yia 6a 6ó dú ho m̀ǹ. Mi loĩ Bïo Núhũ Búeeníi v̀uahũ (Genése) 4.8; Wizooni bè-wéniã nín-yání v̀uahũ (1 Chroniques) 24.20-22

lè 6a nùpua á 6arén mí bæere yí máa bè yi. <sup>2</sup> Mu bïo na sànkáa búenbúen khíi mi, á bïo sà yi búenbúen mún khíi zúr. <sup>3</sup> Lé búñ nòn á bïo mi ì bïo le tìbírí yi, á 6a nùpua khíi mǐ wéréwéré. Bïo mi wee hūmōnka kúee mín jikōnna yi há zíní fíkāna á mún khíi bue há lōra.

*Mi wé kǎnbi le Dónbeení  
(Matiye 10.28-31)*

<sup>4</sup> «Wàn bǎnlowà, ì ì bïo mu ù na mia. Mi wé yí zǎn bǎa wee 6úe o nùpue ká 6a máa bíní dàní mu 6úí wé. <sup>5</sup> Yíá mi ko à mi wé zǎn á ì ì zéení làa mia. Mi wé zǎn le Dónbeení na dà à dé mia le Dofíní dǎhú na máa hí yi mu húmú mǎn. Le ì bïo mu na mia: Dén le dǎo mi ko mi wé zǎn. <sup>6</sup> Ba jínzà-wíníwà bùaa hònú so yi máa yèé há tǎmǎnwà bïo jùn le? A le Dónbeení yi pá yí máa nǎnsá bán yà-kéní 6úí yi. <sup>7</sup> Hàrí mi jún-vání búenbúen á le Dónbeení zū jii. Mi wǎa yi zǎn dèe, lé mi bïo júhú wi po 6a minka jínzà-wíníwà.

*Yíá tà làa yíá pǎa Yeesu bïo  
(Matiye 10.19-20; 10.32-33)*

<sup>8</sup> «Le ì bïo mu na mia: Yíá dǎn 6a nùpua yahó ò o bía wéréwéré le mí bïo sǎ mi, ó o \*Nùpue Za mún khíi bïo le Dónbeení wáyí tonkarowà yahó le 6ànso bïo sǎ mí yi. <sup>9</sup> Ká yíá 6èn bía wéréwéré 6a nùpua yahó le mí yí zū mi, ó o Nùpue Za mún khíi bïo le Dónbeení wáyí tonkarowà yahó le mí yí zū 6ànso. <sup>10</sup> Nùpue na bía le bín-kohó o Nùpue Za dǎní yi, á wón 6ànso á 6a à sén ò díá á à na yi. Ká yíá khíi bía le bín-kohó le Dónbeení Hácírí dǎní yi, á wón 6ànso máa yí mu 6àn séndíaró.

<sup>11</sup> «Hen ká 6a khíi wé 6uan mia vannáa 6a \*zúífùwa kàránló zíní yi, tàá ho pànká 6ànso wà yahó à bán cítí mia, à mi yí le mi yiwa dè bïo mi ì láráa mi jì-cúa làa bïo mi ì bïo bïo yi. <sup>12</sup> Lé bïo á bïo mí vaá bïo á le Dónbeení Hácírí á à zéení làa mia hón pǎahú so yi.»

*O nǎfòró 6ànso na lé o bǎnbú wǎhiire*

<sup>13</sup> O nǎi 6úí bía nòn o Yeesu yi 6a zǎamáa tǎhú: «Nì-kàránlo, bïo na wàn za yi le o sanká wàn kíá ò o na ì bïo.» <sup>14</sup> O o Yeesu bía nòn wo yi: «Wàn bǎnlo, lée wée dó mi le ì fáa mǐn tǎiáwà à mún sanká mǐn kíá na mia?» <sup>15</sup> Búñ mǎn ó o wee bïo làa bía wi bǎn búenbúen: «Mi pa miten bïo. Mi yí wé nùpua na yǎo yí máa sí làa bïo, lé bïo hàrí ò o nùpue níi bïo wé boo kaka, á so o mukǎní pá po mu.»

<sup>16</sup> O o wǎa wà le wǎhiire na ká nòn 6a yi: «Níi 6úí na nǎfòró wi háa 6ó ho dǎnló làa sòobéé mí mǎhú yi. <sup>17</sup> O o lon mí yi, ò o wee bïo bïo ká le mí síi: «Lé mu yén á ì ko à ì wé? I dǎnló na á ì yú á máa zo ì náa.» <sup>18</sup> A bïo ká lé bïo ó o wǎa le mí ì wé: «Ì ì fi ì náa búenbúen, ká ì bíní ì so háa 6ùaa ká à khuii ì dǎnló le ì bïo búenbúen á à kúee yi.» <sup>19</sup> Búñ mǎn á ì wǎa à bïo ì síi yi: «Ayí, wǎzaa, à ù bïo 6èntín se. Fo ò wé há lúlúio zànzàn ká dèe 6úí máa fòo foñ. Wǎa wé vúr, wé dí, wé jù ká ù wé bïo sí foñ.» <sup>20</sup> Ká le Dónbeení mǎhá bía nòn wo yi: «Fo lé o bǎnbú. Ho tǎnàahú na ká lé hón á ì ì fé ù mukǎní yi. Awa, hón pǎahú so yi, ká ù bïo na á ù khuiira zoó bàrá pan yi á bïo á à sí wée yi.» <sup>21</sup> Lé ká síi á yíá wee khuii ho nǎfòró zoo pa yi ká a máa cà háa le Dónbeení cǎn á bïo khíi wéráa.»

*Mi cà le Dónbeení béni vé  
(Matiye 6.25-34)*

<sup>22</sup> Búñ mǎn ó o wee bïo le mí nì-kenínia: «Lé búñ nòn á ì wee bíoráa bïo ká à na mia: Mi wé yí yáa mi yilera mi mukǎní bïo yi, le mi ì yí mu bè-dínii wen á á dí, tàá mi sǎnía bïo yi, le mi ì yí há sí-zínia wen á à zǎ. <sup>23</sup> Mu bon. Le mukǎní bïo po mu bè-dínii, á há sǎnía bïo po há sí-zínia. <sup>24</sup> Mi lon 6a khànkhonwà,

ba yí máa ðí bïo, á mún yí máa lá ðínló. Ba náa mía, ká le Dónbeení màhá pá wee ðíiní ba. A bïo mínén bïo ñúhú màhá wi po ba ñínzàwa. <sup>25</sup> Minén òhàhú á yíà dà mí mukānì wizooní á à dé wán cīnú mí yilera yáaró bïo yi so wi le? <sup>26</sup> A bïo mí yí dà ðèe woon máa wé bïo cīnú bïo yi, á mí wee yáa mí yilera bïo ká ðání yi le we? <sup>27</sup> Mi loñ le pūílè. Le yí máa sá ðèe, á mún yí máa tí sīa. Le í bïo mu na mia: hàrí o \*Salomōn lè mí cùkú búenbúen ká wón pá yí zǎ sīa na se yú lerén búí yi. <sup>28</sup> Ká le Dónbeení wee donkhueé le ñíní ká sīi, ðïo wé keñ ho zuia ká ho yíró à ba cīí le, à sōnkú mínén á le è wé kaka máa zīiní. Mi siadéro le Dónbeení yi ðèntīn fòora. <sup>29</sup> Mi wé yí yáa mí yilera à wé ðīn cà bïo mi ì dí làa bïo mi ì ñu. <sup>30</sup> Mu bon, bīa yí zū le Dónbeení ho ðímíjǎ yi lé bán wee wé ðīn cà búñ búenbúen fèe. Èe ká mínén mīn Maá Dónbeení wón zū bïo ko làa mia. <sup>31</sup> Mi le mi yara sí le Dónbeení béení bïo, á bïo ká á le Dónbeení á à na mia.

<sup>32</sup> «Minén nùwǎ yen zàwa na á ñ pan bïo, mi yí zǎn ðèe, lé bïo á mu wó sīna mīn Maá Dónbeení yi à le na mí béení mia.

*(Matiye 6.19-21)*

<sup>33</sup> «Mi yèé mi níi bïo à sanká wárí na mi yú à na ba ñi-khenia yi. Mi cà ho nàfòró binbirí na máa vé bàrá ho wáayi ká lè miten. Bīn á ba kōnlowà máa ñuaa ho, á bùaa mún máa yáa ho. <sup>34</sup> Mu bon, hen na mi nàfòró wi yi lé bīn á mi sīa búenbúen á à dé yi.

*Ba ton-sáwá na wee fání mi yìo bïo*

*(Matiye 24.45-51)*

<sup>35</sup> «Mi zī mí tonló sīa, à zānì mí fīntéena wíoka ðīnnáa. <sup>36</sup> Mi wé lè ba nùpua na pan mí ñúhúso na van mu yaamu cēnii bïo. Ká a bueé ðōn pǎahú na yi, á búanbúaa ho woohú à ba ðēení hén ho. <sup>37</sup> Bán ton-sáwá so na á ba ñúhúso bueé yú à ba fánía mí yìo pan wo ðèntīn ñúná sí. Le í mī ho tūiá na mia: O ñúhúso mí beere á à lá mí tonló sīa á à zī ká a bío le ba keení, ká a lá ho ðínló á à sanká à na ba yi ba à dí. <sup>38</sup> Hàrí ò o ñúhúso mu buee ðǎ ho tá òhàhú tàa mu yáa dà búñ wán, ká a bueé yú ba ká ba yìo fá á kará pan wo, se bán ton-sáwá so ñúná ðèntīn sí.

<sup>39</sup> «Mi zū le ká le zīi bānso lá wee wé zūñ o kōnlo búenló pǎahú, ó o lá máa wé è día ó o máa zo a zīi. <sup>40</sup> Minén mún tīnì mí yìo, lé bïo ó o \*Nùpue Za khii buen ho pǎahú na á mí yí máa dé le o buen yi.» <sup>41</sup> O o Piere tūara a yi: «Núhúso, le wáhiire mu á ũ wà nōn warén wa ðōn yi léé, tàá lé ba nùpua búenbúen á le wà nōn yi?»

<sup>42</sup> O o Yeesu bía nōn wo yi: «O ton-sá na yí máa lé mí ñúhúso mōn, na hácírí wi le o yén? Lé yíà ó o ñúhúso á à bàrá mí zīi tonni ñúhú wán, le o wé sanká ho ðínló na mí zīi nùpua lè mí ñi-kéní kéní yi ho pǎahú na mu ko yi, <sup>43</sup> ó o wee sá ho tonló mu ó o ñúhúso bīnía bueé kúaa wán. O ton-sá mu ñúhú sí. <sup>44</sup> Le í mī ho tūiá na mia: O ñúhúso á à bàrá a mí bïo búenbúen ñúhú wán.

<sup>45</sup> «Ká a ton-sá mu día ò o wee bío mí yi: «I ñúhúso míana ò o máa buen.» O o wǎa hīnōn wee ha mí ñínzàwa ton-sáwá, ba báawa lè ba háawa, á wee dí ká a ñu khée, <sup>46</sup> wón ton-sá so ba ñúhúso khii buen le wizōnle na ó o yí zū yi, lè ho pǎahú na ó o yí dó yi. Ká a ñúhúso mu khii buee ðōn, ó o bueé beé o lò làa sòobéé, ká a pá à dé o ba ton-sáwá na ló mí ñúhúso mōn òhàhú.

<sup>47</sup> «O ton-sá na zū mí ñúhúso sīi bïo, ò o yí wíokaa mítén á yí wó mu làa bïo ó o lonnáa mu, wón á ho haró ò ñí. <sup>48</sup> Ká yíà yí zū mí ñúhúso sīi bïo, ò o wó há wén-kora á ba ko ba ha, wón haró máa tà máa ñí a làa yíà so bïo. Yíà ba nōn mu bïo na boo yi, á ba khii fé bïo boo cōn, á yíà ba kàràfáa mu bïo na boo yi, á ba khii tūa yi làa bïo po búñ.



*Ho kharó lè lé citti bïo*

<sup>49</sup> «Lé ho dǎhǔ á ì buan wa òueé dé ho tá yi, á ì bènǎn lá wi à ho dèenǎ zà!  
<sup>50</sup> Ká ì màhǎ ko à ì kǎa lònbe-beenǎ búu yi, á ì hácírí bènǎn lúnkaa mu bïo yi,  
 ká mu yí wó yí vó, á ì máa yí ìten.

(*Matiye 10.34-36*)

<sup>51</sup> «Mi wee leéka le ì buara wà òueé dé héerà ho ðímǎná yi le? Bùéé. Le ì bío mu na mia: Lé hǎ bióní á ì wà òueé kúee á à kheéráa ba nùpua. <sup>52</sup> Bïo ká wán á ba nùpua nùwǎ hònú na wi le zǐi dà-kéní yi á à kha. Ba nùwǎ òu á à fi lè ba nùwǎ òu na so, á ba nùwǎ òu á mún ò fi lè ba nùwǎ òu mu. <sup>53</sup> O maá máa wé sí lè mí za, ó o za mún máa wé sí lè mín maá. O nu máa wé sí lè mí hǎnló, ó o hǎnló mún máa wé sí lè mín nu. O bùaa hǎa máa wé sí lè mí yàró hǎa, ó o yàró hǎa mún máa wé sí lè mín bùaa hǎa.»

(*Matiye 16.2-3*)

<sup>54</sup> Bǎn mǎn ó o wee bío lè ba zǎamáa: «Hen ká mi mǎn ká hǎ dùndúio wee vá kúee mín wán lè le wii tènǎi, à mi le ho viohó ò tè, à mu bèn wé làa bǎn.

<sup>55</sup> Hen ká mi mǎn ká ho pinpiró wee lé lè le wii hènǎi bǎn nín-káahó à òuen, à mi le ho wunwuró ò keí, à mu bèn wé làa bǎn.\* <sup>56</sup> Ni-khàwa yén! Mi wee loí ho tá lè ho wáyí à zǔrǎnáa bïo wee wé pǎnna. A léé webio nǎn á mu bïo na wee wé lònbbïo á mí yí zǔ máa zéenǎ kúará?

(*Matiye 5.25-26*)

<sup>57</sup> «Léé webio nǎn á mínén mi bεere yí dà máa hueeka mu bïowa mín yi à zǔrǎnáa bïo téréenna. <sup>58</sup> O búu lá wó khon lè mi ninza síi, ó o von fo le cítí yi, à ùnén na wó khon bǎnbá à ù fèn wé le òu dà-kéní lè mi ninza mu ho wǎhǔ wán ká mi ðin yí vaá ðǎn. Ká bǎn mía ó o vaá dé fo o cítí-fi níi yi, á wón bèn á à yèrémá khúí dé o paro níi yi, á wón ò dé ho kàsó yi. <sup>59</sup> Le ì bío mu na mia: Ho kàsó mu á fo máa lé yi hùuu ká ù yí wǎ le wárí na fo ko á ù na búenbúen á yí tíra òu.»

## 13

*Le vǎndèe na yi máa ha wǎhiire*

<sup>1</sup> Mu pǎahǔ, á nùpua nùwǎ yén ló òueé wee bío ho Kalileesa búu bïo là a Yeesu, bía ó o \*Pilaate na wi ho \*Zudee kǎhǔ òu hǔ wán á nǎn le òu ba ó ká ba ðin wee wé mu hǎmu. <sup>2</sup> O o Yeesu bía nǎn ba yi: «Mi wee leéka le bǎn nùpua so lé bǎa hǎa wee wé mu bè-kora po ho Kalileesa na ká á nǎn ba bïo wórǎa ká síi le? <sup>3</sup> Bùéé. Ká mínén mún yí khú mu bè-kora wéró yi, á mi ì hí lè ba bïo, le ì bío mu na mia. <sup>4</sup> Táá mi wee leéka le ba nùpua píru hènǎn na ho Silowee nǎnwíohǔ hǎa tò òu á ba húrún lé bǎn hǎa wee wé mu bè-kora po ho Zeruzalεemu nùpua na ká le? <sup>5</sup> Bùéé. Ká mínén mún yí khú mu bè-kora wéró yi, á mi ì hí lè ba bïo, le ì bío mu na mia.» <sup>6</sup> Bǎn mǎn ó o wà le wǎhiire na ká nǎn ba yi: «Níi búu hǎa fá le vǎndèe búu na ba le \*fikíyée mí vǎnsǎa buahó yi. Wizonle búu ó o le mí òueé loí le mí ì yí bía ho wán á à khòo lè, ó o òueé khon. <sup>7</sup> O o wǎa wee bío le mí ton-sá: «Bïo ká le mu lúlúio bïo òu ká ì sansan le ì òueé khòo le vǎndèe mu na ká bía, à ì òuee khe. Mu òu hǔ mía à ì díá le à le fé le lùe kǎamáa. Búe le.» <sup>8</sup> O o ton-sá bía nǎn wo yi: «òu hǔ, díá lé ho dueera loí, ká ì ì búnbú le òu hǔ á à kúee ho duioró yi. <sup>9</sup> Nún-sǎ á lóhóló ká le è ha. Ká le wǎa yí han làa bǎn, à ù màhǎ búe le.»»

*O Yeesu wéera hǎ-mǎnkú búu ho Sabaa zòñ*

\* **12:55** Ba zúífùwa kǎhǔ bïo síi wi mí dòn lè warén bïo. Mu yámú òu mu wi lè le wii tènǎi. Lé làa bǎn á ho viohó wee wé lé yi buennáa. Ká le wii hènǎi bǎn nín-káahó á ho tá henǎ bùaa yi. Lé làa bǎn á ho wunwuró wee wé lé yi buennáa.

<sup>10</sup> Mu hĩa wó \*Sabaa búí zòh ká a Yeesu wee kàrán 6a nùpua ho kàránlò zii yi. <sup>11</sup> Mu zòh à hĩa búí wi bín á lò yí here yú hã lúlúio píru hêtín. O cíná búí wó a là a mónkú ó o yí dà máa híní máa yòó muin. <sup>12</sup> Bío ó o Yeesu mən wo, ó o von wo á buéé bía bío kà nən yi: «Hĩa mu, fo wĩa yú ũten ũ vãmú ní yi.» <sup>13</sup> O o yòó bò mí níní o wán, ó o dèenía hínən yòó muina đĩn á wee búaaní le Dónbeení. <sup>14</sup> Ká ho kàránlò zii nùhũso màhã yí wara mu, lé bío ó o Yeesu wéera vánváro ho Sabaa zòh, ó o bía nən 6a zãmáa yi: «Hã wizooní bío hèzĩn lé hĩn á ho tonlò ko à ho wé sá yi ho yàwá nùhũ yi, á mí wé buen le 6a wé mia hón pãhũ so yi, ká mi yí wé mu hã wizooní bío hèpun ní na le ho Sabaa zòh yi.» <sup>15</sup> O o Nùhũso bía nən wo yi: «Nì-khàwa yén! Minén á yĩa yí máa fee mí nàa tàá mí sùnpèení à lée nuií ho Sabaa zòh lée wée? <sup>16</sup> O hĩa na kà na lé o \*Abarahaamu mòmànii búí na ó o \*Satāni can hã lúlúio píru hêtín yi á so lá yí ko ò o fee día ho Sabaa zòh le?» <sup>17</sup> Dén bioní so na ó o Yeesu bía á dó hã nĩyio bĩa làa wo wee wãaní yi. Ká 6a zãmáa na wi bín búenbúen bán bèn wee zãmaka mu bè-tentewà na ó o wee wé bío yi.

*Ho mútáàdè bèere lè le ña-fni wãhio  
(Matiye 13.31-33; Maaki 4.30-32)*

<sup>18</sup> O Yeesu bínía bía bío kà: «Le \*Dónbeení béení á 6onmín làa webio? Lée webio á ï dà à tée làa de? <sup>19</sup> Le bío 6onmín lè ho mútáàdè\* bèere na ó o nni búí dù mí vĩnsĩa buahó yi, á le ló á hínən yòó wó mí vĩndè-beení, á 6a jínzàwa wee tá mí lenna yi.» <sup>20</sup> O o pá bíní bía bío kà: «Lée webio á ï dà à tée lè le Dónbeení béení? <sup>21</sup> Le bío 6onmín lè le ña-fni na ó o hĩa búí zúnzúio kúaa mu dũmu kiloowa 6óní làa hònú yi á khan bàrá á mu ló.»

*Ho zoró lè ho zũaŋii na fñia bío  
(Matiye 7.13-14, 22-23)*

<sup>22</sup> O Yeesu hĩa tò hã ló-beera lè hã ló-zàwa yi á wee kàrán 6a nùpua ká a va lè ho Zeruzalɛmu cǎn. <sup>23</sup> O o búí tũara a yi: «Nùhũso, bĩa á à kãní yínəŋ 6a à wé 6a nĩ-dòndáa le?» O o bía nən 6a yi: <sup>24</sup> «Mi bánbá à mi zo lè ho zũaŋii na fñia. Le ï bío mu na mia: Ba nùpua cèrèè khii cà ho zoró yahó ká mu yĩo máa lé. <sup>25</sup> Ká a zii 6ànso khii hínən á vá mí woohũ pon á dó, à bũn minén lée wi ho khũuhũ á wee búanbúa ká mi ì bío bío kà: «Nùhũso, hén le wa zo.» O ò bío o na mia: «I yí zũ mi léenii.» <sup>26</sup> A mi bèn á à bío o na a yi: «Eee! Ká wa nən pánía dú á nùn làa fo, á fo mún kàránna 6a nùpua wa lóhó bonfúaa yi.» <sup>27</sup> O o tĩn á à bío ò na mia: «Mi vá lé ï nĩsání, bè-kora wérowà yén! I yí zũ mi léenii.»

<sup>28</sup> «Ká mi khii mən o Abarahaamu là a \*Izaaki là a \*Zakoobu lè le Dónbeení ñi-cúa fɛerowà búenbúen le Dónbeení bá-zamu yi à minén 6a lée kúaarà ho khũuhũ, á mi ì wá á yiwa à vá bín. <sup>29</sup> Ba nùpua khii lé ho đĩmĩná kùaràa búenbúen yi á buéé kɛení ká 6a à dí ho sánú le Dónbeení béení đĩnii. <sup>30</sup> Bũn ká bĩa dú ho món ho zuia khii wé 6a ya-díwá, ká bĩa dú ho yahó ho zuia bèn khii wé 6a món-díwá.»

*O Yeesu varákaa wee va lè ho Zeruzalɛmu cǎn*

<sup>31</sup> Hón pãhũ so yi á 6a \*Farizɛwa nũwã yén búí vá buéé 6ó a Yeesu yi á wee bío làa wo: «Héyĩi! Híní lén hen à va lòn-veere, lé bío ó o \*Heroode wi ò o búe fo.» <sup>32</sup> O o bía nən 6a yi: «Mi lén va à bío na wón cawan† so yi: «I wee ña 6a cínáwa á mún wee wéé 6a vánvárowà ho zuia lè ho yĩró, ká mu wizooní tĩn zòh á ï tí ï tonlò ñii. <sup>33</sup> Ká ï màhã ko à ï lá ï wõhũ lén ho zuia lè ho yĩró lè ho

\* **13:19** Ba zúifùwa cǎn á ho mútáàdè bèere lé đĩo ka cĩnú. Ba wee wé ni ho 6àn bia kúee le zéení yi, à le símu wioka dé wán. † **13:32** Ba zúifùwa cǎn ó o cawan lé yĩa bèn héra làa bío ó o zanká héraràa warén cǎn bío síi.

yíró nii ló, lé bǐo mu yí se à le \*Dónbeenĩ ñi-cúa fεero hí lòn-veere ká mu yínǎn ho Zeruzalεemu yi.»

(Matiye 23.37-39)

<sup>34</sup> «Éee Zeruzalεemusa! Minén na wee búe le Dónbeenĩ ñi-cúa fεerowà, á wee lèeka bǐa le Dónbeenĩ wee tonka mi cǎn lè hǎ huua à búe. Lée zen cúa-yen á ï wi à ï vá mia kúee mín wán làa bǐo ó o kùeerè wee wé veráa mí zàwa kúee mí mía tá bǐo síi à mi yí tà mu! <sup>35</sup> Awa! Le Dónbeenĩ á à pǐ mia hùú.‡ Le ï bǐo mu na mia: Mi máa bǐnǐ máa mi mi fúaa nònzoñ na mi khii wee bǐo bǐo kà: «Le le Dónbeenĩ dúbua yǐa bò o òuen o Nùhúso yèni yi§.»»

## 14

*O Yeesu wéera vǎnváro búii ho Sabaa zoñ*

<sup>1</sup> Ho \*Sabaa búii zoñ ó o Yeesu á 6a \*Farizíεwa ñúhúso búii von lè ho ðínló mí zǐi. A bǐa wi bǐn fá mí yǐo wo yi le mí ì loñ bǐo o ò wé. <sup>2</sup> A búñ ò o ñii búii na mu vǎmú búii tò ó o sǎnia lon á ðín o yahó. <sup>3</sup> O o Yeesu lá le bíonǐ ò o tǔara ho \*làndá bǐo zéenílowa lè 6a Farizíεwa yi: «Wa làndá yi á nùpue so dà à wéé vǎnváro ho Sabaa zoñ le?» <sup>4</sup> A 6a yí bía, à 6a ðín búirín. O o Yeesu wáa 6uan wo yi, á wéera, ò o le o lén khí6o. <sup>5</sup> Búñ món ó o wee bǐo làa bǐa wi bǐn: «Minén á yǐa za tàá o nàa tò le buii yi ó o máa dèení máa suee wo fùafùà hàrí mu wé ho Sabaa zoñ lè o yén?» <sup>6</sup> O o búii mún yí dàña dèe yí bía mu ðǎní yi.

*Bǐo wi ho yahón lùà lè ho mónðén lùà kεeníló yi*

<sup>7</sup> Búñ món á bǐo ó o Yeesu mǎn à bía 6a von wee yǐ ho yahón lùà à kεení yi, ó o wà le wǎhiire na kà nǎn 6a yi: <sup>8</sup> «Hen ká a búii von fo mí yaamu sǎnú ðíinǐ, à ù yí dèení yí vaa kεení ho yahó, lé bǐo mu dà a wé le o búii na ñúhú wi po fo á 6a mún von. <sup>9</sup> A fo ò kεení ù zàamu ká yǐa von mia mi nùwǎ ñun á 6ueé wee bǐo làa fo: «Hǐnǐ à ù na le lùe yǐa ká yi.» A fo màhǎ à còonǐ ì hǐnǐ lé ù ñyio á à lén khii kεení ho món. <sup>10</sup> Ba wé von fo làa búñ síi, à ù 6uee khíi lii kεení ho món, ká yǐa von fo 6uee ðǎn, o ò bío ò na foñ: «Wán bǐnlo, hǐnǐ 6uee yòo kεení ho yahó.» Hón pǎahú so yi búñ ká bǐa 6a von mu yaamu sǎnú ðíinǐ 6úen6úen á à mi bǐo 6a 6úaaníanaa fo. <sup>11</sup> Lé bǐo á nùpue lée nùpue na wee yòonǐ mítén wón à le Dónbeenĩ á à liinǐ. Ká yǐa wee liinǐ mítén wón à le è yòonǐ.» <sup>12</sup> Búñ món ó o yèrémáa wee bǐo làa yǐa von wo: «Hen ká fo wé le fo ò ve nùpua à 6a 6uee dí ù cǎn, à mu wé wisoni yi tàá ho tǐnàahú, à ù yí le mu wé mǐn bǐnlowà, lè mǐn zàwa lè mǐn temínlowà, tàá mi ninzàwa bío 6ànsowà. Lé bǐo 6a khii ðǎn fo ò ve làa búñ bǐo síi á à dé bǐo fo wó nǎn 6a yi lahó yi. <sup>13</sup> Ká fo wíokaa ho ðínló ho sǎnú bǐo yi á le fo o ve lè 6a nùpua, à 6a ñi-khenia, lè 6a mùamúawà, lè 6a lóní lè 6a muuiwà lé bán à ù ve. <sup>14</sup> Ká fo wó búñ, á ù bǐo á à wé se, lé bǐo á bán yí dà mu síi máa wé máa na foñ. Le Dónbeenĩ le ðio khii sàání foñ bǐa wó mu bè-tentewà vèeró zoñ.»

*Bía 6a von lè ho ðínló wǎhiire*  
(Matiye 22.1-10)

<sup>15</sup> Bǐo á bǐa làa wo páania wee dí ñi-kéní ñá hǎn bíonǐ so, ó o bía nǎn o Yeesu yi: «Yǐa khii kεé le \*Dónbeenĩ béení ðínló ðíinǐ 6èntǐn bǐo se.» <sup>16</sup> O o Yeesu bía nǎn wo yi: «Nùpue búii hǐa le mí ì dí sǎn-beení, ó o fèra bía mu nǎn 6a nùpua cèrèe yi. <sup>17</sup> Bǐo ho ðínló mu ðíró pǎahú ðǎn, ó o le mí ton-sá vaa bío na bǐa ó o von yi: «Mi hǐnǐ 6uen, lé ho ðínló wíokaa wó pan mia.» <sup>18</sup> A 6a lè mí ñi-kéní kéní yú bǐo 6a à bío máa 6uennáa. O nín-yání nùpue bía nǎn o ton-sá yi: «Sábéré, ï 6èntǐn yí dà máa 6uen; ï yà ho mǎhú lònbiò, á ï ko à ï vaa loñ ho.» <sup>19</sup> O o búii wón bía nǎn wo yi: «Sábéré, ï yà ho vǎró nàwa bùaa píró, lé bán á ï

‡ 13:35 Mi loñ Zeremii vǎahú 12.7, 22.5 § 13:35 Mi loñ Lení vǎahú (Psaumes) 118.26.

wi à ì dindí loń.› <sup>20</sup> O o ñi-kéní wón ɓèn bía: «I yan lònɓio á ì ɓèntɓin yí dà máa ɓuen.» <sup>21</sup> O o ton-sá mu ɓinía ɓueé bía mu ɓúenɓúen nɔn mí ɓúhúso yi, á wón sɓi cã, ó o bía nɔn wo yi: «Wãa ɓánbá lén va ɓa nùpua fèminló lara yi, à zo ho lóhó ɓonfúaa yi, à ɓa ñi-khenia, ɓa mùamúawà, ɓa muiiwà lè ɓa lóní na fo ò fèráa mín ɓín à ù ɓua ɓuennáa.» <sup>22</sup> Mu ù dé mí yi, ò o ton-sá ɓinía ɓueé wee ɓio lè mí ɓúhúso: «Bío fo le ì wé á ì wó ká hã lùà ɓúi màhá pá ká.» <sup>23</sup> O o bía nɔn mí ton-sá yi: «Wãa hée lá hã wãna, à léka hã manawà yi loń, ká ù fò mín làa nùpua na, à ù ɓío ɓúe ɓa ɓúná le ɓa ɓuen ì zii, bèra a na à le sí. <sup>24</sup> Le ì ɓío mu na mia: Bía á ì von ho yahó ɓúenɓúen á ñi-kéní ká á ì dɓnló mu máa zo ɓii.»»

*O Yeesu bèrɔ yi ɓio*  
(Matiye 10.37-38)

<sup>25</sup> Pãahú ɓúi ó o Yeesu lá ho wãhú á ɓa zãamãa bò a yi, ó o yèrèmaa wee ɓio làa ba: <sup>26</sup> «Yia le mí ì ɓuen ì cón, ká ɓànsɔ yí pã mín maá, lè mín nu, á yí pã mín hãa lè mí zàwa, á yí pã mín zàwa lè mín hɓinni, á yàá pá yí pã míten mí ɓeere, á ɓànsɔ yí dà máa wé ì ñi-kenínii. <sup>27</sup> Yia yí máa lá mí \*kùrùwá pɓ\* à bèráa mi, wón ɓànsɔ yí dà máa wé ì ñi-kenínii. <sup>28</sup> Hen ká minén ó o ɓúi lá le mí ì so le zì-beeni, ó o so máa kɛɛní ká a máa le mí yi le wárí na o ò dé le yi ɓio yi, à loń ká dɓo wi o cón á dà le wee so á à ɓueé le? <sup>29</sup> Ká ɓún pã ká a fàrá le ɓúhú á le yí dàna yí ɓon, ɓún-sí á ɓia wee mi le wé è yáa mí ɓini yi á à na a yi ká ɓa à ɓio: <sup>30</sup> «O ñii na ká son mí zii hɓinía yi ò o yí dàna le yí ɓueéra.»

<sup>31</sup> «Mu mún lée dà-kéní là a bée ɓúi na á ɓa ninza bée ló wà ɓueé tá le hã hã. O so máa kɛɛní ká a máa loń le mí dásíwá muaaseé píru á dà wee sánsá mí zúkúso dásíwá muaaseé ɓóní na wà ɓueé fi làa wo le? <sup>32</sup> Ká a zū le mí yí dà mu, o ò fèn ñ tonka ɓa nùpua á ɓa à khèn vaá sí a yahó á à tùa wo yi làa ɓio ó o ko ò o wé na a yi, à bè yi yíráa ho hээрà.» <sup>33</sup> O o Yeesu wãa bía: «Mi le mi yiwa sese. Minén ó o ɓúi yí dà máa wé ì ñi-kenínii ká ɓànsɔ yí pã ɓio wi o cón ɓúenɓúen.»

*Mu yámú na pànká mia ɓio*  
(Maaki 9.50)

<sup>34</sup> «Mu yámú yoo. Ee ká mu yámú yonyoró hãa ló mu yi, á ɓa à wé kaka á mu ù ɓini ì zoráa.† <sup>35</sup> Mu cúnú wãa mia, mu yí dà máa yèrèma máa wé ɓio ɓúi ho tá yi, á mu mún yí dà máa wé duioró. Ba wé yénni mu kúia. Yia wee ɓi ɓio, à wón ɓi ɓio bía sese.»

## 15

*O pio na vɓnɔn á ɓinía yú wãhiire*  
(Matiye 18.12-14)

<sup>1</sup> Wizonle ɓúi á ho \*lànpo féwá lè ɓa bè-kora wérowà vá ɓueé kɓinía o Yeesu yi á wee ɓi a ɓioní. <sup>2</sup> Bío ɓa \*Farizɛwa lè ho \*lándá ɓio zéenilowa mɔn mu á ɓa sɓa wee cɓi á ɓa wee ɓio mín yi: «Mi loń, o nùpue mu mána mín lè ɓa bè-kora wérowà á wee dí làa ba.» <sup>3</sup> O o Yeesu wà le wãhiire na ká nɔn ɓa yi: <sup>4</sup> «Minén ó o ɓúi pia khimàni lá wi, ó o yà-kéní wó wó séra vɓnɔn, ó o so máa kúia ɓa khimàni yà-kéní mia na ká le dùure yi ká a máa vaá cànka yia vɓnɔn fúaa o yú a le? <sup>5</sup> Ká a hã vaá yú a, ó o sɓi ì wa wa á à lá a yòo pɓi á à khíɓoráa. <sup>6</sup> O ɓuee dɛɛní o ò ve mín ɓónlowà làa ɓia làa wó ɓó mín yi á à ɓío ò na yi: «I pio yà-kéní na lá vɓnɔn á ì wãa cà yú. Mi le wa pání zãmaka mu ɓio yi.» <sup>7</sup> Le ì

\* **14:27** Mi loń Matiye vùahú 10.38 † **14:34** Hón pãahú so yi ká mu yámú á yí máa ce sese. Mu ɓiowa ɓúi hãa lùnkãa mu yi. Lé ɓún nɔn á mu yonyoró hãa wee wé lé mu yi ká mu ɓúi pá ká à ɓa lá lée kúia.

bíó mu na mia: Lé kà síí á le sí-wεε mún ñ wéráa hen na le Dónbeení lè mí tonkarowà yòó wi yi, o nùpue ñ-kéní na khú mu bè-kora wéró yi bíó yi, á à poñ 6a ñ-tentewà khimàni ñ-kéní mía na màkóo mía ho yèrèmaló yi.

### *O hãa na wén-hñnló vñnun ó o cà yú bíó*

<sup>8</sup> «Tàá ká a hãa búí wén-hãani bíó píró lá wi, ó o wó wó vñnia le dà-kéní, ó o so máa dé le fíntání á máa sàa mí zñi ká a cà le kùaràa búenbúen yi fúaa o yú le le? <sup>9</sup> Ká a yú le o ò ve mín bñnlowà làa bíà làa wó 6ó mín yi á à bíó ó na yi: «I wén-hñnló na lá vñnun á ñ yú. A mí le wa páaní zãmaka mu bíó yi.» <sup>10</sup> Le í bíó mu na mia: Lé kà síí á le Dónbeení wáyí tonkarowà síá á à waráa o bè-kora wéro ñ-kéní na khú mu bè-kora wéró yi bíó yi.»

### *O za na van vñnun wãhiire*

<sup>11</sup> Bñn món ó o Yeesu pa bñnia bíá bíó kà: «Ñi búí zàwa nùwã ñun hãa wi. <sup>12</sup> Wizonle búí ó o fèeso bíá ñon mín maá yi: «I maá, sankà wàn kĩa à ù na ñén bíó.» O o maá 6èn sankaa mí nàfòró á ñon mí zàwa nùwã ñun mu yi.

<sup>13</sup> «Wizooní bíó yèn bñn món, ó o fèeso yèéra bíó ó o yú búenbúen á lá wárí ò o wà van ho kñhú búí na dñní nàyi. Bíó ó o vaá wi bñn ó o zon mu koomu yi á yáara mí wárí búenbúen véenia. <sup>14</sup> Pãahú na ó o wárí mu yáara wó yi, à bñn le hñn-súmúí búí ló ho kñhú mu yi, á mu bíó búenbúen hñni wee tè o. <sup>15</sup> O o vaá yú ho kñhú mu nùpue búí á wón le o wé vaa pa mí ñonbùεεní mí mñhú yi. <sup>16</sup> A 6a ñonbùεεní dñnló ó o síi wee bñní vá yi lè ho díró ká nùpue màhã yí máa na ho wo yi.

<sup>17</sup> «Ó o hácirí bñnia 6uara bíó ó o wó khñna wán, ó o zñna le mí wó khon, ó o wee bíó mí yi: «Wàn maá ton-sáwá búenbúen wee dí ho dñnló sa mítén, à ñén wón 6ueé wee hí hen lè le hñni. <sup>18</sup> I ñ bñní ñ va wàn maá cñn á vaá bíó ò na a yi: I maá, í 6èntñn wó khon lè le Dónbeení á mún wó khon làa fo, <sup>19</sup> á ñ wãa yí ko à ù bñní 6ua mi lè ù kùrú za tenii bíó, ká ù 6ua mi lè ù ton-sá bíó síi.» <sup>20</sup> O o wãa hññon wà ñon mín maá zñi. Bíó ó o khèra yòó ló lua, á 6àn maá fèra mñn wo, ó o màkárí buan wo yi làa sòobεε, ó o lùwa wee sí mí za mu yahó á vaá wñira a kùkà á wee bèéni yi. <sup>21</sup> O o za wee bíó làa wo: «I maá, í wó khon lè le Dónbeení á mún wó khon làa fo. I yí ko à ù bñní 6ua mi lè ù kùrú za bíó síi.» <sup>22</sup> Ká 6àn maá màhã bíá ñon mí ton-sáwá yi: «Mi bánbá zoo loñka à mi lén ho báká beení na se po hãa ká à 6uee lée zñini làa wo. A mi dé le nín-kízà-fibεεre o nín-kíza yi, à mún zñini a lè hã nakãa. <sup>23</sup> Mi lée lén o ñon-bòohú na ñini wi à 6úe à wà dí ho sñnú à wéε wa sía. <sup>24</sup> Lé bíó, á ñ za mu lá ka lòn ñni na húrun ká a bñnia vèera. O lá vñnun, á ñ bñnia yú.» A 6a wãa cñaana ho sñnú díró.

<sup>25</sup> «Bñn búenbúen wee wé ká a ñni mu za kñnle so van hã mana. Bíó ó o ló hã mana yi 6ueé wee sùará mín zñi, ó o wee ñí hã sía lè ho yoró sã. <sup>26</sup> O o dñn ò o von o ton-sá búí tùara yi làa bíó wee wé 6àn lún yi. <sup>27</sup> O o ton-sá bíá ñon wo yi: «Lé mñn fèε bñnia 6uara, á mñn maá léra a ñon-bòohú na ñini wi á 6ó, lé bíó ó o za bñnia 6uara lè le lòn-he6úee.» <sup>28</sup> O o kñnle so dèñnia síi cà bñn wán á henbuaa le mi máa zo. A 6àn maá ló le mi lée yanka a ò o 6uee zo. <sup>29</sup> Ká a màhã bíá ñon mín maá yi: «Loñ, ñén sá ñon foñ hã lúlúio cèrèε yi, á hàrí wizon-kéní á ñ dñn yí pã ù ñii, ò o vio za sãani á ù yáa pá dñn yí ñon mñ le í dí lè ho sñnú lè wàn bñnlowà. <sup>30</sup> A ùnén za na lá ù ñii bíó vaá yáara véenia 6a hã-kora wán bñnia 6uara, á ù màhã le 6a lén o ñon-bòohú na ñini wi 6úe.» <sup>31</sup> A 6àn maá bíá ñon wo yi: «I za, ñén làa fo páania wi mín wán fèεε, á bíó á ñ te búenbúen bíó sã foñ. <sup>32</sup> Ká wa màhã ko wa dí ho sñnú à wéε wa sía, lé bíó á mñn fèε mu lá ka lòn ñni na húrun á bñnia vèera. O lá vñnun á ñ bñnia yú.»»

## 16

### *O ton-sá kohó na hácirí wi wãhiire*

<sup>1</sup> Bún món ó o Yeesu wee bío lè mí nǐ-kenínia: «Nàfòró ɓànsò ɓúí hía lá nùpue ɓúí bàrá mí tonni jùhù wán. Wizonle ɓúí á ɓa ɓueé bíá nɔn wo yi le o ton-sá mu wee yáa o níí ɓiò dàkhiína. <sup>2</sup> O o von wo ɓueé wee ɓioráa: «Bíó á ì jǎ ù dǎní yi á so bon le? Wǎa wa lá ɓiò á ù wó ɓúenɓúen ɓàn càtíi, bún món á wa à kúia mín. A ù tonló vó ì cǎn zuia.» <sup>3</sup> O o nǐi wee bío mí yi: «Eee! I jùhùso wǎa léra mi mí tonni sáró yi á ì wé kaka? Bíó ho vǎró á ì yí dà ɓiò, á ho hée fio mún nǐyio wi mií. <sup>4</sup> Awa, ì wǎa zǔ ɓiò á ì wé ká ì tonló yáara á ì pá à yí ɓa ɓúí na à ɓua mi.» <sup>5</sup> A ɓiá ɓúenɓúen na ɓa jùhùso kení wi yi ó o von lè mí nǐ-kení kéní. A yǎ ɓuara ho yahó ó o tǔara yi: «I jùhùso kee na wi foñ lé le yén?» <sup>6</sup> A wón ɓiá: «Lée oliivewa ɓiá jiló bàrikónwa khimani.» O o ɓiá nɔn wo yi: «Lii keeni fùafù. Fé ù kee vǔahù à ù túa: Niló bàrikónwa ɓúará-jun làa píru.» <sup>7</sup> O o ɓinía tǔara a ɓúí yi: «A ùnén ɓèn kee lé le yén?» A wón ɓiá: «Lée dǐnló pórókówá khiá-hónú.» O o ɓiá nɔn wo yi: «Fé ù kee vǔahù à ù túa: Dǐnló pórókówá khiá-náa.» <sup>8</sup> Bíó ó o ton-sá mu yí téréna ká ɓa jùhùso màhá pá khòniá wo há hénní na ó o yú ɓiò yi. Lé ɓiò á ho dǐmíjǎ na ká nùpua zǔ mín ɓuaró á po mu khoomu nùpua.»

<sup>9</sup> O o Yeesu mu ɓinía ɓiá: «Le ì bío mu na mia: Mi wé yú ho dǐmíjǎ nàfòró à mi wé wé ɓiò mi ì yírǎa ɓa ɓónlowà làa ho, ká ho khií vó mi cǎn, á ɓa à fé mia á à zorǎa le mukǎnǐ na máa vé lahó yi. <sup>10</sup> Yǎ yú mu ɓiò na cǐnú ó o zǔna mu ɓuaró, wón ɓa nɔn ɓiò boo yi ó o mún n zǔn mu ɓuaró. Yǎ yí téréna mu ɓiò na cǐnú yi, ó o mún máa téréna mu bè-beera yi. <sup>11</sup> Ká mi yú ho dǐmíjǎ nàfòró á mi yí zǔna hón ɓuaró, á lée wée á à tá à na ho nàfòró tente mia? <sup>12</sup> O nǐ-veere ɓiò na ɓa kàràfǎa mia á mi yí zǔna ɓuaró, á mi kùrú ɓiò á ɓa mún máa na mia.

*(Matiye 6.24)*

<sup>13</sup> «Ton-sá woon yí dà máa sá máa na júnása nùwǎ jun yi. O ò jin o nǐ-kení, ká a wañ yǎ so. O wé è jí a nǐ-kení ɓionǐ, ká yǎ so ó o máa kǎnbi. Mi yí dà máa sá máa na le Dónbeenǐ yi ká mi mún pá henía le wǎrí càró ɓiò.» <sup>14</sup> Bíó ɓa \*Farizíewa jǎ há ɓioní mu, á ɓa wee yáa mí jiní yi na a Yeesu yi, lé ɓiò á ɓa dó mí sǎa le wǎrí càró yi dàkhiína. <sup>15</sup> Ká a Yeesu màhá ɓiá nɔn ɓa yi: «Minén wee wé mítén lè ɓa nǐ-tentewà ɓa nùpua yahó, èe ká le Dónbeenǐ dén zǔ ɓiò wi mi yiwa, lé ɓiò á ɓiò ɓa nùpua wee mi à wé lè mu bè-beenǐ á le Dónbeenǐ yí máa tà yi.

*Ho làndá lè le Dónbeenǐ béenǐ ɓiò*

*(Matiye 11.12-13)*

<sup>16</sup> «O \*Moyiize làndá lè le \*Dónbeenǐ jǐ-cúa fεerowà vǔnna á pǎahù wà fεεe ɓueé ɓó a Zǎn Batiisi ɓuenló yi. Wón ɓuenló jii lé bún á le \*Dónbeenǐ béenǐ ɓiò bueró jùhù ɓúa yi, á ɓa nùpua lè mí nǐ-kení kéní wee jǎa mín le béenǐ mu zoró yi wán.

*(Matiye 5.18)*

<sup>17</sup> «Ho wǎayi lè ho tá véro á wayi po ho làndá ɓin-za dεε na cǐnú vǐló.

*(Matiye 5.32)*

<sup>18</sup> «Báa na día mín háa ò o ɓinía fó há-veere yan lée há-fé. A yǎa fó a háa na ɓàn báa día wo á yan mún lé o há-fé.»

*O nàfòró ɓànsò là a Lazaare wǎhiire*

<sup>19</sup> Bún món ó o Yeesu pá ɓinía ɓiá ɓiò ká: «Nùpue ɓúí hía wi ɓin á nàfòró wi á wee zǐ há sǐ-senǐ na yàwá here. Wizooní ɓúenɓúen lée sǎnú díró o cǎn. <sup>20</sup> Nǐ-khenii ɓúí na yèni ɓa le Lazaare, na sǎniá ɓúenɓúen vó lè há dokuaa á hía wee ɓuee da a nàfòró ɓànsò mu khǔuhù. <sup>21</sup> O sǐi yáa wee wé vá a nǐi mu dǐnló na wee kùenka lii kúia yi lè ho díró. A bè bún wán, á ɓa booní wee wé ɓuee denka a dokuaa. <sup>22</sup> Wizonle ɓúí ó o nǐ-khenii mu húrun, á le Dónbeenǐ

wáayi tonkarowà ɓueé líí lá a yòò bàrà a \*Abarahaamu nĩsání. Bũn món ó o nàfòró ɓànsò mún húrun á ɓa nùuna. <sup>23</sup> Bĩo ó o wi ho nĩ-hónbó-lóhó yi, ó o lò wee be dàkhĩna. Ó o hoonía mí yahó le mí ì loí, ó o khèra mən o Abarahaamu ò o Lazaare kará a nĩsání.

<sup>24</sup> «Ó o von wo pónpón: «Wàn ɓàaa Abarahaamu, loí ì màkàrí yi à ù tonka a Lazaare le o dé mí nĩn-kíza ɓúhú mu ɓumu yi, à ɓuee wɛé lè ì denle, lé ɓio á ì lò ɓèntín wee be ho dōhú na kà yi dàkhĩna.» <sup>25</sup> Ká a Abarahaamu màhá bía nən wo yi: «Í za, le ù yi, ɓio á ù yío fù lua á ù yú mu bè-sení cèrèè á wɛéra lè ù sɪí, ò o Lazaare ɓio wó há yinyio. Ho zuia á wón yú mí lònbee cúnú à ùnén ɓèn yú le lònbee. <sup>26</sup> Bũn pá nĩí ló, á ho kã-be-beenĩ wi warén làa mia pãahú, bèra a na ká ɓia le mí ì lé hen á à khí mí cón à ɓa yí dàí mu. A nùpue mún yí dà máa lé hen na á ù khí wi yi máa ɓuen wa cón.»

<sup>27</sup> «Ó o nàfòró ɓànsò bía nən wo yi: «Í pá à ɓíní ì fio fo. Sábéré à ù tonka a Lazaare mu ò o lii wàn maá zii. <sup>28</sup> Wàn zàwa nùwã hónú líí wi ɓín, ò o lii ɓí ɓa zeñ wán à ɓán wãa yí ɓuee zo le lònbe-beenĩ na kà lahó yi.» <sup>29</sup> Ó o Abarahaamu bía nən wo yi: «O \*Mɔyiize làndá lè le \*Dónbeenĩ ɓi-cúa fɛerowà ɓioní wi ɓín, le mĩn zàwa mu wé jí hñn.» <sup>30</sup> Ó o nàfòró ɓànsò bía: «Wàn ɓàaa Abarahaamu, bũn pá máa yí ɓa. Hen ká ɓia húrun nĩ-kéní ɓúí lá ló lion ɓa cón á ɓa à yèrémá wárá.» <sup>31</sup> Ká a Abarahaamu màhá bía nən wo yi: «Ká ɓa yí máa ɓí a Mɔyiize lè le Dónbeenĩ ɓi-cúa fɛerowà cón, á hàrí à nĩ-hío ɓúí vèe, á ɓa pá máa tà.»»

## 17

### *Yi khà mi ninza dé bè-kohó wéró yi (Matiye 18.6-7; Maaki 9.42)*

<sup>1</sup> Bũn món ó o Yeesu bía nən mí nĩ-kenínia yi: «Bìo wee vá a nùpue dé mu bè-kohó wéró yi bũn yí dà máa hè hùúu. Èé ká yia màhá nĩí bò mu ɓio, wón á ho yéréké è sá yi. <sup>2</sup> Hàrí ɓa ca le hue-beenĩ o fonle yi à lèe dé ho muhú yi, bũn pá à wé wayi á à poñ le lònbee na à yí o ká mu lé orén nən á ɓa háyúwá na kà nĩ-kéní ɓúí wó mu bè-kohó. <sup>3</sup> Mi cén pa miten ɓio sese.

### *Mi ninza bè-kora sɛndiaró bio (Matiye 18.21-22)*

«Hen ká mi ninza ɓúí wó khon làa fo à ù zéení a wékheró na a yi. Ká a tà le mí ì khí mu yi, à ù sɛn mu día na a yi. <sup>4</sup> Ká a wó khon làa fo le wizon-kùure yi há zen cúa-hèjɔn, à mu lè mí dà-kéní kéní ó o wee ɓuee ñn yahó le mí ì khí mu yi, à ù sɛn mu día na a yi.»

### *Le sɪidéro na ka lè ho mútáàdè ɓɛere bio (Matiye 17.20)*

<sup>5</sup> Ba tonkarowà bía nən wo yi: «Núhúso, dé wa sɪidéro wàn.» <sup>6</sup> Ó o Núhúso bía: «Hen ká mi sɪidéro na khúekhúe lè ho mútáàdè ɓɛere ɓio á mi yàá pá lá tà le mí ì wé làa ɓio, á mi lá dà à ɓio ò na\* le vɪndèe na kà yi: «Dè ho lahó na ù wi yi a vaa zoo fá ũten ho muhú yi, á le è wé mu.

### *O ton-sá tonló bio*

<sup>7</sup> «Hen ká minén ó o ɓúí ton-sá lá wi á wee vâ a mɔhú tàá o wee pa a sáron ɓàaa sɪí, ká a ló há mana yi ɓuara, á mi ì ɓio le o dèení ɓuee keení ò o dí le? <sup>8</sup> Yínɔñ ɓio kà mi ì ɓio ò na a yi le: «Sá ho ñnló na mii, wíoka ũten à ù lá ho

\* **17:6** Bìo ó o Yeesu bía binbirí lé ɓio kà: «Hen ká mi sɪidéro lá ɓàaa yú ho mútáàdè ɓɛere na cɪnú yi.» Ba zúifúwa cón á ho mútáàdè ɓɛere lé ño ka cɪnú po mu bè-dínii bia ɓúenɓúen. Ba wee wé ni ho ɓàn bia kúee le zéení yi, à le sɪmu wíoka dé wán.

buennáa le í dí à ì ju. Bún món á ùnén màhá à dí ká ù ju.»<sup>9</sup> O so o tèní mí ton-sá mu yi bío ba le o wé ó o wó bío yi le? Bùéé.<sup>10</sup> Minén bío làa bún mún léé dà-kéní. Bío le Dónbeení le mi wé ká mi wó mu vó, à mi bío bío ká: «Wa léé ton-sáwá na á nùpue yí ko ò o na bío yi. Bío ba le wa wé lé bún mí dòn á wa wó.»»

### *O Yeesu wéera ba b̀̀eréwà nùwá píru*

<sup>11</sup> Bío ó o Yeesu wee va ho Zeruzalému, ó o bò le súii na wi ho \*Samaríi lè ho Kalílee p̄ahú yi. <sup>12</sup> Ó o vaá wee s̀̀arà ho lóhó búii yi, à \*b̀̀eréwà nùwá píru wee sí a yahó. A ba khèra d̄n <sup>13</sup> à ba wee w̄amaka p̄np̄n: «Yeesu! N̄-kàránlo! Z̄n wa màkàrí.» <sup>14</sup> Bío ó o Yeesu m̄n ba, ó o b̄a n̄n ba yi: «Mí lén vaa zééní mítén lè le \*Dónbeení yankarowà.»†

A bío ba bò mín wee va b̄n, á ba wan. <sup>15</sup> Bío ba n̄-kéní m̄n ò o wan, ó o b̄nía tò mí làa yi á wee khòní le Dónbeení p̄np̄n ká a buen, <sup>16</sup> á b̄eé líi búrá a Yeesu tá, á yahó bó ho tá yi, ò o wee dé o b̄arákà. O léé Samaríi n̄i. <sup>17</sup> Ó o Yeesu w̄a b̄a: «Ba mí nùwá píru búenb̄uen yí wan le? A ba nùwá d̄nú na ká b̄n zon wen? <sup>18</sup> B̄n t̄ahú ó o búii yí leékaa ò o b̄n b̄uee b̀̀aaní le Dónbeení ká mu ȳn̄n ho síi veere nùpue na ká mí dòn le?» <sup>19</sup> Bún món ó o Yeesu b̄a n̄n wo yi: «Lii h̄n̄i lén, à ù síid̄ró m̄i wéera fo.»

### *O Nùpue Za b̄n̄i b̄uenlò bío*

<sup>20</sup> Wizonle búii á ba \*Fariz̄ewa t̀̀ara a Yeesu yi le lé ho p̄ahú ȳn á le \*Dónbeení b̄éni á à buen yi. Ó o b̄a n̄n ba yi: «Le Dónbeení b̄éni b̄uenlò ȳn̄n bío na wee mi làa ȳo. <sup>21</sup> Ba máa bío le: «Mí loí, mu wi hen» t̄aá «Lé vaá hen á mu wi yi.» Lé bío á mi ko à mi z̄n̄ mu le le Dónbeení b̄éni wi làa mia vó.» <sup>22</sup> Bún món ó o b̄a n̄n mí n̄-ken̄nia yi: «P̄ahú búii b̄ueé d̄á ó o \*Nùpue Za wizonle dà-kéní búii á mi sía á à vá yi lè ho mílò ká mi máa mi le.

#### *(Matiye 24.23-28)*

<sup>23</sup> «Ba à bío ò na mia: «O wi hen» t̄aá «Lé vaá làa hen ó o wi yi.» Éé ká mi yí va b̄n, mi yí lùwí mu bío yi. <sup>24</sup> Làa bío ká ho viðhó j̄iina ho w̄ayi l̀̀e búii à mu khoomu d̄éni k̄n̄i l̀̀a búenb̄uen, lé bún b̄n síi ó o Nùpue Za b̄n̄i b̄uenlò wizonle bío kh̄ii w̄éera. <sup>25</sup> Éé ká a màhá ko ò o lò be làa s̀̀ob̄éé vé, à ho p̄ahú na ká nùpua pí a bío.

#### *(Matiye 24.37-41)*

<sup>26</sup> «Bíó wó a N̄wee p̄ahú lé bío b̄n síi kh̄ii wé o \*Nùpue Za b̄n̄i b̄uenlò p̄ahú.‡ <sup>27</sup> Ba nùpua h̄a wee dí ká ba à ju, á wee ya mín ká ba a ȳé mí z̄awa mín yi f̄úaa n̄nzoñ na ó o N̄wee zon ho won-beeni yi á mu j̄un-beeni b̄uara b̄ueé bó ba búenb̄uen. <sup>28</sup> Mu mún kh̄ii wé làa bío h̄a wó a Loote p̄ahú. § Ba nùpua h̄a wee dí á wee ju, á wee yà ká ba a ȳé mí bíowa, á wee dí ká ba a so. <sup>29</sup> Éé ká n̄nzoñ na ó o Loote ló ho Sod̄omu yi, á ho d̄h̄ú lè ho k̄iribi ló ho w̄ayi á tò ba wán, á bó ba véenia. <sup>30</sup> Lé bún b̄n síi mún kh̄ii wé n̄nzoñ na ó o Nùpue Za ko ò o mi wán. <sup>31</sup> Mu zoñ à ȳa wi mí z̄i lòho yí bío le mí ì lii á zoó kh̄ii mí sía, à ȳa h̄a mana yi mún yí bío le mí ì b̄n̄i ì buen mí z̄i. <sup>32</sup> Mí leéka a Loote b̄n h̄a bío.\* <sup>33</sup> Ȳa wi ò o fení mí muk̄n̄i wón á à v̄in̄i le. Ká ȳa v̄in̄ia mí muk̄n̄i wón á à yí le.

<sup>34</sup> «Le í bío mu na mia: Mu zoñ t̄n̄aahú á ba nùpua nùwá j̄un na páania d̄ma le d̄mu d̄e dà-kéní wán, ó o n̄-kéní á à fé è lénnáa, ká ȳa so á à dí. <sup>35</sup> Ba h̄awa nùwá j̄un na páania wee ni mu bío, ó o n̄-kéní á à fé è lénnáa, ká

† 17:14 Le Dónbeení yankarowà mí dòn lé b̄a h̄a wee wé bío le o nùpue na mu b̄uemu v̄amú lá wi yi á wán, ó o w̄a dà à zo ba nùpua t̄ahú. Mí loí Levii nùwá (Psaumes) 13.49. ‡ 17:26 Mí loí Bío Núhú B̄úen̄i v̄uahú (Genèse) 6-9 § 17:28 Mí loí Bío Núhú B̄úen̄i v̄uahú (Genèse) 19 \* 17:32 Mí Loí Bío Núhú B̄úen̄i v̄uahú (Genèse) 19.26



yia so á à díá. <sup>36</sup> [Ba báawa nùwã ñun na wi hã mana yi, ó o ñi-kéní 6a à fé è lénnáa, ká 6a à díá a ñi-kéní.] <sup>37</sup> Ó o ñi-kenínia tùara a yi: «Núhúso, lé wen á mu ù wé yi?» Ó o bíá nɔn 6a yi: «Hen na ó o yà-hínii díá yi, lé bín á 6a dùbúawá wee wé fè mín yi.»

## 18

### *O mahãa là a citi-fi wahiire*

<sup>1</sup> Bío ó o Yeesu wi ò o zéeni lè mí ñi-kenínia le 6a ko 6a wé fio fɛɛɛ à bàra yí tè hùúu, ó o wà le wahiire na kà nɔn 6a yi: <sup>2</sup> «Cítí-fi 6úi hĩa wi lóhó 6úi yi. O yí máa zón Dónbeení, á mún yí máa kònbi nùpue. <sup>3</sup> Mahãa 6úi mún hĩa wi ho ló-kéní mu yi á wee 6uen o ñii mu cón fɛɛɛ à 6uee bío bío kà na a yi: «Mí ínén le í fioso tũíá.» <sup>4</sup> O wó mu míana ò o ñii mu wee pí a bío. Ká mu màhá a va à yí, ò o sá san ó o wee bío mí yi: «Í yí máa zón le Dónbeení, á í mún yí máa kònbi nùpue bún bon, <sup>5</sup> ká a mahãa na kà 6èntín lan mií dàkhíina. Í ì wé bío ó o wee cà, ò o wé yí 6uee ðín sɛé mi.» <sup>6</sup> O o Núhúso bínía bíá nɔn 6a yi: «Mi loí bío ó o cítí-fi-kohó mu na kà wó. <sup>7</sup> Mi wee leéka le le Dónbeení so máa na ho tũíá síni bíá le hueekaa yi na wee ve le pónpón le wisoni lè ho tĩnàahú yi le? <sup>8</sup> Le í bío mu na mia: Le è na ho tũíá síni 6a yi ho pãahú na mu ko yi. Ɛɛ ká a \*Nùpue Za màhá khii bínía 6uara, ó o 6ueé yí 6a nùpua na dó mí sía le Dónbeení yi ho tá wán le?»

### *O Farizé là a lànpo fé wahiire*

<sup>9</sup> O mún bínía wà le wahiire 6úi á bò bíá wee leéka le mí térénna à 6a wee zùan bíá ká yi wán: <sup>10</sup> «Nùpua nùwã ñun 6úi hĩa wà yòó wé ho floró le \*Dónbeení zĩ-beení yi. O ñi-kéní lée \*Farizé ká yia so lée \*lànpo fé. <sup>11</sup> O o Farizé zoó fàrá ðín ho wáayi á wee fio mí yi kà: «Dónbeení, í wee dé ũ bārāká, lé bío á í yí ka lè 6a nùpua na ká bío. Ba wee tè 6a nùpua wán, á wee ñuaa, á lé 6a há-féwá, sònkú o lànpo fé na kà. <sup>12</sup> Inén wee lí í ñii há cúa-ñun ho yàwá ñúhú dà-kéní yi, á bío á í wee yí 6àn cúa-pírú níi á í mún wee na foñ.» <sup>13</sup> O o lànpo fé wón vá lí ðín le kùèrè yi á yàá yí wi ò o hóoní mí yahó ho wáayi á wee hiimika ká a bío mí ñi-káa yi kà: «Dónbeení, màkárí mií, í lée bè-kora wéro.» <sup>14</sup> O o Yeesu bínía bíá bío kà: «Le í bío mu na mia: Ba nùwã ñun mu tĩahú ó o lànpo fé lé yia bínía van mí zii ká a térénna le Dónbeení yahó. Lé bío á yia wee yòoní mítén á le Dónbeení á à liiní, ká yia wee liiní mítén á le è yòoní.»

### *Ba buan 6a háyúwá 6uararàa o Yeesu cón (Matiye 19.13-15; Maaki 10.13-16)*

<sup>15</sup> Hàrí 6a háyúwá á nùpua 6úi buan 6uararàa o Yeesu cón le o bè mí níni 6a wán. Bío ó o ñi-kenínia mɔn mu, á 6a wee zá làa ba. <sup>16</sup> Ká a Yeesu màhá von 6a, ò o bíá: «Mi díá le 6a háyúwá wé buen í cón, mi yí hè 6a, lé bío le \*Dónbeení béení bío sã bíá ka lè 6a bío síi yi. <sup>17</sup> Le í mí ho tũíá na mia: Yia yí tà le Dónbeení béení bío là a háyónza bío síi, á 6ànso yí dà máa zo le yi hùúu.»

### *Ho nàfòró 6ànsowà lè le Dónbeení béení bío (Matiye 19.16-30; Maaki 10.17-31)*

<sup>18</sup> Ba \*zúífùwa ñúnása ñi-kéní 6úi tùara a Yeesu yi: «Nì-kàránlo tente, í ko à í wé mu yén à yíràa le mukānì na máa vé.» <sup>19</sup> Ó o Yeesu bíá nɔn wo yi: «Lée webio nɔn á fo wee veràa mi làa ñi-tente? Nì-tente míá ká mu yínɔn le Dónbeení mí dòn. <sup>20</sup> Fo zū le Dónbeení làndáwá na kà: Yí wé há-fénló tàá bá-fénló, yí 6úe nùpue, yí ñuaa bío, yí fí sáberé mi ninza ñii, kònbi mìn maá le

mìn nu.\*» <sup>21</sup> O o nni bía nɔn wo yi: «Bún búenbúen á ì bò yi hàrí ì yàrónzàmu pàahù.» <sup>22</sup> Bìo ó o Yeesu ná a ñi-cúa vó, ó o bía nɔn wo yi: «Bìo dà-kéní pá fòora foñ. Vaa yèè bïo wi ù cón búenbúen à sanká bân wárí na 6a ñi-khenia yi, bún ká fo ò yí ho nàfòró ho wáayi. Bún món à ù bini 6uee bè mi.»

<sup>23</sup> Ká a nni mu ná hã bioní mu, ó o sãnía tò, lé bïo ó o níi bïo boo dà. <sup>24</sup> Bìo ó o Yeesu mɔn ò o yahó so, ó o bía bïo ká: «Ho nàfòró b̀ansowà zoró le Dónbeení b̀eení yi b̀entín á à wé here. <sup>25</sup> O cón-ñúmúkù zoró lè ho mísímí kòhù á à wé wayi á à poñ o nàfòró b̀anso zoró le Dónbeení b̀eení yi.» <sup>26</sup> A bïa ñin wee jí a bioní t̀àara a yi: «Éee! A yia wãa dà à fen lée wée?» <sup>27</sup> O o Yeesu bía nɔn 6a yi: «Bìo yí dà máa wé 6a nùpua cón á dà wee wé le Dónbeení cón.»

<sup>28</sup> Bún món ó o Piere bía nɔn wo yi: «Loñ, warén ló día bïo lá wi wa cón à wa bò foñ.» <sup>29</sup> O o Yeesu bía nɔn 6a yi: «Le ì mí ho t̀iá na mia: Yia ló día mí zii, tàá mín hãa, lè mín zàwa, lè mín nùwã, lè mí zàwa le Dónbeení b̀eení bïo yi, <sup>30</sup> ó ò yí bïo c̀erèè á à poñ bún ho pàahù na wa wi yi, á mún pá à yí le mukãni na máa vé ho yìró na lua yi.»

### *O Yeesu wiokaa wee bïo mi húmú lè mi vèeró bïo (Matiye 20.17-19; Maaki 10.32-34)*

<sup>31</sup> O Yeesu fó mí ñi-keninia píru ñun mí ñuhù wán á bía nɔn 6a yi: «Mi loñ, wa wee yòo ho Zeruzalɛmu, á bïo búenbúen na le \*Dónbeení ñi-cúa f̀erowà t̀àara o \*Nùpue Za dání yi á ñii yòo sí bìn. <sup>32</sup> Lé bïo 6a à dé o bïa yí zù le Dónbeení níi yi, á bán ñ zuañ yi, á à là, á à p̀ini mí ñinsãní ì kúee o wán. <sup>33</sup> Ba à ha a lè hã làbàani, á à 6úe o. Ká mu wizooní t̀in zon, o ò vèe.» <sup>34</sup> Ká a ñi-keninia màhã yí zũna d̀ee woon mu yi. Hã bioní mu bân kúará á sà 6a yi á 6a yí zù bïo ó o Yeesu wi ò o bïo ñuhù.

### *O Yeesu héra a muii 6úi yio ho Zerikoo yi (Matiye 20.29-34; Maaki 10.46-52)*

<sup>35</sup> Bìo ó o Yeesu vaá wee s̀arà ho Zerikoo yi, à bún ò o muii 6úi kará ho wòhù ñisãní wee fioka. <sup>36</sup> Bìo ó o ñá 6a zãamãa na wee khíi sã, ó o t̀àara bïo wee wé. <sup>37</sup> A 6a bía nɔn wo yi le lé o Nazarɛete ñii Yeesu lé yia wee khíi. <sup>38</sup> O o wee bïo p̀onp̀on: «\*Daviide Za, Yeesu, màkàrí mi!» <sup>39</sup> A bïa wi ho yahó wee nàmaka a yi le o wé tété. Ká a yàa wiokaa wee wãama lè mí s̀obéè: «Daviide Za, màkàrí mi!» <sup>40</sup> O o Yeesu ñin ò o le 6a 6ua a muii mu 6uennãa. Bìo ó o 6ueé dãn, ó o t̀àara a yi: <sup>41</sup> «Lée webio á fo le ì wé na foñ?» O o bía: «Ñuhùso, wé le ì yio à wé mi.» <sup>42</sup> O o Yeesu bía nɔn wo yi: «Wãa mi, bïo fo dó ù s̀ii mi lè bún á ì wéeraráa fo.» <sup>43</sup> Mí lahó yi ó o d̀enía wee mi, á bò a Yeesu yi á wee khòoní le Dónbeení. A 6a zãamãa búenbúen mɔn mu á 6a mún wee khòoní le Dónbeení.

## 19

### *O Yeesu là a Zasee bïo*

<sup>1</sup> Bìo ó o Yeesu vaá zon ho Zerikoo, ó o tò ho yi wee kãa. <sup>2</sup> O nni 6úi wi ho lóhó mu yi á yèni 6a le Zasee. O lé ho \*l̀anpó féwá ñuhùso 6úi, á nàfòró wi. <sup>3</sup> O wee cà ò o mi a Yeesu à zũní, ó o wó san, lé bïo 6a nùpua boo dà, ò o mún lé o ñi-6úinbúu. <sup>4</sup> O o l̀uwa dú ho yahó á vaá yòora le v̀indè-beeni 6úi na 6a le sikomɔre, na ñin hen na ó o Yeesu wà 6uee khíi yi, ò o dàñ minãa wo.

<sup>5</sup> Bìo ó o Yeesu 6ueé dãn le lùe mu, ó o h́onía mí yahó ò o von wo: «Zasee, 6uee lii f̀uaf̀u. Lé fo á ì ko à ì làa wán ho zuia.» <sup>6</sup> O o Zasee d̀enía bánbãa lion, á líí fó a Yeesu vannãa mí zii lè hã zãmakaa.

\* **18:20** Mi loñ Léró v̀uahù (Exode) 20.12-16; Lãndá zéeniló v̀uahù (Deutéronome) 5.16-20

<sup>7</sup> A bía búenbúen na mən mu á mu yí sí yi á ba wee hūahūaaka: «O núpue mu vaá làara a bè-kora wéro wán.» <sup>8</sup> Ká a Zasee wón mähá hínən yòó ðín o Yeesu yahó ó o wee bío: «Núhúso, loń, í nii bío bàn sanká màní á ì ì na ba nĩ-khenia yi, ká í mún tò a búí wán mu búí yi, á ì ì na mu bàn cúa-náa bànso yi.» <sup>9</sup> O o Yeesu bía nən wo yi: «Le zii na kà núpua wáa kánía ho zuia, lé bío ó o nĩ na kà mún lé o \*Abarahaamu mənmaníi búí. <sup>10</sup> Lé bío ó o \*Núpue Za buara wà buée cà bía khèra lè le Dónbeení, á à fení.»

*Ho sánú kùráa wàhiire  
(Matiye 25.14-30)*

<sup>11</sup> O o Yeesu bínía wà le wàhiire dà-kéní á nən bía ðín jí há bioní mu yi. Lé bío ó o sùaràa lè ho Zeruzalεmu, á ba mún wee leéka le le \*Dónbeení béení á à ðeení ì zéení miten mí lahó yi. <sup>12</sup> Bío kà lé bío ó o bía: «Nii búí na sá se mín zii á ko ò o lá le béení, ó o ló van ho kōhú búí na ðání nàyi á wà vaá lá le bín ká a bíní ì buen.\* <sup>13</sup> Sání ò o lén, ó o von mí ton-sáwá nùwá píru á sankaa ho sánú kùráa† dà-kéní kéní nən yi, ò o bía: «Mi bánbá duan làa ho ká í ì buen.» <sup>14</sup> Ká ba kōhúsa mähá jina a á ba tonkaa ba núpua le ba ja a món à vaa bío bío kà: «Wa yi wi ò o nĩ mu wé wa béε.»

<sup>15</sup> «Bío ó o vaá lá mí béení bínía buara mín kōhú, ó o von ba ton-sáwá na ó o kàrafáa mí sánú yi. O wi ò o zūn bío ba sá yú làa ho.

<sup>16</sup> «Ó o nín-yání núpue buara á bía: «Núhúso, ũ sánú kùúré na á ũ nən mií á ì bínía yú há kùráa bío píru séenía.» <sup>17</sup> O o béε bía nən wo yi: «Fobúa, fo wó se. Fo léé ton-sá tente, bío á fo téréna mu bè-wíníwà yi, á ì ì bàrá fo há ló-beera bío píru jùhú wán.»

<sup>18</sup> «Á yia sá buara buée bía: «Núhúso, ũ sánú kùúré na á ũ nən mií á ì bínía yú há kùráa bío hònú séenía.» <sup>19</sup> O o béε bía nən wo yi: «A ũnén á ì ì bàrá há ló-beera bío hònú jùhú wán.»

<sup>20</sup> «Ó o búí bínía buara buée bía: «Núhúso, ũ sánú kùúré na á ũ nən mií, nín-ðio. Í lá dó le le nín-kéní yi bàrá, <sup>21</sup> lé bío á ì zána fo. Fo lé o núpue na mukáni jii. Fo wee lá bío á ũ yí bàrá, á wee lá ho ðínló na á ũ yí dù.»

<sup>22</sup> «Ó o béε bía nən wo yi: «Ton-sá kohó yén! Í ì cíti fo ũ kùrú jì-cúa wán. Fo fù zū le í jii, á wee lá bío á ì yí bàrá, á mún wee lá ho ðínló na á ì yí dù, <sup>23</sup> ká bñn fo zū, á léé webio nən á ũ yí vaá bàrá le ho banki yi? Se bío á ì bínía buara, á ì lá buée fé le lè le bàn cūnú.»

<sup>24</sup> «Bñn món ó o bía nən bía wi bñn yi: «Mi fé ho sánú kùúré mu o cón à na há kùráa bío píru bànso yi.» <sup>25</sup> A ba bía nən wo yi: «Núhúso, wón á há bío píru wi cón vó.» <sup>26</sup> O o bía nən ba yi: «Le í bío mu na mia: Yia bío wi á ba à bíní ì na mu búí wo yi á à bè mu wán. Éε ká yia bío mía, á hàrí mu bè-za na wi o cón á ba pá à fé. <sup>27</sup> Ká í zúkúsa na yí wi á ì wé ba béε á mí bua buennáa hen à buée búé í yio yi.» <sup>28</sup> Bío ó o Yeesu bía bñn vó, ó o khína dú ba yahó á nən ho Zeruzalεmu.

*O Yeesu zoró ho Zeruzalεmu yi  
(Matiye 21.1-11, 15-17; Maaki 11.1-10; Zán 12.12-16)*

<sup>29</sup> Bío ó o Yeesu vaá sùaràa ho Betefazee lè ho Betanii yi, le búee na ba wee ve làa Oliivewa vñnsia búee nĩsání, ó o tonkaa mí nĩ-kenínia nùwá jùn á bía nən yi: <sup>30</sup> «Mí lén va ho lóhó na vaá mi yahó yi, ká mi vaá ðñn, á mi ì mi sñnpè-za na á núpue ðñn yí yòora yí mən hùúu ká a can ðñn. Mí fee wo bua buennáa.

\* **19:12** Mu bàn sii hía wó ho pāahú mu yi: Bío ó o Heroode Nĩ-beení hía húrún, ó o za Heroode Aakelayuusi ló van ho Oroomu á wà vá cà le béení á buée zoráa mín maá lahó yi, á ba zúifúwa tonkaa ba núpua le ba ja a món à vaa bío le mí yí tà a bío. † **19:13** Mu pāahú ká ho sánú kùúré dà-kéní á ba yéera a ho bàn wárá á à yí ó núpue nĩ-kéní wizooní khimani sámú saání.

<sup>31</sup> Ká a búí tùara mia le lée webio nòn mi wee feeráa wo, à mi bío na b̀anso yi: «O Núhúso màkóo wi o yi.» <sup>32</sup> A b̀ia ó o tonkaa wà van, á mu búenb̀úen vaá wó làa bío ó o Yeesu bíaráa mu.

<sup>33</sup> Bío ba wee fee o s̀unpè-za mu, á b̀ia te o wee t̀ua ba yi: «Lée webio nòn á mi wee feeráa o s̀unpè-za mu?» <sup>34</sup> A ba bíá: «O Núhúso màkóo wi o yi.»

<sup>35</sup> B̀un m̀ón á ba b̀uan o s̀unpè-za mu buararáa o Yeesu c̀s̀n, à bò mí kánb̀unwà o wàn, à ba b̀uan wo yi ó o Yeesu ỳora. <sup>36</sup> Bío ó o lá ho ẁsh̀ú wà, á ba ǹupua wee bá mí kánb̀unwà ho ẁsh̀ú wàn o yahó. <sup>37</sup> Bío ó o búakáa wee birón hã Oliivewa v̀ns̀ia búee á wà vaá s̀uará ho Zeruzalɛmu yi, á ba z̀amáa na lé o ǹi-kenínia búenb̀úen wee z̀amaka, á ba búakáa wee khòoní le Dónbeení p̀ónp̀ón ho yéréké bè-beera na ba m̀on bío yi: <sup>38</sup> Ba wee bío:

«Le le Dónbeení wé mu bè-tentewà là a b̀éε \*Daviide na bò o búen o Núhúso yèni yi.

Ho héerà keń ho wáayi,

à ho c̀ukú le le yèn-beení bío s̀í le Dónbeení

na dà mu bío búenb̀úen ǹuh̀ú wán yi.»

<sup>39</sup> A ba \*Farizíewa búí na wi ba z̀amáa t̀iah̀ú bíá nòn o Yeesu yi: «Nì-kàránlo, bío le ù ǹi-kenínia wé tété.» <sup>40</sup> O o Yeesu bíá: «Ká ba wó tété, á hã huua pá à wãamaka.»

### *O Yeesu wee wá ho Zeruzalɛmu bío yi*

<sup>41</sup> Bío ó o Yeesu vaá s̀uaráa ho Zeruzalɛmu yi, á ỳio m̀on ho, ó o wee wá ho ǹipomu bío yi, <sup>42</sup> ká a bío: «Éee Zeruzalɛmusa, mi yàá m̀un lá z̀una bío dà à na ho héerà mia ho zuia bío há. Eε ká mu màhá wáa s̀ankaa mia. Mi yí dà mu máa mi. <sup>43</sup> Lé bío ho p̀ah̀ú búí khíi dà, á mi z̀úkúsa á à keení ì ḱnì mia, á à fífáka yi. <sup>44</sup> Ba à fi mi lóhó le minén búenb̀úen dúkúdukúdukú. Ba máa díá á hàrí huee máa keń mí ninza huee wán mi lóhó mu yi, lé bío mí yí z̀una ho p̀ah̀ú na le Dónbeení buara mi bío yi.»

### *O Yeesu ǹon ba bè-ỳérowà*

*(Matiye 21.12-13; Maaki 11.15-17; Zán 2.13-16)*

<sup>45</sup> B̀un m̀ón ó o Yeesu zon le \*Dónbeení z̀i-beení yi á zoó wee na ba bè-ỳérowà ká a bío na ba yi: <sup>46</sup> «Le Dónbeení bíá mí bíoní v̀onna yi: «I z̀ii á à wé fioró z̀ii,» ká minén wó le le ba k̀onlowà lùe.»

<sup>47</sup> O Yeesu lá wee wé kàrán ba ǹupua le Dónbeení z̀i-beení yi làa wizooní búenb̀úen. A le \*Dónbeení yankarowà ǹúnása, le ho \*làndá bío z̀éenílowa, le mu ǹipomu ǹúnása wee cá bío ba à wé è búeráa o Yeesu. <sup>48</sup> Ká bío ba à wé è yíráa wo á ba yí z̀ú, lé bío ó o bíoní ǹiló s̀í ba ǹupua búenb̀úen yi.

## 20

### *Ba wi ba z̀urí hen na ó o Yeesu p̀anká ló yi*

*(Matiye 21.23-27; Maaki 11.27-33)*

<sup>1</sup> Wizonle búí ká a Yeesu wee kàrán ba ǹupua le \*Dónbeení z̀i-beení yi ká a bue le b̀in-tente, á ba \*yankarowà ǹúnása, le ho \*làndá bío z̀éenílowa, le ba \*z̀uífúwa ǹi-kíá <sup>2</sup> b̀ueé wee t̀ua wo yi: «Zéení bío nòn á ù wee wéráa hã wárá mu? Lée wée nòn mu b̀an níi fon?» <sup>3</sup> O o Yeesu bíá nòn ba yi: «Ínén m̀un ǹ t̀ua mia, mi bío na mií: <sup>4</sup> Lée wée h́a nòn le níi le o Zán wé bátizé ba ǹupua? Lé le Dónbeení lée, tàá lé ba ǹupua?»

<sup>5</sup> A ba d̀in wee bío m̀in yi: «Hen ká wa le lé le Dónbeení, o ò bío le lée webio nòn á wa yí tàráa o bío. <sup>6</sup> Ká wa m̀un le lé ba ǹupua tonkaa wo, á ba z̀amáa á à lèeka wen le hã huua á à búe. Lé bío á ba láa mu yi k̀énk̀én le o Zán lé le

\*Dónbeení jì-cúá fεero.»<sup>7</sup> A ɓa wáa bíá le mí yí zū yía nɔn le níi mu o Zān yí.  
<sup>8</sup> O o Yeesu ɓèn bíá nɔn ɓa yí: «Àwa, ínén mún máa zéení yía nɔn le níi mi á ì wee wéráa ɓio kà.»

*Ho èrészén vɛnsɛa ɓuahó várovà wàhiire  
 (Matiye 21.33-46; Maaki 12.1-12)*

<sup>9</sup> Bũn món ó o Yeesu wà le wàhiire na kà nɔn ɓa zāamāa yí: «Nii ɓúí hɛa léra mí èrészén vɛnsɛa ɓuahó á nɔn ɓa nùpua na làa wó wāanía tò ɓio ɓa khii na a yí wán, le ɓa wé và ho, ò o wà van le khúii na nàyi á wà vaá mía ɓín. <sup>10</sup> Páahú na ho èrészén wee be yí, ó o tonkaa mí ton-sá nǐ-kéní le o va ɓa nùpua mu cón le ɓa khé ɓio ɓio sá mí yí à na. A ɓa nùpua mu vaá han wo, á díá ó o wà lè mí nín-kāamāa. <sup>11</sup> O o mǎhú ɓànsò ɓíníá tonkaa mí ton-sá veere, á ɓa mún vaá là wón á han nɔn, ó o wà à ɓa yí nɔn dèe wo yí. <sup>12</sup> O o pá ɓíníá tonkaa ɓa nùwā tɛn níi, á wón ɓa mún vaá han ɓóoníkāa yí, á nɔn.

<sup>13</sup> «Ó o mǎhú ɓànsò wáa bíá: «Eee ì wáa à wé kaka coon? Awa, ì ì tonka ì za na á ì wa làa sòobéε, jún-sí á wón ɓa à kǎnbi.» O o bíá nɔn mí za mu yí le o hɛnɛ lén, á wón hɛnɛn wà. <sup>14</sup> Eε ká ɓio ɓa nùpua mu yère dá a wán, á ɓa wee bío mín yí: «Yia lua kà lé yía á ho mǎhú ɓio khii sí yí. Mi wa ɓúe o, á ho mǎhú ɓio wáa à sí wɛn.» <sup>15</sup> A ɓa hɛnɛn wíira a á khèra léε ɓó díá.» O o Yeesu wáa tùara ɓa yí: «Àwa! Lé mu yén á ho mǎhú ɓànsò ò wé làa ba? <sup>16</sup> O ò ɓuen ɓueé ɓúe ɓa nùpua mu, ká a cà nǐ-vio á à kúee mí mǎhú mu yí.» ɓio ɓa nùpua já hā ɓioní mu, á ɓa bíá: «Póon! Bũn máa wé.»

<sup>17</sup> Ká a Yeesu mǎhá fá mí yío ɓa yí ò o bíá: «Le Dónbeení ɓioní vūahú ɓioní na kà kúará lé mu yén?

«Le huee na ɓa so-sowa lá pǎ díá,

lé dío hɛa ɓíníá ɓueé ɓuan ho soró dɛnía.»

<sup>18</sup> Yia lùwá le huee mu wán á ɓànsò sǎnía á à yáa.

Ká yia á le ɓèn kùera lion wán, á ɓànsò á à fùfúuka.»\*

<sup>19</sup> A ɓa \*yankarowà júnása lè ho \*làndá ɓio zéenílowa zūna le lé ɓarén á le wàhiire mu wà bò wán, á ɓa dèenía wee cà a wíiró yahó, ká ɓa mǎhá zāna ɓa nùpua.

*Ho lànpo cǎló à na ho Oroomu béε yí ɓio  
 (Matiye 22.15-22; Maaki 12.13-17)*

<sup>20</sup> Bũn món á ɓa wee hùen o Yeesu. Ba tonkaa ɓa nǐnbáwa ɓúí na wee wé mítén lòn nùpua na téréenna. Ba le bán khúaa o jii yí à yí o ɓín-kohó ɓúí bè yí dérāa wo yia wi ho kǎhú júhú wán níi yí. <sup>21</sup> A ɓa tùara a yí: «Nì-kàránlo, wa zū le ɓio fo wee bío làa ɓio fo wee kàrán lè ɓa nùpua á téréenna. Fo yí máa kà nùpue yío. ɓio le Dónbeení le ɓa nùpua wé ɓua lè mítén lé bũn ɓàn kàránló ɓinbirí á fo wee na. <sup>22</sup> Awa! A ũ bío na wɛn: Wa làndá yí á ho lànpo ko ho wé cǎ na ho Oroomu kǎhú béε yí léε, tàá mu yí ko làa wéró?»

<sup>23</sup> O o Yeesu zūna ɓa hénní ɓio, ó o bíá nɔn ɓa yí: <sup>24</sup> «Mi zéení le wén-hǎnló ɓúí làa mi. Ho yahó lè le yèni na wi le wén-hǎnló mu wán á wée te?» A ɓa bíá: «Lé o béε.» <sup>25</sup> O o Yeesu bíá nɔn ɓa yí: «Àwa. ɓio sá a béε yí à mi na a yí, ká ɓio ɓèn ɓio sá le Dónbeení yí à mi na mu dɛn yí.» <sup>26</sup> O ɓioní na ó o bíá á ɓa yí mɔn ɓín-kohó ɓúí na ɓa dà a bè yí á à wíirāa wo ɓa nùpua yahó. ɓio ó o bíá wó ɓa coon, á ɓa dɛn tétété.

*Ba nǐ-hía vèeró ɓio  
 (Matiye 22.23-33; Maaki 12.18-27)*

<sup>27</sup> Ba \*Sadusiεwa lé ɓia le ɓa nǐ-hía máa vèe. Lé bán nùwā yɛn ɓúí ɓuara a Yeesu cón ɓueé tùara a yí: <sup>28</sup> «Nì-kàránlo, ɓio ó o \*Mɔyiize tùara henía nɔn

\* 20:18 Mi lorí Lení vūahú (Psaumes) 118.22

wen lé bïo kà: Hen ká a búii yan mín háa á húrun ò o yí yú za làa wo, á bàn za ko ò o fé bàn háa ya, à te ba zàwa yi mín za mu yèni yi.† 29 Ka lòn nùpua nùwã hènun búii lá lé zàwa síi, ó o yahón so yan mín háa á húrun ò o yí yú za làa wo. 30 O o nùn níi so fó a maháa mu yan, 31 bún món ó o tìn níi so fó yan, á ba mí nùwã hènun yan wo bèenia á húrunka, ò o búii yí yú za làa wo. 32 Mu bàn véenii ó o háa mu mún húrun. 33 Ayà, nònzoñ na ba ñi-hía á à vèe yi, ó o háa mu bïo ò sí a yén yi? Bïo ba mí nùwã hènun mahá yan wo bèenia.»

34 O o Yeesu bía nòn ba yi: «Ho ðímíjá na lòn bïo báawa lé ba háawa wee ya mín. 35 Eε ká ba báawa lé ba háawa na ko ba khíi vèe à yí le mukāñi ho ðímíjá na bò o buen yi bán máa ya mín. 36 Ba yí dà máa bíní máa hí, lé bïo ba ñonmín lè le Dónbeení wáayi tonkarowà. Ba lé le Dónbeení zàwa lé bïo ba vèera. 37 Ho laho na bía le vñdè-za na ho dōhũ wi yi bïo, ó o Mōyiize zéenia mu wéréwéré le ba ñi-hía khíi vèe, ò o von o Núhũso le \*Abarahaamu bàn Dónbeení là a \*Izaaki bàn Dónbeení là a \*Zakoobu bàn Dónbeení.‡ 38 Le Dónbeení lé bía yïo wi lua bàn Dónbeení, ká le yínōñ ñi-hía bàn Dónbeení. Lé bïo ba búenbúen yïo wi lua lerén bïo yi.»

39 A ho \*lándá bïo zéenílowa nùwã yén búii bía nòn wo yi: «Nì-kàránlo, fo bía se.» 40 Lé bïo ba yí wi à ba bíní khà mítén tùa wo yi làa bïo búii.§

*O Krista s̄ini z̄iról bïo*  
(Matiye 22.41-46; Maaki 12.35-37)

41 O Yeesu bíníà tùara ba yi: «Ba da à wé kaka à bíoráa le o \*Krista lé o \*Daviide m̀nm̀nii? 42 Lé bïo ó o Daviide mí bæere bía mu há Leni vūahũ yi:

«O Núhũso Dónbeení bía nòn í Núhũso yi:

Buee κεεní í nín-ñání,

43 fúaa ká í búrá ũ zúkúsa ũ tá,

á ũ bò ũ zení wán.\*

44 Bïo ó o Daviide wee ve o Krista lè mí Núhũso, o ò wé o núhũso ká a mún pá à wé o m̀nm̀nii kaka?»

*Mi pa miten ho lándá bïo zéenílowa bïo yi*  
(Matiye 23.6; Maaki 12.38-40)

45 Bïo ba z̄amáa ðin wee jí a bíoní, ó o bía nòn mí ñi-kenínia yi: 46 «Mi pa miten ho \*lándá bïo zéenílowa bïo yi. Ba wa há báká-beera zíló à wé héekaráa. Ba wa ba wé t̄ení ba yi lè le k̄onbii ba z̄amáa f̄emínló lara yi. Ho k̄aránló z̄iní yahón lua, lè ho ðínló ðiiníi κεεnínia na seka ba wé hueeka κεεní yi. 47 Ba wee khà ba maháawa ñuaa bïo, á mún wa ho fioró na túee wéró à ba nùpua leéka le ba t̄érinna. Lé bún búenbúen nòn á ba lònbee khíi wíoka à déráa wán.»

## 21

*O mahá-khenii h̄amu bïo*  
(Maaki 12.41-44)

1 O Yeesu hóonía mí yahó á lora khíi fò, ó o m̄on ho n̄f̄oró bànsowà na wee kúee mí h̄amu há ñonkoní yi le \*Dónbeení z̄i-beení yi. 2 O o mún m̄on o mahá-khenii búii ò o wee kúee mí t̄m̄onwà bïo ñun, 3 ó o bía: «Le í m̄i ho t̄úíá na mia: O mahá-khenii na kà bïo na ó o kúaa á boo po b̄ia ká búenbúen bïo. 4 Lé bïo le w̄arí na ba búenbúen wó lè mí h̄amu lé ðio ba yú puunía. O orén lè mí khemu, ò o pá kúaa bïo wi o c̄n búenbúen na ó o lá wé è dí.»

† 20:28 Mi loñ Lándá zéeníló vūahũ (Deutéronome) 25.5 ‡ 20:37 Mi loñ Léró vūahũ (Exode) 3.6 § 20:40 Mi loñ Léró vūahũ (Exode) 3.6 \* 20:43 Mi loñ Lení vūahũ (Psaumes) 110.1

*Le Dónbeenĩ zĩ-beeni fioró bio*  
(Matiye 24.1-8; Maaki 13.1-8)

<sup>5</sup> Bĩo 6a nùpua nùwã yèn búii wee bío le Dónbeenĩ zĩ-beeni bío, le le donkhueéra lè hã \*hue-sení lè mu bíowa na 6a wó lè mu hãmu, ó o Yeesu bíá nòn 6a yi: <sup>6</sup> «Pãahũ búii khíi dã ká bío mí yĩo wi wán kà á à fi. Hàrí huee máa keń mí ninza huee wán.»

*Ho yéréké bíowa na khíi wé á ho ðímíjã á à véraa*

<sup>7</sup> A 6a tũara a yi: «Nĩ-kàránlo, lé ho pãahũ yén á búin bío so ò wé yi, á lé mu bío yén khíi zéeni le mu bío mu wéro pãahũ ðõn?» <sup>8</sup> O o Yeesu bíá: «Mĩ pa miten bío. Mĩ yĩ díá le 6a vĩnĩ mia. Lé bío á nùpua cèrèè khíi búen í yèni yi á à bío: «Í lé o \*Krista, ho pãahũ ðõn.» Ká mi màhã yĩ bè 6a yi. <sup>9</sup> Hen ká mi khíi wee jí hã hĩa táró, lé ho káaló bío, à mi yĩ dèè mi yiwa. Lé bío á búin bíowa so ko mu wé ho yahó. Ká búin dèèniá máa wé ho ðímíjã véro pãahũ.»

<sup>10</sup> O o bĩniá bíá bò mu wán: «Ho síi búii khíi wé è lé vaá fi lè ho síi veere, á ho kòhũ búii khíi wé è lé vaá fi lè ho kã-veere. <sup>11</sup> Ho tá dèkènòn sũmáa khíi wé hã lùá búii yi, á le hĩni lè mu vón-kora khíi keń lùá cèrèè yi. Mu bè-beera búii na bío á à wé le zánii á à wé ho wáayi lè ho tá yi.

(Matiye 10.17-22; Maaki 13.9-13)

<sup>12</sup> «Èè ká sãni à búin búenbúen dã, á 6a à wĩika mia á à beé lò. Ba à 6ua mia á à varáa 6a \*zúifùwa kàránló zĩnĩ yi á vaá cítí, á à kúee mia ho kásó yi. Ba wé è 6ua mia á vaá ðĩnĩ hã kãna júnása lè 6a bá-zãwa yahó bío mi tà mĩ bío yi. <sup>13</sup> Lé búin mi ì bè yi á à zéeniáa í bío. <sup>14</sup> Mi bè mi hácirí bío kà lè bío wán: Mĩ yĩ dèè mi yiwa bío mi vaá bío á à fenínáa miten bío yi. <sup>15</sup> Inén í bæere lé yĩá á à na hã bíonĩ lè mu bè-zũrminĩ mia, á mi zúkúsa ó o búii máa ðàní máa sãnsá mia á mún máa kán. <sup>16</sup> Hàrí mĩn maáwà lè mĩn nuwà, mĩn zãwa lè mĩn nùwã na ká, lè mĩn bõnlowà mĩten lé bán á à dé mia á à na, á mi cèrèè búii 6a à búie. <sup>17</sup> Ba nùpua búenbúen á à jin mia bío mi tà mĩ bío yi. <sup>18</sup> Èè ká hàrí mi jún-vãní ðà-kéní búii máa vĩ. <sup>19</sup> Mĩ fãrá ðĩn sese, búin lé bío á à na ká mi ì yĩ lè mukãní na máa vé.

*O Yeesu wee bío ho Zeruzalæmu fioró bio*  
(Matiye 24.15-21; Maaki 13.14-19)

<sup>20</sup> «Pãahũ na mi khíi mi 6a hĩn-táwá lè mí kuio ká 6a kĩniá ho Zeruzalæmu yi, búin ká mi ì zũn le cĩinú ká ho fioró yi. <sup>21</sup> Hón pãahũ so yi á bíá á à keń ho \*Zudee yi ko 6a lùwĩ yòo hã búaa. Bíá á à keń ho Zeruzalæmu yi ko 6a lé ho yi lén, à bíá wi hã mana yi yĩ bĩnĩ 6uee zo ho yi. <sup>22</sup> Lé bío mu ù wé le cítí filó wizoonĩ na le Dónbeenĩ bíonĩ vũahũ bè-bíonii búenbúen á jii ì sí yi. <sup>23</sup> Ho yéréké khíi sá 6a hã-sèenasa lè 6a hã-jãawa yi mu zoñ. Lé bío mu ù wé le yivèè làa sòobèè ho kòhũ mu yi, á le Dónbeenĩ á à zéeni le le síi wee cĩ 6a nùpua mu yi. <sup>24</sup> Ba à búie 6a búii lè hã hĩa khàra, ká 6a búii 6a à 6ua à varáa hã kã-vio yi, á bíá yínõn 6a zúifùwa 6uee fi ho Zeruzalæmu á à keeni ho yi fúaa 6a pãahũ jii sú.

*O Nùpue Za bĩnĩ búenlõ bío*  
(Matiye 24.29-35; Maaki 13.24-31)

<sup>25</sup> «Mu bíowa búii na síi yĩ zũ khíi wé le wii le ho pĩihũ lè hã mànàayio yi. Ho ðímíjã kãnasa búenbúen á yilera à yãa mu yámú jumu na wee kúrún sã jiló bío yi. <sup>26</sup> Ba nùpua búii yiwa á à dè dè è yuunika ká 6a leékaa bío khíi wé ho tá wán mu pãahũ, lé bío á ho wáayi bío búenbúen á à dèké. <sup>27</sup> Bũn ká 6a à mi a \*Nùpue Za hã ðũndúio wán ká a yòo lua lè mí ðànló lè mí cùkú beenĩ. <sup>28</sup> Ká búin bíowa so wéro jii khíi hèra, à mi hĩnĩ ðĩn à hóonĩ mi júná lé bío á mi kãniló wãa sũarãa.»

*O Yeesu lá ho fíktyée bïo á kàránna lè 6a nùpua  
(Matiye 24.32-35; Maaki 13.28-31)*

<sup>29</sup> Bún mún ó o Yeesu wà le wàhiire na kà nòn 6a yi: «Mi loń ho \*fíktyée vîndèè lè há vînsîa na ká. <sup>30</sup> Ká há hîa wee sà mí vôn-yórówà, se mi zū le ho vïohó tèró dñn. <sup>31</sup> Làa bún sîi ká mi khii mən ká bún bïowa so wee wé, à mi zūń le le \*Dónbeenĩ béeńĩ sùaràa. <sup>32</sup> Le í mĩ ho tũíá poni na mia: Ho pãahũ na ká nùpua máa hí máa vé ká bún bïowa so búenbúen yí wó. <sup>33</sup> Ho wáayi lè ho tá khii vé, ká í bioní hñn ñ kεĩn bñn fέεε.

*Mi wé fání mí yïo*

<sup>34</sup> «Hen ká mi wee pa miten bïo sese, á mi máa na miten ho dàndñnló lè ho ña-ñunló, lè ho ñmíńá bïo yilera yi. Ká bún mia le wizonle mu khii vĩ mia lè ho zúan bïo sîi. <sup>35</sup> Lé bïo le khii yòoka ho ñmíńá nùpua búenbúen wán. <sup>36</sup> Mi fání mí yïo. Mi wé fio fέεε, á mi ì yí ho pánká à fenínáa miten bïo wà bueé wé búenbúen yi, á à dàń ñ ñinnáa o \*Nùpue Za yahó.»

<sup>37</sup> Le wisoni yi ó o Yeesu fù wee wé kàrán 6a nùpua le \*Dónbeenĩ zĩ-beenĩ yi. Ká ho ziihũ ò o lén yòo cãa há Oliivewa vînsîa búee wán. <sup>38</sup> Ba nùpua búenbúen fù wee wé búen le Dónbeenĩ zĩ-beenĩ yi le yĩnbii bũirĩ, à buee jí a cõn.

## 22

*O Yeesu dénaló bïo  
(Matiye 26.1-5, 14-16; Maaki 14.1-2, 10-11; Zãn 11.47-53)*

<sup>1</sup> Ho \*búurú na á ña-fini yí dó yi sánú na 6a le Paaki wà bueé sùarà. <sup>2</sup> A 6a \*yankarowà ñúnása lè ho \*làndá bïo zéenilowa wee cà bïo 6a à wé wé è búeráa o Yeesu, lé bïo 6a zãna 6a zãamáa. <sup>3</sup> A bún ó o \*Satãni dó há yile-kora ò Zúdaa na 6a wee ve làa Isikariote yi. O lé 6a ñĩ-kenínia píru ñun ñĩ-kení. <sup>4</sup> O o Zúdaa mu wà vaá wãanía lè 6a yankarowà ñúnása lè le \*Dónbeenĩ zĩ-beenĩ parowà ñúnása, à zũínáa bïo o ò wé wé è dérãa o Yeesu 6a níi yi. <sup>5</sup> A bán sîa wan wan le mí ì na le wárí wo yi. <sup>6</sup> O o Zúdaa wãa tà, á hñnøn wee cà bïo o ò ññn wán á à dérãa wo 6a níi yi ká 6a zãamáa yí zũín mu.

*O Yeesu le 6a wíoka ho Paaki ññnló bïo  
(Matiye 26.17-19; Maaki 14.12-16; Zãn 13.21-30)*

<sup>7</sup> Pãahũ na 6a wee dí ho búurú na á ña-fini yí dó yi sánú yi, á le wizonle na 6a ko 6a fúaa ho Paaki piozàwa yi à wé lè mu hámu dñn, <sup>8</sup> ó o Yeesu tonkaa o Piere là a Zãn á bía nòn yi: «Mi lén vaa wíoka ho Paaki ññnló bïo.» <sup>9</sup> A 6a tũara a yi: «Lé wen á fo wi à wa wíoka mu yi?» <sup>10</sup> O o bía nòn 6a yi: «Mi loń! Hen ká mi hîa wà líi zo ho lóhó yi, á mi ì fè mín làa ñĩ búí na sò mu ñumu lè ho ñũhũ, à mi bè o yi va le zii na ó o vaá zo yi, <sup>11</sup> à vaa bío na le zii mu bãnso yi: «O ñĩ-kàránlo le wa tũa foñ: Ho lahó na á ññn lè í ñĩ-kenínia á à dí ho Paaki ññnló yi lé ho yén?» <sup>12</sup> O ò zéenĩ la-beenĩ búí làa mia ho nónwíohũ yi na sîa bārãka vó. Lé bñn à mi wíoka ho ññnló bïo yi.» <sup>13</sup> A 6a wà vaá yú mu búenbúen làa bïo ó o Yeesu bíarãa mu á 6a wíokaa ho Paaki ññnló bïo.

*O Nuhũso ññnló  
(Matiye 26.26-29; Maaki 14.22-25; 1 Korẽnte 11.23-25)*

<sup>14</sup> Bïo ho pãahũ dñn, ó orén lè mí tonkarowà pãanía kará ho ññnló ñũhũ yi. <sup>15</sup> O o bía nòn 6a yi: «Í bẽntñn wee cà à í dí ho Paaki sánú ññnló na ká làa mia à bè yi lò beráa. <sup>16</sup> Lé bïo á í máa bñnĩ máa dí ho làa mia hũúu, fúaa nònzoñ na á mu ù wé á ñii á à sí yi le \*Dónbeenĩ béeńĩ yi, le í bío mu na mia.» <sup>17</sup> O o wãa lá le ñuuníi dèè á buan, ò o dó le Dónbeenĩ bārãkà, ò o bía: «Mi fé le ñuuníi dèè



na kà à ɲu fé mín yi. <sup>18</sup> Le í bío mu na mia: A lá ho zuia ɲii wán, á ì máa bɛní máa ɲu ðivén hùúu, ká mu yínɔ́ le Dónbeení béeñí buenlò món.»

<sup>19</sup> Bɛn món ó o lá ho búurú, á dó le Dónbeení bárakà, ò o cèekaa ho nɔn ɓa yi, ò o bía: «Hia kà lé í sánia [na nɔn mi bío yi. Mi wé wé mu à leékaráa í bío.»

<sup>20</sup> Lé bɛn ɓàn síi ó o mún láráa le ɲuuníi dèe ho ðínlò ðiró món, ò o bía: «Le ɲuuníi dèe na kà lé le páanii finle na bò lè í cāni na á à kúia mi bío yi.]

*(Matiye 26.20-25; Maaki 14.17-21)*

<sup>21</sup> «Èe ká mi màhá loń, yia á à dé mi ì na làa mi á páania kará ho ðínlò ɲúhú yi hen. <sup>22</sup> Mu bon, o \*Nùpue Za á à hí làa bío le Dónbeení le mu wéráa. Ká yia màhá níi ì bè mu á ho yéréké è zo ɲúhú. <sup>23</sup> A ɓa búakáa wee tùaka mín yi le lé o yén màhá à wé mu mí tlahú coon?»

*Yia po bía ká lé o yén?*

*(Matiye 20.25-28; Maaki 10.42-45)*

<sup>24</sup> O Yeesu ní-kenínia wee wāaní mín yi à zūrnáa yia po ɓarén na ká. <sup>25</sup> O o Yeesu bía nɔn ɓa yi: «Ho ðímíjǎ kǎna bá-zàwa wee wé mí pànká há wán, á bía ho pànká wi níni yi le ɓa wé ve mí làa «bè-tente wérowà». <sup>26</sup> Èe ká minén bío yí ko à mu keń ká. Minén á yia ɲúhú wi po bía ká wón ko ò o wé mítén cínú bía ká yahó. A yia á ho pànká wi níni yi wé bía ká ton-sá. <sup>27</sup> Yia ɲúhú wi lée wée? Lé yia ɓa wee lá ho ðínlò na yi ò o dí lée, tàá lé yia wee lá ho na? Yínɔ́ yia ɓa wee lá ho na yi le? Awa! Inén wi mi tlahú lòn ton-sá bío síi.

*(Matiye 19.28)*

<sup>28</sup> «Bìo á mi wee tà keń làa mi féee le lònbee na wee yí mi yi, <sup>29</sup> le bɛn nɔn á le béeñí na á ì Maá nɔn mǐ á ì mún nɔn mia. <sup>30</sup> Mi khíi dí á à ɲu làa mi í béeñí yi, á mi mún khíi keení ɓa bá-zàwa kanmuíní wán á à cítíráa o \*Isirayeele zǐ-ɲúná píru ɲun.»

*O Yeesu bía le o Piere hía pǐ mí bío*

*(Matiye 26.31-35; Maaki 14.27-31; Zǎn 13.36-38)*

<sup>31</sup> O Yeesu bía nɔn o Simɔn Piere yi: «Simɔn, Simɔn, héyǐ! Loń! O \*Satāni flora ho wǎhú le Dónbeení cǎn yú à ðidiráa mia làa bío ɓa wé ðidiráa mu ðumu à lén zàn-bío. <sup>32</sup> Èe ká í màhá flora nɔn foń, à le síidéro yí fòo foń. Ká ũ khíi tà yèrémáa ɓuara í cǎn, à ũ hení mǐn zàwa sía.» <sup>33</sup> O o Piere bía nɔn wo yi: «Núhúso, hàri à mu wé kàsó, á ì ì zo ho làa fo. A mu wé húmú, á ì ì hí làa fo.» <sup>34</sup> O o Yeesu bía: «Piere, le í bío mu na foń: Ho zuia ó o kò-béee máa wá, ká ũ pá le fo yí zū mi a ðǎn há cúa-tǐn.»

*Mi wé wloka miten há fio bío yi*

<sup>35</sup> Bɛn món ó o Yeesu bía nɔn ɓa yi: «Bìo á ì hía tonkaa mia, à ì le mi yí ɓua wári à yí ɓua puure làa nakáa, á bío ɓúi cén fòora mia le?» A ɓa bía: «Dèe ɓúi yí fòora wɛn.» <sup>36</sup> O o wǎa bía nɔn ɓa yi: «Àwa! Bío ká wán ká yia wári wi ò o lá le ɓua, à yia puure wi mún lá le ɓua. Yia khà-tóní mía à wón yèe mí báká beení, ò o yà ho ɓúi. <sup>37</sup> Le í bío mu na mia: Le Dónbeení bíoní vūahú bíoní na ká bío ko à mu sá mǐ à ɲii sí: «Ba mà a dó ɓa bè-kora wérowà ɲii.»\* Mu bon. Bío túara í ðǎní yi á à wé ɲii ì sí.» <sup>38</sup> O o ní-kenínia bía nɔn wo yi: «Núhúso, lé há khà-túa bío ɲun na.» O o Yeesu bía: «Mi wǎa día ká.»

*O Yeesu flora há Oliivewa Búee wán*

*(Matiye 26.36-45; Maaki 14.32-41)*

<sup>39</sup> O Yeesu ló ho lóhó yi á wà van há Oliivewa ɓúee wán làa bío ó o wee wé wéráa mu. O o ní-kenínia bò a yi. <sup>40</sup> Bío ó o vaá ðǎn ho lahó mu ó o bía nɔn ɓa yi: «Mi wé fio bèra a na à mi yí zo mu bè-kora wéro yi.» <sup>41</sup> Bɛn món ó o

\* 22:37 Mi loń Ezayii vūahú 53.12

khèra làa ba á à yí lòn hen na ó o nùpue hue-lèenii dà vaá dā yi síi, á líí fàrá mí nǎnkórná wàn ò o wee flo kà síi: <sup>42</sup> «Í Maá, ká fo tà, à ù yí le le lònbee na kà dā mi. Εε ká mu yí wé ínén síi bío ká ùnén síi bío lé bío wé.» <sup>43</sup> [Bún món á le Dónbeení tonkaro búí bueé zéenia mítén làa wo, á híina a síi. <sup>44</sup> O Yeesu wíokaa wee flo lé mí sòobéε, lé bío á bío wà bueé wé làa bío á à sá a yi búenbúen ó o mǎn, á mu wee beé o lò dàkhíina, ó o fèení yèrémáa ka lòn cáni, á wee luioka líi kúia ho tá yi.] <sup>45</sup> Bío ó o flora vó, ó o bínia buara mí ní-kenínia cón á bueé yú ba à mu dāmu bó ba, lé bío ba yiwa wee váráa. <sup>46</sup> O o bía nǎn ba yi: «Mi yí da. Mi híni flo à mi yí zo mu bè-kora wéró yi.»

*Ba wíira a Yeesu*

*(Matiye 26.47-55; Maaki 14.43-49; Zán 18.2-11)*

<sup>47</sup> Bío ó o Yeesu ðín wee bío, à bún ba zāamáa búí vaá ló lua. Yia dú ba yahó lé o Zúdaa, wón na lé o ní-kenínia píru nún ní-kéní mi beere. O buee ðeení, ó o wà bueé bó a Yeesu yi, á le mí ì tēení a yi lè le kǎnbii. <sup>48</sup> A wón bía nǎn wo yi: «Éee, Zúdaa, lé le kǎnbii tēení á fo ò bè yi á à dérāa o \*Nùpue Za á à na le?» <sup>49</sup> Ká bía làa wo bò mín zūna bío hía à wé, á ba tùara a yi: «Núhúso, wà dà à fi lè wa khà-túa le?» <sup>50</sup> A ba ní-kéní búí ðeení hà ba \*yankarowà nùhúso ton-sá nín-tíani níkáahú kúio. <sup>51</sup> Ká a Yeesu màhá bía: «Héyíi! Mi día kà.» O o ðǎn o ní níkáahú ó o ðeení wan. <sup>52</sup> Bún món ó o Yeesu yèrémáa bía nǎn ba yankarowà núnása, lè le \*Dónbeení zí-beení parowà núnása lè ba ní-kíia na wà bueé wíi wo yi: «Mi buan mi khà-túa lè mi búaa buararāa í wán le we? Í lée ní-kāanii le? <sup>53</sup> Hā wízoní búenbúen á í lá wee wé kéí làa mia le Dónbeení zí-beení yi á mi yí wíira mi hón páahú so yi. Εε ká ho páahú na kà hón bío sá minén lè le tibirí pánká nùhúso yi.»

*O Piere pá a Yeesu bío*

*(Matiye 26.57-58, 69-75; Maaki 14.53-54; Zán 18.12-18, 25-27)*

<sup>54</sup> Bún món á ba wāa wíira a Yeesu á buan vaá zonnáa ba yankarowà nùhúso zii. O Piere bò ba yi ká a màhá khèra wi. <sup>55</sup> Ba zoó lò ho ðǎhú ho lún síi yi á ba búí kará kínia yi. O o Piere bueé zoó kará làa ba. <sup>56</sup> O o ton-sá háa búí mǎn wo ho ðǎhú khoomu yi ò o kará, ó o fá mí yí wo yi, ò o bía: «O níi na kà mún fù wi làa wo.» <sup>57</sup> O o Piere pá mu, ò o bía: «Héyíi! Háa mu, í yàá yí zū a.»

<sup>58</sup> Mu ù dé mí yi ò o búí tǎn mǎn wo, á wón bía nǎn wo yi: «Ùnén mún lé o níi mu bàn ní-kéní búí.» Ká a Piere màhá bía: «Níi mu, í yí nǎn wo.» <sup>59</sup> Bío mu dá dò mí yi lòn léèrè dà-kéní síi ó o ní-veere búí tǎn pá bínia bía mu: «Mu bon kénkén. O níi mu fù wi làa wo, lé bío ó o mún lé o Kalilee níi.» <sup>60</sup> Ká a Piere màhá bía: «Bíó á ùnén yàá wee bío á í yí zū.» Ho páahú dà-kéní kéní na ó o wee bío mu yi ó o kò-béε wá. <sup>61</sup> O o Núhúso yèrémáa fá mí yí o Piere yi. Lé bún ó o Piere hácírí màhá buara bío ó o Núhúso bía nǎn wo yi wán: «Ho zuia ó o kò-béε máa wá ká ù pá le fo yí zū mi á ðǎn há cúa-tǎn.» <sup>62</sup> O o Piere hínnon ló á lée wá búbùbù.

*Ba dásíwá wee ha a Yeesu ká ba a là a*

*(Matiye 26.67-68; Maaki 14.65)*

<sup>63</sup> Ba nùpua na pan o Yeesu yi wee yáa mí níni yi na a yi ká ba a ha a. <sup>64</sup> Ba wee pe o yahó yi ká ba tùa wo yi: «Ká fo lé le \*Dónbeení ní-cúa fèero bío bon, à ù zéeni yia vína fo.» <sup>65</sup> Hā bín-kora lè mí síiwá á ba wee bío na a yi.

*Ba buan o Yeesu vannáa ho làndá tǎiá fèerowà cón*

*(Matiye 26.59-65; Maaki 14.55-65; Zán 18.19-24)*

<sup>66</sup> Bío ho tá tǎn, á ba \*zúífùwa ní-kíia, lè ba \*yankarowà núnása \*lè ho làndá bío zéenílowa kúaa mín wán, à ba le ba bua a Yeesu buennáa minén na lé ho

làndá tũíá fεεrowà yahó. <sup>67</sup> A 6a tùara a yi: «Fo lé o \*Krista à ù bío mu le wa jí.» O o bía nɔn 6a yi: «Í bía mu nɔn mia á mi máa tà mu, <sup>68</sup> ká í mún tùara mia á mi máa bío dεε. <sup>69</sup> Ká há làà na kà wán, ó o \*Nùpue Za á à kεení le Dónbeení na dà mu bío búenbúen nín-tíání.»† <sup>70</sup> A 6a búenbúen wáa bía: «À bún à fo lé le Dónbeení Za lon?» O o bía nɔn 6a yi: «Lé minén miten bía le í lé orén.» <sup>71</sup> A 6a wáa bía: «Wa màkóo wáa mía sεéràsa yi. Warén waten wáa jí a jí-cúa.»

## 23

### *Ba 6uan o Yeesu 6uararàa o Pilaate cón* (*Matiye 27.2, 11-14; Maaki 15.1-5; Zán 18.28-38*)

<sup>1</sup> Ho làndá tũíá fεεrowà búenbúen hínɔn 6uan o Yeesu vannáa o \*Pilaate cón. <sup>2</sup> Bío 6a vaá dɔn bín, á 6a wee bá a ká 6a a bío: «O nni na ká a wa yú ò o wee khà wa nípomu vñini le 6a yí cá ho lànpó à na a béε yi. O o mún wee bío le mí lé o \*Krista, o béε.» <sup>3</sup> O o Pilaate tùara a yi: «Lé ùnén lé 6a \*zúífùwa béε le?» O o Yeesu bía nɔn wo yi: «Fo bía mu.» <sup>4</sup> O o Pilaate bía nɔn 6a yankarowà júnása lè 6a zãamàa yi: «Bióní na à í ì dñn wán á à síinínáa o nni na ká jùhũ á í yí mɔn.» <sup>5</sup> Ká 6a màhá pá wíokaa wee bío lè mí pánká: «O wee kãaní wa nípomu lè mí kàránló. O 6úa mu jùhũ ho Kalilee yi á tò ho \*Zudee yi fεεε wà 6ueé 6ó hen.»

<sup>6</sup> Bío ó o Pilaate jí há bióní mu, ó o tùara: «O nni mu léε Kalilee nni le?» A 6a le ũuu. <sup>7</sup> A bío ó o zũna mu kà, ó o le 6a 6ua a varáa o \*Heroode cón, lé bío ó o Heroode lé yia wi ho Kalilee jùhũ wán, à wón mún wi ho Zeruzalεemu yi mu pãahũ.

### *Ba 6uan o Yeesu 6uararàa o Heroode cón*

<sup>8</sup> Bío ó o Heroode mɔn o Yeesu, ó o sñi wan, lé bío ó o jí a sã míana, á lá wi ó o mi a wán hàrì hàání. O lá wi ò o mi a ká a wee wé yéréké bío 6úi. <sup>9</sup> O tùara a yi làa bío cèrèε ká a Yeesu màhá yí dó mí jii wo yi hùúu.

<sup>10</sup> Ba \*yankarowà júnása lè ho \*làndá bío zéenílowa dñn wee kooní a Yeesu yi lè le hεεrè. <sup>11</sup> O Heroode lè mí dásíwá wee yáa mí jini yi na a Yeesu yi ká 6a a zùanka a yi. Ba zlinía wo lè ho báká beení na se làa sòobéε, à 6a bínía 6uan wo vannáa o Pilaate cón. <sup>12</sup> Lé bún zoñ ó o Heroode là a Pilaate bínía wó 6a bñnlowà ká 6a jɔn lá wee fi.

### *Ba le o Yeesu ko ò o 6úe* (*Matiye 27.15-26; Maaki 15.6-15; Zán 18.39-40; 19.4-16*)

<sup>13</sup> Bún món ó o Pilaate von 6a yankarowà júnása, lè 6a ya-díwá lè 6a zãamàa á kúaa mín wán, <sup>14</sup> ò o bía nɔn 6a yi: «O nni na ká a mi 6uan 6uararàa í cón, á le o wee kãaní mu nípomu. Awa! I mún wáa tùara a yi mi búenbúen yño yi, á há wén-kora na mi le o wó na dà à dé o jùhũ á í yí mɔn. <sup>15</sup> O Heroode bínía 6uan wo 6ueé nɔn wen, lé bío á wón mún yí mɔn o wékheró. O 6èntñn yí wó bío 6úi na nɔn ó o koráa lè mu húmú. <sup>16</sup> I ì bío le 6a ha a lè há làbàaní, ká í ì día wo o ò lén.» <sup>17</sup> [Hen ká ho Paaki sánú díró dɔn, ó o Pilaate ko ò o lén o kàsó nni 6úi día.]

<sup>18</sup> A bún 6a búenbúen páanía wee bío pónpón: «Búe o, à ù día o Barabaasi!» <sup>19</sup> Wón Barabaasi so kàsó zoró jùhũ lé bío ó o hĩa wi ho kãaló fio yi, á 6ó a nni 6úi. <sup>20</sup> Bío ó o Pilaate wi ò o día a Yeesu, ó o wíokaa tùara 6a zãamàa yi. <sup>21</sup> Ká 6a màhá wee wãamaka: «Búεε wo ho \*kùrùwá wán ò o hí! Búεε wo ho kùrùwá wán ò o hí!»

<sup>22</sup> Mu cúa-tñn níi ó o Pilaate bía nɔn 6a yi: «Léε webio ó o wó khon yi? I yí mɔn bío 6úi na nɔn ó o koráa lè mu húmú. I ì bío le 6a ha a lè há làbàaní, ká

† 22:69 Mi lorí Lení vñahũ (Psaumes) 110.1, Daniyεele vñahũ 7.13

í ì díá wo o ò lén.» <sup>23</sup> Ká barén bán pá lan wee wāamaka pónpón le ba βύεε o Yeesu ho kùrùwá wán. A barén wāamakaa lé hĩa yú ho pánká. <sup>24</sup> O o wāa tà le mí ì wé bïo ba wee cà. <sup>25</sup> O nni na ba le o díá, wón na kera ho káaló fio yi á wó le ñi-βúee ba dó ho kásó yi, ó o léra díá, ò o non o Yeesu ba dásíwá yi le ba wé làa bïo ba zúifùwa sia vá yi.

*Ba dásíwá buan o Yeesu wàráa*  
(*Matiye 27.32-34; Maaki 15.21-23; Zán 19.17-22*)

<sup>26</sup> Bïo ba buan o Yeesu wàráa, á ba vaá fò mín làa Siréna\* nni búi na ba le Simón, ò o ló hã mana yi lua. A ba dásíwá wíira a bueé séenia lé ho kùrùwá, ò o bèráa o Yeesu món. <sup>27</sup> Ba minka zāamāa bò a yi á séenia ba hãawa búi na wee wá kùaará a bïo yi. <sup>28</sup> O o Yeesu yèrēmāa wee bïo làa ba: «Zeruzalēmu hãawa, mi yí wá ínén bïo yi, ká mi wá minén miten le mí zàwa bïo yi. <sup>29</sup> Lé bïo hã wizooní búi na lua yi, á ba khii wé è bío: «Ba hãawa na yí maa te làa bĩa ñin yí ton za yí yēnia yí mōn bán ñúná bēntīn sī.» <sup>30</sup> Hón pāahū so yi ká ba à bío ò na hã búaa yi: «Mi tē ñi wēn» á mún ñ bío le hã ònóúaa: «Mi pe wēn»† <sup>31</sup> Lé bïo ká ba wee wé ínén na ka lòn b̄en-siire ká sii, á minén na ka lòn b̄en-heni bïo khii dà b̄n wán.»

*Ba búaa o Yeesu ho kùrùwá wán*  
(*Matiye 27.35-44; Maaki 15.24-32; Zán 19.17-27*)

<sup>32</sup> Ba mún buan ñi-wàanna nùwā ñun búi na ba à pání ì búe là a Yeesu. <sup>33</sup> Bïo ba vaá ñn ho lahó na ba wee ve làa «Ñún-bòkuee» á ba búaa o Yeesu ho \*kùrùwá wán b̄n. Ba ñi-wàanna nùwā ñun á ba mún búaa hã kùrùwáwá wán b̄n. O ñi-kéní wi là a Yeesu nín-tfání ká yia so wi là a nín-káahó. <sup>34</sup> [O o Yeesu bía: «Í Maá, sēn díá na ba yi, lé bïo ba yí zū bïo ba wee wé.»] B̄n món á ba dásíwá wó le ñún-sini bïo á sankaarāa o sī-zinia. <sup>35</sup> Ba zāamāa ñn b̄n á wee loñ. Ba \*zúifùwa ñúnása bán wee yáa mí ñiní yi na a yi ká ba à bío: «O fenía ba búi, le orén mún fení miten ká a lé o \*Krista bïo bon, yia le Dónbeení mōn léra.» <sup>36</sup> Ba dásíwá mún wee yáa mí ñiní yi na a yi. Ba vá bueé bó a yi, á hoonía mu bè-ña yòó non wo yi <sup>37</sup> à ba wee bío: «Hen ká fo lé ba zúifùwa bēe, à ù fení ūten ūten.» <sup>38</sup> Yòó o ñuhū yi á bïo ká lé bïo ba túara: «YIA KÁ LÉ BA ZÚIFÙWA BÉE.» <sup>39</sup> Ba ñi-wàanna na ba búaa ñi-kéní wee là a ká a bío: «Fo yínōñ o Krista le, á ù fení ūten ūten à ù mún fení warén lon!» <sup>40</sup> Ká a ñi-kéní na so wón b̄n wee zá le mí ninza mu ká a bío: «Fo yí maa z̄n Dónbeení le? Yínōñ le lònbee dà-kéní mu á ù wi yi le? <sup>41</sup> Warén bán ko le le lònbee, lé bïo wa wékhe lé hĩa dó wēn mu yi, ká arén wón yí wó bè-kohó.» <sup>42</sup> B̄n món ó o binía bía: «Yeesu, hen ká fo khii buara le ù bēení, à ù pa í bïo.» <sup>43</sup> O o Yeesu bía non wo yi: «Le í m̄ ho t̄iá poni na foñ: Ho zuia ká fo ò kēñ làa mi le Dónbeení c̄n.»

*O Yeesu húmú*  
(*Matiye 27.45-56; Maaki 15.33-41; Zán 19.28-30*)

<sup>44-45</sup> Mu wó à le wii wá yòó fará, á ho kōhū búenb̄uen ñin ñin wó le t̄ibirí á míana fúuu fúaa le wi-háarè. Ho p̄nsoró na zoó le \*Dónbeení z̄i-beení yi á lenkaa mín t̄fahū. <sup>46</sup> O o Yeesu bía pónpón: «Í Maá, í wee dé í mànáká ù nni yi.» Bïo ó o bía b̄n wó, ó o húrun. <sup>47</sup> Bïo ho Oroomu dásíwá kuure ñuhūso mōn bïo wó, ó o khonía le Dónbeení, ò o wee bío: «O nni na ká bēntīn lá téréna.» <sup>48</sup> Ba zāamāa na buara bueé lora mu bïo mu á mōn bïo wó, á ba binía wá ká ba yara sò làa sòobēe. <sup>49</sup> O Yeesu b̄n b̄nlowá búenb̄uen le ba hãawa na bò làa wó h̄arí ho Kalilee yi á bueé khèra ñn wee loñ bïo wee wé.

\* **23:26** Siréna: Ho léé lóhó búi na wi ho Afiriiki kōhū yi á suarāa yi le ho Mediteranēe yámú ñumu. O Yeesu pāahū á ba zúifùwa búi hĩa wi ho lóhó mu yi. † **23:30** Mi loñ Ozee vūahū 10.8.

*O Yeesu nuuló bio**(Matiye 27.57-61; Maaki 15.42-47; Zán 19.38-42)*

<sup>50-51</sup> Nii búí hía wi bín á yèni 6a le Zozεεfu. O wee lé 6a \*zuífùwa lóhó na 6a le Arimatee yi. O fù léé nǐ-tente na térénna, á hía wee lònóni le \*Dónbeenǐ béenǐ 6uenló. O fù lé 6a zuífùwa làndá tǔiá fεεrowà nǐ-kéní, ká a màhá fù yí tà bǐo 6a ninzàwa jíní tò wán wó. <sup>52</sup> O o wà van o Pilaate cǎn vaá flora a Yeesu nǐ-hínmu. <sup>53</sup> Bún món ó o huera a ho \*kùrùwá wán, á líí pon yi lè ho 6unló, á lá vaá nùuna le búure na có ho 6úaa hó yi, na á nǐ-hío lá ðín yí nùuna yi yí mǎn.‡ <sup>54</sup> Mu wó ho yèzǔmá zon zǐhǔ á ho \*Sabaa jǔhǔ 6úaráa. <sup>55</sup> Ba háawa na bò là a Yeesu hàrí ho Kalilee yi á bò mín là a Zozεεfu vaá mǎn le búure, á lora bǐo ó o Yeesu nǐ-hínmu ðǔmanáa. <sup>56</sup> Bún món á 6a bǐnía vaá wee wíoka ho jǐló lè mu bǐo na sǎmu sí o Yeesu mu sǎnía bǐo yi. Ho Sabaa zon á 6a vǔrǐna làa bǐo ho làndá heníanáa mu.

**24***O Yeesu vèeró bǐo**(Matiye 28.1-9; Maaki 16.1-8; Zán 20.1-10)*

<sup>1</sup> Ho dimaasi zon yǐnbǐi bùirǐi á 6a háawa hǐnǎn lá ho jǐló na sǎmu sí na 6a lá wíokaa, á 6uan vannáa le búure wán. <sup>2</sup> Ba vaá yú le hue-beenǐ na lá pon le búure jǐi à le bǐnía khíi día. <sup>3</sup> A 6a yòó zon, ká 6a màhá yí zoó mǎn o Núhǔso Yeesu sǎnía. <sup>4</sup> A 6a ðín yilera lùnkkaa, à bún à báawa nùwǎ jǔn na sí-zǐnia wee jǔiika ðín 6a yahó. <sup>5</sup> Bǐo 6a zǎna ðín cúiorá mí júná, á 6a nùpua mu bía làa ba: «Lée webio nǎn á yǐa yǐo wi lua á mí 6ueé wee cà 6a nǐ-hía lùe yi? <sup>6</sup> [O mía hen. O vèera.] Mi le mi yiwa bǐo ó o hía bía nǎn mia wán ká a wi ho Kalilee yi: <sup>7</sup> «O \*Nùpue Za ko ò o dé 6a bè-kora wérowà níi yi, à 6úεε ho \*kùrùwá wán, à vèe há wizooní tǐn níi zon.»»

<sup>8</sup> A 6a hácírí màhá bǐnía 6uara o Yeesu bióní wán. <sup>9</sup> A 6a bǐnía wà vaá bía mu búenbúen nǎn 6a tonkarowà píru ðòn làa bǐa ká búenbúen yi. <sup>10</sup> Ba lé o Makadala Mari, là a Zaana, là a Zaaki 6àn nu Mari. Ba há-vio na lá páanía wi làa ba á mún bía mu bǐo dà-kéní mu nǎn 6a tonkarowà yi. <sup>11</sup> εε ká 6a tonkarowà màhá lá há bióní mu lòn bín-conconwà, á 6a yí tà 6a bǐo. <sup>12</sup> [Ká a Piere màhá pá hǐnǎn lùwa van le búure wán à vaá líí lúnlúrá ò o lora le yi. A ho nuuló ðεε lé ðǐo ó o mǎn. O o wó coon bǐo wó bǐo yi á bǐnía vannáa mí zǐi.]

*O Yeesu zéenia mǐten lè mí nǐ-kenǐnia búí**(Maaki 16.12-13)*

<sup>13</sup> Le wizonle mu mí bæere zon, ó o Yeesu nǐ-kenǐnia nùwǎ jǔn búí bò mín jǎn ho lóhó na 6a le Emayuusi. Horén lè ho Zeruzalεεmu á à yí léèrèwa bǐo jǔn vεεnǐ síi. <sup>14</sup> Bǐo wó khǐina búenbúen lé bún 6àn láakáwá á 6a wee tà. <sup>15</sup> Bǐo 6a wee bío ká 6a à wǎaní mín ká 6a wà, ó o Yeesu mí bæere 6ueé 6ó 6a yi á bò làa ba. <sup>16</sup> Ba jǎn wee mi a, ká bǐo búí màhá hò 6a á 6a yí zǔna a. <sup>17</sup> O o Yeesu tùara 6a yi: «Lée webio á mí wee wǎaní wán ká mí wà?»

A 6a ðín sò mí yara. <sup>18</sup> A 6a nǐ-kéní na 6a le Keliopaasi bía nǎn wo yi: «Ba nùpua na 6uara ho Zeruzalεεmu yi búenbúen, á ùnén ù ðòn lé yǐa yí zǔ mu bǐowa na wó há wizooní yen na kà yi le?» <sup>19</sup> O o tùara 6a yi: «À bún bǐowa so lè mu yén?» A 6a bía nǎn wo yi: «Bǐo wó a Nazarεεte nǐi Yeesu yi há. O lá lé le \*Dónbeenǐ jǐ-cúa fεεro. Le Dónbeenǐ lè 6a nùpua zǔna le o pánká wi mí bè-wénia lè mí bióní yi. <sup>20</sup> Wa \*yankarowà júnása lè wa ya-díwá nǎn wo

‡ **23:53** Ba zuífùwa búráa: O Yeesu pǎahǔ ká 6a zuífùwa na níní se fù wee wé cé mí búráa há 6úaràa yi. Há búí wee wé há bú-kǎní à ho zǐ-jǔhǔ dà-kéní nùpua wé nùu yi. Há búráa mu 6a fù wee wé pe jǐnǐ lè há hue-beera. Bǐa yí dà hǐn búráa so síi máa cé, bán búráa fù wee wé cé ho tá kǎamáa yi. Ba fù wé khǔuní há à há wíoka wé mi, lé bǐo ká yǐa vará há wán táa o ðǎn há, se 6ànso tun.

bía yí zū le Dónbeení yi à bán síinia jùhú à 6úe, á 6a 6úaa wo ho \*kùrùwá wán. <sup>21</sup> Wa lá wee leéka le orén lè yia ko ò o kání a \*Isirayεele nìpomu, ká mu yíò wáa máa lé. Ho zuia lé mu biowa mu wéro wizooní bío tìn. <sup>22</sup> Wa kuure háawa nùwá yèn 6úí wó wèn coon. Ba fù hínon le yínbíi bùiríi á van le búure wán, <sup>23</sup> ká 6a màhá yí vaá yú a sánia. A 6a bínia 6ueé bía mu nòn wèn, à 6a mún bía le Dónbeení wáayi tonkarowà 6úí zéenia míten làa mí, à 6a bía nòn mí yi wéréwéré le o yíò wi lua. <sup>24</sup> Wa ninzàwa nùwá yèn 6úí mún van le búure wán á vaá mòn mu búenbúen làa bío 6a háawa bíaràa mu, ò o Yeesu wón 6a yí mòn.»

<sup>25</sup> O o Yeesu màhá wáa wee bío làa ba: «Mí lé 6a bónbúwá. Mí yí máa dé mí sia le Dónbeení jì-cúa fεerowà bè-bíonii yi fù. <sup>26</sup> O \*Krista so lá yí ko ò o lò be kà síi à yíráa mí cùkú beení le Dónbeení cón le?» <sup>27</sup> Bún món ó o wáa zéenia bío bía a dání yi le Dónbeení bíoní vūahú yi búenbúen bòn kúará. O 6úa mu jùhú là a \*Moyiize vónna á vaá lá lè le Dónbeení jì-cúa fεerowà vónna búenbúen.

<sup>28</sup> Bío 6a vaá 6ó ho lóhó na 6a wee va yi, ó o Yeesu wó lòn nù na le mí ì khíf á à va làa yahó. <sup>29</sup> Ká 6a màhá hò a le o yí wé mu, à 6a bía nòn wo yi: «Día à ù cãa làa wèn, ho tá wee hí.»

O o Yeesu wáa zoó làara 6a wán. <sup>30</sup> Bío 6a wee dí, ó o lá ho búurú, á dó le Dónbeení bákákà, ò o cèekaa ho nòn 6a yi. <sup>31</sup> Lé bún wán á 6a yíò màhá fá, á 6a zūna a. O o dèenia juuna vūnun 6a yahó. <sup>32</sup> A 6a wee bío làa mín: «Bío ó o fù wee bío ká a zéeni le Dónbeení bíoní kúará làa wèn ho wóhú wán á wa sia so fù yí há le?»

<sup>33</sup> A 6a dèenia hínon bínia jòn ho Zeruzalεemu. Ba vaá yú 6a tonkarowà píru dòn lè mí ninzàwa mín wán bín, <sup>34</sup> á bán wee bío làa ba: «O Núhúso vèra bío bon. O Simòn mòn wo.» <sup>35</sup> A 6arén mí bæere lá bío wó ho wóhú wán bía nòn 6a yi, làa bío 6a zúnnanàa o Yeesu pàahú na ó o wee cèeka ho búurú yi.

*O Yeesu wíokaa zéenia míten lè mí tonkarowà  
(Matiye 28.16-20; Maaki 16.14-18; Zán 20.19-23; Bè-wénia 1.6-8)*

<sup>36</sup> Bío 6a wi bún bíoró yi, à bún ò o Yeesu mí bæere dèenia wi 6a tñahú [ó o bía nòn 6a yi: «Le ho hээрà keñ làa mia.»] <sup>37</sup> A 6a zána dàkhíina, lé bío 6a mòn wo wó làa nì-hónbóní. <sup>38</sup> Ká a Yeesu màhá bía làa ba: «Mí yilera yáara le we? Lée webio nòn há titikaa wiráa mí sia yi? <sup>39</sup> Mí loñ í níní le í zení. Mu lé ínén í bæere. Mí 6uee dā mí loñ, lé bío ó o nì-hónbóní sánia mía làa bío mí mòn à ínén sánia wiráa bío síi.» <sup>40</sup> [O bía hñn bíoní so nòn 6a yi, ò o zéenia mí níní le mí zení làa ba.] <sup>41</sup> Ká 6a minka sí-wεε làa bío mu wó 6a coon bío yi, á 6a pá yí tà yí tà le o Yeesu vèra bío bon, ó o wáa bía nòn 6a yi: «Bè-dínii wi mí cón le?» <sup>42</sup> A 6a nòn o ceza na sòn sñn-kéní wo yi, <sup>43</sup> ó o fó a là 6a yíò yi.

<sup>44</sup> Bún món ó o bía nòn 6a yi: «Bío kà lé bío á ì bía nòn mia pàahú na á ì làa mia páania wi: Bío túara í dání yi búenbúen o Moyiize làndá lè 6a jì-cúa fεerowà vónna, lè há leni vūahú yi á lá ko mu wé.» <sup>45</sup> Bún món ó o Yeesu wó á 6a wee zūn le Dónbeení bíoní vūahú bíoní kúará, <sup>46</sup> ò o bía nòn 6a yi: «Mu túara kà: O \*Krista ko ò o lò be, bún món ò o vèe há wizooní tìn nù zòn. <sup>47</sup> Bío kà lé bío mí bue o yèni yi à na há síiwá nùpua búenbúen yi: «Mí yèrémá mí yilera lè mí wárá à mí yí mu bè-kora séndíaró.» Mí 6úa mu jùhú ho Zeruzalεemu yi. <sup>48</sup> Bío mí mòn à mí bío na 6a nùpua yi. <sup>49</sup> Inén í bæere á à tonka le Dónbeení Hácírí na le dó mí jii le mí ì na á le è lii mí wán, ká mí màhá ko mí keení ho lóhó yi fúaa le Dónbeení pánká lé ho wáayi à lii mí wán.»

*O Yeesu yòora le Dónbeení cón  
(Maaki 16.19-20; Bè-wénia 1.9-11)*

<sup>50</sup> Bɛ́n mɔ́n ɔ́ o Yeesu fɔ́ ɓa á ɓa ló ho lóhó yi wà vaá sùaráa ho Betanii yi, lé bɛ́n ɔ́ o hooníá mí níní ò o dúɓuaa ɓa yi. <sup>51</sup> Páahú na ɔ́ o wee dúɓua ɓa yi, ɔ́ o làa ba saawaa mín yi, [ó orén wón ɓuan yòora ho wáayi.] <sup>52</sup> [Ká ɓarén bán ɓàaaniá wo] à ɓa bɛ́nía van ho Zeruzalɛmu ká ɓa sia wan làa sòobé. <sup>53</sup> Ba yí máa khi le \*Dónbeenĩ zĩ-beenĩ yi. Ba wee ɓuee ɓàaani le bɛ́n fɛ́ɛɛ.

## Le Dónbeenĩ bin-tente vūahũ na ó o Zân túara

### *Vūahũ túaró ñúhũ*

O Zân na hĩa lé o Yeesu ñi-kenínia ñi-kení lé wón túara ho vūahũ na kà. O sansan wee bíó míten bíó, ò o le o ñi-keníni bíú (18.15), tàá o ñi-keníni na ó o Yeesu wa (13.23; 19.26; 20.2; 21.7, 20,41).

Bíó o Matiye là a Maaki là a Luki túara cèrèè ó orén wáa yí bíníá yí tò yí mí vūahũ yí. Bíó o Zân túara mí vūahũ lé bíó kà:

1. O zééníá le o Yeesu lé le Dónbeenĩ bíonĩ na wi fèèè, le o wó míten là a nùpue á ìueé kará làa wèn. O zééníá bíó ó o Zân Batiisi fèèera a Yeesu tũíá poni dání yí. O mu zééníá bíó ó o Yeesu fòráa mín lè òa nùpua lè mí síwà (1).
2. O Zân zééníá le o Yeesu ló le Dónbeenĩ cón, á mún zééníá bíó o Yeesu kàráanna lè òa nùpua (2-12).
3. O zééníá bíó ó o Yeesu kàráanna lè mí ñi-kenínia ho tĩnàahũ na òa wĩira a yí (13-17).
4. O Zân bíá bíó wó a Yeesu yí bíó (18-19).
5. Ho vūahũ vaa véení, ó o mún bíá a vèeró, làa bíó ó o zééníánáa míten lè mí ñi-kenínia mí vèeró món bíó (20-21).

### *O Yeesu Krista lé le Dónbeenĩ Bíonĩ*

<sup>1</sup> Mu ñúhũ búèèni, á yĩa lé le Bíonĩ á wi ká bíó bíú òn yí léra. O páanía wi lè le Dónbeenĩ. Orén mí bèere lé le Dónbeenĩ. <sup>2</sup> Mu bíó búenbúen ñúhũ búèèni, ká arén lè le Dónbeenĩ páanía wi. <sup>3</sup> Lé orén á le Dónbeenĩ òn wán léraráa mu bíó búenbúen. Bíó ó o níi yí kera lénlò yí bún mía. <sup>4</sup> Orén lé yĩa le mukānĩ wee lé cón. Dén mukānĩ so ka lòn khoomu na wee zéení bíó le Dónbeenĩ karáa lè òa nùpua. <sup>5</sup> Mu khoomu mu wee dé le túbírí yí, á bíá wi le túbírí mu yí wee pí mu bíó.\*

<sup>6</sup> Nii bíú hĩa wi bín á le Dónbeenĩ tonkaa. O yèni òa le Zân.† <sup>7</sup> Lé orén òuara òueé wó yĩa ka lòn khoomu sèèràso, á wee mí ho tũíá o ñii, bèra a na à òa búenbúen tà le yĩa ka lòn khoomu á bíó bon orén pánká yí. <sup>8</sup> Orén mí bèere hĩa yínò yĩa ka lòn khoomu, ká a òueé wó o sèèràso, á mà ho tũíá o ñii. <sup>9</sup> Yĩa lé mu khoomu binbirí á òuara ho òmíjána yí á òueé wee dé mu khoomu òa nùpua búenbúen wán.

<sup>10</sup> Yĩa lé le Bíonĩ á wi ho òmíjána yí, ho òmíjána na le Dónbeenĩ òn orén wán á léra. Èè ká ho òmíjána mu nùpua màhá yí zūna a. <sup>11</sup> O òuara mín kùrú lùè yí, á bíá bíó sã a yí pá a bíó. <sup>12</sup> Ká òa tĩahũ á òa bíú màhá tà a bíó, á dó mí sía wo yí. Bán ó o wó á òa wó le Dónbeenĩ zàwa. <sup>13</sup> Ba yí wó le Dónbeenĩ zàwa làa bíó òa nùpua wee teráa òa zàwa bíó. Ba mún yí wó le Dónbeenĩ zàwa làa bíó ó o báa là a hĩa wee páaní à yíráa òa zàwa bíó. Le Dónbeenĩ míten lé òio wó á òa lé le zàwa.

<sup>14</sup> Yĩa lé le Bíonĩ á òueé wó a nùpue, á kará làa wèn. O sãamu ñii mía. Lé orén wee zéení ho tũíá poni binbirí làa wèn. Wa fá wa yío o cùkú yí, hĩa ó o Za kéní na ló mín Maá Dónbeenĩ cón wé yí.

\* **1:5** á bíá wi le túbírí mu yí wee pí mu bíó: Le Dónbeenĩ bíonĩ vónna bíú yí, á mu bíá ká síi: á le túbírí máa òn mu bíó. † **1:6** O Zân na bíó bíá hen lé yĩa hĩa wee bátizé òa nùpua. Mi loñ Matiye vūahũ 3.1-17



<sup>15</sup> O Zân na lé o seéràso á bía bïo kà pónpón o dání yi: «Yia kà lé yia á ì fèra bía bïo nòn mia. I bía le o wi ì món bò o òuen, ká a màhá po mi lé bïo ó o wi ì yahó hàání.»

<sup>16</sup> Mu bè-tentewà lè mí síwà na lé o sãamu na jii mìa á wa búenbúen yú jàmaa mín wán. <sup>17</sup> Ho làndá lé o \*Mòyiize á le Dónbeenì bò yi nònnaa ho wèn. Ká mu sãamu lè ho tũíá poni lé orén na lé o Yeesu \*Krista á le Dónbeenì bò yi zééníanaa mu làa wèn. <sup>18</sup> Nùpue na òn mòn le Dónbeenì wón mìa. Ká arén na lé o Za kéní na lé le Dónbeenì, yia páanía wi là a Maá Dónbeenì, lé wón nòn ó o Maá bïo zúnáa.

*Bio ó o Zân Batiisi bía miten dání yi  
(Matiye 3.1-12; Maaki 1.2-8; Luki 3.15-17)*

<sup>19-20</sup> Wizonle búí á ba \*zúífùwa júnáasa na wi ho Zeruzalæmu yi á tonkaa ba yankarowà là a Levii nùwá le ba òuee tùa o Zân yi le o lé o nùpue yén síí. O o yí sà mu, ò o mà ho tũíá wéréwéré nòn bía ba tonkaa yi: «Ìnén yínón o Krista, yia le Dónbeenì mòn léra.» <sup>21</sup> A ba tùara a yi: «Á fo lé o nùpue yén síí? Fo lé le \*Dónbeenì jì-cúa fæero \*Elii‡ le?» O o Zân le mí yínón Elii. A ba bínía tùara: «Á fo lé le \*Dónbeenì jì-cúa fæero na wa wee lòníŒ le?» O o Zân le búee. <sup>22</sup> A ba wáa bía nòn wo yi: «Õnén òn lé o nùpue yén síí? Wa ko wa vaa zéení bïo búí à na bía tonkaa wèn yi. Fo léee wée?» <sup>23</sup> O o Zân bía: «Ìnén lé yia le \*Dónbeenì jì-cúa fæero \*Ezayii bía bïo:

«Nii búí wee bío pónpón le dùure yi kà síí:  
Mi wíoka ho wòhú ká a Nùhúso o òuen.»\*

<sup>24</sup> Bía ba tonkaa o Zân cón búí lé ba Farizíewa. <sup>25</sup> A bán tùara a Zân mu yi: «Ká fo yínón yia le Dónbeenì mòn léra, á yínón o Elii, á mún yínón le Dónbeenì jì-cúa fæero na wa wee lòní, á léee webio nòn fo wee bátízéaa ba nùpua?» <sup>26</sup> O o Zân wáa bía nòn ba yi: «Ìnén wee bátízé ba nùpua lè mu jummu. Ée ká a búí wi mi tlahú á mi yí zū bïo. <sup>27</sup> Ìnén fèra dú wón yahó. O nakáa tenló á ìnén yáá pá yí koráa.» <sup>28</sup> Bïo kà búenbúen wó ho Betanii† lóhó yi, ho muhú na ba le Zurudèn món, hía ó o Zân hía wee bátízé ba nùpua yi.

*O Yeesu ka lòn muini pioza á le Dónbeenì nòn*

<sup>29</sup> Mu tá na léee tòn, ó o Zân mòn ò o Yeesu mà a wee òuen, ó o bía: «Yia kà ka lòn muini pioza á le Dónbeenì nòn à sénnáa ho òmíná nùpua bè-kora día.‡ <sup>30</sup> Lé orén lé yia á ì bía bïo kà síí: Nùpue búí wi ì món bò o òuen, ká a màhá po mi lé bïo ó o wi ì yahó hàání. <sup>31</sup> I lá yí zū yia lé orén, ká ì màhá òuee wee bátízé ba nùpua lè mu jummu, bèra a na ò o \*Isirayæele nìpomu à zún wo.» <sup>32</sup> O Zân mu pá bínía bía bïo kà wéréwéré: «Ì mòn le Dónbeenì Hácírí à le lion o wán lòn háponi, á líí wi làa wo. <sup>33</sup> I lá òn yí zū yia lé orén, ká le Dónbeenì na tonkaa mi le ì bátízé ba nùpua lè mu jummu màhá bía nòn mií: «Fo ó mi le Dónbeenì Hácírí ká le yòó ló wee lii o nùpue búí wán. Wón lé yia á à bátízé ba nùpua lè le Dónbeenì Hácírí.» <sup>34</sup> I mòn mu, á ì wee bío mu wéréwéré le o lé le Dónbeenì Za.»

*O Yeesu lé yia le Dónbeenì mòn léra*

‡ **1:21** Bïo le Dónbeenì jì-cúa fæero Elii tonló sá vó, ó o òuan yòora ho wáayi. Ba búí hía wee leéka le o ko ò o bíní òuen à dí yia le Dónbeenì mòn léra yahó, à òuee wíoka a òuenló bïo. Mi loí Malasii 3.23

Œ **1:21** O jì-cúa fæero na ba Farizíewa tùara bïo lé o jì-cúa fæero na ó o Mòyiize bía bïo le o ka lè mínén bïo síí á le Dónbeenì khii tonka. Mi loí Làndá zéeníló vùahú (Deutéronome) 18.15 \* **1:23** Mi loí Ezayii vùahú 40.3 † **1:28** Ho Betanii na ba bía bïo hen hón wi ho Zurudèn muhú nísání. Ho wi mí òn làa hía wi ho Zeruzalæmu nísání. ‡ **1:29** Ba zúífùwa fù wee wé ya há muini lè ba bà-kùio, à càráa mí bè-kora séndiaró. O Zân le o Yeesu ka lòn muini pioza á le Dónbeenì nòn, lé bïo ó o Yeesu mu á ba à òuee ba nùpua bè-kora séndiaró bïo yi. Mi loí Ezayii vùahú 53.

<sup>35</sup> Mu tá na lée t̄n, ká a Zân t̄n wi ho lahó dà-kéní mu yi lè mí n̄i-kenínia nùwā jun, <sup>36</sup> ó o m̄n o Yeesu ò o wee khíí, ó o bía: «Yia wee khíí kà lé le \*Dónbeenĩ Pioza.» <sup>37</sup> Ó o Zân n̄i-kenínia nùwā jun mu já bio ó o bía, á ba d̄enía b̄o a Yeesu yi. <sup>38</sup> Ó o Yeesu yèrèmaa khíí lora á m̄n à ba b̄o a yi, ó o t̄ara ba yi: «Lée webio mi wee cà.» A ba bía: «Arabii (b̄n kúará le: <n̄i-kàránlo>), lé wen fo wi yi?» <sup>39</sup> Ó o Yeesu bía n̄n ba yi: «Mi b̄uen, á mi vaa mi hen na á ï wi yi.» A ba w̄aa b̄o a yi á vaá z̄una b̄n. Mu wó le wi-háarè. A ba w̄aa kará tò le wii b̄n làa wo.

<sup>40</sup> Ó Zân n̄i-kenínia nùwā jun na já a b̄oní á b̄o a Yeesu yi n̄i-kéní ba le Andere, o Sim̄n Piere b̄an za. <sup>41</sup> Yia ó o Andere mu n̄n-yání van c̄n lé b̄an za Sim̄n mu á vaá bía n̄n wo yi: «Wa m̄n o M̄sii.» (M̄sii lé mu heberemu. Ká mu kúará lè mu ker̄ekimu ba le Krista, b̄n kúará le yia le Dónbeenĩ m̄n lera.) <sup>42</sup> Ó o fó a b̄uararáa o Yeesu c̄n. Ó o Yeesu lora a yi ò o bía: «Fo lé o Sim̄n, o Zân za. Awa! Bio kà wán á ba wé è ve fo làa Sefaasi.» (Sefaasi lé mu heberemu. Mu ker̄ekimu yi ba le Piere, b̄n kúará le b̄uaahó.)

<sup>43</sup> Mu tá na lée t̄n, ó o Yeesu le mí ì va ho Kalilee k̄sh̄, ó o fò mín là a n̄i b̄uí na yèni ba le Filiipu, ó o bía n̄n wo yi: «Bè mi.» <sup>44</sup> Ó Filiipu mu wee lé ho Betesayidaa lóhó yi, hen na ó o Andere là a Piere wee lé yi. <sup>45</sup> B̄n m̄n ó o Filiipu b̄en vaá fò mín là a Natanaȳele, ó o bía n̄n wón yi: «Yia ó o \*M̄oyiize bía b̄io ho làndá v̄onna yi, wón na ba j̄i-cúa f̄erowà mún bía b̄io, á wa yú. O lé o Nazar̄ete n̄i Yeesu, o Zoz̄efu za.» <sup>46</sup> Ó o Natanaȳele bía n̄n wo yi: «Bè-tente so dà a lé Nazar̄ete yi le?» Ó o Filiipu bía n̄n wo yi: «Buen á fo vaá mi a.» <sup>47</sup> Bio ó o Yeesu m̄n o Natanaȳele ò o vará mà a, ó o bía b̄io kà o d̄ání yi: «Yia kà á k̄uak̄uamu mía yi. O lé o \*Isiraȳele n̄i binbir̄i.» <sup>48</sup> Ó o Natanaȳele t̄ara a Yeesu yi: «Fo wó kaka z̄unanáa mi?» Ó o Yeesu bía n̄n wo yi: «Í f̄era m̄n fo ká ù kará le v̄ind̄e na ba le fikiyée tá, ká a Filiipu yàá d̄in̄ yí von fo.» <sup>49</sup> Ó o Natanaȳele bía n̄n wo yi: «N̄i-kàránlo, fo lé le Dónbeenĩ Za. Fo lé o Isiraȳele n̄ipomu b̄e.» <sup>50</sup> Ó o Yeesu bía n̄n wo yi: «Fo dó ù s̄i mi lé b̄io á ï bía le ï m̄n fo ho \*fikiyée tá. Awa! Bè-beera b̄uí yàá khíí wé fo ò mi ká mu po b̄io kà.» <sup>51</sup> Ó o pá b̄nía bía: «Le ï m̄i ho t̄iá na mia: Mi khíí mi ho wáayi ká ho h̄era, á le Dónbeenĩ wáayi tonkarowà wee bè o \*N̄upue Za yi à liiraa à b̄n yò.Š»

## 2

### *O Yeesu yéréké bio na ó o n̄n-yání wó*

<sup>1</sup> H̄a wizooní bio t̄n z̄on̄, à b̄n mu yaamu s̄nú b̄uí wee dí ho Kalilee k̄sh̄ lóhó na ba le \*Kanaa yi. Ó o Yeesu b̄an nu kera b̄n. <sup>2</sup> Ba mún von o Yeesu le mí n̄i-kenínia mu yaamu mu s̄nú d̄in̄i. <sup>3</sup> Bio ho \*d̄iv̄én h̄ia vó, ó o Yeesu b̄an nu b̄ueé bía n̄n wo yi: «Ba d̄iv̄én vó.» <sup>4</sup> Ká a Yeesu màhá bía n̄n wo yi: «H̄aa mu, lé ùn̄en ko ù z̄ení b̄io á ï ko à ï wé làa mi le? I p̄ah̄ d̄in̄ yí d̄n̄.» <sup>5</sup> Ó o Yeesu b̄an nu w̄aa bía n̄n ba ton-sáwá yi: «Bio b̄uenb̄uen na ó o h̄ia à b̄io le mi wé, à mi wé mu.»

<sup>6</sup> Numu s̄ia bio h̄ez̄in wi b̄n. H̄a lé h̄a huua á ba tan. H̄a mí dà-kéní kéní á liiterewa khim̄ani s̄i dà à k̄úee yi. Ba \*z̄uífùwa wee wé k̄úee mu j̄umu h̄a yi, à s̄eka lè mít̄en làa b̄io ba làndá b̄oraa mu à ceéráa mít̄en. <sup>7</sup> Ó o Yeesu bía le ba ton-sáwá hà mu j̄umu s̄in̄i h̄a s̄ia mu. A bán s̄in̄ia h̄a yòó bó mí j̄i-k̄aa yi. <sup>8</sup> Ó o Yeesu w̄aa bía n̄n ba yi: «Mi k̄i mu c̄in̄ú à vaa na yia dú ho s̄nú tonni

§ 1:51 Bio ó o Yeesu bía hen á bio 6onmín lè le yòon̄i na ó o Zakoobu h̄ia m̄n h̄a k̄onkórá yi ká ho wáayi tonkarowà wee lii à b̄n yòo làa de. Mu wee z̄ení le o Yeesu ka lòn yòon̄i na wi le Dónbeenĩ lè ba n̄upua p̄ah̄. Mi loí Bio j̄uh̄ b̄uen̄i v̄uah̄ (Genèse) 28.12-13

yahó yi.» A 6a kã mu vaá nɔn wo yi,<sup>9</sup> ó o dindío à mu lé ho divén. Ó o yí zū hen na á hɔn divén so ló yi, ká 6a ton-sáwá na hà mu jumu, bán zū hen na ho ló yi. Ó o von o há-fla bân báa<sup>10</sup> á bía nɔn wo yi: «Ba nùpua búenbúen wee wé dá ho divén na sí ho yahó. Ká pãahú na á bía 6a von yío hía wee vɛ 6a, à 6a màhã wé dá hía yí tà yí sí. A ùnén wón bèn bàrá hía sí fúuu fúaa há làa na kà wán.»

<sup>11</sup> Bío kà lé o Yeesu nín-yání yéréké bío na wee zéeni le o ló le Dónbeení cón na ó o wó. Mu wó ho Kalilee kòhú lóhó na 6a le Kanaa yi. Bío ó o wó kà lé bún zéenia o beemu, ó o ñi-keninia wíokaa dó mí sía wo yi. <sup>12</sup> Bún món ó o Yeesu lè mín nu, lè mín zàwa, lè mí ñi-keninia á bò mín van ho \*Kapεenayuumu lóhó yi. Ba kará bín wó há wizooní bío yɛn.

### *O Yeesu zoó jɔn 6a duanlowà*

*(Matiye 21.12-13; Maaki 11.15-17; Luki 19.45-46)*

<sup>13</sup> Bío 6a \*zúifùwa sánú na 6a le \*Paaki díró wà 6ueé suará, ó o Yeesu wà yòra ho Zeruzalεemu lóhó yi. <sup>14</sup> Bío ó o vaá zon le \*Dónbeení zì-beení lún yi, ó o zoó yú 6a nùpua bín à 6a wee yéé 6a nàwa, lè 6a pia, lè 6a bùaabúuní. O mún zoó yú bía wee pùarí le wá rí bín, à 6a karáka mí tàbá ríwa júná yi.\*

<sup>15</sup> Ó o wãa lá ho húló pá lè le làbàani, á jɔn lè 6a búenbúen á 6a ló lè mí nàwa lè mí pia. A 6a wén-pùarílowà wá rí ó o pónkaa kúaarà, á líikaa 6a tàbá ríwa kúaa. <sup>16</sup> Ó o bía nɔn 6a bùaabú-yéérowa yi: «Mí khuii 6a le 6a lé. Mí yí wé í Maá zii làa duanlò zii.» <sup>17</sup> Ó o ñi-keninia há cí rí yòó 6uara le Dónbeení bióní vūahú bióní na kà wán: «Dónbeení, bío á ñi heníanaa ù zii bío bèn tɛn hía máa ká mí†» <sup>18</sup> A 6a zúifùwa júnása na wi bín tùara a yi: «Lé mu yéréké bío yén á fo dà à wé á à zéeni le bío fo wó kà bân wéró pánká á fo yú le Dónbeení cón?» <sup>19</sup> Ó o Yeesu bía nɔn 6a yi: «Ká le Dónbeení zì-beení na kà mí lá fù, á ñén ñi bíní ñ so le há wizooní bío tɛn yi.» <sup>20</sup> A 6a zúifùwa júnása bía nɔn wo yi: «Le Dónbeení zì-beení na 6a son há lúlúio 6úarà-jun làa bío hèzɛn‡ lé dén á ùnén le ká 6a lá fù, á fo dà à bíní ñ so há wizooní bío tɛn yi le?»

<sup>21</sup> εε ká le Dónbeení zì-beení na ó o Yeesu wee bío bío lé orén mí bεεre sánía. <sup>22</sup> O Yeesu vèeró món lé hɔn pãahú so ó o ñi-keninia há cí rí bínía 6uara há bióní na ó o hía bía wán. A 6a tà le le Dónbeení bióní vūahú bióní á bon, á mún tà le o Yeesu bióní á bon.

### *O Yeesu zū bío wi 6a nùpua sía yi*

<sup>23</sup> Pãahú na ó o Yeesu hía wi ho Zeruzalεemu yi ho \*Paaki sánú bío yi, á 6a nùpua cèrèe mɔn mu yéréké bío wa na ó o wee wé, á 6a tà a bío. <sup>24</sup> Ká a Yeesu màhã yí dó mí síi 6a yi, lé bío ó o zū bío wi 6a nùpua búenbúen yi. <sup>25</sup> O màkóo mía à 6a zéeni bío wi o nùpue yi làa wo. Orén mítén zū bío wi o nùpue síi yi.

## 3

### *O Yeesu zéenia le mukāni binbirí bío*

<sup>1</sup> Nii 6úí hía wi bín á yéni 6a le Nikodεemu. O lé 6a \*zúifùwa júhúso 6úí á mún lé 6a \*Farizíewa kuure nùpue 6úí. <sup>2</sup> Tɛnàahú 6úí, ó o 6uara a Yeesu cón á 6ueé wee bío làa wo: «Nì-kàránlò, wa zū le ùnén lé yia le Dónbeení tonkaa. Lé bío á nùpue yí dà máa wé mu yéréké bío wa làa bío ùnén wee wéráa mu ká le

\* **2:14** Le wá rí pùaríló: Ba zúifùwa na hía wee lé há ká-vio yi buen á wee 6uee pùaríka há ká-vio wá rí na 6a 6uan lè mín kòhú wá rí, à dà n yàráa 6a bà-kúio 6a muini yaró bío yi, lè le Dónbeení zì-beení lànpó cáló bío yi. † **2:17** Mí loí Lení vūahú (Psaumes) 69.10 ‡ **2:20** Le Dónbeení zì-beení soró júhú 6úá yú há lúlúio 6óní ó o Yeesu tonnáa. Bún pãahú ká a Heroode Nì-beení lé yia lé ho Zudee kòhú bée. O Yeesu teró món lúlúio 6úarà-tɛn làa bío náa lé bún le zì-beení mu son wó yi. Bún pãahú ká a Heroode Akiripaa lé yia bèn lé o bée.

Dónbeenĩ yí n̄n mu wéró pànká b̄anso yi.»<sup>3</sup> O o Yeesu bía n̄n wo yi: «Le ĩ mĩ ho tũĩá na foñ: Nùpue yí dà máa z̄ũn le \*Dónbeenĩ b̄eenĩ b̄io, ká b̄anso yí b̄inía yí ton.\*»<sup>4</sup> O o Nikod̄emu t̄ara a Yeesu yi: «O nùpue na ȳio t̄n dà à b̄inĩ ì te kaka? B̄io ó o màh̄á yí dà máa b̄inĩ máa zo mín nu p̄ohó yí á máa te.»<sup>5</sup> O o Yeesu bía n̄n o Nikod̄emu yi: «Le ĩ mĩ ho tũĩá na foñ: Nùpue yí dà máa k̄erĩ le Dónbeenĩ b̄eenĩ d̄inĩ, ká b̄anso yí ton mu ñumu lè le Dónbeenĩ Hácírĩ yi.»<sup>6</sup> Ȳia ton o nùpue yi, wón mu ñipomu muk̄añĩ wi yi. A ȳia ton le Dónbeenĩ Hácírĩ yi, wón le Dónbeenĩ Hácírĩ na wee na le muk̄añĩ binbirĩ wi yi.<sup>7</sup> Awa, á b̄io á ĩ bía n̄n foñ le mi búenbúen ko à mi b̄inĩ te, ũ cén yí le mu wé fo coon.<sup>8</sup> Ho pinpiró wee wé và lùe lée lùe na b̄io s̄i ho yi. A fo ò ñí ho s̄á, ká fo yí z̄ũ hen na ho ló yi, làa hen na ho wee va yi. Lé ká s̄i ó o nùpue na ton le Dónbeenĩ Hácírĩ yi á b̄io karáa.»<sup>9</sup> O o Nikod̄emu w̄aa bía n̄n o Yeesu yi: «Ho b̄inĩ teró mu b̄io á dà à wé kaka?»<sup>10</sup> O o Yeesu bía n̄n wo yi: «Ūnén ñi-kàránlo na yèni ló a \*Isiraȳele ñipomu t̄ah̄ú, á pá yí z̄ũ b̄ũn le?»<sup>11</sup> Le ĩ mĩ ho tũĩá na foñ: B̄io wa z̄ũ làa b̄io wa m̄n á lé mu s̄ér̄asa, b̄ũn lé b̄io wa wee b̄io b̄io wéréwéré. Ká mi màh̄á yí wi à mi tà mu yi.<sup>12</sup> Hen ká ĩ wee b̄io b̄io wee wé ho tá wán làa mia, à mi máa tà b̄io á ĩ wee b̄io yi. A mi b̄en ñ wé kaka à tàráa b̄io á ĩ wee b̄io yi ká ĩ wee b̄io b̄io wee wé ho wáayi làa mia?»

<sup>13</sup> Nùpue ñn yí yòra ho wáayi. O \*Nùpue Za mí dòn lé ȳia ló ho wáayi á lion.

<sup>14</sup> B̄io ó o Isiraȳele ñipomu h̄ia wi ho tá henĩ yi, ó o \*M̄oyiize h̄ia can ho h̄nló háa le búenĩ yi á h̄óniá f̄ará.† O Nùpue Za mún ko ò o ca le búenĩ yi à h̄óniá f̄ará làa b̄ũn s̄i, <sup>15</sup> b̄era a na ká nùpue lée nùpue dó mí s̄i wo yi, à b̄anso yí le muk̄añĩ binbirĩ na máa vé.

<sup>16</sup> Mu bon. Le Dónbeenĩ wara ho ñm̄iná nùpua dàkh̄ina, f̄iaa le n̄n mí za kénĩ, b̄era a na ká nùpue lée nùpue na dó mí s̄i wo yi, à b̄anso b̄io yí yáa, ká a yí le muk̄añĩ binbirĩ na máa vé.<sup>17</sup> Le Dónbeenĩ yí tonkaa mí Za ho ñm̄iná yi à siinínáa ba nùpua ñúná, ká le tonkaa wo ò o buee k̄aní ba.<sup>18</sup> Ȳia dó mí s̄i wo yi, wón b̄anso ñúh̄ú máa sí. Ká ȳia yí dó mí s̄i wo yi, wón ñúh̄ú sú vó. B̄anso ñúh̄ú sú lé b̄io ó o yí dó mí s̄i le Dónbeenĩ Za kénĩ yi.<sup>19</sup> B̄io n̄n á ba nùpua ñúná s̄uráa lé b̄io ká: Ȳia na lé mu khoomu binbirĩ ló buara ho ñm̄iná yi. Ká b̄io ba nùpua wárá yí seka á ba wara le t̄ibírĩ á po a.<sup>20</sup> Mu bon, nùpue lée nùpue na wee wé mu bè-kora, wón wee ñin mu khoomu. O yí máa tà lée ñn mu yi ò o wén-kora à mi wéréwéré.<sup>21</sup> Ēe ká ȳia wee bè le Dónbeenĩ tũĩá poni yi, wón wee wé lé mu khoomu yi, à ba mi wéréwéré le o wee bè le Dónbeenĩ b̄ionĩ yi.

### *B̄io ó o Zān Batiisi bía a Yeesu ñn yí*

<sup>22</sup> B̄ũn m̄n ó o Yeesu lè mí ñi-kenínia ló ho Zeruzal̄emu yi wà van la-veere ho \*Zudee k̄h̄ú yi. O vaá kará b̄in á c̄akaa làa ba, á wee bátizé ba nùpua.<sup>23</sup> O Zān wón mún h̄ia wee bátizé ba nùpua ho lahó na ba le En̄n yi, ho wi ho Saliimu lóhó ñs̄ání, lé b̄io mu ñumu boo b̄in. Ba nùpua h̄ia wee buen o c̄n ò o bátizé ba.<sup>24</sup> Mu wee wé ká a Zān ba ñn yí dó ho k̄asó yi.

<sup>25</sup> Wizonle búĩ, ó o Zān ñi-kenínia n̄w̄a ȳen búĩ w̄an̄ia là a z̄uífù ñi búĩ b̄io ho làndá le ba wé wé ceéráa m̄iten wán.<sup>26</sup> O o Zān ñi-kenínia mu wà van o c̄n, á vaá bía n̄n wo yi: «Ñi-kàránlo, ũ hácírĩ so buara a nùpue na n̄nzoñ wi làa fo kh̄ii ho Zurud̄en m̄n b̄io yi le? Ȳia fo mà ho tũĩá ñii. Awa, lé o w̄aa wee bátizé ba nùpua, á ba nùpua c̄er̄e mún wee va a c̄n.»<sup>27</sup> O o Zān bía n̄n ba

\* **3:3** Yí b̄inía yí ton: Mu k̄er̄ek̄imu yi á le b̄ionĩ mu na yèr̄emáa ká b̄an kúará mún lé b̄io ká: Yí ton ho wáayi. † **3:14** P̄ah̄ú búĩ ó o Isiraȳele ñipomu á ba háwá h̄ia wee háa ho tá henĩ yi, à ba hí. Ká ȳia yòo lora a háa na o M̄oyiize wó lè ho h̄nló á h̄óniá f̄ará yi, à wón fen. Mi loñ M̄iló v̄ah̄ú (Nombres) 21.9

yi: «Nùpue yí dà máa yí bïo ká Dónbeení yí nòn mu wo yi. <sup>28</sup> Minén mi beere já ho tũíá na á ï mà le ï yínón yí le Dónbeení mòn léra, ká ï lée nùpue na le Dónbeení tonkaa á ï dú a yahó buara. <sup>29</sup> Mu ka lòn há-fla, wón bïo sã mín báa yi. Eε ká bân báa mu bân bñlo wón wee wé ðín o nísání, à wé jí a bióní. O sïi wé wa a há-fla bân báa bióní yi. Lé bñn á ínén sïi mún wee waráa. Lé ï sí-weε mu jii màhá wáa sú bïo ká wán. <sup>30</sup> Yía mi bía bïo ko ò o bïo jùhũ wé, à wé dé wán, ká ínén bïo ko mu tĩ yi.

<sup>31</sup> «Yía ló ho wáayi lion, wón po ba nùpua búenbúen. Yía bïo sã ho tá yi, wón wee wé ba nùpua wára, á wee bío ba nùpua bióní. Ká yía ló ho wáayi lion wón po ba nùpua búenbúen. <sup>32</sup> Bïo ó o mòn làa bïo ó o já ho wáayi le Dónbeení cón, lé bñn bân tũíá ó o wee mĩ na ba nùpua yi. Ká ba nùpua màhá yí máa tà bïo ó o wee zéeni yi. <sup>33</sup> Yía tà ho tũíá na ó o mà nòn ba yi, se bânso wee zéeni le bïo le Dónbeení bía lée tũíá poni. <sup>34</sup> Yía le Dónbeení tonkaa wón wee fε le jì-cúa, lé bïo le Dónbeení wee na mí Hácírí bânso yi à yòo puuní. <sup>35</sup> O Maá Dónbeení wa a Za, á bàrá a mu bïo búenbúen jùhũ wán. <sup>36</sup> Yía dó mí sïi o Za yi, se bânso yú le mukāñi binbirĩ na máa vé. Ká yía pã a Za mu bïo, se wón yí yú dén mukāñi so. Ká le Dónbeení sïi pá wé è cĩ bânso yi fεε.»

## 4

### *O Yeesu là a Samarii hñzoró fò mìn le buii wán*

<sup>1</sup> Ba \*Fariziεwa já le o Yeesu mòn nùpua á po a Zàn nùpua, ó o mún wee bátizé ba nùpua po a. <sup>2</sup> (O Yeesu mí beere yí máa bátizé ba nùpua. O ñi-keninia lé bía wee bátizé ba). Bïo ó o Yeesu já bïo ba bía a ðání yi, <sup>3</sup> ó o ló ho \*Zudee kōhũ yi lè mí ñi-keninia á bñnía jòn ho Kalilee kōhũ. <sup>4</sup> Ká ba màhá ko ba kãa ho \*Samarii kōhũ yi à varáa bñn. <sup>5</sup> Ba wà á vaá sùarãa ho Samarii lóhó búii na ba le Sikaare yi. Ho lóhó mu bó ho mōhũ na ó o \*Zakoobu yánkaa nòn mí za Zozεεfu yi.\* <sup>6-8</sup> Buii búii ó o Zakoobu yánkaa có bñn. Bïo ó o Yeesu buée ðñn dén buii so jùhũ yi, ò o san le vεñi yi, ó o líi kará bñn wee vñrka. O o ñi-keninia bán wà zoó yà mu bè-ðinii ho lóhó yi. Mu wó à le wii yòó fará.

O o Samarii hñzoró búii ló wà buée hà mu jumu, ó o Yeesu bía làa wo: «Hãa mu, há mi lè mu jumu le ï ju.» <sup>9</sup> O o háa bía nòn wo yi: «Éee! Ünén zúifù ñii wó kaka wee fio mu jùn-junii ínén na lé o Samarii hñzoró cón?» O háa bía bñn lé bïo ba \*zúifùwa fù yí máa páani bïo búii yi lè ba Samariisa hùúu. <sup>10</sup> O o Yeesu bía nòn o háa mu yi: «Fo lá zũ bïo na le Dónbeení le mí ï há làa fo, á lá zũ yía wee fio mu jumu ù cón, ünén lé fo lá à fio mu jumu, ó o lá à na mu jumu na wee na le mukāñi binbirĩ foñ.» <sup>11</sup> O o háa bía nòn o Yeesu yi: «Ñi-karánlo, le buii ná yi, á ù hũló mún mía máa hàráa. A fo lá à wé kaka á à yíráa mu jumu na wee na le mukāñi binbirĩ mu? <sup>12</sup> Wàn búaa Zakoobu lé yía có le buii mu. Orén mí beere jùn le jumu, ó o zàwa là a sánii mún jùn mu. A ünén so dà à bío le fo po wón le?» <sup>13</sup> O o Yeesu bía nòn wo yi: «Nùpue lée nùpue na wee ju le buii na ká jumu, wón á le ju-hãní pá wé è ðání. <sup>14</sup> Eε ká nùpue na à ju mu jumu na á ï na bânso yi, wón á ju-hãní máa bñn máa ðání hùúu. Mu jumu na á ï na a yi, á à wé lòn jùn-ðání na yí máa fi hùúu bânso yi, á mu ù na le mukāñi binbirĩ.» <sup>15</sup> O o háa bía nòn o Yeesu yi: «Ñi-karánlo, yáa wáa na bñn jumu so mĩ, à le ju-hãní yí bñn yí ðání mi, à ï wáa yí bñn yí buée hà jumu hen.»

<sup>16</sup> O o Yeesu bía nòn o háa yi: «Lén zoo ve mìn báa à mi buee lé.» <sup>17</sup> O o háa bía nòn wo yi: «Í yí yan.» O o Yeesu bía nòn wo yi: «Û tũíá sí à ù bío le fo yí

\* 4:5 Mí loñ Bïo jùhũ búεñii vñahũ (Genèse) 33.19; 48.22; Zozue vñahũ 24.32

yan. <sup>18</sup> Bìo fo bía bon. Ba báawa na fo yan yú 6a nùwā hònú, á yíà làa fo páanía wi kà yínón mìn báa.» <sup>19</sup> O o háa wáa bía nòn o Yeesu yi: «Wàn yàró, í wáa zū le ũnén lé le \*Dónbeenĩ ñi-cúa fεero búí. <sup>20</sup> Warén wàn òuaawa á òuaanía le Dónbeenĩ le óúee na kà wán, ká minén zúifùwa bán wee bío le hen na le Dónbeenĩ ko le wé òuaaní yi á wi ho Zeruzalεemu yi. A lé mu yén wáa bío bon?» <sup>21</sup> O o Yeesu bía nòn wo yi: «Háa mu, tà bío á à í bío yi. Páahú búí khíi dā, á le Dónbeenĩ òuaaníló le óúee na kà wán lè ho Zeruzalεemu yi á bío ñúhú máa wé. <sup>22</sup> Minén Samariisa wee òuaaní le Dónbeenĩ ká mi yí zū le. Warén zúifùwa bán zū le Dónbeenĩ na wa wee òuaaní lé bío le Dónbeenĩ ðĩn warén wán á wee kánínáa 6a nùpua. <sup>23</sup> Εε ká páahú búí khíi dā, ho yáá wáa ðòn vó, á le Dónbeenĩ òuaanílowa binbirĩ á wé è òuaaní a Maá Dónbeenĩ lè lerén mí bεere Hácírí pánká, lè ho túiá poni na le zéénia làa ba. Mu bon, bán òuaanílowa so lé bíá ó o Maá síi vá yi. <sup>24</sup> Le Dónbeenĩ lé le hácírí, á bíá wee òuaaní le ko 6a òuaaní le lè lerén mí bεere Hácírí pánká, lè ho túiá poni na le zéénia làa ba.»

<sup>25</sup> O o háa bía nòn o Yeesu yi: «Í zū mu le \*Yíà le Dónbeenĩ mòn léra yíà 6a le \*Krista, á wà à òuen. Ká a khíi óúee ðñ, ó o óúee zéénika mu bíowa óúenóúen yara làa wen.» <sup>26</sup> O o Yeesu bía nòn wo yi: «Ínén na wee bío làa fo kà lé orén mí bεere.»

<sup>27</sup> Bún páahú ò o Yeesu ñi-kenínia bínia óúee ðñ. Bío 6a óúee mòn ò o Yeesu wee bío làa háa, á mu wó 6a coon. Ká òarén ó o búí màhá yí túara a yi le mu wó kaka tàá lée webio nòn ó o wee bíoráa làa háa mu. <sup>28</sup> O o háa wáa díá mí ñumu ðεε bín, ò o wà zon ho lóhó yi á zoó wee bío lè 6a nùpua <sup>29</sup> le 6a óúee lée loń o ñii na zúina bío á mí wó óúenóúen á bíá. Le o màhá à wé Yíà le Dónbeenĩ mòn léra na 6a le Krista lée? <sup>30</sup> A 6a nùpua ló mà a Yeesu.

<sup>31</sup> Hón páahú so yi, ó o Yeesu ñi-kenínia le o dí. Ba wee bío: «Ñi-kàránlo, sáberé à ũ dí.» <sup>32</sup> Ká a màhá bía nòn 6a yi: «Í bè-dínií á mi yí zū síi.» <sup>33</sup> A 6a ñi-kenínia wee túaka mìn yi le o búí màhá óuan bè-dínií óúee nòn wo yi lée. <sup>34</sup> O o Yeesu bía nòn 6a yi: «Yíà tonkaa mi síi bío wéró, lè ho tonló na ó o le í sá à síini ñii, bún lé bío lé í ðínló. <sup>35</sup> Minén wee wé bío le hen làa píina bío náa ká ho ðínló láró ðñ. Ká ínén òèn wee bío na mia: Mi loń há manawà sese, ho ðínló bon ðĩn á pan mí láró. <sup>36</sup> Yíà wee lá ho ðínló ðéénia óúakáa mí tonló á wee yí mí sàání. Ho ðínló na ó o wee lá lé 6a nùpua na à keń le mukāñi binbirĩ na máa vé yi. Lé kà síi ó o ðiro làa láro sía wee wé páaní waráa. <sup>37</sup> Bío bía kà òentĩn bon: O ðiro wi, á yíà wee lá ho ðínló wi. <sup>38</sup> Awa, ínén wáa tonkaa mia 6a nùpua cón bèra a na à mi yí 6a óuennáa làa bío ho ðínló lárówà wee láráa ho ho màhú na á 6a yí sá yi bío síi. Ní-vio lé bíá óúa ho tonló mu ñúhú, á minén á à sá à síi ñii.»

<sup>39</sup> Ho Samariisa na wi ho lóhó mu yi cèrèe dó mí sía o Yeesu yi, lé bío ó o háa mítén bía nòn 6a yi le o Yeesu bía bío mí wó óúenóúen nòn mí yi. <sup>40</sup> Lé bún nòn ká 6a Samariisa óúee ðñ, á 6a yankaa wo le o keení làa mí. O o Yeesu kará bín há wizooní bío ñun. <sup>41</sup> A bíá dó mí sía wo yi wíokaa dó wán há bíoní na ó orén mí bεere bía nòn 6a yi bío yi. <sup>42</sup> A 6a bía nòn o háa yi: «Bìo kà wán, á wa wáa dó wa sía wo yi lé bío warén wa bεere ñá a ñi-cúa, ká mu yínón bío fo bía nòn wen mí ðòn bío yi. Wa wáa zū le orén lé ho ðímíjása kánílo.»

### *O Yeesu wéera a ya-dí beenĩ búí za*

<sup>43</sup> Bío ó o Yeesu lè mí ñi-kenínia wó há wizooní bío ñun ho lahó mu yi, á 6a ló bín wà van ho Kalilee kōhú yi. <sup>44</sup> O Yeesu mítén híá bía le \*Dónbeenĩ ñi-cúa fεero máa wé yí le kēnbii mìn kùrú kōhú yi. <sup>45</sup> Εε ká bío ó o vaá ðñ ho Kalilee, á ho kōhú mu nùpua óuan wo se. Lé bío á bán mún van ho \*Paaki sánú díró ho Zeruzalεemu yi, á vaá mòn bío óúenóúen na ó o wó bín.

<sup>46</sup> O Yeesu bíníá van ho Kalilee kǎhǎ lóhó na 6a le \*Kanaa, hen na ó o hía yèrémáa mu ñumu wó lè ho ðivén yi. Ho kǎhǎ mu béé tonni ya-dí beení búí wi bín á za lò yí here wi ho \*Kapεεnayuumu yi. <sup>47</sup> Bío ó o tonni ya-dí beení mu ñá le o Yeesu ló ho \*Zudee kǎhǎ yi á 6uara ho Kalilee, ó o ló van o cǎn, á vaá yankaa wo le o 6uen ho Kapεεnayuumu, à 6uee wéé mí za na día mu húmú ñii wán. <sup>48</sup> O o Yeesu bía ñon o ñii yi: «Yínǎn mi wé yí mǎn mu yéréké bíowa na wee zéení le Dónbeení pǎnká, á mi máa dé mi sía mií lon?» <sup>49</sup> O o béé tonni ya-dí beení bía ñon o Yeesu yi: «Nì-kàránlo, sáberé à ù wa bè mín va hen na á ï za wi yi ò o yí hí.» <sup>50</sup> O o Yeesu bía ñon wo yi: «Lén va, ù za á dèe búí máa wé.» O o ñii dó mí síi bío ó o Yeesu bía ñon wo yi ó o bíníá wà.

<sup>51</sup> Mu tá na lée tǎn, ó o ton-sáwá ló 6ueé sá a yahó, á bía ñon wo yi le o za wǎa wan. <sup>52</sup> O o tùara ho pǎahǎ na ó o za mu bío díká dó yi làa ba. A 6a bía ñon wo yi le mu wó ho híihǎ ká le wii dá yeení. Lé hón pǎahǎ so á le tèní búakáa ló a sǎnía yi. <sup>53</sup> O o za 6àn maá wǎa zǔna le mu wó ho pǎn-kéní na ó o Yeesu bía ñon wo yi le o za á dèe búí máa wé. O orén lè mí zii nùpua búenbúen dó mí sía o Yeesu yi. <sup>54</sup> Bún lé bío wó a Yeesu cúa-ñun níi yéréké bío na wee zéení le o ló le Dónbeení cǎn na ó o bíníá 6ueé wó ho Kalilee kǎhǎ yi, ká a ló ho Zudee kǎhǎ yi 6uara bín.

## 5

### *O Yeesu wéera a mùamúa búí*

<sup>1</sup> Wizooní bío yen bún mǎn, à bún 6a \*zúifùwa sǎnú búí díró dǎn, ó o Yeesu wà yòora ho Zeruzalεemu. <sup>2</sup> Ho lóhó mu yi á súeení la-beení búí wi yi á 6a wee ve lè mu heberemu le Betezadaa. Le bó ho zǔañii na 6a wee ve làa Pia Zǔañii. Hǎ sǎnsáwá bío hònú son kǎnía le súeení la-beení mu yi. <sup>3</sup> Lé hǎn tá á 6a vǎnvárowà cèrèe hía wee wé da yi. Ba vǎnvárowà mu tǎhǎ á 6a muíiwà, lè 6a lóní, lè 6a mùamúawà wi yi. [Ba hía wee da bín à pa bío mu ñumu hía à bùcán. <sup>4</sup> Lé bío á pǎnna búí, à le Dónbeení wáayi tonkaro 6uee bùcán mu. Ká a vǎnváro na zon mu yi ho yahó, hàrí mu wé vǎmú lée vǎmú tò à o ò pá wa.] <sup>5</sup> Vǎnváro búí hía wi bín á vǎmú míana a wán yú hǎ lúlúio bóní làa píru làa bío hètín. <sup>6</sup> Bío ó o Yeesu mǎn wo ò o dǔma, ó o zǔ le o lò yí here míana, ó o tùara a yi: «Fo wi à ù wa le?» <sup>7</sup> O o ñii bía ñon wo yi: «Nì-kàránlo, nùpue na à lá mi líí dé mu ñumu yi mu bùcánló pǎahǎ á mía. Hen ká ï dǎmákaa le ï líí zo, bún ká a búí zon vó.» <sup>8</sup> O o Yeesu bía ñon wo yi: «Lii híí, lá ù dǎmu dèe à ù varáka.» <sup>9</sup> Mí lahó yi ó o ñii mu dèeníá wan, á lá mí dǎmu dèe ò o wee varáka.

Ée ká bío mu wó 6a \*zúifùwa vǔnló wizonle na 6a le \*Sabaa zon, <sup>10</sup> á 6a zúifùwa ñúnása wee bío là a ñii na wan: «Wa làndá yi, á fo yí ko à ù lá ù dǎmu dèe 6ua, lé bío ho Sabaa lé ho zuia.» <sup>11</sup> O o ñii bía ñon 6a yi: «Yia wéera mi lé yia bía ñon mií le ï lá ï dǎmu dèe à ï varáka.» <sup>12</sup> A 6a wǎa tùara a yi: «Yia le ù lá ù dǎmu dèe ù varáka lée wée?» <sup>13</sup> Ká a ñii màhǎ yí zǔ yia wéera a, lé bío ó o Yeesu vǔnun 6a nùpua na wee ñàa mín bín tǎhǎ.

<sup>14</sup> Bún mǎn, ó o Yeesu vaá fò mín là a ñii mu le \*Dónbeení zǐ-beení lún yi, ó o bía ñon wo yi: «Loñ lon. Bío ká wán, á fo wǎa wan. Awa. Ká fo yí wi à mu búí na po bío yú fo kǎhǎ à bíní yí fo, à ù yí bíní yí wé bè-kohó.» <sup>15</sup> O o ñii wà vaá bía ñon 6a zúifùwa ñúnása yi le lé o Yeesu wéera mí. <sup>16</sup> Lé bún ñon á 6a zúifùwa ñúnása vǎ bǎráa o Yeesu yi wee sèé, bío ó o wéera a nùpue ho Sabaa zon bío yi. <sup>17</sup> Ká a Yeesu màhǎ bía ñon 6a yi: «Í Maá Dónbeení wee sá fèe, á ínén mún wee sá.» <sup>18</sup> Dén bióní so na ó o Yeesu bía bío yi, á 6a zúifùwa ñúnása wíokaa sòobáa mítén o 6úeró bío yi. Lé bío á mu yínǎn bío ó o wó

khon ho Sabaa bïo yi mí dòn, ká lé bïo ó o le le Dónbeenĩ lé mín kùrú Maá. Bũn wee zéení le o mànía mítén lè le Dónbeenĩ.

### *Le Dónbeenĩ Za pànká*

<sup>19</sup> O Yeesu wíokaa lá le bióni ò o bía nòn 6a yi: «Le í mĩ ho tũíá na mia: O Za\* yí máa wé bïo búí mítén. Bïo á bàn Maá Dónbeenĩ wee wé ò o mi, bũn lé bïo ó o wee wé. Bïo á bàn Maá wee wé búénbúén ó o mún wee wé. <sup>20</sup> Mu bon, o Maá wa a Za, á bïo ó orén mí bæere wee wé ó o wee zéení làa wo. O pá à bĩní ì zéení a lè mu bè-beera na po bïo mi mòn á 6ueé 6ó ho zuia yi, ó o ò wé, á mu ù wé mia coon. <sup>21</sup> Làa bïo sii ó o Maá wee vènináa 6a nĩ-hía à na le mukānĩ binbirĩ 6a yi, lé làa bũn sii ó o Za mún wee nanáa le mukānĩ binbirĩ bía ó o wi ò o na le yi. <sup>22</sup> O Maá mún yí máa cítii nùpue, ká a màhá nòn le cítii fló pànká búénbúén o Za yi, <sup>23</sup> bèra a na à 6a nùpua búénbúén wé kǎnbi o Za, làa bïo 6a wee kǎnbiráa o Maá. Yia yí máa kǎnbi o Za, se bànso mún yí máa kǎnbi o Maá na tonkaa wo. <sup>24</sup> Le í mĩ ho tũíá na mia: Yia wee tà jí í bióni, á dó mí sii í Maá na tonkaa mi yi, wón bànso yú le mukānĩ binbirĩ na máa vé hã làa na ká wán. Bànso á í máa cítii. O dènía ló mu húmú yi, á yú le mukānĩ binbirĩ. <sup>25</sup> Le í mĩ ho tũíá na mia: Ho pãahũ búí khii dã, ho yáá wãa dõn vó, á bía yí yú le mukānĩ binbirĩ, na ka lòn nĩ-hía á à jí le Dónbeenĩ Za tãmu. Bía á à jí mu, bán á à yi le mukānĩ binbirĩ. <sup>26</sup> Mu bon, làa bïo ó o Maá á le mukānĩ binbirĩ wee lé cǎn, lé làa bũn sii ó o wó ó o Za á le mukānĩ binbirĩ mún wee lé cǎn. <sup>27</sup> O nòn ho pànká wo yi ò o fináa le cítii, lé bïo ó o lé o \*Nùpue Za.

<sup>28</sup> «Mi yí le bïo bía ká wé mia coon, lé bïo á pãahũ búí khii dã, ká 6a nĩ-hía búénbúén á à jí a Nùpue Za tãmu, <sup>29</sup> á 6a à vèe. A bía wó mu bè-tentewà á à yí le mukānĩ binbirĩ na máa vé. Ká bía wó mu bè-kora bán júná à sí. <sup>30</sup> Inén yí dà dèe máa wé iten. I wee wé fi le cítii à héha lè í Maá jii-cúa na ó o mà nòn mi. A í cítii fló mún téréna, lé bïo á í yí máa fi le làa bïo á í sii vá yi. I wee fi le làa bïo ó o Maá na tonkaa mi sii vá yi.

<sup>31</sup> «Mu lá lé inén í dòn á wee mĩ ho tũíá í jii, á mi lá dà a pí í tũíá. <sup>32</sup> Eε ká nĩ-veere lé í sèérà, á í zũ le ho tũíá na ó o wee mĩ í jii á bon. <sup>33</sup> Minén lé bía tonkaa 6a nùpua á 6a van o Zân Batiisi cǎn, á wón vaá mà ho tũíá í jii á nòn 6a yi. <sup>34</sup> Inén wón màkóo mia à nùpue wé í bïo sèéràso. Ká í màhá bía mu bèra a na à mi dàñ kǎní.

<sup>35</sup> «Bïo ó o Zân hía wee bío ka lòn fintǎní na khoomu yenkeen, á mi tà zámakaa mu khoomu mu bïo yi ho pòn-za dèe yi. <sup>36</sup> Bïo búí wi bĩn á wee zéení bïo á í bïo karáa. Bũn po ho tũíá na ó o Zân mà í jii. Mu bïo mu lé mu bè-wénia na á í Maá le í wé, bïo á í wee wé ká, lé bũn wee zéení le lé í Maá tonkaa mi bïo bon. <sup>37</sup> A í Maá na tonkaa mi wón mí bæere mún wee mĩ ho tũíá í jii. Mi yí já a bióni, á mi mún yí zũ a. <sup>38</sup> Mi yí tà a bióni yi binbirĩ, lé bïo mi yí tà yia ó o tonkaa bïo. <sup>39</sup> Mi wee kàrán le Dónbeenĩ bióni à cikon, lé bïo mi wee leéka le lé lerén wee na à mi zũn bïo mi ì wé á à yíráa le mukānĩ binbirĩ na máa vé. Awa, lé dén bionĩ so lé ðio wee zéení bïo á í bïo karáa wéréwéré, <sup>40</sup> à mi màhá pá yí wi à mi 6uen í cǎn à yíráa le mukānĩ binbirĩ.

<sup>41</sup> «Inén màkóo mia à 6a nùpua khòní mi. <sup>42</sup> Eε ká minén bán á í zũ bïo mi karáa. Le Dónbeenĩ mi yí wa. <sup>43</sup> Í Maá lé yia á í 6uara yèni yi, á mi pá í bïo. Ká a búí màhá lá 6uara mí kùrú yèni yi, á mi ì tà wón bïo. <sup>44</sup> Minén na wi mi wé khòní mín, à mi yí wi à mi cà à ðio lé le Dónbeenĩ mí dòn à khòní mia, á à wé kaka à dérãa mi sia inén yi? <sup>45</sup> Mi yí leéka le lé inén khii kooni mia le Dónbeenĩ yahó dé. Bùeé. O \*Moyiize na mi wee lòní le o ò séení mia lé wón wee kooni mia le Dónbeenĩ yahó. <sup>46</sup> O Moyiize bïo mi lá tà kǎnkǎn, se inén á

\* 5:19 Hen ká a Yeesu sansan le Za tàá Dónbeenĩ Za se lé orén Yeesu mí bæere wee bío mítén bïo.



mi mún lá à tà bïo, lé bïo á ìnén lé yïa ó o Mɔyïize bía bïo mí vɔnna yi. <sup>47</sup> Εε κά bïo ó o túara ì dǎní yi á mi yí tà yi, á mi mún yí dà máa tà ìnén bíoní yi.»

## 6

### *O Yeesu ðiníá 6a zãamãa*

(*Matiye 14.13-21; Maaki 6.30-44; Luki 9.10-17*)

<sup>1</sup> Bún mɔn ó o Yeesu lè mí nǐ-kenínia zon ho woohũ á khú ho Kalilee vū-beenĩ mɔn, hĩa 6a mún wee ve làa Tiberiade vū-beenĩ. <sup>2</sup> A 6a minka zãamãa bò a yi, lé bïo 6a vánvárowà na ó o wee wεé à 6a mi á bïo wee wé ho yéréké. <sup>3</sup> O o Yeesu wà vaá yòora le búee búii, á yòó kará bïn lè mí nǐ-kenínia. <sup>4</sup> Mu wee wé, à 6a \*zúifùwa sánú na 6a le \*Paaki ðiró sùarãa. <sup>5</sup> O o Yeesu le mí ì loń, à 6a minka zãamãa wee buen wo yi, ó o túara a Filiipu yi: «Lé wen á wa à yí mu bè-ðínii yi á à na 6a minka nùpua na kà búenbúen yi?» <sup>6</sup> O Yeesu túara a Filiipu yi kà, lé bïo ó o wi ò o khén o kúarã, ká arén wón zū bïo ó o ò wé. <sup>7</sup> O o Filiipu bía nɔn o Yeesu yi: «Hàrí wa lá yí le wén-hãani khĩá-jun\* à vaa yà lè ho búurú búee cεεka wíníwíní, á 6a búenbúen pá máa yí.» <sup>8</sup> O o nǐ-kenínia nǐ-kéní, o Simɔn Piere bãn za Andere á bía nɔn o Yeesu yi: <sup>9</sup> «Yàrónza búii wi hen á 6a cezàwa bùaa jun, lè ho búurú bi-zàwa bïo hònú na wó lè mu bïo búii na 6a le ooze† dũmu á wi cǎn. Ká lée webio á bún ñ wé lè 6a minka zãamãa na kà?» <sup>10</sup> O o Yeesu wãa bía: «Mi bío le 6a búenbúen lii kεεní.» Le jíní sà le lùe mu yi boo, á lé ðén 6a wãa líi kará wán. Ba báawa mí ðòn á à yí muaaseé hònú síi. <sup>11</sup> O o Yeesu fó ho búurú bi-zàwa, á ðó le Dónbeenĩ bárakà, ò o nɔn ho le 6a sankã na bĩa kará bïn búenbúen yi. Lé bún bãn síi ó o mún wó lè 6a cezàwa, á 6a búenbúen dú làa bïo 6a sĩa vá yi. <sup>12</sup> Bïo 6a búenbúen dú sù, ó o Yeesu bía nɔn mí nǐ-kenínia yi: «Mí yí ðía le bïo dú ká à yáa. Mí khuii mu búenbúen.» <sup>13</sup> A 6a khuiira mu, á ho ooze búurú bi-zàwa bïo hònú bïo na là ká á sú hã sàkíwã píru jun. <sup>14</sup> Bïo 6a nùpua mɔn mu yéréké bïo na ò o wó, á 6a bía: «O nǐi na kà 6εntĩn lé le \*Dónbeenĩ ji-cúa fεero, yïa lá ko ò o buen ho ðímíjã yi.» <sup>15</sup> Bïo ó o Yeesu zūna le 6a nùpua búee fé mí á à wé lè mí bée lè ho pánkã, ó o tĩn wà yòora le búee wán mí ðòn.

### *O Yeesu varãkaa mu jumú wán*

(*Matiye 14.22-27; Maaki 6.45-52*)

<sup>16</sup> Ho ziihũ, ó o Yeesu nǐ-kenínia wà lion ho vū-beenĩ jii, <sup>17</sup> á líi zon ho woohũ wee khí lè ho \*Kapεεnyuumu lóhó cǎn. Ho tá hũn ká a Yeesu ðĩn yí búee ðãn 6a. <sup>18</sup> Ho pinpiró wee vã lè mí pánkã, á ho vū-beenĩ jumú wee yãnbónka. <sup>19</sup> Bïo 6a vá zon á à yí lòn kilomεeterewa bïo hònú táa bïo hẽzn síi lè le bɔnɔbɔore‡, á 6a mɔn o Yeesu ò o wee varãka mu jumú wán wà búee sùarã 6a yi, á 6a zãna. <sup>20</sup> O o Yeesu bía nɔn 6a yi: «Mu lé ìnén, mi yí zǎn.» <sup>21</sup> A 6a wãa wi 6a bío le o Yeesu yòo zo ho woohũ yi, à bún 6a ðεenia ðãn hen na 6a wee va yi vó.

### *O Yeesu ka lòn ðĩnló na wee na le mukãní binbiri*

<sup>22</sup> Mu tá na lée tɔn, á 6a zãamãa na khíi wi lè ho vū-beenĩ mɔn á zūna le lée woohũ dà-kéní mí ðòn lá wi bïn. Ba zūna le o Yeesu yí zon ho woohũ lè mí nǐ-kenínia, ká lé 6arén wà mí ðòn. <sup>23</sup> Εε ká wonna búii ló ho Tiberiade lóhó yi búee ðãn ho lahó na ó o Yeesu ðó le Dónbeenĩ bárakà ò o nɔn ho búurú 6a là

\* **6:7** Le wén-hǎnló dà-kéní wee yí o nùpue nǐ-kéní wizon-kùure sámú sãání. † **6:9** Ooze: Mu lée bè-vãníi búii na 6a zúifùwa hĩa wé vã à wé lè 6a nãwa ðĩnló. Ho ooze mu dũmu á 6a nǐ-khenia wee è wé lè ho búurú. Horén dũmu yãwã sí. ‡ **6:19** Ho Kalilee vū-beenĩ: Ho vū-beenĩ mu tóntómú á à yí kilomεeterewa bɔnɔ síi, ká ho bùaaró á à yí kilomεeterewa píru jun síi.

yi. <sup>24</sup> Bío 6a zãamãa mɔn ò o Yeesu mía bín, ó o nì-kenínia mún mía bín, á 6a yòò zon hǎn wonna so yi nɔn ho \*Kapεεnyuumu lóhó, á wà khíi cà a.

<sup>25</sup> Bío 6a bíníia khíi yú a Yeesu ho vū-beenĩ mɔn, á 6a wee tùa wo yi: «Nì-kàránlo, fo 6uara hen ðià?» <sup>26</sup> Ó o Yeesu bía nɔn 6a yi: «Le í mĩ ho tũíá na mia: Mi wee cà mi yínɔn bío mi zūna mu yéréké bío na á í wó 6àn kúará, ká lé bío mi yú ho búurú á là sù bío yi. <sup>27</sup> Mi wé yí sá ho ðínló na dà wee yáa bío yi, ká mi wé sá hĩa yí máa yáa bío yi, hón na wee na le mukānĩ binbirĩ na máa vé. Hón ðínló so lé o Nùpue Za á à na ho mia, lé bío ó orén lé yia ó o Maá Dónbeenĩ zéenia bío le mí nɔn mu bío 6úen6úen wéró pánká yi.» <sup>28</sup> A 6a tùara a yi: «Lé ho tonló yén á le Dónbeenĩ wi à wa sá?» <sup>29</sup> Ó o Yeesu bía nɔn 6a yi: «Bío le Dónbeenĩ le mi wé, lé à mi dé mi sĩa yia le tonkaa yi.»

<sup>30</sup> Bío ó o bía ká síi, á 6a bía nɔn wo yi: «Ūnén 6èn lé mu yéréké bío yén fo dà à wé á wa à mi á à dérãa wa sĩa foñ? Wé mu 6úi le wa mi! <sup>31</sup> Pãahũ na á wàn 6úaawa hĩa wi ho tá henĩ yi, á 6a yú ho \*maane á là, làa bío mu túararãa le Dónbeenĩ bionĩ vūahũ yi: «O hĩa nɔn ho ðínló na ló ho wáayi 6a yi á 6a dú.Š» <sup>32</sup> Ó o Yeesu 6èn bía nɔn 6a yi: «Le í mĩ ho tũíá na mia: Mu yínɔn o \*Mɔyiize lé yia hĩa nɔn ho búurú na ló ho wáayi mia. Lé í Maá Dónbeenĩ nɔn ho mia. Lé orén mún wee na ho ðínló binbirĩ na ló ho wáayi mia. <sup>33</sup> Mu bon, ho ðínló binbirĩ na le Dónbeenĩ wee na lé yia ló ho wáayi lion. Lé orén wee na le mukānĩ binbirĩ ho ðímíjãsa yi.» <sup>34</sup> A 6a bía nɔn wo yi: «Nì-kàránlo, wé na hón ðínló so wɛn fɛɛɛ.»

<sup>35</sup> Ó o Yeesu wãa bía nɔn 6a yi: «Ínén lé yia lé ho ðínló na wee na le mukānĩ binbirĩ. Yia bò miĩ á dó mí síi miĩ, á hĩni làa ju-hãní máa 6úe 6ànso hũúu. <sup>36</sup> Í bía mu nɔn mia le mi mɔn bío á í wó, à mi nɔn pá yí dó mi sĩa miĩ. <sup>37</sup> Bĩa á í Maá wee wé à 6a bío sí miĩ le mí nĩ-kéní kéní wé è bè miĩ. Yia bò miĩ, á í máa bío le o bíní hũúu. <sup>38</sup> Lé bío á í yí ló ho wáayi yí wà 6ueé wé í síi bío. Yia tonkaa mi lé wón síi bío á í wà 6ueé wé. <sup>39</sup> Yia tonkaa mi síi bío lé à í yí vĩnĩ bía ó o kàràfãa miĩ nĩ-kéní 6úi, ká í vèení 6a ho ðímíjã vé nònzoñ. <sup>40</sup> Mu bon, í Maá síi bío lé à bĩa 6úen6úen na fá mí yio o Za yi á dó mí sĩa wo yi, à yí le mukānĩ binbirĩ na máa vé, à í vèení 6a ho ðímíjã vé nònzoñ.»

<sup>41</sup> A 6a \*zúifùwa wãa wee khíi mí kíio yi, lé bío ó o bía le mínén lé ho ðínló binbirĩ na ló ho wáayi lion. <sup>42</sup> A 6a bía: «Yínɔn orén lé o Zozεεfu za Yeesu le? Wa zū 6àn maá lè 6àn nu. Ó o wãa à wé kaka á à bíorãa le mí ló ho wáayi lion?» <sup>43</sup> Ó o Yeesu bía nɔn 6a yi: «Mi yí khíi mi kíio yi. <sup>44</sup> Nùpue woon yí dà máa bè miĩ, ká a Maá na tonkaa mi yí 6uan wo yí 6uararãa, á ínén á à vèení 6ànso ho ðímíjã vé nònzoñ. <sup>45</sup> Bío ká lé bío túara le Dónbeenĩ ji-cúa fεεrowà vɔnna yi: «Le Dónbeenĩ khíi kàrán 6a 6úen6úen.\*» Nùpue léee nùpue na wee jí a Maá Dónbeenĩ tãmu, á wee díia mítén ò o kàrán, wón á à bè miĩ. <sup>46</sup> Bún yí máa zéení le í le nùpue 6úi mɔn o Maá. Yia ló le Dónbeenĩ cǔn 6uara, lé wón mí dòn mɔn wo. <sup>47</sup> Le í mĩ ho tũíá na mia: Yia dó mí síi wo yi, wón yú le mukānĩ binbirĩ na máa vé. <sup>48</sup> Inén lé ho ðínló na wee na le mukānĩ binbirĩ. <sup>49</sup> Mĩn 6úaawa là ho \*maane ho tá henĩ yi, εε ká bún màhã yí hò 6a húmú. <sup>50</sup> Ká ínén lé ho ðínló binbirĩ na ló ho wáayi lion. Yia dú ho, á 6ànso ò yí le mukānĩ binbirĩ na máa vé. <sup>51</sup> Inén lé ho ðínló na wee na le mukānĩ binbirĩ, hĩa ló ho wáayi lion. Yia dú ho, á 6ànso á à yí le mukānĩ binbirĩ na máa vé. Ho ðínló na á í ò na bèra a na à ho ðímíjãsa yí le mukānĩ binbirĩ, lé í sãnía.»

<sup>52</sup> Bío 6a \*zúifùwa jã hã bioní mu, á 6a wee kán mín lè mí sòobεε. Ba wee bío: «O nĩi mu dà a wé kaka a nanãa mí sãnía wɛn á wa a là?» <sup>53</sup> Ó o Yeesu bía nɔn 6a yi: «Le í mĩ ho tũíá na mia: Hen ká mi yí là a Nùpue Za sãnía, á yí jun

Š 6:31 Mi loń Lení vūahũ (Psaumes) 78.24; Léró vūahũ (Exode) 16.1-15. Ba zãamãa bía le bioní mu à zéení le o Mɔyiize lé yia hĩa nɔn ho ðínló mín 6úaawa yi. \* 6:45 Mi loń Ezayii vūahũ 54.13

o cāni, á le mukānī binbirī máa keŋ mia. <sup>54</sup> Yia là í sánia, á ñun í cāni, wón òanso yú le mukānī binbirī na máa vé. Í ò vèení òanso ho òimíŋá vé ònzoŋ. <sup>55</sup> Mu bon, ínén sánia lé ho òinlò binbirī, á í cāni lé mu bè-ñunii binbirī. <sup>56</sup> Yia là í sánia á ñun í cāni, se wón páania làa mi á ínén páania làa wo. <sup>57</sup> O Maá na tonkaa mi lé wón mí beere wee na le mukānī binbirī. A lé orén pánká yi á le mukānī binbirī mún wiráa ínén yi. Lé làa bún síi, á yia là í sánia, á òanso mún ò yí le mukānī binbirī ínén pánká yi. <sup>58</sup> Inén lé ho òinlò na ló ho wáayi lion, hón yí ka làa hĩa á mĩn òuaawa yánkaa dú bĩo síi. Bán dú hón à òa pá húrun. Ee ká yia dú ho òinlò na ló ho wáayi lion, á òanso á à yí le mukānī binbirī na máa vé.» <sup>59</sup> O Yeesu bía há bioní na ká, ká a wee kàrán òa òupua òa zúifùwa kàránlò zii ho \*Kapεenayuumu lóhó yi.

### *Le mukānī binbirī na máa vé bioní*

<sup>60</sup> Bío á bía bò a yi ñá a bioní, á òa cèrèe bía: «O ñii mu bioní òèntin hereka. Nùpue na dà à tà há yi á mia.» <sup>61</sup> O o Yeesu zūna le bía bò a yi wee kھی mí kío yi bĩo ó o bía bĩo yi, ó o bía: «Há bioní mu òoonía mia léee? <sup>62</sup> Ee ká mi òèn wáa kھی mən o \*Nùpue Za ká a bĩnia wee yòo hen na ó o ló yi òuara há? <sup>63</sup> Le Dónbeení Hácírí lé òio wee na le mukānī binbirī. O nùpue mĩten yí dà òèe máa vé. Há bioní mu na á í bía òon mia ká lé le Dónbeení Hácírí á há ló cón. Há wee na le mukānī binbirī. <sup>64</sup> Ee ká òa òuwá yèn òúii mi òahú á yí òó mí sía mii.» A mu òèn bon, mu ñúhú òúeení á bía yí òó mí sía o Yeesu yi ó o zūna bĩo, á mún zūna yia á à òé o ò na bĩo. <sup>65</sup> O o Yeesu pá bĩnia bía ká síi: «Lé bún te bío á í bía mu òon mia le nùpue yí dà máa bè mii, ká a Maá Dónbeení yí òon mu wéró pánká òanso yi.»

<sup>66</sup> A wáa lá bún ñii wán, á bía bò a yi cèrèe bĩnia o món, á yí máa bè làa wo. <sup>67</sup> O o wáa tũara mí ñi-keninia píru ñun yi: «Minén mún máa bĩni le?» <sup>68</sup> O o Simən Piere bía òon wo yi: «Núhũso, lé o yén á wa à bĩni vaá bè yi? Unén lé yia le mukānī binbirī na máa vé bioní wee lé cón. <sup>69</sup> Warén òó wa sía foŋ, á zū le unén lé yia lé le Dónbeení nùpue yi òoni òanso na le tonkaa.» <sup>70</sup> O o Yeesu bía òon òa yi: «Mu so yínóŋ ínén hueekaa minén píru ñun le? Ee ká mi ñi-kéní òúii màhá pá lé o \*Satáni nùpue.» <sup>71</sup> Mu lé o Simən Isikariote za Zudaa ó o wee bío bĩo. Mu bon, òa píru ñun mu òahú ó orén lé yia à òé o ò na.

## 7

### *O Yeesu òan zàwa yí òó mí sía wo yi*

<sup>1</sup> Bún món, ó o Yeesu tò ho Kalilee kōhú yi. O yí wi ò o zoo tè ho \*Zudee kōhú yi, lé bĩo òa \*zúifùwa ñúnása wi òa òúe o. <sup>2</sup> Bío òa zúifùwa sánú na òa le \*Búkúwá Sánú òíró wà òueé sùará, <sup>3</sup> ó o Yeesu òan zàwa bía òon wo yi: «Fo lá ko à ù lé hen à lén va ho Zudee kōhú yi, à bía bò foŋ bĩn mún mi mu bè-wénia na fo wee wé. <sup>4</sup> Nùpue na wi òa zūn wo, wón bè-wénia máa wé sánka wé. Mu bè-beera na fo wee wé, á fo ko à ù wé à òa òupua òúenòúen mi.» <sup>5</sup> Mu bon, o Yeesu òan zàwa mí beere yí òó mí sía wo yi. <sup>6</sup> O o Yeesu bía òon òa yi: «Inén á ho pāahú òin yí òon cón, ká minén bán á ho pāahú wi cón wà fēe. <sup>7</sup> Ho òimíŋá òupua yí dà máa ñin mia, ká ínén wón òa ñina, lé bío á í wee mĩ ho tũia le òa wára yí seka. <sup>8</sup> Minén lén va ho sánú òiiní. Inén wón máa va, lé bío ho pāahú òin yí òon í cón.» <sup>9</sup> O Yeesu bía hñn bioní so òon òa yi ò o kará ho Kalilee kōhú yi.

### *O Yeesu van há búkúwá sánú òiiní*

<sup>10</sup> Bío ó o Yeesu òan zàwa wà van ho sánú òiiní, ó orén mún wà van. Ká a màhá sánkaa mĩten vannáa, ò o bío yí zūn. <sup>11</sup> Ba \*zúifùwa ñúnása wee cà a ho sánú mu òiiní. Ba wee hēe tũaka hen na ó o Yeesu mu wi yi. <sup>12</sup> O Yeesu

bïo wó le wãanii làa sòobéé 6a zãamãa tãahú. Ba 6úí wee bïo le o ñii mu léé ñi-tente. Ba 6úí 6èn le o wee vïini 6a nùpua. <sup>13</sup> Ká nùpue na màhá à hení mí síi á à bïo mu wéréwéré 6a nùpua yahó wón mía, lé bïo 6a zãna 6a zúifùwa júnása.

<sup>14</sup> Ho sãnú dú zon ho tãahú lòn wizooní bïo náa síi ó o Yeesu zonnãa le \*Dónbeení zì-beení lún yi, á zoó wee kàrán 6a nùpua. <sup>15</sup> Ba zúifùwa wee wé coon o bïo yi, á 6a wee bïo: «O ñii mu kàránló jòn yí van yahó ò o pá zú le Dónbeení bíoní vãahú bïo kà síi le we?»

<sup>16</sup> O o Yeesu bía nòn 6a yi: «Bïo á ì wee kàrán làa mia á yí ló ínén ì beere cón. Yia tonkaa mi lé yia mu ló cón. <sup>17</sup> Yia tà wee wé le Dónbeení síi bïo, wón 6ànso á à zūn ká ì kàránló ló le Dónbeení cón, tàá ká ì wee bïo ì kùrú bíoní. <sup>18</sup> Yia wee bïo mí kùrú bíoní, wón wee cà le yèni. Ká yia wee cà le yèni à na yia tonkaa wo yi, wón wee mî ho tũiá, o téréna. <sup>19</sup> O \*Moyiize so yí nòn ho làndá mia le? A yia màhá wee bè ho yi mi tãahú wón mía. Léé webio nòn mi wi mi búeráa mi?» <sup>20</sup> A 6a zãamãa bía nòn wo yi: «O cíná wi foñ! Yia wi ò o 6úe fo lé o yén?» <sup>21</sup> O o Yeesu bíní lá le bíoní ò o bía nòn 6a yi: «Ì wó mu yéréké bïo dà-kéní mí dòn wa vūnló wizonle na lé ho \*Sabaa zon, á mi búenbúen wó coon mu bïo yi. <sup>22</sup> O Moyiize bò mu hení nòn mia le mi wé \*kúio mi zà-báawa, á mi yàá wee kúio 6a hàrí ho Sabaa zon. Ho làndá mu yàá yínón Moyiize 6úa ho júhú, mu lé mìn 6úawa. <sup>23</sup> Awa, ká minén dà wee kúii o za báa ho Sabaa zon, bèra a na à mi yí wé yí khe o Moyiize làndá dání yi, á léé webio nòn á mi sía wee cínáa mî, lé bïo á ì wó ó o ñi-kùure wan cun ho Sabaa zon? <sup>24</sup> Bïo mi wee mi à ñin wán cítirãa o nùpue à mi ká yi. Mí wé cítí o nùpue làa bïo téréna le Dónbeení cón.»

### *O Yeesu lé yia le Dónbeení mən lera*

<sup>25</sup> A ho Zeruzalemusa 6úí wãa wee bïo: «Éee! Yia kà so yínón o ñii na á wa júnása wi 6a 6úe le? <sup>26</sup> Nin-yia wee bïo 6a nùpua yahó, ò o 6úí yí dó mí jii wo yi. Wa júnása màhá wãa zūna le lé orén lé yia le Dónbeení mən lera léé? <sup>27</sup> Yia kà wón á warén zū léení. Ée ká yia le Dónbeení mən lera ká 6uara, á nùpue woon máa zūn hen na ó o ló yi.» <sup>28</sup> Bïo ó o Yeesu wee kàrán 6a nùpua le \*Dónbeení zì-beení lún yi, ó o bía bïo kà pónpón: «Mí so zū mi kénkén, á zū ì léení le? Inén yí 6uara ìten, ká ho tũiá poni 6ànso lé yia tonkaa mi. Mí yí zū a, <sup>29</sup> ká ínén wón zū a, lé bïo á mu lé orén á ì ló cón 6uararãa. Orén lé yia tonkaa mi.» <sup>30</sup> A 6a wãa wee cà a wïró yahó, ká nùpue woon yí wïira a, lé bïo ó o pãahú ñin yí ñin. <sup>31</sup> Ée ká 6a zãamãa mu tãahú, á 6a cèrèe jòn pá tà a bïo. Ba wee bïo: «\*Yia le Dónbeení mən lera ká 6uara, ó o so 6ueé wé yéréké bïowa na po bïo ó o ñii na kà wee wé le?»

### *Ba tonkaa 6a parowà le 6a vaa wii o Yeesu*

<sup>32</sup> A 6a \*Farizíewa 6úí jã bïo 6a zãamãa wee hũahũaaka a Yeesu dání yi, á 6a Farizíewa mu kuure lè le \*Dónbeení yankarowà júnása tonkaa 6a parowà 6úí le 6a vaa wii wo. <sup>33</sup> O o Yeesu bía: «Ì kènló mi tãahú máa wé bïo na á à mía. Hen làa cínú ká ì ì bíní ì va yia tonkaa mi cón. <sup>34</sup> Mí ká wé è cà mi, ká mi máa yí mi, á hen na á ì ì kèr yi á mi mún yí dà máa va yi.» <sup>35</sup> A 6a \*zúifùwa wee tũaka mín yi le lé wen o ò va ká mí máa yí o coon? Lé 6a zúifùwa na héera wika bia yínón 6a zúifùwa tãahú ó o màhá wi ò o lén va cón léé? O màhá wi o ò vaa kàrán bia yínón 6a zúifùwa léé? <sup>36</sup> Bïo ó o bía le wa ká wé è cà mí ká wa máa yí mí, á hen na mí ì kèr yi á wa yí dà máa va yi, bún kúarãa léé webio?

### *O Yeesu le bia le ju-hani dà buen mi cón*

<sup>37</sup> Ho sánú dí vé ǹnzòn d̀en wizonle so lé d̀io j̀úhũ wi po h̄a ká. Bũn zòn ó o Yeesu d̀in 6a z̄amáa yahó ò o bía p̀np̀n: «Hen ká ȳa le j̀u-h̄nĩ dà, à 6̀nso buen í c̀n á ì ì na mu j̀umu wo yì ó o ò j̀u. <sup>38</sup> Ȳa dó mí s̄i miĩ, làa b̄io mu túararáa le Dónbeenĩ b̄ionĩ v̄uhũ yì ká s̄i: «A wón 6̀nso s̄i á à wé lòn j̀un-d̄nĩ, á mu j̀umu na wee na le muk̄nĩ wé è tá á à lé yì.» <sup>39</sup> Mu lé le Dónbeenĩ Hácirí ó o Yeesu wee b̄io b̄io ká s̄i, d̀io á b̄ia dó mí s̄ia wo yì kh̄i yì. Mu p̄ahũ ká le Dónbeenĩ d̀in yì ǹn mí Hácirí b̄ia dó mí s̄ia o Yeesu yì, lé b̄io le Dónbeenĩ d̀in yì léra a yèni.

*Ba z̄amáa j̀i-cúa wi m̄in j̀úná yì o Yeesu b̄io yì*

<sup>40</sup> Ká 6a z̄amáa na wi b̄in j̀á a Yeesu b̄ionĩ mu, á 6a 6̀ui wee b̄io le ȳa ká wón 6̀nt̄in lé le \*Dónbeenĩ j̀i-cúa f̄ero. <sup>41</sup> Ba 6̀ui bán 6̀n le o lé \*Ȳa le Dónbeenĩ m̄n léra. Ba 6̀ui 6̀n le mu so bon ká ȳa le Dónbeenĩ m̄n léra ko ò o lé ho Kalilee k̄hũ yì le. <sup>42</sup> Mu so yì túara le Dónbeenĩ b̄ionĩ v̄uhũ yì le o \*Daviide n̄nk̄ani, là a Daviide mu 6a lóhó Beteleh̄emu lé b̄in á Ȳa le Dónbeenĩ m̄n léra ko ò o lé yì le? <sup>43</sup> A 6a z̄amáa j̀i-cúa wó m̄in j̀úná yì o Yeesu mu b̄io yì. <sup>44</sup> Ba z̄amáa mu t̄lahũ á ǹwá yèn 6̀ui wi 6a w̄i wo, ká ǹpue woon yì túaa wo yì.

*Ba z̄uif̀uwa j̀únása yì tà a Yeesu b̄io*

<sup>45</sup> B̄io 6a parowà na le Dónbeenĩ yankarowà j̀únása lè 6a Fariz̄ewa tonkaa b̄inía 6uara, á bán túara 6a yì: «Lée webio ǹn á mi yì 6uannáa wo yì 6uararáa?» <sup>46</sup> A 6a parowà b̄ia: «H̄a b̄ionĩ na ó o ǹpue mu wee b̄io 6̀n s̄i á wa d̀in yì j̀á a 6̀ui j̀ii yì yì m̄n huúu.» <sup>47</sup> A 6a Fariz̄ewa b̄ia ǹn 6a yì: «Minén mún día miten ó o kh̄a lon? <sup>48</sup> Warén j̀únása t̄lahũ lè warén Fariz̄ewa t̄lahũ á n̄-kénĩ ká so tà a b̄io le? <sup>49</sup> Ká lé 6a z̄amáa na ká mí dòn, bán na yì z̄u d̀e o M̄oyiize lándá b̄io yì, bán le Dónbeenĩ dánkánía.» <sup>50</sup> A 6a Fariz̄ewa n̄-kénĩ na 6a le Nikod̄emu, ȳa van o Yeesu c̀n ho t̄nàahũ 6̀ui, <sup>51</sup> á b̄ia ǹn 6a yì: «Wa lándá yì, á wa yì dà máa s̄inĩ ǹpue j̀úhũ ká wa yì j̀á 6̀nso j̀i-cúa, á yì z̄una ká a wó khon.» <sup>52</sup> A 6a b̄ia ǹn wo yì: «Ūnén mún wee b̄io lòn Kalilee n̄i! Kàrán le Dónbeenĩ b̄ionĩ v̄uhũ à cikon, á fo ò mi mu le \*Dónbeenĩ j̀i-cúa f̄ero n̄-kénĩ ká yì máa lé Kalilee yì.»

[ <sup>53</sup> Lé b̄in á 6a 6̀uen6̀uen wà kh̄í6on wán,

## 8

<sup>1</sup> ò o Yeesu wón wà ỳora le 6̀úee na 6a le Oliivewa 6̀úee wán.

*O h̄a-bá-fé na ó o Yeesu k̄anía*

<sup>2</sup> Mu tá na lée t̄n ȳinb̄ii b̀uir̄i, ó o b̄inía van le \*Dónbeenĩ z̄i-beenĩ lún yì, á 6a z̄amáa 6̀ueé k̄inía wo yì. Ó o líí kará ò o wee kàrán 6a. <sup>3</sup> A ho \*lándá b̄io zéenílowa lè 6a \*Fariz̄ewa 6uan o h̄aa 6̀ui na 6a z̄u yì là a bá-veere 6̀ueé zonnáa, á zoó d̀inía wo 6a ǹpua 6̀uen6̀uen yahó, <sup>4</sup> à 6a b̄ia ǹn o Yeesu yì: «N̄i-kàránlo, o h̄aa na ká 6a z̄u yì là a báa. <sup>5</sup> A wa lándá yì, ó o \*M̄oyiize bò mu henía ǹn wèn le ká wa wé yú bán h̄awa so s̄i, à wa lèeka 6a lè h̄a huua 6̀ue.\* Awa, ūnén 6̀n le we mu d̄nĩ yì?» <sup>6</sup> Ba b̄ia b̄in à kh̄uaanáa o Yeesu j̀ii yì à ȳiraa wo kooní yì. Ká a Yeesu m̄ah̄ líí lúnlúrá, ò o wee túa ho tá p̀np̀rò yì lè mí n̄n-kíza. <sup>7</sup> B̄io 6a d̀in lan wee túa wo yì, ó o líí h̄in̄n yòó d̀in, ò o b̄ia ǹn 6a yì: «Ȳa d̀in yì wó bè-kohó huúu mi t̄lahũ, à wón w̄aa lèe wo lè le huee ho yahó.» <sup>8</sup> O o Yeesu b̄inía líí lúnlúrá, á wee túa ho tá p̀np̀rò yì. <sup>9</sup> B̄io ho lándá b̄io zéenílowa lè 6a Fariz̄ewa mu j̀á h̄n̄ b̄ionĩ so, á 6a wee lén lè mí n̄-kénĩ

\* **7:42** Mi loĩ Samuw̄eele j̀un n̄i v̄uhũ 7.12; M̄isee v̄uhũ 5.1 \* **8:5** Mi loĩ Lándá zéeníló v̄uhũ (Deutéronome) 17.6-7

kéní, à búaká lè 6a nǐ-kíá, á ká a Yeesu là a háa ho tǎahú. <sup>10</sup> O o Yeesu wáa líf hínɔn yóó dǐn ò o wee bío là a háa: «O, o, háa mu, 6a nùpua mu bò làa wen? O búí mía máa síní ũ nǐhú le?» <sup>11</sup> O o háa bíá nɔn o Yeesu yi: «Núhúso, o búí mía máa síní ho.» O o Yeesu wáa bíá nɔn wo yi: «Àwa, á ìnén mún máa síní ũ nǐhú. Fo dà a lén, ká ũ 6èn yí bǐní yí wé bè-kohó.»]

### *O Yeesu ka lòn khoomu ho òmíjásá cǔn*

<sup>12</sup> O Yeesu pá bǐnía bíá bío ká nɔn 6a zǎamáa yi: «Ìnén ka lòn khoomu ho òmíjásá cǔn. Yia tà bò mǐl, se 6ànsò yú mu khoomu na wee na le mukǎní binbirí. O máa keń tǐbirí yi hùúu.» <sup>13</sup> A 6a Farizǐewa bíá nɔn o Yeesu yi: «Ūnén wáa wee mǐ ho tǔiá ũ nǐi, à bǔn à bío fo wee bío á nùpue yí ko ò o tà yi.» <sup>14</sup> O o Yeesu bíá nɔn 6a yi: «Hàrí ká í wee mǐ ho tǔiá í nǐi, se bío á í wee bío ó o nùpue ko ò o tà yi. Lé bío á í zǔ hen na á í ló yi 6uararáa, á í mún zǔ hen na á í wee va yi. Ká minén bán yí zǔ í léení, á mún yí zǔ hen na á í wee va yi. <sup>15</sup> Minén wee fí 6a nùpua cítíi fló sí, ká ìnén wón máa cítí nùpue. <sup>16</sup> Ká í lá ko à í fí cítíi, á í cítíi mu nǐhú á à wé. Lé bío mu yínɔn ìnén í dòn á à fí le cítíi mu. Mu lé ìnén lè í Maá na tonkaa mi á à páaní ì fí le. <sup>17</sup> Mi làndá vǔahú yi á mu túara le ká seéràsa nùwǎ nún mà ho tǔiá mu bío dà-kéní bío yi, se bǔn bío so á nùpue ko ò o tà yi. <sup>18</sup> Ìnén wee mǐ ho tǔiá í nǐi. Á í Maá na tonkaa mi mún wee mǐ ho tǔiá í nǐi.» <sup>19</sup> A 6a túara a yi: «Mín maá mu wi wen?» O o Yeesu bíá nɔn 6a yi: «Mi yí zǔ mi, á mún yí zǔ í Maá. Ká mi lá zǔ mi, se mi mún lá à zǔn í Maá.» <sup>20</sup> O Yeesu bíá hǔn bíoní so ká a wee kàrán 6a nùpua le \*Dónbeení zǐ-beení lún yi, mu hámu kúeeníi lahó nǐsǎní. Nùpue yí wǐira a lé bío ó o páahú dǐn yí dǎn.

### *O Yeesu wee bío mí varó mín Maá cǔn bío*

<sup>21</sup> O Yeesu pá bǐnía bíá bío ká nɔn 6a yi: «Ìnén n lén á mi ì càráa mi. Éε ká mi màhá à hí lè mi bè-kora. Hen na á ìnén wee va yi, á minén yí dà máa va yi.» <sup>22</sup> A 6a \*zúifùwa wee bío mín yi: «O wi ò o búe mítén léé? Bío ó o màhá le hen na mínén wee va yi á warén yí dà máa va yi.» <sup>23</sup> O o Yeesu bíá nɔn 6a yi: «Minén ló ho tá yi. Ká ìnén ló ho wáayi. Minén bío sǎ ho òmíjásá na ká yi, ká ìnén wón bío yí sǎ ho yi. <sup>24</sup> Lé bǔn te bío á í le mi ì híráa lè mi bè-kora. Mu bon, hen ká mi yí tà le ìnén lé yǐa wi fέεε, á mi ì hí lè mi bè-kora.» <sup>25</sup> A 6a túara a yi: «Ūnén lé o yén?» O o Yeesu bíá nɔn 6a yi: «Í wee bío mu na mia fέεε hàrí mu nǐhú búεení. <sup>26</sup> Í dà à bío bío cèrèε mi dǎní yi, á dà à fí le cítíi mi bío cèrèε wán. Ká yǐa tonkaa mi lé ho tǔiá poni 6ànsò, á bío á í nǐa a cǔn, bǔn lé bío á í wee bío na ho òmíjásá yi.»

<sup>27</sup> Ba yí zǔ ká lé o Maá Dónbeení ó o wee bío bío. <sup>28</sup> O o Yeesu wáa bíá nɔn 6a yi: «Ká a \*Nùpue Za á mi can le búεení wán hónía fàrá, bǔn ká mi ì zǔn ká ìnén lé yǐa wi fέεε. A mi ì zǔn ká í yí máa wé bío woon íten. Bío á í Maá bíá nɔn mǐl, bǔn lé bío á í wee bío. <sup>29</sup> Í Maá na tonkaa mi á wi làa mi, o yí día mi í dòn, lé bío á í wee wé bío sí a yi fέεε.» <sup>30</sup> Bío ó o Yeesu wee bío ká, á 6a nùpua cèrèε dó mí sía wo yi.

### *Le Dónbeení tǔiá poni wee wé ó o nùpue keń mítén*

<sup>31</sup> O o Yeesu wáa bíá nɔn 6a zúifùwa na dó mí sía wo yi: «Ká mi wee bè í bíoní yi, se mi màhá lé í nǐ-kenínia bío bon. <sup>32</sup> Mi ì zǔn ho tǔiá poni binbirí na ló le Dónbeení cǔn. Lé bǔn n wé á mi ì keń mítén.» <sup>33</sup> A 6a bíá nɔn wo yi: «Warén lé o \*Abarahaamu mǎnmánía. Wa yí wó a búí wobáaní yí mɔn. A léé webio nɔn á ūnén bíaráa le wa à keń waten?» <sup>34</sup> O o Yeesu bíá nɔn 6a yi: «Le í mǐ ho tǔiá na mia: Nùpue léé nùpue na wee wé mu bè-kora wón ka lòn wobá-nǐi mu bè-kohó níi yi. <sup>35</sup> A mi zǔ le o wobá-nǐi bío yí sǎ ho zǐ-nǐhú yi fέεε. Ká a za na ton ho zǐ-nǐhú yi, wón bío sǎ ho yi fέεε. <sup>36</sup> Ká le Dónbeení Za wáa wó mia lè

6a nùpua na wi mítén, á mi ì wé mítén binbirí. <sup>37</sup> I zū le mi lé o Abarahaamu m̀ǹm̀ǹǹǹ, ɛɛ ká mi màhã wee cà à mi búe mi, lé b̄io á b̄io á ì wee kàrán làa mia yí máa zo mia. <sup>38</sup> B̄io á ì Maá zééní làa mi, lé b̄un á ì wee b̄io, ká minén b̄èn wee wé b̄io á m̄n maá b̄ia n̄n mia.» <sup>39</sup> A 6a b̄ia n̄n wo yi: «Warén wàn maá lé o Abarahaamu.» O o Yeesu b̄ia n̄n 6a yi: «Ká mi lá lé o Abarahaamu zàwa b̄io bon, se mi lá wee wé hã wárá na ó o Abarahaamu wó 6àn síi. <sup>40</sup> A mi yí máa wé h̄n, à mi wi mi búe ìnén na mà ho t̄iá poni n̄n mia, h̄a na á ì j̄á ì Maá Dónbeen̄ c̄n. B̄un ó o Abarahaamu yí wó. <sup>41</sup> Mi wee wé m̄n maá wárá.» A 6a b̄ia n̄n wo yi: «Wàn maá lé le Dónbeen̄ mí dòn. Wa yín̄n̄ z̄in̄ zàwa.» <sup>42</sup> O o Yeesu b̄ia n̄n 6a yi: «Ká m̄n maá lá lé le Dónbeen̄, á mi lá à war̄ mi, lé b̄io á ìnén ló le Dónbeen̄ c̄n buara. I yí buara ìten. Lé lerén tonkaa mi. <sup>43</sup> B̄io n̄n á mi yí máa z̄urnáa hã b̄ioní na á ì wee b̄io na mia kúará lé mu yén? Lé b̄io á mi yí wi mi j̄í hã. <sup>44</sup> Ȳia lé m̄n maá lé o \*Satāni. A m̄n maá s̄i b̄io lé b̄un á mi wi à mi wé. O lé o ñi-b̄ue h̄arí ho ðim̄j̄á lénlò p̄ahũ. O yí dà máa m̄i ho t̄iá poni, lé b̄io á t̄iá poni mía wo yi. Hen ká a f̄a le sabéré, se lé orén mí b̄ere s̄i ó o wee zééní, lé b̄io ó o lé o sab̄in-f̄taalo. Orén lé ȳia á hã sab̄ioní wee lé yi. <sup>45</sup> ɛɛ ká ìnén wee m̄i ho t̄iá poni, lé b̄un n̄n á mi yí t̄ará ì b̄ioní yi. <sup>46</sup> Minén t̄ahũ, ó o 6úí so dà a b̄io le ì wó bè-kohó le? Ká ì wee m̄i ho t̄iá poni, á léé webio n̄n mi yí t̄ará ì b̄ioní yi? <sup>47</sup> B̄ia na lé le Dónbeen̄ zàwa binbirí wee wé j̄í le Dónbeen̄ b̄ioní. ɛɛ ká minén yín̄n̄ le Dónbeen̄ zàwa, lé b̄un n̄n mi yí máa j̄ináa le b̄ioní.»

### *O Yeesu le m̄nén po a Abarahaamu*

<sup>48</sup> A 6a \*zúifùwa b̄ia n̄n wo yi: «À b̄un wa t̄iá s̄i à wa b̄io le fo lé o \*Samar̄ii ñi†, á wa mún t̄iá s̄i à wa b̄io le o c̄iná wi foñ.» <sup>49</sup> O o Yeesu b̄ia n̄n 6a yi: «Ìnén á c̄iná mía yi. I Maá lé ȳia á ì wee k̄nbi. Ká minén bán wee z̄ar̄ m̄i. <sup>50</sup> Ìnén yí máa b̄io le nùpue dé cùkú m̄i. O 6úí wi á à b̄io le 6a dé ho m̄i, á lé wón mún lé o cítí-fi. <sup>51</sup> Le ì m̄i ho t̄iá na mia: Ȳia tà bò ì b̄ioní yi, á 6ànso máa hí máa cén.»

<sup>52</sup> A 6a zúifùwa b̄ia n̄n wo yi: «Hã laa na kà wán, á wa w̄a láa mu yi k̄n̄k̄n̄ le o c̄iná wi foñ. O \*Abarahaamu h̄urun, á le \*Dónbeen̄ j̄i-cúa f̄erowà h̄urunka. A ùnén pá wee b̄io le ká ȳia tà bò ù b̄ioní yi á 6ànso máa hí máa cén. <sup>53</sup> Ùnén b̄èn wee leéka le ù j̄uhũ so wi po a Abarahaamu le? Wón h̄urun, á le Dónbeen̄ j̄i-cúa f̄erowà mún h̄urunka, á ùnén b̄èn wee leéka le fo lée wée?»

<sup>54</sup> O o Yeesu b̄ia: «Ì lá wee dé ho cùkú ìten yi, se mu j̄uhũ mía. Ȳia wee dé ho cùkú m̄i lé ì Maá, ȳia mi le o lé m̄n Dónbeen̄. <sup>55</sup> A mi j̄n̄n̄ yí zū a. Ká ìnén wón zū a. I lá le ì yí zū a, se ì lé o sab̄in-f̄taalo lè mi b̄io síi. ɛɛ ká ì zū a, á wee bè o b̄ioní yi. <sup>56</sup> M̄n maá Abarahaamu h̄ia wee leékaa le mí ì mi ì buenlò, ó o z̄amaka mu b̄io yi. O o 6èn m̄n ì buenlò, á s̄i wan mu b̄io yi.» <sup>57</sup> A 6a zúifùwa b̄ia n̄n wo yi: «Ùnén na lúlúio máa yí ho 6úará-j̄un làa píru á m̄n o Abarahaamu wen?» <sup>58</sup> O o Yeesu b̄ia n̄n 6a yi: «Le ì m̄i ho t̄iá na mia: O Abarahaamu á à b̄io le mí ì te, à b̄un à ìnén wi.»

<sup>59</sup> A 6a w̄a s̄ekaa hã huua le mí ì lèeka làa wo á à búe. O o Yeesu sà mítén ló le \*Dónbeen̄ z̄i-been̄ lún yi lée wà.

## 9

### *O Yeesu w̄éra a ñi na ton ká a lé o muíi*

† 8:48 Samar̄ii ñi: Ba zúifùwa c̄n á 6a Samariisa yí máa ce le Dónbeen̄ yahó. Ba yí máa bè le Dónbeen̄ làndá yi. Ba von o Yeesu lè le yèni mu hen á là làa wo.

<sup>1</sup> Bïo ó o Yeesu lè mí nǐ-kenínia wee khií, á 6a fò mín làa nǐi búii na ton ká a lé o muui. <sup>2</sup> O o nǐ-kenínia tùara a yi: «Nǐ-kàránlo, lée webio nǎn ó o nǐi na ká ton ká a lé o muui? Lé orén kùrú bè-kora bïo yi lée, tàá lé 6àn nùwá bè-kora bïo yi?» <sup>3</sup> O o Yeesu bía nǎn 6a yi: «Mu yínǎn orén bè-kora bïo yi, á mu mún yínǎn 6àn nùwá bè-kora bïo yi. O nǐi mu ton ká a lé o muui, lée bèra a na à bïo le Dónbeenǐ dà a wé à 6a nùpua búenbúen mi a yi. <sup>4</sup> Bïo mu khoomu wi há làa na ká wán, á wa ko wa wé le Dónbeenǐ na tonkaa mi bè-wénia. Le tibírí háa wi, á nùpue máa dàń máa wé bïo búii. <sup>5</sup> Bïo á ì wi ho ðímíjǎ yi há làa na ká wán, á ì ka lòn khoomu ho yi.» <sup>6</sup> Bïo ó o Yeesu bía hǎn bíoní so vó, ó o pǔinía mí jinsǎní, á khan lè le tǐní, á khiira là a muui yǐo, <sup>7</sup> ò o bía nǎn wo yi: «Lén vaa sɛɛ ũ yahó le súeeníi la-beenǐ na 6a le Silowee yi.» (Ho Silowee mu kúará le «tonkaro».) O o muui wà vaa sɛɛra mí yahó, á bǐnía wee buen, ò o wee mi. <sup>8</sup> A bǐa làa wo kará 6ó mín yi, làa bǐa láa wee wé mi a ká a wee fioka, á wǎa wee tùaka mín yi: «Yia ká so yínǎn o nǐi na láa wee wé kɛɛní fioka le?» <sup>9</sup> A 6a búii le mu lé orén. Ba búii 6èn le mu yí bon, le o làa wo bonmín. O o nǐi le mu lé mínén. <sup>10</sup> A 6a tùara a yi: «Fo wó kaka wee mináa?» <sup>11</sup> O o nǐi bía nǎn 6a yi: «O nǐi na 6a le Yeesu, lé wón khan le tǐní lè mí jinsǎní, á khiira lè ì yǐo, ò o le ì lén vaa sɛɛ ì yahó ho Silowee yi. A ì wà van bǐn vaa sɛɛra ì yahó, á ì wee mi.» <sup>12</sup> A 6a tùara a yi le o nǐi mu wi wen, ó o le mí yí zǔ.

#### *Ba Farizíewa wee tùaka a muui yi là a waró bïo*

<sup>13</sup> A 6a bò là a nǐi na láa lé o muui vannáa 6a \*Farizíewa cǎn. <sup>14</sup> Yaa bïo ó o Yeesu khan le tǐní lè mí jinsǎní á wɛɛra a nǐi yǐo, á wó ho \*Sabaa zon. <sup>15</sup> Lé bǔn nǎn á 6a Farizíewa 6èn sǎa wee tùà o nǐi yi làa bïo wó wó ó o wee mináa. A wón bía nǎn 6a yi: «O khiira le tǐ-sio lè ì yǐo, á ì sɛɛra ì yahó, á ì wǎa wee mi.» <sup>16</sup> A 6a Farizíewa nùwá yɛn búii wǎa bía: «O nǐi na wó bïo ká á Dónbeenǐ yí tonkaa, lé bïo ó o yí bò ho Sabaa làndá yi, ò o sá ho tonló.» Ba búii bán 6èn wee bío: «Bè-kora wéro so dàa wee wé yéréké bïo na wee zéeni le Dónbeenǐ pánká na á yia ká wó 6àn síi le?» A 6arén jǐ-cúa bǐnía wi mín júná yi. <sup>17</sup> A 6a bǐnía tùara a nǐi yi: «Lé mu yén ũnén 6èn wee leéka o nǐi mu dǎní yi, bïo á lé orén wɛɛra ũ yǐo?» A wón bía: «O nǐi mu lé le \*Dónbeenǐ jǐ-cúa fɛɛro.»

<sup>18</sup> Bïo ó o nǐi láa lé o muui, á yǐo bǐnía wee mi, á 6a zúifùwa júnáasa yí tà yi. <sup>19</sup> A 6a von 6àn nùwá wee tùà yi: «Yia ká lé mínén te mi za le? Lé orén á mi le o ton ká a lé o muui le? A mu wó kaka ó o wee mináa?» <sup>20</sup> O o nǐi 6àn nùwá bía: «Lé warén te wa za, á ton ò o lé o muui. <sup>21</sup> Ká bïo wó wó ó o wee mináa á wa yí zǔ, á yia wɛɛra a yǐo á wa mún yí zǔ. Mi tùà wo yi, o yǐo tǎn, o dàa wee bío mí bïo mítén.» <sup>22</sup> Ba bía ká síi lé bïo 6a zǎna 6a zúifùwa júnáasa. Bán wó le jǐi le ká nùpue bía wéréwéré 6a nùpua yahó le o Yeesu lé \*Yia le Dónbeenǐ mǎn léra, á 6ànsò 6a à hè lè mí kàránló zǐi zoró. <sup>23</sup> Lé bǔn nǎn á 6àn nùwá bíaráa le 6a tùà orén mí bæere yi, le o yǐo tǎn.

<sup>24</sup> A 6a zúifùwa júnáasa bǐnía von o nǐi na láa lé o muui, á bía nǎn wo yi: «Loí le Dónbeenǐ yi à ũ 6èntǐn mǐ ho tǔiá. Warén bán zǔ le o nǐi mu lé o bè-kora wéro.» <sup>25</sup> O o nǐi bía nǎn 6a yi: «O nǐi mu lé o bè-kora wéro lée, o yínǎn o bè-kora wéro lée, bǔn á ìnén yí zǔ. Bïo dà-kéní lé bïo á ì zǔ, ì láa lé o muui, ká bïo ká wán á ì wee mi.» <sup>26</sup> A 6a bía nǎn wo yi: «Lée webio ó o wó làa fo. O wó kaka á wɛɛraráa ũ yǐo?» <sup>27</sup> O o nǐi bía nǎn 6a yi: «Ì láa bía mu nǎn mia, á mi yí jǎ lè ì cǎn. A lée webio nǎn á mi wi à ì bǐnǐ bíoráa mu na mia? Mínén yáa mún wǎa wi à mi wé o nǐ-kenínia sá?» <sup>28</sup> A 6a wee là a, à 6a bía: «Ũnén lé yia lé o nǐi mu nǐ-keníni kɛɛ. Warén bán lé o \*Mɔyíize nǐ-kenínia. <sup>29</sup> Wa zǔ le le Dónbeenǐ bía là a Mɔyíize. Ká yia ká wón á wa yí zǔ léenii.» <sup>30</sup> O o nǐi bía nǎn 6a yi: «Mu 6èntǐn lée bè-víníkanii. Mi yí zǔ a léenii, ɛɛ ká arén lé yia màhá wɛɛra ì yǐo. <sup>31</sup> Wa zǔ le le Dónbeenǐ yí máa jǐ a bè-kora wéro fioró. Ká yia wee kǎnbi le, á



wee wé le sîi bîo, wón lé yîa á le wee jí floró. <sup>32</sup> Bîo ho ðímíjǎ wi wi, á wa ðìñ yí jǎ ká nùpue na ton ká a lé o muíi ó o búí wééra yîo. <sup>33</sup> O nñi na kà lá yí ló le Dónbeení cǎn, á bîo ó o wó kà ó o lá máa ðàñ máa wé.» <sup>34</sup> A 6a bía nǎn wo yi: «Ûnén na ton lè mu bè-kora mí jii yí lé fo wee kàrán warén le?» A 6a jǎn wo ó o ló, á hò a lè mí kàránló zîi zoró.

### *Bia lé 6a muíiwà binbirí*

<sup>35</sup> Bîo ó o Yeesu jǎ á 6a hò a nñi lè mí kàránló zîi zoró, ó o wà vaá yú a, á bía nǎn wo yi: «Fo dó ù sîi o \*Nùpue Za yi le?» <sup>36</sup> O o nñi bía: «Nì-kàránlo, zéení a làa mi bèra a na á ì ðàñ dé ì sîi wo yi.» <sup>37</sup> O o Yeesu bía nǎn wo yi: «Fo mǎn wo, ìnén na wee bío làa fo lé orén.» <sup>38</sup> O o nñi wǎa bía: «Núhũso, ì dó ì sîi foñ.» O o líi búrá a yahó. <sup>39</sup> O o Yeesu wǎa bía: «Ìnén 6uara ho ðímíjǎ yi le cítíi bîo yi, bèra a na á 6a muíiwà à wé mi. Ká bîa wee mi, à bán wé 6a muíiwà.» <sup>40</sup> Bîo 6a \*Farizíewa nùwǎ yén búí na wi bín jǎ há bíoní mu, á 6a bía nǎn o Yeesu yi: «Á lé warén mún lé ùnén muíiwà le?» <sup>41</sup> O o Yeesu bía nǎn 6a yi: «Ká mi lá lé 6a muíiwà binbirí, á bè-kohó bîo lá máa mǐ máa léé mia. Éé ká bîo mi le mi wee mi, lé búñ nǎn á mu bè-kohó bîo wee mǐ lééráa mia.»

## 10

### *Le pi-loore wáhiire*

<sup>1</sup> O Yeesu bía nǎn 6a yi: «Le ì mǐ ho tǔiá na mia: Yîa yí máa zo le pi-loore yi lè le 6àn zǔajii, ká a wee zo le yi làa lòn-veere, wón 6ànso léé kǎnlo làa nñ-wàahũ. <sup>2</sup> Yîa wee zo lè ho zǔajii, wón lé o pi-pa. <sup>3</sup> Yîa wee pa le pi-loore yi wee hén le jii ò o zo. A 6a pia wee jí a cǎn. O wee ve mí pia lè 6a yènnáa à léráa ho khũuhũ. <sup>4</sup> Ká a von mí pia búenbúen 6a ló, ò o dí 6a yahó lén à 6a bè mǎn, lé bîo 6a zǔ a tǎmu. <sup>5</sup> Ká yîa 6a yí zǔ wón 6a máa bè mǎn. Ba yáá à lùwí á à khèn làa wo, lé bîo 6a yí zǔ a tǎmu.»

<sup>6</sup> O Yeesu wà ðén wáhiire so nǎn 6a yi, ká bîa ó o wà le nǎn yi màhá yí zǔna a bíoní kúará.

### *O Yeesu ka lòn pi-pa tente*

<sup>7</sup> O Yeesu pá bínia bía: «Le ì mǐ ho tǔiá na mia: Ìnén ka lòn pi-loore 6àn zǔajii. <sup>8</sup> Bîa dú ì yahó búenbúen léé kǎnlowà làa nñ-wàanna. Éé ká ì pia yí jǎ 6a cǎn. <sup>9</sup> Ìnén ka lòn zǔajii. Yîa zon làa ho, á wón ñ fen. Bànso dà wé è zo ká a lé mítén, á mún ñ yí mí bè-dínii. <sup>10</sup> O kǎnlo wón wee wé buen ho juaaló, lè ho búeró, lè ho yáaró bîo yi mí ðòn. Éé ká ìnén wón 6uara, bèra a na á ì pia yí le mukǎñ binbirí na 6àn sîi mia.

<sup>11</sup> «Ìnén ka lòn pi-pa tente. O pi-pa tente wee tà dé mí mukǎñ na mí pia bîo yi. <sup>12</sup> Ká yîa wee pa 6a pia le wáñ bîo yi, wón ká a mǎn o dakhínkhín ò o lùwí ká a día 6a, à wón yí 6a búí wiika, à bîa ká kénna. O wé lùwí lé bîo 6a pia bîo yí sǎ a yi. O yínǎñ pi-pa binbirí. <sup>13</sup> O wee sǎ le wáñ bîo yi, ká 6a pia bîo yí ciran wo.

<sup>14</sup> «Ìnén ka lòn pi-pa tente. Bîa bîo sǎ mǐ ka lòn pia. Ì zǔ 6a, á 6a mún zǔ mi, <sup>15</sup> làa bîo ó o Maá zúnáa mi á ì mún zúnáa wón bîo sîi. Ì wee dé ì mukǎñ na ì pia bîo yi. <sup>16</sup> Ì pia búí pá wi, á ðìñ yí zon le pi-loore na ká yi. Bán á ì mún ko à ì hè 6uennáa. Ba à jí ì tǎmu, á 6a à wé pi-6oohũ dà-kéní, làa pi-pa nñ-kéní. <sup>17</sup> O Maá wa mi, lé bîo á ì wee tà dé ì mukǎñ na, à bíní yíráa le. <sup>18</sup> Nùpue yí dà máa víní ìnén mukǎñ làa pánká. Ìnén lé yîa wee tà dé le na ìten. Le 6àn naló pánká wi ì cǎn, á le 6àn bíní yíró pánká mún wi ì cǎn. Bún lé bîo á ì Maá nǎn le jii le ì wé.»

<sup>19</sup> Hǎn bíoní so bîo yi, á 6a \*zúifùwa jii-cúa tǎn wó mín júná yi. <sup>20</sup> Ba tǎahũ, á 6a cèrèè wee bío bîo ká: «O cǎná wi o yi, o wee khée. Mí yí jí a cǎn.» <sup>21</sup> Ba búí

ḡèn wee bío: «Nùpue na á cíná wi yi yí dà máa bío hã bíoní na kà ḡàn síi. Cíná so dà a weé muuivà yío le?»

### *Ba zúifùwa júnása pá a Yeesu bío*

<sup>22</sup> Mu wó le tēnī pāahū, ká ḡa \*zúifùwa wee dí le \*Dónbeenī zī-beenī ceéró sánú ho Zeruzalēmu yi, <sup>23</sup> ó o Yeesu zoó wee varáka ho sànsá na ḡa le Salomōn sànsá yi, le Dónbeenī zī-beenī lún yi. <sup>24</sup> A ḡa zúifùwa wáa ḡueé kínía wo yi, à ḡa túara a yi: «Fo màhá à día wen hã yilera yi á vaá dā ho pāahū yén coon? Hen ká fo lé \*Yia le Dónbeenī mōn léra, à ū bío mu wéréwéré na wen.» <sup>25</sup> O o Yeesu bía nōn ḡa yi: «Ī bía mu nōn mia, á mi yí tà mu. Hã wárá na á ínén wee wé lè ĩ Maá pánká, lé hñn wee zéení ĩ léení. <sup>26</sup> Eε ká ḡio nōn á minén yí tàráa mu, lé ḡio á mi yí máa mĩ dé ḡia ḡio sã mĩ jii. <sup>27</sup> ḡia ḡio sã mĩ wee jí ĩ cón làa ḡio ḡa pia wee júnáa o pi-pa cón ḡio. ĩ zū ḡa, á ḡa wee bè mĩ. <sup>28</sup> ĩ wé è na le mukānī binbirī na máa vé ḡa yi. Ba ḡio máa yáa hūúu. O ḡúí máa fé ḡa ĩ níi yi. <sup>29</sup> O Maá na kàráfáa ḡa mĩ, wón po mu ḡúenḡúen, ó o ḡúí máa fé ḡa ĩ Maá níi yi máa yí. <sup>30</sup> Inén lè ĩ Maá léé dà-kéní.»

<sup>31</sup> A ḡa zúifùwa tīn khuiira hã huua le mí ì lèeka làa wo ò ḡúe. <sup>32</sup> O o Yeesu wáa bía nōn ḡa yi: «Ī wó mu bè-tentewà cērēε lè ĩ Maá pánká á mi mōn. A lé mu yén ḡio yi á mi le mi ì lèekaráa mi lè hã huua á à ḡúe?» <sup>33</sup> A ḡa bía nōn wo yi: «Mu yínōn ū bè-tente ḡúí na fo wó ḡio yi á wa le wa à lèekaráa fo lè hã huua á à ḡúe. Ká lé ḡio fo wee là le Dónbeenī. Unén nùpue káamáa á le fo lé le Dónbeenī.» <sup>34</sup> O o Yeesu wáa bía: «Mu túara mi làndá vūahū yi ká síi: ĩnén Dónbeenī bía le mi lé hã doffina.»\* <sup>35</sup> A wa jōn zū le ḡio túara le Dónbeenī bíonī vūahū yi á yí dà máa khíní yi. Wa mún zū le minén làndá yi á le Dónbeenī bía le ḡa nùpua na le nōn mí bíoní yi lé hã doffina. <sup>36</sup> Ká ínén wón ó o Maá Dónbeenī mōn léra á ĩ ḡio sã a yi á tonkaa ho dímjá yi. A mi ì wé kaka à bíoráa le ínén wee là le Dónbeenī lé ḡio á ĩ bía le ĩ lé le za? <sup>37</sup> Hen ká ĩ yí máa wé ḡio á ĩ Maá wee wé, à mi yí tà ĩ ḡio. <sup>38</sup> Ká ĩ wee wé mu, hārī ká mi le mi máa tà ĩ bíoní yi, à mi pá wáa tà ḡio á ĩ wee wé yi, bèra a na à mi zūí kénkén le o Maá páanía làa mi, á ĩ páanía làa wo.»

<sup>39</sup> A ḡa tīn le mí ì wii wo, ká a màhá porónna wà ò o día ḡa.

<sup>40</sup> O Yeesu bínía khú lè ho Zurudēn muhū mōn, hen na ó o Zān láa wee bátízé ḡa nùpua yi, á khii kará bīn. <sup>41</sup> Nùpua cērēε ḡuara a cón. Ba wee bío: «O Zān yí wó hārī yéréké ḡio dà-kéní na wee zéení le Dónbeenī pánká. Ká ḡio ḡúenḡúen na ó o bía a níi mu dānī yi ḡèntīn léé tūiá.» <sup>42</sup> A ḡa nùpua cērēε dó mí sía o Yeesu yi bīn.

## 11

### *O Lazaare húmú làa vèeró bío*

<sup>1</sup> Nii ḡúí na ḡa le Lazaare hía lò yí here. O Lazaare mu lè mín hñni nùwã jūn, o Maate là a Mari, á wi ho Betanii lóhó yi. <sup>2</sup> O Mari mu lé yia hía kúaa ho jiló na sãmu sí o Yeesu zení wán á bínía sùukaa lè mí jún-vānī.\* Lé wón ḡàn za Lazaare á lò yí here. <sup>3</sup> O o Lazaare mu ḡàn hñni mí nùwã jūn tonkaa o ḡúí le o vaa bío ḡio kà na a Yeesu yi: «Núhūso, mīn bónlo á lò yí here.» <sup>4</sup> ḡio ḡa vaá bía mu nōn o Yeesu yi, ó o bía: «Mu vāmú mu yínōn ḡio na à wé o ò hí ì cén. Mu ù wé á le Dónbeenī yèni á à lé. Mu ù wé á le Dónbeenī Za cùkú á à mi.»

<sup>5</sup> O Yeesu á wa a Maate là a Mari lè ḡàn yàró Lazaare. <sup>6</sup> Eε ká ḡio ó o já a Lazaare vāmú ḡio, ó o bínía wó hã wizooní jūn hen na ó o wi yi. <sup>7</sup> Būn mōn,

\* **10:34** Mi loí Lení vūahū (Psaumes) 82.6 \* **11:2** Mi loí Zān vūahū 12.3

ó o bía n̄n mí n̄i-kenínia yi: «Mi b̄n̄í le wa lén va ho \*Zudee k̄sh̄.» 8 Ó o n̄i-kenínia bía n̄n wo yi: «N̄i-kàránlo, yín̄n̄ b̄n̄ á 6a còonía le mí ì lèeka fo le h̄a huaa á à 6úe le? A lé b̄n̄ á ù pá wi à ù b̄n̄í va yi le?» 9 Ó o Yeesu bía n̄n 6a yi: «H̄a léèrèwa píru j̄un lé h̄a wi le wizon-kùure yi, tàá? Ká a n̄pue wee varáka le wisoni yi, ò o máa h̄uaa m̄iten, lé b̄io á mu khoomu wi. 10 Éé ká a n̄pue wee varáka ho t̄in̄ah̄ú, ò o wé h̄uaa m̄iten, lé b̄io mu khoomu mía.» 11 B̄io ó o Yeesu bía h̄n̄ b̄ioní so wó, ó o pá b̄in̄ía bía: «Wàn b̄n̄lo Lazaare d̄uma, ká ì m̄ah̄á vaá s̄in̄í a.» 12 Ó o n̄i-kenínia bía: «Hen ká a d̄uma, se o v̄am̄ú díká wee dé, o ò wa.» 13 Ó o Yeesu wi ò o b̄io le o Lazaare h̄urun. Ká a n̄i-kenínia bán wee leéka le lé mu d̄amu binbirí ó o bía b̄io. 14 Ó o Yeesu w̄a bía mu wéréwéré n̄n 6a yi: «Ó Lazaare h̄urun. 15 B̄io mu yí wó yí yú mi b̄n̄ á ì wee z̄amaka minén b̄io yi, lé b̄io á lé b̄n̄ á à na á mi ì wíoka à dér̄aa mi s̄ia m̄i. Mi w̄a wa lén va hen na ó o Lazaare mu wi yi.» 16 Ó o Toma na 6a wee ve làa Hénbéní á w̄a bía n̄n 6a n̄i-kenínia na ká yi: «Mi mún wa lén va, à vaa páaní hí làa wo.»

17 B̄io ó o Yeesu wà vaá zo ho Betanii lóhó yi, ó o j̄á à 6a le o Lazaare n̄una á yú h̄a wizoní b̄io náa. 18 Ho Betanii le ho Zeruzal̄emu yí n̄a yi mín yi. Mu máa yí kilom̄eterewa b̄io t̄in̄ sese, 19 á 6a \*zúifùwa c̄èr̄éé ló ho Zeruzal̄emu yi 6uara a Maate là á Mari c̄n̄, á wà 6ueé t̄èní b̄an̄ yàró yúmú. 20 B̄io ó o Maate j̄á à 6a le o Yeesu bò o 6uen, ó o ló lée s̄á a yahó, ò o Mari wón kará le z̄i yi. 21 B̄io ó o lée yú a, ó o bía n̄n wo yi: «N̄uh̄so, fo n̄nzoñ lá wi hen, se wàn yàró yí h̄urun. 22 Éé ká ì z̄ú le h̄a laà na kà wán pá, á b̄io 6úen6úen na fo ò fio le Dónbeení c̄n̄, á le è wé.» 23 Ó o Yeesu bía n̄n wo yi: «Mìn yàró á à vèe.» 24 Ó o Maate bía: «Ì z̄ú le ká le Dónbeení wee v̄èní 6a n̄i-hía ho d̄im̄j̄á vé n̄nzoñ, ó o ò vèe.» 25 Ó o Yeesu bía n̄n wo yi: «Ìn̄én lé ȳia wee v̄èní 6a n̄i-hía á wee na le muk̄n̄i binbirí. Ȳia dó mí s̄i m̄i, ó o muk̄n̄i á à k̄éí, h̄arí à b̄anso hí. 26 A n̄pue lée n̄pue na dó mí s̄i m̄i á yú le muk̄n̄i binbirí, wón máa hí máa cén. Maate, fo tà b̄n̄ le?» 27 Ó o Maate bía: «Ûuu N̄uh̄so, ì tà le fo lé \*Ȳia le Dónbeení m̄n̄ léra, le Dónbeení Za na ko ò o 6uen ho d̄im̄j̄á yi.»

28 B̄io ó o Maate bía b̄n̄ wó, ó o wà 6ueé von mín h̄n̄ló wee h̄um̄nkaráa: «Ó n̄i-kàránlo lée wi hen. O le ù 6uen.» 29 B̄io ó o Mari j̄á b̄io bía, ó o d̄ènía h̄n̄n bánb̄aa mà a Yeesu. 30 Mu p̄ah̄ú ò o Yeesu lá d̄in̄ yí 6ueé zon ho lóhó yi. O wi hen na ó o Maate lée s̄á a yahó yi. 31 B̄io 6a zúifùwa na lá wi le z̄i yi làa Mari, á wee h̄i o s̄i m̄n̄ wo ò o h̄n̄n bánb̄aa ló, á 6a bò a m̄n̄. Ba wee leéka le o bò ò lé le búure wán á lée wá. 32 B̄io ó o Mari vaá d̄n̄ hen na ó o Yeesu wi yi, ó o líí búrá a yahó, ò o bía n̄n wo yi: «N̄uh̄so, fo n̄nzoñ lá wi hen, se wàn yàró yí h̄urun.» 33 Ká a Yeesu m̄n̄ ò o wee wá, á 6a n̄pua na bò làa wo mún wee wá, á mu vá a yi làa s̄òb̄éé, ó o s̄ò mí yahó. 34 Ó o t̄àra 6a yi: «Lé wen á mi n̄una a yi?» A 6a bía n̄n wo yi: «N̄uh̄so, 6uen 6uee loñ.» 35 Ó o Yeesu yèn-caa wee lé. 36 A 6a zúifùwa na wi b̄n̄ á wee b̄io: «Mi loñ b̄io ó o lá wa làa wo.» 37 Ká 6a n̄w̄a yèn 6úi bán 6èn wee b̄io: «Orén na w̄éera a muíi ȳio, á so mún lá yí dà máa h̄è o Lazaare h̄um̄ú le?»

38 B̄io 6a wee va hen na le búure wi yi, ó o Yeesu á mu wíokaa vá yi làa s̄òb̄éé. Le búure mu lée 6ó-l̄e hó 6úi k̄sh̄, á j̄ii pon le le hue-beení. 39 Ó o Yeesu bía: «Mi b̄in̄í le huee lén b̄n̄.» Ó o Maate na lé ȳia h̄urun b̄an̄ h̄n̄ló, á bía n̄n o Yeesu yi: «Ó s̄amu á à wé, lé b̄io ó o wi le búure yi yú h̄a wizoní b̄io náa.» 40 Ó o Yeesu bía n̄n wo yi: «Ì so yí bía yí n̄n fon̄ le ká fo dó ù s̄i m̄i, á fo ò mi le Dónbeení c̄ukú beení le?» 41 A 6a w̄a b̄in̄ía le huee léra. Ó o Yeesu yòó dá mí yahó ho w̄ayi, ò o bía: «Ì Maá, ì wee dé ù b̄arákà, lé b̄io fo tà j̄á ì floró. 42 Ì z̄ú le fo wee j̄í ì c̄n̄ f̄éé, èé ká ì wee b̄io làa fo b̄io kà wán 6a n̄pua na k̄n̄ía m̄i ká b̄io yi, bèra a na 6a tà le lé ùn̄én tonkaa mi b̄io bon.» 43 B̄io ó o

Yeesu bía hñn bioní so wó, ó o bía pónpón: «Lazaare, buee lé.» <sup>44</sup> O o Lazaare na lá húrun bueé ló, ká a zení là a níní bá lè hã nín-kéníwà, á yahó pon yi. O o Yeesu bía: «Mi fee wo, à díá le o lén.»

*Ba zúifùwa júnása le mí ì na a Yeesu ba à búe  
(Matiye 26.1-5; Maaki 14.1-2; Luki 22.1-2)*

<sup>45</sup> Bío ba \*zúifùwa na buara a Mari cón mən bio ó o Yeesu wó, á ba cèrèε dó mí sía wo yi. <sup>46</sup> Ká ba tñahú á ba nùwá yεn búí wà vaá yú ba \*Farizíewa, á lá bio ó o Yeesu wó á fεera nən ba yi. <sup>47</sup> A ba Farizíewa lè le \*Dónbeení yankarowà júnása á von mí ninzàwa \*làndá tñiá fεerowà na ká à ba kúaa mín wán, á bía nən mín yi: «Wa bènñin ko à wa wé bio búí. O nñi mu sòobáa wee wé mu yéréké biowa dàkhíina. <sup>48</sup> Ká wa díá ó o wee wé mu, á ba nùpua búenbúen hía yèrémá à dé mí sía wo yi. A ho Oroomusa júnása á à hñn ì fi wa \*Dónbeení zí-beení, á à búe wa nìpomu jùhú.» <sup>49</sup> A ba nñ-kéní na ba le Kayiifu, yia lé le Dónbeení yankarowà jùhúso beení le lúlúure mu yi, á bía nən ba yi: «Mi yí zū bío búí mu yi. <sup>50</sup> Mi so yí zū le warén cón á mu sñaaní ò o nùpue nñ-kéní hí wa nìpomu búenbúen bio yi à mu bè yi fennáa le?» <sup>51</sup> O Kayiifu mu yí bía hã bioní mu mítén. Ká bio ó o lé le Dónbeení yankarowà jùhúso beení le lúlúure mu yi, lé bñn nən ó o wee fεε le Dónbeení jñ-cúa kà síi, le o Yeesu ko ò o hí mín nìpomu bio yi. <sup>52</sup> Mu yínən bán mí dòn bio yi. O mún ko ò o hí, à le Dónbeení zàwa búenbúen na saawaa wi ho ðímíjñá búenbúen yi, ò o vá kúee mín wán, à wé lè mu nìpomu dà-kéní.

<sup>53</sup> Lé bñn bio yi, á ba zúifùwa júnása bía tò mu wán mu zoñ le mí ì na a Yeesu ba à búe. <sup>54</sup> A lé bñn nən ó o Yeesu wáa yí máa hée ba zúifùwa tñahú à ba mi, ò o wà van ho lóhó búí na ba le Efarayiimu, hía bó le dùure yi, á vaá kará bñn lè mí nñ-kenínia.

<sup>55</sup> Hen ká ba zúifùwa sánú na ba le Paaki wà bueé dā, à ba cèrèε léka à fèn va ho Zeruzalεmu, á vaa ceé mítén à dàñ díráa ho sánú mu. <sup>56</sup> Ba nùpua wee cà a Yeesu, á wee tñaka mín yi le Dónbeení zí-beení lún yi le o Yeesu mu á à yí ì buen ho sánú ðiiní léé, tàá o máa buen. <sup>57</sup> Mu ù wé à le \*Dónbeení yankarowà júnása lè ba \*Farizíewa á nən le jñi le ká yia zū hen na ó o Yeesu wi yi, à bānsò buee bío mu, à mí wii wo.

## 12

*O Mari kúaa ho jiló na sãmu sí o Yeesu zení wán  
(Matiye 26.6-13; Maaki 14.3-9)*

<sup>1</sup> Bío á ho \*Paaki sánú díró ká hã wizooní bio hèzñn, ó o Yeesu buara ho Betanii lóhó, hen na ó o Lazaare wee lé yi, yia ó o vèenia. <sup>2</sup> Ba wee dí ho sánú o Yeesu bio yi bñn, ó o Maate wee na ho ðínló ba nùpua yi. Bía là a Yeesu páania kará ho ðínló jùhú yi ó o Lazaare wi tñahú.

<sup>3</sup> O o Mari buan ho jiló na sãmu sí á yàwá here liitere sanká màní, hía wó lè mu bio búí na ba le náàrè mí jñi yi, á bueé kúaa o Yeesu zení wán, á bñnia sùukaa lè mí jún-vñní. A ho jiló sãmu hñnən sú le zñi mu búenbúen. <sup>4</sup> O o Yeesu nñ-kenínia nñ-kéní na ba le Zudaa Isikariote, yia á à dé wo ò na, á wáa bía: <sup>5</sup> «Lée webio nən ba yí yèraráa ho jiló mu lè wén-hãani khíá-tñn, á yí nən ba nñ-khenia yi?» <sup>6</sup> O Zudaa bía bñn yínən bio ba nñ-khenia bio here wo yi, ká lé bio ó o lé o kñnlo. Ba bunbua-wári na wi o cón ó o wee lén dí. <sup>7</sup> Ká a Yeesu màhá bía: «O hãa mu á ù díá. Ho jiló mu ó o lá bàrá pan lè ì sánia wíokaró hã nùuló bio yi. <sup>8</sup> Ba nñ-khenia á à keñ làa mia fεε, ká ñnén wón máa keñ làa mia fεε.»

† 11:48 Ho pñahú mu yi, ká ho Oroomusa pñnká wi ba zúifùwa wán.

<sup>9</sup> Ba minka \*zúifùwa ná le o Yeesu wi ho Betanii yi, á 6a wà van bín. Mu yínáń o Yeesu bío yi mí dòn 6a vannáa, 6a mún wi 6a vaa mi a Lazaare na ó o Yeesu vènía. <sup>10</sup> A le \*Dónbeení yankarowà júnása mún wǎanía tò le mí ì na a Lazaare 6a à 6úe <sup>11</sup> lé bío á mu lé o Lazaare mu vèeró bío yi á 6a zúifùwa cèrèe wee yèrè má dé mí sía o Yeesu yi.

*O Yeesu zoró ho Zeruzalɛmu lóhó yi bío  
(Matiye 21.1-11; Maaki 11.1-11; Luki 19.28-40)*

<sup>12</sup> Mu tá na lée tǎn, á 6a minka zǎamáa na 6uara ho sǎnú díró bío yi, á ná le o Yeesu wà 6ueé zo ho Zeruzalɛmu, <sup>13</sup> á 6a khó há yúkúio vǎnna na 6a lée dérǎa ho cùkú wo yi 6uan, à 6a wà lée sǎ a yahó. Ba wee bío bío kà pǎnpǎn: «Le ho cùkú à bío sí le Dónbeení yi. Le o Nùhúso Dónbeení wé mu bè-tentewà làa yǎa bò o 6uen o yèni yi, o \*Isirayɛele bée.» <sup>14</sup> O Yeesu yòora a sǔnpè-bòohú 6úí, làa bío le Dónbeení bíoní vǎahú bíarǎa mu kà síi:

<sup>15</sup> «\*Sion lóhó nípomu, yí zǎn dèe.

Loń, lé ũ bée bò o 6uen,  
o yòora a sǔnpè-bòohú.»

<sup>16</sup> Pǎahú na mu wee wé yi, ó o Yeesu ní-kenínia yí zǔna mu kúarǎ. Ká pǎahú na le Dónbeení léra a Yeesu yèni yi, á 6a hácírí màhá 6uara bío le Dónbeení bíoní vǎahú bía a dǎní yi wán. A bío ho vǎahú mu bíá, lé búń ó o bío wórǎa.

<sup>17</sup> Bǎa nǎnzon pǎanía wi là a Yeesu pǎahú na ó o von o Lazaare á wón vèera ló le búure yi, bán 6úen6úen wee mǐ bío 6a mǎn túíá. <sup>18</sup> Bío mún nǎn 6a minka zǎamáa lée sǎnáa o yahó, lé bío mu yéréké bío na wee zéení le o ló le Dónbeení cǎn túíá na mà á 6a ná. <sup>19</sup> A 6a \*Farizíewa wǎa wee bío mín yi: «Mí yí mǎn mu le, mí yí dà dèe 6úí máa wé. Ba nùpua 6úen6úen wee yèrè má bè o yi.»

*O Yeesu wee bío mí húmú bío*

<sup>20</sup> Bǎa wà 6ueé 6úaaní le Dónbeení ho Zeruzalɛmu yi ho sǎnú díró pǎahú á bǎa yínáń \*zúifùwa 6úí wi tǎahú. <sup>21</sup> Ba vá 6ueé 6ó a Filiipu na wee lé ho Kalilee kǎhú lóhó na 6a le Betesayidaa yi, á bíá nǎn wo yi: «Wa wi à wa mi a Yeesu wán.» <sup>22</sup> O o Filiipu wǎa bíá mu là a Andere, á 6a mí nùwǎ jún wà vaá bíá mu là a Yeesu. <sup>23</sup> O o Yeesu bíá nǎn 6a yi: «Híà kà lé ho pǎahú na le Dónbeení á à lén o \*Nùpue Za yèni yi. <sup>24</sup> Le í mǐ ho túíá na mia: Ká ho dǎnló bɛere á yí dù, á mukǎní yí hà á bío ká yí soora, á le è dǎn kà. Ká le mukǎní hà, á bío ká soora, á le è ha há bíá na boo. <sup>25</sup> Yǎa henía mí mukǎní bío, wón á à vǎíní le. Ká yǎa yí máa cǎtí mí mukǎní bío húúu ho dímíjǎ na kà yi, wón á à yí le mukǎní binbirí na máa vé. <sup>26</sup> Yǎa wi ò o sǎ na mǐ, à wón bè mǐ. A hen na á í wi yi, á í ton-sǎ mún n kǎn yi. Yǎa wee sǎ na mǐ, wón á í Maá á à dé ho cùkú yi. <sup>27</sup> Bío kà wán, á í hácírí yáara. Lé mu yén á í bíó? Í bíó le í Maá kǎní mí le lònbee na à yí mí há laà na kà wán lée? ɛɛ ká lé búń bío yi á í jǎn 6uararǎa. <sup>28</sup> Í Maá, zéení ũ cùkú le 6a nùpua mi.» A tǎmu 6úí sǎ ná ho wáayi á bíá: «Í zéeníá í cùkú, á í pá à wíoka à zéení ho.» <sup>29</sup> Ká 6a zǎamáa na dǎn bǎn ná mu, á 6a le lée vǐohó vǎ. Ba 6úí bèn le lée tonkaro na ló ho wáayi bíá làa wo.

<sup>30</sup> O o Yeesu bínia bíá: «Mu yínáń ínén bío yi á mu tǎmu sǎ jǎnǎa. Mu lé minén bío yi. <sup>31</sup> Bío kà wán lé ho dímíjǎ na kà nùpua cítíró pǎahú. Lé bío kà wán á le Dónbeení lùwǎarǎa ho dímíjǎ na kà jùhúso. <sup>32</sup> Ká ínén 6a khíi can le 6úɛnǐ wán hóonía yòó fǎrá, á í wé á 6a nùpua 6úen6úen á à 6uen í cǎn.» <sup>33</sup> O bíá kà síi á zéeníanǎa bío ó o ò híráa síí. <sup>34</sup> A 6a zǎamáa bíá nǎn wo yi: «Wa zǔ le le Dónbeení làndá vǎahú yi á mu bíá le \*Yǎa le Dónbeení mǎn léra ko ò o kǎn bǎn fɛɛɛ, á ũ wó kaka wee bíorǎa le o \*Nùpue Za 6a ko 6a ca le 6úɛnǐ wán hóoní yòó fǎrá? A wón Nùpue Za so bèn lé o yén?» <sup>35</sup> O o Yeesu bíá mítén bío

nɔn ɓa yi: «Mi yú mu khoomu, ká ho p̄ahú na mu ù wé á yí túee. A ɓio mi yú mu khoomu, á mi wáa wé varáka mu yi, à le tìbírí h̄a yí yòoka mi wán. Mu bon, ȳa wee varáka le tìbírí yi á yí máa mi ɓio wi o yahó. <sup>36</sup> Mi tà dé mi s̄ia ȳa lé mu khoomu yi, p̄ahú na mi yú mu yi, à mi wé mu khoomu nùpua.»

ɓio ó o Yeesu bía h̄sɔn ɓioní so wó, ó o khèra vaá sà mítén ɓa yi.

### *Ba zúifùwa cèrèe pá p̄a a Yeesu ɓio*

<sup>37</sup> ɓio ó o wó mu yéréké ɓiowa cèrèe na wee zéení le o ló le Dónbeení c̄sɔn ɓa m̄ɔn mí cúee, ká ɓa pá yí dó mí s̄ia wo yi. <sup>38</sup> Mu wó ò o \*Ezayii j̄i-cúa na ó o f̄era, à j̄ii sí. O bía:

«Núhúso, lé o yén yàá dó mí s̄ii le ɓín-tente na wa wee bue yi?

A lé o yén ó o Núhúso zéeníà le mí p̄ánká?»\*

<sup>39</sup> ɓio nɔn ɓa yí dà máa tàráa mu yi, lé ɓio ó o Ezayii mu pá ɓíníà bía:

<sup>40</sup> «Le Dónbeení wó á ɓa ka lòn muuwa,  
bèra a na à ɓa wé yí mi.

Le wó á ɓa yiwa tunka

bèra a na à ɓa wé yí dàñ z̄úñ ɓio á le wee wé.

Le wó kà s̄ii bèra a na

à ɓa yí dàñ yèrémá ɓuen le c̄sɔn à le wéé ɓa.»†

<sup>41</sup> O Ezayii bía h̄sɔn ɓioní so lé ɓio ó o m̄ɔn ho cùkú na le Dónbeení á à dé o Yeesu yi, ó o bía a ɓio yi. <sup>42</sup> Eε ká ɓa \*zúifùwa ya-díwá mí bæere t̄ahú, á ɓa cèrèe j̄n̄n pá dó mí s̄ia o Yeesu yi. Ká ɓa màh̄á yí máa tà ɓio mu wéréwéré, lé ɓa \*Farizíewa ɓio yi, à ɓán yí h̄e ɓa le ɓa zúifùwa kàránlò z̄ii zoró. <sup>43</sup> Ba wa le yèni càró ɓa nùpua c̄sɔn á po le yèni càró le Dónbeení c̄sɔn.

### *Ȳa yí máa tà a Yeesu ɓioní ɓio, wón j̄uhú á à sí*

<sup>44</sup> O Yeesu bía ɓio kà p̄ɔnp̄ɔn: «Ȳa dó mí s̄ii mī, se ȳin̄n̄ ínén í dòn á ɓànsò dó mí s̄ii yi. ɓànsò dó mí s̄ii ȳa tonkaa mi yi. <sup>45</sup> Ȳa m̄ɔn mi, se lé ȳa tonkaa mi á ɓànsò mún m̄ɔn. <sup>46</sup> Ínén ka lòn khoomu á ɓuara ho ðímíj̄á yi, bèra a na ká nùpue léee nùpue na dó mí s̄ii mī, à ɓànsò yí k̄eñ le tìbírí yi. <sup>47</sup> Ká a ɓúii j̄á í ɓioní ò o yí bò h̄á yi, á mu máa wé ínén lé ȳa á à síní ɓànsò j̄uhú. Mu bon, ínén yí wà ɓueé síní ho ðímíj̄á nùpua j̄úná, ká í wà ɓueé fení ɓa. <sup>48</sup> Ȳa pá í ɓio, á yí máa tà í ɓioní yi, wón j̄uhú á à sí. H̄á ɓioní na á í bía lé h̄sɔn á à síní ɓànsò j̄uhú ho ðímíj̄á vé n̄nzoñ. <sup>49</sup> Lé ɓio á í yí bía le í p̄ánká. Ká a Maá na tonkaa mi, wón mítén lé ȳa nɔn le j̄ii mī, á zéeníà ɓio á í ò ɓio ɓinbirí le ɓa nùpua. <sup>50</sup> A í mún z̄ú le ɓio ó o wee na le j̄ii à í hení na ɓa nùpua yi, ɓún wee na le muk̄áni ɓinbirí na máa vé. H̄á ɓioní na á í wee ɓio lé h̄a ó o Maá nɔn le j̄ii le í ɓio.»

## 13

### *O Yeesu s̄era mí n̄i-kenínia zení*

<sup>1</sup> S̄áni ho \*Paaki s̄ánú díró ɓúaká, á ɓio ó o Yeesu z̄úna le mí léró ho ðímíj̄á yi à va mín Maá c̄sɔn p̄ahú d̄sɔn, á ɓià ɓio s̄a yi na wi ho ðímíj̄á yi ó o wa, ó o wíokaa zéeníà le ɓio mí wa làa ba ɓàn síi mía.

<sup>2</sup> O Yeesu le mí n̄i-kenínia lan wee dí ho z̄iihú j̄ii. A ɓún, ò o \*Satāni wó ó o Yeesu dénaló ɓio wi o Zúdaa na lé o Sim̄on Isikariote za s̄ii yi wó. <sup>3</sup> O Yeesu z̄ú le o Maá dó mu ɓio ɓúenɓúen mí níi yi. O o mún z̄ú le mí ló le Dónbeení c̄sɔn, á ɓíníà wà à va le c̄sɔn. <sup>4</sup> O o wáa líí h̄in̄on ho ðínlò j̄uhú yi, á t̄era mí ɓáká beení, ò o lá le n̄in-kéní can le mí kuio. <sup>5</sup> O o kúaa mu j̄umu le d̄eé ɓúii yi, ò o wee s̄eé mí n̄i-kenínia zení, à ɓíní s̄úuka le le n̄in-kéní na ó o can le mí kuio.

\* **12:38** Mi loñ Ezayii v̄uahú 53.1 † **12:40** Mi loñ Ezayii v̄uahú 6.10

<sup>6</sup> Bïo o ðueé dŏn o Simŏn Piere, á wŏn bía nŏn wo yi: «Núhũso, lé únén wi à ù sɛɛ ínén zení le?» <sup>7</sup> O o Yeesu bía nŏn wo yi: «Bïo á ínén wee wé bïo kà wán á únén yí zũ kúará. Ɛɛ ká fo khíi zũn mu làa mŏn.» <sup>8</sup> O o Piere bía: «Bùéé, únén máa sɛɛ í zení hũú.» O o Yeesu bía nŏn wo yi: «Ká í yí sɛɛra ù zení, á únén làa mi máa páaní bïo búí yi.» <sup>9</sup> O o Simŏn Piere wáa bía: «Núhũso, ká mu ka kà, à ù yí sɛɛ í zení mí dŏn, ká ù sɛɛ í níní lè í jũhũ.» <sup>10</sup> O o Yeesu bía nŏn wo yi: «Yia súaa, wŏn bïo búenbúen wee ce. O hía le mí ì sɛɛ bïo, se mu lé o zení. Minén bán wee ce, ɛɛ ká mu yínŏn mi búenbúen.» <sup>11</sup> O Yeesu zũ yia á à dé o ò na, lé bún te bïo ó o le ba búenbúen yí máa ce.

<sup>12</sup> Bïo ó o sɛɛra ba zení vó, ó o lá mí báká beení zǎ ò o bínia líí kará ho ðnló jũhũ yi, ò o wáa wee bïo lè mí nĩ-kenínia: «Mi so zũ bïo á ì wó kà kúará le? <sup>13</sup> Mi wee ve mi làa nĩ-karánlo, làa Núhũso, á mi tũíá sí, í lé o nĩ-karánlo á lé o Núhũso. <sup>14</sup> Ká ínén hía sɛɛra minén zení, se minén mún ko mi wé sɛɛ mín zení. <sup>15</sup> Í wó mu zéenia làa mia, bèra a na, à minén mún wé wé mu làa mín, làa bïo á ì wóráa mu làa mia. <sup>16</sup> Le í mĩ ho tũíá na mia: Ton-sá na po mí jũhũso wŏn mía. O o tonkaro na po yia tonkaa wo, wŏn mún mía. <sup>17</sup> Bïo mi zũ bún, ká mi wee wé mu, se mi júná sí.»

*O Yeesu le mi nĩ-kenínia nĩ-kéní á à dé mí ì na  
(Matiye 26.20-25; Maaki 14.17-21; Luki 22.21-23)*

<sup>18</sup> O Yeesu bía: «Mu yínŏn mi búenbúen á ì wee bïo bïo. Inén lé yia zũ bía á ì hueekaa. Ɛɛ ká bïo túara le Dónbeení bioní vũahũ yi ko mu wé à jii sí. Mu túara kà síi: «Yia làa mi páanía dú í ðnló á bínia wee fi làa mi.»\* <sup>19</sup> Í wee bïo mu na mia bïo kà wán ká mu bïo mu ðn̄ yí dŏn, bèra a na ká mu khíi dŏn, à mi tà le ínén lé yia wi fɛɛɛ. <sup>20</sup> Le í mĩ ho tũíá na mia: Nùpue na khíi ðuan í tonkaro sese, se lé ínén á ðanso ðuan sese. Á yia ðuan mi sese, se lé yia tonkaa mi á ðanso ðuan sese.»

<sup>21</sup> Bïo ó o Yeesu bía hŏn bioní so vó, ó o hácírí wíokaa yáara, ó o wáa bía wéréwéré: «Le í mĩ ho tũíá na mia: Minén nĩ-kéní lé yia á à dé mí ì na.» <sup>22</sup> Á ba nĩ-kenínia wee lońka mín yi. Ba yí zũ yia ó o wee bïo bïo. <sup>23</sup> Mu wee wé, ò o Yeesu nĩ-kenínia nĩ-kéní, yia ó o wa, á kará bó a yi. <sup>24</sup> O o Simŏn Piere bía làa wŏn lè mí níi le o tùa o Yeesu yi le lé o yén ó o wee bïo bïo. <sup>25</sup> O o nĩ-kenínii mu búera van là a Yeesu cŏn, á túara a yi: «Núhũso, lé o yén fo wee bïo bïo?» <sup>26</sup> O o Yeesu bía: «Í zoó cĩ ho búurú, ká yia á ì nŏn ho yi, se wŏn lé orén.» O o Yeesu wáa lá ho búurú zoó cá á nŏn o Zudaa na lé o Simŏn Isikariote za yi. <sup>27</sup> O Zudaa féenii lè ho búurú, ó o Satáni ðènia zon wo. O o Yeesu bía nŏn o Zudaa yi: «Bïo fo le fo ò wé, à ù wé fúa.» <sup>28</sup> Á ba nĩ-kenínia na ká t̄ahũ á nĩ-kéní wŏn yí zũ bïo nŏn ó o Yeesu bíaráa làa wo kà síi. <sup>29</sup> Bïo ó o Zudaa ba ðunbua-wárí wi cŏn, á ba búí wee leéka le o Yeesu wi ò o bïo le o vaa yà bïo ba màkóo wi yi ho sánú bïo yi. Tàá ká a Yeesu wi ò o Zudaa mu na bïo búí ba nĩ-khenia yi. <sup>30</sup> Bïo ó o Zudaa wáa fó ho búurú kà síi, ò o ðènia hĩnŏn yóó ló. Mu wee wé à ho tá hũn.

*O Yeesu bín-finle búí na ó o bía bïo henía*

<sup>31</sup> O Zudaa léró mŏndén, ó o Yeesu bía: «Hã laà na kà wán, ó o \*Nùpue Za cùkú wee mi, ó o Nùpue Za mún wee zéení le Dónbeení cùkú. <sup>32</sup> [Ká a Nùpue Za wee zéení le Dónbeení cùkú] á le mún ñ wé ó o Nùpue Za cùkú mún ñ mi, á le è wé mu hen làa cĩnú. <sup>33</sup> Í nĩ-kenínia na á ì wa làa sòobéɛ, ho p̄ahũ na á ì ì wé làa mia á yí túee. Mi khíi wé è cà mi. Ɛɛ ká bïo á ì bía nŏn ba \*zúífùwa yi, lé bún ðàn síi á ì mún ñ bïo á à na minén yi: Mi yí dà máa va hen na á ì wee va yi. <sup>34</sup> Í ì bïo bín-finle búí á à hení ì na mia: Mi wé wań mín. Mi ko mi wé

\* 13:18 Mi loń Lení vũahũ (Psaumes) 41.10

wañ mín, làa bïo á ì waráa mia bïo síi. <sup>35</sup> Ká mi wa mín, á 6a nùpua búenbúen màhá à zūn le mi lé ì ñi-kenínia.»

<sup>36</sup> O o Simōn Piere tūara a yi: «Núhúso, lé wen á fo ò va yi?» O o Yeesu bía nōn wo yi: «Hã laà na kà wán, á fo yí dà máa bè làa mi máa va hen na á ì wee va yi. Ká fo màhá khíi bè làa mi làa mǒndén.» <sup>37</sup> O o Simōn Piere bía nōn wo yi: «Núhúso, lée webio nōn á ì yí dà máa bè làa fo hã laà na kà wán? Í tà à ì ì dé ì mukānī na ū bïo yi.» <sup>38</sup> O o Yeesu bía: «Fo ò tà á à dé ū mukānī ì na ínén bïo yi kénkén le? Le ì mí ho tūiá na foñ: Sāni o kò-béé wá, ká fo bía le fo yí zū mi hã cúa-tín.»

## 14

### *O Yeesu lé yia lé ho wǎhú*

<sup>1</sup> O Yeesu bía nōn mí ñi-kenínia yi: «Mi yí yáa mi yilera. Mi dé mi sía le Dónbeenī yi, à mún dé mi sía miī. <sup>2</sup> Wán Maá zii á hã keenínia lùà cèrèe wi yi. Ká mu lá yí bon, se ì lá yí bía le ì vaá wíoka lùe á à ká làa mia. <sup>3</sup> Ká le lùe vaá wíokaa vó, á ì bīnī bueé fé mia, à mi vaa páaní keení làa mi hen na á ì keñ yi. <sup>4</sup> Mi zū ho wǎhú na wee va hen na á ì wà à va yi.»

<sup>5</sup> O o Toma bía nōn wo yi: «Núhúso, bïo wa yí zū ū veení, á wa à zūn ho wǎhú kaka?» <sup>6</sup> O o Yeesu bía nōn wo yi: «Ínén lé yia lé ho wǎhú, á lé ho tūiá poni bānso, lé ínén le mukānī binbirī wee lé cǎn. Nùpue yí dà máa va a Maá cǎn ká bānso yí ló ì wán. <sup>7</sup> Ká mi lá zū mi, ó o Maá á mi mún ñ zūn. Hã laà na kà wán, ó o Maá mi zū, á mōn wo.» <sup>8</sup> O o Filiipu bía nōn o Yeesu yi: «Núhúso, zéeni a Maá làa wen, á bīn wǎa à yí wen.» <sup>9</sup> O o Yeesu bía nōn wo yi: «Éee! Filiipu, ínén wi làa mia míana, à ū pá yí zū mi le? Yia mōn mi, se bānso mōn o Maá. A fo tīn le ì zéeni a Maá làa fo le we? <sup>10</sup> A le fo yí tà le ínén páanía là a Maá ó o Maá páanía làa mi lon? Hã bioní na á ì wee bío na mia á ínén yí te. Hã bioní mu wee lé o Maá na wi làa mi cǎn. Lé orén wee wé bïo ó o síi vá yi. <sup>11</sup> Mi tà bïo á ì bía nōn mia yi le ínén páanía là a Maá ó o Maá páanía làa mi. Ká bīn mía à mi pá wǎa tà mu bè-wénia na á ì wó á mi mōn bïo yi. <sup>12</sup> Le ì mí ho tūiá na mia: Yia dó mí síi miī, á bānso ò wé hã wára na á ì wee wé bān síi. O yáa à wé hã po hǎn, lé bïo á ì wee va a Maá cǎn. <sup>13</sup> A bïo búenbúen na mi wé è flo ì yèni yi á ì wé, bèra a na ò o Maá yèni lé ínén na lé o Za pánká yi. <sup>14</sup> Ká mi wé flora bïo búí ì yèni yi, á ì wé mu.»

### *O Séenílo veere naló bïo*

<sup>15</sup> «Ká mi wa mi, á mi wé è bè bïo á ì henía nōn mia yi. <sup>16</sup> A ínén á à flo o Maá yi, ó o na a Séenílo veere mia, ò o wé keñ làa mia féee. <sup>17</sup> O Séenílo mu lé le Dónbeenī Hácirí tūiá poni bānso, dén na á ho ñmíjása yí dà máa yí, lé bïo á 6a yí máa mi le, á yí zū le. Minén bán zū le, lé bïo le wi làa mia, á khíi keñ mia.

<sup>18</sup> «Í máa díá á mi máa wé lòn híiminí, ì ì bīnī ì buen mi cǎn. <sup>19</sup> Hen làa cīnú ká ho ñmíjása máa mi mi, ká minén bán ñ mi mi, lé bïo á le mukānī binbirī wi miī á minén le mukānī binbirī mún ñ wé yi. <sup>20</sup> Ká mu pǎahú khíi dǎn, á mi ì zūn le ínén páanía lè ì Maá, á minén páanía làa mi, á ínén páanía làa mia. <sup>21</sup> Yia wee pa ì bioní na á ì bò henía bïo, á wee bè hã yi, wón lé yia wa mi. Í Maá á à wañ yia wa mi, á ínén mún ñ wañ bānso, á wé è zéeni íten làa wo.»

<sup>22</sup> O o Zudaa, yia wi mí dòn làa Zudaa Isikariote, bía nōn wo yi: «Fo ò wé kaka à zéeni ūten làa wen ká fo máa zéeni ūten lè ho ñmíjása?» <sup>23</sup> O o Yeesu bía nōn wo yi: «Yia wa mi, wón wee bè bïo á ì wee bío yi. Í Maá á à wañ bānso, á ì Maá làa mi á à buen bānso cǎn, á bueé keñ làa wo. <sup>24</sup> Yia yí wa mi, wón yí máa bè ì bioní yi. Hã bioní na á ì wee bío ká yí ló ínén ì bæere yi. Mu lé ì Maá na tonkaa mi á hã ló yi.»



<sup>25</sup> «ĩ bía bïo kà nòn mia ho pãahũ na á ĩ wi làa mia. <sup>26</sup> Εε ká a Séenilo na lé le Dónbeenĩ Hácírí, ðio ó o Maá Dónbeenĩ á à tonka ĩ yèni yi, ðén wé è kení mia lè mu bïo búenbúen, á à bĩní ì leéka mia lè mu bïowa búenbúen na á ĩ bía nòn mia.

<sup>27</sup> «ĩ wee lén, ká ĩ màhã a na ho héerà mia. I héerà lé hĩa á ĩ wee na mia. Ho wi mí ðòn lè ho ðĩmĩná héerà. Mi yí le mi yilera yáa. Mi yí zón. <sup>28</sup> Mi ñá à ĩ bía le ĩ wee lén, ká ĩ bĩní ì búen mi cǎn. Mi lá wa mi, se bïo á ĩ bía le ĩ va a Maá cǎn á mi sĩa lá à wa bïo yi, lé bïo ó o Maá po mi. <sup>29</sup> ĩ bía mu nòn mia hã làa na kà wán, ká mu bïowa mu wéró ðĩn yí ðǎn, bèra a na, ká mu khúĩ ðǎn, à mi wíoka ðé mi sĩa mi. <sup>30</sup> ĩ máa bĩní máa bío bíoní cèrèè làa mia, lé bïo á ho ðĩmĩná na kà ñuhũso wà a búen. O yí yú pánká ĩ wán. <sup>31</sup> Εε ká ho ðĩmĩnása ko 6a zũn le ĩ wa a Maá, á bïo ó o bò henía nòn miĩ lé bún á ĩ wee wé. Mi lii hĩní, mi wa lén hen.»

## 15

### *O Yeesu lé ho èrèzén vĩndèe binbirí*

<sup>1</sup> O Yeesu bía: «ĩnén lé ho èrèzén vĩndèe binbirí, ká ĩ Maá lé ho èrèzén vĩndèe bǎnso. <sup>2</sup> Ká lakahó léé lakahó na can miĩ à ho yí máa ha, ó o ò kúii ho. Ká hĩa wee ha, hǎn búenbúen ó o wee kí, à hã wíoka wé ha lè mí sòobéε. <sup>3</sup> Làa bún síi á minén ðèenía wee ce vó lòn lakara na 6a kú ĩ kàránlò na á mi tà yi bïo yi. <sup>4</sup> Mi páaní làa mi, á ĩ mún ñ páaní làa mia. Lakahó yí ðà máa ha bia ká ho yí can le vĩndèe yi. Làa bún síi, ká minén mún yí páanía làa mi, á le Dónbeenĩ Hácírí bĩa máa keń mia.

<sup>5</sup> «ĩnén ka lòn vĩndèe, ká minén ka lòn lakara. Yĩa páanía làa mi, á ĩnén páanía làa wo, á wón bǎnso á le Dónbeenĩ Hácírí bĩa á à keń yi cèrèε. ĩnén bïo níi mía, á mi yí ðà ðèe woon máa wé. <sup>6</sup> Yĩa yí páanía làa mi ka lòn vĩndèe lakara na 6a kúiora léé kúaará. Ká hã lakara mu hon à 6a khuii hã bè mĩn wán à ðé ho ðǎhũ yi cǎ. <sup>7</sup> Ká mi páanía làa mi, á wee bè ĩ bíoní yi sese, à bïo mi wee cǎ, à mi fio, á mi ì yí mu. <sup>8</sup> Ká le Dónbeenĩ Hácírí bĩa wi mia cèrèε se mu wee zéeni le mi lé ĩ ñĩ-kenínia binbirí, á 6a nùpua búenbúen á à mi ĩ Maá cùkú mu bïo yi. <sup>9</sup> Làa bïo ó o Maá waráa mi, lé bún bǎn síi á ĩnén mún waráa mia. Mi páanía làa mi, á mi ì wíoka à zũn bïo á ĩ waráa mia. <sup>10</sup> Ká mi wee bè bïo á ĩ bò henía yi, se mi páanía làa mi á mi ì zũn bïo á ĩ waráa mia bïo, làa bïo ĩnén páanía làa a Maá á zũ bïo ó o waráa mi, lé bïo á ĩ bò bïo ó o bò henía yi.

<sup>11</sup> «ĩ bía bún nòn mia, bèra a na à ĩnén sí-wεε bǎn síi à keń mia, à mi sí-wεε ñiĩ sí. <sup>12</sup> Bïo á ĩ ì hení á à na mia lé bïo kà: Mi warí mĩn làa bïo á ĩ waráa mia bïo síi. <sup>13</sup> Nùpue na ðà à warí mĩn bǎnlowà á à poń yĩa nòn mí mukǎnĩ 6a bïo yi wón mía. <sup>14</sup> Ká mi wee bè bïo á ĩ bò henía nòn mia yi, á mi ì wé wǎn bǎnlowà. <sup>15</sup> ĩ wǎa máa bĩní máa ve mia làa ton-sáwá, lé bïo ó o ton-sá yí zũ bïo 6a ñuhũso wee wé. Mi lé wǎn bǎnlowà, lé bïo á bïo ó o Maá bía nòn miĩ búenbúen á ĩ fεera nòn mia. <sup>16</sup> Minén yí lera mi. ĩnén lé yĩa hueekaa mia á tonkaa, à mi lén vaa wé hã wára na se, hĩa le Dónbeenĩ Hácírí bia wee mi yi, á bïo á à mía, bèra à na ká bïo mi wee fio o Maá cǎn ĩ yèni yi à mi yí mu. <sup>17</sup> Bïo á ĩ ì wíoka à hení á à na mia lé bïo kà: Mi warí mĩn.»

### *Ho ðĩmĩnása ñina a Yeesu lè mi ñĩ-kenínia*

<sup>18</sup> «Ká ho ðĩmĩnása ñina mia, à mi zũn le 6a ñina mi ló mia. <sup>19</sup> Ká minén lé ho ðĩmĩnása lá léé ðà-kéní, á 6a lá à warí mia làa bïo 6a waráa bïo bïo sǎ 6a yi. Bïo nòn á ho ðĩmĩnása ñinanáa mia, lé bïo á ĩ hueekaa mia á mi wi mí ðòn làa ba. Mi bïo wǎa yí sǎ ho ðĩmĩná yi. <sup>20</sup> Mi liiní mi hácírí bïo á ĩ bía nòn mia wán: «Ton-sá na po mi ñuhũso wón mía.» Ká ĩnén á 6a beéra lò, á minén á 6a

mún n̄ beé lò. Ká 6a bò b̄io á ĩ kàráanna làa ba yi, á 6a mún n̄ bè minén kàránlò yi. <sup>21</sup> Eε ká lé ĩnén b̄io yi á 6a wé è beéráa mi lò, lé b̄io 6a yí zū ȳia tonkaa mi. <sup>22</sup> B̄io á ĩ 6uara á 6ueé b̄ia làa ba á 6a p̄á, lé b̄un n̄on á mu bè-kohó b̄io wee m̄i leéra 6a yi. A b̄io kà wán, á 6a wáa yí dà máa b̄io le mí yí zū mu. <sup>23</sup> Ȳia 6ina mi, se wón mún 6ina ĩ Maá. <sup>24</sup> I lá yí wó wárá na á n̄i-veere yí dà máa wé h̄uuu 6a t̄lah̄ú, á se bè-kohó b̄io máa m̄i máa leé 6a yi. Eε ká b̄io 6a m̄on mu mí cúee, à 6a pá 6ina ĩnén, á 6ina ĩ Maá. <sup>25</sup> Eε ká b̄io túara 6a làndá yi á ko mu wé à 6ii sí: «Ba 6ina mi ká mu 6uh̄ú 6on̄ mía.»\*

<sup>26</sup> «O Séenilo kh̄ii 6uen. Orén lé le Dónbeen̄i Hácírí t̄iáa poni 6anso. I ì tonka a, ó o ò lé ĩ Maá c̄ón á à 6uen. Ká a kh̄ii 6uara ó o 6uee m̄i ho t̄iáa ĩ 6ii. <sup>27</sup> A minén mún wé è m̄i ho t̄iáa ĩ 6ii, lé b̄io mi wi làa mi h̄arí ĩ tonlò 6úakáro p̄ah̄ú.»

## 16

<sup>1</sup> «Ĭ wee b̄io b̄un na mia à mi yí b̄iní ĩ món. <sup>2</sup> Mi kàránlò ziní zoró á 6a kh̄ii wé è h̄è làa mia. H̄arí p̄ah̄ú 6úii kh̄ii d̄á, á b̄ia wee 6úe mia pá à leéka le mí wee sá na le Dónbeen̄i yi ká síi. <sup>3</sup> Ba à wé mu lé b̄io 6a yí zū a Maá Dónbeen̄i, á mún yí zū ĩnén <sup>4</sup> Ká ĩ wee b̄io mu làa mia bèra a na ká 6a kh̄ii h̄in̄on wee wé mu, à mi b̄iní leéka le ĩ b̄ia mu n̄on mia. I tonlò 6úakáro p̄ah̄ú, á ĩ yí b̄ia mu làa mia, lé b̄io á ĩ lá wi làa mia.»

### *Le Dónbeen̄i Hácírí bè-wénia*

<sup>5</sup> «H̄ã làa na kà wán, á ĩ b̄inía wee va ȳia tonkaa mi c̄ón, á mi t̄lah̄ú á n̄i-kéní ká yí túara m̄i le lé wen á ĩ wee va yi? <sup>6</sup> Eε ká lé b̄io á ĩ b̄ia mu n̄on mia lé b̄un wee vá mia. <sup>7</sup> Ká mu 6èn lé ho t̄iáa á ĩ m̄i á à na mia: Mu s̄aaaní minén c̄ón à ĩ lén. Ká ĩ yí wá, ó o Séenilo máa 6uen mi c̄ón. Eε ká ĩ van, á ĩ ì tonka a ó ò 6uen mi c̄ón. <sup>8</sup> Ká a kh̄ii 6uara, ó o 6ueé zéení le ho ðim̄j̄ása le 6a wee v̄iní m̄iten mu bè-kora, làa b̄io téréna, le le Dónbeen̄i cítii b̄io ðání yi. <sup>9</sup> O ò zéení le 6a wó mu bè-kohó, lé b̄io 6a yí dó mí s̄ia m̄i. <sup>10</sup> O ò zéení le ĩ téréna b̄io á ĩ wee va a Maá c̄ón á mi máa b̄iní máa mi mi b̄io yi. <sup>11</sup> Le Dónbeen̄i cítii b̄io ðání yi, o ò zéení le le Dónbeen̄i ðeénia cítii ho ðim̄j̄á na ká 6uh̄úso á síinia 6uh̄ú.

<sup>12</sup> «B̄io c̄èr̄eé á ĩ lá wi à ĩ b̄io na mia, ká ĩ ðin̄ máa b̄io mu lé b̄io mu here po mia. <sup>13</sup> Ká le Dónbeen̄i Hácírí t̄iáa poni 6anso kh̄ii 6ueé ðán, á le è wé á mi ì z̄un̄ le Dónbeen̄i t̄iáa poni 6úen6úen. H̄ã b̄ioní na le è b̄io máa lé lerén mí b̄eere c̄ón. Ká b̄io le 6á ĩ c̄ón 6úen6úen lé b̄un á le kh̄ii b̄io, á à bue b̄io ko à mu 6uen b̄io. <sup>14</sup> Le è zéení ĩ c̄ukú lé b̄io le è lá b̄io á ĩ le le zéení á à bue è na mia. <sup>15</sup> B̄io b̄io s̄ã a Maá yi 6úen6úen b̄io s̄ã m̄i, lé b̄un n̄on á ĩ wee b̄ioráa mu na mia le le è lá b̄io á ĩ le le zéení 6úen6úen á à bue è na mia.»

### *Mi yara s̄eró món mi s̄ia á à wa*

<sup>16</sup> «Hen làa c̄inú ká mi máa mi mi, ká c̄inú b̄un món á mi ì b̄iní ì mi mi.» <sup>17</sup> O ò n̄i-ken̄inia n̄uw̄a ȳen wee b̄io mín yi: «B̄io ká kúará léee webio coon? O b̄ia: «Hen làa c̄inú ká mi máa mi mi, ká c̄inú b̄un món á mi ì b̄iní ì mi mi» làa b̄io ó o b̄inía b̄ia: «B̄io á ĩ wee va a Maá c̄ón.» <sup>18</sup> Ho c̄inú na ó o wee b̄io b̄io kúará léee webio? Wa b̄ent̄in̄ yí zū b̄io ó o wee b̄io.»

<sup>19</sup> B̄io ó o Yeesu z̄una le 6a wi 6a túa wo yi, ó o b̄ia n̄on 6a yi: «B̄io á ĩ b̄ia le hen làa c̄inú ká mi máa mi mi, ká c̄inú b̄un món á mi ì b̄iní ì mi mi, lé b̄un b̄io yi á mi wee túakaráa mín yi le? <sup>20</sup> Awa, le ĩ m̄i ho t̄iáa na mia: Mi kh̄ii wé è wá ká mi ì z̄unz̄urá ká ho ðim̄j̄ása bán wee z̄amaka. Mi yara kh̄ii s̄è, èε ká mi yara s̄eró mu màh̄á á à yèr̄emá à wé le sí-wεε. <sup>21</sup> Hen ká a h̄ãa wee te à mu wé le lònbee o wán h̄ón p̄ah̄ú so yi. Ká a ton wó, ò o síi wa, lé b̄io ó o yú a kúnkúza. O wé n̄onsá le lònbee na yú a yi. <sup>22</sup> Minén mún b̄io ka ká. B̄io ká

\* 15:25 Mi lorí Lení v̄uah̄ú (Psaumes) 35.19; 69.5

wán, á mi yara sò, èε ká í bíní ì mi mia, hón pãahũ so ká mi sĩa á à wa. Dén sí-wεε so á nùpue máa hè yi làa mia. <sup>23</sup> Ká dén wizonle so khíi dñn, á mi máa bíní máa tũa miĩ làa bío búí. Le í mi ho tũiá na mia: Bío búenbúen na mi khíi fio o Maá cón í yèni yi ó o ò na mia. <sup>24</sup> Mi lá òn yí flora bío búí í yèni yi. Mi wé fio, á mi ì yí, bèra a na à mi sí-wεε nĩ sí.

<sup>25</sup> «Í wà hã wàhio á bíarãa bío ká búenbúen nòn mia. Ká pãahũ búí khíi dã, ká í máa wé è wà wàhio máa na mia. Í khíi wé è bío bío bío ciran o Maá wéréwéré á à na mia. <sup>26</sup> Ká hón pãahũ so khíi dñn, á mi wé è fio o Maá Dónbeenĩ yi í yèni yi. Í máa bío máa na mia le í wé è fio o Maá mu yi mi bío yi. <sup>27</sup> Mu bon. O Maá Dónbeenĩ mí bεere wa mia, lé bío mi wa mi á tà le í ló a cón bío bon á buara. <sup>28</sup> Í ló a cón á buara ho ðímíjã yi. Bío ká wán, á í wee lé ho ðímíjã yi á à bíní ì va a Maá cón.» <sup>29</sup> Ó o nĩ-kenínia bía nòn wo yi: «Ó, o! Fo màhã wãa wee bío làa wεn wéréwéré ká fo máa wà wàhio. <sup>30</sup> Bío ká wán, á wa wãa zũ le fo zũ mu bío búenbúen. Ú màkóo mía à ù pa le o búí tũa foñ. Bũn lé bío nòn á wa tà le fo ló le Dónbeenĩ cón bío bon.» <sup>31</sup> Ó o Yeesu bía nòn ba yi: «Mi tà mu hã laà na ká wán le? <sup>32</sup> Èε ká ho pãahũ lua, ho yãá bueé dñn vó, ká mi ì kénãá á à lén mĩn júná yi á à díá mi í ðòn. Èε ká í mía í ðòn, o Maá Dónbeenĩ wi làa mi. <sup>33</sup> Í bía bũn búenbúen nòn mia bèra a na à mi yí ho héerá mi páaníló làa mi bío yi. Mi lò ò be ho ðímíjã pánkã-sũmãa nĩ yi, èε ká mi hení mi sĩa, lé í ðãrĩna hã.»

## 17

### *O Yeesu floró na ó o wó*

<sup>1</sup> Bío ó o Yeesu bía ká sii vó, ó o hóonía mí yahó ho wáayi, ò o bía: «Í Maá, ho pãahũ dñn. Wé zéeni ínén na lé ù Za cùkú, bèra a na à ínén bèn mún wé zéeni ùnén cùkú. <sup>2</sup> Fo nòn ho pánkã miĩ ba nùpua búenbúen wán bèra a na à í ðãrĩ nanãa le mukãni binbirĩ na máa vé bía búenbúen na fo kãràfãa miĩ yi. <sup>3</sup> Le mukãni binbirĩ na máa vé lé à ba zũn ùnén na lé le Dónbeenĩ binbirĩ na bàn síi mía, à zũn ínén Yeesu \*Krista na fo tonkaa. <sup>4</sup> Í wó á ba nùpua mòn ú cùkú ho tá wán ho tonló na fo le í sá á í sá á ho nĩi sú bío yi. <sup>5</sup> Í Maá, bío ká wán, á ù wé le í bíní yí ho cùkú ù nĩsãní, hĩa á í yú le ho yahó ká bío búí ðĩn yí léra.» <sup>6</sup> «Í zéenia ù bío le ba nùpua na fo hueekaa ho ðímíjãsa tĩahũ á kãràfãa miĩ. Ba bío sã foñ, ká fo kãràfãa ba miĩ, á ba bò ù bionĩ yi. <sup>7</sup> Bío ká wán á ba zũ le bío búenbúen na fo nòn miĩ á ló ùnén ù bεere cón. <sup>8</sup> Mu bon. Hã bioní na ù nòn miĩ lé hĩa á í fεera nòn ba yi. A ba tà hã yi. A ba zũna kénkén le ínén ló ù cón buara, á tà le ùnén lé yĩa tonkaa mi.

<sup>9</sup> «Í yí máa fio foñ ho ðímíjãsa búenbúen bío yi. Bĩa fo kãràfãa miĩ lé bán á í wee fio bío yi, lé bío ba bío sã foñ. <sup>10</sup> Bĩa búenbúen na bío sã miĩ á bío sã foñ, á bĩa búenbúen na bío sã foñ á mún bío sã miĩ, á í cùkú wee mi ba yi. <sup>11</sup> Inén bínía wee buen ù cón, í wãa máa keń ho ðímíjã yi, ká barén bán wi ho yi. Í Maá na bàn síi mía, pa ba yi le ù pánkã, hĩa fo nòn miĩ, bèra a na à ba wé le ðã-kéní làa bío á ùnén làa mi lé le ðã-kénínãa. <sup>12</sup> Bío á í hĩa wi làa ba, á í wó á ba bò bío á ùnén karãa yi, ù bío na fo le í zéeni. Í pan ba bío á hàrĩ nĩ-kéní yí vũnun, ká mu yínãrĩ yĩ ko ò o vĩ, bèra a na à bío túara le Dónbeenĩ bionĩ vũahũ yi à nĩi sí. <sup>13</sup> Hã laà na ká wán á í bínía wee buen ù cón, ká bío á í pá wi ho ðímíjã yi, á í wee bío hã bioní na ká búenbúen, bèra a na à barén mí bεere yí le sí-wεε na á í yú á le nĩi sú bàn síi. <sup>14</sup> Ú bioní á í fεera nòn ba yi. Ká ho ðímíjãsa màhã jina ba, lé bío ba bío yí sã ho ðímíjã yi làa bío á ínén bío yí sãnaa ho yi. <sup>15</sup> Í yí le ù lén ba ho ðímíjã yi, ká ù màhã kãní ba o \*Satãni nĩ yi. <sup>16</sup> Ba bío yí sã ho ðímíjã yi làa bío á ínén bío yí sãnaa ho yi. <sup>17</sup> Í Maá, wé á ba bío sã foñ búenbúen ù tũiá poni pánkã yi. Mu bon, ù bioní lé ho tũiá poni.

18 Bìo fo tonkaa làa mi ho òmíńńá yí, lé bǔń á ì mún wee tonkaráa ǎarén ho yí.  
19 Ìńén ì ǎere nǎn ìten foń búenbúen ǎa bío yí, ǎera a na à ǎarén ǎèn mún na mǐten foń búenbúen ù túiá poni pàńká yí.

20 «Ì yí máa fio foń ǎia dó mí sǐa mií bío yí mí òn. Ká ǎia á à dé mí sǐa mií ǎa bíoní pàńká yí, á ì mún wee fio bío yí. 21 Ì wee fio foń ǎera a na à ǎa búenbúen wé le òà-kéní. Ì Maá, làa bío á ùńén páanía làa mi, á ìńén páanía làa fo, mún wé le ǎarén páaní làa wén, ǎera a na à ho òmíńńása zǔń le lé ùńén tonkaa mi. 22 Bìo fo wó ù cùkú wee mi mií, lé bǔń ǎàn síi á ì mún wó ù cùkú mu wee mi ǎa yí, ǎera a na à ǎa wé lé òà-kéní làa bío á ìńén làa fo léé òà-kéníńá. 23 Mu bon, ìńén páanía làa ǎa, á ùńén páanía làa mi. Bǔń wó ǎera a na à ǎa páaníló làa wén jii sí, à ho òmíńńása zǔń le lé ùńén tonkaa mi, á fo wa ǎa làa bío fo waráa mi. 24 Ì Maá, ǎia fo kàràfáa mií á ì wi à ǎa kǎń hen na á ìńén ñ kǎń yí, ǎera a na à ǎa mi ì cùkú, ho cùkú na fo dó mií lé bío fo wara mi ká ho òmíńńá òń yí léra. 25 Ì Maá na téréńna, ho òmíńńása yí zǔ fo, ká ìńén wón zǔ fo, á ǎia fo kàràfáa mií zǔ le lé ùńén tonkaa mi. 26 Ì zéénía ù bío làa ǎa á ǎa zǔ fo. Ì pá à wíoka wé è zéení mu làa ǎa, ǎera a na à bío fo wa lé ìńén, à òn waminí so mún wé mi ǎarén yí, á ìńén làa ǎa páaní.»

## 18

### *O Yeesu wǐrǒ bío*

*(Matiye 26.47-56; Maaki 14.43-50; Luki 22.47-53)*

1 Bìo ó o Yeesu fíora wó, ó o Yeesu lè mí ñ-keníńia hǐnǎn ló léé wá, á waá káa ho Sedoron bonconí. Vǐnsǐa ǎuahó ǎúi wi bǐn ó o waá zon yí làa ǎa. 2 O Zúdaa na à dé o ò na zǔ ho lahó mu. Lé bío ó o Yeesu lá òn búen bǐn lè mí ñ-keníńia. 3 Ho \*Oroomu òásíwá kuure lè ǎa parowá na ǎa yankarowá júnása lè ǎa \*Farizíewa tonkaa, lé ǎan ó o Zúdaa mu wáa dú yahó ǎuararáa há vǐnsǐa ǎuahó mu yí. ǎa nùpua mu ǎuan há fǐntéena, lè há káaní na ǎa zánía, lè há fio sǐa. 4 Bìo ó o Yeesu zǔ bío á à sá a yí búenbúen, ó o vá ǎueé ǎó ǎa yí, ò o túara: «Lé o yén mi wee cà?» 5 A ǎa ǎia nǎn wo yí: «Lé o Yeesu, o Nazarete ñi.» O o Yeesu le mu lé mínén. Bǔń wee wé ká a Zúdaa na dó a nǎn wi bǐn làa ǎa. 6 Bìo ó o Yeesu ǎia le mu lé mínén, á ǎa ló lè mí mún á léé lùiorá. 7 O o Yeesu túara ǎa yí mu cúa-jun níi le lé o yén á ǎa wee cà. A ǎa le lé o Yeesu, o Nazarete ñi. 8 O o Yeesu ǎia nǎn ǎa yí: «Ì mà mu nǎn mia le mu lé ìńén. A bío mu lé ìńén mi wee cà, á mi wáa òia ǎia ká le ǎa lén.» 9 O Yeesu ǎia bǔń ǎera a na à le bíoní na ó o ǎia à jii sí: «Bia á ù kàràfáa mií, á hàrí ñ-kéní á ì yí vǐńia.» 10 Mu wee wé ò o Simǎn Piere ǎuan ho khà-tóní. O o òéńia òo ho, á hà lè le \*Dónbeení yankarowá júnhúso beení ton-sá nín-tǐaní jikāahú kúio. O ton-sá mu yéni ǎa le Malekuusi. 11 O o Yeesu ǎia nǎn o Piere yí: «Dé ù khà-tóní mí lóorè yí. Fo wee leéka le ì máa tà le lònbee na á ì Maá le le yí mi lon?»

### *Ba ǎuan o Yeesu vannáa o Aana cǎn*

*(Matiye 26.57-58; Maaki 14.53-54; Luki 22.54)*

12 A ǎa òásíwá lè mí júnhúso, lè ǎa \*zúífúwa júnása parowá wáa wǐira a Yeesu á can. 13 A yia ǎa ǎuan wo vannáa cǎn ho yahó lé o Aana. O Aana mu lé o Kayiifu ǎàn hio báa. Wón Kayiifu so lé le \*Dónbeení yankarowá júnhúso le lúlúure mu yí. 14 Lé orén hǐa zéénía ǎa zúífúwa júnása, le mu sǐaaní ò o nùpue ñ-kéní hí mu ñpomu búenbúen bío yí.

### *O Piere pá le mí yǐnǎn o Yeesu ñ-keníńii*

*(Matiye 26.58, 69-70; Maaki 14.54, 66-68; Luki 22.55-57)*

15 O Simǎn Piere lè mí nǐnza ñ-keníńii ǎúi ǎo a Yeesu mún. O ñ-keníńii mu lè ǎa yankarowá júnhúso zǔ mín. Lé bǔń nǎn ó o òánna yòó zonnáa ǎa yankarowá júnhúso zǐ-beení lún yí là a Yeesu. 16 O o Piere wón òń ho khūhū

ho zūānii. Ká a nǐ-kenínii na so, yǎ lè le Dónbeenǐ yankarowà nǐhúso zū mǐn, wón bǐnía yòó ló á lée bía là a ton-sá hǎa na pan ho zūānii, ò o fò a Piere zonnáa. <sup>17</sup> O o ton-sá hǎa na lá pan ho zūānii wǎa tùara a Piere yi: «Ūnén so yínǎn o nǐi mu nǐ-kenínii búii le?» O o Piere bía: <sup>18</sup> I yínǎn o nǐ-kenínii búii. <sup>18</sup> Bǐo le tēnǐ wǐ, á 6a ton-sáwá lè 6a parowà zǎnía hǎ hǎa wee huee, ó o Piere mún páanía wee huee làa ba.

*O Aana túakaa o Yeesu yi  
(Matiye 26.59-66; Maaki 14.55-64; Luki 22.66-71)*

<sup>19</sup> Le Dónbeenǐ yankarowà nǐhúso wee tùa o Yeesu yi, là a nǐ-kenínia bǐo làa bǐo ó o wee kàrán lè 6a nùpua dǎnǐ yi. <sup>20</sup> O o Yeesu bía nǎn wo yi: «Ī bía mu wéréwéré 6a zǎamáa yahó. Pǎahǔ lée pǎahǔ, á ĩ lá wee wé kàrán 6a nùpua 6a zúifùwa kàránlò zǐnǐ yi lè le \*Dónbeenǐ zǐ-beenǐ lún yi, hen na 6a zúifùwa wee wé kúee mǐn wán yi. I yǐ sà ĩten yǐ wórǎa bǐo búii. <sup>21</sup> Lée webio nǎn fo wee tùarǎa mǐi? Tùa bǐa jí ĩ bióní yi. Bán zū bǐo á ĩ bía.»

<sup>22</sup> Bǐo ó o Yeesu bía bǔn, á 6a parowà nǐ-kéní búii na dǐn o nǐsǎnǐ dó a sǎahó yi, ò o bía nǎn wo yi: «Lé làa bǔn á ũ ko à ũ bǐo sǐnǎa le Dónbeenǐ yankarowà nǐhúso le?» <sup>23</sup> O o Yeesu bía nǎn wo yi: «Ká ĩ bía khon, à ũ zéení hen na á ĩ bía khon yi. Ká ĩ 6èn bía se, á lée webio nǎn á fo vǐnanáa mi.» <sup>24</sup> O o Aana wǎa le 6a 6ua a Yeesu varǎa le Dónbeenǐ yankarowà nǐhúso beenǐ Kayiifu cǎn ká a pá can.

*O Piere tǐn pá le mǐ yínǎn o Yeesu nǐ-kenínii  
(Matiye 26.71-75; Maaki 14.69-72; Luki 22.58-62)*

<sup>25</sup> Bǔn wee wé ká a Simǎn Piere pá wǐ ho lahó dà-kéní na ó o lá wǐ yi á wee huee ho dǎhǔ. O o búii bía nǎn wo yi: «Ūnén so yínǎn o nǐi mu nǐ-kenínii búii le?» O o Piere pá ò o bía: «Īnén yínǎn o nǐ-kenínii.» <sup>26</sup> Bǔn mǎn á le \*Dónbeenǐ yankarowà nǐhúso beenǐ ton-sá nǐ-kéní na te mǐn làa yǎ ó o Piere hà nǐkǎahǔ kúio á bía nǎn wo yi: «Ī so yǐ mǎn fo là a nǐi mu hǎ vǐnsǎa 6uahó yi le?» <sup>27</sup> O o Piere tǐn pá mu. Mǐ lahó yi ó o kò-béé wá.

*Ba 6uan o Yeesu vannáa o Pilaate cǎn  
(Matiye 27.1-2, 11-14; Maaki 15.1-5; Luki 23.1-5)*

<sup>28</sup> Ba \*zúifùwa núnása wǎa fò a Yeesu o Kayiifu cǎn vannáa o \*Oroomu nǐi \*Pilaate zǐ-beenǐ yi, yǎ ho Oroomu béé bàrá ho Zudee kǎhǔ nǐhǔ wán. Mu wó hǎ tá-tǎa yi. Bǐa bò là a Yeesu mí bǎere yǐ zon le zǐi yi. Lé bǐo 6a wǐ 6a 6ua mǐten sese le Dónbeenǐ yahó à dǐrǎa ho Paaki sǎnú ká 6a wee ce. <sup>29</sup> Lé bǔn te bǐo ó o Pilaate lórǎa 6a cǎn ho khǔuhǔ á lée tùara 6a yi: «Lé mu yén á mǐ le o nǐi mu wó khon bǐo yi?» <sup>30</sup> A 6a bía: «O lá yǐ wó yǐ khon se wa yǐ 6uan wo yǐ 6uararǎa ũ cǎn.» <sup>31</sup> O o Pilaate bía: «Mǐ bǐnǐ lén làa wo. Mǐ vaa cítí o à héha lè mǐ làndá.» A 6a bía: «Mǐ yǐ nǎn níi wén le wa búe nùpue.» <sup>32</sup> Mu wó ká sǐi à le biónǐ na ó o Yeesu bía á zéeníanǎa bǐo o ò hǐrǎa sǐi, à nǐi sí.\*

<sup>33</sup> O o Pilaate wǎa yèrémǎa yòó zon le zǐ-beenǐ yi ò o le 6a 6ua a Yeesu 6uee zorǎa. Bǐo ó o Yeesu 6ueé zon ó o tùara a yi: «Lé ūnén lé 6a zúifùwa béé le?» <sup>34</sup> O o Yeesu bía nǎn wo yi: «Fo zūna mu ūten bía lée, tàá lé 6a búii bía ĩ bǐo nǎn fon?» <sup>35</sup> O o Pilaate bía: «Īnén so lée zúifù le? Mǐn sǐi nùpua lè mǐn yankarowà núnása lé bǐa dó fo ĩ níi yi. Lée webio á fo wó?» <sup>36</sup> O o Yeesu bía nǎn wo yi: «Ī béení bǐo yǐ sǎ ho dǐmǐná na ká yi. Ká mu bǐo lá sǎ ho dǐmǐná na ká yi, se ĩ nùpua lá à hǐnǐ ì fi hǎ fio à ĩ yǐ yǐ yǐ zo 6a zúifùwa núnása níni. Ée ká búee, ĩnén béení yínǎn ho dǐmǐná na ká béení.» <sup>37</sup> O o Pilaate bía nǎn wo yi: «Á fo lé o béé

\* **18:32** Hen ká 6a zúifùwa le mǐ ì búe o nùpue, à 6a lèeka a lè hǎ huua. Ká ho Oroomusa le mǐ ì búe o nùpue, à 6a búee wo ho kùrùwá wán.

lon, tàá?» O o Yeesu bía nɔn wo yi: «Lé ùnén ùten bía mu, í lé o béε. I ɓueé ton ho ðímíná yi à zéení ho tũíá poni lè ɓa nùpua. Yia ɓio sã ho tũíá poni yi wón wee ní ɓio á ï wee ɓio.»<sup>38</sup> O o Pilaate tũara a yi: «Tũíá poni lée webio?»

(*Matiye 27.15-31; Maaki 15.6-20; Luki 23.13-25*)

ɓio ó o bía ɓũn wó ó o tĩn ló lée yú ɓa zúifùwa á bía nɔn ɓa yi: «Ínén cǎn ó o n̄i mu yí wó yí khon ɓio woon yi.<sup>39</sup> Hen ká ho \*Paaki sǎnú sansan ðǎn, à mi le í lén o kàsó n̄i ɓúí díá. Awa, á mi wi à ɓa zúifùwa béε lé yia à ï díá le?»<sup>40</sup> A ɓa wee ɓio na a yi ká ɓa wãamaka: «Bùé! Yí díá wón. O Barabaasi lé yia á ù lén díá.» O o Barabaasi n̄n hĩa lé o n̄i-kǎanii.

## 19

<sup>1</sup> O o \*Pilaate wãa nɔn le n̄i ɓa dásíwá yi le ɓa ɓua a Yeesu lée ha lè hã làbàani. <sup>2</sup> Ba dásíwá mu tã ho kírí lè hã kíkara á dó a n̄uhũ yi, à ɓa zĩnía wo lè ho kánɓun muhũ.\* <sup>3</sup> Ba wee ɓuee ðĩn o yahó ká ɓa ɓio: «\*Zúifùwa béε, Foó!» Ká ɓa à dé o sáarà yi.

<sup>4</sup> O o Pilaate tĩn zoó ló mí zĩ yi, á lée bía nɔn ɓa zúifùwa yi: «Àwa, í bía le ɓa ɓua a ɓuee léráa à mi zũn le ínén cǎn o n̄i mu yí wó yí khon ɓio woon yi.»

<sup>5</sup> O Yeesu ɓa wãa ɓuan lóráa ho khũhũ, ká hã kíkara kírí wi o n̄uhũ yi, á mún zã ho kánɓun muhũ. O o Pilaate bía nɔn ɓa zúifùwa yi: «Lé o n̄i mu na wãa.»

<sup>6</sup> ɓio ɓa yankarowà n̄únása lè ɓa parowà mɔn o Yeesu á ɓa wee ɓio pǎnpǎn: «Búεε wo ho \*kùrùwá wán! Búεε wo ho kùrùwá wán!» O o Pilaate bía nɔn ɓa yi: «Minén mi ɓεere wãa fé o vaa búεε ho kùrùwá wán. Inén cǎn ó o n̄i mu yí wó yí khon ɓio woon yi.» <sup>7</sup> A ɓa zúifùwa bía nɔn wo yi: «Warén làndá yi, ó o n̄i mu ko lè ho ɓúeró lé ɓio ó o le mí lé le Dónbeenĩ Za.»†

<sup>8</sup> ɓio ɓa bía ká wíokaa zǎnía o Pilaate làa sòobéε. <sup>9</sup> O o wãa ɓò mín là a Yeesu yóo zon le zĩ-beenĩ yi, á zoó tũara a yi: «Lée wen ùnén wee lé yi?» O o Yeesu yí dó mí n̄i wo yi. <sup>10</sup> O o Pilaate wãa bía nɔn wo yi: «Éεε! Lé ínén á fo le fo máa ɓioráa le? Fo so yí zũ le ù díaró tàá ù ɓúεεró ho kùrùwá wán ɓàn pànká wi ínén cǎn le?» <sup>11</sup> O o Yeesu bía nɔn wo yi: «Fo yí dà máa yí pànká ínén wán, ká le Dónbeenĩ yí nɔn ho foñ. Lé ɓũn nɔn á yia dó mi ù n̄i yi wékheró ɓúaa á po ùnén wékheró.»

<sup>12</sup> A lá ɓũn n̄i wán ó o Pilaate wãa wee cà ɓio ó o ò díaráa o Yeesu ó o ò lén. Ká ɓa zúifùwa wíokaa wee ɓio pǎnpǎn: «O n̄i na ká á fo díá ó o wà se fo yínɔn ho \*Oroomu béε ɓàn ɓǎnlo. Nùpue na le mí lée béε se wón wee penka lè ho Oroomu béε.»

<sup>13</sup> ɓio ó o Pilaate n̄á hǎn ɓioní so, ó o le ɓa ɓua a Yeesu léráa ho khũhũ à vaá ðĩn ho lahó na ɓa le «Lún na hã hue-penlenwà bá yi.» Mu heberemu ɓa le «Kabataa.» Lé hón lahó so ó o Pilaate lée kará yi mí cítii fĩnii.

<sup>14</sup> Mu wó le wizonle na lée hĩnì ì wé ɓa ho \*Sabaa zoñ, ho \*Paaki sǎnú díró p̄ahũ, ká le wii yóo fárá. O o Pilaate wãa bía nɔn ɓa zúifùwa yi: «Lé mi béε na.»

<sup>15</sup> A ɓa wee ɓio pǎnpǎn: «Búε o! Búε o! Búεε wo ho kùrùwá wán.» O o Pilaate bía: «Mi wi à ï búεε mi béε ho kùrùwá wán kénkén le?» A le \*Dónbeenĩ yankarowà n̄únása bía nɔn wo yi: «Wa béε ɓúí mía ká mu yínɔn ho Oroomu béε.» <sup>16</sup> O o Pilaate wãa dó a ɓa ní yi le ɓa búεε ho kùrùwá wán.

*O Yeesu húmú*

(*Matiye 27.32-56; Maaki 15.21-41; Luki 23.26-39*)

\* **19:2** Ba bá-zàwa lè ɓa n̄i-beera lé ɓia yánkaa dà hã s̄i-muna wee zĩ. Hã yáwá fù here. Hã kíríwà na wó lè ho sǎnú ɓa wee wé kúεε ɓa bá-zàwa n̄úná yi à zéenínaa ɓa bá-zàmu pànká ɓio. Ká ɓio ɓa wi à ɓa zùarika a Yeesu yi, á ɓa yú ho kánɓun muhũ ɓúí á ɓa lá zĩnía làa wo á dó hã kíkara kírí o n̄uhũ yi.

† **19:7** Mi loñ Levii nùwã vùahũ (Lévitique) 24.16

A 6a dásíwá wáa fó a Yeesu. <sup>17</sup> Ba nɔn o \*kùrùwá wo yi, ó orén mí bεεre pã á lórãa ho lóhó mɔn, ho lahó na 6a le «Nún-6òkuee» yi. Mu heberemu á 6a wee ve ho lahó mu làa «Kolokota.» <sup>18</sup> Lé hón lahó so 6a búaa wo yi ho kùrùwá wán. Ba mún búaa 6a nùpua nùwã jun búí há kùrùwáwá wán làa wo. O ñ-kéní wi là a nín-tiáni, ká a ñ-kéní wi là a nín-káahó, ó orén zoó wi ho ñahú. <sup>19</sup> O Pilaate nɔn le jii le 6a túa bïo kà yòo búεε o Yeesu jùhú yi ho kùrùwá wán: «Yeesu, NAZARÉETE NII, ZÚIFÛWA BÉε.» <sup>20</sup> Ba \*zúifùwa cèrèε kàrána bïo túara a Yeesu jùhú yi, lé bïo ho lahó na 6a búaa wo yi yí nàyi lè ho lóhó, á mu mún túara lè mu heberemu lè mu latenmu, lè mu kerεekimu.‡ <sup>21</sup> A le Dónbeení yankarowà júnása wà 6uara a Pilaate cón á 6ueé bía nɔn wo yi: «Fó lá yí ko à ù túa <zúifùwa bÉε>, ká ù túa <o nùpue mu le mí le 6a zúifùwa bÉε.>» <sup>22</sup> O o Pilaate bía: «Bïo á ï túara á à ñin làa bïo mu ñinnáa.»

<sup>23</sup> Bïo 6a dásíwá búaa o Yeesu vó, á 6a nùwã náa na búaa wo sankaa o sî-zínia á ká a báká na 6a tá á ñiminí mía yi. <sup>24</sup> A 6a dásíwá wee bío mín yi: «Mí yí le wa lèeka ho à sankarãa ho. Mí wa wé le jún-sini bïo à zúinnáa yia ho ò sî yi.» Mu wó kà síi à le Dónbeení bíoní vūahú bïo na túara à wé à jii sí: «Ba sankaa í sî-zínia, á wó le jún-sini bïo à zúinnáa yia á ï dà-zíni dà-kéní búí sã yi.»§ A bñn lé bïo 6a dásíwá 6èn wó.

<sup>25</sup> Bía ñin 6ó a Yeesu kùrùwá yi, lé 6àn nu, lè 6àn nu 6àn hñnló, là a Mari, o Kolopaasi 6àn háa, á séenia a Mari na wee lé ho lóhó na 6a le Makadala yi. <sup>26</sup> Bïo ó o Yeesu mɔn mín nu, á mɔn mí ñ-kenínii na ó o wa à wón ñin 6àn nu ñsání, ó o Yeesu bía nɔn mín nu yi: «Háa mu, lé ù za na.» <sup>27</sup> O o bía nɔn o ñ-kenínii mu yi: «Lé mñn nu na.» A wáa lá hón pãahú so jii wán, ó o ñ-kenínii wáa fó a á vaá 6uan.

<sup>28</sup> Bñn mɔn, ó o Yeesu wáa zū le mu bïo 6úen6úen jii sú, ó o bía bïo kà: «Nu-hãní dà mi»\*, à síinínáa le Dónbeení bíoní vūahú bíoní jii. <sup>29</sup> Mu wee wé à ðεε búí bàrá sùarãa bñn á sú lè ho ñivén bè-ñia†, á 6a dásíwá lá le ðεε na wee kñiní mu jumu á cú le vñndè-za búí na 6a le \*izoope 6úεεñi yi á zíira ho ñivén bè-ñia yi yòo dá a Yeesu yi. <sup>30</sup> Bïo ó o Yeesu yèera mu, ó o bía: «Mu bïo 6úen6úen jii wáa sú.» Bïo ó o bía bñn, ó o 6úera mí jùhú ò o húrun.

<sup>31</sup> Mu wó le wizonle na lée hñní ï wé ho \*Sabaa zoñ, à bïo á hón Sabaa so lée Sabaa beení‡, á 6a zúifùwa júnása yí wi à 6a día bía 6a búaa há kùrùwáwá wán. A 6a 6ueé flora a Pilaate le o bío le 6a fi 6a zení à 6a hí fùafùà à 6a liiní 6a. <sup>32</sup> A 6a dásíwá wáa 6ueé fù 6a nùwã jun na 6a búaa o ñsãa zení, <sup>33</sup> A 6a le mí ï loñ ò o Yeesu húrun. Lé bñn te bïo 6a yí fùráa o Yeesu zení. <sup>34</sup> Ká 6a dásíwá ñ-kéní màhá pá cú a dòkóní lè mí cànbúa. A le cãni lè mu jumu ðεenia ló bñn.

<sup>35</sup> Yia mà mu biowa mu tñiá á mɔn mu mítén. Bïo ó o wee mñ bon. O zū kénkén le bïo mí wee mñ lé ho tñiá poni. O wee mñ mu tñiá bèra a na à minén mún dé mi sía o Yeesu yi. <sup>36</sup> Mu bon. Mu wó kà bèra a na à bïo túara le Dónbeení bíoní vūahú yi à jii sí: «Hàrí o hñule dà-kéní á yí fù.»§ <sup>37</sup> A mu mún pá bñnia túara: «Ba à fá mí yïo yia 6a cú wán.»\*

### *O Yeesu nuuló bïo*

*(Matiye 27.56-61; Maaki 15.42-47; Luki 23.50-56)*

<sup>38</sup> Bïo á bñn wó khíina, ó o Zozεfu na wee lé ho Arimatee lóhó yi á vaá flora a \*Pilaate le o na le níi mí yi le mí lá a Yeesu sãnia vaá nù. Orén mún

‡ **19:20** Mu heberemu lé 6a zúifùwa 6àn bíoní, á mu latenmu lé ho Oroomusa 6àn bíoní, ká mu kerεekimu ðén lé le bíoní na 6a dà wee bíorãa làa mín. Mu túara lè há bíoní bïo ñin mu à 6a 6úen6úen ðán mu wé kàrán. § **19:24** Mí loñ Lení vūahú (Psaumes) 22.18 \* **19:28** Mí loñ Lení vūahú (Psaumes) 69.22; 22.16 † **19:29** Ho ñivén bè-ñia fù lè 6a ñ-khenia lè 6a dásíwá bè-junii. Ho yáwá sí.

‡ **19:31** Ho Sabaa beení: Ho Sabaa mu wi mí ðòn lè há Sabaawa na ká lé bïo ho lù mín yi lè ho Paaki sánú. § **19:36** Mí loñ Lení vūahú (Psaumes) 34.20 \* **19:37** Mí loñ Zakari vūahú 12.10

lé o Yeesu nǐ-kenínii búí, ká a màhǎ lá yí wi à mu zǔn lé bǐo ó o wee zǎn 6a \*zúifùwa júnása. Ó o Pilaate nǎn mu níi wo yi. Ó o Zozεεfu wǎa bueé lá a Yeesu nǐ-hínmu. <sup>39</sup> Ó o Nikodεεmu, yǎ hǎa 6uara a Yeesu cǎn ho tǎnàahǔ búí yi, á mún 6uara. Ó 6uan mu bǐo búí na sǎmu sí na wó lè ho mírè á lúnkaa làa bǐo 6a le alowεεsi á 6uararǎa. Mu búen6úen yú hǎ kiloowa 6óní làa píru. <sup>40</sup> Ó orén là a Zozεεfu páanía lá a Yeesu nǐ-hínmu à 6a kúaa mu bǐo mu ho nùuló dèe wán á bá là a Yeesu nǐ-hínmu, làa bǐo 6a zúifùwa wee wé núnáa mí nǐ-hía. <sup>41</sup> Vǐnsǎa 6uahó 6úí wi hen na 6a 6úaa o Yeesu ho \*kùrùwá wán nǐsǎnǐ á bú-finle búí wi yi á nùpue dǐn yí nùuna yi. <sup>42</sup> Lé dén 6a dó a Yeesu yi, lé bǐo mu zon à 6a zúifùwa wee wíoka mítén á lée hǐnǐ ì wérǎa ho Sabaa, à le búure mu mún sùarǎa yi bǐn.

## 20

### *O Yeesu vèera*

*(Matiye 28.1-10; Maaki 16.1-8; Luki 24.1-12)*

<sup>1</sup> Ho dimaasi zon yǐnbǐi bùirǐi, ó o Makadala Mari wà van le búure wán. Mu wee wé ká ho tá pá ka yùiii. Ó o Mari mǎn à le hue-beenǐ na lá pon le búure jii á héra. <sup>2</sup> Ó o lùwa vaá yú a Simǎn Piere là a nǐ-kenínii na ó o Yeesu wa, á bía nǎn 6a yi: «Ba léra a Núhǔso le búure yi, á wa yí zǔ hen na 6a dó a yi.» <sup>3</sup> Ó o Piere là a nǐ-kenínii na so wǎa wà van le búure jii. <sup>4</sup> Ba mí nùwǎ jun wee lùwí ká a nǐ-kenínii na so màhǎ dàn lùwí po a Piere, ó o vaá dǎn ló a. <sup>5</sup> Ó o zoó búεera lora le búure yi, ó o mǎn ho nùuló dèe à le día, ká a màhǎ yí zon. <sup>6</sup> Ó o Simǎn Piere jǎn o mǎn 6ueé dǎn, á wón yòó zon le búure yi, á zoó mǎn ho nùuló dèe à le día. <sup>7</sup> Ó mún zoó mǎn le nǐn-kéní na lá pon o yahó yi à le bun sese bàrá mí dòn, dén yí páanía yí bàrá lè ho nùuló dèe. <sup>8</sup> Ó o nǐ-kenínii na lá 6ueé dǎn ho yahó màhǎ yòó zon. Bǐo ó o mǎn mu kà, ó o tà le o Yeesu vèera bǐo bon. <sup>9</sup> Mu bon. Le Dónbeenǐ biónǐ vǔahǔ bía le o Yeesu ko ò o vèe, ká 6a nǐ-kenínia lá dǐn yí zǔ le biónǐ mu kúarǎ. <sup>10</sup> Bǐn mǎn á 6a nǐ-kenínia nùwǎ jun bǐnǐa khí6on.

### *O Yeesu zéenia mítén là a Makadala Mari*

*(Matiye 28.9-10; Maaki 16.9-11)*

<sup>11</sup> Ká a Mari wón bǐnǐa 6uara 6ueé dǐn le búure jii wee wá. O wee wá ká a búεε loǎ le búure yi. <sup>12</sup> Ó o mǎn le Dónbeenǐ tonkarowà na ló ho wáayi nùwǎ jun na zǎ hǎ sí-poa. Ba kará ho lahó na ó o Yeesu nǐ-hínmu lá wi yi. O nǐ-kéní kará làa hen na ó o jǔhǔ lá dó yi, ò o nǐ-kéní kará làa hen na ó o zení lá dó yi. <sup>13</sup> A 6a tonkarowà mu wee tùa o Mari yi: «Hǎa mu, lée webio nǎn fo wee wárǎa?» Ó o Mari bía nǎn 6a yi: «Ba 6ueé léra í Núhǔso á í yí zǔ hen na 6a dó a yi.» <sup>14</sup> Bǐo ó o Mari bía bǐn vó, ó o yèrémǎa khǐi mǎn o Yeesu ò o dǐn. Ká a màhǎ yí zǔna a. <sup>15</sup> Ó o Yeesu wee tùa wo yi: «Hǎa mu, lée webio nǎn fo wee wárǎa? Lée wée á fo wee cà?» Ó o Mari wǎa wee leéka le lé o vǐnsǎa 6uahó bǎnsó wee tùa mí yi, ó o bía: «Hen ká lé ùnén 6ueé léra a Yeesu mu à ù zéení hen na fo dó a yi làa mi, á í vaá lá a.» <sup>16</sup> Ó o Yeesu von wo: «Mari!» Ó o Mari dèení zǔna a, ó o von o Yeesu lè mu heberemu: «Arabunii!» Mu kúarǎ le: «Nǐ-kàránlo.» <sup>17</sup> Ó o Yeesu bía nǎn wo yi: «Día mi. Í dǐn yí yòora í Maá cǎn. Lén vaa yí bía dó mí sía mi búen6úen, bǎa lé wán zàwa, à bío na 6a yi le í wee yòó í Maá Dónbeenǐ na mún lé mǐn Maá Dónbeenǐ cǎn.» <sup>18</sup> Ó o Makadala Mari mu wǎa wà vaá bía bǐo kà nǎn 6a nǐ-kenínia yi: «Í mǎn o Núhǔso!» Ó o Mari lá bǐo ó o Yeesu bía á fεera nǎn 6a yi.

### *O Yeesu zéenia mítén lè mi nǐ-kenínia*

*(Matiye 28.16-20; Maaki 16.14-18; Luki 24.36-49)*



<sup>19</sup> Ho dimaasi kéní kéní mu zòh zìhù, ó o Yeesu nǐ-kenínia kúaa mín wán le zìi búí yi. Ba pon há wonna búenbúen á dóka, lé bío 6a zǎna 6a \*zúífùwa júnása. Yìo búee tí, ò o Yeesu búee ðín 6a tíahù, ò o bía nòn 6a yi: «Le ho héerà keń làa mia.» <sup>20</sup> Bío ó o bía búń vó, ó o zéenia mí níní lè mí dòkóní làa ba. A 6a nǐ-kenínia sía wan làa sòobéé bío 6a mòn o Nùhùso bío yi. <sup>21</sup> O o Yeesu tǐn bǐnía bía nòn 6a yi: «Le ho héerà keń làa mia. Bío á ì Maá tonkaaráa mi ho ðímíjǎ yi, lé búń 6àn síi á ìnén mún ñ tonkaráa mia.» <sup>22</sup> Bío ó o bía búń vó, ó o pèera mí jii sǎnsámu kúaa 6a wán ò o bía: «Mi yí le Dónbeení Hácírí. <sup>23</sup> Hen ká mi wé tà séra nùpue léee nùpue bè-kora día nòn wo yi, á le Dónbeení mún ñ sén 6ànso bè-kora á à día. Ká mi wé pǎ le mi máa sén nùpue léee nùpue bè-kora máa día, á le Dónbeení mún máa sén wón 6ànso bè-kora máa día.»

### *O Yeesu zéenia mǐten là a Toma*

<sup>24</sup> Pǎahù na ó o Yeesu búee zéenia mǐten lè mí nǐ-kenínia, ká 6a nǐ-kéní lá mía bǐn. O yèni 6a le Toma, 6a mún wee ve o làa Hénbéní. <sup>25</sup> A 6a nǐ-kenínia na ká bía nòn wo yi le mí mòn o Nùhùso. O o Toma bía nòn 6a yi: «Ká ìnén yí mòn há hǐa fáani o níní yi, á yí bò ì nín-kíza há wán, á yí bò ì níi o dòkóní fǐnló wán, á ì máa tà mu.»

<sup>26</sup> Ho dimaasi na sǎ bǐn, á 6a nǐ-kenínia tǐn kúaa mí wán le zìi yi ká a Toma wi làa ba. A 6a pon há wonna á dóka. O o Yeesu tǐn 6uara búee ðín 6a tíahù, ò o bía nòn 6a yi: «Le ho héerà keń làa mia.» <sup>27</sup> O o bía nòn o Toma yi: «Búee bè ù nín-kíza ì níní fáani wán loń, à bè ù níi ì dòkóní fǐnló wán. Wǎa yí bǐn yí titika, ká ù tà le ì vèera bío bon.» <sup>28</sup> O o Toma bía nòn o Yeesu yi: «Fo lé ì Nùhùso á lé ì Dónbeení.» <sup>29</sup> O o Yeesu bía nòn wo yi: «Fo dó ù síi mǐ lé bío á fo mòn mi. Ká bǐa màhá dó mí sía mǐ à 6a yí mòn mi bán júná sí.»

<sup>30</sup> O Yeesu pá bǐnía wó yéréké bíowa cèrèe á 6a nǐ-kenínia mòn ká mu yí túara ho vǎahù na ká yi. <sup>31</sup> Bío túara ká léee bío na à na à mi dàń tà le o Yeesu lé \*Yia le Dónbeení mòn léra, le o lé le Dónbeení Za bío bon, à bío mi ì dé mí sía wo yi, à mi yí le mukǎnǐ binbirí orén pǎnká yi.

## 21

### *O Yeesu wíoka zéenia mǐten lè mí nǐ-kenínia*

<sup>1</sup> Bún mǎn, ó o Yeesu bǐnía zéenia mǐten lè mí nǐ-kenínia. Bún wó ho Tiberiade vǔ-beení jii. Bío ká lé bío ó o zéenia lè mǐten làa ba. <sup>2</sup> Wizonle búí, ó o Yeesu nǐ-kenínia búí páanía wi. Ba lé o Simòn Piere, là a Toma na 6a wee ve làa Hénbéní, là a Natanayeele na wee lé ho Kalilee kǎhù lóhó na 6a le \*Kanaa yi, là a Zebedee zàwa, là a Yeesu nǐ-kenínia nùwǎ jún búí. <sup>3</sup> O o Simòn Piere bía nòn bǐa ká yi: «Ì ì lén vaá pa 6a cewà.» A 6a le mí ì bè làa wo. A 6a wǎa zon ho woohù wà, á vaá pan fèee ho tá tǎn à 6a yí fò hàrí ceza yà-kéní.

<sup>4</sup> Bío ho tá wee tí, à búń ò o Yeesu búee ðín mu jumu jii. Ká a nǐ-kenínia màhá yí zǔna a. <sup>5</sup> O o Yeesu von 6a túara yi: «Wàn bǎnlowà, mi yú cewà le?» A 6a bía nòn wo yi: «Wa yí fò dèe.» <sup>6</sup> O o bía nòn 6a yi: «Mi wǎa lèe mi zùán dé le ho woohù nín-tǎnǎ á mi ì yí 6a cewà.» A 6a lèera ho zùán dó á vá le mí ì hooní yòó dé ho woohù yi, á 6a hoonía san lé bío ho sú lè 6a cewà. <sup>7</sup> O o nǐ-keníni na ó o Yeesu wa wǎa bía nòn o Piere yi: «Yia ðín ká lé o Nùhùso.»

Bíó ó o Piere jǎ le o lé o Nùhùso, ó o lá mí baká na ó o lá tera á zǎ ò o yéran zon mu jumu yi wee lé o Yeesu cǎn. <sup>8</sup> Ba nǐ-kenínia na ká bán pà ho woohù vá lè 6a cewà na 6a vǔn cèrèe búee lóráa. Ba lá yí nàyi lè le bónbóore, 6a à yí lòn mæsterewa khímàni síi làa de. <sup>9</sup> Bío 6a léee ðǎn á 6a mòn há donfúaa à 6a cezàwa bò há wán, á mòn ho búurú. <sup>10</sup> O o Yeesu bía nòn 6a yi: «Mi lén 6a cewà na mi vǔn búaa yèn búí buennáa.» <sup>11</sup> O o Simòn Piere yòó zon ho woohù ò o vá ho zùán lè 6a cewà léee día. Ce-beera búará-hèjún làa píru làa búaa tǐn lé

bĩa ló ho zùán mu yi, à ho pá yí fáara. <sup>12</sup> O o Yeesu bía n̄n 6a yi: «Mi 6uee dí.» Ba búenbúen á yĩa henía mí s̄i t̄àra a Yeesu yi le o lé o yén wón mía. Ba zū le mu lé o Núh̄so. <sup>13</sup> O o Yeesu vá 6ueé 6ó 6a yi, ò o lá ho búurú lè 6a cezàwa sankaa n̄n 6a yi. <sup>14</sup> B̄io kà lé mu zen cúa-t̄in ká a Yeesu wee zééní míten lè mí n̄i-kenínia o vèeró m̄n.

*B̄io ó o Yeesu bía n̄n o Piere yi*

<sup>15</sup> B̄io 6a dú vó, ó o Yeesu t̄àra a Sim̄n Piere yi: «Zān za Sim̄n, fo wa mi po b̄io á b̄ia ká waráa mi le?» O o Sim̄n le: «Ūuu, Núh̄so, fo zū le í wa fo.» O o Yeesu bía n̄n wo yi: «Wé pa b̄ia b̄io s̄a m̄i b̄io làa b̄io ó o pi-pa wee wé paráa mí pia b̄io.» <sup>16</sup> O o Yeesu b̄inía t̄àra a yi mu cúa-ḡun níi: «Zān za Sim̄n, fo wa mi le?» O o Sim̄n le: «Ūuu, Núh̄so, fo zū le í wa fo.» O o Yeesu bía n̄n wo yi: «Wé pa b̄ia b̄io s̄a m̄i b̄io làa b̄io ó o pi-pa wee wé paráa mí pia b̄io.» <sup>17</sup> O o Yeesu pá b̄inía t̄àra a yi mu cúa-t̄in níi: «Zān za Sim̄n, fo wa mi le?» A mu 6óonía a Sim̄n Piere yi lé b̄io ó o Yeesu t̄àra a yi mu cúa-t̄in níi le o wa mí le. O o bía n̄n o Yeesu yi: «Núh̄so, fo zū b̄io búenbúen. Fo zū le í wa fo.» O o Yeesu bía n̄n wo yi: «Wé pa b̄ia b̄io s̄a m̄i b̄io làa b̄io ó o pi-pa wee wé paráa mí pia b̄io. <sup>18</sup> Le í m̄i ho t̄iá na fon: B̄io á fo h̄ia lé o yàró ká ū wee ca ū kuio ká ū lén va hen na á ū s̄i vá yi. Ká fo kh̄ii k̄ina po b̄io kà, á ū wé è ben ū bàra á n̄i-veere 6ueé ca ū kuio mu á à 6ua fo ò varáa hen na á fo yí wi á ū va yi.» <sup>19</sup> O Yeesu bía h̄n b̄ioní so à zéénináa b̄io ó o Piere á à h̄iráa s̄í á à déráa ho cùkú le Dónbeen̄i yi. B̄io ó o bía h̄a b̄ioní mu vó, ó o le o Piere bè mí yi f̄éé.

<sup>20</sup> O o Piere yèrèmaa kh̄ii m̄n o n̄i-kenínii na ó o Yeesu wa ò o b̄o 6a yi. O lé yĩa n̄nzòh̄ 6úera van là a Yeesu c̄n ká 6a kará ho d̄inló ḡuh̄ yi á t̄àra a yi: «Núh̄so o, lé o yén á à dé fo ò na?» <sup>21</sup> B̄io ó o Piere wáa m̄n o n̄i-kenínii mu, ó o t̄àra a Yeesu yi: «Núh̄so o, á wón na kà b̄io 6èn kh̄ii wé kaka?» <sup>22</sup> O o Yeesu bía n̄n o Piere yi: «Hen ká í wi ò o keí b̄in à í b̄iní 6uee yí, se b̄in wáa yí ciran fo. Ūnén díá à ū bè m̄i.» <sup>23</sup> Dén b̄ioní so b̄io yi, á b̄ia tà a Yeesu b̄io wáa wee h̄éé bío le o n̄i-kenínii mu máa hí. O o Yeesu ḡn̄ yí bía là a Piere le o n̄i-kenínii mu máa hí. O bía le: «Hen ká í wi ò o keí b̄in à í b̄iní 6uee yí, se b̄in wáa yí ciran fo.»

<sup>24</sup> Wón n̄i-kenínii n̄i-kéní kéní so lé yĩa mà b̄io wó kà t̄iá, á t̄àra mu. A wa mún zū le b̄io ó o mà, á bon. <sup>25</sup> O Yeesu pá b̄inía wó b̄io cèrèé. Ká 6a lá le mí ì tè mu yi lè mí dà-kéní kéní á à t̄úa, á h̄a v̄onna na mu ù t̄úa yi á kúeenii lá máa yí lé h̄a booró.

## O Yeesu tonkarowà Bè-wénia vūahú

### *Vūahú túaró nūhú*

Ho vūahú na kà lé o Luki vōnna bío nūn ní na o túara.

Bío zéénia wéréwéré ho vūahú mu yi, lé bío 6a kèrètíewa kuure wee dérása wán ká le wà:

1. O Yeesu yòoró ho wáayi lè le Dónbeení Hácírí liiró o ní-kenínia wán bío (1.1–2.36).
2. Ba kèrètíewa kuure nūhú búaró ho Zeruzalému yi o Yeesu yòoró ho wáayi mún (2.37–7).
3. Le bín-tente bueró ho kōhú lùà na ká yi bío (8–12).
4. Bío le wó wó dōnnáa ho ðímíná kána búenbúen yi (13–28).

Ho vūahú mu yi á wa mún ñ mi le lònbee lè mí síwà na 6a kèrètíewa kuure káa yi.

Mu bío wa na bío bía ho vūahú mu yi, lé bún héra ho tonló na 6a kèrètíewa ko a 6a sá lén fēēē nīi: O Yeesu \*Krista bín-tente bueró ho ðímíná lè mí kúarása búenbúen yi.

### *O Yeesu dó mí nīi nōn le le Dónbeení Hácírí á à lii*

<sup>1-2</sup> Tiofile,\* bío ó o Yeesu hía wee wé làa bío búenbúen na ó o hía wee kení lè 6a nùpua mí tonló nūhú búaró pāahú à vaa búe bío le Dónbeení buan wo yòorarása ho wáayi á ñ bía bío ñ nín-yání vūahú yi. Sáni ò o yòo ho wáayi, ó o bía mí sòobá-bióní lè le Dónbeení Hácírí pànká á nōn 6a nùpua na ó o hía hueekaa wó lè mí tonkarowà yi. <sup>3</sup> Bío ó o húrun bínía vèera ó o zéénikaa mítén làa ba hā wizooní búará-nūn yi á wó bío cērēē à 6a zūn ká a yío wi lua bío bon. Hñn wizooní so yi ká 6a pánía wi mín wán, ó o wee bío le \*Dónbeení béení bío na 6a yi.

<sup>4</sup> Wizonle búí ká a làa ba wee dí, ó o henía bío kà nōn 6a yi: «Mí yí lé ho Zeruzalému yi. Mí kēēnī bín à pa bío á ñ fèra bía bío làa mia, mu hāmu na á ñ Maá dó mí nīi le mí ñ na. <sup>5</sup> O Zān hía wee bátízé lè mu nūmu ká mínén bán á à bátízé lè le Dónbeení Hácírí hen làa wizooní bío yēn.»

### *O Yeesu buan yòora ho wáayi*

<sup>6</sup> A bía làa wo pánía kará túara a yi: «Núhúso, lé hón pāahú so á fo ò wíoka a \*Isirayēle nípomu bío á 6a à kēnī mítén le?» <sup>7</sup> O o Yeesu bía nōn 6a yi: «Ho pāahú lè le wizonle á mí yí ko mí túa zūn. O Maá mí dòn lé yīa bàrá mu mítén. <sup>8</sup> Eē ká pāahú na le Dónbeení Hácírí á à lii mí wán yi, á mí ñ yí ho pànká. Mí ñ wé ñ sēéràsa á à bío ñ bío ho Zeruzalému yi, lè ho \*Zudee lè ho \*Samaríi kána búenbúen yi, lè ho ðímíná kúarása búenbúen yi mún.»

<sup>9</sup> Bío ó o bía hñn bióní so wó, ó o buan yòó wà ho wáayi ká 6a ðīn wee loñ. A le dùndúure búí ló buéé tun wo yi, á 6a yí máa mi a. <sup>10</sup> Bío 6a ðīn fá mí yío ho wáayi, hen na ó o Yeesu yòó wà yi, yío buéé tí à báawa nùwā nūn na zā hā sí-poa á ðīn 6a nīsání, <sup>11</sup> á wee bío làa ba: «Kalileesa, mí ðīn hen wee loñ ho wáayi lée webio? O Yeesu mu na le Dónbeení léra mí ðīhú á buan yòorarása ho wáayi á khíi bíní ñ buen làa bío mí mōnnáa wo ká a yòó wà bío síi.»

### *O Yeesu tonkarowà kuure*

\* **1:1-2** Tiofile: Le yēni mu kúará lé bío ká «Yia le Dónbeení wa.» Yia ó o Luki von lè le yēni mu á bío yí tà yí zū sese.

<sup>12</sup> Bún món á 6a tonkarowà ló le búee na 6a wee ve làa Oliivewa v̄ns̄ia búee wán á b̄n̄ia lion ho Zeruzalεemu. Le búee mu lè ho lóhó á à yí kilomεεtere dà-kéní sii. <sup>13</sup> B̄io 6a líi zon ho Zeruzalεemu yi, á 6a vaá yòora ho nónwiohú na 6a lá wee wé kúee mín wán yi. B̄ia kera b̄in lé o Piere, o Z̄an, o Zaaki là a Andere, o Filiipu là a Toma, o Baatelemii là a Matiye, o Alifee za Zaaki, o Sim̄on na 6a le Zeloote†, là a Zaaki za Zudaa. <sup>14</sup> Ba búenbúen fù wó mí yilera làa dà-kéní, á wee kúee mín wán túntún à páaní fio le Dónbeenĩ yi lè 6a h̄áwa búí, là a Yeesu b̄an z̄awa lè b̄an nu Mari.

### *Ȳia zon o Zudaa lahó*

<sup>15</sup> Wizonle búí, ká b̄ia tà a \*Krista b̄io na kúaa mín wán á à yí lòn n̄upua búará-hèz̄in sii, ó o Piere h̄in̄on yòó ð̄in 6a t̄iahú ò o b̄ia: <sup>16</sup> «Wàn z̄awa, b̄io le Dónbeenĩ Hácirí b̄ia là a \*Daviide j̄ii le Dónbeenĩ b̄ionĩ v̄uahú yi á lá ko à mu wé. Le f̄era b̄ia mu ho v̄uahú mu yi o Zudaa d̄ání yi, wón na dú b̄ia w̄iira a Yeesu yahó. <sup>17</sup> O Zudaa lá lé wa kuure n̄upua n̄i-kéní, á n̄ii lá wi ho tonló dà-kéní yi làa wen.» <sup>18-19</sup> Ho Zeruzalεemusa búenbúen z̄u mu le o wékheró wárí na 6a s̄án̄ia làa wo, lé ð̄io ó o yà lè ho m̄ohú. Hón m̄ohú so lé h̄ia ó o lion yi lè mí yahó, á pióhó nà, á fin-s̄án̄iwà ló kúaará ho tá yi. Lé bún te b̄io 6a wee veráa ho m̄ohú mu làa «Hakelidama.» B̄an b̄ionĩ yi á mu kúará le «c̄ani m̄ohú.»

<sup>20</sup> O o Piere b̄in̄ia b̄ia: «B̄io túara h̄a lení v̄uahú yi lé b̄io kà: «O z̄ii ko le ð̄in coon à n̄upue yí zo»‡ Mu mún pá b̄in̄ia túara: «O búí ko ò o zo a lahó.» § <sup>21-22</sup> Lé bún non ó o n̄upue búí ko ó o dé wa wán à wé o Núh̄uso Yeesu v̄eeró s̄ééraso. B̄ia ó o n̄upue mu ko ò o lé t̄iahú, lé b̄ia làa wen páanía b̄o mín ho p̄ahú búenbúen na ó o Núh̄uso Yeesu làa wen vará yi, à lá p̄ahú na ó o Z̄an Batiisi bátízera wo j̄ii wán, à vaa búe p̄ahú na ó o buan yòora ho wáayi.»

<sup>23</sup> A 6a w̄aa z̄eenia 6a n̄upua n̄uw̄a j̄un, o Matiasi là a Zozεefu na 6a wee ve làa Baasabaasi t̄aa Zusituusi. <sup>24</sup> Bún món á 6a búenbúen páanía flora ká sii: «Núh̄uso, ūnén lé ȳia z̄u 6a n̄upua búenbúen s̄ia. Z̄eení ȳia á ū léra 6a n̄uw̄a j̄un na kà t̄iahú làa wen, <sup>25</sup> ȳia á à zo a Zudaa lahó ū tonkarowà tonló yi, hón na á wón ló díá ò o van hen na ó o ko ò o va yi.» <sup>26</sup> A 6a wó le j̄un-s̄ini b̄io à z̄úrn̄aa ȳia le Dónbeenĩ léra, ó o Matiasi lé ȳia á mu tò wán. Lé wón dó 6a tonkarowà píru dòn na ká wán.

## 2

### *Le Dónbeenĩ Hácirí lion*

<sup>1</sup> Ho P̄antekoote zon, á b̄ia tà a \*Krista b̄io búenbúen kúaa mín wán lahó dà-kéní yi. <sup>2</sup> Ȳio bueé t̄i à mu b̄io búí s̄a wee jí ho wáayi lòn pinpi-beení na wee v̄a lè mí p̄anká b̄io sii, á bueé líi sú le z̄ii na 6a kará yi. <sup>3</sup> A 6a le mí ì loñ à b̄io búí lòn d̄sh̄u d̄enni á sankaa lè mí dà-kéní kéní, á wi 6a búenbúen wán. <sup>4</sup> A 6a búenbúen sú lè le Dónbeenĩ Hácirí, á 6a wee b̄io h̄a s̄i-viò b̄ioní, làa b̄io le Dónbeenĩ Hácirí mu le 6a bíoráa.

<sup>5</sup> Mu p̄ahú ká 6a \*z̄úif̄uwa búí na wee bè le Dónbeenĩ yi sese á ló ho ð̄im̄j̄ná k̄ana búenbúen yi, á bueé kará ho Zeruzalεemu yi. <sup>6</sup> B̄io 6a j̄a mu b̄io mu s̄a, á 6a d̄en̄ia bueé fò mín búirí búirí. B̄ia tà a Krista b̄io b̄io na á 6a wee b̄io á b̄ia wi b̄in lè mí n̄i-kéní kéní wee jí lè mín k̄urú b̄ioní, á mu s̄ob̄aa v̄in̄ikaa 6a dà. <sup>7</sup> Mu wó 6a coon dàkh̄ina á 6a wee b̄io: «Ba n̄upua mu na wee b̄io kà búenbúen so ȳin̄on̄ Kalileesa le? <sup>8</sup> A mu b̄en wó kaka á wa lè wa n̄i-kéní kéní wee j̄in̄aa b̄io 6a wee b̄io lè wàn k̄urú b̄ioní? <sup>9</sup> Warén na wi hen, á 6a búí lé 6a Paatewa. Ba búí ló ho M̄edii lè ho Elaamu lè ho M̄ezopotamii k̄ana yi. Ba búí ló ho \*Zudee, lè ho Kapadoosi, lè ho P̄on, lè ho Azii k̄ana yi. <sup>10</sup> Ba

† 1:13 Mi loñ Matiye v̄uahú 10.4 ‡ 1:20 Mi loñ Lení v̄uahú (Psaumes) 69.26 § 1:20 Mi loñ Lení v̄uahú (Psaumes) 109.8

6úi ló ho Firizii, lè ho Pānfilii, lè ho \*Ezipite kāna, lè ho Libii kōhũ sǎn-kéní na sùarāa lè ho Sirɛɛna yi. Bĩa ló ho \*Oroomu yi mún wi wa t̄lahũ. <sup>11</sup> Ba zúifùwa binbirí làa bĩa yèrémáa bò 6a zúifùwa mu 6àn Dónbeenĩ yi á mún wi hen. Ho Kerɛɛtesa lè 6a araabuwà mún wi hen. Wa búenbúen á ȳla yí máa jí le Dónbeenĩ bè-beera na le wó na 6a wee bío lè wàn kùrú bioní wón mía.»

<sup>12</sup> Ba búenbúen wó coon, 6a yí zū mu sí. A 6a wee bío làa mín: «Bío kà màhã léé webio coon?» <sup>13</sup> Ká 6a 6úi bán 6èn wee yáa mí jíní yi ká 6a à bío: «Áyí, 6a bùaa j̄un sù wee khée.»

*O Piere j̄i-cúa na ó o fɛɛra*

<sup>14</sup> Ó o Piere wáa h̄n̄on yòó ð̄n̄ lè mí ninzàwa tonkarowà píru dòn, ò o bía p̄ónp̄ón n̄on 6a z̄amáa yi: «Minén \*zúifùwa lè minén na kará ho Zeruzalɛɛmu yi búenbúen, mi jí b̄io á ì ì bío á a na mia sese: Mi ko à mi z̄ún b̄io kà j̄uhũ.

<sup>15</sup> Ba 6úi wee leéka le 6a nùpua mu j̄un sù wee khée, ɛɛ ká bùeé. Lé b̄io á mu lé le ȳnbíi léèrèwa bío dènú níi á wa wi yi! \* <sup>16</sup> B̄io ó o j̄i-cúa fɛɛro Zowɛɛle h̄ia bía lé b̄un lan wee wé h̄a làa na kà wán. <sup>17</sup> B̄io kà lé b̄io le Dónbeenĩ bía: <Hã p̄enna vaa véenii á ì ì ben ì Hácírí

à le è fè 6a nùpua búenbúen.

Mi zà-báawa lè mi zà-h̄inni

á wé è fɛɛ ì j̄i-cúa.

Mi yàrón-fla á wé è mi mu b̄iowa 6úi na 6a lá yí dà máa mi.

Mi n̄i-k̄ia á h̄a kònkórá wé è j̄i yi.

<sup>18</sup> Mu bon. H̄n̄ p̄enna so yi á ì ì ben ì Hácírí

á le è fè 6a báawa lè 6a h̄áawa na lé ì ton-sáwá,

á 6a wé è fɛɛ ì j̄i-cúa.

<sup>19</sup> Mu b̄iowa 6úi na sí yí zū

á ì ì lén yòó ho wáayi,

á à wé mu yéréké b̄iowa ho tá wán.

Le c̄ani, lè ho d̄shũ,

lè le minka ȳini á à kerí.

<sup>20</sup> Le wii á à dé mí yuumu

á ho p̄ihũ á à wé c̄ɛnc̄ɛn lòn c̄ani.

B̄un b̄iowa so búenbúen á à wé è vé

ó o Núh̄uso wizon-beenĩ na cùkú wi á à d̄anáa.

<sup>21</sup> Hón p̄ahũ so yi ká nùpue léé nùpue na tà von o Núh̄uso yèni

à wón á à fen.»†

<sup>22</sup> «\*Isirayɛɛlesa, mi jí b̄io á ì ì bío á à na mia: O Nazarɛɛte n̄i Yeesu fù léé nùpue na le Dónbeenĩ zéénia b̄io làa mia le mí wiráa. Mu yéréké b̄iowa na wee zéení le Dónbeenĩ p̄anká na le wó là a níi mi t̄lahũ, lé b̄un wee zéení mu. Minén miten yáa zū mu. <sup>23</sup> O n̄i mu á le Dónbeenĩ dó mí níi yi làa b̄io á le wi à mu wéráa. Le fèra zū b̄io mi ì wé làa wo. Minén lé b̄ia dó a b̄ia yí zū le Dónbeenĩ níi yi, á 6a búaa wo ho \*kùrùwá wán, ó o húrun. <sup>24</sup> Ká le Dónbeenĩ màhã fáa wo mu húmú níi yi, le véénia wo. Mu húmú lá yí dà máa yí p̄anká o wán h̄uuu. <sup>25</sup> O \*Daviide h̄ia bía b̄io kà o d̄aní yi:

Ì h̄ia wee wé mi a Núh̄uso ì yahó féɛɛ.

Orén lé ȳla wee 6ua m̄i b̄era a na á ì yí dèdèeka.

<sup>26</sup> Lé b̄un n̄on á ì síi wan,

á bioní búenbúen léé sí-wɛɛ bioní.

Hàrí à ì z̄ún ì húmú b̄io,

á ì síi pá à h̄i.

\* **2:15** Ba zúifùwa fù yí máa h̄ini dí b̄io ȳnbii h̄uuu, ká mu yín̄n̄ 6a floró na 6a wee wé h̄a léèrèwa b̄io dènú p̄ahũ wó. † **2:21** Mi loĩ Zowɛɛle v̄uhũ 3.1-5

27 Lé bïo á fo máa día mi

á ì máa va hen na 6a nî-hía wee va yi.

Fo máa tà ù ton-sá na á ù wa á máa soo.

28 Fo zéénia mi lè ho wǎhǔ na wee va le mukānǐ lahó yi.

Hen ká ì wi ù nǐsǎnǐ à ì sǐi wa wa dà khǐí.‡

29 «Wàn zàwa, mi le ì bío wàn 6úaa Daviide bío wéréwéré na mia: O Daviide hía húrun á 6a nùuna, á búure pá dà wee zééní ho zuia. 30 Bío ó o hía lé le \*Dónbeenǐ nǐ-cúa fεero, á zū le le Dónbeenǐ hía báa á dóráa mí nǐi nǎn le mí ì na a béenǐ o mǎnmǎnǐa nǐ-kéní 6úí yi, 31 ó o fèra zūna bío wa 6ueé wé, ó o wǎa bía a \*Krista vèeró bío ká sǐi: Le Dónbeenǐ máa día ó o máa va hen na 6a nî-hía wee va yi, le máa día ó o máa soo.§

32 «O Yeesu mu le Dónbeenǐ vèenía, á warén 6úen6úen lé mu sεéràsa. 33 O 6uan yòora le Dónbeenǐ nín-tǐánǐ. Lé bǐn ó o yú le Hácírí yi, dǐo ó o Maá dó mí nǐi le mí ì na. O 6era le fò wa nǐ-kéní kéní. A bǐn lé bío mi wee mi á wee nǐ lòn6io. 34 O Daviide wón yí yòora ho wáayi ká a màhá bía bío ká:

«O Núhúso bía nǎn ì Núhúso yi:

Buee kεenǐ ì nín-tǐánǐ,

35 fúaa ká ì 6úrá ù zúkúsa ù tá,

á ù bò ù zení wán.»\*

36 «Minén Isirayεele nǐpomu 6úen6úen ko à mi zūn mu kénkén le o Yeesu mu na mi 6úaa ho kùrùwá wán lé wón le Dónbeenǐ wó là a Núhúso là a Krista.»

### *Bia tà a Krista bío nín-yání kuure*

37 Bío 6a nǐ há bióní mu, á há zon 6a dàkhǐina, á 6a tùara a Piere lè mí nǐnzàwa tonkarowá yi: «Wàn zàwa, á lé mu yén á wa ko à wa wé.»

38 O o Piere bía nǎn 6a yi: «Mi yèrémá mi yilera lè mí wárá, à mi nǐ-kéní kéní bátízé o Yeesu \*Krista yèni yi, á mi bè-kora á à sén ò día. Bǐn ká le Dónbeenǐ á à na mí Hácírí mia. 39 Le Dónbeenǐ dó mí nǐi nǎn minén lè mí mǎnmǎnǐa yi, làa bía na dǎnǐ nàyi, bía 6úen6úen na ó o Núhúso á à ve.» 40 O Piere pá bǐnía bía há bióní cèrèε á 6ó lè 6a nǐhǔ, á henía 6a sǐa. O bía: «Ho lòn6io nùpua yí se, mi lé 6a mǎn, à tà ho kǎnǐló bío.» 41 Ba cèrèε tà a Piere bióní yi á 6a bátízera 6a. Mu zon á bía zon sǎ bía tà a \*Krista bío yi nǐi, á à yí nùpua muaaseé tǐn sǐi. 42 Ba wee tà nǐ 6a tonkarowá kàránló na á bán wee na 6a yi sese, á hácírí wó dà-kéní, á wee páanǐ sanká ho búurú†, à páanǐ fio.

43 Barén lè mí nǐ-kéní kéní á mu zon dà. Ba tonkarowá wee wé ho yéréké bǐowa na wee zééní le Dónbeenǐ pánká. 44 Bia tà a Krista bío 6úen6úen fù 6un6úaa, á wee páanǐ kúee mí nǐi bío mín wán. 45 Ba fù wee yèé mí manawá, lè mí zǐnǐ, lè mí bǐowa, à sanká wárí na mín yi làa bío 6a nǐ-kéní kéní koráa.

46 Làa wizoonǐ 6úen6úen ká 6a wee páanǐ kúee mín wán le \*Dónbeenǐ zǐ-beenǐ lún yi à máa khǐí. Ba wee páanǐ sanká ho búurú mí zǐnǐ yi, à dí mí dǐnló lè le sǐ-wεε ká bióní mia mu yi. 47 Ba wee khòonǐ le Dónbeenǐ, á mu nǐpomu 6úen6úen wee wíoka 6a yèni. Làa wizoonǐ 6úen6úen ká a Núhúso wee vá bía ó o kǎnía à kúee 6a kuure nùpua wán.

## 3

### *O Piere là a Zǎn wéera a mùamúa*

1 Wizonle 6úí, ó o Piere là a Zǎn hǐnǎn wee yòo le \*Dónbeenǐ zǐ-beenǐ lún yi le wi-háarè fioró pǎahǔ. 2 Ba yòó wee dǎ ò o nǐi 6úí na ton ká a le o mùamúa

‡ 2:28 Mi loǐ Lení vǔahǔ (Psaumes) 16.8-11 § 2:31 Mi loǐ Lení vǔahǔ (Psaumes) 132.11 \* 2:35 Mi loǐ Lení vǔahǔ (Psaumes) 110.1 † 2:42 Ba zúifùwa fù wee wé cεeka ho búurú là vé, à bè yi díraa. Ká a Yeesu dǐnló na ó o dú lè mí nǐ-kenǐnia mǎn, á bía tà a bío wǎa wee wé mu à leékaráa o Yeesu mu bío.

a kará le \*Dónbeenĩ zĩ-beenĩ zũajii na 6a wee ve làa Zũajii-seni\* nii. Làa wizoonĩ búenbúen ká 6a wee lá a 6uee díá bĩn ò o wé fioka le wárí bĩa wee 6uee zo le zĩ-beenĩ lún mu yi cǎn. <sup>3</sup> Bĩo ó o Piere là a Zǎn wà 6ueé zo ó o mǎn, ó o le 6a hǎ mí. <sup>4</sup> A bán fá mí yĩ wo yi, ò o Piere bía: «Loĩ wen sese.» <sup>5</sup> O o nĩ 6èn wǎa wíokaa fá mí yĩ 6a yi. O wee leéka le 6a hĩa a na bĩo búí mí yi. <sup>6</sup> O o Piere wǎa bía nǎn wo yi: «Wárí 6èntĩn mía ĩ cǎn máa na foñ. Bĩo ĩ cǎn lé bĩo á ĩ ì na foñ. O Nazarεete nĩ Yeesu \*Krista pánká yi, à ũ lii hĩní yòo varáka.» <sup>7</sup> O o 6uan o nín-tĩánĩ bàhó yi á wee hóonĩ làa wo. Mí lahó yi à bĩn ò o mùamúa mu zení là a nǎnkíkàá-yĩ dèenía fá, <sup>8</sup> ó o tá yòò dĩn mí zení wán á wee varáka. O varákaa bò làa ba a zon le Dónbeenĩ zĩ-beenĩ lún yi, á wee yénka ká a khòonĩ le Dónbeenĩ. <sup>9</sup> Ba zǎamáa búenbúen mǎn wo ò o wee varáka ká a khòonĩ le Dónbeenĩ. <sup>10</sup> Bĩo 6a zũna le lé o nĩ na wee 6uee keení fioka le Dónbeenĩ zĩ-beenĩ Zũajii-seni nii, á 6a búenbúen zǎna á wó coon bĩo wó a yi bĩo yi.

### *O Piere wee zéeni bĩo nǎn ó o nĩ wannáa*

<sup>11</sup> Bĩo ó o nĩ yí máa lé o Piere là a Zǎn mǎn á 6a nùpua búenbúen wee 6ùuni 6uee zo 6a cǎn o \*Salomǎn Sǎnsá † yi. Ba búenbúen wó coon bĩo wó bĩo yi. <sup>12</sup> Bĩo ó o Piere mǎn mu, ó o bía bĩo ká nǎn 6a zǎamáa yi: «\*Isirayeelesa, léé webio nǎn ó o nĩ mu waró bĩo wóráa mia coon? Léé webio nǎn mi wee loĩnáa wen ká síi, ka lè mu lé warén waten lè wa pánká á nǎn ó o wee varákaráa, tàá lé bĩo wa bò le Dónbeenĩ yi bĩo yi. <sup>13</sup> O \*Abarahaamu là a \*Izaaki là a \*Zakoobu‡ lè wàn 6ùaaawa na ká bán Dónbeenĩ lé yĩ dó ho cùkú mí ton-sá Yeesu yi. Minén miten lé bía dó a ho pánká bǎnsowà níi yi, á pǎ a bĩo o \*Pilaate yahó, ká wón nǎn wǎa lá tà le mí ì díá a. <sup>14</sup> O nĩ-térénnii na bĩo sí le Dónbeenĩ yi á mi pǎ bĩo, ò o nĩ-6úe na ho kàsó yi lén díaró á mi sía màhǎ vá yi á flora a Pilaate cǎn. <sup>15</sup> Lé bĩn mi wó 6óráa yĩ le mukǎnĩ bĩo wi níi yi. Ká le Dónbeenĩ màhǎ vèenía wo. Warén lé mu bán seéràsa. <sup>16</sup> O Yeesu yèni pánká, làa bĩo wa dó wa sía o yi lé bĩn weéra a nĩ mu na mi búenbúen zũ á yĩ wo wán ká. Bĩo wa dó wa sía o Yeesu yi lé bĩn nǎn ó o nĩ mu wan cunnáa làa bĩo mi búenbúen mǎn làa wo.

<sup>17</sup> «Wàn zàwa, ĩ zũ le bĩo minén lè mi júnáa wó là a Yeesu á mi yí zũ jũhũ. <sup>18</sup> Eε ká lé ká síi á le Dónbeenĩ wóráa, à bĩo le hĩa bía mí jii-cúa fεerowà búenbúen jini yi á yĩ lé. Le bía le o \*Krista ko ò o lò be. <sup>19</sup> A mi cén yèrémá mi yilera lè mi wárá, à na miten le Dónbeenĩ yi, á dén á à sèn mi bè-kora á à díá. <sup>20</sup> Bĩn ká le è na hǎ pǎnna na mi ì yí ho héerà yi mia, á mi ì yí á à vũn yi, á mún ñ na a \*Krista na le fèra léra mia, o Yeesu. <sup>21</sup> O Yeesu ko ò o keení ho wáyai mǎnĩ fúaa pǎahũ na mu bĩo búenbúen khíi yèrémáa wó mu bè-fla yi làa bĩo le Dónbeenĩ bíaráa mu hàánĩ mí jii-cúa fεerowà jini yi. <sup>22</sup> O \*Moyiize bía bĩo ká: «Mí Núhũso Dónbeenĩ á à lén o jii-cúa fεero búí mĩn zàwa tǎahũ na ka lè ĩ bĩo. Bĩo búenbúen na ó o wé è bĩo á à na mia à mi wé jí sese. <sup>23</sup> Nùpue léé nùpue na khíi yí máa jí a jii-cúa fεero mu bíonĩ, wón á à lén le Dónbeenĩ nĩpomu tǎahũ á à 6úe.» § <sup>24</sup> A lá a Samuwεele nii wán á 6a jii-cúa fεerowà na khíina lè mí nĩ-kénĩ kénĩ búenbúen á mún bía hǎ wizoonĩ na ká bĩo.

<sup>25</sup> «Bĩo le Dónbeenĩ dó mí nii nǎn mĩn 6ùaaawa yi lè mi jii-cúa fεerowà jini á bĩo sǎ mia. Mí níi mún wi le \*pǎanii yi, dĩo le Dónbeenĩ bò lè mĩn 6ùaaawa

\* **3:2** Zũajii-seni: Ba wee leéka le ho lé le Dónbeenĩ zĩ-beenĩ zũajii búí na léé wi bía yínǎn 6a zúifùwa lahó na 6a wee keĩ yi le hǎ lara na bĩo sǎ 6a zúifùwa binbirí yi pǎahũ. † **3:11** O Salomǎn Sǎnsá: Ho lé le Dónbeenĩ zĩ-beenĩ sǎnsá na wi lè le wii hènii. Ho son á pon le zĩ-beenĩ mu lún sǎn-kénĩ na á bía yínǎn 6a zúifùwa dà wee zo yi. Lé bĩn á ho làndá bĩo zéenílowa hĩa wee kǎrán 6a nùpua yi. ‡ **3:13** Mi loĩ Léro vǎahũ (Exode) 3.6, 15 § **3:23** Mi loĩ Làndá zéeníló vǎahũ (Deutéronome) 18.15, 18, 19

pāahú na le bía bïo kà nən o \*Abarahaamu yi: «Ū mənmanía bïo yi, á hã zî-júná búenbúen na ho tá wán á ï ï dúbua yi.»\* <sup>26</sup> Εε ká mu nín-yání, á lé minén lé bía le Dónbeenĩ tonkaa mí ton-sá Yeesu ó o buara bïo yi. Le tonkaa wo ò o buée dúbua mia, à mi lè mi ñĩ-kéní kéní khí mi wén-kora yi orén bïo yi.»

## 4

### *O Piere là a Zān dīn ho lāndá tūiá fεerowà yahó*

<sup>1</sup> Bïo ó o Piere là a Zān wee bïo lè 6a zāamāa, à bñn le \*Dónbeenĩ yankarowà, lè le \*Dónbeenĩ zĩ-beenĩ parowà júnása lè 6a \*Sadusiεwa buée dñn. <sup>2</sup> Ba sĩa bèntñn yí wan 6a tonkarowà nùwã jñn mu bïo yi hùúu, lé bïo 6a wee kàrán 6a nùpua, á wee bïo le o Yeesu vèera, á bñn bïo yi á 6a ñĩ-hía mún dà à vèe. <sup>3</sup> A 6a wĩira 6a kúaa ho kàsó yi á pannáa ho tá tñló, lé bïo le wii tò vó. <sup>4</sup> Bñn pá yí hò bïo á bĩa jã hã bioní mu á cèrèè tà hã yi, á bĩa dó mi sĩa a \*Krista yi á dó wán á yú báawa muaaseé hònú síi.

<sup>5</sup> Mu tá léé tñn á 6a \*zúifùwa júnása, lè 6a \*ñĩ-kĩa, lè ho \*lāndá bïo zéenilowa kúaa mín wán ho Zeruzalεemu yi. <sup>6</sup> Ba nùpua búii na wi bĩa kúaa mín wán bñn tñahú lé o Aana na lé 6a yankarowà jñhúso beenĩ, là a Kayiifu là a Zān là a Alekisāndere, à séení 6a yankarowà jñhúso beenĩ zĩ nùpua búenbúen. <sup>7</sup> Ba le 6a 6ua 6a tonkarowà buée dñn mí tñahú. Bïo 6a buée dñn á 6a tũara 6a yi: «Lé o yén pánká yi tàá lé o yén yèni yi á mi wéérarāa o ñii mu?»

<sup>8</sup> A bñn ò o Piere wãa sú lè le Dónbeenĩ Hácírí, ó o wee bïo làa ba: «Minén ñipomu júnása lè mí ñĩ-kĩa, <sup>9</sup> bïo mi wee tũa wɛn ho zuia lè mu bè-tente na wó nən o mùamúa yi bïo, làa bïo ó o wó wó wannáa. <sup>10</sup> Awa, mi búenbúen ko à mi zũn mu, ò o Isirayεele ñipomu mún zũn mu. Bïo nən ó o ñii na kà wannáa á dñn mi yahó lé o Nazarεete ñii Yeesu yèni pánká yi, yĩa mi búaa ho \*kùrùwá wán ó o húrún, na le Dónbeenĩ vèenía. <sup>11</sup> O Yeesu lé yĩa le Dónbeenĩ bioní vñahú bía bïo le o lé le huee na á 6a sorowà pã bïo, minén sorowà. Dén huee so lé dño bñnía 6uan ho soró dñnía.\* <sup>12</sup> O Yeesu mí dòn lé yĩa dà wee kãní 6a nùpua. Mu yínñ orén yèni, á yèni búii na kũn dà à kãní wɛn á le Dónbeenĩ yí nən ñii woon yi ho dñmíjã yi.»

<sup>13</sup> A 6a zúifùwa lāndá tūiá fεerowà mu á mu wó coon dàkhíina, lé bïo 6a mən ò o Piere là a Zān wee bïo ká 6a ponĩ séra. Ba mún zũna le 6a lé 6a nùpua na yí kàránna. Ba zũna mu le 6arén là a Yeesu kera mín wán míana. <sup>14</sup> Ká bïo 6a mún mən o ñii mu ò o wan á dñn o Piere là a Zān ñisání, á 6a wãa yí dà bïo máa bïo. <sup>15</sup> A 6a wãa le 6a tonkarowà léé dñn ho khũuhũ vé, à 6arén bán kará wee wãaní. <sup>16</sup> Ba wee bïo mín yi: «Lée webio wa yàá à wé lè 6a nùpua mu coon? Ho Zeruzalεemusa búenbúen zũ mu kénkén le ho yéréké bïo na wó á 6a mən lé 6arén wó mu, á warén mún yí dà máa bïo le mu yí bon. <sup>17</sup> A mi cén wa là le hεerè làa ba, à hè 6a à 6a yí bñn yí bïo o Yeesu bïo là a búii hùúu. Lé bñn á à na ká bïo wó ká máa ben máa fè 6a zāamāa.»

<sup>18</sup> Bñn món á 6a bñnía von o Piere là a Zān á bía henía nən yi le 6a khí à yí bïo, tàá à yí kàrán 6a nùpua o Yeesu yèni yi hùúu. <sup>19</sup> Ká a Piere là a Zān màhã bía nən 6a yi: «Minén mi bæere wãa loñ le mu so téréenna le Dónbeenĩ cón à wa bè mi bioní yi ká wa pĩ lerén bioní le? <sup>20</sup> Warén cén yí dà máa pe wa jini ká bïo wa mən làa bïo wa jã á wa yí máa bïo bïo.» <sup>21</sup> A ho lāndá tūiá fεerowà wíokaa là le hεerè làa ba, à 6a kúaará 6a. Bïo 6a à dñn wán á à beéráa 6a lò á 6a yí zũ, lé bïo 6a zāamāa búenbúen wee khòní le Dónbeenĩ bïo wó bïo yi. <sup>22</sup> O ñii na waró bïo wó ho yéréké á teró lúlúio po búarã-jñn.

\* **3:25** Mi loñ Bïo jñhũ búeenii vñahũ (Genèse) 22.18, 26.4 \* **4:11** Mi loñ Lení vñahũ (Psaumes) 118.22



### *Bia tà a Krista bïo wee fio*

<sup>23</sup> Bïo ó o Piere là a Zãn ló ho kàsó yi, á 6a wà van mí kuure nùpua cón, á vaá lá bïo búenbúen na 6a yankarowà júnása lè 6a ñi-kía bía non 6a yi á fεera non mí ninzàwa mu yi. <sup>24</sup> Bïo 6a já mu wó, á 6a búenbúen wó mí yilera làa dà-kéní á wee fio le Dónbeení yi kà síi: «Núhúso, ùnén lé fo léra ho wáayi lè ho tá, lè ho muhú lè mu bïo búenbúen na wi ho yi. <sup>25</sup> Ùnén lé fo bía lè ù Hácírí ù ton-sá \*Daviide na lé wàn 6úaa jii yi kà:

«Lée webio non á hã síi-viò nùpua wee kánkáraa?

Lée webio non á ho ðímíjása wee lè ká mu jùhú mía?

<sup>26</sup> Ho ðímíjá bá-zàwa wíokaa míten ðín hã fio bïo yi.

Ba júnása mún hínnon von mín kúaa mín wán à 6a lò.

Ba búenbúen wó mí jii làa dà-kéní là a Núhúso làa yia o mən léra wán.»†

<sup>27</sup> A mu 6èn bon ò o \*Heroode là a \*Põnsi Pilaate wó le jii dà-kéní ho lóhó yi hen, 6arén là a \*Isirayεele ñipomu, lè hã síi-viò nùpua à 6a hínnon ù ton-sá Yeesu na bïo sí foñ wán, yia fo mən léra. <sup>28</sup> Bïo fo hía fèra bía le fo ò wé á à kája lè ù pànká lè ù síi bïo yi, bún búenbúen lé bïo 6a wó kà à tíira jii. <sup>29</sup> Núhúso, wáa loñ 6a hεère na 6a wee là. Na le sí-hebúee warén na lé ù ton-sáwá yi à wa wé bue lè ù bióní. <sup>30</sup> Dé ù nii, à 6a vánvárowà waró lè mu yéréké bïowa na wa wee wé ù ton-sá Yeesu na bïo sí foñ yèni pànká yi, à zéení ká ù bïo bon.» <sup>31</sup> Bïo 6a flora wó, á ho lahó na 6a wi yi á zà kíkíkí, á 6a búenbúen sú lè le Dónbeení Hácírí, á 6a hínnon wee bue le Dónbeení bióní lè le sí-hebúee.

### *Bia tà a Krista bïo wee pãani sanká mi nii bïo*

<sup>32</sup> Bia tà a \*Krista bïo búenbúen á fù bunbuaa, á sía lè 6a hácírí wó dà-kéní. O búi fù yí máa bío mí níi bïo á mí te mí dòn. Ba bïo búenbúen na fù wi 6a cón á 6a bunbuaa yi. <sup>33</sup> Ba tonkarowà fù wee zéení a Núhúso Yeesu vèeró bïo lè ho pànká beení, á le Dónbeení wee na hã dúbuaa cèrèe 6a búenbúen yi. <sup>34</sup> Nì-khenii fù mía 6a tìahú, lé bïo á bía manawà lè 6a zíní wi á fù wee yèé hã, <sup>35</sup> à 6ua wárí buee dé 6a tonkarowà níi yi, à 6a bíní wé sí sanká na mín yi làa bïo 6a ñi-kéní kéní koráa. <sup>36</sup> Mu 6àn síi ó o Zozεεfu hía wó. O lé o \*Levii nùwá ñi-kéní na wee lé ho Siipere‡ yi. Ba tonkarowà wee ve o làa Baanabaasi, mu kúará le yia wee hení hã sía. <sup>37</sup> O hía yèéra mí mǎhú á 6uan wárí bueé non 6a tonkarowà yi.

## 5

### *O Ananiasi lè mín hãa Safiraa bïo*

<sup>1</sup> Nii búi hía wi bín 6a le Ananiasi, ká 6àn hãa 6a le Safiraa. O hía yèéra mí mǎhú, <sup>2</sup> á fá wárí sǎn-kéní bàrá, á 6àn hãa mún zū mu, à ðio ká ó o 6uan vaá non 6a tonkarowà yi. <sup>3</sup> O o Piere bía non wo yi: «Ananiasi, lée webio non ó o \*Satāni dórāa hã yile-kora foñ, ù fã le sabéré le Dónbeení Hácírí jii, á fá ho mǎhú wárí sǎn-kéní bàrá? <sup>4</sup> Bïo ho mǎhú mu lá ðín yí yèéra ká yínón fo te ho le? A bïo ho yèéra, á ho 6àn wárí bïo sã a yén yi? Yínón fo le? A lée webio non á fo wórāa bïo kà? Fo yí fã sabéré nùpua jii, le Dónbeení lé ðio á fo fã le sabéré jii.» <sup>5</sup> Bïo ó o Ananiasi já hã bióní mu, ó o ló lùwá, á líi húrun. A bía já mu búenbúen zána dàkhíina. <sup>6</sup> A 6a yàrówá hínnon cà le dèe pon o yi, á 6uan vaá nùuna.

<sup>7</sup> Lèèrèwa bïo tìn síi bún món á 6àn hãa wà bueé zon ká a yí zū bïo wó. <sup>8</sup> O o Piere tùara a yi: «Mi ho tūiá na mií: Mìn mǎhú na mi yèéra 6àn wárí búenbúen lé ðio kà le?» O o le ũuu, le dén lé lerén. <sup>9</sup> O o Piere wáa bía non wo yi: «Ùnén

† 4:26 Mi loñ Lení vūahú (Psaumes) 2.1-2 ‡ 4:36 Siipere: Lé ho kǎhú búi na ho Mēditeranēe yámú jumu kńia yi. Ho wi lè mu yámú jumu mu 6àn wii hēenii. Ba tonkarowà páahú ká 6a zúifúwa na wi bín á boo.

lè mìn báa wó kaka wãanía tòráa á wee khénnáa le Dónbeenì Hácírí kúará? Loí, bíá léé wi ho zūajii kà lé bíá vaá nùuna mìn báa. Unén 6a mún ñ lá á à lénnaa.» <sup>10</sup> Mí lahó yi ó o háa mu bèn dènia ló lùwá o Piere tá, á líí húrun. Bío 6a yàrówá bueé zoó dñn ò o húrun, á 6a lá a buan vaá nùuna bân báa nísání. <sup>11</sup> Bíá tà a \*Krista bío kuure làa bíá jí mu búenbúen zána dàkhíina.

*Ba tonkarowà wee wé mu yéréké biowa*

<sup>12</sup> Mu yéréké biowa cèrèè na wee zéeni le Dónbeenì pánká á 6a tonkarowà híá wee wé mu nìpomu tñahú. Bíá tà a Krista bío búenbúen híá wee wé mí yilera làa dà-kéni à wé kúee mìn wán le \*Dónbeenì zì-beenì lún yi o \*Salomòn Sànsá\* yi. <sup>13</sup> Nì-vio yí máa hení mí sía zo 6a tñahú, èè ká 6a zãamáa màhá pá wee wíoka 6a yèni. <sup>14</sup> Ba báawa lè 6a háawa na wee dé mí sía o Nùhúso yi á wee wé boo ká 6a wà. <sup>15</sup> A 6a wãa wee bua 6a vánvárowà à buee léé bàraka há wãna nísáa há dãmu sía wán, bèra a na ká a Piere híá bueé wee khíí, ò o bóni pá wãa yí kúia 6a búí wán. <sup>16</sup> Hàrí há lórà na sùaràa lè ho Zeruzalεemu à nùpua mún wee búuni buen lè mí vánvárowà lè 6a nùpua na 6a cínáwa wee beé lò. A 6a búenbúen wee wa.

*Ba wee beé o Krista tonkarowà lò*

<sup>17</sup> A 6a yankarowà jùhúso beenì làa bíá làa wo páanía wi na lé 6a \*Sadusiεwa kuure nùpua á le yandee sú 6a tonkarowà bío yi. <sup>18</sup> A 6a wíikaa 6a tonkarowà á kúaa 6a zãamáa kàsó yi. <sup>19</sup> Ká a Nùhúso wáyí tonkaro búí màhá lion ho tñàahú à líi héra ho kàsó zii wonna, ò o léra 6a á bíá nòn yi: <sup>20</sup> «Mí lén va le \*Dónbeenì zì-beenì lún yi á vaa bue le mukánì binbirì na máa vé bío búenbúen à na 6a zãamáa yi.» <sup>21</sup> A 6a tonkarowà bò bío ó o bíá yi. Le yìnbíi búiríi á 6a wà van le Dónbeenì zì-beenì lún yi á vaá zoó wee kàrán 6a nùpua.

Ba yankarowà jùhúso beenì làa bíá làa wo páanía wi á von o \*Isirayεele nìpomu \*nì-kíia. Á barén na lé ho làndá tũíá fεerowà búenbúen kúaa mìn wán, à 6a tonkaa 6a búí le 6a lén vaa lén 6a tonkarowà ho kàsó yi bua buennáa. <sup>22</sup> Ká 6a parowà màhá yí vaá yú 6a bín, á 6a wà bueé bíá bío ká nòn 6a yi: <sup>23</sup> «Wa vaá yú ho kàsó zii wonna ká há pon ðín sese, á 6a parowà na bín búenbúen mún ðínka mí lara yi. Èè ká bío wa héra à wa zon, á wa yí zoó yú nùpue.»

<sup>24</sup> Bío le Dónbeenì zì-beenì parowà jùhúso lè 6a yankarowà júnása jí há bíoní mu, á 6a wãa yí zū hen na 6a à dé mítén yi 6a tonkarowà mu víló bío yi, á 6a wee tùa mítén yi le mu yàá wó kaka wóràa coon. <sup>25</sup> Hón páahú so yi ò o búí bueé dñn, á bíá nòn 6a yi: «Mí loí, 6a nùpua mu na mi pon jii ho kàsó yi, lé barén vaá wi le Dónbeenì zì-beenì lún yi á wee kàrán 6a nùpua.» <sup>26</sup> A le Dónbeenì zì-beenì parowà jùhúso dènia hínnon fó mí nùpua à 6a vaá buan 6a tonkarowà buararàa ká 6a màhá yí wó mu làa hεère, lé bío 6a zána le ká mí wó mu, á 6a nùpua á à lèeka mí lè há huua.

<sup>27</sup> Bío 6a bueé dñn ho làndá tũíá fεerowà yahó làa ba, á 6a yankarowà jùhúso beenì tùara 6a yi: <sup>28</sup> «Wa so nònzon yí hò mia lè le sòobéè le mi yí bíni yí kàrán 6a nùpua o nù mu yèni yi le? A mi wãa loí bío mi wó. Ho Zeruzalεemu lóhó búenbúen á mi vó lè mi kàránlò, á mún wi à mi bàká warén yi là a nù mu húmú bío.»

<sup>29</sup> Ó o Piere lè 6a tonkarowà bíá nòn 6a yi: «Wa ko à wa bè le Dónbeenì bíoní yi á sũaaní bío wa à bè 6a nùpua bíoní yi. <sup>30</sup> O Yeesu mu na mi búaa ho \*kùrùwá wán ó o húrun, á wán búaaawa bân Dónbeenì vènia, <sup>31</sup> á buan yòó bàrá mí nín-tíání. Le wó a là a jùhúso na lé o kánílo, ò o \*Isirayεele nìpomu bè yi á yèrémá mí yilera lè mí wárà, à yí mu bè-kora séndíaró. <sup>32</sup> Warén, lè

\* 5:12 Mí loí Bè-wénia vùahú 3.11

le Dónbeenĩ Hácírí na le nɔn bĩa wee tà le bïo yi, á lé mu bè-wénia mu bàn sɛ́rása.»

<sup>33</sup> Bïo ho làndá tũíá fɛerowà ná hã bíoní mu, á ba yiwa cã cã, á wi ba búe ba tonkarowà. <sup>34</sup> Ɛɛ ká \*Farizíe búí màhá kera ba t̃ahũ á yèni ba le Kamaliyeli. O lé ho \*làndá bïo zéenílowa nĩ-kéní na ba zãamãa búenbúen wee kɔnbi. Wón lé yia líi hĩnɔn yòó ðĩn ba tũíá fɛerowà t̃ahũ ò o le ba bío le ba tonkarowà mu léé ðĩn ho khũuhũ màní. <sup>35</sup> Bũn món ó o bía nɔn bĩa kúaa mín wán yi: «Isirayɛlesa, mi cà hácírí bïo mi ì wé lè ba nùpua na kà bïo yi. <sup>36</sup> Nii búí bueé cònía hĩnɔn á yèni ba le Tedaasi. O hĩa wee wé mítén lòn nùpue na bïo nùhũ wi. Nùpua na bueé tà bò a yi á à yí báawa khĩa-náa síi. Bïo ó o húrun, á bĩa búenbúen na tà bò a yi mu p̃ahũ á saawaa, ó o bïo nùhũ bó. <sup>37</sup> Bũn món á ho mĩlò p̃ahũ, ó o Kalilee nĩ Zudaa bèn hĩnɔn á yú ba nùpua cèrèe á ba bò a yi. A wón ba mín bó, á bĩa bò a yi búenbúen saawaa. <sup>38</sup> Awa, á mi le ì bío mu na mi: Ba nùpua mu á mi día bïo. Mi día ba le ba lén. Lé bïo ká ba tonló mu á bïo ló nùpue níi yi, á ho nùhũ á à búe. <sup>39</sup> Ká ho bïo bèn ló le Dónbeenĩ níi yi, á mi yí dà dèe búí máa wé làa ho. Mi yí wó sese á mi ì kerí lòn nùpua na wee fi lè le Dónbeenĩ.»

Bïo ó o fɛera mí nĩ-cúa vó, á ho làndá tũíá fɛerowà tà a bïo. <sup>40</sup> A ba von ba tonkarowà, á bueé han lè hã làbàaní, á ba le ba yí bĩnĩ yí bío bïo o Yeesu yèni yi, á ba wãa día ba à ba wà.

<sup>41</sup> Ba tonkarowà ló le zĩi yi ká ba sĩa wan, lé bïo le Dónbeenĩ le ba ko lè le lònbee o Yeesu yèni bïo yi. <sup>42</sup> Làa wizooní búenbúen ká ba wee kàrán ba nùpua, á wee bue le bín-tente le Dónbeenĩ zĩ-beenĩ lún yi lè hã zíní na ká yi le o Yeesu lé \*Yia le Dónbeenĩ mɔn léra á wó là a kãnílo.

## 6

### *Ba nùpua na wé è séení ba tonkarowà*

<sup>1</sup> Mu p̃ahũ ká ba nĩ-kenínia wee dé wán ká ba wà. A ba \*zúifùwa na wi ba t̃ahũ na wee bío mu kerɛkimu sĩa yí wan bïo á bàn zàwa na lé ba zúifùwa binbirí wee wé yi. Ba wee zá le làa wizooní búenbúen le mínén mahãawa á ba yí máa loĩ yi sese ho ðĩnló sankaró p̃ahũ. <sup>2</sup> A ba tonkarowà píurú nún von ba nĩ-kenínia búenbúen kúaa mín wán bía nɔn yi: «Wàn zàwa, wa yí ko à wa día le Dónbeenĩ bíonĩ bueró ká wa yèrémá wa yara sí ho ðĩnló bïo. <sup>3</sup> Mi cén hueeka ba nùpua nùwã hɛnɔn mi t̃ahũ na mi zũ le ba téréna, á sú lè le Dónbeenĩ Hácírí lè mu bè-zũrĩminĩ. Bán lé bĩa á wa à dé mu níi yi. <sup>4</sup> Bũn ká warén bèn dà à na waten ho fioró lè le Dónbeenĩ bíonĩ bueró yi lè wa sòobɛɛ.»

<sup>5</sup> Bïo ba tonkarowà fɛera mí nĩ-cúa vó, á ba kuure nùpua tà ba bïo. Bĩa ba hueekaa lé o Etiɛna na lé o nùpue na síidéró wi, na sú lè le Dónbeenĩ Hácírí. A séení a Filiipu, là a Porokoore, là a Nikonɔre, là a Timɔn, là a Paamɛnaasi, là a Antiosi nĩ Nikolaa na hĩa yèrémãa bò ba zúifùwa mu bàn Dónbeenĩ yi. <sup>6</sup> Ba guan ba vannãa ba tonkarowà c̃n, á bán bò mí níni ba wán à ba flora nɔn ba yi.

<sup>7</sup> Le Dónbeenĩ bíonĩ wee bɛn fè hã lara ká le wà, á ba nĩ-kenínia wee dé wán ho Zeruzalɛmu yi, á ba yankarowà cèrèe á wee tà dé mí sĩa o \*Krista yi.

### *O Etiɛna ba wĩira*

<sup>8</sup> O Etiɛna le Dónbeenĩ dúbuaa nɔn ho pánká yi, ó o wee wé mu yéréké bè-beera na wee zéení le Dónbeenĩ pánká ba nùpua t̃ahũ. <sup>9</sup> A ba zúifùwa nùwã yɛn búí á hĩnɔn p̃a a bïo. Ba búí lé ba zúifùwa kàránlò zĩi nùpua na ba wee ve làa wobáaní na wi mítén. Ba lé bĩa ló ho Sirɛna lè ho Alekisãndiri lórã yi. Ká ba búí lé bĩa ló ho Silisii lè ho Azii kãna yi. Lé bán lé bĩa bueé wee wãaní là a Etiɛna. <sup>10</sup> Ká ba màhá yí dàrna a bïo, lé bïo le Dónbeenĩ Hácírí bè-zũrĩminĩ na

le wee na a yi lé bïo ó o wee bíoráa. <sup>11</sup> A 6a yà 6a nùpua jini à 6a le 6a bío bío kà: «Wa já ò o nni mu bía khon o \*Moyiize lè le Dónbeenì dání yi.» <sup>12</sup> Lé bñn 6a bía á súkúra lè 6a zãamáa, lè 6a \*ni-kía, lè ho \*lándá bïo zéenílowa. Bñn món á 6a 6ueé wïira a Etiëna á 6uan vannáa ho lándá tũíá fëerowà yahó. <sup>13</sup> Ba mún fó 6a nùpua 6úi bóráa na 6ueé fũaa há sabíoní o Etiëna mu jii. A bán 6ueé bía: «Féëé ká a nni mu wee bío há bín-kora à léé le \*Dónbeenì zì-beenì là a Moyiize lándá yi. <sup>14</sup> Wa já ò o bía le o Yeesu, wón Nazarëete nni so, á à fio le Dónbeenì zì-beenì, á mún ñ yèrëmá há lándáwá na ó o Moyiize nòn wën.»

<sup>15</sup> Ho lándá tũíá fëerowà na wi le zii yi mu zoñ búenbúen fá mí yïo o Etiëna yi, á mòn ò o yahó bonmín lè le Dónbeenì wáayi tonkaro yahó.

## 7

### *O Etiëna jì-cúa na ó o fëera*

<sup>1</sup> Ba yankarowà jùhũso beenì tũara a Etiëna yi: «Hãà! Bïo 6a wee bío ù jii so bon le?»

<sup>2</sup> O o Etiëna bía: «Minén wàn maáwá lè wàn zàwa, mi jí bïo á í bío á à na mia. Le Dónbeenì cùkúso hía zéeníá miten lè wàn 6úaa \*Abarahaamu ká a wi ho Mezopotamii yi á ñin yí ló yí vaá kará ho Haran lóhó yi, <sup>3</sup> á bía nòn wo yi: «Lé díá mìn kòhũ lè mìn zii á lén va ho kòhũ 6úi na á ñ zéení làa fo yi.» <sup>4</sup> O o Abarahaamu wáa hñnón díá ho Kalidee kòhũ á vaá kará ho Haran yi. Bïo ó o Abarahaamu 6àn maá húrún á le sã léra a ho Haran yi á 6uararáa ho kòhũ mu na mi wi yi ho zuia. <sup>5</sup> Dónbeenì á yí nòn tá wo yi bñn. Hàrí hía lè le nín-tàahũ bïo ó o yí yú. Ká le Dónbeenì màhã nòn le jii le mí ñ na ho kòhũ mu na ká wo yi, orén lè mí mòmànía na à hñni o món. A ho pãahũ na le Dónbeenì wee bío mu yi làa wo ká za woon mia o cñn. <sup>6</sup> Bïo ká lé bïo á le bía nòn wo yi: «Ù mòmànía khii kerí kã-veere yi, á à wé 6a wobáaní bñn. Ba à beé 6a lò há lúlúio khiá-náa yi. <sup>7</sup> Eë ká ho sñi na à wé 6a lè mí wobáaní á ñén Dónbeenì màhã à cítí. Bñn món á 6a à lé bñn á à lén wé 6ueé 6úaaní mi ho lahó na ká yi.» <sup>8</sup> Bñn món á le bõ le \*páaní là a Abarahaamu. Bïo wee zéení le páaní mu bïo lé ho \*kúiró. Lé bñn nòn ó o Abarahaamu za \*Izaaki teró wizooní bïo hëtín níi yi ó o \*kúio wo. Lé bñn ó o Izaaki mún kúio o \*Zakoobu, á wón bèn kúiora mí zàwa píru jùn na lé wa zì-júná 6àn 6úawa.

<sup>9</sup> «O zàwa mu dú le yandee lè mín fëeso Zozeefu†, á yèëra a ó o wó a wobá-nii ho \*Ezipite yi. Ká le Dónbeenì màhã kera làa wo. <sup>10</sup> Le léra a mí lònbee búenbúen yi. Le wó ó o dàina ñin ho Ezipite béë yahó á zéeníá mí bè-zúrímíní, ó o bío wó sína a yi. A wón bàrá a mí zii bïowa lè ho Ezipite kòhũ bïowa búenbúen jùhũ wán.

<sup>11</sup> «Mu pãahũ á le hñni ló ho Ezipite kòhũ búenbúen yi lè ho Kanan kòhũ yi mún. Mu wó lònbee làa sòobéë, á wàn 6úawa mu yí máa yí bïo 6a à dí. <sup>12</sup> Bïo ó o Zakoobu já à 6a le ho ñinló wi ho Ezipite yi, ó o nín-yání tonkaa wàn 6úawa le 6a va bñn. <sup>13</sup> Mu cúa-jùn níi na 6a bñniá van bñn, ó o Zozeefu wáa zéeníá miten lè mín zàwa. Lé bñn ó o béë bõ yi zúrínanáa hen na ó o Zozeefu nònkáni can yi. <sup>14</sup> O o Zozeefu wáa tonkaa mín zàwa le 6a vaa fé mín maá lè mín zii nùpua búenbúen. Ba à yí nùpua 6úará-náa hònú mia. <sup>15</sup> O o Zakoobu wáa 6uara ho Ezipite. Lé bñn ó o 6ueé húrún yi, á wàn 6úawa mún húrún bñn. <sup>16</sup> Ba 6uan 6a ní-hínmu vannáa ho Sisëemu yi, á vaá nùna le búure na ó o Abarahaamu hía yà a Hamõore zàwa cñn.

<sup>17</sup> «Bïo ho pãahũ na le Dónbeenì ko à le tíí bïo le hía dó mí jii nòn o Abarahaamu yi jii wà 6ueé sùará, á bñn wa ñipomu boo, á wee dé wán ho

\* 7:7 Mi loñ Bïo jùhũ búenñii vùahũ (Genèse) 15.13-14, Léro vùahũ (Exode) 12.40 † 7:9 Mi loñ Bïo jùhũ búenñii vùahũ (Genèse) 37-50

Ezipite yi. <sup>18</sup> Bún món ó o béé búí na yí zūna a Zozεεfu á kará ho Ezipite kōhú jūhú wán. <sup>19</sup> O khà wa nīpomu, á beéra wàn bùaawa lò, á kíkàa ba yi le ba pí mí zàwa kúia à ba hí. <sup>20</sup> Lé bún pāahú ó o \*Mōyiize ton yi. O hía léé kúnkúza na se, na bīo sí le Dónbeení yi. Pīina bīo tīn ká a wi mín zīi á bān nu wee yēení. <sup>21</sup> Ba día a yí máa loń yi, ó o béé hīnló lé yīa lá a buan á hōn le mí kūrú za bīo. <sup>22</sup> Lé o béé zīi á ba kenía o Mōyiize yi le ho Ezipitesa bīo na ba zū búenóúen, ó o wó a núpue na pánká wi mí bióní le mí wárá yi.

<sup>23</sup> «Bīo ó o Mōyiize lúlúio yú ho búará-jun, ó o kará lon mí yi, ó o hīnon le mí vaá loń mín zàwa na lé o \*Isirayεele nīpomu. <sup>24</sup> O o vaá mōn o Ezipite nīi búí ò o wee ha bān za nī-kéní, ó o tà mín za na ba wee ha jīi, ò o bó a Ezipite nīi. <sup>25</sup> O lá wee leéka le o Isirayεele nīpomu na lé bān zàwa á à zūr le le Dónbeení le mí ì dīn orén wán à lénnáa ba júná, yaa ba yí zūna mu. <sup>26</sup> Mu tá na léé tōn, ó o Mōyiize fò mín le mín síi núpua nùwā jun ká ba wee fi. O o le mí ì yanka ba, ó o bía bīo ká: «Wàn zàwa, mínén na lé le dà-kéní á bīnía wee fi mín yi le?» <sup>27</sup> A yīa dà mí ninza na so á lío o Mōyiize ò o bía nōn wo yi: «Lé o yén bārā fo wa jūhú wán le ũ wé cíti wēn? <sup>28</sup> Fo wi à ũ búe mi làa bīo á fo hīhú bórāa o Ezipite nīi bīo síi le?» † <sup>29</sup> Bīo ó o Mōyiize já hōn bióní so, ó o lùwa á vaá kará ho Madía kōhú yi. Lé bīn ó o yú ba zàwa nùwā jun yi.

<sup>30</sup> «Lúlúio búará-jun bún món, á le Dónbeení wáayi tonkaro búí zéenia mīten làa wo le vīndè-za dōhú na wee cí yi, ho tá hení yi, ho Sinayii búee nīsání. § <sup>31</sup> Bún bè-minii so wó a Mōyiize coon. A bīo ó o wi ò o vaa sùará mu yi à wíoka loń sese, ó o já a Núhúso tāmú na bía làa wo: <sup>32</sup> «O \*Abarahaamu là a \*Izaaki là a \*Zakoobu na lé mīn bùaawa bān Dónbeení lé mi.» \* O o Mōyiize zāna, á wee zà wàwàwà, á yí wi ò o loń mu yi. <sup>33</sup> O o Núhúso wāa bía làa wo: «Tēn ũ nakāa, lé bīo á ho lahó na á ũ wi yi léé tá na bīo sá mīi. <sup>34</sup> Le lònbee na á ì nīpomu wi yi ho Ezipite yi á ì mōn. I já ba wée sá, á ì lion wà líi kání ba. Wāa buen. I ì tonka fo ho \*Ezipite yi.» †

<sup>35</sup> «O Mōyiize nī-kéní mu na ó o \*Isirayεele nīpomu fù pá bīo le lé o yén dó a le o wé mí jūhúso le mí cíti fi, † wón lé yīa le Dónbeení tonkaa ò o wé o jūhúso làa yīa wee lén hā júná. Le wó mu ho wáayi tonkaro pánká yi, yīa hía zéenia mīten là a Mōyiize le vīndè-za na wee cí yi. <sup>36</sup> O Mōyiize lé yīa léra a Isirayεele nīpomu ho \*Ezipite yi. O wó mu yéréké bīowa na wee zéeni le Dónbeení pánká ho kōhú yi, le ho muhú na ba wee ve làa muhú na mùia yi, le ho tá hení yi hā lúlúio búará-jun pāahú. <sup>37</sup> Lé o Mōyiize mu lé yīa pá bía bīo ká nōn o Isirayεele nīpomu yi: «Le Dónbeení á à lén o jī-cúa fεero búí mīn zàwa tīahú na ka le ì bīo síi á à tonka mi cín.» § <sup>38</sup> Bīo mu nīpomu hía kúaa mín wán ho tá hení yi, á lé orén pá hía wee vará wàn bùaawa le le Dónbeení wáayi tonkaro pāahú, yīa hía wee bío làa wo ho Sinayii búee wán. Lé orén á le Dónbeení bióní na wee na le mukānī á nōn yi, ò o buee líi na wēn. <sup>39</sup> Ká wàn bùaawa mähá yí tà ká ba à bè hā bióní mu yi. Ba pá a bīo, á wi ba bīnī va ho Ezipite yi. <sup>40</sup> Ba bía nōn o \*Aaron yi: «Cà hā wōnna búí na wēn na à dí wa yahó, lé bīo á wa yí zū bīo wó a Mōyiize mu na léra wēn ho Ezipite yi.» \* <sup>41</sup> A ba wāa pá a nōn-za kansí á wee wé mu hāmu na yi, á dú ho sōn-beení bīo bārén mīten dàna wó bīo yi. <sup>42</sup> Ká le Dónbeení mähá bīnía ba món, á día ba á ba wee bùaaní ho wáayi bīowa, làa bīo mu túararāa ba jī-cúa fεerowá vūahú yi: «Isirayεele nīpomu,

‡ 7:28 Mi loń Léró vūahú (Exode) 2.14 § 7:30 Mi loń Léró vūahú (Exode) 3.2 \* 7:32 Mi loń Léró vūahú (Exode) 3.6 † 7:34 Mi loń Léró vūahú (Exode) 3.7, 8, 10 ‡ 7:35 Mi loń Léró vūahú (Exode) 2.14 § 7:37 Mi loń Lándá zéeníló vūahú (Deutéronome) 18.15 \* 7:40 Mi loń Léró vūahú (Exode) 32.1, 23

hã lúluio búarã-ɲun na mi wó ho tá henĩ yi,  
 á 6a bà-kùio na mi fũaana lè mu hãmu na mi wó,  
 lé ìnén á mi so wó mu nɔn yi le?

43 Bùeé. Mu lé mi Mɔlooki wãahũ bùkú za  
 lè mi Erefã† wãahũ mànàayiire á mi 6uan,

hón na á mi wó miten á wee 6uaaní,  
 lé bũn nɔn á ì ì sèráa mia á à dàráa ho \*Babiloona wán.»‡

44 «Hã pɔnsòni bùkú na hĩa wi wán 6uaawa cón ho tá henĩ yi lé hón á hã pɔnminí na le Dónbeenĩ làndá túara wán wi yi. Lé hón pɔnsòni bùkú so hĩa wee zéeni le le Dónbeenĩ wi 6a tãhũ. O \*Moyiize hĩa wó ho làa bïo le Dónbeenĩ zéenia le o wé làa ho. Le hĩa le o wé ho làa hĩa ó o mɔn bïo síi. 45 Bũn món á hã pɔnsòni bùkú mu á wán 6uaawa lè mí mànmanía na sã mín á mún 6uan. Pãahũ na le Dónbeenĩ ɲɔn hã kãna nùpua á fó táwá nɔn 6a yi ká a Zozue dú 6a yahó ká lé horén 6a 6uan. A ho 6èn wi bĩn fúuu fúaa o \*Daviide pãahũ.

46 O Daviide bïo hĩa wó sína le Dónbeenĩ yi, ó o flora le níi le cón, à soráa ho lahó 6úi à na a \*Zakoobu 6àn Dónbeenĩ yi. 47 Ká a \*Salomɔn lé yĩa màhã son le zii mu nɔn le Dónbeenĩ yi. 48 Εε ká le Dónbeenĩ na dà mu bïo 6úen6úen wán màhã yí máa zo zoo kεεní 6a nùpua zĩ-sonia yi làa bïo ó o ɲi-cúa fεero biaráa mu.

49 Ho wáayi lé ì bέeni kanmúini,  
 ká ho tá lé ì zení bēeni.

Lé le zii yén síi á mi dà à so á à na miĩ.

Lé ho lahó yén á ì dà a kεεní yi?

50 Bũn bïowa so 6úen6úen so yínɔní mi wó mu ìten le?§

51 «Búi! Isirayεelesa, mi yiwa tunka dà, mi yí máa tà hén mi sía lè mi ɲikɔnna le Dónbeenĩ veró yi. Minén lè mĩn 6uaawa lée dà-kéni. 52 Lé o ɲi-cúa fεero yén á mĩn 6uaawa mu á yí beera lò? Bia buera yĩa mí dòn na wee wé le Dónbeenĩ síi bïo 6uenlò bïo, bán à mĩn 6uaawa 6ó. Bïo ká wán, lé orén ñi-kéni mu á minén ló món á mún 6ó. 53 Minén na le Dónbeenĩ wáayi tonkarowà dó ho làndá níi yi, lé minén miten yí bò ho làndá mu bè-bionii yi.»

### *O Etiena 6úeró bïo*

54 Bïo ho làndá tũia fεerowà ɲá hã bioní mu á 6a sía ka le hã à fáa o Etiena bïo yi lè le sí-cíilè. 55 Ká arén wón sú lè le Dónbeenĩ Hácírí, ó o hoonía mí yahó á lora ho wáayi, ó o mɔn le Dónbeenĩ cùkú là a Yeesu ò o wi le Dónbeenĩ nín-tiáni, 56 ó o bía: «Mi tántá mi ɲikɔnna, ho wáayi ɲii héra, á ì mɔn o \*Nùpue Za ká a ñin le Dónbeenĩ nín-tiáni.» 57 A 6a wee wãama pónpón à 6a tun mí ɲikɔnna. 58 Bũn món á 6a 6úen6úen dèenia kúaaka a wán á wĩira lórãa ho donkĩahũ á lée wee lèeka lè hã huua á à 6úe. Bia wee wé mu á tenkaa mí sía bàrá a yàronza 6úi na 6a le Soole tá le o pa yi. 59 Bïo 6a wee lèeka a Etiena lè hã huua, ó o wee fio ká síi: «Núhũso Yeesu, tà fé ì mànákã.»

60 Bũn món ó o ló lion mí nɔnkóɲúná wán, ò o wãamaa pónpón: «Núhũso, yí bè mu bè-kohó na ká 6a wán.» Bïo ó o bía hón bioní so wó, ó o húrun. **8**

1 O Etiena 6úeró ó o Soole tà.

### *O Soole wee beé bĩa tà a Krista bïo lò*

Mu nɔnzon mí bεere, á bĩa tà a \*Krista bïo na ho Zeruzalεemu yi, á 6a 6úakáa wee beé lò làa sòobéε. Ba tonkarowà níi ló, ká bĩa ká 6úen6úen saawaa zon ho \*Zudee lè ho \*Samaríi kãna yi. 2 Ba nùpua 6úi na wee bè le Dónbeenĩ yi sese lé bĩa lá a Etiena vaá nùuna, à 6a wá wá a bïo yi. 3 O Soole wón 6èn lé bĩa

† 7:43 Mɔlooki: Lé ho Kanan kãhũ háani nùpua wãahũ na 6a fù wee hã. Erefã: Lé le mànàayiire 6úi na ho Ezipitesa fù pã síi, á wó lè mí wãahũ à wee hã. ‡ 7:43 Mi loĩ Amɔsi vũahũ 5.25-27 § 7:50 Mi loĩ Ezayii vũahũ 66.1-2

tà a Krista bïo ñúhú búeró ó o hínən can mí kuio bïo yi. O wee héε wïlka 6a báawa lè 6a háawa há zíní yi, à 6ua vaa kúee ho kàsó yi.

### *O Filiipu wee bue le bín-tente ho Samarii yi*

<sup>4</sup> Bïa saawaa wà bán tò há kána yi, á wee bue le bín-tente. <sup>5</sup> O Filiipu wà van ho Samarii kǎhú ló-beení yi, á vaá wee bue o Krista bïo à na ho nùpua yi. <sup>6</sup> Bïo 6a zâamáa ñá bïo ó o Filiipu wee bïo, á mún mən mu yéréké bïowa na wee zéení le Dónbeení pánká na ó o wee wé, á 6a wíokaa wee tántá mí ñikǎnna sese bïo ó o wee bïo yi. <sup>7</sup> Ba nùpua cèrèε na 6a cínáwa wi yi, á 6a wee fáara lé yi ká 6a à wáamaka pǎnpǎn. A 6a mùamúawà lè 6a lóní cèrèε mún wee wa. <sup>8</sup> A mu wó sí-wε-beení ho lóhó mu yi.

<sup>9</sup> Nii 6úi na 6a le Simən à hía wi ho lóhó mu yi, á wó mí nii símú bín míana. Ho Samarii nùpua búenbúen wee wé coon bïo ó o wee wé bïo yi. O lá wee wé mítén lòn nùpue na bïo ñúhú wi. <sup>10</sup> Ba nùpua búenbúen hía wee ñí a cǎn sese, à lá 6a háyúwá yi à yòo 6úe 6a ñí-kía yi. Ba wee bïo: «O nii na ká á le Dónbeení pánká na 6a wee ve làa pánká beení á wi cǎn.» <sup>11</sup> Bïo nən 6a wee ñín ñínáa o cǎn sese ká síi, lé bïo ó o wee wé 6a coon lè mí nii símú bïowa mu míana. <sup>12</sup> Ká bïo 6a yèrémáa dó mí sía le bín-tente na ó o Filiipu buera nən 6a yi le \*Dónbeení béeñí là a Yeesu \*Krista bïo yi, á 6a báawa lè 6a háawa á 6a bátízera. <sup>13</sup> O Simən mí bæere mún dó mí síi le yi, á 6a bátízera a. Bún ñii wán, ó o wáa yí máa tà lé o Filiipu món. Mu yéréké bïowa na wee zéení le Dónbeení pánká na ó o wee mi, ó o wee wé coon bïo yi.

<sup>14</sup> Bïo 6a tonkarowà na ho Zeruzalεemu yi ñá le ho Samariisa 6úi tà le Dónbeení bíoní bïo, á 6a tonkaa o Piere là a Zǎn 6a cǎn. <sup>15</sup> Bïo 6a vaá ñən á 6a flora nən 6a ñí-kenínia ñí-fla yi bèra a na à 6a yí le Dónbeení Hácírí. <sup>16</sup> Le Dónbeení Hácírí mu lá ñín yí lion 6arén 6úi wán: Ba bátízera 6a o Núhúso Yeesu yèni yi mí ñən. <sup>17</sup> O o Piere là a Zǎn wáa bò mí níní 6a wán á 6a yú le Dónbeení Hácírí. <sup>18</sup> Bïo ó o Simən mən à bïa dó mí sía o Krista yi yú le Dónbeení Hácírí pǎahú na á 6a tonkarowà bò mí níní 6a wán yi, <sup>19</sup> ó o bía nən o Piere là a Zǎn yi: «Mi fé le wárí à mi na ho ñànló mu 6àn síi mi, bèra a na ká í wé bò í nii nùpue wán à wón yí le Dónbeení Hácírí.» <sup>20</sup> O o Piere bía nən wo yi: «Le ùnén lè ù wárí búenbúen páaní cǎ, lé bïo fo wee leéka le le Dónbeení bè-hānii á dà a yà. <sup>21</sup> Mu bïo mu á ù nii yí túee yi, á fo mún yí ko làa bún, lé bïo á le Dónbeení cǎn á fo yínǎn húaarà. <sup>22</sup> Bïo wi ù síi yi yínǎn bïo na se. Cén día mu à ù flo o Núhúso yi ká mu dà a wé, ò o sén día na foñ há yile-kora na wi foñ bïo yi. <sup>23</sup> I mən à mu koomu zon fo ñàkhíina ù yí dà máa fé ùten mu bè-kora nii yi.» <sup>24</sup> O o Simən wáa bía nən o Piere là a Zǎn yi: «Minén miten flo o Núhúso yi à na mi, bèra a na à bïo mi bía ká 6úi yí yí mi.» <sup>25</sup> O Piere là a Zǎn wee zéení bïo 6a zú a Núhúso ñání yi lè 6a nùpua, á wee bue o bíoní. Bún món á 6a bínía nən ho Zeruzalεemu, á wee bue le bín-tente ho Samarii lórá cèrèε yi ká 6a wà.

### *O Filiipu buera le bín-tente nən o Etiopii nii yi*

<sup>26</sup> Mu pǎahú ó o Núhúso wáayi tonkaro 6úi bía nən o Filiipu yi: «Híní dé ù yahó lè le wii hènii 6àn nín-káahó. Lá ho wǎhú na ló ho Zeruzalεemu yi á lion ho Kazaa, ho bèrowà yí boo lónbio.» <sup>27</sup> O o Filiipu ñéní hínən wà. Ho wǎhú na ó o lá, á Etiopii nii 6úi bò. O lé ho Etiopii kǎhú béε háa Kandaasi tonsá beení na wi o ñàfóro ñúhú wán. O 6uara ho Zeruzalεemu 6ueé 6uaanía le Dónbeení <sup>28</sup> á bínía wee 6o. Le \*Dónbeení ñi-cúa fεero \*Ezayii vǎahú lé hía ó o kará mí wòtóro yi wee kàrán. <sup>29</sup> A le Dónbeení Hácírí bía nən o Filiipu yi: «Bánbá vaa 6úe ho wòtóro na ká yi à bí ho lén.» <sup>30</sup> O o Filiipu lúwa vaá 6ó ho yi,

á nǎ ò o Etiopii nii wee kàrán o ni-cúa fεero Ezayii vūahǔ, ó o tùara a yi: «Bìo fo wee kàrán kà á fo zū kúará le?» <sup>31</sup> Ó o nii bía: «ǐ ì wé kaka á à zǔrínáa mu ká a búii yí zéénia mu làa mi.» O o wáa le o Filiipu buee yòo kεení mí nǐsání.

<sup>32</sup> Ho vūahǔ bìo na ó o nii wee kàrán lé bìo kà:

O bìo ònmín là a pio  
     na ba buan wà vaá búe,  
 O bìo ònmín là a pioza  
     na ba wee khè vará,  
     ká a ðǐn cèkè yí máa wá.

<sup>33</sup> Ba zǐira a nǔhǔ,  
     yǐa dà a fεε ho tǔiá o nii á yí ló.

Ba vǐinía o mukānǐ ho tá wán,  
     á lé o yén á à ðǎn ñ bío  
     ba zàwa bìo á a léé wo yi?\*

<sup>34</sup> Ó o Etiopii nii tùara a Filiipu yi: «Lée wée ó o ni-cúa fεero mu wee bío bìo kà? Lé orén mítén bìo ó o wee bío léé tàá léé nǐ-veere?» <sup>35</sup> Ó o Filiipu wáa ðǐn ho vūahǔ bìo na ó o nii kàráanna wán á láráa le bíonǐ, ò o buera a Yeesu \*Krista bín-tente nǎn wo yi.

<sup>36</sup> Bìo ba wi ho wǎhǔ wán wà, cúa-yen à ba vaá ðǎn ho saahó búii na mu nǔmu wi yi. Ó o Etiopii nii bía: «Lé mu nǔmu na. Bìo á à hè mi á ì máa bátízé lé mu yén.» <sup>37</sup> [Ó o Filiipu bía nǎn wo yi: «Ká fo tà a Krista bìo lè ù sǐi búenbúen á fo dà à bátízé.» Ó o nii bía nǎn wo yi: «Ūuu, ì tà le o Yeesu Krista lé le Dónbeenǐ Za.»] <sup>38</sup> Ó o ðéénia le ba ðǐnǐ ho wòtóró. Ó orén là a Filiipu lion líi zon mu nǔmu yi, á wón bátízera a. <sup>39</sup> Bìo ba ló mu nǔmu yi, á le Dónbeenǐ Hácírí lá a Filiipu wàráa, ó o Etiopii nii yí bǐnía yí mǎn wo. Ó o wáa lá mí wǎhǔ wà ká a sǐi wan làa sòobéε. <sup>40</sup> Ó o Filiipu le mí ì loǐ ò o wi ho Azooté lóhó yi. Lé bǐn ó o ðǐn yi á wee héε bue le bín-tente hǎ lórá búenbúen na ó o wee kǎa yi, fúaa bìo ó o vaá ðǎn ho \*Sezaaree.

## 9

### *Bìo wó a Soole yi ho Damaasi wǎhǔ wán*

<sup>1</sup> Hón pǎahǔ so yi à bìo ó o Soole pá can mí kuio bìo yi, lé bǐa tà a \*Krista bìo lò beéró lè ba búeró. Ó o wà van ba yankarowà nǔhǔso cǎn, <sup>2</sup> à wón na ho vūahǔ wo yi, ò o bua varáa ho Damaasi lóhó yi, à vaa zéení lè ba \*zúifùwa kàránló zǐnǐ nǔnáasa. Hón vūahǔ so lé hǐa á à zéení le ká a yú ba báawa lè ba háawa na bò a Krista wǎhǔ, ò o wǐika ba bua varáa ho Zeruzalεemu. <sup>3</sup> Bìo ó o lá ho Damaasi wǎhǔ á wà vaá sùará ho yi, yǐo buée tǐ à khoomu búii ló ho wáyai líi kúará a wán. <sup>4</sup> Ó o ló lùwá ho tá yi, á mu tǎmu búii wee bío làa wo: «Soole, Soole. Fo wee beé ì lò kà sǐi lé we?» <sup>5</sup> Ó o tùara: «Núhǔso, fo léé wée?» A mu tǎmu bía nǎn wo yi: «ǐ lé o Yeesu na á fo wee beé lò. <sup>6</sup> Wáa lii hǐnǐ vaa zo ho lóhó yi. Ká fo zoó ðǎn, á ba à zéení bìo fo ko à ù wé.» <sup>7</sup> A ba nǔpua na bò là a Soole á ðǐn coon yí dà máa bío. Ba wee nǐ mu tǎmu sǎ ká ba yí mǎn nǔpue. <sup>8</sup> Ó o Soole líi hǐnǎn á héra mí yǐo, ká a màhǎ yí máa mi bìo. A ba fù a níi yi á zonnáa ho Damaasi lóhó yi. <sup>9</sup> Wizoonǐ bìo tǐn ká a yí máa mi. O yí máa dí, á yí máa nǔ.

<sup>10</sup> Nǐ-kenínii búii hǐa wi ho Damaasi lóhó yi á yèni ba le Ananiasi. O Núhǔso zéénia mítén làa wo á von wo: «Ananiasi.» Ó o tà: «Núhǔso, lé mi na.» <sup>11</sup> Ó o Núhǔso bía nǎn wo yi: «Dééní lén vaa lá ho wǎhǔ na ba le <Wǎhǔ na muina>, à va a Zudaa zǐi, à vaa tùa o Taasi nii na ba le Soole bìo. Bìo kà wán ó o lan wee ffo. <sup>12</sup> A bìo búii zéénia mítén làa wo. O mǎn nǐi búii na ba le Ananiasi na buée wee bè mí níni o wán, ò o yǐo ðǎn bǐnǐ mi.» <sup>13</sup> Ó o Ananiasi bía: «Núhǔso,

\* 8:33 Mi loǐ Ezayii vūahǔ 53.7-8



nùpua cèrèè bíá a nñi mu bío nòn mií, á mún zééníá mu bè-kora búenbúen na ó o wó lè ù nùpua na ho Zeruzalεemu yi nòn mií. <sup>14</sup> Ba yankarowà júnása á nòn ho pànká wo yi ò o buee wíikaráa bíá búenbúen na wee ve ù yèni hen.»

<sup>15</sup> Ká a Núhúso màhá bíá nòn wo yi: «Lén va, lé bío ó o nñi mu á í léra le o sá í tonló. Orén lé yíá á à zéení í bío á a na há síi-viò lè mí bá-zàwa là a \*Isirayεele nípomu yi. <sup>16</sup> Le lònbee búenbúen na a yí o ínén bío yi á í zéení làa wo.»

<sup>17</sup> Ó o Aniasi wáa hínòn wà, á vaá zon le zii yi, á zoó bò mí níní o Soole wán ò o bíá nòn wo yi: «Wàn za Soole, o Núhúso Yeesu na zéeníá mítén làa fo ho wǎhú na fo lá wee buennáa wán lé wón tonkaa mi ù cǎn, à ù bíní wé mi, à ù mún sí lè le Dónbeení Hácírí.» <sup>18</sup> Mí lahó yi, á bío búí lòn donkuua á ló a yío yi, á kùenkaa líí kúaará ó o wáa wee mi. Ó o hínòn á ba bátízera a. <sup>19</sup> Bún món ó o dú ó o bíníá yú ho pànká.

### *O Soole wó a Yeesu Krista sééràso*

O Soole wó há wizooní bío yèn lè ba nñi-kenínia na wi ho Damaasi yi. <sup>20</sup> Mí lahó yi ó o dèeníá wee zéení le Dónbeení bío ba \*zúífùwa kàránló zíní yi, á wee bue le o Yeesu lé le Dónbeení Za. <sup>21</sup> Bía búenbúen na jà a bíoní á mu vǎ, á ba wee bío: «Bía wee ve o Yeesu yèni ho Zeruzalεemu yi ó o nñi na ká so hía yí máa beé lò lè mí sòobéε le? A yínón barén ó o so ló bío yí buara á wà buée wíika hen á vaá na ba yankarowà júnása yi le?» <sup>22</sup> Ká a Soole yáa wíokaa wee zéení le Dónbeení bío lè mí pànká fεεε. Bío ó o wáa wee zéení mu wéréwéré le o Yeesu lé o \*Krista, á ba zúífùwa na ho Damaasi yi wáa yí zú bío ba à bío á à na a yi.

<sup>23</sup> Wizooní bío yèn bún món, á ba zúífùwa wáanía tò à ba le mí ì búe o Soole. <sup>24</sup> Ká a búí màhá jà a zeñ wán. Ho lóhó zūapíní á ba wee pa yi le wisoni lè ho tǎnàahú à dàn yíràa wo búe. <sup>25</sup> Hón pǎahú so yi ó o Soole nñi-kenínia fó a ho tǎnàahú á dó ho lío-beení yi, á léé liinía lè ho dándá na ba son kòonia ho lóhó yi món.

<sup>26</sup> O Soole wà vaá dǎn ho Zeruzalεemu, ó o wi ò o zo ba nñi-kenínia tǎahú, ká ba búenbúen màhá zǎna a lé bío ba yí láa mu yi le o léé nñi-keníni binbirí. <sup>27</sup> Ó o Baanabaasi lé yíá wáa fó a á dú yahó á vannáa ba tonkarowà cǎn, á vaá lá bío ó o Soole mǎnnáa o Núhúso ho wǎhú wán làa bío á wón bíaràa làa wo á fεera nòn ba yi. O mún fεera bío ó o Soole poní séraráa á zéeníá lè le Dónbeení bío o Yeesu yèni yi ho Damaasi yi á nòn ba yi. <sup>28</sup> A lá hón pǎahú so yi ó o Soole wáa wi làa ba, á wee bue le Dónbeení bíoní à tè ho Zeruzalεemu yi yòo lé ká a poní séra. <sup>29</sup> O mún wee bío lè ba zúífùwa na wee bío mu kεεεkimu, á wee wáaní làa ba. Ká bán màhá wee cà bío ba à yíràa wo ò búe. <sup>30</sup> Bío á bíá tà a Krista bío zúna mu, á ba lèeníá o Soole vannáa ho \*Sezaaree, á díá a bín ó o nòn ho Taasi.

<sup>31</sup> Mu pǎahú á bíá tà a Krista bío wi ho hээрà yi ho \*Zudee, lè ho Kalilee, lè ho \*Samaríi kǎna yi. Ba pànká wee dé wán, á wee bua mítén là a Núhúso kǎnbii, á le Dónbeení Hácírí wee dé mí níí ba yi á ba wee jin.

### *O Piere wééra a Enεε*

<sup>32</sup> O Piere hínòn tò ho kǎhú búenbúen yi. Wizonle búí ó o wà van bíá tà a \*Krista bío yi cǎn ho Lidaa lóhó yi. <sup>33</sup> O vaá yú nñi búí bín na yèni ba le Enεε. O lé o mùamúa, á wi le dǎmu dèε yi yú há lúlúio bío hètín. <sup>34</sup> Ó o Piere bíá nòn wo yi: «Enεε, o Yeesu Krista wee wéé fo. Híní hooní ù dǎmu dèε.» Ó o Enεε dèeníá líí hínòn. <sup>35</sup> Ho Lidaa lóhó lè há lórá na wi ho Saaròn kǎhú tá pèerú yi nùpua búenbúen mǎn wo, á ba tà nòn mítén o Núhúso yi.

### *O Piere vèeníá o Tabita*

<sup>36</sup> Hĩa búí na tà a Krista bío na yèni 6a le Tabita á hĩa wi ho Zopee lóhó yi. Le yèni mu lè mu κεεkimu á 6a le Dookaasi. Mu kúará le «há-woní.» O hĩa wee wé mu bè-tentewà fέεε, á wee séení 6a nĩ-khenia. <sup>37</sup> Mu pãahũ ò o tò mu vãmú á húrun. Bío 6a súeenía wo vó, á 6a yòó bàrá a ho nónwíohú yi. <sup>38</sup> Ho Lidaa lè ho Zopee sùaráa mín yi. Bío 6a nĩ-kenínia jíá ò o Piere wi ho Lidaa yi, á 6a léra 6a nùpua nùwã jun tonkaa á bíá bío kà nòn yi: «Wa wee fio fo, bánbá à ù buen wa cón fùafù.» <sup>39</sup> A 6a vaá bíá mu nòn wo yi, ó o dèeníá hínòn bò làa ba. Bío ó o buée dñn, á 6a fó a yòoraráa ho nónwíohú na ó o nĩ-hío wi yi. A 6a maháawa búenbúen wee vá buee búe o yi ká 6a à wá. Hã sǐ-zínia na ó o Dookaasi mu bã ká a ðĩn yí húrun á 6a wee lá zéení làa wo. <sup>40</sup> O o Piere le 6a búenbúen lé, ò o líí fàrá mí nònkójúná wán, ò o flora. Bũn món ó o yèrémáa sánsáa o nĩ-hío ò o bíá: «Tabita, lii hĩní.» O o héra mí yío. Bío ó o mòn o Piere, ó o lii hínòn yòó kará. <sup>41</sup> O o Piere buan o nĩ yi, á séeníá wo ó o líí hínòn yòó ðĩn. Bũn món ó o von bíá tà a Krista bío, lè 6a maháawa, á buée zéeníá wo làa ba ká a yío wi lua.

<sup>42</sup> Ho Zopee nùpua búenbúen jíá mu, á 6a cèrèè tà a Nùhũso bío. <sup>43</sup> Bũn món ó o Piere dá cáakaa ho Zopee yi o sñn-fi búí na yèni 6a le Simòn cón.

## 10

### *O Piere veró bíá yínòí 6a zúífùwa cón*

<sup>1</sup> Nĩi búí hĩa wi ho \*Sezaaree lóhó yi á yèni 6a le Koronεeye. O hĩa lé ho Oroomu dásíwá ku-beení búí kuure jíhũso, ðĩo 6a wee ve làa Italií dásíwá kuure. <sup>2</sup> O nùpue mu hĩa wee bè le Dónbeenĩ làndá yi sese, orén lè mí zĩi nùpua búenbúen wee kònbi le Dónbeenĩ. Ba \*zúífùwa nĩ-khenia ó o hĩa wee séení lè mí sòobéε, á wee fio le Dónbeenĩ yí máa khí. <sup>3</sup> Wizonle búí wi-háarè yi, á bío búí zéeníá mítén làa wo. O mòn le Dónbeenĩ wáayi tonkaro wéréwéré ò o buée zoó wee bío làa wo: «Koronεeye.» <sup>4</sup> O o yòó lora wo yi lè le záníi ò o bíá: «Nùhũso, mu wan le?» A ho wáayi tonkaro bíá: «Le Dónbeenĩ tà jíá ù floró, á mún mòn le séení na fo wee wé na 6a nĩ-khenia yi, á le leékaa ù bío. <sup>5</sup> Awa, wáa tonka 6a nùpua bío kà wán le 6a va ho Zopee lóhó à vaa fé o nĩi búí na 6a le Simòn buennáa, yĩa 6a mún wee ve le Piere. <sup>6</sup> O làara a nĩi búí na wee fi hã sñna wán. O yèni 6a le Simòn, á zĩi wi mu yámú jumu jii.»

<sup>7</sup> Bío ho wáayi tonkaro na bíá làa wo wà, ó o Koronεeye von mí ton-sáwá nùwã jun lè mí dásíwá nĩ-kéní na sá a cón míana á wa le Dónbeenĩ, <sup>8</sup> á bíá bío wó búenbúen nòn 6a yi, ò o tonkaa 6a le 6a va ho Zopee.

<sup>9</sup> A 6a wà. Ho tá tñn yú 6a ká 6a pá wi ho wãhũ wán. Le wii á a bío le mí yòó fàrá à ðĩn, à 6a sùaráa ho Zopee. Lé hón pãahũ so yi ó o Piere yòora le zĩi lòho á wà yòó wé mí floró. <sup>10</sup> Bío ó o yòó wi bñn, á le hĩni dà a, ó o le mí ì dí. Bío 6a lan wee sǐ ho ðĩnló, á bío búí buée zéeníá mítén làa wo. <sup>11</sup> O mòn ho wáayi à ho héra. A dèε búí lòn pñnsò-beení á 6a buan jí-kãa bío náa yi, á yòó ló wee lii, á wà líí búe ho tá yi. <sup>12</sup> Le dèε mu yi á nãjuwà laà náa náa sowa, làa bíá wee vára mí píorà wán, lè 6a jínzàwa lè mí síiwà búenbúen wi yi. <sup>13</sup> A tãmu búí bíá nòn wo yi: «Piere, lii hĩní búe 6a à là.» <sup>14</sup> O o Piere bíá: «Ébé, Nùhũso, í máa wé mu. ðĩnló na ù hò yi, làa hĩa tun á í ðĩn yí dú yí mòn huúu.» <sup>15</sup> A mu tãmu bĩnía sã jíá á bíá nòn wo yi: «Bíò na le Dónbeenĩ le mu wee ce vó à ùnén yí wé làa bío na tun.» <sup>16</sup> Mu wó làa bñn á dñn hã zen cúa-tñn. Bũn món á le dèε mu dèeníá buan yòora ho wáayi.

<sup>17</sup> O o Piere wáa wee tùa mítén yi lè mu bío na ó o mòn bàn kúará. Hón pãahũ so yi, ò o Koronεeye nùpua na ó o tonkaa le 6a buen o Simòn zĩi á tùakaa buée dñn le bàn zũajii. <sup>18</sup> A 6a von à 6a tùara: «Lé hen kà ó o Simòn na 6a le

Piere á làara yi le?» <sup>19</sup> Bìo ó o Piere pá lan wee le mí yi mí bè-minii bàn kúará wán, à bún le Dónbeenĩ Hácírí wee bío làa wo: «Loń, 6a nùpua nùwā tĩn wi hen á wee cà fo. <sup>20</sup> Yí titika bío, híńi líi bè làa ba, ínén lé yĩa tonkaa 6a.» <sup>21</sup> O o Piere wāa híńon lion 6a nùpua mu cón, á líi bíá nnon 6a yi: «Yĩa mi wee cà lé ínén ĩ beere, léé webio nnon mi buararāa hen?» <sup>22</sup> A 6a bíá: «Ba dásíwá jũhũso búí na 6a le Koronεeye lé yĩa tonkaa wen ũ cón. O léé nĩ-tente á wee kònbi le Dónbeenĩ, á 6a \*zúifùwa búenbúen wee wíoka a yèni. Le Dónbeenĩ wáayi tonkaro búí bíá nnon wo yi le o bío le 6a 6uee ve fo buennāa mí cón, ò o jí bío fo ò bío á à na a yi.» <sup>23</sup> O o Piere fó 6a, á 6a zoó cāana làa wo.

### *Bio wó a Koronεeye zĩ*

Mu tá na léé tñn, ó o Piere làa ba páanía lá ho wōhũ, á bíá tà a \*Krista yi nùwā yen búí ló ho Zopee yi á lèeníá 6a. <sup>24</sup> Ba vará cāana á tá léé tñn vaá dōnnāa ho Sezaaree. Bún ñ wé ò o Koronεeye, lè mín zĩi nùpua, lè mín bñnlowà binbirí na ó o von á kará pan wo bñn. <sup>25</sup> Pāahũ na ó o Piere wà 6ueé zo yi, ó o Koronεeye híńon sá a yahó, á vaá líi búrá a tá, ò o tēeníá wo yi lè le kñnbii. <sup>26</sup> Ká a Piere mähá fù a yi á hoonía ò o bíá nnon wo yi: «Lii híńi, ínén mún lé o nùpue lè ũ bio síi.» <sup>27</sup> Bñn món ó o pá lan wee bío làa wo á vaá zonnāa le zĩi yi, á zoó yú 6a nùpua cèrèe ká 6a kúaa mín wán, <sup>28</sup> ó o bíá nnon 6a yi: «Mi zũ le 6a zúifùwa cón, á ho va ho síi veere nùpue cón, tàá à páaní kēení làa wo léé bío na yí ko à mu wé, ká le Dónbeenĩ mähá zéeníá mu nnon mi le ĩ yí ko à ĩ lá nùpue woon lòn nĩ-tinii na á nùpue yí ko ò o wé va cón. <sup>29</sup> Lé bún nnon á ĩ yí pã mi veró à ĩ dēeníá buara. Awa, á mi wāa zéení ĩ veró jũhũ.»

<sup>30</sup> O o Koronεeye bíá: «Mu wizooní tñn léé zuia, ho pāahũ dà-kéní kéní na ká yi, le wi-háarè, á ĩ wee fio ĩ zĩi. Yío 6ueé tĩ à nùpue búí na dà-zĩnii wee juiĩka á dñn ĩ yahó, <sup>31</sup> ò o bíá: «Le Dónbeenĩ tà já ũ floró, á mún mñn le séení na fo wee wé à na 6a nĩ-khenia yi, á le leékaa ũ bío. <sup>32</sup> Wāa tonka 6a nùpua ho Zopee yi le 6a vaa bío le o Simon na 6a le Piere à buen. O làara a Simon wán, yĩa wee fi hā sōnna, na zĩi wi mu yámú jumu jii.» <sup>33</sup> A ĩ dēeníá tonkaa 6a nùpua le 6a vaa ve fo, á fo tà buara bún se. Hā laà na ká wán, á wa búenbúen wi le Dónbeenĩ yahó hen à jínāa bío búenbúen na ó o Nũhũso dó ũ jii yi le ũ bío.»

<sup>34</sup> O o Piere wāa lá le bíonĩ á bíá: «Bìo ká wán á ĩ wāa zũ kēnkēn le le Dónbeenĩ yí máa hueeka 6a nùpua mín yi. <sup>35</sup> Nùpue léé nùpue, ò o lé kōhũ léé kōhũ yi, ká a wee kònbi le, á wee wé le síi bío, se wón bío sí le yi. <sup>36</sup> Mi zũ bío le Dónbeenĩ bíá nnon o \*Isirayεele nĩpomu yi ká le nnon ho hēerā bñn-tente 6a yi, dño ó o Yeesu \*Krista buararāa, wón na lé 6a nùpua búenbúen Nũhũso. <sup>37</sup> Bìo ó o Zān bíá le Dónbeenĩ bío lè 6a nùpua á bátízera 6a, á bío búakāa wó ho Kalilee yi, à lá bío wó ho Zudee yi búenbúen á mi mún zũ. <sup>38</sup> Mi mñn bío le Dónbeenĩ liiníanāa mí Hácírí pánká o Nazarεete nñi Yeesu wán. Mi mún zũ bío ó o Yeesu mu vararāa ho kōhũ yi, á wee wé mu bè-tente ká a wéé bíá ó o \*Satāni pánká wi wán búenbúen, lé bío le Dónbeenĩ hĩa wi làa wo. <sup>39</sup> Bìo búenbúen na ó o wó 6a zúifùwa kōhũ lè ho Zeruzalεemu yi á wa mñn, á lé mu seérāsa. Ba búaa wo ho \*kùrùwá wán ó o húrun. <sup>40</sup> Ká le Dónbeenĩ mähá vèeníá wo mu wizooní tñn níi zoñ á 6a nùpua mñn. <sup>41</sup> Mu yínon 6a nùpua búenbúen mñn wo. Warén na lé fèra hueekaa wó lè 6a seérāsa lé warén mñn wo. Bìo le Dónbeenĩ vèeníá wo mónđen, á warén làa wo páanía dú á jñn. <sup>42</sup> O henía mu nnon wen le wa zéení le Dónbeenĩ bío, á mún bue na 6a nùpua yi le orén lé yĩa le Dónbeenĩ bàrá ò o cítí 6a yèn-vèeniasa lè 6a nĩ-hía. <sup>43</sup> Le \*Dónbeenĩ jii-cúa fεerowà búenbúen bíá a bío, le nùpue léé nùpue na dó mí síi o yi, ó o ò yí mu bè-kora séndíaró o yèni pánká yi.»

<sup>44</sup> Pãahũ na ó o Piere lan wee bío yi, á le Dónbeenĩ Hácírĩ lion bĩa wee jí a bíonĩ wán. <sup>45</sup> Bĩa tà a \*Krista bío na lé 6a \*zúífùwa binbirĩ na bò là a Piere buararãa á wó coon dàkhĩna le Dónbeenĩ Hácírĩ na le nɔn á le bera fò bĩa yínɔn 6a zúífùwa bío yi. <sup>46</sup> Lé bío 6a wee jí à 6a wee bío hã sĩ-viò bíonĩ na 6a yí zũ, á wee khòonĩ le Dónbeenĩ le bè-beera na le wó bío yi. O o Piere bĩa: <sup>47</sup> «Ba nùpua na kà á 6a dà à hè le 6a yí bátízé 6a lè mu jummu, ká 6a nɔn yú le Dónbeenĩ Hácírĩ lè wa bío sii le?» <sup>48</sup> O o nɔn le jii le 6a bátízé 6a o Yeesu Krista yèni yi. Bũn mɔn á 6a flora a Piere le o wé hã wizoonĩ bío yen làa mí.

## 11

### *O Piere fɛera bío wó a Koronɛɛye zĩ*

<sup>1</sup> Ba tonkarowà làa bĩa tà a \*Krista bío na wi ho \*Zudee yi á jí le bĩa yínɔn 6a \*zúífùwa á mún tà le Dónbeenĩ bío. <sup>2</sup> Bío ó o Piere binĩa van ho Zeruzalɛmu, á bĩa tà a Krista bío na lé 6a zúífùwa binbirĩ á wee zá làa wo: <sup>3</sup> «Lée webio nɔn á fo vannãa bĩa yínɔn 6a zúífùwa cɔn á páanía dú làa ba?» <sup>4</sup> O o Piere wãa líí lá bío mu wórãa lè mí dà-kénĩ kénĩ búenbúen á fɛera nɔn 6a yi kà sii: <sup>5</sup> «Mu wee wé ká í wi ho Zopee lóhó yi á wee wé í fioró. Yio buée tí à bío búí zéenia mítén làa mi. Mu lée dèe búí lòn pãnsò-beeni á 6a buan pi-kãa bío náa yi, na yóó ló ho wáayi á buée líí 6ó mi. <sup>6</sup> A í lora le yi sese, á mɔn 6a najuwà laà náa náa sowa, bĩa ho lóhó yi làa bĩa hã mana yi, làa bĩa wee várã mí píorã wán, lè 6a jínzãwa. <sup>7</sup> A í jí tãmu búí sã na wee bío làa mi: «Piere, lii híni búe 6a à là.» <sup>8</sup> Ká í màhá bĩa: «Ebé, Núhũso, í máa wé mu. Dínló na ũ hò yi, làa hĩa tun á í dín yí dú yí mɔn hũu.» <sup>9</sup> A mu tãmu tĩn pá binĩa sã jí á bĩa nɔn mi: «Bíó na le Dónbeenĩ le mu wee ce wó ũnén yí wé làa bío na tun.» <sup>10</sup> Mu wó làa bũn á dɔn hã zen cúa-tĩn. Bũn mɔn á le dèe mu dèenia binĩa buan yòora ho wáayi. <sup>11</sup> Hón pãahũ dà-kénĩ so yi, à bũn 6a nùpua nùwã tĩn búí na 6a tonkaa á ló ho \*Sezaaree yi á buée dɔn le zĩ na á í wi yi. <sup>12</sup> A le Dónbeenĩ Hácírĩ bĩa le í yí titika, le í híni bè làa ba. Wàn zãwa nùwã hẽzĩn na bò làa mi buara hen, lé bán lènia mi vannãa ho Sezaaree, á wa vaá páanía zon o Koronɛɛye zĩ. <sup>13</sup> A wón lá bío ó o wó wó mɔnnãa ho wáayi tonkaro mí zĩ ká a dín wee bío làa wo kà sii: «Tonka 6a nùpua le 6a va ho Zopee à vaa ve o Simɔn na 6a le Piere le o buen. <sup>14</sup> Hã bíonĩ na á à kãní ũnén lè ũ zĩ nùpua búenbúen lé hɔn ò o bío á a na fon.»

<sup>15</sup> «Bíó á í búakãa wee bío à bũn le Dónbeenĩ Hácírĩ lion 6a wán, làa bío le hĩa lionnãa warén wán mu jũhũ búenĩ bío sii. <sup>16</sup> A í hácírĩ màhá buara bío ó o Núhũso hĩa bĩa wán: «O Zãn hĩa wee bátízé lè mu jummu, èe ká minén bán á à bátízé lè le Dónbeenĩ Hácírĩ.» <sup>17</sup> Bío le Dónbeenĩ hĩa hɔn làa wen, pãahũ na wa tà a Núhũso Yeesu Krista yi, lé bũn á le mún hɔn lè barén. A ínén lée wée á à pí bío le Dónbeenĩ le mí ì wé.» <sup>18</sup> Bío 6a jí hɔn bíonĩ so, á 6a yóó wan tèn, á wee khòonĩ le Dónbeenĩ kà sii: «Mu 6èntĩn bon. Le Dónbeenĩ mún tà nɔn ho wõhũ bĩa yínɔn 6a zúífùwa yi à 6a dàní yèrè má mí yilera lè mí wárã, à yí le mukãní binbirĩ na máa vé.»

### *Bio ho Antiosi kèrètɛwa kuure jũhũ búakdarãa*

<sup>19</sup> Bĩa tà a \*Krista bío lò beéró na búakãa o Etiëna búeró pãahũ lé bũn nɔn á 6a saawaarãa. Ba búí wà fúaa ho Fenisii lè ho Siipere kãna, lè ho Antiosi lóhó yi. Ká 6a màhá vaá yí máa bue le Dónbeenĩ bíonĩ à na ní-vio yi, ká mu yínɔn 6a \*zúífùwa. <sup>20</sup> Èe ká bĩa tà a Krista bío nùwã yen búí na wee lé ho Siipere lè ho Sirëna yi, á ló van ho Antiosi, á mún vaá wee bue le Dónbeenĩ bín-tente na bío ciran o Núhũso Yeesu à na bĩa yínɔn 6a zúífùwa yi. <sup>21</sup> O Núhũso dànló fù wi làa ba, á nùpua cèrèe á tà yèrè máa bò a Núhũso yi.

22 Ho Zeruzalεmu kèrètíewa kuure ná mu bío mu, á 6a wáa tonkaa o Baanabaasi le o va ho Antiosi. 23 Bío ó o vaá dñn bñn ó o mən bío le Dónbeení dúbuaaráa bíà tà a Krista bío yi, ó o zámakaa mu bío yi, ò o henía 6a búenbúen sía, à 6a yí lé o Nùhúso món, ká 6a tà a bío mí sía yi. 24 Mu bon, o Baanabaasi 6èntñn fù léé núpue na se, á sú lè le Dónbeení Hácírí, á dó mí síi o Nùhúso yi. Núpua cèrèè tà nən míten o Nùhúso yi.

25 Bñn món ó o Baanabaasi wà van ho Taasi lóhó, á wà vaá cà a Soole. 26 Bío ó o vaá yú a, ó o bò mín làa wo 6uara ho Antiosi yi. Ba mí nùwá ñun á wó le lúlú-kùure ká 6a wee páaní kúee mín wán lè ho Antiosi kèrètíewa, á kàrána núpua cèrèè. Lé ho Antiosi yi á 6a búakáa wee veráa bíà tà a Krista bío làa kèrètíewa.

27 Mu pàahú á le \*Dónbeení ñi-cúa fεrowà búí ló ho Zeruzalεmu yi á van ho Antiosi. 28 Ba ñi-kéní na 6a le Akabuusi á le Dónbeení Hácírí bíà nən yi, ó o hñnən yóó ññn ò o bíà le hen làa cñnú ká le hñn-súmúí á à lé ho tá búenbúen wán. A le 6èn ló pàahú na ó o Koloode wó ho \*Oroomu bá-zàwa bée yi. 29 A 6a ñi-kenínia wáania tò, le mí ñi-kéní kéní á a na bío na mí dà a na á à wé lè le séenii á à toní ì na bíà tà a Krista bío ho \*Zudee yi. 30 A bñn lé bío 6a wó, à 6a tonkaa o Baanabaasi là a Soole le 6a 6ua mu vaa na ho Zudee kšhú kèrètíewa kuio ya-díwá yi.

## 12

### *O Piere léro ho kàsó yi bío*

1 Mu pàahú ká a bée \*Heroode\* wee beé 6a kèrètíewa nùwá yen búí sánia lò. 2 O 6ó a Zàn 6àn kñnle Zaaki lè ho khà-tóní. 3 Bñn món, á bío ó o mən à mu sí 6a \*zúifùwa yi, ó o mún wñira a Piere. Bñn wó ho \*búurú na á ña-ñni yí dó yi sánú díró pàahú. 4 Bío ó o Piere 6a wñira, ó o Heroode nən le ñii le 6a dé o ho kàsó yi, ò o bàrá 6a dásíwá nùwá náa náa kuio bío náa le 6a pa a yi. O lá wee leéka le ká ho \*Paaki sánú dú khíina, o ò cítí o 6a núpua yño yi. 5 O Piere wón 6a wáa pan yi ho kàsó yi, ká 6a kèrètíewa kuure 6èn wee fio le Dónbeení yi na a yi lè mí sòobée.

6 Ho tñnàahú na tá léé tí ó o Heroode á à cítí o 6a núpua yño yi, ká a Piere 6a can lè hã zúakùaríwà bío ñun ó o dñma 6a dásíwá nùwá ñun pàahú. A 6a parowà mún ññn mí lara yi ho kàsó zñ zñ. 7 Yño 6ueé tí à wáayi tonkaro búí ññn, á mu khoomu búí ññina zoó ho kàsó zñ. O o Nùhúso wáayi tonkaro líí búanbúaa o Piere dòkóní, á sínia wo, ò o bíà nən wo yi: «Lii hñí fua fua.» Hón pàahú so yi á hã zúakùaríwà feera a níní yi líí kúaará. 8 A ho wáayi tonkaro bíà nən wo yi: «Ca ũ kñrí à ũ zñ ũ nakaa.» O o Piere wó bñn. O o bíà nən wo yi: «Lá ũ kánbun zñ à ũ bè mñ.»

9 O o Piere wó bñn ò o ló léé bò a yi. O yí máa leéka le bío ho wáayi tonkaro wee wé á bon. O wee leéka le hã léé kònkórá. 10 Ba léé khíina 6a nín-yání parowà, á bñnia vaá khíina bíà sã, á wà vaá 6ó ho hñnló woohú na sánsáa ho lóhó yi, á hón héra míten á 6a yóó ló. Bío 6a lá ho wšhú wà, yño 6ueé tí à ho wáayi tonkaro wà ò o díà a Piere.

11 O o Piere wáa zñna le bío wó ká bon, ó o bíà: «Hã làa na ká wán á ñ wáa zñ mu kènkén le o Nùhúso lé yña tonkaa mí tonkaro na ló ho wáayi ó o 6ueé líí kánia mi o Heroode níi yi, á mún kánia mi le lònbee búenbúen na 6a zúifùwa lá wee fan le le yí mi yi.» 12 Bío ó o lon mí yi wó, ó o wà van o Zàn na 6a le Maaki 6àn nu Mari zñ. Ba núpua cèrèè kúaa mín wán bñn á wee fio. 13 O vaá búanbúaa ho zññii woohú, ó o ton-sá hãa búí na 6a le Oroode á hñnən wà 6ueé hén ho. 14 Bío ó o 6ueé zñna a Piere tãmu, ó o síi wan wan á yí héra ho

\* 12:1 O Heroode na 6a wee bío bío hen lé o Heroode Akiripaa nín-yáníso.

woohú ò o bínía lùwa zoó bía le o Piere lée wi ho zūānii. <sup>15</sup> A 6a bía n̄n wo yi: «Fo yàá wee khée.» Ká a màhá wee bío le mu bon kénkén. A 6a wáa bía: «Áyí! Mu lé o ñi-h̄n̄bómu.» <sup>16</sup> O o Piere pá ðin wee búanbúa ho woohú. Bío 6a wó san héra ho, á 6a m̄n wo á mu wó 6a coon. <sup>17</sup> O o lá mí ní dá 6a yi le 6a wé tété, ò o zéenia bío ó o Nuhúso wó wó léraráa wo ho kàsó yi làa ba, ò o pá bínía bía: «Mí bío mu na a Zaaki lè wàn zàwa na so yi.» Bún m̄n ó o ló á wà van lòn-veere.

<sup>18</sup> Bío ho tá t̄n á 6a dásíwá búenbúen kánkáa, á wee cà à 6a zūn bío ó o Piere bío wóráa. <sup>19</sup> O o Heroode le 6a cà a, á 6a cà a san 6a yí yú a, ó o tuakaa bia lá pan wo yi, ò o n̄n le ñii le 6a búe 6a. Bún m̄n ó o Piere ló ho \*Zudee yi á vaá kará dóka mí yi ho \*Sezaaree yi.

### *O b̄e Heroode húmú bío*

<sup>20</sup> O Heroode s̄ii h̄ia wee c̄i ho Tiire lè ho Sid̄n lórása yi dàkh̄ina. A bío 6a bè-d̄inii wee lé o Heroode mu bàn k̄h̄ú yi, á 6a wó le ñii dà-kéní à 6a le mí ì va a c̄n. A 6a búeé ðin o Bilasutuusi wán, ȳia wi o Heroode mu z̄i tonni ñúh̄ú wán. Ba wà zoó yanka a ò o le mí véení h̄á bióní. <sup>21</sup> Bío le wizonle na 6a bàrá ð̄n, ó o Heroode lá mí bá-zàmu s̄ia z̄á, ò o kará mí b̄eñi kanmúini wán, ò o lá le bióni 6a z̄amáa yahó. <sup>22</sup> A mu ñipomu búenbúen bía p̄n̄p̄n̄: «Mu yí n̄n n̄pue wee bío, mu lée dofiní búí.» <sup>23</sup> P̄ah̄ú na 6a wee bío mu yi, à bún le Dónbeen̄i wáayi tonkaro búí v̄ina a Heroode, lé bío ho c̄ukú na bío s̄a le Dónbeen̄i yi ó o fó bò mít̄en wán. A 6a s̄un̄bowa zon wo ó o húrun.

<sup>24</sup> Le Dónbeen̄i bióni wee b̄en f̄e h̄á lùá ká le wà. <sup>25</sup> Bío ó o Baanabaasi là a Soole tonló vó ho Zeruzal̄emu yi, á 6a fó a Z̄an na 6a le Maaki á wàráa.

## 13

### *Ba hueekaa o Baanabaasi là a Soole á tonkaa*

<sup>1</sup> Ho Antiosi k̄er̄et̄ewa kuure yi á 6a ñi-cúa f̄erowà lè 6a ñi-kàránlowà h̄ia wi yi. Ba lé o Baanabaasi là a Soole, là a Simīon na 6a wee ve làa N̄i-bírí, là a Sir̄ena ñi Lisiyuusi, là a Man̄ar̄ee na páanía ð̄n là a b̄e \*Heroode.\*

<sup>2</sup> Wizonle búí, ká 6a wee búaaní a Nuhúso, á lù mí ñini, á le Dónbeen̄i Hácírí bía n̄n 6a yi: «Mí lén o Baanabaasi là a Soole mí ð̄n à 6a s̄a ho tonló na á ì von 6a bío yi.» <sup>3</sup> A bío 6a lù mí ñini à 6a flora vó, á 6a bò mí níni 6a wán à 6a n̄n ho w̄h̄ú 6a yi á 6a wà.

<sup>4</sup> Bío ó o Baanabaasi là a Soole á le Dónbeen̄i Hácírí wáa von kà síi, á 6a wà van ho Selesii lóhó. Lé b̄in á 6a zon ho won-been̄i yi vannáa ho Siipere k̄h̄ú na wi mu ñumu t̄ah̄ú. <sup>5</sup> Bío 6a vaá ð̄n ho Siipere k̄h̄ú lóhó na 6a le Salamiina á 6a wáa wee bue le Dónbeen̄i bióni 6a \*zúifùwa kàránló z̄ini yi. Ȳia k̄era b̄in làa ba á wee séení 6a lé o Z̄an Maaki. <sup>6</sup> Ho k̄h̄ú búenbúen 6a tò yi yòó ló, á vaá bó ho Pafóosi lóhó yi. Lé b̄in á 6a fò mín là a zúifù ñi búí na wee wé mu ñin-símú na 6a le Bara-Yeesu yi. O lá wee lá mít̄en lòn ñi-cúa f̄ero.

<sup>7</sup> O h̄ia wi ho k̄h̄ú mu ñúh̄úso na 6a le Seziyuusi Poluusi c̄n. O ñii mu fù lée n̄pue na hácírí wi. O wi ò o ñi le Dónbeen̄i bióni. O o von o Baanabaasi là a Soole le 6a buen mí c̄n. <sup>8</sup> Ká a ñin-símú b̄anso Elimaasi á yí wi à ho k̄h̄ú mu ñúh̄úso à tà a \*Krista bío ó o wi ò o h̄e 6a. (Ba \*K̄er̄esisa wee ve o Bara-Yeesu mu làa Elimaasi.) <sup>9</sup> Hón p̄ah̄ú so yi, ó o Soole na 6a mún wee ve làa Poole† á le Dónbeen̄i Hácírí wáa sú ó o fá mí ȳio wo yi, <sup>10</sup> ò o bía: «Ūn̄én \*Sat̄ani za

\* **13:1** O Heroode na 6a wee bío bío hen lé o Heroode Antipaasi na wi ho Kalilee ñúh̄ú yi. † **13:9** Bío n̄n ó o Soole 6a yèr̄emáa wee ve là a Poole: Ba zúifùwa na bío s̄a ho Oroomu yi á yènnáa fù lé mu bío ñun ñun. Ba zúifùmu yèni wee k̄er̄. Ká ȳia bío s̄a ho Oroomu yi, à wón 6a b̄in cé le búí na yi. Ho Soole lé 6a zúifùwa yèni. Ká ho Poole lé bío ó o bío s̄a ho Oroomu yi.

sabín-fũaalo yén. Fo wee v̄iní 6a nùpua. Mu b̄io na se búenb̄úen fo wee firáa. O N̄uh̄so s̄ii b̄io b̄un t̄erénna, à ùnén wón wee báaraka làa b̄ũ. Cén khí mu yi. <sup>11</sup> Awa, w̄aa loń mu. O N̄uh̄so á à bóoní foñ. Fo ò wé o muui, á à c̄aaka ká ù máa mi le wii khoomu.» Mí lahó yi ó o Elimaasi ȳio d̄eénia coora, á wó mí t̄ibirí. O o wee h̄ee v̄iná, á wee cà ȳia á à tè o níi yi ì l̄ennáa. <sup>12</sup> B̄io ho k̄oh̄ũ n̄uh̄so m̄on b̄io wó, ó o tà dó mí s̄ii o Krista yi. O N̄uh̄so b̄io na ó o wee jí á zon wo dà.

### *O Baanabaasi là a Poole van ho Antiosi*

<sup>13</sup> O Poole lè mí ninz̄awa á zon ho won-been̄i ho Pafosi yi á van ho P̄anfili k̄oh̄ũ lóhó na 6a le P̄eze. B̄io 6a vaá d̄on b̄in, ó o Z̄an Maaki día 6a, ò o b̄inía van ho Zeruzal̄emu. <sup>14</sup> Barén bán đ̄in ho P̄eze yi á 6a lá ho won-been̄i, á vaá d̄on ho Pizidii k̄oh̄ũ lóhó na 6a le Antiosi. Ho \*Sabaá zon, á 6a zon ho k̄ar̄ánl̄o z̄ii yi á zoó kará. <sup>15</sup> B̄io 6a k̄ar̄ánna ho l̄andá v̄uah̄ũ lè le \*Dónbeen̄i jí-cúa f̄erowà v̄uah̄ũ wó, á ho k̄ar̄ánl̄o z̄ii n̄uh̄so le 6a bío b̄io kà na 6a yi: «W̄an z̄awa, hen ká b̄ion̄i wi mi c̄ón á mi le mi ì h̄ĩ lè 6a nùpua s̄ia se mi w̄aa dà à bío.»

<sup>16</sup> O o Poole líi h̄in̄on yòó đ̄in ò o dá mí níi le 6a wé t̄été, ò o b̄ia: «Minén \*Isiraȳelesa, lè minén na wee k̄onbi le Dónbeen̄i búenb̄úen, mi jí b̄io á ì ì bío: <sup>17</sup> O Isiraȳele n̄ipomu na kà b̄an Dónbeen̄i lé d̄en hueekaa w̄an b̄uaawa. Le wó á mu n̄ipomu na kà jína ho \*Ezipite yi p̄ah̄ũ na 6a wi mu n̄i-h̄amu yi b̄in. B̄un m̄ón á le l̄era 6a b̄in lè mí p̄anká. <sup>18</sup> Le b̄uan 6a h̄ã mana tá hen̄i yi á yú lòn l̄ulúio búar̄a-j̄un s̄ii. <sup>19</sup> Ho Kanan k̄oh̄ũ yi á h̄ã s̄iww̄a b̄io h̄en̄un nùpua á le bó n̄uh̄ũ, á fó táwá n̄on mí n̄ipomu yi, à h̄ã bío s̄i 6a yi. <sup>20</sup> Mu búenb̄úen wó á míana yú h̄ã l̄ulúio kh̄iá-náa làa búar̄a-j̄un làa píru s̄ii.

«B̄un m̄ón á le Dónbeen̄i hueekaa 6a búii w̄an b̄uaawa t̄lah̄ũ á wó lè 6a j̄unása, à bán wé fáa 6a t̄iáw̄a. A mu wó làa b̄un f̄ee á b̄ueé bó a jí-cúa f̄ero Samuw̄e le p̄ah̄ũ yi. <sup>21</sup> B̄un m̄ón á 6a flora a b̄ee le Dónbeen̄i c̄ón á le n̄on o Kiisi za Sayuule 6a yi. Wón na wee lé o B̄enzam̄e z̄i-n̄uh̄ũ yi. A wón k̄era 6a n̄uh̄ũ w̄an á d̄on h̄ã l̄ulúio búar̄a-j̄un. <sup>22</sup> B̄io le h̄ia p̄a a Sayuule día á le n̄on o \*Daviide 6a yi á wó lè 6a b̄ee. Wón Daviide so á le b̄ia bío kà đ̄aní yi: «Í s̄ii nùpue á ì w̄aa yú, o lé o Z̄ese za Daviide‡ wón lé ȳia á à wé b̄io búenb̄úen na á ì ì bío le o wé á à tíi jíi.» <sup>23</sup> O Daviide m̄onm̄aní n̄i-k̄ení búii lé o Yeesu. Lé wón le Dónbeen̄i wó là a Isiraȳele n̄ipomu k̄an̄ilo, làa bío á le h̄ia d̄or̄aa mí jíi le mí ì wé làa b̄ũ. <sup>24</sup> S̄ani ò o Yeesu b̄uen, à b̄un ó o Z̄an buera n̄on o Isiraȳele n̄ipomu búenb̄úen yi le 6a ȳer̄emá mi yilera lè mi w̄ar̄a à 6a bátízé 6a. <sup>25</sup> P̄ah̄ũ na ó o Z̄an muk̄an̄i véro wà b̄ueé đ̄ã, ó o wee bío: «Mi wee leéka le ì l̄ee w̄ee? Ȳia mi wee l̄on̄i wi mí d̄on le ìnén. Ēe ká mi m̄ah̄ã loń, b̄anso wi ì m̄ón l̄ua. H̄ari o nak̄aa t̄enl̄o á ì pá yí koráa.»

<sup>26</sup> «W̄an z̄awa, minén na lé o \*Abaraamu m̄onm̄anía làa b̄ia mi t̄lah̄ũ na wee k̄onbi le Dónbeen̄i, lé warén á ho fenl̄o b̄ion̄i na kà á buera n̄on yi. <sup>27</sup> Ho Zeruzal̄emusa lè mí j̄unása á yí z̄una a Yeesu bío b̄an n̄uh̄ũ á m̄un yí z̄una 6a jí-cúa f̄erowà b̄ion̄i na wee k̄ar̄an ho \*Sabaá wizoon̄i lè mí dà-k̄ení k̄ení yi k̄uará. O Yeesu mu á 6a s̄inía n̄uh̄ũ á t̄irar̄aa 6a jí-cúa f̄erowà b̄ion̄i jíi. <sup>28</sup> B̄io 6a à đ̄in w̄an á à búer̄aa wo á 6a yí yú, á 6a le o \*Pilaate bío le 6a búe o. <sup>29</sup> B̄io á bío búenb̄úen na le Dónbeen̄i b̄ion̄i v̄uah̄ũ b̄ia a Yeesu đ̄aní yi á 6a wó á mu jíi tun á 6a liinía wo ho \*k̄ur̄uw̄a w̄an á líi n̄una. <sup>30</sup> Ká le Dónbeen̄i m̄ah̄ã v̄enía wo. <sup>31</sup> H̄ã wizoon̄i c̄er̄e yi ó o Yeesu z̄enía mít̄en làa b̄ia na h̄ia l̄enía wo ho Kalilee yi f̄úaa ho Zeruzal̄emu. Lé bán w̄aa wó a s̄er̄asa á wee bío o bío à na a Isiraȳele n̄ipomu yi.

‡ 13:22 Mi loń Samuw̄e le n̄in-ȳaní v̄uah̄ũ 13.14

<sup>32</sup> «Warén lé bía wee bue le Dónbeenĩ bín-tente à na mia: Le Dónbeenĩ jii na le dó nòn wàn òuaawa yi <sup>33</sup> á bïo jii sú. Le vènia o Yeesu á tíraráa mu jii bïo kà wán á nòn warén na lé òa mòmània yi, làa bïo mu túraráa há Lení vūahú lení bïo jùn níi yi: «Fo lé í Za. Ho zuia jii wán á í lé mìn Maá».§ <sup>34</sup> Le Dónbeenĩ hía bía mu le mí ì vèní a ó o máa bíní máa hí. Bïo kà lé bïo le hía bía: «Í ì dúbua mia lè há dúbuaa na láayi wi. Hía á í dó í jii nòn o Daviide yi le í na».\* <sup>35</sup> Lé bñn nòn ó o pá wíokaa bía mu le Dónbeenĩ bíonĩ vūahú lahó búí yi: «Fo máa díá á yía bïo sã foñ máa soo le búure yi».† <sup>36</sup> O Daviide pãahú, ó o hía tà sá ho tonló na le Dónbeenĩ le o sá. Bñn món ó o húrun á òa nùna a bãn òuaawa nĩsání ó o soora. <sup>37</sup> Ká yía le Dónbeenĩ vènia wón yí soora.

<sup>38-39</sup> «Wàn zàwa, mi ko mi zūí mu le lé o Yeesu bïo yi á mu bè-kora séndiáro bïo á bueraráa nòn mia. Orén lé yía á nùpue léé nùpue dó mí sñi yi, ó o ò fen mí bè-kora búenbúen yi, bïo ó o \*Moyiize làndá lá yí dà máa fení mia yi. <sup>40</sup> A mi cén pa miten bïo, à bïo òa jì-cúa færowà bía à yí yí mia, mu bía kà síi: <sup>41</sup> «Minén khònlwà, mi loñ. Mi bïo á à vñíka mia. Mi ì hí á à lé bñn. Bïo mi yïo wí lua, á í ì wé yéréké bïo búí na òa bía bïo nòn mia, á mi máa dé mi sña mu yi.»‡»

<sup>42</sup> Bïo ó o bía bñn vó, ó orén là a Baanabaasi ló òa \*zúifùwa kàránló zii yi. A bña wi bñn fióra òa le òa bñn búen ho \*Sabaa wizonle na sã yi, à wíoka búee bïo mu bïo dà-kéní mu dñní yi. <sup>43</sup> Ho kúeemínwánló mómén á òa zúifùwa cèrèè, lè òa nĩ-vio na yèrémáa zon òa yi, á tà bò a Poole là a Baanabaasi yi. A bán wee bío làa ba ká òa à hení òa sña à òa ca tñn le Dónbeenĩ sãamu yi.

<sup>44</sup> Ho Sabaa na sã zon, léé cñnú ká, ká ho lóhó nùpua búenbúen á lá à lé è vé, á búee ní a Nùhúso bíonĩ. <sup>45</sup> Bïo òa zúifùwa mòn òa zãmáa, á le yandee sú òa, á òa wee kán o Poole ká òa à là a. <sup>46</sup> O o Poole là a Baanabaasi wãa wee bío bïo kà làa ba ká òa poní séra: «Le Dónbeenĩ bíonĩ á lá ko à le bue na minén yi vé. Ká bïo mi pã le, á wee leéka le mi yí ko lè le mukãñ binbirí na máa vé, à wa wãa a yèrémá à va bña yínón òa zúifùwa cón. <sup>47</sup> Bïo kà lé bïo le Dónbeenĩ bía nòn wen: «Í bàrá fo á wó lè há kãna búenbúen nìpomu khoomu, bèra a na à ù bue ho fenló bïo ho ðímíjã kùarãa búenbúen yi.»» <sup>48</sup> Bïo á bña yínón òa zúifùwa jã hñn bíoní so, á òa wee zãmaka ká òa à khòoní a Nùhúso bíonĩ. Bña búenbúen na bïo sã le mukãñ binbirí na máa vé yi, á tà nòn mítén.

<sup>49</sup> O Nùhúso bíonĩ wee ben fè ho kãhú búenbúen nìpomu. <sup>50</sup> Ká òa zúifùwa màhá hñn sñna òa háawa na níni se na wee kñnbi le Dónbeenĩ, lè ho lóhó yadíwá, á wó le jii dà-kéní làa ba, à òa wee beé o Poole là a Baanabaasi lò, á jòn òa léra mín kãhú yi. <sup>51</sup> A òa báawa nùwã jùn mu púaara mí zení khñnkñnĩ á kúaa òa wán,§ à òa wà van ho Ikoniyuumu lóhó. <sup>52</sup> Ba nĩ-kenínia á sña wan làa sòobéè, á sú lè le Dónbeenĩ Hácíri.

## 14

### *O Poole là a Baanabaasi van ho Ikoniyuumu*

<sup>1</sup> Bïo ó o Poole là a Baanabaasi vaá ðñn ho Ikoniyuumu lóhó yi, á òa vaá zon òa \*zúifùwa kàránló zii. A bïo òa zoó bía á wó, á òa zúifùwa làa bña yínón òa zúifùwa cèrèè á tà a \*Krista bïo. <sup>2</sup> Ká òa zúifùwa na pã a Krista bïo á súkúra bña yínón òa zúifùwa, fúaa òa wee leéka mu bè-kora làa bña tà a Krista bïo. <sup>3</sup> Bñn lé bïo nòn ó o Poole là a Baanabaasi á kará míana ho Ikoniyuumu yi. Ba wee bío ká òa poní séra, á dó mí sña o Nùhúso yi. O Nùhúso wee na mí pánká òa yi à òa wérãa mu yéréké biowa na wee zéení le Dónbeenĩ pánká, à zéení le

§ 13:33 Mi loñ Lení vūahú (Psaumes) 2.7 \* 13:34 Mi loñ Ezayii vūahú 55.3 † 13:35 Mi loñ Lení vūahú (Psaumes) 16.10 ‡ 13:41 Mi loñ Habakuuki vūahú 1.5 § 13:51 Mi loñ Matiye vūahú 10.14



bïo 6a wee bío o sãamu dǎní yi lée tũíá. <sup>4</sup> A ho lóhó nùpua sankaa lè hã kuio bïo ñun. Ba sǎn-kéní tà 6a zúífùwa ñii, ká bïa so 6èn tà 6a tonkarowà ñii. <sup>5</sup> Ba zúífùwa làa bïa yínǎí 6a zúífùwa lè mí ñúnása wee wíoka mítén ká 6a à beé o Poole là a Baanabaasi lò, á à lèeka 6a lè hã huua á à 6úe. <sup>6</sup> Bïo 6a mí nùwã ñun zũna mu, á 6a lùwa, á dó mí yara lè ho Lisitere lè ho Dεεbe na lé ho Likawonii kǎhũ lórá cǎn, lè hã lórá na bǎmakaa hã. <sup>7</sup> Bïo 6a vaá dǎn á 6a lan wee bue le bín-tente bín.

*O Poole là a Baanabaasi wi ho Lisitere lè ho Dεεbe yi*

<sup>8</sup> Nii 6úí wi ho Lisitere yi á zení húrun kará. O ton ká a lé o mùamúa, á ñin yi varákaa yí mǎn húúu. <sup>9</sup> O kará wee ñí bïo ó o Poole wee bío. O o Poole fá mí yí wo yi, á mǎn à bïo ó o dó mí sii o \*Krista yi á dà à wee weé, <sup>10</sup> ó o wãa bía nǎn wo yi pǎnpǎn: «Lii hǎn yòo muin ñin ũ zení wán.» O o ñii yéran fǎrá mí zení wán á varákaa wà. <sup>11</sup> Bïo 6a zǎamáa mǎn bïo ó o Poole wó, á 6a bía pǎnpǎn lè ho Likawonii kǎhũsa bióní: «Éee! Hã doffina 6úí lá a nùpue sǎí á 6ueé líí 6ó wen.» <sup>12</sup> O Baanabaasi 6a wee ve làa Zeesi, ká a Poole 6a wee ve làa Hεεμεεsi, lé bïo ká mu lée bïo na ò o Poole lé yia bío.\* <sup>13</sup> Ho Zeesi na lé 6a doffíní 6úí á zii hǎa wi ho lóhó ñii. Dén doffíní so yankaro lé yia buan 6a dǎaní na 6a donkhueéra lè le púíilè á 6ueé ñinnáa ho lóhó dǎndá na son kòonia ho zũajíní ñii. O wi ò orén lè 6a zǎamáa à wé mu hǎmu à na a Poole là a Baanabaasi yi.

<sup>14</sup> Bïo 6a tonkarowà mí nùwã ñun zũna mu, á 6a lèekaa mí sǎ-zǎnia à zéení ká 6a yí wa bïo 6a le mí ì wé, à 6a fáara yòó zon 6a zǎamáa ñahũ, <sup>15</sup> ká 6a à bío pǎnpǎn: «Éee! Minén nùpua mu, lée webio nǎn á mi wee wéráa bïo ká? Warén mún lé 6a nùpua lè mí bïo sii, á wee bue le bín-tente na mia le mi ko à mi día hǎn wǎn-kǎamáawa so, ká mi yèrémá sǎnsá le Dónbeení na wi fǎεε, ñio léra ho wáayi, lè ho tá, lè mu yámú ñumu làa bïo wi mu yi búenbúen. <sup>16</sup> Hã pǎnna na khǎina yi, á le Dónbeení día hã sǎiwà nùpua búenbúen á 6a bò mí sii wǎna. <sup>17</sup> Ká le ñǎn wee zéení mítén lè mu bè-tentewà na le wee wé: Làa lúlúio ká le wee na ho viohó mia, à ho ñinlò be wé se, à mi wé dí sǎ à sǎa wa.» <sup>18</sup> Hǎrí hã bióní na ó o Poole là a Baanabaasi bía ká à hèráa 6a zǎamáa mu hǎmu na 6a le mí ì wé á à na 6a yi bïo yi, á pá wó le lònbee. <sup>19</sup> Mu pǎahũ, à 6a zúífùwa 6úí ló ho Antiosi lè ho Íkoniyuumu lórá yi á 6uara ho Lisitere yi. Lé bán lè 6a zǎamáa wó le ñii à 6a lèekaa o Poole lè hã huua, á vǎrá wo lóráa ho donkǎahũ, lé bïo 6a wee leéka le o húrun. <sup>20</sup> Bïo 6a ñi-kenínia ló lée ñin kǎnia wo yi, ó o líí hǎnǎn, á zon ho lóhó yi. Mu tá na lée tǎn, ó orén là a Baanabaasi bò mín van ho Dεεbe.

*O Poole là a Baanabaasi bǎnia 6uara ho Antiosi*

<sup>21</sup> O Poole là a Baanabaasi buera le bín-tente ho Dεεbe yi, á 6a nùpua cèrècè tà wó 6a ñi-kenínia. Bún mǎn, á 6a yèrémáa van ho Lisitere lè ho Íkoniyuumu yi, lè ho Antiosi na wi ho Pizidii kǎhũ yi. <sup>22</sup> Ba wee hení bǎa tà a \*Krista bío sǎa, á wee hení mu na 6a yi le 6a fǎrá ñin, à dé mí sǎa o Krista yi. Ba wee bío bïo ká na 6a yi: «Wa ko wa kǎa lònbee cèrècè yi à bè yi zoráa le \*Dónbeení béení yi.» <sup>23</sup> Ba hueekaa 6a nùpua 6úí 6a kèrètíewa kuio lè mí dà-kéní kéní yi á wó lè 6a ya-díwá. Bún mǎn á 6a lù mí ñiní à 6a flora, á dó 6a bïo o Nùhũso na 6a tà nǎn mítén yi ñii yi.

<sup>24</sup> Bún mǎn á 6a kǎa ho Pizidii kǎhũ yi á vaá dǎn ho Pǎnfilii kǎhũ. <sup>25</sup> Ba buera le Dónbeení bióní ho Pεεze lóhó yi à 6a wà ñǎn ho Atalii lóhó. <sup>26</sup> Lé bín á 6a ñin yi lǎráa ho won-beení á van ho Antiosi. Lé hǎn lóhó so yi á 6a hǎa dó 6a bïo le Dónbeení sãamu bǎnso ñii yi, à le séení 6a ho tonlò na 6a vaá sá á ho ñii

\* **14:12** Ho Kεεεsisa lè ho Oroomusa doffina boo. Ñio 6a le Zeesi lé dén wi hã búenbúen ñúhũ wán. Ká ñio 6a le Hεεμεεsi dén lé hã tonkaro.

sú bïo yi. <sup>27</sup> Bïo 6a vaá dõn ho Antiosi, á 6a von 6a kèrètíewa kúaa mín wán, á lá bïo búenbúen na le Dónbeení làa ba páania wó á ferra non 6a yi, làa bïo á le mún héraráa ho wãhú á non bïa yínón 6a zúifùwa yi, à bán mún dàn tà a Krista bïo. <sup>28</sup> A 6a kará dá míana bïn làa bïa tà a Yeesu bïo lè 6a ñi-kenínia.

## 15

### *Ba kèrètíewa ya-díwá kúaa mín wán*

<sup>1</sup> Nùpua nùwã yen búí ló ho \*Zudee yi á buara ho Antiosi yi, á bueé wee kàrán bïa tà a \*Krista bïo làa bïo ká: «Mí yí dà máa fen ká mí yí kúiora làa bïo mu bóráa o \*Moyiize làndá yi.» <sup>2</sup> O o Poole là a Baanabaasi pá 6a bïo, á wãania làa ba lè mí sòobéé mu bïo yi. Mu véenii, á 6a le o Poole là a Baanabaasi, lè ho Antiosi nùpua nùwã yen búí ko 6a va ho Zeruzalému, à vaa fée ho túiá mu na a Krista tonkarowà lè 6a kèrètíewa ya-díwá yi. <sup>3</sup> A 6a kèrètíewa kuure non bïo 6a màkóo wi yi le véenii mu bïo yi 6a yi. Ba káa ho Fenisii lè ho \*Samaríi kána yi ká 6a à bío bïo á bïa yínón 6a \*zúifùwa wó wó yèrémáa tàráa le Dónbeení bïo lè mí dà-kéní kéní. A mu wó sí-we-beení bïa búenbúen na tà a Krista bïo cón. <sup>4</sup> Ba vaá dèenii ho Zeruzalému yi á 6a wà van 6a kèrètíewa cón á bán lè 6a tonkarowà, lè 6a ya-díwá, á bèénia 6a yi. A barén bèn lá bïo búenbúen na 6a wó lè le Dónbeení pánká á ferra non 6a yi. <sup>5</sup> Ká 6a \*Farizíewa kuure nùpua nùwã yen búí na tà a \*Krista bïo á hínnon bía: «Bìa yínón 6a zúifùwa na tà a Krista bïo ko 6a \*kúio. O o Moyiize làndá bèró bïo mún hení na 6a yi.»

<sup>6</sup> A 6a tonkarowà lè 6a ya-díwá kúaa mín wán, à loínáa le bíoní mu yahó yi. <sup>7</sup> Ba kára mín míana. Bún món ó o Piere líí hínnon lá le bíoní ò o bía non 6a yi: «Wàn zàwa, mi zū le le Dónbeení mōn mi léra mi tiahú mu míana à ì bue le bín-tente à na bïa yínón 6a zúifùwa yi, bèra a na à 6a jí le, à tà le bïo. <sup>8</sup> Le Dónbeení zū bïo wi 6a nùpua sía yi. Le non mí Hácírí 6a yi làa bïo warén yúráa le bïo síi, à zéení le le tà 6a bïo. <sup>9</sup> Le yí wó bïo woon na wee zéení le warén làa ba wi mín júná yi. Le ceéra 6a sía, lé bïo 6a tà le bïo. <sup>10</sup> A léé webio non á mi wáa wi à mi sèení 6a lè ho sèró na á wàn búaawa lè warén wa beere á yí dàina yí sò, á à khúaanáa le Dónbeení jii yi? <sup>11</sup> Bueé dé. Bïo warén kánia o Núhúso Yeesu sáamu bïo yi, lé bún barén bïo mún wóráa.» <sup>12</sup> A bïa wi bïn búenbúen wó tété. Bún món á 6a wee jí á Baanabaasi là a Poole cón. Ba wee bïo mu yéréké bïowa na wee zéení le Dónbeení pánká na le wó lè 6a níní bïa yínón 6a zúifùwa cón. <sup>13</sup> Bïo á 6a bía wó, ó o Zaaki hínnon lá le bíoní ò o bía: «Wàn zàwa, mi jí bïo á ì ì bío. <sup>14</sup> Bïo le Dónbeení tà lora bïa yínón 6a zúifùwa bïo hàrí mu jùhú búeenii, á léraráa mu ñipomu na bïo sã le yi 6a tiahú, ó o Simōn\* zéenia.

<sup>15</sup> «Mu fò mín lè le \*Dónbeení jii-cúa fèrowà bíoní, lé bïo mu túara le Dónbeení bíoní vūahú yi ká síi:

<sup>16</sup> O Núhúso bía: «Bún mónđen á ì ì bíní ì buen á bueé so a \*Daviide zii na lá tò. Le soni na fù á ì ì bíní ì hóoní, á le è fára á à ñin.

<sup>17</sup> Hón pãahú so yi á 6a nùpua na ká búenbúen, lè hã kána búenbúen na á ì von à hã bïo sí mií á à cà a Núhúso.†  
«Hía ká lé o Núhúso jii-cúa,

yia non á mu bïowa mu <sup>18</sup> bïo zúínanáa hàání.»

<sup>19</sup> O Zaaki pá bínia bía: «Lé bún non á ì le mu sáani à bïa yínón 6a zúifùwa na yèrémáa bò le Dónbeení yi à 6a yí séé. <sup>20</sup> Ká mi màhá wa túa 6a yi, à bío

\* **15:14** Simōn: Le lé o Piere zúifumu yèni na có non wo yi. Ká ñio 6a le Piere dén lé o Yeesu có le.

† **15:17** Mi loí Amōosi vūahú 9.11-12

na 6a yi le 6a wé yí là le muini taa, lé bïo hã tun. A pa miten ho há-fénló lè ho bá-fénló lè mí síiwà yi. A yí là bùaa na yí fũaana taa. A yí dí cãni.‡

21 Hàání bïn ká 6a nùpua wee kàrán o Mòyiize làndá làa mín há lórá lè mí dà-kéní kéní yi, à kàrán ho 6a zúifùwa kàránló zíní yi há \*Sabaawa búenbúen zoñ.»

### *Ba kèrètíewa na yínɔ́n 6a zúifùwa vūahũ bïo*

22 A 6a tonkarowà, lè 6a ya-díwá, lè 6a kèrètíewa kuure wãanía tò le mí ì hueeka 6a búí mí tìahũ á à dé o Poole là a Baanabaasi wán, á à tonka ho Antiosi yi. A 6a hueekaa o Silaasi là a Zude na 6a wee ve làa Baasabaasi. Ba mí nùwã jun á bïa tà a \*Krista bïo wee kɔ̀nbi.

23 Bïo ká lé bïo túara ho vūahũ na 6a a 6ua á à varáa yi:

«Warén tonkarowà lè 6a kèrètíewa ya-díwá wee tɛ̀nɛ́ minén na lé wán zàwa na yínɔ́n 6a \*zúifùwa yi, bïa ho Antiosi lóhó yi lè ho Siirii lè ho Silisii kãna yi.

24 Wa jã à 6a nùpua búí ló wa cɔ̀n, ká warén jɔ̀n yí tonkaa 6a, á 6ueé lùnkaa mi yilera lè mí bioní, á mi yí zū bïo mi ì wé. 25 Lé bũn nɔ̀n á wa wãanía tò à wa le wa à hueeka 6a búí á à tonka mi cɔ̀n. Ba à bè là a Baanabaasi là a Poole na lé wán bɔ̀nlowà na wa wa làa sòobéε, 26 bán na zàanía mí mukãní wa Núhũso Yeesu \*Krista tonló bïo yi. 27 O o Zude là a Silaasi lé bïa wa wãa tonkaa mi cɔ̀n, à bán miten 6uee wíoka fεε bïo túara ho vūahũ yi à na mia. 28 Warén á tò mu wán á le Dónbeení Hácírí mún tà mu le wa máa jĩ sèró mi wán máa dà máa khíí. Há làndáwá na bïo henía nɔ̀n mia na mi ko mi bè yi lé hã kà: 29 Mi wé yí là le muini taa. Mi yí dí cãni. Mi yí là bùaa na yí fũaana taa. Mi pa miten ho há-fénló lè ho bá-fénló lè mí síiwà yi. Ká mi wee dàñ pa miten bïo bũn búenbúen yi, se mu se.

Ká mi foó.»

30 Bũn mɔ̀n á 6a nɔ̀n ho wɔ̀hũ bïa 6a le mí ì tonka yi á 6a wà van ho Antiosi. Bïo 6a vaá dɔ̀n bïn, á 6a von bïa búenbúen na tà a Krista bïo á kúaa mín wán, à 6a nɔ̀n ho vūahũ mu 6a yi. 31 Bïo 6a kàráanna ho, á 6a búenbúen zãmakaa ho bán bioní na henía 6a sía bïo yi. 32 Bïo ó o Zude là a Silaasi hã lé 6a jĩ-cúa fεεrowà búí, á 6a kará bïn míana lè mín zàwa kèrètíewa, á henía 6a sía, à 6a wíoka yí ho pãnká. 33 Ba dá dóka mí yi ho Antiosi yi. Bũn mɔ̀n á 6a dó 6a cãawése, á bán le 6a bè wã-tente, à 6a díá 6a á 6a yèrèmaa van bïa tonkaa 6a cɔ̀n, 34 [Š] 35 ò o Poole là a Baanabaasi kará ho Antiosi yi. A 6arén làa bïa tà a Krista bïo cèrèε búí wee kàrán 6a nùpua, á wee bue o Núhũso bioní.

### *O Poole là a Baanabaasi saawaa mín yi*

36 Wizooní bïo yɛn bũn mɔ̀n, ó o Poole bía nɔ̀n o Baanabaasi yi: «Wa bíní tè há lórá búenbúen na wa buera le Dónbeení bioní yi, à búεεkí wán zàwa kèrètíewa à loñ le 6a bïo wó kaka.» 37 O Baanabaasi lá wi ò o fé o Zãn na 6a le Maaki à bèráa. 38 Ká a Poole màhá yí tà a féro, lé bïo ó o bínía 6a mɔ̀n ho Pãnfílii kɔ̀hũ yi, á yí bínía yí sá tonló làa ba. \* 39 Wãaníi na here kera 6a pãahũ mu bïo yi, fúaa 6a saawaa. O o Baanabaasi fó a Maaki á 6a lá ho won-beení à 6a jɔ̀n ho Siipere kɔ̀hũ. 40 O o Poole wón 6èn léra a Silaasi. Sãni ò o lén, á bán zàwa kèrètíewa kàràfáa wo o Núhũso yi. 41 O káa ho Siirii lè ho Silisii kãna yi, á wee séení 6a kèrètíewa kuio à 6a síadéro o Krista wíoka fárá tĩn.

‡ 15:20 Mi loñ Léro vūahũ (Exode) 34.15-16; Levii nùwã vūahũ (Lévítique) 18.6-23; 17.10-16 § 15:34 Le Dónbeení bioní vɔ̀nna búí yi á bïo ká lé bïo túara sã lè bioní mu jii: «Ká a Silaasi wón le mí ì kɛ̀nɛ́ bïn.» \* 15:38 Mi loñ Bè-wénia 13.13

## 16

### *O Poole fɔ a Timotee á ɔa bɔ mɪn*

<sup>1</sup> Bɪn mɔn ó o Poole wà van ho Dεεbe lóhó, á ðɪn bɪn vannáa ho Lisitere lóhó. Nii búí na ɔa le Timotee na tà a \*Krista bɪo á wi ho lóhó mu yi. O lé o zúifù hɪnzoró na lé o kèrètɛ hãa á te mí za. Ká ɔàn maá lé o \*Kεεεki nni. <sup>2</sup> Ba kèrètɛwa na wi ho Lisitere lè ho Ikoniyuumu lórá yi á wee wíoka a yèni. <sup>3</sup> O Poole lá wi ò o fé o à ɔa wé páaní bè mɪn. O o le ɔa kúii wo ɔa \*zúifùwa na wi bɪn bɪo yi, lé bɪo ɔa búenbúen zú mu le ɔàn maá lé o Kεεεki nni. <sup>4</sup> Há lórá búenbúen na ɔa wee kãa yi, á ɔa wee bío bɪo ɔa tonkarowà lè ɔa kèrètɛwa ya-díwá wãanía tò wán ho Zeruzalεmu yi à na bɪa tà a Krista bɪo yi, ká ɔa à bío na ɔa yi le ɔa wé bè mu yi. <sup>5</sup> Ba kèrètɛwa kuio wíokaa fàrá ðɪn, á sɪadéro o Krista yi wi, á bɪa tà a Krista mu bɪo wee dé wán làa wizooní.

### *Le Dónbeení le o Poole lén va ho Maseduana*

<sup>6</sup> Le Dónbeení Hácírí hò ɔa le ɔa yi vaá bue le Dónbeení bíoní ho Azii kɔhú yi. A ɔa kãa ho Firizii lè ho Kalasii kãna yi á wà. <sup>7</sup> Bío ɔa vaá ðɔn ho Mizii kɔhú jii á ɔa le mí ì va ho Bitinii kɔhú yi á à loní. Ká a Yeesu Hácírí màhá yi nɔn mu wɔhú ɔa yi. <sup>8</sup> A ɔa wãa kãa ho Mizii kɔhú yi á lion ho Torowaasi lóhó wonna ðɪnnii. <sup>9</sup> Ho tɪnàahú á bɪo búí zéenia mɪten là a Poole. O mɔn ho Maseduana kɔhú nùpue búí ò o muina ðɪn á wee fio wo kà síi: «Buen ho Maseduana yi à ɔuee séeni wɛn.» <sup>10</sup> Mí lahó yi á wa ðɛnía wee cà bío wa à wé wé á à varáa ho Maseduana, lé bío wa wãa zú le lé bɪn á le Dónbeení von wɛn le wa vaa bue mí bɪn-tente à na ho kɔhú mu nùpua yi.

### *Ho Filiipu yi, ó o hãa na ɔa le Lidi tà a Núhúso bío*

<sup>11</sup> Wa zon ho won-beeni ho Torowaasi yi á téréna van ho Samɔtaraasi kɔhú na mu jumu kínia yi. Mu ɔàn tá na lée tɔn, á wa van ho Niapoliisi lóhó. <sup>12</sup> Lé bɪn á wa ðɪn yi vannáa ho Maseduana kɔhú sɔn-kéni na bío sã ho Oroomu yi ɔàn ló-beeni na ɔa le Filiipu. Ho Oroomusa cèrèe hãa kará ho lóhó mu yi. Hón lóhó so á wa wó wizooní bío yɛn yi. <sup>13</sup> Ho \*Sabaa zon, á wa hɪnɔn ló ho donkɪahú á wà lion ho vùhú jii, le jún-sí á wa líi yí ɔa \*zúifùwa fioró lahó bɪn. Wa líi yú ɔa hãawa búí à ɔa kúaa mɪn wán, á wa kará tà hã láakáwá làa ba. <sup>14</sup> Ba hãawa mu nɪ-kéni ɔa le Lidi. O wee lé ho Tiatire lóhó yi, á wee duan lè hã pɔnsò-muna na yàwá here. O wee kɔnbi le Dónbeení. O kará wee tántá mí jikɔnna wa bíoní yi, ó o Núhúso wó ó o wíokaa wee jí bío ó o Poole wee bío sese. <sup>15</sup> Orén lè mí zii nùpua á ɔa bátízera. Bɪn mɔn ó o bío bío ká á vonnáa wɛn: «Ká mi wee leéka le í tà a Núhúso yi bío bon, à mi ɔuee làa í zii.» O o ðɪn lan wɛn fúuu á wa tà van.

### *Bío wó ho Filiipu kàsó zii yi*

<sup>16</sup> Wizonle búí, ká wà wee va ho fioró lahó yi, á ton-sá hãa búí na lé o tɪhãnni ɔuee sã wa yahó. O wee yí wárí cèrèe ho tɪnló mu bío yi à na mí júnása yi. <sup>17</sup> O bɔ warén là a Poole mɔn, á wee bío pɔnpɔn kà síi: «Ba nùpua na ká lé le Dónbeení na dà mu bío búenbúen wán ton-sáwá. Ho wɔhú na wee kãní ɔa nùpua lé hón bío ɔa wee bue à na mia.» <sup>18</sup> Wizooní cèrèe yi ká lé bɪn ó o hãa mu wee wé. Fúaa o Poole síi cã cã, á yèrémáa bío nɔn o cɪná na ó o wee sáráa yi: «Le í bío mu na foñ: O Yeesu yèni pánká yi, à ù lén día a hãa mu lɔnbɪo.» Mí lahó yi ó o cɪná ðɛnía wà día a hãa. <sup>19</sup> Bío ó o hãa mu júnása mɔn à bío ó o lá wee yí na ɔa yi á jùhú wãa bó, á ɔa wɪira a Poole là a Silaasi vannáa ho pánká ɔànsowà cɔn ɔa zãamáa fɛmɪnló lahó yi. <sup>20</sup> Ba ɔuan ɔa vannáa bán na lé ho \*Oroomusa tũíá fεεrowà cɔn, à ɔa bío: «Ba nùpua na ká ðɪn wee kánká wa lóhó. Barén lé ɔa \*zúifùwa, <sup>21</sup> à warén na lé ho Oroomusa á ɔa màhá wee kàrán lè mu bè-wénia búí na wa làndá le wa yí wé.» <sup>22</sup> A ɔa zãamáa mún sɪa

cà a Poole là a Silaasi yi. A 6a tũíá f̄erowà le 6a ten 6a s̄ia, à 6a le 6a ha 6a le h̄a f̄infoóní. <sup>23</sup> B̄io 6a han 6a vó, á 6a kúaa 6a ho kàsó yi, à 6a henía mu n̄on o paro yi le o pa 6a yi sese. <sup>24</sup> B̄io ó o paro ná b̄ũn kà síi, ó o 6uan 6a zoó kúaa ho kàsó z̄ii f̄ik̄sh̄, á kúaa h̄a s̄urúkùwa 6a zení yi.

<sup>25</sup> B̄io ho tá wà vaá sankà à mànì, ó o Poole là a Silaasi wee f̄io ká 6a à khòoní le Dónbeenì. A 6a kàsósa na ká wee jí 6a c̄on. <sup>26</sup> Ȳio 6ueé tí à ho tá zà le mí s̄òob̄é, á d̄ekíó ho kàsó z̄ii. H̄a wonna búenb̄úen d̄eenía h̄énkaa, á 6a kàsósa búenb̄úen z̄uak̄aríwà feera. <sup>27</sup> O o paro s̄ina. B̄io ó o m̄on à ho kàsó z̄ii z̄uaj̄iní h̄énkaa, ó o wee leéka le 6a kàsósa búenb̄úen lùwa, ó o dò mí kh̄atóní le mí ì búe le mít̄en. <sup>28</sup> O o Poole w̄amaa p̄onp̄on o wán: «Ȳí yáa ūten. Wa búenb̄úen wi hen.» <sup>29</sup> O o paro le 6a buen le mu khoomu. A 6a 6uan mu 6uararáa ó o fó ò o bánbáa vaá zon le z̄i-za yi ká a wee zà lé le z̄ánii, á zoó búrá a Poole là a Silaasi tá. <sup>30</sup> B̄ũn m̄on ó o fó 6a lóráa ò o t̄uara 6a yi: «Minén n̄upua mu, lé mu yén á ì ko à ì wé à fennáa?» <sup>31</sup> A bán b̄ía n̄on wo yi: «Tà a N̄uh̄so Yeesu b̄io, á ūnén le ū z̄ii n̄upua á à fen.» <sup>32</sup> A 6a b̄ía a N̄uh̄so b̄io n̄on orén là a z̄ii n̄upua búenb̄úen yi. <sup>33</sup> Ho t̄inàah̄ mu yi, ho p̄ah̄ dà-kéní kéní mu yi, ó o n̄ii fó 6a vaá s̄era dokuaa. O orén le mí z̄ii n̄upua búenb̄úen á 6a d̄eenía bátízera. <sup>34</sup> B̄ũn m̄on ó o fó a Poole là a Silaasi ȳòraráa mí z̄ii, á ȳò n̄on mu bè-d̄inii 6a yi. O n̄ii mu le mí z̄ii n̄upua búenb̄úen s̄ia wan, lé b̄io 6a tà le Dónbeenì b̄io.

<sup>35</sup> B̄io ho tá t̄on, á ho Oroomu t̄uía f̄erowà tonkaa 6a n̄upua le 6a vaa b̄io le ȳia wee pa ho kàsó z̄ii yi à kúia 6a n̄upua mu le 6a lén. <sup>36</sup> O o paro 6ueé b̄ía mu n̄on o Poole yi kà sii: «Ba t̄uía f̄erowà á n̄on le j̄ii le 6a kúia mia. Mi w̄aa dà a lé á à lén làa h̄érà» <sup>37</sup> Ká a Poole màh̄á b̄ía n̄on b̄ia 6a tonkaa yi: «Warén na b̄io s̄ã ho Oroomu yi á 6a han 6a z̄amáa ȳio yi à 6a ȳí cítíó wen làa b̄io mu lá ko mu wéráa, á 6uan wen vaá kúaa ho kàsó yi. A 6a w̄aa ãn ãn le mí ì kúia wen ká mu s̄ã máa jí. B̄ũn lée b̄io na ȳí dà máa wé. Mi vaa b̄io le 6arén mít̄en buen 6uee kúia wen.» <sup>38</sup> A bán b̄inía vaá b̄ía mu n̄on ho Oroomu t̄uía f̄erowà yi. B̄io 6a ná le o Poole là a Silaasi á b̄io s̄ã ho Oroomu yi, á 6a z̄onkaa. <sup>39</sup> A 6a w̄aa 6uara 6ueé b̄ía n̄on 6a yi le mí wó khon. B̄ũn m̄on á 6a kúaará 6a, à 6a yankaa 6a le 6a lé ho lóhó yi à lén. <sup>40</sup> B̄io ó o Poole là a Silaasi ló ho kàsó yi, á 6a wà van o Lidi z̄ii. Ba m̄onka mín zàwa k̄er̄et̄ewa wán, á henía 6a s̄ia. B̄ũn m̄on á 6a wà.

## 17

### *O Poole là a Silaasi wà van ho Tesaloniiki lóhó*

<sup>1</sup> O Poole là a Silaasi ló le ho Anfipoliisi le ho Apolonii lórà yi á vaá d̄onnáa ho Tesaloniiki. Ho lóhó mu á 6a \*z̄uíf̄uwa k̄ar̄ánló z̄ii wi yi. <sup>2</sup> O o Poole wà van b̄in làa b̄io ó o lá wee wé wéráa mu. Orén le 6a n̄upua na b̄in w̄anía le Dónbeenì b̄ioní v̄uah̄ b̄ioní wán h̄a \*Sabaawa b̄io t̄in na s̄ã mín yi. <sup>3</sup> O wee z̄eení h̄a b̄ioní mu yara làa ba, le mu túara ho v̄uah̄ mu yi le ȳia le Dónbeenì m̄on léra ko ò o lò be, à hí, à v̄e. O wee b̄io na 6a yi: «O Yeesu mu na á ì wee b̄io b̄io làa mia, wón lé \*Yia le Dónbeenì m̄on léra.» <sup>4</sup> Ba n̄uw̄a yen 6úi tà mu yi, á léra là a Poole là a Silaasi. Ho \*K̄er̄esisa c̄er̄e na wee k̄onbi le Dónbeenì á mún tà 6a b̄io á wee bè làa ba, le 6a h̄awa c̄er̄e 6úi na n̄iní se mún. <sup>5</sup> Ká 6a z̄uíf̄uwa á le yandee màh̄á sú mu b̄io yi. A 6a h̄in̄on c̄onkaa 6a n̄i-kora n̄uw̄a yen 6úi h̄a bonfúaa yi á kúaa mín wán, á s̄ukúra 6a z̄amáa séenía, á kánkáa le ho lóhó ãnía. Ba fiira van o Zas̄n z̄ii á wà vaá zoó cà a Poole là a Silaasi á à léráa ho lóhó n̄upua na kúaa mín wán yahó. <sup>6</sup> A b̄io 6a zoó khon 6a yi, á 6a fó a Zas̄n làa b̄ia tà a \*Krista b̄io n̄uw̄a yen 6úi á lóráa ho lóhó t̄uía f̄erowà c̄on, á 6a wee b̄io p̄onp̄on: «Ba n̄upua na kà h̄era kánkáa 6a n̄upua h̄a lùà búenb̄úen

yi lè mí kàránlò. Ba mún wáa ɓueé dɔn hen, <sup>7</sup> ó o Zasɔn tà á ɓa làara a wán. Ba búenbúen yí máa tà bè ɓa bá-zàwa béε Sezaare làndá yi. Ba le béε ɓúí wi á yèni ɓa le Yeesu.» <sup>8</sup> Hã bíoní mu á cína ɓa zãamãa lè ho lóhó tũíá fεerowà sía. <sup>9</sup> O Zasɔn làa ɓia tà a Krista ɓio á sàánia le wári na ɓa ko ɓa sàání á ɓa díá ɓa.

### *O Poole là a Silaasi wà van ho Beeree*

<sup>10</sup> Ho tá hĩnĩ, á ɓa kèrètɛwa na ɓin dɛnía le o Poole là a Silaasi lé à lén va ho Beeree lóhó. ɓio ɓa vaá dɔn ɓin á ɓa wà van ɓa zúifùwa kàránlò zii yi. <sup>11</sup> Ba zúifùwa na ɓa vaá yú ɓin á wee tà hén mí yiwa á po ɓia ho Tesaloniiki lóhó yi. Ba tà ɓá le Dónbeenĩ bíonĩ sese. Làa wizooní ká ɓa wee kàrán le Dónbeenĩ bíonĩ sese, à loń le ɓio ó o Poole wee ɓio so bon le. <sup>12</sup> ɓia tà a Krista ɓio ɓa tĩahú á boo. Ho Kerεεsisa tĩahú, á ɓa hãawa na nĩnĩ se cèrɛɛ lè ɓa báawa cèrɛɛ á mún tà a Nũhũso ɓio. <sup>13</sup> Ká ɓio ho Tesaloniiki zúifùwa ɓá ò o Poole wee bue le Dónbeenĩ bíonĩ ho Beeree yi, á ɓa wà ɓuara ɓin á tĩn ɓueé kánkãa hón lóhó so nùpua, á lùnkaa ɓa yilera. <sup>14</sup> A ɓa kèrètɛwa dɛnía le o Poole hĩnĩ lén à dé mí yahó lè mu yámú ɓumu cɔn. O o Silaasi là a Timotee bán kará ho Beeree yi. <sup>15</sup> ɓia bò là a Poole á lɛnía wo fúuu fúaa ho Ateena lóhó. ɓio ɓa le mí ì ɓinĩ á à va ho Beeree, ó o Poole háanía ɓa le ɓa vaa ɓio le o Silaasi là a Timotee bánbá ɓa mí món ɓuen fùafù.

### *O Poole ɓi-cúa na ó o fεera ho Ateena yi*

<sup>16</sup> Pãahú na ó o Poole wi ho Ateena yi á pan o Silaasi là a Timotee, ó o mɔn à ho lóhó mu sú lè hã dofi-kansiwa, á mu wee vá a yi. <sup>17</sup> O wee wãaní lè ɓa \*zúifùwa làa ɓia yínɔn ɓa \*zúifùwa na wee ɓuani le Dónbeenĩ na ó o wee yí ɓa kàránlò zii yi. Làa wizooní ká a wee wãaní lè ɓa nùpua na ó o wee yí ɓa fémínlò lahó yi. <sup>18</sup> Ba Epikurɛwa\* lè ɓa Sitoyisɛwa† nùwã yɛn mún wee ɓuee wãaní làa wo. Ba ɓúí wee tũaka mín yi ká sii: «O dãn ɓiɔro mu, lée webio ó o yáá dɔn wee ɓio ká.» Ba ɓúí bán ɓèn le: «Mu ka lòn dofi-vio ɓio ó o wee bue.» Ba wee ɓio ɓin lé ɓio ó o Poole wee ɓio o Yeesu ɓio, lè ho vèeró ɓio.

<sup>19</sup> A ɓa ɓuan wo vannãa ho lóhó tũíá fεerowà cɔn, á ɓa ɓia nɔn wo yi: «Mu bè-finle na á ũ wee kàrán lè ɓa nùpua á fo dà a zéeni yahó làa wɛn le? <sup>20</sup> ɓio wa wee ɓi ká lée bè-fla wa cɔn, á wa wi à wa zũn mu kúará.» <sup>21</sup> A ɓio ho Ateenasa búenbúen lè mí káyáwá ɓèn wa lè mí sòobéε lé mu bè-fla na wee wé ɓan ɓiló lè mu láakáwá tãró.

<sup>22</sup> O o Poole wãa líi hĩnɔn yòó dɔn ho lóhó tũíá fεerowà yahó ò o ɓia: «Ateenasa, ì mɔn mu le hã dofiina ɓuani ló ɓio ɓèntĩn wi mia làa sòobéε. <sup>23</sup> Lé ɓio á ì héekaa mi lóhó yi á mɔn mu ɓiowa na mi sonka mi dofiina ɓuani ló ɓio yi. Ì yáá pá mɔn le muini yɛnĩ lahó ɓúí à ɓio ká lé ɓio túara le wán: «Dofinĩ na á nùpue yí zũ.» Awa! A ɓio mi wee ɓuani ká mi yí zũ mu, lé ɓin á ìnɛn ɓuara wà ɓueé zéeni làa mia. <sup>24</sup> Le Dónbeenĩ na léra ho ðimĩná lè mu ɓiowa na wi ho yi búenbúen, na lé ho wáyí lè ho tá Nũhũso, á yí máa zoo keeni hã zĩnĩ na ɓa nùpua wee so míten na le yi. <sup>25</sup> Le màkóo mia à nùpue wé ɓio ɓúí na le yi. Lerén lé ðio wee na le mukãni ɓa nùpua yi, lè mu ɓio búenbúen. <sup>26</sup> Le ðin o nùpue nĩ-kéní wán á lérarãa hã síiwá nùpua búenbúen héera ɓarãka ho tá wán, á wãana ɓa kãna sũaa, á fũana hã pɔnna ɓinĩ ðinía. <sup>27</sup> Le Dónbeenĩ wó ká sii bèra a na à ɓa nùpua cãnka le. Hàrí ká ɓa wee héε vĩná càráa le, ɓún-sí ɓa à yí le. Tũíá poni, le Dónbeenĩ yí khèra lè wa nĩ-kéní kéní. <sup>28</sup> «Lé ɓio wa mukãni ló lerén lé ðio níi yi. Lé lerén nɔn wa wee dãn varákarãa.» Mi

\* **17:18** Epikurɛwa: Ba lé ho Kerεεsi kɔhũ bè-zũrĩlo ɓúí na lé o Epikuure nĩ-kenĩnia. Ba wee cà ɓio ɓa a wé ká le lònbee máa yí ɓa. Ba wee leéka le ho ðimĩná ɓio búenbúen lé ho wé fèráa mín. † **17:18** Sitoyisɛwa: Ba lé ho Kerεεsi kɔhũ bè-zũrĩlo ɓúí na ɓa le Zenɔn nĩ-kenĩnia. Ba wi ɓa zũn ɓio ho ðimĩná ɓiowa wee wérãa, á wi ɓa yí le sí-hebúee à sãnsá le lònbee lè mí síiwá búenbúen.

len-béwá búí yàá mún bía mu wéréwéré kà síi: «Wa lé le zàwa.»<sup>29</sup> A bïo wa lé le zàwa, á wa yí ko à wa tèé le Dónbeenĩ làa sánú tàá wárí tàá huua kansiwá hùúu, búñ na 6a nùpua kará lon mí yiwa á wó mítén.<sup>30</sup> Hã pònna na 6a nùpua fù yí zū mu bïo yi, búñ le Dónbeenĩ wáa yí máa loñ yi ho zuia. Bïo kà wán á 6a nùpua búenbúen lé bïa le wee ve hã lùà búenbúen yi, le 6a yèrémá mí yilera lè mí wárá.<sup>31</sup> Wizonle dà-kéní búí lé dïo le Dónbeenĩ bàrá, ò o nùpue na le lera à cítí ho ðímíjá búenbúen lè ho térénló. Le vèenía o nùpue mu, à zéení lè 6a nùpua le orén lé yïa le lera ò o fi le cítí mu.»<sup>32</sup> Bïo 6a já ò o Poole wee bïo ho vèeró bïo, á 6a búí wee yáa mí jíní yi na a yi. Ba búí 6èn wee bïo: «À ũ bioní mu jíló á wa à pa làa pòn-veere.»<sup>33</sup> Lé búñ wán ó o Poole 6èn wà ò o díá 6a.<sup>34</sup> Ká 6a nùwã yèn búí bán pá bò a Poole yi, á tà a \*Krista bïo. O búí lé 6a tũíá fèerowà ñi-kéní na 6a le Denii, là a hãa búí na 6a le Damariisi, à pá bñí séení 6a búí.

## 18

### *O Poole van ho Korente*

<sup>1</sup> Bún mún ó o Poole ló ho Atæna yi á van ho Korente\* lóhó yi. <sup>2</sup> O vaá fò mín làa zúifù ñii búí na 6a le Akilaasi bñ. O ñii mu ton ho kòhũ na 6a le Põn yi. Orén lè mín hãa Pirisiye ló ho Itali kòhũ yi á buara ho Korente yi yí míana, lé bïo ho \*Oroomu bá-zàwa bée Koloode nòn le jii le 6a \*zúifùwa búenbúen lé ho Oroomu lóhó yi. O o Poole wà van 6a cón. <sup>3</sup> A bïo ó orén làa ba tonló lée dà-kéní, á 6a wáa páanía kará wee bñ hã sònna na wee tá lè hã bùkúwá. <sup>4</sup> Hã \*Sabaawa lè mí dà-kéní kéní yi ó o Poole wee wé lá le bionĩ 6a zúifùwa kàránló zii yi, á wee cà ò o bïo búe 6a zúifùwa lè ho \*Keræsisisa júná.

<sup>5</sup> Bïo ó o Silaasi là a Timotee ló ho Maseduana yi buée dòn, ó o Poole yahó wáa sã le Dónbeenĩ bïo zéeníló mí dòn, á wee bïo mu wéréwéré na 6a zúifùwa yi le o Yeesu lé \*Yia le Dónbeenĩ mòn lera. <sup>6</sup> Ká 6a zúifùwa mu màhá pá a bïo à 6a wee là a, ó o Poole pùrúnna mí sí-zínia khũnkũñ kúaa 6a wán† ò o bía nòn 6a yi: «Hen ká mi vñun, se mu lé minén mi bæere á mu ló yi. Nùpue máa tùa mi bïo làa mi. Bïo kà wán á ï wáa à va bïa yínón 6a zúifùwa cón.»

<sup>7</sup> O o ló bñ á wà van ñii búí na 6a le Titiyuusi Zusituusi cón. O ñii mu wee kñnbi le Dónbeenĩ, á zii wi 6a zúifùwa kàránló zii ñisãní. <sup>8</sup> Ba zúifùwa kàránló zii jùhũso na 6a le Kirisipuusi lè mí zii nùpua búenbúen á tà a Núhũso bïo. A ho Korentesa cèrèe na já a Poole bioní á mún tà a Núhũso bïo á 6a bátízera.

<sup>9</sup> Ho tñàahũ búí yi, ó o Núhũso zéeníá mítén là a Poole, á bía nòn wo yi: «Yí zñn bïo búí. Yí wé tété, wé bïo ká ũ wà. <sup>10</sup> Inén wi làa fo á nùpue na dà a sánsá fo á à bóoní yi wón mía, lé bïo 6a nùpua na bïo sã mi á boo ho lóhó na kà yi.» <sup>11</sup> O Poole wó le lúlú-kùure lè mí sanká ho Korente yi, á kàrána 6a nùpua bñ lè le Dónbeenĩ bïo.

<sup>12</sup> Bún mún á ho Oroomu ñii Kaliyon á 6a bàrá ho Akayii kòhũ jùhũ wán. Lé búñ pãahũ á 6a zúifùwa lò a Poole wán. Ba wñira a buan vannáa le cítí finíi, <sup>13</sup> à 6a wee bïo: «Bïo ó o ñii na kà le 6a nùpua wé bùaanínáa le Dónbeenĩ á wi mí dòn làa bïo á wa làndá le mu wéráa.» <sup>14</sup> Bïo ó o Poole le mí zoó bïo, ó o Kaliyon kúio o jii ò o wee bïo lè 6a zúifùwa: «Minén zúifùwa, mu lá lée wékhe búí na bùaa tàá bè-vio búí na wa làndá hò á ï lá à tà á à jí mí cón làa bïo mu lá ko mu wéráa. <sup>15</sup> Ká bïo mu lé hã bioní, lè hã yènnáa, lè mí kùrú làndá bïo, á lé minén mitén ko à mi loñ mu yahó yi. Inén máa fi hñn tũíawà so síi bàn

\* **18:1** Korente: Ho lé ho Akayii kòhũ ló-beení. O Poole pãahũ ká ho ñipomu boo làa sòobée. Ho yèni hña wee lé ho hã-fénló lè ho bá-fénló lè mí síwà na wee wé ho yi bïo yi. † **18:6** Mi loñ Matiyè vñahũ 10.14

cítii.» <sup>16</sup> O o le 6a lén. <sup>17</sup> A 6a 6úen6úen wáa wíira a Sositeena na lé 6a kàránló zii jùhúso á wee ha le cítii fiinii. O o Kaliyon cèkè ò o yí dó mí jii 6a yi.

### *O Poole bínia van ho Antiosi*

<sup>18</sup> O Poole pá kará dá dóka mí yi ho Korénte yi. Bún món ó o día mín zàwa kèrètíewa ò o wà van ho Sánkeree lóhó wonna dinníi. Sáni ò o zo ho won-beení ó o nòn mí jùhú á 6a lera, lé bío ó o lá dó mí jii nòn le Dónbeení yi bío búí dǎní yi.† O orén là a Pirisiye lè mín báa Akilaasi á zon ho won-beení á vannáa ho Siirii kǎhú. <sup>19-21</sup> Bío 6a vaá dǎn ho Efεze yi, ó o Poole wà van 6a \*zúifùwa kàránló zii yi, á vaá zoó wee wáaní làa ba. Ba flora a le o cǎaka cúa-yen, ó o yí tà. O o bía bío kà nòn 6a yi á wà díaràa 6a: «Ká le Dónbeení tà á ì ì va ká ì ì bíní ì buen mi cǎn.» O o Poole zon ho won-beení ho Efεze yi á wà ò o día a Pirisiye là a Akilaasi. <sup>22</sup> Bío 6a vaá dǎn ho \*Sezaaree lóhó, ó o ló van ho Zeruzalεmu, á vaá tènía 6a kèrètíewa kuure yi. Bún món ó o wà van ho Antiosi. <sup>23</sup> O cǎakaa yú bín á bò yi wàráa. O kǎa ho Kalasii lè ho Firizii kǎna yi, á wee hení 6a kèrètíewa 6úen6úen sía le Dónbeení bío yi.

### *O Apoloosi van ho Efεze lè ho Korénte*

<sup>24</sup> Zúifù búí na 6a le Apoloosi á buara ho Efεze yi. O wee lé ho Alekisándiri lóhó yi. O lé o nùpue na zū hǎ bióní. O mún zū le Dónbeení bióní vūahú bióní làa sòobé. <sup>25</sup> Ba kàránna a là a Núhúso wǎhú bío. O nòn mítén á wee bue ká a zéení bío ó o Yeesu bío wóràa binbirí à na 6a nùpua yi. Ho \*bátéemù bío dǎní yi, ó o Zǎn bátéemù bío na 6a kàránna làa wo lé bún mí dòn ó o zū. <sup>26</sup> O wee bío 6a \*zúifùwa kàránló zii yi ká a poní séra. Bío ó o Pirisiye là a Akilaasi já a bióní, á 6a fó a, á wíokaa zéení le Dónbeení wǎhú bío binbirí á nòn wo yi. <sup>27</sup> Bún món ó o Apoloosi wi ò o va ho Akayii kǎhú, á bǎn zàwa kèrètíewa henía o síi mu bío yi. Ba yáa túara ho vūahú tonía nòn bía tà a \*Krista bío na wi ho kǎhú mu yi, le ká a Apoloosi mu vaá dǎn 6a, à 6a 6ua a sese. Bío ó o vaá dǎn bín á le Dónbeení sǎamu wó ó o séení bía tà a Krista bío làa sòobé. <sup>28</sup> O jii-cúa na ó o wee lá 6úen6úen á 6a zúifùwa yí máa dǎn bío bío búí dǎní yi. O wee dǎn le Dónbeení bióní vūahú bióní wán à zéenínaa mu wéréwéré na 6a yi le o Yeesu lé \*Yia le Dónbeení mǎn léra.

## 19

### *O Poole van ho Efεze*

<sup>1</sup> Pǎahú na ó o Apoloosi wi ho Korénte yi, ó o Poole lá ho wǎhú na ló hǎ 6úaa yi á van ho Efεze. Kèrètíewa nùwǎ yen búí ó o vaá yú bín, <sup>2</sup> ó o túara 6a yi: «Pǎahú na mi tà a \*Krista bío á mi so yú le Dónbeení Hácírí le?» A 6a bía nòn wo yi: «Wa yáa dǎn yí já Dónbeení Hácírí bío yí mǎn.» <sup>3</sup> O o Poole bínia túara 6a yi: «Ó, o, á lé ho \*bátéemù yén á mi yú?» A 6a bía: «Lé o Zǎn bátéemù.» <sup>4</sup> O o Poole wáa bía: «O Zǎn hǎa wee bátízé bía wee tà yèrémá mí yilera lè mí wárá, á wee bío là a \*Isirayεele nípomu le 6a tà yia wà a buen orén món bío, o Yeesu.»

<sup>5</sup> Bío 6a já hǎn bióní so vó, á 6a tà ó o bátízera 6a o Núhúso Yeesu yèni yi. <sup>6</sup> O o Poole bò mí níní 6a wán, á le Dónbeení Hácírí lion 6a wán. A 6a wee bío hǎ síi-viò bióní, á wee fε le Dónbeení jii-cúa. <sup>7</sup> Ba nùpua mu 6úen6úen á à yí píru jún síi.

<sup>8</sup> O Poole yí máa khí 6a zúifùwa kàránló zii yi. Piina bío tǎn ká lé bín ó o wee 6uee bío yi ká a poní séra. O wee bue le \*Dónbeení béení bío, á wee cà à bíia wee jí a cǎn à tà mu yi. <sup>9</sup> Ká 6a búí màhá tun mí yiwa, á pá le mí máa tà

† **18:18** Mi loí Miló vūahú (Nombres) 6.1-21. Ba zúifùwa cǎn ká yia fù wé dó mí jii le mí ì wé bío búí á à na le Dónbeení yi, á bǎnso jùhú à foohú máa bíní bè wán. Ká ho pǎahú na ó o wee leéka bío á jii sú, ò o màhá lε mí jùhú.



a Yeesu bïo, á wee zàarúka a Núhúso wǎhú yi 6a zǎamáa yïo yi. O o Poole fó bïa tà a Krista bïo á wàráa ò o díá 6a. Làa wízoní búenbúen ká a wee 6uee wǎani lè 6a nùpua o Tiranuusi kàranló zii yi. <sup>10</sup> O wó mu á dǎn há lúluio bïo ñun. Lé bǔn nǎn á 6a zúifùwa làa bïa yínǎn 6a zúifùwa na wi ho Azii kǎhú yi búenbúen á ñanáa o Núhúso bïo.

### *O Sevaa zàwa nùwǎ hẹ̀ñun bïo*

<sup>11</sup> Le Dónbeení wee wé mu yéréké bè-beera là a Poole níi. <sup>12</sup> Hàrí há sǐ-zínia lè há nín-kéníwà na dǎn o Poole sǎnia á 6a wee bè 6a vǎnvárowà wán à 6a wa, à 6a cǐnáwa lé bïa 6a wi yi. <sup>13</sup> \*Zúifùwa nùwǎ yɛn búí na wee héε léka há lùá yi à ña 6a cǐnáwa lén bïa 6a wi yi, á mún le mí ì wé è loń ká mí dà a ña 6a là a Yeesu yèni pànká. Ba wee bío lè 6a cǐnáwa kà síi: «Mí lé là a Yeesu yèni pànká, yǎ ó o Poole wee bue bïo.» <sup>14</sup> Bïa wee wé mu lé o zúifù níi na 6a le Sevaa na lé 6a yankarowà ñúhúso beení zàwa nùwǎ hẹ̀ñun. <sup>15</sup> Ká a cǐná màhá bía nǎn 6a yi: «O Yeesu á ì zǔ, á mún zǔ a Poole. Ká minén bèn lé 6a yén?» <sup>16</sup> O o ñii na ó o cǐná wi yi á zon 6a wán, á dàina 6a, á han lè mí sòobéε bóoníkaa yi á 6a lùwa ló le zii yi mí kǎamáa. <sup>17</sup> Ho Efεeze zúifùwa làa bïa yínǎn 6a zúifùwa búenbúen ñá bío wó, á 6a búenbúen zǎna, á wíokaa wee kǎnbi o Núhúso Yeesu yèni. <sup>18</sup> Bïa tà a \*Krista bïo cèrèε búí wee 6uee bío à zéeni bïo 6a wó ká mu yí se wéréwéré 6a zǎamáa yïo yi. <sup>19</sup> Mu nín-símú wérowà cèrèε á buan mí vǎnna á 6ueé cǐna 6a nùpua búenbúen yahó. Ba càtio há vǎnna mu yàamu, á mu yú wén-hǎani\* muaaseé búará-ñun làa píru. <sup>20</sup> Lé ká síi ó o Núhúso bíoni wee ben fèráa há lùá ká le wà. Le bàn pànká á 6a nùpua wee mi.

### *O Demetiriyuusi bioni na ó o kánkǎa ho Efεeze yi*

<sup>21</sup> Ká bǔn bïowa so búenbúen wó kǎina, ó o Poole le mí ì kǎa ho Maseduana lè ho Akayii kána yi á à va ho Zeruzalεmu. O wee bío bïo ká mí yi: «Hen ká ì vaá dǎn bǔn, á ì mún ko à ì dǎ ho \*Oroomu.» <sup>22</sup> O o tonkaa o Timotee là a Erasiite na làa wo wee séeni mín le 6a va ho Maseduana, ò orén mí beere wón kará dóka mí yi ho Azii kǎhú yi.

<sup>23</sup> Mu pǎahú ò o Núhúso wǎhú bïo á kánkǎa 6a nùpua dàkhíina ho Efεeze yi. <sup>24</sup> O donkhue-sǐ-pà búí na 6a le Demetiriyuusi á hǎa wi ho Efεeze yi. Orén lé yǎa wee pà a dofiní há-ñii Aatemiisi† zǐ-beeni bàn bè-zàwa lè le wén-hǎani. Bïa wee sá a cǎn á wee yí le wárí na boo mu bïo yi. <sup>25</sup> Wízonle búí ó o ñii mu von mí ton-sáwá làa bïa làa ba tonló le mí ì wé dà-kéní á kúaa mín wán, ò o bía nǎn 6a yi: «Minén nùpua mu, mi zǔ mu kénkén le lé ho tonló na ká bío yi á wa níi bïo wee dérǎa wán. <sup>26</sup> Háya! O o ñii mu na 6a le Poole bïo na ó o wee wé á mi wee mi, á wee ñí. O wee bío le há dofi-kansiwa na 6a nùpua wó mítén á yínǎn dofinina. Á 6a nùpua cèrèε tà a bío ho Efεeze yi. Hàrí ho Azii kǎhú nùpua ó o wó ká cǐnú. <sup>27</sup> Mu wà làa bǔn, á wa tonló yèni á à yáa. Mu yínǎn bǔn mí dòn. Wa dofiní há-ñii Aatemiisi zǐ-beeni na 6a son nǎn wo yi á bío ñúhú mún máa kéń. Orén mí beere á bío mún máa bíni máa wé here 6a nùpua yi. Wón na á ho Azii kǎhúsa lè ho dǐmí ñá nùpua búenbúen wee búaaní.» <sup>28</sup> Bïo 6a ñá há bíoni mu, á 6a sía cǎ, á wee wǎamaka ká 6a a bío: «Ho Efεezesa Aatemiisi léé dofiní há-beeni!»

<sup>29</sup> Ho lóhó nùpua búenbúen kánkǎa. Ho Maseduana kǎhú nùpua nùwǎ ñun búí na là a Poole láa wee bè mín va há khúio, á 6a wíikaa á búunia bò yi buararǎa le wǎanii la-beeni yi. Ba lé o Kayuusi là a Arisitaaki. <sup>30</sup> O Poole láa wi

\* **19:19** Wén-hǎnló: Hón pǎahú so yi, ká le wén-hǎnló dà-kéní lé o nùpue ñi-kéní wízon-kùure sámú sǎání. † **19:24** Aatemiisi: O lé le dofiní há-ñii búí. Ho Efεeze yi, á 6a wee bío le orén lé yǎa á ho tá le mí bío búenbúen sǎ yi. Orén lé yǎa 6a wee wé fio yi á búerǎa ho dǐnló, à sǎni mún ñinnáa. Ba zǐ-beeni na 6a hǎa son o dofiní há-ñii mu bío yi bàn síwá hǎa yí boo mu pǎahú.

ò o va a zoo òn 6a nùpua yahó, ká 6a kèrètíewa hò a. <sup>31</sup> Ho pànká ton-sáwá búí na wi ho Azii kòhú yi na lé o Poole mu bân bônlowà le 6a bío na a yi le o wé mí sáberé ò o yí va bín. <sup>32</sup> Hón pàahú so yi, à 6a zâamáa yí máa ní mín yi. Ba wee héé bío mín núná yi fúaa 6a cèrèé búí yàá wáa yí zū mí kúeemínwánlò nùhú. <sup>33</sup> Ba zúifùwa nàana a nùpue búí na 6a le Alekisãndere á léé òn 6a nùpua yahó. A 6a búí ló 6a tìahú á zéénia bío ó o ko ò o bío na 6a zâamáa yi. Ó o Alekisãndere wáa hoonía mí ní dá 6a zâamáa yi le 6a wé tété, ò o wi ò o lá le bíoní 6a zâamáa yahó ká a zéení le orén lè mín zàwa á ní ní mía mu yi. <sup>34</sup> Ká bío 6a nùpua zūna mu le o lé o zúifù, á mu bío dà-kéní na kà lé bío á 6a búenbúen páanía wee wáama á yú hã léèrèwa bío nún síi: «Ho Efèezesa Aatemiisi léé dofiní hã-beení!» <sup>35</sup> Mu véení, á ho lóhó pànká ton-sá vón-túaro beení lé yá dàna bíá lè 6a zâamáa á 6a wó tété, ò o bíá nòn 6a yi: «Efèezesa, 6a nùpua búenbúen zū le ho Efèeze lóhó lé hã pan wa dofiní hã-ní Aatemiisi zì-beení yi, á pan o bân kansi na ló ho wáayi lion yi. <sup>36</sup> Nùpue yí dà máa kán mu. Éé ká mí màhã ko à mí wé wayi, ò o búí hã yí wé bío ká bânso á yí lon mí yi. <sup>37</sup> Ba nùpua na kà á mí buan buararáa hen à 6a nòn yí yáara bío búí wa dofiní hã-ní zii, á mún yí bíá yí khon yí nòn wo yi. <sup>38</sup> Hen ká a Demetiriyuusi lè mí ton-sáwá le o búí wó khon làa mí, á le cítíi fló wizonle wi, á bíá wee fi le mún wi. Le 6a va bán cón. <sup>39</sup> Ká bíoní pá bínia wi mí cón bío búí dání yi, á bíá wee kúee mín wán à lon ho làndá bío, á dà à lon mu yahó yi. <sup>40</sup> Wa yí wó sese, á 6a hã bío le lé warén wee káani 6a nùpua bío wó ho zuia ká bío yi. Lé bío ho kúeemínwánlò na kà á nùhú mía máa zéení.» Bío ó o bíá hñn bíoní so wó, ó o le 6a zâamáa saawaa.

## 20

### *O Poole van ho Maseduana lè ho Keressi*

<sup>1</sup> Bío mu bío na lá wee kánká ho lóhó yòó kñina, ó o Poole von bíá tà a \*Krista bío kúaa mín wán, á henía 6a sía. Bñn món ó o dó 6a cáawése ò o wá nòn ho Maseduana. <sup>2</sup> O káa hón kòhú so yi á bíá bío cèrèé á heníanáa bíá tà a Krista bío sía, ò o ló bñn wá van ho \*Keressi kòhú. <sup>3</sup> O kará bñn á òn hã píina bío tñn. Bñn món ó o wi ò o lá ho won-beení à va ho Siirii kòhú yi. Lé hón pàahú so yi á 6a bíá nòn wo yi le 6a \*zúifùwa lò a wán. Ó o díá ò o yèrémáa káa ho Maseduana. <sup>4</sup> Bíá lèénia wo lé o Beeree ní Sopateere na lé o Piruusi za, là a Arisitaaki, là a Sekúnduusi na páanía wee lé ho Tesaloniiki yi, là a Deébe ní Kayuusi, là a Timotee. A séení ho Azii kòhúsa Tisiiki, là a Torofiimu. <sup>5</sup> Ba dú wa yahó á vaá pan wen ho Torowaasi yi. <sup>6</sup> Warén bán lá ho won-beení ho Filiipu yi ho \*búurú na á na-finí yí dó yi sánú díró món á wó hã wizooní bío hónú á bò yi vaá ònnaa. Bñn món á wa vaá yú 6a ho Torowaasi yi. Léé yàwá nùhú dà-kéní á wa wó bñn.

### *Bíó wó ho Torowaasi yi*

<sup>7</sup> Ho tibirí zòñ ká le wii wá líi zo, á wa kúaa mín wán le wa à sanká ho búurú\* á à là. A bío ó o Poole léé sñn á à lén, ó o tà hã láakáwá lè 6a nùpua fúuu fúaa ho tá sanká màní. <sup>8</sup> Lé hã nónwíora bío nún ní yi á wa yòó kúaa mín wán yi. Hã flntéena cèrèé á 6a zánia bñn. <sup>9</sup> Yàronza fèé búí na 6a le Etiisi á kará le bonkéenii. Bío ó o Poole wee bío ká a wá fèéé, á mu dāmu bó a yàronza fèé mu. Ó o yòó kùera hã nónwíora bío nún ní yi, á líi lùwá. A 6a le mí búee hoonía a ò o húrun. <sup>10</sup> Ó o Poole yòó lion, á líi bánbáa vaá lá a buan mí bàra yi ò o bíá: «Mí yí déé mí yiwa, lé o yí o wi lua.» <sup>11</sup> Ó o bínia wá yòora, á yòó cèekaa ho búurú là. Bñn món ó o pá bínia bíá fúuu fúaa ho tá tñn á wii hà, ó o màhã

\* 20:7 Mí lon Bè-wénia vūahú 2.42

wà. <sup>12</sup> O yàronza fèe ba buan wàráa ká a yìo wi lua. A ba búenbúen á mu wó sí-híilè cón làa sòobéé.

*O Poole òo ho Torowaasi yi á vannáa ho Milee*

<sup>13</sup> Bío ó o Poole lon, lé ho bè ho wòhú à varáa ho Asoosi lóhó, hen na á wa ko wa vaa yí o yi à wa páaní zo ho won-beení. A warén zon ho won-beení dú a yahó nònnáa bín. <sup>14</sup> Bío ó o buée yú wén ho Asoosi yi, ó o páanía zon làa wén á wa wà van ho Mitilèena lóhó. <sup>15</sup> Wa òo bín vaá ló ho Siyoo kòhú na mu jummu kíniá yi mu tá na lée tòn. Bún bàn tá na kún bínía lée tòn, á wa vaá òo ho Samòosi kòhú na mu jummu kíniá yi. Mu bàn tá na bèn bínía lée tòn lé bío wa vaá òo ho Milee lóhó. <sup>16</sup> O Poole yí wi ò o òo búmaka mítén ho Azii kòhú yi. Lé bío ó o wi ò o bánbá vaa dá ho Zeruzalèemu à ho Pántekoote dí yi bín ká mu dà a wé. Lé bún nòn ó o yí ló là ho Efèeze cón.

*O Poole bia là ho Efèeze kèrètíewa kuure ya-díwá*

<sup>17</sup> O Poole tonkaa ba nùpua ho Milee yi le ba va ho Efèeze, à vaa ve ba kèrètíewa kuure ya-díwá na bín le ba buen. <sup>18</sup> Bío ba buée òo, ó o bia nòn ba yi: «À lá í buen-nònzòh ho Azii kòhú yi nii, á bío á í buan là iten ho pàahú búenbúen na á í làa mia kará mín wán á mi zú. <sup>19</sup> I liinía iten á sá a Núhúso tonló là le wéé là le lònbee na yú mi, bío ba \*zúifúwa là í wán bío yi. <sup>20</sup> Mi zú mu le bío dà a séení mia bàn dèe woon á í yí sàntaka mia. Mu búenbúen á í buera, á kàrána làa mia ba zàamáa yahó là mi zíní yi. <sup>21</sup> Ba zúifúwa làa bia yínòí ba zúifúwa á í henía mu nòn yi le ba yèrémá mí yilera là mí wárá, à tà wa núhúso Yeesu bío. <sup>22</sup> Bío ká wán lé mi tìn wee na ho Zeruzalèemu làa bío le Dónbeení Hácírí le í wéráa mu konloon, ká í mún yí zú bío wà vaá yí mi bín. <sup>23</sup> Hã lórà là mí dà-kéní kéní yi á le Dónbeení Hácírí wee fèn nì í zèn wán le ho kàsò zoró, là le lònbee là mí síwà á pan mi bín. Bún mí dòn lé bío á í zú. <sup>24</sup> Inén cón á í mukāní bío núhú mia, díkà à bío le Dónbeení tonkaa mi bío yi à yìo lé, à le Dónbeení sãamu bín-tente bío zéenílò tonló na ó o núhúso Yeesu kàràfáa mi à í sá à tí nii. <sup>25</sup> I héera buera le \*Dónbeení béení bío mi búenbúen tìahú, ká bío ká wán á í wáa zú le minén ó o búí máa bíní máa mi mi. <sup>26</sup> Lé bún nòn á í wee bíoráa bío ká à à na mia ho zuia: Mi nì-kéní búí vínía mítén á bánso bío máa tùa làa mi. <sup>27</sup> Lé bío le Dónbeení bío na á lé le mí ì wé búenbúen á í zéeníà làa mia á yí ká dèe. <sup>28</sup> Minén miten pa miten bío, à mún pa ba kèrètíewa kuure bío làa bío ó o pi-pa wee wé paráa mí pia yi bío síi bia le Dónbeení Hácírí kàràfáa mia le mí pa yi. Ba kèrètíewa kuure á mí wé lon bío sese. Lé le Dónbeení kùrú Za cāní kúaará ba bío yi á ba bío sã le yi. <sup>29</sup> I zú mu le í lénlò món ká ba nùpua búí na bonmín lòn dakhínkhínwa na zání wi á à zo mi tìahú. Ba à dé le bóoní ho pi-òòhú yi. <sup>30</sup> Hári minén tìahú á ba nùpua búí ì lé yi, á à híní wé è fúaa há sabíoní á à khàráa bia tà a \*Krista bío à bán bè ba yi. <sup>31</sup> Mi cén tìní mi yìo, à zún mu le í na mi zèn wán há lúluio bío tìn yi, há wisonáa là mí tìnòna yi ká í wee wá.

<sup>32</sup> «Hã làa na ká wán, á í wáa à dé mí bío le Dónbeení là mí sãamu bíoní níi yi. Dén bíoní so lé dío pánká á à na ká mí síadéro á à fàrá à tìn. Là è na ho nàfòró mia, hía le bàrá ká làa bia bío sã le Dónbeení yi. <sup>33</sup> I síi yí vá nùpue búí wárí là a sánú, là a sí-zíniá yi yí mòn. <sup>34</sup> Minén mi bèere zú le í níni na ká lé hía á í sàráa, á nìáanána inén làa bia làa mi lá páanía wi màkóo. <sup>35</sup> Lé bún á í wó á zéeníà làa mia à mí wé sá làa bún à séenínáa ba nì-khenia. Mi wa bíní leéka le o núhúso mí bèere á bia bío ká: Yia wee há mu bío wón cúnú na ó o yú á búaa po yia ba wee na mu yi.»

<sup>36</sup> Bío ó o bia làa ba vó, ó orén làa ba búenbúen líí fàrá mí nònkópúná wán, ò o flora. <sup>37</sup> Ba búenbúen wee wá, á wee wíi o Poole bua yi à yèe kíó à dérää

o cāawése. <sup>38</sup> Ba yara sò dàkhiína, lé bïo ó o Poole bía le 6a máa bíní máa mi mí. Bún món á 6a lèniá wo vannáa ho won-beeni laho yi.

## 21

### *O Poole wà van ho Zeruzalæmu*

<sup>1</sup> Bún món á wa saawaa mín yi. Wa zon ho won-beeni téréna van ho Koosi lóhó. Mu tá na lée tǎn lé bïo wa vaá dǎnnáa ho Oroode lóhó, á ðín bín vannáa ho Pataraa lóhó. <sup>2</sup> Wa yú ho won-beeni búí bín na wà a va ho Fenisii kǎhú, á wa zon hón wàráa. <sup>3</sup> Bïo wa vaá sùaráa ho Siipere kǎhú, á wee mi ho, á wa hà ho dó lè wa nín-káara. Wa dó wa yara lè ho Siirii kǎhú cǎn á vannáa ho Tiire lóhó. Lé bín á ho won-beeni sèró ko ho búen yi. <sup>4</sup> Wa yú 6a kèrètíewa búí bín á wa wó ho yàwá ñúhú dà-kéní làa ba. Le Dónbeeni Hácírí ñà 6a zeñ wán, á 6a bía là a Poole le o yí va ho Zeruzalæmu. <sup>5</sup> Ká bïo ho pǎahú na wa ko à wa wé bín vó, á wa lá wa wǎhú wà. Á 6a kèrètíewa lè mí háawa lè mí háyúwá búenbúen ló á lèniá wen lée cúa ló ho lóhó yi. Bïo wa lí ðǎn mu yámú ñumu ñii á wa lí fárá wa ñankóñuná wán à wa flora. <sup>6</sup> Bún món á wa dó mín cāawése, á tēníkaa mín yi, á wa yòó zon ho won-beeni, á 6arén 6èn bínía khibon.

<sup>7</sup> Wa ðín ho Tiire yi á vannáa ho Pitolemayiisi lóhó, á tēniá wán zàwa kèrètíewa na bín yi, á wa kará làa ba le wizon-kùure. Lé bín á wa vèni mu yámú ñumu wán vó yi. <sup>8</sup> Mu tá na lée tǎn á wa ló wà á van ho \*Sezaaree. Le Dónbeeni bín-buero búí wi bín á yèni 6a le Filiipu. Lé wón á wa làara zii. O lé 6a nùpua nùwá hēñun na 6a hueekaa ho Zeruzalæmu yi ñi-kéní.\* <sup>9</sup> O hínni nùwá náa wi á yí yan, á wee fε le Dónbeeni ñi-cúa na 6a nùpua yi. <sup>10</sup> Wa wó há wizooní cèrèe bín, á le \*Dónbeeni ñi-cúa fεero búí na 6a le Akabuusi ló ho \*Zudee yi á 6ueé yú wen bín. <sup>11</sup> O o wà 6uara wà cǎn, á 6ueé fó a Poole ku-cèni, ò o can mí zení lè mí níni ò o bía: «Bïo kà lé bïo le Dónbeeni Hácírí bía: «Lé kà síi á 6a \*zúifùwa á à ca làa yia te le ku-cèni na kà ho Zeruzalæmu yi, á à dé bía yí zú le Dónbeeni ní yi.»» <sup>12</sup> Bïo wa ñà há bioní mu, á warén lè wán zàwa na ho Sezaaree yi á yankaa o Poole le o yí va ho Zeruzalæmu. <sup>13</sup> Ká a màhã bía ñon wen: «Mi wee wá á wi à mi yáa í yilera le we? Í wíokaa íten vó í caró bïo yi ho Zeruzalæmu yi. Hári í búeró bín o ñúhúso Yeesu bïo yi á í pá wíokaa íten vó bïo yi.» <sup>14</sup> Bïo wa hò a san làa bïo ó o le mí ì wé, á wa khú a yankaró yi à wa bía: «O Ñúhúso lé yia síi bïo wé.» <sup>15</sup> Wa wó há wizooní bïo yen bín. Bún món á wa wíokaa waten à wa ñon ho Zeruzalæmu. <sup>16</sup> Ho Sezaaree kèrètíewa búí lèniá wen. Ba dú wa yahó vannáa Siipere ñii búí na 6a le Munasǎn cǎn. O lé o kèrètíe míana. Lé wón zii á wa làara yi.

### *O Poole van o Zaaki cǎn*

<sup>17</sup> Bïo wa vaá ðǎn ho Zeruzalæmu, á wán zàwa kèrètíewa na bín á sá wa yahó lè há zámakaa. <sup>18</sup> Mu tá na lée tǎn, ó o Poole làa wen bò mín van o Zaaki cǎn. Lé bín á 6a kèrètíewa kuure ya-díwá búenbúen kúaa mín wán yi. <sup>19</sup> O o Poole tēniá 6a yi, ò o lá bïo le Dónbeeni dóráa mí níni wo yi ho tonló na ó o sá bía yíná 6a \*zúifùwa tǎhú á fεera lè mi dà-kéní kéní ñon 6a yi. <sup>20</sup> Bïo 6a ñà à cǎn vó, á 6a wee khoní le Dónbeeni, á 6a bía ñon wo yi: «Wán za Poole, wáa loní bïo 6a kèrètíewa na lé 6a zúifùwa booráa. Ba búenbúen sòobáa o \*Moyiize làndá bïo dàkhiína. <sup>21</sup> Ba bía ñon 6a yi le 6a zúifùwa búenbúen na wi há síviò nùpua tǎhú á fo wee kàrán le 6a pí ho làndá mu. Le fo wee bïo le 6a wé yí \*kúio mí zàwa, le o búí yáa yí bíní yí bè 6a zúifùwa làndá yi huúu. <sup>22</sup> Háya! Á mu wáa à wé kaka? Bïo 6a màhã à ñi mu kénkén le fo wi hen. <sup>23</sup> Awa! Á bïo

\* 21:8 Mi loní Bè-wénia vūahú 6.1-6

wa à bío á à na foñ lé bío à ù wé. Nùpua nùwā náa búí wi hen á dó mí jini le mí ì wé bío búí á à na le Dónbeení yi. <sup>24</sup> Wáa fé bán bèráa à 6a ceéró làndá à ù páaní wé làa ba, à bío 6a ko 6a lén mu bío yi à ù sàání, à 6a bè yi à dàñ lèráa mí júná.† Ká mu wó kà síí á 6a nùpua búenbúen á à zún le bío 6a wee bío ù jii yí bon. <sup>25</sup> Ká mu lé bíá yínóí 6a zúifùwa na tà a \*Krista bío, bán wa túara ho vūahú nòn yi á zéénia bío wa wi à 6a 6ua lè mítén: Ba yí ko 6a là le muini taa, à yí dí cāni, à yí là búaa na yí fūaana taa, á mún pa mítén ho bá-fénló lè ho há-fénló lè mí sííwà yi.» <sup>26</sup> Ó o Poole wáa fó 6a nùpua nùwā náa mu, á mu tá na lée tǎn ó o làa ba páanía wó 6a ceéró làndá. Bún món ó o wà zon le \*Dónbeení zǐ-beení lún yi, ò o bíá le mí ceéró làndá á à vé há wizooní bío hējun yi. Bún wee zéení le lé ho pāahú na á 6a à wé mu hāmu yi 6a nǐ-kéní kéní bío yi.

### *O Poole 6a wīira le Dónbeení zǐ-beení lún yi*

<sup>27</sup> Há wizooní bío hējun mu wáa lá ká véro, à bún à ho Azii kǎhú \*zúifùwa búí món o Poole le Dónbeení zǐ-beení lún yi. A 6a hǐnòn súkúra 6a zāamāa búenbúen, à 6a wīira a Poole. <sup>28</sup> A 6a wee bío pǎnpǎn: «\*Isirayεεlesa, mi buen wen, yīa kà lé o nǐ na wee héε kārán 6a nùpua le 6a yí kǎnbi o Isirayεεle nǐpomu búenbúen là a Mǎyīize làndá, lè le Dónbeení zǐ-beení na kà. Há làa na kà wán ó o yàá bò mín làa bíá yínóí 6a zúifùwa á zonnáa le Dónbeení zǐ-beení lún na bío sǎ 6a zúifùwa yi á zoó tíira dén sòobá-lùe so.» <sup>29</sup> Ba wee bío bún, lé bío ó o Efεεze nǐ Torofimu á 6a lá món ò orén là a Poole páanía bò mín ho lóhó yi. A 6a wee leéka le lé o Poole 6uan wo zonnáa le Dónbeení zǐ-beení lún na bío sǎ 6a zúifùwa yi. <sup>30</sup> Ho lóhó búenbúen kánkāa yóó ló, á 6a nùpua wee lé lùá búenbúen à lùwí buen. Ba 6ueé wīira a Poole le Dónbeení zǐ-beení lún yi á 6uan lórāa ho khūuhū, à 6a dèénia pon há wonna. <sup>31</sup> Ba wi 6a 6úe ó Poole à bún 6a 6ueé bíá á nòn ho \*Oroomu dásíwá kuure jǐhúso yi le ho Zeruzalεemu búenbúen kánkāa. <sup>32</sup> Mí lahó yi ó o dèénia fó 6a dásíwá búí lè mí júnáasa, à 6a lùwa mà 6a zāamāa. Bío á bán món 6a dásíwá kuure lè mí jǐhúso á 6a día a Poole haró. <sup>33</sup> A 6a dásíwá jǐhúso vá vaá 6ó a Poole yi ò o nòn le jii le 6a wǐi wo à ca lè há zúakùaríwà bío jun. Bún món ó o túara a léenii làa bío ó o wó. <sup>34</sup> Ká 6a zāamāa màhá wee héε wāamaka ká 6a a bío mín júná yi, á 6a dásíwá jǐhúso yàá wáa yí máa jí bío 6a wee bío sese. Ó o nòn le jii le 6a 6ua a Poole vaa dé 6a dásíwá lún yi. <sup>35</sup> Bío ó o Poole á 6a dásíwá 6uan vaá dǎnnāa ho lún zūajii, á bán sǎ san lá à 6uan lé bío 6a zāamāa wee jàa buennāa o wán lè le hεεrè. <sup>36</sup> Ba búenbúen 6ura bò a yi ká 6a a bío pǎnpǎn: «O ò 6úe.»

### *O Poole wee féε ho tǔiá mí jii*

<sup>37</sup> Pāahú na ó o Poole vaá wee zo 6a dásíwá lún yi ó o bíá lè 6a dásíwá jǐhúso lè mu kerεekimu: «Fo dà a na le níi mǐi á ì bío bío búí làa fo le?» A wón bíá nòn wo yi: «Éee! Yaa fo wee jí kerεekimu. <sup>38</sup> I lá món le lé fo lé o \*Ezipite nǐ na còonia kǎa á fó 6a nǐ-6úewá muaaseé náa zonnáa le dùure yi.» <sup>39</sup> Ó o Poole bíá nòn wo yi: «ǐnén lée zúifù nǐi. I wee lé ho Silisii kǎhú ló-beení búí na 6a le Taasi na yèni ló yi. Sábéré à ù na le níi mǐi le ì bío lè 6a zāamāa.» <sup>40</sup> A 6a dásíwá jǐhúso nòn mu níi wo yi. Ó o Poole wáa đǐn ho lún zūajii ò o dá mí níi 6a zāamāa yi á 6a búenbúen wó tétété, ò o lá le bíonǐ ò o wee bío làa ba lè mu zúifumu.

## 22

<sup>1</sup> «Wàn maáwà lè wàn zàwa, mi jí bío á ì bío há làa na kà wán, á a lénnāa ì jǐhú.» <sup>2</sup> Bío 6a jǎ ò o wee bío mu zúifumu, á 6a wíokaa wan tétété. Ó o Poole

† 21:24 Mi lorí Bè-wénia vūahú 18.18

wiokaa lá le bíonì ò o bía: <sup>3</sup> «Īnén léé zúifù nni. I ton ho Silisii kōhū lóhó na 6a le Taasi yi, ká ĩ mǎhá dǎn ho Zeruzalεemu yi hen. O Kamaliyeli lé yia kenia mi le wǎn 6uaawa landá sesese. Inén mún lá can ĩ kuio le Dónbeenĩ bǐo yi làa bǐo minén wee wéráa mu ho zuia bǐo síi. <sup>4</sup> Bǐa wee bè o Nuhúso wǎhū 6úi á ĩ beéra lò á 6ó, á wiikaa 6a báawa le 6a háawa 6úi kúaa ho kàsó yi. <sup>5</sup> Le \*Dónbeenĩ yankarowà nuhúso beenĩ le 6a \*nǐ-kia 6úen6úen á zū le bǐo á ĩ wee bío bon. Bán lé bǐa á ĩ fó há vǎnna cǎn, na á ĩ ì 6ua á à varáa wǎn zàwa \*zúifùwa na ho Damaasi yi cǎn, háa wee zéeni le ĩ dà vaá wiika bǐa tà a \*Krista bǐo bǐn á à 6ua à 6uennáa ho Zeruzalεemu yi á 6ueé beé lò.

<sup>6</sup> «Bǐo á ĩ wi ho wǎhū wǎn á wà vaá sùará ho Damaasi yi, ká le wii yòó fǎrá, yǐo 6ueé tí à khon-beeni 6úi ló ho wáyai líi kúaará ĩ wǎn á kǐnía mi. <sup>7</sup> A ĩ ló lùwá ho tá yi, á tǎmu 6úi wee bío làa mi: «Soole! Soole! Léé webio nǎn á fo wee beéráa ĩ lò.» <sup>8</sup> A ĩ tùara: «Nuhúso, fo léé wée?» A mu tǎmu bǐa: «Inén lé o Nazarεete nni Yeesu na á fo wee beé lò.» <sup>9</sup> Bǐa làa mi bò mín á mǎn mu khoomu ká 6a mǎhá yí ná bǐo bǐa. <sup>10</sup> A ĩ tùara: «Nuhúso, léé webio á ĩ ko á ĩ wé?» O o Nuhúso bǐa nǎn mi: «Lii hǐnǐ vaa zo ho Damaasi yi. Bǐo le Dónbeenĩ wi à ũ wé 6úen6úen á 6a zoó bío á à na fo.» <sup>11</sup> Ká bǐo mu khoomu cueera ĩ yǐo á ĩ yí máa mi, á bǐa làa mi bò mín tò ĩ níi yi á zonnáa ho Damaasi yi.

<sup>12</sup> «Nii 6úi na yèni 6a le Ananiasi wi bǐn. O wee kǎnbi le Dónbeenĩ á wee bè wa landá yi sese. Ba zúifùwa 6úen6úen na ho Damaasi yi wa a bǐo. <sup>13</sup> Wón lé yia buara 6ueé yú mi á bǐa nǎn yi: «Wǎn za Soole, bǐnǐ wé mi.» Mí lahó yi á ĩ yǐo héra á mǎn wo. <sup>14</sup> O pá bǐnǐa bǐa: «Wǎn 6uaawa 6àn Dónbeenĩ fèra léra fo bèra a na à ũ zǔn le síi bǐo, à dàñ mi a Yeesu, o nǐ-térénnii, à jí a bíoní. <sup>15</sup> A ũnén lé fo á à wé o seéràso á à zéeni bǐo fo mǎn làa bǐo fo ná á à na 6a nùpua 6úen6úen yi. <sup>16</sup> Fo tǐn pan mu yén? Hǐnǐ ve o Nuhúso le 6a bátizé fo, à ũ bè-kora à sèn díá.»

<sup>17</sup> «Bǐo á ĩ bǐnǐa van ho Zeruzalεemu, á wizonle 6úi ká ĩ wee wé ĩ floró le \*Dónbeenĩ zǐ-beeni lún yi, <sup>18</sup> ó o Nuhúso zéeniá mǐten làa mi á bǐa nǎn mi: «Hǐnǐ fùafù lé ho Zeruzalεemu yi, lé bǐo á 6a nùpua máa tà ho tǔiá na á fo wee mǐ ĩ dǎnǐ yi bǐo.» <sup>19</sup> A ĩ bǐa nǎn wo yi: «Nuhúso, 6a zū mu kénkén le ĩnén ĩten lá wé va 6a kǎránló zǐnǐ yi, à ha bǐa tà ũ bǐo, à fé 6a vaa kúee ho kàsó yi. <sup>20</sup> A pǎahú na á ũ seéràso Etiena 6a 6ó yi ká a ĩnén ĩ beere wi bǐn, á tà mu wéró á pan 6a sí-zǐnia yi.» <sup>21</sup> O o Nuhúso wǎa bǐa nǎn mi: «Día à ũ lén va, ĩ ĩ tonka fo á fo ò khèn ñ va làa bǐa yǐnǎn 6a zúifùwa cǎn.»»

### *O Poole bǐo sǎ ho Oroomu yi*

<sup>22</sup> Ba zǎamáa ná mí yiwa á ná a Poole cǎn fúuu á vaá 6ó dén bíonì so yi, á 6a wee bío pǎnpǎn: «Wón nùpue so síi á ko ò o 6úe. O mukǎnǐ ko le vǐ.» <sup>23</sup> Ba wee wǎamaka á wee ten mí sí-zǐnia yòó dáká ká 6a a wé le tǐnǐ yòó mǐi ho wáyai. <sup>24</sup> A 6a dásíwá kuure nuhúso nǎn le jii le 6a 6ua a Poole zoo dé 6a dásíwá lún yi, à 6a ha a le há làbàanǐ ò o zéeni bǐo ó o wó á nǎn 6a zǎamáa wee wǎamakaráa o wǎn ká síi. <sup>25</sup> Bǐo 6a wee ca a Poole le há hǐni á à ha, ó o bǐa nǎn o dásí nni na wi bǐn yi: «Níi so nǎn mia à mi ha nùpue na bǐo sǎ ho \*Oroomu yi ká mi yí cítio wo le?» <sup>26</sup> Bǐo 6a dásíwá nuhúso ná mu ó o wà vaá bǐa mu le mí kuure nuhúso: «Páa! Loñ bǐo fo lá à wé. O nii mu bǐo sǎ ho Oroomu yi.» <sup>27</sup> A 6a kuure nuhúso wà van o Poole cǎn, á vaá tùara a yi: «À ũ bǐo sǎ ho Oroomu yi kénkén à ũ bío mu làa mi.» O o Poole le «Ūuu.» <sup>28</sup> A 6a dásíwá kuure nuhúso bǐa: «Īnén léra le wén-kúii á bò yi yúráa mu.» O o Poole 6èn bǐa: «Īnén wón ton làa bǐ.» <sup>29</sup> A bǐa lá ko 6a ha a dèniá díá a. Ba dásíwá kuure nuhúso mí beere á zǎna bǐo ó o le 6a ca yia bǐo sǎ ho Oroomu yi bǐo yi.

### *O Poole dǐn 6a zúifùwa tǔiá fεerowá yahó*

<sup>30</sup> Lé bñn nòn á mu bàn tá na lée tñn á bño ba dásíwá kuure ñúhúso wi ò o zũn bño nòn á ba zúifùwa le o Poole wó khonnáa, ó o feera a, ò o bía le ba yankarowà ñúnása lè ba tũíá fεerowà búenbúen kúee mín wán. Bñn món ó o bñn o Poole vannáa ba yahó.

## 23

<sup>1</sup> Ó o Poole wáa fá mí yño ho làndá tũíá fεerowà yi ò o bía: «Wàn zàwa, í yi yí máa dè. Inén í bæere zũ le í bò le Dónbeení yi sese á bueé bó ho zuia yi.»  
<sup>2</sup> A le \*Dónbeení yankarowà ñúhúso beení Ananiasí nòn le ñii bía ñin bó à Poole yi le ba vŭaa o ñii. <sup>3</sup> Ká a Poole màhã bía nòn wo yi: «Fo la lòn soró na ba khũunía.\* Le Dónbeení á à vŭaa fo. Fo ñin ho làndá wán á kará wee cítíráa mi, à ù màhã le ba vŭaa mi ká ho làndá ñòn ho mu.» <sup>4</sup> A bía bó a Poole yi bía nòn wo yi: «Cáa, yaa fo yáa wáa wee là le Dónbeení yankarowà ñúhúso beení.» <sup>5</sup> Ó o Poole bía: «Wàn zàwa, í lá yí zũ ká a lée Dónbeení yankarowà ñúhúso beení. Bño á í màhã zũ le le Dónbeení bíoní bía bño ká: «Yí mí bín-kohó à lée mi ñipomu ñúhúso yi.»†» <sup>6</sup> O Poole zũ mu le ho làndá tũíá fεerowà sñn-kéní lé ba \*Sadusíewa, ká ba sñn-kéní lé ba \*Farizíewa, lé bñn nòn ó o bíaráa bño ká pñnpñn ba yahó: «Wàn zàwa, wàn maáwà lé ba Farizíewa, á inén mún lé o Farizíe. Bño á í dó í sñi ba ñi-hía vèeró bño yi, lé bñn nòn ba wee cítíráa mi.»  
<sup>7</sup> Bño ó o bía hñn bíoní so vó á ba Farizíewa lè ba \*Sadusíewa wee kán mín, á ba khan, á sankaa mín lè hã kuio bño ñun. <sup>8</sup> Ba Sadusíewa bán wee bío le ñi-hía máa vèe. Le wáyí tonkarowà mía, á bè-vio búí na yí dà máa mi mún mía. A ba Farizíewa bèn tà bñn búenbúen bño. <sup>9</sup> Hã wãamakaa wee dé wán ká hã wà, á ho \*làndá bío zéenílowa na lè ba Farizíewa lé le kuure á hñn pã, á wee là mí hæeré ká ba a bío: «Wa yí mòn bè-kohó o ñii na ká yi. Mu ù wé bño búí zéeníá mítén là wo, tàá wáyí tonkaro búí bía làa wo.»

<sup>10</sup> Le wãaníi wó herera dà fúaa ba dásíwá kuure ñúhúso zána le ba hía lèeka a Poole. Ó o le mí dásíwá búí líi fé o Poole ba zãamáa tñahũ à zoráa ba dásíwá lún yi. <sup>11</sup> Mu zon tñnàahũ, ó o ñúhúso zéeníá mítén là a Poole á bía nòn wo yi: «Hení ù sñi. Fo zéeníá í bño ho Zeruzalεmu yi hen, fo mún ko à ù zéení í bño ho Oroomu yi.»

### *Ba lò a Poole wán le mí ì búe*

<sup>12</sup> Mu tá na lée tñn yñnbíi, á ba \*zúifùwa lò. Ba dó mí ñiní nòn le Dónbeení yi á le mí máa dí, á máa ñu ká mí yí yú a Poole yí bó. <sup>13</sup> Bía lò hã lío mu á po ñupua búará-ñun. <sup>14</sup> Ba wà vaá yú ba yankarowà ñúnása lè ba ya-díwá á bía nòn yi: «Wa dó wa ñiní nòn le Dónbeení yi lè le sòobéε le wa máa dí, á máa ñu ká wà yí yú a Poole yí bó. <sup>15</sup> Minén lè ho làndá tũíá fεerowà búenbúen, mí wáa fio mu ba dásíwá kuure ñúhúso cñn le o bío le ba búa a Poole buennáa mí cñn, à wé le mí wi à mí wíoka loñ o bño yahó yi sese. Warén bán wáa wíokaa waten vó ñin pan, á à búe o ká a ñin yí bueé ññn hen.» <sup>16</sup> Ká a Poole bàn hñn-za màhã ñin ná hã lío mu. Ó o wà zon ba dásíwá lún yi, á zoó bía mu nòn o Poole yi. <sup>17</sup> Ó o Poole von ba dásíwá ñúhúso ñi-kéní, á bueé bía nòn yi: «Bè là a yàronza na ká varáa mí kuure ñúhúso cñn. O bíoní wi làa wo.» <sup>18</sup> A wón fó a vannáa mí ñúhúso cñn, ò o bía: «O kásó ñii Poole le í búa a yàronza na ká buennáa ù cñn, le o bíoní wi làa fo.» <sup>19</sup> A ba dásíwá kuure ñúhúso fù a yàronza níi yi, á ba khèra vaá ñin ò o tũara a yi: «Lée webio á fo le fo ò bío á à na mií.» <sup>20</sup> A wón bía: «Ba zúifùwa wó lè ñii dà-kéní à ba le mí ì fio fo, à ho yíró, à ù bío le ba búa a Poole à varáa ho làndá tũíá fεerowà yahó, le lé bño á ba wi ba wíoka loñ o bño yahó yi sese. <sup>21</sup> εε yí ñi mu. Ba búí wíokaa mítén vó, á wi ba párá wñi wo.

\* **23:3** Ho pãahũ mu yi ká hã soni ba wee wé khũuní à hã ñaní wé yí mi. † **23:5** Mi loñ Léró vŭahũ (Exode) 22.27

Ba po nùpua búará-ɲun. Ba dó mí ɲiní nɔn le Dónbeení yí, á le mí máa dí, á máa ɲu ká mu yínɔ́n o Poole á ba yú bó. Ba wíokaa mítén wó, á pan à ùnén lé yíá ɲii.» <sup>22</sup> A ba dásíwá kuure ɲúhúso henía mu nɔn o yàrónza mu yí le bío ó o bía nɔn mí yí ò o yí bío le nùpue ɲí. O o díá a ó o wà.

*Ba buan o Poole vannáa o kuvεεεεεε Felikisi cón*

<sup>23</sup> Bún món á ba dásíwá kuure ɲúhúso von mí dásíwá ɲúnása nùwá ɲun á bía nɔn yí: «Mí ve ba dásíwá khiá-ɲun à kúee mín wán, à bè ba cón-yòrowà búará-tín làa píru wán, à séení ba nùpua khiá-ɲun na buan há cànúbúawá, à mí wíoka miten ho \*Sezaaree varó bío yí ho tɲnàahú léèrèwa bío dènú pàahú.

<sup>24</sup> Mí mún cà ba cúawa na mí ì lá là a Poole, à bua vaa dé o kuvεεεεεε Felikisi ní yí ká mí yí le dèε búí wé o.» <sup>25</sup> O o túara há bioní na kà ho vūahú yí á nɔn ba yí:

<sup>26</sup> «Ìnén Koloode Liziasi á wee tɛení ùnén Felikisi na lé o kuvεεεεεε yí.

<sup>27</sup> Ba \*zúifùwa lá wíira a ɲii na kà, á lá wí ba búe o. Ká í zūna mu le o bío sá ho \*Oroomu yí, á ìnén dásíwá á kánía wo. <sup>28</sup> I wí à ì zūn bío nɔn ba zúifùwa wee koonínáa wo yí, lé bún á ì buan wo vannáa barén làndá tūiá fεεrowà cón. <sup>29</sup> A ì zūna le lé barén kùrú làndá bío á nɔn ba wee koonínáa wo yí, ká nùpue màhá yí dà máa bío le o wó khon ó o ko ò o búe, tàá ò o dé ho kàsó yí. <sup>30</sup> Bún món, á ba ɲà ì zeñ wán le ba zúifùwa wee lè o wán, lé bún nɔn á ì dènía le ba bua a varáa ù cón, à ì mún le bía wee kooní a yí à ve o ù cón.»

<sup>31</sup> A ba dásíwá wó bío ba ɲúhúso bía nɔn ba yí. Ba fó a Poole ho tɲnàahú mu yí á buan wàráa fúaa ho Antipatiriisi lóhó. <sup>32</sup> Mu tá na lée tɔn, á ba dásíwá na wee varáka bínía buara mí lún yí, à ba díá bía yòora ba cúawa á bán bò là a Poole. <sup>33</sup> Ba vaa dèníi ho Sezaaree yí, á ba dó ho vūahú o kuvεεεεεε ní yí, à ba nɔn o Poole wo yí. <sup>34</sup> O o kuvεεεεεε kàrána ho ò o túara a Poole yí le o wee lé ho kòhú yén yí? O o Poole bía: «Ì wee lé ho Silisii yí.» Bío ó o zūna le o ló ho Silisii yí, <sup>35</sup> ó o Felikisi bía nɔn wo yí: «Bía wee kooní foñ hía bueé dɔn, á ì màhá à tùa foñ.» O o nɔn le ɲii le ba dé o o \*Heroode béení zí-beení‡ yí à pa yí.

## 24

*O Poole á ba zúifùwa le o wó khon*

<sup>1</sup> Wízoní bío hònú bún món, á ba yankarowà ɲúhúso beení Ananiasi, lè ba ya-díwá nùwá yén búí, à séení nùpue búí na zū ho \*Oroomu làndáwá na bueé bío ba ɲii á bò mín buara ho \*Sezaaree. O yèni ba le Tεεtuluusi. Ba wà vaá von o Poole o Felikisi na le o kuvεεεεεε cón. <sup>2</sup> A ba buan o Poole buararáa. O o Tεεtuluusi wáa wee zéení bío ó o wó khonnáa ká síi: «Wa ɲúhúso, ùnén lé yíá nɔn wa yúráa ho héera. Mu bè-yèrèmakania na wíokaa wa kòhú lé ù bè-zūnminí nɔn á bún búenbúen wóráa. <sup>3</sup> Mu bíoowa na wa wee yí búenbúen fεεε há lùá búenbúen yí á wa zū bío, á wa yiwa yí dà máa nɔnsá foñ hùúu. <sup>4</sup> I yáá máa dín máa yáa ù pàahú. I wee fio fo, sáberé à ù ɲí ì cón cínú. <sup>5</sup> Wa mɔn mu le o ɲii na kà dà à yáa bío ká mu búaa. Ba \*zúifùwa na ho dímíná yí búenbúen ó o wee kánká. Lé orén lé ho Nazaretesa kuure búí ɲúhúso. <sup>6</sup> Le \*Dónbeení zí-beení na bío sá le yí ó o lá wí o ò tíí, lé bún te o wíiró. Wa lá le wa à dín [wa làndá wán á à cítíráa wo, <sup>7</sup> ká ba dásíwá ɲúhúso Liziasi lé yíá fáa wo wa ní yí lè le sí-suee, <sup>8</sup> ò o nɔn le ɲii bía wee kooní a yí le ba buen ù cón.] Fo túara a ɲii mu yí, á ùnén à úten á à mí bío ba le o wó khonnáa.» <sup>9</sup> A ba zúifùwa bía sá a ɲii mu ɲii le bío ó o bía lé ho tūiá.

‡ 23:35 Heroode béení zí-beení: Le lée zí-beení búí ó o Heroode háa son ho Sezaaree lóhó yí. Le zí-beení mu lé dío á ho Oroomu kuvεεεεεεwá háa wee wé keñ yí.



*O Poole wee fεε mí tũíá o Felikisi yahó*

<sup>10</sup> O o kuvεενεεere wáa dá mí níi o Poole yi le o bío. O o Poole lá le bíoni ò o bíá bío kà: «Í zũ le fo fã le cítii ho kãhũ na kà yi mu míana. Lè bún te bío á í láaráa foñ á à fεεráa í tũíá á à lénnáa í jũhũ ũ yahó. <sup>11</sup> Fo dà à tùaka à lorí. Í buara ho Zeruzalεemu yi á wà buée bùaaní le Dónbeení mu wizooní á ðĩn máa dà píru jũn wán. <sup>12</sup> Ba yí yú mí ká í wee wáaní là a búí le Dónbeení zĩ-beení lún yi. Ba mún ðĩn yí yú mí ká í wee khà nùpua kúee mín yi ba zúífùwa kàránlò zíní yi, tàá ho lóhó yi. <sup>13</sup> Ba yí dà máa zéení le bío ba wee bío í jii á bon. <sup>14</sup> Bío á í zũ à í wee wé lé bío kà: Ho wãhũ na á barén le ho bío yí bon, hón lé hĩa á ínén bò á wee sá na wán bùaawa bàn Dónbeení yi. Bío búenbúen na wi ho làndá lè le \*Dónbeení jĩ-cúa fεεrowà vónna yi á í tà bío. <sup>15</sup> Bío á í dó í sũ yi, lé bún á barén mún sĩa dó yi le ba ñĩ-tentewà lè ba ñĩ-kora á khii vèe. <sup>16</sup> Lé bún ñon á í wee hení í lò à bua íten sese le Dónbeení lè ba nùpua yahó.

<sup>17</sup> «Mu ù yí lúlúio bío yen ká í máa va ho Zeruzalεemu. Ká í bĩnĩ buenlò bĩn jũhũ lé le séenii wárí á í buan buée ñon wán ñipomu yi, lè mu hãmu na á í buée ñon le Dónbeení yi. <sup>18</sup> Bũn lé bío bàn tonlò á í kera yi le Dónbeení zĩ-beení lún yi á ba buée zoó yú, à bún ho ceéro làndá wó vó. Nùpua na boo yí kera bĩn làa mi, á wòrónlè mún yí wó. <sup>19</sup> Ho Azii kãhũ zúífùwa nùwã yen búí lé bĩa ñonzoñ wi bĩn. Bán lé bĩa lá ko à ba buée ðĩn ũ yahó, à kooní mii ká ba mənĩ wékheró. <sup>20</sup> Tàá le í tùa barén na kà yi: Ñonzoñ na á í ðĩn ho làndá tũíá fεεrowà yahó à fεera ho tũíá léraráa í jũhũ vaá vó, ká bío ba le í wó khonnáa búí ba mən à ba zéení mu. <sup>21</sup> Ká yínón bío á í bíá pónpón ba yahó le í tà ba ñĩ-hĩa vèeró bío, á ñon ba wee cítiráa mi ho zuia.»\* <sup>22</sup> O Felikisi zũ bío o Núhũso wãhũ bío karáa sese, ó o bàrá le cítii fló pòn-veere yi, ò o bíá: «Hen ká ba dásíwá kuure jũhũso Liziasi buara, á í màhã à fĩ mí cítii.» <sup>23</sup> O o ñon le jii ba dásíwá jũhũso na pan o Poole yi le o dé o ho kàsó yi, ká a màhã díá le o dá wé mítén, ò o mún na ho wãhũ bàn bónlowà yi à ba wé ðán buée búεεkí o à yí o séení.

*O Poole ðĩn o Felikisi là a Durusiye yahó*

<sup>24</sup> Wizooní bío yen bún món, ó o Felikisi lè mín hãa zúífù hínzoró Durusiye á bò mín buara. O le ba vaa ve o Poole le o buen, ó o buée já bío á wón bíá le síidéro o \*Krista yi bío yi. <sup>25</sup> Ká bío ó o Poole hĩa wee bío ho téréen mítén lè ho bua mítén sese, lè le cítii na wà a buen bío, ó o Felikisi zãna, ó o bíá: «Fo wáa dà a lén. Ká í yú níi pãahũ na yi, á í ò bĩnĩ ò ve fo.» <sup>26</sup> O mún lá wee cà ò o Poole na le wárí wo yi, lé bún ñon ó o wee veráa wó túntún à buée tà lè hã láakáwá. <sup>27</sup> Lúlúio bío jũn bún món, ó o Poosiyuusi Fεsituusi á zon o Felikisi lahó, á wó a kuvεενεεere. O Felikisi wi ò o wéé ba zúífùwa sĩa, ó o díá a Poole ho kàsó yi.

## 25

*O Poole le ba bá-zàwa béε lé yia á à cítii mí*

<sup>1</sup> O Fεsituusi buenlò ho kãhũ mu yi wizooní tĩn bún món, ó o ðĩn ho \*Sezaaree yi á vannáa ho Zeruzalεemu. <sup>2</sup> Bío ó o vaá ðõn bĩn, á le \*Dónbeení yankarowà júnáasa lè ba \*zúífùwa ya-díwá á buée bíá a Poole wékheró bío ñon wo yi. Ba flora a Fεsituusi <sup>3</sup> le o piá mí yi ò o na ho wãhũ mí yi à mí bua a Poole varáa ho Zeruzalεemu. Yaa ba lò a wán, á wi ba búe o ho wãhũ wán. <sup>4</sup> Ká a Fεsituusi màhã bíá ñon ba yi: «O Poole wi ho kàsó yi ho Sezaaree yi, á hen làa cĩnú ká ínén í bεere á a bĩnĩ ò va bĩn.» <sup>5</sup> O o bĩnĩ bíá: «Hen ká ba búí wi mí tlahũ á dà vaá zéení a wékheró, à bán wáa le wa bè mín va.»

<sup>6</sup> O Fεsituusi wó hã wizooní bío hētĩn, tàá bío píru mí ðon làa ba, bún món ó o bĩnĩ van ho Sezaaree. Mu tá na lée tñn, ó o Fεsituusi lée kará mí cítii fĩnĩ

\* 24:21 Mi lorí Bè-wénia vũahũ 23.6

lahó yi, ò o le 6a 6ua a Poole 6uennáa. <sup>7</sup> Ká a Poole 6ueé dñn, á 6a zúifùwa na ló ho Zeruzalεmu yi kínía wo yi á wee kooní a yi làa biowa síwà cèrèè na á 6arén mí bεere yàá yí dà máa zéeni yara. <sup>8</sup> Ká a Poole màhã pá ò o fεera ho tũíá léraráa mi jùhũ kà sii: «ĩ yí wó bè-kohó 6úi 6a zúifùwa làndá lè le \*Dónbeenĩ zĩ-beeni dání yi. I mún yí wó yí khon lè ho \*Oroomu bée.» <sup>9</sup> Bìo ó o Fεsituusi wi ò o wéé 6a zúifùwa sía, ó o wáa tũara a Poole yi: «Fo o tà á à va ho Zeruzalεmu á 6a vaá cítí fo ĩ yĩ yi bĩn le bíonĩ mu dání yi le?» <sup>10</sup> Ó o Poole bía: «ĩ wi o bée cítí flinĩ, á le bĩn á ĩ ko à ĩ cítí yi. I yí wó yí khon lè 6a zúifùwa. A ùnén ũ bεere yàá zũ mu. <sup>11</sup> Ká ĩ 6uan khon, á wó mu 6úi na bío yi á 6a ko 6a 6úe mi, á ĩ máa pí ĩ húmú. Ká bío 6a 6èn le ĩ wó khonnáa á yí bon, á nùpue 6úi 6èn mún yí ko ò o dé mi 6a nĩ yi. O bée lé yĩ á à fεε ĩ tũíá.» <sup>12</sup> Ó o Fεsituusi lè 6a nùpua na wee na hã yile-tentewà wo yi mən mín. Bũn món ó o bía: «O bée lé yĩ á à fεε ũ tũíá làa bío fo le mu wéráa.»

### *O Poole dñn o Akiripaa là a Bereniisi yahó*

<sup>13</sup> Wizooní bío yen bũn món, ó o bée \*Akiripaa lè mín hĩnló Bereniisi á van ho \*Sezaaree á wà vaá tènía a Fεsituusi yi. <sup>14</sup> Ba wó hã wizooní bío yen bĩn, ó o Fεsituusi yú zéeni a Poole bío là a bée Akiripaa kà sii: «Nùpue 6úi wi hen ó o Felikisi á dó ho kàsó yi día. <sup>15</sup> Pãahũ na á ĩ van ho Zeruzalεmu, á 6a yankarowà júnása lè 6a \*zúifùwa ya-díwá 6ueé bía a nĩ mu wékheró bío nən mi, á 6a le ĩ bío le o ko ò o 6úe. <sup>16</sup> A ĩ bía nən 6a yi le ho Oroomusa yí máa tà síinĩ nùpue jùhũ kà sii, ká bānsò làa bío le o wó khon yí dñn mín yara ó o yí mà ho tũíá yí léraráa mi jùhũ bío 6a le o wó khon dání yi. <sup>17</sup> Ba bò mín làa mi á 6uara hen, á ĩ wáa yí día á mu yí míana, à mu 6àn tá na lée tñn, á ĩ van le cítí flinĩ, à ĩ le 6a 6ua a nùpue mu 6uennáa. <sup>18</sup> A bío le o wó khon á 6uara. Ká hã wékhewa na á ĩnén lá wee leéka bío 6àn dεε woon á 6a yí mà a jii. <sup>19</sup> Mu lé 6arén kùrú làndá bío á 6a làa wo wāanía wán, là a nĩ 6úi na 6a le Yeesu na húrún ó o Poole wee bío le o yĩ wi lua bío yi. <sup>20</sup> Bío á ĩ ì wé wé è fáaráa hã tũíawà mu á ĩ yí zũ. Lé bũn nən á ĩ tũara a Poole yi le o tà á à va ho Zeruzalεmu á 6a vaá cítí o ho tũíá mu dání yi le? <sup>21</sup> Ká a Poole màhã cà mu le o bée lé yĩ á à cítí mí. A ĩ wáa nən le jii le 6a día le o wé ho kàsó yi fúaa ká ĩ yú a nən o Sezaare yi.» <sup>22</sup> Ó o Akiripaa wáa bía nən o Fεsituusi yi: «Mu mún ñ wé sí ĩnén yi à ĩ jí a nĩ mu bíonĩ.» Ó o Fεsituusi bía nən wo yi: «Ho yíró ká ũ jí hã.»

<sup>23</sup> Mu tá na lée tñn, ó o Akiripaa là a Bereniisi lè 6a dásíwá júnása lè ho lóhó nĩ-beera á bò mín, á bán dó ho cùkú 6a yi lèniá 6ueé zonnáa le cítí flinĩ. Ó o Fεsituusi nən le jii le 6a 6ua a Poole 6uennáa. <sup>24</sup> Bío ó o 6ueé dñn, ó o Fεsituusi bía: «À ùnén bée Akiripaa, lè minén na làa wen páanía wi hen ká 6úenbúen, o nĩ na dñn mi yahó ká lé yĩ bío yi nən á 6a zúifùwa 6úenbúen vonnáa mín ĩ cñn hen, lè ho Zeruzalεmu yi, á wee wāamaka le o ko ò o 6úe. <sup>25</sup> ĩnén cñn á ĩ yí mən bío 6úi na nən ó o koráa lè mu húmú. Eε ká bío ó orén mítén le 6a bá-zàwa bée lé yĩ ko ò o cítí mí, á ĩ le bũn lé bío á mu wáa à wéráa. <sup>26</sup> Bío á ĩ ì túa sese o nĩ mu dání yi á à na 6a bá-zàwa bée mu yi á mía. Lé bũn nən á ĩ 6uan wo á 6ueé dñnía mi yahó, sñnkú à ùnén Akiripaa ũ bεere yahó. Ká fo tũara a yi, á ĩ ì yí bío 6úi á à túa. <sup>27</sup> Lé bío mu jùhũ mía ĩ cñn à ĩ bío le 6a 6ua kàsó nĩ varáa ho Oroomu ká ĩ yí zéeni o wékheró.»

## 26

### *O Poole lá le bíonĩ o bée Akiripaa yahó*

<sup>1</sup> Ó o \*Akiripaa bía nən o Poole yi: «Ho wãhũ nən fon, wáa fεε ũ tũíá à lénnáa ũ jùhũ.» Ó o Poole wáa dó a Akiripaa káféré ò o wee fεε ho tũíá à lénnáa mí

ɲúhú kà síi: <sup>2</sup> «Bée Akiripaa, í síi bènɲín wan ho wǎhú na á í yú ho zuia bío yi à fεε í tǔiá à lénnaa í ɲúhú ũnén yahó, làa bío búenbúen na ɓa zúifùwa le í wó khon bío yi. <sup>3</sup> A ũnén ũten yàá zǔ ɓa zúifùwa làndáwá búenbúen làa bío ɓa wee wé kán mín wán. A í bǐná wee flo fo à ũɲí ũ yi à ɲínáa í cǔn. <sup>4</sup> Ba zúifùwa búenbúen zǔ bío á í karáa hàrí í yàronmu pǎahú. Ba zǔ bío á í ɓuan lè iten hàání wàn síi nùpua ɲahú lè ho Zeruzalεmu yi. <sup>5</sup> Ba zǔ mi míana, á lá tà mu á ɓa à bío mu wéréwéré le ínén mún lé wa kuure nùpua na wee hení ho làndá bío ñi-kéní, ɓa ɓa le Farizéwa. <sup>6</sup> Ho zuia á ɓa wee cíti mi lé bío á í dó í síi bío le Dónbeení dó mí ɲii le mí ì na wàn ɓúaawa yi. <sup>7</sup> Wàn síi nùpua zǐ-ɲúná píru ɲun á mún dó mí sía le mi wé è sá máa khi á wé è ɓúaaní le Dónbeení fúuu le wisoni lè ho ɲnáahú. Bée Akiripaa, bǔn lé bío nɔn ɓa zúifùwa wee koonínáa mi. <sup>8</sup> Minén zúifùwa, léé webio nɔn á mi wee leéka le le Dónbeení yí dà máa vèení ɓa ñi-hía?

<sup>9</sup> «Ínén í bεεre lá wee leéka le í ko à í wé bío búenbúen à héréa o Nazarεete ɲii Yeesu bío. <sup>10</sup> Bǔn lé bío á í wó ho Zeruzalεmu yi. Mu ɓàn wéró wǎhú á í yú ɓa yankarowá ɲúnása cǔn á wǐkaa le Dónbeení nùpua cèrèε kúaa ho kàsó yi. Ká ɓa le mí ì búe ɓa à í mún tà bǔn. <sup>11</sup> Pǎnna cèrèε yi ká í wee héε léka ɓa zúifùwa kàránló zǐní búenbúen yi à beé ɓa lò, á wi à í kǐká ɓa yi à ɓa yèrémá mí ɲiní à pí a Yeesu bío. Í lá ɲii ɓa wán dà, fúaa í wee màɲá lé vaa beé ɓa lò há kǎ-vio ɓúí lórá yi.

<sup>12</sup> «Wizonle ɓúí á í ló ɲɔn ho Damaasi mu bío yi lè le \*Dónbeení yankarowá ɲúnása ɲii na ɓa nɔn mi. <sup>13</sup> Bée Akiripaa, mu wó le wisoni yi ká í lá ho wǎhú wá, á í mɔn mu khoomu na pánká wi po le wii khoomu à mu yòó ló ho wáayi á lí kǐnía ínén làa ɓia làa mi bò mín yi. <sup>14</sup> A wa búenbúen ló lùiorá, á í wee ɲí à mu tǎmu ɓúí wee bío bío ká làa mi lè wàn bioní: «Soole, Soole, fo wee beé í lò ká síi le we? Fo ka lòn varó nàa na wee yén tá mín so ká wón vǐna a. εε ká ũ màhá à wé á à sa.» <sup>15</sup> A í tǔara: «Núhúso, fo léé wée?» O o bía: «Inén lé o Yeesu na fo wee beé lò. <sup>16</sup> εε ká ũ lii híni yòó ɲín. Í wi à ũ wé í ton-sá. Lé bǔn nɔn á í zééníanaa iten làa fo. Fo ò wé í seéràso á à zéení ì na ɓa nùpua yi le fo mɔn mi, á mún ñ bío bío á í bǐní ì zéení làa fo á à na ɓa yi. <sup>17</sup> Inén á à kǎní fo ɓa zúifùwa làa ɓia yíná ɓa zúifùwa níi yi. Í wee tonka fo ɓa cǔn, <sup>18</sup> bèra a na à ũ hén ɓa yǐo, à vá ɓia wi le tǐbíri yi léráa mu khoomu yi, á mún fé ɓa o \*Satáni pánká níi yi à na le Dónbeení yi. Ká ɓa tà ínén bío yi, á ɓa bè-kora á à sén ñ díá á à na ɓa yi, á ɓa à yí ho lahó ɓia bío sǎ le Dónbeení yi ɲahú.»

<sup>19</sup> «Bée Akiripaa, lé ká síi mu wóráa. Í yí pǎ mu bío na zééníá míten làa mi bío. <sup>20</sup> Í nín-yání bía le Dónbeení bío ho Damaasi yi. Bǔn mɔn á í zééníá mu ho Zeruzalεmu yi, á lá ho \*Zudee kǎhú búenbúen, á zééníá mu làa ɓia yíná ɓa zúifùwa. Í wee bío na ɓa yi le ɓa yèrémá mí yilera lè mí wára, à sí mí yara lè le Dónbeení, à wé wé há wára na wee zéení le ɓa yèrémáa bío bon. <sup>21</sup> Lé bǔn bío yi ɓa zúifùwa wǐraráa mi ká í wi le Dónbeení zǐ-beení lún yi, á le mí ì búe. <sup>22</sup> Ká le Dónbeení màhá pan mi fúuu á ɓueé ɓó ho zuia. A í ɲín ɲín mí yahó á wee zéení bío á í mɔn làa bío á í ɲá à na ɓa ñi-beera làa ɓia ká búenbúen yi. Bío á í wee bío yí wi mí dòn làa bío ɓa ɲi-cúa fεerowá là a \*Mɔyize bía le mu ù wé. <sup>23</sup> Ba bía le yǐa le Dónbeení mɔn léra á lò ò be, le orén lé yǐa á à wé o nín-yání nùpue na à vèe. Le lé orén lé yǐa á à zéení ho kǎniló bío na lé mu khoomu á à na wàn ɲipomu lè há síi-viò yi.»

<sup>24</sup> Bío ó o Poole wee fεε ho tǔiá á à lénnaa mí ɲúhú kà síi, ó o Fεsituusi wáamaa o wán: «Éee Poole. Fo wee khée le? A ũ minka bè-zǔrminí lé bío wáa nɔn á ũ ɲúhú míanaa bǐn.» <sup>25</sup> O o Poole bía nɔn wo yi: «Fεsituusi cùkúso, í yí máa khée. Há bioní na á í wee bío ká á ɲúhú wi, á há mún bon. <sup>26</sup> O bée Akiripaa ɲá mu ɓàn tǔiáwá. Í dà a bío o yahó ká í poní séra. Í zǔ mu kénkén

le mu le mí dà-kéní kéní ó o zū. Lé bïo mu yínǎn bïo na sànkāa wó kùèéré yi.  
<sup>27</sup> Bée Akiripaa, fo dó ũ sīi bïo le \*Dónbeenī jī-cúa fεεrowà bía yi le? I zū mu le fo dó ũ sīi mu yi.» <sup>28</sup> O o Akiripaa bía nǎn o Poole yi: «Fo wāa wi à hen làa cīinú à ĩ yèrémá wé o kèrètīε.» <sup>29</sup> O o Poole bía nǎn wo yi: «À mu wé lònbbïo, tàá à mu mía poñ bñn, á ĩ pá wee fio le Dónbeenī yi le mu yí káŋa ünén ũ dòn yi, ká bïa búenbúen na wee jí ĩ bioní ho zuia à wé le ĩ bïo, ká hã zúakùaríwà na can làa mi níi ló.»

<sup>30</sup> O o bée, là a Bereniisi, là a kuvεεεεere, làa bïa búenbúen na làa ba wi mín wán á hñnǎn yòó ðñn, <sup>31</sup> à ba fó mín ba ló á lée wee bío làa mín: «Wékheró búii na nǎn ó o nñi na kà ko ò o búe, tàá ò o dé ho kàsó yi hón mía.» <sup>32</sup> O o Akiripaa bía nǎn o Fesituusi yi: «Mu yínǎn bïo ó o nñi mu le o bée fi mí cítii, ó o lá dà à díá.»

## 27

### *Ba buan o Poole jǎnnáa ho Oroomu*

<sup>1</sup> Bïo mu bía le wa ko wa lá ho won-beenī à varáa ho Italii kǎhũ yi, á ba nǎn o Poole le ba kàsósa nùwā yen búii ba dásíwá jǎhũso na ba le Zuliyuusi yi. O dásí nñi mu á ló ho \*Oroomu dásíwá kuure búii yi, ðio ba wee ve làa bá-zàwa bée dásíwá kuure. <sup>2</sup> Wa zon ho Adaramiite lóhó won-beenī dà-kéní na ko ho dé mí yahó le ho Azii kǎhũ wonna ðñnnii cñn á hñnǎn wà. Nñi búii na ba le Arisitaaki á zon làa wen. O ló ho Maseduana kǎhũ lóhó na ba le Tesaloniiki yi. <sup>3</sup> Mu tá na lée tñn, á wa vaá ðñn ho Sidñn lóhó. O Zuliyuusi buan o Poole se, ó o nǎn le níi wo yi ò o léka mín bñnlowà wán à ba yí o séení. <sup>4</sup> Bñn mǎn á wa hñnǎn bñn wà. Ká ho pinpiró wee sí wa yahó, á wa kun á khii tun waten yi le ho Siipere kǎhũ na wi mu jumu tñahũ, á bá hón wà. <sup>5</sup> Wa tò mu yámú jumu yi á ló ho Silisii le ho Pánfilii kána nñsání yi á vaá ðñn ho Lisii kǎhũ lóhó na ba le Miraa. <sup>6</sup> Lé bñn á ba dásíwá jǎhũso yú ho Alekisándiri lóhó won-beenī búii na wà a va ho Italii kǎhũ. A hón lé hãa ó o kúaa wen yi. <sup>7</sup> Wa wó wizooní ká hã boo ho wǎhũ wán. Wa wà yèrèðèðè, á lò bon làa sòobée á bò yi vaá ðñnnáa ho Kñniide lóhó jñi. A bïo ho pinpiró hò wen á wa yí dà máa lá dén ðñní so, á wa kun vaá ló le ho Salamǎnεε cñn, á bá ho Kerεete kǎhũ na wi mu jumu tñahũ wà. <sup>8</sup> Wa bá ho kǎhũ mu, ká mu màhá wó lònbee làa sòobée. Wa vaá ðñn ho lahó búii na ba wee ve làa «Wonna ðñnnii La-senñ.» Ho wi ho Lasee lóhó nñsání. <sup>9</sup> Wa míana le veenī mu yi dà, á ba \*zúifùwa jñiní líró pǎahũ\* khíina yú, á ho won-beenī pàró lònbee wíokaa wee wé. Lé bñn ó o Poole jǎnnáa ba zeñ wán ká síi: <sup>10</sup> «Wàn zàwa, ĩ mǎn mu le le veenī na wa wi yi á à wé lònbe-beenī. Ho won-beenī le mí sèró á ho yáaró na bùaa á à yí. A bè bñn wán, á warén wa bæere yí bánbáa á wa mukání á à vī mu yi.» <sup>11</sup> Eε ká ba dásíwá jǎhũso màhá dó mí sīi bïo ho won-beenī jǎhũso làa yia te ho leékaa le mí ì wé yi, á po bïo ó o Poole bía. <sup>12</sup> Ho keení hã wonna ðñnnii na ká yi yínǎn bïo na se le tēenī pǎahũ. Lé bñn te bïo á bía wi ho won-beenī yi boomuso á wó le jñi dà-kéní à ba le mí ì hñní ho lóhó mu yi á à lén. Ba lá wi à ba vaa ðñn ho Kerεete kǎhũ wonna ðñnnii la-veere búii na ba le Fenikisi. Hã yèrémáa wi le lé wii tēenii. Lé bñn ba wi à ba vaa cāaka yi, à le tēenī pǎahũ khíi ká mu lá dà à wé.

<sup>13</sup> Ho pinpi-zàwa búii hñnǎn le le wii hēenii bàn nín-káahó á wee pèeka, á ba wee leéka le mí dà à wé bïo ba lá le mí ì wé. Ba hñnǎn á vá lée bá le ho Kerεete kǎhũ bàn jñi-kání á wà. <sup>14</sup> Cúa-yen á pinpi-beenī búii na ba le Erakiyon á ló ho kǎhũ mu wii hēenii bàn nín-tñání. <sup>15</sup> A ho yèrémáa sí ho pinpiró lée bïo na yí dà máa wé. A wa sǎ san díá waten, á ho buan wàráa. <sup>16</sup> Ho kǎhũ dà-za búii na wi

\* **27:9** Ba zúifùwa jñiní líró: Ba zúifùwa wee wé li mí jñiní hã wiso-poa pñihũ vaa véenii le ho tá khóore pñihũ búakáror pǎahũ. Ba jñiní mu líró mǎn le bïo á hã pinpi-beera wee wé và yi. Hã wonna pàró yidèere wé keñ hón pǎahũ so yi.

mu numu t̄ahú á yèni 6a le Koda, ká ho wi le wii hènii 6àn nín-káahó, lé hón á wa khíina nísání, á ho dá tun wen c̄inú, á wa màhã wãa yú ho won-za na 6a wee wé zo fenínáa mítén ká mu here na can wa món á lá yòò dó. Ká wa lò màhã bon wórãa mu. <sup>17</sup> Bïo wa lá ho yòò dó vó, á 6a won-pàwa canka hã hūni á bánbãa ho won-beenĩ à ho hĩa yí hekenka. Ba zãna ho hĩa vaa fùuní le hñlè yi ho Libii nii, á 6a lá le dèe na wee t̄i ho won-beenĩ lùwii yi á can ho won-beenĩ yi lè ho hūló á líí dó mu numu yi, à 6a wãa díá mítén á ho pinpiró lá wàráa. <sup>18</sup> Bïo ho tá t̄on à ho pinpiró pá lan wee v̄invã ho won-beenĩ lè mí sòobéé, á 6a búakãa wee 6ùen ho sèró à kúee mu numu yi. <sup>19</sup> Mu 6àn tá na b̄inía lée t̄on, á ho won-beenĩ b̄iowa búí á 6arén lè mí nín-bia wee khūaa yénni kúee mu numu yi. <sup>20</sup> Mu yú wizooni b̄io yen ká nùpue yère máa dá lé wii lè hã mànàayio wán, à ho pinpiró pá lan wee và lè mí pánkã. Mu ù va à yí, à wa yáa wãa yí máa leéka le o 6úí ì fen.

<sup>21</sup> B̄ia wi ho won-beenĩ yi míana à 6a máa dí b̄io. O o Poole wãa h̄inon d̄in 6a yahó ò o b̄ia n̄on 6a yi: «Mí n̄onzon lá zū se b̄io á ì le mi yí le wa lé ho Kεεεte yi á mi tà yi. Se mu minka b̄iowa na wee yáa kã á lá máa yí máa wé. <sup>22</sup> Eε ká hã laà na kã wán á mi hení mi s̄ia. O 6úí mukānĩ máa v̄i. Ho won-beenĩ mí don lé hĩa á à yáa. <sup>23</sup> Ho h̄ihú t̄inãahú, á le Dónbeenĩ na á ì b̄io s̄a yi á wee 6ùaanĩ, lé dén wáayi tonkaro á 6uara ì c̄on, <sup>24</sup> á 6ueé b̄ia n̄on miĩ: «Poole, yí z̄on. Fo ko à ù vaa d̄in ho Oroomu béε yahó. Le Dónbeenĩ á à fení ūnén làa b̄ia làa fo páanía wi 6úen6úen.» <sup>25</sup> Wa nùwã, mi cén hení mí s̄ia. Ì dó ì s̄i le Dónbeenĩ yi. Mu ù wé làa b̄io mu b̄ia n̄onnãa miĩ. <sup>26</sup> Ho pinpiró á à dón wen á à varãa ho kã-veere 6úí yi.»

<sup>27</sup> Mu t̄in̄onna píru náa yú ká ho pinpiró 6uan wen wàráa ho \*Mediteranεε yámú numu wán. Ho tá t̄ahú, á ho won-beenĩ ton-sáwã wee leéka le wa wã vaá s̄uará le 6ón6óore yi. <sup>28</sup> A 6a lèera ho hūló na ho hñló dèe 6úí na ì á can yi á dó mu numu yi, á mu booró yú hã m̄eterewa 6óni làa píru làa b̄io h̄epun. B̄io 6a vá van c̄inú, á 6a t̄in lèera ho dó, á 6a yú m̄eterewa 6óni làa b̄io h̄et̄in. <sup>29</sup> Ba zãna le wa won-beenĩ hĩa vaá hén hã hue-beera 6úí. Lé b̄in n̄on á 6a khūaana ho hñló b̄iowa b̄io náa na líka na wee 6ua ho d̄iní á can ho won-beenĩ yi á kúaa mu numu yi lè ho món, à 6a wãa kará wee l̄oní ho tá t̄iló. <sup>30</sup> Ho won-beenĩ ton-sáwã wi 6a lùwí, á 6a vá ho won-za na 6a wee wé zo fenínáa mítén ká mu here á dó mu numu yi, à 6a wee bío le lé mu b̄iowa na wee 6ua ho d̄iní á mí wee kúee lè ho yahó. <sup>31</sup> O o Poole b̄ia n̄on 6a dásíwã n̄uh̄iso lè 6a dásíwã na ká yi: «Héyii! Ba nùpua mu á yí kará ho won-beenĩ yi, á mí máa fen.» <sup>32</sup> A 6a dásíwã wãa fáara ho won-za mu hūni á díá á ho wã.

<sup>33</sup> B̄io 6a wee l̄oní ho tá t̄iló, ó o Poole henía 6a s̄ia le 6a dí mu b̄io. O b̄ia làa ba kã: «B̄io kã lé mu wizooni píru náa ká mí yí máa dí b̄io h̄uu. <sup>34</sup> Mi cén cà mu bío dí, à mí pánkãwã à k̄en. Mi n̄i-kéní woon á dèe 6úí kã máa khuee yi.» <sup>35</sup> H̄n b̄ioní so bío vaa véenii, ó o Poole lá ho búurú, á dó le Dónbeenĩ b̄arákã, ò o c̄εεkaa ho wee là. <sup>36</sup> A 6a 6úen6úen màhã wãa yú le s̄i-he6úee á wee dí. <sup>37</sup> Warén na wi ho won-beenĩ mu yi lée nùpua khĩa-ɲun làa 6úará-t̄in làa píru làa nùwã h̄ez̄in. <sup>38</sup> B̄io 6a dúka sù á 6a khūaana ho d̄inló á kúaa mu numu yi bèra a na à ho won-beenĩ wé záyi.

<sup>39</sup> B̄io ho tá t̄on, á ho won-beenĩ ton-sáwã á yí zū ho lahó na 6a wi yi. Lahó 6úí na s̄uarãa lè le 6ón6óore na ho pinpiró yí tà yí here yi, lé b̄in á 6a lá wi à 6a vaa zoo d̄iní ho won-beenĩ yi ká mu lá dà à wé. <sup>40</sup> A 6a feera mu b̄iowa na líka na wee 6ua ho d̄iní á kúaarã. Ho won-beenĩ mu 6àn p̄enía á 6a mún feera kúaarã, á 6a can ho p̄nsò-beenĩ ho won-beenĩ mu yahó, à ho pinpiró wãa dón ho à ɲanáa hón lahó so yi. <sup>41</sup> Ká 6a màhã vaá 6ó le hñlè yi. Ho won-beenĩ mu 6àn yahó á fùunía le hñlè yi á ho yí dà máa va lùe. Ká ho 6àn món

á mu numu na wee híni lè mí pánká á háakaa. <sup>42</sup> A 6a dásiwá wi à 6a búe 6a kàsósa, ò o búí hía yí wáa lén à fen. <sup>43</sup> Ká 6a dásiwá núhúso màhá wi ò o fení a Poole, ó o pá le 6a yí wé mu. O o bía non bía zú mu numu yi le 6a yénka lé ho yahó à bánbá na le 6ón6óore. <sup>44</sup> Ká bía ká bán á à 6uaka há penminí táá ho won-beení biowa búí yi á panáa 6a món. Lé ká síi á wa búenbúen wóráa á dàina lóráa mu numu yi à dèe woon á yí wó a búí.

## 28

### *Bio wó ho Malite yi*

<sup>1</sup> Bio wa mən à wa fera vó, á wa ná à 6a le ho kǎhú na wa wi yi yèni 6a le Malite. <sup>2</sup> Ho nùpua 6uan wen se. Mu wó à ho viohó wee tè á le tèní wi, á 6a lò ho dǎhú á wa kará kǎna yi. <sup>3</sup> O o Poole khuiira há búení le mí ì yénní á à kúee ho dǎhú yi. A bio ho dǎhú wunwuró wi, ó o dǎhioni ló há búení mu yi, á cúaana a Poole níi 6uan yi wee dándu. <sup>4</sup> Bio ho Malitesa mən mu, á 6a wee bío làa mín: «Wa nùwá, o níi na ká lée ní-6úe. O fera yí húrun mu numu yi ká le dofiní na téréna màhá pá yí tà le o mukǎni kéí.» <sup>5</sup> Ká a Poole màhá pàrána a fá dó ho dǎhú yi. O yáá yí mən o vía. <sup>6</sup> Ba búenbúen wáa pan le cúa-yen ká a Poole wee le, táá le o ò dǎn dǎn á à lé è lùwá líí hí. A 6a pan san à dèe búí máa wé, á 6a yèrémáa mí jini á wee bío bio ká: «Yia ká lée dofiní búí.»

<sup>7</sup> Ho kǎhú mu na wa wi yi ya-dí á lún beení wi. Ho sàaráa yi làa hen na wa wi yi. O níi mu yèni 6a le Pubiliyuusi. O 6uan wen sese há wizooní bio tǎn yi. <sup>8</sup> O níi mu bàn maá lò yí here wi le dǎmu dèe yi. Lée tèní làa fin-lonloòró vǎmú tò a. O o Poole wà zon o cǎn, á flora non wo yi, ò o bò mí níni o wán ó o wan. <sup>9</sup> Bún món á ho kǎhú mu vǎnvárowà na ká wee 6uen, à bán mún wa. <sup>10</sup> Le kǎnbii 6uaró lè mí síwà á 6a 6uan làa wen. A bio wa lénlò dǎn, á bio wa màkóo wi yi le vení bio yi á 6a non wen.

### *O Poole vaá dǎn ho Oroomu*

<sup>11</sup> Há piina tǎn lé hía wa wó bǎn á bò yi wàráa. Won-beení búí mún kera bǎn làa wen á le tèní páahú khíina yú. Ho ló ho Alekisǎndiri yi. Ba wee ve ho làa Dofi-hénbéní.\* Bio á ho wee lén á hón lé hía wa zon. <sup>12</sup> Wa dǎn ho Sirakuusi yi, á wó há wizooní tǎn bǎn. <sup>13</sup> Lé bǎn wa dǎn yi á bá le búee vannáa ho Erekió lóhó. Mu bàn tá na lée tǎn á ho pinpiró vǎ, á wee lé lè le wii hèníi bàn nín-káahó 6uen. Bún bàn wizooní nun níi lé bio wa vaá dǎnnáa ho Puzoole lóhó. <sup>14</sup> Wa fò mín lè wán zàwa kèrètíewa búí bǎn, á 6a flora wen le wa wé há wizooní bio hènun làa mí. Lé ká síi á wa wà jonnáa ho \*Oroomu. <sup>15</sup> Wán zàwa na tà a \*Krista bio ho lóhó mu yi na ná wa 6uenló sǎ, á ló 6ueé sǎ wa yahó ho Apiyuusi yàwá, lè ho lahó na 6a le «Làanía bio tǎn» yi. Bio ó o Poole mən 6a ó o dó le Dónbeení bǎrákà á yú le sí-hebúee.

<sup>16</sup> Bio á wa vaá dǎn ho Oroomu, ó o Poole 6a non le zǎi búí yi ó o làara yi mí dòn, à 6a le o dásí níi búí wé pa a yi.

### *O Poole wee bue le Dónbeení béení bio*

<sup>17</sup> Mu wizooní tǎn níi zon, ó o Poole von 6a \*zúifùwa júnása le 6a le mí kúee mín wán. Bio 6a 6ueé fò mín o zǎi ó o bía non 6a yi: «Wán zàwa, ho Zeruzaléemu zúifùwa wǎira mi á dó ho Oroomusa níi yi. A ì jòn yí wó yí khon le wán nǎpomu. I mún yí yáara wán 6úaawa làndá. <sup>18</sup> Ba tùara mi á bio búí na 6a à dǎn wán á à búeráa mi á 6a yí yú, á 6a le mí ì díá mi. <sup>19</sup> Ká bio 6a zúifùwa pá mu, á ì wó san le 6a 6ua mi buennáa ho Oroomu bée cǎn á wón fε ì tǎiá.

\* **28:11** Dofi-hénbéní: Há dofini mu yénnáa 6a le Kasitoore làa Polukusi. Há yénnáa hía wee lé ho Kereesisa cǎn. Lé hǎrén á ho won-beení ton-sáwá na hón páahú so yi á hía wee kǎráfá miten yi à há pa 6a yi.

Ká mu yínǎn wàn sǐ nùpua á ì wà ɓueé kooní yi. <sup>20</sup> Lé bǔn nǎn á ì le mi buen à ì buee bío làa mia. Yla ó o \*Isirayεele nǐpomu dó mí sǐ yi lé wón bío yi á ho zúakùarí na kà cannáa làa mi.» <sup>21</sup> A ɓa zúífùwa bíá nǎn wo yi: «Warén yí yú vǔahǔ ɓúí na ló ho \*Zudee kǎhǔ yi na bíá à ù bío làa wɛn. A nùpue ɓúí mún yí ló bǔn yí ɓueé bíá bío ɓúí làa wɛn. Wa mún yí ɓá ù yèn-kohó sǎ. <sup>22</sup> Ká wa màhǎ wi à ù zéení bío á ù wee leéka à wa ɓí. Lé bío le kuure na á fo wi yi, dén ɓa nùpua ɓǎ bío hǎ lùà ɓúenɓúen yi.» <sup>23</sup> Á ɓa dó le wizonle nǎn o Poole yi. Ba cèrèε wee buen o cǎn hen na ó o wi yi, ò o bue le \*Dónbeenǐ béenǐ bío na ɓa yi, ká a zéení a \*Mǎyǐize làndá bío lè le \*Dónbeenǐ ɓi-cúa fεerowà bíoní yara làa ba, á wee cà ò o bío ɓúe ɓa ɓúhǔ o Yeesu bío dǎní yi. Ba kúaa mín wán le yǐnbíi fúaa ho zǐihǔ. <sup>24</sup> Ba ɓúí tà bío ó o Poole wee bío yi, ɓa ɓúí bèn yí tà mu yi. <sup>25</sup> Bío ɓa bíoní wǎa wi mín ɓúná yi wee saawarǎa, ó o Poole bíá hǎ bíoní na kà á véeníanǎa: «Yaa hǎ bíoní na le Dónbeenǐ Hácírí bíá á nǎn mǐn ɓúaaawa yi là a ɓi-cúa fεero \*Ezayii ɓii á bon. Bío kà lé bío le bíá:

<sup>26</sup> Lén vaa bío na mu nǐpomu na kà yi:

Mi wé è ɓí mu bío kénkén

ká mi máa zǔn mu kúará.

Mi wé è loñ lè mí ylo,

ká mi máa mi dèε.

<sup>27</sup> Ba nùpua na kà yí máa ɓí dèε.

Ba tun mí ɓikǎnna

le mí máa ɓí bío.

Ba muunía mí ylo

á yí wi ɓa mi.

Ba yí wi ɓa ɓí bío lè mí ɓikǎnna.

Ba tun mí yiwa.

Ba ɓǎ le mí máa yèrémá máa buen ì cǎn à ì wεé ɓa.

<sup>28</sup> Awa, á mi wǎa zǔn mu. Le Dónbeenǐ wó á ho fenló bíonǐ mu á à bue á à na ɓǎa yínǎn zúífùwa yi. Bàñ nǎn à á à ɓí le.» <sup>29</sup> [Bíó ó o Poole bíá hǎn bíoní so wó, á ɓa zúífùwa saawaa wà ká ɓa a kán mín.] <sup>30</sup> Zǐi ɓúí na ó o Poole wee da yi ká a sàání, lé dén ó o kará yi lúlúio bío ɓun. Bíá wi ɓa mi a wán ɓúenɓúen wee ɓuee yí o bǔn. <sup>31</sup> O wee bue le Dónbeenǐ béenǐ bío, á wee kàrán o Yeesu Krista bío lè ɓa nùpua ká a ɓonǐ séra, á bío ɓúí yí máa hè.

## Ho vūahū na ó o Poole túara nɔn ho Oroomu kèrètíewa kuure yi

### *Vūahū túaró nūhū*

Ho vūahū mu lé o Poole túara ho nɔn ho Oroomu kèrètíewa kuure yi.

O bía le 6a nùpua búenbúen wó khon lè le Dónbeení, ká bía màhá tà dó mí sía o Yeesu \*Krista yi á le Dónbeení á à wé á 6a à térén le yahó. Le è kǎní 6a mu bè-kora yi á à na le mukǎní binbirí na máa vé 6a yi (1-8).

O Poole bía lè 6a \*zúífùwa na wee pí a Yeesu bío le 6a yí dà máa pí le Dónbeení máa lén fɛɛɛ. (9-11).

O le há laà na kà wán á le Dónbeení sǎamu na le wee wé làa bía yínɔí 6a zúífùwa á ko mu wé à 6a na mítén búenbúen o Yeesu yi, à bío sí le Dónbeení yi fɛɛɛ (12.1-15.13).

O mún bía le mí wi à mí va ho Oroomu, à ðín bín varáa ho Esipaape. O o tɛnía bía ó o zū ho Oroomu lóhó yi búenbúen (15.14-16.27).

### *Le tɛnii*

<sup>1</sup> Inén Poole na lé o Yeesu \*Krista ton-sá, lé mi wee túa ho vūahū na kà á à na mia. Le Dónbeení von mi à ï wé o Yeesu Krista tonkaro. Le léra mi à ï bue le Dónbeení bín-tente, <sup>2</sup> ðio le fèra ðín mí jì-cúa fɛerowà wán dóràa mí jii nɔn mí bíoní vūahū yi.\* <sup>3</sup> Le bín-tente mu bío ciran le Za Yeesu Krista. O lé o \*Daviide mǎnmǎní mu nípomu ðání yi. <sup>4</sup> Eɛ ká le Dónbeení Hácírí zéenia mu lè mí pǎnká le o lé mí za bío le vènia wo bío yi, wón na lé wa Núhúso Yeesu Krista.

<sup>5</sup> Lé o Yeesu Krista mu pǎnká yi á le Dónbeení sǎamu wóràa mi là a tonkaro, bèra a na há kǎna búenbúen nùpua à dé mí sía wo yi, à wé bè o bíoní yi, à déràa ho cùkú wo yi. <sup>6</sup> Minén mún lé bán nùpua so búí, minén na le Dónbeení von, á mi bío sǎ a Yeesu Krista yi.

<sup>7</sup> Awa! I wee túa ho vūahū na kà á à na minén búenbúen na le Dónbeení wa làa sòobéɛ á von á mi bío sǎ le yi ho Oroomu lóhó yi. Le wán Maá Dónbeení lè wa Núhúso Yeesu Krista wé mí sǎamu làa mia, à na ho hээрà mia.

### *O Poole wi o ò vaa búεkí ho Oroomu*

<sup>8</sup> I ì búaká lè wán Dónbeení bǎrákà déró mi búenbúen bío yi o Yeesu Krista pǎnká yi. Lé bío mí síadéró le Dónbeení yi á bío wee bío ho ðímíjǎ làa búenbúen yi. <sup>9</sup> Le Dónbeení na á ï wee sá na yi lè ï síi búenbúen le bín-tente na á ï wee bue bío yi, ðio bío ciran le Za, dén zū le bío á ï wee mí lé ho tǔiá poni. Le zū le ká ï wee fio à ï leéka mi bío. <sup>10</sup> Pǎahū lée pǎahū ká ï wee fio, à ï le ká mu lé le Dónbeení síi bío, à le tà na mu níi, à ï ðán bue mi cǎn. <sup>11</sup> Mu bon, ï bènɛn wi à ï mi mi wán làa sòobéɛ, bèra a na à mu bío wéró pǎnká na le Dónbeení Hácírí dó mǐ à mi mún yí, à mi pǎnká wíoka keń. <sup>12</sup> A há síadéró le Dónbeení yi na wa leéra yi á wa à hení mín sía bío yi.

<sup>13</sup> Wán zàwa lè wán hínni kèrètíewa, ï wi à mi zūn le ï wi à ï bue mi cǎn ká há búmakaa màhá hò mi á ï ðín yí yú mu wǎhū. I ì bue mi cǎn, bèra a na à ï tonló cǎnú keń làa bío ho keraràa há kǎna na ká nùpua cǎn bío síi. <sup>14</sup> I ko à ï bue le Dónbeení bín-tente na 6a nùpua búenbúen lè mí síiwà yi, bía yío héra làa bía yío yí héra, bía kàráanna, làa bía yí kàráanna. <sup>15</sup> Lé bún te bío á ï wi à ï bue bue le bín-tente mu à na minén na mún wi ho Oroomu lóhó yi.

\* 1:2 Mí loń Ezayii vūahū 52.7; 61.1



### *Le Dónbeenĩ bín-tente pànká wi*

<sup>16</sup> Mu bon, le bín-tente bueró ñiyio yí máa dí mi. Le bín-tente mu lé le Dónbeenĩ pànká na le wee kánínáa bĩa búenbúen na wee dé mí sĩa le yi, à búáká làa bĩa lé 6a \*zúífùwa, à dānāa bĩa ká. <sup>17</sup> Le bín-tente mu wee zéení le le Dónbeenĩ wee wé à 6a nùpua téréen le yahó 6a sīadéro le yi mí dòn bío yi, làa bío mu túararāa: «Yia téréenna le Dónbeenĩ yahó bío á 6anso dó mí sīi le yi bío yi, wón á à kεrĩ le mukānĩ binbirĩ yi.»†

### *Ba nùpua wee wé mu bè-kora lè mí sīwà*

<sup>18</sup> Le Dónbeenĩ wi ho wáayi, á wee zéení le mí yi wee cĩ 6a nùpua yi bío 6a pǎ le à 6a wee wé bío yí se bío yi. Ba wee ti ho tūiá poni yi lè mí wén-kora. <sup>19</sup> Lé bío á bío ó o nùpue dà à zūn le Dónbeenĩ bío dǎnĩ yí á yí sà 6a yi, lerén mítén zéení mu wéréwéré làa ba. <sup>20</sup> A lá ho dīmíjǎ nùhũ búεnii, á le Dónbeenĩ pànká na jii mía, làa bío le karāa bũn ó o nùpue yío yí máa mi. Εε ká mu màhá wee zūn le bè-wénia yi. Lé bũn te bío 6a tūiá yí dà máa wé sīnāa. <sup>21</sup> Ba zū le le Dónbeenĩ dà, à 6a yí dó le bārākà làa bío mu korāa. Lé bũn wó á bío 6a wee leéka á nùhũ míanāa, á háciira mía, á wi le tībiri yi. <sup>22</sup> Ba le mí lé mu bè-zūnini bānsowà, à 6a màhá wó 6a bǎnbúwá. <sup>23</sup> Sāni 6a búaaní le Dónbeenĩ cūkúso na máa hí, á 6a día 6a wee búaaní mu bè-lénnia na 6a wee ta lòn nùpue, tàá jínza, tàá naju làa náa so, tàá bĩa wee várá mí píorà wán, bán na búenbúen wee hí.

<sup>24</sup> Lé bũn bío yi á le Dónbeenĩ díarāa 6a á 6a wi mu bío na tun wéró yi, à héha lè 6a sĩa wárá na yí se, á wee wé hǎ ñiyi-wárá làa mín. <sup>25</sup> Ba pǎ le Dónbeenĩ tūiá poni à 6a bò hǎ sabióni món. Ba wee búaaní bío le Dónbeenĩ léra, á wee sá na mu yi, à lerén Dónbeenĩ na léra mu á 6a día, dén na màhá ko lè le khòonĩ fεεε. Amiina!

<sup>26</sup> Lé bũn bío yi á le Dónbeenĩ díarāa 6a á 6a wee wé hǎ ñiyi-wárá na bío sī 6a yi. Ba hǎawa wee da làa mín, à 6a yí máa da làa báawa. <sup>27</sup> Lé làa bũn sīi á 6a báawa mún yí máa da làa hǎawa, à 6a sĩa wee bini vá mín yi làa sòobéε. Lé bũn bío yi á le lònbee na ko làa ba wee yírāa 6a bío 6a vūnun wee wé bío yi.

<sup>28</sup> Bío 6a pǎ le mí máa zūn le Dónbeenĩ, á le 6èn día á 6a bò mí hácín-kora món, á wee wé bío yí ko. <sup>29</sup> Mu bío na yí téréenna lè mí sīwà búenbúen 6a wee wé: Ba wee wé mu yikomu, 6a yío wee lé mí ninzawa bío, 6a lé 6a ñi-sūmāa, le yandee wi 6a yi làa sòobéε. Ba lé 6a ñi-búewá, á wa hǎ warà. Ba wee khà 6a nùpua, 6a wa mu bè-kora wéró lè 6a nùpua. Ba wee fūaa hǎ sabióni 6a nùpua jini, <sup>30</sup> á wee yáa mín yènnāa. Ba lé le Dónbeenĩ zúkúsa. Ba wee là 6a nùpua, á wee yóni mítén. Ba wee khòn, 6a dà mu bè-kora wéró làa sòobéε. Ba wee pǐ mín nùwá bioní. <sup>31</sup> Ba lé 6a bǎnbúwá. Ba dó mí jini le mí ì wé bío na, à 6a máa wé mu. Ba yiwa tunka, 6a yí zū màkárí. <sup>32</sup> Ba jòn zū le Dónbeenĩ cítii bío le bĩa wee wé hǎn wárá so sīi bío sǎ mu húmú yi. Εε ká 6arén mí bεεre màhá pá wee wé mu, á 6a mún wee tà bĩa wee wé mu jii.

## 2

### *Ba nùpua cítiró bío*

<sup>1</sup> Ū wé nùpue lée nùpue á wee cítii bĩa ká, á ũ nùhũ máa lé, fo wee sīini ho ũten. Lé bío á bĩa fo wee cítii, bán wárá bān sīi lé hĩa ũnén mún wee wé. <sup>2</sup> A wa 6èn zū le bĩa wee wé hǎn wárá so sīi á le Dónbeenĩ á à cítii làa bío téréenna. <sup>3</sup> A ũnén na wee cítii 6a nùpua à ũ jòn wee wé 6a wárá bān sīi, fo so wee leéka le ũ nùhũ á à lé le Dónbeenĩ cítii yi le? <sup>4</sup> Tāá bío le Dónbeenĩ sīi se, á wee jii mí yi, á zū mu bè-tente wéró, á fo so wee lá làa bè-kāamāa le? Zūn le lé bũn tentemu

† 1:17 Mi loĩ Habakuuki vūahũ 2.4

so wee jàa fo à ù yèrè má ù yilera lè ù wára. <sup>5</sup> Awa, á bïo fo yí wi ù jí dèe, á yí wi ù yèrè má ù yilera lè ù wára, á le lònbe-sūmúí lé dïo fo bèn ñ dé ũten yi le Dónbeení sí-cííle wizonle zoñ. Būn zoñ ká le è fí le cítíi làa bïo téréna. <sup>6</sup> Le è sàání 6a nùpua yi á à héha lè 6a bè-wénia.\* <sup>7</sup> Bïa wee wé mu bè-tentewà làa sòobéε, á wee cà ho cùkú lè le yèni le Dónbeení cón, lè le mukāñi binbirí, bán le è na le mukāñi na máa vé yi. <sup>8</sup> Ká bïa káa le Dónbeení yi, na pǎ ho tǔiá poni à 6a tà mu bè-kora bïo, bán le è zéénínaa le mí yi wee cí 6a yi làa sòobéε. <sup>9</sup> Le lònbee lè le yi véε á à yí bïa búenbúen na wee wé mu bè-kora. Mu ù búaká làa bïa lé 6a \*zúífùwa, á à dānáa bïa yínǎí 6a zúífùwa. <sup>10</sup> εε ká bïa wee wé mu bè-tentewà, bán le Dónbeení á à dé ho cùkú yi, le è wé á 6a à yí le kǎnbii á à kǎí ho héerá yi. Le nín-yání ì wé mu làa bïa lé 6a zúífùwa, á bïa yínǎí 6a zúífùwa màhá à sí. <sup>11</sup> Mu bon, le Dónbeení yí máa hueeka nùpua mín yi.

<sup>12</sup> Lé bŭn nǎn á bïa búenbúen na wó mu bè-kora à 6a yí zŭ a \*Mɔyiize làndá, bán húmú bïo á làndá níi máa yi. Ká bïa zŭ ho làndá mu à 6a wee wé mu bè-kora, bán á à cítí lè ho làndá. <sup>13</sup> Mu bon, bïa téréna le Dónbeení yahó yínǎí bïa wee jí a Mɔyiize làndá mí dòn ká 6a máa bè ho yi. Bïa wee wé bïo ho làndá le 6a wé, bán lé bïa le Dónbeení wee wé à 6a téréna le yahó. <sup>14</sup> Hen ká bïa yínǎí 6a zúífùwa na ó o Mɔyiize làndá mí cón á wee wé bïo ho làndá bò, se ho làndá mu wi 6a yiwa. <sup>15</sup> Bŭn wee zééní le bïo ho làndá le 6a wé wé á wi 6a sía yi, á 6a yiwa lé mu sɛérása. Lé bïo á pǎahŭ búí à 6arén míten yilera pǎ 6a bïo, ká pǎahŭ búí à há tà 6a jii. <sup>16</sup> Le Dónbeení cítíi fí nònzoñ, ká mu bïo á à zŭí. Bŭn zoñ ká le è dŭn o Yeesu \*Krista wán á à cítíráa 6a nùpua 6a bïo búenbúen na sà yi dǎní yi, làa bïo le Dónbeení bín-tente bíaráa mu, dïo á ì wee bue.

*Ba zúífùwa yí máa bè ho làndá yi làa bïo mu koráa*

<sup>17</sup> εε ká ũnén na lé o zúífù, á zŭ a \*Mɔyiize làndá, á le ù síi wan le Dónbeení bïo yi, <sup>18</sup> fo zŭ bïo sí le Dónbeení yi. Lé ho làndá nǎn á fo zŭnáa bïo se. <sup>19</sup> Fo láa mu yi le fo lé 6a muiiwà ya-dí, á lé bïa wi le túbírí yi khoomu. <sup>20</sup> Fo le fo lé bïa yí zŭ mu bïo ní-kàránlo, á lé 6a háyúwá ní-kàránlo. Lé bïo fo zŭ le mu bïo zŭínló lè ho tǔiá poni á wi ho làndá yi.

<sup>21</sup> Awa, ũnén na màhá le fo lé bïa ká ní-kàránlo bèn wó kaka yí máa kàránnaa ũten? Fo wee hení mu na 6a nùpua yi le 6a yí juaa bïo, à ũnén màhá wee juaa le we? <sup>22</sup> Fo wee kàrán 6a nùpua le ho há-fénló lè ho bá-fénló 6a kǎí yi, à ũnén màhá wee wé mu le we? Fo jina há wǎnna à ù màhá wee zoo juaa mu bïo há wǎnna zíní yi le we? <sup>23</sup> Fo wee yóní ũten ho làndá bïo yi, à le Dónbeení yèni dén bèn wee yáa bïo fo yí máa bè ho làndá mu yi bïo yi. <sup>24</sup> Mu bon, bïo ká lé bïo túara le Dónbeení bíoní vŭahŭ yi: «Lé minén bïo yi á bïa yí zŭ le Dónbeení wee yáaráa le yèni.»†

<sup>25</sup> Mu bon, ká fo wee wé bïo ho làndá bò, se ù \*kúíiró‡ bïo júhŭ wi. Ká fo \*kúío à ù màhá yí máa bè bïo ho làndá bò henía yi, se fo ka lòn nùpue na yí kúío. <sup>26</sup> Ká yŭa yí kúío ò o bèn wee bè bïo ho làndá bò henía yi, á le Dónbeení so máa càtí 6anso lòn nùpue na kúío le? <sup>27</sup> A yŭa yí kúío ò o wee bè bïo ho làndá bò henía yi lé wón kǎíi cítí ũnén na yí máa bè ho yi, ká ũnén ho làndá mu jǎn wáa túara nǎn yi, á fo mún kúío. <sup>28</sup> Mu bon, mu yínǎí o nùpue sǎnia wee wé 6anso là a zúífù, á mu mún yínǎí ho kúíiró wee wé o là a zúífù. <sup>29</sup> Ká a zúífù binbirí lé yŭa lé orén zoó mí síi yi. A ho kúíiró binbirí, hón lé le síi na yèrémáa. Bŭn lé le Dónbeení Hácírí wee wé mu, ká yínǎí ho kúíiró na ó o

\* 2:6 Mí loñ Lení vŭahŭ (Psaumes) 62.13 † 2:24 Mí loñ Ezayii vŭahŭ 52.5 ‡ 2:25 Mí loñ Luki vŭahŭ 1.59

Mɔyɪize làndá bò. O zúifù binbirì yí máa yí le yèni nùpua cón. Le Dónbeenì lé ãio ó o wee yí le yèni cón.

### 3

#### *Le Dónbeenì le mí ì wé bïo à le wé mu*

<sup>1</sup> Awa, á mu zúifùmu lè ho kúioró lée bïo na cùnú wi le? <sup>2</sup> Mu cùnú wi làa sòobéé há dǎa búenbúen yi. Barén lé bïa le Dónbeenì kàràfáa mí bioní yi ho yahó. <sup>3</sup> Awa, á hàrí ká 6a búí 6a tǎahǔ á yí bò bïo le Dónbeenì le 6a wé yi, á bún so ò hè lerén á le máa bè mí bioní yi le? <sup>4</sup> Bùéé. Wa ko wa zǔn le le Dónbeenì dén wee ãin ho tǔiá poni wán, ká 6a nùpua búenbúen lé 6a sabín-fǔaalowa, làa bïo mu túararáa le Dónbeenì bioní vǔahǔ yi lerén mítén ãání yi:

«Ba nùpua ko 6a zǔn

le bïo fo wee mí búenbúen lé ho tǔiá poni.

A hàrí 6a yáa ù yèni,

se ù bïo pá bon.»\*

<sup>5</sup> Ká bïo warén wee wé à mu yí téréna lé bún wó á le Dónbeenì térénló bïo wíokaa zǔnanáa, se ì wáa dà à bïo bïo ká á à héha lè 6a nùpua leékaró: Hen ká le Dónbeenì wee beé wa lò bïo búí ãání yi, bún so wee zéeni le le yí téréna le? <sup>6</sup> Bùéé dé! Bún lé 6a nùpua leékaró. Lé bïo ká le Dónbeenì yí téréna, á le è cíti ho ãimíjǎ nùpua kaka?

<sup>7</sup> Ká ìnén lá fá le sabéré á le Dónbeenì tǔiá poni bïo wíokaa zǔna á dóráa ho cùkú le yi, á lé mu yén bèn wáa nǎn á ì jǔhǔ á à síráa le ì lé o bè-kora wéro?

<sup>8</sup> Ba búí na wee làa wén á yáa wee bïo le wa wee bïo bïo ká: Mi wé wa wé mu bè-kora à mu bè-tentewà lé yi. Bán nùpua so júná á à sí.

#### *Nùpue na téréna le Dónbeenì yahó á mía*

<sup>9</sup> Awa, á warén \*zúifùwa màhá bèn wee leéka le wa bïo jǔhǔ so wi po bïa ká lée? Bùéé dé! Ì zéeniá mu le 6a \*zúifùwa làa bïa yínǎn 6a \*zúifùwa búenbúen á mu bè-kohó pánká wi wán, <sup>10</sup> làa bïo mu túararáa le Dónbeenì bioní vǔahǔ yi:

«Ba nùpua búenbúen yi

á nǐ-kéní ká yí téréna,

<sup>11</sup> hácirí 6ànso nǐ-kéní ká á mía,

hàrí nǐ-kéní ká yí máa cà le Dónbeenì.

<sup>12</sup> Ba búenbúen día ho wǎ-tente,

6a páanía wó 6a nùpua na bïo jǔhǔ mía.

Bè-tente wéro nǐ-kéní ká

á mía 6a tǎahǔ.

<sup>13</sup> Ba jini ká lòn búráa na hénkaa.

Ba wee khà 6a nùpua.

Ba bioní ká lòn díhioni sùró.

<sup>14</sup> Ba wee ãánkání 6a nùpua làa sòobéé,

6a wee bïo há bín-kora.

<sup>15</sup> Ba can mí kuio le nǐ-búee bïo yi.

<sup>16</sup> Há dǎa na 6a wee tè yi

búenbúen á 6a wee fi mu bïo yi,

à dé há yinyio 6a nùpua yi.

<sup>17</sup> Ba yí zǔ héerà wǎhǔ.

<sup>18</sup> Ba yèn-ãání yi á Dónbeenì kǎnbii jǔhǔ mía.»†

\* **3:4** Mi loñ Lení vǔahǔ (Psaumes) 51.6 † **3:18** Mi loñ Lení vǔahǔ (Psaumes) 14.1-3; 53.2-4; 5.10; 10.7; 140.4; Ezayii vǔahǔ 59.7-8

<sup>19</sup> A wa ɲɔ̀n zũ le ho làndá bò nɔ̀n bĩa wee bè bĩo ho wee bío yi. Bũn wó bèra a na à bío léenii yí keń o ɓúí cǎn, à ho ðimíjǎ nùpua búenbúen mún zũn le mí wó khon le Dónbeenĩ yahó. <sup>20</sup> Nii woon yí dà máa wé bĩo ho làndá le o wé búenbúen á máa térénnáa le Dónbeenĩ yahó. Mu bon, ho làndá ɲúhũ, lée bèra a na à ɓa nùpua zũn le mí wó khon.

### *Bĩo le Dónbeenĩ wee kǎni là a nùpue*

<sup>21</sup> ƐƐ ká hã laà na kà wán, á bĩo le Dónbeenĩ wee wé à wa wé ɓa nùpua na térénna le yahó ká ho làndá níi ló, bũn le Dónbeenĩ mu wǎa zéenia làa wɛn. O \*Mɔ̀yĩize làndá mí bæere lè le Dónbeenĩ ɲi-cúa fɛƐrowà zéenia mu wéréwéré. <sup>22</sup> Le Dónbeenĩ wee wé à ɓa nùpua térén le yahó ɓa sɔ̀adéro o Yeesu \*Krista yi bĩo yi. Le wee wé mu làa bĩa búenbúen na wee dé mí sɔ̀a wo yi, hueekaró mía mu yi. <sup>23</sup> Lé bĩo ɓa nùpua búenbúen wó mu bè-kohó, á ɓa búenbúen khèra lè le Dónbeenĩ cùkúso. <sup>24</sup> ƐƐ ká le Dónbeenĩ sǎamu bĩo yi, á le wó á ɓa térénna o Yeesu Krista pǎnká yi, wón na wó á ɓa yú mítén mu bè-kohó níi yi. Le wó mu kǎamáa. <sup>25</sup> Le Dónbeenĩ wó a lè le muini yǎ. Lé bũn bĩo yi ó o Krista mu húmú pǎnká yi á bĩa dó mi sɔ̀a wo yi búenbúen á yúráa mu bè-kora séndiáro. Le Dónbeenĩ wó kà síi, à zéenináa bĩo le wee wé à ɓa nùpua térén le yahó. Hàrí ho yánkaa, á ɓa nùpua bè-kora na ɓa wó <sup>26</sup> á le hã mí síi bĩo yi, à zéenináa bĩo le wee wé à ɓa térén le yahó. Hàrí lòn zuia ká le Dónbeenĩ pá térénna, á wee wé à ɓa nùpua térén le yahó ɓa sɔ̀adéro o Yeesu yi bĩo yi.

<sup>27</sup> Lé bĩo á mu lé le sɔ̀idéro le Dónbeenĩ yi wee wé ò o nùpue térén le yahó, á mu ɲúhũ mía ò o yòni mítén mí wára bĩo yi. <sup>28</sup> Mu bon, wa wee leéka le o nùpue wee térén le Dónbeenĩ yahó o sɔ̀idéro le yi bĩo yi, ká yínɔ̀n o Mɔ̀yĩize làndá na ó o wee bè yi bĩo yi. <sup>29</sup> Tàá le Dónbeenĩ mu so lé ɓa \*zúifùwa mí dòn ɓàn Dónbeenĩ le? Le so yínɔ̀n hã síiwà na ká búenbúen ɓàn Dónbeenĩ le? Uuu, le mún lé hã síiwà na ká ɓàn Dónbeenĩ. <sup>30</sup> Mu bon, lerén lé le Dónbeenĩ dà-kénii mí dòn. Lé lerén wee wé à ɓa zúifùwa térén le yahó ɓa sɔ̀adéro le yi bĩo yi, á le mún wee wé à hã síiwà na ká nùpua mún térén le yahó ɓa sɔ̀adéro le yi bĩo yi. <sup>31</sup> A bũn so wee zéeni le lé dén sɔ̀idéro so le yi bĩo yi ó o Mɔ̀yĩize làndá ɲúhũ wǎa míanáa le? Bùeé dé! Ho làndá mu bĩo ɲúhũ keńló á wa yàá wíokaa wee tíi ɲii lè wa sɔ̀adéro le Dónbeenĩ yi.

## 4

### *O Abarahaamu sɔ̀idéro le Dónbeenĩ yi bĩo*

<sup>1</sup> A bĩo wa wǎa à bío wàn ɓúaa \*Abarahaamu dǎni yi lé mu yén? Lé mu yén ó o yú? <sup>2</sup> Ká a Abarahaamu lá térénna le Dónbeenĩ yahó bĩo ó o wó bĩo yi, se o dà à yòni mítén, ká a màhá yí dà máa yòni mítén le Dónbeenĩ yahó. <sup>3</sup> Mu bon, bĩo ká lé bĩo túara le Dónbeenĩ bíoni vǎahũ yi: «O Abarahaamu dó mí síi le Dónbeenĩ yi, lé bũn nɔ̀n le cǎtío wo là a nùpue na térénna le yahó.»\* <sup>4</sup> O ton-sá wón sǎáníi ko làa wo, ká le yínɔ̀n dɛɛ na ɓa wé hã làa wo. <sup>5</sup> ƐƐ ká a ɓúí yí máa wé dɛɛ, à ɓànsò màhá dó mí síi le Dónbeenĩ na wee wé ò o bè-kora wéro à térén le yahó, wón le Dónbeenĩ wee cǎtí le o térénna mí yahó o sɔ̀idéro le yi bĩo yi. <sup>6</sup> Lé bũn te bĩo ó o nùpue na le Dónbeenĩ wee cǎtí le o térénna le yahó ká mu bè-wénia níi ló ó o \*Daviide wee bío ɲún-sini bĩo kà síi:

<sup>7</sup> «Bĩa le Dónbeenĩ séra wékheró día, á ɓó bè-kora ɲúhũ, bǎn ɲúná sí.

<sup>8</sup> O nùpue na bè-kora ó o ɲúhũso yí ɲà a ɲúhũ yi, wón ɲúhũ sí.»†

\* 4:3 Mí loń Bĩo ɲúhũ búenii vǎahũ (Genèse) 15.6 † 4:8 Mí loń Lení vǎahũ (Psaumes) 32.1-2

<sup>9</sup> Dén nún-sini so bïo ciran bïa kúiora mí dòn lée, tàá bïa yí kúiora á mu mún ciran? Mu bon, wa wee bío bío kà: «O Abarahaamu síidéro le Dónbeení yi lé bún wó a là a nùpue na téréna le yahó.» <sup>10</sup> Ká lé o \*kúiiro mǎndén á le wóráa wo là a nùpue na téréna lée, tàá le wó mu wó ó o kúioráa? Bùéé, le Dónbeení wó a Abarahaamu là a nùpue na téréna wó ó o kúioráa. <sup>11</sup> Sǎni ò o Abarahaamu kúii, à bún le Dónbeení wó a là a nùpue na téréna le yahó o síidéro le yi bío yi. Ká ho kúiiro hón lée fíimini na bò a wán, à zéeni le le Dónbeení wó a là a nùpue na téréna mí yahó o síidéro le yi bío yi. Lé bún bío yi ó o Abarahaamu mu wóráa bïa búenbúen na dó mí sía le Dónbeení yi à 6a yí kúiora 6àn maá. <sup>12</sup> Éé ká a mún lé bïa kúiora 6àn maá, bán na yí kánaa ho kúioró mí dòn yi, à 6a bò bío á wán maá Abarahaamu wó yi, wón na dó mí síi le Dónbeení yi sǎni ò o kúii.

### *Hã kĩa wee yí le síidéro le Dónbeení yi pànká yi*

<sup>13</sup> Le Dónbeení dó mí nii nǎn o \*Abarahaamu là a mǎnmǎnia yi, le mí ì na ho dímíná 6a yi á ho ò wé 6a kĩa. † Ká mu mǎhǎ yínǎn bío ó o Abarahaamu wee wé bío ho làndá le o wé bío yi. Le wó mu lé bío ó o téréna le yahó o síidéro le yi bío yi. <sup>14</sup> Ká hã kĩa bío lá sǎ a \*Mǎyize làndá bèrowà yi mí dòn, se le síidéro le Dónbeení yi nùhú mía, á bío le Dónbeení dó mí nii le mí ì na mí nǎpomu yi mún lá à kھی. <sup>15</sup> Lé bío á bío 6a nùpua yí máa wé bío ho làndá le 6a wé sese, lé bún wee cǐi le Dónbeení síi. Ká làndá lá mía, se làndá yáaró 6èn mún mía.

<sup>16</sup> Lé bún bío yi á hã kĩa bío sǎnáa bïa dó mí sía le Dónbeení yi, bèra a na à hã wé bío na hǎn làa ba, à bío le Dónbeení dó mí nii le mí ì na à bío sí bïa lé o Abarahaamu mǎnmǎnia búenbúen yi. Mu yínǎn bïa mí dòn na wee wé bío ho làndá le 6a wé, ká mu mún lé bïa búenbúen na dó mí sía le Dónbeení yi.

<sup>17</sup> Làa bío mu túararáa le Dónbeení bíoni vǎahú yi: «ǐ wó fo lè hã kǎna cèrèe nǎpomu 6àn maá.» § Le Dónbeení na ó o dó mí síi yi yahó, ó o lé wa maá. Dén Dónbeení so lé dño wee dé le mukǎni 6a nǎ-hía yi, le wee wé à bío lá mía à kεn.

<sup>18</sup> O Abarahaamu dó mí síi lǎonia mu bío na lǎoniló do, á dó mí síi le Dónbeení yi, lé bún te bío ó o wóráa hã síiwà na boo 6àn maá, làa bío le Dónbeení bíaráa mu kà síi: «ǔ mǎnmǎnia nii máa zǔn.» \* <sup>19</sup> O lúlúio á à yí ho khímǎni mu pǎahú, á ká mu hǔmú, á mún zǔ mín hǎa Sara máa teró bío, éé ká a síidéro le Dónbeení yi mǎhǎ pá fǎrá dǎn. <sup>20</sup> Bío le Dónbeení dó mí nii le mí ì wé ó o yí titikaa bío yi hǎri cǐinú. Ká a síidéro le Dónbeení yi bío yi ó o wíokaa yú ho pànká, á dóráa ho cùkú le yi. <sup>21</sup> O Abarahaamu láa mu yi binbirí le bío le Dónbeení dó mí nii le mí ì wé á wéro pànká mún wi le cǎn.

<sup>22</sup> Lé bún nǎn á mu túara a Abarahaamu dǎni yi le «le Dónbeení cǎtio wo là a nùpue na téréna.» † <sup>23</sup> Éé ká le bíoni mu «le Dónbeení wó a là a nùpue na téréna» á yí túara orén mí dòn bío yi. <sup>24</sup> Le mún túara warén bío yi, warén na le Dónbeení cǎtio lè 6a nǎ-térénnia, warén na dó wa sía le yi, lerén na vèenia wa Nùhúso Yeesu 6a nǎ-hía tǎahú. <sup>25</sup> Le Dónbeení día á 6a 6ó a wa bè-kora bío yi, á wó ó o vèera, bèra a na à wa wé 6a nùpua na téréna le yahó.

## 5

### *Le Dónbeení wó á 6a nùpua làa de bǎnia sí*

<sup>1</sup> Bío le Dónbeení wó wén lè 6a nùpua na téréna wa síadéro le yi bío yi, á warén làa de á ho héerà wǎa wi pǎahú wa Nùhúso Yeesu \*Krista pànká yi.

<sup>2</sup> Lé orén pànká yi á wa wee zǎmakaráa mu sǎamu na wa wi yi wa síadéro

† 4:13 Mi loñ Bío nùhú búeení vǎahú (Genèse) 12.2-3; 17.4-6; 22.15-18 § 4:17 Mi loñ Bío nùhú búeení vǎahú (Genèse) 17.5 \* 4:18 Mi loñ Bío nùhú búeení vǎahú (Genèse) 15.5 † 4:22 Mi loñ Bío nùhú búeení vǎahú (Genèse) 15.6

le Dónbeenĩ yi bïo yi, á sĩa wan bïo wa dó wa sĩa wee lòní wa páaníló le Dónbeenĩ mu cùkú yi làa de. <sup>3</sup> Mu yàá yínǎn bǔn mí dòn, wa wee zãmaka le lònbee na wee yí wɛn bïo yi, Lé bïo wa zũ le le wee wé à wa hĩ wa sĩa. <sup>4</sup> Ká wa hã wa sĩa, lé bǔn ñ wé á wa à dàñ ñ yí le sée ho kúará khénló wán. Ká wa dàña káa ho kúará khénló mu yi, á wa à dàñ ñ dé wa sĩa á à lòní bïo le Dónbeenĩ le mí ì wé. <sup>5</sup> Wa siadéro à lòní á bïo máa dé ñyio wɛn, lé bïo le Dónbeenĩ zéenia le mí wa wɛn làa sòobɛɛ le Hácírí na le ñon wɛn pànká yi. <sup>6</sup> Mu bon, wa lá yí dà dɛɛ ɓúí máa wé waten. A bïo ho pãahũ na le Dónbeenĩ bàrà á dǎn, ó o Krista ɓueé húrun ɓa bè-kora wérowà bïo yi. <sup>7</sup> Ho tà à hí o nùpue na téréna bïo yi lònbee wi. Nún-sí á nùpue dà à hení mí síi á à hí yĩa wee wé mu bè-tente bïo yi. <sup>8</sup> Ɛɛ ká le Dónbeenĩ wee zéeni le le wa wɛn làa bïo ká: Bïo wa lá lé ɓa bè-kora wérowà mí cúee, ká a Krista màhá pá tà húrun wa bïo yi. <sup>9</sup> Wa wó ɓa nùpua na téréna le Dónbeenĩ yahó o Krista húmú cãni pànká yi. A lée kénkén ká wa mún khíi kãní le Dónbeenĩ sí-cíilè yi.

<sup>10</sup> Mu bon, bïo wa lá lé le Dónbeenĩ zúkúsa, ó o za húmú pànká yi á wa làa de wãa bĩnia sí. A bïo wa sí làa de ká síi, á wa láa mu yi kénkén le wa à kãní bïo ó o yïo wi lua pànká yi. <sup>11</sup> Mu yàá yínǎn bǔn mí dòn, wa wee zãmaka le Dónbeenĩ bïo yi wa Núhũso Yeesu Krista pànká yi, wón na wó á wa lè le Dónbeenĩ mu bĩnia sí.

### *O Adãma là a Yeesu Krista bïo*

<sup>12</sup> Lé o nùpue ñ-kéní wékheró bïo yi á mu bè-kohó wéró zonnáa ho ðímíjã yi. A lé mu bè-kohó wéró ɓɛn ñon á mu húmú wiráa. A ɓa nùpua ɓúenɓúen mún wee hí, lé bïo ɓa ɓúenɓúen lé ɓa bè-kora wérowà. <sup>13</sup> Sãni le Dónbeenĩ bè o \*Mɔyĩize làndá, à bǔn mu bè-kohó wi ho ðímíjã yi wó. Ká bïo á ho làndá lá ðĩn mía, á le Dónbeenĩ ɓɛn lá yí máa mĩ mu bè-kohó bïo dé dɛɛ yi. <sup>14</sup> A lá a Adãma pãahũ à vaa ɓúe o Mɔyĩize pãahũ yi, á mu húmú yú le sée ɓa nùpua wán. Hàrí bïo á bán nùpua so wékheró yí ka là a Adãma wékheró bïo síi, wón na wó bïo le Dónbeenĩ le o yí wé, à ɓa ɓúenɓúen pá húrun, o Adãma na bïo wee zéeni yia khíi ɓuen bïo. <sup>15</sup> Ká ho wékheró na wó, bǔn lè le Dónbeenĩ sãamu yí dà máa tée. Lé bïo ká lé o nùpue ñ-kéní mí dòn wékheró bïo yi á ɓa nùpua cèrɛɛ húrunnãa, á le Dónbeenĩ sãamu na le wó lè ɓa nùpua cèrɛɛ o nùpue ñ-kéní pànká yi, wón na lé o Yeesu Krista, bǔn sãamu so bïo ɓɛn yí dà máa bïo. <sup>16</sup> Le Dónbeenĩ sãamu là a nùpue ñ-kéní wékheró á wi mín júná yi. Mu bon, o nùpue ñ-kéní wékheró lé bǔn wó á le Dónbeenĩ síinia ɓa nùpua júná. Ɛɛ ká mu bè-kora cèrɛɛ wéró món, á le wó mí sãamu lè ɓa nùpua, le wó á ɓa téréna le Dónbeenĩ yahó. <sup>17</sup> Mu bon, o nùpue ñ-kéní wékheró lé bïo wó á mu húmú yú ho pànká. Ɛɛ ká a Yeesu \*Krista mí dòn pànká yi, á ɓa nùpua na wee yí mu sãamu lè mí síiwà, ɓia le wee wé à ɓa téréna le yahó, bán yïo á à wé lua, á à páaní ì dí le béeni làa wo. <sup>18</sup> Lé ká síi ó o nùpue ñ-kéní wékheró ñon á ɓa nùpua ɓúenɓúen júná súrãa. Làa bǔn síi, ó o nùpue ñ-kéní bè-wénii na téréna, lé bǔn ɓɛn wee wé à ɓa nùpua ɓúenɓúen téréna, à bè yi yírãa le mukãni. <sup>19</sup> O nùpue ñ-kéní mí dòn lé yĩa yí bò bïo le Dónbeenĩ bía yi, lé bǔn ñon á ɓa zãamãa wórãa ɓa bè-kora wérowà. Làa bǔn síi, ó o nùpue ñ-kéní na tà le Dónbeenĩ bïo lé yia ɓɛn wó á ɓa zãamãa á à téréna le yahó.

<sup>20</sup> Bïo ho làndá bò, á mu bè-kora ɓɛn mún wee dé wán ká mu wà. Ɛɛ ká hen na mu bè-kora wee dé wán yi, lé bǔn á le Dónbeenĩ sãamu ɓɛn mún wíokaa wee dé wán yi ká mu wà. <sup>21</sup> Bǔn wee wé bèra a na à bïo síi mu bè-kora yúrãa ho pànká á wee wé à ɓa nùpua hí, lé làa bǔn ɓàn síi á le Dónbeenĩ sãamu ɓɛn mún wee yírãa ho pànká, à wé à ɓa nùpua téréna le yahó, à na le mukãni binbirĩ na máa vé ɓa nùpua yi ɓa páaníló là a Núhũso Yeesu Krista bïo yi.

## 6

*Bio ho bátéèmu bio wee zéeni*

<sup>1</sup> Awa, á bio wa wáa à bio lé mu yén? Wa so ko wa wíoka wé wé mu bè-kora à le Dónbeení wé wéráa mí sáamu cèrèè làa wèn léé? <sup>2</sup> Bùéé dé! Mu bè-kora dǎní yí, á wa ka lòn nùpua na húrun. A wa so ko à wa bíní wé wé bè-kora le? <sup>3</sup> Mi so yí zū le warén búenbúen na bátízera wa páaníló là a Yeesu \*Krista bio yi, á ka lè wa páanía húrun làa wo le? <sup>4</sup> Awa, ho \*bátéèmu wó á wa ka lè wa páanía húrun làa wo, á páanía nùuna làa wo, bèra a na à bio síi ó o Maá Dónbeení vèeníanáa o Krista léra 6a nǐ-hía tǐahú lè mí pánká na cùkú wi, lé làa bún síi á warén mún wiráa le mukǎn-finle yi.

<sup>5</sup> Mu bon, wa ka lòn nùpua na húrun wa páaníló làa wo bio yi. Làa bún síi á wa mún khii vèe wa páaníló làa wo bio yi làa bio ó orén vèeraráa bio síi. <sup>6</sup> Mi wa zūn le bio wa fù karáa, bún là a Krista páanía 6úaa ho \*kùrùwá wán, bèra a na à mu bè-kora wéró nùhú 6úe wa cón, à wa yí bíní yí wé mu 6àn wobáaní. <sup>7</sup> Mu bon, O nùpue na húrun, wón wáa nùhú ló mu bè-kora wéró yi.

<sup>8</sup> A bio wa páanía húrun làa wo, á wa láa mu yi kénkén le wa mún nǐ páaní ì keñ le mukǎni yi làa wo. <sup>9</sup> Wa zū le bio ó o Krista wáa vèera, ó o máa bíní máa hí. Húmú máa bíní máa dǎn o bio, <sup>10</sup> lé bio ó o húrun mu bè-kora bio yi le cúekúee á mu vóráa. A le mukǎni na ó o wáa wi yi ó o wi yi le Dónbeení bio yi. <sup>11</sup> Lé làa bún 6àn síi á minén mún zūn le mi ka lè mi húrun mu bè-kora dǎní yi, á le mukǎni na mi wi yi á mi wáa wi yi le Dónbeení bio yi mi páaníló là a Yeesu Krista bio yi. <sup>12</sup> A warén na wi le mukǎni yi ho tá wán á mu bè-kora wáa yí ko mu bíní yí pánká wán. <sup>13</sup> Mi yí bíní yí día mi sǎnia mu bè-kora níi yi à há wé mu bio na yí téréna tonló sǐa, ká mi wé lòn nùpua na húrun bínía vèera bio síi, à sǎnia wé mu bio na téréna tonló sǐa, à wé sá na le Dónbeení yi. <sup>14</sup> Bio mí ka lòn nùpua na húrun vèera, á mi le mi sǎnia wé mu bio na téréna tonló sǐa, à wé sá na le Dónbeení yi. Lé bio ó o Mɔyiize làndá pánká wáa mía mi wán, mu lé le Dónbeení sáamu á mi wi yi.

*Wa yí máa sá na mu bè-kora yi*

<sup>15</sup> Awa, á bio ó o \*Mɔyiize làndá pánká wáa mía wa wán à wa wi le Dónbeení sáamu yi, á lé bún bio yi á wa wé è wéráa mu bè-kora le? Bùéé dé! <sup>16</sup> Ká mi wee wé mu bè-kora, se mi lé mu bè-kora 6àn wobáaní. Bún wee 6uen lè mu húmú. Ká mi 6èn wee bè bio le Dónbeení wee bio yi, á dén nǐ wé mia lè 6a nùpua na téréna le yahó. <sup>17</sup> Mi wa dé le Dónbeení bǎráká! Mi fù lé mu bè-kora wobáaní. Eε ká há làa na ká wán, á bio 6a kǎráanna làa mia na mi tà yi, á mi bò yi lè mí sǐa búenbúen. <sup>18</sup> Mi nùná ló mu bè-kora wéró yi, á wáa lé bio téréna wobáaní. <sup>19</sup> I wee bio làa mia làa bio 6a nùpua wee bíoráa, lé bio mi yí máa wé zūn mu bio yara fùafù. Mi fù ka lòn wobáaní, á wee dé mítén mu koomu wárá lè mí síiwá yi, à kǎa le Dónbeení yi. Làa bún 6àn síi á há làa na ká wán, á mi mún día mítén lòn wobáaní, à wé wé bio téréna, à bio sí le Dónbeení yi.

<sup>20</sup> Bio mí fù ka lòn wobáaní mu bè-kora wéró níi yi, á bio téréna wéró bio mía mia. <sup>21</sup> Awa, á lé ho cǔnú yén mi wáa yú há wárá na mi wee nǐyi bio yi há làa na ká wán. Bio wee lé mu món lé mu húmú. <sup>22</sup> Eε ká há làa na ká wán, á le Dónbeení fáa mia mu bè-kora níi yi, á mi wáa lé le ton-sáwá. Cǔnú na wi mu yi, lé bio mí bio sǎ le yi, á bio wee lé mu món lé le mukǎni binbirí na máa vé. <sup>23</sup> Mu bon, mu bè-kora wéró sàánii lé mu húmú. Eε ká le Dónbeení bio na le wee há làa wèn wa páaníló là a Yeesu \*Krista na lé wa Nùhúso bio yi, bún lé le mukǎni binbirí na máa vé.

## 7

*O kèrètɛ á ho làndá pànká wáa mía wán*

<sup>1</sup> Wán zàwa lè wán hínni, bío á ì bío ò na mía á mi zū kénkén, lé bío mi zū ho làndá: O nùpue na yí wi lua, wón lé yí ho làndá pànká wi wán. <sup>2</sup> Làa bío síi ká a háa yan o báa, à ho làndá céé wo bàn báa mu yí ho pàhú búenbúen na á wón yí wi lua yi. Ká bàn báa háa húrun, se o háa nùhú ló hón làndá so yi. <sup>3</sup> Ká bàn báa mu yí húrun ò o bíniá yan bá-veere, se o lé o bá-fé. Éé ká bàn báa húrun ó o bó yi yannáa, se làndá mía o wán, se o yínáí bá-fé. <sup>4</sup> Lé làa bún síi á minén bío mún karáa. Mi páaníló là a \*Krista bío yi á minén mún ka lè mi húrun, á ho làndá wáa bíniá mía mi wán. Mi bío wáa sá yí vèera ló 6a nǐ-hía tǐahú yi, bèra a na à wa wé sá ho tonló na bío sí le Dónbeenǐ yi. <sup>5</sup> Mu bon, pàhú na á mu bío na yí se poni fù yú ho pànká wa wán, á ho làndá wee wé à mu bè-kora poni búe wén. Á wa sá há ton-kora na wee búen lè mu húmú. <sup>6</sup> Éé ká há làa na ká wán, á wa ka lè wa húrun ho làndá dǎní yi, á wáa yú waten mu bío na á wa lá lé 6a wobáani níi yi. Wa wáa dà à sá à na le Dónbeenǐ yi lè le hácin-finle, lerén mí bæere Hácírí pànká yi, ká wa wáa máa bíni máa bè \*Moyiize làndá yi máa sá máa nanáa le Dónbeenǐ yi.

*Bío nǎn ho làndá bòráa*

<sup>7</sup> Awa, á wa wáa bío mu yén? Ho làndá lée bè-kohó le? Bùéé. \*Làndá lá mía se ì yí zū bè-kohó. Mu bon, ká ho làndá lá yí bí le: «Yí le ù yí lé mi ninza bío,»\* á ì lá máa zún le bún lée bè-kohó. <sup>8</sup> Lé ho làndá á mu bè-kohó bò yi dóráa le síi bío na yí se lè mí síiwà bàn wéró poni mií. Làndá lá mía, se bè-kohó mún mía. <sup>9</sup> Bío á ì fù yí zū ho làndá, á ì yí wi lua. Ká bío ho làndá bò, á mu bè-kohó 6èn yú ho pànká, <sup>10</sup> á ì wáa ká mu húmú. Lé bún te bío á ho làndá na lá à wé á ì yí le mukānǐ, lé hón á à dé mi mu húmú yi. <sup>11</sup> Mu bon, mu bè-kohó bò ho làndá yi á khà mi yáara.

<sup>12</sup> Ká ho làndá hón wee ce, á bío bò henía mún wee ce, á téréna, á se. <sup>13</sup> Awa, á lé mu bío na se bíniá wó ínén búero le? Bùéé! Éé ká mu bè-kohó màhá dǐn mu bío na se wán á 6óráa mi. Lé bún wa zūnanáa le mu bè-kohó yí se làa sòobéé, á mún zūnanáa mu bè-kohó sūnsūmámu bío le Dónbeenǐ bò henía pànká yi. <sup>14</sup> Mu bon, wa zū le ho làndá hón lé le Dónbeenǐ bò ho le Dónbeenǐ mu Hácírí pànká yi. Ká ínén wón lé o nùpue, pànká mía mií. I ka lòn wobá-nǐ na 6a yèéra mu bè-kohó yi.

*O nùpue á mu bè-kohó pànká wi wán*

<sup>15</sup> Ho tǐiá poni, bío á ì wee wé á ì 6èntǐn yí zū nùhú: Bío á ì wi à ì wé á ì yí máa wé, ká bío á ì jina, bún lé bío á ì màhá wee wé. <sup>16</sup> Ká ì háa wee wé bío á ì yí wi à ì wé, se ì tà le ho làndá se. <sup>17</sup> Awa, se bío á ì wee wé ká á yí ló mií, ká lé bío mu bè-kohó yú ho pànká ì wán. <sup>18</sup> Mu bon, ì zū le mu bío na se wéró pànká mía mií. I wee wé le ì wé mu bío na se, ká ho pànká na á ì wé làa bú lé háa mía. <sup>19</sup> Bío se na á ì wi à ì wé á ì yí máa wé, à mu bío na yí se na á ì yí wi à ì wé, bún lé bío á ì màhá wee wé. <sup>20</sup> Ká ì wee wé bío á ì yí wi à ì wé, se bún wáa yí ló mií. Lé mu bè-kohó na yú ho pànká ì wán á mu ló yi.

<sup>21</sup> Lé bún bío yi á ì zūnanáa bío kà: Hen ká ì le ì wé mu bío na se, à bío yí se lé bún à ì día ká ì wé. <sup>22</sup> Le Dónbeenǐ làndá à ínén ì bæere síi wee wa bío yi. <sup>23</sup> Éé ká bè-veere búí màhá wi, bún 6èn wee fi làa bío á ì tà bío. Mu wee wé mi lè mu bè-kohó bío na wi mií kàsó níi. <sup>24</sup> A háa 6èn lée yéréké wee sá mií! Yí màhá à kǎní mi mu nǐ-hínmu mu yi lé o yén coon? <sup>25</sup> Éé ká mi wa dé le Dónbeenǐ bǎrákà o Yeesu \*Krista na lé wa Nùhúso pànká yi.

\* 7:7 Mi loí Léro vǎahú (Exode) 20.17; Làndá zéeníló vǎahú (Deutéronome) 5.21



Awa, † hácírí yi, á le Dónbeenĩ lándá pánká wi † wán. Ká há sǎnía dǎní yi, á mu bè-kohó bèn pánká wi † wán.

## 8

### *Le Dónbeenĩ Hácírí wee wé ò o nùpue jùhũ lé*

<sup>1</sup> Há laà na kà wán á bǎ wǎa páanía là a Yeesu \*Krista, bán júná máa sí. <sup>2</sup> Mu bon, le Dónbeenĩ Hácírí, ðio wee na le mukǎní o nùpue yi o páaníló là a Krista bǐo yi, á kǎnía mi mu bè-kohó bǐo lè mu húmú níi yi. <sup>3</sup> O \*Mǎyíize lándá lá yí dà máa wé bǔn, lé bǐo ǎa nùpua yídàmu tun mu wéró wǎhũ.  $\epsilon\epsilon$  ká le Dónbeenĩ wó mu. Le nǎn mí za ó o ǒueé lá há sǎnía lè ǎa bè-kora wérowà bǐo, á léraráa ǎa júná mu bè-kora níi yi. Lé ká síi le Dónbeenĩ wó á ǒráa mu bè-kora jùhũ, bǔn na lá wee yí ho pánká ǎa nùpua wán. <sup>4</sup> Le Dónbeenĩ wó ká síi bèra a na à wa dǎn wé bǐo ho lándá le wa wé à mu jii sí, warén na yí máa wé bǐo wa sía wee vá yi na yí se, à wa wee wé bǐo sí le Dónbeenĩ Hácírí yi. <sup>5</sup> Mu bon, bǎa wee ǒua mítén héha làa bǐo sí ǎa yi na yí se, bán yilera bò bǐo sí ǎa yi wán. Ká bǎa wee ǒua mítén làa bǐo le Dónbeenĩ Hácírí le ǎa ǒuaráa mítén, bán yilera bèn bò bǐo sí le Hácírí mu yi wán. <sup>6</sup> Yǎa wee ǒua mítén héha làa bǐo sí a yi, wón lá mu húmú wǎhũ. A yǎa wee bè bǐo le Dónbeenĩ Hácírí le o wé yi, wón bèn lá le mukǎní na máa vé lè ho héerà wǎhũ. <sup>7</sup> Lé bǐo á bǎa wee ǒua mítén héha làa bǐo sí ǎa sǎnía yi, bán lé le Dónbeenĩ zúkúsa. Ba yí máa wé bǐo le Dónbeenĩ lándá le ǎa wé. Ba yǎa yí dà mu máa wé húúu. <sup>8</sup> Bǎa wee ǒua mítén héha làa bǐo sí ǎa yi, bán bǐo yí dà máa wé sí le Dónbeenĩ yi.

<sup>9</sup>  $\epsilon\epsilon$  ká minén bán yí máa ǒua mítén làa bǐo sí mi sǎnía yi. Mi wee wé bǐo le Dónbeenĩ Hácírí le mi wé, lé bǐo le Hácírí mu wi mia. Hen ká a Krista Hácírí\* mía nùpue na yi, se wón ǒanso bǐo yí sǎ a yi. <sup>10</sup>  $\epsilon\epsilon$  ká a Krista wi minén yi, á mi yú le mukǎní le Dónbeenĩ Hácírí pánká yi, lé bǐo mi térénna le Dónbeenĩ yahó. Mi ì hí bǔn bon, <sup>11</sup>  $\epsilon\epsilon$  ká le Dónbeenĩ na vènía o Yeesu á Hácírí wi mia, á lerén na vènía o Krista mu á mún ñ na le mukǎní mi sǎnía yi le Hácírí mu na wi mia pánká yi, hǎn sǎnía so na bǐo sǎ mu húmú yi.

<sup>12</sup> Wàn zàwa lè wàn hínni, bǐo lé há kǐkǎa wa wán lé à wa wé bǐo sí le Dónbeenĩ yi, ká yínǎí à ǒua waten héha làa bǐo sí wén. <sup>13</sup> Ká mi wee ǒua mítén héha làa bǐo sí mia, á mi ì hí.  $\epsilon\epsilon$  ká mi khú mi kùrú síi bǐo wéró yi le Dónbeenĩ Hácírí pánká yi, á mi ì keń le mukǎní yi.

<sup>14</sup> Mu bon, bǎa le Dónbeenĩ Hácírí wee dí yahó, bán ǒúenǒúen lé le Dónbeenĩ zàwa. <sup>15</sup> Le Hácírí na mi yú máa wé mia làa wobáaní, le máa dé zǎníi mia. Le wee wé mia lè le Dónbeenĩ zàwa, á wa dà wee veráa le le «Abaa.» Mu kúará le: † Maá. <sup>16</sup> Le Dónbeenĩ Hácírí mí beere yǎa wee bǐo mu wéréwéré wa sía yi le wa lé le Dónbeenĩ zàwa. <sup>17</sup> Awa, á bǐo wa lé le Dónbeenĩ zàwa, á há kǎa na le dó mí jii le mí ì na mí zàwa mu yi á bǐo mún sǎ warén yi. Wa à páaní há yi là a Krista. Mu bon, ká wa tà wee páaní le lònbee yi làa wo, á wa mún khíi páaní a cùkú yi làa wo.

### *Le Dónbeenĩ wi à ǎa nùpua keń le cùkú yi*

<sup>18</sup> Le lònbee lè mí síiwà na wee yí wén ho zuia á yí dà máa tèé lè ho cùkú na wa khíi yí le Dónbeenĩ cǎn. <sup>19</sup> Mu bon, mu bǐo ǒúenǒúen na le Dónbeenĩ léra á síi vá làa sòobéé wee lòní bǐo le Dónbeenĩ khíi zéenínaa bǎa lé le zàwa. <sup>20</sup> Mu bon, mu bǐo ǒúenǒúen á wi ho pánká na bǐo jùhũ mía níi yi. Yínǎí munén màkóo kera mu yi, yǎa léra mu lé yǎa wó mu. †  $\epsilon\epsilon$  ká ho dé mí síi lòní á jùhũ pá wi mu bǐo mu cǎn. <sup>21</sup> Le Dónbeenĩ khíi fé mu bè-lénnii ǒúenǒúen

\* **8:9** O Krista Hácírí na bǐo bǎa hen dén lè le Dónbeenĩ Hácírí ǒúenǒúen léé dà-kéní. † **8:20** Mi loń Bǐo jùhũ ǒúenii vǎahũ (Genése) 3.17

ho yáaró pànká na mu wi níi yi lòn wobá-níi níi yi, á mu ù kéń míten, á à kéń ho cùkú yi làa bío le Dónbeení zàwa wiráa míten bío síi. <sup>22</sup> Mu bon, wa zū le hàrí lòn zuia á mu wee jinika là a háa na sání wee búe bío síi. <sup>23</sup> Ká mu màhá yínǎí mu bè-lénna mu mí dòn wee jinika. Warén na yú le Dónbeení Hácírí vó, dén na lé le nín-yání bè-hānii, warén mún wee jinika á pannáa bío le khíi màjá à lén wa júná, à zéení le wa lé le zàwa. <sup>24</sup> Wa fera bún bon. Ká wa fenló mu màhá lée bío na wa dó wa sía wee lòní. Éε ká a nùpue hía mǎn mu bío na ó o wee lòní, se bún bío so ó o máa bíní máa lòní. Mu bío na ó o nùpue yío wi wán ó o so tǐn bíní ì lòní le? <sup>25</sup> Éε ká wa dó wa sía wee lòní bío wa yío mía wán, se wa há wa sía wee lònínáa mu.

<sup>26</sup> A le Dónbeení Hácírí mún wee séení wɛn, lé bío wa lé 6a yídàwa le Dónbeení bío dǎní yi. Mu bon, wa yí zū bío wa à floráa. Lé bún te bío le Hácírí mu wee fio wa bío yi là há jinikaa na bío yara yí dà máa zéení. <sup>27</sup> A le Dónbeení na wee mi bío khíina zoó wi há sía yi, dén zū bío le Hácírí wi le fio. Mu bon, le Hácírí mu wee fio bío dá mí sía le Dónbeení yi bío yi. Le wee wé mu làa bío le Dónbeení le mu koráa.

<sup>28</sup> Le Dónbeení wee wé à mu bío búenbúen wé ho cúnú bío bío wa le cǎn, bán na le hueekaa làa bío le lon làa bū. <sup>29</sup> Mu bon, le Dónbeení fera hueeka 6a, á le mún fera lon à le wé à 6a 6onmín lè le za, bèra a na à wón wé 6a zà-kúii kíleso. <sup>30</sup> Bán na le Dónbeení fera le mí ì wé bío ká síi á le mún von, á bío le von á le mún wó á 6a téréna le yahó, á bío le wó á 6a téréna le yahó á le mún wó á 6a yú le cùkú.

### *Le Dónbeení waminí bío*

<sup>31</sup> Bío wa yáá wǎa à bíní ì bío lé mu yén? Bío le Dónbeení wi làa wɛn, á yía dà à sánsá wɛn lé o yén? <sup>32</sup> Le Dónbeení na yí pǎ mí za húmú, à le tà nǎn wo ó o húrun wa búenbúen bío yi, á so máa na mu bío búenbúen wɛn máa bè mí za mu wán le? <sup>33</sup> Nùpue na dà à bàká bío le Dónbeení hueekaa yi wón mía. Lé bío le Dónbeení wó á 6a téréna le yahó. <sup>34</sup> Nùpue na wǎa dà à síiní 6a júná wón mía. Lé bío ó o \*Krista húrun. Mu yáá yínǎí bún mí dòn, o vèera, á wi le Dónbeení nín-tíání, á wee fio le yi wa bío yi. <sup>35</sup> Lée wée dà à fáa wɛn o Krista na wa wɛn níi yi? Lé ho yéréké na wé sá a nùpue yi lée, tàá lé le yidèère? Tàá lé bío 6a nùpua wee beé wa lò bío yi le? A lé le híni lè mu khemu lée, tàá lé mu bío na dà wee dé le 6óoní. Tàá lé mu húmú le? <sup>36</sup> Mu ù wé wɛn làa bío mu túararáa le Dónbeení bíoní vūahǔ yi: «Lé únén Dónbeení bío yi á wa wee zàanínáa wa mukání làa wizooní búenbúen. Ba nùpua wee lá wɛn lòn pia na 6a wà vaá búe.» <sup>37</sup> Éε ká mu búenbúen yi, á warén lé bío lé 6a san-báa binbirí o Krista na wa wɛn pànká yi. <sup>38</sup> Í láa mu yi binbirí le mu húmú, lè ho kéń le mukání yi, lè le Dónbeení tonkarowà na ho wáayi, lè há pànkáwá búenbúen, làa bío há làa na ká wán, làa bío khíi wé, <sup>39</sup> lè ho wáayi pànkáwá, làa hía ho tá yi, lè mu bè-lénna búenbúen, á dèe woon yí dà máa fáa wɛn le Dónbeení waminí na le dǐn wa Núhúso Yeesu Krista wán zéení làa wɛn níi yi.

## 9

### *O Isirayεele nǐpomu bío sǎ le Dónbeení yi*

<sup>1</sup> Í ì mí ho túiá poni, í máa fí sabéré lé bío á í bío sǎ a \*Krista yi. A le Dónbeení Hácírí mún wee zéení mu wéréwéré í síi yi le bío á í ì bío á bon. <sup>2</sup> Í yi wee dè làa sòobéε, á lò wee be mu bío yi. <sup>3</sup> Mu bon, ínén í bæere lá à fan le le Dónbeení dánkání mi, à í là a Krista fáa mín yi ká bún lá dà à séení wán zàwa lè wán hínni na làa mi lé ho síi kéní bío yi. <sup>4</sup> Ba lé o \*Isirayεele nǐpomu. Le Dónbeení wó 6a lè mí zàwa, á zéení mí cùkú làa ba, á bò le páanii lè mí síiwà làa ba. Le

nɔn ho làndá ɓa yi, á zéenia ɓio ɓa wé è ɓàaani làa de làa ba. Le dó mí jii nɔn ɓa yi ɓio cèrɛɛ dání yi. <sup>5</sup> Lé ɓarén lé o \*Abarahaamu là a \*Izaaki là a \*Zakoobu mɔnmàniá, á mu nɔpomu dání yi, á lé ɓarén ɓàn sɔ́ ó o Krista mún ɓueé ton yi, wón na wi mu ɓio ɓúenɓúen jùhú wán, á lé le Dónbeenɩ, á le khòonii ɓio sá yi fɛɛɛ. \*Amiina.

### *Bia lé o Isirayɛɛle nɔpomu binbirɩ*

<sup>6</sup> Bɩn wee zéeni le ɓio le Dónbeenɩ dó mí jii le mí ì wé á le so khú yi le? Bùeé. Ɛɛ ká bia ɓa wee ve làa Isirayɛɛle zàwa yínɔ́n bán ɓúenɓúen lé ɓia lé o zàwa binbirɩ. <sup>7</sup> O o Abarahaamu zàwa mún yínɔ́n bán ɓúenɓúen lé ɓia lé o zàwa binbirɩ. Mu bon, ɓio ká lé ɓio le Dónbeenɩ ɓia nɔn o Abarahaamu yi: «Ba zàwa na á ì dó ì jii le ì na foñ, lé o Izaaki á ì ì dɩn wán á fo ò yíràa ɓa.»\* <sup>8</sup> Bɩn wee zéeni le o Abarahaamu zàwa na ó o ton ɓúenɓúen yínɔ́n Dónbeenɩ zàwa. Bia lé le zàwa lé ɓia le Dónbeenɩ dó mí jii ɓio yi, na lé o Abarahaamu mɔnmàniá. <sup>9</sup> Mu bon, há jii-cúa na ká lé há le Dónbeenɩ mà á dóràa mí jii: «Lóhó ló tíkà ká ì ɓini ì ɓuen ù cón ká mɩn háa Sara ton o za ɓáa.»† <sup>10</sup> Bɩn pá yínɔ́n mu mí dòn. O Erebekaa mún ton ɓa hénbénì le wán maá Izaaki. <sup>11-12</sup> Páahú na ɓa yàa dɩn yí ton yi á yí wó ɓio se làa ɓio yí se, á le Dónbeenɩ ɓia ɓio ká: «O kɩnleso á à wé o fɛɛso ton-sá.»‡ Le Dónbeenɩ ɓia ɓɩn bèra a na à ɓio le le mí ì wé à wé à lén. Le wee hueeka ɓa nùpua làa ɓio sɩ le yi. Mu yí máa lé ɓa nùpua wára yi, ká mu wee lé lerén na wee ve ɓa yi. <sup>13</sup> Làa ɓio mu túararàa le Dónbeenɩ ɓionɩ vùahú yi ká sii: «O wara a Zakoobu ò o día a Ezayuu.»§

### *Le Dónbeenɩ le mí ì wee ɓio na à le wé mu*

<sup>14</sup> Awa, á ɓɩn kúará lé mu yén? Mu so wee zéeni le le Dónbeenɩ yí téréna le? Bùeé dé! <sup>15</sup> Mu bon, ɓio ká lé ɓio le ɓia nɔn o \*Mɔyiize yi: «Ì le ì wé hii làa nùpue na, à ì wé le le ɓànsò. Ì le ì zúrɩ nùpue na màkárí à ì zúrɩ ɓànsò màkárí.»\* <sup>16</sup> Bɩn wee zéeni le yínɔ́n ɓio ɓa nùpua wee cà mu, tàá ɓio ɓa wee jii mí lò ɓio yi. Ká le Dónbeenɩ na wee wé le hii lé dɩo mu wee lé yi. <sup>17</sup> ɓio ká lé ɓio ɓia le Dónbeenɩ ɓionɩ vùahú yi: «Ì dó fo le ho \*Ezipite kɔ́hú ɓéɛ bèra a na à ì dànló ɓio zúrɩ, à ì yèni mún lé ho dímíná ɓúenɓúen yi.»† <sup>18</sup> Lé ɓɩn nɔn ká le Dónbeenɩ le mí ì zúrɩ nùpue na màkárí, à le zúrɩ ɓànsò màkárí. Le le mí ì wé ò o nùpue yi ti, à le wé à ɓànsò yi ti.

<sup>19</sup> Ká lé ɓɩn mu karàa, jún-sɩ ó o ɓúí á à tùa miɩ le lée webio nɔn le Dónbeenɩ mu pá wee zàráa le ɓa nùpua? Mu bon, yia dà à pí ɓio le Dónbeenɩ le mí ì wé wón mía. <sup>20</sup> Nùpue so dà à pí ɓio le Dónbeenɩ le mí ì wé le? Dà-míni so dà à tùa yia má le yi le lée webio nɔn ó o má mi ká le? <sup>21</sup> O sɩ-mí so yí dà máa mí ho córó làa ɓio ó o sɩ vá yi le? O le mí ì mí dèɛ na ɓio jùhú wi làa sòobéɛ, tàá dɩo ɓio jùhú tà mía le ho córó mu, ò o mí.

<sup>22</sup> Awa, le Dónbeenɩ wi le zéeni le mí sɩi wee cɩ, á wi le zéeni mí pànká. A le jòn pá ná mí yi làa sòobéɛ ɓia le sɩi wee cɩ yi ɓio yi, na ɓio sá ho yáaró yi. <sup>23</sup> Ká le màhá mún wi le zéeni mí cùkú beenɩ làa ɓia le zúna màkárí, bán na le fèra wíokaa à ɓa kɛ́n le cùkú beenɩ mu yi. <sup>24</sup> Bán sowaso lé warén. Le von wen lera ɓa \*zúifùwa làa ɓia yínɔ́n ɓa zúifùwa tìahú. <sup>25</sup> ɓio ká lé ɓio le Dónbeenɩ ɓia mí jii-cúa fɛɛro Ozee vùahú yi:

«Bia lá yínɔ́n ì nɔpomu

á ì wé è ve le ì nɔpomu.

Mu nɔpomu na á ì lá yí wa,

\* **9:7** Mi loñ ɓio jùhú ɓúeenɩ vùahú (Genèse) 21.12 † **9:9** Mi loñ ɓio jùhú ɓúeenɩ vùahú (Genèse) 18.10, 14 ‡ **9:11-12** Mi loñ ɓio jùhú ɓúeenɩ vùahú (Genèse) 25.23 § **9:13** Mi loñ Malasii vùahú 1.2-3 \* **9:15** Mi loñ Léro vùahú (Exode) 33.19 † **9:17** Mi loñ Léro vùahú (Exode) 9.16

á ì wǎa wań làa sòobéε.

<sup>26</sup> Hen na 6a lá wé le:

«Mi yínǎń ì nípomu»,

á 6a wée ve mia yi lè

le Dónbeenĩ na wi fεεε zàwa.»†

<sup>27</sup> O ñi-cúa fεero \*Ezayii wón 6èn bía bïo kà pónpón o \*Isirayεele nípomu dǎńi yi: «Hàrí ò o Isirayεele nípomu wé boo lè mu yámú ñumu ñii hònlè bia bïo síi, á 6a sǎn-kéní mí dòn lé bïa á à fen. <sup>28</sup> Mu bon, bïo ó o Nùhũso bía le mí ì wé o ò wé fùafùà ho tá wán.»§ <sup>29</sup> Làa bïo ó o Ezayii mu mún pá fèra bïaràa bïo kà:

«Le Dónbeenĩ na dà mu bïo búenbúen

lá yí ká bïa wa nǎnkǎni can yi,

se wa bïo lá à kεń

lè ho Sodǎumu lóhó bïo síi,

wa bïo lá à 6onmín

lè ho Komǎore lóhó bïo síi.»\*

### *Le Dónbeenĩ wee wé à 6a nùpua téréń le yahó*

<sup>30</sup> Awa, á bïo wa wǎa à bïo lé mu yén? Bïa yínǎń 6a \*zúifùwa na yí cà à 6a téréń, á le Dónbeenĩ wó á 6a téréńna le yahó 6a síadéro le yi bïo yi. <sup>31</sup> O \*Isirayεele nípomu bán 6èn lá wi 6a ñin ho làndá wán à téréńnáa le Dónbeenĩ yahó á mu yí wó yí yú. <sup>32</sup> Lée webio nǎn 6a yí wóràa mu yí yú? Lé bïo 6a yí cà à 6a téréń le Dónbeenĩ yahó lè 6a síadéro le yi, à 6a wi 6a téréń le yahó lè hǎ wára na 6a wee wé. Á 6a kǎkǎna le huee na wee wé ò o nùpue lùwá wán.

<sup>33</sup> Làa bïo mu túararàa le Dónbeenĩ bíonĩ vǎahũ yi:

«Mi loń, ho Sion lóhó yi,

á ì bàrá le huee

na wee kǎkǎn wán,

ho búaa hó na wee lùwá a nùpue.

εε ká yǎ màhá dó mí síi ho yi,

á 6ànso máa ñiyi.»†

## 10

### *Ba zúifùwa làa bïa yínǎń 6a à bïo sǎ a Nùhũso yi*

<sup>1</sup> Wán zàwa lè wán hǎnni, bïo wi ì síi yi làa sòobéε na á ì wee fïo le Dónbeenĩ cǎn 6a \*zúifùwa dǎńi yi, lé 6a kǎńíló bïo. <sup>2</sup> Mu bon, ì dà à bïo mu 6a ñii le 6a 6èntǎn henía le Dónbeenĩ bïo làa sòobéε, εε ká mu yara binbirì á 6a yí zũ. <sup>3</sup> Bïo le Dónbeenĩ wee wé ò o nùpue téréń le yahó á 6a yí zũ, á 6arén mítén wi 6a cà bïo 6a à wé ká 6a à téréń le yahó. Lé ká síi á 6a pǎnáa bïo wee wé ò o nùpue téréń le Dónbeenĩ yahó. <sup>4</sup> Mu bon, lé o \*Krista nǎn ó o \*Mǎyiiize làndá bèró bïo ñii sùráa, bèra a na à bïa búenbúen na wee dé mí sía o Krista mu yi, à bán téréń le Dónbeenĩ yahó.

<sup>5</sup> Bïo ó o Mǎyiiize bía ho làndá na wee wé ò o nùpue téréń le Dónbeenĩ yahó dǎńi yi lé bïo kà: «Yǎa wee wé bïo ho làndá bò henía wón yǎo á à wé lua ho pànká yi.»\* <sup>6</sup> Le síidéro o Krista yi dǎńi yi na wee wé ò o nùpue téréń le Dónbeenĩ yahó á bïo kà lé bïo bía: Yí bïo ù síi yi le «lé o yén á à yòo ho wáayi?» Mu wee zéení le lé o yén á yòo wé ó o Krista 6ueé lii. <sup>7</sup> Mún yí bïo ù síi yi le «lé o yén á à lii ho ñi-hǎnbó-lóhó yi?» Mu wee zéení le lé o yén á líi vèení a Krista 6a ñi-hía tǎahũ.

† **9:26** Mi loń Ozee vǎahũ 2.1-3, 25    § **9:28** Mi loń Ezayii vǎahũ 10.22-23    \* **9:29** Mi loń Ezayii vǎahũ 1.9; Bïo ñúhũ búεεńii vǎahũ (Genèse) 19.23-28    † **9:33** Mi loń Ezayii vǎahũ 28.16    \* **10:5** Mi loń Levii nùwá vǎahũ (Lévitique) 18.5

<sup>8</sup> Ká bïo kà lé bïo bía: «Le bïonî bueé bó fon. Dén bïonî so lé ðïo wee zéeni le siidéro o Krista yi bïo.»† Lé lerén bïonî mu á wa wee bue. <sup>9</sup> Ká fo tà bía wéréwéré le o Yeesu lé o Núhúso, ká fo dó ũ sîi binbirî le le Dónbeenî vèniá wo léra 6a ni-hía tîahú, á fo ò fen. <sup>10</sup> Mu bon, le sîi na wee dé le Dónbeenî yi binbirî lé bïo wee wé ò o nùpue térén le yahó. Yîa bía mí siidéro o \*Krista yi bïo wéréwéré, wón bânso á le Dónbeenî á à fení. <sup>11</sup> Mu bon, bïo kà lé bïo túara le Dónbeenî bïonî vūahú yi: «Nùpue léee nùpue na dó mí sîi le Dónbeenî yi wón máa nîyi.»‡ <sup>12</sup> Ba \*zúifùwa làa bía yínón 6a zúifùwa á hueekaró mía yi. Ba búenbúen léera o Núhúso ni-kéní yi, wón na wee wé mu tentemu làa bía búenbúen na wee fio mu o cón. <sup>13</sup> Mu bon, bïo kà lé bïo túara le Dónbeenî bïonî vūahú yi: «Nùpue léee nùpue na à ve o Núhúso, ó ò kâní.»§

<sup>14</sup> Εε ká 6a so dà à ve o Núhúso ká 6a yí dó mí sîa wo yi le? A 6a so dà à dé mí sîa wo yi ká a búii yí zéeniá o bïo á 6a yí ná le? A 6a so dà à jí mu ká a búii yí buera mu le? <sup>15</sup> A mu so dà à bue ká a búii yí tonkaa mu bïo yi le? Làa bïo mu túararáa le Dónbeenî bïonî vūahú yi ká sîi: «Bia wee buen lè há bín-tentewá á miló sí-weε bènṭín wi làa sòobéε.»\* <sup>16</sup> Ká 6a búenbúen màhá yí bò le Dónbeenî bín-tente yi. Mu bon, bïo kà lé bïo ó o \*Ezayii bía: «Núhúso, lé o yén yáá dó mí sîi le bín-tente na wa wee bue yi?»† <sup>17</sup> Lé ká sîi á le siidéro le Dónbeenî yi wee lé le bïonî na ó o nùpue wee jí yi, á le bïonî mu lé o Krista bïo bueró.

<sup>18</sup> Awa, le í tùa mia: O \*Isirayεele nîpomu á yí ná le bín-tente mu le? Ba ná le. Bïo kà lé bïo túara le Dónbeenî bïonî vūahú yi:

«Le Dónbeenî bín-tente  
á bènbéra há làa búenbúen.  
Le buera nòn  
ho ðímíná nùpua búenbúen yi.»‡

<sup>19</sup> Le í wíoka tùa mia: A lé o Isirayεele nîpomu yí zūna mu kúará le? Awa, á bïo kà lé bïo ó o \*Moyiize fèra bía mu dání yi:

«Í ì wé á bía yínón í nîpomu  
á mi ì dí lè le yandee.  
Í ì wé á mi sîa á à cî  
mu nîpomu na hácirí mía yi.»§

<sup>20</sup> Le \*Dónbeenî nî-cúa fεero Ezayii yáá henía mí sîi ò o bía bïo kà:

«Bia lá yí máa cà mi  
á yú mi.

Bia lá yí máa fio dèε í cón  
á í zéeniá lè íten.»\*

<sup>21</sup> Ká a Isirayεele nîpomu dání yi, á le Dónbeenî nî-cúa fεero Ezayii pá bínía le le Dónbeenî bía bïo kà: «Làa wizooní búenbúen ká í wee dá í níi ve o Isirayεele nîpomu na yí máa bè í bïonî yi, à 6a káa.»†

## 11

### *Le Dónbeenî yí pá a Isirayεele nîpomu bïo*

<sup>1</sup> Awa, le í tùa mia: Le Dónbeenî pá a \*Isirayεele nîpomu le? Bùee dé! Lé bïo á ínén mún lé 6a ni-kéní, á lé o \*Abarahaamu mònmaníi. Í ló a Bēnzamεε nùwā bân zî-júhú yi. <sup>2</sup> Le Dónbeenî nîpomu na le fèra hueekaa á le yí pá. Mi bíní leéka le Dónbeenî bïonî vūahú bïoní na ká bïo, háa ó o nî-cúa fεero \*Elii mà nòn le Dónbeenî yi ká a sîi yí wan o Isirayεele nîpomu bïo na 6a wó yi. O

† 10:8 Mi loñ Lándá zéeniá ló vūahú (Deutéronome) 30.12-14 ‡ 10:11 Mi loñ Ezayii vūahú 28.16

§ 10:13 Mi loñ Zowεεle vūahú 3.5 \* 10:15 Mi loñ Ezayii vūahú 52.7 † 10:16 Mi loñ Ezayii

vūahú 53.1 ‡ 10:18 Mi loñ Lení vūahú (Psaumes) 19.5 § 10:19 Mi loñ Lándá zéeniá ló vūahú

(Deutéronome) 32.21 \* 10:20 Mi loñ Ezayii vūahú 65.1 † 10:21 Mi loñ Ezayii vūahú 65.2

le: <sup>3</sup> «Núhúso, ũ ji-cúa fεerowà á 6a 6ó. Ũ muini yεení lùà á 6a fù. Lé ínén í dòn ká, á ínén 6a mún wi 6a búe.»\* <sup>4</sup> A bio kà lé bïo le Dónbeenï bïa nòn wo yi: «Ba báawa muaaseé hènun á ï ká lè ïten. Bán yí búrá le dofiní na 6a le Baale yahó á yí búaanía le.»† <sup>5</sup> Mu mún ka kà síi ho zuia. Le Dónbeenï sáamu bïo yi, á 6a sǎn-kení lé bïa le léra. <sup>6</sup> Lé le sáamu bïo yi á le hueekaaráa 6a, ká yínǎn bïo 6a wó bïo yi. Ká bǔn mía se le sáamu wáa yínǎn sáamu.

<sup>7</sup> Léee webio á mu wee zéeni? Mu wee zéeni le bïo ó o Isirayεele nïpomu lá wee cà á 6a yí yú. Bïa le Dónbeenï hueekaa lé bïa yú mu. Ká bïa ká bán yiwa wáa tunka. <sup>8</sup> Mu bon, bïo kà lé bïo túara le Dónbeenï bíonï vūahú yi:

«Le Dónbeenï wó á 6a háciira mía.

Le wó á hàrí lòn zuia  
à 6a yí dà máa mi,  
á yí dà máa jí bïo.»‡

<sup>9</sup> O \*Daviide mún bía bïo kà:

«Le 6a bè-dínii wé lòn dádá,  
lòn kǎhú na 6a à tè yi,  
à bïo ko làa ba à sá 6a yi.

<sup>10</sup> Le 6a wé 6a muiiwà,  
à yí bǎn yí mi dèe.

Nì le lònbee 6a júná yi.»§

<sup>11</sup> Awa, le ï túa mia: Mi wee leéka le lé 6a \*zúifùwa lùwá á mu vóráa le? Bùee dé! εε ká lé 6a wékheró pánká yi á hǎ síiwà na ká nùpua bò yi feraráa. A bǔn lé bïo dó le yandee 6a zúifùwa mu yi. <sup>12</sup> Ba wékheró wó á ho ñmíná nùpua yú mu bè-tentewà le Dónbeenï bïo ñnǎn yi. A bïo 6a khon ho kǎníló yi wó á bïa yínǎn 6a zúifùwa yú mu bè-tentewà le Dónbeenï bïo ñnǎn yi. Bǔn wee zéeni le ká 6arén zúifùwa hǎa tà ho kǎníló bïo, á mu bè-tentewà mu á à wíoka à dé wán.

### *Le vǐndèe na ló miten làa ñño 6a fá bïo*

<sup>13</sup> Hǎ laà na kà wán, á minén na yínǎn 6a \*zúifùwa lé mia á ï wee bíoráa. ï lé o Yeesu tonkaro bïa yínǎn 6a zúifùwa cǎn, á ï síi wan ho tonló mu bïo yi. <sup>14</sup> ï wi à mu yandee zo wán síi nùpua na lé 6a zúifùwa à kǎnínáa 6a ñi-dòndáa. <sup>15</sup> Mu bon, bïo le Dónbeenï jàana 6a bǎnía, á bǔn wó á ho ñmínáa làa de bǎnía sí. Awa, ká le Dónbeenï bǎnía tà 6a bïo, á bǔn so máa kεn lè 6a húrun vèera le? <sup>16</sup> Ká ho ñnǎn bè-yáa bïo sǎ le Dónbeenï yi, se hǎa ká búenbúen bïo mún sǎ le yi.\* Ká le vǐndèe naní bïo sǎ le Dónbeenï yi, se le 6àn lakara bïo mún sǎ le yi. <sup>17</sup> O \*Isirayεele nïpomu ka lòn oliivewa vǐndèe na fá, á 6a kúiora lakara búu. Ũnén na yínǎn o zúifù ka lòn oliivewa vǐndèe na ló miten lakahó á 6a séra búee cεera hǎ oliivewa vǐndèe na fá yi, á ho lakahó mu bò yi wee yíráa dén yuaamu. <sup>18</sup> Lé bǔn nòn á fo yí ko à ũ yòoní ũten, à zùan bïa ka lòn lakara na 6a kúiora yi. Fo ò yòoní ũten le we? Yínǎn ũnén nòn á hǎ naní yïo wi luaráa, hǎ naní lé hǎa nòn á ũnén yïo wi lua.

<sup>19</sup> Nún-sí fo dà à bío: Hǎ lakara mu kúiora bèra a na à ínén ñnǎn cεé. <sup>20</sup> Mu bon, 6a ka lòn lakara na kúiora, lé bïo 6a yí dó mí sía le Dónbeenï yi. Ũnén 6a 6èn cεera, lé bïo ũ dó ũ síi le Dónbeenï yi. εε ká ũ màhá pa ũten bïo, yí yòoní ũten mu bïo yi. <sup>21</sup> Mu bon, ká le Dónbeenï hǎa wee kúio le vǐndèe na fá lakara, se le mún dà à wé mu 6àn síi lè ũnén. <sup>22</sup> Awa, loñ: Le Dónbeenï wee wé mu tentemu lè 6a nùpua, á le mún jii. Le jii bïa yí máa bè le Dónbeenï mu bíonï yi wán, ká ũnén á le è wé lè mí tentemu ká fo tà bò mu wǎhú. Ká bǔn mía

\* **11:3** Mi loñ Bá-zàwa nín-yání vūahú (1 Rois) 19.10, 14 † **11:4** Mi loñ Bá-zàwa nín-yání vūahú (1 Rois) 19.18 ‡ **11:8** Mi loñ Lándá zéeni ló vūahú (Deutéronome) 29.3; Ezayii vūahú 6.10 § **11:10** Mi loñ Lení vūahú (Psaumes) 69.23-24 \* **11:16** Mi loñ Miló vūahú (Nombres) 15.19-21

á ũnén á le mún ò sèn lòn lakahó. <sup>23</sup> Ká 6a zúifùwa khíi bíníà tà dó mí sía le Dónbeení yí, á le è bíní ò cɛɛ 6a hen na 6a fù wi yí lè ho yahó, mu wéró pànká wi le cón. <sup>24</sup> Mu bon, ũnén wón sí binbirí ka lòn vɛndɛɛ na ló mítén 6àn lakahó. Fo séra á 6ueé cɛéra le vɛndɛɛ na fá yí, ká hón yínɔ́ ũ sí. Ba zúifùwa bán lá lé le vɛndɛɛ na fá 6àn lakara. A 6a bíní cɛ́éró le vɛndɛɛ na 6a ló yí á lònbee máa kɛ́ le Dónbeení cón.

### *O Isirayɛle n̄pomu k̄n̄l̄ó b̄io*

<sup>25</sup> Wàn zàwa lè wàn hínni, b̄io le Dónbeení le mí ò wé na sà yí á ò zéení làa mia, bèra a na à mi yí wé miten lè mu bè-zúr̄miní 6ànsowà: O \*Isirayɛle n̄pomu s̄n-kéní á à d̄in máa zúr̄n b̄io 6úi yara, fúaa ká h̄a sí-viò n̄pua na le Dónbeení hueekaa 6úen6úen yú ho k̄n̄l̄ó wó. <sup>26</sup> B̄in món ó o Isirayɛle n̄pomu màh̄á à k̄n̄í, làa b̄io mu túararàa le Dónbeení bíoní v̄uahú yí: «O k̄n̄l̄ó á à lé ho Sion lóhó yí.

O \*Zakoobu z̄i-n̄h̄ú n̄pua  
p̄l̄ó làa de á le è kh̄íní yí.

<sup>27</sup> Dén lé le páanii na á ínén Dónbeení

á à bè làa ba ká ò séra 6a bè-kora día.»†

<sup>28</sup> B̄io 6a zúifùwa p̄á le b̄in-tente b̄io, á 6a wó le Dónbeení zúkúsa, lé b̄in b̄io yí á minén yúráa ho k̄n̄l̄ó. Ká b̄ia le Dónbeení hueekaa wó lè mí n̄pomu, á le wa 6àn maáwà b̄io yí. <sup>29</sup> Mu bon, le Dónbeení h̄ia h̄n b̄io, à le máa b̄iní fé mu. Le h̄ia von n̄pue na, à le máa b̄iní p̄í 6ànso. <sup>30</sup> B̄io mi yánkaa yí bò le Dónbeení bíoní yí, á h̄a làa na kà wán á le Dónbeení wó le h̄ii làa mia 6a \*zúifùwa p̄l̄ó làa de b̄io yí. <sup>31</sup> Lé làa b̄in á 6arén mún yí bò le Dónbeení bíoní yí h̄a làa na kà wán, bèra a na à b̄io le Dónbeení zúr̄nanáa minén màkárí, à le mún zúr̄n 6arén màkárí làa b̄in b̄io. <sup>32</sup> Mu bon, le Dónbeení día á 6a n̄pua 6úen6úen wee p̄á le bíoní b̄io, à le bè yí b̄iní zúr̄nàa 6a 6úen6úen màkárí.

### *Le Dónbeení dà po mu b̄io 6úen6úen*

<sup>33</sup> Eee! Le Dónbeení b̄io 6úen6úen 6ènt̄in j̄ii sú. Le bè-zúr̄miní lè le b̄io zúr̄l̄ó á j̄ii yí z̄ú. B̄io le le mí ò wé á n̄pue yí dà máa zúr̄n. A mu wéró yara á n̄pue mún yí dà máa zúr̄n. B̄io ká lé b̄io túara le Dónbeení bíoní v̄uahú yí:

<sup>34</sup> «Lée wée dà à zúr̄n o N̄h̄úso yilera?

Lée wée dà le zéení á à na a yí?

<sup>35</sup> A lée wée dà mu b̄io á à h̄a làa wo

ò o bè yí h̄anàa 6ànso?»‡

<sup>36</sup> Lé b̄io mu b̄io 6úen6úen wee lé o cón. Lé orén pànká yí á mu 6úen6úen wiráa, á b̄io s̄a a yí. Le ho cùkú b̄io sí a yí féɛɛ. \*Amiina!

## 12

### *Wa wi le muk̄n-finle yí là a Krista*

<sup>1</sup> Wàn zàwa lè wàn hínni, b̄io le Dónbeení w̄aa zéeníá mí tentemu làa wen ká síi, á ò ò h̄ení b̄io ká làa sòobɛɛ á à na mia: Mi na miten 6úen6úen le Dónbeení yí lòn muiní ȳia ká mi ȳio j̄n̄n wi lua, à b̄io sí le yí, à b̄io wé sí le yí. B̄in lé le 6úaaní binbirí na mi ko mi 6úaaní lè le Dónbeení. <sup>2</sup> Mi yí bè ho d̄ím̄iná b̄iowa na yí se yí, ká mi día le le Dónbeení yèrémá mí hácírí à wé lè le hácírí dà-finle. Lé b̄in á à na ká mi ò zúr̄n b̄io le Dónbeení síi vá yí, b̄in na se, á b̄io sí le yí, á j̄ii tun.

<sup>3</sup> Le Dónbeení s̄amu na le wó làa mi b̄io yí, á ò bío b̄io ká á à na mi 6úen6úen yí: O 6úi yí leéka le mí b̄io j̄n̄h̄ú wi po b̄io ó o b̄io karáa. Ká mi n̄-kéní kéní wé 6ua miten làa b̄io mi b̄io karáa à héha lè mi síadéró le Dónbeení

† 11:27 Mi loñ Ezayii v̄uahú 59.20-21 ‡ 11:35 Mi loñ Ezayii v̄uahú 40.13; Zoobu v̄uahú 41.3

yi, bïo le nɔn pànká mia. <sup>4</sup> Mu bon, o nùpue sánia lée dà-kéní, ká bïo cɛ́kaa mín yi wó há bŭn lé bïo boo, á mu lè mí dà-kéní kéní bè-wénia mún wi mín júná yi. <sup>5</sup> Làa bŭn sii á warén mún boo, ká wa búenbúen lé há sánia dà-kéní wa páaníló là a \*Krista bïo yi. Wa búenbúen cɛ́kaa mín yi, yïa lè mí lahó, yïa lè mí lahó, làa bïo ó o nùpue sánia bïowa cɛ́kaaráa bïo síi. <sup>6</sup> Mu bïo wéró pànká á le Dónbeení nɔn wa nǐ-kéní kéní yi mín júná yi. Yïa le Dónbeení nɔn mí jɪ-cúa fɛ́eró pànká yi, à b̀anso wé wé mu à héha lè le síidéró le Dónbeení yi. <sup>7</sup> Yïa le nɔn ho pànká yi ò o wé séení ba nùpua, à wón wé séení ba. Yïa le nɔn ho pànká yi ò o wé kàrán ba nùpua, à wón wé kàrán ba. <sup>8</sup> Yïa le nɔn ho pànká yi ò o wé hǐi ba nùpua sía, à wón wé hǐi ba sía. Yïa le Dónbeení nɔn ho pànká yi ò o wé há ba nùpua lè mu bïo, à wón wé hén mí yi à hánáa ba. Yïa le nɔn ho pànká yi ò o wé dí ba nùpua yahó, à wón sòobá mítén mu wéró yi. Yïa le nɔn ho pànká yi ò o wé zŭn ba nùpua màkárí, à wón wé wé mu lè le sí-wɛɛ.

<sup>9</sup> Mi le bïo mi wa làa mín à bïo wé ho tŭiá poni. Mi jɪn mu bè-kora, à ca mi kuio mu bè-tente wéró yi. <sup>10</sup> Mi wań mín làa sòobéɛ làa bïo á ba zàwa mín yi ko ba wańnáa mín bïo síi. Mi wé k̀nbi mín, à dé mí sòobéɛ mu yi. <sup>11</sup> Mi ca mi kuio o Núhŭso tonló sáró yi, mi yí dí parí, à wé mu lè mí sía búenbúen. <sup>12</sup> Mi wé zámaka bïo mi dó mi sía wee lòní bïo yi. Mi wé hǐ mi sía le lònbee pãahŭ, à wé fio le Dónbeení yi fɛ́ɛɛ. <sup>13</sup> Mi wé séení mǐn zàwa lè mǐn hǐnni k̀rètŭɛwa làa bïo ba màkóo wi yi. Bia wee làa mi wán á mi wé gua sese.

<sup>14</sup> Mi wé fan mu bè-tentewà à na bia wee beé mi lò yi, mi wé fan bŭn, ká mi wé yí dánkání ba. <sup>15</sup> Bia wé wee zámaka, à mi zámaka làa ba. Bia wé wee wá, à mi wá làa ba. <sup>16</sup> Mi wé mí yilera làa dà-kéní. Mi wé yí yòní mítén, ká mi wé liiní mítén, à tà páaní lè ba nǐ-khenia. Mi yí wé mítén làa bè-zŭrmini b̀ansowà.

<sup>17</sup> Yïa wé wó khon làa mia, à mi yí wé yí khe lè b̀anso. Mi wé wé mu tentemu lè ba nùpua búenbúen. <sup>18</sup> Ká mu dà wee wé, à mi sòobá mítén, à ho héerà k̀rǐ minén lè ba nùpua búenbúen pãahŭ, ká ho b̀an yáaró yí lé mia. <sup>19</sup> Minén na á ï wa làa sòobéɛ, mi wé yí dǐ yúaa mitén, ká mi dé mu le Dónbeení níi yi. Mu bon, bïo ká lé bïo túara le Dónbeení bíonǐ vŭahŭ yi: «Há yúaa dǐró bïo sã mǐi. Yïa ko làa bïo na, á ï wé mu lè b̀anso, lé ïnén Núhŭso Dónbeení bía mu.»\* <sup>20</sup> Mu pá bǐnía túara: «Hen ká ũ zúkúso le hǐni wee búe, à ũ na mu bïo wo yi le o dí. Ká le jɪ-hǎní dà a, à ũ na mu jɪumu wo yi le o jɪ. Ká fo wee wé ká, á mu ù k̀rǐ lòn donfŭaa á fo wee khá bè b̀anso jŭhŭ wán.»† <sup>21</sup> Mi yí le mu bè-kora yí pànká mi wán, ká mi wé wé mu bè-tentewà à yírãa ho pànká mu wán.

## 13

### *Ho pànká ya-díwá lé le Dónbeení bàrà ba*

<sup>1</sup> Ba nùpua búenbúen ko ba wé bè ho pànká ya-díwá bíoní yi. Pànká ya-díwá yí dà máa k̀rǐ ká le Dónbeení yí nɔn mu níi. <sup>2</sup> Lé bŭn nɔn ká yïa pã ba bïo, se b̀anso pã le Dónbeení bïo na le bò. Ká yïa wee wé bŭn se o wee síiní mí jŭhŭ mítén. <sup>3</sup> Yïa wee wé mu bè-tente wón yí ko ò o zŭn ho pànká ya-díwá. Ká yïa wee wé mu bè-kora wón ko ò o zŭn ba. Hen ká fo wi à ũ wé yí zŭn ho pànká ya-díwá, à ũ wé wé mu bè-tentewà, á ba wé è wíoka ũ yèni. <sup>4</sup> Mu bon, ho pànká ya-díwá lé le Dónbeení ton-sáwá ũ séenílò bïo yi. ɛɛ ká ũ b̀en wee wé mu bè-kora, à ũ zŭn, lé bïo le Dónbeení nɔn ho wŭhŭ ba yi à ba bé bia wee wé mu bè-kora. Hen ká ba wee bé b̀anso, se lé le Dónbeení tonló na le k̀aráfáa ba yi á ba wee sá, à zéení làa yïa wee wé mu le le Dónbeení síi wee cǐ b̀anso yi. <sup>5</sup> Lé bŭn nɔn ó o nùpue ko ò o wé wé bïo ho pànká ya-díwá le o wé, bèra

\* **12:19** Mi loń Lándá zéenílò vŭahŭ (Deutéronome) 32.35 † **12:20** Mi loń Wáhio vŭahŭ (Proverbes) 25.21-22



a na à le Dónbeenĩ sii yí cĩ a yi, à mún wé bè mu yi lé bïo ó o zũ le bũn lé bïo téréna.

<sup>6</sup> Lé bũn bïo yi á mi mún ko mi wé sàánínáa ho lànpo. Lé bïo le Dónbeenĩ lé ðio kàràfáa ho tonló mu 6a yi le 6a sá ho sese. <sup>7</sup> Mi ko mi na bïo nùpue na yi, à mi na mu wo yi: Yia bïo lée lànpo, à mi sàání ho wo yi. Bïo ko mu sàání ho pánká ya-díwá yi à mi sàání mu. Yia mi ko mi kònbi, à mi kònbi o. Yia ko làa hézání, à mi hézón wo.

#### *Yia wa 6a nùpua se 6ànso bò le Dónbeenĩ làndá yi*

<sup>8</sup> Mi yí le kee 6úi keĩ mia. Bïo ko mu keĩ mia lòn kee fεεε lé mi waĩmínló. Yia wa mín zàwa lè mín hĩnni, se wón wee wé bïo ho làndá le o wé binbirĩ. <sup>9</sup> Mu bon, hã làndáwá na kà á mi zũ: «Yí wé hã-fé taa bá-fé. Yí 6úe nùpue. Yí ɲuaa bïo. Yí le ũ yĩo lé mi ninza bïo.»\* Hón làndáwá so làa hĩa ká 6úen6úen á ɲii wee sí le bionĩ dà-kéní na kà yi: «Waĩ mi ninza làa bïo á fo waráa ũten bïo sii.» <sup>10</sup> Yia wa mí ninza binbirĩ á máa wé bïo na yí se làa wo. Yia wa mí ninzàwa se wón wee wé bïo ho làndá le o wé binbirĩ.

#### *Mi wa 6ua waten sese à lònínáa o Krista 6uenló*

<sup>11</sup> Mi wa wé làa bũn, sònkú bïo mi yàá zũ ho pãahũ na wa wi yi sũ. Ho pãahũ ðòn à mi fání mí yĩo. Mu bon, hã làa na kà wán á ho kãníló wãa sùarãa làa wen á po pãahũ na wa 6úa wa siadéro o \*Krista yi ɲúhũ. <sup>12</sup> Ho tá ñi-kĩa, hen làa cĩnú ká ho ò tĩ. Awa, á mi wãa le wa día hã wára 6úen6úen na wee wé le tĩbirĩ yi. Mi wa lá mu khoomu tonló sia à sárãa. <sup>13</sup> Mi wa 6ua waten sese lòn nùpua na wi mu khoomu yi bïo sii. Mi yí wa dé waten ho dàndĩnló lè ho ɲa-ɲunló yi. Mi yí wa dé waten ho bá-fénló lè ho hã-fénló yi, à yí dé waten mu koomu yi. Mi yí wa dé waten hã fio lè le yandee yi. <sup>14</sup> Mi le o Nùhũso Yeesu Krista bïo à keĩ mia. Mi yí día le bïo mí sia wee vá yi na yí se à yí pánká mi wán, à mi wé wé bïo sí mia.

## 14

#### *Mi wé yí citi mín ðĩnló bïo yi*

<sup>1</sup> Yia siidéro yí fará yí tĩna sese le Dónbeenĩ yi á mi wé zũn 6uaró, à wé yí wãanĩ bïo ó o wee leéka. <sup>2</sup> Làa bïo sii á 6a 6úi wee leéka le mi dà mu bè-dĩnii 6úen6úen wé è dí, εε ká 6a 6úi na siadéro le Dónbeenĩ yi á yí fará yí tĩna sese bán 6èn lé ho ðĩn-poni mí ðòn 6a wee dí ká hã taa níi ló. <sup>3</sup> A yĩa wee dí mu bè-dĩnii 6úen6úen yí ko ò o zuañ yĩa yí máa là hã taa yi. Làa bũn sii, á yĩa yí máa là hã taa mún yí ko ò o citi yĩa wee dí mu bè-dĩnii 6úen6úen, lé bïo le Dónbeenĩ mún tà wón bïo. <sup>4</sup> Unén lé o yén á à cítirãa o ñi-veere ton-sá? O wó se loo, o wó khon loo, se 6a ɲúhũso lé yĩa á à fεε mu tũiá. O yàá à wé á mu ù wé se, lé bïo ó o Nùhũso pánká wi dà à séení a.

<sup>5</sup> O 6úi cãn á hã wizoonĩ ɲúná wi po mín. εε Ká a 6úi cãn á hã wizoonĩ 6úen6úen lée dà-kéní. Mi ñi-kéní kéní ko mi láa bïo mi wee leéka yi mu ðání yi. <sup>6</sup> Yia le hã wizoonĩ ɲúná wi po mín wee wé mu o Nùhũso bïo yi. Yia 6èn wee dí mu bè-dĩnii 6úen6úen wón mún wee wé mu o Nùhũso bïo yi. Mu bon, o wee dé le Dónbeenĩ bārākà mí bè-dĩnii bïo yi. A yĩa wee dí ho zen-6uahó bïo mí ðòn wón mún wee wé mu o Nùhũso bïo yi. Wón mún wee dé le Dónbeenĩ bārākà. <sup>7</sup> Mu bon, wa tĩahũ á yĩa mukānĩ wi mítén bïo yi wón mía, á yĩa á à hí mítén bïo yi wa tĩahũ wón mún mía. <sup>8</sup> Hen ká wa yĩo wi lua, se lé o Nùhũso á wa yĩo wi lua bïo yi. Ká wa húrun, se lé o Nùhũso á wa mún húrun bïo yi. Awa, á hàrí wa hí loo, à wa yĩo wé lua loo, se wa bïo pá sã a Nùhũso yi. <sup>9</sup> Mu bon, o \*Krista húrun á vèera bèra a na ò o wé bĩa húrun làa bĩa yĩo wi lua Nùhũso.

\* **13:9** Mi loĩ Léro vūahũ (Exode) 20.13-17; Làndá zéeníló vūahũ (Deutéronome) 5.17-21; Lenĩ vūahũ (Psaumes) 19.18

10 Ká ũnén, lée webio nɔn á fo wee cítíráa mìn za tàá mìn hínló? A ũnén bèn, lée webio nɔn á fo wee zùáínáa mìn za tàá mìn hínló yi? Wa búenbúen khíi dín Le Dónbeenĩ yahó á le è cítí. 11 Mu bon, bío kà lé bío túara le Dónbeenĩ bíonĩ vūahũ yi:

«Īnén Núhũso á wi féeεε.

Ho dí mí ná nùpua búenbúen

á à fàrá mí nɔnkórúná wán ĩ yahó,

6a búenbúen á à bío le ĩ lé le Dónbeenĩ bío bon.»\*

12 Làa bún síi, á bío wa nĩ-kéní kéní wó á wa ko wa zéení na le Dónbeenĩ yi.

### *Yi dé mìn za tàá mìn hínló bè-kora wéró yi*

13 A mi wáa yí le wa wé cítí mìn. Bío kà lé bío á mi le mu kεí mi yiwa: Mi yí wé bío búii na à dé mìn za tàá mìn hínló kèrètíεε mu bè-kora wéró yi.

14 ĩ páaníló là a Núhũso Yeesu bío yi, á ĩ zū mu, á mún láa mu yi le mu bío búenbúen wee ce le Dónbeenĩ yahó. εε ká a búii wee leéka le mu búii yí máa ce, se mu bèn yí máa ce b̀anso c̀n.

15 Ká mìn za tàá mìn hínló lò hía wee be ũnén bè-dínii bío yi, se fo wáa yí máa zéení le fo wa a. Yí wé bèra a na à mìn za tàá mìn hínló na ó o \*Krista húrún bío yi à hía ví ũnén bè-dínii bío yi. 16 Bío se minén c̀n á yí ko mu wé à 6a nùpua wé bíni bío mu bè-kohó bío mi d́ni yi.

17 Mu bon, le Dónbeenĩ bá-zàmu bío yí máa zéení bè-dínii tàá bè-ɣunii bío. Mu lé ho térénló, lè ho h́érà, lè h́a zámakaa na le Dónbeenĩ Hácírí wee na.

18 Yia wee sá a Krista tonló làa bún bío síi wón bío á à wé sí le Dónbeenĩ yi, á 6a nùpua mún ñ tà a bío.

19 Awa, á wa ko wa ca wa kuio à wé wé bío á à dé ho h́érà wa p̀ahũ, làa bío wa nĩ-kéní kéní ì wé á wa síadéro le Dónbeenĩ yi á à wíoka à dé wán. 20 Yí loń mu bè-dínii yi à yáaráa le Dónbeenĩ tonló. Mu bon, mu bío búenbúen dà wee dí. εε ká mu bè-dínii na à wé á mi ninza à wé mu bè-kohó bún yí se. 21 Bío se,

lé ũ khí mu bío búenbúen na dà à dé mìn za tàá mìn hínló mu bè-kora wéró yi. Hàrí mu wé taa, tàá dívén ɣuló, tàá bè-vio. 22 Le síidéro na fo yú mu bío mu d́ni yi ũ 6ua ũ dòn le Dónbeenĩ yahó. Yia síi yí máa kán wo bío á b̀anso wee 6ua lè míten d́ni yi, wón ɣúhũ sí. 23 Ká yia síi wee kán wo o bè-dínii búii d́ni yi, se wón b̀anso ɣúhũ sú, lé bío ó o yí máa wé mu à héha lè mí síidéro le Dónbeenĩ yi. Bío lée bío na yí máa wé héha lè le síidéro le Dónbeenĩ yi, bún lée bè-kohó.

## 15

### *Wa ko wa wé h́i wa sía*

1 Warén na síadéro le Dónbeenĩ yi fàrá tina ko wa wé h́i wa sía bíi síadéro yí fàrá yí tina bío yi. Wa yí ko wa wé wé bío sí wεn. 2 Wa nĩ-kéní kéní ko wa wé wé bío sí wán zàwa lè wán h́inni yi, na à séení 6a, bèra a na à 6a síadéro le Dónbeenĩ yi va lè ho yahó. 3 Mu bon, o \*Krista yí wó bío sí a yi, 6ueé. Bío kà lé bío bíi le Dónbeenĩ bíonĩ vūahũ yi: «H́a bín-kora na 6a nùpua bíi nɔn ũnén Dónbeenĩ yi lé ĩnén á h́a bíi nɔn yi.»\*

4 Le Dónbeenĩ bíonĩ vónna na túara h́aání búenbúen túara bèra a na à h́a káran wεn, à wa d́ni h́i wa sía, à sía wé hereka. Lé bún wee na à wa d́ni dé wa sía lòoní bío le Dónbeenĩ dó mí ɣii le mí ì wé. 5 Le le Dónbeenĩ na le sí-h́íilè lè le sí-hebúee wee lé c̀n à wé à mi wé wíoka jí mìn yi, làa bío ó o Yeesu Krista le mu wéráa. 6 Lé bún ñ na ká mi búenbúen á à wé le ɣii dà-kéní, á à dérása ho c̀kú le Dónbeenĩ yi, dén na lé wa Núhũso Yeesu Krista b̀an Maá.

\* 14:11 Mi loń Ezayii vūahũ 45.23 \* 15:3 Mi loń Lení vūahũ (Psaumes) 69.10

<sup>7</sup> Awa, á mi cén wé tà mín yi làa bïo ó o Krista tàráa mia bïo síi à dérása ho cùkú le Dónbeenĩ yi. <sup>8</sup> O Krista bueé wó ba \*zúífùwa ton-sá, á tírarása bïo le Dónbeenĩ dó mí jii le mí ì wé è na bàn maáwà yi jii à zéení le ká le Dónbeenĩ bíá bïo na à le máa lé mu món. <sup>9</sup> O Krista mún bueé wó á bíá yínóní ba zúífùwa wee dé ho cùkú le Dónbeenĩ yi le hii bïo yi, làa bïo mu túararása le Dónbeenĩ bíonĩ vūahũ yi kà síi:

«Lé bũn te bïo á ì wé è sío  
á à khòonínáa fo há síiwà nùpua tíahũ.»†

<sup>10</sup> Mu mún túara:  
«Síiwà nùpua,  
mi páaní zámaka lè le Dónbeenĩ nìpomu.»‡

<sup>11</sup> Mu mún bíniá túara:  
«Dímíná kána búenbúen nùpua,  
mi khòoní a Núhũso,  
síiwà búenbúen nùpua,  
mi zéení a beemu.»§

<sup>12</sup> Le \*Dónbeenĩ jii-cúa fεεro \*Ezayii mún bíá bïo kà:  
«Nùpue búí á à lé o Zesee zĩ-júhũ nùpua tíahũ  
á à dí há síiwà nìpomu yahó,  
á mu nìpomu mu mún ò dé mí síi wo yi.»\*

<sup>13</sup> Le le Dónbeenĩ na wee wé à mi dé mí sía lòoní bïo le dó mí jii le mí ì wé, à wé à mi kεnĩ ho héerà lè há zámakaa na jii míá yi mi síadéro le yi bïo yi. Lé bũn ò na ká le Dónbeenĩ mu Hácírí pánká yi, á mi ì dàn ò dé mí sía làa sòobéε á à lòoní bïo le dó mí jii le mí ì wé.

#### *O Poole lé o Krista ton-sá*

<sup>14</sup> Wàn zàwa lè wàn hĩnni, ínén ì bεεre láa mu yi le mu bè-tentewà wéro bïo wi mia làa sòobéε. Bïo mi ko mi zũn á mi zũ búenbúen, á dà wee zéení mín. <sup>15</sup> Bũn jón pá yí hò bïo á ì bíniá leékaa mia ho vūahũ na kà lara búí yi làa bïo mi zũ vó, á yí titikaa mu bïo yi. Í wó mu lé bïo le Dónbeenĩ lè mí sáamu <sup>16</sup> á wó á ì lé o Yeesu \*Krista ton-sá bíá yínóní ba \*zúífùwa bïo yi. Le Dónbeenĩ tonló na á ì wee sá lé le bín-tente na á ì wee bue, bèra a na à le Hácírí pánká yi à bíá yínóní ba zúífùwa wé lòn háamu na bïo sã le Dónbeenĩ yi, á bïo síi le yi. <sup>17</sup> Í páaníló là a Krista bïo yi, á ì síi wan le Dónbeenĩ tonló na á ì wee sá bïo yi. <sup>18</sup> Mu bon, bïo á ì wee hení ì síi bío á yínóní bè-veere ká mu yínóní bïo ó o Krista ðĩn ì wán á wó. O Krista ðĩn ì wán á ì wee wé à bíá yínóní ba zúífùwa tà le Dónbeenĩ bïo. O wó mu lè ì bíoní, lè ì bè-wénia, <sup>19</sup> lè mu yéréké bíowa lè mí síiwà, le Dónbeenĩ Hácírí pánká yi. Lé làa bũn á ì buerarása o Krista bín-tente, à ðĩn ho Zeruzalεmu lóhó yi à vaa búe ho Ilirii kōhũ yi.† <sup>20</sup> Ká bïo dà-kéní na kera ì síi yi, lé à ì bue le Dónbeenĩ bín-tente há dǎa na nùpua ðĩn yí ná a Krista bïo yi, bèra a na à nùpue híá yí bío le ì wee so a búí zii júhũ na ó o bará wán. <sup>21</sup> Í wó mu á héhaa làa bïo le Dónbeenĩ bíoní vūahũ bíá:

«Bia na ba ðĩn yí buera a bïo yí nɔn yi  
á à mi a,  
bíá ðĩn yí ná bïo búí o ðǎnĩ yi  
á à zũn o bïo yara.»‡

#### *O Poole wee bïo mí kúio varó bïo*

<sup>22</sup> Lé bũn láa wee hè mi nɔn á ì ðĩn yí buerarása mi cǎn. <sup>23</sup> Εε ká há làa na ká wán á bïo á ì lá ko à ì wé bĩn á jii wǎa tun. Mi búεkíró bïo bɛntĩn wi mĩ

† 15:9 Mi loĩ Samuweεle nín-yání vūahũ 22.50 ‡ 15:10 Mi loĩ Lándá zéeníló vūahũ (Deutéronome) 32.43 § 15:11 Mi loĩ Lení vūahũ (Psaumes) 117.1 \* 15:12 Mi loĩ Ezayii vūahũ 11.10 † 15:19 Ho Ilirii: Ho lé ho Oroomu kōhũ sǎn-kéní búí. ‡ 15:21 Mi loĩ Ezayii vūahũ 52.15

míana. <sup>24</sup>I wi à ì va ho Esipaape. Ká í yú wee va bín, nún-sí á ì bueé búεεkí mia. Mu bon, í wi à ì buee mi mi wán à khíínáa, à mi séení mi à ì dàń varáa hón kōhú so. Ká í màhá bueé wé wízoní bío yεn mi cón á à khíínáa. <sup>25</sup>Ká há làa na ká wán á ì va ho Zeruzalεemu, á vaá séení bía bío sá le Dónbeení yi bín. <sup>26</sup>Mu bon, ho Maseduana lè ho Akayii kána kèrètíewa á mu ló sía yi le mí ì cá le wárí á à séenína ho Zeruzalεemu kèrètíewa kuure nùpua búí na lé 6a nń-khenia. <sup>27</sup>Lé barén miten leékaa mu. εε ká lé ho tūiá le 6a mí mí, á 6a ko 6a séení 6a. Lé bío á hńn kána so kèrètíewa yínń \*zúifúwa, à ho Zeruzalεemu kèrètíewa na lé 6a zúifúwa màhá pá tà séení 6a lè le Dónbeení bío. Awa, á barén bèn mún ko 6a séení bán lè mí níi bío. <sup>28</sup>Ká í yú le wárí mu dó ho Zeruzalεemu kèrètíewa níi yi, á ì bueé lé lè mi cón á à varáa ho Esipaape kōhú. <sup>29</sup>I zū le ká í wee buen mi cón, á ì buen là a \*Krista bè-tentewà cèera na ó o wee wé lè 6a nùpua.

<sup>30</sup>Wàn zàwa lè wàn hńni, mi páaní ca mi kuio làa mi, à wé fio le Dónbeení yi í bío yi. Bńn lé bío á ì wee cà mi cón wa páaníló là a Núhúso Yeesu Krista, lè le waminí na le Dónbeení Hácírí wee dé wεn bío yi. <sup>31</sup>Mi wé fio, bèra a na à ì kání ho \*Zudee kōhúsa na yínń 6a kèrètíewa níi yi. Mi mún wé fio, bèra a na à ho Zeruzalεemu kèrètíewa vaa tà le séení na á ì ì bua vaá na 6a yi bío lè le sí-wεε. <sup>32</sup>Ká mu wó ká síi, ká le Dónbeení tà á ì buen mi cón lè há zámakaa, á bueé vúrka mi cón. <sup>33</sup>Le le Dónbeení na wee wé à wa keń ho héera yi à keń lè mi búenbúen. \*Amiina!

## 16

### *Le tèní*

<sup>1</sup>I wee tonka a Febe mi cón, wón na lé wàn hńlọ mu kèrètíemu dání yi, na wee sá le Dónbeení tonló ho lóhọ na 6a le Sánkeree yi. <sup>2</sup>Ká a bueé dńn mia à mi bua a sese o Núhúso yèni yi. Mi bua a làa bío á bía dó mí sía le Dónbeení yi wee buaráa mín bío síi. Mi wé séení a bío lée bío na ó o màkóo wi mia yi. Orén mí bεere séení 6a nùpua cèrεε, sńnkú ínén.

<sup>3</sup>I wee tèní a Pirisiye là a Akilaasi yi, bán na làa mi páanía lé o Yeesu \*Krista ton-sáwá. <sup>4</sup>Ba zàanía mí mukání á kánianáa mi. I yi yí dà máa sà bńn yi. A 6a kèrètíewa na yínń 6a \*zúifúwa mún yiwa máa sà mu yi. <sup>5</sup>Ba kèrètíewa na wee kúee mín wán bńn zńi á ì mún wee tèní yi. I wee tèní wàn bńnlo na 6a le Epayinεete yi. Wón lé o nńn-yání nùpue na dó mí síi o Krista yi ho Azii kōhú yi. <sup>6</sup>I wee tèní a háa na 6a le Mari yi, wón na séení mia làa sòobée. <sup>7</sup>I wee tèní a Andoronikuusi là a zūniasi yi. Ba làa mi lée síi kéní, á 6a mún kera ho kàsó yi làa mi. Ba lé o Krista tonkarowà na bío nùhú wi làa sòobée. Ba tà a Krista bío á dú ínén yahó.

<sup>8</sup>I wee tèní a Anpiliatuusi yi, wón na á ì wa làa sòobée wa páaníló là a Núhúso bío yi. <sup>9</sup>I wee tèní a Uubńn yi, wón na làa wεn páanía wee sá a Krista tonló, á wee tèní a Sitakiisi yi, wón na á ì wa làa sòobée. <sup>10</sup>I wee tèní a Apelεesi yi, wón zéení le mí dó mí síi binbirí o \*Krista yi. O nńi na 6a le Arisitobuule lè mí zńi nùpua á ì wee tèní yi. <sup>11</sup>O Herodion, yia lé ho síi kéní làa mi á ì wee tèní yi. I wee tèní a Naasiisi zńi nùpua yi, bán na dó mí sía o \*Krista yi. <sup>12</sup>I wee tèní a háa na 6a le Tirifεena làa yia 6a le Tirifooze yi. Ba wee sá a Núhúso tonló làa sòobée. Wàn bńnlo háa na 6a le Pεεsiide á ì wee tèní yi. Wón mún sá a Núhúso tonló làa sòobée. <sup>13</sup>I wee tèní a Urufuusi yi, wón na bío nùhú wi làa sòobée o Krista tonló sáró yi. Bńn nu á ì wee tèní yi. O mún lé ínén wàn nu. <sup>14</sup>O Aseńkiriite, là a Filekon, là a Hεεmεesi, là a Patorobaasi, là a Hεεmaasi, lè wàn zàwa kèrètíewa na páanía wi làa ba, bán búenbúen á ì

wee tɛɛní yi. <sup>15</sup> O Filolooki là a Zulii á ï wee tɛɛní yi. I wee tɛɛní a Nɛree lè mín hínló yi, á wee tɛɛní a Olenpaasi yi, làa bía búenbúen na dó mí sía o Krista yi, na páanía wi làa ba á ï wee tɛɛní yi.

<sup>16</sup> Mi tɛɛní mín yi lè le kɔ̀nbii tɛɛní. Ba kèrètɛwa kuio búenbúen wee tɛɛní mia.

*Le zéeni na ó o Poole nɔ̀n*

<sup>17</sup> Wán zàwa lè wán hínni kèrètɛwa, bío á ï hení á à na mia lé bío kà: Mi pa miten bío ɔ̀a nùpua na wee dé ho sankaró ɔ̀a kèrètɛwa kuure yi. Ho kàránlò na mi yú á ɔ̀a pǎ bío, à ɔ̀a wee kàrán mia làa bè-veere á à vɛ́inínáa mia. Mi pǎ ɔ̀a bío, <sup>18</sup> lé bío ɔ̀a nùpua mu síi á wa Núhúso na lé o \*Krista tonló sáró bío yi here cɔ̀n. Bío bío here ɔ̀a cɔ̀n lé ɔ̀a dío bío. Ba wee bío há bín-sía à vɛ́inínáa bía yí máa dà̀n zǔn le sabéré lè ho tǔiá poni à hueeka mín yi. <sup>19</sup> Mu bon, ɔ̀a nùpua búenbúen zǔ bío mi wee tà bèráa bío ó o Núhúso wee bío yi. Lé bún nɔ̀n á ï síi wannáa mi bío yi. Éé ká ï máhǎ wi à mi wé mu bè-zǔrminí b̀ansowà binbirí à wé wéráa bío se. I wi à mi ce, à wé yí wé mu bío na yí se. <sup>20</sup> Hen làa cǐnú ká le Dónbeení na lé ho héerà b̀anso á à yáa o Satáni pànká, á à dé o mi zení tá.

Le o Núhúso Yeesu wé mí s̀amu làa mia!

<sup>21</sup> O Timotee, yía làa mi páanía wee sá ho ton-kéní á wee tɛɛní mia. O Lisiyuusi là a Zasɔ̀n là a Sosipateere, bán làa mi lé ho síi kéní á mún wee tɛɛní mia.

<sup>22</sup> Inén Tɛɛtiyuusi\* na túara a Poole ñi-cúa á mún wee tɛɛní mia wa Núhúso na wó á wa lé le dà-kéní yèni yi.

<sup>23</sup> O Kayuusi, yía á ï làara wán mún wee tɛɛní mia. Lé wón zii á ɔ̀a kèrètɛwa wee kúee mín wán yi. Ho lóhó wén-bàrálo na ɔ̀a le Erasiite, wón lè wán za Kaatuusi á wee tɛɛní mia. <sup>24</sup> [Le wa Núhúso Yeesu Krista à wé mí s̀amu lè mi búenbúen. \*Amiina!]

*Mi wa khòoní le Dónbeení mí dòn*

<sup>25</sup> Mi wa khòoní le Dónbeení. Lerén lé dǐo dà à wé, á mi síadéro le yi á à fàrá à tǐn. Le è wé mu le bín-tente na bío ciran o Yeesu Krista, dǐo á ï wee bue pànká yi. Lé dén bín-tente so á le Dónbeení wee dǐn wán zéenináa mí bío na lá sà yi há lúlúio zànzàn. <sup>26</sup> Éé ká há làa na kà wán, á mu wáa ló mu khoomu yi wéréwéré le Dónbeení ñi-cúa f̀erowà vɔ̀nna na ɔ̀a yáanía túara pànká yi. Lé le Dónbeení na wi f̀ééé á nɔ̀n dén ñii so bán yi le ɔ̀a túa mu, bèra a na, à há síi-viò nùpua zǔn le, à dé mí sía le yi, à wé bè le bíoní yi.

<sup>27</sup> Le le Dónbeení na mí dòn lé mu bè-zǔrminí b̀anso, à yí ho cùkú f̀ééé, o Yeesu \*Krista pànká yi. \*Amiina!

\* **16:22** O Tɛɛtiyuusi: O Tɛɛtiyuusi hía lé o kèrètɛ vɔ̀n-túaro. Lé orén ó o Poole f̀era mí ñi-cúa nɔ̀n yi ó o túara.

## Ho nín-yání vūahū na ó o Poole túara n̄n ho Korēnte kèrètíewa kuure yi

### *Vūahū túaró nūhū*

Le Dónbeenī tonló lé o Poole búakáa ho ho Korēnte lóhó yi. O kará b̄n á yú le lúlú-kùure lè mí p̄ina bio h̄z̄n (Bè-wénia 18.11).

Ho Korēnte h̄a lée lóhó na á mu bè-kora lè mí síwà wee wé yi. A mu lùnkaa o Poole yilera. Lé b̄n te b̄io ó o túararáa h̄a v̄nna n̄n ba kèrètíewa kuure na wi b̄n yi, à ba z̄n̄ bio ba à ɓua lè mít̄n.

O ɓúa ho Korēnte kèrètíewa kuure yi: Le ho sankamínló à ɓa khí yi à día mu koomu wárá (1-5). Ba t̄iáwà f̄eró làa bio ɓa wé è ɓua lè mít̄n ó o z̄énia yara làa ba (6).

B̄io ɓa t̄uakaa bio làa wó ó o z̄énia yara: Mu yaamu, le muinī taa, o Yeesu d̄n̄ló, le Dónbeenī Hácirí bè-h̄anii na le wee na, lè ɓa n̄i-h̄ia v̄eró bio (7-15).

O Poole vūahū vaa véenī, ó o ɓia ho Zeruzal̄emu kèrètíewa n̄i-khenia séeniló bio, b̄n̄ m̄n, ó o t̄énia ɓa yi (16).

### *Le t̄enī*

<sup>1-2</sup> In̄n Poole na le Dónbeenī lè mí s̄i bio á lera à ĩ wé o Yeesu \*Krista tonkaro, á wee túa ho vūahū na kà. In̄n lè w̄n za Sositéna á wee t̄enī min̄n kèrètíewa kuure na wi ho Korēnte lóhó yi, min̄n na le Dónbeenī ceera à mi bio s̄i le yi mi páaniló là a Yeesu Krista bio yi. Le hueekaa min̄n làa ɓia ɓúenɓúen na wee ve wa Nūh̄so Yeesu Krista mu ȳni h̄a lua ɓúenɓúen yi, à mi wé ɓua mit̄n làa bio le Dónbeenī s̄i vá yi. O Krista mu lé wa ɓúenɓúen Nūh̄so. <sup>3</sup> Le w̄n Maá Dónbeenī, là a Nūh̄so Yeesu Krista à wé mu s̄amu làa mia à na ho h̄erà mia.

### *O Poole wee dé le Dónbeenī b̄arákà*

<sup>4</sup> I wee dé le Dónbeenī b̄arákà f̄éé mi bio yi, lé bio le wó mu s̄amu làa mia mi páaniló là a \*Krista Yeesu bio yi. <sup>5</sup> Mu bon. Mu lé mi páaniló là a Nūh̄so á n̄n mi yúráa le Dónbeenī bè-h̄ania lè mí síwà ɓúenɓúen, s̄nkú le Dónbeenī b̄ionī bueró lè le Dónbeenī bio z̄n̄ló, <sup>6</sup> lé bio ó o Krista b̄n-tente na z̄énia n̄n mia á mi tà bio làa s̄obéé. <sup>7</sup> Lé b̄n te b̄io le Dónbeenī bè-h̄anii ɓúí á yí f̄oraráa mia, min̄n na wee l̄oní ho p̄ahū na wa kh̄i mi wa Nūh̄so Yeesu Krista yi. <sup>8</sup> Le Dónbeenī lé d̄io á à s̄i mia á à d̄iní fúaa mu véenī, à wékhe bio yí m̄i léé mia wa Nūh̄so Yeesu Krista ɓuen n̄nzoñ. <sup>9</sup> Ler̄n mí b̄ere von mia à mi wé le dà-kéní lè le za Yeesu Krista na lé wa Nūh̄so. Hen ká le Dónbeenī dó mí j̄ii le mí ì wé bio na, à le wé mu.

### *Ba kèrètíewa j̄i-cúa yi máa f̄e m̄n*

<sup>10</sup> W̄n z̄awa lè w̄n h̄inni, ĩ wee yanka mia wa Nūh̄so Yeesu \*Krista ȳni yi, le mi wé le j̄ii dà-kéní. Mi yí tà le ho sankaró à zo mi p̄ahū. Mi wé mi yilera làa dà-kéní. <sup>11</sup> W̄n z̄awa lè w̄n h̄inni, ĩ wee bio kà s̄i lé bio ɓa n̄pua ɓúí na wi o Kulowee c̄n á ɓueé ɓia n̄n m̄i le h̄a fio wi mi p̄ahū. <sup>12</sup> Bio n̄n á ĩ ɓiaráa b̄n̄ lé bio mi ɓúenɓúen j̄i-cúa wi m̄n j̄uná yi. O ɓúí le min̄n bò a Poole yi, ká a ɓúí ɓ̄n̄ le min̄n bò a Apoloosi t̄áa o Piere yi. O ɓúí w̄n ɓ̄n̄ le min̄n bò a Krista yi. <sup>13</sup> Min̄n so wee leéka le o Krista á dà wee sankaa le? Lé o Poole lé ȳa húrun ho \*kùrùwá w̄n mi bio yi le? Lé o Poole ȳni á ɓa bátízéraráa mia le? <sup>14</sup> I ȳáa wee dé le Dónbeenī b̄arákà, lé bio ká mu ȳn̄n̄ o Kirisipuusi là a Kayuusi, á mi n̄i-kéní ɓúí á in̄n yí bátízera. <sup>15</sup> O o ɓúí t̄n̄

wáa à lé wen ká a bío le mí bátízera lè ì yèni. <sup>16</sup> Mu bon, ì lá le ì nònsã. I mún bátízera o Sitefanaasi lè mí zii nùpua. Bán níí ló, á ì wáa ka le ì yí bíníá yí bátízera a búí mi cón. <sup>17</sup> O Krista yáá yí tonkaa mi le ì bátízé nùpua. Bùeé. O tonkaa mi, bèra a na à ì bue le bín-tente à na 6a yi. O le ì bue le ká ì yí wé mu lè mu bè-zúrmini bioní. Ká ì wó mu làa bñn, ó o Krista húmú ho kùrùwá wán á báhéε máa κεí.

### *Le Dónbeení pánká lè le bè-zúrmini bío*

<sup>18</sup> Mu bon. Bía lá mu húmú wǎhú cón, ó o \*Krista húmú ho \*kùrùwá wán bío zéenílò lé mu bónbúmu. Εε ká warén na lá ho kánílò wǎhú cón, á mu wee zéení le Dónbeení pánká. <sup>19</sup> Bío ká lé bío túara le Dónbeení bioní vǎahú yi: «Mu bè-zúrmini 6ansowà bè-zúrmini á ì khíi 6úe jǎhú.

Bía le mí zū mu bío bío na 6a zū á ì khíi pí bío.»\*

<sup>20</sup> Ká mu wó ká síi, á léé webio á mu bè-zúrmini 6ansowà, làa bía zū há làndáwá, lè ho ðímíjǎ na ká bín-zúrìlowà wáa dà a bío? Le Dónbeení zéení mu le ho ðímíjǎ bè-zúrmini léé bónbúmu. <sup>21</sup> Ho ðímíjǎ nùpua lè mí bè-zúrmini hácírí á yí dàǎna yí zūna le Dónbeení le bè-zúrmini wára na á le wee wé yi. Lé bñn nòn á warén bioní na wa zéení na ka lòn bónbúmu bío, á le Dónbeení ðín wán á káníanáa bía tà le yi. <sup>22</sup> Ba \*zúifùwa wi à 6a mi mu yéréké bíowa na wee zéení le Dónbeení pánká. A bía yínǎn 6a zúifùwa bán 6èn lé mu bè-zúrmini á 6a wee cà. <sup>23</sup> Εε ká warén bán lé o Krista na 6a 6úaa ho kùrùwá wán bío á wa wee bue. Bñn lé bío wee 6óoní 6a zúifùwa yi, á bía 6èn yínǎn 6a zúifùwa cón, á mu lé mu bónbúmu. <sup>24</sup> Εε ká bán na le Dónbeení hueekaa cón, à 6a wé zúifùwa tàá 6a yí wé zúifùwa, bán zū le o Krista wee zéení le Dónbeení pánká lè le bè-zúrmini. <sup>25</sup> Mu bon. Le Dónbeení bío na 6a nùpua le mu lé mu bónbúmu, bñn dà 6arén bè-zúrmini wán. A bío 6a nùpua le mu lé mu yídámu le Dónbeení cón, bñn dà 6a nùpua pánká wán.

<sup>26</sup> Wán zàwa lè wán hínni, mi loí mu sese. Minén na le Dónbeení hueekaa á mi wó le kuure, ká wa lá mu lè 6a nùpua ðání yi, á 6a bè-zúrmini 6ansowà, lè ho pánká 6ansowà, lè há zǐ-júná nùpua na bío se, á yí boo mi tǎahú. <sup>27</sup> Εε ká le Dónbeení màhá ðín bío ho ðímíjǎsa le mu lé mu bónbúmu wán, á zéeníanáa le mu bè-zúrmini 6ansowà bío jǎhú míá. Le ðín bío ho ðímíjǎsa le mu lé mu yídámu wán, á zéeníanáa le bía pánkáwá wi bío jǎhú míá. <sup>28</sup> Le hueekaa bía ho ðímíjǎsa wee loí dà wán, bía lé 6a ní-káamáawa na bío jǎhú míá, bèra a na à bío 6a le mu bío jǎhú wi, à bñn wé mu bè-káamáa. <sup>29</sup> Lé bñn nòn á nùpue yí dà máa khòn le Dónbeení yahó. <sup>30</sup> Le Dónbeení wó á wa páanía là a Yeesu Krista. Lé bñn nòn á wa yúráa mu bè-zúrmini binbirí na ló le cón. Mu lé o Krista mu á wa ðín wán á wóráa 6a nùpua na téréenna le Dónbeení yahó. Lé orén wó á wa bío sǎ le Dónbeení yi. Lé orén kánía wen. <sup>31</sup> Lé bñn bío yi á le Dónbeení bioní vǎahú á mu túara yi ká síi: «Yia le mí ì khòn, à wón khòn bío ó o Núhúso wó bío yi.»†

## 2

### *Bío ó o Poole buera ho Korente yi*

<sup>1</sup> Wán zàwa lè wán hínni, bío á ínén ì beere 6uara mi cón á 6ueé zéení le Dónbeení bío na sà yi làa mia, á ì yí bía làa mia làa bioní na kokókaa. Mu mún yínǎn ho ðímíjǎ bè-zúrmini bioní á ì bíaráa làa mia. <sup>2</sup> Ho pǎahú na á ì wi làa mia, á bío á ì lá wi à ì zéení làa mia yínǎn bè-veere búí ká mu yínǎn o Yeesu \*Krista bío, o Yeesu na 6a 6úaa ho \*kùrùwá wán. <sup>3</sup> Ho pǎahú na ì 6uara mi

\* 1:19 Mi loí Ezayii vǎahú 29.14 † 1:31 Mi loí Zeremii vǎahú 9.23

cǎn ká 1 pànká mía, á le zǎní wi yi. <sup>4</sup>I bióní làa bǐo á ǐ kàrána lè 6a nùpua á wi mí dòn lè ho ðímíjása ðen-sǎa bióní na 6a wee bío à 6úeráa 6a nùpua júná. Ká mu lé le Dónbeení Hácírí pànká á zéenia mu làa mia le bǐo á ǐ bía á bon. <sup>5</sup>Lé bǔn nǎn á mi síidéro le Dónbeení yi á yí fàrá 6a nùpua bè-zǔrminí wán, ká ho fàrá le Dónbeení pànká wán.

### *Le Dónbeení bè-zǔrminí*

<sup>6</sup>Wa wee zéení mu bè-zǔrminí lè 6a kèrètíewa 6úen6úen na síidéro fàrá tǐna o Yeesu \*Křista yi, bǔn bon. Èε ká mu bè-zǔrminí mu màhǎ yínǎn ho ðímíjá bè-zǔrminí. Mu bè-zǔrminí mu mún yínǎn ho ðímíjá nǐ-beera bè-zǔrminí. Bán khíi hí ì vé. <sup>7</sup>Bǐo á warén wee zéení lè 6a nùpua lé le Dónbeení bè-zǔrminí na bǐo sà ho ðímíjása yi. Mu bè-zǔrminí mu bǐo fèra wi le Dónbeení sǐi yi hàrí ká ho ðímíjá ðǐn yí léra, bèra a na à wa páaní le cùkú yi làa de. <sup>8</sup>Mu bè-zǔrminí mu á ho ðímíjá nǐ-beera yí zǔ. Ká 6a lá zǔna mu, se 6a yí 6úaa o Nùhǔso na lé o cùkúso ho \*kùrùwá wán. <sup>9</sup>Bǐo ká lé bǐo túara le Dónbeení bióní vǔahǔ yi:

«Mu bǐo na ó o nùpue ðǐn yí mǎn, á ðǐn yí jǎ,

bǐo na ó o nùpue yàá ðǐn yí leékaa hùúu,

lé bǔn le Dónbeení wíokaa á bàrá ká làa bǐa wa le.»\*

<sup>10</sup>Bǔn bǐo so á le Dónbeení zéenia lè warén lè mí Hácírí. Mu bon. Le Dónbeení Hácírí wee mi mu bǐo 6úen6úen sese á zǔn, hàrí le Dónbeení mí beere bǐo na khíina zoo sà yi. <sup>11</sup>O nùpue hácírí mí dòn lé ðǐo zǔ hǎ yilera na wi o yi. Lé làa bǔn sǐi á le Dónbeení Hácírí mí dòn lé ðǐo 6èn mún zǔ le Dónbeení yilera na wi le yi. <sup>12</sup>Le hácírí na warén yú á yínǎn ho ðímíjá na ká hácírí, ká ðǐo wa yú lé le Dónbeení Hácírí. Le Dónbeení dó mí Hácírí mu wɛn, à wa ðàn zǔrnáa mu sǎamu na le wó làa wɛn. <sup>13</sup>Warén yí máa bío mu sǎamu mu bǐo yi lè ho ðímíjá bè-zǔrminí kàránló na wa yú. Bùeé. Wa wee bío mu sǎamu mu bǐo yi lè le Dónbeení Hácírí bióní na le wee zéení làa wɛn. Lé ká sǐi á wa wee zéenináa le Dónbeení bǐo yara lè le Dónbeení Hácírí mu bióní. <sup>14</sup>O nùpue na bò mí kùrú hácírí mǎn, wón nùpue so yí ðà máa tà bǐo wee lé le Dónbeení Hácírí cǎn. Mu ka lòn bǔnbúmu 6ànso cǎn. O yí ðà máa zǔn mu kúará. Lé bǐo le Dónbeení Hácírí mí dòn lé ðǐo wee na ò o nùpue ðàn cikon mu bǐo. <sup>15</sup>Ká a nùpue na le Dónbeení Hácírí wi yi, wón wee ðàn cikon mu bǐo 6úen6úen, ká nǐ-veere yí ðà máa cikon bǐo wi orén yi. <sup>16</sup>Làa bǐo mu túararàa le Dónbeení bióní vǔahǔ yi ká:

«Lée wée ðà à zǔn o Nùhǔso yilera?

Lée wée ðà le zéení á à na a yi?»†

Èε ká warén na le Dónbeení Hácírí wi yi, bán yilera là a \*Křista yilera lée ðà-kéní.

## 3

### *Wa lé le Dónbeení ton-sáwá*

<sup>1</sup>Wán zàwa lè wán hǐnni, mu bon. Mi ka lòn ðímíjása na le Dónbeení Hácírí mía yi. Lé bǔn nǎn á ǐ yí ðàrna yí bía làa mia lè 6a nùpua na síidéro fàrá tǐna bǐo sǐi, à ǐ bía làa mia lòn nùpua na lée kúnkúzàwa mi síidéro ðǎnǐ yi. <sup>2</sup>Lé bǔn te bǐo hǎ bióní na á ǐ bía nǎn mia ka lòn yoomu. Hǎ yí ka lòn ðǐnló na lǐ. Mu bon, 1 lá bía làa mia lè hǎ bióní na ka lòn ðǐnló na lǐ á mi máa ðàn máa zǔn hǎ kúará. Hàrí hǎ laà na ká wán, á mi pá yí ðà máa zǔn hǎ kúará, <sup>3</sup>lé bǐo á mi pá 6uan miten lè ho ðímíjása bǐo sǐi. Le yandee na mi wee ðí làa mǐn lè hǎ fio na wi mi pǎahǔ á so yí máa zéení le mi 6uan miten lè 6a bǐo sǐi, á wàrá 6úen6úen so yínǎn 6a wàrá le? <sup>4</sup>Bǐo ó o 6úi le mínén bò a Poole yi, ò o 6úi

\* 2:9 Mi loń Ezayii vǔahǔ 64.3 † 2:16 Mi loń Ezayii vǔahǔ 40.13



le o Apoloosi lé yia á mínén bò yi. A bñn ba ðímíjása wára lè mi wára yínɔ́n dà-kéní le? <sup>5</sup> Le í yàá tùa mia. O Apoloosi lée wée? A ínén Poole lée wée? Wa so yínɔ́n le Dónbeení ton-sáwá na mi bò níní yi á tàráa le bño le? Warén lè wa nñ-kéní kéní wee sá ho tonló na ó o Nùhũso nɔn wen le wa sá. <sup>6</sup> Inén lé yia dù, ó o Apoloosi hñn. Ká le Dónbeení lé ðio wee ðéé mu. <sup>7</sup> Bñn wee zéení le yia dù làa yia hñn á yínɔ́n ðèè. Le Dónbeení mí ðòn lé ðio wee wé à mu ðá. <sup>8</sup> Yia dù làa yia hñn búenbúen lée dà-kéní. Le Dónbeení khíi sàání ba nñ-kéní kéní yi á à héha lè ho tonló na ba sá. <sup>9</sup> Mu bon. Wa páanía wee sá na le Dónbeení yi. Minén lé le Dónbeení mǎhũ na le wee vǎ. Mi mún lé le Dónbeení zii na le wee so.

<sup>10</sup> Inén le Dónbeení nɔn mí pánká yi, á ï ka lòn zĩ-so tente na wǎ le zii á bàrá jùhũ. Hǎ laà na kà wán á nñ-vio lé bña wee so le zii jùhũ na á ï bàrá wán. Èè ká ba lè mí nñ-kéní kéní màhǎ ko ba yí hácírí bño ba à soráa wán. <sup>11</sup> Le zii jùhũ ðén wǎa bàrá vó, mu lé o Yeesu Krista. A nùpue na kũn dà a bàrá zii jùhũ veere wón mia. <sup>12</sup> Ba búii wee so le zii jùhũ mu wán lè ho sǎnú, tàá tǔjòn. Ba búii lé hǎ huua na yàwá here á ba wee soráa. Ba búii yàá bèn lée búeení, tàá jǎakáa, tàá kǎaní á ba wee soráa. <sup>13</sup> Ká bño á ba lè mí nñ-kéní kéní tonló sǎráa, bñn á à wé le cítii fí nònzoñ á mu ù zũn yi wéréwéré. Mu zoñ ká ho ðǎhũ lé hña á à khén wa nñ-kéní kéní tonni kúará. <sup>14</sup> Ká yia son lè mu bño na dà ho ðǎhũ, á wón á à yí mu cũnú. <sup>15</sup> Ká yia bño na ó o sonnǎa bèn cǎ, á wón á à khe búenbúen. Bànso á à kǎní, ká a màhǎ à keñ lòn nùpue na kǎa ho ðǎhũ yi khíi ló á bò yi kǎníanǎa. <sup>16</sup> Mi so yí zũ ká minén lé le Dónbeení zii, á le Dónbeení Hácírí wi mia le? <sup>17</sup> Awa, ká a búii yáara minén na lé le Dónbeení zii, á le Dónbeení á à siíní wón bànso jùhũ, lé bño le Dónbeení zii bño sǎ lerén mí ðòn yi.

<sup>18</sup> Héyii! O búii yí khà mítén. Hen ká a búii wi mi tǎhũ á wee leéka le mí lée bè-zũrminí bànso làa bño ho ðímíjǎ nùpua wee leékaráa mu, à bànso wé lòn bǔnbú, lé bñn ñ na ká à wé mu bè-zũrminí bànso binbirí. <sup>19</sup> Lé bño á ho ðímíjǎ na ká bè-zũrminí á lé mu bǔnbúmu le Dónbeení cǔn. Mu túara le Dónbeení bíoní vǎahũ yi ká síi: «Le Dónbeení wee ví mu bè-zũrminí bànso wǎ lè ba hénní na wi ba yi.»\* <sup>20</sup> Mu mún pá bínía túara ho vǎahũ mu yi: «O Nùhũso zũ le mu bè-zũrminí bànso wǎ yilera lée kǎamǎa.»† <sup>21</sup> Bñn bño yi, ò o búii wǎa yí yòní mítén ba nùpua bño yi. Bñn jùhũ mia. Lé bño á mu bño búenbúen bño sǎ mia. <sup>22</sup> Inén Poole là a Apoloosi là a Piere búenbúen bño sǎ mia. Hàrí ho ðímíjǎ lè le mukǎní lè mu húmú á bño pá sǎ mia. Bño wee wé ho zuia làa bño yíró ò wé búenbúen bño sǎ mia. <sup>23</sup> A minén bán bño sǎ a \*Krista yi, ó o Krista bño bèn sǎ le Dónbeení yi.

## 4

### *O Krista tonkarowà tonló*

<sup>1</sup> Mi ko mi zũn le warén lé o \*Krista tonkarowà á lé o ton-sáwá na le Dónbeení kǎràfǎa mu bño na sà yi le wa zéení lè ba nùpua. <sup>2</sup> Bño ba wee cǎ a ton-sá cǔn lé ò o bè bño ba le o wé yi lè mí dà-kéní kéní. <sup>3</sup> Hàrí mu wé minén, tàá ba nñ-vio à cítii mí í tonló na ba dó mi ðǎn yi, se bñn búenbúen lée coon. Inén í bæere yàá yí mǎa cítii íten. <sup>4</sup> Í láa íten yi bñn bon, èè ká bñn màhǎ yí mǎa zéení le í téréenna. O Nùhũso lé yia á à cítii mi. <sup>5</sup> Lé bñn bño yi, à mi yí cítii nùpue ká mu pǎahũ á yí ðǎn. Mi pa a Nùhũso búenló. Ká a khíi búéé ðǎn, á bño ba nùpua wee sǎ mítén le tǐbíri yi wé búenbúen ó o búéé ðé mu khoomu wán, á bño ba wee leéka mí yiwa ó o búéé benka. Hón pǎahũ so yi, ká yia ko làa fòbúa, á le Dónbeení ì ðé bànso fòbúa.

\* 3:19 Mi loñ Zoobu vǎahũ 5.13 † 3:20 Mi loñ Lení vǎahũ (Psaumes) 94.11

<sup>6</sup> Wán zàwa lè wán hínni, bïo á ì bía khíina wán bïn á ì bía bò ìnén là a Apoloosi wán, bèra a na à mu séení mia à mi zúrínáa le bióní na kà kúará: «Mi yí dà bïo túara wán.» Minén òhú ó o búí yí yòoní mîten bïo ó o bò a búí yí á pánáa o búí bïo. <sup>7</sup> O búí yí bío le mí po bïa ká. Bïo wi mi cón lé le Dónbeení nòn mu mia. Ká mu ka kà, á léé webio nòn á mi wee yòonínáa mîten ka lè mu léé bïo na á mi yú mîten? <sup>8</sup> Minén bán wáa yú bïo mi màkóo wi yí búenbúen lon? Bïo búí yí fòora mia sá? Mi wáa wee dí le béení ká warén níi ló lon? I yáá bèn wee fan le mu wé làa bïn à warén mún páaní dí le béení mu làa mia. <sup>9</sup> Mu bon. I wee leéka le warén na lé o Yeesu Krista tonkarowá á le Dónbeení wó á wa ka lè wa dú 6a nùpua na ká món. Wa ka lòn kàsósa na 6a ko 6a búe 6a nùpua yahó lè ho wáayi tonkarowá yahó.\* <sup>10</sup> Warén ka lòn bónbúwá ho ðímínáa cón wa páaníló là a Krista bïo yi. Ká minén bán wee leéka le mi lé mu bè-zúrímíní 6ansowá mi páaníló làa wo bïo yi lon? Warén ka lòn yídàwa, ká minén bán wee leéka le mi pánkáwá wi lon? Warén 6a nùpua wee loí dà wán, ká minén bán 6a wee dé ho cùkú yi lon?

<sup>11</sup> Hàrí lòn zuia, ká warén le hini lè le ju-hání wee búe. Hã sí-zínia wee fòowen. Ba wee héé ha wen. Wa lòn-kéní mía. <sup>12</sup> Wa wee sá à lò be, à bè yi yíráa wa níi ðínló. Hen ká yíà là wen, à wa dúbua 6anso yi. Hen ká 6a wee beé wa lò, à wa hí wa sía. <sup>13</sup> Hen ká 6a wee yáa wa yèni, à wa bío mu sãamu bióní làa ba. Ho ðímínáa yèn-dání yi, á hàrí lòn zuia á warén ka lòn zàn-bïo na 6a wee cã léé kúia. Ba wee càtí wen lòn yíráa.

<sup>14</sup> Bïo á ì túara kà á yínón bïo na á ì túara à dérãa nìyio mia. Bùéé. I wi à ì zéení mia le ì zàwa na á ì wa làa sòobéé bïo síi. <sup>15</sup> Mu bon. Hàrí ká bïa wee pa mi bïo o Krista wòhú wán á ka cèrèé, se mìn maá o Krista mu bïo ðání yi lé ìnén ì dòn. Lé bïo á ìnén lé yíà á buera a Yeesu Krista bín-tente nòn mia, á mi tà le yi. <sup>16</sup> Awa, á ì bènín wee yanka mia, mi sáberé à mi wé bè bïo á ìnén wee wé yi. <sup>17</sup> Lé bïn bïo yi á ì tonka a Timotee na lé ì za na á ì wa làa sòobéé, wón na bò a Núhúso wòhú lè mí sòobéé. I ì tonka a ò o buee wíoka leéka mia làa bïo á ìnén ì beere buannáa ìten o Yeesu Krista wòhú wán. Lé bïn á ì mún wee kàrán lè 6a kèrètíewa kuio há lùà búenbúen na á ì wee va ðã yi.

<sup>18</sup> Ba búí mi òhú wáa búakáa wee bío le ì máa bíní máa káa lè mi cón, á 6a wee búaaní mîten. <sup>19</sup> Éé ká a Núhúso tà mu, á hen làa cínú ká ì bíní búéé búékí mia. Hón páahú so yi ká mu máa wé 6a nùpua mu khòn-bióní na 6a bía á ìjá á mu ù káa yi mí dòn, ká bïo 6a dà wee wé á ì mún ò mi. <sup>20</sup> Mu bon. Le Dónbeení béení bïo yí káa bióní mí dòn yi, búéé. Ba nùpua ko 6a mi le Dónbeení pánká wa wára yi. <sup>21</sup> Mi wi à ì 6ua bïnini buennáa mi wán léé, tàá ì wayí ìten à buennáa, à mi zúrín ká ì wa mia?

## 5

### *Mu koomu na wó 6a kèrètíewa kuure yi*

<sup>1</sup> I já à 6a le mu koomu na á bïa yí zú le Dónbeení yáá yí máa wé, á 6a búí wee wé minén òhú. Ba le o búí á wee fé mìn nu fèé. <sup>2</sup> A bïn pá yí máa vá mia, à mi pá wee búaaní mîten lon? Yíà wee wé bïn bïo so á ko ò o ja lén mi òhú. <sup>3</sup> Ìnén wón hàrí bïo á ì mía mi òhú mi cúee, ká ì hácírí dèn wi làa mia. I ka le ì wi mi òhú á fánáa le cítíi 6anso bïo yi <sup>4</sup> wa Núhúso Yeesu yèni yi. Mi kúaa mìn wán, á mi zúrín le ì wi làa mia lè ì hácírí, á wa Núhúso Yeesu pánká mún wi làa mia. <sup>5</sup> Mu zon, à mi lén 6anso mi òhú ò o \*Satáni yáa o sánia. Ká mu

\* **4:9** Mu páahú ká há hía táró wi, ká kòhúsa na ló le mí hín-táwá vaá dàrina bía 6a funnáa, à 6a sè 6a níi bïo búenbúen à bíní varáa mìn kòhú. Hàrí 6a zúkúsa na 6a wíikaa á 6a mún wee wé 6ua varáa lè mí yèn-vèení. Ká 6a vaá ðn à 6a zãamãa lé léé ðn, à 6a wé buee khíi yahó làa bïo 6a sò. Ká mu búenbúen khíina wó, à 6a màhá búe bïa 6a wíikaa guan 6a zãamãa yahó.

wó kà, á le Dónbeení á à kání a mànáká wa Núhúso búenlò p̄ahú. <sup>6</sup> Miten búaaníló j̄uhú mía. Mi so yí zū ká le ja-fini ɓa dó mu dūmu yi c̄inú khan à mu búenbúen lé le? <sup>7</sup> A mi cén ceé miten. Bún bè-kohó so sii na ka lòn ja-fini á mi búe j̄uhú mi t̄ahú. Ká mi wó bún, á mi ì wé ɓa nùpua na wee ce, á à keñ lòn dūn-khanii na á ja-fini mía yi. Mi yàá lé ɓa nùpua na wee ce wó, lé b̄io á ho \*Paaki muini \*Pioza á ɓa ɓó wa b̄io yi, wón Pioza so lé o \*Krista mí bæere. <sup>8</sup> Lé bún n̄on á mi w̄aa yí le wa dí ho Paaki s̄anú lè mu b̄io na yí se lè mu s̄uns̄umámu na ka lòn ja-fini. Ká mi wa dí ho lè mu cemú lè ho t̄iáa poni na ka lòn búurú na á ja-fini mía yi.

<sup>9</sup> I m̄ondén v̄uahú na á ì túara n̄on mia á ì b̄ia le mi wé yí va d̄a b̄ia wee wé ho há-fénló lè ho bá-fénló lè mí s̄iíwà. <sup>10</sup> I yí b̄ia le mi wé yí va d̄a b̄ia yí zū le Dónbeení na wee dé miten ho há-fénló lè ho bá-fénló lè mí s̄iíwà yi, á s̄ia wee vá mí ninzàwa b̄io yi, á wee j̄uaa, á wee há há w̄onna. Mu lá lé làa bún, se mi lá à lé ho d̄im̄j̄á yi. <sup>11</sup> È ká b̄io á ì wi à ì b̄io, lé b̄ia m̄ah̄á le mí lé ɓa k̄èr̄èt̄ewa, á ɓa wee wé ho há-fénló lè ho bá-fénló lè mí s̄iíwà, á s̄ia wee vá mí ninzàwa b̄io yi, á wee há há w̄onna, á wee yáa mí ninzàwa yènnáa, ká ɓa a j̄u khée, á lé ɓa k̄onlowà, bán sii lé b̄ia á ì le mi wé yí va d̄a. Mi yàá yí ko à mi wé páani dí làa ba. <sup>12-13</sup> Ho d̄im̄j̄ása na yí zū le Dónbeení á b̄io yí ciran mi. Le Dónbeení lé d̄io kh̄ii cítí bán. È ká minén b̄èn ko mi wé f̄i mi kuure nùpua cítii. B̄io ká lé b̄io túara le Dónbeení b̄ioní v̄uahú yi: «Mi ja a n̄i-s̄umúí lén mi t̄ahú.»\*

## 6

### *Ba k̄èr̄èt̄ewa na wee ve m̄in le cítii yi*

<sup>1</sup> B̄io lon lon ká minén ó o búí lè m̄in za k̄èr̄èt̄e á há b̄ioní wi p̄ahú ò o máa va le Dónbeení nùpua c̄on à bán fáa há, ká a va b̄ia yí zū le Dónbeení c̄on le bán wé mu lée webio? <sup>2</sup> Mi so yí zū ká b̄ia b̄io s̄ã le Dónbeení yi lé bán kh̄ii cítí ho d̄im̄j̄ása le? Ká lé minén kh̄ii cítí ho d̄im̄j̄ása á se mi mún dà á cítí b̄io j̄uhú mía. <sup>3</sup> Mi so yí zū ká lé warén á kh̄ii cítí ho wáayi tonkarowà le? Ká mu wó kà se ho d̄im̄j̄á b̄io á wa mún dà a cítí. <sup>4</sup> Lée webio n̄on ká há b̄ioní wi mi p̄ahú à mi lén va b̄ia ɓa k̄èr̄èt̄ewa kuure b̄io j̄uhú mía c̄on na lé ho d̄im̄j̄ása à bán cítí mia? <sup>5</sup> Há n̄iyio so yí máa dí mia le? Bè-z̄urn̄ini b̄anso so mía mi t̄ahú na dà à f̄e há b̄ioní na wi b̄ia lé ɓa zàwa p̄ahú le? <sup>6</sup> Awa, b̄io á mi wé lén va b̄ia yín̄on ɓa k̄èr̄èt̄ewa c̄on à bán fáa mi t̄iáwà so lée b̄io na ko làa wéró le?

<sup>7</sup> B̄io mi wee ɓua m̄in varáa le cítii yi bún yàá wee zéeni le mi b̄io yáara búenbúen. Ho wékheró so lá yí ko à ho wé kúu mia le? Mi so lá yí ko mi wé tà à ɓa tè mi wán le? <sup>8</sup> Minén lé b̄ia yàá wee wé khe lè m̄in zàwa lè m̄in hínni, á wee tè ɓa wán. <sup>9</sup> Mi so yí zū k̄enk̄en le b̄ia wee wé mu bè-kora á n̄ini máa keñ le Dónbeení b̄eñi yi le? A mi cén yí khà miten. Lé ɓa nùpua na wee dé miten ho há-fénló lè ho bá-fénló lè mí s̄iíwà yi, làa b̄ia wee há há w̄onna, ɓa bá-féwá lè ɓa há-féwá, ɓa báawa m̄in yi na wee da làa m̄in, <sup>10</sup> ɓa k̄onlowà, làa b̄ia s̄ia wee vá mí ninzàwa b̄io yi, làa b̄ia wee j̄u khée, làa b̄ia wee yáa mí ninzàwa yènnáa, lè ɓa n̄i-wanna, bán búenbúen n̄ini máa keñ le Dónbeení b̄eñi yi. <sup>11</sup> B̄io á ì tò yi ká búenbúen lé bún ɓa búí f̄u wee wé mí t̄ahú. È ká le Dónbeení w̄aa ceera mia. Mi b̄io s̄ã le yi. Mi wó ɓa nùpua na t̄er̄enna le Dónbeení yahó. Bún búenbúen wó wa Núhúso Yeesu \*Krista p̄anká lè le Dónbeení Hácirí p̄anká yi.

### *Mi wé ɓua miten sese*

\* **5:12-13** Mi loñ Lándá zéeníló v̄uahú (Deutéronome) 17.7

<sup>12</sup> Ba 6úi wi mi t̄ahú wee bío le mu bío 6úen6úen wéro níi non mí yi, á bún wáa bon. Eε ká mu bío 6úi wéro màhá yí máa na à mi va làa yahó. Inén dà a bío le mu bío 6úen6úen wéro níi non mii. Eε ká í màhá máa díá á mu bío mu 6úi máa yí pánká í wán. <sup>13</sup> Mi mún wee bío le ho d̄nló wó ho píohó bío yi, á ho píohó 6èn wó ho d̄nló bío yi. Eε ká ho píohó loo, ho d̄nló loo á le Dónbeení khíi 6úe p̄hú. Mi cén yí hácírí, wa s̄anía yí wó ho há-fénló lè ho bá-fénló lè mí síiwà bío yi. Há bío s̄a a Núhúso yi, ó o Núhúso wee pa há bío. <sup>14</sup> Bío á le Dónbeení vèeníanáa o Núhúso lé bún 6àn síi ó o mún khíi vèenínáa wen lè mí pánká. <sup>15</sup> Mi so yí zū ká mi s̄anía lé o \*Krista s̄anía bío 6úi le? O Krista s̄anía bío 6úi so ko à há páaní là a háa na wee yèé mítén le? Bùéé dé. <sup>16</sup> Tàá mi so yí zū ká a báa na páanía là a háa na wee yèé mítén á lée dà-kéní làa wo le? Bío ká lé bío túara le Dónbeení bíoní v̄ahú yi: «Ba mí nùwá p̄un á à wé s̄anía dà-kéní.»\* <sup>17</sup> Eε lé bún ká yia 6èn páanía là a Núhúso á wón 6ànso á à wé dà-kéní làa wo mí hácírí yi.

<sup>18</sup> Mi khí ho há-fénló lè ho bá-fénló lè mí síiwà wéro yi. Mu bè-kora na ó o nùpue dà a wé 6úen6úen á yí máa 6óonía s̄anía yi ká mu yínón ho há-fénló lè ho bá-fénló lè mí síiwà. Yia wee dé mítén ho há-fénló lè ho bá-fénló lè mí síiwà wéro yi, á wee wé khe lè mí kùrú s̄anía. <sup>19-20</sup> Mi so yí zū ká mi s̄anía lé le Dónbeení Hácírí zii le? Le Dónbeení non mí Hácírí mia à le keñí mia. Le Dónbeení yà mia ho yà-nòn he6úee yi. Mi wáa yí te mítén. A mí cén wáa dé ho cùkú le Dónbeení yi lè mí s̄anía.

## 7

### *Mu yaamu bío*

<sup>1</sup> Há làa na ká wán, á bío mi t̄akaa làa mi, lé bún á í wáa à zéení yara làa mia. Mi wee bío le mu se ò o báa yí páaní là a háa. <sup>2</sup> Eε ká bío ho há-fénló lè ho bá-fénló boo há làa na ká wán, á inén 6èn le o báa ko ò o wé páaní lè mín háa, ò o háa mún wé páaní lè mín báa. <sup>3</sup> O báa yí ko ò o pí mín háa ká wón màkóo wi o yi, ó o háa mún yí ko ò o pí mín báa ká wón màkóo wi o yi. <sup>4</sup> O háa s̄anía bío yí s̄a a yi, lé 6àn báa á há bío s̄a yi. O o báa s̄anía bío mún yí s̄a a yi, lé 6àn háa á há bío s̄a yi. <sup>5</sup> O báa lè mín háa á yí ko 6a pí mín. Ká 6a h̄a yí máa páaní á mu ko mu wé bío na 6a bía tò wán le mí ì khí mín yi á à d̄a p̄ahú 6úi, ká mí ì dé mí s̄obéé ho floró wéro yi. Ká ho p̄ahú mu khíina, à 6a b̄iní wé páaní làa mín. Ká bún yí wó á p̄un-sí 6a h̄a máa d̄an mítén máa 6ua yi bío ó o \*Satāni wee khà lè 6a nùpua v̄iní d̄aní yi. <sup>6</sup> Bío á í bía non mia ká á yí máa zéení le í le mi wé mu konloon. Eε ká mi màhá mún dà wé è wé làa bún. <sup>7</sup> Inén wón lá wi à 6a nùpua 6úen6úen yí yaka lè í bío síi. Eε ká le Dónbeení wee na mu bío wéro pánká wa n̄i-kéní kéní yi mín p̄uná yi. O 6úi á à ya, ká a 6úi dà á a keñí máa ya.

<sup>8</sup> Bío ká lé bío á í 6èn ñ bío ò na 6a mabáawa lè 6a maháawa yi: Mi wáa lá kará á yí yanka lè inén bío, se mu se. <sup>9</sup> Eε ká mi yí dà mu, à mi yaka. O nùpue yan, á s̄uaaní bío ó o ò keñí á máa ya, ká a p̄on yí dà mí síi máa hí.

<sup>10</sup> Bia lé 6a kèrèt̄ewa na yan mín, bán á í ñ bío bío ká á à na yi. H̄n p̄i-cúa so yínón inén te há, lé o Núhúso te mí p̄i-cúa. O háa á yí ko ò o pí mín báa díá ká a lén. <sup>11</sup> Ká a h̄a wà, ò o 6èn mún yí b̄iní vaa ya. Tàá ká a wi ò o b̄iní ya, ò o véení há bíoní lè mín báa, à 6a ya mín. Lé mu ó o báa mún yí ko ò o p̄a mín háa.

<sup>12</sup> Há p̄i-cúa na á í 6èn ñ f̄ee bío ká wán á à na b̄ia ká yi, h̄n yínón o Núhúso te há, lé inén te í p̄i-cúa. Ká a báa là a háa yan mín, ó o báa h̄a wó a kèrèt̄e, à 6àn háa na yínón kèrèt̄e á tà le mí ì keñí làa wo, á 6àn báa yí ko ò o p̄a a.

\* **6:16** Mi loñ Bío p̄hú 6úeení v̄ahú (Genèse) 2.24

<sup>13</sup> Lé làa bǔn síi, ká a háa là a báa yan mín, ó o háa hía wó a kèrètíε, à bàn báa na yínǎn kèrètíε á yí pá a, á bàn háa yí ko ò o lén díá mín báa. <sup>14</sup> I wee bío ká síi lé bío ó o báa na òn yínǎn o kèrètíε á bío sǎ le Dónbeení yi bàn háa na lé o kèrètíε bío yi. Mu mún léε dà-kéní là a háa na yínǎn o kèrètíε. Wón mún bío sǎ le Dónbeení yi bàn báa na lé o kèrètíε bío yi. Mu lá yí ka kà, á ɓa zàwa bío máa sí le Dónbeení yi. Εε ká ɓa bío sǎ le yi. <sup>15</sup> Εε ká yia màhá yínǎn o kèrètíε hía wi ò o fáa mu yaamu à yia lé o kèrètíε díá le o fáa. Ká mu wó kà, se yia lé o kèrètíε wi míten. Le Dónbeení von mia à mi kεení mín wán làa héεrà. <sup>16</sup> Nún-sí, á minén háawa na lé ɓa kèrètíεwa á le Dónbeení dà à òn wán á à kǎnínáa mí bǎrání na yínǎn ɓa kèrètíεwa. Tàá minén báawa na lé ɓa kèrètíεwa á le Dónbeení dà à òn wán á à kǎnínáa mí hǎnání na yínǎn ɓa kèrètíεwa.

### *Mi díá miten làa bío mi fù karáa*

<sup>17</sup> Ká bío á í bía nǎn mia ká níi ló, á bío ó o Núhúso wó á mi ní-kéní kéní bío karáa á le Dónbeení vonnáa mia, lé bǔn à mi pá díá le miten. Bǔn lé bío á í wee kǎrán le ɓa kèrètíεwa kuio háa lùà ɓúenɓúen yi. <sup>18</sup> O ɓúí lá \*kúio á le Dónbeení vonnáa wo, à ɓanso yí sà mu. Tàá yia le Dónbeení von ò o òn yí kúio à wón mún yí kúii míten. <sup>19</sup> Ho \*kúiiró le ho yí kúiiró bío nǔhǔ mia. Bío bío nǔhǔ wi lé à wé bè le Dónbeení bío na le bò henía yi. <sup>20</sup> Mi ní-kéní kéní díá miten làa bío mi fù karáa á le Dónbeení vonnáa mia. <sup>21</sup> Yia lá léε wobá-níi á le Dónbeení vonnáa wo, ò o yí yáa mí yilera bǔn bío yi. Εε ká bío á ɓanso á à kεínáa míten níi khíi nǎn wo yi, ò o wǎa bè bǔn bǎhó yi. <sup>22</sup> O wobá-níi na ó o Núhúso von ó o bío sǎ a yi, wón wǎa wi míten o páaníló là a Núhúso bío yi. Lé làa bǔn síi ó o nǔpue na ó o \*Krista von ká a wi míten wón ɓèn lé o Krista wobá-níi. <sup>23</sup> Le Dónbeení yà mia ho yà-nòn heɓúee yi, á mi wǎa yí díá le ɓa nǔpua wé mia le mí wobáaní. <sup>24</sup> Wán zàwa le wán hínni, bío mi fù karáa á le Dónbeení vonnáa mia lé bǔn à mi díá le miten le Dónbeení yahó.

### *Bia òn yí yan bío*

<sup>25</sup> Ká bía òn yí yan hùúu, bán bío na à í bío ɓa dǎní yi na le o Núhúso bío na ó o bò henía bǔn mia. Εε ká bío á í lé o nǔpue na á ɓa dà a dé mí sía yi mu sǎamu na le Dónbeení wó làa mi bío yi, á í zéení ɓa. <sup>26</sup> Le lònbee na ho zuia ká bío yi á bío ká lé bío á í wee leéka: Mu se à ɓa díá míten làa bío ɓa bío karáa. <sup>27</sup> Yia bò mu fúamu à wón wǎa yí cà bío o ò ɓúe làa bǔ. Ká yia ɓèn òn yí bò mu, à wón wǎa díá. <sup>28</sup> Ká yia màhá pá yan, se mu yínǎn bè-kohó. O hínzoró na bàn fúaalè wi ká a yan, se mu yínǎn bè-kohó. Ká bía yanka bán wi le lònbee yi ho ðímíjǎ yi. A le dén lònbee so á í yí wi à le yí ɓarén.

<sup>29</sup> Wán zàwa le wán hínni, bío ká lé bío á í wi à í bío na mia. Ho páahǔ na ká á yí túee. A wǎa lá bío ká níi wán, le bía yan à wé le ɓa yí yan. <sup>30</sup> Le bía wee wá à wé le ɓa yí máa wá. Le bía wee zǎmaka à wé le ɓa yí máa zǎmaka. Le bía wee yà mu bío à yí dé mí sía bío ɓa yà yi. <sup>31</sup> A bía ho ðímíjǎ bío símu zon, à ho ðímíjǎ bío wé lòn bè-kǎamáa cǎn. Lé bío á ho ðímíjǎ làa bío mí mǎn làa ho á máa mia ká ho ò vé.

<sup>32</sup> Mi lá wi miten, á yilera yí máa yáa, se í wa mu. O báa na yí yan wón wee dé mí sòobéε o Núhúso tonló yi. O wee cà ò o wé bío sí a Núhúso yi. <sup>33</sup> Ká a báa na yan, wón ɓèn yahó sǎ ho ðímíjǎ bío. O wee cà ò o wé bío sí mín háa yi. <sup>34</sup> O wǎa wi le há sǎa nǔn. Lé bǔn mún lé o háa na yí yan tàá o hínzoró na bàn fúaalè wi. Ba wee dé mí sòobéε o Núhúso tonló yi. Ba wee cà à ɓa bío ɓúenɓúen sí a Núhúso yi. Ká yia yan wón yahó sǎ ho ðímíjǎ bío. O wee cà ò o wé bío sí mín báa yi. <sup>35</sup> I wee bío ká síi lé mi séenii bío yi, ká í yí máa kíkǎ mia. Ká í màhá wi à bío ko le ho wéró bǔn lé bío à mi wé, à na miten ɓúenɓúen o Núhúso tonló yi á yí titika.

<sup>36</sup> Ká a yàronza búí wee leéka le ká mí yí yan mín fūaalè se mi wó khon làa wo, ká a zū le mí yí dà mí sīi máa hī hùúu, ò o wee leéka le mí ko à mí ya mín, se bún yínǎí bè-kohó. A 6a ya mín. <sup>37</sup> ƐƐ ká a yàronza búí màhá lon mu mítén le mí máa ya mín fūaalè, á zū le mí dà à hī mí sīi, ká mu ló arén mítén yi binbirí, ò o búí yí kíkkaa wo yi, se o wó se. <sup>38</sup> Bío wi bún lé bío kà: O yàronza na fó mín fūaalè á yan á wó se. ƐƐ ká yia le mí máa ya, wón 6èn bío sá sūaaní.

<sup>39</sup> O háa là a báa na mu yaamu cɛɛra á yí dà máa fáa mín yi ká yínǎí o báa húrun. Ká 6àn báa húrun, se o wi mítén, á dà a ya a báa na ó o sīi vá yi. Ká a báa mu màhá ko ò o wé o kèrɛtɛ. <sup>40</sup> ƐƐ ká a màhá kará yí yan, se o bío á à wíoka à wé se. Bún lé bío á ínén wee leéka. A ĩ mún zū le le Dónbeení Hácírí wi làa mi.

## 8

### *Le muini taa bío*

<sup>1</sup> Há làa na ká wán, á wa 6èn ñ loí ho tùaró na sá 6a bùaa na yan lè le muini taa bío. Mi wee bío le wa búenbúen lé 6a bè-zúrlowà, bún bon. Bún bío zúrló so lé bío wee na ò o núpue 6úaanínaa mítén. ƐƐ ká le waminí dén wee wé à wa siadéro va lè ho yahó. <sup>2</sup> Yia wee leéka le mí lé o bè-zúrló wón 6ànso ðín yí zū mu làa bío ó o ko ó o zúrnáa mu. <sup>3</sup> ƐƐ ká yia wa le Dónbeení wón le Dónbeení zū le o bío sá mí yi.

<sup>4</sup> Awa! Ba bùaa na 6a yan lè le muini há wónna wán taa làró ðání yi, á bío ká lé bío á ĩ bío: Wa búenbúen zū le mu bío wa na 6a núpua wee lá lòn doffina ho ðímíjǎ yi á bío jǎhǎ mía. Warén zū le le Dónbeení lée dà-kéní mí ðòn. <sup>5</sup> Há pánká-beera na yí máa mi, á 6a núpua búí wee ve làa doffina tàá júnása, á boo. Hàrí ká hǎn pánká-beera so wi ho wáayi lè ho tá wán, <sup>6</sup> se warén bán zū le le Dónbeení lée dà-kéní mí ðòn. Dén lé ðío lé wa Maá na léra mu bío búenbúen. Lé lerén mún léra wen à wa bío sí le yi. Wa mún zū le o Núhúso lée ní-kéní mí ðòn. Wón lé o Yeesu \*Krista, yia nǎn á mu bío búenbúen wiráa. Lé orén mún nǎn á wa à yíráa le mukǎní binbirí.

<sup>7</sup> Warén zū le mu bío wa na 6a núpua wee lá lòn doffina bío jǎhǎ mía. ƐƐ ká 6a kèrɛtɛwa búenbúen màhá ðín yí yú bún bío zúrló so. Ba búí na sòobáa dó mí sia há wónna hǎló yi á hàrí lòn zuia ká 6a wee là le muini taa, à kɛí le 6a níní pá wi há wónna hǎló yi. A bío 6a lé 6a núpua na pánkáwá mía le Dónbeení bío ðání yi, ká 6a wee là há taa mu, à 6a leéka le mí wó khon. <sup>8</sup> Mu yínǎí ðínló lé hía wee wé à wa bío wé sí le Dónbeení yi. Wa dú ho loo, á bío búí máa bè wa bío wán. Wa mún yí dú ho loo, á bío búí máa fá wa bío jii. <sup>9</sup> Minén bán zū le mi dà ho ðínló búenbúen wé è dí. ƐƐ ká mi màhá le mi yiwa. Jún-sí, á yia pánká tà mía le Dónbeení bío ðání yi á dà a va a ví bío minén wee wé bío yi. <sup>10</sup> Ká yia pánká mía le Dónbeení bío ðání yi á mǎn únén na zū mu bío à ũ kará há wónna zii á wee là le muini taa, ó o so mún máa yí há làró sí-hebúee le? <sup>11</sup> Bún ká yia pánká mía le Dónbeení bío ðání yi, wón na ó o Krista húrun bío yi, á hía ví únén bío zúrló bío yi. <sup>12</sup> Hen ká mi wee wé khe lè mǎn zàwa lè mǎn hínni na pánkáwá mía le Dónbeení bío ðání yi ká síi, se lé o Krista mí beere á mi wee wé kheráa. <sup>13</sup> Lé bún nǎn, ká ĩ bè-ðínii búí dà à vínii wán za tàá wán hínló, á ĩ máa biní máa là taa hùúu, bèra a na à 6a hía yí ví ínén bío yi.

## 9

### *Bío ó o Poole bia mi tonkaa tonló ðání yi*

<sup>1</sup> Inén so yínǎí núpue na wi íten le? I so yínǎí o Yeesu tonkaro búí le? Inén ĩ beere á mǎn wa Núhúso Yeesu. Minén so yínǎí ho cǎnú na ló ĩ tonló na á ĩ sá

a Nùhúso bïo yi le? <sup>2</sup> Ba búí dà a pí á máa zǔn le ìnén mún lé o Yeesu tonkaro. Ká minén bán zǔ le ì lé orén. Lé bïo mi páaníló là a Nùhúso á wee zéení le ì lé orén tonkaro bïo bon.

<sup>3</sup> Bïo kà lé bïo á ì wee bío na bïa wee yáa ì yèni yi à búeráa ba òhúhú. <sup>4</sup> Wa so lá yí ko làa bè-dínii tàá bè-nunii bïo wa wee sá a \*Krista tonló bïo yi le? <sup>5</sup> Warén lé wa ñi-kénii kénii so lá yí ko à wa ya a háa na lé o kèrètíe ò o wé bè làa wén wa tonló mu sáró yi, làa bïo ó o Nùhúso bân zàwa, là a Piere là a Yeesu tonkarowà na ká wee wéráa mu le? <sup>6</sup> Tàá ìnén là a Baanabaasi wa dòn lé wén so ko wa wé sá à bè yi yíràa wa òhii òhíí le? <sup>7</sup> Dásí ñii na á à lén mí ñii yi á à wéráa mu dásímu wón míá. A nùpue na á à fá le vǐndèe ká a máa wé è dí le bïa wón míá. O o nòn-pa na yí máa òhii ba nàwa na ó o wee pa yoomu wón mún míá.

<sup>8</sup> Bïo á ì wee bío kà yínóni ba nùpua bïo na ba wee wé mí dòn á ì mòn mu yi. Le Dónbeení làndá na ó o \*Moyiize túara yi á mu pá ka kà. <sup>9</sup> Bïo kà lé bïo túara ho làndá mu yi: «O nàa na ba wee sáráa ho òhíí láró páahú á ba yí ko ba hè lè ho òhíí láró.»\* Bïo le Dónbeení bía kà síi so wee zéení le lé ba nàwa bïo here le yi le? <sup>10</sup> Mu so yínóni warén bïo yi á le bíaràa kà síi le? Ká wèwèe. Mu lé warén bïo yi á le bíoní mu túararàa. Yíá ba lá ó o wee và ko ò o dé mí síi bïo ó o khíi yí bïo yi. Yíá ba lá ó o wee vǐaa ho òhíí ko ò o dé mí síi bïo o ò yí bïo yi.

<sup>11</sup> Le Dónbeení bín-tente na wa zéení làa mia á ka lòn bïo na wa dù. Ká mi lá wee na mi ñii bïo wén, se mu lée bïo na so po wén le? <sup>12</sup> Ká mi wee na mu ba búí yi, á warén so yí ko làa bú yí po bán le? Ee ká warén bán yí wi à wa bío le mi ko à mi wé na mi ñii bïo wén. Wa yí wi à bïo búí cǐnú à búmaka a \*Krista bín-tente bueró. Lé bún bïo yi á wa díaràa á mu bïo búenbúen wee kúu wén.

<sup>13</sup> Mi so yí zǔ le bïa wee sá ho tonló le \*Dónbeení zǐ-beení yi á bè-dínii wee lé bïo ba nùpua wee wé lè mu hámu yi bín le? A bïa wee fǐaa ba bùaa le muini yéeni bán mún wee yí bïo sǎ ba yi. <sup>14</sup> Lé làa bún síi ó o Nùhúso mún bóràa mu henía le yíá wee bue le Dónbeení bín-tente á òhii òhíí wé è lé ho tonló mu yi.

<sup>15</sup> Bïo á ì lá wi làa mia, á bïo ko làa mi, á ì yí le mi na hàrí dèe mií. A bïo á ì wee túa kà síi, mún yí máa zéení le ì le mi wé mu na mií. Bún yi ká ì yáá lá húrun se mu sǐaaní. Dén sí-wèe so na wi mií á nùpue yí dà máa hè yi. <sup>16</sup> I yí ko à ì khóní ìten le Dónbeení bín-tente bueró bïo yi. Mu yáá lée bïo na á ì ko à ì wé konloon. Ká ì le ì máa bue le bín-tente mu, à wàn dèe sua mi. <sup>17</sup> Mu lá lé ìnén ìten dó ìten ho tonló mu yi, se ì lá le ba wé sàání mií. Ee ká ho lé dèe na á ì ko à ì sá konloon, á ì máa pí ho sáró. <sup>18</sup> Ká ì sàání lé le sí-wèe na ì wee yí le bín-tente na á ì wee bue làa kǎamàa bïo yi ká ì yí máa fé bïo ko làa mi.

<sup>19</sup> Mu bon, ìnén lée nùpue na wi ìten, á yínóni wobá-ñii. Ee ká ì máhá wó ìten lè ba nùpua búenbúen wobá-ñii, bèra a na à ì yíràa ba boomuso à ba tà a Krista bïo. <sup>20</sup> Hen ká ì wi làa bïa lé ba \*zúifùwa, à ì wé ìten làa zúifù, bèra a na à ì yí bán à ba tà a Krista bïo. O Moyiize làndá á ìnén míá yi. Ee ká ì wi làa bïa wi ho yi, à ì búa ìten lè ba bïo síi, ká ì òhii míá ho làndá mu yi, bèra a na à ì yí bán à ba tà a Krista bïo. <sup>21</sup> Ká ì mún wi làa bïa yí zǔ dèe o Moyiize làndá bïo dǎní yi, à ì búa ìten lè ba bïo síi bèra a na à ì yí bán à ba tà a Krista bïo. Bún yí máa zéení le le Dónbeení làndá bïo yí ciran mi. I wee bè o Krista làndá yi. <sup>22</sup> Hen ká ì wi làa bïa pánkává míá le Dónbeení bïo dǎní yi, à ì mún wé lòn nùpue na pánká míá, bèra a na à ì yí bán á ba tà a Krista bïo. Lé làa bún á ì wee wé à zoràa ba nùpua le mí síiwà tǎhú à yíràa ba ñi-dòndáa búí à kǎní konloon. <sup>23</sup> Bún búenbúen á ì wee wé bèra a na à le Dónbeení bín-tente à bènbén, à ìnén ñii mún kèí mu bè-tentewà na le bín-tente mu wee zéení yi.

<sup>24</sup> Mi zǔ le bïa wee lùwí khíika mín búenbúen ó o ñi-kénii na khíina bïa ká lé yíá ba wee wé na mu bïo yi. Minén mún hení mi lò làa bïa wee lùwí khíika mín

\* 9:9 Mi loí Làndá zéenílò vǐahú (Deutéronome) 25.4

bïo sii bèra a na à mi yí mu bïo. <sup>25</sup> Bia wee wé hã penkaa jínkaa búenbúen á wee wé mání mí sánia lè le lònbee à càráa mu bïo. Ká mu bïo mu màhá dà wee yáa. Ká warén bán wee mání wa sánia lè le lònbee à càráa mu bïo na yí dà máa yáa. <sup>26</sup> Lé bñn ñon á ínén yí máa wé lòn nùpue na wee lùwí concon. I mún yí máa wé lòn nùpue na wee núaa concon. <sup>27</sup> I wee kíká ìten yi làa sòobéé á wee mání í sánia lè le lònbee bèra a na ká í khií buera le Dónbeení bín-tente vó à le Dónbeení yí pí mi díá.

## 10

### *Mi díá hã wónna háló*

<sup>1</sup> Wàn zàwa lè wàn hínni, í wi à mi bñní leéka mi yiwa bïo yánkaa wó wán pãahú na á wàn bùaawa bò a \*Moyiize yi. Le dùndúure yánkaa pon 6a búenbúen yi. A 6a búenbúen mún kãa ho muhú yi.\* <sup>2</sup> Ba búenbúen ka lè 6a yú ho \*bátèèmu lè dùndúure lè ho muhú yi, à 6a là a Moyiize wé dà-kéní. <sup>3</sup> Ba búenbúen dú ho ònló dà-kéní na ló le Dónbeení cón. <sup>4</sup> A 6a búenbúen mún ñun mu ñumu dà-kéní na ló le Dónbeení cón. Bñn ñumu so ló ho lèhó na le Dónbeení ñon 6a yi. Ho lèhó mu lé o \*Krista na bò làa ba.† <sup>5</sup> Éé ká 6a boomuso màhá pá bïo yí wó sína le Dónbeení yi, á 6a húrun ho tá hení yi.

<sup>6</sup> Bñn bïowa so búenbúen lée bïo na wee zéení wen, à wa sía yí vá mu bïo na yí se yi, làa bïo á barén wórãa mu. <sup>7</sup> Mi yí dé mi sía hã wónna yi làa bïo á barén búí wórãa bïo síi. Mu túara le Dónbeení bioní vūahú yi ká síi: «Mu ñipomu lée kará à 6a dú á ñun, à 6a hínnon wee wé hã kàakó-wará.»‡ <sup>8</sup> Mi yí wa dé waten ho hã-fénló lè ho bá-fénló lè mí síiwà yi làa bïo barén búí wórãa mu bïo síi, á 6a nùpua muaaseé óóní làa muaaseé ònn á húrunnãa le wizon-kéní.§ <sup>9</sup> Mi yí wa khūaa o Krista ñii yi làa bïo á barén búí wórãa mu á 6a háwá hàararãa 6a bó. <sup>10</sup> Mi yí bío le le Dónbeení yí wó yí se làa mia, làa bïo á barén búí wórãa mu, á le Dónbeení wáayi tonkaro buée óórãa 6a.

<sup>11</sup> Bñn bïowa so búenbúen wó, à zéenínaa wen. Mu túara le Dónbeení bioní vūahú yi à fèn ñínãa warén na wi ho òmíjã véro pónna yi zen wán. <sup>12</sup> Lé bñn ñon ká yia wee leéka le mí pánkã wi le Dónbeení bïo yi, à òanso pa mítén bïo, ò o híã yí lé lùwá. <sup>13</sup> Ho sùnló na wee yí mia á mún wee yí 6a nùpua na ká. Le Dónbeení na bíã mu bïo à le máa yèrémã mí ñii, á máa díã á ho sùnló máa yí mia máa dà mi pánkã wán. Ho sùnló pãahú á le Dónbeení á à wé á mi ì zúñ le ho ò khií. Lé bñn ñi na ká mi ì dàí mi yiwa á à ñi ho bïo yi.

<sup>14</sup> Wàn bñnlowà na á í wa làa sòobéé, bñn bïowa so búenbúen bïo yi á mi pa mítén hã wónna háló yi. <sup>15</sup> I wee bío ká síi làa mia lé bïo á ínén cón á mi ka lòn nùpua na yio tñn. Minén mi bèere wãa loñ bïo á í bíã ká mu bon, tàã mu yí bon. <sup>16</sup> Hen ká wa lá ho bárãkã déro ñuuníi dèe òuan à wa dó le Dónbeení bárãkã à wa ñun làa de, à mu so máa páaní wen là a Krista cãni le? A ho búurú na wa wee cèeka ká wa wee là ho, à ho so máa páaní wen là a Krista sánia le? <sup>17</sup> A bïo ho búurú lé ho dà-kéní, á wa lè wa booró mí cúee, ká wa lé hã sánia dà-kéní ho búurú mu na wa wee sankã bïo yi.

<sup>18</sup> Mi loñ o \*Isirayéele ñipomu lon, bíã wee là 6a bùaa na 6a fūaana le muiní yéeníi na bïo sã le Dónbeení yi wán bán búenbúen páanía lè le Dónbeení. <sup>19</sup> Bñn so wee zéení le o yia na 6a fã ho wãahú wán, lè ho wãahú mí bèere á bïo ñúhú wi le? Bùéé. <sup>20</sup> I wi à í bío le 6a bùaa na 6a yan lè le muiní hã wónna wán lé hã pánkã sūmãa òansowà na á nùpue yí dà máa mi á mu wó ñon yi, ká mu yí ñon Dónbeení yi. A bïo á ínén màhá yí wi à minén lè hã pánkã-sūmãa

\* **10:1** Mi loñ Léró vūahú (Exode) 13.21-22; 14.22-29 † **10:4** Mi loñ Léró vūahú (Exode) 16.4-35; Miló vūahú (Nombres) 20.8-11 ‡ **10:7** Mi loñ Léró vūahú (Exode) 32.6 § **10:8** Mi loñ Miló vūahú (Nombres) 25.1-9



òànsowà mu à páání bǐo búí yi. <sup>21</sup> O Nùhúso òuuní dèè á mi yí dà máa òunáa á máa bíní máa khíi òu lè há pànká-sùmáa òànsowà òuuní dèè. Mi mún yí dà máa dí o Nùhúso òínló á máa bíní máa vaá dí há pànká sùmáa òànsowà òínló. <sup>22</sup> Tàá wa wi à wa wé ò o Nùhúso síi cǐ wèn wa wára bǐo yi le? Wa so wee leéka le wa pànká wi po a Nùhúso mu le?

*Mi le mi bè-wénia à dé ho cùkú le Dónbeení yi*

<sup>23</sup> Ba búí wi mi tǐahú á wee bǐo le mu bǐo búenbúen dà wee wé. Mu bon. Èè ká bǐo búenbúen yínòí bǐo na se. Bǐo búenbúen dà wee wé, èè ká mu búenbúen yí máa wé à ba kèrètíewa kuure va lè mí yahó. <sup>24</sup> Mi nǐ-kéní kéní yí ko à mi leéka mi kùrú bǐo mí dòn. Mi mún ko à mi leéka bǐo mi ì wé ká mu ì séení mǐn zàwa na ká. <sup>25</sup> Mu bǐo búenbúen na wee yèè ho yàwá yi á mi dà à yà á à dí, ká mi yí lùnkáa mi yilera á òínló tǔa miten yi le mu ló wèn, <sup>26</sup> lé bǐo á bǐo ká lé bǐo túara: «Ho tá làa bǐo wi ho yi búenbúen á bǐo sǎ a Nùhúso yi.»\* <sup>27</sup> Hen ká yǐa yínòí o kèrètíewa á von mia lè ho òínló mí zǐi, ká mi tà van, à bǐo ba à na mia búenbúen à mi dí, ká mi yí lùnkáa mi yilera à tǔa miten yi làa hen na mu ló yi. <sup>28-29</sup> Ká a búí màhá bía le há taa na ká lé ba bùaa na ba yan lè le muini taa, à mi yí là há. Hàrí ká minén yilera yí lùnkáa mu bǐo yi, à mi pá yí là há yǐa bía mu nòn mia bǐo yi, à lùnkáa wón yilera.

Bǐo á òínló wee wé ká ì poní séra, á so lá ko à mu lùnká a búí yilera le? <sup>30</sup> Ho òínló na á ì dó le Dónbeení bǎrákà à ì dú, á ba à yáa ì yèni bǐo yi léé webio? Ì so yí dó le Dónbeení bǎrákà yí dúráa ho le?

<sup>31</sup> Lé bǐn nòn ká mi wé wee dí, ká mi wee òu, tàá ká mi wé wee wé bǐo léé bǐo, à mi wé mu, à dérǎa ho cùkú le Dónbeení yi. <sup>32</sup> Bia wee vǐini ba \*zúifùwa, tàá bia yínòí zúifùwa, tàá mǐn zàwa lè mǐn hǐnni kèrètíewa na ká, á minén yí dé miten yi. <sup>33</sup> Lé ká síi á ì wi à ì wéráa. Ì wi à ì bǐo búenbúen wé síi bǐa ká yi. Ì yí máa cà ì kùrú bǐo. Bǐo á ì wé á ba cèrèè á à kǎnínáa lé bǐn á ì wee bǎnbá yi.

## 11

<sup>1</sup> Bǐo á ì wee wé á mi wé bè yi, làa bǐo á òínló wee bèráa bǐo ó o Krista wó yi.

*Bǐo mi ko mi bua lè miten ho kútemínwánlò yi*

<sup>2</sup> Ì yáa bènín wee tèní mia, mi fobúa, lé bǐo á bǐo á ì wó nòn mia á mi wee leéka bǐo fèèè, á wa kèrètíewa kǎránlò na á ì yú á kǎránna làa mia á mi mún wee bè yi. <sup>3</sup> Èè ká ì màhá pá wi à mi zún bǐo ká yara: O báa òuhúso lé o \*Krista, ó o háa òuhúso lé o báa, ó o Krista òuhúso lé le Dónbeení. <sup>4</sup> Awa. Ká a báa búí wee fio, tàá o wee fèè le Dónbeení òi-cúa ò o pon mí òuhú yi, se o wee zùan o Krista na lé o òuhú yi. <sup>5</sup> Ká a háa búí bèn wee fio tàá o wee fèè le Dónbeení òi-cúa lè ba nùpua ò o yí pon mí òuhú yi se o wee zùan o báa na lé o òuhú yi, se o ka lòn háa na òuhú lèera.\* <sup>6</sup> Ká a háa búí yí máa pe mí òuhú yi se o wáa dà a khè ho. Mu búenbúen lé dà-kéní. Ká ho òuhú khèró tàá ho lèeró á lé há nǐyio o háa cón, ò o wáa wé pe ho yi. <sup>7</sup> O báa yí ko ò o pe mí òuhú yi, lé bǐo ó o bonmín lè le Dónbeení, le Dónbeení cùkú wee mi a yi. Èè ká a háa ko ò o pe mí òuhú yi, lé bǐo ó o báa cùkú wee mi a yi. <sup>8</sup> Ho léé túiá, le Dónbeení yí léra a háa bǐo búí á yí wó là a báa. O báa bǐo búí lé bǐo le léra á wó là a háa. <sup>9</sup> O báa yí léra a háa bǐo yi. O háa lé yǐa léra a báa bǐo yi. <sup>10</sup> Lé bǐn nòn le Dónbeení wáyai tonkarowà bǐo yi, ó o háa na wee fio tàá o wee fèè le Dónbeení òi-cúa á ko ò o pe mí òuhú yi à zéénínáa ho pànká na o yú bǐo. <sup>11</sup> Èè ká wa pááníló là a Nùhúso bǐo yi, ó o háa yí dà máa kèí ká a báa níi ló, ó o báa mún yí dà máa

\* **10:26** Mi loí Lení vǐahú (Psaumes) 24.1 \* **11:5** Mu páahú, ká a háa lèera mí òuhú se o dó há nǐyio miten yi.

keń ká a háa ní ló. <sup>12</sup> Mu bon, o háa ló a báa yi, ó o báa bèn wee te o háa yi, ká ba mí nùwā ñun màhá lé le Dónbeenĩ léra ba.

<sup>13</sup> Minén mi bæere wáa loń mu sese. Mu so lée bío na se ò o háa hén mí ñúhũ yi díá ká a wee fio le? <sup>14</sup> Ba nùpua zũ le ká a báa ñún-vání á túeeka, se mu lé há n̄yio o wán. <sup>15</sup> È ká a háa cón á le ñún-vání na túeeka so yínón cùkú bío le? O háa ñún-vání le Dónbeenĩ n̄n wo yi, à le wé le nín-kéní na pon o ñúhũ yi. <sup>16</sup> Ká a búí wi ò o pá b̄nĩ wānĩ b̄io á ĩ b̄ia, à b̄anso z̄ún le lé b̄ún á warén le ba k̄èr̄t̄iewa kuio búenb̄uen wee wé.

### *O Nùhũso d̄n̄ló d̄n̄í yi*

<sup>17</sup> B̄io á mu lé le z̄éeni t̄iáwà á wa wi yi, á b̄io búí wi b̄n̄ á ĩ yí dà máa khòoní mia b̄io yi. Mu lé b̄io á mi k̄úeem̄n̄wánló yí máa wé à mi va lè ho yahó. Ho yáá wee lén mia lè mi m̄ón. <sup>18</sup> B̄io á ĩ ì cí wán lé b̄io kà: ĩ ñá à ba le ká mi san san k̄úaa mín wán, à mi wé c̄úii mín. Mu ka lè mu bon. <sup>19</sup> Mu bon, ho sankam̄n̄ló ko ho wé mí t̄iáhũ, à b̄ia lé ba k̄èr̄t̄iewa binbir̄i b̄io dàń z̄únáa. <sup>20</sup> Lé b̄ún te b̄io ká mi k̄úaa mín wán, á ba yí dà máa b̄io le lé o Nùhũso d̄n̄ló á mi wee dí. <sup>21</sup> Mu bon, mi ñi-kéní kéní d̄n̄ló na mi wee b̄ua b̄uennáa lé h̄ia mi wee wé bánbá dí. B̄ún lé b̄io wee na à ba búí le h̄ini búe, ká ba búí ñun sù wee khée. <sup>22</sup> Mi z̄íní so m̄ia á mi máa wé è dí ká mi ì ñu yi le? Tàá lé ba k̄èr̄t̄iewa kuure á mi wi mi z̄uán yi, à dé há n̄yio b̄ia khon yi le? Lée webio á mi yáá wáa le ĩ b̄io na mia? Mi wi à ĩ pá dé mí fob̄úa le? È ká búeé. ĩ b̄ènt̄in yí dà máa dé mi fob̄úa mu b̄io yi.

<sup>23</sup> Awa, ho k̄ar̄n̄ló na ló a Nùhũso cón na á ĩnén yú á b̄èn yèr̄emáa n̄n mia lé h̄ia kà: Ho t̄in̄aahũ na ba à dé o Nùhũso Yeesu á à na, ó o lá ho búurú, <sup>24</sup> á dó le Dónbeenĩ b̄ar̄ákà ò o c̄èekaa ho ò o b̄ia: «H̄ia lé ĩ s̄ánia na á ĩ n̄n mi b̄io yi. Mi wé wé mu, à leékaráa ĩ b̄io.» <sup>25</sup> Lé làa b̄ún b̄io síi, ká ba dú wó, ó o b̄èn lá le ñunú d̄è na ho \*d̄iv̄én wi yi ò o b̄ia: «B̄io ká lé le páan̄i finle na le Dónbeenĩ b̄ò lè ĩ c̄ani. P̄aahũ lée p̄aahũ ká mi wé wee ñu mu, à mi wé mu à leékaráa ĩ b̄io.» <sup>26</sup> Awa, á p̄aahũ lée p̄aahũ na mi wé là ho búurú mu, á ñun mu b̄io mu, se lé o Nùhũso h̄úmú á mi wee z̄éeni b̄io. Mi wé wé mu, fúaa ká a kh̄ii b̄in̄ia b̄uara.

<sup>27</sup> Lé b̄ún n̄n ká n̄upue lée n̄upue wé là a Nùhũso búurú mu, á ñun o b̄io mu làa b̄io mu yí koráa, se b̄anso wó khon, lé b̄io ó o z̄uánia a Nùhũso s̄ánia là a c̄ani yi. <sup>28</sup> N̄upue na wé le mí ì là ho búurú mu, á à ñu mu b̄io mu, à b̄anso cén loń m̄iten sese à bè yi wéráa mu. <sup>29</sup> Mu bon. Yia wee là ho búurú mu, á wee ñu mu b̄io mu ò o yí máa k̄n̄bi o Nùhũso s̄ánia, se b̄anso wee síiní mí ñúhũ. <sup>30</sup> Lé b̄ún te mu á mi t̄iáhũ á ba c̄èr̄è lé ba vánvárowà, ba c̄èr̄è p̄ankáwá m̄ia, á ba búí h̄urun. <sup>31</sup> Ká wa lá wee fèn loń waten sese, se le Dónbeenĩ lá máa wé è cítí w̄en. <sup>32</sup> È ká a Nùhũso màhá wee cítí w̄en, à bé w̄en, b̄era a na à wa ñúná kh̄ii yí páan̄i yí sí lè ho d̄im̄jása.

<sup>33</sup> Awa, wán z̄àwa lè wán h̄inni, mi wé k̄úaa mín wán o Nùhũso d̄n̄ló b̄io yi, à mi yí dí mín ñúná yi, mi wé pa mín. <sup>34</sup> Ká yia le h̄ini wé dà, à b̄anso dí mí z̄i à bè yi b̄uennáa, b̄era a na ká mi wé k̄úaa mín wán, à le Dónbeenĩ síi yí c̄i mia. B̄io ká na mi t̄uakaa b̄io, b̄ún á ĩ ì díá ká ĩ kh̄ii b̄uara mi cón, á ĩ b̄ueé z̄éeni b̄ún yara làa mia.

## 12

### *Le Dónbeenĩ Hácirí bè-h̄ania*

<sup>1</sup> Wán z̄àwa lè wán h̄inni, há làa na ká wán, á le Dónbeenĩ Hácirí bè-w̄enii na wa wee mi lé b̄io á ĩ b̄io d̄n̄í yi. ĩ wi à mi z̄ún mu yara. <sup>2</sup> Mi zũ le p̄aahũ na mi d̄in̄ yí zũ le Dónbeenĩ, ká mi díá m̄iten á há w̄onna na yí dà máa b̄io

á yú ho pànká mi wán. <sup>3</sup> Lé bǔn te mu, á ì wi à ì zééní mu làa mia à mi zǔrì le o nùpue na wee bío lè le Dónbeenì Hácírí pànká, wón yí dà máa dánkání Yeesu. A nùpue mún yí dà máa bío le Yeesu lé o Núhúso ká le Dónbeenì Hácírí yí dó mu ǎnso jii yi.

<sup>4</sup> Mu ǒowa wéró pànká na le Dónbeenì Hácírí wee na á sǐwà boo, ká lé le Hácírí dà-kéní màhá wee na mu. <sup>5</sup> O Núhúso tonló á júná boo, ká lé o Núhúso nǐ-kéní á wa wee sá na yi. <sup>6</sup> Mu bè-wénia á júná boo, ká lé le Dónbeenì dà-kéní lé ǎo wee na mu búenbúen wéró pànká ǎa nùpua búenbúen yi.

<sup>7</sup> Le Dónbeenì Hácírí wee zééní mítén wa nǐ-kéní kéní yi lè mí bè-wénia à séenínáa wa búenbúen. <sup>8</sup> Le Dónbeenì Hácírí wee wé ò o búí wé bío mu bè-zǔrìminí bioní. O búí wón le Hácírí mu wee wé ò o wé bío mu ǒo zǔrìlò bioní. <sup>9</sup> O búí wón le Hácírí mu wee wé à le sǐdéró na ǎan sǐi mia à kǎri wo yi, ká a búí wón lé ǎa vǎnvárowà wééró pànká á le Hácírí dà-kéní mu wee na a yi. <sup>10</sup> Le Dónbeenì Hácírí wee na mu yéréké ǒowa wéró pànká o búí yi. O búí lé le Dónbeenì jii-cúa fǎeró pànká ó o wee yí. Ká a búí wón ǎen lé le Dónbeenì Hácírí lè há hácín-kora hueeka lénló mín yi ǎan pànká á non wo yi. O búí le Dónbeenì Hácírí mu wee wé ò o wé bío há bioní na a nùpue yí zǔ, ká a búí le Hácírí mu ǎen wee wé ò o wé jí há bioní mu à tǎní na ǎa nùpua yi. <sup>11</sup> Lé le Dónbeenì Hácírí dà-kéní mu á wee wé bǔn búenbúen. Lé lerén wee na mu ǒo wéró pànká wa nǐ-kéní kéní yi mín júná yi làa ǒo á le sǐi vá yi.

### *O Krista sǎnia*

<sup>12</sup> Wa zǔ le há sǎnia lée dà-kéní, ká ǒo cǎékaa mín yi wó há lé ǒo á boo. Eǎ ká bǔn màhá yí hò ǒo mu páania lé há sǎnia dà-kéní. Wa páanílò là a \*Krista ǒo mún ka ká sǐi. <sup>13</sup> Wa búenbúen zǐra le Hácírí dà-kéní yi á wóráa há sǎnia dà-kéní. Wa wé \*zúifùwa loo, à wa yí wé zúifùwa loo, à wa wé wobá-nǐi, tàa nùpua na wi mítén, se lé le Hácírí dà-kéní mu á wa búenbúen yú.

<sup>14</sup> O nùpue sǎnia yínǎn ǒo dà-kéní mí dòn á wó làa há, mu boo. <sup>15</sup> Ká le zeñ lá bia le ǒo mínén yínǎn le níi, á mí wǎa yínǎn há sǎnia ǒo búí, se bǔn pá máa hè ǒo le can há sǎnia mu yi. <sup>16</sup> Ká ho jikáahǔ lá le ǒo mínén yínǎn le yère, á mí wǎa yínǎn há sǎnia ǒo búí, se bǔn pá máa hè ǒo ho can há sǎnia mu yi. <sup>17</sup> O nùpue sǎnia lá lé le yère mí dòn, á há lá wé è jí mu ǒo kaka? Ká há lá lé ho jikáahǔ mí dòn, á há lá wé è tá mu ǒo sǐii kaka? <sup>18</sup> Mu bon, mu ǒowa dà-kéní kéní na lé o nùpue sǎnia á le Dónbeenì cǎékaa mín yi làa ǒo le sǐi vá yi. <sup>19</sup> Mu lá lée ǒo dà-kéní mí dòn, se há yínǎn sǎnia. <sup>20</sup> ǒo wee cǎéka mín yi wé há sǎnia bǔn lé ǒo boo, ká há sǎnia hǎn lée dà-kéní. <sup>21</sup> Lé bǔn non á le yère yí dà máa bío máa na le níi yi le mí màkóo mia le yi, á ho jǔhǔ yí dà máa bío le há zení le mí màkóo mia há yi. <sup>22</sup> Hàri há sǎnia ǒowa na ka lè há jǔhǔ mia sese wa cǎn á wa màkóo yàá pá wi yi. <sup>23</sup> Hǎa ǒo cùkú mia wa cǎn lé hǎa wa wee pa ǒo. A hǎa ǒo bíoró niyio wi, hǎn lé hǎa á wa yàá wíokaa wee pa ǒo. <sup>24</sup> Hǎa cùkú wi màkóo mia bǔn yi. Ká le Dónbeenì wíokaa o nùpue sǎnia ǒowa à hǎa cùkú mia ò o wé dé ho cùkú yi. <sup>25</sup> Le Dónbeenì wó mu ká sǐi bèra a na à mu ǒowa na cǎékaa mín yi wó há sǎnia à cǔiinà yí kǎri yi, ká há lè mí dà-kéní kéní wé leéka mín ǒo. <sup>26</sup> Ká há sǎnia ǒo búí yú le lònbee, à ǒo ká lée le yi làa bǔ. Ká há sǎnia ǒo búí yú ho cùkú, à ǒo ká lée le sǐ-wǎe yi làa bǔ.

<sup>27</sup> Minén mún ka lòn sǎnia dà-kéní na ǒo sǎ a \*Krista yi, á mi le mi nǐ-kéní kéní lé há sǎnia mu ǒo búí. <sup>28</sup> Lé làa bǔn sǐi á ǎa kèrètǐewa kuure yi, á le Dónbeenì nín-yání wó ǎa búí là a Yeesu tonkarowà. Bǐa sǎ lé le \*Dónbeenì jii-cúa fǎerowà, mu tǐn níi lé bia wee kàrán le Dónbeenì ǒo lè ǎa nùpua. Bǐa ká lé bia yú ho pànká à wéráa mu yéréké ǒowa, làa bia wee wéé ǎa vǎnvárowà, làa bia wee séení ǎa nùpua, làa bia dà wee dí ǎa kèrètǐewa yahó, làa bia wee bío há bioní na á nùpue yí zǔ. <sup>29</sup> Ba búenbúen so lé o Yeesu tonkarowà le?

Ba búenbúen so wee fεε le Dónbeenĩ jì-cúa le? Ba búenbúen so wee kàrán le Dónbeenĩ bío lè 6a nùpua le? Mu so lé 6a búenbúen á dà mu yéréké biowa wee wé le? <sup>30</sup> Tàá lé 6a búenbúen so wee wεé 6a vánvárowà le? A lé 6a búenbúen so wee bío hã bíoní na á nùpue yí zū le? A lé 6a búenbúen so wee tání hã le? Bùeé. <sup>31</sup> Bío le Dónbeenĩ nòn wéró pànká wεn, á bío jùhũ wi po bío ká lé bún á mi wé cà lè mi sía búenbúen. Bún bío yi, á ì zéeni wòhũ búí na se po bío ká làa mia.

## 13

### *Le waminĩ bío*

<sup>1</sup> Ká ì lá dà wee bío hã síi-viò bíoní, lè le Dónbeenĩ wáayi tonkarowà bíoní, ká ì yí wa 6a nùpua, se ì ka lòn bírinbóonĩ na 6a wee búia, tàá hñ-dεε búí na 6a wee vūaa. <sup>2</sup> Ká ì lá dà wee fεε le Dónbeenĩ jì-cúa à na 6a nùpua yi, á zū le Dónbeenĩ bío na sà yi, lè mu bío na ká búenbúen, hàrí ká ì lá dó ì síi le Dónbeenĩ yi á dà wee hóoní hã búiaa mí lara yi, ká ì yí wa 6a nùpua, se ì bío jùhũ mia. <sup>3</sup> Hàrí ká ì lá wee lá ì níi bío à sanká na 6a nĩ-khenia yi, á dà wee khòn bío á ì tà le lònbee yi bĩa ká bío yi\* ká ì yí wa 6a nùpua, á ì pá máa yí dεε búí mu yi.

<sup>4</sup> Yia wa 6a nùpua wón wee wé dàñ mí síi hĩ. O wee wé mu tentemu lè 6a nùpua. O yí máa dí yandee. O yí máa khòn. O yí máa dé mítén. <sup>5</sup> O yí máa wé n̄yi-wará. O yí máa bàrá mí bío bĩa ká bío yahó. O síi yí máa cĩ fùafùu. Ba wó khon làa wo ó o máa 6ua mu mí yi. <sup>6</sup> Yia wa 6a nùpua á síi máa wé wa mu bío na yí téréna bío yi, o síi wee wé wa ho tũia poni bío yi. <sup>7</sup> Yia wa 6a nùpua á mu bío búenbúen wee wé kúu yi. Mu bío búenbúen yi, o wee tà le Dónbeenĩ bío, á dé mí síi le yi. O wee hĩ mí síi mu bío búenbúen yi.

<sup>8</sup> Le waminĩ lée dεε na máa vé máa mi. Le Dónbeenĩ jì-cúa fεεrowà bío á khii vé. Hã bíoní na a nùpue yí zū á bíoró jii khii bàrá. Mu bío zũnló á khii vé. <sup>9</sup> Mu bon. Wa bío zũnló á jii yí sú, á le Dónbeenĩ jì-cúa na wa wee fεε á jii mún yí máa sí. <sup>10</sup> Eε ká mu bío na jii sú pãahũ khii dñ, bún ká bío jii yí sú á à vé. <sup>11</sup> Mi lon, bío á ì fù lé o háyónza, á ì bíoní, lè ì yilera, làa bío á ì zū lé mu bío yara, bún búenbúen á mu háyónmu wi yi. Ká bío á ì yio yòó tñ, á ì ló mu háyónmu yi. <sup>12</sup> Hã làa na ká wán, á bío wa wee mi ka sùiyón. Eε ká ho pãahũ mu khii dñ wa wé è mi mu bío búenbúen wéréwéré. Hã làa na ká wán á ì Dónbeenĩ zũnló jii dñ yí sú. Eε ká ho pãahũ mu khii dñ, á ì zũnló làa de jii ì sí, làa bío lerén mí bεere zúnáa mi. <sup>13</sup> Biowa bío tñ wi bún á máa vé hũu máa mi. Bún lé le waminĩ, lè le síidéro le Dónbeenĩ yi làa bío wa pan bío le Dónbeenĩ dó mí jii le mí ì wé. Ká mu mí bío tñ tñahũ á le waminĩ lé dño po bío ká.

## 14

### *Le Dónbeenĩ Hácíri bè-hãni búí bío*

<sup>1</sup> Awa, á mi wãa bè le waminĩ wòhũ na á ì zéenia làa mia, à mu biowa wéro pànká na le Dónbeenĩ Hácíri wee na à mi wé cà lè mi sía búenbúen, sònkú le Dónbeenĩ jì-cúa fεεró. <sup>2</sup> Yia wee bío hã bíoní na á nùpue yí zū, wón yí máa bío lè 6a nùpua, o wee bío lè le Dónbeenĩ. Nùpue yí máa jí bío ó o wee bío. Le Dónbeenĩ Hácíri pànká wee wé ò o bío hã bíoní na á nùpue yí dà máa zũn. <sup>3</sup> Ká yia wee fεε le Dónbeenĩ jì-cúa, wón wee bío lè 6a nùpua. O wee wé à 6a kèrètíewa síidéro le Dónbeenĩ yi va lè mí yahó, o wee hení 6a sía, á hĩ hã. <sup>4</sup> Yia wee bío hã bíoní na á nùpue yí zū, wón wee wé ò orén mí dòn síidéro

\* **13:3** «á ì tà le lònbee yi bĩa ká bío yi» Le Dónbeenĩ bíoní vñ-kía búí yi, á bío ká lé bío bíia: «á nòn ìten 6a cína.»

le Dónbeení yi va lè mí yahó. Ká yia wee fεε le Dónbeení ni-cúa wee wé á 6a kèrètíewa kuure síidéro va lè mí yahó. <sup>5</sup> I wee fan à mi búenbúen wé bío há bioní na á núpue yí zū. Εε ká mi màhá wee fεε le Dónbeení ni-cúa á mu ù wé sí miì á à pon bún. Yia wee fεε le Dónbeení ni-cúa wón bío cúnú wi po yia wee bío há bioní na á núpue yí zū, se o búí 6èn wee dàní bini táńí há bioní mu à 6a kèrètíewa kuure síidéro le Dónbeení yi va làa yahó.

<sup>6</sup> Wàn zàwa lè wàn hínni, ká í wáa lá 6ueé bíá há bioní na á núpue yí zū á nòn mia mí dòn, á í kènló mi cón cúnú lá à wé ho yén? I yí dà máa séení mia ká mu yínón bío búí na le Dónbeení zéenia làa mi, tàá mu bío zúnló á í zéenia làa mia, tàá le Dónbeení ni-cúa á í fεera nòn mia, tàá kàránló búí á í nòn mia. <sup>7</sup> Mi loń há sí-6úania, ho cáahú tàá ho coohú, ká há 6úaró yí bò bío wán á 6a à zún bío há wee bío kaka? <sup>8</sup> Lé o yén á à dín dín á à lá há hía síá ká a yí ná bío le tín6úaní bíá wéréwéré? <sup>9</sup> Minén mún bío ka ká síí. Hen ká mi wee bío há bioní na á núpue yí zū, à núpue na dà à táńí há á míá, á 6a à wé kaka à jínáa bío mi wee bío? Há à kèń lòn bín-conconwà. <sup>10</sup> Ho đimíńá yí á há sííwà boo, ká há búenbúen wi lè mún bioní á síí na 6àn bioní kúará míá hón míá. <sup>11</sup> Ká yia wee bío làa mi á í híá yí máa jí bioní, bún ká í ka lòn ní-háni o cón, ó orén mún ñ kèń lòn ní-háni ínén cón. <sup>12</sup> Minén mún bío ka ká síí. Bío mi wee cà mu bíowa na le Dónbeení Hácírí wee na wéró pánká lè mí síá búenbúen, á mi cén bánbá à mi cà bío wee wé à 6a kèrètíewa kuure síidéro le Dónbeení yi va lè mí yahó.

<sup>13</sup> Awa, yia wee bío há bioní na á núpue yí zū ko ò o fio le Dónbeení yi ò o wé dàń há táńí à 6a núpua jí. <sup>14</sup> Hen ká í wee fio lè há bioní na á núpue yí zū, á í hácírí dén á à kèń ho fioró wán, ká í yí máa le í yi à wéráa ho. <sup>15</sup> Awa, á lé mu yén á í wé? I í fio lè há bioní na á núpue yí zū lè í hácírí, ká í mún pá à le í yi á à fio lè le bioní na 6a núpua zū à 6a jí. I í sío há lení lè há bioní na á núpue yí zū lè í hácírí, ká í mún pá à le í yi á à sío lè le bioní na 6a núpua zū à 6a núpua jí. <sup>16</sup> Ká wa yí máa wé làa bún, ká yia wee wé ho bárakà déro fioró lè há bioní na á núpue yí zū lè mí hácírí á bíá ká á à wé kaka à tàráa ho «\*Amiina» ho fioró mu vaa véení. <sup>17</sup> Hári à ù bárakà déro fioró mu wé se kaka, á bíá yí ná ho máa yí cúnú ho yi.

<sup>18</sup> I wee dé le Dónbeení bárakà, lé bío há bioní na á núpue yí zū, á ínén wee bío po mi búenbúen. <sup>19</sup> Εε ká 6a kèrètíewa kúaa mún wán, á há bioní bío hónú na á í ò bío làa ba lè le bioní na 6a zū á í ò bío á à kàrán làa ba, á í wa á po há bioní muaaseé píru na á í ò bío làa ba na á núpue yí zū.

<sup>20</sup> Wàn zàwa lè wàn hínni, mi yí wé lòn háyúwá mi yilera yi. Mu bè-kora dání yi bún mi wé lòn háyúwá. Ká mi màhá wé leéka mi yiwa lòn yèn-tinia sa. <sup>21</sup> Bío ká lé bío túara le Dónbeení bioní vūahú yi:

«Í ò dín há síí-viò núpua wán

á à bíoráa lè í nípomu lè há bioní na 6a yí máa jí.

Hári ká í wó bún,

á í nípomu pá máa jí í cón.»\*

<sup>22</sup> Lé bún á há bioní na á núpue yí zū hón bíoró wee zéení làa bíá yínón 6a kèrètíewa le 6a níú míá 6a kèrètíewa bío yi. Bún bè-zéeníni so yahó yí sá 6a kèrètíewa. Ká le Dónbeení ni-cúa hón fεéro 6èn wee zéení lè 6a kèrètíewa le le Dónbeení wi làa ba. Bún yahó yí sá bíá yínón 6a kèrètíewa. <sup>23</sup> Mi loń. Ká 6a kèrètíewa kuure núpua búenbúen lá kúaa mún wán síí, á 6a búenbúen wee bío há bioní na á núpue yí zū, ó o búí na dín yí zū 6a kèrètíewa bío yara, tàá o búí na yínón o kèrètíe 6ueé dón, á 6a so máa bío le mi wee khée le? <sup>24</sup> Εε ká 6a búenbúen wee fεε le Dónbeení ni-cúa, ó o búí na yínón o kèrètíe, tàá o búí na

\* 14:21 Mi loń Ezayii vūahú 28.11

dín yí zū 6a kèrètíewa bío yara 6ueé dǎn, á 6a so máa le mí yiwa, á máa zūn le mí wó khon bío 6a wee jí bío yi le? <sup>25</sup> Bío wi 6a yiwa na á nùpue yí zū, á bío ò zūn. Hón pāahú so yi, ká 6a màhá líi búrá á à 6úaaní le Dónbeení ká 6a à bío: «Túíá poni, le Dónbeení 6èntín wi làa mia.»

### *Ba kèrètíewa kúeemínwánlò bío*

<sup>26</sup> Wàn zàwa lè wàn hínni, á bío wáa ko mu wé le mu yén? Hen ká mi wé kúaa mín wán, ká yia yú lení ò o sío le, ká yia yú bío o ò kàrán làa bía ká, ò o kàrán 6a. Ká yia le Dónbeení zéenia làa bío búí ò o zéení mu, ká yia yú há bioní na á nùpue yí zū bíoró pánká, ò o bío há, ká yia 6èn yú há tánílò pánká, ò o tání há. Bún búenbúen á à dàń ñ séení 6a kèrètíewa kuure à 6a sídéró le Dónbeení yi wíoka fàrá dín. <sup>27</sup> Ká 6a búí wi mi tiahú á wee bío há bioní na á nùpue yí zū, á bún ko làa nùpua nùwā ñun, tàá nùwā tìn à wé mu. Ká yia wé bía mí bío, à yia so 6èn bío mí bío, ò o búí mún wé tání bío 6a ñi-kéní kéní wee bío. <sup>28</sup> Ká yia á à tání mu mía, á bànsò ko ó o wé tété, ò o bío le le Dónbeení mí yi.

<sup>29</sup> Ká mu lé 6a búí wee fε le Dónbeení ñi-cúa, á bán nùwā ñun tàá nùwā tìn á ko 6a wé bío ká bía ká wee và mí yiwa bío há ñi-cúa mu wi à 6a 6ua le mítén wán. <sup>30</sup> Ká le Dónbeení zéenia bío búí là a búí mi tiahú, á yia lá wee bío ko ò o wé tété ká a díá le bioní na wón bànsò yi. <sup>31</sup> Ká mu wee wé ká, á mi búenbúen dà wé è fε le Dónbeení ñi-cúa, yia wé bía mí bío, á yia á à bío mí bío, bèra a na à mi búenbúen yí ho kàránlò, à mún yí le sí-hebúee. <sup>32</sup> Yia wee fε le Dónbeení ñi-cúa ko ò o zūn mítén ò o yí wé mu concon. <sup>33</sup> Le Dónbeení yí wa bío na lúnkaa. Bío wee wé ho héerà bún lé bío le Dónbeení wa. Bún lé bío mu wee wéráa bía bío sã le Dónbeení yi kuio búenbúen yi.

<sup>34</sup> Ká 6a kèrètíewa wé kúaa mín wán, á 6a háawa ko 6a wé tété. Nii yí ñon 6a yi à 6a bío. Ba ko 6a wé liíní mítén làa bío 6a \*zúífùwa làndá bíaráa mu. <sup>35</sup> Ká 6a wi à 6a zūn bío búí yara, à 6a tùa bún lè mí bórání mí zíní yi. Mu yí se ò o háa bío 6a kèrètíewa kúeemínwánlò yi.

<sup>36</sup> Mi wee leéka le le Dónbeení bín-tente so ló mínén cǎn le? Tàá mu so lé mínén mí dòn á le bío sã yi le? <sup>37</sup> Hen ká a búí wee leéka le mí lé le \*Dónbeení ñi-cúa fεero, tàá bànsò wee leéka le mí yú le Dónbeení bío wéró pánká, à bànsò zūn mu le bío á ñ túara ñon mia ká lé o Núhúso bío na ó o bò henía. <sup>38</sup> Ká yia yí tà mu, á le Dónbeení máa tà wón bío.

<sup>39</sup> Wàn zàwa lè wàn hínni, á bío mi wáa ko mi cà lè mi sía búenbúen lé le Dónbeení ñi-cúa fεeró, à bía wee bío há bioní na á nùpue yí zū à mi mún yí hè. <sup>40</sup> Bío here, lé à mu búenbúen wé làa bío mu koráa, à mu yí lúnka.

## 15

### *O Krista vèeró bío*

<sup>1</sup> Wàn zàwa lè wàn hínni, le Dónbeení bín-tente na á ñ buera ñon mia, lé dén á ñ bínía wee leéka bío làa mia. Lé lerén á mi tà bío á bò yi lè mi sòobéε.

<sup>2</sup> Lerén lé dño á à kání mia ká mi wee 6ua le sese làa bío á ñ bueraráa le ñon mia. Ká bún mía se mi tà le bío coon.

<sup>3</sup> Ho kàránlò na bío ñúhú wi po hĩa ká, hĩa ínén ñ bèere yú á ñon mia le hĩa ká: O \*Krista húrun wa bè-kora bío yi làa bío mu túararáa le Dónbeení bioní vūahú yi. <sup>4</sup> Ba nùna a, á mu wízoní tìn zon, ó o vèera làa bío mu túararáa le Dónbeení bioní vūahú yi. <sup>5</sup> O zéenia mítén là a Piere, bún món ó o màhá zéenia mítén lè mí tonkarowà píru ñun. <sup>6</sup> Bún món á wàn zàwa lè wàn hínni na po khiá-hónú ó o zéenia lè mítén làa cúekúee. Ba cèrèε pá yío wi lua hàrí lòn zuia. Ba nùwā yεn búí lé bía húrun 6a tiahú. <sup>7</sup> Bún món ó o zéenia mítén là a Zaaki, á màhá zéeníanáa mítén lè mí tonkarowà búenbúen. <sup>8</sup> Bío ó o zéenia

míten lè 6a búenbúen wó, ó o mún zéenia míten lè ínén na ka lòn za na teró cú wán. <sup>9</sup> Mu bon, í lé 6a tonkarowà búenbúen món dí. Ba yàá yí ko 6a ve mi làa tonkaro, lé bío á bía bío sã le Dónbeení yí á í beera lò. <sup>10</sup> Bío á í karáa ho zuia, lé le Dónbeení sãamu pánká yí. A le sãamu na le wó làa mi á yí tò, 6ueé. Í sá ho tonló á lò bon po 6a tonkarowà na ká búenbúen. Eε ká mu yínóí ínén lè í pánká á wó mu. Lé le Dónbeení sãamu lé bío non á í dàina wóráa mu. <sup>11</sup> Lé bún bío yí, à mu wé ínén loo, tàá barén loo, se dño kà lé le bíoní na wa wee bue, á lé lerén mi tà bío.

### *Ba nǐ-hía vèeró bío*

<sup>12</sup> Ká mu lé o \*Krista vèeró bío á wa wee bue, á lée webio non á mi t̄ahũ á 6a búí wee bíoráa le 6a nǐ-hía máa vèe? <sup>13</sup> Ká 6a nǐ-hía máa vèe bío bon, se o Krista mún yí vèera. <sup>14</sup> Ká a Krista yí vèera, se bío wa wee bue n̄hũ mía, á bío mi tà yí mún mía. <sup>15</sup> A bè bún wán, á se wa lé 6a sabín-fũaalowa, lé bío wa bía kénkén le le Dónbeení vèenia o Krista léra 6a nǐ-hía t̄ahũ. Ká mu bon ká 6a nǐ-hía máa vèe, se bío á wa le le Dónbeení vèenia o Krista mún yí bon. <sup>16</sup> Ká 6a nǐ-hía yí dà máa vèe, se o Krista mún yí vèera. <sup>17</sup> Eε ká a Krista yí vèera, se bío mi tà yí n̄hũ mía, á mi bè-kora pá n̄a mi n̄uná yí. <sup>18</sup> Mu yàá po bún, mu wee zéení le bía tà a Krista bío á húrunnáa á bío yáara búenbúen. <sup>19</sup> Ká mu lé le mukání na wa wi yí hã laà na ká wán mí dòn bío yí á wa dóráa wa s̄ia o Krista yí, se wa miina po 6a n̄pua na ká búenbúen miina.

<sup>20</sup> Eε ká a Krista 6ènt̄in vèera bío bon. Bío á mu bè-yáa wee zéení le ho d̄inló á à be è wé se, lé bún bán síi ó o Krista vèeró bío mún wee zéení le 6a nǐ-hía à vèe. <sup>21</sup> O n̄pue nǐ-kéní lé yia non á 6a n̄pua wee híráa, lé bún bàn síi ó o n̄pue nǐ-kéní lé yia mún non á 6a nǐ-hía wee vèeráa. <sup>22</sup> Bío 6a n̄pua búenbúen wee hí lé bío 6a lée síi dà-kéní là a Adãma, lé bún á 6a búenbúen mún n̄ vèe, 6a páaníló là a Krista bío yí. <sup>23</sup> Ká ho vèeró mu màhá à wé làa bío mu s̄anáa mín. O Krista lé yia dú 6a búenbúen yahó lòn bè-yáa. Bún món ó o buenló p̄ahũ á bía bío sã a yí màhá à vèe. <sup>24</sup> Hón p̄ahũ so yí ká mu bío búenbúen n̄hũ á à búe. O Krista á à búe hã pánká s̄umáa 6ansowà lè mí síiwà búenbúen na yí máa mi n̄uná ká a bíní ì na le béení o Maá Dónbeení yí. <sup>25</sup> Mu bon, o Krista 6ueé lá le béení fúaa bío ó o búráa mí zúkúsa mí tá á bò mí zen wán.\* <sup>26</sup> O zúkúso na o ò yáa ho món lé mu húmú. <sup>27</sup> Mu bon, mu túara le Dónbeení bíoní v̄ahũ yí le le Dónbeení dó mu bío búenbúen o tá.† Ká lé le Dónbeení dó mu bío búenbúen o tá, se mu wee zéení le le Dónbeení na dó mu dén níi ló. <sup>28</sup> Ká a Krista khíi wi mu bío búenbúen n̄hũ wán, ó orén na lé o Za á 6èn n̄ dé míten le Dónbeení tá. Bún ká le Dónbeení na lá dó mu bío búenbúen o tá, á à wé mu bío búenbúen b̄eε.

<sup>29</sup> Ká 6a nǐ-hía yí máa vèe, á lée webio á bía wee bátízé míten 6a bío yí á wee cà? Lée webio non 6a wee wéráa mu? <sup>30</sup> A warén 6èn lée webio non á wa wee z̄aanínáa wa mukání làa wizooní. <sup>31</sup> Wizonle lée wizonle ká í wee s̄ansá mu húmú. Wán z̄awa lè wán hínni, í wee bío bún lé bío á bío wa N̄uhũso Yeesu Krista wee wé mi t̄ahũ á í síi wan bío yí. <sup>32</sup> Ho Efeεze yí, á í lò bon 6a n̄pua níi yí lè í san làa z̄in-bùaa. Ká mu lé ho d̄ímíná bío mí dòn bío yí á í wóráa mu se lé ho c̄nú yén á í yú? Ká 6a nǐ-hía yí máa vèe, se le bíoní na ká bío bon: «Mi wé wa dí ká wa a n̄u, lé bío wa ȳíró húrun se mu wó.»‡ <sup>33</sup> Mi yí khà miten: «Lé o n̄pue na térinna ò o wee bè là a bè-kora wéro á hía wé là a bío síi.» <sup>34</sup> A mi cén t̄íní mi ȳio, à mi khí mu bè-kora wéro yí. Ba búí wi mi t̄ahũ á yí z̄ú le Dónbeení. I wee bío ká síi à hã n̄yio dí mia.

### *Wa s̄ania yèremálo bío*

\* **15:25** Mi loí Lení v̄ahũ (Psaumes) 110.1 † **15:27** Mi loí Lení v̄ahũ (Psaumes) 8.6 ‡ **15:32** Mi loí Ezayii v̄ahũ 22.13

<sup>35</sup> Εε κά βα βύι pá wee túa le βα nĩ-hía vèeró á à wé kaka síi. Ba sǎnía á à κεń kaka βα vèeró páahũ? <sup>36</sup> Mi βέντίν lé βα βόνβúwá. Mi loń, hen cá a βύι dù δεε βύι βεερε, cá le yí sũna, á yí ló bĩo le lá karáa wán, á le so ò dàń lé á yóó dǎ le? <sup>37</sup> Mu bĩo na hà yóó ló yínǎń bũn mi dù, mu βàn βεερε lé dĩo á mi dù. Mu dà á wé wεένĩ tàá bè-dínii βύι. <sup>38</sup> Bĩo á le bĩo hĩa wéráa, bũn sǎ le Dónbeenĩ yi. Mu bè-dínii βúenβúen bĩo na mu wee lé à sàráa síi yínǎń dà-kénĩ. <sup>39</sup> A bĩa yĩo wi lua βúenβúen sǎnía yínǎń dà-kénĩ. Ba nũpua, βα sároń bùaa, βα jínzàwa lè βα cezàwa βúenβúen sǎnía wi cá hǎ βúenβúen màhǎ wi mín júná yi. <sup>40</sup> Ho wáayi biowa semu wi mí dòn làa bĩa yĩo wi lua na wi ho tá yi semu. <sup>41</sup> Le wii semu wi mí dòn, ho pĩihũ semu wi mí dòn, á hǎ mànàayio semu wi mí dòn. A hǎ mànàayio mu lè mí dà-kénĩ kénĩ semu pá wi mín júná yi.

<sup>42</sup> Lé bũn lè βα nĩ-hía vèeró bĩo lée dà-kénĩ. Hen cá βα sǎnía hĩa líi dó ho tá yi làa bĩo le βεερε wee dĩaá bĩo síi, à hǎ soo. Cá hǎ hĩa vèera, à hǎ síi yèrémá á máa bĩnĩ hí. <sup>43</sup> Hǎ sǎnía na βα nũuna, á cùkú mía, hǎ yí dà bĩo βύi máa wé. Cá hǎ hĩa vèera à hǎ cùkú wé à pànká κεń. <sup>44</sup> Hǎ sǎnía na wee nũu, hĩn bĩo sǎ ho đĩmĩjǎ na kà yi. Cá hǎ khĩi vèera, á hǎ a yèrémá á bĩo ò sí ho wáayi yi. Bĩo hǎ sǎnía na bĩo sǎ ho đĩmĩjǎ yi wiráa, lé bũn βàn síi á hǎ sǎnía na bĩo sǎ ho wáayi yi mún wiráa.

<sup>45</sup> Mu so yí túara le Dónbeenĩ bionĩ vũahũ yi kà síi le? «O Adǎma na lé o yahón nũpue, á le Dónbeenĩ wó ó o yĩo wi lua.» § Cá a \*Krista na lé o mónđen Adǎma wón lé ho wáayi nũpue na wee na le mukǎnĩ. <sup>46</sup> Bĩo dú ho yahó yínǎń hǎ sǎnía na bĩo sǎ ho wáayi, hǎ sǎnía na bĩo sǎ ho đĩmĩjǎ yi lé hĩa dú ho yahó. Ho wáayi sǎnía hĩn wi làa món. <sup>47</sup> O yahón nũpue na má lè le tĩnĩ wón bĩo sǎ ho tá yi. Cá a «jũn nũi nũpue» bĩo sǎ ho wáayi. <sup>48</sup> Bĩa bĩo sǎ ho tá yi ka làa yĩa má lè le tĩnĩ bĩo síi. Cá bĩa bĩo sǎ ho wáayi yi, bán βèn ka làa yĩa bĩo sǎ ho wáayi bĩo síi. <sup>49</sup> Bĩo wa láráa ho tá yi nũpue síi, lé bũn wa mún khĩi láráa ho wáayi nũpue síi.\*

<sup>50</sup> Wàn zàwa lè wàn hĩnni, bĩo á ĩ wi à ĩ zéení làa mia, lé à mi zũń le wa yí dà máa κεń hen na le Dónbeenĩ wee dí mí βéeni yi lè wa sǎnía na bĩo sǎ ho đĩmĩjǎ yi. Mu biowa na dà wee yáa nũi yí dà máa κεń bĩo yí dà máa yáa yi. <sup>51</sup> Mi jí bĩo kà. ĩ ò zéení bĩo βúi na le Dónbeenĩ lá sà yi làa mia: Mu yínǎń wa βúenβúen lé bĩa à hí. Cá βα nĩ-hía làa bĩa yĩo wi lua lé warén βúenβúen síi á à yèrémá. <sup>52</sup> Mu ù wé fũafũa, lè le yère kèβúenló bĩo síi, ho páahũ na le bũaanĩ sǎ á à jí yi le mónđen wizonle zoń. Cá le bũaanĩ mu sǎ jǎ, á βα nĩ-hía á à vèe, á sǎnía à yèrémá, á wǎa máa bĩnĩ máa hí huũu. Cá warén na yĩo wi lua, á sǎnía à yèrémá. <sup>53</sup> Mu bon, hǎ sǎnía na wee hí à soo, á ko hǎ yèrémá à wé hĩa yí dà máa hí máa soo. <sup>54</sup> Cá hǎ sǎnía na wee hí à soo á khĩi yèrémáa á wó hĩa yí dà máa hí máa soo, bũn cá bĩo túara le Dónbeenĩ bionĩ vũahũ yi kà màhǎ wǎa jii ò sí:

«Húmú, ũ fũuhũ fá á mu vóráa.†

<sup>55</sup> Húmú, ũ pànká wi wen?

Húmú, ũ hĩnĩ na ũ wee táarǎa wi wen?»‡

<sup>56</sup> Mu húmú hĩnĩ na mu wee táarǎa lé mu bè-kohó. A bĩo βèn wee na à mu bè-kohó yírǎa ho pànká wa wán lé o \*Moyiize làndá. <sup>57</sup> Εε cá wa wee dé le Dónbeenĩ bǎrákà, lerén na wó á wa dàńnáa mu húmú wa Núhũso Yeesu Krista pànká yi.

§ 15:45 Mi loń Bĩo jũhũ βúeenĩ vũahũ (Genèse) 2.7 \* 15:49 Le Dónbeenĩ bionĩ vǎn-kǎ βúi yi á bĩo kà lé bĩo túara: Lé bũn á mi mún wa láráa ho wáayi nũpue síi. † 15:54 Mi loń Ezayii vũahũ 24.8

‡ 15:55 Mi loń Ozee vũahũ 13.14



<sup>58</sup> Wàn zàwa lè wàn hínni na á ì wa làa sòobéε, b́n lé b́o n̄n á mi f́ará t́n, á ý día le ́a dèké mia. Mi ca mi kuio o Ńh́so tonló śró ý. Lé b́o mi ẃa ź le le lònbee na mi wee lá a Ńh́so b́o ý á ýn̄n ḱaḿa.

## 16

### *Le ẃarí na c̄n n̄n ho Zeruzalεmu k̀r̀t́ewa ý*

<sup>1</sup> Mi ẃa le wa kh́i zo le ẃarí na wee c̄ à śenínáa b́a b́o s̄ le Dónbeení ý na wi ho Zeruzalεmu ý t́iáwà ý. I b́a b́o le ẃarí c̄ĺo mu b́o ko mu ẃráa á n̄n ho Kalasii k̀r̀t́ewa kuure ý v́. Minén mún wé làa b́n b́o síi. <sup>2</sup> H́a dimaasiwa búenb́uen à mi n̄-kéní kéní ẃarí na mi śa ý búi á mi b́ará mí dòn làa b́o mi d́aráa mu. B́era a na à mi ẃa ý pa í b́uenĺo mi c̄n à b́io le mi ì c̄ńa ẃarí. <sup>3</sup> I kh́i b́ueé d̄n mi c̄n, á ́a ǹpua na á minén mi b́ere hueekaa lé b́án á ì fé mi h́amu b́o á à túa h́a v̄nna à bè wán á à na ý, á ́a à ́ua à varáa ho Zeruzalεmu. <sup>4</sup> Ḱa ínén í b́ere pá ko à ì ́ua mu varáa, á ́a à bè làa mi.

### *B́io ó o Poole wi ò o wé*

<sup>5</sup> I wi à ì b́uen mi c̄n, ḱa í m̄h́ à ḱa ho Maseduana k̄h́ ý á à buennáa. <sup>6</sup> Ńn-sí á ì b́ueé c̄aka làa mia c̄ua-yen, n̄n-sí á le t̄ení p̄ah́ búenb́uen á ì ýá à wé mi c̄n. B́n ḱa mi ẃa à ý mi á à śení á ì vaá d́ńa hen na á ì b́o ò va ý. <sup>7</sup> Mu bon, í ý wi à ì b́uee mi mia làa miló ḱa síi ḱa í kh́i. I wi à ì b́uee c̄aka làa mia ḱa a Ńh́so tà mu. <sup>8</sup> B́io ḱa wán, á ì k̄ení ho Efεze ĺh́o ý á ho \*P̄antekoote á à ý mi b́n. <sup>9</sup> Lé b́io á ton-beení śró n̄i h́era día n̄n m̄i b́n, á b́a wi ́a h́e ho śró mún boo.

<sup>10</sup> Ḱa a Timotee b́ueé d̄n mia, à mi śabéré à mi ẃoka a ́ua, lé b́io ó o wee śa a Ńh́so tonló le ínén b́o. <sup>11</sup> O búi ý z̄uán wo ý. Ḱa a kh́i b́nía wà à b́uen í c̄n, à mi śení a ò o b́ueé d̄ làa h́erà. I pan wo, orén le wàn zàwa na b́o làa wo.

<sup>12</sup> Ḱa mu lé wàn za Apoloosi, wón á ì henía síi á à ý c̄ua-yen le o bè le wàn zàwa na b́nía wà à b́uen mi c̄n à buennáa, ḱa a síi b̄nt́n ý tà le v̄ení mu b́io b́io ḱa wán. I ź mu le p̄ah́ na ò o ý le níi ý, o ò b́uen.

### *O Poole b́ioní véení*

<sup>13</sup> Mi t́ńi mi ýo, mi f́ará d́n mi síidéro le Dónbeení ý. Mi źení le mi lé ́a ǹpua na sía hereka, á p̄nḱawá wi. <sup>14</sup> Mi bè-wénia búenb́uen á mi wé wé le waminí.

<sup>15</sup> Wàn zàwa lè wàn hínni, le í pá b́ńi hení b́io dà-kéní b́io na mia. Mi ź a Sitefanaasi le ḿn źi ǹpua. Mi ź le ho Akayii k̄h́ búenb́uen ý, á b́arén lé b́a nín-yání tà a Ńh́so b́io. Mi mún ź le ́a d̄enía b́nb́a wee śení b́a b́io s̄ le Dónbeení ý. <sup>16</sup> Awa, b́án ǹpua so síi, làa b́a làa ba ĺera ho tonló ý, á mi wé tà día le ́a dí mi yahó. <sup>17</sup> B́io á wàn zàwa Sitefanaasi là a Akayikuusi, là a F̄otunatuusi á b́ueé búεkío mi á b̄nt́n lée b́io na wan í síi làa sòobéε. Lé b́io á b́io mi ý dà máa wé máa na m̄i b́io mi kh̄era làa mi b́io ý, lé b́n á b́arén wó mi lahó ý. <sup>18</sup> Ba b̄nt́n h́ina í síi làa b́io ́a wee ẃráa mu làa mia p̄nna c̀r̀ε ý. Ba ǹpua mu síi á mi wé k̄nbi.

### *Le t̄ení*

<sup>19</sup> Ba k̀r̀t́ewa kuio na wi ho Azii k̄h́ ý á wee t̄ení mia. O Akilaasi là a Pirisiiye le ́a k̀r̀t́ewa na wee b́uee ḱuee ḿn wán ́a c̄n, á wee t̄ení mia wa Ńh́so ȳeni ý. <sup>20</sup> Wàn zàwa búenb́uen wee t̄ení mia. Minén mún t̄enika ḿn ý sese.

<sup>21</sup> Lònbió lé ínén Poole le í nín-bia á wee túa le t̄ení ì na mia.

<sup>22</sup> Ká a 6úi yí wa a Núhúso mi tíahú, à mi lén wo mi tíahú. «Maranataa», le wa Núhúso 6uen.

<sup>23</sup> Le wa Núhúso Yeesu \*Krista sãamu à keń làa mia. <sup>24</sup> I 6èntín wa mia lè í sîi 6úen6úen wa páaníló là a Yeesu Krista 6io yi. \*Amiina!

## Ho jun nni vūahū na ó o Poole túara non ho Korēnte kèrètíewa kuure yi

### *Vūahū túaró nūhū*

O Poole lé yia wiokaa túara ho vūahū na kà non ho Korēnte kèrètíewa kuure yi. Sáni ò o túa ho, à bñn 6a 6úi 6a tñahū lá pã a Poole mu bño le o yínón o Yeesu \*Krista tonkaro.

Ká a Poole mähã túara 6a yi, á zéenia mí bño yahó làa ba. O le mí wa 6a búenbúen, á wi à 6a bñní wé sí.

O nín-yání zéenia bño ó o lò bonnáa, làa bño le Dónbeení séeníanáa wo (1.1-11). Hã bín-zàwa na wi orén làa ba pãahū ó o bía dñní yi, á zéenia le lé o Yeesu non le nñi mí yi à mí nñi 6a zeñ wán. O Poole vūahū 6úi yi ó o zá làa ba, èe ká ho vūahū na kà yi ó o le mí síi wan làa sòobé bño 6a tà yèrémáa mi yilera le mi wára bño yi (1.12-7.16).

O Poole le ho Korēnte kèrètíewa wé hén mí níní à wéráa mu hãmu séení ho Zeruzalεmu kèrètíewa na lé 6a nñ-khenia (8-9).

Ho vūahū mu lii véení, ó o Poole zá làa bña le o yínón le Dónbeení tonkaro, á zéenia le 6a bño yí bon (10-13).

### *Le tēēnī*

<sup>1</sup> Mu lé ínén Poole na le Dónbeení le mí síi bño á wó là a Yeesu Krista tonkaro, le wán za Timotee á wee tēēnī 6a kèrètíewa kuure na wi ho Korēnte lóhó yi ho Akayii kōhū yi. Wa mún wee tēēnī bña bño sã le Dónbeení yi na wi ho kōhū mu búenbúen yi <sup>2</sup> Le wán Maá Dónbeení le wa Nuhúso Yeesu Krista wé mu sãamu làa mia, à na ho héerà mia.

### *O Poole wee dé le Dónbeení bārākà*

<sup>3</sup> Le le khòoníi à bño sí wa Nuhúso Yeesu \*Krista 6àn Maá yi. Wón na lé o maá na zū le makárí, á wee hení wa sía fēē. <sup>4</sup> O wee hení wa sía le lònbee na wee yí wēn búenbúen yi, bèra a na à warén 6èn dàñ dñn bñn wán à henínáa bña lò wee be sía, à 6a yí le sí-hebúee na warén wa bæere yú le Dónbeení cón. <sup>5</sup> Mu bon, làa bño síi á le lònbee wee yíráa wēn dà khíi o Krista bño yi, lé làa bñn síi á le sí-hebúee na wa wee yí le Dónbeení cón o Krista pánká yi á wa wee yí puuní. <sup>6</sup> Hen ká wa lò wee be, se léee bèra a na à mí yí le sí-hebúee, à mún kãní. Èe ká wa yú le sí-hebúee, se léee bèra a na à minén mún yí le à bè yi dàñ láráa le lònbee dà-kéní kéní na warén wee lá. <sup>7</sup> Mi síadéro le Dónbeení yi á wa láa yi binbirí. Bño mi páanía le lònbee yi làa wēn, á wa 6èn mún zū le mi mún páanía le sí-hebúee na wa yú yi làa wēn. <sup>8</sup> Mu bon, wán zàwa le wán hínni kèrètíewa, wa ko wa zéení bño sá wēn ho Azii kōhū yi làa mia. Wa lá le lònbee bñn làa sòobé. Le lònbee mu 6èntñn wó herera wa wán fúaa wa yáá lá máa dàñ le. Wa yáá lá wee leéka le le máa ká wēn. <sup>9</sup> Wa 6èntñn lá wee leéka le 6a à 6úe wēn. Lé bñn non á wa yí dó wa sía waten yi à wa dó hã le Dónbeení na wee véení 6a nñ-hía yi. <sup>10</sup> Le Dónbeení lé dño kãnía wēn bñn húmú so síi yi, á le pá à bñní ì kãní wēn. Mu bon, wa láa mu yi le le pá wé è kãní wēn. <sup>11</sup> Minén mún séení wēn le mí floró. Lé bñn á à na ká mu sãamu na wa à yí 6a cèrèe floró pánká yi, á 6a nùpua cèrèe á à bè yi á à déráa le Dónbeení bārākà wa bño yi.

### *O Poole khínia mí véēnī yi*

<sup>12</sup> Bño wa sía wee zéení làa wēn lé bñn wa sía wee wa bño yi, mu lé bño wa wee 6ua le waten ho dñmíjáy yi le mu húaaràmu, le le yi na wee ce, dño wee lé

le Dónbeenĩ cǎn, sǎnkú bǐo wa ɓuan lè waten minén dǎní yi. Mu yí wó lè hǎ sǎnía bè-zǔrminĩ pànká, ká mu wó le Dónbeenĩ sǎamu pànká yi. <sup>13</sup> Mu bon, wa vǎnna na wa wee túa na mia á wa yí máa túa bè-vio ɓúí yi ká mu yínǎn bǐo mi wee kǎrán làa bǐo mi wee jí hǎ yi. I láa mu yi le mi ì jí bǐo wa túara wéréwéré. <sup>14</sup> Mi ãn yí jí bǐo ká ɓúenɓúen: Mi dà à zámaka wa bǐo yi, làa bǐo á warén mún ñ zámakaráa mi bǐo yi ñonzoñ na wa Núhúso Yeesu ù ɓuen yi.

<sup>15</sup> I láa ɓǔn yi. Lé ɓǔn ñon á ì lá wi à ì ɓuee lé mi cǎn vé, bèra a na à mi séení mi hǎ cúa-jun. <sup>16</sup> Mu bon, i lá wi à ì ɓuee ãn mi cǎn vé à ɓuennáa hen ho Maseduana yi. Ká i ɓínía, á ì tǎn ɓueé ãn mi cǎn à mi séení mi à ì ãn varáa ho \*Zudee kǎhú. <sup>17</sup> Bǐo á ì bía le i wé ká à mu yí wó so wee zéení le i láa yi mia le? Hen ká i le i wé bǐo, à ì so wé mu là a jini jun ɓanso bǐo síi le, yǎa wee tà ho ũuu ho zuia ká ho yǐró ò o le ɓùéé lòn nùpue na yí zǔ Dónbeenĩ le? <sup>18</sup> Le Dónbeenĩ na máa wé yèrémá mí jii lé i sééràso. Hǎ jii-cúa na wa wee fɛɛ na mia yínǎn ũuu làa ɓùéé. <sup>19</sup> Le Dónbeenĩ Za, o Yeesu Krista, yǎa á ìnén là a Silivén là a Timotee bía bǐo ñon mia jii-cúa yínǎn ũuu làa ɓùéé. Mu bon, o jii-cúa lée ũuu mí ãn. <sup>20</sup> Orén lé yǎa lé ho ũuu na wee zéení le bǐo ɓúenɓúen na le Dónbeenĩ dó mí jii le mi ì wé lé ho túiá. Lé ɓǔn ñon á lé orén Yeesu \*Krista mu á wa wee bè yi à tàráa wa amiina à dérása ho cùkú le Dónbeenĩ yi. <sup>21</sup> Lé lerén ñon á warén làa mia wee ãn fǎrá ãn wa páaniló là a Krista yi. Lé lerén mí ɓere hueekaa wen, <sup>22</sup> á bò mí fiminĩ wán. Le dó mí Háciri wa sía yi, à zéení le bǐo le dó mí jii le mi ì na wen á le è wé máa kǎhí.

<sup>23</sup> I wee báa mu jii wán le Dónbeenĩ yahó á à dé i mukānĩ ì na mu bǐo yi, le bǐo ñon á ì yí ɓínía yí ɓuararása mi cǎn ho Korente yi, lé bǐo á ì yí wi à ì ɓóonĩ mia. <sup>24</sup> Wa yí wi à wa kǎkǎ mia à mi dé mi sía, lé bǐo wa zǔ le mi sǎdéró o Krista yi fǎrá tǎna, á wa wi à wa séení mia bèra a na à mi sía wa.

## 2

<sup>1</sup> Awa! A ì wǎa le i máa ɓuen mi cǎn lé bǐo á ì yí wi à ì tǎn véení mi yiwa. <sup>2</sup> Ká i véení mi yiwa, á lé ɓa yén wǎa dà à wéé i síi, bǐo á bǎa dà à wéé i síi lé bán á ì véení yiwa. <sup>3</sup> Lé ɓǔn ñon á ì túararása ho vǎahú mu. I lá ɓuara mi cǎn ho pǎahú mu yi, á mi bǐo lá à véení i yi, ká minén lé ɓǎa ñon lá ko mi wéé i síi. Mu bon, i ɓèntǎn láa mu yi le ká ìnén síi wan, á minén ɓúenɓúen sía mún ñ wa. <sup>4</sup> Pǎahú na á ì wee túa ho vǎahú mu, ká i háciri yáara fúaa i yàá wá hǎ yènca-poa. Bǐo á ì túara ho yi yínǎn à véení mi yiwa, ká i wi à mi zǔn le i wa mia làa sòobéɛ.

### *O Poole séra día ñon bǎa wó khon làa wo yi*

<sup>5</sup> Yǎa wó khon làa mi mi tǎhú á yí véení ìnén i ãn yi, mu lé mi ɓúenɓúen á ɓanso véení yiwa. Bùéé yàá, i bía dà i níi wán, mu lé ɓa ɓúí mi tǎhú á ɓanso véení yiwa. <sup>6</sup> Wón nùpue so á nùpua cèrèɛ mi tǎhú á zaráa, á ɓǔn wǎa à yí o. <sup>7</sup> Hǎ làa na ká wán á mi sén mu día na a yi à hení a síi, ɓǔn mia ó o yi ì vá ãkhíina, á yilera à yáa. <sup>8</sup> ɓǔn bǐo yi á ì wee fio mu mi cǎn le mi zéení mu na a yi wéréwéré le mi wa a. <sup>9</sup> Mu bon, i túara ho vǎahú mu à loínáa le mi wee bè bǐo á ì bía ñon mia yi le. <sup>10</sup> Awa! A ì wǎa à bío bǐo ká à na mia: Hen ká mi wé séra nùpue bè-kora día ñon wo yi, á ìnén mún ñ sén mu ù día á à na ɓanso yi. Ká i lá ko à ì sén bǐo ɓúí día na a ɓúí yi, á ì ì sén mu ù día á à na a yi minén bǐo yi o \*Krista yahó. <sup>11</sup> I wé è wé mu bèra a na ò o \*Satāni yí yí sée mi wán, lé bǐo á bǐo ó o wi ò o wé á wa zǔ.

### *O Poole khon o Tiite yi ho Torowaasi yi*

<sup>12</sup> Bǐo á ì vaá ãn ho Torowaasi lóhó o Krista bín-tente bueró bǐo yi, á ì mǎn ò o Núhúso héra i tonló sǎró wǎhú. <sup>13</sup> Ká i yi páa wee dè, lé bǐo á ì yí yú wán

za Tiite bîn, á bûn lé bîo nɔn á ï dóráa ho Torowaasisa mu cãa wé se, à ï wà buara ho Maseduana kôhú wà bueé loñ le ï yí o hen le.

### *Wa wee fáa hã fûna o Krista pànká yi*

<sup>14</sup> Εε κά mi le wa khòoní le Dónbeení, lé bîo á le wee dí wa yahó à fáaráa hã fûna féεε wa páaníló là a \*Krista bîo yi. Le Dónbeení wee ðin wa wán à zéenináa o Krista à ba nùpua zûn wo hã lùà búenbúen yi. O zûnló mu ka lòn sãmu na sí á wee bènben fè hã lùà búenbúen. <sup>15</sup> Mu bon, wa ka lòn bîo na sãmu sí na ó o Krista wee na le Dónbeení yi, bîa kãnía làa bîa wee vîiní mîten tîahú. <sup>16</sup> Bîa wee vîiní mîten cón á mu ka lòn sãmu na wee na mu húmú, ká bîa kãnía cón á mu bèn ka lòn sãmu na wee na le mukãní binbirí. Yîa yàá dà à sá hón tonló so léε wée. <sup>17</sup> Ba nùpua cèrèε wee bue le Dónbeení bioní à càráa mu bîo, ká warén yí máa wé làa bán bîo síi. Le Dónbeení tonkaa wen, á wa wee hén wa yiwa à sáráa hã tonkaa mu tonló le yahó wa páaníló là a Krista bîo yi.

## 3

### *Le páanii finle ton-sáwá bîo*

<sup>1</sup> Wa so wi à wa tîn zéení waten làa mia le? Tàá wa so màkóo wi à wa bua vûahú na wee zéení làa mia le ba tonkaa wen mi cón làa bîo ba búii wee wéráa mu le? Tàá wa bîo le mi túa ho búii na wen à wa bua vaa zéenináa waten lònveere yi le? <sup>2</sup> Minén mi bæere ka lè mi lé ho vûahú na túara wa sía yi á ba nùpua búenbúen wee kàrán à zûn. <sup>3</sup> Mu bon. Minén mi bæere lé ho vûahú na ó o \*Krista túara á kàràfáa wen. Ho yí túara lè le dèε na ba wee túaráa ho vûahú wán, ká ho túara lè le Dónbeení na wi féεε Hácírí. Ho yí túara huee wán, ká ho túara ba nùpua sía yi. <sup>4</sup> Wa wee bîo ká, lé bîo wa láa le Dónbeení yi o Yeesu Krista pànká yi.

<sup>5</sup> Wa yí máa leéka le ho tonló mu wa dà à sá lè wa kùrú pànká. Lé Le Dónbeení wee na à wa ðan wéráa mu. <sup>6</sup> Lé lerén nɔn á wa ðanna wóráa le páanii finle ton-sáwá. Dén páanii finle so yí yú mí pànká ho làndá na túara yi. Le yú ho le Dónbeení Hácírí pànká yi. Ho làndá na túara wee wé à ba nùpua hí mu húmú binbirí, ká le Dónbeení Hácírí bèn wee wé à ba nùpua yi le mukãní binbirí.

<sup>7</sup> O \*Mɔyiize làndá hîa túara hã hue-penlenwà wán.\* Ho pãahú mu yi á le Dónbeení cùkú juiíkaa làa sòobéε, fúaa o Mɔyiize yahó wee juiíka ho cùkú mu bîo yi. Bîo ó o Mɔyiize yahó juiíkaró yí máa mía mí cúee, ká a \*Isirayεele zàwa yí ðàrna yí lora ho yi lé bîo ho wee juiíka dàkhîina. Ká hón làndá so na wee na ò o nùpue hí á zéenia le Dónbeení cùkú beení ká síi, <sup>8</sup> á le Dónbeení cùkú beení mu bîo so khíi máa poñ bûn ká mu lé le Dónbeení Hácírí wee sá mí tonló le? <sup>9</sup> Wa zû le ho làndá tonló na vaa véenii á dà à síiní a nùpue jùhú á cùkú wi. Ká mu ka ká, á ho tonló na wee na ò o nùpue térén so cùkú máa keñ máa poñ bûn le? <sup>10</sup> Wa yàá dà à bîo le ho cùkú na yánkaa wi wãa yí máa mi, lé bîo á hîa hã làa na ká wán á bèn po po horén. <sup>11</sup> Mu bon, ká mu bîo na hîa khíi á cùkú wi, se bîo wee keñ bîn féεε cùkú bèn ñ poñ bûn cùkú.

<sup>12</sup> A bîo wa dó wa sía wee lòní ho cùkú mu, lé bûn nɔn wa poñi sénkkaa kúaará wee bíoráa. <sup>13</sup> Warén yí máa wé là a Mɔyiize bîo, wón yánkaa pon mí yahó yi lè le nín-kéní, bèra a na ò o Isirayεele nîpomu yí mi ho cùkú na máa mía véró o yahó mu wán.† <sup>14</sup> O Isirayεele nîpomu hácírí fù yí dà máa jí le páanii kîle vónna bioní na wee kàrán na ba yi. Hàrí ho zuia á mu pá ka lè ba pon mí yara yi lè le nín-kéní mu. O nùpue páaníló là a \*Krista lé bûn mí ðon wee wé à le nín-kéní mu hén lén hã yara yi. <sup>15</sup> Mu bon, hàrí ho zuia ká

\* **3:7** Mí loñ Léró vûahú (Exode) 34.27-35 † **3:13** Mí loñ Léró vûahú (Exode) 34.33-35

a Isirayεεle n̄pomu wee kàrán o M̄ȳiize v̄ōnna à 6a máa z̄ūn h̄a b̄an kúará. Mu ka lòn n̄n-kéní na pon 6a s̄ia yi. <sup>16</sup> Ká ȳia tà a N̄uh̄so b̄io à le n̄n-kéní mu hén lén o yahó yi. <sup>17</sup> O N̄uh̄so na b̄io b̄ia lé le Dónbeení Hácírí. O N̄uh̄so Hácírí h̄ia wi lahó na yi à hón lahó so n̄pua kerí mítén. <sup>18</sup> Warén búenbúen na á n̄n-kéní yí pon yara yi á wee loí mi a N̄uh̄so cùkú làa b̄io ó o n̄pue wé mináa mí yahó ho zùbálén yi b̄io síi. O cùkú mu wee j̄uiika wa wán. O N̄uh̄so na lé le Dónbeení Hácírí á wee wé à wa wé yèrémá ká wa wà, à kerí là a b̄io síi, à cùkú wé dé wán f̄éεε.

## 4

### *O Pooleyí tèera mi bàra le Dónbeení tonló sáró yi*

<sup>1</sup> Le Dónbeení lè mí tentemu á kàràfáa ho tonló mu w̄en. Lé b̄un n̄on wa yí máa tèé wa bàra ho sáró yi. <sup>2</sup> Wa yí máa sà waten wéráa b̄io, á p̄á h̄a n̄yi-wará día. Wa yín̄n̄ ní-khàwa, á wa mún yí máa dé yèrémáló le Dónbeení b̄ioní yi. Ká wa wee zéení ho t̄iá poni b̄io wéréwéré. Wa wee wé ká síi le Dónbeení yahó bèra a na à 6a n̄pua búenbúen z̄ūn le wa lé 6a h̄uàaràwa. <sup>3</sup> Ká le b̄in-tente na wa wee bue á kúará sà yi, se lé b̄ia wee v̄í á le kúará sà yi c̄n. <sup>4</sup> B̄an n̄pua so yí z̄ū le b̄in-tente kúará lé b̄io ó o \*Satāni na wee dí mí b̄éení ho d̄im̄já yi, á wee wé à 6a hácíira máa dàñ mu kúará z̄ūn à dé mí s̄ia le Dónbeení yi. Ba yí máa mi le b̄in-tente mu khoomu j̄uiíkaró. B̄un na wee zéení a \*Krista cùkú. <sup>5</sup> Mu bon, wa yí máa b̄io waten b̄io ká a Yeesu Krista na lé o N̄uh̄so lé ȳia á wa wee bue b̄io. Warén wa b̄εere lé mi ton-sáwá o Yeesu b̄io yi. <sup>6</sup> Le Dónbeení yánkaa b̄ia: «Le mu khoomu kerí le t̄ibírí lahó yi». Lerén lé d̄io mún wó á mu khoomu wi wa s̄ia yi, à wa z̄ūrnáa le cùkú b̄io na wee mi a Yeesu Krista yahó yi.

<sup>7</sup> B̄un bè-beení so wi warén na ka lòn s̄ia na má lè ho córó yi, bèra à na à 6a n̄pua z̄ūn le ho dànló na b̄an síi m̄ia wee lé le Dónbeení c̄n, ká ho yí máa lé warén c̄n. <sup>8</sup> Le lònbee lè mí síiwà wee yí w̄en, εε ká le màhá yí yú s̄ee wa wán. Wa yiwa wee dè, εε ká wa hácíira màhá pá yí yáara. <sup>9</sup> Ba n̄pua wee j̄iiní wa s̄anía, εε ká le Dónbeení yí p̄á w̄en yí día. Ba wee l̄iorá w̄en, εε ká mu yí máa yáa w̄en. <sup>10</sup> P̄ōnna búenbúen ká 6a wee cà wa búeró yahó làa b̄io 6a wó wó bóráa o Yeesu, bèra a na à le mukān̄i binbirí na ló a Yeesu c̄n à mi w̄en wéréwéré. <sup>11</sup> Mu bon, wa wi le mukān̄i yi. εε ká 6a wee cà 6a búe w̄en p̄ōnna búenbúen yi o Yeesu b̄io yi. B̄un wee wé bèra a na à le mukān̄i binbirí na ló a Yeesu c̄n à mi wa s̄anía na dà à hí yi. <sup>12</sup> Lé ká síi á warén wee z̄aanínáa wa mukān̄i p̄ōnna búenbúen yi, bèra a na à le mukān̄i binbirí na ho p̄anká mia.

<sup>13</sup> Wa páanía le síidéró dà-kéní yi. Mu ka làa b̄io mu túararáa le Dónbeení b̄ioní v̄uah̄ yi le: «Í b̄ia lé b̄io á í dó í síi.»\* Awa, á warén mún dó wa s̄ia làa b̄un síi, lé b̄un n̄on á wa mún wee b̄ioráa. <sup>14</sup> Wa z̄ū le ȳia v̄eenía o N̄uh̄so Yeesu lé wón mún ñ v̄eení w̄en, lé b̄io wa páanía làa a Yeesu. O ò páaní ì fé w̄en làa mia yòó bàrá mí c̄n. <sup>15</sup> B̄io wee wé ká búenbúen lé minén b̄io yi, bèra a na à 6a n̄pua c̄èr̄εε wé yí le Dónbeení s̄amu ká 6a wà. Ká mu wó ká, á 6a n̄pua na à dé le Dónbeení b̄arákà á à dé ho cùkú le yi, á wé è dé wán.

### *Wa khii yí h̄a s̄anía bè-fla*

<sup>16</sup> Lé b̄un n̄on á wa yí máa tèeráa wa bàra. Hàrí ká wa s̄anía p̄anká wee t̄í yi ká ho wà, á wa hácírí flamu b̄un wee dé wán ká mu wà lè h̄a wizooní. <sup>17</sup> Le lònbee na wee yí w̄en h̄a làa na ká wán na khií vé á máa tèé lè ho cùkú beení na wa khií yí, hón na máa vé máa mi. <sup>18</sup> Warén yí máa cà mu b̄io na wee mi.

\* 4:13 Mi loí Lení v̄uah̄ (Psaumes) 116.10

Bio yí máa mi lé bio wa wee cà. Lé bio á bio wee mi yí máa mía, ká mu bio na yí máa mi bún wi bún fɛɛɛ.

## 5

<sup>1</sup> Wa zū le ká le wizonle na wa sǎnía na lé wa mànákáwa zíní yáara, á le Dónbeení ì na hǎ sǎnía wa ñi-kéní kéníwà yi ho wáayi. Hón mànákáwa zíní so na á nùpue níi yí wó á à keń bún fɛɛɛ. <sup>2</sup> Bio ká wán á wa yiwa wee vá lé bio wa wee cà mu lè wa sòobéɛ à le Dónbeení na hǎ sǎnía bè-fla mu wɛn ho wáayi. <sup>3</sup> Ká wa yú hón sǎnía bè-fla so, á wa mànákáwa máa wé bio na wee héeka mí bírí á yí yú sǎnía. <sup>4</sup> Mu bon, Bio wa wi hǎ sǎnía na ka lòn zíní yi á wa yiwa wee vá, á lò wee be. Wa yí le le Dónbeení fé wa sǎnía mí dòn, ká wa wi à le wé hǎ làa bè-fla, bèra a na à hǎ sǎnía na à keń bún fɛɛɛ à zo hǎ bè-kíá na à hí lahó. <sup>5</sup> Le Dónbeení mí beere lé dño wíokaa wɛn bún bio yi. Le non mí Hácírí wɛn à zéení le bio le dó mí níi le mí ì na, á le è na máa khí. <sup>6</sup> Lé bún bio yi á wa yí máa téé wa bàra, ká wa ñn̄ zū le bio wa wi ho tá wán, á wa dǎní nàyi là a Nùhúso.

<sup>7</sup> Mu bon, bio wa wee ɓua lè waten á wa wee wé héha làa bio wa dóráa wa sía le Dónbeení yi, ká mu yínɔ́ bio wa wee mi lè wa yío bio yi. <sup>8</sup> Wa sía hereka, á mu mún lá à wé sí wɛn à wa lé ho ñmíjǎ na ká yi à vaa keení a Nùhúso nísání. <sup>9</sup> Hàrí à wa keń ho ñmíjǎ yi, tàá à wa lén vaa keení a nísání, se bio wa màkóo wi yi lé ho wé bio sí a yi. <sup>10</sup> Lé bio wa ɓúenɓúen ko à wa khíi vaa ñn̄ o \*Krista yahó ò o cítí. Ká wa wó mu bè-tente tàá ká wa wó mu bè-kora, ó ò sàání wɛn á à héha làa bio wa ñi-kéní kéní wó ho ñmíjǎ yi.

### *Wa lè le Dónbeení bíníá sí o Yeesu pánká yi*

<sup>11</sup> Bio wa zū a Nùhúso kònbii ñúhú, á wa wee bánbá à ɓa nùpua tà ho tǔiá poni. Le Dónbeení zū wɛn binbirí, á ì wee leéka le minén mún zū mi mi sía yi. <sup>12</sup> Wa yí máa cà à wa zéení làa mia le mi ko mi tà wa bio. Bio mí sía á à waráa wa bio yi lé bún wa wee cà, bèra a na à mi dǎn bío sí bía wee yoní mítén bio ɓa karáa dǎní yi, ká bio ɓa sía yi á ɓa yí máa loń. <sup>13</sup> Ká lé bio wa wee wé lòn khéerowà, lé le Dónbeení yahó á wa wee wéráa mu. Ká lé bio wa wee wé lòn nùpua na ñúná wi bún, bún lé minén bio yi. <sup>14</sup> O \*Krista waminí pánká ɓúaa wa wán. Wa láa mu yi le orén lé o nùpue ñi-kéní na húrun ɓa nùpua ɓúenɓúen bio yi, á le Dónbeení cǎn á wa ɓúenɓúen páanía húrun làa wo. <sup>15</sup> O húrun ɓa ɓúenɓúen bio yi bèra a na à bía yío wi lua wé yí wé bio sí ɓa yi, ká ɓa wé wé bio sí yia húrun ɓa bio yi, á vèera.

<sup>16</sup> Lé bún bio yi, á wa wǎa yí máa loń ɓa nùpua làa bio wa wee mi làa ba à héha lè mu ñipomu. Hàrí ká wa yánkaa wee loń o Yeesu yi làa bún bio, á hǎ làa na ká wán á wa wǎa yí máa loń wo yi làa bún.

<sup>17</sup> Hen ká a nùpue páanía là a \*Krista, se wón ɓànsó lée ñi-finle. Mu bè-kíá wǎa khíina, mu bio ɓúenɓúen wǎa wó bè-fla. <sup>18</sup> Bún ɓúenɓúen lé le Dónbeení wó mu. O Krista pánká yi, á le wó á warén làa de bíníá sí, á ho tonló na á le le wa sá, lé ho wé à bía ká mún wé sí làa de. <sup>19</sup> Mu bon, o Krista pánká yi, á le Dónbeení non le níi à ho ñmíjǎsá làa de bíní wé sí. Le wǎa yí máa loń ɓa nùpua ɓúenɓúen bè-kora yi. Le le wa bío na ɓa nùpua na ká yi le ɓa bíní wé sí làa mín.

<sup>20</sup> Awa, á wa lé o Krista tonkarowà, á wee lá le bíoní o Krista yèni yi. A mu ka lè mu lé le Dónbeení mí beere ñn̄ wa wán á wee bíoráa làa mia. Wa wee ɓónɓóní mia o Krista yèni yi le mi díá le le Dónbeení làa mia bíní wé sí. <sup>21</sup> O Krista yí wó mu bè-kohó yí mǎn, à le Dónbeení síinia a ñúhú lòn bè-kora wéro bio síi warén bio yi, bèra a na à wa wé ɓa nùpua na téréna le Dónbeení yahó wa páaníló làa wo bio yi.

## 6

<sup>1</sup> Lé kà síi á warén na lè le Dónbeenĩ páanía wee sá, á pá wíokaa wee hení mu na mia, le mi yí díá le le Dónbeenĩ sáamu na le wó làa mia bío wé káamáa.

<sup>2</sup> Lerén lé dío bía mu kà síi:

«Ho p̄ahũ na mu ko yi,  
á ĩ ní ũ floró.

Ho k̄n̄l̄o wizonle zon̄,  
á ĩ bueé séení fo.»\*

Awa, ho p̄ahũ na wa wi yi lé ho p̄n̄-tente, ho zuia lé ho k̄n̄l̄o wizonle.

<sup>3</sup> Wa yí wi à wa wé bío búí na h̄a na ká wa à wé è khe lè ba n̄pua, lé bío wa yí wi à n̄pue woon yáa wa tonló yèni. <sup>4</sup> Bío wa wee sá búenbúen yi, á wa wee zéení le wa lé le Dónbeenĩ ton-sáwá. Wa wee h̄i wa sía le lònbee lè mí síiwá, lè le yi véé yi, <sup>5</sup> ho haró yi, ho kásó yi, le lònbee na wee yí w̄en ba zámáa ní yi, h̄a ton-hebúaa sáró yi, mu d̄amu fòoró lè le h̄ini yi. <sup>6</sup> Wa buan waten lè le yi na wee ce, á zū le Dónbeenĩ, á wee ĩ wa yiwa, á wayika. Le Dónbeenĩ Hácírí wi làa w̄en, wa wa ba n̄pua lè wa sía búenbúen. <sup>7</sup> Wa wee wé mu lè ho t̄iá poni bíon̄ na wa wee bue le Dónbeenĩ p̄anká yi. Wa wee wé bío t̄er̄enna, b̄n̄ ka lòn fio sía na wa wee firáa lè wa zúkúso, á mún wee paráa waten yi. <sup>8</sup> Ba n̄pua búí wee dé ho c̄ukú w̄en ká ba búí bán wee yáa wa yèni. Ba búí wee khòon̄ w̄en, ká ba búí wee là w̄en. Ba wee bío le wa lé ba sabín-f̄ūaalowa, ká wa ĩn̄ wee m̄i ho t̄iá poni. <sup>9</sup> Ba wee bío le n̄pue woon yí zū w̄en, à ba n̄pua ĩn̄ zū w̄en. Ba n̄pua yèn-d̄ání yi, á wa ka lè wa h̄urun, à wa ĩn̄ ȳo wi lua. Ba wee beé wa lò, ká ba m̄ah̄ máa búe w̄en. <sup>10</sup> H̄arí bío ba wee véení wa yiwa, ká wa sía pá wee wa féé. Wa lé ba ñ-khenia, ká wa ĩn̄ wee wé à ba n̄pua c̄èr̄éé wé ho n̄f̄oró b̄ansowá. Wa ka lòn n̄pua na d̄èé búí m̄ia, à mu bío búenbúen ĩn̄ bío s̄a w̄en.

<sup>11</sup> Minén Korente lóhó k̄er̄et̄ewa kuure, wa h̄era wa yiwa á bía w̄er̄ew̄er̄e n̄n̄ mia. <sup>12</sup> Wa yí p̄á le wa máa wañ mia, minén lé bía yí tà yí wa w̄en. <sup>13</sup> I wee bío làa mia ka lè mi lé ĩ z̄awa: Mi mún wañ w̄en làa bío wa waráa mia.

*Le t̄ibirí le mu khoomu yi dà m̄aa páani*

<sup>14</sup> Bía yí dó mí sía o Yeesu yi bè-wénia mi yí páaní yi làa ba. Mu bon, mu bío na t̄er̄enna lè mu bío na yí t̄er̄enna dà à wé kaka à páanínáa? A mu khoomu lè le t̄ibirí so dà à páaní le? <sup>15</sup> O Yeesu \*Krista là a \*Sat̄ani so dà à páaní bío dà-kéní yi le? Yia dó mí síi o Yeesu yi làa yia dó mí síi o Sat̄ani yi yilera so dà à wé dà-kéní le? <sup>16</sup> Lé le páaní yén yáa wi le \*Dónbeenĩ z̄i-beenĩ lè h̄a w̄onna p̄ahũ? Mu bon, mi so yí zū le warén lé b̄ia lé le Dónbeenĩ na wi féé z̄i-beenĩ le? Mu ka làa bío á le b̄iaráa mu kà síi:

«ĩ ĩ k̄en̄ ba t̄ahũ,  
ĩ ĩ vará làa ba,  
ĩ ĩ wé b̄an Dónbeenĩ,  
á ba à wé ĩ n̄pomu».

<sup>17</sup> Lé b̄n̄ bío yi ó o N̄uh̄so b̄iaráa bío kà:

«Mi lé ba t̄ahũ,  
mi yí páaní làa ba.  
Mi yí dá bío na tun h̄úú,  
á ĩn̄ á à tà mi bío.

<sup>18</sup> ĩ ĩ wé m̄in̄ maá,  
á minén á à wé ĩn̄ z̄a-h̄inni lè ĩ z̄a-báawa.  
O N̄uh̄so na dà mu bío búenbúen lé wón te mí ĩi-cúa.»†

\* **6:2** Mi loñ Ezayii v̄uahũ 49.8 † **6:18** Mi loñ Levii n̄w̄á v̄uahũ (Lévitique) 26.12; Ezekiȳe le v̄uahũ 27.37; Ezayii v̄uahũ 52.11; Ezekiȳe le v̄uahũ 20.34; Samuw̄e le jun nii v̄uahũ 7.14; Ezayii v̄uahũ 43.6



## 7

<sup>1</sup> Wàn zàwa na á ì wa làa sòobéé, bǔn bǐowa so búenbúen á le Dónbeenǐ dó mi jii le mí ì wé. A bǐo mu ka kà, á mi le wa ceé wa sǎnía lè wa yiwa. Mi wa 6ua waten, à bǐo sí le Dónbeenǐ yi, à wé kǎnbi le.

*O Poole yi véé yèrèmda wó le sí-wéé*

<sup>2</sup> Mi wań wɛn! Wa yí wó yí khon làa nǐi woon, wa yí yáara a 6úi bǐo, wa mún yí tò a 6úi wán. <sup>3</sup> I yí bía bǔn à sínínáa mi júná. I yàá lá bía mu le wa 6èntǐn wa mia làa sòobéé. A wa yǐo wé lua, tàá à wa hí, se wa pá wa mia. <sup>4</sup> I 6èntǐn láa mia, ì síi wan mi bǐo yi làa sòobéé. Le lònbee na wee yí mi búenbúen á ì síi here yi, á wee zámaka.

<sup>5</sup> Mu bon, bǐo wa 6ueé dǎn ho Maseduana, á wa yí yú vǔhǔ, le lònbee lè mí síiwà yú wɛn hen. Ba nǔpua wee pǐ wa bǐo à kán wɛn, wa yilera hǎn yí kará lòn-kéní <sup>6</sup> Hen ká a nǔpue bàra tò, à le Dónbeenǐ bǐnǐ hení a síi. O Tiite búenlò wa cǎn lé bǔn á le dǐn wán heníanáa warén sía. <sup>7</sup> Mu yàá yínǎn bǔn mí dòn. Bǐo ó o Tiite 6ueé bía á mún henía wa sía. O bía nǎn wɛn le mi henía mí síi, o le mi sía vá làa sòobéé à mi bǐnǐ mi mi, le bǐo mi wó làa mi khǐna á bǐnǐa yí sí mia, le mi henía ì bǐo. Bǐo á ì jǎ bǔn, á ì síi wíokaa wan.

<sup>8</sup> Hǎrǐ ká ho vǔahǔ na á ì túara nǎn mia á véénía mi yiwa, á ìnén mu yí máa vá yi. Mu lá dà à vá miǐ lé bǐo á ì zǔ le ì véénía mi yiwa ho pǎn-za dèe yi, <sup>9</sup> èe ká ì màhǎ síi wan hǎ laà na kà wán. ì síi yí wan bǐo á ì véénía mi yiwa bǐo yi. I wee zámaka lé bǐo mi yiwa vá hǎ wén-kora na mi wó bǐo yi, á pá hǎ día. Le yi-véé na yú mia kà, lé le Dónbeenǐ wi à mu wé làa bǔn, bèra a na à mi sía cǐ mi wén-kora mu bǐo yi à pǐ hǎ. Ká mu wó kà, se wa vǔahǔ mu túaró yínǎn bǐo na wa wó khon làa mia. <sup>10</sup> Ká a nǔpue yi wee vá lé bǐo mu lé le Dónbeenǐ síi bǐo, à dén yi-véé so wé ò o yèrèmdá mí yilera lè mí wára, lé bǔn wee na à le Dónbeenǐ kǎnǐ 6ànso. Dén yi-véé so síi bǐo máa vá wɛn. Èe ká le yi-véé na màhǎ ka làa bǐa yí zǔ le Dónbeenǐ yi-véé bǐo síi, á wee 6ua a nǔpue varáa mu húmú yi. <sup>11</sup> Mu bon, mi yiwa na wee vá lé bǐo mu lé le Dónbeenǐ síi bǐo, á mi wǎa loń bǐo wó mia bǐo kà wán. Mi loń bǐo mi nǎnnáa miten, á yilera búenbúen yèrèmdá. Mi wee bǐo sí miten yi làa sòobéé. Mi wee zéénǐ bǐo kà wán le mi yí wa mu bè-kora. Mi wee cǐi mi sía mu bǐo yi. Bǐo lá dà à yí mia mu bǐo yi á mi yàá zǎna. Mi sía vá à mi bǐnǐ mi mi, á mi wi à mi bǐnǐ wé le Dónbeenǐ síi bǐo, ká mi bé yǐa wó mu bè-kohó. Mi zéénía mu bǐo cèrèe yi le mi nínǐ mía bǔn bǐowa so wéénǐ.

<sup>12</sup> Ká ì túara ho vǔahǔ nǎn mia, se mu yínǎn yǐa wó khon bǐo yi, á mu mún yínǎn yǐa 6a wó khonnáa bǐo yi. ì túara ho bèra a na à bǐo mi nǎnnáa miten wa bǐo yi à bǐo zǔn wéréwéré le Dónbeenǐ yahó. <sup>13</sup> Lé bǔn bǐo yi á wa yúráa le sí-hebúee.

Mu bon, mu yàá yínǎn bǔn mí dòn á wa sía hǎ bǐo yi. Wa mún wee zámaka bǐo ó o Tiite síi wan bǐo yi, lé bǐo mi búenbúen hǐna a síi. <sup>14</sup> I khòonía mia o Tiite yǐo yi, á bǐo ó o van mi cǎn bǐnǐa, á mi 6èn yí dó nǐyio miǐ. Bǐo á bǐo wa wee bǐo búenbúen lé ho túiá ponínáa, lé làa bǔn á bǐo wa khòonía làa mia o Tiite yǐo yi mún wóráa ho túiá. <sup>15</sup> Bǐo ó o 6uara mi cǎn á mi 6uan wo se. Mi bò a biónǐ yi lè le sòobéé lè le kǎnbii. Hen ká a leékaa mu, ò o wíoka wań mia. <sup>16</sup> I wee zámaka lé bǐo á ì láa mia mu bǐo búenbúen yi.

## 8

*Mu hǎmu cǎlò bǐo*

<sup>1</sup> Wàn zàwa lè wàn hǐnni, wa wi mi zǔn bǐo nǎn le Dónbeenǐ wóráa mu sǎamu lè ho Maseduana kèrètǐewa kuio. <sup>2</sup> Ba lò bon làa sòobéé, ká 6a sía 6èntǐn pá wan làa sòobéé. Ba khon binbirǐ, èe ká 6a màhǎ wó mu hǎmu cèrèe

le Dónbeenĩ tonló sáró bïo yi. <sup>3</sup> I lé mu òn sèéràso, 6a wó bïo 6a dà wee wé, 6a wó mu miten á yòó puuníá lé bïo mu sí 6a yi. <sup>4</sup> Ba flora mu wa cón á heníá, le wa díá le mí dé mí níni à séenínáá ho Zeruzalεεmu kèrètíεwa kuure. <sup>5</sup> Ba wó mu á dà bïo wa lá wee leéka wán. Barén nòn miten le Dónbeenĩ yi, á 6a díá miten nòn wèn làa bïo mu sínáa le Dónbeenĩ yi.

<sup>6</sup> Lé bñn bïo yi á wa le ho cǎló tonló mu na ó o Tiite lá búakáa mi cón ò o wíoka sá à tíi jii. <sup>7</sup> Mi síadéro lè mí bioní yi, mi bïo zúrúlo lè miten naló yi, lè le waminĩ na mi yú wa cón, bñn búenbúen á mi dó mi sòobéε yi, á wó mu sese. Lé kà síi á mi sòobáaráa miten sáráa ho cǎló tonló na kà.

<sup>8</sup> I yí máa kíká mia. I wi à í zéení bïo 6a kèrètíεwa kuio na ká wóráa làa mia, bèra a na à mi dàñ zéení le mi wa bíá ká bïo bon. <sup>9</sup> Lé bïo mi zú wa Núhúso Yeesu \*Krista sáamu na ó o wó nòn wèn bïo. Orén na mu bïo búenbúen wi níi yi, á díá bñn búenbúen ò o tà mu khemu yi mi bïo yi. O wó kà síi bèra a na ò o khemu mu wé mia lè ho nàfòró bǎnsowà mi síá yi.

<sup>10</sup> I wi à í bío bïo á í wee leéka ho cǎló mu dàñí yi: Bïo mi wó á se, minén lé bíá zenĩn lé 6a nín-yání nùpua na tà ho bïo, á lé minén mún nín-yání wó ho.

<sup>11</sup> Hǎ làa na kà wán á mi tíi ho tonló mu jii. Bïo mi fù sòobáa miten á tà mu, lé làa bñn à mi pá wé sòobáráa miten à sá ho tonló mu vaa tíi jii. Mi wé mu làa bïo mi dàráa mu. <sup>12</sup> Lé bïo ká mi sòobáa miten á nòn bïo le Dónbeenĩ yi, á le è tà à fé bïo wi mi cón, ká le máa loñ bïo mía mi cón. <sup>13</sup> Mi yí leéka le í wee sèení bíá ká lònbee làa mia bèra a na à barén vūrĩ ká minén lò be. Bùéé, í wi à mi màní.

<sup>14</sup> Hǎ làa na kà wán á mi bïo wi cèrèε á mu súaani à mi wé hǎ bíá khon. Ká nònzon na minén bèn khon à barén bïo wi boo, á 6a à hǎ mia. Ká mu wee wé ká, bñn ká mi màa. <sup>15</sup> Mu ù wé làa bïo mu túararáa le Dónbeenĩ bíonĩ vūahĩ yi: «Yia yú ho dñnló cèrèε á yí yú yí puuníá, á yǎ yí yú bïo na boo á bïo búii mún yí fòora yi.»\*

### *O Tiite lè 6a búii varó ho Korénte yi bïo*

<sup>16</sup> Wa wee dé le Dónbeenĩ bǎrákà, dén na wó ó o Tiite sòobáa miten mi bïo yi làa bïo warén wó làa bñ. <sup>17</sup> Lé bïo á bïo wa le o Tiite va mi cón ó o tà. Mí lahó yi ó orén miten lé yǎ yǎá heníá mí bñnĩ varó mi cón bïo. <sup>18</sup> Wa wǎa à tonka a Tiite mu lè wàn za na 6a kèrètíεwa kuio búenbúen wee wíoka yèni le Dónbeenĩ bín-tente bueró bïo yi. <sup>19</sup> Mu yínón bñn mí dòn, 6a kèrètíεwa kuio lé bíá léra wàn za mu ò o wé bè làa wèn wa varáa yi. O wee bè làa wèn à sáráa ho cǎló mu tonló na wee dé ho cùkú o Núhúso mí bεεre yi, á mu wee zéení le wa wi wa wé bïo se. <sup>20</sup> Le minka wǎrí mu á wa wé è pa bïo bèra a na à nùpue yí bío khe na wèn le búaró dàñí yi. <sup>21</sup> Lé bïo wa wi à wa wé bïo se o Núhúso yahó lè 6a nùpua yahó. <sup>22</sup> Wa mún ñ páaní ì tonka wàn za búii làa ba. Pónna cèrèε wa lora a, á mòn ò o wee sòobá miten le Dónbeenĩ tonló sáró yi. Hǎ làa na kà wán ó o yǎá wíokaa wee na miten ho tonló mu yi á po bïo lè ho yahó lé bïo ó o láa mia. <sup>23</sup> O Tiite wón làa mi lééra ho tonló yi, wa páanía wee sá à séenínáa mia. Ká bíá á à bè mín làa wo bán lé 6a kèrètíεwa kuio tonkaa 6a mi cón. Ba tonló wee dé ho cùkú o \*Krista yi. <sup>24</sup> Ká 6a búéé dñn mi cón, à mi zéení làa ba le mi wa 6a, à 6a kèrètíεwa kuio na tonkaa 6a à zúrĩ le bïo wa wee khòonĩ mia bïo yi á bèntĩn lée túiá poni.

## 9

### *Le Dónbeenĩ wa yǎa wee hǎ mu bïo lè le sí-weε*

<sup>1</sup> Mu yǎá ka lè mu jùhĩ míá à í túa ho vūahĩ na kà na mia 6a kèrètíεwa kuure séenii mu dàñí yi. <sup>2</sup> Lé bïo á í zú bïo mi sòobáaráa miten 6a séeniló bïo

\* 8:15 Mi loñ Léro vūahĩ (Exode) 16.18

yi. I sɪi wan mi bɪo yi á wee bío na ho Maseduana kèrètɛwa yi hen le «Ho Akayii kèrètɛwa wi ɓa séení ɓa kèrètɛwa kuure na wi ho \*Zudee yi. Ba yàá búakáa wee wíoka miten mu bɪo yi hàrí zenɪn». Ká ho Maseduana kèrètɛwa mún ɲá mu, á ɓa cèrèe wíokaa nɔn miten le séení mu bɪo yi. <sup>3</sup> Ɛe ká í màhã à tonka wàn zàwa mu mi cón bèra a na à bɪo nɔn wa khòniánáa mia à yí wé kãamáa. A í wi à mi wíoka miten làa bɪo á í bíaráa mu. <sup>4</sup> Bún mía ká ínén le ho Maseduana kèrètɛwa ɓueé dɔn mia ká mi dín yí wíokaa miten ho cáló mu bɪo yi, á warén lé bíà hã ñiyio ò dí ɓa yío yi, lé bɪo wa láa mia. I zū le minén á hã ñiyio mún ñ dí. <sup>5</sup> Lé bún nɔn á í leékaa le mu s̄aaní à í fio wàn zàwa mu à ɓa dí í yahó ɓuen mi cón, à ɓuee loñ le séení mu bɪo, dén na mi dó mi ɲiní nɔn bɪo yi. Ká í ɓueé dɔn ká mu yío ló, á bún ñ zéení le mi héra mi yiwa wóráa mu ká kíkãa yí kera mu yi.

<sup>6</sup> Mi zūn mu! Nùpue yí dù bɪo na boo, ó o máa lá bɪo na boo. Nùpue na dù mu bɪo na boo, wón ñ lá mu bɪo na boo. <sup>7</sup> Mi na, à héha làa bɪo wi mi ñ-kéní kéníwà s̄a yi. Mi yí wé mu làa yi véé, à keñ le mu léé kíkãa mi wán. Lé bɪo á yíà wee na mu bɪo le le s̄i-wɛɛ wón bɪo s̄i le Dónbeení yi. <sup>8</sup> Le Dónbeení dà à na bɪo cèrèe mia á yòó puuní bɪo mi màkóo wi yi, bèra a na ká mi yú hã pònna ɓúenɓúen yi á yòó puuní, á mi ñ dàñ ñ wé bɪo na se cèrèe làa b̄. <sup>9</sup> Mu ù keñ làa bɪo mu túararáa le Dónbeení bíoní v̄ahũ yi: «O wee hén mí yi à hánáa ɓa ñ-khenia, o wee wé mu tentemu féé.»\* <sup>10</sup> Yíà wee na mu bè-dà ɓa nùpua yi á wee hã ɓa làa bɪo ɓa à dí, á mún ñ na mu bè-dà minén yi. O o ò wé á mu ù ɲin á mí tentemu c̄nú wé è dé wán. <sup>11</sup> O o ò na bɪo cèrèe mia bèra a na à minén ɓèn hén mi yiwa à hánáa ɓa nùpua. Mu ù wé á ɓa nùpua cèrèe á à dé le Dónbeení b̄arákà bɪo mi nɔn wɛn á wa nɔn ɓa yi bɪo yi. <sup>12</sup> Le séení na mi wee wé yínɔñ d̄e na wee séení ho Zeruzalɛmu kèrètɛwa kuure ɓa màkóo bɪo yi mí dòn, le mún wee wé à ɓa wíoka wé dé le Dónbeení b̄arákà cèrèe. <sup>13</sup> Le séení na mi wee wé ká á à zéení le mi héra mi yiwa. Mu bon, mi wee bío o \*Krista b̄intente bɪo, á bò le yi, á ɓa nùpua cèrèe wee dé ho cùkú le Dónbeení yi mu bɪo yi. Ba mún wé è dé ho cùkú le yi bɪo mi h̄eraráa mi yiwa á nɔn mi níi bɪo ɓarén le ɓa nùpua ɓúenɓúen yi bɪo yi. <sup>14</sup> A ɓa wé è fio ò na mia à zéení le mí wa mia, lé bɪo le Dónbeení wó mí s̄amu làa mia yòó puuní. <sup>15</sup> Mi wa dé le Dónbeení b̄arákà mu bè-tente na ɓàn s̄i mia, na le wó nɔn wɛn bɪo yi.

## 10

### *O Poole wee bío mí tonkaró tonló bío*

<sup>1</sup> Inén Poole í b̄ere á wee fio mia, o \*Krista wayiró là a s̄i na se pánká yi. Ba le ká í wi làa mia à í wé hézón, ká í khèra làa mia à í s̄i wé here. <sup>2</sup> Ká í màhã wee fio mia le mi yí día le ká í kh̄ii b̄inía ɓuara mi cón à í yí mia zaráa. Ba nùpua ɓúí wi mi t̄ahũ á wee bío le í wee ɓua íten lòn nùpue na yí zū Dónbeení. Bán sowaso á í ɓueé mí le sòobéé á à na yi. <sup>3</sup> Mu bon, wa wi ho d̄ímíjã yi, ká hã fio na wa wi yi á wa yí máa fi le ho d̄ímíjã fio b̄i s̄i. <sup>4</sup> Hã fio s̄a na wa wee firáa yínɔñ ho d̄ímíjã fio s̄a. B̄ueé! Warén fio s̄a lé le Dónbeení na pánká wi fio s̄a. Hã pánká wi à firáa hã lùà na ɓa zúkúsa wee s̄a mítén yi. Wa wee bío ɓúe ɓa sabín-f̄ūaalowa ɲúná. <sup>5</sup> Hã yile-kora ɓúenɓúen na á bíà wee yóní mítén wee lá à d̄in s̄ansáráa le Dónbeení bío z̄úrló á wa wee kánká kúia. Wa wee yèrémá ɓa nùpua hácírí à ɓa bè o Krista bíoní yi. <sup>6</sup> Ká p̄ahũ na mi cèrèe kh̄ii zéení le mi bò a Krista bíoní mu yi bɪo bon, á warén ñ bé bíà ká na yí bò le yi.

<sup>7</sup> Minén wee loñ bɪo wee mi mí dòn. Hen ká a ɓúí bíà le mí bɪo s̄a a \*Krista yi, ó o ko ò o zūn le ínén mún bɪo s̄a a Krista mu yi. <sup>8</sup> Hàrí ká í ka le í dá khòniá

\* 9:9 Mi loñ Lení v̄ahũ (Psaumes) 112.9

Íten ho pànká na ó o Núhúso nòn wɛn bïo yi, á n̄iyio máa dí mi. Hón pànká so na ó o Núhúso nòn wɛn, lé à wa séenínáa mí kuure, ká mu yínɔ́ mí yáaró bïo yi. <sup>9</sup>Í yí wí à ì kɛ́n lè ì wí à ì zǎní mia lè ì vǒnna na á ì wee túa, <sup>10</sup>lé bïo 6a búí le: «O Poole vǒnna bióní lée bióní na hereka làa bióní na wee vá. Εε ká a màhá wi làa wɛn ò o pànká máa kɛ́n, à bióní pànká máa kɛ́n.» <sup>11</sup>Bïa wee bïo hǒn bióní so zǔn le bïo wa wee túa há vǒnna yi à toní na 6a yi lé bǔn mí bεεre wa à wéráa ká wa khíi 6ueé dǔn 6a. <sup>12</sup>Ba búí sòobáa wee wíoka mí yènnáa dàkhíina. Bán á warén so yáá à tà á à mànì lè waten le? Ba wee wé mítén lòn mǎnzǎnii sǎa à mǎnzǎ lè mítén mí dòn. Ba hácírí so wi le?

<sup>13</sup>Ká warén bán máa khòoní waten máa dà máa khíi. Ho tonló na le Dónbeení dó wɛn lé hón wa wee kǎna yi. Lé bǔn bïo yi wa 6uararáa mi cǔn. <sup>14</sup>Wa yí dà bïo le Dónbeení le wa wé wán. Mu bon, warén lé bïa nín-yání 6uara mi cǔn 6ueé buera le bín-tente na bïo ciran o Krista. <sup>15</sup>Wa yí máa khòoní waten ho tonló na á 6a búí sá bïo yi. Wa láa mu yi le mi siadéro le Dónbeení yi wee dé wán ká mu wà, á warén tonló mún ñ va lè mí yahó làa sòobée mi cǔn, ká wa máa dà bïo le Dónbeení le wa wé wán. <sup>16</sup>Ká mu wó làa bǔn, á wa à dàñ ñ va lè wa yahó á vaá bue le Dónbeení bín-tente há kána na dà minén wán yi. Wa yí wí wa sá ho lahó na 6a búí búakáa wee sá yi à khòoní waten ho tonló na 6a sá bïo yi.

<sup>17</sup>«Yia le mí ì khòn, à wón khòn bïo ó o Núhúso wó bïo yi.»\* <sup>18</sup>Yia wee khòoní mítén yínɔ́ yia ó o Núhúso tà bïo, mu lé yia ó o Núhúso mí bεεre wee khòoní.

## 11

### *O Poole lè 6a tonkarowà na bïo yi bon bïo*

<sup>1</sup>Í wí à mí tà à ì bío làa mia lòn khéero cùeée. Uuu! Mí tà mu yi. <sup>2</sup>Mí bïo sí mií làa sòobée fúaa ì yí wí ò o búí túii mia làa bïo le Dónbeení yí wí ò o búí túiináa mia bïo síi. Mu bon, ì bò mí fúamu nòn báa ñ-kéní yi. Wón báa so lé o \*Krista. Í wee zéení mia làa wo lòn hínzo-sínii na yí zǔ báa. <sup>3</sup>Εε ká bïo ó o háa khàráa o Εεve vǐinía, á ì zǎna à minén mún yilera háa lúnka à vǐ làa bǔn síi, à yí día mitén naló lè mí cemu mi páaníló là a Krista bïo yi.\* <sup>4</sup>Mu bon, ká a búí 6ueé wee bïo Yeesu veere na warén yí bía bïo làa mia, tàá ká a búí 6ueé nòn hácin-veere na wí mí dòn lè le Dónbeení Hácirí mia, tàá ká a búí 6ueé wee bue bín-tente veere na wí mí dòn làa dío warén buera nòn mia, à bǔn mí dèení tà fùafùu.

<sup>5</sup>A ínén cǔn, á 6a nùpua mu na mi wee ñáká bïo le 6a lé o Yeesu tonkarowà binbirí, á yí po ínén. <sup>6</sup>Núhú sí á ì yí dàñ bío lè barén bïo, ká mu bïo zǔnìló á ì po 6a. Wa zéení mu làa mia wéréwéré há pǎnna búenbúen lè mu bïo búenbúen yi.

<sup>7</sup>Tàá bïo á ì buera le Dónbeení bín-tente nòn mia há kǎamáa yi, á liinía íten nòn mia bèra a na à minén ñúná hooní, á ì so wó khon le? <sup>8</sup>Í tà á fó 6a kèrètíewa kuio búí níi bïo á sáráa ho tonló nòn mia. <sup>9</sup>Bïo á ì fù wí mi cǔn á màkóo wí le séení yi á ì bïo yí wó Nún-sèró o búí wán. Wán zàwa kèrètíewa na ló ho Maseduana yi lé bán 6uan bïo á ì màkóo wí yi 6ueé nòn mií. Ho pǎahú mu yi á ì bïo yí wó Nún-sèró minén búí wán, á ì mún yí wí à ì bïo wé sèró o búí wán mi tíahú. <sup>10</sup>Í dà à khòoní íten bǔn bïo yi, á nùpue na à hè mi ho Akayii kǎhú yi mu wéró yi wón mía. O \*Krista na wí mií yèni yi á bïo á ì wee bïo ká lé ho túiá poni. <sup>11</sup>Bïo á ì bía ká so wee zéení le ì yí wa mia le? Bùeé! Le Dónbeení zǔ le ì wa mia.

\* **10:17** Mí loñ Zeremii vūahú 9.23 \* **11:3** Mí loñ Bïo ñúhú búεení vūahú (Genèse) 3.1-6, 13

<sup>12</sup> Bïo á ï bïo lá yínón jun-sèró o búí wán, lé bún mu pá karáa, bèra à na à bïa le mí lé o Yeesu tonkarowà ká mu yí bon à yí bè bún yí khòonínáa miten le mi wee sá làa bïo á warén wee sáráa. <sup>13</sup> Ba nùpua mu yínón Krista tonkarowà, ba lé ba ñi-khàwa, á wee wé míten lòn Krista tonkarowà. <sup>14</sup> Mi yí le mu wé mia coon, lé bïo á pàahú búí ò o \*Satāni mún yèrèma míten wé lòn Dónbeení tonkaro na ló ho wáayi, à wé juiika lòn khoomu. <sup>15</sup> A mi yí le bïo ó o Satāni ton-sáwá bïo na ba wee yèrèma míten wé lòn ton-sáwá na térèna wé mia coon. Mu vaa véenii á bïo ba wó sàání á ba so máa yí le?

### *Le lònbee na yú a Poole bïo*

<sup>16</sup> Le ï wíoka bío mu na mia: O búí yí leéka le ï wee khée. Eε ká mi wee leéka le ï wee khée, à mi na le níi mi le ï khòoní íten làa bïo mi lá à nanáa le o khéero yi. <sup>17</sup> Bïo á ï bío há làa na ká wán yínón bïo ó o Núhúso wi à ï bíoráa, bueé! Bïo á ï wáa lan wee khòoní íten ká, á ï wee bío lòn khéero. <sup>18</sup> Yínón ba nùpua cèrèe wáa wee khòoní míten ho ñimíjá bïo dání yi le? Awa, á ñén mún wáa à khòoní íten. <sup>19</sup> Minén na lé mu bè-zúimíní bānsowà á wee tà bïo ba khéerowà wee wé yi. <sup>20</sup> Ba nùpua wee wé mia lè mí wobáani, à wé hūn mia, à wé juaa mi bïo, à wé jin mia, à wé fio mi sáará, á mi wee día à bún búenbúen kúu mia. <sup>21</sup> Mu bān bíoró ñiyio wi. Mi sáberé, warén sía yí wó herera yí vaá bó bún yi. Eε ká ï pá à bío lòn khéero ò lén. Bïo á bïa ká wee khòoní míten bïo yi, bún á ñén mún dà à khòoní íten bïo yi. <sup>22</sup> Ba lé ba \*Heberewa le? Awa, á ñén mún lé o hebere ñii. Ba ló a \*Isirayele ñipomu yi lé? A ñén mún ló a ñipomu yi. Ba ló a \*Abarahaamu ñonkani yi lé? A ñén mún lé o mōnmāni. <sup>23</sup> Ba lé o \*Krista ton-sáwá lé? I yáá à bío lè ï jùhú mia bín, ñén lé o Krista ton-sá po ba. I sá lò bon po ba, ba dó mi ho kāsó yi á po bārén, ba han mi po po bārén. I zāanía ï mukāni cúa cèrèe po ba. <sup>24</sup> Ba \*Zúifùwa han mi lè le làbāani yimù cúa-búará-jun dà-kéní mia á dñn há zen cúa-hònú. <sup>25</sup> Ba nùpua vūaana mi lè le būini, á dñn há zen cúa-tñn. Cúekúee búí á ba lèekaa mi lè há huua le mí ï búe. Ho won-beení lú mu jumu yi làa mi dñn há zen cúa-tñn. Cúekúee búí á ï wó le wizon-kùure lè mí tñnāhú mu jun-beení yi. <sup>26</sup> Pōnna cèrèe ká ï wi le vèení yi á ï lò bon bïo cèrèe bïo yi: Há muna búí na sú cáa á ï lò bon káaló yi. Ba kōnlowà, lè wān sñi nùpua, làa bïa yínón wān sñi nùpua, bān búenbúen beéra ï lò ï vèení yi. I lò bon há ló-beera yi, há mana yi, mu jun-beení yi. Wān zāwa na le mí lé ba kèrètíewa à mu jōñ yí bon bān mún beéra ï lò. <sup>27</sup> I sá lò bon dàkhína. Há pōnna búí á ï cāana yí dūma, le hñi lè le ju-hāni beéra ï lò. Pōnna cèrèe à ï máa yí bío dí. Le tēni lè ho péerú mún beéra ï lò. <sup>28</sup> Mu yáa pá yínón bún mí dōn. Bïo á ï wee leéka bïo há wizoní búenbúen mún wi bñn: Ba kèrètíewa kuio búenbúen á ï yi wee dè bïo yi. <sup>29</sup> Hen ká a búí lée yídà, à ï lò wé be mu bïo yi. Ká a búí wó bè-kohó à mu vá mi làa sòobéε.

<sup>30</sup> Ká ï ko à ï khòoní íten, à ï wé mu ï yídāmu bïo yi. <sup>31</sup> Le Dónbeení na lé wa Núhúso Yeesu bān Maá, dén na ko lè le búaani fèεε, á zū le ï yí máa fi sabéré. <sup>32</sup> Pāahú na á ï bueé wi ho Damaasi lóhó yi, ó o Kuvεεεere na wee sá a bée Aretaasi yèni yi le ba pe ho lóhó zūajini búenbúen, à ba wñi mi. <sup>33</sup> Ká ba máhá can ho lío-beení lè há hñi á ï zon yi á ba lée liinia lè ho soró mōn, lé bún fenía mi.†

## 12

### *Bïo ó o Núhúso zéenia là a Poole*

<sup>1</sup> I ko à ï khòoní íten à mu jōñ jùhú mia. Eε ká ï máhá à bío mu bè-sankania na ó o Núhúso zéenia làa mi dání yi. <sup>2</sup> I zū a kèrètíε búí. Le Dónbeení buan wo

† 11:33 Mi lorí Bè-wénia vūahú 9.25

yòraráa ho wáayi jún-tíahú mu wáa à yí lúlúio píru náa. O lá van ho wáayi binbirí léé, tàá há léé kònkórá ná a yi léé, bún á ì yí zū. Le Dónbeení léé dño zū mu. <sup>3</sup> Mu bon! I zū le le Dónbeení buan wo yòraráa ho wáayi. Ká a lá van ho wáayi binbirí léé tàá há léé kònkórá ná a yi léé, bún á ì yí zū. Le Dónbeení léé dño zū mu. <sup>4</sup> Bño ó o vaá ná le Dónbeení cón ho wáayi mu yi á yí dà máa bío, á mu ní mún yí nòn nùpue yi ò o bío mu. <sup>5</sup> I ì khòní íten bño wó a níi mu yi bño yi. Ká ínén ì bæere dání yi, á ì khòní íten ì yídàmu bño yi. <sup>6</sup> Ká ì yàá pá lá wi à ì khòní íten, se ì pá yínón khéero, léé bño á ì ì mí ho tũíá poni. Èé ká ì màhá máa bío, ì yí wi à ba nùpua càtí mi à dà bño á ì wee wé làa bño á ì wee bío wán.

<sup>7</sup> Mi yí mòn le, ì lá dà à yòní íten bún bè-beera so na le Dónbeení zééní làa mi bún bño yi. Èé léé bún nòn á le dó bño búí mií na wee vá ì sáníá yi. Le díá ó o \*Satáni tonkaro wó mu làa mi, bèra a na à ì yí yòní íten. <sup>8</sup> I flora a Núhúso dñn há zen cúa-tín le o véení ì lònbee mu. <sup>9</sup> O o bía nòn mií: «Ì sãamu ù kãna fo, léé bño á ho pãahú na fo wee mi ù yídàmu yi léé hón pãahú so yi á ì pánká bèn wíokaa wee mi yi». Awa, á mu súaani à ì wé khòn bño á ì léé o yídà bño yi, bèra a na ò o \*Krista pánká keñ mií binbirí. <sup>10</sup> Léé bún bño yi, á ì sli wan bño á ì léé o yídà bño yi. O Krista bño yi hàrí ba wé là mi, à le lònbee yí mi, hàrí à ba wé júní ì sáníá, à ì hácírí yáa, á ì sli pá à wa. Léé bño ká ì léé o yídà pãahú na yi, à ì yí ho pánká hón pãahú so yi.

### *O Poole yilera lunkaa ho Korente kèrètewa bño yi*

<sup>11</sup> I bía lè ì jùhú míá bún, èé ká léé minén nòn á ì bíaráa ká. Mu bon, minén léé bíá lá ko à mi mí ho tũíá ì jii ba nùpua yahó. Hàrí ká ì yínón dèé á bíá mí wee jáká bño le ba léé ba tonkarowà binbirí á yí súaani mi bño woon yi. <sup>12</sup> Bño á ínén léé o Yeesu tonkaro, á ì ná ì yí làa sòobéé, á le Dónbeení dñn ì wán á wóráa mu yéréké bíowa lè mí síwà. <sup>13</sup> Léé mu yén á ì wó nòn ba kèrètewa kuio na ká yi ká ì yí wó mu yí nòn mia, ká mu yínón bño á ì yí díá á mi lá ì jún-sèró. Mí wáa sèn díá na mií bún bño yi.

<sup>14</sup> Hen làa cínú ká ì buen mi cón á bún wáa à wé mu cúa-tín níi. Bún á ì mún máa bío le mi na bño búí mií. Minén mi bæere léé bíá á ì wee cà, ì màkóo míá mi níi bño yi. Mu yínón ba zàwa wee bàrá mí níi bño ká lè mìn nùwá, ká ba zàwa bàn nùwá léé bíá wee bàrá mu ká làa ba. <sup>15</sup> Inén cón á ì níi bño búénbúen lá déró ho tonló yi mi bño yi á à wé sí mií. I yàá dà à na ì mukáni búénbúen mi bño yi. Bño á ínén wa mia lè ì sòobéé jún-sí léé bún wee lén mu búí bño mi wa làa mi yi.

<sup>16</sup> Mi tà à zún le ì bño yí wó jún-sèró mi wán. Ba búí wee bío le o Poole bèn-tín héra, o wee khà wen à fé níi bño. <sup>17</sup> Bíá búénbúen na á ì tonkaa mi cón ó o búí á ì so dñn wán á tò mi wán le? <sup>18</sup> I hía flora a Tiite, ó o buara mi cón, á wàn za ní-kéní búí na mi zū á bò làa wo. O Tiite mu so bueé khà mia fó bño búí le? Inén làa wo so yí wó yilera dà-kéní á yí sáráa le? Le dání na wa lá so yínón dà-kéní le?

<sup>19</sup> Bño wa bía ho vùahú yi bueé bó hen, jún-sí mi wee leéka le wa wee bío sí waten yi. Èé ká bueé. Wa bía mu le Dónbeení yahó wa páaníló là a \*Krista bño yi. Wàn zàwa lè wàn hínni na á ì wa làa sòobéé, wa wee bío bún búénbúen bèra a na mi náa va lè mí yahó le Dónbeení wòhú wán. <sup>20</sup> I zãna à ì buee yí mia ká mi yí ka làa bño á ì wee leéka, ká ínén bèn yí ka làa bño á minén wee leéka. I zãna le jún-sí á ì buee yí mia ká mi wi há fio yi, á wee dí le yandee làa mín, á síá wee cí mín yi, á wee penka làa mín ká mi ì là mín, á wee jùu mín ká mi ì yòní miten, á yú bño na à mi wé. <sup>21</sup> I zãna le ká ì buara mi cón, à wàn Dónbeení díá à há nìyio dí mi mi bño yi. I zãna à ì buee mi mia à wá mi bño yi, léé bño á bíá fù wi mu bè-kora wéró yi á yí yèrémáa mí yilera lè mí wárá, á pá

wi ho há-fénló lè ho bá-fénló lè mí síiwà wéró yi. I zǎna à ì 6uee yí 6a ká 6a pá wee wé mu bǐo na yí se lè mí síiwà búenbúen.

## 13

### *O Poole mǎndén zéení là a tǎení bǐo*

<sup>1</sup> Bǐo á ì buen mi cǎn kà á wǎa à wé ì buenló cúa-tǐn níi. Mu túara kà síi: «Mu bǐo búenbúen á wa à lén yǐo 6a seérása nùwǎ jun tàá nùwǎ tǐn bè-bíonii wán.»\* <sup>2</sup> Mu cúa-jun níi na á ì buara mi cǎn, á ì jà bǐa wee wé mu bè-kora làa bǐa ká búenbúen zeñ wán. Bǐo á ì wǎa khèra làa mia bǐo kà wán, á ì wíokaa wee jǐ mi zeñ wán le ká ì khíi bǐnía buara á nǐi woon níi máa lé ho béró yi. <sup>3</sup> Mi wi à mi zǔrǐ wéréwéré le o \*Krista wee ðǐn ìnén wán à bíoráa. Awa! A mi zǔrǐ mu le o Krista yínǎn yí dà mi tǐahǔ. I wee jǐ mi zeñ wán, o ò zéení mí pǎnká làa mia. <sup>4</sup> O búεεró ho \*kùrùwá wán ó o zéení le mí lé o yídà bǐn bon, ká há làa na kà wán ó o yǐo wi lua le Dónbeenǐ pǎnká yi. Warén páaníló làa wo bǐo yi á wa mún lé 6a yídàwa bǐn bon. Εε ká wa màhá wee jǐ mi zeñ wán: Le Dónbeenǐ pǎnká yi á warén làa wo yǐo á à wé lua mi tǐahǔ!

<sup>5</sup> Mi loñ miten à dándá miten miten, à zǔrǐ le mi dó mi sía o Yeesu Krista yi. Mi so yí zǔ le o wi mia le? Nún-sǐ á mi loñna miten mǎn à mi yí ka làa bǐn! <sup>6</sup> Εε ká ì láa mu yi le mi zǔ le warén bán zéení le wa dó wa sía wo yi. <sup>7</sup> Wa wee fǐo le Dónbeenǐ yi bèra a na à mi wé yí wé mu bè-kora. Εε ká wa màhá yí máa wé mu à zéenínáa le warén á sée wi yi. Wa wee wé mu bèra a na à mi wé wé ho túiá poni bǐo mí dòn, hàrí ká wa bǐo búenbúen ka lè mu jǐi yí sú. <sup>8</sup> Wa yí dà máa kán ho túiá poni, bǐo bon bǐn mí dòn lé bǐo wa dà wee wé. <sup>9</sup> Mu bon, wa wee zǎmaka bǐo á warén lé 6a yídàwa, à minén pǎnká wi bǐo yi. Bǐo wa wee cà wa fǐoró yi lé à mi wé 6a nùpua na á wékheró bǐo yí máa mǐ léé yi. <sup>10</sup> Bǐo nǎn á ì fèra wee túaráa ho vǔahǔ mu ù na mia lée bèra a na ká ì khíi 6ueé ðǎn mia à ì yí ðǐn ho pǎnká na ó o Núhǔso nǎn mǐi wán à zaráa làa mia. Mu bon, le Dónbeenǐ yí nǎn ho mǐi à ì yáa mia, ká lée bèra a na à ì séení mia à mi síadéro le yi va làa yahó.

<sup>11</sup> Wán zàwa lè wán hínni, mi le mi sía wa, à síadéro le Dónbeenǐ yi va làa yahó. Mi wé hení mín sía à jǐ-cúa wé dà-kéní à keñ mín wán làa héérà. A le Dónbeenǐ na wa wen á wee na ho héérà 6a nùpua yi á à keñ làa mia.

<sup>12</sup> Mi tǎení mín yi sese lòn nu zàwa. Bǐa bǐo sǎ le Dónbeenǐ yi hen búenbúen wee tǎení mia. <sup>13</sup> Le wa Núhǔso Yeesu \*Krista sǎamu, lè le Dónbeenǐ waminǐ, lè le Dónbeenǐ Hácírí páaníló làa wen, à keñ lè mi búenbúen.

\* 13:1 Mi loñ Làndá zéeníló vǔahǔ (Deutéronome) 19.15

## Ho vūahū na ó o Poole túara nɔn ho Kalasii kèrètíewa kuure yi

### *Vūahū túaró nūhū*

Ho vūahū mu lé o Poole túara ho nɔn ho Kalasii kōhū kèrètíewa kuure yi. Bío ó o yánkaa buera le Dónbeení bín-tente bín, á 6a nùpua 6úi dó mí sía o Yeesu yi (Bè-wénia 16.6).

Ba 6úi ló 6ueé bía le bía yínɔ́n 6a \*zúifùwa ko 6a kúio mítén làa bío ho làndá bòráa mu. Ó o Poole túara ho vūahū nɔn 6a yi le 6a yí bè hón kàránlò so yi, lé bío ho yí héhaa là a Yeesu \*Krista bín-tente. O bía le bío 6a dó mí sía o Yeesu yi, lé bín te bío 6a térénnanáa le Dónbeení yahó, ká yínɔ́n bío 6a bò ho làndá yi. O Poole nín-yání zéénia bío ó o Yeesu yánkaa vonnáa wo ó o wó a tonkaro (1-2).

O Poole dín le Dónbeení vɔ́n-kía wán á zéénia le yía dó mí sía o Yeesu yi, á wón ò kǎní, ká yínɔ́n 6a zúifùwa làndá bèró lé bío ò kǎní 6ànsò (3-4).

Ho vūahū lii véení ó o bía le 6a ko 6a 6ua miten lòn nùpua na wi miten bío sía. Ba ko 6a díá le le Dónbeení Hácírí dí 6a yahó, á 6a à yí le mukɔ́n-finle, á mún ò wań mín (5-6).

### *Le tɛ̀nɛ̀*

<sup>1</sup> Inén Poole lé o Yeesu \*Krista tonkaro. Mu yínɔ́n nùpua wó mi là a tonkaro, á ì mún yí dín nii woon wán á wóráa wo. Mu lé o Yeesu Krista là a Maá Dónbeení lé bía tonkaa mi, lerén Dónbeení mu na vèénia wo léra 6a ñí-hía t̄ahú. <sup>2</sup> Mu lé inén lè wàn zàwa na làa mi páanía wi 6úen6úen lé warén wee túa ho vūahū na ká á à na minén kèrètíewa kuio na wi ho Kalasii kōhū yi.

<sup>3</sup> Le wàn Maá Dónbeení lè wa Nūhūso Yeesu Krista à wé mí sáamu làa mia, à na ho h́èrè mia. <sup>4</sup> O Krista tà nɔn mítén á wó wa bè-kora séndíaró muini yía, á kǎníanáa wɛn ho zuia dímíjǎ kohó na ká nii yi. Lé ká sía ó o Krista wóráa wàn Maá Dónbeení sía bío, <sup>5</sup> wón na ho cùkú bío sǎ yi há lúlúio na jii mía yi. \*Amiina!

### *Le Dónbeení bín-tente lée dà-kéni mí dòn*

<sup>6</sup> Bío mi pá le Dónbeení na von mia o \*Krista sáamu pánká yi à mi yèrémáa bò bín-tente veere na bío yí bon yi fùafùà 6èntín lée bío na vǎ mi làa sòbéε.

<sup>7</sup> Mu yí máa zéení le bín-tente 6úi bínia wi, 6ueé! Ba nùpua 6úi lé bía wee lúnka mi yilera, á wi 6a yèrémá a Krista bín-tente. <sup>8</sup> Awa! Ká a 6úi, tàá warén wa bεere, tàá wáyí tonkaro 6úi khíi 6ueé buera bín-tente 6úi na wi mí dòn làa dío á warén buera nɔn mia, à wón 6ànsò à há dánkáa yí. <sup>9</sup> Wa bía mu, á ì pá bínia wee bío mu: Hen ká a 6úi ló 6ueé buera bín-tente na wi mí dòn làa dío mi tà bío, à 6ànsò à há dánkáa yí. <sup>10</sup> Awa! A mi so wee leéka le ì wi à 6a nùpua tà ì bío lée, tàá lé le Dónbeení? Lé 6a nùpua á ì so wi à ì bío wé sí yi le? Ká mu lé à wé à ì bío wé sí 6a nùpua yi, se ì lá máa wé Krista ton-sá.

### *Bío ó o Nūhūso vonnáa o Poole wó là a tonkaro*

<sup>11</sup> Wàn zàwa lè wàn hínni, le ì bío bío ká na mia: Le Dónbeení bín-tente na á ì buera nɔn mia á yí ló nùpue cón. <sup>12</sup> A le mún yínɔ́n dèε na á ì yú nùpue 6úi cón, tàá dèε na ó o 6úi kàránna làa mi. Le bín-tente na á ì wee bue lé o Yeesu \*Krista mí bεere lé yía zéénia le làa mi. <sup>13</sup> Mi yáá jǎ bío á ì kuio lá cannáa 6a \*zúifùwa làndá bèró yi. Ì lá wee jíní le Dónbeení nípomu sánia làa sòbéε, á wi à ì 6úe mu nūhū. <sup>14</sup> Ba zúifùwa làndá bèró á ì lá henía bío po wa ninzàwa na ká. A bío á wàn maáwà bò henía á ì lá wee là h́èrè á po 6a nùpua na ká.



15  $\text{\textepsilon}$  ká le Dónbeenĩ màhá fèra léra mi bàrá mí dòn ká í yàá ðĩn yí ton. Le sãamu na le wó làa mi lé bũn bĩo yi á le vonnáa mi. 16 Le zéenia mí Za Yeesu bĩo làa mi, à ìnén òn bĩnĩ zéeni mu làa bĩa yí zũ le Dónbeenĩ. A ì ðèniá hĩnòn wà à ì yí tũara nũpue yi làa bĩo á ì wé. 17 Í yàá yí van ho Zeruzalɛmu á yí vaá mən mín làa bĩa wó a Yeesu tonkarowà ló mi, à ì wà van ho Arabii kòhũ, á ðĩn bĩn bĩnĩa òuararãa ho Damaasi lóhó yi. 18 Lúlúio bĩo tĩn bũn món á ì wà van ho Zeruzalɛmu á vaá zũna a Sefaasi, á wó hã wizoonĩ pĩrú hònú bĩn làa wo. 19 O Yeesu tonkarowà na ká ó o búí á ì yí mən ká yínón o Núhũso bàn za Zaaki. 20 Le Dónbeenĩ lé í sɛéràso, bĩo á ì wee túa á à na mia ká yínón sabéré. 21 Bũn món á ì wà van ho Siirii lè ho Silisii kãna yi. 22  $\text{\textepsilon}$  ká ho \*Zudee kòhũ kèrètɛwa kuio màhá lá ðĩn yí mən mi. 23 Bĩo óa ná mí dòn lé bĩo ká: «Yia lá wee jĩnĩ wa sãnia lé wón wãa wee bue le sĩidéro bĩo na ó o lá wi ò o búe jũhũ». 24 A óa wee khòonĩ le Dónbeenĩ í bĩo yi.

## 2

### *O Poole lè óa tonkarowà na ká*

1 Lúlúio pĩrú náa bũn món á ìnén là a Baanabaasi bò mín yòora ho Zeruzalɛmu. Í mún fó a Tiite bòráa.

2 Í tà yòora ho Zeruzalɛmu, lé bĩo le Dónbeenĩ zéenia mu làa mi le í wé mu. Í yòó ðñ, á óa kèrètɛwa ya-díwá mí dòn lé bĩa á ì zéenia le bĩn-tente na á ì wee bue na bĩa yínón óa \*zúifùwa yi bĩo nən yi. Lé bĩo á ì lá yí wi à ho tonló na á ì sá khĩna, làa hĩa á ì lá lan wee sá hã làa na ká wán à wé ton-kãamãa.

3 O Tiite lé o kerɛeki nĩ, à óa yàá pá yí kíkãa wo yi le o bè ho \*kúiiro lándá yi. 4 Ká óa búí na le mí lé wán zàwa à mu jòn yí bon, á sà mĩten zon wa tĩahũ, à loń bĩo ó o Yeesu \*Krista wó á wa wirãa waten, bèra a na óa yèrè má wɛn wé lè ho lándá wobáani.

5  $\text{\textepsilon}$  ká wa màhá yí tà yí nən mu ní óa yi hũúu, bèra a na à le bĩn-tente tũia poni keń bĩn mi bĩo yi.

6 Óa kèrètɛwa kuure ya-díwá (bĩo óa karãa bĩo yí ciran mi, le Dónbeenĩ yí máa hueeka nũpua mín yi), óa ya-díwá mu á yí kíkãa mĩ le í bĩnĩ bè bĩo búí mu wán. 7 Óa yàá zũna le le bĩn-tente bue naló bĩa yínón óa zúifùwa yi bàn tonló á le Dónbeenĩ kàràfãa mĩ làa bĩo le kàràfãarãa ho o Piere yi le o bue le na óa zúifùwa yi. 8 Mu bon, yia wó ó o Piere lé o Yeesu tonkaro óa zúifùwa cón, lé wón mún wó á ì lé o Yeesu tonkaro bĩa yínón óa zúifùwa cón. 9 O Zaaki, là a Piere là a Zãn, bán na óa wee lá lòn bòròbòròwa na óuan óa kèrètɛwa búenbúen kuure ðĩnia á zũna le lé le Dónbeenĩ lè mí sãamu á kàràfãa ho tonló mu mĩ. Lé bũn nən á óa dá mí níni ìnén là a Baanabaasi yi á wa tɛnia mín yi, à zéeni le óa tà wa bĩo, le óa léé dà-kéní làa wɛn. A wa le warén ñ va làa bĩa yínón óa zúifùwa cón, ká óarén òn ñ va làa bĩa lé óa zúifùwa cón. 10 Bĩo óa cà wa cón sɛenia, lé à wa wé pa óa kèrètɛwa kuure ñ-khenia bĩo. A ì òn sòobãa ìten bũn wéro yi.

11 Ká pãahũ na ó o Piere óuara ho Antiosi lóhó yi, á ì zéenia o wékheró làa wo óa búenbúen yio yi. 12 Mu bon, pãahũ na óa nũpua búí na là a Zaaki zũ mín ðĩn yí óuara, ká a Piere mu wee páani dí lè wán zàwa na yínón óa \*zúifùwa. Ká pãahũ na á bán nũpua so óueé ðñ yi, ó o khú á yí máa dí làa ba, lé bĩo ó o zãna óa kèrètɛwa na wee hení óa zúifùwa lándá bĩo. 13 Wán zàwa kèrètɛwa na lé óa zúifùwa mún zon o Piere mu bĩo yi. Hàri o Baanabaasi óa yàá pá cá dó mu yi. 14  $\text{\textepsilon}$  ká pãahũ na á ì mən à óa varãa yí téréna à héha lè ho tũia poni na le Dónbeenĩ bĩn-tente le mu korãa, á ì bĩa làa wo wán zàwa búenbúen yio yi ká síi: «Ûnén na lé o zúifù à ù wee óua ùten làa bĩa yínón óa zúifùwa bĩo síi à ù día mu zúifumu, á dà à wé kaka à kíkãna wán zàwa na yínón óa zúifùwa yi le óa óua mĩten lè óa zúifùwa bĩo síi?»

*Bia le 6a zúifùwa làa bia yínǎn 6a kǎnǎlǎo bǎo*

<sup>15</sup> Warén na lé 6a \*zúifùwa tonnáa, wa yí mà yí dó bán bè-kora wérowà so na yínǎn 6a zúifùwa nii. <sup>16</sup> Εε ká wa màhá zú le mu yínǎn o \*Mɔyǎize làndá bèró wee wé ò o nùpue térénnáa le Dónbeenǎ yahó, ká lé bǎo á 6ánsó dó mí sǎi o Yeesu \*Krista yi. Lé búñ nǎn á wa dóráa wa sǎa o Yeesu Krista mu yi á à wéráa 6a nùpua na térénnáa bǎo wa dó wa sǎa wo yi bǎo yi, ká mu yínǎn bǎo wa bò ho làndá yi. <sup>17</sup> Ká warén wi à wa térénnáa le Dónbeenǎ yahó o Yeesu Krista pànká yi, à lé búñ tǎn bǎnǎa wee wé wén lè 6a bè-kora wérowà, se búñ so wee zééní le o Krista wee sá na mu bè-kora yi le? Bùéé dé! <sup>18</sup> Mu bon, hen ká í yèrémáa bò ho làndá na á í pǎ díá yi, se búñ wee zééní le í sǎnǎa í jǎhǎ íten. <sup>19</sup> Ho làndá bǎo dǎnǎ yi, á í ka lòn nùpue na húrun. A lé horén làndá mu jǎn mún wó mu. Búñ wó bèra a na à í dǎn kǎn le mukǎnǎ yi le Dónbeenǎ bǎo yi. Í ka lòn nùpue na páanǎa 6úaa ho \*kùrùwá wán là a Krista. <sup>20</sup> Í mukǎnǎ wi búñ bon, ká í wǎa yí te íten, o Krista mí bèere lé yǎa wi mií. Le mukǎnǎ na á í wi yi há làa na ká wán á í wi yi í sídéró o Krista yi bǎo yi, wón na wara mi, á tà nǎn mítén í bǎo yi. <sup>21</sup> Í yí dà máa pǎ le Dónbeenǎ sǎamu na le wó làa mi bǎo. Mu bon, hen ká mu lá lé o Mɔyǎize làndá lé hǎa wee wé ò o nùpue térénnáa le Dónbeenǎ yahó, se o Krista húrun kǎamáa.

### 3

*Ho Kalasiisa bǎnbúmu bǎo*

<sup>1</sup> Eee! Kalasii kǎhǎa, mi so lée bǎnbúwá le? Yǎa khà mia vǎnǎa lée wée? O \*Krista na 6úaa ho \*kùrùwá wán bǎo jǎn zéénǎa làa mia wéréwéré. <sup>2</sup> Í ì tǎa mia làa bǎo dà-kéní: Bǎo mi yú le Dónbeenǎ Hácírí so lé bǎo mi tíra ho làndá nii lée? Bùéé! Mu lé bǎo mi dó mi sǎa le Dónbeenǎ bǎn-tente na mi jǎa yi. <sup>3</sup> Mi bǎnbúra vaá 6ó búñ yi le? Mi 6úakáa lè le Dónbeenǎ Hácírí, á lé há làa na ká wán á mi wi mi dǎn mi kùrú pànká wán le? <sup>4</sup> Bǎo sá mia 6úen6úen so lée kǎamáa le? Bùéé! Mu yí dà máa wé kǎamáa. <sup>5</sup> Mi wa loñ lon! Hen ká le Dónbeenǎ wee na mí Hácírí wén, á wee wé ho yéréké biowa mi tǎahǎ à le so wé mu lé bǎo mi wee bè o \*Mɔyǎize làndá yi lée, tàá lé bǎo mi dó mi sǎa le bǎn-tente na mi jǎa yi?

*Le Dónbeenǎ wee wé ò o nùpue térénnáa le yahó*

<sup>6</sup> Bǎo ó o \*Abarahaamu bǎo wóráa lé bǎo ká: «O dó mí sǎi le Dónbeenǎ yi, lé búñ nǎn le càtío wo là a nùpue na térénnáa le yahó.»\* <sup>7</sup> Awa, mi wǎa zǎn bǎo ká: Bǎa dó mí sǎa le Dónbeenǎ yi bán lé bǎa lé o Abarahaamu zàwa. <sup>8</sup> Mu fèra túara le Dónbeenǎ bíonǎ vǎahǎ yi le bǎa yínǎn 6a \*zúifùwa á le Dónbeenǎ ì wé á 6a à térénnáa le yahó 6a sídéró le yi bǎo yi. Le bǎn-tente fèra túara a Abarahaamu dǎnǎ yi á bǎa nǎn wo yi: «Le Dónbeenǎ á à dǎn ùnén wán á à wéráa mu bè-tentewà lè há síwá 6úen6úen.»† <sup>9</sup> Awa, á bǎa dó mí sǎa le Dónbeenǎ yi á le è wé lè mu tentemu là a Abarahaamu mu bǎo síi. <sup>10</sup> Mu bon, bǎa wi 6a bè ho làndá yi à kǎnǎa á há dǎnkáa á à yí. Mu túara le Dónbeenǎ bíonǎ vǎahǎ yi ká síi: «Le o nùpue na yí máa bè bǎo túara ho làndá vǎahǎ yi 6úen6úen fèere à tíi nii à dǎnkǎnǎ.»‡ <sup>11</sup> Mu lée kénkén, nùpue yí dà máa térénnáa le Dónbeenǎ yahó ho làndá na á 6ánsó bò yi bǎo yi, lé bǎo mu túara le Dónbeenǎ bíonǎ vǎahǎ yi le «yǎa térénnáa le Dónbeenǎ yahó bǎo á 6ánsó dó mí sǎi le yi bǎo yi, wón á à kǎn le mukǎnǎ binbirí yi.»§ <sup>12</sup> Ho làndá bèró bǎo yí cǎéra le sídéró le Dónbeenǎ yi. Ká yǎa màhá wee bè bǎo ho làndá bò henǎa yi à tíi nii, wón yǎo á à wé lua ho

\* **3:6** Mi loñ Bǎo jǎhǎ 6úenǎi vǎahǎ (Genèse) 12.3 † **3:8** Mi loñ Bǎo jǎhǎ 6úenǎi vǎahǎ (Genèse) 12.3 ‡ **3:10** Mi loñ Làndá bǎo zéénǎlǎo vǎahǎ (Deutéronome) 27.26 § **3:11** Mi loñ Habakuuki vǎahǎ 2.4

pànká yi. <sup>13</sup> Hã dánkáa na lá ò wa òúná yi ho làndá bïo yi ó o \*Krista fó bò mítén wán wa lahó yi, á wa wi waten. Lé bïo mu túara: «Le yïa búaa le bùèèní wán à dánkání.»\* <sup>14</sup> Bũn wó bèra a na à mu bè-tentewà na le Dónbeenĩ dó mí òii le mí ò wé là a Abarahaamu à bènben dā bïa yínón òa zúifùwa òa páaníló là a Krista bïo yi, à wa yí le Dónbeenĩ Hácírí na le dó mí òii le mí ò na, wa síadéro le yi bïo yi.

#### *Ho làndá le le òii déró bïo*

<sup>15</sup> Wán zàwa le wán hínni, mi wa héha mu le òa nùpua bïo. Mu bïo na ó o nùpue le mí ò wé na ó o túara bàrá, ká mu héhaa le ho kǎhũ làndá, á nùpue yí dà máa yèrémá mu. <sup>16</sup> Lé ká síi le Dónbeenĩ dó mí òii òn o \*Abarahaamu là a ònkāni yi. A mu òn lé o Abarahaamu làa yïa ònkāni can wo yi á bïo le Dónbeenĩ dó mí òii le mí ò wé bïo sã yi. Mu yí túara le: «Làa bïa ònkāni can wo yi», à wãa keri le hã boo. Mu túara le Dónbeenĩ bíonĩ vūahũ yi le: «Yïa ònkāni can fon», wón na lé o \*Krista. <sup>17</sup> Awa! Á ï wãa wee bío bïo ká: Le Dónbeenĩ bïo na le le mí ò wé na le dó mí òii bïo yi vó á ho làndá na òuara hã lúlúio khĩá-náa làa òóní làa píru le òii déró mu món yí dà máa khíní yi, táa máa yèrémá le. <sup>18</sup> Mu bon, ká hã kĩa wee yí le Dónbeenĩ cǎn ho làndá bèró pànká yi, se hã bïo wãa yí ló bïo le Dónbeenĩ dó mí òii le mí ò wé yi. A mu òn lé bïo le dó mí òii le mí ò wé á le ðĩn wán wórãa mí sãamu là a Abarahaamu.

#### *Ho làndá bèró òan òúhũ*

<sup>19</sup> Awa, á léé webio òn le Dónbeenĩ bòráa ho làndá? Le bò ho bèra a na òa nùpua wé zũn mí wékheró fúaa ho pãahũ na á yïa khii te o \*Abarahaamu yi òueé ton. Lé orén bïo yi á le Dónbeenĩ dó mí òii. Le Dónbeenĩ tonkarowà na ho wáyai lé bïa zéenia ho làndá. Ká a nùpue búu lé yïa mu ðĩn wán wórãa. <sup>20</sup> Ká mu léé nùpue òi-kení le mí ò wé mí bïo, se o màkóo máa keri yïa o ò ðĩn wán yi. A le Dónbeenĩ dén màhá lé lerén mí ðon, á le dó mí òii òn. <sup>21</sup> Awa! Bũn so wee zéeni le ho làndá làa bïo le Dónbeenĩ dó mí òii le mí ò wé yí máa tà mín yi le? Bùéé, hen ká làndá búu lá dà wee na le mukāni òa nùpua yi, á hón làndá so pànká yi, á òa lá dà à téréen le Dónbeenĩ yahó. <sup>22</sup> Ká le Dónbeenĩ bíonĩ vūahũ yi á mu bía le mu bè-kohó pànká wi ho ðimĩná nùpua búenbúen wán, bèra a na à bïo le Dónbeenĩ dó mí òii le mí ò na bïa sía dó le yi à bïo sí òa yi òa síadéro o Yeesu Krista yi pànká yi.

#### *Hã kĩa na le Dónbeenĩ dó mí òii le mí ò na wen*

<sup>23</sup> Sãni à le síidéro o \*Krista yi pãahũ dā, à wa ka le wa wi ho kàsó yi ho làndá níi yi, á pannáa ho pãahũ na le Dónbeenĩ ò wé á wa à zũn dén síidéro so. <sup>24</sup> Ho làndá lé hĩa wó wa paro fúaa o Krista òuenló, bèra a na à wa téréen le Dónbeenĩ yahó wa síadéro o Krista mu yi pànká yi. <sup>25</sup> Hã làa na ká wán á le síidéro o Krista yi pãahũ ðn, wa bïo wãa bĩnía mía o paro mu níi yi.

<sup>26</sup> Mu bon, mi búenbúen lé le Dónbeenĩ zàwa mi síadéro o Krista yi bïo yi. <sup>27</sup> Minén búenbúen na ho \*bátèèmù wó á mi páania là a Krista á wãa ka le mi zã a Krista mu. <sup>28</sup> Hueekaró wãa mía òa \*zúifùwa làa bïa yínón òa zúifùwa pãahũ. Hueekaró mía òa wobáani làa bïa wi mítén pãahũ, hueekaró mía báawa làa hãawa pãahũ, lé bïo mi búenbúen léé dà-kení mi páaníló là a Yeesu Krista bïo yi. <sup>29</sup> Ká mi bïo sã a Krista yi, se mi wãa lé o \*Abarahaamu mònmanía. A hã kĩa na le Dónbeenĩ dó mí òii le mí ò na a yi á bïo ò sí mia.

## 4

### *Mu wobámu le ho keri mítén bïo*

\* 3:13 Mi loĩ Làndá zéeni lo vūahũ (Deutéronome) 21.23

<sup>1</sup> Bïo kà lé bïo á ï wi à ï zéeni: Pãahũ na ó o kĩa bânso lé o háyónza yi, ó orén là a wobá-nii á hueekaró mía pãahũ, hàrí bïo mu bïo búenbúen sã a yi mí cúee. <sup>2</sup> Eε ká ba nùpua búí lé bïa màhá wee loñ orén làa bïo sã a yi yi, à paráa ho pãahũ na á bân maá b̄ará. <sup>3</sup> Pãahũ na warén mún hĩa ka lòn háyúwá, á wa lé ho ðímíjã bïowa wobáani.

<sup>4</sup> Ká ho pãahũ na le Dónbeenĩ b̄ará á ðõn, á le tonkaa mí za ó o bueé ton o hãa yi. O b̄uan mítén làa bïo ó o \*M̄oyiize làndá b̄oráa mu. <sup>5</sup> O b̄uara bueé wó b̄era a na à bïa lá wee bè ho làndá yi keñ mítén, á mún wó w̄en lè le Dónbeenĩ zàwa. <sup>6</sup> Mu bon, mi lé le Dónbeenĩ zàwa. Lé b̄un n̄on le dó mí Za Hácírí wa s̄ia yi, ðïo wee wé à wa ðañ ve le p̄õnp̄õn le: «Abaa.» Mu kúará le: I Maá. <sup>7</sup> Awa, á fo w̄aa yínõñ wobá-nii, fo lé le Dónbeenĩ za. Á bïo fo lé le za, á le kĩa na bïo sã le zàwa yi, á le mún ñ na foñ.

### *O Poole yilera lunkaa ho Kalasiisa bïo yi*

<sup>8</sup> Bïo mi yánkaa yí zũ le Dónbeenĩ, á mi wee sá lòn wobáani à na hã doffina na yínõñ le Dónbeenĩ yi. <sup>9</sup> Eε ká hã làa na kà wán á mi zũ le Dónbeenĩ. Bïo yàá here lé bïo le zũna le mi bïo sã mí yi. Awa! Á mu wó kaka á mi b̄inía b̄o b̄un bïowa so na p̄ankáwá mía, á bïo p̄uhũ mía yi? Mi wi mi b̄iní wé mu bïowa mu wobáani le? <sup>10</sup> Hã wizoóní búí, lè hã p̄iina búí, lè hã p̄õnna búí, lè hã lúlúio búí á mi wee hení bïo ðà. <sup>11</sup> I zãna à ho tonló na á ï sá mi bïo yi à wé kãamãa.

### *Le b̄in-tente zúkusa*

<sup>12</sup> Wàn zàwa lè wàn hínni, ï wee fio mu mi c̄õn, mi wé lè ï bïo síi. Inén so yí wó ïten lè mi bïo síi le? Mi yí wó bïo na yí se làa mi. <sup>13</sup> Mi zũ le mu v̄amú lé bïo n̄on á ï ðinnáa mi c̄õn á n̄in-yání buerarãa le b̄in-tente n̄on mia. <sup>14</sup> Mi lò bon ï v̄amú bïo yi. Mi lá ðà à p̄í ï bïo, ká mi yí wó mu. Mi b̄uan mi lòn Dónbeenĩ wáayi tonkaro. Mi yàá b̄uan mi là a \*Krista Yeesu bïo. <sup>15</sup> Mi sí-w̄εε na fù ðén bïo wó kaka? Mu bon, ï láa mu yi le ká mi lá ðà à khũaa mi ȳõ á à na miĩ, se mi wó mu. <sup>16</sup> Lé ho tũiá poni na á ï wee m̄i na mia bïo yi á ï wórãa mi zúkúso le? <sup>17</sup> Ba nùpua mu here mi sã, ká hã yilera na màhá wi ba yi mi ðãní yi á yí se. Ba wi ba kh̄é mia làa mi ká ba wé à mi yèrè má hení b̄arén bïo. <sup>18</sup> Ká a nùpue here mu bïo na se sã, se mu se. Ká a wee wé mu hã p̄õnna búenbúen yi, se mu se, ká mu yí wé pãahũ na á ï wi làa mia mí ðõn. <sup>19</sup> I zàwa, ï wíokaa lò wee be mi bïo yi lòn hãa na wee te bïo síi, fúaa bïo mi lá a Krista f̄er̄enkóomu. <sup>20</sup> Mu b̄ent̄in lá à wé sí miĩ à ï keñ mi n̄is̄ání, à yèrè má ï b̄ionĩ b̄ioró à b̄iorãa làa mia. Lé bïo á ï yilera yáara mi bïo yi.

### *O Akaare là a Sara bïo*

<sup>21</sup> Mi bïo lon! Minén na wi mi bè ho làndá yi, mi yí jã bïo ho bía le? <sup>22</sup> Mu bon, mu túara ho \*làndá v̄uahũ yi le «o \*Abarahaamu yú ba zàwa b̄uaa j̄un. O yà-kéní ó o yú là a Akaare na lé o wobá-h̄ãñi, ká ȳia so ó o yú lè mín hãa Sara.»\* <sup>23</sup> O za na ó o wobá-h̄ãñi ton, wón ton héhaa lè ba nùpua s̄ia bïo. Ká a za na ó o yú lè mín hãa wón ton le Dónbeenĩ j̄ii ðéró p̄anká yi. <sup>24</sup> Bïo bía ká bân kúará binbirĩ wi: Ba hãawa n̄uwã j̄un mu bïo wee zéeni le p̄aaníi cúa-j̄un na le Dónbeenĩ b̄o. Le n̄in-yání p̄aaníi b̄o ho pãahũ na le Dónbeenĩ n̄on ho làndá yi le Sinayii búee wán. ðén p̄aaníi so zàwa lé ba wobáani làa bïo ó o wobá-h̄inzoró Akaare zàwa lé ba wobáani bïo síi. <sup>25</sup> O Akaare bïo wee zéeni ho Sinayii búee na wi ho Arabii k̄õhũ yi bïo. O bïo mún wee zéeni ho Zeruzal̄εmu na hã làa na kà wán bïo, hón na lè mí zàwa lé ba wobáani. <sup>26</sup> Ká ho Zeruzal̄εmu na ho wáayi hón wi mítén. Lé horén lé wàn nu. <sup>27</sup> Mu bon! Bïo kà lé bïo túara le Dónbeenĩ b̄ionĩ v̄uahũ yi:

\* 4:22 Mi loñ Bïo p̄uhũ búeeníi v̄uahũ (Genèse) 16.15; 21.2

«Ūnén na yí dà máa yí za,  
 wεé ũ s̄i.  
 Ūnén na yí z̄ūna a za teró vía,  
 wé zèeka lè le s̄i-wεε.  
 Mu bon, o h̄aa na 6a p̄á díá  
 zàwa boo po a h̄aa na 6àn báa wi.»†

<sup>28</sup> Minén wàn zàwa lè wàn h̄inni, mi lé le Dónbeenĩ j̄ii déró zàwa là a \*Izaaki b̄io s̄i. <sup>29</sup> Ká ho fù lè ho yahó ó o Abarahaamu za na ton héhaa lè 6a n̄pua s̄ia b̄io á wee beé ȳia ton le Dónbeenĩ Hácírí p̄anká yi lò. Lé b̄un mu pá karáa h̄a laà na kà wán. <sup>30</sup> Εε ká lée webio túara le Dónbeenĩ b̄ionĩ v̄ūahũ yi? «Díá le o wobá-h̄án̄ii lén lè mí za. Lé b̄io ó o wobá-h̄án̄ii za yí ko ò o leé h̄a k̄ia yi là a h̄aa na wi mítén za.»‡ <sup>31</sup> Awa, wàn zàwa lè wàn h̄inni, wa ȳin̄ó wobá-h̄án̄ii zàwa, ká wa lé o h̄aa na wi mítén zàwa.

## 5

### *O Krista wó á wa wi waten*

<sup>1</sup> O \*Krista léra wa j̄úná bèra a na à wa keń waten binbirĩ. A mi cén ca v̄invin. Mi yí b̄inĩ yí díá mítén mu wobámu níi yi. <sup>2</sup> Inén Poole wee b̄io le ká mi wee \*kúio miten, se o Krista b̄io j̄úhũ w̄aa b̄inía mía mi cón. <sup>3</sup> I wi à ĩ pá b̄inĩ w̄ioka b̄io mu na mia: N̄pue lée n̄pue na b̄inía kúio miten ho \*lándá b̄io yi ko ò o bè ho lándá mu 6úen6úen yi à tíi j̄ii. <sup>4</sup> Minén na wi à le Dónbeenĩ wé mia lè 6a n̄-térén̄nia ho lándá na mi wee bè yi b̄io yi, mi là a Krista fáara mín yi. Mu s̄amu na ó o wó làa mia á mi v̄inía. <sup>5</sup> Ká warén bán wee lònó le Dónbeenĩ Hácírí p̄anká yi b̄io wa à térén le yahó wa s̄adéro le yi b̄io yi. <sup>6</sup> Mu bon, b̄ia páanía là a Krista cón, á b̄io here ȳin̄ó à ũ kúii tàá à ũ yí kúii. Ká b̄io here lé ũ s̄idéro le Dónbeenĩ yi na wee mí le waminĩ wárá na fo wee wé yi.

<sup>7</sup> Minén na lá wee va lè mí yahó sese, lé o yén hò mia le mi yí b̄inĩ yí bè ho t̄iáa poni yi? <sup>8</sup> B̄io hò mia ká yí ló le Dónbeenĩ na von mia yi. <sup>9</sup> Mu ka lè le ja-fi-za d̄e na ká le dó mu d̄umu yi khan à mu 6úen6úen lé. <sup>10</sup> Εε ká ĩ l̄aa mia, á dó ĩ s̄i o N̄h̄iso yi le b̄io mi wee leéka máa keń mí dòn lè ĩnén bè-leékani. Ká ȳia m̄ah̄á kúaa mia mín yi h̄arí ò o keń kaka, ó o j̄úhũ á à sí.

<sup>11</sup> Wàn zàwa lè wàn h̄inni, ká ĩnén lá b̄inía wee k̄arán 6a n̄pua le ho \*kúiiro lée b̄io na ko, á lée webio n̄n á 6a t̄in lá wé è j̄inínáa ĩ s̄anía? Mu bon, ká ĩ lá wee wé b̄un, se o Krista húmú ho \*kùrùwá wán b̄io lá máa kánká 6a n̄pua. <sup>12</sup> Awa! Le b̄ia wee kúee mia mín yi w̄aa 6úe mí bámu j̄úhũ k̄enk̄èrèkè le wa loń!

### *Mi wé díá le le Dónbeenĩ Hácírí dí mi yahó*

<sup>13</sup> Wàn zàwa lè wàn h̄inni, le Dónbeenĩ von mia à mi keń miten, εε ká mi m̄ah̄á yí bè b̄un yi à wé wéráa b̄io mí s̄ia wee vá yi na yí se. Mi wé sá na mín yi lè le waminĩ. <sup>14</sup> Mu bon, o \*M̄oyiize lándá 6úen6úen j̄ii tun le b̄ionĩ na ká yi: «Wań mi ninza làa b̄io á ūnén ũ b̄ere waráa ūten b̄io s̄i.»\* <sup>15</sup> Εε ká mi wee 6óonika mín yi, á wee fi mín yi, à mi z̄un̄ mu le lé minén mi b̄ere wee yáa mín.

<sup>16</sup> I w̄aa à b̄io b̄io ká à na mia: Mi díá le le Dónbeenĩ Hácírí dí mí b̄io 6úen6úen yahó. Lé b̄un ñ na ká mi máa bè b̄io mí s̄ia wee vá yi na yí se yi. <sup>17</sup> B̄io h̄a s̄anía s̄i wee vá yi na yí se lè le Dónbeenĩ Hácírí wee fi. A le Dónbeenĩ Hácírí mún yí máa tà b̄io ó o n̄pue s̄i wee vá yi. Mu mí b̄io j̄un yí máa tà mín yi. Lé b̄un n̄n á mi yí dà máa wé b̄io mi le mi ì wé. <sup>18</sup> Ká mi wee díá à le Dónbeenĩ Hácírí dí mi yahó, se mi b̄io w̄aa mía ho lándá níi yi.

† 4:27 Mi loń Ezayii v̄ūahũ 54.1 ‡ 4:30 Mi loń B̄io j̄úhũ 6úen̄ii v̄ūahũ (Genèse) 21.10 \* 5:14 Mi loń Levii n̄wá v̄ūahũ (Lévitique) 19.18

<sup>19</sup> Bio wa sia wee vá yi na yí se á wee mi wéréwéré. Mu lé ho bá-fénló lè ho há-fénló lè mí síiwà, lè há n̄yi-wará. <sup>20</sup> Há wònna háló, lè mu nín-símú wéro. Ho jinmínló, há fio lè le yandee. Le sí-khùaarè, ho penka làa mín, ho máa jí mín yi à sanká mín lè há kuio. <sup>21</sup> Há yio na wee lé mí ninzáwa bio, ho ja-ɲunló, ho dándínló, lè mu b̄an síiwà. Bio á ì bía n̄n mia lè ho yahó, lé b̄n á ì pá wíokaa wee bío ò na mia: Bia wee wé h̄n wára so búenbúen lahó mia le Dónbeen̄i b̄énī d̄inīi.

<sup>22</sup> Bio le Dónbeen̄i Hácírí wee wé à mu keí o n̄pue yi lé bio kà: Mu lé le wamin̄i, le sí-wεε, ho h̄érà, le yi ɲiló, le hii wéro, le síi na se, le síidéro le Dónbeen̄i yi, <sup>23</sup> Ho wayiró, ho d̄an̄ m̄iten ɓua yi. B̄n biowa so búenbúen á ho làndá yí p̄a bio. <sup>24</sup> Bia bio s̄a a \*Krista yi bán ka lè ɓa ɓúaa bio ɓa sia wee vá yi lè mí síiwà na yí se ho \*kùrùwá wán. <sup>25</sup> Bio le Dónbeen̄i Hácírí n̄n á wa yio wi luaráa, à mi le wa día waten à le Hácírí mu dí wa bio búenbúen yahó. <sup>26</sup> Mi yí le wa wé yoní waten, à wé yí cà há bioní làa mín, à yio wé yí lé mín biowa.

## 6

### *Mi wé tà séenī mín*

<sup>1</sup> Wàn z̄awa lè wàn h̄inni, ká a ɓúii mi z̄u yi ò o wee wé mu bio na yí se, à minén na le Dónbeen̄i Hácírí dú yahó à bàrá a ho wā-tente wán. εε ká mi màhá wayiī miten à wéráa mu. Ká minén na wee wé mu cén pa miten bio, à yí día à minén mi b̄εεre b̄inī wé mu bè-kora. <sup>2</sup> Mi wé séenī mín à láráa mín ɲún-s̄eró. Ká mi wee wé kà, á mi ì bè o \*Krista làndá yi á à tíi ɲii. <sup>3</sup> Ká a ɓúii wee leéka le minén bio ɲúh̄ú wi ò o yáa yín̄n̄ d̄εε, se o wee khà m̄iten. <sup>4</sup> Le mi n̄i-kéní kéní wíoka loñ bio minén mi b̄εεre wee ɓua lè m̄iten, á mi ì mi bio mi dà à w̄é mi sia bio yi miten d̄anī yi, ká mi máa t̄é miten là a ɓúii. <sup>5</sup> Mu bon, mi lè mí n̄i-kéní kéní wára na mi wee wé bio ciran mia. <sup>6</sup> Le yia ɓa wee k̄arán lè le Dónbeen̄i b̄ion̄i wé lén bio ó o wee yí búenbúen ɓúii à há làa yia wee k̄arán wo. <sup>7</sup> Mi yí khà miten. Le Dónbeen̄i yí máa z̄uá yi. Bio ó o n̄pue dù lé b̄n ó o ò lá. <sup>8</sup> Yia wee d̄i bio sí há s̄anía yi wón bio khiī yáa. Ká yia wee d̄i bio sí le Dónbeen̄i Hácírí yi, ó ò yí le muk̄an̄i na máa vé. <sup>9</sup> Mi yí le wa t̄é wa bàra mu bè-tentewà wéro yi. Mu bon, ká wa yí khú mu wéro yi, á wa khiī lá bio wa dù ho p̄ah̄ú na mu ko yi. <sup>10</sup> Lé b̄n te mu á p̄ah̄ú lée p̄ah̄ú na wa yú mu b̄an n̄i yi, à mi wa wé wé mu bè-tentewà lè ɓa n̄pua búenbúen, s̄onkú b̄ia dó mí sia le Dónbeen̄i yi lè warén bio.

### *M̄and̄en̄ t̄ēnīi*

<sup>11</sup> Mi loñ ho túaró na kà ɓúaaakaró. Lé ín̄én lè ì n̄n-bia wee túa bio kà á à na mia. <sup>12</sup> Bia wee k̄iká mia à mi \*kúio miten, bán n̄pua so wi ɓa z̄éenī miten à ɓa mi. Bio ɓa wee cà lé bio ɓa à wé ká ɓa n̄pua máa beé ɓa lò o \*Krista \*kùrùwá bio yi. <sup>13</sup> Ba n̄pua mu wee hení ho \*kúiīró bio ká ɓarén mí b̄εεre yí máa bè ho làndá yi. Ká ɓa màhá wi à mi mún kúio à ɓarén khon̄i m̄iten bio yi. <sup>14</sup> In̄én máa khon̄ī iten bio ɓúii bio yi ká yín̄n̄ wa ɲúh̄úso Yeesu Krista kùrùwá bio yi. O Yeesu húmú ho kùrùwá wán bio yi, á ho d̄im̄íj̄á ka lòn d̄εε na húrun ín̄én c̄n. A ho d̄im̄íj̄á bio d̄anī yi á ì mún ka lè ì húrun. <sup>15</sup> Mu bon, fo kúio loo tàá fo yí kúio loo, b̄n yín̄n̄ bio na here. Bio here lé bio le Dónbeen̄i b̄inīa wó w̄en lè ɓa n̄i-fla. <sup>16</sup> Le b̄ia búenbúen na à bè ho k̄aránló na á ì n̄n ɓa yi yi à le Dónbeen̄i wé lè mí h̄érà, à z̄ūn̄ ɓa màk̄arí, à le mún wé mu lè mí n̄ipomu búenbúen. <sup>17</sup> Le bio kà wán ò o ɓúii w̄aa yí b̄inī yí séé mi. Lé bio ó o Krista bio yi á há f̄āni wi ì wán. <sup>18</sup> Wàn z̄awa lè wàn h̄inni, le wa ɲúh̄úso Yeesu Krista wé mu bè-tentewà làa mia. \*Amiina!

## Ho vūahū na ó o Poole túara nɔn ho Efɛɛze kèrètíɛwa kuure yi

### *Vūahū túaró nūhū*

O Poole lé yia túara ho vūahū na kà. Ho Efɛɛze lé ho Azii kōhū ló-beeni lé bñn te bño ó o nɔnnáa ho vūahū mu ɓa kèrètíɛwa kuure na bñn làa bña ká ɓúenɓúen yi. O Poole kará ho Efɛɛze yi yú hã lúlúio bño tñn (Bè-wénia 19.1-20.1). Lé bñn mɔn ó o túararáa ho vūahū mu ká a wi ho kàsó yi (3.1; 4.1).

Ho vūahū mu yi ó o Poole dó le Dónbeení b́arákà, ò o zéénia bño le hueekaaráa mí n̄pomu, á séraráa ɓa bè-kora día o Yeesu húmú ho \*kùrùwá wán pànká (1-3).

Bñn mɔn, ó o Poole wee fan à bña ɓúenɓúen na dó mí s̄ia o Yeesu yi à wé dàñ ɓua mítén làa bño le Dónbeení le mu koráa (4-6).

Bño le Dónbeení n̄pomu wóráa le dà-kéní ó o Poole zéénia làa bñowa bño tñn:

1. O le mu ka lòn n̄pue s̄ánia, ó o Yeesu lé hã n̄hū (1.23).
2. O le mu ka lòn z̄ii mɔnkúio, ó o Yeesu lé le huee na ɓuan ho soró ðñia (2.20-22).
3. O le mu ka lòn h̄aa, ó o Yeesu lé o h̄aa ɓàn báa (5.21-33).

### *Le t̄ènti*

<sup>1</sup> Mu lé ñén Poole, yia le Dónbeení lè mí s̄ii bño á wó á ñ lé o Yeesu \*Krista tonkaro, lé mi wee túa ho vūahū na kà. I wee t̄ènti minén na bño s̄ã le Dónbeení yi [ho Efɛɛze lóhó yi], á páanía là a Yeesu Krista, á s̄iadéro wo yi f́ará t̄ina. <sup>2</sup> Le wán Maá Dónbeení, là a Nūhūso Yeesu Krista à wé mu s̄amu làa mia, à na ho h̄érà mia.

### *Le Dónbeení s̄amu na le wó làa w̄en bño*

<sup>3</sup> Mi wa khòoní le Dónbeení, ðio lé wa Nūhūso Yeesu \*Krista ɓàn Dónbeení lè ɓàn Maá. Le wó á le Hácírí bè-tentewà lè mí s̄íwà na wee lé le c̄n á wi w̄en wa páaníló là a Krista bño yi. <sup>4</sup> Mu bon. Le Dónbeení f̄era hueekaa w̄en à wa páaní là a Krista ká bño ɓúí ðñn yí léra. Le wó bñn à wa wé ɓa n̄pua na wee ce le yahó, à wékhe bño yí m̄i l̄é yi. Bño le Dónbeení wara w̄en, <sup>5</sup> á le f̄era le mí ñ ðñn o Yeesu Krista wán á à wéráa w̄en lè mí z̄awa binbirí. Bñn lé bño le s̄ii vá yi le mí ñ wé. <sup>6</sup> A wa w̄aa ko wa wé khòoní le Dónbeení le s̄amu beení bño yi. Bñn s̄amu beení so le wó làa w̄en bño le Za na le wa làa s̄obéε wó bño yi.

<sup>7</sup> Bño wa páanía là a Krista, wón na kúaará mí c̄ani húrunnáa wa bño yi, á le Dónbeení k̄anía w̄en á séra wa bè-kora día. Bñn lé le s̄amu na n̄ii m̄ia, <sup>8</sup> bño le wó á wa yú yòo puunía. Le Dónbeení lè mí bè-z̄ñminí na n̄ii tun <sup>9</sup> á wó á wa dàña z̄na bño le s̄ii vá yi le mí ñ wé na lá s̄a yi, bño le f̄era le mí ñ ðñn o Krista wán á à wé. <sup>10</sup> Bñn lé à bño ho w̄ayi làa bño ho tá wán ɓúenɓúen à le vá kúee mín wán ho p̄ahū na le le mu ko yi o n̄hūso ñ-kéní tá, wón na lé o Krista.

<sup>11</sup> Bño wa páanía là a Krista á le Dónbeení hueeka w̄en à wa bño s̄i le yi. Le wó mu lé bño le f̄era le mí ñ wé mu. A bño le le mí ñ wé ɓúenɓúen á le wee wé làa bño le s̄ii vá yi. <sup>12</sup> A warén na n̄n-yání dó wa s̄ia o Krista bño yi wee lòní á w̄aa ko wa wé khòoní le le c̄ukú beení bño yi.

<sup>13</sup> Minén mún páanía là a Krista. Mi n̄á le b̄in-tente na lé ho t̄iáa poni na wee k̄aní mia á dó mi s̄ia o Krista yi. Bño mi páanía làa wo, á le Dónbeení n̄n mí Hácírí mia, ðio á le dó mí n̄ii le mí ñ na. Dén Hácírí so lé le Dónbeení f̄imini na bò mi wán. <sup>14</sup> Bño le Dónbeení f̄era n̄n dén Hácírí so w̄en, á wa w̄aa dà à z̄ñ le. Le mún ñ na h̄ã k̄ia na le dó mí n̄ii le mí ñ na w̄en. H̄ñ k̄ia so á wa à yí

pãahũ na á le khii tíí warén búenbúen na bïo sã le yi kãníló jii. A wa wãa ko wa wé khoní le Dónbeenĩ le cùkú beenĩ bïo yi.

### *O Poole floró na ó o wó bïo*

<sup>15</sup> Lé bún nɔn á bïo á ínén já bïo mi dórãa mi sĩa o Núhũso Yeesu yi bïo, làa bïo mi warãa bĩa búenbúen na bïo sã le Dónbeenĩ yi bïo, <sup>16</sup> á ï wee dé le Dónbeenĩ b̄arãkà f̄ɛɛ mi bïo yi, á wee fio mi bïo yi. <sup>17</sup> I wee fio wa Núhũso Yeesu \*Krista b̄an Dónbeenĩ yi, d̄io lé w̄an Maá cùkúso, le le na mu bïo zũníló p̄anká mia, à wé zéení mu bïo làa mia mí Hácírí p̄anká yi, bèra a na à mi wíoka zũní le sese. <sup>18</sup> Le le hén mi hácírí à bïo mi dó mi sĩa wee lòní na le von mia bïo yi à mi d̄an zũní. A mi mún d̄an zũní le Dónbeenĩ k̄ia na semu b̄an s̄i mĩa bïo, h̄ia á b̄ia bïo sã le yi n̄íní wi yi. <sup>19</sup> A mi mún d̄an zũní le Dónbeenĩ p̄anká beenĩ na b̄an s̄i mĩa bïo, h̄ia le wee séení lè warén na dó wa sĩa le yi. Hón p̄anká beenĩ so lé h̄ia <sup>20</sup> ó o v̄enía là a Krista á yòó b̄arã mí n̄ín-tiání ho wáayi. <sup>21</sup> Le Dónbeenĩ yòonía a Krista k̄a s̄i h̄ã p̄ankáwá lè mí s̄i w̄a búenbúen j̄uhũ w̄an, o yèni po h̄ã p̄ankáwá búenbúen yènnãa, h̄ia h̄ã làa na k̄a w̄an làa h̄ia wi lè ho m̄ón. <sup>22</sup> Le Dónbeenĩ b̄arã a Krista mu bïo búenbúen j̄uhũ w̄an, á w̄on na wi mu bïo búenbúen j̄uhũ w̄an á le wó lè ɓa k̄er̄t̄ɛwa búenbúen kuure j̄uhũso. <sup>23</sup> Dén kuure so lé o s̄anía, ó o Krista mu mí kùure wi yi jii sú, ó o mún sú h̄ã l̄ua búenbúen.

## 2

### *Le Dónbeenĩ s̄amu na k̄anía w̄en bïo*

<sup>1</sup> Minén wékhewa lè mi bè-kora na mi lá wee wé bïo yi, á mi lá lé ɓa n̄upua na h̄urun mu h̄umú binbirĩ le Dónbeenĩ c̄n. <sup>2</sup> Mi lá wee ɓua miten lè ho d̄im̄j̄ãsa na yí zũ le Dónbeenĩ bïo s̄i, á wee wé ɓa c̄nãwa j̄uhũso s̄i bïo. Ba c̄nãwa j̄uhũso mu lé yia wee wíoka v̄iní b̄ia p̄ã le Dónbeenĩ s̄i bïo wéró. <sup>3</sup> Warén búenbúen mún lá ka lè ɓa bïo, á wee wé bïo wa sĩa wee vá yi na yí se. Wa lá wee wé bïo yi se na sí wa s̄anía lè wa yilera yi. Lé bún nɔn á le Dónbeenĩ mún lá ko le s̄iní warén j̄unã làa b̄ia ká bïo.

<sup>4</sup> Ɛɛ ká le Dónbeenĩ mak̄arí ɓ̄ent̄in jii mĩa. Bïo á le wa w̄en d̄akh̄ina, <sup>5</sup> lé bún te bïo le n̄onnãa le muk̄anĩ binbirĩ w̄en wa p̄aaníló là a \*Krista bïo yi, h̄arí ká wa lá lé ɓa n̄upua na h̄urun mu h̄umú binbirĩ wa bè-kora bïo yi. Mu bon. Lé le Dónbeenĩ s̄amu k̄anía mia. <sup>6</sup> A wa p̄aaníló là a Yeesu Krista bïo yi á le mún p̄anía v̄enía w̄en làa wo, á yòó b̄arã ho wáayi. <sup>7</sup> Le Dónbeenĩ wó mu tentemu làa w̄en wa p̄aaníló là a Yeesu Krista bïo yi, bèra à na à le s̄amu na jii mĩa à le zéení lè ɓa n̄upua búenbúen ho ȳiró na lua yi. <sup>8</sup> Mu bon, mu lé le Dónbeenĩ lè mí s̄amu n̄on mi k̄anianãa mi s̄adéró le yi bïo yi. Ho k̄aníló mu bïo yí ló mia, mu lé le Dónbeenĩ wó mu làa mia làa k̄amãa. <sup>9</sup> Ho k̄aníló mu bïo yàá pá yí ló mi wárã yi, ó o ɓúi wãa yí ko ò o yòoní miten mu bïo yi. <sup>10</sup> Mu bon. Le Dónbeenĩ lé d̄io má w̄en, á n̄on le muk̄anĩ binbirĩ w̄en wa p̄aaníló là a Yeesu Krista bïo yi, bèra a na à wa wé wé h̄ã w̄en-tentewà, h̄ia le f̄era bò le wa wé wé.

### *Ba z̄uif̄uwa làa b̄ia ȳin̄ã ɓa z̄uif̄uwa wó le dà-kéni*

<sup>11</sup> Minén na ȳin̄ã ɓa \*z̄uif̄uwa, mi b̄iní leéka bïo mi lá karãa bïo. Ba z̄uif̄uwa le mí lé le Dónbeenĩ n̄ipomu bïo ɓa k̄uiora bïo yi. A ɓa jina mia lé bïo mi yí k̄uiora lè ɓa bïo s̄i. <sup>12</sup> Ho p̄ahũ mu yi, ká mi yí zũ a Krista. Mi lá yí dà máa m̄i máa dé o \*Isiraȳele n̄ipomu jii, bún na le Dónbeenĩ léra á mu bïo sã le yi. Le Dónbeenĩ p̄aaní na le bò làa bïo le dó mí jii le mí ì wé á mi níí lá mĩa yi. Mi lá ɓuan miten ho d̄im̄j̄ã yi ká bïo mi dó mi sĩa wee lòní lá mĩa, mi lá yí zũ le Dónbeenĩ. <sup>13</sup> Ɛɛ ká h̄ã làa na k̄a w̄an, mi p̄aaníló là a Yeesu \*Krista bïo yi, á minén na lá kh̄era le Dónbeenĩ yi á wãa vá ɓueé ɓó le yi, o Krista na



kuará mí cāni húrunnáa mi bïo yi pánká yi. <sup>14</sup> Mu bon. O Krista mu mítén lé yïa dó ho héerà wa pãahũ. Hã jinmia na lá wi 6a zúifùwa làa bïa yínɔ́n 6a zúifùwa pãahũ lòn soró, ó o 6ueé fù léra mí húmú pánká yi, á wó 6a lè mu nïpomu dà-kéní. <sup>15</sup> Ba zúifùwa làndá làa bïo 6a bò henía búenbúen ó o 6ueé 6ó jùhũ, bèra a na à 6a wé le kuure dà-finle 6a páaníló làa wo bïo yi. Lé bũn ó o wó á dóràa ho héerà 6a pãahũ. <sup>16</sup> O Krista mu wó á hã jinmia na lá wi 6arén mín yi pãahũ á wãa vó. O wó á 6a lé le kuure dà-kéní, á wó á 6a bïnía sí lè le Dónbeení o húmú ho \*kùrùwá wán pánká yi. <sup>17</sup> O Krista mu 6ueé buera ho héerà bïn-tente á nɔn minén na lá khèra lè le Dónbeení yi, lè warén na 6ó le yi. <sup>18</sup> Mu bon, lé o Krista mu bïo yi á wa búenbúen dà à ðinnáa wán Maá Dónbeení yahó, le Dónbeení Hácírí dà-kéní na wa yú pánká yi.

<sup>19</sup> Awa, á minén na yínɔ́n 6a zúifùwa, mi wãa yínɔ́n nĩ-hãní na bïo yí sã le Dónbeení nïpomu yi, mi wãa wee mĩ dé le Dónbeení nïpomu jii, mi lé le Dónbeení zii nùpua. <sup>20</sup> Mi ka lòn zii na 6a wee so 6àn mónkúio. Ba tonkarowà lè 6a jii-cúa fɛerowà ka lòn zii jùhũ. Ká a Yeesu Krista mí bæere ka lòn huee na 6uan ho soró ðíní. <sup>21</sup> Lé wa páaníló làa wo bïo yi á wa 6uannáa mín yi sese lòn zii mónkúio, á soni wee yò, à wé le zii na bïo sã a Nùhũso yi. <sup>22</sup> Lé mi páaníló là a Krista bïo yi á minén mún làa bïa ká 6uannáa mín yi lòn zii mónkúio, à wé le zii na le Dónbeení wi yi lè mí Hácírí.

### 3

#### *Ho tonló na le Dónbeení kàràfáa o Poole yi*

<sup>1</sup> Lé bũn te bïo á ìnén Poole wee fio le Dónbeení yi mi bïo yi. Ba dó mi ho kàsó yi lé bïo á ì lé o Yeesu \*Krista ton-sá minén na yínɔ́n 6a \*zúifùwa bïo yi.

<sup>2</sup> Ho tonló na le Dónbeení kàràfáa mi lè mí sãamu mi bïo yi á mi jã bïo kénkén. <sup>3</sup> Le Dónbeení zéénía mu bïo na lá sà yi làa mi, bïo á ì túara ðání yi cínú. <sup>4</sup> Mi kàrána ho, á mi ì mi bïo á ì zúnáa mu bïo na lá sà yi o Krista ðání yi bïo. <sup>5</sup> Mu bïo mu á le yí fèra yí zéénía lè 6a nùpua na hàání làa bïo á le zééníanáa mu hã laà na ká wán lè warén na lé le tonkarowà, lè le jii-cúa fɛerowà, mí Hácírí pánká yi. <sup>6</sup> Mu bïo mu lé bïo kà: Bïa yínɔ́n 6a zúifùwa páaníló là a Yeesu Krista bïo yi, á 6a wãa lèera hã kía yi làa bïa lé 6a zúifùwa, 6a lé le kuure dà-kéní làa ba, á mu bè-tentewà na le Dónbeení dó mi jii le mí ì wé è na mí nïpomu yi á 6a níní mún wi yi. Bũn dà wee wé le bïn-tente pánká yi.

<sup>7</sup> Lé dén bïn-tente so á ì wee bue lé bïo le Dónbeení lè mí sãamu á nɔn ho tonló mu mi ì á ì wee sá lè lerén mí bæere pánká. <sup>8</sup> Bïa bïo sã le yi búenbúen ðahũ ìnén lé yïa bïo jùhũ mía po 6a. È ká le Dónbeení lè mí sãamu màhá pá nɔn ho tonló mu mi ì le ì bue o Krista bè-tentewà na jii mía bïo à na bïa yínɔ́n 6a zúifùwa yi. <sup>9</sup> A le mún nɔn ho tonló mi ì à bïo le le mí ì wé na lá sà yi wéró à ì zéení bïo wéréwéré na 6a nùpua yi. Le Dónbeení, ðio léra mu bïo búenbúen, á lá sà mu yi hàání. <sup>10</sup> Mu wó bèra a na à ho wáayi pánkáwá wãa zún le bè-zúníni lè mí síiwà bïo, 6a kèrètíewa búenbúen kuure pánká yi. <sup>11</sup> Bũn á le Dónbeení fèra le mí ì wé ká bïo 6úi ðín yí léra, lé bũn le wãa tíira jii wa Nùhũso Yeesu Krista yi. <sup>12</sup> Wa páaníló làa wo lè wa siadéro wo yi bïo yi, lé bũn nɔn á wa dà wee ðinnáa le Dónbeení yahó ká záníi mía wen. <sup>13</sup> Lé bũn te bïo á ì ì fioráa mia à le lònbee lè mí síiwà na á ì wee lá mi bïo yi à mi yí tée mi bàra bïo yi. Le lònbee mu wee zéení le mi bïo jùhũ wi binbirí.

#### *Le waminí binbirí na ó o Krista zéénía*

<sup>14</sup> Lé bũn te bïo á ì wee fàrá ì nɔnkójúná wán wán Maá Dónbeení yahó à fio, <sup>15</sup> dén na lé hã zí-júná na ho wáayi làa hã ho tá wán búenbúen 6àn Maá. <sup>16</sup> Ì wee fio lerén na semu 6àn síi mía yi, le le Hácírí dé ho pánká mia <sup>17</sup> à mi

siadéro o \*Krista yi bïo yi, ò o keń làa mia féεε. I wee fio le mi wań le Dónbeenĩ, à minén mún wań mín. Ká mi wee wé bűn, á mi ì keń lòn vïndèε na naní zon ho tá yi, tàá lòn zii na jùhũ fára se. <sup>18</sup> Bűn lé bïo á à na á minén làa bïa bïo sã le Dónbeenĩ yi búenbúen á à zűrnáa le o Krista bènťin wa wen làa sòobéε. <sup>19</sup> A bïo ó o Krista wa làa wen á mi ì zűrn, hàrí ká nùpue yí dà máa zűrn mu máa véení. Lé bűn ñ na ká mi ì keń làa bïo le Dónbeenĩ le mi keńnáa búenbúen.

<sup>20</sup> Le Dónbeenĩ dà mu bïo búenbúen. Bïo wa dà à fio le cón, hàrí bïo wa yáá wee leéka, bűn búenbúen á le bè-wénia wee puuní yi lè le pánká na le wee séení làa wen. <sup>21</sup> A mi wáa wa khòoní le Dónbeenĩ bïo le wee đin 6a kèrèťεwa búenbúen kuure là a Yeesu Krista wán à wé bïo yi. Mi wa khòoní le féεε hã lúlúio na jii mía yi. \*Amiina!

## 4

### *Wa lé le dà-kéní*

<sup>1</sup> A bïo á ìnén Poole na wi ho kàsó yi o Nùhũso tonló na á ì wee sá bïo yi wáa wee cà mi cón làa sòobéε lé bïo kà: Minén na le Dónbeenĩ von, mi 6ua miten làa bïo mu koráa. <sup>2</sup> Mi wé liiní miten à wé wayi, à wé jii mi yiwa. Mi wé hĩ mi sĩa mín bïowa yi bïo mi wa mín bïo yi. <sup>3</sup> Le Dónbeenĩ Hácírí wó mia lè le dà-kéní, á mi bánbá à ho héεrà keń mi pãahũ, à mi wé le dà-kéní féεε.

<sup>4</sup> Wa lée dà-kéní làa bïo á hã sãnia lée dà-kénínáa, á le Dónbeenĩ Hácírí dà-kéní lé đio á wa búenbúen yú, á bïo wa búenbúen mún dó wa sĩa wee lòní lée dà-kéní, bïo le Dónbeenĩ dó mí jii le mí ì na wen pãahũ na le von wen yi. <sup>5</sup> Wa Nùhũso lée ñ-kéní, á mu bïo na wa tà yi lée dà-kéní, á ho \*bátéèmu na wa yú mún lée dà-kéní. <sup>6</sup> Le Dónbeenĩ lée dà-kéní á lé wa búenbúen Maá. Le wi wa búenbúen jùhũ wán, le wee đin wa búenbúen wán à wéráa bïo le le mí ì wé, le wi wa búenbúen yi.

<sup>7</sup> Éε ká le Dónbeenĩ màhã hõn wa ñ-kéní kéní lè mu bïowa wéró pánká làa bïo ó o \*Krista le mu koráa. <sup>8</sup> Bïo ká lé bïo túara le Dónbeenĩ bíoní vũahũ yi: «O wĩikaa mí zúkúsa na ó o dàńna á khèra yòoraráa.

O nòn mí bè-hãnia 6a nùpua yi.»\*

<sup>9</sup> Bïo 6a wee bïo le «o yòora», bűn kúará lée webio? Bűn wee zéení le sãni ò o yòo, ó o lion ho tá wán vó. <sup>10</sup> O orén mu na lion làa bűn bïo, lé orén ñ-kéní mu lé yia pá bĩnia yòora ho wáyai jùn-ťlahũ á tíraráa mu bïo búenbúen jii. <sup>11</sup> Lé orén hõn 6a nùpua lè mu bïowa wéró pánká: Ba 6úi ó o wó lè mí tonkarowà, 6a 6úi ó o wó á 6a wee féε le Dónbeenĩ jii-cúa, 6a 6úi ó o wó á 6a wee bue le Dónbeenĩ bín-tente. Ba 6úi ó o wó á 6a wee pa le Dónbeenĩ ñipomu bïo à kàrán 6a. <sup>12</sup> O nòn bűn bïowa so wéró pánká à bán nùpua so wé dàrí séení bïa bïo sã le Dónbeenĩ yi à 6a dàń sá nanáa le yi, bèra a na à 6a kèrèťεwa búenbúen kuure na lé o \*Krista sãnia à pánká wé dé wán. <sup>13</sup> Lé bűn ñ na á wa siadéro le Dónbeenĩ Za yi là a zűrnílo á à wé wen lè le dà-kéní, à wé 6a kèrèťεwa na dãn vó, là a Krista na á bïo 6úi yí fòora yi bïo síi. <sup>14</sup> Ká mu wó ká, á wa wáa máa bĩn máa keń lòn háyónzáwa na khàró yí do, lòn woohũ na ho pinpiró lè mu jumu yànbónló wee héε yèrè máka. Nĩ-khàwa máa bĩn máa vĩiní wen máa yí lè mí kàránló. <sup>15</sup> Ká wa wee mì ho tũia na mín yi bïo wa wa mín bïo yi, á wa keńílo là a Krista bïo síi wé è dé wán ká mu wà, wón na lé ho jùhũ. <sup>16</sup> Lé orén wee wé ò o ñipomu wé le dà-kéní, làa bïo ó o nùpue sãnia bïo cèékaaráa mín yi wó a nùpue bïo síi. Ká a nùpue sãnia bïowa lè mí dà-kéní kéní wee sá mí tonló làa bïo mu koráa, à hã dã wé se. Lé ká síi 6a kèrèťεwa búenbúen kuure bïo karáa. Ká 6a lè mí ñ-kéní kéní wa mín, á wee sá mí tonni làa bïo mu koráa, à le kuure mu dã wé se.

\* 4:8 Mi loń Lení vũahũ (Psaumes) 68.19

*Le mukān-finle na ɓa kèrètɛwa yú bïo*

<sup>17</sup> Awa, á bïo kà lé bïo á ï ï hení ì na mia wa Núhúso yèni yi: Mi wáa yí bíní yí ɓua miten làa ɓia yí zū le Dónbeení bïo síi. Ba wee bè mí yilera mu bè-káamáa wán. <sup>18</sup> Ba yí zū dɛɛ le Dónbeení bïo dǎní yi. Le mukānī binbirī na wee lé le Dónbeení cǎn á ɓa nīi mǎa yi. Lé bïo ɓa tun mí yiwa, á le Dónbeení bïo dǎní yi á ɓa mún yí zū hàrì dɛɛ. <sup>19</sup> Ba yí zū nīyio. Mu koomu lè mí síiwà á ɓa wee wé ká ɓa wà, mu jii flinīi mǎa. <sup>20</sup> Ká pǎahú na minén tà a \*Krista bïo yi, á yínǎí làa bǔn síi á ɓa le mi ɓua lè miten. <sup>21</sup> Bïo bïo ciran wo ɓúenɓúen á minén já kénkén, á mi páaníló làa wo bïo yi á ɓa mún kàrána mia là a Yeesu Krista mu tǔiá poni. <sup>22</sup> Bǔn wee zéeni le mi ko mi día bïo mi fù wee ɓua lè miten ká mi yínǎí ɓa kèrètɛwa. Bǔn pǎahú ká bïo ɓa nùpua sía wee vá yi na wee vīnī ɓa á wee yáa mia. <sup>23</sup> Mi día le le Dónbeení yèrémá mia à mi yilera wé hǎ bè-fla. <sup>24</sup> Mi yèrémá wé ɓa nī-fla. Le Dónbeení wó mia lè ɓa nī-fla à mi ɓonmín làa de. A mi wáa ɓua miten héha làa bǔn, à wé ɓa nùpua na téréna á wee ce le Dónbeení yahó làa bïo le tǔiá poni bǔráa mu.

<sup>25</sup> Awa, á mi wáa khí hǎ sabióní fūaaló yi. Mi wé mǐ ho tǔiá na mín yi, lé bïo wa lé hǎ sǎnía dà-kéní. <sup>26</sup> Ká mi sía wé cǎ à mi yí wé bè-kora. Mi wé yí día le le wii tè ká mi sía pá wee cǐ. <sup>27</sup> Mi yí día le o \*Satāni yí pánká mi wán. <sup>28</sup> Yia lá léé kǎnlo à ɓànsò yí bíní yí juaa bïo. ɓànsò wé sá ó ò yí mu bïo á à jǎnǎa mí màkóo, á mún ñ séenínáa ɓa nī-khenia. <sup>29</sup> Mi wé yí mǐ bín-kora na mín yi. Hǎ bín-tentewà na dà à hení ɓa nùpua sía ho pǎahú na mu ko yi lé hǎa mi wé bïo bèra a na à ɓia wee jí hǎ à hǎ wé séeni. <sup>30</sup> A le Dónbeení Hácírí na le nǎn mia á mi yí véeni yi. Dén Hácírí so lé le Dónbeení fliminí na bò mi wán, à zéeni le mi bïo sǎ le yi, á pan ho pǎahú na le khíi tíi mi kǎníló jii. <sup>31</sup> Bïo ɓa wó làa mia ká mu yí se, à mi yí ɓua mi yiwa yi. Mi wé yí cǐi mi sía mín wán. Mi wé yí zá làa mín, mi wé yí là mín. Mi día mu sǔnsúmámu lè mí síiwà. <sup>32</sup> Mi wé wé mu tentemu làa mín, à zǔn mín màkárí. Mi wé sén día na mín yi làa bïo le Dónbeení dǎn o \*Krista wán á séra día nǎnnáa mia.

## 5

<sup>1</sup> A bïo mi lé le Dónbeení zàwa na le wa làa sòobɛɛ, á mi cén wé wé lè le bïo síi. <sup>2</sup> Mi le le waminí wé mi mi wára ɓúenɓúen yi làa bïo ó o \*Krista wararáa wen á húrun wa bïo yi. O wara wen á nǎn mí mukānī wa bïo yi. Bïo ó o wó lé le muiní na bïo sí le Dónbeení yi. <sup>3</sup> Bïo mi bïo sǎ le Dónbeení yi, á mi wáa ko mi khí ho hǎ-fénló lè ho bá-fénló lè mí síiwà yi, à khí hǎ nīyi-wára na sǔii mǎa yi. Mi yí wé nùpua na yǐo yí mǎa sí làa bïo. Bǔn ɓiowa so ɓúenɓúen á yí ko à mu bïo wé mǐ léé mia húúu. <sup>4</sup> Hǎ nīyi-bióní lè hǎ bín-conconwà lè hǎ kàakó-bióní á mi yí ko mi wé bïo. Bïo mi ko mi wé wé lé le Dónbeení bǎrákà déró. <sup>5</sup> Mi ko mi zǔn mu sese le ɓia wee wé ho hǎ-fénló lè ho bá-fénló lè mí síiwà, làa ɓia wee wé hǎ nīyi-wára na sǔii mǎa bán ɓúenɓúen mǎa dí le Dónbeení là a Krista béeni húúu. A ɓia yǐo yí mǎa sí lè mu bïo, bán mún mǎa dí le béeni mu. Lé bïo á bïo ɓa wee cǎ ka lòn wǎnna na ɓa dó mí sía yi. <sup>6</sup> Mi yí día le ɓa nī-khàwa à vīnī mia lè mí bióní, lé bïo á ɓia yí mǎa bè le Dónbeení bióní yi á ɓa wee wé bǔn ɓiowa so á le khíi síiní júná. <sup>7</sup> Awa, á minén yí léé ɓa wára yi làa ba.

<sup>8</sup> Mu bon. Mi lá wi le tǐbírí yi, ká mi páaníló là a Krista bïo yi á mi wáa wi mu khoomu yi. A mi cén wáa ɓua miten làa ɓia wi mu khoomu yi bïo. <sup>9</sup> Lé bïo á ɓia bïo sǎ mu khoomu yi á wee wé hǎ wára na se, na téréna, á bïo lè ho tǔiá. <sup>10</sup> A mi cén bánbá à mi zǔn bïo sí a Núhúso yi, <sup>11</sup> à hǎ wára na cǔnú mǎa, hǎa á ɓia bïo sǎ le tǐbírí yi wee wé à minén yí léé yi làa ba. Mi yàá bïo mu wéréwéré le bïo ɓa wee wé á yí se. <sup>12</sup> Mu bon, bïo ɓa wee sǎnka mítén wé á

bioró n̄iyio yàá wi. <sup>13</sup> Εε ká 6a wárá mu búenbúen á b̄io b̄ia wéréwéré, à mu kɛrí lòn khoomu á ló mu wán. <sup>14</sup> Mu bon, mu b̄io búenbúen na mu khoomu ló wán b̄un b̄io so b̄io s̄a mu yi. Lé b̄un n̄on á b̄io kà bíaráa:

«Ūnén na d̄uma, s̄in.

H̄iní lé 6a n̄i-hía t̄lah̄ũ,

ó o Krista á à dé mí khoomu ū wán.»

<sup>15</sup> Awa, á mi cén pa miten b̄io b̄io mi ì 6ua lè miten d̄ání yi sese. Mi wé mu bè-z̄ur̄iminí b̄ansowà ká mi yí wé b̄ónbúwá. <sup>16</sup> P̄ah̄ũ lée p̄ah̄ũ na mi dà à wé mu bè-tentewà yi à mi wé mu lé b̄io ho p̄ah̄ũ na wa wi yi n̄upua wee wé mu bè-kora dàkh̄ina. <sup>17</sup> Lé b̄un n̄on á mi kò à mi bánbá à mi z̄ur̄ b̄io ó o N̄uh̄so le mi wé wé ká mi yí wé 6a n̄upua na yí wi mi z̄ur̄ b̄io. <sup>18</sup> Mi wé yí n̄u ho d̄iv̄én dà kh̄í, b̄un wee yáa o n̄upue. Ká mi wé día le le Dónbeen̄í Hácírí p̄anká à kɛrí mi wán. <sup>19</sup> Mi wé sío h̄a lení lè mi síwà na wee lé le Dónbeen̄í c̄ón à henínáa mín s̄ia. Mi wé sío à khòoní a N̄uh̄so lè mi sía búenbúen. <sup>20</sup> Mi wé dé wán Maá Dónbeen̄í b̄arákà féεε mu b̄io búenbúen b̄io yi, wa N̄uh̄so Yeesu Krista yèni yi.

*B̄io 6a kèrèt̄ɛwa ko 6a wé 6ua làa m̄in*

<sup>21</sup> B̄io mi wee k̄onbi o Krista, á mi wé liiní míten na mín yi.

<sup>22</sup> H̄áawa, mi wé liiní miten na mi b̄arání yi làa b̄io mi wee liinínáa miten à na a \*Krista yi b̄io síi. <sup>23</sup> Mu bon, o h̄aa n̄uh̄so lé b̄an b̄aa, làa b̄io 6a kèrèt̄ɛwa búenbúen kuure n̄uh̄so lé o Krista b̄io síi. Le kuure mu lé o s̄anía na ó o k̄anía. <sup>24</sup> B̄io á 6a kèrèt̄ɛwa búenbúen kuure wee liinínáa míten à na a Krista yi, lé b̄un b̄an síi à 6a h̄áawa m̄un wé liinínáa míten à na mí b̄arání yi mu b̄io búenbúen yi.

<sup>25</sup> Báawa, mi wé warí mi h̄ánání làa b̄io ó o Krista waráa 6a kèrèt̄ɛwa búenbúen kuure b̄io síi, á n̄on mi muk̄aní le b̄io yi. <sup>26</sup> O wó b̄un bèra a na à le b̄io sí le Dónbeen̄í yi. O ceéra le lè mu n̄umu lè le b̄ioní, <sup>27</sup> bèra a na à 6a kèrèt̄ɛwa búenbúen kuure mu wé d̄εε na wee ce, á fian̄í m̄ia yi, á cùkú wi, à le d̄an̄ d̄in o yahó ká bè-kohó yèni yí máa ve lé le yi. <sup>28</sup> B̄un búenbúen wee z̄éení b̄io ó o b̄aa kò ò o warínáa mín h̄aa. O kò ò o warí wo làa b̄io ó o waráa mi k̄urú s̄anía. B̄aa na wa mín h̄aa se o wa míten. <sup>29</sup> A n̄upue na b̄en̄ d̄in̄ n̄ina mí s̄anía wón m̄ia. O yàá wee wé díiní h̄a à pa h̄a b̄io, làa b̄io ó o Krista wee wéráa mu lè 6a kèrèt̄ɛwa búenbúen kuure <sup>30</sup> na lé o s̄anía b̄io síi. A warén so yín̄on̄ o s̄anía b̄iowa b̄úí le? <sup>31</sup> Le Dónbeen̄í b̄ioní v̄uah̄ũ yi á b̄io kà lé b̄io túara: «Lé b̄un n̄on ó o b̄aa á à día mín maá lè mín nu ká à lé lè mín h̄aa, á 6a mí n̄uwá n̄un á à wé s̄anía dà-kéní.»\* <sup>32</sup> B̄io b̄ia kà lée bè-been̄í na sà yi. A ínén wee b̄io le mu lé o Krista lè 6a kèrèt̄ɛwa búenbúen kuure b̄io á mu wee z̄éení. <sup>33</sup> Ká mu màhá m̄un wee z̄éení minén̄ b̄io: Ba báawa lè mí n̄i-kéní kéní kò 6a warí mí h̄ánání làa b̄io 6a waráa míten b̄io síi. A 6a h̄áawa m̄un kò à 6a wé k̄onbi mí b̄arání.

## 6

<sup>1</sup> Zàwa, mi wé bè mi maáwà lè mi nuwà b̄ioní yi mi p̄aaníló là a N̄uh̄so b̄io yi. Lé b̄io á lé b̄un mi kò à mi wé wé. <sup>2</sup> Le Dónbeen̄í b̄io na le bò henía t̄lah̄ũ, á b̄io lé n̄in-yání dó mí n̄ii bò wán lé b̄io kà: «Wé k̄onbi m̄in maá lè m̄in nu, <sup>3</sup> á ū b̄io á à wé se á à yí le muk̄on-tóní ho tá wán.»\*

<sup>4</sup> Maáwà, mi wé yí c̄í mi zàwa sía. Mi wé bé 6a sese à z̄éení 6a làa b̄io sí a N̄uh̄so yi à 6uaráa 6a.

<sup>5</sup> Wobáaní, mi wé bè mi n̄únása na wi ho d̄im̄iná yi b̄ioní yi. Mi wé k̄onbi 6a sese lè le yi poni. Mi wé bè 6a b̄ioní yi làa b̄io mi wee bèráa o \*Krista b̄ioní yi

\* **5:31** Mi loí B̄io n̄uh̄ũ búen̄í v̄uah̄ũ (Genèse) 2.24

\* **6:3** Mi loí Léró v̄uah̄ũ (Exode) 20.12; Lándá z̄éeníló v̄uah̄ũ (Deutéronome) 5.16

bïo sïi. <sup>6</sup> Mi wé yí wé mu ɓa yïo yi mí dòn à càráa le yèni ɓa cón. Ká mi wé wé bïo le Dónbeenĩ sïi vá yi lè mi sïa ɓúenɓúen lé bïo mi lé o Krista wobáani. <sup>7</sup> Mi wé sá na mi júnása yi lè mi sïa ɓúenɓúen, à keñ lè mu lé o Núhũso á mi wee sá na yi, ká mi yí máa sá na nùpua yi. <sup>8</sup> Mi zũn le bïo mi ñ-kéní kéní wee wé ká mu se á mi khii yí ɓàn cùnú o Núhũso cón, à mi wé wobáani tàa nùpua na wi míten.

<sup>9</sup> Wobáani júnása, mi mún ɓua mi wobáani sese. Mi wé yí là heɛrè làa ba. Mi zũn le minén làa ba á léera a Núhũso ñ-kéní yi, wón wi ho wáayi, o yí máa hueeka nùpua mín yi.

### *Hã fio sïa na le Dónbeenĩ non wen bïo*

<sup>10</sup> Bïo á ñ bïo ò na mia á à véenínáa lé bïo kà: Bïo mi páania là a Núhũso, á mi cà ho pànká orén na pànká beenĩ ɓàn sïi mía cón. <sup>11</sup> Mi khuii hã fio sïa na le Dónbeenĩ non mia, à dàñ fàrá ðin sánsàráa o \*Satãni ñ-khènló. <sup>12</sup> Mu yínòñ nùpua á wa wee firáa, ɓueé. Lé hã pànká-sũmáa na yí máa mi, hãa wee dí le béeñi ho ðimíjã na bïo sã a Satãni yi yi, lè hã pànká-sũmáa na wi ho wáayi, lé hõn wa wee firáa. <sup>13</sup> Lé bũn non á ñ le mi khuiiráa hã fio sïa na le Dónbeenĩ non mia ɓúenɓúen, bèra a na ká pãahũ na mu wé here yi à mi dàñ ðin à sánsá mu, á mu véenii ká mi pá à fàrá à ðin. <sup>14</sup> Awa, á mi wãa wíoka miten. Mi ðin le Dónbeenĩ tũiá poni wán à bũn wé lòn ku-cɛ̀nii na mi can lè mi kuio. Mi wé ɓa ñ-térénnia à bũn wé lòn hãa hènii sïa á mi pon mi kosia yi. <sup>15</sup> Mi ca mi kuio le Dónbeenĩ bín-tente na wee na ho héerà buero yi, à bũn wé lòn nakãa á mi zã. <sup>16</sup> Pãahũ léé pãahũ, à mi wé wíoka dé mi sïa le Dónbeenĩ yi, à bũn wé lòn hãa hènii sïa na mi ɓuan mi yahó à hèráa o Satãni hãa dãnaso. <sup>17</sup> Mi wíoka zũn kénkén le le Dónbeenĩ kãniá mia, à bũn wé lòn kónlè na mi ɓúra. Mi wíoka zũn le Dónbeenĩ bionĩ sese à bũn wé lòn khà-tóni, hãa le Dónbeenĩ Hácirí non mia. <sup>18</sup> Mi wé fio le Dónbeenĩ yi fɛɛ mu bïo ɓúenɓúen bïo yi, à wé día le le Dónbeenĩ Hácirí dí mi yahó à mi floráa. Bũn bïo yi à mi na miten ɓúenɓúen le yi à yí sa ho floró tá. Mi wé fio na bïa bïo sã le Dónbeenĩ yi ɓúenɓúen yi fɛɛ. <sup>19</sup> Mi mún wé fio na ínén yi, bèra a na à hã bioní na á ñ ko à ñ bïo à le Dónbeenĩ dé ñ jii yi, à ñ dàñ zéeni le bín-tente bïo na lá sà yi lè le sí-hebúee. <sup>20</sup> O Yeesu \*Krista dó mi le ñ zéeni le bín-tente mu lè ɓa nùpua. Lé bũn non ɓa dórãa mi ho kàsó yi. Awa, á mi fio na mi ñ à ñ dàñ zéeni le bín-tente mu bïo lè le sí-hebúee làa bïo mu koráa.

### *Mòndén tɛ̀ni*

<sup>21</sup> Wàn za Tisiiki na wa wa làa sòobéɛ, wón na wee sá a Núhũso tonló sese, wón ɓueé zéeni bïo á ñ bïo karáa ɓúenɓúen làa mia, à mi zũn mu. <sup>22</sup> Lé bũn bïo yi á ñ wee tonkaráa wo mi cón, ò o ɓuee zéeni bïo wa bïo karáa làa mia, à hii mi sïa.

<sup>23</sup> Le wàn Maá Dónbeenĩ là a Núhũso Yeesu \*Krista à na ho héerà minén na lé wàn zàwa lè wàn hinni kèrètɛ̀wa yi. Le ɓa wé à mi wañ mín, à wíoka dé mi sïa o Yeesu yi. <sup>24</sup> Le le Dónbeenĩ wé wé mu sãamu làa bïa ɓúenɓúen na wa wa Núhũso Yeesu Krista lè le waminĩ na jii mía.

## Ho vūahū na ó o Poole túara n̄n ho Filiipu kèrètíewa kuure yi

### *Vūahū túaró n̄hū*

Ho vūahū na kà lé o Poole túara ho n̄n ho Filiipu lóhó kèrètíewa kuure yi. Lé ɓarén lé ɓa n̄n-yání n̄pua na ó o Poole buera le b̄n-tente n̄n yi ho Maseduana k̄hū yi (Bè-wénia 16.12-40), á ɓa tà dó mí s̄a o Yeesu \*Krista yi. Ho vūahū mu ó o Poole h̄a wee túa ká a wi ho kàsó yi ká a màh̄á túara ho le le s̄i-wεε.

Ho vūahū mu n̄hū ɓúεεnii ó o Poole zéenía le mí s̄i wan ho Filiipusa b̄o yi. B̄n m̄n ó o zéenía b̄o ó o b̄o kará làa ba, ò o henía ɓa s̄a. O m̄n b̄a n̄n ɓa yi le ɓa wé liiní m̄ten làa b̄o ó o Yeesu wóráa mu b̄o s̄i. O zéenía le mí ì tonka a Epaforodiite là a Tim̄tee ho Filiipu kèrètíewa c̄n (1-2).

O n̄a ɓa zeñ wán le ɓa wé yí n̄i ho kàránlò na b̄o yí bon b̄o, ká ɓa sòobá m̄ten à wé wé là arén b̄o s̄i (3).

O zéenía b̄o le Dónbeen̄i wee nanáa le s̄i-wεε le ho h̄érà b̄a ɓúenɓúen na pánía là a Krista yi (4).

### *Le t̄en̄i*

<sup>1</sup> In̄n Poole là a Tim̄tee na lé o Yeesu \*Krista ton-sáwá wee t̄en̄i minén kèrètíewa na wi ho Filiipu lóhó yi. Wa wee t̄en̄i ɓa ya-díwá làa b̄a wee séen̄i ɓa yi, làa b̄a ká ɓúenɓúen na b̄o s̄a le Dónbeen̄i yi ɓa pánílò là a Yeesu Krista b̄o yi. <sup>2</sup> Le wán Maá Dónbeen̄i là a N̄h̄uso Yeesu Krista à wé mí s̄amu làa mia, à na ho h̄érà mia.

### *O Poole flora ho Filiipusa b̄o yi*

<sup>3</sup> P̄ahū lée p̄ahū ká ì leékaa mi b̄o, à ì dé wán Dónbeen̄i b̄arákà. <sup>4</sup> P̄ahū lée p̄ahū ká ì wee fio à ì m̄n fio na mi ɓúenɓúen yi le le s̄i-wεε. <sup>5</sup> Lé b̄o, à lá ho p̄ahū na mi dó mí s̄a o \*Krista yi á ɓueé ɓó ho zuia yi, á mi dó mí n̄n̄i m̄i le Dónbeen̄i b̄n-tente bueró tonlò yi. <sup>6</sup> Ì láa mu yi le ho ton-tente na le Dónbeen̄i ɓúa n̄h̄ú mia, á le è sá á à tíí n̄i o Yeesu Krista b̄n̄i ɓuen-n̄nzoñ. <sup>7</sup> Ì t̄iá s̄i à h̄n̄ yilera so keñ m̄i mi ɓúenɓúen d̄n̄i yi, lé b̄o á ì wa mia làa sòobéε. Mu bon, le Dónbeen̄i wó á mi lééra le b̄n-tente bueró tonlò yi làa mi. A p̄ahū na á ì wi ho kàsó yi, á wee tà le Dónbeen̄i b̄on̄i n̄i o cítí-fl̄i yahó, á ì wee zéen̄i mu wéréwéré le mu lé ho t̄iá. <sup>8</sup> Mu bon, le Dónbeen̄i z̄u le mu lé ho t̄iá poni, le ì wa mia làa sòobéε làa b̄o ó o Yeesu Krista waráa mia. <sup>9</sup> Á ì wee fio le Dónbeen̄i c̄n le mi wamin̄i wíoka wé dé wán, à mi b̄o z̄ur̄lò le Dónbeen̄i b̄o d̄n̄i yi, làa b̄o se làa b̄o yí se hueekaró m̄n yi à wíoka wé dé wán. <sup>10</sup> B̄n̄ ká mi ì d̄n̄ ñ lén b̄o se po b̄o ká bèra a na à mi ce le Dónbeen̄i yahó à wékheró b̄o yí m̄i yí léé yi à vaa ɓúe o Krista b̄n̄i ɓuen-n̄nzoñ. <sup>11</sup> Á mi bè-wénia ɓúenɓúen á à térén o Yeesu Krista p̄anká yi, á ɓa n̄pua á à dé ho c̄kú le Dónbeen̄i yi, á à khòní le.

### *Le b̄n-tente bueró b̄o*

<sup>12</sup> Wán z̄awa le wán h̄inni, ì wi à mi z̄ur̄n le b̄o sá m̄i lé b̄n̄ wó á le b̄n-tente bueró tonlò vannáa le mí yahó. <sup>13</sup> Mu bon, ho \*Oroomu béε z̄i-been̄i parowá n̄n̄ása làa b̄a ká ɓúenɓúen z̄u le lé o \*Krista b̄o yi á ì wiráa ho kàsó yi. <sup>14</sup> B̄o á ì wi ho kàsó yi lé b̄n̄ m̄n̄ wó á wán z̄awa le wán h̄inni boomuso wíokaa dó mí s̄a o N̄h̄uso yi, á wíokaa henía mí s̄a le Dónbeen̄i b̄on̄i bueró yi. <sup>15</sup> Ba ɓúí wi ɓa t̄ahū wee bué o Krista b̄n-tente lé b̄o ɓa wee dí le yandee làa mi,

á wi à 6a bïo ñúhú wé poñ mi. Éε ká 6a búí bán wee bue le bioní mu lè le yi na se. <sup>16</sup> Bãnsowa so wee wé mu lé bïo 6a wa mi, á zũ le í wi hen le bín-tente ñii tàró bïo yi. <sup>17</sup> Ká bïa wi à 6a bïo ñúhú wé poñ mi o Krista bín-tente bueró bïo yi, bán yilera na wi 6a yi yí se. Ba wi à 6a beé í lò à bè bïo á í wi ho kàsó yi wán. <sup>18</sup> Éε ká bún búenbúen ñúhú mía. A mu wé le yi na se loo, tàá yi na yí se loo, bún yí here. Bïo ñúhú wi lé ò o Krista bïo wé bue. Bïo ó o Krista bïo yú wee bue bún lée zãmakaa í cón, á í wé è zãmaka mu bïo yi féεε. <sup>19</sup> Lé bïo á í zũ le bïo wee wé ká búenbúen vaa véenii lé í kãníló mi floró pánká yi, là a Yeesu Krista Hácírí\* na wee séení mi pánká yi. <sup>20</sup> Bïo á í pan làa sòobéε á dó í sïi wee lòoní lé bïo kà: I máa wé bïo búí na há ñiyio dà à dí mi bïo yi. Ká í sïi á à wé here á wãa wé è dé ho cùkú o Krista yi í wára yi làa bïo á í wee wéráa mu, à í yïo wé lua, tàá à í hí. <sup>21</sup> Mu bon, ínén cón ká í yïo wi lua, se lé ho cùkú dérò o Krista yi bïo yi. Ká í bèn húrun loo, á í mún ñ yí cùnú bún yi. <sup>22</sup> Éε ká bïo á í yïo wi lua wà, á tonló cùnú wi 6a nùpua cón, á bïo á í wãa à lén á í yí zũ. <sup>23</sup> I wee héhèéka mu mí bïo ñun pãahú. Í lá húrun á vaá wi là a Krista, se mu lá à wé sï mi, lé bïo á bún lé bïo bènín sãaaní. <sup>24</sup> Éε ká minén bïo yi á í keńíló làa mia á ñúhú bèn wíokaa wi po bún. <sup>25</sup> A bïo á í wãa láa mu yi, á í zũ le í keńí bún, á à keńí le mi búenbúen á wé è séení mia, à mi wíoka zũn le Dónbeení bïo, à sïa wa mi siadéro o Yeesu yi bïo yi. <sup>26</sup> Lé bún ñ na ká í khii bínía 6uara mi cón, á mi ñ wíoka zãmaka làa sòobéε í bïo yi mi páaníló là a Krista yi.

### *Bïo 6a kèrètíewa ko 6a 6ua lè mítén*

<sup>27</sup> Bïo bïo here lé bïo mi ñ 6ua mítén sese á à héha làa bïo ó o \*Krista bín-tente le mu koráa, bèra a na ká í 6uara mi cón loo tàá ká í yí 6uara loo, à í wé ñí le mi fára ñin mi siadéro o Krista yi wán lè le hácírí dà-kéní, á wó le ñii dà-kéní páanía lá le lònbee wee tà le Dónbeení bín-tente ñii. <sup>28</sup> Mi yí día le mi zúkúsa zãníka mia bïo woon yi. Bún ñ zéení làa ba le 6a à yáa, ká mu bèn ñ zéení lè minén le mi ñ kãní. Bún búenbúen lé le Dónbeení wó mu. <sup>29</sup> Mu bon, le Dónbeení wó mu sãamu làa mia: Le wó á mi dó mi sïa o Krista yi á mún lò wee be o bïo yi. <sup>30</sup> Mu bon, ínén làa mia páanía wee lá le lònbee dà-kéní, ñio á í hía lá lè ho yahó á mi mən. A lé dén lònbee so á í pá lan wee lá á mi wee ñí bïo.

## 2

<sup>1</sup> Mi pánká wee wíoka keńí mi páaníló là a \*Krista bïo yi. O waminí wee hení mi sïa. Mi páanía le Dónbeení Hácírí pánká yi. Mi sïa se á zũ le màkárí. <sup>2</sup> Awa, á mi cén wãa wé ñí mín yi, à wań mín, à wé mi yilera làa dà-kéní. Mi wé bún búenbúen á tíráa í sï-wεε ñii. <sup>3</sup> Mi yí wé bïo búí na wee wé à mi bïo ñúhú keńí poñ bïa ká. Mi wé yí yòoní mítén bïa ká wán à 6a mi mia. Ká mi wé liiní mítén à wé leéka le bïa ká sãaaní mia. <sup>4</sup> Mi wé yí leéka minén mi dön bïo, ká mi mún wé leéka bïa ká bïo.

<sup>5</sup> Bïo mi páanía là a Yeesu Krista, á mi 6ua mítén làa bïo ó o 6uannáa mítén bïo síi:

<sup>6</sup> Orén na ka lè le Dónbeení bïo, á yí le mí ñ 6ua mí màamínló làa de konloon.

<sup>7</sup> Bùeé. O tà día bún búenbúen ò o 6ueé ton lè 6a nùpua bïo síi á lé o nùpue binbirí, á wó mítén là a ton-sá bïo síi.

<sup>8</sup> O liinía mítén á tà bò le Dónbeení bioní yi fúaa o tà mu húmú yi, hàrí mu húmú ho \*kùrùwá wán.

<sup>9</sup> Lé bún ñon le Dónbeení wãa yòoníanáa wo ó o wi mu bïo búenbúen ñúhú wán, á wó ó o yú le yèni na po há yènnáa búenbúen.

\* **1:19** Yeesu Krista Hácírí: O Yeesu Krista Hácírí na bïo bïa hen lè le Dónbeení Hácírí lée dà-kéní.

10 A bĩa wi ho wáayi làa bĩa wi ho tá wán làa bĩa wi ho ñi-hónbó-lóhó yi búenbúen ñi fàrá mí nònkónú ná wán o yahó.

11 A 6a búenbúen á à bío wéréwéré le o Yeesu \*Krista lé o Núhúso, á à dérása ho cùkú o Maá Dónbeenĩ yi.

*Ba kèrètłewa ka lòn khoomu ho ðtmjnd yi*

12 Minén na á ï wa làa sòobéε, bío mi wee bè le Dónbeenĩ bíonĩ yi, á mi wé wé bío á bĩa le kánia ko 6a wé. Mi wé kònbi le Dónbeenĩ làa sòobéε à wéráa mu. Bío mi lá wee wé mu ká ï wi làa mia, á mi pá wíoka wé wé mu hàrí bío á ï mía làa mia. 13 Lé le Dónbeenĩ wee na ho pánká mia à mi sĩa vá hã wárá na sí le yi à dàń wéráa hã.

14 Bío lée bío na mi wee wé, à mi yí khí mi kíó yi ká mi ì zá làa mín à wéráa mu, 15 bèra a na à wékhe bío yí mĩ yí léε mia, à mi wé 6a nùpua na wee ce le Dónbeenĩ yahó, le Dónbeenĩ zàwa na á fianĩ mía yi ho lònbiò nùpua na lé 6a ñi-sũmáa tĩahũ. Mi ka lòn khoomu 6a tĩahũ lòn flntéena na dó bío síi, 16 minén na wee bue le bín-tente, ðio wee na le mukānĩ binbirĩ. Ká mi wee wé làa bún, á ï dà à zámaka mi bío yi o \*Krista bínĩ buen-nònzoñ, lé bío le lònbee na á ï lá mi bío yi yínón kāmáa. 17 Bío mi dó mi sĩa le Dónbeenĩ yi á mi nòn miten le yi bún ka lòn muinĩ na 6a yan bío síi. A hàrí ká 6a ko 6a búe mi, à ï wé lòn hãmu na bò mu wán, á ï wee zámaka mu bío yi á à zámaka lè mi búenbúen.

18 Làa bún bío síi, á minén mún wé zámaka, à mún zámaka làa mi.

*O Timotee là a Epaforodiite tonkaa bío*

19 I wee leéka le hen làa cínú ká a Núhúso Yeesu tà, á ï tonka a Timotee mi cón bèra a na à ï ní mi sã à síi hĩ mi bío yi. 20 Lé bío ká mu yínón wón á nùpua na wee leéka mi bío làa bío á ïnén wee leékaráa mu á mía. 21 Bĩa ká búenbúen yara sã mí kùrú bío ká a Yeesu \*Krista bío níi ló. 22 Minén mi bæere zũ bío ó o wó. O páanía sá le bín-tente tonló làa mi làa bío ó o za wé sáráa lè mín maá. 23 Awa! Ká ï zũna bío á ï bío ò wéráa, ó orén lé yĩa á ï wee leéka à ï dèení tonka mi cón. 24 I láa mu yi le hen làa cínú ká a Núhúso ò na ho wõhũ mĩ á ïnén ï bæere á à buen mi cón. 25 Eε ká wán za Epaforodiite na mi lá tonkaa ï cón ò o buee na mi níi bío na mi le mi ì séení làa mi mĩ, á ï le mu ko à ï día wo ò o bínĩ buen mi cón. O sá le bín-tente tonló á lá le lònbee làa mi làa sòobéε. 26 O 6èntĩn wĩ ò o mi mi wán, á mún yilera lúnkaa lé bío ó o zũ le mi ñá mí vánvámú bío. 27 Mu bon, o lò lá yí here làa sòobéε, lée cínú ká a yáá lá à hí. Ká le Dónbeenĩ màhã zũna a màkárí, mu yáá yínón orén mí dòn, ïnén á le mún zũna màkárí bèra a na à le yi-véε na wi ï wán à yí dé wán. 28 Lé bún nòn á ï wi à ï día wo ò o buen mi cón fùafù, bèra a na ká mi mòn wo, à mi sĩa wa, à ïnén yi-véε 6èn yòo tĩ yi. 29 Awa! A mi sí a yahó lè hã zámaka-beenĩ mi páaníló là a Krista bío yi. Ba nùpua na ka là a bío á mi wé kònbi, 30 lé bío á cínú ká ká a lá à hí o Krista tonló bío yi. Bío mi yí dà máa wé máa na mĩ lé bío mi khèra làa mi, lé bún ó orén zàanía mí mukānĩ á wó séeníanáa mi.

### 3

*O Krista bío ñuhũ wi po bío ká*

1 Wán zàwa lè wán hĩnni, á bío ká wán á ï wee bío bío ká làa mia: Mi wé zámaka bío mi páanía là a Núhúso bío yi. Mu bío na á ï túara nòn mia na á ï bínia wee tĩi yi yínón bío na wee sèé mi, ká mu lée bío na á à séení mia, à bío búii yí dàń mia yí vĩnĩ. 2 Mi pa miten bío 6a ton-sá-kora yi, 6a ka lòn booní, 6a sòobáa wee hení ho kúioró bío dàkhĩna. 3 Mu bon, warén lé bĩa kúiora binbirĩ. Wa wee 6uàanĩ le Dónbeenĩ lè le Hácírí pánká, á wee zámaka wa páaníló là a Yeesu \*Krista bío yi, á yí dó wa sĩa waten yi. 4 Ká a búii lá wee



leéka le mí dà à dé mí s̄i míten yi, se ínén dà à dé í s̄i bún yi á à porí wón b̄anso. Mu bon, í t̄iá lá à wé s̄i à í dé í s̄i íten yi, <sup>5</sup> lé b̄io á ínén ba \*kuío í teró wizooní b̄io h̄et̄in zoñ. Wàn s̄i lé o \*Isirayεele n̄ipomu, í ton o Bēnzamεε z̄i-n̄úh̄ú yi. Wàn n̄uwā lé ba \*z̄úífùwa binbirí, á í lé o z̄úífù binbirí. Í lé o \*Fariz̄le á henía o \*M̄oyiize làndá bèró b̄io, <sup>6</sup> á í can í kuío làa s̄obεε le Dónbeení tonló yi fúaa í lá wee beé ba k̄èr̄et̄iεwa kuure lò. A ho \*làndá mu bèró d̄ání yi, á n̄upue lá yí dà máa b̄io le í wó khon mu búí yi h̄úú. <sup>7</sup> εε ká a Krista b̄io yi, á bún b̄iowa so na lá ka lòn c̄nú b̄io í c̄n̄ á í w̄aa wee wé lòn bè-k̄amáa. <sup>8</sup> Mu bon, mu b̄io búenb̄uen ka lòn b̄io na n̄úh̄ú mía í c̄n̄, lé b̄io á í N̄úh̄úso Yeesu Krista z̄únló bún lé b̄io n̄úh̄ú wi po b̄io ká búenb̄uen. Lé orén Krista mu b̄io yi á í p̄ánáa mu búenb̄uen, á wee wé mu lòn z̄an-b̄io, bèra a na à í b̄io wíoka s̄i a yi binbirí <sup>9</sup> à p̄ání làa wo. Mu yín̄n̄ b̄io á ínén bò ho làndá yi á n̄on á í t̄ér̄ennanáa, ká lé b̄io á í d̄ó í s̄i o Krista yi á le Dónbeení wór̄aa mi là a n̄i-t̄ér̄ennii. <sup>10</sup> B̄io á í wee cà lé o Krista z̄únló, à mún z̄úí ho p̄anká na le Dónbeení n̄on wo yi o v̄èeró m̄ón. Í wi à í p̄ání a lònbee yi làa wo à tà mu h̄úmú yi là a b̄io s̄i. <sup>11</sup> Ká mu wó kà, á ínén mún n̄ láa mu yi le le Dónbeení kh̄ii v̄èní mi.

### *Wa ko wa bánbá vaa yi b̄io wa wee cà*

<sup>12</sup> Wàn z̄awa lè wàn h̄inni, í yí dà máa b̄io le b̄io á í wee cà á í w̄aa yú vó, tàá b̄io á í ko à í k̄ér̄n̄áa á n̄ii w̄aa tun. εε ká í màh̄á wee hení í lò bèra a na à í yí mu, lé b̄io ó o Yeesu \*Krista léra mi á í b̄io s̄a a yi búenb̄uen. <sup>13</sup> Wàn z̄awa lè wàn h̄inni, ínén yí máa leéka le í yú mu vó. B̄io b̄io here mi lé b̄io kà: B̄io á í wó kh̄iina á í w̄aa yí máa loí, b̄io wi í yahó lé bún á í wee bánbá b̄io yi. <sup>14</sup> A b̄io á í wee cà lé bún á í w̄aa wee l̄wí b̄io yi, bèra a na à í vaa yí í veró c̄nú ho w̄ayi le Dónbeení c̄n̄ í p̄áníló là a Yeesu Krista b̄io yi. <sup>15</sup> Lé h̄n̄ yilera so ko à h̄á wé k̄ér̄ warén k̄èr̄et̄iεwa na d̄n̄ vó le Dónbeení b̄io d̄ání yi yi. εε ká mi wee leéka bè-vio búí mu b̄io yi, à le Dónbeení z̄éni mu yara w̄ér̄w̄ér̄e làa mia. <sup>16</sup> B̄io wi b̄in, á hen na wa van vaá bó yi á mi w̄aa le wa wíoka bánbá làa bún b̄io.

<sup>17</sup> Wàn z̄awa lè wàn h̄inni, mi wé wé b̄io á í wee wé. B̄ia wee bè b̄io mi m̄on à wa wee wé yi lé bán á mi fá mi ȳo yi. <sup>18</sup> Mu bon, ba n̄upua c̄ér̄ε wár̄a wee z̄éni le ba lé o Krista na h̄urun ho \*k̄ur̄úwá wán z̄úkúsa. Í lá wee wé b̄io mu na mia f̄éεε, á í pá b̄in̄ia wee b̄io mu làa mia ká í wá. <sup>19</sup> Bán n̄upua so p̄iorà lé ba doffina, á h̄á n̄yi-wár̄a na ba wee wé lé h̄n̄ á ba wee kh̄oní miten b̄io yi. B̄io ba wee leéka lé ho d̄im̄ná b̄io mí d̄on. Mu vaa véni ká ba à yáa búenb̄uen. <sup>20</sup> εε ká warén k̄ur̄ú lahó h̄on yòó wi ho w̄ayi. A wa k̄an̄ilo Yeesu Krista na à lé b̄in á à buen lé wón wa wee l̄oní. <sup>21</sup> Hen ká a kh̄ii buara á wa s̄ánia na c̄kú mía ó o buéé wé á h̄á à k̄ér̄ là a s̄ánia na c̄kú wi b̄io s̄i. O o wé mu le ho p̄anká na wi o c̄n̄, h̄ia ó o ò yír̄aa le s̄é mu b̄io búenb̄uen warí.

## 4

<sup>1</sup> Awa, wàn z̄awa lè wàn h̄inni na í wa làa s̄obεε, í s̄i b̄ènt̄in vá à í b̄iní mi mia. Mi b̄io wee w̄é í s̄i, á lé minén b̄io yi à í yí ho c̄kú, á mi w̄aa wíoka f̄ará d̄in mi p̄áníló là a N̄úh̄úso yi.

### *Le z̄éni b̄io*

<sup>2</sup> O Evodii là a S̄entiisi á í wee hení b̄io kà á à na yi le ba n̄i-c̄ua wé le dà-kéní ba p̄áníló là a N̄úh̄úso b̄io yi. <sup>3</sup> εε ká únén na p̄ánia wee s̄a ho tonló làa mi le mí yahó á í wee b̄io b̄io kà á à na yi: Ba h̄áawa mu mí n̄uwā n̄un á ù séni. Ba p̄ánia lá le lònbee làa mi le Dónbeení b̄in-tente bueró b̄io yi. O Kileman lè wàn z̄awa na ká mún p̄ánia lá le lònbee làa mi le Dónbeení b̄in-tente bueró b̄io yi. Bán yènnáa túara b̄ia yú le muk̄an̄i binbirí yènnáa v̄uah̄ú yi.

<sup>4</sup> Mi wé zámaka féεε mi páaníló là a Núhúso bio yi. I wíokaa wee bio mu, mi wé zámaka. <sup>5</sup> Mi wé ba nùpua na wayika à ba nùpua búenbúen zúr bio. Mi wé leéka le hen làa cínú ká a Núhúso á à buen. <sup>6</sup> Mi yí le mi hácírí yáa bio woon yi. Εε ká mi màkóo wé wi bio léε bio yi, à mi zéení mu lè le Dónbeení. Mi mún wé dé le bárákà féεε. <sup>7</sup> Ká mi wee wé kà, á le Dónbeení á à na mí héérà mia, hón héérà so dà bio wa wee leéka búenbúen wán, ho ò wé á mi yiwa máa wé è dè, á yilera máa wé è lúnka mi páaníló là a Yeesu \*Krista bio yi.

<sup>8</sup> Wàn zàwa lè wàn hínni, á bio kà wán á ì ì bio bio kà làa mia: Bio ko mu wé here mia lé ho tuiá poni bio, làa bio búenbúen na ko lè le kònbii, làa bio téréna, làa bio wee ce, làa bio ó o nùpue ko ò warí, làa bio ko lè ho cùkú. Bio búenbúen na se làa sòobéε, làa bio ko lè le búaaníi lé bún bio ko mu wé here mia. <sup>9</sup> Bio á ì kàrána làa mia á mi tà yi, bio mi ná ì cón làa bio mi mən à ì wee wé lé bún á mi wé bè yi. Ká mi wee wé kà, á le Dónbeení na wee na ho héérà, á à kéí làa mia.

#### *Ho Filiipu lóhó kèrètíewa bárákà déró bio*

<sup>10</sup> I wee zámaka làa sòobéε ì páaníló là a Núhúso yi, lé bio mi màhá wáa dàna zéení làa mi le mi pan ì bio. Mu bon, mi pan ì bio yí khú ká lé bio mi lá dín yí yú mu wéró ní. <sup>11</sup> Mu yínóó bio búí fòora mi á nən á ì wee bíoráa kà. Hen ká ì bio ka làa bio na, à ì síi wa mu bio yi lé bio á ì mána mu búenbúen. <sup>12</sup> I khon loo, á ì zú bio á ì ì bua lè íten. I bio wi loo á ì zú bio á ì ì bua lè íten. I yú bio á ì dí loo, tàá ì yí yú bio á ì dí loo, à ì yí puuní loo, tàá à bio wi ì cón fòo mi loo, mu búenbúen yi á ì zú bio á ì ì bua lè íten sese. <sup>13</sup> Bún bíowa so wéró pánkà ó o \*Krista wee na mi. <sup>14</sup> Εε ká bio mi séení mi le lònbee na yú mi bio yi òntín léε bio na se.

<sup>15</sup> Minén Filiipusa, mi zú le pàahú na á ì búá le Dónbeení bín-tente bueró jùhú mi cón, á ló ho Maseduana kòhú yi, á lé minén mi dòn lé ba kèrètíewa kuure na séení mi. <sup>16</sup> Pàahú na á ì wi ho Tesaloniiki yi lé bún mi búá mu jùhú yi, á séení mi làa bio á ì màkóo wi yi á dòn há cúa-jun. <sup>17</sup> Bún yí máa zéení le ì wee cà à mi wé séení mi làa bún síi féεε, εε ká ì màhá wi à le Dónbeení na bio mi wee wé bàn cúnú mia. <sup>18</sup> Mi hámu na mi tonkaa là a Epaforodiite buéé dòn mi lè mí jì-káa, mu yáá puunía bio á ì màkóo wi yi búenbúen. Bio mi nən mi ka lòn muiní yá na cína á sámu sí le Dónbeení yi. <sup>19</sup> Wàn Dónbeení na náfòró jii míá á à na bio mi màkóo wi yi búenbúen mia mi páaníló là a Yeesu \*Krista bio yi. <sup>20</sup> Le ho cùkú à bio sí wàn Maá Dónbeení yi féεε há lúlúio na jii míá yi. \*Amiina!

#### *Le tèní*

<sup>21</sup> Bía bio sá le Dónbeení yi ba páaníló là a Yeesu \*Krista bio yi á mi tèní yi lè mí ní-kéní kéní. Wàn zàwa lè wàn hínni na làa mi páanía wi mún wee tèní mia. <sup>22</sup> Bía hen na bio sá le Dónbeení yi búenbúen wee tèní mia, sònkú bía wee sá ho \*Oroomu béε cón.

<sup>23</sup> Le o Núhúso Yeesu Krista wé mu sáamu làa mia.

## **Ho vūahū na ó o Poole túara n̄n ho Koloosi kèrètíewa kuure yi**

### *Vūahū túaró nūhū*

Ho vūahū na kà lé o Poole túara ho n̄n ho Koloosi lóhó kèrètíewa kuure yi. Yia nín-yání buera le Dónbeení bióní bín lé yia 6a le Epafaraasi, o là a Poole páanía wee sá ho tonló dà-kéní. O wee lé ho Koloosi lóhó mí bæere yi (1.7; 4.12).

Pāahū na ó o Poole wi ho kàsó yi ho Oroomu yi (4.3), ó o Epafaraasi 6ueé 6úεkíó wo á bía n̄n wo yi le 6a n̄pua 6úí h̄n̄n wee v̄íní ho Koloosi kèrètíewa le ho kàránló 6úí síí.

Lé b̄n̄n n̄n ó o Poole túararāa ho vūahū na kà n̄n 6a yi, à zéení le Dónbeení t̄úíá poni làa ba, bèra a na à 6a pí 6a n̄pua mu kàránló. O mún bía n̄n 6a yi le le Dónbeení d̄n̄ o Yeesu \*Krista wán lérarāa ho d̄m̄íjā, á lé orén le wee d̄n̄ wán k̄n̄nāa 6a n̄pua (1-2).

O zéeníá b̄io 6a wé è 6ua le mítén 6a páaníló là a \*Krista yi (3-4).

Lé o Tisiiki là a Onεziimu ó o Poole tonkaa le ho vūahū mu á 6a vaá n̄n ho Koloosi kèrètíewa kuure yi.

### *Le t̄èní*

<sup>1</sup> Mu lé ínén Poole, yia le Dónbeení le mí síí b̄io á wó á í lé o Yeesu \*Krista tonkaro, lé mi wee túa ho vūahū na kà. Inén le wán za Timotee <sup>2</sup> á wee t̄èní minén wán zàwa le wán h̄nni na b̄io s̄a le Dónbeení yi ho Koloosi lóhó yi á páanía là a Krista, á siadéro wo yi fàrá t̄ina. Le wán Maá Dónbeení à wé mu s̄amu làa mia, à na ho h̄érà mia.

### *O Poole Dónbeení b̄aráká déró bio*

<sup>3</sup> Hen ká wa sansan wee fio wa Nūhūso Yeesu \*Krista 6àn Maá Dónbeení yi mi b̄io yi, à wa dé le b̄aráká. <sup>4</sup> Wa wee dé le b̄aráká lé b̄io wa j̄á b̄io mí sía dórāa o Yeesu Krista yi b̄io, làa b̄io mí warāa b̄ia 6úén6úén na b̄io s̄a le Dónbeení yi. <sup>5</sup> Mi dó mi sía á wa mín, lé b̄io mi dó mi sía á wee lòní le Dónbeení bè-tente na le dó mí j̄ii le mí ì ká làa mia ho wáayi. Mu bè-tente mu á mi j̄á b̄io p̄ahū na 6a buera le b̄in-tente n̄n mia yi, dén na lé ho t̄úíá poni. <sup>6</sup> Ho d̄m̄íjā 6úén6úén yi, á b̄ia wee tà le b̄in-tente mu b̄io, à wé b̄io sí le Dónbeení yi á wee dé wán ká 6a wà. Lé kà síí á mu mún wee wérāa minén c̄n̄ à lá ho p̄ahū na mi j̄á le b̄in-tente mu yi, á zūna le Dónbeení s̄amu b̄io binbirí à 6uee 6úe ho zuia j̄ii wán. <sup>7</sup> Mu lé o Epafaraasi, yia wa wa làa sòobεε na làa w̄en páanía wee sá a Krista tonló, lé wón buera le b̄in-tente mu n̄n mia. O wee sòobá mítén à sárāa o Krista tonló wa lahó yi mi c̄n̄. <sup>8</sup> Lé orén 6ueé bía le waminí na á le Dónbeení Hácírí wó á mi wa làa mín b̄io làa w̄en.

<sup>9</sup> Lé b̄n̄n n̄n á p̄ahū na wa j̄á mi b̄io yi j̄ii wán, á wa wee fio le Dónbeení yi f̄εε mi b̄io yi. Wa wee fio le le Dónbeení na mu bè-z̄úr̄miní le mu b̄io z̄úr̄ló 6úén6úén na wee lé lerén mí bæere Hácírí c̄n̄ mia. Lé b̄n̄n ñ na ká mi ì z̄úr̄ b̄io le síí vá yi á mu j̄ii ì sí. <sup>10</sup> B̄n̄n ká mi ì dàñ ñ 6ua mitén làa b̄io mu korāa là a Nūhūso, á mi wé è wé b̄io sí a yi 6úén6úén f̄εε le h̄a wárā na se le mí sííwà 6úén6úén, á à wíoka à z̄úr̄ le Dónbeení. <sup>11</sup> B̄io le Dónbeení p̄anká j̄ii mia, á wa wee fio le yi le le wé à mi p̄anká keñ bèra a na à mi wé dàñ h̄í mi sía, à j̄i mi yiwa le le sí-wεε. <sup>12</sup> Mi wé dé wán Maá Dónbeení b̄aráká. Le wó á mi ko à mi níi keñ h̄a k̄ia na le bàrá ká làa b̄ia b̄io s̄a le yi mu khoomu yi le c̄n̄. <sup>13</sup> Le

kánia wen le tibirí pánká ní yi, á wa wáa wi le Za na le wa làa sòobéε béenì díníí <sup>14</sup> Lé o Za mu pánká yi á le kánia wen, á séra wa bè-kora díá.

*O Krista khòoniló leni*

<sup>15</sup> O Za mu yi á wa wee mi le Dónbeenì na yí dà máa mi.

O kí mu bío búenbúen, á wi mu bè-lénna búenbúen ñúhú wán.

<sup>16</sup> Lé bío ó orén lé yíá le Dónbeenì ñin wán léraráa mu bío búenbúen,  
bío ho wáayi, làa bío ho tá yi,  
bío wee mi, làa bío yí máa mi,  
há pánkáwá le mí síiwà búenbúen.

Le Dónbeenì ñin orén wán á léraráa mu bío búenbúen,  
mu bío búenbúen le léra orén bío yi.

<sup>17</sup> Orén wi ká bío búí ñin yí léra.

Lé orén pánká yi á mu bío búenbúen wi mí lara yi sese.

<sup>18</sup> Ba kèrètíεwa búenbúen kuure na ka lòn sánia ñàn ñúhú lé orén.

Lé orén le kuure mu búá wán.

Lé orén lé ña ní-hía ñin-yání so na vèra á máa ñiní máa hí  
bèra a na ò o dí mu bío búenbúen yahó.

<sup>19</sup> Lé bío mu wó sína le Dónbeenì yi à bío lerén karáa búenbúen à le Za mún  
keñ làa bún.

<sup>20</sup> A mu mún wó sína le yi à le ñin orén wán à bío ho wáayi làa bío ho tá yi  
búenbúen làa de ñiní wé sí.

Lé o Za na húrun ho \*kùrùwá wán á cāni kúará pánká yi á le dórāa ho héεrà  
lerén le mu bío búenbúen pāahú.

<sup>21</sup> A minén na lá lé ña ní-hāní le Dónbeenì cón, á lá lé le zúkúsa mi yile-kora  
le mí bè-kora wéró bío yi, <sup>22</sup> á le wáa wó á mi ñiní sí làa de bío le wó á le Za  
wó a núpue á húrun pánká yi. Le wó ká síi bèra a na à mi ñin ñin le yahó  
ká mi wee ce á ñiní mía yi á bè-kohó yèni yí máa ve léé yi. <sup>23</sup> Ká mi màhá ko  
mi wíoka dé mí sía o Za mu yi, à fárá ñin. Bío mi dó mí sía wee lòní bío le  
Dónbeenì dó mí ñin le mí ì wé le ñin-tente yi á mi yí khènnáa. Le ñin-tente mu  
lé ñin mí ña khíina, ñin buera ñin ho ñiní ña núpua búenbúen yi. A lé lerén  
ñin-tente mu bueró tonló á ñin Poole mún wee sá.

*O Poole lònbee na ó o wee lá bío*

<sup>24</sup> Há làa na ká wán á le lònbee na á ñi wee lá mi bío yi á ñi wee zámaka bío yi.  
Lé ká síi á ñi sánia lò ò beráa á à tírāa le lònbee na wa ko wa káa yi ñiní\* o \*Krista  
tonló sáró yi ña kèrètíεwa búenbúen kuure na lé o sánia bío yi. <sup>25</sup> ñin wáa lé  
ñi kèrètíεwa búenbúen kuure mu ton-sá lé bío le Dónbeenì kàráfāa ho tonló  
mii, á le ñi zéeni mí ñiní bío yahó búenbúen mí sèeniló bío yi. <sup>26</sup> Le ñiní mu lé  
mu bío na le Dónbeenì lá sà ho ñiní ña núpua búenbúen yi hàñi. Éε ká há làa  
na ká wán á le wáa zéenia le ñiní mu bío làa ñi bío sá le yi. <sup>27</sup> Le Dónbeenì le  
mí ñi zéeni làa ba le le bío na lá sà yi na semu ñin síi mía á ña núpua búenbúen  
ñiní ñin keñ yi. Bún bío so lé o Krista páaniló làa mia. Lé bún ñin á mi dó mí  
sía wee lòní ho cùkú na le Dónbeenì dó mí ñin le mí ñiní ñi keñ yi. <sup>28</sup> Lé wón  
Krista so á wa wee zéeni bío, á wee ñi le Dónbeenì ñipomu ñi-kéni kéni zení  
wán, á wee káran ña le mí ñi-kéni kéni mu bè-zúminí pánká yi. Wa wee wé  
bún bèra a na à ña ñi-kéni kéni ñin dá ñi vé ña páaniló là a Krista pánká yi. <sup>29</sup> Lé  
bún te bío á ñi wee sárāa ho tonló mu le ñi sòobéε là a Krista pánká beenì na wee  
mi bío á ñi wee wé yi.

\* **1:24** Mi loñ Matiye vūahú 24.3-14; Maaki vūahú 13.19-23

## 2

<sup>1</sup>I wi à mi zūn le ì wee sá lè ì sòobéε minén lè ho Lawodisee lóhó kèrètíεwa, làa bía ká búenbúen na yère mún òn yí dá ì wán bío yi. <sup>2</sup>I wee sá lè ì sòobéε bèra a na à mi búenbúen sía wé hereka à mi wé le dà-kéní bío mi wa làa mín bío yi. Bún bío yi á mi ì yí mu bè-tentewà lè mí síwà búenbúen na ko làa mia ká mi bènṭin zūna le le Dónbeení bín-tente na mi ná lé ho tūiá poni. Lé bún ñ na ká mi ì zūn le Dónbeení bío na lá sà yi, bún na lé o \*Krista. <sup>3</sup>Lé orén mí dòn á mu bío zūnló lè mu bè-zūnminí búenbúen na lé ho nàfòró binbirí wee lé cón. <sup>4</sup>I bía bún nòn mia bèra a na à mi yí día mítén le o búí khà lè mí bín-sía vīnī. <sup>5</sup>I mía mi tīahú bún bon, ká ì hácirí dén màhá wi làa mia. Bío mi buannáa mín sese, làa bío mí siadéro o Krista yi fàrá tīna á ì síi wan bío yi.

### *Wa páníló là a Krista bío*

<sup>6</sup>Awa, á bío mi tà ò o Yeesu \*Krista wé mi Núhúso, á mi wáa 6ua mitén làa bío sí a yi mi páníló làa wo bío yi. <sup>7</sup>Mi fàrá mi siadéro wo yi lòn vīndèε na naní zon ho tá yi bío síi. Mi le mi siadéro mu wo yi à wíoka wé dé wán. Mi wíoka fàrá òn mi siadéro wo yi. Mi wé mu búenbúen héha lè ho kàránló na mi yú, à wíoka wé dé le Dónbeení bārakà fèεε.

<sup>8</sup>Mi pa mitén bío. Mi yí día le 6a nùpua vī mia lè mí kàránló na yí bon á nùhú mía. Hón kàránló so fàrá 6a nùpua làndáwá lè ho òmíná pánkáwá na yí máa mi wán, ká ho yí fàrá Krista wán. <sup>9</sup>Mu bon, bío ó o Krista wó a nùpue mí cúee á bío le Dónbeení karáa búenbúen ó o mún karáa. <sup>10</sup>A le Dónbeení bío òn yí á mi bío búenbúen níi sú mi páníló là a Krista yi, wón na wi há pánkáwá na yí máa mi búenbúen nùhú wán. <sup>11</sup>Bío mi pánía làa wo, á mi lé 6a nùpua na 6a kúiora. Ká hón kúioró so màhá yí wó mi sánia yi. Ho \*kúioró na ó o \*Krista wó lé mu bè-kohó pánká na ó o léra mia. <sup>12</sup>Páahú na mi bátízera yi, á mi ka lòn nùpua na pánía nùna là a Krista á mún pánía vèera làa wo lé bío mi dó mí sía le Dónbeení pánká na vènia wo léra 6a ñ-hía tīahú yi. <sup>13</sup>A minén na lá húrun le Dónbeení cón mu bè-kora na mi lá wee wé làa bío mi yí kúiora bío yi, á le wáa vènia mia mi páníló là a Krista bío yi. Le séra wa bè-kora búenbúen día. <sup>14</sup>Wa wékheró bío na ná wa núná yi á le 6ó nùhú lòn kení vūahú bío síi. Le 6úaa mu ho \*kùrùwá wán á 6óràa mu nùhú. <sup>15</sup>Le fáara há pánkáwá na yí máa mi búenbúen fūna á dó há nìyio há yi 6a nùpua búenbúen yahó o Krista húmú ho kùrùwá wán pánká yi.

<sup>16</sup>O o búí wáa yí ko ò o cítí mia bío mi yí bò 6a \*làndá yi mu bè-dínii lè mu bè-nunii òn yí, tàá bío mi yí máa dí há són-beera, tàá ho pīihú miló nín-yání wizonle sánú, tàá 6a \*zúifùwa vūnkáló wizonle sánú. <sup>17</sup>Bún búenbúen fù lé bío lá wà 6ueé wé 6àn khākhānāamu. Ká mu binbiriso wee lé o Krista yi. <sup>18</sup>Mi yí día le o búí bío le mi yí ko lè ho cūnú le Dónbeení cón. I wee bío bía wee wé lè 6a wee liiní mítén à 6uānī ho wáayi tonkarowà bío. Ba wee bío le mi bío nùhú wi po bía ká 6a bè-minii bío yi. Lé 6arén te mí kùrú yilera. Ba wee yòoní mítén mu bío yi kāmáa. <sup>19</sup>Ba yí cèéra a Krista na ka lòn sánia 6àn nùhú yi. Lé orén wee wé à há sánia bīowa na cèékaa mín yi à wé òn làa bío le Dónbeení le mu wéráa.

### *Wa húmú lè wa vèeró là a Krista bío*

<sup>20</sup>Mi pánía húrun là a Krista, á kánia ho òmíná pánkáwá na yí máa mi níi yi. A léé webio nòn á mi pá wee día mitén à 6a kíkáká yi lè mí \*làndáwá, ka lé mi bío pá sá ho òmíná yi? <sup>21</sup>Ba le mi yí lá bío ká, à yí dí bío ká, à bío ká mi yí òn. <sup>22</sup>Hón làndáwá so bío ciran mu bío na ká a nùpue níana mu lè mí màkóo, à mu vé. Lé 6a nùpua bò há á wee kàrán làa mín. <sup>23</sup>Mu bon, mu ka lòn bè-zūnminí bío na se á wee zééní le 6a nùpua wé dé mí sòobéε le Dónbeení bío

yi, à wé liiní mítén, à wé beé mí sǎníà lò. Εε ká mu ɲúhũ màhá mía. Mu wee kǎna bǐo ɓa nùpua sǎa wee vá yi mí dòn yi.

### 3

<sup>1</sup> A bǐo mi ka lè mi vèera là a \*Krista, á mi wǎa wé cànka bǐo bǐo sǎ ho wáayi, hen na ó o Krista yóó kará yi le Dónbeenĩ nín-tǎní. <sup>2</sup> Mi wé leéka bǐo bǐo sǎ ho wáayi bǐo, ká mi wé yí leéka bǐo bǐo sǎ ho ðímǎná yi bǐo. <sup>3</sup> Mu bon, mi ka lè mi húrun, á mi wǎa yú le mukǎn-finle là a Krista, wón na páanía lè le Dónbeenĩ. Bǐa bǐo sǎ ho ðímǎná yi á le mukǎn-finle mu bǐo sǎ yi. <sup>4</sup> O Krista lé yǎa lé mi mukǎní. Ká a Krista khíi wà ɓueé zéení mítén lè ho ðímǎnása, á mún ñ zéení làa ba le mi bǐo sǎ mí yi, á mi ì páaní a cùkú yi làa wo.

#### *Le mukǎn-finle lè le mukǎn-kǎnle bǐo*

<sup>5</sup> Awa, á bǐo wi mia na bǐo sǎ ho ðímǎná yi á mi ɓúe ɲúhũ. Bǔn na lé ho há-fénló lè ho bá-fénló lè mí síwà, lè há ñyi-wára, lè mu bǐo na yí se na mi sǎa wee vá yi, lè há yǐo na yí máa sí lè mu bǐo. Bǔn na ka lòn wǎnna na mi dó mi sǎa yi. <sup>6</sup> Hón wékhewa so lé háa wee wé à le Dónbeenĩ síi cǎnáa [bǐa yí máa bè le bioní yi.] <sup>7</sup> Lé bǔn ɓàn síi á minén mún lá wee wé pǎahũ na há wékhewa pànká wi mi wán. <sup>8</sup> Εε ká há laa na kà wán á mi khí mu ɓúenɓúen yi. Mi wé yí le mi sǎa cǐ, mi día le mukǎn-ɲíllè, lè há làntàa, lè há kàakó-bioní. <sup>9</sup> Mi wé yí fǔaa sabioní na mín yi. Mi wé yí wé bǔn bǐowa so, lé bǐo mi wǎa día bǐo mi fù wee ɓua lè mítén. <sup>10</sup> Mi wǎa yèrèmaa wó ɓa ñi-fla. Lé le Dónbeenĩ wó mia lè ɓa ñi-fla á wee yèrèma mia fèèè, à mi ɓonmín làa de, à mi zúrì le binbirì. <sup>11</sup> Lé bǔn nòn á ɓa \*zúifùwa làa bǐa yínón ɓa zúifùwa, làa bǐa kúiora làa bǐa yí kúiora, lè ɓa ñi-hǎní, làa bǐa yǐo yí héra, lè ɓa wobáaní làa bǐa wi mítén, bán ɓúenɓúen á hueekaró mía yi. O \*Krista mí dòn lé yǎa bǐo ɲúhũ wi. Bǐa dó mí sǎa wo yi ɓúenɓúen ó o páaníaána.

<sup>12</sup> Awa, minén na le Dónbeenĩ wa á hueekaa á mi bǐo sǎ le yi, mi wǎa wé ɓa nùpua na zǔ le màkárí. Mi wé wé mu tentemu. Mi wé liiní mítén à wé wayika. Mi wé ɲi mi yiwa. <sup>13</sup> Mi wé yí le mi sǎa cǐ mín yi. Ká a ɓúi wé wó khon lè mí ninza, à mi sén día na mín yi. Bǐo ó o Núhũso séraráa mi wékhéro día, lé bǔn ɓàn síi á minén mún wé sén día nanáa mín yi. <sup>14</sup> Mi wañ mín, bǔn lé bǐo bǐo here á po bǐo ká ɓúenɓúen. Lé bǔn á à wé mia lè le dà-kéní binbirì.

<sup>15</sup> Le o Krista héerà na ó o wee na mia à dí mi bǐowa ɓúenɓúen yahó. Lé hón héerà so á le Dónbeenĩ hueekaa mia à mi keñ yi, à mi wé lòn sǎníà dà-kéní. Mi wé dé le bǎrákà. <sup>16</sup> Le o Krista bioní keñ mi yiwa à ɲii sí, à mi wé kàrán mín, à wé hení mín sǎa lè mu bè-zúrìminí na ɲii sú. Mi wé sío há lení lè mí síwà lè mi sǎa ɓúenɓúen à déràa le Dónbeenĩ bǎrákà. <sup>17</sup> Bǐo mi wee bǐo làa bǐo mi wee wé ɓúenɓúen á mi wé wé là a Núhũso Yeesu yèni. Mi wé dé o Maá Dónbeenĩ bǎrákà o Yeesu mu pànká yi.

#### *Bǐo wa ko wa ɓua làa mín*

<sup>18</sup> Háawa, mi wé liiní mítén na mi bǎrání yi, làa bǐo mi ko mi wé wé làa bǔ mi páaníló là a Núhũso bǐo yi. <sup>19</sup> Báawa, mi wañ mi hǎnání. Mi wé yí ɲiiní mi mukǎní ɓa wán.

<sup>20</sup> Zàwa, mi wé bè mi maáwà lè mí nuwà bioní yi mu bǐo ɓúenɓúen yi, lé bǐo á bǔn sí a Núhũso yi. <sup>21</sup> Maáwà, mi wé yí cǐi mi zàwa sǎa à tèé ɓa bàra.

<sup>22</sup> Wobáaní, mi wé bè mi ɲúnáa na wi ho ðímǎná yi bioní ɓúenɓúen yi. Mi wé yí wé mu ɓa yǐo yi mí dòn à càráa le yèni ɓa cón. Ká mi màhá wé sá na ɓa yi lè le yi na wee ce, bǐo mi wee kǎnbi o Núhũso bǐo yi. <sup>23</sup> Mi wé wee sá tonló léé tonló, à mi hén mi yiwa sǎráa ho, à keñ lè mu lé o Núhũso á mi wee sá na yi, ká mi yí máa sá na nùpua yi. <sup>24</sup> Lé bǐo mi zǔ le o Núhũso á à sǎání mia, dén

sàánii so lé hã kía na ó o bàrá ká làa bìa bïo sã a yi. Yia lé mi Núhũso lé o Yeesu Krista, lé wón á mi wee sá na yi. <sup>25</sup> Ká bìa 6èn wee wé bïo yí téréna, bán ó o Núhũso á à sàání yi á à héha làa bũn, o máa hueeka nùpua mín yi.

#### 4

<sup>1</sup> Wobáaní núnása, mi wé wé bïo téréna á héhaa lè mi wobáaní. Lé bïo mi zũ le minén mún Núhũso wi ho wáayi.

#### *Le zéeni lè le tɛɛni bïo*

<sup>2</sup> Mi yí khí ho fióró yi. Mi dé sòobéé ho yi à wé dé le Dónbeenĩ bārakà fééé. <sup>3</sup> Mi mún wé fio na warén yi bèra a na à le Dónbeenĩ hén mí bín-tente bueró nii na wen, bũn na lé o \*Krista bïo na lá sã yi. Lé bũn bïo yi á ï wiráa ho kàsó yi. <sup>4</sup> Mi fio na miĩ bèra a na à ï dàñ zéeni mu wéréwéré làa bïo á ï ko à ï zéeni làa bũ.

<sup>5</sup> Mi wé zũn miten buaró bìa yínón 6a kèrètíewa t̄ahũ. P̄ahũ lée p̄ahũ na mi dà à wé mu bè-tentewà yi à mi wé mu. <sup>6</sup> Mi wé 6a nùpua na zũ hã bióní à wé bïo hã bín-tentewà, à wé dàñ bïo lè 6a nùpua làa bïo mu koráa.

<sup>7</sup> O Tisiiki 6ueé zéeni bïo á ï bïo karáa 6úen6úen làa mia. Wón lé wàn za mu kèrètíemu dàñ yi á ï wa làa sòobéé. O wee sòobá míten à sáráa o Núhũso tonló làa mi. <sup>8</sup> Bïo n̄on á ï wee tonkaráa wo mi cón lée bèra a na à mi zũn bïo wa bïo karáa, o ò híí mi sía. <sup>9</sup> O Oneziimu na wee lé mi cón á à bè mín làa wo. Wón mún lé wàn za mu kèrètíemu dàñ yi á ï wa làa sòobéé. O síidéro o Krista yi fárá t̄ina. Lé 6arén mí nùwã n̄un á à bè mín 6ueé zéeni bïo wó wa cón 6úen6úen làa mia.

<sup>10</sup> O Arisitaaki, yia làa mi páanía wi ho kàsó yi á wee t̄eni mia. O Baanabaasi 6àn za na 6a le Maaki mún wee t̄eni mia. O 6uenló bïo fèra bìa n̄on mia. Ká a 6ueé d̄an mia, à mi 6ua a sese. <sup>11</sup> O Yeesu, yia 6a mún wee ve le Zusituusi wón mún wee t̄eni mia. Ba \*zúifùwa na lé 6a kèrètíewa t̄ahũ, á bán mí dòn lé bìa làa mi páanía wee sá, à zéeni le Dónbeenĩ bá-zamu bïo. Ba henía ï síi. <sup>12</sup> O Epafaraasi, yia wee lé mí cón, á mún wee t̄eni mia. Wón mún lé o Yeesu Krista ton-sá, á wee sòobá míten à fio fééé mi bïo yi bèra a na à mi síadéro le Dónbeenĩ yi wíoka fárá t̄in, à wé 6a kèrètíewa na d̄an wó, á yí máa titika le Dónbeenĩ síi bïo wéro yi. <sup>13</sup> Inén ï beere m̄on bïo ó o wee beéráa míten lò làa sòobéé minén lè ho Lawodisee lè ho Hiyerapoliisi lórá kèrètíewa bïo yi. <sup>14</sup> O Luki na lé o d̄òkòtúarán, yia á ï wa làa sòobéé, là a Demaasi mún wee t̄eni mia.

<sup>15</sup> Mi t̄eni wàn zàwa lè wàn hínni kèrètíewa na wi ho Lawodisee lóhó yi. Mi mún t̄eni a Ninfa lè 6a kèrètíewa na wee kúee mín wán o zii yi.

<sup>16</sup> Ká mi kàrána ï v̄ahũ mu wó, à mi na ho ho Lawodisee kèrètíewa kuure yi à bán mún kàrán. Ká bán mún tonía ho v̄ahũ na n̄on 6a yi á n̄on mia, à mi mún kàrán hón.

<sup>17</sup> Mi hení na a Aasiipu yi le ho tonló na o Núhũso kàràfáa wo yi ò o wé sá à ho nii sí.

<sup>18</sup> Lòn̄bïo lé inén Poole lè ï nín-bia á wee túa bïo kà à na mia. Mi yí le mi yiwa sã miĩ ho kàsó na á ï wi yi. Le le Dónbeenĩ à wé mí s̄amu làa mia.

## Ho nín-yání vūahú na ó o Poole túara nɔn ho Tesaloniiki kèrètíewa kuure yi

### *Vūahú túaró nūhú*

Ho vūahú mu lé o Poole túara ho á nɔn ho Tesaloniiki kèrètíewa kuure yi. Ho Tesaloniiki mu lé ho Maseduana kōhú ló-beení. Ba kèrètíewa kuure na ho lóhó mu yi lé orén Poole fàrá le. Éé ká a màhá yí dàńna yí kará bín yí míana. Lé bío á ho kàránló na ó o wee na á ba \*zúífùwa búí yí tà bío, á ba nɔn wo (Bè-wénia vūahú 17.1-17). Bío nɔn ó o túararàa ho vūahú mu lé ho tonló na ó o sá hūinia yi bín ó o wi ò o bíní sí jii.

Bío le kuure mu yí fàrá yí míana, ká bío le kèrètíewa wee wé ká mu se búenbúen ó o ná, ó o wee zámaka mu bío yi, á wee hení ba sía le ba bánbá à ba kèrètíemu wé va lè ho yahó. O bía ba nǐ-hía vèeró bío làa ba, làa bío ó o \*Krista à bíní ì buen á buéé fé bía dó mí sía wo yi. O mún bía le ba wé sá à yí dí parí.

Ba bè-zúńlowà tò mu wán le ho vūahú mu lé hía lé o Poole nín-yání vūahú na ó o túara. O túara ho há lúlúio búarà-jun làa píru (50), lè ho búarà-jun làa píru làa dà-kéní (51) pāhú o Yeesu teró món.

<sup>1</sup> Mu lé warén, o Poole, là a Silivēn là a Timotee á wee túa ho vūahú na kà á à na minén Tesaloniiki kèrètíewa kuure yi, minén na bío sá a Maá Dónbeení là a Núhúso Yeesu \*Krista yi. Le le Dónbeení wé mí sāamu làa mia à na ho héera mia.

### *Bio ho Tesaloniiki kèrètíewa buan lè miten*

<sup>2</sup> Wa wee dé le Dónbeení bārakà fééé mi búenbúen bío yi. Wa yí máa khí le Dónbeení fioró yi mi bío yi. <sup>3</sup> Wa wee leéka mi bío fúuu wàn Maá Dónbeení yahó. Lé bío á mi yí dú parí mi siadéro le Dónbeení yi. Le waminí na wi mia lé dén nɔn á mi wee wéráa mu bè-tentewà. A mi siadéro wa Núhúso Yeesu \*Krista yi á mún fàrá đín. <sup>4</sup> Wàn zàwa lè wàn hǐnni, wa zū mu le le Dónbeení wa mia á hueekaa à mi bío sí le yi. <sup>5</sup> Wa yí buera le bín-tente yí nɔn mia lè wa jíní mí dòn, wa mún wó mu lè le Dónbeení Hácírí pánká, á mún láa mu yi kénkén le le bín-tente mu bío lé ho tūiá. Bío wa buan lè waten mi tūahú à mi bío wé seráa á mi zū. <sup>6</sup> Bío warén wó á mi bò yi, á mún bò bío ó o Núhúso wó yi. Hàrí bío mi lò wee be làa sòobéé mí cúee, à mi pá tà bò le Dónbeení bióní yi lè le sí-wéé, đio le Dónbeení Hácírí wee na.

<sup>7</sup> Bío mi wó kà lé bǔn á bía tà a Krista bío ho Maseduana lè ho Akayii kána yi búenbúen lá ko ba wé loń yi à wé. <sup>8</sup> Lé lè minén cón ó o Núhúso bióní đín yi á sá pánáa ho Maseduana lè ho Akayii yi. Mu yínɔń bǔn mí dòn. Mi Dónbeení bío tàró á bènbera há lùà búenbúen, á mu bân bíoró yáá wáa nūhú mia wa cón. <sup>9</sup> Ba nùpua búenbúen wee bío bío mi buan làa wɛn bío, pāhú na wa van mi cón yi. Ba mún wee bío bío mi pá há wǔnna à mi tà le Dónbeení binbirí na wi fééé bío, á nɔn miten le yi <sup>10</sup> á pannáa le Za Yeesu na à lé ho wáayi ì buen, wón na le vèenía. Orén Yeesu mu lé yia á à kǎní wɛn le Dónbeení sí-cíílè cítíi pāhú.

## 2

*Ho tonló na ó o Poole sá ho Tesaloniiki lóhó yi bío*



<sup>1</sup> Wàn zàwa lè wàn hínni, minén miten mən wa ɓuenló mi cǎn cǎnú. <sup>2</sup> Mi zū mu le sǎni wa ɓuen mi cǎn, á ɓa beéra wa lò, á zùáña wən ho Filiipu lóhó yi. Ká le Dónbeenĩ màhǎ henía wa sǎa á wa buerarǎa le Dónbeenĩ bín-tente nən mia lè hǎ kánkǎa.\* <sup>3</sup> Wa bè-bíonii yí dǎn ɓio na yí bon wán. Yilera na yí se mía wən. Wa yí máa cà à wa vǐini nùpue. <sup>4</sup> Bùeé. Le Dónbeenĩ lora wən, á mən à wa ko làa ɓū, á le kàràfǎa mí bín-tente wən á wa wee bue. Hen ká wa wee bío, se mu yínǎn nùpua á wa le wa à wéé sǎa, ká mu lé le Dónbeenĩ. Dén na zū ɓio khǐina zoó wi wa sǎa yi. <sup>5</sup> Mi zū mu kǎnkǎn le wa bíoní yínǎn nǐ-khènlo bíoní. Wa yí máa bío à cà ɓio nùpue ɓúii cǎn. Bǔn le Dónbeenĩ mí beere zū. <sup>6</sup> Wa mún yí cà à minén tàá nǐ-vio khòoní wən. <sup>7</sup> Wa yàá lá ko à wa wé fé ɓio ɓúii mi cǎn lé ɓio wa lé o \*Krista tonkarowà. Ee ká wa màhǎ tà wayiira waten mi tǎhǔ làa ɓio ó o há-ɓàa wé wayiirǎa miten à loǎnǎa mí zàwa yi ɓio síi. <sup>8</sup> Wa wa mia làa sòobéé lé bǔn nən á wa yí kǎɓaa le Dónbeenĩ bín-tente bueró à na mia yi mí dòn, à wa le wa à na waten ɓúenɓúen mi ɓio yi. Bǔn wee zéeni le mi ɓio ɓèntǎn here wən dǎkhǐina. <sup>9</sup> Wàn zàwa lè wàn hínni, ho tonló na wa sǎa, làa ɓio wa lò bonnǎa á mi zū ɓio. Wa sǎa le wisoni lè ho tǎnàhǔ, bèra a na à wa ɓio yí wé sèró mi nǐ-kéní ɓúii wán. Lé ká síi á wa wórǎa á buerarǎa le Dónbeenĩ bín-tente nən mia. <sup>10</sup> Minén na tà a Krista ɓio á wa ɓuan waten sese yahó, á téréna waten. ɓio ɓa dà à bío le wa wó khon yi á mía. Minén lè le Dónbeenĩ lé mu seérǎa. <sup>11</sup> Mi zū mu le mi nǐ-kéní kéní á wa ɓuan làa ɓio ó o maá wee wé ɓua lè mí zàwa ɓio síi. <sup>12</sup> Wa nən há yile-tentewà mia, á híina mi sǎa, á bía mu henía nən mia le mi ɓua miten làa ɓio le Dónbeenĩ síi vá yi. Dén na von mia à mi kǎn le bá-zàmu cùkú yi.

<sup>13</sup> Wa mún pá bǐnǐa wee dé le Dónbeenĩ bǎrákà bè-vio ɓúii ɓio yi. Pǎahǔ na mi ɓá le Dónbeenĩ bíoní wa ɓini yi, á mi yí ɓuan le lòn nùpue bíoní, à mi ɓuan le lè le Dónbeenĩ bíoní ɓio síi. Mu bon. Le ɓèntǎn lo le Dónbeenĩ cǎn làa tǔiá. Le bíoní mu bè-wénia wee mi minén na tà a Krista ɓio cǎn. <sup>14</sup> Wàn zàwa lè wàn hínni, ho \*Zudee kǎhǔ kèrètǎewa kuio na ɓio sǎa le Dónbeenĩ yi ɓio na sǎa ɓa yi lé bǔn ɓàn síi á minén mún kǎa yi. Le lònbee na yú ɓa ɓa \*zúifùwa níi yi, lé dén lònbee so síi á mǐn zàwa mún beéra lè mi lò. <sup>15</sup> Lé ɓarén zúifùwa yáania ɓó le \*Dónbeenĩ ɓi-cúa fεerowà. Lé ɓa zúifùwa mún ɓó a Núhǔso Yeesu. Warén wa beere á ɓa beéra lò. Le Dónbeenĩ síi ɓio wéró mía ɓa yi hùú. ɓio ɓio wi ɓa nùpua ɓúenɓúen yi á ɓa tun wǎna. <sup>16</sup> Wa lá wi à wa bue le Dónbeenĩ bíoní à na bǐa yínǎn ɓa zúifùwa yi à ɓán fen, á ɓa wi ɓa hè wən. Lé ká síi á ɓa wó à tǐrarǎa mí bè-kora na ɓa wee wé fεε ɓii. Ee ká mu véenii á le Dónbeenĩ síi cà ɓa yi.

### *O Poole síi vá ò o mi ho kèrètǎewa wán*

<sup>17</sup> Wàn zàwa lè wàn hínni, wa saawaa mǐn yi á yú pǎahǔ à wa máa mi mǐn, ká wa màhǎ wee leéka mi ɓio. Á wa wee ɓánbá, á wi wa mi mi wán, lé ɓio á mi ɓio wi wən làa sòobéé. <sup>18</sup> Lé bǔn nən á wa lá wi à wa ɓini ɓuee ɓúεεkí mia. Inén Poole wó mu lora dǎn há zen cúa-yen. Ká a \*Satǎni màhǎ hò wən. <sup>19</sup> ɓio nən á wa dórǎa wa sǎa, á wi le sí-wεε yi, lé minén ɓio yi. Lé minén lé le sǎánii na á à wéé wa sǎa wa Núhǔso Yeesu yahó o khíi ɓini ɓuenló pǎahǔ. <sup>20</sup> Mu bon. Lé minén lé wa cùkú lè wa sí-wεε.

## 3

<sup>1</sup> ɓio wa míana wa máa ɓi mi sǎa, á wa ɓà wa yiwa san. Lé bǔn nən á wa tò mu wán le wa à kεeni ho Ateena lóhó yi wa dòn, <sup>2</sup> à wa tonkaa wàn za Timotee mi cǎn, wón na wee sǎa le bín-tente bueró tonló lè le Dónbeenĩ, dǐo ɓio ciran o \*Krista. Wa tonkaa wo ò o ɓuee wé à mi síadéro le Dónbeenĩ yi wíoka fǎrá

\* 2:2 Mí loí Bè-wénia vǎahǔ 16.19-24; 17.1-9

dín, ò o mún hení mi síá. <sup>3</sup> Lé bǔn á à na ká minén búí máa díá mítén á ho zuia lònbee na wee yí mia máa lúnka mi yilera. Minén miten yàá zū mu le warén na tà a \*Krista bǔo ko wa kǎa le lònbee mu yi. <sup>4</sup> Bǔo wa hǎa wi mi cǔn á wa fèra bía mu nǔn mia le wa lò ò be làa sòobéé. Mí zū le bǔn lé bǔo bèn wó. <sup>5</sup> Lé bǔn nǔn á ì jà ì yi san á ì tonkaa o Timotee mi cǔn ò o buee loí bǔo mi síadéro le Dónbeení yi bǔo karáa à bíní buee bío na mií. Bǔo dà-kéní á ì lá zǎna yi, le jún-sí ó o \*Satāni khà mia vǐnía. Ká mu lá wó làa bǔn se wa seéra waten mi bǔo yi kǎamáa.

<sup>6</sup> Εε ká bǔo ó o Timotee ló mi cǔn bueé dǔn, á bǔo ó o bía mi síadéro le Dónbeení yi lè mi waminí dǎní yi lée sí-wεε bǔo. O bía le ká mi san san lon wa bǔo à mi sía wa. O le mi wee cà à mi mi wa wán làa bǔo á warén mún wi à wa mináa mi wán bǔo síi. <sup>7</sup> Wàn zàwa lè wàn hǐnni, lé bǔn nǔn wa yúráa le sí-hǐlè mi síadéro le Dónbeení yi bǔo yi le hácírí yáaró lè le lònbee na wee yí wεn yi. <sup>8</sup> Hǎ laà na ká wán á bǔo mi can tǐna o Núhúso yi á wee fání wa sǎnía. <sup>9</sup> Wa yàá yí zū bǔo wa à dé lè le Dónbeení bǎrákà le sí-wεε na wa wee yí le yahó mi bǔo yi. <sup>10</sup> Wa wee fio le Dónbeení yi lè wa sòobéé le wisoni lè ho tǐnàahú à wa làa mia bíní mi mín, à bǔo fòora mia mi síadéro le Dónbeení yi bǔo yi à wa tíi bǔn jii.

<sup>11</sup> Le wàn Maá Dónbeení mí bæere lè wa Núhúso Yeesu à wíoka ho wǎhú na wa à bè bueé mináa mi wán. <sup>12</sup> Le o Núhúso wé à le waminí na mi wa làa mín á mún wa lè ǎa nùpua búenbúen, à wé dé wán à yòo puuní. Le le waminí mu ǎonmín làa dío á wa waráa mia. <sup>13</sup> Bǔn ká a Núhúso á à hení mi sía, á mi yiwa á à ce wàn Maá Dónbeení yahó, wa Núhúso Yeesu làa bǐa búenbúen na bǔo sǎ a yi buenló pǎahú.

## 4

### *Bǔo ǎa kèrètǐewa ko ǎa ǎua lè mítén*

<sup>1</sup> Wàn zàwa lè wàn hǐnni, wa kenía mia làa bǔo mi ì ǎuaráa miten á bǔo á à wé sínáa le Dónbeení yi. A le làa bǔn mi ǎuan lè mítén. Εε ká wa màhá wee fio mu mi cǔn làa sòobéé á wee hení mu na mia o Núhúso Yeesu yèni yi le mi wíoka dé mu wán.

<sup>2</sup> Hǎ yile-tentewà na wa nǔn mia á mi zū. Lé o Núhúso Yeesu á hǎ ló yi. <sup>3</sup> Bǔo le Dónbeení wee cà lé à minén mi kuio bǔo sí le yi: Mi pa miten bǔo ho há-fénló lè ho bá-fénló lè mí síwà yi. <sup>4</sup> Mi nǐ-kéní kéní zǔn bǔo mi ì hénínáa mi sǎnía yi mu bǔo yi à héha làa bǔo le Dónbeení síi vá yi. <sup>5</sup> Mi yí díá miten à mu bǔo na yí se poní wé búe làa bǔo á bǐa yí zū le Dónbeení wee wéráa mu. <sup>6</sup> Nǐi woon yí wé yí khe lè mín za mu bǔo mu dǎní yi hùúu. Wa bía mu nǔn mia wó á jà mi zen wán le bǐa wee wé hǔn wára so síi ó o Núhúso síi á à cǐ yi á à cítí. <sup>7</sup> Bǔo bía bon, le Dónbeení yí von wεn le wa wé há-fénló làa bá-fénló lè mí síwà. Le von wεn à wa bǔo sí le yi búenbúen. <sup>8</sup> Lé bǔn nǔn ká yǐa pǎ hǎ bioní na ká, se mu yínǎn nùpue á ǎanso pǎ bǔo. Mu lé le Dónbeení ó o pǎ, dío wee na mí Hácírí mia.

<sup>9</sup> Bǔn khǐina bǐn, á mu jǔhú mún wǎa mia à ǎa túa vǔahú na mia ǎa kèrètǐewa waminí dǎní yi. Bǔo mi ì wań làa mín á le Dónbeení zéénía làa mia wó. <sup>10</sup> Bǔn lé bǔo á mi yàá ǎuan lè wàn zàwa lè wàn hǐnni búenbúen na ho Maseduana kǔhú búenbúen yi. Εε ká wa pá wee fio mia le mi wíoka dé mu wán. <sup>11</sup> Mí sòobá miten à kεn mín wán ho hээрà yi. Bǔo bǔo ciran mia lé bǔo mi wé loí. Mí wé sá à jǐá mi màkóo miten làa bǔo wa heníanáa mu nǔn mia. <sup>12</sup> Lé bǔn á à na ká bǐa yínǎn ǎa kèrètǐewa wé è kǔnbi mia á mi bǔo mún máa wé sèró o búí wán.

### *O Núhúso bǐni buenló bǔo*

<sup>13</sup> Wàn zàwa lè wàn hínni, wa wi mi zūn bíà húrun tūiá. Lé bǔn á à na ká mi yilera máa yáa làa bíà yí dó mí sía 6a nǐ-hía vèeró bío yi bío síi. <sup>14</sup> Wa dó wa sía le o Yeesu húrun á vèera. Lé o Yeesu mu bío yi á le Dónbeenǐ á à ve bíà húrun á à kúee mín wán làa wo.

<sup>15</sup> O Nùhúso bíonǐ búí dǎnǐ yi, á bío kà lé bío wa à bío: Ká a Nùhúso khíi bíniá 6uara, á warén na yǐo á à wé lua hón pǎahǔ so yi á máa dí bíà húrun yahó. <sup>16</sup> Le zèerè á à dé, á le Dónbeenǐ wáayi tonkarowà pùhúso tǎmu, lè le Dónbeenǐ búaanǐ tǎmu sǎ á à jí. Bǔn ká a Nùhúso mí beere á à lé ho wáayi á à lii. A bíà húrun ká 6a dó mí sía o \*Krista yi á à vèe ho yahó. <sup>17</sup> Bǔn món á warén na yǐo wi lua á le Dónbeenǐ á à páanǐ ì lá làa ba há dùndúio wán á yòó síniáa o Nùhúso yahó. Bǔn ká wa à keń là a Nùhúso féee. <sup>18</sup> Mi wé bío há bíonǐ mu na mín yi à henínáa mín sía.

## 5

<sup>1</sup> Wàn zàwa lè wàn hínni, mu pùhǔ mía à 6a túa vǐahǔ na mia mu bíowa mu búenbúen bǎn wéró pǎahǔ lè mu bǎn wizonle dǎnǐ yi. <sup>2</sup> Minén mi beere yáá zǔ mu sese le o Nùhúso buenlò á khíi wé mu bè-vínikanii làa bío ó o kǎnlo wee wé buennáa ho tǐnàahǔ bío síi. <sup>3</sup> Ká 6a nùpua khíi wee bío: «Wa wi ho héerà yi. Bío na yí se máa yí wen.» Lé hón pǎahǔ so 6a yǐo 6ueé tǐ ká mu bío búenbúen fù lunkaa mín yi 6a wán. Mu khíi yòoka 6a wán làa bío ó o há-sǎnísó sǎnǐ vía wee wé yòokaráa o wán bío síi o teró pǎahǔ. Ba máa fen le wizonle mu zoń. <sup>4</sup> Ee ká minén wàn zàwa lè wàn hínni, minén bǎn mía le tǐbíri yi, á le wizonle mu máa yòoka mi wán là a kǎnlo bío. <sup>5</sup> Mi búenbúen bío sǎ mu khoomu yi, mi bío sǎ le wisoni yi. Mu yínǎn tǐnàahǔ wa wi yi. Wa mía tǐbíri yi. <sup>6</sup> Awa, á mi yí le dǎmu búe wen làa bíà ká bío. Mi wa fánǐ wa yǐo à zūn waten 6uaró mu bío búenbúen yi. <sup>7</sup> Lé ho tǐnàahǔ á 6a nùpua wee wé da yi, á lé ho tǐnàahǔ á 6a mún wee wé pù khée yi. <sup>8</sup> Ee ká warén bǎn bío sǎ le wisoni yi á wa ko wa zūn waten 6uaró mu bío búenbúen yi. Wa síadéro le Dónbeenǐ yi, lè wa waminǐ á ko mu wé lòn háa táró báká na wa à zǐ á à paráa waten yi, á wa síadéro ho kǎnǐlò bío yi á ko mu wé lòn hǎnló kónlè na wa wé è bún. <sup>9</sup> Le Dónbeenǐ yí lera wen cítíi bío yi. Le wi à le kǎnǐ wen lè wa Nùhúso Yeesu \*Krista níi. <sup>10</sup> Wón lé yǐa húrun wa bío yi, bèra a na ká wa yǐo wi lua loo, tàá ká wà húrun loo, à wa làa wo páanǐ keń mín wán. <sup>11</sup> Mi wé hení mín sía ká síi, à wé séenika mín à mi síadéro le Dónbeenǐ yi wé dé wán làa bío mi yáá wee wéráa mu.

### *Há blonǐ na bío henía nǎn 6a kèrètǐewa yi*

<sup>12</sup> Wàn zàwa lè wàn hínni, wa wee fio bío ká mi cǎn: Mi wé kǎnbi bíà wee sá le Dónbeenǐ tonlò mi cǎn, bǎn na ó o Nùhúso bǎrá mi pùhǔ wán le 6a wé zéeni mia. <sup>13</sup> Mi wé kǎnbi 6a, à wań 6a lè mí sòobée le Dónbeenǐ tonlò na 6a wee sá bío yi. Mi keń mín wán làa héerà.

<sup>14</sup> Wàn zàwa lè wàn hínni, wa pá bíniá wee fio mia: Mi wé bío 6a paríwà cǎn. Bíà le hézǎnǐ wi yi à mi hení bǎn sía. Mi wé sǐ 6a yídàwa. Mi wé pǐ mi yiwa 6a nùpua búenbúen bíowa yi. <sup>15</sup> Mi pa miten bío, mi wé yí dǐ yúaa mín wán. Minén mín yi wé sòobá miten à wé mu bè-tentewà làa mín féee, à mún wé mu làa bíà ká búenbúen.

<sup>16</sup> Mi wé le mí sía wa féee, <sup>17</sup> à yí khí ho fioró yi. <sup>18</sup> Mi wé dé le Dónbeenǐ bǎráká bío búenbúen yi. Bǔn lé bío le Dónbeenǐ cǎ minén na lé lè dà-kénǐ là a Yeesu \*Krista cǎn.

<sup>19</sup> Mi yí hè le Dónbeenǐ Hácírǐ bè-wénii. <sup>20</sup> Le Dónbeenǐ pǐ-cúa na lé wee féee á mi yí pǐ à wé làa kàakó-bí. <sup>21</sup> Mi wé cincíi mu bío búenbúen vé, à lén bío se mu yi à 6ua. <sup>22</sup> Mu bío na yí se lè mí síiwà á mi khènnáa.

<sup>23</sup> Le le Dónbeení na wee na ho h́́erà lé dđo wé à mi keń lè lerén bđo binbirí. Le minén mi kùio, mi h́́acírí, lè mi mànáká, lè mi sánía à le pa bđo à fíaní yí zo, à lònínáa wa Núhúso Yeesu Krista ́́uenĺ́o. <sup>24</sup> Le Dónbeení na von mia wee wé bđo le dó mí jii le mí ì wé. Lerén lé dđo á à wé mu á à tíí jii.

<sup>25</sup> Wàn zàwa lè wàn h́́inni, mi wé fio na wen.

*Le t́́ení*

<sup>26</sup> Mi t́́ení wàn zàwa lè wàn h́́inni kèrèt́́ewa ́́ueń́uen yi lè le kónbii.

<sup>27</sup> I dđn o Núhúso wán wee ́́óń́ónínáa mia, le ho v́́ahú na kà à mi kàrán le ́́a kèrèt́́ewa ́́ueń́uen jí.

<sup>28</sup> Le wa Núhúso Yeesu Krista ś́amu à keń làa mia.

## Ho ɲun nɛi v̄ahũ na ó o Poole túara nɔn ho Tesaloniki kèrètɛwa kuure yi

### *V̄ahũ túaró ɲúhũ*

Ho v̄ahũ mu na kà yi, ó o Poole bɛnɛi lá a ɲúhũso ɓuenlɔ ɓio wee zéeni yahó. Lé ɓio ɓa nùpua ɓúii h̄ia wee bío wéréwéré le o ɓuara vó. A mu dó le zánii ɓa kèrètɛwa kuure yi. Ba wee bío le o Yeesu p̄á le mí máa fé mí. O Poole bía le s̄ani ò o Yeesu b̄ini ɓuen, ó o n̄i-s̄umúii ɓúii á à h̄ini ì k̄aaní ɓa nùpua, á ɓa à s̄ansá le Dónbeen̄i. Ba ɓúii wee leéka le ɓio ó o ɲúhũso ɓuenlɔ w̄aa s̄uaráa kà s̄ii, á mí ì k̄eení máa wé è sá d̄èè, á ɓa ninzàwa wé è d̄iini. O o Poole p̄á mu, ò o bía ɓio kà nɔn ɓa yi: «Yia yí wi ò o wé sá d̄èè, á ɓanso ɓèn mún yí ko ò o wé dí.»

O túara ho n̄in-yání v̄ahũ á p̄iina ɓio yɛn ɓún m̄ón ó o ɓèn túara h̄ia kà.

<sup>1</sup> Mu lé warén, o Poole là a Siliv̄en là a Timotee á wee túa ho v̄ahũ na kà á à na minén Tesaloniki kèrètɛwa kuure yi, minén na ɓio s̄a wàn Maá Dónbeen̄i là a ɲúhũso Yeesu \*Krista yi. <sup>2</sup> Le o Maá Dónbeen̄i là a ɲúhũso Yeesu \*Krista wé mí s̄amu làa mia, à na ho h̄erà mia.

### *O ɲúhũso Yeesu ɓueé f̄i le cítii*

<sup>3</sup> Wàn zàwa lè wàn h̄inni kèrètɛwa, wa ko wa wé dé le Dónbeen̄i b̄arákà f̄éèè mi ɓio yi. Mu térénna à wa wé mu, lé ɓio mi s̄iadéro le Dónbeen̄i yi wee va le mí yahó làa s̄obéè, á le wamin̄i na mi n̄i-kéní kéní wa làa mín á wee dé wán. <sup>4</sup> Lé ɓún nɔn wa wee khòonínaa waten ɓa kèrètɛwa kuio t̄ahũ ɓio mi tà f̄ará d̄in sese ɓio yi, làa ɓio ɓa nùpua ɲina mia á wee beé mi lò à mi pá tà dó mi s̄ia o Yeesu \*Krista yi.

<sup>5</sup> Mu wee zéeni le le Dónbeen̄i cítii f̄lò térénna. Lé ɓún ñ na ká mi ì koñ le le Dónbeen̄i bá-zàmu, ɓio mi lò wee be ɓio yi. <sup>6</sup> ɓio térénna lé ɓio le Dónbeen̄i á à wé. B̄ia wee beé mi lò á le è beé lò. <sup>7</sup> Minén na lò wee be á le Dónbeen̄i kh̄ii na h̄a v̄úrnà yi làa w̄en p̄ahũ na ó o ɲúhũso Yeesu kh̄ii yòó lé ho w̄ayi lé mí w̄ayi tonkarowà na p̄anká wi á ɓueé líi zéeni míten. <sup>8</sup> O ò ɓuen ho d̄hũ na yèkèyèkè yi, á ɓueé beé b̄ia yí wi ɓa z̄ún le Dónbeen̄i lò, á yí máa bè wa ɲúhũso Yeesu b̄in-tente yi. <sup>9</sup> Lònbee na ɲii mía lé d̄io á à yí ɓa. Le Dónbeen̄i á à ɲa ɓa à ɓa á kh̄en lerén lè mí d̄anlò na cùkú wi yi. <sup>10</sup> Nònzoñ na o ò lé á à ɓuen yi, á b̄ia ɓio s̄a a yi á à dé ho cùkú wo yi. B̄ia dó mí s̄ia o yi á à mi a, á à z̄amaka a ɓio yi. Minén mún ñ k̄en ɓa t̄ahũ, lé ɓio mi tà le b̄ion̄i na wa buera nɔn mia ɓio.

<sup>11</sup> Lé ɓún nɔn wa wee fio f̄éèè mi ɓio yi. Wa wee fio le Dónbeen̄i yi le le wé à mi koñ lè ho veró na le von làa mia. Wa wee fio le le Dónbeen̄i d̄anlò p̄anká yi, à mu tentemu na mi wee leéka wéró lè mí s̄iadéro le Dónbeen̄i yi à le Dónbeen̄i tíi ɲii. <sup>12</sup> Ká mu wó làa ɓún, á wa ɲúhũso Yeesu yèni á à yí ho cùkú mi ɓio yi, á minén mún ñ yí ho cùkú o ɓio yi. ɓún lé wàn Dónbeen̄i là a ɲúhũso Yeesu Krista s̄amu.

## 2

### *ɓio zéeni le Dónbeen̄i zúkusó d̄ani yi*

<sup>1</sup> Wàn zàwa lè wàn h̄inni, hen ká mu lé ɓio ciran wa ɲúhũso Yeesu \*Krista ɓuenlɔ lè wa f̄emínlò làa wo ɓio, á wa wee fio mia <sup>2</sup> le mi yí d̄èni lùnka mi yilera à wé lè mi ɲúná mía b̄in, ka lè o ɲúhũso ɓuara mi ɲá s̄a. Mu dà à wé le mu f̄era nɔn mia lòn Dónbeen̄i ɲi-cúa, tàá mu bía nɔn mia, tàá mu zéeni

le wa ka lè wa túara mu ho vūahú yi nɔn mia. <sup>3</sup> Mi yí díá le nùpue khà mia làa bío búí síi hùúu, lé bío le wizonle mu máa dá ká ba nùpua á yí káa, á yí pá le Dónbeení bío. A le Dónbeení zúkúso\*, yíá júhú sú á yí zéenia mítén yí vó. <sup>4</sup> Bío ba nùpua wee búaaní búenbúen lòn dofiina ó o ò firáa. O ò yoní mítén búen búen wán. O khíi hení mí síi á yòó zo le \*Dónbeení zí-beení yi á zoó keení ká a bío le mínén lé le Dónbeení. <sup>5</sup> Bío á ĩ hía dín yí ló mi cón, á ĩ bía mu làa mia, tàá mi yi sà mu yi le? <sup>6</sup> Mi wáa zū bío buan wo díníá bío ká wán. Lé búen nɔn ó o máa zéeni mítén ká mu yínɔ́n ho páahú na fèra bò díá dɔn. <sup>7</sup> Mu bè-súmúí na bío sánkaa á dèenia búakáa wee wé. Páahú na á bío pá buan mu díníá á à khèn làa bú, <sup>8</sup> búen ká le Dónbeení zúkúso màhá à zéeni mítén. O o Núhúso Yeesu jii sɔnsámu pánká á à búe o. O ò yáa wo lè mí buenlò pánká. <sup>9</sup> Le Dónbeení zúkúso mu khíi buen là a \*Satáni dànló, á buée wé mu yéréké bíowa lè mí síiwà á à khà lè ba nùpua. <sup>10</sup> Hā wén-kora lè mí síiwà o ò wé á à khà làa bía wee vīnī mítén. Ba wee vīnī mítén lé bío ba pá ho túiá poni na dà ba wee kání, á yí wa ho. <sup>11</sup> Lé búen nɔn á ho pánká na wee vīnī á le Dónbeení á à dé ba yi, bèra a na à ba dé mí sía bío yí bon yi. <sup>12</sup> A bía búenbúen na yí máa dé mí sía ho túiá poni yi à ba wee wéé mí sía mu bè-kora wéro yi, bán búenbúen júná á à sí.

### *Le Dónbeení hueekaa mia á kánia*

<sup>13</sup> Wán zàwa lè wán hīnni, mínén na ó o Núhúso wa, wa ko wa wé dé le Dónbeení bārakà fèèè mi bío yi. Lé bío mu nín-yání, á le Dónbeení hueekaa mia le mí ì kání lè mí Hácírí pánká, dío wee wé à wa bío sí le yi, à séeni bío mi dó mi sía ho túiá poni yi. <sup>14</sup> Lé búen le Dónbeení von mia bío yi le bín-tente na wa buera nɔn mia pánká yi. Le von mia bèra a na ò o Núhúso Yeesu \*Krista cùkú à mi níi keń yi.

<sup>15</sup> Wán zàwa lè wán hīnni, lé búen nɔn à mi cén hení mi lò, à fára dín. Bío wa bía lè wa jíní nɔn mia làa bío wa túara hā vónna yi á kenía làa mia à mi bè yi sese. <sup>16</sup> Wa Núhúso Yeesu Krista mí beere lè wán Maá Dónbeení á wó á wa yú le sí-hebúee na jii mía lè le síidéro binbirí. <sup>17</sup> Le ba wíoka dé mi sí-hebúee wán, à na ho pánká mia, hía mi ì wéráa mu bío búenbúen na se, mi bíoní lè mi wára yi.

## 3

### *Mi wé flo na wen*

<sup>1</sup> Wán zàwa lè wán hīnni, mu véení á mi wé flo na wen bèra a na ò o Núhúso bíoní wíoka wé dàń ben fè hā lùà fùafùà à le yí ho cùkú hā lòn-vio yi làa bío á le bío wóráa mínén cón bío síi. <sup>2</sup> Mi mún flo à le Dónbeení kání wen ba ní-kora lè ba ní-súmáa níni yi, bío ba búenbúen yínɔ́n nùpua na wee tà à dé mí sía le Dónbeení yi. <sup>3</sup> Èé ká a Núhúso wón le mí ì wé bío na ò o wé mu. O ò sí mia á à pa mi bío ó o ní-súmúí máa yí mia. <sup>4</sup> O Núhúso hīna wa sía mi bío yi, o wee zéeni mu na wen le bío wa henía nɔn mia á mi wee wé, á mún wee wé mu ká mi wà fèèè. <sup>5</sup> Le o Núhúso séeni mia mi yilera yi, à mi wań le Dónbeení, à mi mún dàń wé jii mi yiwa làa bío ó o \*Krista jánáa mí yi bío síi.

### *Mi wé sá làa bío á warén wóráa mu*

<sup>6</sup> Wán zàwa lè wán hīnni, wa wee hení mu ù na mia wa Núhúso Yeesu \*Krista yèni yi, le bía búenbúen na lé ba paríwà mi tíahú á yí máa bua mítén héha lè ho káránlò na wa nɔn mia, á mi pa mitén bío yi. <sup>7</sup> Mínén mi beere zū bío mi ì bua lè mitén á à wéráa lè wa bío. Warén kera làa mia á wa yí dú parí.

\* **2:3** Dónbeení zúkúso: O zúkúso mu lé o Satáni tonkaro. O pá le Dónbeení bío. Orén mí beere lándá na ó o bò yi mía. Le Dónbeení dánkáa wi o wán fèèè.

<sup>8</sup> Wa yí díá waten ó o ɓúí yí díiníá káamáa. Bùéé! Wa sá á lò bon làa sòobéé le wisoni lè ho tɛnàahú, bèra a na à wa ɓio yí wé sèró mi nǐ-kéní woon wán.

<sup>9</sup> Ho pànká na wa yú ɓio yi, á wa lá dà à ɓio le mi wé séení wɛn. Εε ká wa le wa máa ɓio mu. Wa wó mu ká sii á zéeníá làa mia le mi bè yi. <sup>10</sup> Páahú na wa

kerá mi cón á ɓio kà lè ɓio wa heníá nɔn mia: Yíá yí wi ò o sá dèε, á ɓànsò ɓèn mún yí ko ò o wé dí. <sup>11</sup> Wa wee ɓio làa mia ká sii lé ɓio wa wee ɲí le ɓa ɓúí wi

mi tɛahú lé ɓa paríwà. Ba yí máa sá dèε. Ba bè-wéníá ɓúí míá ká yínɔn à dé mítén ɓa nǐ-vio ɓiowa yi. <sup>12</sup> Bán nùpua so á wa wee fio á à hení ɓio ká á à na yi o Nùhúso Yeesu Krista yèni yi, le ɓa ko ɓa wé sá à dàɛnńáa mítén ɓua.

<sup>13</sup> Wàn zàwa lè wàn hínni, minén bán yí le mi bàrá tɛ mu ɓio na se wéró yi.

<sup>14</sup> Hen ká a ɓúí pǎ le mí máa bè ɓio wa ɓía ho vǔahú na ká yi, à mi zǔn ɓànsò ɓio, à wé yí va dǎ a, á hǎ nǐyio ò dí o. <sup>15</sup> Εε ká mi màhǎ yí wé o lè mi zúkúso, ká mi wé zéení a lè mǎn za ɓio sii.

### *Hǎ dúɓuaa lè le tɛɛnǐ*

<sup>16</sup> Le o Nùhúso mítén, yíá lé ho hээрà ɓànsò, à wé na ho hээрà mia hǎ pǎnna ɓúenɓúen yi fèεε. Le o Nùhúso kerí lè mi ɓúenɓúen. <sup>17</sup> Lé ínén Poole lè í nín-bia

á te le tɛɛnǐ na ká ɓio wee túa. I wee wé túa mu à véenínáa í vǔnna. Lé ɓún le í vǔnna túaró sí. <sup>18</sup> Le o Nùhúso Yeesu Krista wé mí sǎamu lè mi ɓúenɓúen.

## Ho nín-yání vūahú na ó o Poole túara nɔn o Timotee yi

### *Vūahú túaró nūhú*

O Timotee ɔ̀n maá hía lé o \*Κερεσι n̄i, ká ɔ̀n nu hía lé o zúifù h̄nzoró, á lé o kèrèt̄ɛ. O Poole là a Timotee zūna mín ká a Poole mu wà vaá bue le Dónbeen̄i b̄ion̄i ho Lisitere lóhó yi. Mu p̄ahú ká a Timotee lé o yàronza f̄ɛ. O hía dó mí s̄i le Dónbeen̄i yi làa sòob̄ɛ (Bè-wénia 16.1-3). A lá b̄n̄ j̄ii wán, ó o Timotee wáa b̄o a Poole yi á ɔ̀a wee sá le Dónbeen̄i tonló (Bè-wénia 17.14; 18.5; 19.22).

O Poole v̄ɔ̀nna na ó o túara nɔn o Timotee yi lé h̄a b̄io j̄un.

Ho nín-yání vūahú yi ó o b̄ia b̄iowa b̄io t̄in b̄io:

1. O ɔ̀a b̄a kèrèt̄ɛwa zeñ wán le ɔ̀a pa mít̄en b̄ia wee kàrán ɔ̀a le mu b̄io na yí bon b̄io yi.
2. O zéenia b̄io ɔ̀a kèrèt̄ɛwa ko ɔ̀a wé ɔ̀a an̄ináa le Dónbeen̄i. O mún zéenia b̄io á ɔ̀a kèrèt̄ɛwa ɔ̀uenɔ̀uen, le ɔ̀a kuio n̄i-k̄ia làa b̄ia wee séení ɔ̀a ko ɔ̀a ɔ̀ua le mít̄en.
3. Mu véení ó o Poole zéenia b̄io ó o Timotee ko ò o ɔ̀ua le ɔ̀a kèrèt̄ɛwa á d̄an sáráa le Dónbeen̄i tonló sese.

### *Le t̄ɛn̄i*

<sup>1</sup> In̄én Poole lé o Yeesu \*Krista tonkaro, lé b̄io le Dónbeen̄i na lé wa k̄an̄ilo là a Yeesu Krista mu le í sá ho tonló mu konloon. <sup>2</sup> Timotee, lé ūn̄én á í wee túa ho vūahú na ká á à na yi, lé b̄io á wa s̄iadéró o Krista yi d̄an̄i yi á ū lé í za. Le wán Maá Dónbeen̄i là a Yeesu Krista na lé wa N̄uhúso á wé mu bè-tentewà làa fo. Le ɔ̀a na mí wamin̄i le mí héerà mia.

### *Yi háctri b̄ia wee v̄ini ɔ̀a n̄upua le mí kàránl̄o yi*

<sup>3</sup> Làa b̄io á í b̄iaráa mu n̄on fon, díá à ū k̄ɛn̄i ho Ef̄ɛze yi. Ba n̄upua ɔ̀ui wi ho lóhó mu yi á wee v̄in̄i ɔ̀a n̄upua le mí kàránl̄o. Cén h̄è ɔ̀a le ɔ̀a díá mu. <sup>4</sup> Mún b̄io na ɔ̀a yi le ɔ̀a yí na mít̄en h̄a w̄ahio bè-b̄ion̄i yi, làa b̄io á ɔ̀n ɔ̀uaawa b̄io wóráa b̄io b̄ioró. B̄n̄ lé b̄io wee dé le w̄an̄i na here ɔ̀a p̄ahú, mu yí máa wé à ɔ̀a na mít̄en b̄io le Dónbeen̄i le mí ì wé yi, á wa yí dà máa z̄ūn̄ b̄io le Dónbeen̄i le mí ì wé ká wa yí dó wa s̄ia le yi. <sup>5</sup> B̄io n̄on á í le ū b̄ioráa mu na ɔ̀a yi lé b̄io á ɔ̀a ko ɔ̀a wañ mí n̄inzàwa. Ká ɔ̀a le mí wa mí n̄inzàwa á ɔ̀a ko à ɔ̀a s̄ia ce à wé le h̄a yile-tentewà, à dé mí s̄ia ɔ̀uenɔ̀uen le Dónbeen̄i yi. <sup>6</sup> H̄ón wén-tentewà so ɔ̀uenɔ̀uen á ɔ̀a ɔ̀ui p̄á díá à ɔ̀a wee v̄in̄i mít̄en le le w̄an̄i-k̄an̄l̄è na j̄uhú mia. <sup>7</sup> O \*M̄oyiize l̄andá kàránl̄o le ɔ̀a n̄upua b̄io á ɔ̀a wee hen̄i ká b̄io ɔ̀a wee b̄io làa b̄io ɔ̀a wee kàrán á ɔ̀arén mí b̄ɛere yí z̄ū kúará. <sup>8</sup> Mu bon, o M̄oyiize l̄andá se, ká wa wee bè ho yi làa b̄io á mu koráa. <sup>9</sup> Wa ko à wa z̄ūn̄ le ho yí b̄arà n̄upua na t̄ér̄enna b̄io yi. B̄uèé! B̄ia ho b̄arà b̄io yi lé b̄ia yí máa bè le Dónbeen̄i b̄ion̄i yi, le ɔ̀a n̄i-k̄ania le ɔ̀a n̄i-s̄umáa, le ɔ̀a bè-kora w̄erowà. Ho b̄arà b̄ia yí máa k̄on̄bi le Dónbeen̄i, làa b̄ia wee ɔ̀ua mít̄en le le b̄io j̄uhú mia b̄io yi, làa b̄ia wee ɔ̀ue mí maáwà tàá mí nuwà b̄io yi. N̄i-ɔ̀ue l̄ée n̄i-ɔ̀ue á ho b̄arà b̄io yi. <sup>10</sup> Ho mún b̄arà b̄ia wee wé ho h̄á-f̄énl̄o le ho bá-f̄énl̄o le mí s̄iwa, le ɔ̀a báawa na wee da le mí n̄inzàwa báawa, làa b̄ia wee ȳèé ɔ̀a n̄upua b̄io yi. Ho l̄andá mu b̄arà ɔ̀a sab̄in-f̄uaalowa làa b̄ia wee dé mí j̄in̄i na ká ɔ̀a máa bè mu yi b̄io yi. Ho b̄arà b̄ia ɔ̀uenɔ̀uen na yí máa bè ho kàránl̄o na t̄ér̄enna yi b̄io yi. <sup>11</sup> H̄ón kàránl̄o so héhaa le le Dónbeen̄i c̄ukúso b̄in-tente. Le Dónbeen̄i na wee wé mu bè-tentewà lé d̄én kàrafáa le b̄in-tente mu mī.



### *O Poole wee dé o Krista bǎrǎkà*

<sup>12</sup>I wee dé wa Nǎhǎso Yeesu \*Krista bǎrǎkà lé bǎo ó o nǎn ho pǎnká miǐ á ĩ wee sǎráa o tonló. I wee dé o bǎrǎkà lé bǎo ó o láa miǐ, á léra mi wó lè mí ton-sá. <sup>13</sup>Inén na fù wee yáa o yèni, á wee beé bǎa tà a bǎo lò, á mún wee là a, èé ká arén wón màhǎ zǔna ĩ màkǎrí lé bǎo á ĩ lá yí zǔ bǎo á ĩ wee wé, á ĩ yí dó ĩ sǎi wo yi. <sup>14</sup>Wa Nǎhǎso Yeesu Krista wó mu sǎamu lè mí sǎiwà làa mi. O wó á ĩ dó ĩ sǎi wo yi, á wa a, á mún wa ǎa nǔpua. <sup>15</sup>Bǎo á ĩ wee bǎo ká láayi wi á ko à ǎa nǔpua dé mí sǎa mu yi: O Yeesu Krista ǎuara ho dǎmǎná yi bèra a na à ǎa bè-kora wérowà kǎní. A ĩnén lé yǎa lè o bè-kora wéro po bǎa ká. <sup>16</sup>Ká a Yeesu màhǎ zǔna ĩ màkǎrí, ĩnén na bè-kora wi po bǎa ká, á ǎa mí yi ĩ bǎo yi. O wó mu á zéénia lè ǎa nǔpua na khǎi tà a bǎo á à yírǎa le mukǎnǐ binbirǐ na máa vé. <sup>17</sup>Le ǎa nǔpua ǎúenǎúen dé ho cùkú le Dónbeenǐ yi à wé kǎnbi le, lerén na á nǔpue yí dà máa mi, á wi fǎéé, á wee dí le bǎéni fǎéé. Lerén mí dòn lé le Dónbeenǐ. \*Amiina!

### *O Poole wee henǐ a Timotee sǎi*

<sup>18</sup>I za Timotee, bǎo ká lé bǎo á ĩ henǐ ì na fon, à héha lè há bǎonǐ na le Dónbeenǐ ǎi-cúa fǎerowà yáania bǎa ũ dǎní yi, bèra a na ũ sǎi wé here le bǎintente tonló na fo wee sá yi. <sup>19</sup>Wióka dé ũ sǎi, à sá ho lè le yi na se. Ba nǐ-dòndáa búí pǎ bǎn á ǎa ǎèn yí bǎnia yí dó mí sǎa le Dónbeenǐ yi. <sup>20</sup>Bán nǔpua so ó o Himenǎé là a Alekisǎndere wi tǎahǎ. A ĩ día ǎa á ǎa bǎo sǎ a Satǎni yi, bèra a na à ǎa yí bǎni yí là le Dónbeenǐ.

## 2

### *Bǎo á wa ko à wa wé fio bǎo yi*

<sup>1</sup>Bǎo á à wé here mia á à dí bǎo ká ǎúenǎúen yahó lé bǎo ká: Mi wé fio le Dónbeenǐ yi lè mí sòobéé, á ǎónǎónǐ le, á dé le bǎrǎkà ǎa nǔpua ǎúenǎúen bǎo yi. <sup>2</sup>Mi wé fio na ǎa bá-zàwa làa bǎa á ho pǎnká wi níi yi ǎúenǎúen yi, lé bǎn ñ na ká wa à keń ho héerà yi, á à wé waten, á mún wé è wé há wára na se. <sup>3</sup>Ho fio à na ǎa nǔpua yi lée bǎo na se, á mu mún sǎ le Dónbeenǐ na kǎnia wen yi. <sup>4</sup>Le wi à ǎa nǔpua ǎúenǎúen kǎní à zǎn ho tǎia poni. <sup>5</sup>Mu bon, le Dónbeenǐ lée dà-kénǐ. A yǎa wi ǎa nǔpua làa de pǎahǎ lée nǐ-kénǐ. Wón lé o Yeesu \*Krista na ǎueé wó a nǔpue. <sup>6</sup>O ǎuara ǎueé nǎn mǎten á kǎnianáa ǎa nǔpua. O wó mu á zéénianáa le le Dónbeenǐ wi le kǎní ǎa nǔpua ǎúenǎúen ho pǎahǎ na mu ko yi. <sup>7</sup>Lé bǎn bǎo yi á le Dónbeenǐ wórǎa mi lè mí bǎn-buero, á tonkaa mi le ĩ kǎrán bǎa yǎnǎn ǎa \*zúifùwa, à ǎa dé mí sǎa le yi. Bǎo á ĩ mà ká lée tǎia poni, sabéré mia mu yi.

### *Bǎo ǎa hǎawa ko ǎa wé ǎua lè mǎten*

<sup>8</sup>Awa, á bǎn lé bǎo nǎn á ĩ wi à há lǎa ǎúenǎúen yi à ǎa nǔpua hónǐ mí níni dá ho wáayi à floráa. Ba yí le mí sǎa cǎ mǎn yi, ǎa mún yí zá làa mǎn à wérǎa mu. <sup>9</sup>I mún wi à ǎa hǎawa sǎa zǎlò à héha làa bǎo mu koráa ǎa nǔpua ǎúenǎúen cǎn. Ba ko ǎa wé dé le kǎnbii mí sǎa zǎlò yi, à wé ǎua mǎten sese. Le ǎa ǎún-vǎni wiókaró yí wé bǎo na à na ká ǎa nǔpua wé è loń ǎa yi. Há donkhue-sǎa na wó lè ho sǎnú tàá bè-vio búí na yàwá here à ǎa wé yí zǎ. Ba yáá pǎ yí ko ǎa wé zǎ há sǎa na yàwá here dàkhǎina. <sup>10</sup>Èé ká ǎa wé sòobá mǎten à wérǎa há wára na se. Bǎn lé bǎo ǎa hǎawa na le mí wee kǎnbi le Dónbeenǐ ko ǎa wé ǎua lè mǎten. <sup>11</sup>Ho kǎránló pǎahǎ á ǎa hǎawa ko ǎa wé tété à bé zo à ǎúnáa yǎa wee na ho kǎránló cǎn. <sup>12</sup>I yí tà le ǎa hǎawa wé kǎrán ǎa báawa, tàá à ǎa yí pǎnká ǎa wán. Ba ko ǎa wé keení sǎunǐ. <sup>13</sup>Mu bon, o Adǎma lé yǎa le Dónbeenǐ má ho yahó á màhǎ bò yi mánáa o Èeve. <sup>14</sup>A mu mún yǎnǎn o Adǎma lé yǎa ó o \*Satǎni sǎna, o háa lé yǎa ó o sǎna, á lé wón lé yǎa yí bò le Dónbeenǐ bè-bǎonǐ yi. <sup>15</sup>Hàri bǎo mu wó ká á ǎa hǎawa á à kǎní ǎa hámu bǎo yi, ká ǎa dó mí sǎa le

Dónbeení yi, á le waminí wi 6a yi, á wee 6ua míten sese làa bío le Dónbeení le mu koráa.

### 3

#### *Ba kèrètíewa kuure ya-díwá*

<sup>1</sup> Bío á ì mí ì na mia á láayi wi: Nùpue na wi ò o wé o ya-dí 6a kèrètíewa kuure yi, wón wi ò o sá tonló na se. <sup>2</sup> O ya-dí ko ò o zūn míten 6uaró à wékheró bío yí mí léé yi. O ko ò o wé hãa yà-kéní 6anso. O wára ko à hã wé se, à wé o nùpue na bío 6úen6úen ó o wee wé kãna, á 6a nùpua wee kɔ̀nbi. O mún ko ò o zūn 6a nĩ-hãní 6uaró, à zūn 6a nùpua kàránló. <sup>3</sup> O yí ko ò o wé ɲa-ɲu, o mún yí ko ò o wé nùpue na wa fio, 6ueé. O sɪi ko le wé se, à wé o nùpue na yí wa bíoní. O yí ko ò o sòobá dé mí sɪi le wá rí yi. <sup>4</sup> O ko ò o dà n mí zii nùpua 6ua, ò o zàwa wé ɲí a cɔ̀n, à wé kɔ̀nbi o. <sup>5</sup> Ká a nùpue hía yí dà mí kùrú zii nùpua máa 6ua, ó o ò wé kaka à dà n 6uaráa 6a kèrètíewa kuure? <sup>6</sup> O ya-dí yí ko ò o wé nùpue na sɪidéro o \*Krista yi dɪn yí míana, bèra a na o hía yí yòoní míten mu bío yi, à le Dónbeení sɪiní a ɲúhú làa bío le sɪiníanaa o Satāni ɲúhú bío sɪi. <sup>7</sup> O ko ò o wé o nùpue na wee 6ua míten sese à bɪa yínɔ́n 6a kèrètíewa wé kɔ̀nbi o o wén-tentewá bío yi, bèra a na à bè-kohó bío yí mí léé wo yi, ò o Satāni hía yí yí o vɪ.

#### *Ba kèrètíewa kuure ton-sáwá bío*

<sup>8</sup> Ba kèrètíewa kuure ton-sáwá ko à 6a wé 6a nùpua na wee 6ua míten sese, à yí wé ɲiní ɲun 6ansowà. Ba yí ko 6a wé ɲu ho \*dívén dà mí nɪi wán, à sòobá dé mí sɪi le wá rí càró yi. <sup>9</sup> Le Dónbeení tɪiá poni bíoní na le zéenia hã sɪadéro le yi dání yi á 6a ko 6a wé bè yi lè le yi na wee ce. <sup>10</sup> Hen ká mi le mí ì lén nùpua á à wé lè 6a kèrètíewa kuure ton-sáwá à mí loń 6a ká fɪanĩ mia 6a yi, ká 6a dà à sá ho tonló mu, à mí wáa 6ua bán. <sup>11</sup> Ba hánání ko à 6a 6ua míten sese, à yí wań hã nĩ-ɲua. Ba ko 6a wé 6a nùpua na bío 6úen6úen 6a wee wé kãna, à láayi keń mu bío 6úen6úen yi. <sup>12</sup> Ba kèrètíewa kuure ton-sá ko à 6an hãa wé yà-kéní, o ko ò o dà n mí zàwa lè mín zii nùpua 6ua. <sup>13</sup> Ba kèrètíewa kuure ton-sáwá na tonló se bán á 6a nùpua wee kɔ̀nbi, á 6a poní á à sɛn á à bíoráa o Yeesu na 6a dó mí sɪa yi bío.

#### *Mu bío zūnló na wa wee yi o Krista yi cɔ̀n*

<sup>14</sup> I wee leéka à ì 6uen ũ cɔ̀n hen làa cɪnú. Eε ká i wee túa bío kà <sup>15</sup> bèra a na ká i míana 6uararáa à ũ pá zūn bío á ũ 6uaráa ũten 6a kèrètíewa kuure yi. Dén kuure so lé 6a kèrètíewa zɪ-ɲúhú na bío sá le Dónbeení yi. Le kuure mu lé dɪo sá ho tɪiá poni dɪnía làa bío á hã bòròbòròwa wé sɪnaa le zii dɪnɪ bío sɪi, lé lerén á ho tɪiá poni mu dɪn wán. <sup>16</sup> Le Dónbeení bè-sànkani na le zéenia làa wen wa sɪadéro o Yeesu yi dání yi 6èntɪn léé bè-beenĩ.

O Krista

6ueé wó a nùpue,

á le Dónbeení Hácírí vèenia wo zéenianaa le o bío bon.\*

Ō o zéenia míten lè le Dónbeení tonkarowà na ho wáayi.

O bío buera nɔ̀n hã sɪíwà 6úen6úen yi.

Ho dɪmɪná yi á 6a nùpua dó mí sɪa wo yi.

Le Dónbeení yòonía wo á dó ho cùkú yi.

### 4

#### *Le Dónbeení bè-wénia 6úen6úen se*

\* 3:16 Mi loń Oroomusa vɪahú 1.4

<sup>1</sup> Le Dónbeenĩ Hácírí bía mu wéréwéré le hen ká ho dímíjńá véro khíi dńn á 6a núpua búí wáa à khí á máa dé mí sía le Dónbeenĩ yi. Ba à yèrémá khíi bè mu bńowa na wee khà 6a núpua vńíní yi, lè 6a cńńáwa kàránló yi. <sup>2</sup> Bán núpua so wee ti bńo wi 6a yiwa yi ká 6a fńaa hā sabńóní à vńínínáa 6a núpua. Ba bè-leékania yi, á 6a yí zń bńo se làa bńo yí se máa hueeka mín yi. <sup>3</sup> Ba wee bńo le mu yaamu yí se, á wee hè mu. Ba mún wee hè 6a núpua lè mu bè-dńnia búí díró ká le Dónbeenĩ jńn lera mu ho díró bńo yi, bèra a na à bńa dó mí sía o \*Krista yi, na zń ho tńiá poni wé dé le Dónbeenĩ bárakà díraa mu. <sup>4</sup> Bńo le Dónbeenĩ lera búenbńen se, á wa ko wa wé tà mu yi à dé le bárakà mu bńo yi. <sup>5</sup> Mu bon, le Dónbeenĩ bńoní lè ho floró lé bńn wee wé à mu bńo búenbńen ce le Dónbeenĩ yahó.

### *O Yeesu Krista ton-sá tente*

<sup>6</sup> Bńn bńowa so na ká búenbńen á ũ kàrán lè 6a kèrètńewa, bńn ká fo màhā wáa à wé o Yeesu \*Krista ton-sá tente na le Dónbeenĩ bńoní wee kàrán fńeε ũ sńidéro le yi bńo yi, làa bńo fo bńraa bńo 6a kàránna làa fo yi bńo yi. <sup>7</sup> Hā wàhio na yí máa zéení mu bè-tente là a núpue, hā yí héhaa lè wa sńadéro le Dónbeenĩ yi á ũ pí bńo. Bńo fo ko à ũ wé lé ho kení ũten làa bńo á fo ò bńraa le Dónbeenĩ yi sese. <sup>8</sup> Bńo fo ò kení lè ũ sńńia lée bńo na dà fo wé è séení. εε ká ho sòobá ũten à wé bè le Dónbeenĩ yi sese bńn cńnú wi bńo búenbńen yi, lé bńo á yńa bò le Dónbeenĩ yi wón le dó mí jńi le mí ì na le mukāńi binbirĩ yi hā làa na ká wán, lè ho yńró na lua yi. <sup>9</sup> Le bńoní na ká lée bńoní na láayi wi á 6a núpua ko 6a tà yi. <sup>10</sup> Mu bon, wa wee sá à lò be, à sòobá waten lé bńo wa dó wa sía wee lóní bńo le Dónbeenĩ na wi fńeε le mí ì wé. Le lé 6a núpua búenbńen kāńilo, sńnkú bńa dó mí sía le yi. <sup>11</sup> Bńn lé bńo á fo ko à ũ bè hení à wé kàrán lè 6a núpua.

### *Bńo á fo ko ũ bua lè ũten*

<sup>12</sup> Yí día le 6a zńań foń lé bńo á fo lé o háyónza. εε ká ũ màhā bua ũten sese à bńa dó mí sía le Dónbeenĩ yi mi à bè yi: ũ bńoní yi, ũ wára yi, bńo á fo wa lè 6a núpua yi, ũ sńidéro yi lè ũ sńi na wee ce yi. <sup>13</sup> Wé sòobá ũten à kàrán le Dónbeenĩ bńoní vńahń à na 6a kèrètńewa yi. Wé hení 6a sía à kàrán 6a à paráa ĩ buenló. <sup>14</sup> Le Dónbeenĩ Hácírí hāmu na fo yú á ũ yí wé làa bńo na jńhń mńa. Fo yú mu á héhaa làa bńo le Dónbeenĩ jń-cúa fńerowà bńa pāahń na á 6a kèrètńewa kuure ya-dńwá bò mí nńńi ũ wán. <sup>15</sup> Bńo á ĩ zéení làa fo búenbńen á ũ wé sòobá ũten à wé wé. Na ũten búenbńen ho tonló mu yi à 6a núpua mi bńo á fo wee varáa lè ũ yahó. <sup>16</sup> Pa ũten bńo fo wee buaráa ũten làa bńo fo wee kàrán lè 6a núpua dńńi yi. Fára đńn à bè le Dónbeenĩ yi mu búenbńen yi. Ká fo dāńna wee wé làa bńn bńo, á ũńén ũ bεere á à kāńi ũten á mún ñ kāńi bńa wee jńi ũ bńoní.

## 5

<sup>1</sup> Wé yí là hεεrè làa nń-kńnle. Fo wé le fo o zéení a, à ũ wé mu lè le kńnbii, à keń lè o lé mńn maá. Ba yàrówá á ũ wé zéení lè mńn zàwa bńo sńi. <sup>2</sup> Ba hā-kńa ũ zńń buaró à keń lè 6a lé mńn nuwà. Ba hā-yàrówá á ũ wé zéení lè mńn hńnni bńo sńi, ká ũ màhā wé mu lè hā yilera na se.

### *Ba mahāawa na wi 6a kèrètńewa kuure yi bńo*

<sup>3</sup> Wé pa 6a mahāawa bńo, sńnkú bńa núpua na wee loń 6a yi mńa. <sup>4</sup> Ká mahāa zàwa tāa o mńnmāńia wi á 6a ko 6a zńń le barén lé bńa ko à 6a wé loń mńn zń-jńhń bńo. Ká 6a wee wé ká se 6a wee wń bńo á bān nńwā lè bān bńaawa wó nńn 6a yi khńńa. Bńn lé bńo sń le Dónbeenĩ yi. <sup>5</sup> Ká a mahāa na núpue na à loń wo yi mńa, ó o kará mí dón, wón bńo búenbńen ó o dó le Dónbeenĩ nńi yi. O wee fio le Dónbeenĩ yi à bńn bńoní le le wisoni lè ho tńnāahń à máa khí. <sup>6</sup> Ká mahāa

na bèn wee wé bïo sí a yi, wón ka lè o húrun hàrí ká a yïo wi lua. <sup>7</sup> Bún lé bïo á ù hení na 6a yi, bèra à na à wékheró bïo yí mǐ lɛ́é 6a yi. <sup>8</sup> Ká a nùpue yí máa loń bĩa làa wo te mín yi, sònkú bĩa bïo sã a yi binbirĩ, se bïo ó o le mí dó mí síi o \*Krista yi ó o bíníá món. O yàá sũnsũmána po yĩa yí dó mí síi wo yi.

<sup>9</sup> O hãa na lúlúio yú ho búará-tín lé yĩa ko ò o mí dé 6a mahãawa tãhũ, o ko ò o wé o hãa na yan le cúekúee. <sup>10</sup> O ko ò o wé hãa na 6a nùpua wee kònbi o wén-tentewà na kà bïo yi: O 6uan mí zàwa sese, o tà á 6a nĩ-hãní làara a wán, o sɛɛra bĩa bïo sã le Dónbeenĩ yi zení, \* o séenia bĩa yú le lònbee lè mí síiwà, hã wén-tentewà lè mí síiwà cèrèè ó o wó.

<sup>11</sup> Ká 6a mahã-fla bán ù lén níi. Lé bïo á pãahũ na ká mu yaamu bïo wi 6a yi, à 6a sía bïo wéró wé à 6a bíní a Krista món. <sup>12</sup> Ká 6a wó ká, se 6a núná sú lé bïo á bïo 6a dó mí jiní le mí máa ya á 6a yáara.

<sup>13</sup> Hen ká fo mà 6a dó 6a mahãawa jii á 6a wé è hée è vará 6a nùpua jiní ká 6a máa sá dèè. Mu yàá máa kãna bún yi mí dòn, 6a lé 6a dàn bíorowà, á wee kúee mí jiní hã tũiáwà na bïo yí ciran 6a yi. <sup>14</sup> Lé bún búenbúen bïo yi á ï wi à 6a mahã-fla à yaka à te mí zàwa wé loń yi mí ziní yi, bèra a na à wa zúkúsa yí yí bín-kora mǐ lɛ́é wɛn. <sup>15</sup> I wee bío bún lé bïo á 6a búí yàá dèenía yèrémáa bò a \*Satãni yi. <sup>16</sup> Ká hãa búí na lé o kèrètíɛ bãn temínlowà búí lée mahãawa, ó orén lé yĩa ko ò o wé séení 6a, bèra a na à bán bïo wãa yí wé sèró 6a kèrètíɛwa kuure wán. Bún ká 6a mahãawa na séenilowà mía á 6a kèrètíɛwa kuure á à dàń wé è séení.

<sup>17</sup> Ba kèrètíɛwa kuure ya-díwá na wee sá mí tonló sese á ko lè le kònbi lè le séení, sònkú bĩa wee dé mí sòobéè le Dónbeenĩ bíonĩ bueró yi à wé kàrán 6a nùpua làa de. <sup>18</sup> Le Dónbeenĩ bíonĩ vùahũ á bïo ká túara yi: «Hen ká a nàa wee và ho dínló yi à ù yí ca a jii.»† Mu pá bíníá túara: «O ton-sá ko lè mí sàáníi.»‡ <sup>19</sup> Hen ká 6a kèrètíɛwa kuure ya-dí búí ó o búí le o wó khon bïo búí bïo yi à ù le bãnso sɛéràsa nùwã jùn tàá nùwã tín keń, ká bún mía à ù yí tà mu. <sup>20</sup> Yia wé wó khon à ù ve o à bíoráa 6a nùpua yïo yi. Ká fo wee wé làa bún á mu ù zání bĩa ká á 6a máa dé mítén hõn wára so yi.

<sup>21</sup> Bïo ká lé bïo á ï wee hení ì na foń le Dónbeenĩ là a Yeesu Krista lè 6a tonkarowà na ho wáayi yahó: Sòobá úten à bè mu yi, à wé yí hueeka 6a nùpua mín yi. <sup>22</sup> Wé yí zà ù síi wán à bè ù níní nùpue wán dérãa wo ho tonló yi 6a kèrètíɛwa kuure yi ká fo yí zũ bïo ó o karãa sese. Yí lɛ́é o búí bè-kora yi làa wo, le ùnén ù bɛɛre à wé o nùpue na wee ce le Dónbeenĩ yahó.

<sup>23</sup> Wé yí jũ jũmu mí dòn, ká ù wé jũ ho \*dĩvén cínú ù píohó na wee vá túntún bïo yi.

<sup>24</sup> Ba nùpua búí bè-kora na 6a wee wé wee mi denkhɛɛn hàrí ká 6a yàá dín yí cítío 6a. Ká 6a búí bán bèn bïo wee zũn làa món. <sup>25</sup> Lé làa bún síi á hã wén-tentewà wee mináa wéréwéré mu khoomu yi. Hã yí máa sà yi hàrí ká hã bïo yí zũna fù.

## 6

<sup>1</sup> Bĩa lé 6a wobáanĩ búenbúen ko 6a wé kònbi mí núnása, bèra a na à 6a nùpua yí yáa le Dónbeenĩ yèni, à mún yí bío yí khe ho kàránló na wa wee na dání yi. <sup>2</sup> Ká bĩa núnása dó mí sía o \*Krista yi à 6a yí leéka le bïo 6a lé bãn zàwa 6a sãdéró bïo yi á 6a máa wé è kònbi 6a. Ba yàá ko 6a wíoka wé sá na 6a yi lè mí sòobéè, lé bïo á 6a núnása mu na 6a wee sá na yi á dó mí sía le Dónbeenĩ yi á 6a wa 6a.

\* **5:10** Hã zení sɛɛró: Mu kúará le o tà liinía mítén á sá non bĩa bïo sã le Dónbeenĩ yi. † **5:18** Mi loń Lándá zéenílo vùahũ (Deutéronome) 25.4 ‡ **5:18** Mi loń Luki vùahũ 10.7

Bũn biowa so á ù kàrán lè 6a nùpua à hení 6a sia mu wéró yi.

*Ho kàránlò na bïo yí bon lè le wárí warílò bïo*

<sup>3</sup> Ká a 6úi wee kàrán bè-vio na wi mí dòn làa bũn, á yí tà wa Núhũso Yeesu \*Krista bioní binbirí yi, á mún yí tà bïo wa wee kàrán lè 6a nùpua waten 6uaró dǎní yi, <sup>4</sup> se wón 6ànsò wee yòní miten, o yí zũ hàrí dèè. Bïo ò wa lée zía làa wãaní kánlò. Bũn wee 6uen lè le yandee lè hã zía lè hã làntàa, lè hã yile-kora. <sup>5</sup> Ba nùpua wé kán mín fèèè lé bïo 6a yilera yí se, làa bïo 6a yí zũ ho tũíá poni. Ba wee leéka le ká mí tà bò bïo sí le Dónbeení yi á mí ì yí le wárí. <sup>6</sup> Mu bon, le síidéró le Dónbeení yi cũnú wi làa sòobéè ká bïo fo yú á ù síi wan bïo yi. <sup>7</sup> Wa wee te ká wa dèè 6úi mía, ká wa khíi wee hí á wa mún máa 6ua dèè 6úi máa lénnáa. <sup>8</sup> Lé bũn ká wa yú bïo wa à dí, á yú hã sí-zínia se bũn á à yí wen. <sup>9</sup> Ká bïa wi à 6a wé ho nàfòró 6ànsowà konloon bán wee dé míten mu bè-kora wéró yi, à keí lòn nùpua na á dádá vũn. Ba wa mu bïo na núhũ mía, na wee 6óoní a nùpue yi, à yáa wo 6úen6úen6úen. <sup>10</sup> Mu bon, le wárí warílò á wee 6uen lè mu bïo na yí se lè mí síiwà. Ba nùpua 6úi khèra lè le Dónbeení, lé bïo 6a sòobáa dó mí sia le wárí càró yi dà, á 6a lò 6èn wee be mu tá làa sòobéè.

*Le zéenti na ó o Poole nòn o Timotee yi*

<sup>11</sup> Ká ùnén na dó ù síi le Dónbeení yi, khèn làa bũn biowa so 6úen6úen. Wíoka sòobá úten à wé wé bïo térénna le Dónbeení yahó. Bua úten làa bïo mu sínáa le Dónbeení yi. Wé dé ù síi le yi fèèè, à waí 6a nùpua, à wé hí ù síi à mún wé wayi. <sup>12</sup> Wíoka dé sòobéè ù síidéró o \*Krista yi làa bïo ó o dásí wee dérää mí sòobéè à firáa hã fio bïo síi, à ù yí le mukānī na máa vé. Lé bũn bïo yi á le vonnáa fo, á fo bía ù síidéró le Dónbeení yi bïo wéréwéré 6a seéràsa cèrèè yahó. <sup>13</sup> I wee hení bïo ká á à na foñ le Dónbeení yahó, lerén na wee na le mukānī mu bïo 6úen6úen yi, í mún wee hení mu ù na foñ o Krista yahó, wón na mà ho tũíá wéréwéré o Pilaate yahó. <sup>14</sup> Wé bè bïo á í bía nòn foñ yi sese, wé mu le mu jii sí bèra a na à nùpue yí dǎnĩ mĩ wékheró bïo léé foñ fúaa wa Núhũso Yeesu Krista khíi binía 6uara. <sup>15</sup> O khíi 6uen ho pãahũ na le Dónbeení le mu ko yi:

Lerén Dónbeení na mu bè-tentewà lè mí síiwà wee lé cǎn, na dà mu bïo 6úen6úen, á lé le Dónbeení mí dòn.

Le lé 6a bá-zàwa 6úen6úen béè, á lé 6a júnáa 6úen6úen Núhũso.

<sup>16</sup> Lerén mí dòn lé dïo wi fèèè.

Mu khoomu na le wi yi 6àn síi á nùpue yí dà máa sùará yi.

Nùpue dñn yí mǎn le, ó o 6úi mún yí dà máa mi le.

Le ho cùkú lè ho pánká à bïo síi le yi fèèè. Amiina!

*Ho nàfòró 6ànsowà zéenti*

<sup>17</sup> Hení mu na ho nàfòró 6ànsowà yi le 6a wé yí yòní míten, le 6a yí dé mí sia ho nàfòró na yí máa mía yi, à leéka le ho dà à kǎní 6a mu bïo 6úen6úen yi, ká 6a dé mí sia le Dónbeení yi, dén na wee na mu bïo 6úen6úen wen à wa sia wa bïo yi. <sup>18</sup> Bïo na 6a yi le 6a wé wé mu bè-tentewà, à wé wé mu cèrèè. Le 6a wé hén mí níní à séení 6a nùpua. <sup>19</sup> Ká 6a wee wé ká síi, se lée nàfòró binbirí á 6a wee bàrá sese ká lè míten à khíi yíráa le mukānī binbirí.

*Le mónđen zéenti*

<sup>20</sup> Timotee, bïo le Dónbeení kàràfáa foñ á ù wíoka pa bïo sese. Hã bín-conconwà làa hĩa bïo 6úi yí cèéra le Dónbeení yi à ù yí tà bïo. Mu bïo na 6a wee ve làa bïo zũnló ká mu jòn yí bon 6àn kàránlò á ù mún yí tà bïo. <sup>21</sup> Bũn bïo zũnló so á 6a 6úi dó mí sia yi lé bũn te bïo á 6a biníanáa le Dónbeení mǎn. Le le Dónbeení wé mí sãamu làa mia.

## Ho jun nii vūahū na ó o Poole túara nɔn o Timotee yi

### *Vūahū túaró nūhū*

Pāahū na ó o Poole wee túa ho vūahū na kà yi ká a wi ho kàsó yi ho Oroomu yi. O lò hía wee be (2.9) à nùpue na à séení a mún mía (4.16).

Bio ó o Poole mu wee leéka le mí húmú wà buée sùará, ó o bánbáa ò o kenía o Timotee na ó o wa làa sòobéε. O Poole wee dé le Dónbeenĩ bārákà o Timotee mu bio yi. O wee hení na a yi le o fàrá ñin mí síidéro o \*Krista yi wán, à bánbá wé sá le Dónbeenĩ bín-tente bueró tonló, hàrí ká 6a nùpua wee beé o lò ho tonló mu sàró bio yi (1.1–2.13).

O Poole pá bínía bía nɔn wo yi le o hè 6a nùpua na wa hã bín-conconwà bíoró. Lé bio á mu yí máa na à le Dónbeenĩ tonló va làa yahó, ò o bía nɔn o Timotee yi le o wé làa bio mínén wee wéráa, à lá ho tūiá poni, lè le waminĩ, lè ho ten liínílo ñání. O mún bía nɔn wo yi le o yí nansã ho kàránló tente na ó o yú bio yi (2.14–4.5).

Ho vūahū véení ó o zéénia bio ó orén mí beεre lò bonnáa, làa bio le Dónbeenĩ séeníanáa wo o lònbee yi (4.6–18).

### *Le tēenĩ*

<sup>1</sup> Mu lé ínén Poole, yia le Dónbeenĩ lè mí sii bio á wó á ï lé o Yeesu \*Krista tonkaro lé mi wee túa ho vūahū na kà. Le tonkaa mi le ï bue le mukānĩ binbirĩ na máa vé bio, ñio le Dónbeenĩ dó mí jii le mí ï na wɛn wa páaníló là a Yeesu Krista bio yi. <sup>2</sup> ï wee túa ho á à na ũnén Timotee na lé ï za na ï wa làa sòobéε yi. Le o Maá Dónbeenĩ lè wa Nūhūso Yeesu Krista wé mu sãamu làa fo, à zūñ ũ makárí, à na ho héerà foñ.

### *O Poole wee hení a Timotee s̄i*

<sup>3</sup> ï wee dé le Dónbeenĩ bārákà, dén na á ï wee sá na yi lè le yi na wee ce làa bio á wán maáwà fù wee sá nanáa le yi bio sii. Le wisoni lè ho tñàahū ká ï wee fio, à ï mún wé fio na foñ. <sup>4</sup> Hen ká ï wee leéka le wéε na fo wá bio pāahū na á ï wà díá fo yi, à ï s̄i vá làa sòobéε à ï bíní mi ũ wán à zámaka mu bio yi. <sup>5</sup> ï mún wee leéka bio á fo dóráa ũ s̄i lè ũ sòobéε o Yeesu \*Krista yi bio. Dén síidéro so na kera m̄n 6uaa Loyiisi lè m̄n nu Eniisi yi, á ï láa le lé dén b̄n s̄i mún wi ũnén yi. <sup>6</sup> Lé b̄n nɔn á mu bio wéró p̄nká na le Dónbeenĩ nɔn foñ pāahū na á ï bò ï níní ũ wán yi, á ũ wíoka dé sòobéε yi. <sup>7</sup> Mu bon, le Dónbeenĩ Hácírí na le nɔn wɛn yínɔñ z̄n̄n̄i Hácírí, ká le màhá wee na ho p̄nká wɛn, á wee wé à wa wañ 6a nùpua, à mún ñán waten 6ua yi.

<sup>8</sup> Awa, á ũ yí n̄yi o Nūhūso bio bíoró yi, à ũ mún yí n̄yi bio á ínén wi ho kàsó yi bio yi. Ká ũ tà à wa páaní le lònbee yi le Dónbeenĩ bín-tente bio yi, à wé mu lè ho p̄nká na le Dónbeenĩ nɔn foñ. <sup>9</sup> Le Dónbeenĩ mu lé ñio k̄n̄ia wɛn á hueekaa wɛn à wa bio s̄i le yi. Mu yínɔñ wa wén-tentewà bio yi á le wóráa mu. Mu lé lerén lè mí sãamu k̄n̄ia wɛn làa bio le lon le mí ï wéráa mu. B̄n le f̄era wíokaa wa bio yi o Yeesu Krista p̄nká yi ká ho ñim̄j̄á ñin̄ yí léra. <sup>10</sup> Bio ká wán á mu sãamu mu bio wáa wee mi wéréwéré, lé bio á wa k̄n̄ilo Yeesu Krista 6uara buée fá mu húmú fūhū. O zéénia le ká wa tà le Dónbeenĩ bín-tente bio, á wa à yí le mukānĩ binbirĩ na máa vé.

<sup>11</sup> Inén le Dónbeenĩ léra á wó lè mí tonkaro, á le ï bue mí bín-tente na 6a nùpua yi à mún kàrán 6a làa de. <sup>12</sup> Lé b̄n bio yi á ï wiráa le lònbee na ká yi, á mu n̄yio mún yí dú mi, lé bio á ï zū yia á ï dó ï s̄i yi, á ï láa mu yi le le ñá à

pa le bín-tente na le kàràfáa mií bïo. Mu bon, le è pa le bïo fúaa le wizonle na ó o khíi bíní ì buen yi.

<sup>13</sup> Ho tũíá poni bíoní na á fo ná í cón á ù bua, à bè le yi. Wé mu lè le sídéró o Yeesu Krista yi à wañ 6a nùpua ù páaníló làa wo bïo yi. <sup>14</sup> Mu bè-tentewà na le Dónbeení kàràfáa foñ mí Hácírí na wi làa wen pànká yi, á ù pa bïo.

<sup>15</sup> Fo zũ le ho Azii kãhũ nùpua na dó mí sía le Dónbeení yi cèrèè pã mi día. O Fizele là a Hεεμσζεεεε mún wi 6a tãahũ. <sup>16</sup> Le o Núhũso wé mí sãamu là a Onεzifoore zĩ-jũhũ nùpua, lé bïo ó o wee híi í sii túntún. Bïo á ì wi ho kàsó yi ó o yí máa n̄yi bïo yi 6a nùpua yahó. <sup>17</sup> Pãahũ na ó o buara ho Oroomu yi hen ó o bánbáa ò o cànkãa mi fúaa bïo ó o yú mi. <sup>18</sup> Le o Núhũso zũn̄ o màkárí n̄nzon̄ na ó o khíi buéé cítí 6a nùpua yi. Fo zũ le pãahũ na á ì hĩa wi ho Efeze lóhó yi ó o sèeníá mi làa sòobéε.

## 2

### *O ton-sá ko lè mí sàání*

<sup>1</sup> Ká ũnén na lé í za, wé yí ù pànká mu sãamu na ó o Yeesu \*Krista wó làa fo yi. <sup>2</sup> Bïo á ì kàràna lè 6a nùpua 6a seéràsa cèrèè yahó na fo ná í cón, ù bíní kàrán lè 6a nùpua na láayi wi, bĩa dà à bíní ì kàrán mu lè 6a búí. <sup>3</sup> Le lònbee na wee yí o Yeesu Krista ton-sáwá á ù tà yi làa bïo ó o dásí tente wee tàráa le lònbee yi bïo sii. <sup>4</sup> O dásí na wi ò o bïo wé sí mí jũhũso yi wón yí máa wé día mítén à bè-vio búí búmaka. <sup>5</sup> O nùpue na wi hã penkaa lùwíi yi á mún yí dà máa yí bïo ko làa wo ká a yí bò 6a lùwílowà làndá yi. <sup>6</sup> O v̄aro na wee tà beé mí lò ho v̄aró yi lé yia ko ò o wé o yahón nùpue na á à yí mí lònbee cūnú. <sup>7</sup> Wé v̄a ù yi bïo á ì wee bío na foñ wán, ó o Núhũso ò wé á fo ò zũn̄ mu búenb̄úen kúará. <sup>8</sup> Bíní leéka a Yeesu Krista na vèera bïo, wón na lé o \*Daviide m̄n̄m̄n̄í. Bũn̄ lé le bín-tente na á ì wee bue. <sup>9</sup> Lé lerén bín-tente mu bïo yi á 6a cannáa mi dó ho kàsó yi á wee beé lò lòn nùpue na wó khon. Eε ká le Dónbeení bíoní dén á nùpue yí can. <sup>10</sup> Lé bũn̄ n̄on̄ á ì wee tà le lònbee lè mí síwá yi bĩa le Dónbeení hueekaa bïo yi, bèra a na à bán mún kãní 6a páaníló là a Yeesu Krista bïo yi à 6a dàñ zo a cùkú na máa vé yi. <sup>11</sup> Le bíoní na kà láayi wi:

Ká wa ká lòn nùpua na páanía húrún làa wo,  
á wa mún ñ yí le mukãní làa wo.

<sup>12</sup> Ká wa wee dàñ hí wa sía,  
á wa à dí le béení làa wo.

Ká wa pã a,  
ó orén mún ñ pĩ wen.

<sup>13</sup> Ká wa yí máa wé bïo ó o le wa wé,  
ó orén yí máa yèrè má mí jii.  
Mu bon, bïo ó o karáa ó o yí dà máa lé wán.

### *Le Dónbeení bíoní bueró na jii tun*

<sup>14</sup> Bío na 6a kèrètíewa yi le 6a bíní leéka mu bíowa na kà bïo, à hení mu na 6a yi le Dónbeení yahó le 6a wé yí dé mítén le wãaníi na jũhũ mía yi. Le yí máa sèení bĩa wee jí le ká mu yín̄óí 6a yáaró. <sup>15</sup> Sòobá ũten à wé o nùpue na láayi wi le Dónbeení yahó. Bua ũten là a ton-sá na yí máa n̄yi mí ton-sánii bïo yi bïo sii, à wé bue ho tũíá poni bíoní. <sup>16</sup> Hã bín-conconwà làa hĩa bïo búí yí cèéra le Dónbeení yi à ù yí dé ũten yi, lé bïo á bĩa wee dé mítén h̄n̄ bíoní so sii yi á wee wíoka khèn lè le Dónbeení ká 6a wà. <sup>17</sup> Bán nùpua so bíoní ka lòn càká na wee bæni. O Himεneε là a Filεte wi 6a nùpua mu tãahũ. <sup>18</sup> Ba khèra lè ho tũíá poni lé bïo 6a wee bío le 6a ñ-hĩa vèera khíina, à v̄ín̄ín̄áa 6a nùpua à 6a bínía a Yeesu m̄n̄. <sup>19</sup> Eε ká le Dónbeení ñpomu bán yí máa dèké yi lòn

zli na nũhũ fãrã tĩna bĩo sĩi. Mu túara le zli mu nũhũ na fãrã tĩna wãn kã sĩi: «O Nũhũso zũ bĩa bĩo sã a yi». Mu mún túara le: «Bĩa le mí bĩo sã a Nũhũso yi lè mí nĩ-kéní kéní wãa wé yí wé bè-kohó».

<sup>20</sup> O nãfòró bãnso zli yi á ho ðĩnló sĩa lè mí sĩiwà wi yi. Hã búii wó lè ho sãnú, hã búii wó lè ho tĩjũn, hã búii má lè ho córó, hã búii lé hã búii éni á ba tan. Hã búii ba wee sãrãa hã wizon-beera yi, kã hã búii ba wee sãrãa hã wizon-kãamãawa yi. <sup>21</sup> Hen kã yĩa wee ceé míten ho kãránlò mu ðãní yi, wón á à kãĩ lòn ðĩnló ðé na ba wee sãrãa le wizon-beeni yi bĩo sĩi. O bĩo á à sĩ mí Nũhũso yi, á bĩo nũhũ ù kãĩ o cãn. O wĩokaa hã wén-tentewà wéró bĩo yi.

<sup>22</sup> Awa, á mu bĩo na yí se na wee vá ba yãrówã dé mu bè-kohó yi á ù khènnãa. Bánbã á ù wé o nũpue na téréna, à sũidéro le Dónbeeni yi fãrã tĩn, à waĩ ba nũpua, à wé à ho hãerã kãĩ ùnén làa ba pãahũ. A bĩa sĩa wee ce á wee fio wa Nũhũso yi à mún wé làa bũn bĩo sĩi. <sup>23</sup> Hã bĩn-conconwã bíoró á ù yí dé ùten yi, fo zũ le mu wee buen lè hã warã. <sup>24</sup> O o Nũhũso ton-sã jũn yí ko ò o wé tá warã. O ko ò o wé wé mu tentemu lè ba nũpua búenbúen, à wé ðãĩ kãrán ba nũpua. O ko ò o wé o nũpue na mu bĩo búenbúen wee kúu yi. <sup>25</sup> Hãrĩ bĩa yí tà a bĩo ó o pá ko ò o wé wayirãa à kãrán ba, nũn-sĩ á le Dónbeeni ù wé á ba sĩa á à yèrè má á à tà ho tũĩá poni bĩo. <sup>26</sup> Le è wé á ba à zũn bĩo se, á à fee míten o \*Satãni nii yi, wón na ka lòn ðãdá na lá vũn ba á ba wee wé o sũ bĩo.

### 3

#### *Mu bĩowa na khii wé á ho ðĩmĩnã à vérdã*

<sup>1</sup> Zũn mu, le kã mu bĩo búenbúen véro khii wã bueé ðã, á le lònbee á à kãĩ làa sòobé. <sup>2</sup> Lé bĩo mu pãahũ kã ba nũpua wé è cà mí kũrú bĩo mí ðòn. Ba à waĩ le wãrĩ á à poĩ mu bĩo búenbúen. Ba wé è khòní míten, á à yòní míten. Ba wé è bío hã bĩn-kora á à léé le Dónbeeni yi. Ba zãwa máa wé è jí mín nũwã bíonĩ. Ba nũpua á à wé ba bè-yĩzũnlowã. Bĩo lé le Dónbeeni bĩo á ba máa wé è dé kũnbii yi. <sup>3</sup> Ba máa waĩ mín nũpua. Ba máa wé è zũn nũpue màkãrĩ. Ba wé è yãa ba nũpua yènnãa. Ba máa wé è ðãĩ míten máa gua yi, ba à wé ba nĩ-sũmãa, bĩo se á ba máa waĩ. <sup>4</sup> Bĩa làa ba lé le jii á ba wé è lé món. Ba máa wé è le mí yiwa máa wérãa mu bĩo. Ba à wé ba khònlowã, ba à waĩ mí sĩa bĩo á à poĩ le Dónbeeni. <sup>5</sup> Ba wé è gua míten lè ba wee wé bĩo sĩ le Dónbeeni yi, à le pãnkã ba jũn yí tà bĩo. Bán nũpua so á ù khènnãa. <sup>6</sup> Ba nũpua mu tĩahũ ba búii wé è lé yi á à zo hã zĩnĩ, á zoó khã ba hãawa búii na siãderó yí fãrã yí tĩna, á sú lè mu bè-kora, à ba yèrè má bè ba bíonĩ yi. Ba hãawa mu sĩa wee vá mu bĩo na yí se lè mí sĩiwà wéró yi. <sup>7</sup> Ba wee kãĩ míten fãéé kã ba màhã yí ðãĩna yí zũna ho tũĩá poni. <sup>8</sup> Bán nũpua so yí tà ho tũĩá poni bĩo làa bĩo ó o Zanéesi là a Zãnbereesi\* hĩa yí tàrãa o \*Moyiize bĩo bĩo sĩi. Ba yilera yí se, ba yí dó mí sĩa sese le Dónbeeni yi. <sup>9</sup> Éé kã ba bĩo màhã máa va làa yahó lé bĩo ba nũpua búenbúen zũ le ba vũnun làa bĩo ó o Zanéesi là a Zãnbereesi vĩlò bĩo hĩa zũnanãa bĩo sĩi.

#### *Bĩo ba kenia làa fo, á ù gua sese*

<sup>10</sup> Éé kã ùnén wón zũ bĩo á ù wee kãrán lè ba nũpua, á zũ bĩo á ù wee gua lè ìten. Fo zũ ù tonlò nũhũ, á zũ bĩo á ù ðórãa ù sũ le Dónbeeni yi. Fo mún zũ bĩo á ù wee hĩnãa ù sũ làa bĩo á ù warãa ba nũpua. Fo zũ bĩo á ù wee jĩnãa ù yi. <sup>11</sup> Bĩo ba nũpua jĩnĩanãa ù sãnĩa, á beera ù lò ho Antiosi lè ho Ikoniyuumu, lè ho Lisitere lórã yi, á fo zũ. Mu bon, ba bèntĩn beera ù lò làa sòobé. Éé kã wa Nũhũso màhã kãnĩa mi mu búenbúen yi. <sup>12</sup> Bĩa búenbúen na wi ba gua míten à héha làa bĩo le Dónbeeni sũ vá yi wa páanĩlò là a Yeesu \*Krista bĩo

\* 3:8 Mĩ loĩ Léro vũahũ (Exode) 7.11-12



yi, bán 6a à beé lò. <sup>13</sup> Ká 6a nǐ-sǔmáa lè 6a sabín-fũaalowa, bán sũnsũmámu lè 6a sabíoní wé è dé wán ká mu wà. Ba à v̄iní 6a nùpua, á 6a nùpua mún n̄ v̄iní 6arén. <sup>14</sup> Ká ũnén, bánbá à ũ wé bè b̄io á fo kenía yi, à tà mu yi lè ũ s̄i búenbúen. Ũnén ũ beere z̄u b̄ia kenía mu làa fo. <sup>15</sup> Le Dónbeení b̄ioní v̄uahũ á fo z̄u b̄io hàrí ũ háyónmu yi. Lé lerén dà à na mu bè-z̄úminí binbirí fon̄, b̄io á fo dà à bè yi á à dérãa ũ s̄i o Yeesu Krista yi á à k̄áníãa. <sup>16</sup> Le Dónbeení b̄ioní v̄uahũ á túara lè lerén mí beere Hácírí p̄anká. Le b̄ioní mu b̄io n̄hũ wi làa s̄obéε. Lé lerén wee k̄arán o nùpue, á wee wé ò o p̄í b̄io yí bon, lé lerén wee bé o nùpue, le mún wee wé ò o wé wé b̄io téréna. <sup>17</sup> Lé bún n̄ na ká le Dónbeení nùpue á à dàí wé è wé h̄a wárã na se.

## 4

### *O Poole m̄ondén b̄io na ó o henia*

<sup>1</sup> B̄io ká lé b̄io á ĩ wee hení ì na fon̄ lè le s̄obéε le Dónbeení yahó, là a Yeesu \*Krista yahó, wón na kh̄ii b̄uen b̄ueé cítí 6a yèn-vèeniasa lè 6a n̄-hía á mún b̄ueé dí mí béení. <sup>2</sup> Hàrí ho p̄ahũ wé se loo, à ho yí wé se loo, à ũ wé bue le Dónbeení b̄ioní. B̄ia wé wó khon à ũ zéení 6a wékheró b̄io na 6a yi, à hení mu na 6a yi le 6a díã mu bè-kora wéró. Wé hení 6a s̄ia. Bún búenbúen á ũ wé n̄ ũ yi à wé k̄arán 6a. <sup>3</sup> Lé b̄io á p̄ahũ búí kh̄ii d̄ã ká 6a nùpua máã wé è jí b̄ia wee k̄arán 6a lè ho t̄iã poni c̄n, ká 6a wé è wé b̄io s̄i 6a yi, á wé è jí 6a n̄-k̄aránlowà c̄rèε na b̄io yí bon c̄n. <sup>4</sup> Ba à p̄í ho t̄iã poni b̄io ká 6a à bè h̄a sabíoní m̄on. <sup>5</sup> Eε ká ũnén wón z̄úñ ũten b̄uaró mu b̄io búenbúen yi, tà le lònbee yi. Wé bue le Dónbeení b̄in-tente na 6a nùpua yi. Sá ho tonló mu sese làa b̄io mu korãa.

<sup>6</sup> Ká ĩnén wón húmú s̄uarãa, ĩ ka lòn ȳã na 6a yan lè le muiní vó. <sup>7</sup> ĩ sá a Yeesu Krista tonló lè ĩ s̄i búenbúen lòn nùpue na san ho saró lè mí s̄obéε. B̄io le Dónbeení le ĩ wé á ĩ wó á mu n̄ii sú lòn nùpue na lùwa vaá d̄n hen na ó o ko ó o vaa d̄ã yi. ĩ s̄idéró o Yeesu Krista yi á ĩ yí díã. <sup>8</sup> B̄io ká wán á ho c̄nú na ko làa mi b̄io á ĩ wó b̄io téréna b̄io yi, á bàrá pan mi ho wáayi. O N̄uh̄so na lé o cítí f̄i na téréna á à na ho c̄nú mu mi p̄ahũ na ó o kh̄ii cítí 6a nùpua yi. Mu máã wé ĩnén ĩ dòn ó ò na ho c̄nú yi, ká b̄ia búenbúen na wee lòní a b̄iní b̄uenló ó o mún n̄ na ho yi.

### *O Poole wi ò o Timotee b̄uen o c̄n*

<sup>9</sup> Bánbá à ũ b̄uen ĩ c̄n f̄uaf̄uã. <sup>10</sup> Lé b̄io ó o Demaasi wà ò o díã mi á van ho Tesaloniiki lóhó ho d̄m̄jã b̄iowa na ó o wa b̄io yi. O Keresãn wón wà van ho Kalasii k̄hũ, ò o Tiite 6èn van ho Dalamatii k̄hũ. <sup>11</sup> O Luki mí dòn lé ȳã wi hen làa mi. Hen ká fo bò o b̄uen à ũ fé o Maaki buennãa, lé b̄io ó o dà wee séení mi ho tonló yi. <sup>12</sup> O Tisiiki wón á ĩ tonkaa ó o van ho Ef̄eze. <sup>13</sup> Fo bò o b̄uen à ũ b̄uee lé ho Torowaasi yi à ũ lá ĩ báká beení na á ĩ díã o Kaapuusi c̄n 6ua buennãa. Fo bò o b̄uen à ũ mún khuii ĩ v̄onna, s̄n̄kú ĩ s̄onna na ho túaró wi wán. <sup>14</sup> O Alekisãndere na lé o kh̄ãa-likí 6ènt̄in wó khon làa mi dàkh̄ina. Le Dónbeení á à s̄ãní a yi á à héha làa b̄io ó o wó. <sup>15</sup> Ũnén mún pa ũten b̄io lé b̄io á b̄io wa wee k̄arán lè 6a nùpua ó o yí tà b̄io h̄uú. <sup>16</sup> B̄io 6a n̄n-yání 6uan mi vannãa le cítí fliní, á hàrí nùpue yí b̄ueé tà ĩ n̄ii, 6a búenbúen p̄ã mi díã. Le le Dónbeení s̄en mu díã na 6a yi. <sup>17</sup> Eε ká a N̄uh̄so wón pan ĩ b̄io á n̄n ho p̄anká mi á ĩ buerarãa o b̄ioní á b̄ia yí z̄u le Dónbeení c̄rèε jã le. Lé orén k̄ánia mi 6a kúdenwà yi. <sup>18</sup> O N̄uh̄so á à k̄aní mi mu bè-sũmáa búenbúen yi. O ò k̄aní mi á ĩ k̄éñ ho wáayi o bá-z̄amu yi. Le ho c̄kú à b̄io s̄i a yi f̄éε h̄a lúlúio na n̄ii mía yi. \*Amiina!

### *Le m̄ondén t̄enii*

<sup>19</sup> I wee tɛɛnɪ a Pirisiiye là a Akilaasi yi. I mún wee tɛɛnɪ a Onɛzifoore zɪ-  
nùhù nùpua yi. <sup>20</sup> O Erasiite wón kará ho Korɛnte yi, ká a Torofimu wón á ï  
día ho Mílee yi lé bɔ ó o lò yí here. <sup>21</sup> Bánbá à ù bɛn ká le tɛɛnɪ dɪn yí hɪnɔn.

O Ebuluusi, là a Pudɛnsi là a Linuusi là a Kolodia lè wàn zàwa lè wàn hɪnni  
kèrɛtɛwa na wi hen búenbúen wee tɛɛnɪ foɲ.

<sup>22</sup> Le wa Nùhúso kɛnɪ làa fo, le o wé mí sãamu làa mia.

## Ho vūahú na ó o Poole túara nɔn o Tiite yi

### *Vūahú túaró jùhú*

O Tiite hía lé o Poole nǐ-kenínii. O yínɔ́n zúifù (Kalasiisa 2.1-3). O hía wee bè là a Poole à 6a sá le Dónbeenǐ bín-tente bueró tonló.

Pāahú na ó o Poole wee túa ho vūahú na kà á à na a yi, ká a wi ho Kεεεte yi á wee loń 6a kèrètɛwa kuio na wi hā lórá na bín yi bǐo, à hā wé va lè mí yahó (1.5).

Mu nín-yání ó o Poole zéénia bǐo à 6a kèrètɛwa kuure ya-díwá ko 6a 6ua lè mítén (1.5-16).

Bǐn mǔn ó o Poole zéénia o Tiite làa bǐo ó o ko ò o wé kàrán lè 6a kèrètɛwa kuio. Hǔn kuio so lé 6a nǐ-kǐa kuure, lè 6a há-kǐa kuure, lè 6a yàrówá kuure, lè 6a wobáaní kuure (2).

O mún zéénia bǐo 6a kèrètɛwa ko 6a 6ua lè mítén à dàń kεεnínáa mín wán lè ho hēérá, ká hā zía lè hā bín-zàwa lè ho sankaró mia 6a pāahú. Bǐn mǔn ó o tēénia 6a yi (3).

### *Le tēénii*

<sup>1</sup> Mu lé ínén Poole á túara ho vūahú na kà. Í lé le Dónbeenǐ ton-sá là a Yeesu \*Krista tonkaro, bèra a na à bǐa le hueekaa à 6a síadéro wíoka fàrá tǐn à 6a zǔn ho tǔiá poni na à wé á 6a à 6ua mítén á à héha làa bǐo sí le Dónbeenǐ yi.

<sup>2</sup> Lé bǐn nǐ na á 6a dà à dé mí sía wé è lòoní le mukānǐ binbirǐ na máa vé, ðǐo le Dónbeenǐ dó mí jǐi le mí ì na bǐa bǐo sǎ le yi yi ká bǐo búí ðǐn yí léra. Wa láa mu yi lé bǐo wa zǔ le le Dónbeenǐ máa wé fǐ sabéré. <sup>3</sup> Ká bǐo le le mí ì wé pāahú ðǐn, á le zéénia bǐo le dó mí jǐi le mí ì wé wéréwéré lè 6a nǔpua làa bǐa le tonkaa le 6a bue mí bín-tente jǐnǐ. Lé hǔn tonló so á wa kǎnǐlo Dónbeenǐ kàràfáa mií.

<sup>4</sup> Mu lé ínén Poole á túara ho vūahú mu nɔn ũnén Tiite yi. Fo lé í za binbirǐ wa síadéro le Dónbeenǐ yi bǐo yi. Le wán Maá Dónbeenǐ lè wa kǎnǐlo Yeesu \*Krista à wé mí sǎamu làa fo à na ho hēérá foń.

### *Ho tonló na ó o Tiite ko ò o sá ho Kεεεte yi*

<sup>5</sup> Í wà à í día fo ho Kεεεte kǎhú yi, à ũ wíoka bǐo á ínén làa fo 6úa jùhú à véení, à mún hueeka 6a nǔpua bàràka hā lórá lè mí dà-kéní kéní na 6a kèrètɛwa wi yi à 6a dí 6a yahó. Liiní ũ hácirí bǐo á í henía nɔn foń wán. <sup>6</sup> O ya-dí ko ò o wé nǔpue na á bè-kohó yèni yí máa ve léé yi. O ya-dí ko ò o háa yà-kéní na ó o yan lé wón mí ðòn ò o kǎna yi à yí lé mǔn. O zàwa ko à 6a dé mí sía o Yeesu \*Krista yi, 6a mún ko à 6a zǔn mítén 6uaró, bèra a na à bè-kohó bǐo yí mí léé 6a yi, à 6a mún yí wé 6a zà-kǎania. <sup>7</sup> Lé bǐo 6a kèrètɛwa kuure ya-dí lé le Dónbeenǐ ton-sá, lé bǐn bǐo yi ó o yí ko à bè-kohó yèni ve léé wo yi. O yí ko ò o wé nǔpue na yí máa tà jǐ bǐa ká cǔn, á síi sùwa. O yí ko ò o wé o nǔpue na wee jǐu ho \*divén dàkhíina, á wa hā bióní. O yí ko ò o wé o nǔpue na sòobáa dó mí síi le wárí yi, á wee cà le làa bǐo yínɔ́n mu. <sup>8</sup> Éε ká a màhá ko ò o wé o nǔpue na wee hén mí yahó sí 6a nǔpua. O ko ò o wań mu bè-tente wéro. O ko ò o wé o bè-zǔnminǐ 6ánsò, á térénná, á wee wé bǐo sí le Dónbeenǐ yi, á dà wee 6ua mítén sese. <sup>9</sup> Le Dónbeenǐ bín-tente, ðǐo lé ho tǔiá poni na kàránna làa wo ó o ko ò o wíoka 6ua sese. Ká a wee wé ká síi, o ò dàń wé è hení bǐa ká sía á 6a à bè ho kàránló na bǐo bon yi, á mún nǐ dàń nǐ zéení wéréwéré làa bǐa le ho kàránló mu bǐo yí bon le 6a wee vǐiní mítén.

<sup>10</sup> Mu bon, 6a kèrètíewa cèrèe, sònkú bía wee bè ho \*kúiiró làndá yi tíahú, á yí máa jí dèe, á wee bío há bín-conconwà à khàráa 6a nùpua vīiní. <sup>11</sup> Yí díá le bānsowa so wé kàrán 6a nùpua lé bío 6a kàránlò mu yí bon, ho wee yáa há zī-nún-kùio. Mu yáá yínón bñn mí dòn, 6a wee wé mu à càráa le wárí. <sup>12</sup> Ho Kεεεete kōhúsa nī-kéní búí na 6arén wee lá làa jí-cúa fεero á bía bío kà: «Ho Kεεεetesa lé 6a sabín-fūaalowa, 6a sūnsūmána lòn zín-búaa, 6a lé 6a paríwà, bío 6a wa lé ho dará 6a dí.» <sup>13</sup> A mu bèn bon, o nñi mu túiá sí. Lé bñn nòn, á ù zá làa ba à mí le sòobéε na 6a yi à 6a yèrémá dé mí sía bío bon yi <sup>14</sup> à yí tà 6a \*zúifùwa hácin-bióní, làa bía pã ho túiá poni làndáwá yi. <sup>15</sup> Yia wee ce le Dónbeení yahó, á làndá yí máa hē làa bío búí díró. Ká yia yí máa ce le Dónbeení yahó, á yí dó mí síi o Yeesu yi, wón wára búenbúen yí máa ce. Hàrí o yilera yáá yí máa ce. O wó bío yí se à mu nīyio máa dí o. <sup>16</sup> O wee bío wéréwéré le mí zū le Dónbeení èε ká a wára hñn wee zéeni le mu yí bon. O bío sūii ló, o yí máa bè le Dónbeení bióní yi, o yí dà bío na se máa wé.

## 2

### *Bío 6a kèrètíewa ko à 6a 6ua le mítén*

<sup>1</sup> Èε ká ùnén wón wé kàrán 6a nùpua lè ho kàránlò na bío bon. <sup>2</sup> Bío na 6a nñ-kía yi le 6a wé 6ua mítén yi mu bío búenbúen yi. Le bío 6a à 6ua lè mítén à wé à 6a nùpua kònbi 6a. Ba ko à 6a wé mu bè-zúrminí 6ānsowà, à wé 6a nùpua na fàrá tína mí síadéro le Dónbeení yi, à wé wañ 6a nùpua làa sòobéε, à wé jí mí yiwa. <sup>3</sup> A ù mún bío na 6a há-kía yi le bío 6a wee 6ua lè mítén à héha làa bío le Dónbeení síi vá yi. Ba yí ko 6a wé yáa bía ká yènnáa, à yí sòobá yí dé mítén ho \*divén julo yi. Ba ko à 6a wé zéeni 6a nùpua làa bío se. <sup>4</sup> Ká 6a wee wé ká síi á 6a à dàñ wé è kàrán 6a há-fla làa bío 6a ko 6a wañnáa mí bārání le mí zāwa, <sup>5</sup> á à wé mu bè-zúrminí 6ānsowà, á wé è kãna mí bārání mí dòn yi, á wé è loñ mí zíní tonni yi sese, á à wé 6a há-tentewà, á wé è liiní mítén á à na mí bārání yi. Ká 6a wee 6ua mítén ká síi, á 6a nùpua máa wé è bío há bín-kora máa léε le Dónbeení bióní yi.

<sup>6</sup> Mún hení na 6a yàrówá yi le 6a wé mu bè-zúrminí 6ānsowà <sup>7</sup> mu bío búenbúen yi. Ùnén ù bæere ko à ù wé wé há wára na se à bía ká mi, à bè yi. Dé sòobéε ù kàránlò yi á wé wé ho lè le yi na púaaara díá. <sup>8</sup> Wé mí ho túiá poni, hía á nùpue yí dà máa kán, bèra a na à há nīyio dí bía yí tà ù bío lé bío 6a máa dàñ máa bío bín-kohó wa dǎní yi.

<sup>9</sup> Ba wobáaní bán á ù bío na yi le 6a wé liiní mítén na mí júnása yi mu bío búenbúen yi, à wé wé bío sí 6a yi, à wé yí kán 6a, <sup>10</sup> à wé yí kònbní 6a níi bío. Ba yáa ko à 6a wé zéeni le mí láayi wi binbirí mu bío búenbúen yi. Ká 6a wee wé ká síi, á 6a wára búenbúen á à wé á 6a nùpua wé è kònbi ho kàránlò wa kánílo Dónbeení dǎní yi.

<sup>11</sup> Mu bon, le wó mí sāamu á hérarāa ho kánílo wōhú nòn 6a nùpua búenbúen yi. <sup>12</sup> Mu sāamu mu bío yi, á le Dónbeení wee kàrán wen á wa pí bío yí sí le yi lè ho dímíjā bío na wa sía wee vá yi, bèra a na à wa wé mu bè-zúrminí 6ānsowà, lè 6a nī-térénna, lè 6a nùpua na wee wé bío sí le Dónbeení yi há làa na ká wán. <sup>13</sup> Bñn lé bío wa ko wa wé à dérāa wa sía lòní le wizon-tente na ó o Yeesu \*Krista na lé wa Dónbe-beení á lé wa kánílo khíi 6ueé zéeni mítén mí cúkú yi. <sup>14</sup> O tà húrún wa bío yi, bèra a na ò o kání wen ho pánká na wee jāa wen dé mu bè-kora lè mí sííwà búenbúen níi yi, à wa wé 6a nùpua na wee ce o yahó, à bío sí a yi, à há wára na se wéro bío kéí yi fεεε.

<sup>15</sup> Bío á í bía nòn foñ á ù wé kàrán lè 6a kèrètíewa lè ho pánká búenbúen na fo yú. Wé hení 6a sía le 6a bè mu yi. Ká bía yí máa bè mu yi bán à ù wé zaráa. Yí tà le nùpue zùañ foñ.

### 3

<sup>1</sup> Bini leéka 6a kèrètíewa le 6a ko à 6a wé liiní miten 6a bá-zàwa lè ho pànká ya-díwá yahó à wé bè 6a bíoní yi, à hã wárá na se wéró bío kéí 6a yi. <sup>2</sup> Bío na 6a yi le 6a wé yí bío yí khe na nùpue yi, à wé yí fi lè 6a nùpua, à wé 6a nùpua na wayika, à wé yí zùan 6a nùpua yi. <sup>3</sup> Mu bon, warén mún lá yí máa jí dèe, á lé 6a ñi-kãania, á dó wa sia mu bío na yí bon yi. Bío wa sia wee vá yi búenbúen lé bún á wa hía wee wé á yí dà máa díá. Wa lá lé 6a yi-kora 6ansowà á wee dí le yandee. Wa lá wee wé à 6a nùpua jin wen, à warén mún jin 6a. <sup>4</sup> Ée ká wa kãnilo Dónbeení á zéenia mí tentemu, làa bío le wa lè 6a nùpua. <sup>5</sup> Le kãnia wen lé bío á le zúna wa màkárí, ká mu yínón wa wárá na téréna na wa dàrna wó bío yi. Le kãnia wen á ceera wen lè mí Hácírí pànká, á wa yú le mukōn-finle. <sup>6</sup> Le Hácírí mu á le Dónbeení nōn wen á le wí wen wa kãnilo Yeesu \*Krista pànká yi. <sup>7</sup> Lé bún bío yi á wa dà à yí le mukānī binbirī na máa ve, dío wa dó wa sia wee lōoní. Mu búenbúen dà à wé lé bío le Dónbeení wó wen lè 6a ñi-térénnia le sãamu pànká yi. <sup>8</sup> Hã bíoní na á ñi bía nōn foñ kà á láayi wi.

I wi à ñi hení hã bío làa sòobéé à na 6a nùpua yi bèra a na à bía dó mí sia le Dónbeení yi wíoka ca mí kuio mu bío na se wéró yi. Ho kàránló mu se á jùhũ wi 6a búenbúen cón. <sup>9</sup> Ká 6a nùpua na wa le wãanī na jùhũ mía, làa bía wa le nōnkāni wãanī, làa bía wa hã zía, làa bía wa a \*Moyiize làndá bío wãanī, bán búenbúen à ñi khènnáa. Bún búenbúen jùhũ mía, mu yí máa séení nùpue. <sup>10</sup> Yia wee khéé 6a kèrètíewa à ñi ve o bíoráa. Ká a yí tà à ñi wíoka ve o hã cúa-jun níi bíoráa. Ká a pá yí ná mu, à ñi wé nàa wo bání. <sup>11</sup> Mún zūn mu kénkén le wón nùpue so síi á díá ho wã-tente. Mu bè-kora na ó o wee wé wee zéení le o jùhũ sú.

#### *Le mónđen tēeni*

<sup>12</sup> I ñi tonka a Aatemaasi tàá o Tisiiki mi cón. Ká 6arén á yia 6ueé dñn mia, á ùnén 6èn bánbá à ñi 6uee yí mi ho Nikopoliisi lóhó yi. I wi à ñi 6uee kéení bñ le tēení páahũ. <sup>13</sup> O Zenaasi na lé ho \*làndá zūnlo là a Apoloosi, à ñi bánbá à ñi séení mí vèñi yi. Yí le dèe 6úi fòo 6a yi. <sup>14</sup> Bía dó mí sia le Dónbeení yi lè wa bío síi mún ko 6a ca mí kuio mu bío na se wéró yi, à wé séení 6a nùpua làa bío 6a màkóo wi yi, bèra a na à 6a bío jùhũ kéí.

<sup>15</sup> Bía wi hen làa mi búenbúen wee tēení foñ. Bía wa wen mí siadéro le Dónbeení yi bío yi á ùnén mún tēení yi. Le le Dónbeení wé mí sãamu lè mí búenbúen.

## Ho vūahǔ na ó o Poole túara nɔn o Filemɔn yi

### *Vūahǔ túaró jǔhǔ*

Ho vūahǔ na kà lé o Poole túara ho á nɔn o Filemɔn yi. O Filemɔn lé o Poole bân bǎnlo. O fù lé o nùpue na bǎo jǔhǔ wi 6a nùpua cǔn làa sòobéε, á lé ho Koloosi kèrètíεwa kuure nǐ-kéní. O Filemɔn wobá-nǐi búí fù wi á lùwa ò o díá a. O yèni 6a le Onεziimu.

Ho vūahǔ mu yi ó o Poole tɛɛnía o Filemɔn làa bǎa làa wo páanía wi yi (1-3). O Poole dó le Dónbeenǐ bǎrákà o Filemɔn síidéró o Yeesu \*Krista yi bǎo yi, làa bǎo ó o wa lè mín zàwa lè mín hínni kèrètíεwa bǎo yi (4-7).

Bǎo ó o Onεziimu wà díá mí jǔhǔso, ó o fò mín là a Poole ká wón wi ho kàsó yi, ó o Poole mu wó ó o tà a Yeesu bǎo, á lé o kèrètíε. Bǎo mu wó kà, ó o Poole le o bǐnǐ yèrémá va mí jǔhǔso Filemɔn cǔn. Lé bǔn te bǎo ó o túara ho vūahǔ nɔn o Filemɔn mu yi, á flora a le ká a Onεziimu bǐnǐa 6uara a cǔn, ò o tà sɛn bǎo ó o wó 6úen6úen díá à na a yi, à 6ua a sese bǎo ó o wǎa lé bân za mu kèrètíεmu dǎnǐ yi bǎo yi (8-22).

### *Le tɛɛnǐ*

<sup>1</sup> Mu lé ínén Poole, yǎa wi ho kàsó yi o Yeesu \*Krista tonló sáró bǎo yi, lé mi wee túa ho vūahǔ na kà á na únén Filemɔn yi. O Timotee na lé wán za, wón làa mí páanía wee tɛɛnǐ fon, únén na làa wɛn páanía wee sá, na wa wa làa sòobéε. <sup>2</sup> Wa mún wee tɛɛnǐ wán hínló Apia yi, là a Aasiipu, wón mún làa wɛn páanía wee lá le lònbee lè mí síiwà. Ba kèrètíεwa kuure na wee kúee mín wán ũ zǐi á wa mún wee tɛɛnǐ yi. <sup>3</sup> Le wán Maá Dónbeenǐ là a Jǔhǔso Yeesu \*Krista à wé mí sǎamu làa mia, à na ho h́érà mia.

### *O Poole síi wan o Filemɔn bǎo yi*

<sup>4</sup> Hen ká í sansan wee fio le Dónbeenǐ yi, à í dé le bǎrákà ũ bǎo yi. <sup>5</sup> Lé bǎo á ũ síidéró o Yeesu \*Krista yi á í wee jí bǎo, á mún wee jí bǎo fo wa làa bǎa 6úen6úen na bǎo sǎ le Dónbeenǐ yi. <sup>6</sup> Í wee fio le bǎa dó mí sía o Krista yi làa fo páaní à pánká wíoka kɛn á wíoka zǔn mu bè-tentewà 6úen6úen, bǎo le Dónbeenǐ wee wé làa wɛn wa páaníló là a Krista bǎo yi. <sup>7</sup> Lé bǎo á bǎo fo wa lè wán zàwa lè wán hínni á í jǎ, á í síi 6èntǐn wan, á síi há làa sòobéε mu bǎo yi. Mu bon, bǎa bǎo sǎ le Dónbeenǐ yi á fo híina sía.

### *O Poole wee fio o Filemɔn o Onεziimu dǎnǐ yi*

<sup>8-9</sup> Lé bǔn te bǎo á í wee floráa fo le ũ wé bǎo fo ko à ũ wé. Wa páaníló là a \*Krista bǎo yi, á í lá dà à na le jǐi á à bǎo le ũ wé mu. Εε ká í màhá pá à fio fo bǎo wa wa làa mín bǎo yi. Awa, á ínén nǐ-kǐnle Poole, yǎa wi ho kàsó yi o Yeesu Krista tonló sáró bǎo yi á pá wee fio fo bǎo wa wa làa mín bǎo yi, <sup>10</sup> le ũ sǎbéré à ũ wé bǎo á í ì bǎo ò na fon o Onεziimu dǎnǐ yi, wón na á í wó ó o lé í za mu kèrètíεmu dǎnǐ yi ho kàsó yi. <sup>11</sup> O bǎo jǔhǔ lá mía ũ cǔn bǔn bon, εε ká há làa na kà wán á ínén làa fo ó o bǎo jǔhǔ wǎa wi cǔn.\*

<sup>12</sup> Awa, á í wǎa à bǎo le o Onεziimu mu bǐnǐ buen ũ cǔn, o bǎo 6èntǐn here mǐi làa sòobéε. <sup>13</sup> Bǎo á í wi ho kàsó yi le bǐn-tente bǎo yi, á í yàá lá wi à í díá wo í nǐsǎnǐ, ò o wé sɛnǐ mi ũ lahó yi. <sup>14</sup> Εε ká í màhá yí wi à í wé bǎo búí o dǎnǐ yi

\* **1:11** Onεziimu: Le yèni mu kúará le <mu jǔhǔ wi>.

ká ɪ làa fo yí ɲá mín yi. Lé bɔ á ɪ yí wi à mu tentemu na fo ò wé á à na miɪ à wé lè ɪ wee kíká foɲ lè mu wéró, ká mu lé ũnén ũ bæere yi.

<sup>15</sup> Nún-sí á le Dónbeenɪ yàá wó ó o Oneziimu khèra làa fo ho pòn-za dèe yi, bèra a na ká a bɪnía ɓuara ũ cón, à mi wáa páaní keení fèe. <sup>16</sup> Hã làa na kà wán ó o yínɔn wobá-nɪi mí dòn, o bɔ ɲúhú wi po bɪn. O wáa lé mɪn za kèrètɛ, á fo ko à ũ wíoka waɲ wo làa sòobé. O lé wán za kèrètɛ na á ɪ ɓèntɪn wa làa sòobé. Á ɪ mún láa mu yi le fo ò wíoka à waɲ wo á yàá a poɲ ínén, bɔ ó o bɔ sá foɲ bɔ yi, làa bɔ mi páanía là a Núhúso bɔ yi.

<sup>17</sup> Awa, ká fo zũ le warén lé ɓa bɪnlowà binbirí, ká a bɪnía ɓuara ũ cón, à ũ ɓua a sese, à keɲ lè lé ínén ɪ bæere. <sup>18</sup> Ká a wó khon làa fo bɔ ɓúí yi, tàá ká a ko ò o wí bɔ ɓúí foɲ síi, à ũ ɲɪ mu ínén ɲúhú yi. <sup>19</sup> Hã ɲi-cúa na á ɪ wee túa lè ɪ nín-bia lé hã ká: «Ínén Poole á à wí ũ kení na wi o yi». ɪ yí máa bɔ le fo ko à ũ wí bɔ ɓúí miɪ, ká fo màhã ko à ũ zún lé ínén lé yia zéenia o Yeesu bɔ làa fo á fo yúráa le mukáni binbirí. <sup>20</sup> Awa, wán za Filemɔn, á ɪ wee fio fo o Núhúso yèni yi le ũ wé bɔ á ɪ wee fio fo le ũ wé. Wa páaníló là a \*Krista bɔ yi, ũ yí día le ɪ yilera lúnka mu bɔ yi.

<sup>21</sup> ɪ láa mu yi le bɔ á ɪ túara ho vūahú yi le ũ wé á fo ò wé kénkén. ɪ yàá zũ le fo ò wé yòó puuní bɔ á ɪ le ũ wé yi. <sup>22</sup> Mún cà le zii ɓúí ká làa mi. Ho fioró na mi wee wé ɪ bɔ yi, á ɪ láa mu yi le hen làa cɪnú ká ɪ yí ɪten ɓueé ɓúεkí mia.

### *Le mɔndén tɛɛni*

<sup>23</sup> O Epafaraasi na làa mi páanía wi ho kàsó yi o Yeesu \*Krista tonló sáró bɔ yi wee tɛɛni foɲ. <sup>24</sup> O Maaki, là a Arisitaaki, là a Demaasi, là a Luki, bán ɓúenbúen na làa wɛn páanía wee sá ho tonló dà-kéní á mún wee tɛɛni foɲ.

<sup>25</sup> Le wa Núhúso Yeesu \*Krista à wé mí sãamu làa mia.

## Hebere vūahú

### *Vūahú túaró jùhú*

Yia túara ho vūahú mu á wa yí zū. Bànso túara ho n̄n b̄a tà a Yeesu yi na le lònbee lè mí síwà yú. O túara ho n̄n 6a yi bèra a na à 6a yí p̄ le Dónbeení b̄io, ká 6a hení mí sía à fàrá ð̄n, à zūn̄ le b̄io ó o Yeesu wó á po mu b̄io 6úen6úen.

Ho vūahú mu wee zéeni le le Dónbeení ð̄n mí Za Yeesu wán zéeniánaa miten lè 6a n̄pua á mu vóráa. Le \*Dónbeení j̄i-cúa f̄erowà ó orén b̄io jùhú wi po. O po ho wáayi tonkarowà, á po a \*M̄oyiize là a Zozue (1–3).

O Yeesu mu b̄io jùhú wi po le \*Dónbeení yankarowà na yánkaa wi. Orén lé yia lé le Dónbeení yankaro binbirí. Lé b̄un̄ te b̄io le Dónbeení mu wee s̄en 6a n̄pua bè-kora día à k̄ánínaa 6a mu h̄umú yi o p̄nká yi. B̄io ó o \*Isirayele n̄pomu f̄u wee ya h̄a muini lè 6a bà-kùio na le Dónbeení yi, lé b̄un̄ f̄u wee zéeni a Yeesu \*Krista na 6ueé hí b̄io (4–10).

Ho vūahú lii véeni wee hení 6a k̄er̄et̄ewa sía à 6a wíoka ca mí kuio le Dónbeení b̄io yi. B̄io le Dónbeení n̄pomu f̄u fàrá ð̄nnáa mí siadéro le Dónbeení yi á ho vūahú mu b̄ia b̄io. Ho mún̄ wee k̄arán 6a n̄pua à 6a k̄aràfá miten o Yeesu mí ð̄n yi. Le 6a fá mí ȳio wo yi, à h̄i mí sía le lònbee lè mí síwà yi, á fàrá ð̄n fúaa mu véeni (11–13).

### *Le Dónbeení ð̄n mí Za wán wee b̄ioráa*

<sup>1</sup> Le Dónbeení yánkaa ð̄n 6a j̄i-cúa f̄erowà wán á bíaráa lè wán 6úaaawa. Le wó mu p̄nna c̄er̄e yi, á le b̄ioró làa ba mún̄ síwà boo. <sup>2</sup> Ee ká h̄a làa na ká wán h̄a p̄nna vaa véeni, á le ð̄n mí Za wán wee b̄ioráa làa w̄en. Lé le Za mu le ð̄n wán á léraráa mu b̄io 6úen6úen. Lé orén le wáa dó mu b̄io 6úen6úen ní yi. <sup>3</sup> Orén lé yia le Dónbeení c̄ukú beení wee mi yi. B̄io á le Dónbeení karáa lé b̄un̄ ó orén mún̄ karáa. O 6uan mu b̄iowa 6úen6úen ð̄n̄ia lè mí b̄ion̄ na p̄nká wi. Lé orén le Dónbeení ð̄n wán á séraráa 6a n̄pua bè-kora día, á 6a wee ce le yahó. B̄un̄ m̄ón̄ ó o yòò kará ho wáayi le Dónbeení n̄n-t̄iáni, ð̄n na po mu b̄io 6úen6úen.

### *Le Dónbeení Za po ho wáayi tonkarowà*

<sup>4</sup> Làa b̄io le Dónbeení Za po poráa ho wáayi tonkarowà, lé ká sii á le yèni na le wee ve làa wo mún̄ po poráa 6a yèni. <sup>5</sup> Le Dónbeení ð̄n̄ yí b̄ia làa wáayi tonkaro búii le:

«Fo lé í Za.

Ho zuia j̄ii wán á í lé m̄in Maá.»\*

Le mún̄ ð̄n̄ yí b̄ia b̄io ká là a búii:

«Ìn̄én á à wé 6àn Maá,

ó orén á à wé í Za.»†

<sup>6</sup> Ká p̄ahú na le Dónbeení tonkaa mí Za k̄inleso ho ð̄m̄j̄á yi, á le b̄ia b̄io ká:

«Ho wáayi tonkarowà 6úen6úen ko 6a wé 6úaaní a.»‡

<sup>7</sup> A le 6èn b̄ia ho wáayi tonkarowà ð̄n̄ yi le:

«Le Dónbeení wee wé à le tonkarowà k̄en̄ lòn pinpiró,

le wee wé à le ton-sáwá mu k̄en̄ lòn ð̄hú ð̄enni.»§

<sup>8</sup> Ká le màh̄á b̄ia b̄io ká mí Za ð̄n̄ yi:

«Ūn̄én Dónbeení, ū b̄éni ð̄r̄ó j̄ii máa f̄i máa mi.

Fo ò pa ū n̄pomu b̄io lè ho t̄er̄enlò.

<sup>9</sup> Fo wa b̄io t̄er̄enna, fo j̄ina mu bè-kora.

\* 1:5 Mi loñ Lení vūahú (Psaumes) 2.7 † 1:5 Mi loñ Samuw̄ele cúa-jun ní vūahú 7.14 ‡ 1:6 Mi loñ Lándá zéenióló vūahú (Deutéronome) 32.43 § 1:7 Mi loñ Lení vūahú (Psaumes) 104.4



Lé bǔn nǎn á ìnén na lé ù Dónbeenì á kúaa ho jiló ù jùhù wán  
à zéení le í tà ù bǐo.

Lé bǔn wεéra ù síi.

Í dó ho cùkú fon à po mi ninzàwa na ká.»\*

<sup>10</sup> Le pá bǐnía bía bǐo kà mí Za mu dǎní yi:

«Mu jùhù búakánii ká bǐo búii òò yí léra, á ùnén Núhúso lé fo léra ho tá,  
á lé fo mún léra ho wáayi.

<sup>11</sup> Bǔn bè-lénnia so búenbúen khii vé, ká ùnén á à keń bǐn fεεε.

Ho wáayi le ho tá wé è khè lòn sí-zǐnia.

<sup>12</sup> Fo ò bi mu lòn báká beenì á à bàrá,

mu ù yèrémá lòn sí-zǐnia,

ká ùnén á à òò lǎa bǐo fo karáa, fo ò keń bǐn fεεε.»†

<sup>13</sup> Le Dónbeenì òò yí bía làa wáayi tonkarò búii le:

«Buee keení í nín-tǎní,

fúaa ká í búrá ù zúkúsa ù tá

á ù bò ù zení wán.»‡

<sup>14</sup> A ba tonkarowà na wee lé ho wáayi bèn lé ba yén? Ba lé le Dónbeenì ton-  
sáwá. Le wee tonka ba à ba buee séení bía á à yí ho kǎnǐlò le Dónbeenì cǎn.

## 2

### *Mi wa dé ho kǎnǐlò bǐo le sòobéε yi*

<sup>1</sup> Lé bǔn nǎn á bǐo wa jǎ á wa ko wa bua le wa sòobéε, bèra a na wa yí ví.

<sup>2</sup> Le Dónbeenì jǐ-cúa na ho wáayi tonkarowà mà á bǐo lé ho tǔiá, á nùpue  
léε nùpue na bèn yí bò hǎ yi, wón yú mu bǎn lònbee na ko làa wo.\* <sup>3</sup> Awa,  
ká warén mún yí dó ho kǎnǐlò na kà bǎn síi bǐo le sòobéε yi, á wa so dà à kǎnǐ  
waten le lònbee na ko làa wεn yi le? Ho kǎnǐlò mu bǐo lé o Núhúso mítén á nín-  
yání buera mu. A bía jǎ mu á zéení le warén le ho bǐo bon. <sup>4</sup> A le Dónbeenì  
zéení le bǐo ba bía bon. Le zéení mu le mu yéréké bǐowa le mí síiwà na wee  
zéení le pǎnká, le mu bǐowa wéró pǎnká na lerén mí beεre Hácírí wee na ba  
nùpua yi làa bǐo le síi vá yi.

### *Le Dónbeenì òò yí bía làa wáayi tonkarowà*

<sup>5</sup> Le Dónbeenì yí dó ho yǐrón òò yí bía làa wáayi tonkarowà  
nii yi. <sup>6</sup> Le Dónbeenì búii yáa túara bǐo kà:

«Éε Dónbeenì! O nùpue léε wéε á fo ò leékaráa o bǐo?

O nùpue léε wéε á fo ò paráa o bǐo?

<sup>7</sup> Fo wó á ho wáayi tonkarowà bǐo jùhù wi á po a ho pǎn-za dεε yi.

Bǔn mǎn á fo bǐnía wó ó o yú ho cùkú le le yèni,

<sup>8</sup> fo bàrá a mu bǐo búenbúen jùhù wán.»†

Bǔn wee zéení le le Dónbeenì wó ó o wi mu bǐo búenbúen jùhù wán, á dεε búii  
yí ká. Éε ká hǎ làa na kà wán á wa òò yí máa mi mu. <sup>9</sup> Éε ká bǐo kà lé bǐo wa  
zú: Le Dónbeenì wó á ho wáayi tonkarowà bǐo jùhù wi á po a Yeesu ho pǎn-  
za dεε yi. A hǎ làa na kà wán á le bǐnía wó ó o yú ho cùkú le le yèni le lònbee  
na ó o lá á húrunnáa bǐo yi. Le wó mu kà síi bèra a na à le sǎamu pǎnká yi, ò o  
húmú bǐo séení ba nùpua búenbúen. <sup>10</sup> Mu bon, mu se à le Dónbeenì na léra  
mu bǐo búenbúen, òò buan mu búenbúen òò yí bía làa wáayi tonkarowà wán á bǐo  
mu lá ko mu wéráa. Le wó kà síi bèra a na à  
ba nùpua cèrεε páaní le cùkú yi làa de. Lé o Yeesu wó á ba nùpua cèrεε wé è

\* **1:9** Mi loń Lení vǎahú (Psaumes) 45.7-8 † **1:12** Mi loń Lení vǎahú (Psaumes) 102.26-28 ‡ **1:13**

Mi loń Lení vǎahú (Psaumes) 110.1 \* **2:2** Le Dónbeenì jǐ-cúa na le tonkarowà mà: Mu wee bǐo o  
Moyiize làndá bǐo dǎní yi. Ba zúifùwa cǎn á le Dónbeenì òò yí bía làa wáayi tonkarowà wán á bǐo  
mu lá ko mu wéráa. † **2:8** Mi loń Lení vǎahú (Psaumes) 8.5-7

yíráa ho kǎníló. <sup>11</sup> O Yeesu lé yíá wee wé à 6a nùpua ce le Dónbeenĩ yahó. A bía ó o wee wé à 6a ce bán búenbúen làa wo wǎa lée Maá nĩ-kéní zàwa. Lé bǔn te bǐo ó o Yeesu wee veráa 6a lè mín zàwa lè mín hǐnni ká mu nǐyio mía wo yi. <sup>12</sup> Bǐo kà lé bǐo ó o bía:

«Dónbeenĩ, ǐ ì zéení ũ bǐo lè wàn zàwa lè wàn hǐnni.

ǐ ì khòoní fo ũ nǐpomu búenbúen tǐahú.»‡

<sup>13</sup> O mún bía le:

«ǐnén á à dé ǐ sǐi le Dónbeenĩ yi.»

O pá bǐnía bía le:

«Lé wɛn na páanía wi, ǐnén lè 6a zàwa na fo nɔn miĩ.»§

<sup>14</sup> Awa, á bǐo á bán zàwa so lé 6a nùpua binbirí, ó o Yeesu mí bæere mún lá 6a sǐi, bèra a na ò orén mí bæere húmú pánká yi ò o yí ho pánká o \*Satāni wán, yíá wee wé à 6a nùpua hí, <sup>15</sup> ò o mún kǎnǐ bía búenbúen na mu húmú zǐnló lá can lòn wobáanǐ 6a sǐi wizooní búenbúen yi. <sup>16</sup> O Yeesu mu cén yí 6uara wáyai tonkarowà séeniló bǐo yi. Lé o \*Abarahaamu mɔnmánía ó o wà 6ueé séení. <sup>17</sup> Lé bǔn nɔn ó o ko ò o láráa mín zàwa lè mín hǐnni sǐi binbirí, bèra a na ò o dàñ wé mín zàwa lè mín hǐnni mu yankarowà nǐhúso, á zǔ 6a nùpua màkárí, á láayi wi le Dónbeenĩ cǐn, à le Dónbeenĩ wé sɛn 6a nùpua bè-kora díá. <sup>18</sup> A bǐo ó o Yeesu mí bæere kǎa le lònbee yi á kúará khéra, lé bǔn nɔn ó o dà wee séenínáa bía búenbúen na ho kúará khénló wee yí.

### 3

#### *O Yeesu bǐo nǐhú wi po a Mɔyiize*

<sup>1</sup> Lé bǔn nɔn á minén wàn zàwa lè wàn hǐnni na bǐo sǎ le Dónbeenĩ yi, minén na le mún hueekaa à mi níní keñ le bǐo yi, mi le mi yilera keñ o Yeesu bǐo wán. Lé orén le Dónbeenĩ tonkaa ó o 6ueé wó bǐo wa dó wa sǐa yi wee bío wéréwéré yankarowà nǐhúso. <sup>2</sup> Le Dónbeenĩ léra a ò o sá ho tonló mu, ó o mún bò bǐo búenbúen na le le o wé yi, làa bǐo ó o \*Mɔyiize yánkaa wóráa mu lè le Dónbeenĩ nǐpomu. <sup>3</sup> Eɛ ká a Yeesu màhá ko lè ho cùkú á po a Mɔyiize, làa bǐo á yíá son le zǐi koráa lè ho cùkú á po le zǐi mí bæere bǐo sǐi. <sup>4</sup> Mu bon, zǐi na wi à nùpue yí son le dén mía. Ká le Dónbeenĩ lé dǐo 6ɛn wó á mu bǐo búenbúen wi làa bǐo mu karáa. <sup>5</sup> O Mɔyiize yánkaa bò bǐo le Dónbeenĩ le o wé yi le zǐi nǐpomu búenbúen tǐahú. Wón lé le Dónbeenĩ ton-sá, á bǐo ó o wee wé ko mu zéení le Dónbeenĩ nǐ-cúa na le è fɛɛ. <sup>6</sup> O \*Krista mún bò bǐo le Dónbeenĩ le o wé yi ká wón 6ɛn lé le Za, á le bàrá mí zǐi nǐpomu nǐhú wán. Bǔn nǐpomu so lé warén, ká wa wíokaa henía wa sǐa wee lóoní bǐo wa dó wa sǐa yi.

#### *Bía dó mí sǐa le Dónbeenĩ yi khi keñ le vǐrɔnà yi*

<sup>7</sup> Lé bǔn nɔn le Dónbeenĩ Hácírí bía bǐo kà:

«Ho zuia, ká le Dónbeenĩ wee bío làa mía,

<sup>8</sup> à mi yí wé lòn nùpua na yí wi 6a nǐ dɛɛ

làa bǐo á mi wóráa mu ho pǎahú na mi kǎa á khúaaana le Dónbeenĩ nǐi yi ho tá henĩ yi bǐo sǐi.

<sup>9</sup> A le bía le mǐn 6úaaawa yánkaa khúaaana mí nǐi yi ho tá henĩ yi

á khéraráa mí kúará

à 6a nɔn mɔn bǐo mi wó há lúlúio 6úará-nun yi.

<sup>10</sup> Lé bǔn te bǐo á le sǐi cǎnǎa 6a yi, á bía bǐo kà:

Ba nùpua na ká wee pí ǐ bǐo fɛɛɛ, le dǎnǐ na á ǐ wi à 6a lá á 6a díá.

<sup>11</sup> Bǐo le sǐi cǎ 6a yi, á le báa

le ho lahó na á le wíokaa à 6a vǐrɔn yi á 6a wǎa máa zo yi hùúu.»\*

‡ 2:12 Mi loñ Lení vǐahú (Psaumes) 22.23 § 2:13 Mi loñ Ezayii vǐahú 8.18 \* 3:11 Mi loñ Lení vǐahú (Psaumes) 95.7-11

<sup>12</sup> Wàn zàwa lè wàn hínni, mi pa miten bío, ò o búí hĩa yí wé sí-kohó bânso mi t̄ahũ à k̄áa pí le Dónbeenĩ díá, d̄io wi f̄éé. <sup>13</sup> Mi wé hení mín s̄ia làa wizooní búenbúen, p̄ahũ na wa wi «ho zuia» na le Dónbeenĩ bíá bío. Ká mi wé wé mu bèra a na à mi n̄i-kéní woon yí díá míten le mu bè-kohó khà v̄iní, à wé lòn n̄upua na yí wi 6a jí d̄éé bío síi. <sup>14</sup> Ká wa f̄ará d̄in bío wa dó wa s̄ia yí wán mu j̄uhũ búénni fúaa wa mukānĩ véro, se wa màh̄á páanía sá là a Krista. <sup>15</sup> Làa bío mu bíarāa k̄á síi:  
«Ho zuia, ká le Dónbeenĩ wee bío làa mia,  
à mi yí wé lòn n̄upua na yí wi à 6a jí d̄éé  
làa bío á mi wórāa mu ho p̄ahũ na mi k̄áa á kh̄uaana le Dónbeenĩ nii yí bío síi.»†

<sup>16</sup> Bíá ná le Dónbeenĩ bíonĩ à 6a «k̄áa á kh̄uaana le nii yí» lé 6a yén? Mu so yín̄n̄ bíá búenbúen na ó o M̄oyiize f̄ó lórāa ho \*Ezipite k̄h̄ũ yí le? <sup>17</sup> Bíá «le Dónbeenĩ síi c̄á yí h̄á lúlúio búarā-jun yí» lé 6a yén? Mu so yín̄n̄ bíá wó mu bè-kora ho tá hení yí á húrūn b̄in le? <sup>18</sup> Á bíá le «b̄áa le ho lahó na á le wíokaa à 6a v̄ũn̄ yí á 6a w̄áa máa zo h̄úúu» lé 6a yén? Mu so yín̄n̄ bíá p̄á á yí bò bío le bíá yí le? <sup>19</sup> Wa 6èn m̄on le 6a yí d̄ar̄na yí zon h̄á v̄ũn̄n̄ lahó mu yí, lé bío 6a yí tà yí dó mí s̄ia le Dónbeenĩ yí.

#### 4

<sup>1</sup> Awa, á bío le Dónbeenĩ nii na le dó le wa à zo h̄á v̄ũn̄n̄ lahó na le wíokaa ká làa w̄en pá wi b̄in wa bío yí, á mi cén wa pa waten bío à wa yí khe ho lahó mu yí. <sup>2</sup> Mu bon, d̄én b̄in-tente so á wa ná làa bío á wàn 6uaawa yánkaa p̄ánāa le bío síi. Ká le bíonĩ mu màh̄á yí séenía 6a, lé bío 6a dó mí s̄ia le bíonĩ mu yí. <sup>3</sup> Ká warén bán ñ zo h̄á v̄ũn̄n̄ lahó mu yí, lé bío wa dó wa s̄ia le bíonĩ mu yí. Ho lahó mu na le bíá bío k̄á d̄ání yí:

«Bìo á ñ síi c̄á 6a yí, á ñ b̄áa

le ho lahó na á ñ wíokaa à 6a v̄ũn̄ yí á 6a w̄áa máa yí h̄úúu.»\*

P̄ahũ na le Dónbeenĩ bíá mu yí, à b̄in le léra mu bío búenbúen vó. <sup>4</sup> Le Dónbeenĩ bíonĩ v̄uhũ búí yí á bío k̄á lé bío bíá h̄á wizooní bío h̄èjun ní d̄ání yí: «Bìo le Dónbeenĩ sá mí tonlò búenbúen vó, á le v̄ũn̄n̄ h̄á wizooní bío h̄èjun ní zon.»† <sup>5</sup> Á bío k̄á pá b̄inía bíá: «Ho lahó na á ñ wíokaa à 6a v̄ũn̄ yí á 6a w̄áa máa yí h̄úúu.»

<sup>6</sup> Bíá le Dónbeenĩ n̄n-yání bíá le b̄in-tente mu n̄n yí bán yí zon h̄á v̄ũn̄n̄ lahó mu yí, lé bío 6a yí tà yí dó mí s̄ia le yí. Lé b̄in te bío á 6a búí dà à zorāa ho lahó mu yí. <sup>7</sup> Lé b̄in te bío le Dónbeenĩ b̄inía dó le wizonle búí, á wee ve làa «zuia». Le wizonle mu ó o \*Daviide bíá d̄ání yí lúlúio c̄èr̄éé b̄in m̄on le h̄á bíonĩ na k̄á, h̄ia wa ló wán:

«Ho zuia, ká le Dónbeenĩ wee bío làa mia,  
à mi yí wé lòn n̄upua na yí wi 6a jí d̄éé.»‡

<sup>8</sup> Ká a Zozue lá dú mu n̄ipomu yahó á 6a zon h̄á v̄ũn̄n̄ mu lahó yí, se le Dónbeenĩ w̄áa lá máa b̄iní máa bío wizonle búí bío. <sup>9</sup> Lé b̄in n̄n á h̄á v̄ũn̄n̄ na ka le h̄á wizooní bío h̄èjun ní v̄ũn̄n̄ bío á le Dónbeenĩ wíokaa bío ká le mí n̄ipomu. <sup>10</sup> Mu bon, yia zon le Dónbeenĩ v̄ũn̄n̄ yí, wón mún sá vó wee v̄ũn̄ làa bío le Dónbeenĩ sá à le v̄ũn̄n̄n̄ bío síi. <sup>11</sup> Awa, á mi cén wa dé s̄ob̄éé à wa d̄án̄ zo h̄á v̄ũn̄n̄ mu yí. Mi wa pa waten bío à wa h̄ia yí pí le Dónbeenĩ bío, làa bío á wàn 6uaawa p̄ánāa le bío bío síi. <sup>12</sup> Le Dónbeenĩ bíonĩ wee na le mukānĩ binbirĩ, le p̄anká wi làa s̄ob̄éé po ho khà-tóní na yara lé h̄á bío jun. Le wee zo 6a n̄upua kh̄í zoo búé 6a s̄ia yí. Le ka lòn khà-tóní, á wee f̄úaa

† 3:15 Mi loĩ Lení v̄uhũ (Psaumes) 95.7-8 \* 4:3 Mi loĩ Lení v̄uhũ (Psaumes) 95.11 † 4:4 Mi loĩ Bío j̄uhũ búénni v̄uhũ (Genèse) 2.2 ‡ 4:7 Mi loĩ Lení v̄uhũ (Psaumes) 95.7-8

hã hũn-ɲúná khíi zoo búe ho sánbáɲiló yi. Bío ó o nùpue sli wee vá yi, là a yilera á le bióni mu wee zũn wéréwéré. <sup>13</sup> Mu bè-lénnia yi á dèe woon yí sà le Dónbeenĩ yi. Mu búenbúen ðĩn ðenkhεεn á le wee mi. Dén Dónbeenĩ so lé ðio wa búenbúen lè wa ñi-kéní kéní ko wa khíi zéeni bío wa wó à na yi.

### *O Yeesu lé ɓa yankarowà ɲúhũso beeni*

<sup>14</sup> Wa yú le \*Dónbeenĩ yankarowà ɲúhũso beeni. Wón khíina zoó ɓó le Dónbeenĩ mí bεεre yi yàá. Ba yankarowà ɲúhũso beeni mu lé o Yeesu, le Dónbeenĩ Za. Awa, á bío wa dó wa sĩa yi á mi cén wáa le wa wíoka pa bío làa sòobée. <sup>15</sup> Ba yankarowà ɲúhũso beeni na wa yú yínɔn nùpue na yí dà máa séeni wen wa yídamu yi. Orén mí bεεre á ho kúará khénlò lè mí síwà yàá yú làa bío warén kúará wee khénnaa, ká arén màhá yí wó bè-kohó yí mɔn. <sup>16</sup> A mi wáa wa vá vaa búe le Dónbeenĩ na wee wé mu sãamu yi ká zánii mía wen. Ká wa wó bũn, á le è zũn wa màkárí, á à sén wa bè-kora à díá. Le è wé mu ho pãhũ na mu ko yi.

## 5

<sup>1</sup> Ba yankarowà ɲúhũso á le Dónbeenĩ léra ɓa nùpua tãahũ, ò o wé sá le tonlò ɓa bío yi. Orén lé yia wee na ɓa nùpua mu hãmu le Dónbeenĩ yi, á wee ya ɓa bè-kora séndiáro muini. <sup>2</sup> Ba nùpua na yí zũ mu bío yara, na wee va ví, bán ó o yankaro mu zũ bío, lé bío ó orén mí bεεre mún lé o yídà. <sup>3</sup> Lé bũn bío yi ó o ko ò o wé ya orén lè ɓa zãamãa bè-kora séndiáro muini. <sup>4</sup> Nùpue yí dà máa dé mítén làa yankarowà ɲúhũso mítén. Le Dónbeenĩ lé ðio wee ve o nùpue à dé ho tonlò mu yi, làa bío le vonnáa o \*Aaron á dó ho yi bío síi. <sup>5</sup> O \*Krista bío mún ka kà síi. O yí wó mítén làa yankarowà ɲúhũso. Lé le Dónbeenĩ dó a ho tonlò mu yi, á bía bío kà nɔn wo yi:

«Fo lé í Za.

Ho zuia ɲii wán á ï lé mĩn Maá.»\*

<sup>6</sup> Le Dónbeenĩ pá bĩnia bía bío kà:

«Fo lé o yankaro fεεε

là a Mεlekisedεεki bío síi.»†

<sup>7</sup> Pãhũ na ó o \*Krista hĩa wi ho tá wán, ó o fiara á ɓónɓónia le Dónbeenĩ lè mí pánká, lè hã yèn-caa, ðio lá dà wee kãní a mu húmú yi. A bío ó o liinia mítén, á tà mu búenbúen yi, á le Dónbeenĩ ɲá a fiara. <sup>8</sup> Bío ó o lé le Dónbeenĩ Za mí cúee, ò o pá tà le lònbee búenbúen na yú a yi á keníanãa mítén làa bío ó ò bèráa le Dónbeenĩ bióni yi. <sup>9</sup> Lé bũn tíira a bío búenbúen ɲii, á nɔn á bía wee bè o bióni yi búenbúen wé è yíráa ho kãnílò na lé le mukãni na máa vé. <sup>10</sup> Le Dónbeenĩ dó a wó lè ɓa yankarowà ɲúhũso là a Mεlekisedεεki bío síi.

### *Héyii! Mi yí pĩ le Dónbeenĩ bío*

<sup>11</sup> Bío cèrèe wi wa cón wa dà à bío o Mεlekisedεεki mu bío dání yi, ká mu yara zéeni lònbee màhá wi, lé bío mi yí máa wé ɲí mu bío à zũn yara fùafù. <sup>12</sup> Mi wáa lá ko mi wé ɓa ñi-kàránlowà, à hàrí lòn zuia mi màkóo pá wi ɓa wíoka kàrán mia lè le Dónbeenĩ bío na nín-yání kàránna làa mia. Mi màkóo pá wi mu yoomu yi, mi yí dà máa dí ðĩnlò na lí. <sup>13</sup> Yia màkóo wi mu yoomu yi wón ka lòn kúnkúza. O yí zũ bío se làa bío yí se hueekaró mĩn yi. <sup>14</sup> εε ká ho ðĩnlò na lí hón lé bía ðɔn vó te mí ðĩnlò. Bán fá, á zũ bío se làa bío yí se hueekaró mĩn yi.

## 6

<sup>1</sup> Lé bũn nɔn ó o \*Krista nín-yání bío na ɓa kàránna làa wen á mi wa dà wán, ká wa va làa yahó o bío zũnlò yi lòn nùpua na ðɔn vó. Bío wa zũ vó á mi yí

\* 5:5 Mĩ loĩ Lenĩ vũahũ (Psaumes) 2.7 † 5:6 Mĩ loĩ Lenĩ vũahũ (Psaumes) 110.4

wa bini 6ua karánlò jùhù: Mu lé à pí hã wára na yí se, à dé ù sii le Dónbeení yi, <sup>2</sup> làa bïo 6a wee wé à ceéráa mítén le Dónbeení yahó,\* lè le ní bèró 6a nùpua wán, làa bïo 6a ní-hía á à vèeráa, lè le mónđen cítii bïo. <sup>3</sup> Bún lé bïo wa à wé, ká le Dónbeení tà. <sup>4</sup> Mi loń. Ba nùpua 6úi wi bín á yú mu khoomu, le Dónbeení hñn 6a lè mu bè-tentewà cèrèè, 6a mún yú le Dónbeení Hácírí, <sup>5</sup> á zū le le Dónbeení bíoní se làa sòobéè. Ho òmíjá na ho yíró á 6a zū pánká bïo. <sup>6</sup> Bún 6úen6úen món, à 6a pá bínía wee wé mí bè-kíá, á bïo wáa bini ì wé á 6a à yèrémánáa mí yilera lè mí wára bún mía. Bán nùpua so síi ka lè 6a bínía wee 6úèè le Dónbeení Za ho \*kùrùwá wán, á wee zùan wo yi 6a nùpua yïo yi.

<sup>7</sup> Hen ká ho vlohó wee tè wé se ho tá wán ò o vòro ònló be wé se, à le Dónbeení dú6ua ho tá mu yi. <sup>8</sup> Ká lé hã kíkara lè le jí-kora wee sà ho wán, se ho tá mu cùnú mía. Le Dónbeení hía dánkání ho, á mu véenii ká ho ò cfi.

<sup>9</sup> Wàn zàwa lè wàn hñni na wa wa làa sòobéè, hári ká wa wee bío ká sii, á wa pá láa mu yi le mi bò ho wã-tente, hía wee va ho kánlò lahó yi. <sup>10</sup> Le Dónbeení térénna, le yi máa sà mi bè-wénia yi, làa bïo mi zéénianáa le mi wa làa de. Le séenii na mi wó, làa òio mi pá lan wee wé 6a kèrètíewa òaní yi á le zū. <sup>11</sup> Ká wa màhã wi à mi ní-kéní kéní ca mi kuio fúaa mu véenii, bèra a na à bïo mi dó mi sía wee lòoní à wé à jii sí. <sup>12</sup> Mi cén wáa yí dí parí, ká mi wé lè 6a nùpua na wee dé mí sía le Dónbeení yi féèè bïo síi, à yíráa bïo le dó mí jii le mí ì na.

### *Le Dónbeení dó mí jii à le máa yèrémá le*

<sup>13</sup> Bïo le Dónbeení hía dó mí jii nòn o \*Abarahaamu yi, á le báa lè mí yèni, lé bïo á nùpue na po le á le è báaráa yèni á mía. <sup>14</sup> Bïo ká lé bïo le bía: «Ūuu, ì ì wé mu bè-tentewà cèrèè làa fo, ì ì wé á ù mòmánía á à wé boo làa sòobéè.»† <sup>15</sup> O o Abarahaamu 6èn hã mi síi pannáa bïo le Dónbeení dó mí jii le mí ì wé, á le wó mu nòn wo yi. <sup>16</sup> Ká 6a nùpua le mí ì báa, à 6a báa là a 6úi na po 6a yèni, á nùpue mún máa wé bini kán bïo 6a báa jii wán. <sup>17</sup> Làa bún síi á le Dónbeení mún wi à bía le dó mí jii le mí ì wé lè mu bè-tentewà à zún kénkén le le è wé mu. Lé bún te bïo le báa á bò bïo le dó mí jii le mí ì wé wán. <sup>18</sup> Mu bon, mu bïowa bïo jùn mu na yí máa yèrémá á le Dónbeení yí máa fi sabéré yi. Awa, á warén na pá mu bïo 6úen6úen á sía hã làa sòobéè wíokaa wee dé wa sía lòoní bïo le Dónbeení dó mí jii le mí ì wé. <sup>19</sup> Bïo wa dó wa sía wee lòoní lé bún guan wen ònía vinvín le Dónbeení yahó, á wó á wa òanina cúaa ho pònsò-beení na sankaa hã pònsòni bùkú lè hã cúa-jùn, á yòò zon le \*sòobá-lùè 6àn binbiriso yi. <sup>20</sup> Dén sòobá-lùè 6àn binbiriso so ó o Yeesu zon yi dú wa yahó warén wa bèere bïo yi. Mu bon, lé orén lé 6a yankarowà jùhúso féèè là a nni na 6a le Melekisedèeki bïo síi.

## 7

### *O Melekisedèeki lé o béè, á lé le Dónbeení yankaro*

<sup>1</sup> O Melekisedèeki mu lé ho lóhó na 6a le Salèmu béè, á mún lé le Dónbeení na wi mu bïo 6úen6úen jùhú wán yankaro. Pãahú na ó o \*Abarahaamu hía tá hã hía lè 6a bá-zàwa á òanina 6a, á bïo ó o bínía wee 6uen, ó o Melekisedèeki léè sã a yahó, á dú6uaa wo yi.\* <sup>2</sup> Á bïo ó o \*Abarahaamu yú hã hía téenii 6àn cúa-pírú níi ó o nòn o Melekisedèeki yi. Le yèni mu kúará le «térénlò béè». Á bïo ó o lé ho Salèmu béè, bún kúará le o lé ho «héerá béè». <sup>3</sup> Bàn maá lè 6àn nu á nùpue yí zū. Nùpue yí zū a nònkáni cèenii. O teró bïo yí bía yí mòn, ó o húmú bïo mún yí bía yí mòn. O bïo 6onmín lè le Dónbeení Za bïo: O lé o yankaro féèè.

\* **6:2** Le Dónbeení bíoní vónna 6úi yi á mu bía le: Lè hã bátèèmuwa. † **6:14** Mi loń Bïo jùhú 6úeenii vùahú (Genèse) 22.16-17 \* **7:1** Mi loń Bïo jùhú 6úeenii vùahú (Genèse) 14.18-20

<sup>4</sup> Mi loń bïo ó o Mɛlɛkisedɛɛki mu bïo ɲúhú wiráa. Hàrí wàn òuaa Abara-haamu bïo na ó o yú hã hĩa tɛɛníi bàn cúa-pírú níi á wón nɔn wo yi. <sup>5</sup> O nĩi na òa le \*Levii m̀nmanía na lé òa yankarowà ó o M̀oyiize làndá nɔn le níi yi le òa wé fé o \*Isirayɛɛle ɲipomu bïo na òa wee yí bàn cúa-pírú níi. O o Isirayɛɛle ɲipomu mu ɲɔ̀n lé bàn zàwa, lé bïo á bán nɔnkāni mún can o Abarahaamu yi. <sup>6</sup> Ká a Mɛlɛkisedɛɛki wón nɔnkāni yí can Levii yi, ò o Abarahaamu màhã pá nɔn bïo ó o yú bàn cúa-pírú níi wo yi. O Mɛlɛkisedɛɛki mu dúbuua o Abarahaamu na le Dónbeenĩ dó mi ɲii nɔn yi. <sup>7</sup> A wa zũ kénkén le yĩa wee dúbuua wón bïo ɲúhú wi po yĩa òa wee dúbuua yi. <sup>8</sup> O Levii nùwã, bia ó o Isirayɛɛle ɲipomu wee na bïo òa wee yí bàn cúa-pírú níi yi, bán léɛ nùpua, òa wee hí. Ká a Mɛlɛkisedɛɛki na ó o Abarahaamu nɔn mí bïo bàn cúa-pírú níi yi, wón yĩ wi lua làa bïo le Dónbeenĩ bíonĩ vūahú bíaráa mu. <sup>9</sup> O Levii nùwã lé bia á mu bïo bàn cúa-pírú níi wee na yi. Ɛɛ ká bïo ó o Abarahaamu na lé bàn òuaa á léra mu, bún wee zéeni le orén Levii mún wãa léra mu. <sup>10</sup> Mu bon, pãahú na ó o Mɛlɛkisedɛɛki sã a Abarahaamu yahó yi, ká a Levii ðĩn yí ton. Ɛɛ ká mu pãahú ká a wi mín òuaa mu yi.

<sup>11</sup> O Isirayɛɛle ɲipomu \*làndá yi, ó o Levii zĩ-ɲúhú lé hĩa ho yankaró tonló bïo sã yi. Ba lé òa yankarowà là a \*Aaron bïo síi. Ɛɛ Ká òa yankaró tonló ɲii màhã yí sú. Lé bún nɔn á yankaro veere búí ló na ka là a Mɛlɛkisedɛɛki bïo, wón yí ló Aaron nɔnkāni yi. <sup>12</sup> Ká ho yankaro tonló hĩa yèrè máa, se ho làndá mún ko ho yèrè má. <sup>13</sup> Yĩa hã bíonĩ mu bía ðání yi bàn zĩ-ɲúhú nùpua yí wó yankarowà yí m̀n. <sup>14</sup> Wa zũ le wón na lé wa ɲúhúso á ton o \*Zudaa zĩ-ɲúhú yi. A bïo ó o M̀oyiize wee bío òa yankarowà bïo, ó o òèn mún yí bía bïo búí ho zĩ-ɲúhú mu ðání yi.

### *O Yeesu lé o yankaro là a Mɛlɛkisedɛɛki bïo síi*

<sup>15</sup> A bïo wãa wíokaa nɔn ó o yankaro mu bïo wee ceráa lé bïo ká: O yankaro búí ló á ka là a Mɛlɛkisedɛɛki bïo síi. <sup>16</sup> O yí wó yankaro làa bïo òa nùpua bòráa mu bïo síi. O wó a yankaro le mukāni na wi o yi na máa vé máa mi bïo yi. <sup>17</sup> Bïo ká lé bïo le Dónbeenĩ bíonĩ vūahú bía:

«Fo lé o yankaro féɛɛ

là a Mɛlɛkisedɛɛki bïo síi.»†

<sup>18</sup> Le Dónbeenĩ khínia ho nín-yání làndá yi, lé bïo ho pànká mía, ho bïo ɲúhú mía. <sup>19</sup> Ho làndá mu lá yí ða máa wé á nùpue máa tɛɛn le Dónbeenĩ yahó. Ká hã làa na ká wán á bïo wa dó wa sĩa yi wee lònĩ bún òèn wíokaa sũaaní. Lé bún pànká yi á wa wee ðàn vá vaa búeráa le Dónbeenĩ yi.

<sup>20</sup> Mu yínɔ̀n bún mí ðòn. Le Dónbeenĩ báa mu ɲii wán. Bia ká bán wó òa yankarowà à le yí báa bïo. <sup>21</sup> Ká a Yeesu wón le Dónbeenĩ wó là a yankaro, á báa bò mu wán làa bïo ká:

«O ɲúhúso á báa mu ɲii wán,

á máa bĩnĩ máa yèrè má mi ɲii.

Fo lé o yankaro féɛɛ.»‡

<sup>22</sup> Lé bún nɔn á le páanii na ó o Yeesu wó á le wi warén lè le Dónbeenĩ pãahú á sũaaní ðio lè ho yahó.

<sup>23</sup> Bïo pá bĩnia wee sanká mu mín yi lé bïo ká: Ba yankaro cèrèɛ khíina, lé bïo mu húmú yí máa ðía à òa sá lén. <sup>24</sup> Ɛɛ ká bïo ó o Yeesu ù kɛn bín féɛɛ, á nĩ-veere máa lá a laho o yankaró tonló yi. <sup>25</sup> Lé bún nɔn ó o ða wee kánínaa bia wee vá òuee búe le Dónbeenĩ yi orén pànká yi. Mu bon, o Yeesu mu wi féɛɛ, á wee fio le Dónbeenĩ yi òa bïo yi.

† 7:17 Mi loń Lení vūahú (Psaumes) 110.4 ‡ 7:21 Mi loń Lení vūahú (Psaumes) 110.4

<sup>26</sup> A wón yankarowà nùhúso so na lé o Yeesu lé yia á ko làa wɛn. O wee ce le Dónbeenĩ yahó, o bè-yáanii mía, fianĩ mía wo yi, o yí máa páanii làa bè-kora wérowà. Le Dónbeenĩ bàrá a mu bïo búenbúen nùhú wán. <sup>27</sup> O màkóo mía ò o ya muini làa wizooní mí bè-kora bïo yi lè 6a zãamáa bè-kora bïo yi làa bïo 6a yankarowà núnása na ká wee wéráa mu bïo síi. Le muini ó o yan cúekúee mí dòn á mu vóráa, á lé orén mítén mún wó le muini mu yia. <sup>28</sup> Ba yankarowà núnása na 6a wee ðin o \*Moyiize làndá wán à kúeeráa, bán dà à va à ví. Ká ho \*làndá bèró món á le Dónbeenĩ báa á bàrá mí za wó là a yankaro, wón na bïo búenbúen nii sú féεε.

## 8

### *O Yeesu lé 6a yankarowà nùhúso*

<sup>1</sup> Bïo wa le wa à bïo búenbúen á bïo nùhú wi po bïo ká lé bïo kà: Ba yankarowà nùhúso na bïo bía ká lé yia á warén yú. O yòó kará ho wáayi le Dónbeenĩ na dà mu bïo búenbúen nín-tiáni. <sup>2</sup> O wee sá mí yankaró tonló mu le \*sòobá-lùe yi há pñsòni bükú binbirĩ yi, hĩa á nùpue yí tá, lé o Nùhúso Dónbeenĩ mítén tá ho. Nùpue yí tá hón. <sup>3</sup> Yankarowà nùhúso lée yankarowà nùhúso á léra, bèra a na ò o wé wé mu hãmu, à ya há muini na le Dónbeenĩ yi. Awa, á warén yankarowà nùhúso bèn mún ko ò o yí bïo búii à há lè le Dónbeenĩ. <sup>4</sup> O lá wi ho tá wán, se o yàá lá máa wé yankaro. Lé bïo 6a búii wi vó á wee há le Dónbeenĩ làa bïo ó o \*Moyiize làndá bóráa mu. <sup>5</sup> Bán yankarowà núnása so tonló na 6a wee sá lé ho binbirĩ so na wi ho wáayi bán khãkhãnáamu. Mu bon, pãahú na ó o Moyiize hĩa ko ò o búáká tá há pñsòni bükú yi, á le Dónbeenĩ bía nòn wo yi: «Loń, wé mu búenbúen làa bïo á ï zéeniánaa mu nòn foñ le búee wán.»\* <sup>6</sup> Ká há làa na ká wán ó o Yeesu wón le Dónbeenĩ kàráfáa ho tonló yi. Ho bïo nùhú wi làa sòobéε, lé bïo le páanii na ó o bò le Dónbeenĩ lè 6a nùpua pãahú á sũaaní sũaaní ðio lá wi lè ho yahó, lé bïo á bïo le Dónbeenĩ dó mí nii le mí ì wé è na wɛn le páanii mu yi bún sũaaní bïo lè ho yahó.

### *Le Dónbeenĩ dó mi nii le mí ì bè le páanii finle*

<sup>7</sup> Ká le \*páanii na le Dónbeenĩ bò lè ho yahó á fianĩ lá mía yi se le lá máa bini máa bè páanii búii. <sup>8</sup> εε ká lé bïo le Dónbeenĩ nìpomu wó khon làa de á nòn le biaráa bïo kà:

«Mi loń, lé ínén Nùhúso Dónbeenĩ bía bïo kà:

Pãahú búii khii dã, ká ï bè le páanii finle

là a \*Isirayεele nìpomu, là a \*Zudaa zĩ-nùhú nìpomu.

<sup>9</sup> Dén páanii so á à wé mí dòn làa ðio á ï bò lè bán búaaawa

pãahú na á ï tò 6a nii wán lóráa ho \*Ezipite kãhú yi.

Bán yí bò bïo wa bía tò wán yi.

Lé bún te bïo á ï bèn mún pá 6a día, lé ínén Nùhúso bía mu.

<sup>10</sup> Bïo ká món le páanii na á ínén Nùhúso á à bè là a \*Isirayεele nìpomu lé ðio kà:

Ï ì wé á 6a wé è leéka ï làndáwá bïo,

Ï ì dé há 6a sia yi. Lé ínén Nùhúso bía mu.

Ï ì wé bán Dónbeenĩ,

á barén ñ wé ï nìpomu.

<sup>11</sup> Nùpue máa bini máa kàrán mín za tàá mí ninza le 6a tà ínén Nùhúso bïo,

lé bïo 6a búenbúen á à tà ï bïo,

à lá 6a nĩ-kia yi lii búe 6a háyúwá yi.

<sup>12</sup> Ï ì sén 6a bè-kora á à día,

\* 8:5 Mi loń Léro vùahú (Exode) 25.40

á máa bini máa leéka 6a wékheró bio húúu.»†

<sup>13</sup> Bio le Dónbeení wee bio le páanii finle bio, bɔn wee zéeni le le càtio le páanii na bò lè ho yahó làa dà-kinle. A bio léé bio 6èn hía kina, se mu ká ho víló.

## 9

### *Le nín-yání páanii bèró*

<sup>1</sup> Le páanii na bò lè ho yahó á làndáwá wi wee kàrán 6a nùpua làa bio le Dónbeení wee 6ùaanínaa. A 6a nùpua lè le Dónbeení mu fémínló lahó mún wi ho tá wán. <sup>2</sup> Mu bon, hã pònsòni bùkú á tá mu bio yi, á káana lè hã cúa-jun. A ho nín-yání lahó na 6a wee ve làa sòobá-lùe lé bín á le fintá-cúaa, lè le tàbári na ho búurú na bio sã le Dónbeení yi wi wán, á zoó wi yi. <sup>3</sup> A ho jun níi lahó lé hía 6a le \*sòobá-lùe 6àn binbiriso. <sup>4</sup> Lé hón lahó so á mu bio na sãmu sí cíníi dèe na wó lè ho sánú bio cèera yi, á le páanii bonkoní na mání lè le yahó wó lè ho sánú zoó wi yi. Dén bonkoní so á le dèe 6úí wi yi á mu bio na 6a le \*maane wi yi. O o \*Aaron bɔn-za na sã hã vónna mún wi le bonkoní mu yi, à séeni hã hue-penlenwà, hía le páanii làndáwá na le Dónbeení non o \*Moyiize yi á túara wán. <sup>5</sup> Le bonkoní mu 6àn jùhú á ho wáayi tonkarowà na 6a le Serubɛnwa wi yi, á wee zéeni le Dónbeení cùkú. Ba mía tàró pon le bonkoní mu ni-pɛɛ yi, bɔn na 6a nùpua bè-kora wee sɛn día yi. Èe ká bɔn bíoró pãahú yínón hía ká.

<sup>6</sup> Lé làa bɔn á hã sã mu bàrákaráa. A le \*sòobá-lùe lé bín le \*Dónbeení yankarowà wee zoo sá mí tonló yi làa wizooní. <sup>7</sup> Ká le sòobá-lùe 6àn binbiriso dén lé 6a yankarowà jùhúso mí dòn wee zo le yi. O wee zo bɔn le cúekúee le lúlúure yi lè 6a bùaa na ó o fúana cãni, à zoo na le Dónbeení yi orén mí bɛere bè-kora séndiaró bio yi, lè le Dónbeení nípomu na ká bè-kora séndiaró bio yi. <sup>8</sup> Le Dónbeení Hácírí wee zéeni mu le ká le sòobá-lùe wi bɔn wà, á se le sòobá-lùe 6àn binbiriso jii yí dà máa hén. <sup>9</sup> Bɔn biowa so wee zéeni bio wee wé hã làa na ká wán bio. Mu wee zéeni le mu hãmu na 6a nùpua wee wé, lè hã muini na 6a wee ya yí dà máa wé á 6a máa téréni le Dónbeení yahó. <sup>10</sup> Mu lé 6a nùpua mí dòn \*làndáwá na 6a bò ho ònló, lè mu bè-junii, làa bio 6a wee sɛɛka lè miten dání yi. Hã làndáwá mu kera bɔn fúaa pãahú na le Dónbeení yèrémáa mu biowa yi.

### *O Krista lé mu bè-kora séndiaró muini yia*

<sup>11</sup> O \*Krista 6uara 6ueé wó 6a yankarowà jùhúso bèra a na wa yí mu bè-tentewà. Le lùe na ó o sá mí yankaró tonló yi dén jii mún sú po hã pònsòni bùkú na yáania tá ho tá hení yi. Le yínón dèe na á nùpua tá. Le bio yí sã ho ònló yi. <sup>12</sup> O Krista zon le Dónbeení \*sòobá-lùe 6àn binbiriso yi le cúekúee mí dòn á mu vóráa. Mu yínón bà-kùio cãni ó o zonnáa, lé o kùrú cãni lé òio ó o zonnáa, á wee káninaa 6a nùpua fèe. <sup>13</sup> O nòn-zúnle na 6a wee cí sãni na 6a wee kúee mu jumu yi à wãa lè 6a nùpua na yí máa ce à héha là a \*Moyiize làndá, lè 6a kókówá lè 6a dãani cãni, lé bɔn wee ceé 6a à héha lè ho làndá mu. <sup>14</sup> Ká bɔn wee wé ká síi, se o Krista cãni dén bio 6èn wíokaa yòo po bɔn. Le Dónbeení Hácírí pánká yi ó o Krista mu tà non miten á wó a muini yia na á fianí mía yi. O cãni lé dén á à ceé wa yiwa hã wára na wee 6ua wen varáa mu húmú lahó yi yi, bèra a na à wa dání sá na le Dónbeení na wi fèe yi.

### *Le cãni lé le páanii na bò fimini*

<sup>15</sup> Lé bɔn non o \*Krista bórãa le \*páanii finle le Dónbeení lè 6a nùpua pãahú. O húrun á fenianáa 6a nùpua mu bè-kora na 6a wó le nín-yání páanii pãahú, à bía na le Dónbeení von dání yí hã kía na máa vé, hía bio fèra bía día.

† 8:12 Mi loñ Zeremii vùahú 31.31-34



<sup>16</sup> Nùpue mónđen ñi-cúa bïo hĩa wee bío, se bânso húrun. <sup>17</sup> Mu bon, hen ká yĩa mà hĩa ñi-cúa mu húrun, à hĩa bïo màhã wé le sòobéé. Lé bïo ká a yïo wi lua, à hĩa ñi-cúa mu bïo máa wé here. <sup>18</sup> Lé bïn yàá ñon le cãni kúaará á bòráa le nín-yání páanii. <sup>19</sup> Bïo ó o \*Moyiize káranna hĩa làndáwá á ñon o \*Isirayéle ñipomu búenbúen yi wó, ó o lá ba ñon-zàwa lè ba kókówá cãni na ó o cãn, á bò mu ñumu wán. O o lá le vïndè-za na ba le \*izooopu lakahó, lè ho yènsé muhũ, ò o wee wãa hĩa làndáwá vūahũ, lè ba nùpua búenbúen <sup>20</sup> ká a bío bïo kà: «Dìo kà lé le páanii na le Dónbeenĩ bò ñon mia bân cãni.»\* <sup>21</sup> Làa bïn sii, ó o mún wãana hĩa pãnsòni bùkú lè hĩa sĩa na wi ho yi búenbúen. <sup>22</sup> Ho làndá vūahũ yi á mu yàá bíá le mu bïo búenbúen wee ceé lè le cãni, le ká cãni yí kúaará á bè-kora yí dà máa sén máa díá.

### *O Krista ñon miten le cúekúee mu wóràa*

<sup>23</sup> Awa, Ká bïo wi ho wáayi bân khãkhãnáamu wee ceé là a \*Moyiize làndáwá, á mu bân binbiriso ko mu ceé làa bïo sũaaní sũaaní bïn. <sup>24</sup> O \*Krista yí zon hĩa pãnsòni bùkú na ba nùpua tá yi. Hón bùkú so lé hen na le Dónbeenĩ wi yi bân khãkhãnáamu, ká ho yínón horén mí bεere. Lé ho wáayi ó o Krista yòora á yòó ñin le Dónbeenĩ yahó wee yanka le wa bïo yi. <sup>25</sup> Làa lúlúio á le \*Dónbeenĩ yankarowà ñuhũso beenĩ wé zo le sòobá-lùe bân binbiriso yi lè ba bùaa na ba fũaana cãni. Ká a Krista wón yí máa wé zoo ya míten làa muinĩ fέεε. <sup>26</sup> Ká a lá wee wé bïn fέεε, se o lò lá wé è be fέεε à lá ho ñmíjã lénlò pãahũ buee búe ho zuia yi. Εε ká hĩa pònna vaa véenii, ó o Krista buara le cúekúee mí dòn á bueé wó míten lè le muinĩ yĩa á bóràa mu bè-kohó ñuhũ. <sup>27</sup> Nùpue lée nùpue á à hí le cúekúee mí dòn. Bïn món á le Dónbeenĩ ì cití o. <sup>28</sup> Lé làa bïn ó o Krista wóràa míten lè le muinĩ yĩa le cúekúee mí dòn á bóràa ba minka nùpua bè-kora ñuhũ. O khii bïn ì buen, ká bïn màhã máa wé bè-kora ó o bueé búe ñuhũ. O bueé kãní bĩa pan o buenlò.

## 10

### *O Krista bueé bó hĩa muinĩ yaró ñuhũ*

<sup>1</sup> Bïo ó o \*Moyiize làndá wee zéeni yínón bïo wi bân binbiriso mí bεere. Mu lé mu bân khãkhãnáamu. Hón làndá so wee zéeni le hĩa muinĩ dà-kéní kéní mu ko hĩa wé ya làa lúlúio fέεε. Lé bïn ñon á bĩa ba wee ya hĩa bïo yi á hĩa yí dà máa wé á ba máa téréen le Dónbeenĩ yahó. <sup>2</sup> Ká bïn mía se bĩa ba wee ya hĩa muinĩ mu bïo yi á bè-kora wãa lá à sén á à díá làa cúekúee, á lá máa bïn máa leéka mí bè-kora mu bïo, á máa ya muinĩ mu bïo yi. <sup>3</sup> Εε ká bueé. Làa lúlúio ká hĩa muinĩ mu wee wé à ba bïn leéka mí bè-kora bïo. <sup>4</sup> Mu bon, ba ñon-zàwa lè ba kókówá cãni yí dà máa búe mu bè-kora ñuhũ.

<sup>5</sup> Lé bïn ñon á bïo ó o \*Krista buara ho ñmíjã yi, ó o bíá ñon le Dónbeenĩ yi:

«Fo yí tà hĩa muinĩ lè mu bè-hãni bïo,

à ù wó á ì sãnía wi.

<sup>6</sup> Ba bùaa na ba fũaana á cĩna le muinĩ yεenii dèε wán

lè hĩa muinĩ mu búii na ba wee ya mu bè-kora séndiáro bïo yi búenbúen bïo yi wó sĩa foñ.

<sup>7</sup> A ì wãa bíá: Lé mi na wà à buen

bueé wé ù sii bïo.

Bïn lé bïo túara ì ñni yi le Dónbeenĩ bíonĩ vūahũ yi.»\*

<sup>8</sup> Bïo ká lé bïo ó o Krista bíá lè ho yahó: «Fo yí tà hĩa muinĩ lè mu bè-hãni bïo. Fo mún yí tà ba bùaa na ba wee fũaa à cĩ le muinĩ yεenii dèε wán, lè le muinĩ na ba wee ya mu bè-kora séndiáro bïo yi bïo. Bïn búenbúen yí máa wa ù sii.»

\* **9:20** Mi loñ Léro vūahũ (Exode) 24.3-8 \* **10:7** Mi loñ Lení vūahũ (Psaumes) 40.7-9

A hã muini mu n̄n wee ya à héha làa b̄io ho \*làndá b̄oráa mu. <sup>9</sup> O Krista t̄in b̄inía b̄ía: «Lé mi na wà à b̄uen b̄ueé wé ū s̄ii b̄io.» O Krista b̄ó ho hàán̄i muini n̄h̄ũ ò orén mí b̄ere wó m̄iten là a muini ȳia dó hã lahó yi. <sup>10</sup> O Yeesu Krista wó le Dónbeen̄i s̄ii b̄io. B̄io ó o Krista n̄n m̄iten á h̄urun le cúekúee á mu vóráa, lé b̄un wó á wa b̄io s̄ã le Dónbeen̄i yi. <sup>11</sup> Ba yankarowà b̄uenb̄uen wee ð̄in ya hã muini dà-kén̄i kén̄i mu làa wizoon̄i, à hã n̄n ȳi dà máa s̄en b̄e-kora máa día h̄uúu. <sup>12</sup> Éé ká a Krista yan mu b̄e-kora s̄éndiáró muini le cúekúee, ò o yòò kará le Dónbeen̄i n̄n-t̄ián̄i f̄éé, <sup>13</sup> á pan b̄io le Dónbeen̄i á à dé o zúkúsa o tá ó ò b̄e mí zení wán. <sup>14</sup> Le muini dà-kén̄i mí ð̄on na ó o Yeesu mu yan lé ð̄en wó á b̄ia b̄io s̄ã le Dónbeen̄i yi t̄érinna le yahó. <sup>15</sup> Lé b̄un le Dónbeen̄i Hácírí mún b̄ía. Le b̄ía b̄io kà lè ho yahó:

<sup>16</sup> «B̄io kà lé b̄io ó o N̄uh̄so b̄ía:

Hã wizoon̄i mu kh̄íló m̄ónd̄en  
á ð̄io kà lé le páan̄i na á ì ì b̄e làa ba.

Ì ì dé ì làndáwá 6a s̄ia yi,

Ì ì wé á 6a wé è leéka hã b̄io,

<sup>17</sup> Ì máa b̄in̄i máa leéka 6a b̄e-kora lè 6a wékheró b̄io h̄uúu.»†

<sup>18</sup> Hen ká mu b̄e-kora h̄ia séra día, se muini yaró w̄ãa m̄ia b̄un b̄e-kora so s̄éndiáró b̄io yi.

*O Krista h̄era ho w̄h̄ũ n̄n w̄en*

<sup>19</sup> Awa, w̄an z̄awa lè w̄an h̄inni, lé o Yeesu c̄ani p̄anká yi á wa láa mu yi le wa à zo le \*sòobá-lùe b̄an binbir̄iso yi. <sup>20</sup> O có ho w̄a-finle na lé ho w̄a-binbir̄i á n̄n w̄en. O h̄era ho p̄ansò-been̄i na ka lè ho lé o s̄anía á wa wee ð̄an̄ yòò zo le sòobá-lùe b̄an binbir̄iso yi. <sup>21</sup> A wa yú 6a yankarowà n̄h̄ũso na wi le \*Dónbeen̄i z̄i-been̄i n̄h̄ũ yi. <sup>22</sup> Mi w̄ãa wa vá vaa b̄ue le Dónbeen̄i yi lè le yi na p̄uara día, lè le s̄id̄eró binbir̄i. Mu b̄io na wa wó à mu ȳi se á mi wa lén wa s̄ia yi à hã ce, à mún s̄e wa s̄anía lè mu n̄umu na wee ce. <sup>23</sup> B̄io wa dó wa s̄ia yi wee lòn̄i á mi le wa wé z̄een̄i b̄io w̄eréw̄eré, à ȳi t̄èé wa bàra. Mu bon, le Dónbeen̄i dó mí n̄ii le mí ì wé b̄io na, à le wé mu. <sup>24</sup> Mi wa pa m̄in b̄io, à wé hení m̄in s̄ia le wamin̄i lè hã w̄ará na se ð̄an̄i yi. <sup>25</sup> Mi ȳi wa kh̄i à wé ȳi b̄uen wa kuure f̄em̄inlò làa b̄io 6a n̄-dònd̄aa b̄ui kh̄ú ȳi máa b̄uennáa b̄io s̄ii, ká mi màhá wa wé hení m̄in s̄ia, s̄ènkú b̄io wa z̄ũ le o N̄uh̄so wizonle n̄ana lua.

<sup>26</sup> B̄io wa z̄ũ ho t̄iá vó ká wa wó b̄e-kora làa c̄anii, se muini w̄ãa k̄un m̄ia máa ya b̄un b̄e-kora so s̄éndiáró b̄io yi. <sup>27</sup> B̄io ká, lé ho lòn̄i le cítii lè ho d̄a-s̄um̄ii na à c̄ii le Dónbeen̄i zúkúsa. <sup>28</sup> Hen ká a b̄ui ȳara a \*M̄oyiize làndá, ká mu b̄an s̄éràsa n̄w̄ã n̄un tàá n̄w̄ã t̄in wi, á b̄anso ko ò o b̄ue, màkárí z̄ũnlò m̄ia mu yi. <sup>29</sup> S̄ènkú ȳia z̄uana le Dónbeen̄i Za yi, á wó le páan̄i c̄ani na ceéra b̄anso lè mu k̄akó-b̄io, á là le Dónbeen̄i Hácírí s̄amusu, wón lònbee so máa p̄on̄ b̄un le. <sup>30</sup> Ȳia b̄ía b̄io kà á wa z̄ũ: «Hã ȳuaa ð̄iró b̄io s̄ã mi. Ȳia ko làa b̄io na, á ì wé mu lè b̄anso». O mún pá b̄ía b̄io kà: «O N̄uh̄so á à f̄i le cítii mí n̄ipomu wán.»‡ <sup>31</sup> Le Dónbeen̄i na wi f̄éé á n̄upue h̄ia zon n̄ii, b̄un z̄án̄i wi làa sòob̄éé. <sup>32</sup> Mi b̄in̄i leéka b̄io wó kh̄ina, le p̄ah̄ũ na le Dónbeen̄i dó mí khoomu mi wán, á le lònbee yú mia làa sòob̄éé. <sup>33</sup> Ba là mia, á beéra mi lò 6a n̄upua b̄uenb̄uen ȳio yi, tàá b̄ia 6a beéra lò làa b̄un s̄ii á mi tà n̄ii. <sup>34</sup> Mu bon, mi lò páania bon làa b̄ia wi ho k̄asó yi. Hàrí mi n̄ii b̄io 6a fó á mi ȳáá pá tà mu lè le s̄i-w̄éé, lé b̄io mi z̄ũ le b̄io s̄ã mia á s̄uaan̄i s̄uaan̄i mu, b̄un á à k̄er̄ b̄in̄ f̄éé. <sup>35</sup> Awa, á mi w̄ãa ȳi titika b̄io mi láa yi. Lé lerén s̄id̄eró mu b̄io yi á mi ì ȳiraa le s̄aan̄i na b̄io n̄h̄ũ wi làa sòob̄éé. <sup>36</sup> Mi ko mi h̄i mi s̄ia b̄era a na à mi ð̄an̄ wé b̄io le Dónbeen̄i le mi wé. Lé b̄un ñ na ká mi ì ȳi b̄io le dó mí n̄ii le mí ì na mia. <sup>37</sup> Le Dónbeen̄i b̄ion̄i v̄uah̄ũ yi á b̄io kà b̄ía:

† 10:17 Mi loñ Zeremii v̄uah̄ũ 31.33-34 ‡ 10:30 Mi loñ Làndá z̄eenilò v̄uah̄ũ (Deutéronome) 32.35-36

«Hen làa cīnū tente  
ká yīa lua á ɓueé dā.

O máa mía.

<sup>38</sup> O nùpue na térénna wón ñ kɛ́n le mukāni binbirī na máa vé yi o siidéro le  
Dónbeenī yi pānká yi.

Ɛɛ ká ɓānsó bīnīa ló lè mí món, á ĩ sīi máa wa a ɓio yi.»§

<sup>39</sup> Ɛɛ ká bán na wee lé lè mí món à vī lén á warén mía tīahū. Warén bán dó wa  
sīa le Dónbeenī yi, á wi ho kāniló wāhū wán.

## 11

### *Wàn ɓuaawa siidéro le Dónbeenī yi ɓio*

<sup>1</sup> O nùpue siidéro le Dónbeenī yi wee zéeni le mu ɓio na á ɓānsó dó mí sīi  
wee lóni yíró ó o láa yi. Mu wee zéeni le ɓio á ɓānsó yīo yí máa mi ó o láa yi  
le mu ɓio bon binbirī. <sup>2</sup> Lé wán maáwà siidéro le Dónbeenī yi ñn á le tārāa  
ɓa ɓio.

<sup>3</sup> Lé ɓio wa dó wa sīa le Dónbeenī yi á ñn wa zūnāa le le lera ho dīmījā lè  
mí bionī. Lé ká sīi wa zūnāa le ɓio yí máa mi lé bñn le dñn wán lérarāa ɓio wa  
wee mi. <sup>4</sup> O \*Abɛɛle dó mí sīi le Dónbeenī yi, lé bñn ñn le muini na ó o yan  
á sūaanī a \*Kaɓɛɛ muini. Lé o siidéro mu ñn le Dónbeenī tà fóráa o hāmu, á  
bīa le o térénna. O Abɛɛle hūrun, ɛɛ ká a siidéro le Dónbeenī yi ɓio yi, á ɓio  
ó o wó á ɓa nùpua pá wee ɓio ɓio.\*

<sup>5</sup> Lé o Enɔki siidéro le Dónbeenī yi ɓio yi ó o ɓuan yòorarāa ho wāayi lè mí  
yèn-vèni «á nùpue yí bīnīa yí mɔn, lé ɓio le Dónbeenī ɓuan wo yòorarāa ho  
wāayi.» Sāni ò o ɓua yòo ho wāayi, á le Dónbeenī bionī vūahū zéeni mu le  
«o ɓio wó sīa le Dónbeenī yi.»† <sup>6</sup> A bñn jñn ɓueé wé ká mu yínɔn le siidéro  
le Dónbeenī yi ɓio yi, á nùpue ɓio yí dà máa wé sī Dónbeenī yi hūuu. Yīa wee  
vá vaá ɓue le Dónbeenī yi ko ò o láa mu yi le le wi binbirī, á bīa wee cà ɓa zūn  
le á le mún wee sàani yi.

<sup>7</sup> Lé o Nɔwee siidéro le Dónbeenī yi ɓio yi á le zéeniānāa ɓio wà ɓueé wé  
lāa wo. O o Nɔwee dó mu le sòobɛɛ yi, ó o wíokaa ho won-beeni ó orén là a zīi  
nùpua kānianāa. Lé o siidéro mu le Dónbeenī yi á sīnīa ho dīmījā jūhū. A  
lé o siidéro mu ɓio yi á le Dónbeenī le o térénnanāa.

<sup>8</sup> Lé o \*Abarahaamu siidéro le Dónbeenī yi ɓio yi ó o tārāa le veró á wà van  
ho kōhū na le Dónbeenī le mí ì na a yi, à ho ɓio sī a yi. O yāa hñn wà ká a yí  
zū hen na ó o wee va yi. <sup>9</sup> O dó mí sīi le Dónbeenī yi, ó o wà vaá káyāa ho kōhū  
na le Dónbeenī dó mí jii le mí ì na a yi yi, á kera hā pōnsōni bükúwá yi bñn là  
a \*Izaaki là a \*Zakoobu, bán na á hā kīa dà-kéní kéní mu ɓio mún sã yi.

<sup>10</sup> O Abarahaamu mu láa wee lóni ho lóhó na jūhū fārā tīna. Hón lóhó so  
lé le Dónbeenī zéeniā ɓio ho fārārāa, á lé lerén mún fārā ho.

<sup>11</sup> Lé o Sara siidéro le Dónbeenī yi á ñn le wó ó o yúráa o za ká a jñn hñana  
yí máa te, ò o mún kīna. Ɛɛ ká a mähā lāa le ká le Dónbeenī dó mí jii le  
mí ì wé ɓio na, à le wé mu. <sup>12</sup> Lé bñn ñn á wán ɓuaawa ñi-kéní mí dòn, o  
Abarahaamu, á wó ɓa zāamāa ɓān maá, ká a hūmú yāá lá sūarāa. Mu nīpomu  
na sã a món á boo lè hā mànāyio ɓio sīi, tàá lè le hñnlè na mu yámú jumu jii  
bia ɓio sīi. Nùpue yāá yí dà máa mī ɓa máa zūn jii.

<sup>13</sup> Bán ɓúenɓúen dó mí sīa le Dónbeenī yi á hūrun à ɓio le dó mí jii le mí ì  
wé yí kúaa ɓa wán. Ɛɛ ká ɓa mähā pá khèra mɔn mu, á ɓa sīa wan mu ɓio yi,  
á ɓa bīa wéréwéré le mi lé ɓa káyáwá ho tá wán. <sup>14</sup> ɓio ɓa bīa bñn ká sīi wee  
zéeni le ɓa màkóo wi maá zīi yi ho wāayi. <sup>15</sup> Hen ká ɓa lá leékaa ho kōhū na

§ 10:38 Mi loñ Habakuuki vūahū 2.3-4 \* 11:4 Mi loñ ɓio jūhū ɓúeenī vūahū (Genèse) 4.3-10

† 11:5 Mi loñ ɓio jūhū ɓúeenī vūahū (Genèse) 5.21.24

6a ló díá bíní varó bío binbirí, se 6a lá à dàń ò bíní ò va ho. <sup>16</sup> ƐƐ ká lé bío le maá zii na bío súaani, dío wi ho wáayi, lé dén 6a màkóo wi yi. Lé bűn nən le Dónbeení yí máa n̄yi bío 6a wee ve le le mín Dónbeení bío yi, dén na son ho lóhó ká làa ba.

<sup>17</sup> Lé o Abarahaamu siidéro le Dónbeení yi bío yi ó o tà le mí ò ya mí za Izaaki lè le muini á à na le yi p̄ahũ na le le mí ò khén o kúará yi, ká a n̄n zū kénkén le le Dónbeení mu dó mí n̄ii nən wo yi. <sup>18</sup> Mu bon, le Dónbeení h̄ia bía nən wo yi: «Ba zàwa na á ï dó ï n̄ii le ï na fon, lé o Izaaki á ï ò d̄in wán á fo ò yíràa 6a.» †  
<sup>19</sup> ƐƐ ká a Abarahaamu lon mí yi, ó o le le Dónbeení dà 6a n̄i-h̄ia wee vèení. Lé bűn nən á le Dónbeení mu díaràa o za nən wo yi, ó o ka lòn yia na vèera.

<sup>20</sup> Lé o Izaaki siidéro le Dónbeení yi bío yi ó o dúbuaaràa o Zakoobu là a Ezayuu yi bío wà 6ueé wé d̄ání yi.

<sup>21</sup> Lé o Zakoobu siidéro le Dónbeení yi nən á bío ó o húmú d̄šn, ó o dúbuaaràa o Zozeefu zàwa lè mí n̄i-kéní kéní yi, ò o 6uan mí bűni yi á líí 6úrá ò o 6uaanía le Dónbeení.

<sup>22</sup> Lé o Zozeefu siidéro le Dónbeení yi nən ó o húmú p̄ahũ ó o bíaràa o \*Isirayele n̄pomu léro ho \*Ezipite yi bío, á zéenia bío 6a à wé là a n̄i-h̄inmu.

<sup>23</sup> Lé o \*M̄oyiize 6àn n̄uwā siadéro le Dónbeení yi bío yi á 6a s̄ankaaràa wo h̄a p̄ina tin. Bío 6a m̄n o za semu, ó o b̄éé bíoní 6a yí z̄ana.

<sup>24</sup> Lé o M̄oyiize siidéro le Dónbeení yi nən á bío ó o h̄ia d̄šn, ó o p̄á le 6a wé yí ve mí làa Ezipite b̄éé h̄inló za. <sup>25</sup> O tà lá le lònbee lè le Dónbeení n̄pomu, à bío lá dà à wéé o s̄i ho p̄n̄n-za yi, bűn na lé mu b̄e-kora ó o p̄á díá. <sup>26</sup> Ho Ezipite k̄sh̄ n̄af̄oró wi bűn bon. ƐƐ ká a M̄oyiize c̄šn, á h̄a l̄antàa na à là là wo làa bío 6a wee là là yia le Dónbeení m̄n léra bío síi á bío n̄uhũ wi o c̄šn làa s̄obéé, lé bío ó o kh̄era m̄n ho c̄nú na pan wo ho yiró.

<sup>27</sup> Lé o M̄oyiize siidéro le Dónbeení yi nən ó o lóràa ho Ezipite k̄sh̄ yi wà ò o yí z̄ana bío ho k̄sh̄ mu b̄éé s̄i á à c̄i a yi. O ka lè o yio wi le Dónbeení na yí máa mi wán, lé bűn te bío ó o f̄ará tinanàa. <sup>28</sup> Lé o siidéro le Dónbeení yi nən ó o dúráa 6a \*zúif̄uwa s̄nú na 6a le Paaki, á nən le n̄ii le 6a kh̄i o Isirayele n̄pomu z̄iní z̄uaj̄iní lè le c̄ni bèra a na à ho wáayi tonkaro na wee 6úe 6a n̄pua à yí 6úe 6a h̄inb̄ii zàwa.

<sup>29</sup> Lé o Isirayele n̄pomu siadéro le Dónbeení yi nən 6a dàina k̄anàa mu yámú n̄umu b̄e-muhũ yi lè mí làa lòn tá hení bío síi. ƐƐ ká ho Ezipitesa n̄n 6a m̄n 6ueé zon, á mu n̄umu 6ó 6a 6úen6úen.

<sup>30</sup> Lé o \*Isirayele n̄pomu siadéro le Dónbeení yi nən 6a bánb̄aa ho Zerikoo lóhó h̄a wizooní bío h̄enun, á ho d̄andá beení na son k̄n̄ia ho lóhó mu yi á tò.  
<sup>31</sup> Lé o h̄aa na lá wee yèé mít̄en, yia 6a le Arahaabu siidéro le Dónbeení yi nən ó o k̄an̄ianàa, ò o yí p̄an̄ia yí h̄urun lè le Dónbeení zúkus̄a. Lé bío 6a c̄ūilowà na ló 6a Isirayeleles̄a c̄šn ó o 6uan se.

<sup>32</sup> Bío á ï yàá w̄aa à bíní ò bío lé mu yén. O Zedion, là a Baraaki, là a Samus̄n, là a Zefitee, là a \*Daviide, là a Samuw̄ele lè 6a n̄i-cúa f̄erowà bío na 6a wó á ï yí dà máa tè yi 6úen6úen máa véení. <sup>33</sup> Lé 6a siadéro le Dónbeení yi bío yi nən 6a dàina 6a bá-zàwa, á wó bío t̄erenna, á yú bío le Dónbeení dó mí n̄ii le mí ò na 6a yi, á mún dàina tunnáa 6a kúdenwà n̄iní. <sup>34</sup> Lé le siidéro mu le Dónbeení yi bío yi nən 6a dàina 6óràa h̄a d̄a-s̄umàa, á k̄n̄ia mit̄en ho kh̄atóní 6úeró yi. Ba būekaa á lò b̄in̄ia fá. Ba henía mí s̄ia táràa h̄a h̄ia, á dàina n̄n mí zúkus̄a h̄in-táwá. <sup>35</sup> Lé 6a h̄awa 6úí siadéro le Dónbeení yi nən 6a b̄in̄ia m̄nnàa mín n̄pua na lá h̄urun lé bío 6a vèera.

† 11:18 Mi loní Bío n̄uhũ 6úeení v̄uahũ (Genèse) 21.12

Ba nùpua búí 6a nííniá sáníá 6a síadéro le Dónbeení yi bío yi, á 6a pá le mí máa kání míten á 6a húrun, bèra a na à 6a bíni vèe à keń le mukáni binbirí yi. <sup>36</sup> Ba búí ná mí yiwa á há làntàa kúio 6a yi. Ba han 6a, á can le há zúakùaríwà kúaa ho kàsó yi. <sup>37</sup> Ba búí 6a lèekaa le há huua 6ó, 6a búí 6a kúiora le há kàràkàráwà, ká 6a búí bán 6a 6ó le ho khà-tóní. Ba búí bán yí zū hen na 6a à zo, á wee zí 6a pia le 6a via sōnna. Mu bío búenbúen fòora 6a yi. Ba beéra 6a lò làa sòobéé. <sup>38</sup> Ho ðímíjá yí ko làa ba, lé bío 6a sūaaní ho. Ba wee héé víná ho tá hení le há búaa yi, á wee héé zo há hue-beera pōnna le há kána yi.

<sup>39</sup> Le Dónbeení tà bán búenbúen bío 6a síadéro le yi bío yi. Éé ká bío le Dónbeení mu dó mí jii nōn le mí ì na 6a yi á 6a màhá pá yí yú, <sup>40</sup> lé bío Le Dónbeení lá wíokaa bío sūaaní bún á ká le wa búenbúen. Lé bún nōn 6arén mí dòn yí ko 6a bío jii sí ká warén na ká níí ló.

## 12

### *Mi wa hí wa sía le lònbee le mí sítwà yi*

<sup>1</sup> Awa, bío á bán seéra-kúii so kíníá wēn, á minén mún wa pí bío búenbúen na wee hē wēn wa máa va le ho yahó, á mu bè-kora na wee búmaka wēn à wa pí díá, ká mi wa lùwí le wa sòobéé vaa dá hen na wa ko wa vaa dá. <sup>2</sup> Mi wa fá wa yío o Yeesu yi. Wón lé yíá wee wé à wa dàń dé wa sía le Dónbeení yi. Lé orén wee tíí wa síadéro mu jii. O tà á 6a búaa wo ho \*kùrùwá wán ó o húrun, á tà mu 6àn nīyio yi, lé bío ó o fèra mōn le sí-wēé na wi mu mōn. Á há làa na ká wán, ó o 6èn kará le Dónbeení nín-tíání.

<sup>3</sup> Mi leéka a Yeesu bío. Ba bè-kora wérowà hīnōn o wán, ká a màhá ná mí yi mu búenbúen yi. Á mi wáa yí le mi bàra tèró à yí pànká mi wán. <sup>4</sup> Mi wee fi le mu bè-kora, éé ká mi ðín yí fun làa bún yí vaá 6ó mu húmú yi. <sup>5</sup> Mi so yiwa sà le zééní na le Dónbeení nōn mia yi le le zàwa bío síi le?

«Í za, hen ká a Núhúso wee bé fo, à ũ yí pí.

Hen ká a wee zá làa fo, à ũ yí tée ũ bàra.

<sup>6</sup> Mu bon, o Núhúso wee wé bé bíá ó o wa.

Bíá ó o zū le 6a bío sá a yi bán búenbúen lé bíá ó o wee wé ha.»\*

<sup>7</sup> Á lé mí béro bío yi nōn mí lò wee beráa. Le Dónbeení 6uan mia le mí kùrú zàwa bío síi. Lé o za yén á 6àn maá máa wé bé? <sup>8</sup> Ká le Dónbeení yí máa bé mia le mí zàwa na ká búenbúen bío, se mi lé le zii zàwa, ká mi yínōń le zàwa binbirí. <sup>9</sup> Wa maáwà fù wee bé wēn á wa mún fù wee kōnbi 6a. Á mu so yí sūaaní à wa wé kōnbi o Maá Dónbeení poń bún bèra a na wa yí le mukáni le?

<sup>10</sup> Wa maáwà wee bé wēn ho pōn-za yi héha le 6a kùrú yilera. Ká le Dónbeení dén wee bé wēn bèra a na wa bío wé se. Le wi à wa ce làa bío lerén wee ceráa.

<sup>11</sup> Wa béro páahú á mu máa wé wé sí wēn, mu wee wé beé wa lò. Éé ká mu véení á bíá bó bán lé bíá wee wé 6a nùpua na téréna, bán wee wé keń ho héerà yi mu bío yi.

<sup>12</sup> Á mí cén hení mi bàra na tò, mi zení na wee túmaka à mí fàrá ðíní. <sup>13</sup> Mi bè ho wōhú na muina, bèra a na à yíá lé o lóní bío yí dé wán, ká a véení dàń téréń.

<sup>14</sup> Mi wé à ho héerà keń minén le 6a nùpua búenbúen páahú, à ceé miten le Dónbeení yahó, ká bún míá á nùpue woon máa mí a Núhúso Dónbeení. <sup>15</sup> O búí yí ví ví à pí le Dónbeení sāamu na le wee wé na a yi. Mi pa miten bío, mi yí díá le bío búí na yí se à lé mí tíahú lòn vīndè-héere à ðéé bíá ká. <sup>16</sup> Mi pa miten bío mu koomu le mí sííwà wéró yi. Mi wé yí zàań bío bío sá le Dónbeení yi làa bío á yíá 6a le Ezayuu wóráa mu bío síi. Wón mōn ho ðínló yi á pánáa mí

\* 12:6 Mi loń Wáhio vūahú (Proverbs) 3.11-12

nĩ-kĩnmu nɔn mín fɛɛ yi. <sup>17</sup> A mu vaa véenii ó o wi à bòn maá dúbua a yi, ká wón màhá yí wó mu. Ó o wá hã yèn-ca-poa san à mu yí dàinna yí yèrèmaa.

<sup>18</sup> Bìo ho fù làa yahó nùpua vá vaá bóràa le búee na 6a le Sinayii yi, bũn na ó o nùpue dà wee tũii yí, na lé ho d̄shũ, lè le túbí-cúaá, lè ho pinpi-beeni, á minén yí vá yí vaá bóràa lahó búii yi làa bũn bòn síi. <sup>19</sup> Ba ná le búaanĩ wíló, lè mu t̄n-beeni sã, á 6a yí dàinna mu. A 6a le le Dónbeeni yí bĩnĩ yí bío làa mí mítén. <sup>20</sup> Lé bío á bío mà nɔn 6a yi po 6a. Bío ká lé bío mu tãmu bía: «Nùpue léee nùpue t̄taa le búee mu yi, hàrĩ ò o wé zàn-yĩa, á wón ñ lèeka lè há huua á à búe.»† <sup>21</sup> Bío á bán mɔn á zãnía 6a làa sòobéɛ, fúaa o \*Moyiize bía bío kà: I zãna zãna á wee zà.

<sup>22</sup> Ɛɛ ká minén bán vá vaá bó le búee na 6a le Sion yi, lè le Dónbeeni na wi fɛɛɛ 6a lóhó yi, hón na lé ho Zeruzalɛɛmu na wi ho wáayi. Mi vá vaá bó 6a nùpua cèrɛɛ na wee dí ho sãnú yi, bán na lé ho wáayi tonkarowà, lè le Dónbeeni hĩnbii zàwa na yènnáa túara le cón ho wáayi. <sup>23</sup> Mi vá vaá bó le Dónbeeni hĩnbii zàwa na yènnáa túara le cón ho wáayi yi. Le Dónbeeni na wee fi le cítii 6a nùpua búenbúen wán lé d̄io mi vá vaá bó yi, á vá vaá bó 6a nùpua na téréna á bío jii sú yi. <sup>24</sup> O Yeesu, yia kúaará mí cãni ceéaràa wɛn lé wón mi vá vaá bó yi. Lé orén le Dónbeeni d̄in wán bóràa le páanii finle làa wɛn. Ó o cãni mún bío jũhũ wi po a \*Abɛɛle bío.

<sup>25</sup> A mi cén wé jí yĩa wee bío làa mia cón sese. O \*Isirayɛɛle n̄pomu yáania yí ná yĩa ná 6a zeñ wán cón, á le lònbee bèn yú 6a. Ká warén bán lé le Dónbeeni wee bío làa wɛn ho wáayi. Ká wa tun wa jikõnna le wa máa jí le cón, á le lònbee mún ñ yí wɛn léee kénkén. <sup>26</sup> Le Dónbeeni yánkaa wee bío à ho tá búenbúen dèké. A ho zuia á bío ká lé bío le dó mi jii nɔn wɛn le mí ì wé: «Í pá à bĩnĩ ì wíoka à dèké ho tá, á mún ñ dèké ho wáayi.»‡ <sup>27</sup> Bũn kúarà le bío léra na dà wee dèké á khíi vé. Ká bío yí dà máa dèké bũn ñ keñ bĩn.

<sup>28</sup> Lé bũn nɔn á warén bá-zàmu na wa yú á yí dà máa dèké. Bũn bío yi à mi wa zũn le Dónbeeni sãamu na le wó làa wɛn bío, à sá na le yi à héha làa bío le síi vá yi, lè le k̄nbbii, lè le ya-hézãníi. <sup>29</sup> Mu bon, wán Dónbeeni ka lòn d̄shũ na wee yáa mu bío.

## 13

### *Bìo le Dónbeeni n̄pomu ko 6a bua lè miten*

<sup>1</sup> Mi warí mín làa bío 6a nuzàwa waráa mín bío síi. <sup>2</sup> Nĩ-hãni wé huera mi wán à mi bua a sese, mi yí le mi yiwa sà bũn yi. Ba nĩ-dòndáa búii wó mu, á 6a buan ho wáayi tonkarowà ká 6a yí zũ mu. <sup>3</sup> Mi wé leéka bĩa wi ho kàsó yi bío, à keñ lè mi páania wi ho yi làa ba. Mi mún wé leéka bĩa 6a wee beé lò bío, à keñ lè minén 6a mún wee beé lò.

<sup>4</sup> Báawa lè mí hãnání, mi wé bè bío le Dónbeeni bía yi mu yaamu d̄ání yi. O báa tàá o hã á yí ko ò o wé há-fénló tàá bá-fénló. Mi zũn le le Dónbeeni khíi síini 6a há-féwá lè 6a bá-féwá júná.

<sup>5</sup> Mi yí le mi sĩa sòobá wé vá le wárí yi dà khíi. Mi le bío wi mi cón à mi sĩa wa bío yi. Le Dónbeeni mí bɛɛre yáá bía bío kà: «Loñ, í máa día fo ù dòn, í máa p̄i fo hùú.»\* <sup>6</sup> Lé bũn te bío wa sĩa hereka á dà à bíoràa bío kà:

«O Nùhũso Dónbeeni wee séení wɛn fɛɛɛ,

á wa máa z̄on dèɛ.

Nùpua yí dà dèɛ búii máa wé làa mi»†

† 12:20 Mi loñ Léró v̄uahũ (Exode) 19.12-13 ‡ 12:26 Mi loñ Aazee v̄uahũ 2.6 \* 13:5 Le bionĩ mu bía bõ bío túara ho Lándá zéeniló v̄uahũ (Deutéronome) 31.6, 8 yi là a Zozue v̄uahũ 1.5 yi. † 13:6 Mi loñ Lenĩ v̄uahũ (Psaumes) 118.6

<sup>7</sup> Bĩa zéeniá le Dónbeenĩ bĩo làa mia á mi tà le yi á mi wé leéka bĩo. Mi loĩ bĩo 6a 6uan lè miten le Dónbeenĩ bĩo dĩnĩ yi vaá húrunnáa. Minén mún 6ua miten lè 6a bĩo síi. <sup>8</sup> Bĩo ó o Yeesu \*Krista karáa ho hĩihĩ lè bĩn ó o mún karáa ho zuia. Lé bĩn ó o ò dĩnnáa fěeε máa yèrémá hùúu. <sup>9</sup> Mi pa miten bĩo, à yĩ día le 6a khà mia vĩnĩ lè ho kàránlò síiwà na yĩ se. Bĩo se lé à wa yĩ ho pànká le Dónbeenĩ sãamu na le wee wé bĩo yi, Ká yĩnɔn hã làndáwá na bò ho dĩnlò wán bĩo yi.

<sup>10</sup> Warén muinĩ yeenĩ dèe wi. A 6a yankarowà na wee sá 6a \*zúifùwa pãnsòni bùkú yi á yĩ ko 6a wé dí bĩo wi le wán. <sup>11</sup> Ba yankarowà jũhũso wee 6ua 6a bùaa na 6a fũaana cãni à zoráa le \*sòobá-lùe yi mu bè-kora séndiáro bĩo yi. Ká 6a bùaa mu bán 6a wee lée cĩi ho donkĩahũ. <sup>12</sup> Lé làa bĩn síi 6a mún 6uan o Yeesu lóráa ho Zeruzaleemu lóhó donkĩahũ á lée 6ó. O bĩo wó kà síi bèra a na ò o cãni pànká yi, à 6a nũpua bè-kora sɛn día. <sup>13</sup> A mi wãa wa lée sí a Yeesu mu yahó ho donkĩahũ, à hã làntàa na là làa wo 6an síi à wa mún tà yi. <sup>14</sup> Ho lahó na wa wi yi ho dĩmĩjá yi á máa keĩ bĩn fěeε. Lé bĩn te bĩo wa wee càráa hĩa wa khĩi keeni yĩ ho yĩró na lua yi. <sup>15</sup> Mi wé wa khòonĩ le Dónbeenĩ fěeε o Yeesu pànká yi, à bĩn wé lòn muinĩ na wa yan nɔn le yi. Dén muinĩ so lé wa jĩnĩ bè-bionĩ na wa wé è khòonĩnáa le. <sup>16</sup> Mi wíoka wé wé mu bè-tentewà lè 6a nũpua, à wé séení mĩn lè mí nĩ bĩo. Bĩn ka lòn muinĩ, mu bĩo sí le Dónbeenĩ yi. Mi yĩ le mi yiwa sà bĩn yi.

<sup>17</sup> Bĩa wi mi jũhũ wán á mi wé bè bionĩ yi. Ba wee pa mi bĩo, á lé 6arén mún khĩi zéeni bĩo mi bĩo karáa lè le Dónbeenĩ. Ká mi wee bè 6a bionĩ yi, á 6a wé è sá mí tonlò lè le sí-wεε. Ká mi yĩ máa wé bĩn, á 6a wé è sá ho ká 6a sía yĩ wan, bĩn á cũnú mia yi.

<sup>18</sup> Mi wé fio na wen. Wa láa waten yi, á zũ le wa yĩ wó yĩ khon bĩo 6úi yi. A wa mún wi à wa wé wé bĩo se fěeε. <sup>19</sup> I wee henĩ mu á à na mia le mi fio le Dónbeenĩ yi bèra a na à ĩ yĩ ho wãhũ bĩnĩ 6uen mi cõn fùafùu.

### *Hã farà*

<sup>20-21</sup> Le le Dónbeenĩ wé à mi dĩnĩ wé bĩo se á le síi vá yi. Lé lerén lé ho héerà 6ãnsò. Le bò le páanĩ làa wen fěeε lè wa jũhũso Yeesu cãni. Lé lerén vèeniá wo léra mu hũmú yi á wó lè mí nĩpomu paro binbirĩ. Le o Yeesu \*Krista pànká yi à le Dónbeenĩ mu wé à wa dĩnĩ wé bĩo le síi vá yi. Le ho cùkú bĩo sí a Yeesu Krista yi fěeε. \*Amiina!

### *Mõndén bionĩ làa tɛeni*

<sup>22</sup> Wán zàwa lè wán hĩnĩ, hã bionĩ bĩo yɛn na á ĩ túara kà á mi pa bĩo sese, ĩ túara hã nɔn mia à henĩnáa mi sía. <sup>23</sup> Wán za Timotee á 6a wãa léra ho kàsó yi día. Ká a yú 6ueé dĩn fùafùu, á wa à bè mĩn 6ueé búεεkĩ mia. <sup>24</sup> Mi tɛeni mi ya-díwá búenbúen yi, làa bĩa bĩo sã le Dónbeenĩ yi búenbúen. Wán zàwa lè wán hĩnĩ na wi ho Italii kõhũ yi wee tɛeni mia. <sup>25</sup> Le le Dónbeenĩ wé mí sãamu lè mi búenbúen.

## Ho vūahū na ó o Zaaki túara

### *Vūahū túaró nūhū*

O Zaaki na lé o Yeesu ɓàn za, lé yia túara ho vūahū na kà. O Yeesu húmú là a vèeró món lé bïo ó o tàráa o bïo, á wó a ñi-keníni. O o bïo zéenia le o wó ho Zeruzalεmu kèrètíewa kuure ya-dí (Bè-wénia 15). O bioní yahó sá ɓa \*zúifùwa na lé ɓa kèrètíewa, na saawaa wi há kã-vio yi (1.1).

Bïo ɓa kèrètíewa ko ɓa ɓua lè mítén lé bñn ó o Zaaki bía bïo mí vūahū yi. O bía le mu bè-zūmíní wee lé le Dónbeení cñn. O mún bía ho nàfòró, lè mu khemu, lè ho kúará khénló bïo (1.2–2.13).

O Zaaki bía le le siidéro le Dónbeení yi lè há wára á léera (2.14–26). O bía le wa jini paa ko há keñ (3.1–13). O mún bía mu bè-zūmíní binbirí bïo (3.13–18). Bía wee kúee ɓa nùpua mín yi, làa bía wee jùu mín, lè ho nàfòró ɓànsowá bán ɓúenɓúen ó o ña zeñ wán (4.1–5.6). O Zaaki vūahū lii véenii, ó o ña ɓa kèrètíewa zeñ wán le ɓa wé hñ mí sia, á wé fio le Dónbeení yi na mín yi.

### *Le tɛenii*

<sup>1</sup> Mu lé ínén Zaaki na lé le Dónbeení là a Yeesu \*Krista ton-sá á túara ho vūahū na kà. I wee tɛenii a \*Isirayεele zí-ɓúná píru jùn ñipomu yi, bía tà a Krista bïo, na saawaa wi ho ñimíña yi.

### *Mi hñ mi sia le lònbee pãahū*

<sup>2</sup> Wàn zàwa lè wàn hñni kèrètíewa, ká le lònbee lè mí síiwá wé yú mia, á mi zūn le mi júná sí làa sòobée. <sup>3</sup> Hen ká mi siadéro le Dónbeení yi fára tina le lònbee pãahū, lé bñn ñ na ká mi ñ wíoka á dàñ le lònbee mu. <sup>4</sup> Mi ko mi wíoka ca mi kuio á sánsá le lònbee fúaa mu vaa véenii. Lé bñn ñ na ká mi ñ wé ɓa nùpua na bïo ɓúenɓúen se, á bè-kohó bïo yí máa mí léé yi, á dɛe ɓúí yi fòora yi.

### *Mi wé dé mi sia le Dónbeení yi à fioráa*

<sup>5</sup> Ká a ɓúí wi mi tãahū á mu bè-zūmíní fòora yi, á ɓànsò fio mu le Dónbeení cñn, á le è na mu wo yi. Le Dónbeení hii wi, le wee há ɓa nùpua ɓúenɓúen, le yí máa wé héhéeka bïo ɓúí yi. <sup>6</sup> Eε ká ɓànsò màhá ko ò o dé mí síi binbirí le Dónbeení yi à fioráa, á yí titika. Yia wee fio ká a titika bïo ɓonmín lòn dɛe ɓúí na ho pinpiró wee yèrémáka làa bïo ho síi vá yi. <sup>7</sup> Bànsò yí ko ò o leéka le mí ñ yí bïo le Dónbeení cñn. <sup>8</sup> O yí zū bïo ó o ò dé mí síi yi. O yí dà máa bè bïo dà-kéní món.

### *O kèrètíe na khon làa yia nàfòró wi bïo*

<sup>9</sup> O kèrètíe na khon á bïo jūhū mía ò o le mí síi wa, lé bïo le Dónbeení cñn ó o bïo jūhū wi. <sup>10</sup> O o kèrètíe na lé o nàfòró ɓànsò síi mún dà á wa, lé bïo le Dónbeení zéenia làa wo le ká mínén bïo níi mía, se o bïo jūhū mía. O bïo ɓúenɓúen á à vé lè le pūíilè ɓúí síi na máa wé mía ká le di bïo síi. <sup>11</sup> Ká le wii hà á yòó wee jí lè mí sòobée, à le jini he, à pūíilè di, à semu ɓúenɓúen dɛenii ví. Lé ká síi ó o nàfòró ɓànsò bïo khii wéráa. O bïo ɓúenɓúen khii ññ ññ á à vé làa cúekúee.

### *Mu bè-kora wéro yilera wee lé o nùpue yi*

<sup>12</sup> Yia káa le lònbee lè mí síiwá yi, ò o siidéro le Dónbeení yi pá fára ññ wón ɓànsò jūhū sí. Mu bon. Yia há mí síi fúaa mu vaa véenii, á le Dónbeení ñ na le mukāñ binbirí na máa vé ɓànsò yi. Dén lé le sàání na le dó mí jii le mí ñ



na bïa wa le yi. <sup>13</sup> Yïa sïi wé vá mu bè-kora wéró yi, à bânso yí bío le lé le Dónbeenï mu ló yi. Mu bon. Le Dónbeenï sïi yí dà máa vá bè-kora wéró yi, á lerén mí bæere mún yí máa dé mu wéró yilera o nùpue yi. <sup>14</sup> Εε ká mu lé wa sïa váró mu bè-kora wéró yi, lé bún wee khà wen vïní. <sup>15</sup> Ká yïa màhá sïi vá mu bío na yí se yi á tà wó mu, à bún lé bío wé mu bè-kohó. Ká mu bè-kohó hïa fára mí naní bânso yi á vivio tïna, à mu wé mu húmú.

<sup>16</sup> Wàn zàwa lè wàn hïnni na á ï wa làa sòobéε, mi yí khà miten. <sup>17</sup> Mu bè-tentewà búenbúen wee lé le Dónbeenï cón, dén mí dòn na léra mu khoomu. Le Dónbeenï ðïn mí ðinníi, le yí máa yèrémáka lòn tàró. <sup>18</sup> Le Dónbeenï lè mí sïi bío á yàá nòn mí mukāni wen lè mí bíoni na lé ho tũia poni, á wa wáa dú mu bè-lénna búenbúen yahó lè mu bè-yáa bío sïi.

### *Mi wé wé bío le Dónbeenï bíoni bío*

<sup>19</sup> Wàn zàwa lè wàn hïnni na á ï wa làa sòobéε, mi zŭn bío kà: Mi nŭ-kéní kéní ko à mi wé tá mi jikōnna sese. Mi wé yí cí bíoni wán. Mi mún wé yí le mí sïa cí fùafù. <sup>20</sup> Mu bon, o nùpue na sïi wee cí á yí dà máa wé bío téréna le Dónbeenï cón. <sup>21</sup> Lé bún nòn á bío wee tíí o nùpue yi búenbúen, lè mu sŭnsŭmámu à mi día. Mi liiní miten à tà le Dónbeenï bíoni bío, ðïo le dù mi yiwa. Dén dà a kānī mia.

<sup>22</sup> Ká mi màhá wé yí jí le bíoni mu mí dòn. Mi wé wé bío le bíoni mu le mi wé. Ká mi yí máa wé bún, se mi wee khà miten. <sup>23</sup> Mu bon. Yïa wee jí le bíoni mí dòn ò o yí máa wé bío le bíoni mu le o wé, wón bânso ka lòn nùpue na lá ho zùbálén ò o lora mí yahó. <sup>24</sup> Bío ó o lora mítén wó ò o wà, ó o yi ðēnía sà bío ó o karáa yi. <sup>25</sup> Ká yïa bèn wee cŭii le Dónbeenï làndá, ho làndá tente na wee wé ò o nùpue wé mítén, á wee tà bè ho yi, wón bânso jŭhŭ á à wé sŭ mu bío yi. Bânso yí máa jí ho làndá mu à bíni nōnsā yi. O wee bè ho yi.

<sup>26</sup> Hen ká a búii wee leéka le bío mí wee wé lé bío sŭ le Dónbeenï yi, à bânso màhá jii pēè mia, se o wee khà miten, se bío ó o le mí wee wé bío sŭ le Dónbeenï yi jŭhŭ mia. <sup>27</sup> Wàn Maá Dónbeenï yahó á bío sŭ le yi binbirŭ lé à wa séenŭ ba híiminŭ lè ba mahāwa na lò wee be, à mún yí día le ho ðimŭná bío vá wen dé mu bè-kohó yi.

## 2

### *Mi wé yí hueeka ba nùpua mín yi*

<sup>1</sup> Wàn zàwa lè wàn hïnni, bío mi dó mi sïa wa Núhŭso Yeesu \*Krista na lé o cŭkúso yi, á mi wáa wé yí hueeka ba nùpua mín yi. <sup>2</sup> Hen ká a búii lá buara mi kúeemínwánlò lùe yi sŭi, á zā mí nŭn-kíza fibēere na wó lè ho sánú lè mí sŭ-senŭ. Mu pāahŭ à nŭ-khenii búii mún vaá ló buara ho kúeemínwánlò dà-kéní kéní mu yi lè mí sŭ-lēnna. <sup>3</sup> A mi kēnbio hā sŭ-senŭ bânso á bía nōn wo yi: «Ūnén, buee kēnŭ le kanmŭinŭ wán.» A mi bèn bía nōn o sŭ-lēnna bânso yi: «Ūnén ðŭn ho wáayi», bún mia à «ŭ buee kēnŭ ho tá yi ŭ nŭsānŭ.» <sup>4</sup> Ká mi wee wé bún, se mi so yí máa hueeka mín le? Ká mi wee wé kà, se lé hā yile-kora lé hŭa mi buan á wee cítŭráa mín.

<sup>5</sup> Wàn zàwa lè wàn hïnni na á ï wa làa sòobéε, mi jí bío kà: Mu so yŭnōŭ le Dónbeenï hueekaa bío lé ba nŭ-khenia ho ðimŭnása cón, à ba dé mí sïa le yi le? Dén sŭidéró so lé ðïo lé ba nāfōró binbirŭ. Ba nŭnŭ ï kēŭ le Dónbeenï bēenŭ na le dó mí jii le mí na bío wa le yi. <sup>6</sup> Εε ká minén bán màhá wee zŭaŭ ba nŭ-khenia yi. A bío wee beé mi lò, á wee bua mia varáa le cítŭi finŭi lara yi so yŭnōŭ ho nāfōró bānsowà le? <sup>7</sup> Ho nāfōró bānsowà mu mí bæere lé bán mún wee yáa o Yeesu na mi bío sŭ yi yēni. <sup>8</sup> Le Dónbeenï bá-zāmu làndá na túara le Dónbeenï bíoni vŭahŭ yi lé hŭa kà: «Wāí mi ninza làa bío ūnén ŭ bæere waráa ūten bío

sii.»\* Ká mi wee bè ho làndá mu yi binbirì, se mu se. <sup>9</sup> Εε ká mi wee hueeka 6a nùpua mín yi, se mi wee wé mu bè-kora. Mi núná á à sí, lé bïo mi yí bò ho làndá mu yi. <sup>10</sup> Mu bon, ká a 6úi vùnun bïo le Dónbeenì bò henía dà-kéní 6úi wán, hàrí ká a bò bïo ká 6úen6úen yi, se lé mu 6úen6úen ó o pá vùnun wán. <sup>11</sup> Mu bon. Le Dónbeenì na bía le ù yí fé báa tàá háa,† lé dén mún bía le ù yí 6úe nùpue.‡ Awa! A ka lè fo yí fó háa tàá fo yí fó báa, à fo màhá 6ó a nùpue, se fo pá vùnun le Dónbeenì làndá wán. <sup>12</sup> Mi zūrì le le Dónbeenì á à cítí mia lè ho làndá tente na wee wé ò o nùpue wé mítén. Lé bñn nòn á mi ko mi bè ho làndá mu yi mi bíoní lè mi wárá yi. <sup>13</sup> Mu bon, pãahũ na le Dónbeenì khíi cítí 6a nùpua yi, á bïa yí zūna mí ninzàwa màkárí á yí wó le hii làa ba, á le Dónbeenì mún khíi máa zūrì 6a màkárí á máa wé le hii làa ba. Ká yia wee zūrì mí ninzàwa màkárí à wé le hii làa ba, wón ponì á à sèn le cítíi fi nònzoñ.

*Le siidéro le Dónbeenì yi ko mu wé mi há wárá yi*

<sup>14</sup> Wàn zàwa lè wàn hínni, ká a 6úi bía le mí tà a \*Krista bïo ò o wárá á mu màhá yí máa mi yi, se mu nùhũ so wi le? Bñn so dà a kání a le? <sup>15</sup> Ka lè mìn za tàá mìn hínló na lé o kèrètíe á sí-zínia tà mía, á bè-dínii wee fòo wo yi síi, <sup>16</sup> ó o 6úi ló mi ñahũ bía nòn wo yi: «Lén làa héerà, vaa lá ù tènì dèe zí, à vaa yí ho dínló dí sí.» A 6ànsò màhá yí hñn wo làa bïo ó o màkóo wi yi, se mu nùhũ so wi le? <sup>17</sup> Lé bñn á yia le mí tà a Krista bïo à mu yí máa mi a wárá yi, se mu nùhũ mía.

<sup>18</sup> Mu dà a wé le o 6úi bía bïo kà: «Ba 6úi tà a Krista bïo mí dòn, à 6a 6úi 6èn wee wé há wárá na se mí dòn.» Awa! A ù wãa zéení ù Krista bïo tàró binbirì na há wárá mía yi làa mi, á ínén 6èn ñ zéení làa foñ lè í wárá na se le í tà a Krista bïo binbirì. <sup>19</sup> Fo tà le le Dónbeenì lée dà-kéní mí dòn le? A bñn se lon. A 6a cínáwa mún tà mu yi á wee zà le yahó lè le zánii. <sup>20</sup> Fo lée bñnbú le? Fo wi à ñ zéení làa fo le o Krista bïo tàró na yí máa mi há wárá yi nùhũ mía le?

<sup>21</sup> Mi loñ wàn 6úaa \*Abarahaamu. Lée webio nòn á le Dónbeenì le o lé o nùpue na térénna? Mu so yínón bïo ó o wó bïo yi le? O tà hñn mí za \*Izaaki lè le Dónbeenì le muini yéni dèe wán. <sup>22</sup> Fo yí mòn le? O siidéro le Dónbeenì yi á léera là a wárá. Lé bñn ó o siidéro mu nii sùráa há wárá na ó o wó bïo yi. <sup>23</sup> Bñn lé bïo nòn á bïo túara le Dónbeenì bíoní vūahũ yi o dání yi á nii sùráa: «O \*Abarahaamu dó mí síi le Dónbeenì yi, lé bñn nòn le càtío wo là a nùpue na térénna le yahó,»§ á le dú mu bñnmu làa wo.\* <sup>24</sup> Mi yí mòn le? O nùpue wárá lé hía wee wé ò o wé o nùpue na térénna, ká mu yínón o Krista bïo tàró mí dòn. <sup>25</sup> Lé bñn ó o háa 6úi na hía wee yéé mítén bïo hía wóráa. O yèni 6a le Arahaabu.† O hía térénna le Dónbeenì yahó bïo ó o wó bïo yi. O hía tà ó o \*Isirayele nìpomu tonkarowà làara a wán, á séenia 6a á 6a ló ho lóhó yi à nùpue yí mòn 6a.

<sup>26</sup> Mu bon, nùpue mànakã hía ló a yi ò o hí. Lé bñn ó o Krista bïo tàró na yí máa mi há wárá yi á mún ka lòn bïo na húrún.

**3**

*O nùpue ko ò o nii pèè wé*

<sup>1</sup> Wàn zàwa lè wàn hínni, mi 6úen6úen yí cà à mi wé ñ-kàránlowà. Mi zū le warén ñ-kàránlowà á le cítíi khíi wé here wán á à ponì 6a nùpua na ká. <sup>2</sup> Mu bon, wa 6úen6úen wee wé khe bïo cèrèe yi. Nùpue 6úi lá yí máa bío khe síi, se wón 6ànsò lée nùpue na nii tun á dà mí sánía wee 6ua yi.

\* **2:8** Mi loñ Levii nùwã vūahũ (Lévitique) 19.18 † **2:11** Mi loñ Léro vūahũ (Exode) 20.13 ‡ **2:11** Mi loñ Léro vūahũ (Exode) 20.14 § **2:23** Mi loñ Bío Nùhũ Búeenii vūahũ (Genèse) 15.6 \* **2:23** Mi loñ Ezayii vūahũ 41.8 † **2:25** Arahaabu: Mi loñ Zozue vūahũ 2.1-21; 6.22-25

<sup>3</sup> Hen ká wa wi ò o cúa wé bè bïo wa le o wé yi, à wa dé ho kàràfi o jii yi. Lé bñn wa wee wé à dàrnáa o bïo. <sup>4</sup> Mi mún loń ho won-beeni na 6a wee ca ho pñnsò-beeni yi à ho pinpi-beeni wé jàa. Lée dà-za dèe búu pènpèréké na cèera ho món yi, lé dén á yia wee pà ho won-beeni mu wee wé ki làa ho, à ho va làa hen na ó o le ho va yi. <sup>5</sup> O nùpue jii mún ka kà sii. Le ka cínú, ká le màhá wee khòoní miten mu bè-beera na le dà wee wé bïo yi. Mi loń, yínòń ho dà-za wee cí le dùu-beeni le? <sup>6</sup> O nùpue jii mún ka lòn dǎhǔ. Wa sǎnia bïowa búenbúen tǎahǔ á le jii le dïo sú le mu bè-kora á wee dèé wa sǎnia búenbúen. Lé lerén wee yáa wa bïo búenbúen le ho dǎhǔ bïo síi. Bñn bè-yáanii so búenbúen wee lé o \*Satáni yi.

<sup>7</sup> O nùpue dà wee mání 6a napuwà le mí sǐwà, le mu jummu bùaa, le 6a jínzàwa, ó o mún mánia 6a. <sup>8</sup> Ká le jii dén á nùpue yí dà máa hè yi. Le yí se. Le yí dà máa wé tété. Le ka lòn súró na wi le yi, á wee búe 6a nùpua. <sup>9</sup> Lé le jii mu á wa wee khòonínáa o Nùhǔso Dónbeeni na lé wa Maá. Á lé lerén jii dà-kení kení mu á wa mún wee dánkání le 6a nùpua, bán na le Dónbeeni lera à 6a bonmín làa de. <sup>10</sup> Le khòoní le há dánkáa wee lé le jii dà-kení mu yi. Wàn zàwa le wàn hǐnni, mu lá yí ko mu wé wé kà sii. <sup>11</sup> Mi so dǐn mǎn à jummu na sí làa bïo yí sí á páania wee lé buii dà-kení yi le? <sup>12</sup> Wàn zàwa le wàn hǐnni, mónkòró vǐndèe so dà a ha jia le? A jinna so dà a ha mónkòró le? Làa bñn síi, á mu jummu na sí yí dà máa lé le buii na jummu yí sí yi.

#### *Mu bè-zǔrmini wee lé le Dónbeeni cǎn*

<sup>13</sup> Wàn zàwa le wàn hǐnni, nùpue na bè-zǔrmini binbirǐ wi á wi mi tǎahǔ le? A 6ànsò wǎa zéeni mu làa bïo ó o wee 6uaráa miten sese, le há wára na ó o wee liini miten wé. Lé bñn á à zéeni le o bè-zǔrmini binbirǐ wi. <sup>14</sup> Éé ká lé le yande-sǔmúu wi mia, á wee penka làa mín, à mi yí yòoní miten bïo mi le mi lé mu bè-zǔrmini 6ànsowà bïo yi. Ká bñn wi mia, se mi pǎ ho tǔia poni. <sup>15</sup> Mu bè-zǔrmini mu lé ho dǐmǐnáa bè-zǔrmini. Mu yí ló le Dónbeeni Hácírí cǎn. Mu yáa ló a Satáni cǎn. <sup>16</sup> Hen ká le yandee le há penkaa wi lue na yi, à dén lue so bïo lúnka. Há wén-kora le mí sǐwà wee wé kéń bñn. <sup>17</sup> Éé ká yia le Dónbeeni bè-zǔrmini wi yi, wón yi wee ce. O mún wee wé à ho héerà kéń 6a nùpua pǎahǔ, o wayi, o bioní mia. Bànso zǔ mí ninzàwa màkárí. O hii wi á wára búenbúen se. O yí máa hueeka nùpua mín yi, o lé o húaara. <sup>18</sup> Bán wee wé à ho héerà kéń 6a nùpua pǎahǔ, 6a wára ka lòn bè-dǐnii, bïo wee lé mu món lée bïo na sí le Dónbeeni yi.

## 4

#### *Bïo á mi sia wee vá wéró yi na yí se á mi khi yi*

<sup>1</sup> Wàn zàwa le wàn hǐnni, mu wó kaka á mi wee firáa làa mín? Mu so yínòń mi sia bïo na yí se càró 6àn poni na wee búe mia fééé bïo yi á mu wee wéráa le? <sup>2</sup> Mi sia wee vá mu bïo búu yi ká mi màhá yí dà máa yí mu à mi wǎa wé búe mín. Le yandee wi mia á bïo mi yí máa yí bïo mi sia vá yi, à mi wǎa wé fi làa mín. Mi yí máa yí bïo mi sia vá yi, lé bïo mi yí máa fio mu le Dónbeeni cǎn. <sup>3</sup> Tàá ká mi flora le Dónbeeni cǎn á mi máa yí mu, lé bïo á bïo mi leékaa wee floráa yí se. Mi floró jǔhǔ lé à mi yí mu bïo à wéeráa mi sia cùeéé. <sup>4</sup> Mi ka lòn háa na 6àn báa wi ò o wee fé 6a bá-vio. Mi so yí zǔ le yia wa ho dǐmǐná bïo se wón jina le Dónbeeni le? Yia wi ò o wań ho dǐmǐná bïo, á 6ànsò 6èn ñ wé le Dónbeeni zúkúso. <sup>5</sup> Mi so wee leéka le le Dónbeeni bioní vǔahǔ yi á há bioní na ká bía kǎamáa le? «Le Dónbeeni Hácírí na le dó wén á le yí wi à le léé yi là a búu hùúu.» <sup>6</sup> Éé ká le sǎamu na le màhá wee wé làa wén á po bñn. Bïo ká lé bïo bía le Dónbeeni bioní vǔahǔ yi: «Bia wee yòoní miten á le Dónbeeni

pá bïo, ká le màhá wee wé mí sãamu làa bïa wee liiní mítén.»\* 7 A mi cén wé liiní miten le Dónbeení yahó. Mi ðin sánsá a Satãni, ó o ò lùwí ká à díá mia. 8 Mi lén va lè le Dónbeení cón á lerén bèn ñ sí mí yahó. Minén bè-kora wérowà, mi khi mu bè-kora wé ró yi. Minén na yí máa bè mu bïo dà-kéní món, mi díá miten búenbúen na le Dónbeení yi. 9 Mi sè mi yara, à mi wá. Mi díá hã konsíní à mi wá. Mi díá le sí-wεε à mi sè mi yara. 10 Mi liiní miten o Nùhúso yahó ó o ò yòní mia.

### *Mi wé yí cítí mín*

11 Wàn zàwa lè wàn hínni, mi wé yí ñùu mín. Yíá ñùuna mín za tàá mín hínló, tàá á cítí wo, se bânso bía khon le Dónbeení làndá ðá ní yi, o wee cítí ho. Ká fo hía wee fi le cítí ho làndá wán, se fo wáa yí máa bè ho yi. Fo wee wé ũten lè le Dónbeení làndá cítí-fi. 12 Le Dónbeení mí ðòn lé ðio bàrá ho làndá á lé lerén mún lé o cítí-fi. Lé lerén dà à kãní a nùpue, á mún dà à wé ó o bïo á à yáa. A ũnén bèn lé o yén á wee cítíráa mín za?

### *Minén nãfòró bãnsowà, héyí!*

13 Awa, mi le í bïo bïo dà-kéní na mia. Mi wee wé bïo le ho zuia tàá ho yíró ká mi ì va ho lóhó na kà, á vaá duan le lúlú-kùure, á à yí ho cúnú. 14 Mi wee wé bïo bún ká mi ñòn yí zū bïo pan mia ho yíró. Mi ka lòn óó-khũumu na wé fà à ðèní bini khi fua fua. 15 Mi lá ko mi wé bïo bïo kà: «Ká le Dónbeení tà, á wa ylo wi lua ho yíró á séenia wen á wa à wé bïo kà làa bïo kà.» 16 εε á bún mi yí máa wé à mi wee yòní miten lè mi khòn-bioní. Bún sí yí se. 17 Lé bún ñon, ká yíá zū bïo ó o ko ò o wé ká mu se ò o yí wó mu, se bânso wó khon.

## 5

1 Awa, bïo ká wán lé minén nãfòró bãnsowà á ñ wiráa. Mi wá, à wãamaka mu bè-sũmáa na khi yí mia bïo yi. 2 Mi nãfòró wee yáa. Mi sí-zinia á ho bénlò wee là. 3 Mi sãnú lè mi tãñon semu wee yáa. Lé bún wee zéeni le mi wó khon. Lé bún ñon le Dónbeení cítí fi ñonzon, ká mi bïo á à yáa búenbúen làa bïo ho ðãhú wé cínáa mu bïo bïo síi. Cínú ká, ká ho ðimíjã á à vé, à minén pá pan mi nãfòró bïo á óóókaa ho yi léé webio? 4 Mi loñ, ba nùpua na wee sá mi manawà yi á mi máa wé ðèní sãání yi. Lé bún lé mi wékheró, á ñon ba wee zaráa làa mia. A ba zía mu á le Dónbeení na dà mu bïo búenbúen ñá. 5 Ho tá wán, á bïo búí yí fòora mia. Mi wee wé bïo mi sía vá yi. Mi wee wéé mi sía. Mi wee ðiiní miten lòn bùaa na ba wee hã ho búeró bïo yi ká le cítí filó wizonle ðén bèn ñàana lua. 6 Bïa yí wó yí khon, á mi síinia ñúná á óó, à ba yáa yí tãmáa hàrí cínú.

### *Mi wé hí mi sía à pa a Nùhúso*

7 Wàn zàwa lè wàn hínni, lé bún ñon, á mi hí mi sía fúaa ká a Nùhúso binia guara. Mi loñ o vâro. O wee wé hí mí síi pa hã vi-yáa na ó o ò ði mí bïo, à mún hí mí síi pa hã viora na à ðéé o bè-dinii, à bè yi laráa mí ðinlò. 8 Minén mún wé hí mí sía, mi hení mi sía, lé bïo ó o Nùhúso ò buen hen làa cínú.

9 Wàn zàwa lè wàn hínni, mi wé yí le mi sía cí mín yi à ñùu mín, ó o Nùhúso máa cítí mia. Hen làa cínú ká a Nùhúso na lé o cítí-fi á à buen. 10 Wàn zàwa lè wàn hínni, le Dónbeení ñi-cúa fεεrowà na bía a Nùhúso Dónbeení yèni yi, á lò bon ká ba pá hã mí sía. Minén mún hí mi sía le lònbee yi lè ba bïo síi. 11 Mi loñ, wa wee bïo le bán na tà le lònbee yi, á ñúná sí. A mu bèn bon, mi ñá a Zoobu bïo. O hía hã mí síi á mu bïo búenbúen kúio wo yi, á mi bèn mæn bïo ó o Nùhúso wó ñon wo yi mu va à véeni. Tũíá poni, o Nùhúso zū le màkárí làa sòobéε.

\* 4:6 Mi loñ Wãhio vũahú (Proverbs) 3.34

*Mi wé le ɲi-kéni ɓànsowà*

<sup>12</sup> Wàn zàwa lè wàn hĩnni, ɓio yàá pá wi ɓɓn á ĩ hení ì na mia lé ɓio kà: Mi yí vɪ vɪ yí dé dèɛ. Mi yí dé ho tá, tàá ho wáayi, tàá bè-vio ɓúí. Mi wé le ũuu, à mi ɗɓn ɓɓn wán. ɓɓn lé ɓio ò na ká le Dónbeenĩ máa siiní mí ɲúná.

*Mi wé séeni mɓn ho floró yi*

<sup>13</sup> Hen ká minén ó o ɓúí lò wee be ò o fio le Dónbeenĩ yi. Ká a ɓúí sɓi wan, ò o sío à khòoní a Nùhũso. <sup>14</sup> Hen ká minén ó o ɓúí lò yí here, ò o ve ɓa kèrètɩewa kuure ya-díwá à bán ɓuee khii ho ɲiló làa wo o Nùhũso yèni yi, ká ɓa fio na a yi. <sup>15</sup> Ká ɓa dó mí sɓi binbirí á floraráa, á yɩa lò yí here á à wa. O Nùhũso á à wéé wo. Ká ɓànsò wó bè-kora ɓúí, ó o Nùhũso ò sén mu ù díá. <sup>16</sup> Awa! A mi wáa wé bío mi wékheró làa mɓn. Mi wé fio na mɓn yi, bèra a na à mi wa. O nùpue na téréna wón floró pànká wi. <sup>17</sup> Mi loń, le \*Dónbeenĩ ɲi-cúa fɛero \*Elii hɩa lé o nùpue lè warén ɓio síi. A ɓio ó o flora lè mí sòobéɛ bèra a na à ho vlohó yí tɛ, á ho ɓèn yí tò á ɗɓn hã lúlúio ɓio tɓn lè mí sanká.\* <sup>18</sup> ɓɓn món ó o ɓɓnía flora á ho vlohó tò á ho tá ɓio na dà wee ha á han mí bia.

*Yɩa vɩnnun ɓɓnĩ ɓuenló*

<sup>19</sup> Wàn zàwa lè wàn hĩnni, hen ká a ɓúí vɩnnun díá le Dónbeenĩ tɩiá poni mi tɩahú, ó o ɓúí ɓuan ɓueé bàrá ho wã-tente wán, <sup>20</sup> à mi zũn le yɩa fó a bè-kora wéro ho wã-kohó na ó o lá wi wán, wón kãnía wo mu húmú yi. Lé ɓɓn ñ na ká le Dónbeenĩ máa ɓɓnĩ máa leéka ɓànsò bè-kora na ó o wó ɓúenɓúen ɓio.

\* 5:17 Mi loń Bá-zàwa nín-yání vɩahú (1 Rois) 17-18

## Ho nín-yání vūahú na ó o

### Piere túara

#### *Vūahú túaró nūhú*

O Piere nín-yání vūahú ó o túara nɔn ɔa kèrètíewa na saawaa wi ho Azii Minere kána búí yi. Nún-sí lé o Poole, tàá bía làa wo páanía sá á zéenia le Dónbeení bío làa ba, á ɔa tàráa mu yi. Ba nùpua fù wee bàká ɔa yi, á wee beé ɔa lò bío ɔa dó mí sía o Yeesu yi bío yi. Lé bǔn te bío ó o Piere túararáa ho vūahú na kà nɔn ɔa yi, á henía ɔa sía, à ɔa yara sí a Yeesu \*Krista, à wé fàrá tǔn le lònbee pāahú, làa bío ó o Yeesu na bío nɔn ɔa káníanaa á wóràa mu. O Piere leékaa ɔa làa bío le Dónbeení káníanaa ɔa, làa bío le wó á ɔa yúráa le síidéro o Yeesu Krista húmú là a vèeró pánká yi, á dó mí sía wee lòní binbirí. O henía ɔa sía bèra a na, à ɔa wíoka fání mí yío, à ɔua mítén sese ɔa páaníló là a Krista bío yi. Bío ó o Yeesu ɔuannáa mítén le lònbee lè mí síiwà na yú a yi, lé bǔn ɔàn síi á ɔarén mún ko ɔa bè yi. O Piere nɔn le zéení lè mí síiwà ɔa yi, bèra a na à ɔa zǔn mún ɔuaró mu bío ɔúenɔúen yi, à bía yí zǔ le Dónbeení wé mi mu, à bán mún tà le Dónbeení bío, à wé ɔuaaní le.

#### *Le tɛnɛi*

<sup>1</sup> Inén Piere na lé o Yeesu \*Krista tonkaro lé mi wee túa ho vūahú na kà. I wee túa ho á à na bía le Dónbeení hueekaa wó lè mí nípomu yi, na saawaa wi mu nǐ-hāmu yi ho Pōn, lè ho Kalasii, lè ho Kapadoosi, lè ho \*Azii, lè ho Bitinii kána yi. <sup>2</sup> O Maá Dónbeení hueekaa mia á héhaa làa bío le fèra le mí ì wé làa bǔ, á wó mia lè mu nípomu na bío sǎ le yi mí Hácírí pánká yi. Le wó mu bèra a na ò o húmú ho \*kùrùwá wán pánká yi, à mi wé ɔa nùpua na wee ce le Dónbeení yahó, à wé wé bío ó o Yeesu Krista le mi wé. Le le Dónbeení wíoka wé wé mí sāamu làa mia, à wíoka wé na mí héerà mia.

#### *Wa síadéro à lòní ho káníló bío*

<sup>3</sup> Mi wa ɔuaaní le Dónbeení, dén lé wa Núhúso Yeesu \*Krista ɔàn Maá. Le minka tentemu bío yi, á le wó á wa yú le mukōn-finle o Yeesu Krista na lá húrun na á le vèenia pánká yi. Lé bǔn bío yi á wa dó wa sía wee lòní làa sòobéé, <sup>4</sup> á pannáa bío bío sǎ le nípomu yi na le bàrá ho wáayi ká làa mia. Bǔn bío so yí máa yáa, timu mía mu yi, mu yí máa yèrémá. <sup>5</sup> Bío mi dó mí sía le Dónbeení yi, á le dànló pan mia, bèra a na à mi yí ho káníló, hǐa bío wíokaa vó día pan mí zéenílò ho ðímíjá vé nònzoñ. <sup>6</sup> Lé bǔn bío yi, á mi wee zámakaráa làa sòobéé, hàrí ká le lònbee lè mí síiwà wee yí mia há làa na ká wán ho pōn-za yi. <sup>7</sup> Ho sǎnú yáa lé mu bío na wee yáa. Éé ká ho màhá pá wee wé pà ho dǎhú yi, à zǔnnaa le ho lé ho sǎnú binbirí. Lé ká síi á minén síadéro le Dónbeení yi na bío nūhú wi làa sòobéé po ho sǎnú ɔàn kúará mún ko lè ho khénlò, à zǔnnaa le mi dó mí sía binbirí le yi. Ká mi síadéro le Dónbeení yi fàrá tǔna, á pāahú na ó o Yeesu Krista khíi ɔueé zéení mítén yi, á mi ì yí le khòoní, lè ho cùkú, lè le kǔnbii. <sup>8</sup> O Yeesu mu á mi yí mɔn, à mi nɔn pá wa a. Hàrí bío mi pá ðǐn yí máa mi a mí cúee, à mi dó mí sía wo yi. Lé bǔn nɔn á mi wiráa le sí-wéé yi làa sòobéé. Dén sí-wéé so bío á yí dà máa bío. <sup>9</sup> Mi wi le sí-wéé yi, lé bío mi dó mí sía o Yeesu yi ó o kánía mia.

<sup>10</sup> Le Dónbeení nǐ-cúa fèerowá yánkaa cincífra ho káníló mu bío làa sòobéé, á fèera há nǐ-cúa na bío ciran mu sāamu na le Dónbeení le mí ì wé làa mia.

11 O Krista Hácírí\* kera lè 6a ɲi-cúa fεεrowà mu, á le lònbee na ó o ò kǎa yi, lè ho cùkú na ó o ò yí mu bǎn mǎn, á le Hácírí mu fèra zéenia bǐo làa ba. A 6a cà lè mí sòobéε à zǔn mu wéró pǎahǔ, làa bǐo mu ù wéráa síí. 12 A mu zéenia làa ba le mu bǐowa mu bǎn ɲi-cúa na 6a wee fεε á bǐo yí ciran 6arén mí bεere, ká mu lé minén á mu ciran. A lé bǔn á bǐa wee bue le bǐn-tente hǎ làa na kǎ wán á zéenia làa mia lè le Dónbeenǐ Hácírí na ló ho wáayi pǎnká. Ho wáayi tonkarowà yáá mún sía vá à 6a zǔn mu bǐo mu.

*Bǐo le Dónbeenǐ ɲipomu ko 6a 6ua lè mítén*

13 Lé bǔn nǎn, à mi wǎa fání mi yǐo le Dónbeenǐ tonló sáró bǐo yi, à zǔn mítén 6uaró. Mi dé mi sía làa sòobéε à lòoní mu sǎamu na le è wé làa mia o Yeesu \*Krista bǐnǐ 6uen nǎnzoñ. 14 Bǐo mi lá ðǐn yí zǔ le Dónbeenǐ bǐo yara á bǐo mi sía lá wé vá wéró yi na yí se á mi wǎa día, ká mi wé wé bǐo le Dónbeenǐ le mí wé. 15 Le Dónbeenǐ na von mia á wee ce, á minén mún wé 6a nǔpua na wee ce le yahó mi bǐo 6úen6úen yi. 16 Mu bon, mu túara le Dónbeenǐ bǐonǐ vǔahǔ yi kǎ síi: «Mi kεǐ mu cem u yi, lé bǐo á ðnén wee ce.»†

17 Bǐo ká mi wee fio, à mi ve le Dónbeenǐ lè mǐn Maá, dén na yí máa hueeka 6a nǔpua mǐn yi, le wee cítí 6a 6úen6úen à héha làa bǐo 6a ɲǐ-kéní kéní wó. Le yí máa hueeka 6a mǐn yi. Awa, á mi 6ua mítén à zéení le mi wee kǎnbi le Dónbeenǐ ho pǎahǔ na mi ì wé ho tá wán yi. 18 Le Dónbeenǐ léra mi ɲúná bǐo mi lá wee 6ua lè mítén yi, bǔn na mi kenía mǐn maáwà cǎn na ɲúhǔ mía. Mi zǔ le mu yǐnǎn le wárí tàá ho sǎnú na wee yáa á le wó làa bǔ. 19 Búeé, o Yeesu Krista, yǐa ka lòn muinǐ pioza na á fianǐ woon mía yi, lé wón cǎni na bǐo ɲúhǔ wi binbirǐ pǎnká yi á le léraráa mi ɲúná. 20 Le Dónbeenǐ fèra léra a mu bǐo yi, ká bǐo 6úi ðǐn yí léra, á hǎ pǎnna véenǐ na kǎ yi, ó o \*Krista mu wǎa zéenia mítén minén bǐo yi. 21 Lé o Krista bǐo yi á mi dóráa mi sía le Dónbeenǐ yi, dén na vèenia wo á dó ho cùkú yi. Lé bǔn wó á mi dóráa mi sía le Dónbeenǐ yi wee lòoní bǐo le le mí ì wé.

22 Ho túiá poni bǐonǐ na mi bò yi lé dén nǎn á mi wee ceráa le Dónbeenǐ yahó, bèra a na à le waminǐ binbirǐ kεǐ mia. Awa, á mi cén waǐ mǐn làa sòobéε lè hǎ yiwa na wee ce. 23 Mu bon, mi wǎa bǐnǐa ton, ká mi màhǎ yǐnǎn nǔpua na ton à bǐo síí mu húmú yi. Lé le Dónbeenǐ bǐonǐ na wi bǐn fεεε pǎnká yi á mi tonnáa, dén na wee na le mukǎnǐ binbirǐ. 24 Mu bon, mu túara le Dónbeenǐ bǐonǐ vǔahǔ yi kǎ síi:

«Ba nǔpua 6úen6úen ka lè le ɲíní bǐo síi,  
á ho cùkú na 6a wee yí ka lè le pǔííle bǐo síi.  
Le ɲíní wé he, à le pǔííle di,

25 ká a ɲúhǔso bǐonǐ dén wi bǐn fεεε hǎ lúlúio na ɲii mía yi.»‡  
Dén bǐonǐ so lé le bǐn-tente na buera nǎn mia.

**2**

1 Awa, á mi kǐhi mu sǔnsǔmámu lè mí sííwà yi. Mi wé yí fǔaa sabíoní húúu, mi yí wé ɲǐ-khàwa, mi wé yí dí yandee húúu, mi wé yí ɲúu nǔpua à yáa 6a yènnáa. 2 Mi waǐ le Dónbeenǐ bǐonǐ mí dòn làa bǐo 6a kúnkúzàwa waráa mi nuwà yoomu bǐo síi, bèra a na à mi ðǎ le Dónbeenǐ bǐo ðǎní yi mi kǎnǐló bǐo yi. 3 Mu bon, mi zǔna bǐo ó o ɲúhǔso seráa.

*Bǐa dó mí sía le Dónbeenǐ yi lé le ɲipomu*

4 Mi vá 6uee 6úe o Yeesu yi, wón na lé le mukǎnǐ 6ànso, na ka lòn huee na 6a nǔpua pǎ día, ká lé lerén á le Dónbeenǐ màhǎ léra, le bǐo ɲúhǔ wi le cǎn

\* **1:11** Krista Hácírí: O Krista Hácírí na bǐo bǐa hen lè le Dónbeenǐ Hácírí lée ðá-kéní † **1:16** Mi loǐ Levii nùwá vǔahǔ (Lévitique) 19.2 ‡ **1:25** Mi loǐ Ezayii vǔahǔ 24.25

làa sòobée. <sup>5</sup> Minén mún le mukāñi wi yi, á mi mún ka lòn huua. Awa, á mi día le le Dónbeenĩ khuii mia soráa le zĩĩ na le Dónbeenĩ Hácírí wi yi, à wé le \*Dónbeenĩ yankarowà na wé è ya hã muiní làa bĩo le Dónbeenĩ Hácírí mu le mu koráa, hĩa le wé è tà bĩo o Yeesu \*Krista bĩo yi. <sup>6</sup> Mu bon, bĩo kà lé bĩo túara le Dónbeenĩ bionĩ vūahũ yi: «Mi loń, ĩ léra le huee na wee ɓua ho soró dńĩ, dño bĩo ɓũhũ wi làa sòobée, á à bàrá ho lóhó na ɓa le \*Sion yi. Yĩa á à dé mí sĩi le yi á nĩyio máa dí huúu.» <sup>7</sup> Awa, á minén na wãa dó mi sĩa o Yeesu yi, minén á à yí le kǎnbii. Ká bĩa yí dó mi sĩa wo yi, á mu túara: «Le huee na ɓa so-sowa lá pã día lé dño hĩa bĩnĩa ɓueé ɓuan ho soró dńĩa.»† <sup>8</sup> A mu mún túara: «Le lé le huee na wee kǎkǎn wán, ho ɓúaahó na wee lùwá a nùpue».‡ Bán wee kǎkǎn le wán lé bĩo ɓa pã le Dónbeenĩ bionĩ bĩo. A bũn lé bĩo mún sã ɓa yi. <sup>9</sup> Eε ká minén bán lé mu nĩpomu na léra, á lé ɓa yankarowà na bĩo sã a béε yi. Mi lé ho sĩĩ na wee ce le Dónbeenĩ yahó. Le Dónbeenĩ wó mia lè mí nĩpomu, bèra a na à mi bue le bè-beera na le wó bĩo, dén na léra mia le tĩbírí yi á dó mí khoomu na ɓàn sĩa mía yi. <sup>10</sup> Mi yánkaa lá yínɔń Dónbeenĩ nĩpomu, ká hã laà na kà wán á mi wãa lé le nĩpomu. Le Dónbeenĩ lá yí máa wé le hii làa mia, ká hã laà na kà wán á le wee wé le làa mia.

*Mi ɓua miten sese bĩa yi zũ le Dónbeenĩ tĩahũ*

<sup>11</sup> Minén na á ĩ wa làa sòobée, mi lé ɓa nĩ-hání ho tá wán na khii lé á à lén. A ĩ wee hení mu ù na mia, à bĩo ɓa nùpua sĩa wee vá yi na yí se, bĩo wee yáa o nùpue mukāñi binbirĩ bĩo à mi khènnáa. <sup>12</sup> Mi ɓua miten sese bĩa yi zũ le Dónbeenĩ tĩahũ. Mi ɓua miten làa bũn, bèra a na ká ɓa wee yáa mi yèni le mi lé ɓa bè-kora wérowà, à ɓa mi mi wén-tentewà, à dé ho cùkú le Dónbeenĩ yi pãahũ na á dén ñ zéeni miten làa ba yi.

*Le kǎnbi na ko lè ho pánká ya-díwá*

<sup>13</sup> Mi wé liinĩ miten na ho pánká ya-díwá ɓúenɓúen yi mi páaníló là a Nũhũso bĩo yi. Mi wé liinĩ miten na a béε yi, wón á wi ɓa ɓúenɓúen ɓũhũ wán, <sup>14</sup> à mún wé liinĩ miten na ɓa ɓúnása yi, bán na ó o wee tonka à ɓa beé bĩa wee wé mu bè-kora lò, ká ɓa wíoka bĩa wee wé mu bĩo na se yènnáa. <sup>15</sup> Mu bon, bĩo sĩ le Dónbeenĩ yi lé à mi wén-tentewà bĩo yi, à bĩa wee bío hã bín-conconwà na yí zũ le dèε à yí dǎn bío bĩo ɓúii mi dǎnĩ yi. <sup>16</sup> Mi ɓua miten lè ɓa nùpua na wi miten bĩo sĩa. Ká mi màhá yí bè bũn yi à wé wéráa mu bè-kora. Mi wé le Dónbeenĩ ton-sáwá binbirĩ. <sup>17</sup> Mi wé kǎnbi ɓa nùpua ɓúenɓúen, à wań mĩn zàwa lè mĩn hĩnni kèrètĩewa. Mi wé hézón le Dónbeenĩ, à wé kǎnbi o béε.

*Mi ko mi wé tà le lònbee yi là a Krista bĩo sĩa*

<sup>18</sup> Minén ton-sáwá, mi wé bè mi ɓúnása bionĩ yi lè le kǎnbii binbirĩ. Mi wé yí wé mu làa bĩa sĩa se á wayika mí dòn, ká mi mún wé wé mu làa bĩa lònbee wi. <sup>19</sup> Mu bon, ká a nùpue wee hĩ mí sĩa le lònbee na lá yí ko le yí o yi le Dónbeenĩ kǎnbii bĩo yi, se mu lée bĩo na se. <sup>20</sup> Ká ɓa wee ha mia mu bè-kora na mi wó bĩo yi á mi hã mi sĩa, se bũn so cùkú wi le? Eε ká ɓa wee beé mi lò mu bè-tentewà na mi wee wé bĩo yi à mi hã mi sĩa, se bũn lée bĩo na se le Dónbeenĩ yahó. <sup>21</sup> Lé bũn wéró bĩo yi le Dónbeenĩ vonnáa mia, lé bĩo ó o \*Krista mí bæere mún lò bon mi bĩo yi. O wó mu zéeni làa mia, bèra a na à mi bè mu yi. <sup>22</sup> O yí wó bè-kohó yí mǎn, o yí fã sabéré yí mǎn. <sup>23</sup> Ba nùpua là a, ká arén yí là nùpue. Bĩa beéra a lò ó o yí là làa hære, ká a màhá dó mí bĩo le Dónbeenĩ nĩ yi, dén wee cítí ɓa nùpua làa bĩo téréna. <sup>24</sup> Orén mí bæere lò bon wa bè-kora bĩo yi ho \*kùrùwá wán, bèra a na à mu bè-kora dǎnĩ yi à wa wé lòn nùpua na

\* 2:6 Mi loń Ezayii vūahũ 28.16 † 2:7 Mi loń Lení vūahũ (Psaumes) 118.22 ‡ 2:8 Mi loń Ezayii vūahũ 8.14



húrun, ká wa keń le mukāńi yi bïo téréńna wéro bïo yi. Le lònbee na ó o lá lé dén wéera mia. <sup>25</sup> Mu bon, mi lá ka lòn pia na vñun, èe ká hã laà na kà wán á mi wãa yèrèmaa buara mi paro cón, yĩa wee pa mi mukāńi bïo.

### 3

#### *Bïo 6a hãawa le mi bārání ko 6a wé 6ua làa mín*

<sup>1</sup> Làa bñn síi á minén hãawa mún wé liiní miten na mi bārání yi, bèra a na, ká mi bārání búii na pã yí dó mí sĩa le Dónbeenĩ bionĩ yi á mən bïo mi wee 6ua le miten, à bán dé mí sĩa le yi ká bionĩ yí bía yí nən 6a yi, <sup>2</sup> lé bïo 6a wee mi bïo mi wee 6ua le miten sese, làa bïo mi wee kñnbiraa 6a. <sup>3</sup> Mi yí le miten wíokaró à wé mi sánia wíokaró, lòn júná páro, le mu bè-zínia na wó le ho sánú, le hã sí-sení zíló. <sup>4</sup> Ká mi le miten wíokaró à wé mi yiwa wíokaró, bñn na lé le síi na máa yáa, na wayi, na wi ho héera yi. Bñn lé bïo bïo jñhũ wi le Dónbeenĩ cón làa sòobée. <sup>5</sup> Lé làa bñn á 6a hãawa na dó mí sĩa le Dónbeenĩ yi, na bïo sã le yi yánkaa wee wíokaraa miten, 6a yánkaa wee liiní miten na mí bārání yi, <sup>6</sup> là a hãa na 6a le Sara bïo síi. Wón yánkaa wee bè bïo á bán báa \*Abarahaamu le o wé yi, á wee ve o le mí jñhũso. Minén á à wé wón Sara so mənmanía mu tentemu na mi wé è wé bïo yi, ká zñní woon yí lúnka mi yilera. <sup>7</sup> Minén báawa 6èn mún zñń le mi hñnání na mi wiraa á pánkává tà mía. Mi wé 6ua 6a sese, à wé kñnbi 6a, lé bïo 6arén làa mia á à páaní ì yí mu hãmu na lé le mukāńi binbirĩ. Mi wé wé kà síi bèra a na à bïo búii yí bũmaka mi floró.

#### *Mi ko mi wé wé bïo téréńna*

<sup>8</sup> Awa, á mi búenbúen le mi yilera wé dà-kení, à zñń mín makáří, à wań mín. Mi wé 6a núpua na sĩa se, à wé liiní miten na mín yi. <sup>9</sup> Yĩa wé wó khon làa mia à mi yí wí mu kee. Yĩa wé là mia à mi yí là 6anso. Mu bè-tentewà lé bïo á mi wé fan na mín yi. Mu bon, le Dónbeenĩ von mia bñn bïo yi, bèra à na à mi yí mu bè-tentewà na le dó mí jii le mí ì na mia.

<sup>10</sup> «Mu bon, yĩa wa ò o keń le mukāńi yi,

à síi wizooní wé se,

à 6anso khí hã bín-kora bíoró yi,

à wé yí fũaa hã sabíoní.

<sup>11</sup> Bãnso pí mu bè-kora wéro, à wé wé bïo téréńna, à wé cà ho héera féeè.

<sup>12</sup> Mu bon, o Njñhũso wee pa bĩa wee wé bïo téréńna bïo,

o wee jí 6a floró.

Ká bĩa wee wé mu bè-kora bán ó o pã bïo.»\*

<sup>13</sup> Ká mi can mi kuio mu bè-tentewà wéro yi, á núpue so ò wé bè-kora làa mia le? <sup>14</sup> Hàrí ká le lònbee á à yí mia bïo mi wee wé bïo téréńna bïo yi, se mi júná sí. Mi yí zñn bĩa dà à beé mi lò, à mi mún yí lúnka mi yilera. <sup>15</sup> Ká mi búaaní a \*Krista mi sĩa yi, à zñń le o lé o Njñhũso. Mi wé wíoka miten, bèra a na ká núpue wé tũara mia làa bïo mi dó mí sĩa wee lòní bïo, à mi dàń zéení mu yara. <sup>16</sup> Ká mi màhá wé wayí miten à wéráa mu, le le kñnbii, le le yi na yí máa dè, bèra a na à bĩa wee bàká mia, na wee là mia lé bïo mi wee 6ua miten làa bïo mu koraa mi páaníló là a Krista bïo yi, à hã nýio dí. <sup>17</sup> Mu bon, ká mu lé le Dónbeenĩ síi bïo ò o núpue lò be bïo ó o wee wé mu bïo na se bïo yi, bñn sũaaní bïo le lònbee á à yí o mu bè-kora na ó o wee wé bïo yi.

<sup>18</sup> Mu bon, o Krista mí bæere lò bon 6a núpua búenbúen bè-kora bïo yi. Wón na yí wó bè-kohó yí mən á húrun le cúekúee 6a bè-kora wérowà bïo yi, bèra a na ò o dàń 6ua mia varaa le Dónbeenĩ cón. Ba 6ó a, ká a màhá

\* 3:12 Mi loń Lení vñahũ (Psaumes) 34.13-17

vèera le Dónbeenì Hácírí pànká yi. <sup>19</sup> Lé dén Hácírí so pànká yi ó o mún vaá bueraráa le bín-tente nɔn bía wi ɓa nǐ-hía lùe yi lòn kàsósa. <sup>20</sup> Ba lé bía hía pǎ le Dónbeenì bǐo, á dén hǎ mí sǐi ɓa bǐo yi o Nɔwee won-beenì wíokaró pǎahǔ. O won-beenì mu á nǐ-kúii hía yí zon, lée nùpua nùwǎ hètɪn mí dòn, bán lé bía le Dónbeenì kǎnía mu ɲun-beenì yi. <sup>21</sup> Mu hía wee zéeni ho \*bátéemù na wee kǎnǐ mia hǎ laà na kà wán bǐo. Ho bátéemù yínɔn wa sǎnía timu á ho wee sɛɛ lén. Ho wee zéeni le wa lé ɓa nùpua na tà bò le Dónbeenì yi lè hǎ yiwa na wee ce. Bǔn wó o Yeesu Krista vèeró pànká yi. <sup>22</sup> O Yeesu mu yòora ho wáayi, á yòo wi le Dónbeenì nín-tiánǐ. Le Dónbeenì wáayi tonkarowà lè hǎ pànkáwá búenbúen lè mí sǐiwà ó o wi ɲúhǔ wán.

## 4

### *Le mukɔn-fɪnle bǐo*

<sup>1</sup> Bǐo ó o \*Krista lò bon mí sǎnía yi kà sǐi, á minén mún le hǎ yilera mu sǐi keɪnǐ mia. Mu bon, yǐa sǎnía lò bon, wón wǎa bǐnía mia bè-kora wéeni. <sup>2</sup> A mi sǐi wizoonǐ na mi ì wé ho tá wán á mi wǎa yí ko à mi wé wé bǐo mí sǐa wee vá yi na yí se, ká mi wé wé bǐo sǐ le Dónbeenì yi. <sup>3</sup> Mu bon, ho pǎahǔ na khǐina yi, á mi sòobáa wó bǐa yí zǔ le Dónbeenì sǐa bǐo. Mi lá wee wé mu koomu lè mí sǐiwà, á wee wé bǐo mí sǐa wee vá yi na yí se. Mi lá lé ɓa ɲa-ɲuwà lè ɓa dàndíwá, á lá wee hǎ hǎ wǎnna, bǔn na le Dónbeenì ɲina. <sup>4</sup> Ká hǎ laà na kà wán á ɓa wó coon bǐo mi yí lɛéra mu koomu lè mí sǐiwà na ɓa wee wé yi làa ba, á ɓa wǎa wee là mia. <sup>5</sup> Ɛɛ ká ɓa màhá khíi fɛɛ bǐo ɓa wó tǔiá làa yǐa wíokaa mítén wó ɓa yèn-vèeniasa lè ɓa nǐ-hía cítíró bǐo yi. <sup>6</sup> Lé bǔn bǐo yi á le bín-tente mu buera nɔnnáa bía húrun yi. Mu lé bía húrun mu húmú na ɓa nùpua búenbúen ko ɓa yí mu bè-kora bǐo yi. Le buera nɔn bèra a na à ɓa yí le mukǎnǐ binbirǐ le Dónbeenì Hácírí pànká yi.

### *Mi ko mi wé zǔn mǐn buaró*

<sup>7</sup> Hen làa cǐnǔ ká mu bǐo búenbúen á à vé. A mi cén fánǐ mi yǐo à zǔn mitén buaró, à mi wé dàñ fio. <sup>8</sup> Bǐo ɲúhǔ wi làa sòobéɛ lé à mi waɲ mǐn lè mi sǐa búenbúen. Mu bon, mi wé sén mu bè-kora cèrèɛ día.\* <sup>9</sup> Yǐa wé van yǐa cón, ò o ɓua a sese, ká a yí khí mí kíio yi à wéráa mu. <sup>10</sup> Mu bǐo wéró pànká na le Dónbeenì nɔn mi nǐ-kénǐ kénǐ yi á mi wé séeni làa mǐn. Ká mi wee wé kà sǐi, á mu tentemu lè mí sǐiwà na le Dónbeenì wó làa mia á mi ì dàñ nǐ pa bǐo sese. <sup>11</sup> Yǐa le biónǐ bíoró pànká nɔn yi à wón wé bío le Dónbeenì biónǐ na ɓa nùpua yi. Yǐa léé ton-sá, à wón wé sá lè ho pànká na le Dónbeenì nɔn wo yi, bèra a na à mu bǐo búenbúen yi à ho cùkú bǐo sǐ le Dónbeenì yi o Yeesu \*Krista pànká yi, wón na ho cùkú lè ho pànká á bǐo sǎ yi hǎ lúlúio na ɲii mia yi. \*Amiina!

### *Bía lò wee be o Krista bǐo yi ɲún-sǐni bǐo*

<sup>12</sup> Minén na á ì wa làa sòobéɛ, mi yí le le lònbe-sǔmúu na wee yí mia à bǐo wé mia coon, à keɪnǐ lè le lá yí ko à le yí mia. <sup>13</sup> Mi yàá weé mi sǐa bǐo mi lò wee be bǐo yi làa bǐo ó o \*Krista lò bonnáa bǐo, bèra a na ká a khíi zéenia mítén mí cùkú yi, á mi sǐa mún nǐ wa, á à zámaka làa sòobéɛ. <sup>14</sup> Hen ká ɓa nùpua wee là mia o Krista bǐo yi, se mi ɲúná sǐ, lé bǐo le Dónbeenì Hácírí cùkúso á wi làa mia. <sup>15</sup> O búii mi tǐahǔ lònbee ɲúhǔ á yí ko à mu wé bǐo á ɓanso lé o nǐ-búe, tàá kǎnlo, tàá bè-kora wéro, tàá bǐo á ɓanso wee héɛ dé mí ɲii hǎ tǔiáwà na yí ciran wo yi bǐo yi. <sup>16</sup> Ɛɛ ká a búii màhá lò wee be bǐo ó o lé o kèrètɛ bǐo yi, á ɓanso yí nǐyi mu bǐo yi. Bǎnsò yàá dé le Dónbeenì bǎrákà bǐo ɓa wee ve o là a kèrètɛ bǐo yi. <sup>17</sup> Mu bon, le cítíi fló pǎahǔ dǎn, á le ɲɔn nǐ búaká lè le Dónbeenì nǐpomu. Ká le wee búaká lè warén na lé le nǐpomu, á bía pǎ yí dó

\* 4:8 Mi loɪ Wǎhio vǎahǔ (Proverbs) 10.12

mí sía le Dónbeení bín-tente yi bán bïo ðèn ñ wé kaka coon? <sup>18</sup> «Ká bïa wee wé bïo térénna wee káa le lònbee lè mí síiwà yi à fennáa, á bïa yí bò le Dónbeení yi lè ða bè-kora wérowà bán bïo ðèn ñ wé kaka coon?»† <sup>19</sup> Awa, á bïa lò wee be à héha lè le Dónbeení sïi bïo wíoka wé wé bïo se. Ba wáa díá mí bïo le níi yi, dén na léra mu bïo búenbúen. Hen ká le dó mí jii le mí ì wé bïo na, à le wé mu.

## 5

### *Ba ya-díwá zéenti na ñon ba yi bïo*

<sup>1</sup> Hã laà na kà wán á ì bíoní yahó ðèn ñ sí ða ya-díwá na wi mi kuure yi. Inén mún lé o ya-dí lè ða bïo síi. I lé o seéráso le lònbee na yú a \*Krista dǎní yi, ó o cùkú na le Dónbeení khíi zéeni á ða nùpua á à mi á ì ì keń yi. <sup>2</sup> Le Dónbeení nípomu na le kàràfáa mia na ka lòn pi-òohú á mi wé pa bïo sese. Mi wé yí wé mu lòn bïo na ða kíkáa mia le mi wé, ká mi wé wé mu lé bïo mu ló mi sía yi, à wé wé mu làa bïo le Dónbeení le mu koráa. Mi mún wé yí wé mu le wáí cǎró bïo yi, ká mi wé wé mu lè mi sía búenbúen. <sup>3</sup> Bïa le Dónbeení kàràfáa mia á mi wé yí wé pánká wán lòn bá-zàwa, ká mi wé wé bïo se, à ða wé mi à bè yi. <sup>4</sup> Ká mi wee wé kà síi, ká yïa ka lòn pi-pa na wee pa wa búenbúen bïo khíi ðuara, á mi ì yí le sǎáníi na cùkú wi, dío máa yáa.

### *Le zéenti na yahó sǎ ða kèrètíewa kuure bïo*

<sup>5</sup> Minén yàrówá mún wé bè ða ya-díwá bíoní yi, mi búenbúen wé liiní miten na mín yi. Mu bon. «Bïa wee yòoní mítén á le Dónbeení pá bïo, ká le màhǎ wee wé mí sǎamu làa bïa wee liiní mítén.»\* <sup>6</sup> A mi cén liiní miten le Dónbeení na dà mu bïo búenbúen yahó, bèra a na à le yòoní mia ho páahú na mu ko yi. <sup>7</sup> Mu bïo búenbúen na mi yilera wee lúnka bïo yi á mi dé bïo le Dónbeení níi yi, lé bïo le wee pa mi bïo. <sup>8</sup> Mi zǔn miten, à fání mi yío, mi zúkúso na lé o \*Satáni na ka lòn kúden na wé héε wunwún ká a muù, á wee cà yïa ó o ò yí á à là. <sup>9</sup> Mi wíoka fǎrá mi síadéro le Dónbeení yi tǎní, à sǎnsá a. Mi zǔ le mǎn zàwa lè mǎn hínni kèrètíewa na wi ho dímíjǎ yi mún lò wee be lè mi bïo síi. <sup>10</sup> Mi lò á à be ho pǎn-za dèε yi. εε ká le Dónbeení ì wé á mi bïo búenbúen bíni ì wé se, á mi síadéro á à wíoka à fǎrá à tǎn, le è dé ho pánká mia, le è wé á bïo búí máa dèké mia máa yí. Lé lerén wee wé mu bè-tentewà lè mí síiwà. Le von mia bèra a na à mi níni keń le cùkú na jii mia yi mi páaníló là a \*Krista bïo yi. <sup>11</sup> Ho pánká á bïo sǎ le yi fèεε. \*Amiina!

### *Le mǎndén tènii*

<sup>12</sup> O Silivēn, yïa lé wán za kèrètíε na á ì láa yi, lé wón séenia mi túararǎa ho vǎn-za na kǎ. I túara ho à henínáa mi sía, à zéeni làa mia le le Dónbeení sǎamu binbirí bún lé bïo mi wi yi. <sup>13</sup> Ba kèrètíewa kuure na wi ho \*Babiloona yi hen, bïa le Dónbeení hueekaa lè mi bïo síi á wee tèní mia. I za Maaki mún wee tèní mia. <sup>14</sup> Mi tèní mín yi sese. Le ho héérà à keń lè mi búenbúen na páanía là a Krista!

† 4:18 Mi loń Wǎhio vǔahú (Proverbs) 11.31

\* 5:5 Mi loń Wǎhio vǔahú (Proverbs) 3.34

## Ho jun nii vūahū na ó o

### Piere túara

#### *Vūahū túaró júhū*

Ho vūahū na kà lé o Piere túara ho non bía búenbúen na dó mí sía o Yeesu \*Krista yi. Ba nùpua búí zon 6a kèrètíewa kuio yi, á wee vīiní 6a lè ho kàránló na wi mí dòn lè le Dónbeení bín-tente. A 6a kèrètíewa mu dó mítén há wára lè mí síiwà na yí se yi. Lé bán nùpua so bío yi non ó o Piere túararáa ho vūahū mu.

O Piere le 6a ko 6a wé 6ua mítén làa bío le Dónbeení le mu koráa, à fàrá òn ho túiá poni wán, hĩa ó o Yeesu tonkarowà kàránna làa ba (1).

O bía le 6a pa mítén 6a ñi-kàránlowà kàránló na bío yí bon yi (2).

O Piere le bía le o Yeesu máa bíní máa búen á lé 6a sabín-fūaalowa. O le o Yeesu mu há mí síi ò o máa búen fùà, lé 6a nùpua bío yi, á wi à hàrí ñi-kéní ká à yí vī, ká 6a búenbúen dàr yí ho pāahū à yèrèma mí yilera lè mí wára, à le Dónbeení kání 6a (3).

#### *Le tèní*

<sup>1</sup> Mu lé ínén Simón Piere na lé o Yeesu \*Krista ton-sá là a tonkaro á wee túa ho vūahū na kà. I wee túa ho á à na minén na síadéro o Yeesu yi lée dà-kéní lè warén síadéro wo yi. Bún dàrna wó o Yeesu Krista na lé wán Dónbeení lè wa kánílo térénló pánká yi. <sup>2</sup> Le le Dónbeení lè wa Núhúso Yeesu zūnló bío yi, à le Dónbeení wé mu sáamu cèrèè làa mia, à na ho héerà cèrèè mia.

#### *Bio 6a kèrètíewa ko 6a buaràa mítén*

<sup>3</sup> Le Dónbeení pánká wó á wa yú bío ko làa wen búenbúen na à séení wen á wa à keń le mukāń yi, á à wéráa bío sí le yi. Mu bon, le wó á wa zūna yía von wen à wa níní keń o cùkú là a tentemu yi. <sup>4</sup> Lé làa bún á le Dónbeení dó mí jii wó mu bè-beera na bío júhū wi làa sòobéé á non wen, bèra a na à mi kání ho òmíjā bío na 6a nùpua sía wee vá yi na yí se yi, à páaní wé le dà-kéní lè le Dónbeení. <sup>5</sup> Lé bún bío yi à mi dé sòobéé mítén yi, à wé 6ua mítén sese, à bè bío mi dó mí sía le Dónbeení yi wán. Mi wíoka zūń le Dónbeení, à bè bío mi wee 6ua mítén sese wán, <sup>6</sup> à wé dàń mítén 6ua mu bío búenbúen yi à bè bío mi zū le Dónbeení wán. Mi yí tée mi bàra à bè bío mi dà mítén wee 6ua mu bío búenbúen yi wán, à wíoka ca tīn le Dónbeení yi à bè bío mi yí máa tée mi bàra wán. <sup>7</sup> Mi le mi bío wé sí mín yi à bè bío mi wee ca tīn le Dónbeení yi wán, à wań mín bè bío mi bío sí mín yi wán. <sup>8</sup> Mu bon, ká bún búenbúen wi mia làa sòobéé, á wa Núhúso Yeesu \*Krista zūnló mi cón cūnú á à keń, á mi wé è wé mu bío na se. <sup>9</sup> Ká bía á bún bíowa so mía yi, bán yí máa mi bío sese, 6a ka lòn muuwà. Bío le Dónbeení séra 6a bè-kora na 6a wó khlina díá á 6a yíwa sà yi.

<sup>10</sup> Awa, á minén wán zàwa lè wán hínni, mi wíoka ca mi kuio, bèra a na à bío le Dónbeení von mia á hueekaa bío yi à mi òn wán. Ká mi buan mítén làa bún, á mi máa vī ho wāhū yi máa mi hūú. <sup>11</sup> Lé bún ñ na ká a Yeesu Krista, wa Núhúso na lé wa kánílo béení na wi féeé díró á mi níní á à keń yi binbirí.

<sup>12</sup> Lé bún bío yi á ñ pá wé è leéka mia féeé lè mu bíowa mu bío, hàrí bío á ñ zū le mu bíowa mu á mi zū vó, á mi múń dó mí sía làa sòobéé ho túiá poni bíoní na kàránna làa mia yi. <sup>13</sup> I wee leéka le ká ñ yío wi lua, á mu se à ñ wé bíní leéka mia lè mu bíowa mu à mi hácírí keń mu wán. <sup>14</sup> Mu bon, ñ zū le hen làa cínú ká ñ hí làa bío wa Núhúso Yeesu Krista zéeníanáa mu làa mi. <sup>15</sup> Éé ká

ĩ màhã à bánbá, bèra a na à ã húmú mónđen, à mi pá wé leéka mu bïowa mu bïo fèèè.

*O Yeesu Krista cùkú beenĩ na wa mən bio*

<sup>16</sup> Mu bon, bïo wa Nùhũso Yeesu \*Krista buara lè mí pánká, á wa yí bía bïo làa mia lè 6a nùpua hácin-bíoní, búèé. Warén wa bæere mən wo lè mí cùkú beenĩ. <sup>17</sup> Mu bon, o Yeesu Krista yú a Maá Dónbeenĩ cùkú beenĩ. O cùkú beenĩ 6anso Dónbeenĩ bía làa wo kà síi: «Yia kà lé ã Za na á ã bò ã tàkà wán, o bïo sí miĩ làa sòobéè».\* <sup>18</sup> Warén wa bæere jí mu tãmu mu sã ho wáayi ká wa là a Yeesu mu páanía wi le búèe na bïo sã le Dónbeenĩ yi wán.† <sup>19</sup> Lé bũn te bïo le Dónbeenĩ jí-cúa fèerowà bíoní láayi wíokaa wiráa wa cón, à mi cén wé pa hã bïo sese. Mu bon, hã jí-cúa mu ka lòn fíntání na dó hen na mu yuumu wi yi, á pan ò o Yeesu na ka lòn tá-tĩa mànàayiire à zéení mítén mi sĩa yi. <sup>20</sup> Mí yàá ko mi zũrĩ le le Dónbeenĩ jí-cúa na wi le Dónbeenĩ bíoní vũahũ yi á nùpue yí dà máa zéení bïo yara wéréwéré mítén. <sup>21</sup> Mu bon, le Dónbeenĩ jí-cúa fèerowà jí-cúa na 6a fèera á yí ló 6arén mí bæere yi. Lé le Dónbeenĩ Hácírí dó hã bíoní mu 6a jíiní yi á 6a bía le yèni yi.

**2**

*Ba nĩ-kàránlowà na bïo yí bon bïo*

<sup>1</sup> Bía le mí lé le Dónbeenĩ jí-cúa fèerowà à mu yí bon á hĩa wi o \*Isirayèele nípomu tĩahũ. Làa bũn síi á 6a nĩ-kàránlowà na bïo yí bon á mún ñ keĩ mi tĩahũ. Ba wé è kàrán 6a nùpua làa bïo yí bon á à yáaráa 6a. Hàrí o Nùhũso na séra 6a bè-kora díá á kãnía 6a á 6a à pí ì díá. Lé bũn te bïo á 6a à dĩndĩn ñ yáa. <sup>2</sup> Nùpua cèrèè á à tà 6a bïo á wé è wé mu koomu lè mí síiwà na 6a wee wé. Lé 6arén bïo yi á 6a nùpua wé è yáaráa le Dónbeenĩ túiá poni wãhũ yèni. <sup>3</sup> Le wárí càró làa poníi bïo yi á 6a nĩ-kàránlowà mu wé è khà mia lè hã bín-sĩa. Èè ká 6a jíuná síiníló bïo màhã wíokaa vó díá míana, le Dónbeenĩ á à yáa 6a máa khí.

<sup>4</sup> Hàrí ho wáayi tonkarowà na yánkaa wó mu bè-kora á le Dónbeenĩ yàá pá yí díá coon, ká le màhã dó 6a le lònbee lahó yi, á can 6a lè hã zúakùaríwà le tíbí-cúaa yi pannáa le cítii fló wizonle. <sup>5</sup> Hàrí ho hàání nùpua na yí bò bïo le Dónbeenĩ bía yi á le yí díá coon, le dúee be-beeni 6ó 6a jíhũ. Yia le kãnía lé o ñni na 6a le Nəwee, wón na fù wee bío lè 6a nùpua le 6a wé wé bïo téréenna, lé wón lè 6a nùpua nùwã hènun á le Dónbeenĩ kãnía. <sup>6</sup> Ho \*Sodəəmu lè ho \*Koməəre lórása á le Dónbeenĩ mún síinía jíuná, á hã lórá mu lè mí nùpua cã búkúbúkúbúkú. Lé kà síi á le wóráa, à zéení le bĩa yí máa bè bïo le wee bío yi á le mún khíi síiní jíuná làa bũn bïo. <sup>7</sup> Èè ká a ñni na 6a le Loote, yia téréenna, wón á le kãnía. O ñni mu pãahũ nùpua bè-wénia na fù yí se á véénia o yi. <sup>8</sup> Mu bon, o nĩ-térénnii mu yi fù wee vá làa sòobéè, lé bïo ó o fù wi làa ba, á wee mi bïo 6a wee wé, á wee jíi bïo 6a wee bío na yí se làa wizooní búenbúen. <sup>9</sup> Lé làa bũn ó o Nùhũso wee kãnínáa bĩa can tĩna a yi le lònbee yi, ká a 6èn wee 6ua bĩa wee wé mu bè-kora, á pannáa le cítii fĩ nònzoñ á à beéráa bán lò. <sup>10</sup> Bĩa ó o Nùhũso màpáa á à beé lò lé bĩa wee zùañ le Dónbeenĩ jíhũsomu yi à 6a wee wé mí sĩa bïo na yí se.

Ba nĩ-kàránlowà mu láa mítén yi làa sòobéè, 6a wee yòoní mítén, á yí máa kñnbi ho wáayi búaa na cùkú wi. Ba yàá wee là 6a. <sup>11</sup> Hàrí ho wáayi tonkarowà na pánkává yàá wi po po 6arén pá yí máa bío bín-kora leé ho wáayi búaa mu yi o Nùhũso yahó. <sup>12</sup> Ba nùpua mu ka lòn napuwà á hácĩira mía, na bïo sã ho wĩi búeró yi. Ba wee là bïo 6a yí zũ, á 6a 6èn ñ búe 6a làa bïo

\* 1:17 Mi loñ Matiye vũahũ 3.17 † 1:18 Mi loñ Matiye vũahũ 17.1-5; Maaki vũahũ 9.2-7; Luki vũahũ 9.28-35

ba wee búeráa ba najuwà bïo síi. <sup>13</sup> Lé hón yéréké so ò sá ba yi há wén-kora na ba wee wé bïo yi. Bïo ba wee wéé mí sía yi lé há ñiyi-wará na ba wee wé, hàrí le wisoni yi yàá. Hen ká ba páanía wee dí làa mia, à mi yèni wé yáa, à há ñiyio dí mia, lé bïo ba wa mí wará mu. <sup>14</sup> Ho há-fénló á ba dó mí sía yi làa sòobéé. Ba yí máa sa bè-kora wéró tá, á bïa pánkává mia lé bán ba wee khà dé mítén yi. Ba yïo yí máa sí làa bïo húúu, á há dánkáa bèn wi ba wán. <sup>15</sup> Ba vñunun día ho wǎhǔ à ba bò a ñii na ba le Bozoore za \*Balaamu wará yi, wón na ba yà ñii lè le wárí le o wé mu bè-kora, ó o mún tà fó le. <sup>16</sup> Éé ká a wékheró mu màhá bïo mà ñon wo yi. O sũnpèenì na yí máa bío, á bïa làa wo lòn nùpue, á hòráa o ñi-cúa fεero Balaamu mu o sáá-wará na ó o lá le mí ì wé yi.

<sup>17</sup> Ba ñi-kàránlowà mu ka lòn ñun-dǎa na á ñumu mía yi, á mún ka lòn viohó na wee kán lè mí pánká ká ho máa tè. Le Dónbeenì á à kúee ba le tibi-cúaa lahó yi. <sup>18</sup> Há bín-hebúaa na ñúná mía lè há ñiyi-wará na ba wee wé lé bñn ba wee héé khà lè ba nùpua na cònía día bïo na lá vñunun wee wé, à bán mún bñn wé wé lè barén bïo síi. <sup>19</sup> Ba wee bío na ba yi le ká ba tà á ba à keñ mítén, à barén mí bæere ñon lé ba wobáani ba sía bïo na wee yáa ba ñii yi. Mu bon, bïo lée bïo hía yú pánká nùpue wán, à bànsò wé mu bïo mu wobá-ñii. <sup>20</sup> Ba búí zǔ a Yeesu Křista, yia lé wa Núhǔso á lé wa kǎnilo, lé bñn bïo yi á bán wǎa día ho ðímíjǎ bïo na wee vñiní ba nùpua. Éé ká ba màhá bñnía día mítén á ho ðímíjǎ bïo mu yú pánká ba wán, à ba bïo wíoka yáa à porí bïo mu fù karáa. <sup>21</sup> Mu bon, ba yáá lá yí zǔna bïo le Dónbeenì le ba búa lè mítén súaani bïo ba zǔ mu à ba yí máa bè le Dónbeenì mu làndáwá na kàrána làa ba yi. <sup>22</sup> Mu bè-zǔrminì bioní na kà lé hía bïo sá ba yi: Bïo ó o buenza lá támaa lé bñn ó o bñnía vaá wee dí, ó o ñonbùeenì na ba lá sεera á bñnía wee zo ho fàncínló yi.

### 3

#### *O Núhǔso bñn bñn bñn*

<sup>1</sup> Minén na á ì wa làa sòobéé, bïo ká wǎa lé mu cúa-ñun nii ká ì wee túa mia. Há vñnna mu mí bïo ñun yi á ì wee leéka mia, á wee dé pánká há hácín-tentewà na wi mia yi. <sup>2</sup> Mi le mi hácírí keñ le \*Dónbeenì ñi-cúa fεerowà ñi-cúa na ba fèra mà wán. Mi mún bñn leéka a Yeesu tonkarowà bïo na ba kàrána làa mia bïo, bñn na lé wa Núhǔso lè wa kǎnilo bïo na ó o bò henía. <sup>3</sup> Bïo mi ko mi zǔn ho yahó lé bïo ká: Ho pǎahǔ vaa véenii ká ba nùpua búí á à hñn wé è wé bïo ba sía vá yi na yí se. Ba wé è yáa mí ñiní yi á à na mia, <sup>4</sup> á wé è bío bïo ká: «Bïo ó o Yeesu wǎa dó mí ñii le mí ì buen, ó o wen? Wàn búaawa húmú ñii wán, á mu bïo búenbúen pá ðin làa bïo mu lá karáa hàrí ho ðímíjǎ ñúhǔ búeenii.» <sup>5</sup> Ba wé è bío bñn lé bïo ba wee wé le cǎnii à keñ lè ba yí zǔ bïo wó khíina, le le Dónbeenì yánkaa léra ho wáyai lè ho tá, ká mu ñumu fù wi há lúu búenbúen yi, á le bía á ho tá ló mu ñumu yi. <sup>6</sup> Lé mu ñumu á le Dónbeenì mún pá bñnía véenía lè ho ðímíjǎ bïo mu na le fù léra. <sup>7</sup> Làa bñn síi, á le Dónbeenì mún bía le ho wáyai lè ho tá na ho zuia à keñ bñn à pa bïo le khii cítí ba nùpua yi, á à síiní bïa pá le Dónbeenì ñúná. Mu zon ká ho wáyai lè ho tá á à cǐ búkúbúkúbúkú.

<sup>8</sup> Minén na á ì wa làa sòobéé, bïo dà-kéní na mi yáá yí ko à mi ñonsǎ yi lé bïo ká: O Núhǔso cǎn á le wizonle dà-kéní ka lòn lúlúio khía-pírú, á há lúlúio khía-pírú ka lòn wizonle dà-kéní. <sup>9</sup> Ba nùpua búí wee leéka le o Núhǔso wee mía á à wéráa bïo ó o dó mí ñii le mí ì wé. Éé ká bueé. O há mí síi mi bïo yi, á yí wi à hàrí ñi-kéní vǐ, ká mi búenbúen yèrémá mi yilera lè mi wará.

<sup>10</sup> Éé ká a Núhǔso bñn bñn bñn wizonle dén pá khii cí ba nùpua wán là a kǎnlo bïo síi. Mu zon ká ho wáyai biowa á à yáa, ho ñuùvǐló sǎ á à jí pǎnpǎn. Ho tá làa bïo wi ho yi búenbúen á à vǐ. <sup>11</sup> Bïo á bñn biowa so búenbúen khii wé, á

mi cén zŭrî bïo mi ì 6ua lè miten. Mi 6ua miten làa bïo sî le Dónbeenî yi, à ca tîn le yi. <sup>12</sup> Mi lònî le wizonle na le Dónbeenî ì wé ó o \*Krista á à bîní ì 6uen yi, à 6ua miten sese bèra a na à le wizonle mu dâ fùafùà. Mu zoñ le Dónbeenî á à 6úe ho wáayi jùhŭ lè ho dŭhŭ. A mu bïowa na wi ho yi 6úen6úen á à juu. <sup>13</sup> Le Dónbeenî dó mí jii le mí ì wé ho tá lè ho wáayi bè-fla, á bïo térénna wé è wé yi. Bŭn lé bïo wa wee lònî.

*Mi ko mi zŭrî miten guaró*

<sup>14</sup> Awa, minén na á ì wa làa sòobéε, á bïo mi wee lònî le wizonle mu, á mi bánbá térén miten, à wékhe bïo yí mî léé mia, à mi keñ ho héerà yi. <sup>15</sup> Mi zŭrî le bïo ó o Núhŭso jànáa mí yi ò o máa 6uen jùhŭ léé bèra a na à 6a nùpua fen, làa bïo á wàn za Poole na wa wa làa sòobéε túararáa mu nòn mia. O túara mu á héhaa lè mu bè-zŭrîminî na le Dónbeenî nòn wo yi. <sup>16</sup> Lé bŭn ó o Poole wee túa mí vŭnna 6úen6úen yi ká a wee bío mu bïo. Hã bíonî 6úí wi hã vŭnna mu yi á jíló do. Lé bŭn te bïo 6a nùpua 6úí na yí zŭ mu bïo yara, na siadéro le Dónbeenî yi yí fará yí tîna, á wee yèrémá hã bíonî mu kúará. Ba wee yèrémá hã kúará làa bïo 6a wee yèrémánáa le Dónbeenî bíonî vŭahŭ bíonî 6úí 6àn kúará. Lé kà síi 6a wee wé à yáaráa mítén.

<sup>17</sup> Εε ká minén na á ì wa làa sòobéε, ì jà mi zeñ wán vó. Mi yí día le bïa yí térénna à vîinî mia, mi fará tîn mi siadéro le Dónbeenî yi. <sup>18</sup> Mi wa wé à wa wíoka keñ wa Núhŭso Yeesu \*Krista na lé wa kânîlo sãamu yi, à wa zŭrîlò làa wo à wíoka wé dé wán. Le ho cùkú à bïo sî a yi hã làa na kà wán lè hã lúlúio na jii mía yi. \*Amiina!

## Ho nín-yání vūahú na ó o Zān túara

### *Vūahú túaró nūhú*

O Zān, yīa lé o Yeesu nǐ-kenínia nǐ-kéní, lé wón túara ho vūahú na kà. O túara ho à nínáa 6a kèrètíewa zeñ wán 6a nǐ-khàwa bǐo yi. O bía mí vūahú mu yi le o Yeesu lé le Dónbeenǐ Za bǐo bon á 6ueé wó a nùpue binbirǐ. O mún zéenia le 6a kèrètíewa lé le Dónbeenǐ zàwa, á 6a ko 6a wé 6ua mǐten làa bǐa wi mu khoomu yi bǐo, à mún wañ mín. Lé bǐo le Dónbeenǐ lé le waminǐ 6ànsó, á mún ka wéréwéré lòn khoomu.

### *Le Dónbeenǐ bionǐ wee na le mukānǐ binbirǐ*

<sup>1</sup> Bǐo á ĩ wee túa á à na mia lé bǐo bǐo ciran yīa lé le Bionǐ na wee na le mukānǐ binbirǐ. Mu nūhú 6úεnǐ ká bǐo 6úi dǐn yí léra ká arén wi fέεε. Ká bǐo ká wán wa nǐa a tǎmu, á mǎn wo, á fá wa yǐo wo yi, á 6uan wo yi. <sup>2</sup> Yīa wee na le mukānǐ binbirǐ á zéenia mǐten làa wεn. Wa mǎn wo á wee mǐ ho tǔiá o nǐi. Wa wee bue le orén na wee na le mukānǐ binbirǐ á wi fέεε. O páania wi là a Maá Dónbeenǐ. Ká hǎ làa na ká wán á le Dónbeenǐ wó á wa mǎn wo. <sup>3</sup> Mu bon. Bǐo wa mǎn làa bǐo wa nǐa lé bǐn wa wee bue bǐo á mún nǐ na mia, bèra a na à minén làa wεn mún páaní. Warén páania là a Maá Dónbeenǐ lè mí Za Yeesu \*Krista. <sup>4</sup> ĩ wee túa mu á à na mia bèra a na à wa sí-wεε nǐi à sí bǐo wa páania bǐo yi.

### *Mi 6ua mǐten làa bǐa wi mu khoomu yi bǐo sǐi*

<sup>5</sup> Dǐo ká lé le bionǐ na wa nǐa o Yeesu \*Krista cǎn, dǐo wa à bue á a na mia: Le Dónbeenǐ ka wéréwéré lòn khoomu. Hàrǐ bǐo 6úi yùii lòn tǐbǐrǐ á mia le yi. <sup>6</sup> Ká wa le wa páania làa de à wa pá wee 6ua waten làa bǐa wi le tǐbǐrǐ yi bǐo sǐi, se wa lé 6a sabín-fǔaalowa, á yí máa bè le Dónbeenǐ tǔiá yi. <sup>7</sup> εε ká wa wee 6ua waten làa bǐa wi mu khoomu yi bǐo, làa bǐo le Dónbeenǐ mí bεεre karáa wéréwéré lòn khoomu, se wa wǎa páania, á le Dónbeenǐ Za Yeesu cǎni á wé è ceé wεn wa bè-kora 6úen6úen yi. <sup>8</sup> Ká wa le wa yí máa wé bè-kora, se wa wee vǐini waten, á yí tà le Dónbeenǐ tǔiá poni bǐo. <sup>9</sup> εε ká wa wee tà bǐo wéréwéré le wa wó khon, á le Dónbeenǐ na téréna á yí máa yèrémá mí nǐi, dén á à sén wa bè-kora á à día, á à ceé wεn bǐo wa wó khon yi 6úen6úen. <sup>10</sup> Ká wa le wa yínǎn bè-kora wérowá, se wa wee lá le Dónbeenǐ lòn sabín-fǔaalo, se wa yí tà bǐo le bía yi.

## 2

### *Wa séenilo lé o Yeesu Krista*

<sup>1</sup> ĩ zàwa, ĩ túara bǐo ká, bèra a na à mi yí wé mu bè-kora. Ká a 6úi pá khii vǎ vǎ wó bè-kohó, á wa séenilo wi o Maá Dónbeenǐ nǐsǎnǐ. Wón lé o Yeesu Krista, wón na téréna. <sup>2</sup> Mu bon, o Yeesu \*Krista wó wa bè-kora séndiaró muinǐ yīa. O yí wó mu warén wa dòn bǐo yi. O mún wó mu ho dímǐnǐasa 6úen6úen bè-kora bǐo yi.

<sup>3</sup> Hen ká wa wee bè bǐo le Dónbeenǐ bò henía yi, se wa wǎa zǔ le wa zǔ le Dónbeenǐ binbirǐ. <sup>4</sup> Ká a 6úi le mí zǔ le, ò o yí máa bè bǐo á le bò henía yi, se wón lée sabín-fǔaalo á yí tà le Dónbeenǐ tǔiá poni bǐo. <sup>5</sup> Ká yīa màhá wee bè le bionǐ yi, wón wee zéeni le mí wa le Dónbeenǐ bǐo bon. Lé ká sǐi á wa à zǔnnáa le wa páania làa de. <sup>6</sup> Yīa le minén lè le Dónbeenǐ páania, á 6ànsó 6èn mún ko ò o 6ua mǐten làa bǐo ó o Yeesu 6uannáa mǐten bǐo sǐi.



### *Mu bè-finle na le Dónbeenĩ bò henía*

<sup>7</sup> Minén na á ĩ wa làa sòobéε, bǐo kà yínǎn bè-finle na le Dónbeenĩ bò henía á ĩ wee túa á à na mia, 6ùeé. Mu lée bè-kínle na mi ná p̄ahũ na 6a 6ueé buera le Dónbeenĩ bín-tente nǎn mia yi. Bũn bè-kínle so lé le biónĩ na mi ná mu p̄ahũ. <sup>8</sup> Εε ká mu mún lée bè-finle á ĩ wee túa á à na mia. Mu bè-finle mu bǐo bon binbirĩ. Mu wee mi a Yeesu \*Krista lè minén mi bæere yi. Lé bǐo á bǐo yũifi lòn tǐbírĩ 6úakáa wee vĩ, á le Dónbeenĩ tũíá poni na ka lòn khoomu á 6a nùpua dèenía wee mi. <sup>9</sup> Yia le mí wi bũn khoomu so yi ò o p̄ina mín za tàá mín hĩnló kèrètĩε, se 6ànso pá wi le tǐbírĩ yi. <sup>10</sup> Yia wa mín zàwa lè mín hĩnni kèrètĩεwa, wón wi mu khoomu yi. Wón 6ànso á bǐo na dà wee vĩiní mía yi. <sup>11</sup> Ká yia p̄ina mín za tàá mín hĩnló kèrètĩε, wón wi le tǐbírĩ yi. O wee varáka le yi, ó o yí zũ hen na ó o wee va. Lé bǐo le tǐbírĩ wó a là a muui.

<sup>12</sup> I zàwa, ĩ túara mia lé bǐo mi bè-kora séra día o Yeesu Krista pánká yi.

<sup>13</sup> Minén nĩ-kía, ĩ túara mia lé bǐo á yia wi bĩn ká bǐo 6úi dĩn yí léra á mi zũ.

Minén yàrówá, ĩ túara mia lé bǐo ó o Satāni fũuhũ á mi fá.

<sup>14</sup> I zàwa, ĩ túara mia lé bǐo ó o Maá Dónbeenĩ á mi zũ.

Minén nĩ-kía, ĩ túara mia lé bǐo á yia wi bĩn ká mu bǐo 6úi dĩn yí léra á mi zũ.

Minén yàrówá, ĩ túara mia lé bǐo mi siadéro o Yeesu yi pánká wi, á pan le Dónbeenĩ biónĩ bǐo, ó o \*Satāni fũuhũ á mi fá.

<sup>15</sup> Awa, lé mi 6úen6úen á ĩ wee bǐo bǐo ká á à na yi: Mi yí wań mu bǐowa na bǐo sã ho dĩmĩná yi. Ká a 6úi wa ho dĩmĩná bǐo, se 6ànso yí wa a Maá. <sup>16</sup> Lé bǐo le sǐi na wé vá mu bǐo na yí se yi, làa bǐo hã yĩo wé lé 6àn yíró poni, lè ho nãfòró yíró na wee wé ò o nùpue yòoní mĩten, bũn 6úen6úen yí ló a Maá yi, mu bǐo sã ho dĩmĩná yi. <sup>17</sup> A hón dĩmĩná so lè ho bǐowa na yí se na 6a nùpua sĩa wee vá yi á nǎn wee khĩí. Ká yia wee wé bǐo le Dónbeenĩ sǐi vá yi, wón á à kèń bĩn fèεε.

### *O Krista zúkúsa á wi*

<sup>18</sup> I zàwa, hen làa cĩnú ká hón dĩmĩná so á à vé. Mi ná le o \*Krista zúkúso á à zéeni mĩten. Εε ká hã laà na ká wán yàá, ó o Krista zúkúsa á wi. Lé bũn nǎn á wa zũnáa le hen làa cĩnú ká hón dĩmĩná so á à vé. <sup>19</sup> O Krista zúkúsa mu lá wi wa t̄ahũ ká 6a 6èntĩn lá yí tà a bǐo, lé bũn nǎn 6a lóráa wa t̄ahũ. Mu bon, ká 6a 6èntĩn lá tà a bǐo, se 6a yí ló wa t̄ahũ á yí wà. Εε ká bǐo 6a ló wa t̄ahũ wà, bũn wee zéeni le 6a 6èntĩn lá yí tà a Krista bǐo. <sup>20</sup> Εε ká minén bán ó o Yeesu Krista wó á mi yú le Dónbeenĩ Hácírĩ, á mi 6úen6úen mún zũ ho tũíá poni bǐo. <sup>21</sup> I wee túa mia yínǎn bǐo mi yí zũ ho tũíá poni, 6ùeé. Ho tũíá poni á mi zũ, á zũ le ho tũíá poni á sabéré mía yi.

<sup>22</sup> Awa, á yia wãa lé o sabín-fũaalo lé o yén? Mu so yínǎn yia le o Yeesu yínǎn \*Yia le Dónbeenĩ mǎn léra le? Mu bon, yia wee bǐo bũn wón lé yia lé o Krista zúkúso. Wón pã a Maá Dónbeenĩ lè mí Za Yeesu bǐo. <sup>23</sup> Nùpue lée nùpue na pã le Dónbeenĩ Za Yeesu bǐo, se 6ànso yí páanía là a Maá Dónbeenĩ. Nùpue lée nùpue na tà le Dónbeenĩ Za Yeesu bǐo, se 6ànso páanía là a Maá Dónbeenĩ. <sup>24</sup> Lé bũn nǎn á bǐo mi ná p̄ahũ na 6a 6ueé buera le Dónbeenĩ bín-tente nǎn mia yi á mi pan bǐo lè mi sòobéε. Ká mi pan bǐo mi ná bǐo p̄ahũ na 6a 6ueé buera le Dónbeenĩ bín-tente nǎn mia yi, á minén mún ñ páaní lè le Dónbeenĩ Za Yeesu là a Maá Dónbeenĩ. <sup>25</sup> Ká wa páanía ká sǐi, á wa à yí le mukānĩ binbirĩ na máa vé, dĩo ó o Yeesu dó mí jii le mí ì na wεn.

<sup>26</sup> Bǐo nǎn á ĩ túararáa bũn bǐowa so nǎn mia, lé 6a nùpua na wi 6a wé khã mia vĩiní bǐo yi. <sup>27</sup> Εε ká minén bán ó o Yeesu wó á mi yú le Dónbeenĩ Hácírĩ á le wi làa mia. A mi màkóo yàá wãa bĩnía mía nĩ-kàránlo veere yi. Mu bon, le Dónbeenĩ Hácírĩ wé è kàrán mia lè mu 6úen6úen. Bǐo le Hácírĩ mu wé è

kàrán làa mia lé ho tũíá poni, le yí máa fi sabéré. A mi cén páaní là a Yeesu Krista làa bïo le Hácírí mu kàránnanáa mu làa mia.

### *Yia páania là a Yeesu yí ko ò o wé bè-kora*

<sup>28</sup> Awa, í zàwa, mi cén páaní là a Yeesu Krista bèra a na ká a khií lua, à wa sí a yahó ká wa yiwa yí máa dè, à ñiyio yí dí wɛn.

<sup>29</sup> Mi zū le o Yeesu \*Krista á térénna. Bũn bïo yi à mi mún zũn le nùpue léé nùpue na wee wé bïo térénna le Dónbeenĩ yahó, se wón bànso mún lé le Dónbeenĩ Za.

## 3

<sup>1</sup> Eee! Mi loń bïo ó o Maá Dónbeenĩ waráa wɛn! O Maá Dónbeenĩ wa wɛn làa sòobéɛ, ó o wee ve wɛn le mí zàwa, á wa bɛn lé le zàwa bïo bon. Ɛɛ ká ho ðímíjása bán yí zū le wa lé le Dónbeenĩ zàwa lé bïo á ba yí zū le. <sup>2</sup> Awa, minén na á í wa làa sòobéɛ, wa wáa lé le Dónbeenĩ zàwa vó. Ká bïo wa khií kɛrínáa bũn á le Dónbeenĩ ðĩn yí zéénia làa wɛn. Bïo á wa zū lé bïo kà: Hen ká a Yeesu \*Krista khií lua, á wa à mi a làa bïo ó o karáa, á warén mún ñ yèrémá à kɛrĩ là a bïo. <sup>3</sup> Bĩa búenbúen na dó mí sía wee lòní bũn ko ba wé ceé mítén làa bïo ó orén mí bɛere wee ceráa bïo síi.

<sup>4</sup> Nùpue léé nùpue na wee wé mu bè-kora, se bànso pá le Dónbeenĩ làndá. Mu bè-kora wéró lé le Dónbeenĩ làndá píló. <sup>5</sup> A mi jɔn zū le o Yeesu Krista buara à sɛn ba nùpua bè-kora día. A mi mún zū le o yí máa wé bè-kohó hùúu. <sup>6</sup> Lé bũn nɔn á yia páania làa wo á mún yí ko ò o wé bè-kora. A yia wee wé mu bè-kora wón yí mɔn wo á mún yí zū a.

<sup>7</sup> I zàwa, mi yí día mitén le nùpue khà vīiní. O nùpue na wee wé mu bïo na térénna le Dónbeenĩ yahó, wón térénna làa bïo o Yeesu Krista térénnanáa. <sup>8</sup> Ká yia wee wé mu bè-kora, wón bïo sã a \*Satāni yi. Lé bïo ó o Satāni wee wé mu bè-kora hàrí ho ðímíjá jùhũ búɛnii. Lé bũn nɔn le Dónbeenĩ Za Yeesu Krista buara bèra a na ò o buée yáa o Satāni bè-wénia. <sup>9</sup> Yia wó le Dónbeenĩ za wón bànso yí ko ò o wé bè-kora. Mu bon, le mukānĩ binbirĩ na wee lé le Dónbeenĩ cón á wi bànso yi. O yí dà máa wé è wé bè-kora, lé bïo ó o lé le Dónbeenĩ za. <sup>10</sup> Lé kà síi á le Dónbeenĩ zàwa lè le Satāni zàwa wee hueekaráa mín yi: Yia yí máa wé bïo térénna le Dónbeenĩ yahó á yí wa mín za tàá mín hĩnló kèrètɛ, wón bïo yí sã le Dónbeenĩ yi.

### *Bio bia ba kèrètɛwa mín yi waminĩ dānĩ yi*

<sup>11</sup> Dïo ká lé le bionĩ na mi já pāhũ na ba buée buera le Dónbeenĩ bín-tente nɔn mia yi: Mi wa wań mín. <sup>12</sup> Minén tɛahũ ò o búii yí bè bïo ó o \*Kajɛɛ wó bàn síi yi, wón bïo sã a Satāni yi, á nɔn ó o bóráa mín fɛɛ. A léé webio nɔn ó o bóráa wo? Lé bïo ó orén lé o ñ-sũmúii à bàn fɛɛ wó bïo térénna le Dónbeenĩ yahó.

<sup>13</sup> Wàn zàwa lè wàn hĩnni, lé bũn nɔn ká ho ðímíjása jina mia, à mi yí le mu wé mia coon. <sup>14</sup> Warén zū le wa bïo wáa yí sã mu húmú yi, le wa yú le mukānĩ binbirĩ. Wa zū mu lé bïo wa wa wàn zàwa lè wàn hĩnni kèrètɛwa. Yia yí wa mín za tàá mín hĩnló, wón bïo sã mu húmú yi. <sup>15</sup> Mu bon. Yia jina mín za tàá mín hĩnló kèrètɛ wón ka lòn ñ-búe. A mi zū le o ñ-búe ñ-kéní ká á máa yí le mukānĩ binbirĩ na máa vé.

<sup>16</sup> Bïo ká lé bïo wa zūnáa le waminĩ: O Yeesu \*Krista wa wɛn, á dó mí mukānĩ nɔn wa bïo yi. Lé làa bũn síi á warén mún ko wa déráa wa mukānĩ na wàn zàwa lè wàn hĩnni kèrètɛwa bïo yi. <sup>17</sup> Hen ká a búii á bïo wi cón síi, à bàn za tàá bàn hĩnló kèrètɛ búii bɛn khon, ó o yí zūna a makárí, á yí séénia wo, se bïo le Dónbeenĩ le o wań lè ba nùpua ó o so wa làa ba le? <sup>18</sup> I zàwa, mi yí le wa wán mín lè há bioní na wa wee bío na mín yi mí dòn. Mi lè wa waminĩ à wé mi wa wára yi. Bũn lé bïo á à zééní le wa wa mín binbirĩ.

<sup>19</sup> Lé kà síi wa à zūrnáa le wa bïo sã ho tũíá poni yi. A wa sía á à keñ ho héerà yi le Dónbeenĩ yahó. <sup>20</sup> Hàrí ká wa sía le wa wó khon kaka, á le Dónbeenĩ dén pá dà po wa sía. Le zū mu bïo búenbúen.

<sup>21</sup> Minén na á ĩ wa làa sòobéé, hen ká wa sía yí le wa wó khon, se wa poní séra kúaará le Dónbeenĩ yahó. <sup>22</sup> Bún ká wa flora bïo lée bïo le cǎn á le è na mu búenbúen wɛn, lé bïo wa bò le bióní yi, á wee wé bïo sí le yi. <sup>23</sup> Bïo ká lé bïo á le bò henía: Le wa dé wa sía mí Za Yeesu \*Krista yi, à mún warí mín làa bïo ó orén mí bæere bòráa mu henía. <sup>24</sup> Yia bò le Dónbeenĩ bióní yi wón páanía làa de, á le mún páanía lè òanso. Le Dónbeenĩ nɔn mí Hácírí wɛn. Lé bún nɔn á wa zūnáa le le páanía làa wɛn.

## 4

### *Yia le Dónbeenĩ Hácírí wi yi á wee zūrn kaka*

<sup>1</sup> Minén na á ĩ wa làa sòobéé, mi pa miten bïo. Bïa búenbúen na le le Dónbeenĩ Hácírí wi làa mí á mi wé yí dèení dé mi sía yi. O búí le mí wee bío lè le Dónbeenĩ Hácírí pánká, à mi cūii òanso bióní à khénnáa o kúará loñ le mu so bon le. Lé bïo á bïa le mí lé le Dónbeenĩ ñi-cúa fɛerowà à mu yí bon á wi ho ðímíjǎ làa búenbúen yi. <sup>2</sup> Mi dà a zūrn bïa le le Dónbeenĩ Hácírí wi làa mí làa bïo ká: Yia bía wéréwéré le o Yeesu \*Krista bueé wó a nùpue bïo bon, se wón le Dónbeenĩ Hácírí wiráa. <sup>3</sup> Ká yia yí tà le mí ì bío wéréwéré le o Yeesu Krista bueé wó a nùpue, se Dónbeenĩ Hácírí mía làa wón òanso. Lé o Krista zúkúso hácírí wi làa wo, ðio búenlò bïo á mi ñá. Awa, á lé dén hácírí so wãa wi ho ðímíjǎ yi hã làa na ká wán. <sup>4</sup> È ká minén na lé ĩ zàwa, minén bïo sã le Dónbeenĩ yi á bán na le mí lé le \*Dónbeenĩ ñi-cúa fɛerowà à mu yí bon á mi dàña á fáara fūna. Mi dàña òa lé bïo á le Hácírí na wi lè minén pánká wi po ðio wi ho ðímíjǎ yi. <sup>5</sup> Ba ñi-cúa fɛerowà mu bïo sã ho ðímíjǎ yi, lé bún nɔn òa wee bíoráa ho ðímíjǎsa bióní, á bán mún wee ñí òa cǎn. <sup>6</sup> Ká warén òèn bïo sã le Dónbeenĩ yi, á bïa zū le wee ñí wa cǎn. Ká yia bïo yí sã le Dónbeenĩ yi wón yí máa ñí wa cǎn. Lé làa bún á wa dà a hueekaráa yia le Dónbeenĩ Hácírí na lé ho tũíá poni wi yi á à lén mín yi làa yia ó o Satāni na lé o sabín-fūaalo hácírí wi yi.

### *Le waminĩ ló le Dónbeenĩ yi*

<sup>7</sup> Minén na á ĩ wa làa sòobéé, mi le wa warí mín, lé bïo le waminĩ ló le Dónbeenĩ yi. Ká mi wa mín se mu wee zéení le mí lé le Dónbeenĩ zàwa, á zū le Dónbeenĩ. <sup>8</sup> Bïa yí wa mín, bán yí zū le Dónbeenĩ, lé bïo le Dónbeenĩ lé le waminĩ òanso. <sup>9</sup> Bïo ká lé bïo le Dónbeenĩ zéenia le mí wa làa wɛn: Le tonkaa mí Za kéní ó o buara ho ðímíjǎ yi, á wa ðañ yí le mukāñ binbirí o pánká yi. <sup>10</sup> Bïo ká lé bïo wee na à wa zūrnáa le waminĩ bïo: Mu yínɔñ bïo warén wa lè le Dónbeenĩ. Ká lé bïo lerén wa làa wɛn, á tonkaa mí Za ó o bueé wó wa bè-kora séndíaró muini yia. <sup>11</sup> Minén na ĩ wa làa sòobéé, á bïo á le Dónbeenĩ wara wɛn lè mí sòobéé ká síi, á warén mún ko à wa warí mín. <sup>12</sup> Nùpue na ðiñ mɔn le Dónbeenĩ wón mía. È ká wa wa mín, á le è keñ làa wɛn, á bïo le Dónbeenĩ wa lè òa nùpua á à mi wéréwéré wa fiahú.

<sup>13</sup> Bïo nɔn wa zū le warén páanía làa de á lerén mún páanía làa wɛn, lé bïo le nɔn mí Hácírí wɛn. <sup>14</sup> O Maá Dónbeenĩ tonkaa mí Za ò o buee kǎní ho ðímíjǎsa. Warén mɔn mu á lé mu seérása. <sup>15</sup> Nùpue na bía wéréwéré le o Yeesu lé le Dónbeenĩ Za, wón òanso le Dónbeenĩ páanianáa, ó o mún páanía lè le Dónbeenĩ. <sup>16</sup> Warén bán zū bïo le Dónbeenĩ wa làa wɛn, á mún dó wa sía mu yi. Le Dónbeenĩ lé le waminĩ òanso. O nùpue na wa le Dónbeenĩ á wa òa nùpua, wón páanía lè le Dónbeenĩ, á le Dónbeenĩ mún páanía làa wo. <sup>17</sup> Bïo nɔn wa poní á à sénnáa le cítii fi nɔnzon lé bïo wa zū le bïo le Dónbeenĩ wa

làa wɛn á wee mi wéréwéré wa tlahú. Wa poní á à sɛn le Dónbeení yahó lé bío wa páanía làa de ho ðímíjǎ yi làa bío ó o Yeesu \*Krista páaníánaa làa de ho yi. <sup>18</sup> Yia zū le le Dónbeení wa mí, wón á zǎní mía yi. Mu bon, yia zū le le Dónbeení wa mí binbirí, wón á zǎní yí dà máa keń yi huúu. O nùpue na zǎna lé yia wee leéka le le Dónbeení á à síní mí jùhú. Lé bún nɔn á yia le zǎní wi yí yí máa mi bío le Dónbeení wa làa wo wéréwéré.

<sup>19</sup> Warén wa mín lé bío le Dónbeení nín-yání wara wɛn. <sup>20</sup> O búí lá le minén wa le Dónbeení ò o jina mín za tàá mín hínló kèrètíɛ, se bǎnso lé o sabín-fúaaló. Mu bon, bǎn za tàá bǎn hínló na ó o wee mi ó o yí wa, ó o bèn ñ wé kaka à wańnáa le Dónbeení, ðío ó o yí máa mi? <sup>21</sup> Le Dónbeení mún bò mu henía le yia wa mínén Dónbeení, á bǎnso mún ko ò o wań mín za tàá mín hínló kèrètíɛ.

## 5

### *Le Dónbeení zàwa yú le sée ho ðímíjǎ wán*

<sup>1</sup> Nùpue lée nùpue na tà le o Yeesu lé \*Yia le Dónbeení mɔn léra bío bon, se wón bǎnso á le Dónbeení wó lè mí za. A nùpue lée nùpue na wa yia lé o maá, ó o mún ñ wań o maá mu zàwa. <sup>2</sup> Ká warén wa bæere wa le Dónbeení á wee bè bío le bò henía yi, lé bún wa à zǔrnáa le wa wa le Dónbeení zàwa. <sup>3</sup> Mu bon, ká wa wa le Dónbeení, á wa wé è bè bío le bò henía yi. A bío le Dónbeení bò henía á máa wé sèró na jà wɛn, <sup>4</sup> lé bío á bǎa lé le Dónbeení zàwa búenbúen á yú le sée ho ðímíjǎ wán. A bío nɔn wa yúráa le sée ho ðímíjǎ wán lé wa siadéro o Yeesu yi bío yi. <sup>5</sup> Yia yú le sée ho ðímíjǎ wán lée wée? Mu lé yia tà le o Yeesu \*Krista lé le Dónbeení Za bío bon.

### *Ho tǔiá na mà o Yeesu Krista dǎni yi*

<sup>6</sup> O Yeesu \*Krista mu lé yia bueé kǎa ho \*bátèèmu jumu yi, á kúaará mí cǎni húrunnáa. O yí kǎa ho bátèèmu jumu yi mí ðòn, o kǎa ho bátèèmu jumu yi ó o mún kúaará mí cǎni húrunnáa. A yia wee mǐ mu tǔiá lé le Dónbeení Hácírí, lé bío le Hácírí mu lé ho tǔiá poní bǎnso. <sup>7</sup> Bío wee zéeni le mu bon lée bǐowa bío tǐn: <sup>8</sup> Le Dónbeení Hácírí, lè mu jumu, lè le cǎni. A mu mí bío tǐn wee zéeni mu bío dà-kéni mu. <sup>9</sup> Hen ká wa wee tà ho tǔiá na ba nùpua wee mǐ yi, á le Dónbeení tǔiá na le wee mǐ po ba nùpua tǔiá, hón wa mún ko wa tà yi. Ho tǔiá na le wee mǐ lé hǎa bío ciran le Za. <sup>10</sup> Yia tà le o Yeesu lé le Dónbeení Za, wón láa ho tǔiá mu yi. Yia yí tà ho tǔiá mu bío, wón wee wé le Dónbeení làa sabín-fúaaló. Lé bío ó o yí tà le ho tǔiá na le Dónbeení wee mǐ mí Za dǎni yi á bon. <sup>11</sup> Ho tǔiá mu lé hǎa kà: Le Dónbeení nɔn le mukǎni binbirí na máa vé wɛn. Lé le Za á le ðín wán á nɔnnáa le. <sup>12</sup> Yia páanía lè le Dónbeení Za, se wón yú le mukǎni binbirí na máa vé. Yia yí páanía lè le Dónbeení Za, se wón yí yú dén mukǎni so.

### *Le mukǎni binbirí na máa vé bío*

<sup>13</sup> Bío ká búenbúen á ñ túara nɔn minén na tà le Dónbeení Za Yeesu yèni pànká bío, bèra a na à mi zǔn le mi yú le mukǎni binbirí na máa vé. <sup>14</sup> Bío nɔn wa poní séraráa le Dónbeení yahó lé bío kà: Hen ká wa flora le Dónbeení yi bío búí dǎni yi ká mu lé le sǐi bío, à le jí wa cǎn. <sup>15</sup> A bío wa zū le le wee jí wa cǎn, á wa mún zū le bío wa flora bío yi á le wó vó.

<sup>16</sup> Hen ká a búí mɔn mín za tàá mín hínló kèrètíɛ búí ò o wee wé mu bè-kohó na yí máa wé ò o hí mu húmú binbirí, á bǎnso ko ò o fio le Dónbeení yi na a yi, á le è na le mukǎni binbirí wo yi. Le bíoni mu bío ciran bǎa wee wé mu bè-kohó na yí máa wé à ba hí mu húmú binbirí. ɛ ká mu bè-kohó búí wee wé ò o nùpue hí mu húmú binbirí. Yínɔn bún á ñ le mi fio bío yi. <sup>17</sup> Wékheró

léé wékheró 6úen6úen léé bè-kohó bún bon. Εε ká bè-kora 6úen6úen màhã yí máa wé ò o nùpue hí mu húmú binbirí.

<sup>18</sup> Wa zū le yĩa wó le Dónbeenĩ za á máa wé è wé mu bè-kora, lé bïo le Dónbeenĩ Za Yeesu wee kãní a mu wéró yi. Ó o \*Satãni mún yí dà máa wé o làa dèε woon. <sup>19</sup> Warén bán zū le wa bïo sã le Dónbeenĩ yi. Ká ho ðimínãsa na yí zū le Dónbeenĩ bán 6úen6úen ó o Satãni pánkã wi wán. <sup>20</sup> Wa mún zū le le Dónbeenĩ Za Yeesu lé yĩa 6ueé wó á wa zūnáa le Dónbeenĩ binbirí. A wa páanía lè le Dónbeenĩ binbirí wa páaníló lè le Za Yeesu \*Krista bïo yi. Lerén lé le Dónbeenĩ binbirí, á lerén mí dòn lé ðïo mún wee na le mukãní binbirí na máa vé. <sup>21</sup> I zàwa, mi pa miten bïo à mi yí 6úaaní hã doffina na yínɔ́ le Dónbeenĩ binbirí.

## Ho ɲun níi vūahú na ó o Zān túara

### *Vūahú túaró ɲúhú*

O Zān, yia lé o Yeesu ní-kenínia ní-kení, lé wón túara ho vūahú na kà. Ho vūahú mu yi, ó o von míten làa ní-kinle. O túara ho nɔn ɓa kèrètɛwa kuure ɓúí yi.

Ba kèrètɛwa kuure mu ó o wee ve làa háa lè mí zàwa. O wíokaa bía ɓa ní-khàwa lè le waminí ɓio, á mún bía le ɓa sòobá míten à wé bè le Dónbeení tūiá poni yi.

### *Vūahú nín-yání bioní*

<sup>1-2</sup> Inén na lé o ní-kinle, lé mi wee túa ho vūahú na kà. I wee túa ho á à na a háa na le Dónbeení léra yi, orén lè mí zàwa. I wa mi ɓúenɓúen làa sòobéε, lé ɓio le Dónbeení tūiá poni na le zéenía làa wen á wa tà yi á ho wi wa yiwa yi féεε. Mu yínɔ́n Inén í dòn wa mia. Bía ɓúenɓúen na tà ho tūiá mu ɓio á mún wa mia. <sup>3</sup> Le o Maá Dónbeení lè mí Za Yeesu \*Krista à wé mu sãamu lè le hii làa wen, à ɓa na ho hээрà warén na tà ho tūiá poni ɓio á wa mín yi.

### *Mi wa warí mín à pɛ ho kàránló na yi bon ɓio*

<sup>4</sup> Ú zàwa ɓúí á í ɲá ɓio le ɓa tà bò le Dónbeení tūiá poni yi làa ɓio ó o Maá Dónbeení heníanáa mu nɔn wen, á í sii ɓèntín wan mu ɓio yi làa sòobéε. <sup>5</sup> Háa mu, há làa na kà wán, á ɓio á í hení ì na foñ lé ɓio kà: Mi wa warí mín. Le ɓioní mu yínɔ́n bín-finle na bò henía á í túara nɔn mia, ɓueé. Le ɓio mà nɔn wen ho pãahú na wa ɓúakáa á ɲá le Dónbeení ɓioní yi. <sup>6</sup> Hen ká wa wee bè ɓio le Dónbeení bò henía yi, lé ɓún á à zéení le wa wa le Dónbeení. ɓio le Dónbeení bò henía pãahú na wa ɓúakáa ɲá le Dónbeení ɓioní yi lé ɓio kà: Mi wa warí mín.

<sup>7</sup> I wee ɓio kà sii lé ɓio ɓa ní-khàwa wãa ɓera fò há lùà ɓúenɓúen. Ba wee ɓio le ɓio ó o Yeesu \*Krista ɓueé wó a nùpue á yí bon. Ba lé ɓa ní-khàwa, ɓa lé o Krista zúkúsa. <sup>8</sup> A mi cén pa míten ɓio, à ɓio mi wó ɓúenɓúen le Dónbeení ɓio yi á mi yí tè yi, ká mi yí mu cúnú à ho ɲii sí.

<sup>9</sup> Yia yí máa tà bè ho kàránló na ɓio ciran o Krista yi, ká a báará díá ho, se wón yí zú le Dónbeení. Ká yia wee tà bè ho yi, wón páanía là a Maá Dónbeení lè mí Za. <sup>10</sup> Ká nùpue ɓúí na yí máa tà bè ho kàránló na ɓio ciran o Krista yi wé ɓuara mi cón, á wi ò o kàrán mia, à mi yí tà le o làa mi wán. Mi yí hén mi yara sí ɓànsó. <sup>11</sup> Yia héra mí yahó sã a nùpue mu síi, se ɓànsó làa wo lээрá há wén-kora na ó o wee wé yi.

### *Vūahú mónɗén ɓioní*

<sup>12</sup> ɓio cèrèε á í wi à í ɓio làa mia, ká í màhá yí wi à í túa mu vūahú yi. I wi à í ɓuen mi cón íten á wa ɓueé páaní ì tà há láakáwá. Ká ɓún wó, á wa sí-wεε ɲii màhá à sí.

<sup>13</sup> Mín hínló na le Dónbeení mún léra, wón lè mí zàwa wee tɛení mia.

## Ho tîn nii vūahú na ó o Zân túara

### *Vūahú túaró nūhú*

O Zân, yia lé o Yeesu nǐ-kenínia nǐ-kéní, lé wón túara ho vūahú na kà. Ho vūahú mu yi, ó o von míten làa nǐ-kínle. O túara ho nǎn 6a kèrètíewa kuure ya-dí 6úi na 6a le Kayuusi yi. O wíokaa o Kayuusi là a Demetiriyuusi yènnáa bǐo 6a wó bǐo yi.

Ká a Diotereefu wára hǎn ó o yí wa, ó o le 6a kèrètíewa yí bè há yi.

### *Le tèní*

<sup>1</sup> Kayuusi, mu lé ínén na lé o nǐ-kínle á wee túa ho vūahú na kà á a na foñ. Í wa fo làa sòobé. <sup>2</sup> Unén na á í wa làa sòobé, í wee fan à ù bǐo búenbúen wé se. Bǐo á unén lè le Dónbeení buannáa mín sese, lé bún bàn síi à ù sǎnía lò mún wé hereráa. <sup>3</sup> Wán zàwa kèrètíewa 6ueé bía nǎn mǐ le le Dónbeení tǔíá poni bǐo á fo henía, á fo mún wee bè ho yi. Bǐo á í ná mu, á í síi wan làa sòobé. <sup>4</sup> Bǐo á í síi á à bǐnǐ ì wa yi á à pon bǐo á í ná à 6a le í zàwa mu kèrètíemu dǎnǐ yi bò le Dónbeení tǔíá yi, bún mía.

### *O Kayuusi bò le Dónbeení yi sese*

<sup>5</sup> Unén na á í wa làa sòobé, wán zàwa kèrètíewa á fo wee 6ua sese, hàrì bǐa lé 6a nǐ-hǎnǐ á fo pá wee 6ua sese. Bún lé bǐo wee zéení le fo 6èntín bò le Dónbeení yi. <sup>6</sup> Bǐo fo wa làa ba á 6a mà tǔíá nǎn 6a kèrètíewa kuure yi. Ká bán nùpua so síi fo wee séení 6a varáa yi làa bǐo le Dónbeení le mu koráa, se mu se. <sup>7</sup> Mu bon, mu lé o \*Krista tonló bǐo yi á 6a lóráa, à 6a yí fó hàrì dèe bǐa yí zǔ le Dónbeení cǎn. <sup>8</sup> Awa, á mu sǎ warén yi à wa wé séení bán nùpua so síi. Ká wa wee séení 6a, bún ká wa mún páanía làa ba á wee zéení le Dónbeení tǔíá poni bǐo.

### *O Diotereefu là a Demetiriyuusi bǐo*

<sup>9</sup> Í túara ho vǎn-za nǎn mǐ kèrètíewa kuure yi. Ée ká a Diotereefu na wa ò o wé dí mu bǐo búenbúen yahó á yí máa cǎtí í bióní. <sup>10</sup> Ká í 6uara, á há wénkora na ó o wó, lè há sabióní na ó o fūaana í jii á í 6ueé bǐo bǐo làa mia. Bǐo ó o bǐnǐa wee wé yáá po bún. O yí máa tà à wán zàwa kèrètíewa làa o wán. A bǐa mún tà le 6a wé làa mí wán ó o hò. A bǐa 6a wee làa wán ó o wee ja lén 6a kèrètíewa kuure yi.

<sup>11</sup> Unén na á í wa làa sòobé, fo wé mǎn 6a nùpua na wee wé bǐo yí se à ù yí bè 6a wára yi. Ée ká fo wé mǎn 6a nùpua na wee wé bǐo se à ù bè bán wára yi. Yia wee wé bǐo se wón bǐo sǎ le Dónbeení yi. Yia wee wé bǐo yí se wón yí zǔ Dónbeení.

<sup>12</sup> O Demetiriyuusi wón 6a nùpua búenbúen 6èn wee wíoka yèni. Bǐo ó o wee 6ua míten héha lè le Dónbeení tǔíá poni lé bún wee zéení le o lé o nǐ-tente. Inén mún wee wíoka a yèni, á ù zǔ le bǐo á í wee mǐ búenbúen lé ho tǔíá.

### *Le mónđen tèní*

<sup>13</sup> Bǐo cèrèe á í wi à í bǐo làa fo, ká í màhá máa túa mu vūahú yi. <sup>14</sup> Í wi à í buen ù cǎn hen làa cǐnú, á wa 6ueé páaní ì tà há láakáwá. <sup>15</sup> Le ho héerà à keñ làa fo. Mǐn bǎnlowà na làa wén páanía wi á wee tèní foñ. Mún tèní wán bǎnlowà na làa fo páanía wi yi lè mí nǐ-kéní kéní.

## Ho vūahũ na ó o Zude túara

### *Vūahũ túaró ñúhũ*

O Zude lé yia túara ho vūahũ na kà á ñon le Dónbeenĩ ñipomu búenbúen yi. Ho vūahũ mu bioní ló mín là a Piere ñun ní vūahũ na á wón túara. Hã vñna mu mí bïo ñun wee ñi 6a kèrètewa zeñ wán le 6a pa míten bïo 6a ñi-kàránlowà na bïo yí bon bïo yi, bán na wee wé hã wára na 6a sĩa wee vá yi na yí se.

O Zude mu bía le 6a ñi-kàránlowà mu wee wé mu bïo na yí se làa sòobée. O bía le le Dónbeenĩ á à síiní 6a ñúná. O mún bía le 6a kèrètewa wíoka wé bánbá à wé le dà-kéní là a Yeesu, à dé mí sòobée le Dónbeenĩ bïo yi le Dónbeenĩ mu Hácírí pànká yi, à wañ mín, bèra a na ò o Yeesu \*Krista pànká yi à 6a yí le mukāñi binbirĩ na máa vé.

### *Le tènĩ*

<sup>1</sup> Mu lé ínén Zude, o Yeesu \*Krista ton-sá, ínén na lé o Zaaki 6àn za, lé mi wee túa ho vūahũ na kà. I wee túa ho á à na bĩa ó o Maá Dónbeenĩ hueeka yi, á wa, bĩa ó o Yeesu Krista wee pa bïo. <sup>2</sup> Le o Núhũso wé mu tentemu cèrèè làa mia, à na mí héerà mia, á wíoka wañ mia.

### *Ba ñi-kàránlowà na wee vñini 6a ñupua bïo*

<sup>3</sup> Minén na á ï wa làa sòobée, ï sñi bènñin lá vá làa sòobée à ï túa mia ho kåníló na bïo ciran wa búenbúen dǎnĩ yi. Hã laà na kà wán á mu wãa léee konloon à ï wé mu, bèra a na à ï hení mi sĩa à mi fǎrá ñin mu bïo na mi tà yi, bïo le Dónbeenĩ ñon bĩa bïo sã le yi le cúekúee á mu vóráa. <sup>4</sup> I wee túa mia lé bïo 6a ñupua búu na pá le Dónbeenĩ, á tun míten yi zonnáa mi ñahũ. Ba wee yèrémá wán Dónbeenĩ sãamu bioní kúará à dàñ wéráa mí sĩa wára na yí se. Lé bñn 6a wee wé à pínáa o Yeesu Krista, wón mí dòn na lé wa ya-dí lè wa ñúhũso. Mu fèra túara le le Dónbeenĩ á à síiní 6a ñúná.

<sup>5</sup> I zũ le bïo á ï bío ò na mia kà búenbúen á mi zũ, ká ï màhá pá bñnia wee leéka mia làa bú. Mi zũ bïo ó o Núhũso kåníanáa o \*Isirayeele ñipomu ho \*Ezipite kǎhũ yi. Ká bĩa pá yí dó mí sĩa le yi bán le wó á 6a húrun. <sup>6</sup> Mi bñn leéka ho wáayi tonkarowà búu bïo, bán na yïo yí sù ho pànká na le Dónbeenĩ ñon 6a yi á 6a ló hen na 6a lá wi yi. Lé bñn te bïo le Dónbeenĩ can 6a kúaaráa le tíbí-cúaa yi á pannáa le wizonle na le khíi fi le cítii yi. <sup>7</sup> Mi mún bñn leéka ho \*Sodòmú lè ho \*Komòore lórása bïo, lè hã lórà na sùarákaa yi làa ba bïo. Hã lórà mu ñupua dó míten mu koomu wára lè mí sñwà yi, á wi 6a wé da lè 6a zàn-búaa. Á bïo kà wán 6a wi ho dǎhũ na wee cñ fée yi. Mu wó kà à ñínáa 6a ñupua zeñ wán.

<sup>8</sup> Lé hñn wára so sñi lé hĩa á 6a ñupua mu na wi mi ñahũ á mún wee wé. Ba háciira bò mu bïowa na yí bon wán, á mu bïo na sí 6a yi na yí se lé bñn 6a wee wé. Le Dónbeenĩ ñúhũsomu 6a wee zuañ yi, á wee là ho wáayi búaa na cúkú wi. <sup>9</sup> Hári ho wáayi tonkarowà ñúhũso na yèni 6a le Miseele yáa pá yí henía mí sñi yi wó bñn. Wón ñon là a \*Satāni khon mín yi o \*Moyiize ñi-hínmu wán, ká a màhá yí là a. Bïo kà lé bïo ó o bía: «Le o Núhũso beé ũ lò». <sup>10</sup> Ee ká barén ñupua mu bán wee là bïo 6a yí zũ, 6a yí máa le mí yiwa wéráa mu bïo lòn ñapuwà, lé bñn yáa wee yáa 6a. <sup>11</sup> Ho yéréké á à sá 6a yi. Ba wee wé là a ñii na 6a le \*Kañee bïo síi. Le wári càró bïo yi á 6a wó khon làa bïo ó o ñii na 6a le \*Balaamu wóráa mu bïo síi. Ba bïo yáara, lé bïo 6a kãa là a ñii na 6a



le Koree bïo síi. <sup>12</sup> Hen ká mi ñunbua-dĩnló á 6a páanía wee dí làa mia, à mi dĩnló díró yĩráa kerĩ. Ba wee dí bũubaa ká mu ñiyio máa dí 6a, 6a wee leéka mítén bïo mí dòn. Ba ka lòn vïohó na wee kán lè mí pànká ká ho máa tè. Ba ka lòn vĩnsĩa na yí máa ha mí haró pãahũ, na 6a deera kúará á hã hũrun. <sup>13</sup> Ba ñiyi-waráa wee mi làa bïo ho mu-beenĩ jummu yànbónló khùankhúa wee léé kúia mináa bïo síi. Ba ka lòn mànaayio na la-kéní mía, á le Dónbeenĩ 6èn ká ho lahó làa ba le tĩbí-cũaaá yi, á 6a khĩi kerĩ yi féeεε.

<sup>14</sup> O Enɔɔki, yĩa lé wàn maáwà ñuwã hènun ñii à lá a Adãma jii wán, á yánkaa fεera le Dónbeenĩ jii-cúa barén dĩnĩ yi mún ká síi: «Mi loĩ, lé o Nũhũso na bõ ò bũen lè ho wáayi tonkarowà cèrécèrécèré, <sup>15</sup> á 6ueé cíti 6a ñupua búenbũen. Ba bè-kora wérowà búenbũen na kãa á pã le Dónbeenĩ ó ò síini júná 6a bè-kora na 6a wó lè hã bĩn-kora na 6a bía le Dónbeenĩ dĩnĩ yi bïo yi».

<sup>16</sup> Ba ñupua mu sía yí máa wa mi. Ba wee wĩrí mítén bïo yi làa wizoonĩ búenbũen. Ba sía bïo na yí se lé bũn 6a wee wé. Ba wee khòn lè mí bionĩ, á wee wíoka 6a ñupua yèni à càráa mu bïo.

### *Le zéenti na ñon 6a kèrètɛwa bïo yi*

<sup>17</sup> Εε ká minén na á ĩ wa làa sòobéε, mi bĩnĩ leéka wa Nũhũso Yeesu \*Krista tonkarowà jii-cúa bïo. <sup>18</sup> Ba bía le: «Hã pònna vaa véenĩ, ká 6a ñupua wé è yáa mí jini yi á à na mia. Ba wé è wé mí sía bïo na yí se, á à pĩ le Dónbeenĩ bïo».

<sup>19</sup> Lé barén wee khéé 6a ñupua. Ba leékaa bïo na, à 6a wé. Dónbeenĩ Hácírĩ mía 6a yi. <sup>20</sup> Εε ká minén na á ĩ wa làa sòobéε, mi dĩn mi síadéro le Dónbeenĩ yi wán à séenináa mín, à mi wíoka va làa yahó. Mi wé fio lè le Dónbeenĩ Hácírĩ pànká. <sup>21</sup> Mi 6ua mín làa bïo le Dónbeenĩ wa làa mia, à dé mi sía lònĩ le mukãnĩ na máa vé, dĩo wa Nũhũso Yeesu \*Krista á à na mia o tentemu bïo yi. <sup>22</sup> Bĩa síadéro yí fára yí tĩna sese le Dónbeenĩ yi á mi zũrĩ màkárĩ. <sup>23</sup> Mi kãnĩ 6a hã júná síinĩló yi. Mi mún zũrĩ bĩa ká màkárĩ, ká mi màhã pa miten bïo. Mi jini 6a wára, hàrĩ 6a sí-zĩnia á mi yáa pá yí tũii yi 6a wén-kora bïo yi.

### *Móndén jii-cúa*

<sup>24-25</sup> Le Dónbeenĩ dà, le è pa mia á mi máa día ho wãhũ, le è wé á mi ì dĩn le yahó ká bè-kohó bïo máa mĩ máa léé mia. Le è wé á mi ì zãmaka le yahó le cùkú beenĩ yi. Mi wa khònĩ le Dónbeenĩ na lé le dà-kénĩ, le lé wa kãnílo wa páanĩlò là a Yeesu \*Krista bïo yi, wón na lé wa Nũhũso. Le ho cùkú, lè mu beemu, lè ho pànká búenbũen na bïo sã a yi féeεε à bïo pá sí a yi hã laà na ká wán à lén féeεε. \*Amiina!

## Le Dónbeenì Bè-sànkani na le zééní là a Zǎn

### *Vūahǔ túaró jǔhǔ*

Yia túara mu bè-sànkani vūahǔ lé o Zǎn na lé o \*Krista tonkaro. Pǎahǔ na ó o wee túa ho yi ká bǎa tà a Krista bǐo á ho Oroomu béε wee beé lò làa sòobéε. O túara ho pǎahǔ na ǎa hǎa wǐira a ǎuan zoó díá ho kǔhǔ na wi mu jumu tǎahǔ, hǎa ǎa le Patimǔsi yi. O túara ho á heníanáa bǎa tà a Krista bǐo síá. O le ǎa wíoka dé mí síá o Yeesu yi lé bǐo ó o dàrǎna mu bǐo ǎúenǎúen. O vūahǔ mu yi á le Dónbeenì páanii kǐnle vūahǔ bǐo cèrèε wee mi yi.

O Zǎn bǎa mí vūahǔ yi le o Yeesu zééníá míten làa mí. Á lé o Yeesu mu mún bǎa le o túa bǐo ó o mǎn ǎúenǎúen (1). O o Zǎn ǎen túara hǎ vǔnna bǐo hǎjún á nǎnka ǎa kèrètǎewa kuio bǐo hǎjún na wi ho Azii kǔhǔ yi (2–3). O zééníá bǐo ó o mǎn ho wáayi, le ho sò-mánu firó, le hǎ ǎúaaní bǐo hǎjún, le mu bǐowa bǐo hǎjún, le hǎ lánpórá bǐo hǎjún bǐo (4–16). Ho ló-beení \*Babiloona cíló là a Satǎni le mí ton-sáwá yáaró bǐo (17–20). Bǔn mǎn ó o mǎn ho dímǐná finle na le Dónbeenì léra. O bǎa le hen làa cǐnú ká a Yeesu á à bǐnì ì ǎuen (21–22).

### *Bǐo ho vūahǔ wee zéení*

<sup>1</sup> Bǐo wi ho vūahǔ na ká yi lé le Dónbeenì bè-sànkani na le zééníá là a Yeesu \*Krista à wón zéení na mí ton-sáwá yi, à ǎa zǔn bǐo ò wé hen làa cǐnú. O o Yeesu tonkaa mí tonkaro na ló ho wáayi nǐ-kéní, ò o ǎuee lii zéení mu le mí ton-sá na ǎa le Zǎn. <sup>2</sup> Bǐo ó o Zǎn mu mǎn ǎúenǎúen ó o mà tǔiá. O zǔ le mu le le Dónbeenì jǐ-cúa, á zǔ le le o Yeesu Krista zééníá mu. <sup>3</sup> Bǎa wee kàrán le Dónbeenì jǐ-cúa na túara ho vūahǔ na ká yi, làa bǎa wee jǐ hǎ à pa hǎ bǐo bán júná ǎentǐn sí, le bǐo mu bǐowa mu wéró á sùaráa.

### *O Zǎn tǎenia ǎa kèrètǎewa kuio bǐo hǎjún yi*

<sup>4</sup> Ho vūahǔ mu le ínén Zǎn wee túa ho á à na ho Azii kǔhǔ lórá bǐo hǎjún kèrètǎewa kuio bǐo hǎjún yi. Le le Dónbeenì, dío wi féεε, na wi ká bǐo ǎúí díñ yí léra na bò ò ǎuen, à wé mu sǎamu làa mia, à na ho hǎerà mia. Le hǎ háciira mí bǐo hǎjún, \* hǎa díñ le Dónbeenì bá-zàmu kanmúini yahó à mún wé mu sǎamu làa mia, à na ho hǎerà mia. <sup>5</sup> Le o Yeesu Krista, yǎa wee mǐ ho tǔiá le Dónbeenì jǐi, yǎa láayi wi, yǎa nín-yání vèera ló ǎa nǐ-hǎa tǎahǔ, yǎa wi ǎa bá-záwa ǎúenǎúen jǔhǔ wán à mún wé mu sǎamu làa mia, à na ho hǎerà mia.

Lé orén wa wén, á húrún cǎni kúaará kǎníanáa wén wa bè-kora yi, <sup>6</sup> á wó á wa lé le \*Dónbeenì yankarowà nǐpomu na wee sá ǎan Maá Dónbeenì tonló. Le ho cùkú le ho pànká à bǐo sí a yi féεε hǎ lúlúio na jǐi mía yi. \*Amiina!

<sup>7</sup> Mǐ loń! Nín-yǎa hǎ dùndúio yi bò ò ǎuen. Ba nùpua ǎúenǎúen á à mi a, hǎri bǎa cú a. Ho dímǐná kǎna síwá ǎúenǎúen á à tà le wéε o bǐo yi. Lé bǔn mu ù wéráa. \*Amiina! <sup>8</sup> O Núhúso Dónbeenì, dío wi féεε, na wi ká bǐo ǎúí díñ yí léra, na bò ò ǎuen, dío dà mu bǐo ǎúenǎúen á wee bío: «Lé ínén á ǎúa mu bǐo ǎúenǎúen jǔhǔ, á lé ínén mún ò véení mu bǐo ǎúenǎúen.»

### *O Zǎn mǎn o Krista le mí cùkú beenì*

<sup>9</sup> Inén lé o Zǎn na lé mǐn za wa páaníló là a Yeesu bǐo yi. I làa mia páanía le Dónbeenì bá-zàmu yi, á léera mi lò beéró làa bǐo mi wee hǎnǎa mi sía yi làa mia. Lé ínén ǎa hǎa wǐira á ǎuan zoó díá ho kǔhǔ na wi mu jumu tǎahǔ, hǎa ǎa le Patimǔsi yi. Ba zoó díá mi bǐn lé bǐo á í buera le Dónbeenì bíoní á zééníá ho

\* **1:4** Hǎ háciira mí bǐo hǎjún: Mu bǐo hǎjún wee zéení mu bǐo na jǐi sù bǐo. Hen ká á hǎ háciira bǐo hǎjún lé le Dónbeenì Hácíri á mu wee zéení bǐo.

tùíá na ó o Yeesu mà. <sup>10</sup> O Nùhùso wizonle zoñ,† á le Dónbeení Hácírí pànká kera í wán, á í jíá tãmu búí sã pónpón lòn búaaní tãmu í món. <sup>11</sup> A mu tãmu mu bíá làa mi: «Bìo fo wee mi à ù túa ho vùahù yi na há lórà bío hẹ̀nùn na kà kèrètɛwa kuio bío hẹ̀nùn yi: Ho Efɛɛze, ho Simiina, ho Pɛkaamu, ho Tiatire, ho Saade, ho Filadelifii, lè ho Lawodisee.» <sup>12</sup> Bìo á í jíá mu tãmu mu sã, á í yèrèmaa le í khíi loñ yíá bíá làa mi, á í khíi mən fíntá-cúaaawa bío hẹ̀nùn na wó lè ho sánú. <sup>13</sup> O o búí lòn nùpue‡ á zoó wi há tìahù. Bànsò zã ho báká tóní, á can mítén lè le nín-kéní na tá lè ho sánú. <sup>14</sup> O jún-vání ka púiapúia lòn yènsé. O yío ka lòn dǎhù dɛnle, <sup>15</sup> á zení wee juiíka kúíakúíá lòn tǎnɔ̀n na ɓa pà á wíokaa. O tãmu sã wee jí lòn jùn-beení vǎnáló. <sup>16</sup> Há mànàayio bío hẹ̀nùn ó o ɓuan lè mí nín-tíání. Ho khà-tóní yara júnso na jia wi á wee lé o jii yi. O yahó ka cécécén lòn wiso-hádǎhù.

<sup>17</sup> Bìo á í mən wo kà, á í lùwá a tá díá, á yí máa kànkán lòn nùpue na húrun. O o líí bò mí nín-tíání í wán ò o bíá: «Yí zón wà. Lé ínén á ɓúá mu bío ɓúenɓúen jùhù, á lé ínén mún khíi véení mu bío ɓúenɓúen. <sup>18</sup> Inén lé yíá le mukānī binbirī wi cǎn. Í lá húrun, á lé mi na wǎa wi le mukānī yi féɛɛ há lúlúio na jii mia yi. Mu húmú á í pànká wi wán, á ho nǐ-hǎnbó-lóhó á í pànká mún wi wán. <sup>19</sup> Awa, á bío fo wee mi, bío wi làa bío ɓueé wé mu món, búɔ̀n ɓúenɓúen à ù túa. <sup>20</sup> Ká mu lé há mànàayio bío hẹ̀nùn na á í ɓuan lè í nín-tíání, lè há fíntá-cúaaawa bío hẹ̀nùn na wó lè ho sánú, búɔ̀n ɓàn kúará á í ì zéení làa fo: Há mànàayio bío hẹ̀nùn hǎn bío wee zéení le Dónbeení tonkarowà na wee pa ɓa kèrètɛwa kuio bío hẹ̀nùn yi bío. Ká há fíntá-cúaaawa bío hẹ̀nùn, hǎn bío ɓèn wee zéení ɓa kèrètɛwa kuio bío hẹ̀nùn bío.»

## 2

### *Bìo mà nən ho Efɛɛze kèrètɛwa kuure yi*

<sup>1</sup> «Hǎ jii-cúá na kà á ù túa à na le Dónbeení tonkarowà yi, yíá wee pa ho Efɛɛze lóhó kèrètɛwa kuure yi:

«Yíá ɓuan há mànàayio bío hẹ̀nùn lè mí nín-tíání, na wee varáka há fíntá-cúaaawa bío hẹ̀nùn na wó lè ho sánú tìahù, lé wón wee bío bío kà: <sup>2</sup> Í zū bío mi wee wé, mí tà le lònbee yi mu bío yi, á mún wee hí mi sía mu yi. Í zū le bíá lé ɓa nǐ-sǔmáa á mi pǎ bío. Ba búí na le mí lé o \*Krista tonkarowà à mu yí bon, á mi khéra kúará, á zū le ɓa lé ɓa sabín-fúaalowa. <sup>3</sup> Mí wee tà hí mi sía, à tà le lònbee yi í bío yi, mí yí máa tèé mi bàra. <sup>4</sup> Eɛ ká í màhá à zá làa mia bío búí na á í mən mia à mu yí se bío yi. Bío mi wa làa mi pǎahù na mí ɓúakáa dó mí sía mǐí á mí díá. <sup>5</sup> Awa! Á mí cén và mí yiwa bío mí fù karáa wán, à zún le mí ló lè ho món. Mí cén yèrémá mí yilera lè mí wára à wé làa bío mí fù karáa bío. Ká mí yí yèrèmaa, á í ɓueé lá mí fíntá-cúaa á à lén bǐn. <sup>6</sup> Ká í màhá mún wee ɓúá mia. Lé bío á bío ɓa Nikolayiitewa wee wé á mí jina, làa bío á ínén mún jinanáa mu.

<sup>7</sup> «Yíá wee jí bío, à ɓànsò jí bío le Dónbeení Hácírí wee bío na ɓa kèrètɛwa kuio yi. Yíá dàrna ho fúuhù fá, á le Dónbeení vǐnsíá ɓuahó vǐndèɛ na wee na le mukānī ɓa nùpua yi, á ɓànsò á í na dɛn ɓàn ɓɛɛɛre díró níí yi.»

### *Bìo mà nən ho Simiina kèrètɛwa kuure yi*

† **1:10** O Nùhùso wizonle: Le wizonle mu lé o Yeesu vèeró wizonle. Le lé ho dimaasi. ‡ **1:13** Mu kɛɛkímu yi á mu bíá: «Lòn nùpue za». Mu bío wee zéení yíá ó o Daniyɛɛle mən (Daniyɛɛle vùahù 7.13-14; 10.5-6). Ba zúífùwa cǎn ó o nùpue za mu lé Yíá le Dónbeení mən léra.

8 «Hã ñi-cúa na kà á ù túa à na le Dónbeenĩ tonkaro yi, yĩa wee pa ho Simiina lóhó kèrètíewa kuure yi:

«Yĩa búa mu bïo búenbúen ñúhũ, á mún khíi véení mu bïo búenbúen, yĩa lá húrun á vèera, lé wón wee bío bïo kà: 9 I zū mi lò beéró bïo, á zū mi khemu bío, à ho nàfòró binbirí ñò ñ wi mi cón. A bĩa le mí lé 6a \*zúífùwa à 6a yínón 6a zúífùwa binbirí bïo 6a wee yáa lè mi yèni á ì mún zū. Ba nùpua mu kuure bïo sã a \*Satāni yi. 10 Le lònbee na à yí mia á mi yí zón. Mi loń, o Satāni á à wé á mi búí 6a à kúee ho kàsó yi á à khénnáa mi kúará. Le lònbee á à yí mia hã wizooní bïo píru yi.\* Mi fára ñin mi siadéro mi wán, hãrí 6a búe mia, á ì ñ na le mukānĩ binbirí mia.

11 «Yĩa wee ñí bïo, à 6anso ñí bïo le Dónbeenĩ Hácírí wee bío na 6a kèrètíewa kuio yi. Yĩa ñàrna ho fũuhũ fá, wón 6anso á mu húmú cúa-ñun níi máa yí.»

*Bionĩ mà ñon ho Pεεkaamu kèrètíewa kuure yi*

12 «Hã ñi-cúa na kà á ù túa à na le Dónbeenĩ tonkaro yi, yĩa wee pa ho Pεεkaamu kèrètíewa kuure yi:

«Yĩa ho khà-tóní yara ñunso na ñia wi á wee lé ñii yi, lé wón wee bío bío kà: 13 I zū le ho lóhó na fo wi yi lé o \*Satāni béenĩ ñíníi. Mi yí ñíníi ñ món à mi fára ñin mi siadéro mi wán. Hãrí pãahũ na 6a 6ó a ñii na 6a le Antipaasi yi mi cón hen na ó o Satāni mu wi yi, á mi pá wíokaa dó mi sía miĩ. O Antipaasi mu lé wón mà ho túiá ñ ñii binbirí. 14 Εε ká ñ màhã à zá làa mia cínú bïo á ñ mōn mia à mu yí se bïo yi. Ba búí wi làa mia na bō a ñii na 6a le \*Balaamu kàránló yi. Wón na zéeniá o \*Isirayεele ñipomu khà vñiníló là a ñii na lé o béε, yĩa 6a le Balaaki† á bán là hã wónna taa, á wó ho hã-fénló lè ho bá-fénló lè mí síwà. 15 Lé ká síi 6a búí mún wi làa mia á bòráa 6a Nikolayitewa kàránló yi. 16 A mi cén yèrémá mi yilera lè mi wárá. Ká mi yí yèrémáa, á hen làa cínú ká ñ bueen, á bueé fi làa bán nùpua so lè ho khà-tóní na wee lé ñ ñii yi.

17 «Yĩa wee ñí bïo, à 6anso ñí bïo le Dónbeenĩ Hácírí wee bío na 6a kèrètíewa kuio yi. Yĩa ñàrna ho fũuhũ fá, á ho \*maane na 6a sánkaa á ñ ñ na a yi ó o ò là. I mún ñ na le hue-poni 6anso yi. Le huee mu á ñ wóncí le yèn-finle wán á à na 6anso yi. Nĩ-veere yí dà máa zūñ le yèni mu ká yínón yĩa le hue-poni mu ñon yi.»

*Blo mà ñon ho Tiatĩire kèrètíewa kuure yi*

18 «Hã ñi-cúa na kà á ù túa à na le Dónbeenĩ tonkaro yi, yĩa wee pa ho Tiatĩire lóhó kèrètíewa kuure yi:

«Yĩa lé le Dónbeenĩ Za, na yĩo ka lòn ñóhũ ñenle, á zení wee ñuĩka lòn tññ, lé wón wee bío bío kà: 19 Bïo mi wee wé á ñ zū. A le waminĩ na wee mi mia, làa bïo mi yí máa ñíní ñ món, làa bïo mi wee wé na 6a nùpua yi, làa bïo mi wee hĩnáa mi sía, mu búenbúen á ñ zū. I mún zū le hã làa na ká wán, á bïo mi wee wé á po bïo mi wó pãahũ na mi búakáa dó mi sía o Yeesu yi. 20 Εε ká ñ màhã à zá làa mia bío búí na ñ mōn mia à mu yí se bïo yi. O hãa Zezabεele‡, yĩa le mí lé le \*Dónbeenĩ ñi-cúa fεero à mu yí bon á mi wee ñia ò o khà ñ ton-sáwá vñiní. O wee ñaa 6a dé ho bá-fénló lè ho hã-fénló lè mí síwà wéroy yi, lè hã wónna taa làró yi. 21 A ñ ñon ho pãahũ wo yi, ò o yèrémá mí yilera lè mí wárá, ká a màhã yí tà le mí ñ ñia mí koomu wárá. 22 Awa! I ñ wé ó o ò tē mu vãmú á bĩa làa wo wee páanĩ búenbúen á ñ beé lò làa sòobéε,

\* 2:10 Hã wizooní bïo píru: Bñn wee zéeni le le lònbee mu máa mia. † 2:14 Balaamu làa Balaaki: Mi loń Míló vñahũ (Nombres) 22-24; 25.1-3; 31.16 ‡ 2:20 Zezabεele: Mi loń Bá-zàwa ñin-yání vñahũ (1 Rois) 16.31; 19.1-2

se 6a 6èn yèrèmáa, á díá a koomu wára. <sup>23</sup> Bía bò a yi búenbúen á ì ì búe. Ká mu wó kà, á 6a kèrètíewa kuio búenbúen á à zūn le ìnén lé yia á zū a nùpue yilera, làa bío ó o síi vá yi. I ì sàání mi nǐ-kéní kéní yi á à héha làa bío mi wee wé.

<sup>24</sup> «Ká minén Tiatiire kèrètíewa kuure nùpua na ká, na yí tà yí bò ho kàránló mu yi, á mún yí wi mi zūn bío 6a wee ve là a \*Satáni bío na sà yi, bán á ì ì bío bío ká á à na yi: I máa bíni máa hení bío búí wéró máa na mia, <sup>25</sup> ká bío mi dó mi sía mií lé bún mi fàrá òn wán làa bío mi wee wéráa mu fúaa ì bíni búenló.

<sup>26-28</sup> «Yia dànná fá ho fūuhú, á bò bío á ì wee zéení yi fúaa mu véení, wón á ì ì na ho pànká yi ó o ò wé há síiwà búenbúen jùhú wán làa bío á ìnén mún yúráa ho pànká ì Maá cón bío síi. O o ò sùwaní mí pànká 6a wán làa sòobéé, á wé è fi 6a lòn sía na má làa córó. Bànso á ì ì na há tá-tía mànàayiire yi. §

<sup>29</sup> «Yia wee jí bío, à 6ànso jí bío le Dónbeení Hácírí wee bío na 6a kèrètíewa kuio yi.»

### 3

#### *Bío mà nòn ho Saade kèrètíewa kuure yi*

<sup>1</sup> «Hã jì-cúa na ká á ù túa à na le Dónbeení tonkaro, yia wee pa ho Saade lóhó kèrètíewa kuure yi:

«Yia há háciira bío hènun na bío sã le Dónbeení yi wiráa, na há mànàayio bío hènun wi níi yi, lé wón wee bío bío ká: Bío mi wee wé á ì zū. Ba nùpua wee leéka le mi yú le mukānǐ binbirǐ, à mi jòn húrún le Dónbeení yahó.

<sup>2</sup> Awa, á mi cén fání mi yío, à dé pànká miten yi, à bío ká mia jùhú hía yí búe. Mu bon. I zū le bío mi wee wé á jii yí sú ì Maá Dónbeení yahó. <sup>3</sup> Awa, á mi bíni leéka mi yiwa bío mi ná le le Dónbeení bíoní á tà le yi bío. Mi yèrèmá mi yilera le mi wára, à wé bè le bíoní mu yi. Ká mi yí fánía mi yío, á ì búeé yòoka mi wán là a kǎnlo bío. Mi máa dànná máa zūn ì búenló mi cón pāahú.

<sup>4</sup> Éé ká 6a búí máhá wi mi cón ho Saade mu lóhó kèrètíewa kuure tía hú á buan mítén sese le Dónbeení yahó lòn nùpua na sí-zínia wee ce wéréwéré. Bán á à bè làa mi ká 6a zã há síi-poa, lé bío 6a ko làa bú.

<sup>5</sup> «Làa bún síi á yia dànná ho fūuhú fá, á wón n zíní le há síi-poa. O yèni á ì máa lén bío yú le mukānǐ binbirǐ yènnáa vūahú yi hùúu. I ì òn ì Maá le mí tonkarowá yahó á à bío le 6ànso bío sã mií.

<sup>6</sup> «Yia wee jí bío, à 6ànso jí bío le Dónbeení Hácírí wee bío na 6a kèrètíewa kuio yi sese.»

#### *Bío mà nòn ho Filadelfi kèrètíewa kuure yi*

<sup>7</sup> «Hã jì-cúa na ká á ù túa à na le Dónbeení tonkaro na wee pa ho Filadelfi lóhó kèrètíewa kuure yi:

«Yia na bán síi mia, na lé ho túiá poni 6ànso, yia ó o \*Daviide béení díró níi naló pànká wi níi yi lòn woohú won-za, yia héra mu bío jii à nùpue máa dànná pe mu jii, na mún pon mu bío jii à nùpue máa dànná hén mu jii, lé wón wee bío bío ká: <sup>8</sup> Bío mi wee wé á ì zū. I zū le 6a nùpua yí máa kǎnbi mia sese, éé ká mi máhá pá wee bè ì bíoní yi, mi yí pá ì bío 6a nùpua yahó. Awa, ì héra ho zūajii nòn mia. A nùpue na mún dà à bíni ì pe ho á mia. <sup>9</sup> Mi loń, bío ká lé bío á ì ì wé làa bío sã a Satáni yi, bán na wee fúaa há sabioní le mí lé 6a \*zúífúwa à mu jòn yí bon. I ì wé á 6a búeé fàrá mí nǎnkóńúná wán mi yahó, á 6a à zūn le ì wa mia. <sup>10</sup> Bío á ì henía nòn mia le mi hí mi sía á mi

§ 2:26-28 Tá-tía mànàayiire: Le mànàayiire mu wee zéení le sée yíró bío. Le mún wee zéení a Krista bá-zámu 6úakáró bío. Mi loń Lení vūahú (Psaumes) 2.8-9; Míló vūahú (Nombres) 24.17; Bè-sànkani vūahú 22.16

tà bò yi. Lé bǔn nǎn á le lònbee na ɔueé khén ho ɔmíjǎ nùpua búenbúen kúará á ínén ɔn mún n kǎní mia yi. <sup>11</sup> Hen làa cǐnú ká í ɔuen. Bǐo mi dó mi sǐa miǐ lé bǔn mi fǎrá ɔn wán làa bǐo mi wee wéráa mu, bèra a na ò o búí hǐa yí fé mi bǐo na wee zéení le mi fá ho fǔuhǔ.

<sup>12</sup> «Yia ɔarína ho fǔuhǔ fá, wón n kǎn lòn bǔròbǔrò í Maá \*Dónbeenǐ zǐ-beenǐ yi féεε. Bǎnso ò kǎn le zǐi mu yi féεε. Í Maá Dónbeenǐ yèni, lè le lóhó yèni á í ò túa ɔànso wán. Hón lóhó so lé ho Zeruzalεemu finle na à lé ho wáayi le Dónbeenǐ cǔn á à lii. Ínén yèn-finle á í mún n túa ɔànso wán.

<sup>13</sup> «Yia wee jí bǐo, à ɔànso jí bǐo le Dónbeenǐ Hácírí wee bǐo na ɔa kèrètǐεwa kuio yi sese.»

#### *Bǐo mà nǎn ho Lawodisee kèrètǐεwa kuure yi*

<sup>14</sup> «Hǎ jí-cúa na ká á ũ túa à na le Dónbeenǐ tonkaro yi, yia wee pa ho Lawodisee lóhó kèrètǐεwa kuure yi:

«Yia yèni ɔa le \*Amiina, yia wee mi ho tǔiá poni le Dónbeenǐ jii, yia láayi wi, yia lé ho tǔiá poni ɔànso, na le Dónbeenǐ ɔn wán léraráa mu bǐo búenbúen, lé wón wee bǐo bǐo ká: <sup>15</sup> Bǐo mi wee wé á í zǔ. Le Dónbeenǐ bǐo yi, á mi yí sùwa, á mi mún yí wan. Mi lá ka lè mi sùwa tàá mi lá wan, se bǔn pá wǎa sǔaaní. <sup>16</sup> Ká bǐo mi yí sùwa á mi mún yí wan, à mi ka tǔn, á í ò kǔn mia á à kúia. <sup>17</sup> Mi wee bǐo le mi ní bǐo wi, le mi bò miten mi nǎfòró wán, bǐo búí yí fòora mia, tàá. A mi yí zǔ ká mi lé ɔa yinyio ɔànso wá á bǐo màkárí wi. Mi lé ɔa nǐ-khenia. Mi lé ɔa muiiwá á wee vará mi bǐo. <sup>18</sup> Awa, á mi día le í zéení mia: Ho sǎnú binbirí na ceéra ho ɔǔhǔ yi á mi wǎa ɔuee yà í cǔn. Lé bǔn nǎn ká mi ò wé mu bǐo ɔànso wá binbirí. Mi ɔuee yà hǎ sǐ-poa í cǔn à zǐ sǎráa mi nǐyio. Mi mún ɔuee yà hǎ yǐo tǐni í cǔn à váani lè mi yǐo à mi wé mi. <sup>19</sup> Bǐa á ínén wa ká ɔa wó khon, à í zá làa ba, à bé ɔa. Mi cén bǐnǐ dé sòobéε miten yi, à yèrémá mi yilera lè mi wára. <sup>20</sup> Mi loń, í ɔn ho zǔajii á wee tǔení. Ká yia jí í sǎ á tà le í ɔuee zo, á í ò zo ɔànso cǔn á wa à páani ò dí.

<sup>21</sup> «Yia ɔarína ho fǔuhǔ fá, á í wé á ɔànso ò kǎn mu bá-zàmu kanmúini wán í nǐsǎní, làa bǐo á ínén mún fá ho fǔuhǔ á karáráa í bá-zàmu kanmúini wán í Maá nǐsǎní.

<sup>22</sup> «Yia wee jí bǐo, à ɔànso jí bǐo le Dónbeenǐ Hácírí wee bǐo na ɔa kèrètǐεwa kuio yi sese.»

## 4

#### *Le khònti na le Dónbeenǐ wee yi ho wáayi*

<sup>1</sup> Bǔn mǎn, á í bǐniá mǎn à ho wáayi jii héra. A mu tǎmu na lá bía làa mi lè ho yahó, na sǎ wee jí lòn búaanǐ, lé bǔn tǐn wee bǐo làa mi: «Buee yòo hen, á í ò zéení bǐo ɔueé wé làa fo.» <sup>2</sup> Mí lahó yi, á le Dónbeenǐ Hácírí pǎnká kera í wán, á í mǎn mu bá-zàmu kanmúini búí ho wáayi ò o búí kará le wán. <sup>3</sup> Bǎnso semu ka lè hǎ \*hue-senǐ búí na ɔa le zasipu làa saaduana cǐacǐakaró bǐo sǐi, á wee juiíka kúiakúia. Le bon-khǔnle mún ló kǐnía mu bá-zàmu kanmúini mu yi á wee juiíka lòn \*hue-senǐ na ɔa le emeroode. <sup>4</sup> Mu bá-zàmu kanmúini mu bǎn sǐi ɔóní làa bǐo náa kǐnía le yi, á ɔa nǐ-kǐa ɔóní làa nùwǎ náa kará wán. Ba búenbúen zǎ hǎ sǐ-poa, á búra mu bá-zàmu khònlúaa na wó lè ho sǎnú. <sup>5</sup> Mu bá-zàmu kanmúini mu á ho viohó juiíkaró wee lé yi, á ho nàmakaró sǎ mún wee jí le yi. Hǎ fǐntǎ-cúaaawa bǐo hènun zǎnía yèen bàrá le yahó. Hón lé hǎ hácíira bǐo hènun na bǐo sǎ le Dónbeenǐ yi. <sup>6</sup> Bǐo búí lòn saahó na jumu wee ce wéréwéré lòn màká ɔǔuhǔ á mún wi mu bá-zàmu kanmúini mu yahó.

Búaa búaa náa búí mún ɔn kǐnía le kanmúini mu yi. Ba yara lè ɔa máa búenbúen lée yǐo. <sup>7</sup> O nín-yání yia ka lòn kúden. O jún ní yia ka lòn ɔaa-za.

O tin nii yia yahó ka lòn nùpue yahó. O náa nii yia wón ka lòn duio na déera wà. <sup>8</sup> Ba mí bùaa náa búenbúen á mía bïo hèzín hèzín wi. Hã búenbúen vó lè hã yïo. Bïo ká lé bïo ba wee bío le wisoni lè ho tìnàahũ féeε:

«O Nùhũso Dónbeenĩ bàn síi mía.

O dà mu bïo búenbúen.

O wi ká bïo búí òò yí léra.

O wi féeε, o bò ò búen.»

<sup>9</sup> Hen ká ba bùaa mu sansan wee bío yia kará mu bá-zàmu kanmúiní wán beemu bïo á wee khòoní a, á wee dé o bárakà, wón na wi féeε hã lúlúio na jii mía yi, <sup>10</sup> à ba ñi-kíá bóní làa nùwã náa lii búrá yia kará mu bá-zàmu kanmúiní wán na wi féeε hã lúlúio na jii mía yahó à bùaaní a. Ba wee wé hén mí sánú khònlúaa lii kúia mu bá-zàmu kanmúiní yahó ká ba à bío bïo kà:

<sup>11</sup> «Nùhũso, wa Dónbeenĩ,

fo ko lè ho cùkú.

Fo ko lè le khòoní.

Ho pànká búenbúen bïo sã foñ.

Lé bïo ùnén lé yia léra mu bïo búenbúen.

Ùnén lé yia le mu keñ,

á mu bèn wi.»

## 5

### *O Pioza mi dòn lé yia ko lè ho vūahũ benló*

<sup>1</sup> I binía le í loń, á í mən à yia kará mu bá-zàmu kanmúiní wán buan vūahũ búí lè mí nín-tiání. Ho vūahũ mu yahó lè ho mání búenbúen á ho túaró wi wán, á bun. Ho jii lan lè ho sò-mánu hã zen cúa-hèjun. <sup>2</sup> I mún mən wáayi tonkaro búí na pànká wi, ò o wee bío bïo ká pónpón: «Yia ko lè ho sò-mánu na lan lè ho vūahũ mu jii firó à ben ho lé o yén?» <sup>3</sup> Ká yia mähã ko lè ho benló à kàrán ho á yí ló. Bànso mía ho wáayi, o mún mía ho tá wán, á ho tá fikōhũ ó o mún mía yi. <sup>4</sup> A í bèn-tín wá mu bïo yi làa sòobéε, lé bïo á yia ko lè ho benló à kàrán ho á yí ló. <sup>5</sup> A ba ñi-kíá bóní làa nùwã náa ñi-kéní búí á wee bío làa mi: «Yí wá bïo. Loń, yia ba wee ve làa Zudaa zĩ-júhũ nùpua kúden, o bée \*Daviide mənmanii, á fá ho fūuhũ.\* Wón lé yia ko lè ho sò-mánu na lan lè ho vūahũ mu jii firó, à ben ho.»

<sup>6</sup> I binía le í loń, á í mən Pioza búí na ka lòn yia na ba fã yan làa muini, ká a òò le béenĩ kanmúiní síi yi, ba bùaa bùaa náa, lè ba ñi-kíá bóní làa nùwã náa tīahũ. O Pioza mu wáa là a yïo lé mu bïo hènun hènun. Hón yïo so lé hã háciira bïo hènun na le Dónbeenĩ tonkaa ho òò yia kàráa búenbúen yi. <sup>7</sup> O Pioza mu vá vaá bó yia kará mu bá-zàmu kanmúiní wán, ò o fó ho vūahũ na á wón buan lè mí nín-tiání. <sup>8</sup> Bïo ó o fó ho buan, á ba bùaa bùaa náa lè ba ñi-kíá bóní làa nùwã náa á buéé búrá a Pioza mu yahó. Ba búenbúen buan hã kòncówá, á mún buan hã lánpóra na wó lè ho sánú, na mu bïo búí na sámu sí sú á wee cí yi. Bún bïo so wee zéeni bïa bïo sã le Dónbeenĩ yi fioró bïo. <sup>9</sup> A ba bùaa bùaa náa lè ba ñi-kíá bóní làa nùwã náa wee sío le len-finle na kà: «Ùnén lé fo ko lè ho vūahũ mu féró.

Fo ko lè ho vūahũ mu féró à fi ho sò-mánu na lan ho jii.

Lé bïo ùnén lé fo ba yan lè le muini.

Ū cāni lé òò yā ba nùpua á ba bïo sã le Dónbeenĩ yi.

Ba ló ho òò yia kãna nùpua lè mí síiwá búenbúen yi,

hàrí ba wé lùe lée lùe,

hàrí ba bío bíoní lée bíoní.

\* **5:5** Zudaa zĩ-júhũ nùpua kúden là a bée Daviide mənmanii: Mi loń Bïo Nùhũ Búenĩ vūahũ (Genèse) 49.9; Ezayii vūahũ 11.1, 10

10 Fo wó á 6a lé wán \*Dónbeení yankarowà nípomu,  
à 6a wé sá na le yi.

Ba à dí le béení ho tá wán.»

11 I bíníá le í loń, á í ńá ho wáayi tonkarowà sã. Ba ka cèécèécèré, á kíńía mu bá-zàmu kanmúiní, lè 6a bùaa bùaa náa, lè 6a ńí-kíá 6óní làa nùwã náa yi.† 12 Bìo kà lé bìo 6a wee bío pónpón:

«O Pioza na 6a lá fá

á ho dàńlò, lè ho nãfòró, lè mu bè-zúminí, lè ho pànká á bìo sã yi.

O ko lè le kònbii.

O ko lè ho cùkú.

O ko lè le khòoní.»

13 A mu bè-lénńia búenbúen, bìo wi ho wáayi làa bìo wi ho tá yi, bìo wi ho tá fíkòhú, làa bìo wi mu ńumu yi, mu búenbúen na wi hã kùaráa búenbúen yi, á í ńá sã à mu wee bío bìo kà:

«Le khòoní, lè le kònbii, lè ho cùkú, lè ho pànká

á bìo sã yíá kará mu bá-zàmu kanmúiní wán,

là a Pioza yi fèèè hã lúlúio na ńii mía yi.»

14 A 6a bùaa bùaa náa le: Amiina! A 6a ńí-kíá 6óní làa nùwã náa 6èn líí 6úrá à 6a 6úaaníá 6a.

## 6

### *O Pioza fù ho sò-mánu bìo hèzín*

1 I bíníá le í loń, á í mən ò o Pioza fù ho nín-yání sò-mánu na lá lan ho vūahú ńii. A í ńá 6a bùaa bùaa náa yà-kéní sã ò o béra lòn vlohó na nà: «Buee khíí lén!» 2 A í le í loń, à lée cón-poni na. Yíá yòora a á 6uan le tée. O búí nən mu bá-zàmu khònlúee wo yi ó o 6úra á wàráa lòn san-béè á tìn wà vaá fá ho fūuhú.

3 O o Pioza fù ho ńun níi sò-mánu na lá lan ho vūahú ńii. A í ńá 6a bùaa bùaa náa ńun níiso sã ò o béra: «Buee khíí lén!» 4 O o cúa búí zoó ló hùèen lòn dōhú. Yíá kará a wán ó o búí nən ho pànká yi, ò o wé à ho hээрà yí keń ho tá wán, à 6a nùpua wé 6úe mín. O búí nən ho khà-tó-tóní wo yi ó o 6uan.

5 O o Pioza fù ho tìn níi sò-mánu na lá lan ho vūahú ńii. A í ńá 6a bùaa bùaa náa tìn níiso sã ó o béra: «Buee khíí lén!» A í le í loń, à lée cón-bírí na lua. Yíá kará a wán á 6uan le dèè na 6a wee mənzã lè mu bìo línlimu. 6 A í ńá bìo búí sã lòn nùpue tãmu 6a bùaa bùaa náa sii yi à mu wee bío: «O nùpue wizon-kùure sámú sàáníi lé hã daa làn pámuarè dà-kéní yàwá. Ká mu lé hã sio, se lée làn pámuarè bìo tìn ho yàwá dà-kéní mu yi. Ká ho ńiló lè ho \*dívén bún à ũ díá mí yàwá yi.»

7 O o Pioza fù ho náa níi sò-mánu na lá lan ho vūahú ńii. A í ńá 6a bùaa bùaa náa níiso sã ó o béra: «Buee khíí lén!» 8 A í le í loń à lée cón-khūuní na lua. Yíá kará a wán yèni 6a le Húmú. Ho ńí-hónbó-lóhó bò a món. Ho dímíńá nùpua búenbúen sankanèn cúa-náa níi bìo dó 6a níi yi, à 6a 6úe 6a lè ho khà-tóní, lè le híni, lè mu vãmú, lè 6a zín-búaa.

9 O o Pioza fù ho hònú níi sò-mánu na lá lan ho vūahú ńii, á í mən hã mànákãwa búí le muiní yeeníi tá. Bía bò le Dónbeení bíoní yi, á mà ho tũíá le ńii á 6a 6ó, lé bán te mí mànákãwa. 10 Bìo kà lé bìo hã mànákãwa mu wee bío pónpón: «Núhúso Dónbeení na 6àn sii mía, yíá lé ho tũíá poni 6ànso, lè ho pãahú yén fo ò pa á à siinínáa ho dímíńá nùpua ńúná á à díráa hã yúaa wa 6úeró bìo yi coon?» 11 A le Dónbeení nən hã sí-poa 6a ńí-kéní kéní yi, à le bía nən 6a yi le 6a hí mí sía cínú à paráa 6a ninzàwa ton-sáwá, 6àn zàwa lè 6àn hínni na 6a à 6úe lè 6arén bìo síi ńii síró.

† 5:11 Mi loń Daniyèele vūahú 7.10



<sup>12</sup> I bɪnɪa le ɪ loŋ, á ɪ mɔn ò o Pioza fù ho hɛzɪn nɪ sò-mánu na lá lan ho v̄uahú nɪi, á ho tá dɛkíó lè mí pànká. A le wii yèrɛmáa ka kúiríkúiríkúirí, à ho p̄ihú hón mùia hobobo lòn c̄ani. <sup>13</sup> Hã mànàayio wee tè lii lòn hánbìó na ho pinpi-beenì wee díí. <sup>14</sup> Ho wáayi bun zon mín yi lòn p̄ahú á v̄unun, á hã búaa lè hã táwá na mu ɲumu kíniá yi, b̄un búenbúen lóka mí lara yi á v̄unun. <sup>15</sup> Ho ðimíɲá búenbúen bá-zàwa lè ɓa ɲúnása, ɓa dásíwá ɲúnása, ho n̄àfòró ɓànsowà, b̄ia p̄ankáwá wi, ɓa wobáani láa b̄ia wi mítɛn, ɓa búenbúen héera sà mítɛn hã k̄ani yi lè hã búaa hue-beera p̄onna. <sup>16</sup> A ɓa wee bíó lè hã búaa lè mí hue-beera: «Mi ɲi wɛn, à ȳia kará mu bá-zàmu kanmúini wán à yí mi wɛn, ò o Pioza siini wa ɲúná. <sup>17</sup> Lé b̄io á ȳia kará mu bá-zàmu kanmúini wán là a Pioza wizon-beenì na ɓa à fi le cítii yi w̄aa d̄on. A ȳia dà à k̄ani mítɛn le wizonle mu yi wón míá.»

## 7

### *Le Dónbeenì bò le fimini mí ton-sáwá ɓuráa wán*

<sup>1</sup> B̄un m̄on, á ɪ mɔn le Dónbeenì tonkarowà nùwá náa à ɓa ðin ho ðimíɲá s̄aa mí b̄io náa yi á hò ho pinpiró hen na ɓa ðinka yi, à ho yí và ho tá, lè mu ɲun-beera, lè hã v̄ins̄la wán. <sup>2</sup> A ɪ bɪnɪa le ɪ loŋ, á ɪ mɔn le Dónbeenì tonkaro veere ò o ló lè le wii h̄ɛnii. Le d̄ɛɛ na le Dónbeenì, ðio lé le muk̄ani ɓànsò, á wee bè lè mí fimini ó o ɓuan. O o b̄ia b̄io kà p̄np̄n lè le Dónbeenì tonkarowà nùwá náa mu, b̄ia le n̄on ho p̄anká yi à ɓa yáaráa ho tá lè mu ɲun-beera: <sup>3</sup> «Ho tá lè mu ɲun-beera lè hã v̄ins̄la á mi ðin yí yáa ká wa yí bò le fimini wán Dónbeenì ton-sáwá ɓuráa wán yí vó.» <sup>4</sup> A b̄ia le fimini mu bò wán á ɓa zéeniá n̄ii làa mi. Ba búenbúen wó n̄upua muaaseé búará-h̄ɛɲun làa muaaseé náa. Ba ló a \*Isirayɛele n̄ipomu z̄i-ɲúná búenbúen yi. <sup>5-8</sup> O \*Zudaa z̄i-ɲúh̄u n̄upua na le fimini mu bò wán lée muaaseé píru ɲun. O o Urub̄ɛn, là a Kaade, là a Azɛere, là a Nɛfutalii, là a Manasee, là a Simiɔn, là a Levii, là a Izakaare, là a Zabulon, là a Zozɛɛfu, là a B̄ɛnzamɛɛ, bán búenbúen z̄i-ɲúná n̄upua muaaseé píru ɲun á le fimini mu bò wán.

### *Ba z̄amá-kúii ðin o Pioza yahó*

<sup>9</sup> B̄un m̄on, á ɪ le ɪ loŋ, à lée minka z̄amá-kúii na. Ba n̄ii yí dà máa z̄ur̄. Ba ló ho ðimíɲá k̄ana n̄upua lè mí síwá búenbúen yi, h̄ari ɓa wé lùe lèe lùe, h̄ari ɓa bíó bíoni lèe bíoni. I mɔn ɓa à ɓa ðin mu bá-zàmu kanmúini yahó, là a Pioza yahó. Ba z̄á hã s̄i-poa, á ɓuanka hã yùkúio v̄onna à zéeni le mí s̄ia wan. <sup>10</sup> B̄io kà lé b̄io ɓa wee bíó p̄np̄n:

«Wán Dónbeenì na kará mu bá-zàmu kanmúini wán là a Pioza, lé bán k̄aniá wɛn.»

<sup>11</sup> A ho wáayi tonkarowà búenbúen ðin kíniá ɓa n̄i-k̄ia ɓóni làa nùwá náa, lè ɓa búaa búaa náa na ðin kíniá mu bá-zàmu kanmúini yi á líi búrá le yahó, á wee búaanì le Dónbeenì <sup>12</sup> ká ɓa a bíó:

«\*Amiina!

Mu bè-z̄ur̄mini lè ho dànló lè ho p̄anká á b̄io s̄a wán Dónbeenì yi.

Le ko lè le k̄ɛnbii lè ho cùkú.

Wa ko wa khòni le à dé le b̄arákà f̄ɛɛ hã lúlúio na n̄ii míá yi.

\*Amiina!»

<sup>13</sup> A ɓa n̄i-k̄ia n̄i-kéni w̄aa t̄uara mi: «Ba s̄i-poa ɓànsowà mu á fo z̄u le? Ba wee lé wen?» <sup>14</sup> A ɪ b̄ia n̄on wo yi: «Wán maá, ūnɛn lé fo z̄u ɓa.» O o n̄i-k̄inle mu b̄iniá b̄ia: «B̄ia kà lé b̄ia k̄aa le lònbe-be-beenì\* yi. Ba s̄ɛera mí s̄i-z̄inia o Pioza c̄ani yi á hã wee ce p̄iip̄iia. <sup>15</sup> Lé b̄un te b̄io ɓa ðinnáa le Dónbeenì bá-zàmu kanmúini yahó. Ba wee s̄a na le Dónbeenì yi le wisoni lè mí t̄nàahú f̄ɛɛ le

\* 7:14 Le lònbe-be-beenì: Mi Loŋ Matiye v̄uahú 24.21; Maaki v̄uahú 13.19

zi-beeni na bio sã le yi yi. A le Dónbeeni, ðio kará mu bá-zàmu kanmúini wán á à kɛ́n làa ba, á à pa 6a bio.

<sup>16</sup> Hini làa ju-hãní máa bini máa ðani 6a.

Wii máa bini máa ní 6a,

á wunwuró mún máa bini máa beé 6a lò.

<sup>17</sup> Lé bio ó o Pioza na wi mu bá-zàmu kanmúini sã yi á à pa 6a bio làa bio ó o pi-pa wee wé paráa mí pia bio. O wé è dí 6a yahó á à varáa le jun-ðani yi, ðio wee na le mukãni binbiri, á le Dónbeeni á à sùuka 6a yèn-caa búenbúen.»

## 8

### *O Pioza fù ho hɛ̀jun ní sò-mánu*

<sup>1</sup> Bio ó o Pioza màhá fù ho hɛ̀jun ní sò-mánu na lá lan ho vūahũ jii, á bio ho wáayi búenbúen wó tétété á dó mí yi. <sup>2</sup> A ï le ï loń, á ï mɔn le Dónbeeni tonkarowà nùwã hɛ̀jun na ðin le Dónbeeni yahó. A 6a nɔn hã bũaaní ðà-kéni kéni 6a yi. <sup>3</sup> A le Dónbeeni tonkaro veere búí ló á 6ueé ðin le \*ãnsãñ cĩnii ðɛ̀ nĩsãni. O buan ho lánpóhó na 6a wee wé cĩ mu bio na sãmu sã yi. Ho wó lè ho sãnú. A 6a nɔn mu bio na sãmu sã cèrɛ̀ wo yi ò o cĩ mu ho yi ho \*ãnsãñ cĩnii ðɛ̀ na wó lè ho sãnú wán, ðio wi mu bá-zàmu kanmúini yahó. A mu bio mu làa bĩa bio sã le Dónbeeni yi floró ò o páani na le Dónbeeni yi. <sup>4</sup> A mu bio na sãmu sã na wee cĩ ho lánpóhó na ó o buan yi yĩni làa bĩa bio sã le Dónbeeni yi floró á páania yòó ðin le Dónbeeni. <sup>5</sup> Bũn mɔn ó o wáayi tonkaro mu khá hã donfūaa ho \*ãnsãñ cĩnii á kúaa ho lánpóhó mu yi á kónkúaa kúaa ho tá wán lè mí pánká. Bio ó o kónkúaa hã kúaa kà sã, á ho viohó juiikaa á nãmakaa, á ho tá ðekio lè mí pánká.

### *Hã bũaaní bio náa na nín-yání wã*

<sup>6</sup> A ho wáayi tonkarowà nùwã hɛ̀jun na buan hã bũaaní wãa wíokaa mítɛ̀n hã wíló bio yi.

<sup>7</sup> O o nín-yání tonkaro wãa wã mí bũaaní. Bio ó o wã le, á ho viohó mànàayio, lè ho ðhũ, lè le cãni lunkaa mín yi á ðin ðin tò ho tá yi. A ho tá lè mí vĩnsiã lè mí jini bio na cãka búenbúen á à yí mu bàn sankanòn cúa-tin.

<sup>8</sup> O o jun ní tonkaro á wã mí bũaaní. A bio búí lòn 6ue-beeni na zà, á 6a lèera dó mu yámú jummu yi, á bio yèrɛ̀máa wó le cãni á à yí mu bàn sankanòn cúa-tin. <sup>9</sup> A 6a bùaa na wi le cãni mu yi á húrun. A hã wonna na wi le yi mún fù.

<sup>10</sup> O o cúa-tin ní tonkaro wã mí bũaaní. A le mànàayio-be-beeni búí zà wó ho ðhũ kùera lion hã vūna lè hã jun-ðãa bàn sankanòn cúa-tin tin wán. <sup>11</sup> Le mànàayiore mu yèni 6a le Hɛ̀nhɛ̀ró. A hã vūna lè hã jun-ðãa jummu, á bio yèrɛ̀máa wó mu jun-hia á à yí mu sankanòn cúa-tin. A 6a nùpua cèrɛ̀ húrun lé bio 6a jun mu jun-hia mu.

<sup>12</sup> O o cúa-náa ní tonkaro wã mí bũaaní. A le wii, lè ho pĩihũ, lè hã mànàayio sankanòn cúa-tin tin ní á bóonia yi, á mu bàn khoomu sankanòn cúa-tin tin ní á vó. A le wisoni lè ho tinàahũ sankanòn cúa-tin tin ní wó le tibirí cikoón.

<sup>13</sup> A ï le ï loń, á ï mɔn ðuio búí ò o yòó wee ðɛ̀ ho wáayi firicirii á wee bio bio kà pónpón: «Yéréké loo! Yéréké! Ho yéréké á à sá ho ðimĩná nùpua yi lé bio le Dónbeeni tonkarowà nùwã tin na ká á à wĩ mí bũaaní.»

## 9

### *Bio wó hã bũaaní bio hònú ní wíló mán*

<sup>1</sup> O o cúa-hònú ní tonkaro wã mí bũaaní. A ï mɔn mànàayiore búí na kùera lion ho tá yi. Ho kãhũ na nàyiló jii mía jii won-za á 6a nɔn le yi. <sup>2</sup> A le 6ueé

héra ho kǎhú na nàyló nii mía nii, á le minka yiini ló ho yi kúntùun, á pon ho tá búenbúen yi á mu wó le tibirí á le wii yí máa mi. <sup>3</sup> A ba kòoyówá ló le yiini mu yi á bera fò ho tá. Ba nɔn ho pánká ba yi á ba wé taa ba nùpua lè ba naawà bío sii. <sup>4</sup> A ba bía nɔn ba yi le le jini, lè hã vɛnsia, làa bío lée bío na wee sà hã vɛnna à ba yí tii yi. Ká ba nùpua na le Dónbeení flimini mía wán lé bán mí dòn à ba wé taa. <sup>5</sup> Ba yí nɔn le nii ba yi le ba búe ba nùpua mu, ká ba màhã à beé ba lò làa sòobéé á à dã hã piina bío hònú. Bío ba wee beé là a nùpue lò á ka lòn naa táró vía bío sii. <sup>6</sup> Páahú na á bún ñ wé yi ká ba nùpua wé è bío le mí lá húrún se mu s̄aaní. Éé ká ba màhã máa hí. Ba s̄a wé è vá mu húmú yi. Éé ká ba máa yí mu.

<sup>7</sup> Ba kòoyówá mu ka lòn cúawa na ba wíokaa hã hía táró bío yi. Ba búenbúen júná á mu bío búí ponka yi lòn bá-zàmu khònlúaa na wó lè ho s̄nú. Ba yara ka lòn nùpua yara, <sup>8</sup> á jún-vání túeeka lòn hãawa jún-vání. Ba jia ka lòn kúdenwà jia. <sup>9</sup> Ba kosía ka lè hã ponka yi làa hñlò biowa búí. Ba mía s̄a wee jí wùrùwári wùrùwári lòn wòtórówa lè mí cúawa na lùwa bò ò va hã hía. <sup>10</sup> Ba z̄aa wi á ka lòn naawà z̄aa. Lé hñ z̄aa so á ba à beé lè ba nùpua lò hã piina bío hònú yi. <sup>11</sup> Ba kòoyówá mu béé lé o tonkaro na pan ho kǎhú na nàyló nii mía yi. O yèni lè mu heberemu ba le Abadon, ká mu kerεekimu á ba wee ve o làa Apoliyon, mu kúará le «Bè-yáaro.» <sup>12</sup> Bún lé ho nín-yání yéréké na wó khíina. Yérékéwá bío jún á pá à bini ì wé á à s̄i bún yi.

### *Bío wó hã búaa ni bío hèz̄in nii wíló mán*

<sup>13</sup> Bún món ó o cúa-hèz̄in nii tonkaro á wã mí búaa ni. A ho \*ánsán c̄íní d̄é na wó lè ho s̄nú, d̄io wi le Dónbeení yahó á t̄amu búí ló kónbúaa mí bío náa yi á ñ jã s̄a. <sup>14</sup> Mu t̄amu mu bía nɔn o tonkaro cúa-hèz̄in nii na buan mí búaa ni yi: «Ba tonkarowà na ló ho wáayi nùwã náa na ba can ho muhú na ba le Efaraate nii à ù fee kúia.» <sup>15</sup> O o feera ba kúará à ba búe ho d̄im̄jã nùpua sankanòn cúa-t̄in nii jùhú. Ba lá wíokaa ba díá á pannáa dén lùlúure so, hón p̄ihú so, dén wizonle so, hón p̄n-kéní kéní so. <sup>16</sup> Barén h̄in-táwá na yòora ba cúawa á ba zéenia nii làa mi. Ba le ba lé ho muaaseé khíá-pírú píru júná khíá-jun. <sup>17</sup> Bío á ñ m̄on lè ba síí lé bío ká: Ba búenbúen mu biowa ponka kosía yi. Mu búí ka h̄uεεn lòn d̄hú. Mu búí lé mu bè-búrán. Mu búí lé mu bè-dondó. Ba cúawa júná ka lòn kúdenwà júná. Ho d̄hú lè le yiini lè ho kiribi wee lé lè ba jini. <sup>18</sup> Mu bè-s̄máa bío t̄in mu, ho d̄hú lè le yiini lè ho kiribi na wee lé lè ba jini lé bío bóka ho d̄im̄jã nùpua. B̄ia mu bó búenbúen á à yí ba sankanòn cúa-t̄in. <sup>19</sup> Ba cúawa mu pánkáwá wi ba jini lè ba z̄aa yi. Mu bon, ba z̄aa júná wi á ka lòn háwá, lé hñ ba wee bóonínaa ba nùpua yi.

<sup>20</sup> Ká ba nùpua na mu bè-s̄máa á yí yú yí bó, bán pá yí yèrémáa yí díá mí w̄nna h̄aló. Ba pá wee búaa ni ba c̄ináwa. Hã w̄nna na wó lè ho s̄nú, làa h̄ia wó lè le w̄n-hñlò, làa h̄ia wó lè ho t̄j̄n, làa h̄ia wó lè hã huua lè hã búεéni, bún na yí máa mi mu bío, á yí máa jí mu bío, á yí dà máa wé d̄é, lé bún á bán pá wee búaa ni. <sup>21</sup> Ba nùpua búéró, lè mu nín-símú wéró, lè ho hã-fénlò lè ho bá-fénlò lè mí síiwá, lè ho k̄n̄lò, bún búenbúen á ba pá yí yèrémáa á yí díá wéró.

## 10

### *Ho v̄n-za na á ho wáayi tonkaro buan*

<sup>1</sup> A ñ bini le ñ loí, á ñ m̄on le Dónbeení tonkaro búí na pánká wi, ò o ló ho wáayi wee lii. Le dùndúure pon wo yi lòn dà-z̄inii. A le bon-kh̄nle bánbáa o jùhú. O yahó wee juiika lòn wii, á zení ka lòn d̄hú bòròbòròwa. <sup>2</sup> V̄n-za

búí na héra ó o ɓuan. O nín-tiánin zeñ ó o bò mu yámú ɓumu wán, ká a nín-  
 káahón zeñ ó o bò ho tá wán,<sup>3</sup> ò o béra pónpón lòn kúden. Bïo ó o béra ká síi,  
 á ho vïohó nàmakaró bía hã zen cúa-hèɓun. <sup>4</sup> Bïo á hón vïohó so nàmakaa  
 khiína, á ï wi à ï túa bïo ho nàmakaró mu bía, á ï ná tãmu búí sã ho wáayi à  
 mu bía: «Ho vïohó mu nàmakaró bàn ɓi-cúa á ï ɓua ï dòn. Yí túa hã.» <sup>5</sup> O  
 tonkaro na á ï mən ò o ðɓin mu yámú ɓumu lè ho tá wán, á hoonía mí nín-  
 tiánin níi dá ho wáayi,<sup>6</sup> ò o báa lè le Dónbeenĩ yèni, ðio wi ɓin fɛɛɛ hã lúlúio  
 na ɓii mía yi, na léra ho wáayi làa bïo wi ho yi búenbúen, lè ho tá làa bïo wi  
 ho yi búenbúen, lè mu yámú ɓumu, làa bïo wi mu yi búenbúen. O bía: «Mu  
 wãa máa ɓini máa mía. <sup>7</sup> Nònzoñ na ó o hɛɓun níi tonkaro á à wí mí búaanĩ  
 yi, ɓin zoñ ká le Dónbeenĩ bïo na le lá le mí ï wé na sà yi á à wé á ɓii ï sí, làa  
 bïo le mànáa mu nən mí ton-sáwá na lé le ɓi-cúa fɛɛrowà yi.» <sup>8</sup> Á mu tãmu  
 na á ï lá ná sã ho wáayi á tin ɓini bía bïo ká nən mi: «Vaa fé ho vūahũ na  
 ó o tonkaro na ðɓin mu yámú ɓumu lè ho tá wán ɓuan.» <sup>9</sup> Á ï ɓèn vaá ɓó a yi, á  
 flora a le o na ho vñn-za mu mi. O o bía nən mi: «Nín-hĩa, wãa fé ho là. Ho líi  
 wé hɛɛ ï pióhó yi hàrí ká ho lá ka lòn sòrò ï ɓii yi.» <sup>10</sup> Á ï fó ho vñn-za mu á là.  
 Ho yoo ɓòɓò lòn sòrò. Bïo á ï là ho vó, á ho wó mu bè-hia ï pióhó yi. <sup>11</sup> Á ɓa bía  
 bïo ká nən mi: «Fo ko à ï pá ɓini bue bïo le Dónbeenĩ le mí ï wé lè ho ðimíjá  
 kãna nùpua lè mí síiwà cèrèè, hàrí ɓa bío bíoni lée bíoni, lè ɓa bá-zàwa cèrèè.»

## 11

### *Ba nùwã ɓun na wee mi ho tũia le Dónbeenĩ ɓii*

<sup>1</sup> O o búí nən le kãanĩ na ɓa wee mənzá lè mu bïo mi, ò o bía làa mi: «Vaa  
 mənzá le \*Dónbeenĩ zĩ-beeni, à mənzá ho \*ãnsãñ cĩni dè. Ba nùpua na wi  
 le Dónbeenĩ zĩ-beeni mu yi á wee ɓúaanĩ le, á ï mi à zũr ɓii. <sup>2</sup> Ká le zĩ-beeni  
 mu bàn lún á ï yí mənzá. Hón día nən ɓia yí zũ le Dónbeenĩ yi. Ba à yonka  
 ho lóhó na bïo sã le Dónbeenĩ yi hã piina búará-ɓun làa bïo ɓun yi. <sup>3</sup> Ba nùwã  
 ɓun na wee mi ho tũia ï ɓii á ï ï tonka à ɓa ɓueé fɛɛ ï ɓi-cúa. Ba à zĩ hã sĩa na  
 wee zéeni le mu yámú wó ɓa wán á à fɛɛráa ï ɓi-cúa mu hã wizoonĩ khiá-pírú  
 ɓun làa búará-tin yi.» <sup>4</sup> Bán nùwã ɓun so lé hã Oliivewa vñnsĩa bïo ɓun lè hã  
 fĩntá-cúawa bïo ɓun, hĩa bïo bía haani.\* Ba ðin o Nùhũso na wi ho ðimíjá  
 búenbúen ɓuhũ wán yahó. <sup>5</sup> Ká a búí le mí ï wé ɓa làa bè-kohó, á ho ðshũ ï lè  
 lè ɓa ɓini lée cĩ ɓa zúkúsa á à búe. Lé ká síi á yia le mí ï wé ɓa làa bè-kohó á à  
 híráa. <sup>6</sup> Ba yú ho pánká á à hɛráa ho vïohó á ho máa tè, pãahũ na ɓa wee fɛɛ  
 le Dónbeenĩ ɓi-cúa yi. Ba dà à yèrèma mu ɓumu á mu ï wé le cãni. Ba dà à  
 wé á mu bè-sũmáa lè mí síiwà wé è sá ho ðimíjá yi túntún ho pãahũ na sí ɓa  
 yi.

<sup>7</sup> Ká hã ɓi-cúa na ɓa ko ɓa fɛɛ á fɛera vó, ó o yia búí á à lé ho kóhũ na nàyiló  
 ɓii mía yi á lée fi làa ba. O ò dàñ ɓa, á à búe ɓa. <sup>8</sup> Á ɓa ni-hinmu ɓa à kúia ɓa  
 nùpua fèminló lahó yi, ho ló-beeni na ɓa búaa ɓa Nùhũso yi ho \*kùrùwá wán  
 á ɓó. Ho ló-beeni mu yèn-wàahũ ɓa le \*Sodɔmu tàá \*Ezipite. <sup>9</sup> Ba nùpua na  
 ló ho ðimíjá kãna nùpua lè mí síiwà búenbúen yi, hàrí ɓa wé lùe lèe lùe, hàrí  
 ɓa bío bíoni lée bíoni, tãhũ á ɓueé ðin á à loñ ɓa nùwã ɓun mu ni-hinmu hã  
 wizoonĩ bïo tin lè mí canko yi, á à pí le ɓa máa nù. <sup>10</sup> Ba nùpua na ho ðimíjá  
 yi sĩa á à wa bïo ɓa húrun bïo yi. Ba à dí mu sãnú á à hã mín lè mu bïo, lé bïo  
 ɓa ɓi-cúa fɛɛrowà nùwã ɓun mu á beéraráa ɓa lò làa sòobé.

<sup>11</sup> Ká hã wizoonĩ bïo tin lè mí canko mu khiína, á le Dónbeenĩ kúaa mí  
 sãnsãmu na wee na le mukãni ɓa yi á ɓa vèera hinən. Á bía mu wó yio yi  
 búenbúen zãna làa sòobé. <sup>12</sup> Á ɓa nùwã ɓun mu ná tãmu búí sã pónpón ho

\* 11:4 Mi loñ Zakari vūahũ 4.3, 11-14

wáayi à mu wee bío làa ba: «Mi ɓuee yòo hen.» A ɓa hɪnɔn yòo wà hã dùndúio wán ká ɓa zúkúsa dɪn wee loŋ. <sup>13</sup> Ho pòn-kéní mu yi à bɪn ho tá dèkíio lè mí pànká, á fù ho lóhó sankanòn cúa-pírú níi. Nùpua na húrun mu yi lée muaaseé hẹrun. Bía fera yí húrun bán zǎnkaa, á ɓa ɓàaanía le Dónbeení na wi ho wáayi.

<sup>14</sup> Ho cúa-ɲun níi yéréké khíina, á hen làa cɪnú ká ho cúa-tɪn níi ì ɓuen.

*Bio wó hã ɓūaani bio hẹrun níi wɪlɔ mɔn*

<sup>15</sup> O o hẹrun níi tonkaro wá mí ɓūaani, á tãmu cèrèe bía pǎnpǎn ho wáayi: «Wa Nùhúso Dónbeení làa \*Yia ó o mɔn léra á ho dímíɲá béení ɓio màhã wáa sã yi binbirí, á le Dónbeení á à dí le béení fèeε hã lúlúio na ɲii mía yi.»

<sup>16</sup> A ɓa ɲi-kɪa ɓóní làa nùwã náa na kará mí bá-zàmu kanmúini wán le Dónbeení yahó á líi ɓúrá à ɓa wee ɓūaani le Dónbeení <sup>17</sup> ká ɓa à bío:

«Nùhúso Dónbeení,  
 ũnén na dà mu ɓio ɓúenɓúen,  
 na wi fèeε á wi ká ɓio ɓúii dɪn yí léra,  
 wa wee dé ũ bǎrákà,  
 lé ɓio á ũ pànká na ɲii mía lé hɔn fo lá lè ũ béení.

<sup>18</sup> Ho dímíɲá kãna nùpua sía cã foŋ,  
 èε ká ũnén lé yia sɪi wáa wee cɪ ɓa yi.  
 Ho pǎahú dǎn à ũ fi le cítii ɓia húrun ɓúenɓúen wán.  
 Ho pǎahú dǎn à ũ sàání ũ ton-sáwá na lé ũ ɲi-cúa fèerowà,  
 làa ɓia ɓio sã foŋ yi, bán na wee kǎnbi fo,  
 ɓia ɓio ɲúhú wi làa ɓia ɓio ɲúhú mía.

Ho pǎahú dǎn à ũ yáa ɓia wee yáa ho dímíɲá nùpua.»

<sup>19</sup> Bio ɓa bía wó, á le \*Dónbeení zɪ-beení na wi ho wáayi ɲii héra. A le páanii ɓonkoní día wee mi. A ho viohó ɲuiikaa á nàmakaa. Ho tá dèkíio lè mí pànká á ho viohó mànàayio tò cèrèe.

## 12

*Bio ó o hãa là a yia wó làa mɔn*

<sup>1</sup> Bɪn mɔn á yéréké bè-beení ɓúii zéeniá mɪten ho wáayi. O lée hãa, á le wii pon yi lòn dà-zɪni á bò mí zení ho ɲiihú wán. O ɓúra mu bá-zàmu khènlúee na wó lè hã mànàayio pírú ɲun. <sup>2</sup> O sǎní dǎn á wee ɓúe, ó o wee wá pǎnpǎn. <sup>3</sup> A yéréké bè-veere ɓúii ɓiniá zéeniá mɪten ho wáayi. Mi loŋ, o lée ɲia be-beení ɓúii síi á ka hùeεn lòn dǎhú. O ɲúná lée ɓio hẹrun, ká a wáa lée ɓio pírú. O ɲúná mí ɓio hẹrun á mu bá-zàmu khènlúee-zàwa ɓúra yi. <sup>4</sup> O sàara hã mànàayio sankanòn cúa-tɪn níi lè mí zɪní á kúaa ho tá yi. O ɲia be-beení mu dɪn o hãa na sǎní wee ɓúe yahó. O wi ká a ton ò o lá a za ví. <sup>5</sup> O o hãa mu ton mí za báa. O za mu khii sùwaní mí pànká ho dímíɲá kãna nùpua ɓúenɓúen wán. Bio ó o ton, ó o za dèeniá fó ɓɪn wán á ɓuan yòora le Dónbeení lè mí bá-zàmu kanmúini cǎn. <sup>6</sup> Ká a hãa wón lùwa van ho lahó na le Dónbeení wíokaa ká làa wo yi le dùure yi. Lé ɓɪn ɓa à pa a ɓio yi hã wizooni khíá-pírú ɲun làa ɓúará-tɪn pǎahú.

<sup>7</sup> A hã fio wáa cūaana ho wáayi. Le Dónbeení tonkarowà lè mí ɲúhúso Misεele á fun là a ɲia be-beení mu lè mí tonkarowà, <sup>8</sup> á dàɲna ɓa á ɓa lahó wáa mía ho wáayi. <sup>9</sup> Ba ɲon wo lè mí tonkarowà léra ɓɪn. O ɲia be-beení mu lé o hãa na wi ɓɪn hàani.\* Ba wee ve o làa Nì-bákálo tàá Satāni. Lé orén wee

\* 12:9 Mi Loŋ Bio Nùhú ɓúeení vūahú (Genèse) 3.1-15

khà ho òmíjǎ nùpua búenbúen vǐiní. Ba nǎn orén lè mí tonkarowà búenbúen kúaa ho tá yi.

<sup>10</sup> A ò jǎ tǎmu búí sǎ ho wáayi à mu wee bío bío kǎ pǎnpǎn:

«Le Dónbeení wǎa kǎnía wɛn há là na kǎ wán.

Le zéenia le mí dà mu bío búenbúen,

le mí lé o bɛɛ.

Le zéenia le yǎ le mǎn léra á ho pǎnká búenbúen nǎn yi.

Lé bío á yǎ lá wee òn wán Dónbeení yahó à bàkǎ wán zàwa lè wán hínni yi le wisoni lè ho tǐnǎahǔ le ba wó khon á ba nǎn léra ho wáayi.

<sup>11</sup> Wán zàwa lè wán hínni á dànná a o Pioza cǎni pǎnká yi,

làa bío ba mà le le Dónbeení bíoní lé ho tǔiá poni pǎnká yi.

Ba mukǎní bío yí here ba yi, á ba yí zǎna mu húmú.

<sup>12</sup> Lé búnn nǎn á minén na wi ho wáayi búenbúen wǎa zǎmaka.

Ɛɛ kǎ minén na wi ho tá wán làa bío wi mu nǎmu yi á ho yéréké bɛn nì sǎ yi.

Lé bío ó o Satǎni lion mi cǎn. O sǐi cǎ lè mí sòobɛɛ lé bío ó o zǔ le ho pǎahǔ na kǎ a yi kǎ cǐinú.»

<sup>13</sup> Bío ó o nǎa be-beení zǔna le ba nǎn wo dó ho tá yi wó, ó o bò a háa na ton o za báa yi wee nǎ. <sup>14</sup> A ba nǎn há mǐa búí o háa mu yi lòn òuio be-beení mǐa, ó o déera vannáa le dùre yi, ho lahó na le Dónbeení wíokaa kǎ làa wo yi. Lé bǐn ba à pa a bío yi há lúlúio bío tǐn lè mí sankǎ pǎahǔ. O o nǎa be-beení na mún lé o háa mu na wi bǐn hàání mǎa yí o mǎa wé làa dɛɛ. <sup>15</sup> O o háa mu kǔna mu nǎmu á mu vǎná lòn muhǔ nǎmu á bò a háa món wà vaá lá a. <sup>16</sup> Kǎ ho tá màhá séenia o háa á héra mí nǐi à ho dɛɛnǐa vǎ mu nǎmu mu búenbúen véenia. <sup>17</sup> Bío mu wó kǎ, ó o nǎa be-beení mu sǐi cǎ a háa yi, ó o bǐnǐa wà vaá wee fǐ là a zàwa na kǎ. Bán zàwa so lé ba nùpua na wee bè bío le Dónbeení bò henía yi, á bò ho tǔiá poni na ó o Yeesu zéenia làa ba yi. <sup>18</sup> O nǎa be-beení mu wà vaá òn mu yámú nǎmu nǐi.

## 13

### *O yǎ na ló mu yámú nǎmu yi bío*

<sup>1</sup> A ò bǐnǐa le ò loǎ á ò mǎn yǎ búí ò o ló mu yámú nǎmu yi. O núná léé bío hɛnɛn, á wǎa léé bío pírú. Há wǎa mu mí bío pírú zǐinǐa lè mu bá-zǎmu khònlúe-zàwa. Há núná mu á ba túara há yènnáa wán á là lè le Dónbeení. <sup>2</sup> O yǎ mu ka lòn manòn mùindaa. O nín-khonna ka lòn búe-khá nín-khonna, á nǐi ka lòn kúden nǐi. O o nǎa be-beení á nǎn mí pǎnká bǎn sǐi wo yi, á nǎn mí bá-zǎmu bǎn sǐi wo yi. <sup>3</sup> O yǎ mu nǐhǔ dà-kéní ka lè ba hà ho ó o lá à hí. Ɛɛ kǎ ho màhá bǐnǐa wan. Bío mu wó kǎ á ho òmíjǎ nǐpomu búenbúen wó coon mu bío yi, á ba tà a yǎ mu bío. <sup>4</sup> A ba wee búaaní a nǎa be-beení lé bío ó o nǎn mí pǎnká bǎn sǐi wo yi. Ba mún wee búaaní a yǎ mu kǎ ba à bío: «Yǎ á à tɛɛ là a yǎ mu wón mǐa. Yǎ dà a mǐa.»

<sup>5</sup> O yú le níi ò o wé yáa mí nǐi yi kǎ a là le Dónbeení. Bún bǎn wéró níi nǎn wo yi há pǐina búarǎ-nun làa bío nun yi. <sup>6</sup> O o wee bío há bǐn-kora léɛ le Dónbeení yi kǎ a là le yèni, làa hen na le wi yi, làa bío wi ho wáayi. <sup>7</sup> O yú le níi o ò fǐ làa bío sǎ le Dónbeení yi à dànná. O yú ho pǎnká ho òmíjǎ kǎna nùpua lè mí sǐiwà búenbúen wán, hàrí ba kɛn lùe lèe lùe, hàrí ba bío bíoní léé bíoní. <sup>8</sup> Ho òmíjǎ nùpua búenbúen á à búaaní a. Bán na yènnáa yí túara hàrí ho òmíjǎ nǐhǔ búɛɛnǐi bío yú le mukǎní binbirí yènnáa vǎahǔ yi, háa ó o Pioza na ba bó te, lé bán á à búaaní a.

<sup>9</sup> Yǎa wee ní bío, à bǎnso ní bío á à bío: <sup>10</sup> Yǎa ho kàsó zoró sǎ yi, wón nì zo ho. A yǎa ho khà-tóní húmú sǎ yi, wón ba à búe làa ho. Lé búnn á bío bío sǎ le Dónbeení yi ko ba hí mí sǐa yi, à wíoka dé mí sǐa le Dónbeení yi.

### *O yia na lo ho tá yi bio*

<sup>11</sup> A ì bíníá le ì loń á ì tń mən yia búí ò o lí lo ho tá yi. O wáa lé mu bío ñun á ka lòn Pioza wáa. Ká a màhá wee bío là a ñia be-beení bío síi. <sup>12</sup> O nín-yání yia pànká bân síi ó o yú bèra a na ò o wé sá a yahó. O wee kíká ho ðímíńá nùpua búenbúen yi à ba bùaaní a nín-yání yia na ba hà ó o lá à hí ká a màhá bíníá wan. <sup>13</sup> O wee wé mu yéréké bè-beera. O yàá wee wé à ho dǎhú lé ho wáayi lii à ba nùpua búenbúen mi. <sup>14</sup> O wee víní ho ðímíńá nùpua lé bío ó o yú le ní à wéráa bǔn yéréké bǎowa so o yia na lo mu yámú ñumu yi yahó. O wee bío le o yia na ba hà lè ho khà-tóní ó o yí húrun, à ba mí bân kansí à déráa ho cùkú wo yi. <sup>15</sup> O yú ho pànká ò o dé le mukāńi o kansí mu yi ò o wé dāń bío, ò o mún dāń búe bía búenbúen na le mí máa bùaaní a kansí mu. <sup>16</sup> Bía bío ñúhú wi làa bía bío ñúhú mía, ho nàfòró bānsowà lè ba ñi-khenia, ba nùpua na wi míten lè ba wobáaní, bān búenbúen ó o yia mu wee kíká yi à ba bè le fíminí mí nín-tíání níńi wán tàá mí ðuráa wán. <sup>17</sup> Ká le fíminí mu mía nùpue wán, á bānsó yí dà bío máa yà, ó o mún yí dà bío máa yèé. Le fíminí mu lé o nín-yání yia yèni, tàá ho mǐló ñii na màa lè le yèni mu.

<sup>18</sup> Ba nùpua ko ba le mí yiwa hen sese: Yia zū mu bío, á bānsó dà à zūń o yia mu yèni mǐló ñii bān kúará. Mu wee zéení a nùpue bío. Hā ñii léé 666.

## 14

### *O Pioza làa bía le Dónbeení yà bío*

<sup>1</sup> A ì bíníá le ì loń à léé Pioza na le búee na ba le Sion búee wán. Ba nùpua muaaseé búará-hèñun, làa muaaseé náa páanía wi le wán làa wo. Ba nùpua mu ó o Pioza lè mín maá yènnáa túara ðuráa wán. <sup>2</sup> A ì ñá tāmú búí sǎ ho wáayi lòn ñun-beení vǎnáló. Mu sǎ mún wee ñí lòn viohó na wee nāmaka lè mí pànká. Mu sǎ wee ñí lòn kòncówá na ba wee búá. <sup>3</sup> Ba nùpua mu búenbúen ðín mu bá-zāmu kanmúíní, lè ba bùaa bùaa náa, lè ba ñi-kía yahó à ba wee sío le len-finle. Nùpue na dà le leni mu á à sío mía ká mu yínǎń ba nùpua muaaseé búará-hèñun làa muaaseé náa mu na le Dónbeení yà ho ðímíńá nùpua tǎahú. <sup>4</sup> Bān á yí páanía làa háawa yí mən hùúu á ba wee ce le Dónbeení yahó. Ba wee bè o Pioza yi à varáa há lùà búenbúen na á wón wee va yi. Ho ðímíńá nùpua tǎahú á bārén lé bía le Dónbeení yà á ba bío sǎ lerén là a Pioza yi lòn bè-yáa bío síi. <sup>5</sup> Ba yí fǎ sabéré yí mən hàrí lòn wizon-kéní. Wékheró bío yí dà máa mǐ máa léé ba yi.

### *Ho wáayi tonkaro búí wee bio le Dónbeení cítii bío*

<sup>6</sup> A ì bíníá le ì loń á ì mən wáayi tonkaro búí ò o yòó wee déé ho wáayi firícirii. O wà buéé bue le bín-tente na wi bǐn fǎéé á ñii mía á à na ho ðímíńá kǎna nùpua lè mí síiwà búenbúen yi, hàrí ba keńi lùe léé lùe, hàrí ba bío bíoní léé bíoní.

<sup>7</sup> O wee bío bío kà pǎnpǎn: «Mí wé kǎnbi le Dónbeení à lén le yèni. Lé bío le Dónbeení cítii fíló pǎahú dǎn. Mí wé bùaaní le Dónbeení na léra ho wáayi, lè ho tá, lè mu ñumu búenbúen.»

<sup>8</sup> O ñun ní wáayi tonkaro na bò a nín-yání tonkaro mǎn, á wee bío bío kà: «Ho \*Babiloona beení bío yáara loo! Ho bío yáara! Ho dééra ho ðímíńá nùpua búenbúen lè ho bá-féńló lè ho há-féńló lè mí síiwà làa sòobéé lòn \*ðivén na ho ñuína làa ba.» <sup>9</sup> Bǔn mǎn ó o tń ní wáayi tonkaro na bò a ñun ní mǎn, á bía bío kà pǎnpǎn: «Yia wé è bùaaní a yia na lo mu yámú ñumu yi lè mí kansí, ká bānsó ó o yia mu fíminí wi buure tàá o ní wán, <sup>10</sup> á wón le Dónbeení síi á à cí yi làa sòobéé. Mu ù wé lòn ðivén na here á le Dónbeení ñuína lè bānsó. O lò á à be làa sòobéé ho kíribí na wee cí yi ba tonkarowà na bío sǎ le Dónbeení yi

là a Pioza yahó. <sup>11</sup> A ho dǎhǔ na wee beé o lò á máa hí máa mi. Ho yiini wé è lé fée hǎ lúlúio na jii mía yi. Mu bon, bán na wé è òàaní a yia lè mí kansi, na 6a à bè o yia mu fimini wán, bán lò khii wé è be le wisoni lè ho tǎnahǔ fée.»

<sup>12</sup> Lé bún á bía bǐo sǎ le Dónbeenǐ yi, bía wee bè bǐo le bò henía yi á yí bǐnía o Yeesu món, á ko 6a hǐ mí sǎ yi. <sup>13</sup> I ná tǎmu búí sǎ ho wáayi, à mu bía: «Túa bǐo kà: Bía wee hí ká 6a páanía là a Núhúso bán júná sí bǐo kà wán.» A le Dónbeenǐ Hácírí le ũuu le bán júná sí. Le 6a à vǔn le lònbee na 6a lá bǐo yi. Ba bè-wénia wee zéení le 6a tonló sá se.

### *Lé mu bǐo khèró pǎahǔ wǎa dǎn*

<sup>14</sup> A ĩ bǐnía le ĩ loí à lée dùndúure dà-poni na, ò o búí lòn nùpue kará le wán. O búra mu bá-zǎmu khǎnlúee na wó lè ho sǎnú, á 6uan le khǎnle na jia wi. <sup>15</sup> O o tonkaró búí zoó ló le \*Dónbeenǐ zǐ-beenǐ na ho wáayi yi á wee bǐo pǎnpǎn làa yia kará le dùndúure wán: «Lá ũ khǎnle à ũ khè mu bǐo ho tá wán, mu khèró pǎahǔ dǎn.» <sup>16</sup> A yia kará le dùndúure wán wǎa khò mu bǐo ho tá wán búenbúen véénia. <sup>17</sup> O o tonkaró búí bǐnía zoó ló le Dónbeenǐ zǐ-beenǐ yi ho wáayi, á mún 6uan le khǎnle na jia wi. <sup>18</sup> O o tonkaró búí na wee loí le muini yeenii dǎhǔ bǐo á zoó ló ho \*ǎnsǎn cǐnii lùe yi. O wee bǐo bǐo kà pǎnpǎn làa yia 6uan le khǎnle na jia wi: «Lá ũ khǎnle à ũ lii khé ho èrèzén na ho tá wán búenbúen, ho wǎa bon.» <sup>19-20</sup> O o wáayi tonkaró mu líí khó ho èrèzén búenbúen á lée kúaa le dà-beenǐ na 6a wee jaa ho yi ho donkǎahǔ. Le dà-beenǐ na ho èrèzén wee jaa yi á wee zéení le Dónbeenǐ sí-cǐlè bǐo. Ba lée jaana ho èrèzén mu, á mu wó le cǎni vǎnǎa yú hǎ kilométerewa khǎ-ǎn síi, ká le booró wee dé o cúa à ká a jǐhǔ.

## 15

### *Le Dónbeenǐ tonkarowà lè mu bè-sǔmǎa bǐo*

<sup>1</sup> A ĩ bǐnía le ĩ loí á ĩ mǎn yéréké bè-beenǐ búí ho wáayi na wó mi coon. I mǎn Dónbeenǐ tonkarowà nùwǎ hènun, á 6uan ka mu bè-sǔmǎa bǐo hènun. Bún bè-sǔmǎa so lé bǐo á à tíí le Dónbeenǐ sí-cǐlè jii. <sup>2</sup> A ĩ bǐnía le ĩ loí á ĩ mǎn bǐo búí lòn saahó na jumu wee ce wéréwéré lòn máká dǔhǔ á ho dǎhǔ mún wi yi. Bía dàrna a yia lè mí kansi lè ho mǐló jii na màa là a yèni, lé bán đǐn ho saahó mu wán. Ba 6uan hǎ kòncówǎ na le Dónbeenǐ nǎn 6a yi, <sup>3</sup> á wee sío le Dónbeenǐ ton-sǎ \*Mǎyǐize là a Pioza leni:

«Núhúso Dónbeenǐ na dà mu bǐo búenbúen,

bǐo fo wee wé búenbúen lé mu bè-beera, mu wee wé 6a nùpua coon.

Đímǐná kǎna búenbúen bée,

bǐo fo wee wé búenbúen á téréna, mu đǐn ho túia poni wán.

<sup>4</sup> Yia máa kǎnbi fo

wón mía.

Yia á à pǐ máa òàaní fo

wón mía.

Fo lé le Dónbeenǐ ũ dòn, ũ síi mía.

Ho đímǐná kǎna nùpua búenbúen á 6ueé òàaní fo

lé bǐo á ũ wee wé bǐo téréna à 6a mi.»

<sup>5</sup> Bún món á ĩ mǎn à le zǐ-beenǐ na ho wáayi jii héra. A hǎ pǎnsòni bùkú na wee zéení le le Dónbeenǐ wi lè mí nǐpomu á zoó día wee mi. <sup>6</sup> A le Dónbeenǐ tonkarowà nùwǎ hènun mu na 6uan mu bè-sǔmǎa bǐo hènun á zoó ló le zǐ-beenǐ mu yi. Ba zǎ hǎ báká túa bè-poa pǐiapǐia, á canka mítén lè hǎ nín-kéníwà na tá lè ho sǎnú. <sup>7</sup> A 6a búaa búaa náa na kǐnía mu bá-zǎmu kanmúini yi yà-kéní á nǎn hǎ lǎnpórá bǐo hènun na wó lè ho sǎnú ho wáayi tonkarowà



nùwā hẹ̀nun mu yi. Hā lánpórá mu sú lè le Dónbeenì na wi fẹ̀ẹ̀ hā lúlúio na jii mía yi sí-cíflè. <sup>8</sup> A le \*Dónbeenì zì-beenì wáa sú lè le yiini. Le yiini mu wee zéeni le Dónbeenì cùkú lè le dànló bío. A nùpue yí dà máa bíní máa zo le, ká mu bè-sùmáa bío hẹ̀nun na 6a tonkarowà mu 6uan á yí khíina.

## 16

### *Mu bè-sùmáa bío hẹ̀nun bío*

<sup>1</sup> A ìjǎ támu 6úí sǎ pǎnpǎn zoó le \*Dónbeenì zì-beenì yi à mu bía bío kà nǎn 6a tonkarowà nùwā hẹ̀nun mu yi: «Le Dónbeenì sí-cíflè na wi hā lánpórá mu yi á mi kónkó kúia ho tá wán.»

<sup>2</sup> O o nín-yání tonkaro kónkúaa mí lánpóhó yi bío kúaa. A mu hínǎn wó hā cāká-sùmáa bía 6úen6úen na ó o yia fíiminí wi wán, bía wee 6úaaní a yia mu kansí.

<sup>3</sup> O o jún níi tonkaro kónkúaa mí lánpóhó yi bío kúaa mu yámú jumu yi, á mu yèrémáa ka lòn nǐ-hío cǎni. A 6a 6úaa na wi mu yi 6úen6úen húrún.

<sup>4</sup> O o tǐn níi tonkaro kónkúaa mí lánpóhó yi bío kúaa hā vǔna lè hā jún-dǎa yi, á hā jumu yèrémáa wó le cǎni. <sup>5</sup> A ìjǎ ò o tonkaro na mu jumu bío wi níi yi á bía:

«Ūnén na wi fẹ̀ẹ̀ á wi ká bío 6úí òn yí léra, ū síi mía.

Bío fo fá lè ū cítíi á téréna.

<sup>6</sup> Ba nùpua kúaa ū jǐ-cúa fẹ̀erowà cǎni làa bía bío sǎ foñ na ká cǎni, á fo 6èn nǎn le cǎni 6a yi le 6a ju. Mu yú 6a.»

<sup>7</sup> A támu 6úí ló ho \*ǎnsǎn cǐnǐi, á ìjǎ. Mu bía: «Mu bon, Núhúso Dónbeenì na dà mu bío 6úen6úen, bío fo wee fí lè ū cítíi á téréna, mu òn ho tǔiá poni wán.»

<sup>8</sup> O o náa níi tonkaro kónkúaa mí lánpóhó yi bío kúaa le wii wán. A le wii yú le níi wee cǐkaráa 6a nùpua lè mí dǎhú, <sup>9</sup> á le cǐkaa 6a làa sòobé. A 6a wee là le Dónbeenì, dén na pánká wi mu bè-sùmáa mu wán. Ba yí tà à yèrémá mí yilera lè mí wára à déráa ho cùkú le Dónbeenì yi.

<sup>10</sup> O o hònú níi tonkaro kónkúaa mí lánpóhó yi bío kúaa a yia bá-zàmu kanmúini wán. A hā kǎna na ó o wi júhú wán á le tǐbǐ-cúaa dó wán. A 6a nùpua wee cúaaka mí dǎnní lé bío 6a lò wee beráa. <sup>11</sup> A 6a wee là le Dónbeenì lé bío hā cākáwáa wee beéráa 6a lò à 6a pá yí tà yí yèrémáa yí día mí wén-kora wéró.

<sup>12</sup> O o hẹ̀zín níi tonkaro kónkúaa mí lánpóhó yi bío kúaa ho muhú na 6a le Efaaraate yi, á ho jumu vǎ bera a na à 6a bá-zàwa na ló lè le wii hẹ̀nǐi 6uee dànló khíi. <sup>13</sup> A ì bǐnǐa le ì loǎ á ì mǎn cǐnáwa 6úaa tǐn 6úí à 6a wee lé 6a 6úaa 6úaa tǐn jini yi. Ba ka lòn béewa. O yà-kéní wee lé o jia be-beenì jii yi, ká a 6úí wee lé o yia na ló mu jumu yi jii yi, ká a yà-kéní wee lé yia na wee fẹ̀ hā jǐ-cúa na yí bon jii yi. <sup>14</sup> Ba lé o \*Satáni tonkarowà na wee wé mu yéréké bǐowa. Ba à hǐnǐ ì tẹ ho ðímǐná 6úen6úen bá-zàwa yi á à ve, à 6a 6uee tá hā hía lè le Dónbeenì, dén na dà mu bío 6úen6úen, le Dónbeenì mu wizon-beenì zǎn.

<sup>15</sup> O o Núhúso bía: «Mi loǎ! Ì 6ueé yòoka mi wán là a kǎnlo bío. Yia fánia mí yǐo, á wee zǐ mí sía fẹ̀ẹ̀ bera a na ò o yí vará mí bírí ì buenló pǎahú à hā nǐyo dí, wón 6ànsó júhú sí.»

<sup>16</sup> Ba cǐnáwa mu von ho ðímǐná bá-zàwa 6úen6úen kúaa mín wán ho laho na 6a le Haamakedon lè mu heberemu yi.

<sup>17</sup> O o hẹ̀nun níi tonkaro kónkúaa mí lánpóhó yi bío kúaa ho pinpiró yi. A támu 6úí ló mu bá-zàmu kanmúini yi zoó le \*Dónbeenì zì-beenì yi, á bía pǎnpǎn: «Mu wáa wó.» <sup>18</sup> Ho vǐohó juiíkaa á nàmaaka, á ho tá dèkíó lè mí pánká. A lá 6a nùpua lénló jii wán 6uee 6úe ho pǎahú mu yi á ho tá dèkéro

mu bàn síi òn yí wó yí mɔn. <sup>19</sup> A ho ló-beeni bɛnkaa lè hã cúa-tin, á ho ðímíjǎ kǎna lórǎ búenbúen fù. Le Dónbeeni yí céra ho ló-beeni \*Babiloona yí día. A ho ðivén na wee zéeni le le Dónbeeni síi cá lè mí sòobéé bio á le kíkǎa ho yi á ho òun. <sup>20</sup> Hã kǎna na mu òumu kǎnǎ yi lè hã búaa búenbúen vúnun, á nùpue yí máa mi. <sup>21</sup> Ho vlohó mànaayi-beera tò lion ba nùpua wán. Le mànaayiire dà-kéni líró dà à yí kiloowa búará-òun làa píru síi. A ba nùpua là le Dónbeeni le minka lònbee na yú ba hã mànaayio mu bio yi. Le lònbee mu bàn síi mía.

## 17

### *O hã na sòobáa wee yèé miten bio*

<sup>1</sup> Bún mɔn á ba tonkarowà nùwǎ hènun na òuan hã lánpórǎ ní-kéni vá bueé bó mi ò o bía: «Buen le ì zéeni bio á ì síinínáa o hã na sòobáa wee yèé miten dàkhíina òuhú làa fo, yǎ kará mu òun-beera òii. <sup>2</sup> Ho ðímíjǎ kǎna bá-zàwa wee fé o. Ho ðímíjǎ nùpua mún wee fé o làa sòobéé, ó o bio wee khéeni ba lòn \*ðivén na ba òun.» <sup>3</sup> A le Dónbeeni Hácírí pánkǎ kera ì wán, ó o tonkaro mu òuan mi vannáa le dùure yi. A ì mɔn hã búii le dùure mu yi ká a kará a yǎ yà-muhú búii wán. O yǎ mu òunǎ lé hã bio hènun á wǎa lé hã bio píru. O sǎnǎ búenbúen vó lè hã yènnáa na wee là le Dónbeeni. <sup>4</sup> O hã mu na kará a wán zǎ le dà-muhú cǎncǎen. O bè-zǎnǎ á wó lè ho sǎnú, lè hã \*hue-seni lè mí síiwǎ na yàwǎ here. O òuan le òuuníi ðéé na wó lè ho sǎnú. Le sú lè mu bio na wee zéeni a yǎrá-wǎrá là a bá-fénló na ó o wee wé. <sup>5</sup> Le yèni búii na kúará sà yi á túara a òuure wán, le

«Babiloona BEENÌ,

HÁAWA NA WEE YÈÉ MITEN LÈ HO ðÍMÍJǎ YÍRÁ-WÁRÁ BÀN NU.»

<sup>6</sup> Ì mɔn o hã mu ò o òun le cǎni á sù wee khée. Bǎ bio sǎ le Dónbeeni yi, bǎ mà ho túiá o Yeesu òii lé bán te mí cǎni.

Bio á ì mɔn wo kǎ, ó o bio wó mi coon làa sòobéé. <sup>7</sup> O o tonkaro mu bía le léé webio mɔn ó o hã mu bio wórǎa mi coon. O bía: «Bio ó o hã mu, là a yǎ na ó o kará wán bio karáa á ì òenka à na foñ. O yǎ mu lé o yǎ na òunǎ lé hã bio hènun, á wǎa lé hã bio píru. <sup>8</sup> O yǎ mu na fo mɔn á yǎ lá wi lua, ká bio ká wán ó o húrun. O ko ò o vèe lé ho kǎhú na nǎyiló òii mía yi, à bio léé yǎa búenbúenbúen. Ba nùpua na yènnáa yí túara hàrí ho ðímíjǎ òuhú búenbúen bǎ na yú le mukǎni binbirí yènnáa vǎahú yi á à mi a ká ba à wé coon. Ba à wé coon lé bio ó o yǎ lá wi lua, á húrun, á bǎnǎ mɔn wán.

<sup>9</sup> «Ba nùpua ko ba le mí yiwa hen sese à zǎnínáa mu biowa mu bàn kúará. Hã òunǎ bio hènun wee zéeni hã búaa bio hènun na ó o hã na bio bía á kará wán. Hã mún lé ba bá-zàwa nùwǎ hènun. <sup>10</sup> Ba bá-zàwa mu tǎahú á ba nùwǎ hònú béeni vó. Ká a ní-kéni wee dí mí béeni, ká yǎ so béeni díró wi làa mɔn. O khíi lá le, ó o máa dí le máa mía. <sup>11</sup> Ká a yǎ na yǎ lá wi lua ká bio ká wán ó o húrun, wón mí bæere lé ba bá-zàwa nùwǎ hènun níi. O mún ló ba nùwǎ hènun tǎahú. Wón bio á à yǎa búenbúenbúen.

<sup>12</sup> «Hã wǎa bio píru na fo mɔn hǎn bèn lé ba bá-zàwa nùwǎ píru na ðin yí lá mí béeni. Ba à yí ho pánkǎ á à dí le béeni là a yǎ ho pǎn-za ðéé cǎnú mí ðon yi. <sup>13</sup> Ba à wé le òii dà-kéni á à sǎ à nanáa o yǎ mu yi lè mí pánkǎ búenbúen. <sup>14</sup> Ba à fi là a Pioza, ká wón màhá à ðán ba, lé bio ó o wi ba òunǎa búenbúen òuhú wán, á wi ba bá-zàwa búenbúen òuhú wán. Bǎ ó o von á hueekaa, bǎ siadéro wo yi fǎrá ðin, lé bán là a Pioza mu á à páani ì fá ho fǎuhú.»

<sup>15</sup> O tonkaro mu pá bǎnǎ bía bio ká làa mi: «Mu òun-beera mu na fo mɔn, bio ó o hã na wee yèé miten kará òii, bún lé ho ðímíjǎ kǎna minka nùpua, hàrí ba wé lùe lé lùe, hàrí ba bio bíoni léé bíoni. <sup>16</sup> Ká hã wǎa bio píru na

fo mən là a yĩa mí bæere bán á à jin o hĩa mu. Bïo wi o cón búenbúen 6a à búe jùhũ ká 6a à día wo mí kãamãa. Ba à là a taa ká bïo ká 6a à cĩ. <sup>17</sup> Mu bon. Le Dónbeenĩ dó bïo le le mí ì wé wéró 6a sĩa yi á 6a à wé le jii dà-kéní á à sá à nanãa o yĩa mu yi lè mí pànká búenbúen fúaa bïo le bía à jii sí. <sup>18</sup> Ká a hĩa na fo mən, wón lé ho ló-beenĩ, hĩa yú ho pànká ho ðímíjã kãna bá-zàwa búenbúen wán.»

## 18

### *Ho Babiloona lóhó cĩló bïo*

<sup>1</sup> Bũn món á ì bĩnía mən le Dónbeenĩ tonkaro búí ò o yòó ló wee lii. O yú ho pànká beenĩ á cùkú khon-beenĩ líí kúaarã ho ðímíjã kúarãa búenbúen yi.

<sup>2</sup> O tonkaro mu bía bïo ká pónpón: «Ho \*Babiloona beenĩ bïo yáara loo! Ho bïo yáara! Ho wãa lé 6a cínãwa lóhó. Ba cínãwa lè mí síwã karã ho yi. Ba jínzãwa na yí mãa là\* na 6a nùpua jina, bán búenbúen wi ho yi. <sup>3</sup> Ho dèera ho ðímíjã nùpua búenbúen lè ho bá-fénló lè ho há-fénló lè mí síwã làa sòobèe lòn ðivén na ho juiina làa ba. Ho ka lòn hĩa na wee yèé mĩten á ho ðímíjã bá-zàwa wee fé. Ba duanlowã wó ho nãfòró bãnsowã mu minka bïo na á ho lóhó mu sa sĩa wee vá yi bïo yi.»

<sup>4</sup> A ì bĩnía jã tãmu búí sã ho wáyã à mu bía: «Minén na lé ì nĩpomu, mi lé ho lóhó mu yi, bèra a na à mi níni yí kerí mu bè-kora na ho wee wé yi, à mu bè-sũmãa na à yí ho à yí yí mia. <sup>5</sup> Mu bè-sũmãa á à yí ho lé bïo mu minka bè-kora na ho wee wé á jã mĩn wán yòó 6ó le Dónbeenĩ yi, á le yí cèra ho yí día.

<sup>6</sup> Há wén-kora na ho wó lè 6a nùpua lé hõn bãn síi à mi mún wé làa ho. Bïo á ho wó lé bũn bãn síi cúa-jun à mi wé làa ho. Ho wén-kora na ka lòn \*ðivén á ho juiina lè 6a nùpua lé hõn hereló bãn síi cúa-jun à mi mún juii làa ho.

<sup>7</sup> Hen na ho bùaanía mĩten vaá 6ó yi, lè mu minka bè-sení na ho wéera lè mí síi, lé ká síi à mí mún beé lè ho lò à véenĩ ho yi. Ho wee bío mí yi le mí lé o bée, le mí yínõí mahãa á mí yi mãa vá mãa mi hũúu. <sup>8</sup> Lé bũn nən á wizon-kéní búí ká mu bè-sũmãa á à yí ho. Bũn lé mu hũmú, lè le yi véé, lè le hĩn-sũmú. Horén mí bæere á à cĩ ho ðhũ yi dúkú dúkú dúkú. Lé bïo ó o Nũhũso Dónbeenĩ na síinía ho jùhũ á pànká wi.»

<sup>9</sup> Mu nònzon á ho ðímíjã kãna bá-zàwa na lè ho lóhó mu leera ho bá-fénló lè ho há-fénló lè mí síwã lè ho minka bè-sení na wéera ho síi yi á à mi ho cĩló yĩnĩ. Ká 6a mən le á 6a à wã à kúaarã ho bïo yi. <sup>10</sup> Mu zon ká 6a à khèn á à ðĩn lé le zãníi bïo wee wé ho yi bïo yi, ká 6a à bío bïo ká:

«Yéréké loo, yéréké!

Ho \*Babiloona beenĩ na lá yí mãa sí yí,

nĩn-hĩa jùhũ ðèenía sú ho pón-za ðèè yi.»

<sup>11</sup> Ba duanlowã búenbúen mún ñ tà le wéè lòn yúmú wó 6a wán lé bïo á yĩa wé è yã 6a bïo á wãa mĩa. <sup>12</sup> Bũn bïowa so lé ho sãnú, lè ho tònòn, lè há \*hue-sení lè mí síwã na yãwã here, lè há pãnsò-sení bè-poa, lè há pãnsò-muna na yãwã here lè há sũina, lè há bùèenĩ búí síwã na yãwã here. Ba mún wee yèé há donkhue-sĩa lè mí síwã. Há búí wó lè 6a sãmãwã jia, há búí lé há bùèenĩ búí síwã na yãwã here, há búí lé ho hõnló, há búí lé ho tònòn, há búí lé há \*hue-sení búí síi. <sup>13</sup> Ba mún wee yèé mu bïowa na sãmu sí á yãwã here. Bũn lé le vĩndèè búí donkuaa, lè há võn-zàwa búí, lè ho jiló na sãmu sí, lè ho mĩrè. Ba mún wee yèé ho ðivén lè ho jiló, lè mu dũmu lè ho ðĩnló lè mí síwã. Ba mún wee yèé 6a nãwa, 6a pia, 6a cúawa lè mí wòtórówa. Ba mún wee yèé 6a nùpua. <sup>14</sup> Ba wé è wã ká 6a à bío bïo ká: «Mu minka bè-sení na ù yĩo lá wee lé

\* 18:2 Ba jínzãwa na yí mãa là: Mi loĩ ho Lãndá zéeniló vũahũ (Deutéronome) 14.12-18

á yáara wó búenbúen. Ʋ nàfòró lè Ƴ semu búenbúen wó. Fo máa bíní máa yí mu hùúu.»

<sup>15</sup> Ba duanlowà na duara ho yi wóràa ho nàfòró b̀ansowà á à khèn á à òn lé le z̀nii b̀io wee wé ho yi b̀io yi. Ba à tà le wéε lòn yúmú wó ̀a wán <sup>16</sup> ká ̀a à b̀io b̀io kà:

«Yéréké loo, yéréké!

Ho ló-beenì yáara wó!

Ho lá ka lòn háa na wee nì há p̀nsò-senì b̀e-poa,

lè há p̀nsò-muna na yàwá here,

á wee z̀í mu b̀iowa na wó lè ho s̀ánú,

lè há \*hue-senì lè mí síiwà na yàwá here.

<sup>17-18</sup> Ho ló-beenì mu nàfòró búenbúen d̀enía yáara wó ho p̀n-za d̀eε yi.»

Há won-beera j̀únása, làa b̀ia wee pà há, làa b̀ia wee zo há, làa b̀ia wee yí mí j̀ii òn ló mu yámú j̀umu wán, bán búenbúen ká ̀a m̀n ho ló-beenì mu c̀lò ỳini á ̀a à khèn á à òn, á à b̀io b̀io kà p̀np̀n: «Ho ló-beenì mu b̀an síi lá mía.» <sup>19</sup> Ba à tà le wéε á wé è khuii le t̀nì á à kúee mí wán lòn yúmú wó ̀a wán, ká ̀a à b̀io b̀io kà p̀np̀n:

«Yéréké loo, yéréké!

Lé ho ló-beenì mu minka nàfòró b̀io yi á há won-beera b̀ansowà á nàfòró wiráa.

Lé b̀n búenbúen d̀enía yáara wó ho p̀n-za d̀eε yi.»

<sup>20</sup> Minén na wi ho wáayi, mi z̀amaka ho yáaró b̀io yi.

Minén na b̀io s̀a le Dónbeenì yi,

là a Yeesu tonkarowà lè le Dónbeenì j̀i-cúa f̀erowà, minén mún z̀amaka. Lé b̀io le Dónbeenì síinía ho j̀úhù b̀io ho wó làa mia b̀io yi.

<sup>21</sup> A ho wáayi tonkaro búii na p̀nká wi wáa lá le hue-be-beenì búii á lèeráa dó mu yámú j̀umu yi ò o b̀ia: «Lé ká síi á ̀a khii lèeráa ho ló-beenì \*Babiloona lè mí p̀nká cúekúee wán, á ǹpue yère máa b̀inì máa dá ho wán. <sup>22</sup> Ʋ k̀ncó búawá, lè Ƴ len-béwá, lè Ƴ p̀ròp̀i-wíwa, lè Ƴ búaa-wíwa á s̀a máa b̀inì máa j̀i hùúu. Ʋ nii ton-sáwá á ǹpue yère máa b̀inì máa dá wán. Ʋ b̀io niló s̀a máa b̀inì máa j̀i. <sup>23</sup> Khoomu máa b̀inì máa dé foñ. Yaamu máa b̀inì máa ca foñ. B̀n búenbúen á à wé foñ, lé b̀io á Ƴ duanlowà b̀io wi po ho òmíj̀a duanlowà búenbúen. Fo mún khà ho òmíj̀a ǹpua búenbúen v̀inía lè Ƴ nín-símú wárá.

<sup>24</sup> Le Dónbeenì j̀i-cúa f̀erowà, làa b̀ia ká na b̀io s̀a le yi na ̀a b̀ó, lè ̀a ǹpua na ̀a b̀ó búenbúen, b̀n búenbúen j̀a ho ló-beenì mu j̀úhù yi. Lé b̀n te b̀io le Dónbeenì á à síiníaa ho j̀úhù.»

## 19

<sup>1</sup> B̀n m̀n, á òj̀a t̀amu búii s̀a ho wáayi lòn z̀amá-kúii na wee b̀io:

«Mi khòonì le Dónbeenì.

Lerén lé òn wee fenì ̀a ǹpua.

Ho c̀ukú lè ho p̀nká á b̀io s̀a wán Dónbeenì yi.

<sup>2</sup> B̀io le wee f̀i lè le cítii á téréna, mu òn ho t̀ia poni wán.

Mu bon, lerén lé òn síinía a háa mu na s̀obáa wee yéé miten j̀úhù, ỳia wó á ho òmíj̀a ǹpua páanía làa wo á yáararáa ̀a.

Le Dónbeenì ton-sáwá na húmú b̀io ló a níi yi á le dù yúaa.»

<sup>3</sup> Mu t̀amu pá b̀inía b̀ia:

«Mi khòonì le Dónbeenì!

Ho ló-beenì mu c̀lò òhù máa hí máa mi.

Ho ỳini á à lé f̀éεε há lúlúio na j̀ii mía yi!»

<sup>4</sup> A ̀a ǹ-kiá b̀onì làa ǹwá náa, lè ̀a búaa búaa náa á líi búrá le Dónbeenì na kará mí bá-z̀amu kanmúini wán yahó, à ̀a wee b̀io:

«\*Amiina! Mi khòoní le Dónbeení!»

*O Pioza yaamu sánú díró bío*

<sup>5</sup> A ì ná tãmu búí sã lè mu bá-zàmu kanmúíni cón à mu bía:

«Minén na lé le Dónbeení ton-sáwá na wee kónbi le,  
bía bío òúhú wi làa bía bío òúhú mía, mi khòoní wàn Dónbeení.»

<sup>6</sup> A ì bíníá ná tãmu búí sã ho wáayi lòn zãamá-kúii tãmu. Mu sã ná lòn òun-  
beení vãnáló, mu sã ná lòn vlohó na nà lè mí pánká bío síi, á bía bío kà:

«Mi khòoní le Dónbeení  
lé bío á wa Nùhúso Dónbeení na dà mu bío búenbúen á wi mí béení yi.

<sup>7</sup> Mi le wa síá wa, mi wa zãmaka, mi wa dé ho cùkú le yi,  
lé bío ó o Pioza yaamu sánú díró á dñ.

Bàn fúaalè wón wíokaa mítén vó.

<sup>8</sup> Le Dónbeení nòn há sí-zínia bè-sení bè-poa púiapúia wo yi.»

Hón sí-poa so bío wee zéení bío térénna na á bía bío sã le Dónbeení yi wó.

<sup>9</sup> A le Dónbeení tonkaro wáa bía nòn mií: «Túá bío kà: Bía 6a von o Pioza  
yaamu sánú díiníi bẽntín òúná sí.» O o bíníá bía: «Bíó bía lé le Dónbeení túiá  
na á le mà.» <sup>10</sup> A ì wáa líi búrá a tá le ì búaaní a, ká a màhá bía nòn mií: «Ébé!  
Yí wé bún. Inén wee sá le Dónbeení tonló lè únén lè mìn zàwa lè mìn hínni  
bíó síi, minén na bò ho túiá poni na ó o Yeesu zéeníá yi. Le Dónbeení lé díó à ù  
búaaní. Mu bon, ho túiá poni na ó o Yeesu zéeníá, lé hón á le Dónbeení òi-cúa  
fɛerowà òi-cúa fàrá wán.»

*Bío á yia yòora a cón-poni á à wé*

<sup>11</sup> A ì bíníá le ì loń, á ì mən à ho wáayi òii héra. A ì le ì loń à lée cón-poni  
na. Yia yòora a yèni 6a le «Yia láayi wi á lé ho túiá poni 6anso.» O wee síiní  
6a nùpua òúná, á tá há hĩa làa bío térénna. <sup>12</sup> O yío ka lòn dñhú denle. Mu  
bá-zàmu khònlúe-zàwa cèrèé á búra a òúhú yi. Yèni búí á túara a wán. Nùpue  
yí zũ le ká mu yínóń orén mí dòn. <sup>13</sup> O kánbun na ó o zã á zĩra le cãni yi. O  
yèni búí 6a le «Dónbeení bíoní.»

<sup>14</sup> Ba híń-táwá na ló ho wáayi á yòora 6a cón-poa bò a yi. Ba zã há sí-poa  
bè-sení púiapúia. <sup>15</sup> Khà-tóní yara òunso na òia wi á wee lé o òii yi. Hón khà-  
tóní so lé hĩa ó o ò firáa lè ho ðímíjã kãna nùpua, á à ðań 6a. O o ò sùwaní mí  
pánká 6a wán làa sòobéé. O ò fi 6a làa bío 6a wee firáa ho Erézén bía à òaa  
bíó síi, à zéeníáa le Dónbeení na dà mu bío búenbúen sí-cíilè. <sup>16</sup> Bío kà lé bío  
túara a kánbun là a buzòohú wán:

«BÁ-ZÀWA BÚENBÚEN BÉÉ, NÚNÁSA BÚENBÚEN NÚHÚSO.»

<sup>17</sup> A ì bíníá le ì loń, á ì mən le Dónbeení tonkaro búí ò o zoó ðin le wii yi, á  
wee bío bío kà pónpón lè 6a òínzàwa na wee khíi yòo déé firícíríi ho wáayi:  
«Mi 6uee kúee mìn wán à mí dí ho sánú, hĩa le Dónbeení wíokaa bío. <sup>18</sup> Bía  
búenbúen na húrún á mí 6uee dí sãnía: Ba bá-zàwa, 6a dásíwá òúnása, 6a  
cúawa làa bía wee yòo 6a, 6a nùpua na wi mítén lè 6a wobáaní, bía bío òúhú  
mía làa bía bío òúhú wi.»

<sup>19</sup> A ì bíníá le ì loń á ì mən o yia, lè ho ðímíjã bá-zàwa lè mí híń-táwá, à 6a  
kúaa mìn wán à firáa làa yia yòora a cón-poni lè mí híń-táwá. <sup>20</sup> A 6a wíira  
a yia mu, á wíira yia fɛera há òi-cúa na yí bon na wó mu yéréké bíowa o yia  
mu yahó. O wó kà sii á khàráa 6a nùpua víníá, bán na ó o yia mu fíiminí bò  
wán, bán na búaaní o kansí. O yia mu là a òi-cúa fɛero mu á 6a kúaa ho kíribí  
dã-be-beení yi lè mí yèn-vèení. <sup>21</sup> O o yia mu híń-táwá na ká bán á yia yòora  
a cón-poni 6ó lè ho khà-tóní na wee lé o òii yi, á 6a òínzàwa búenbúen 6uee  
dú 6a sãnía, á sù.

## 20

### *Bio wó hã lúlúio khiá-pírú pãahũ*

<sup>1</sup> A ï bíníá le ï loń á ï mɔn le Dónbeenĩ tonkaro ò o ló ho wáayi wee lii. O ßuan ho kšhũ na nàyló jii mía ßàn zũajii won-za, á ßuan ho zúakùarí na ßúaa. <sup>2</sup> O tonkaro mu wĩira a jĩa be-beenĩ. O jĩa mu lé o háa na wi bĩn hàánĩ. Ba wee ve o làa Nĩ-bàkáló tàá Satāni. O wĩira a can lè ho zúakùarí ò o mía ßã hã lúlúio khiá-pírú. <sup>3</sup> O can wo lío dó ho kšhũ na nàyló jii mía yĩ, á dó jii, á ßò le Dónbeenĩ fiiminĩ wán. O wó ßũn ßera a na, ò o wáa yĩ bĩnĩ yĩ ðarĩ khã ßa nùpua vĩnĩ ká hã lúlúio khiá-pírú mu yĩ khĩina. Ká hšn khĩi khĩina, ó o ko ò o lén lée fee día o ò wé ho pšn-za ðèè.

<sup>4</sup> A ï bíníá le ï loń á ï mɔn bá-zàmu kanmúinĩ. Bĩa kará hã wán á le béenĩ ðiró pànká nɔn yĩ. I mún mɔn bĩa ßa kúiora júná mànákãwa. Ba kúiora ßa júná lé ßio ßa zéeniá ho tũíá na ó o Yeesu mà, á buera le Dónbeenĩ bíonĩ. Bán yĩ ßúaanía o yĩa, á yĩ ßúaanía o kansi. O fiiminĩ mún mía ßa ßuráa lè ßa níní wán. Ba vèera á à páanĩ ì dí le béenĩ làa yĩa le Dónbeenĩ mɔn léra á à ðã hã lúlúio khiá-pírú. <sup>5</sup> ßũn lé ho nín-yání vèeró. Ba nĩ-hía na ká bán máa vèe ká hã lúlúio khiá-pírú jii á yĩ sú. <sup>6</sup> Bĩa nín-yání vèera bán júná sĩ, ßa ßio sã le Dónbeenĩ yĩ. Mu cúa-jun níi húmú máa yĩ pànká bán wán. Ba à wé le Dónbeenĩ làa yĩa le mɔn léra yankarowà. Ba à dí le béenĩ làa wo á à ðã hã lúlúio khiá-pírú.

### *O Satāni bio yáara*

<sup>7</sup> Ká hã lúlúio khiá-pírú mu khĩina, á ßa à lén o Satāni á lée fee á à día <sup>8</sup> ó o tĩn ì hĩnĩ wé è khã ho ðĩmĩjã kãna ßúenßúen nùpua á à vĩinĩ. Hšn kãna so ßa wee ve làa Kooki làa Makooki\* O o ò ve ßa à kúee mín wán hã hĩa táró ßio yĩ. Ba à wé boo lòn yámú jumu jii hšnlè bĩa ßio síi. <sup>9</sup> I mɔn ßa à ßa ló ho ðĩmĩjã kùarãa ßúenßúen yĩ jãana lua á ßueé dó kĩnía ho lóhó na le Dónbeenĩ wa làa sòobéè yĩ, hĩa le nĩpomu wi yĩ. Ká ðšhũ ßúii màhã ló ho wáayi á líí ßó ßa jũhũ. <sup>10</sup> O Satāni na lá wee khã ßa vĩnĩ wón ßa wĩira dó ho kĩrĩbĩ ðã-be-beenĩ yĩ, hen na á ßa kúaa o yĩa làa yĩa fèera hã jĩ-cúa na yĩ bon yĩ. Ba lò á à be bĩn fèèè le wisoni lè ho tĩnãahũ hã lúlúio na jii mía yĩ.

### *Le Dónbeenĩ cítio ho ðĩmĩjã nùpua ßúenßúen*

<sup>11</sup> A ï bíníá le ï loń á ï mɔn bá-zàmu kanmúii-beenĩ ða-poni làa yĩa kará le wán. Ho tá lè ho wáayi juuna vũnun o yahó, á máa bĩnĩ máa mi. <sup>12</sup> A ï bíníá le ï loń á ï mɔn ßa nĩ-hía, bĩa ßio jũhũ wi làa bĩa ßio jũhũ mía, á ßa ðĩn mu bá-zàmu kanmúinĩ mu yahó. O o ßúii hénkaa hã všnna na ßa nùpua bè-wénia túara yĩ. O o ßúii mún lá ho vũahũ ßúii héra. Hón á bĩa yú le mukānĩ binbirĩ yènnáa túara yĩ. A le Dónbeenĩ fã le cítii ßa nĩ-hía wán á héhaa lè ßa bè-wénia na túara hã všnna mu yĩ. <sup>13</sup> Bĩa húrun mu jumu yĩ céra á mu jumu día á ßa ló. Hàrí mu húmú lè ho nĩ-hšnbó-lóhó á día mí nĩ-hía á ßa ló. A le Dónbeenĩ cítio ßa nĩ-hía ßúenßúen á héhaa làa ßio ßa nĩ-kéní kéní wó. <sup>14</sup> A mu húmú lè ho nĩ-hšnbó-lóhó á ßa ðóra kúaa ho ðã-be-beenĩ yĩ. Hón ðã-be-beenĩ so lé mu húmú cúa-jun níi. <sup>15</sup> Nùpue lée nùpue na yèni mía ho vũahũ na á bĩa yú le mukānĩ binbirĩ yènnáa túara yĩ, bán ßúenßúen ßa mún ðóra kúaa ho ðã-be-beenĩ mu yĩ.

## 21

### *Ho wáayi fĩnle lè ho tá fĩnle*

\* **20:8** Kooki làa Makooki: Hã ßio wee zéeni bĩa lé le Dónbeenĩ zúkúsa ßio ho pãahũ vaa véeni. Loń Ezekiyèele vũahũ 38-39

<sup>1</sup> A ì bíníá le ì loń á ì m̄n ho wáayi finle lè ho tá finle. Ho wáayi lè ho tá na lá wi lè ho yahó á òuuna v̄n̄un. Mu yámú òumu wáa mía. <sup>2</sup> A ì m̄n ho Zeruzal̄emu lóhó dà-finle, h̄a b̄io s̄a le Dónbeen̄i yi. Ho ló ho wáayi le Dónbeen̄i c̄n̄ wee lii. Ho se làa sòob̄éè lòn h̄a-fla na wíokaa mít̄en mí yaamu b̄io yi. <sup>3</sup> A mu t̄n̄-been̄i búí s̄a òá lè mu bá-zàmu kanmúiní c̄n̄ á bía: «Mi loń, b̄io kà wán á le Dónbeen̄i páan̄ia kará lè 6a n̄upua. Le páan̄ia kará làa ba, á 6a lé le n̄ipomu. Le Dónbeen̄i mí beere wi làa ba. <sup>4</sup> Le sùukaa 6a yèn-caa búenbúen. Mu húmú lè le yi véè lè le wéè, lè le lònbee á wáa vó, lé b̄io á mu bè-k̄ia búenbúen vó.»

<sup>5</sup> A ȳia kará mu bá-zàmu kanmúiní wán wáa bía: «Mi loń, ì wó mu b̄io búenbúen lè mu bè-fla.» O bía: «Túa b̄io á ì bía, lé b̄io h̄a b̄ioní mu lé ho t̄iá poni á láayi wi.»

<sup>6</sup> O o b̄iníá bía: «Mu òii wáa sú. Lé ìnén á búia mu b̄io búenbúen òúh̄ú, á lé ìnén mún ò véení mu b̄io búenbúen. Ì lé mu b̄io búenbúen òúh̄ú búen̄ii, á mún lé mu véení. Ȳia le òu-h̄an̄i dà, á mu òumu na wee lé le muk̄an̄i binbir̄i òun-d̄an̄i yi á ìnén ò na b̄anso yi làa k̄am̄aa ó o ò òu. <sup>7</sup> B̄un búenbúen lé h̄a k̄ia na b̄io á à s̄i ȳia fá ho f̄uh̄ú yi. A ì wáa à wé b̄anso b̄an Dónbeen̄i, á b̄anso wáa à wé ì za. <sup>8</sup> Ká 6a z̄n̄lowà, làa b̄ia p̄a le Dónbeen̄i b̄io, lè h̄a ȳirá-wárá wérowà, lè 6a n̄i-6úewá, làa b̄ia wee wé ho h̄a-fénló lè ho bá-fénló lè mí s̄i wá, lè 6a n̄i-c̄i wá, lè 6a w̄n̄-h̄awà, lè 6a sab̄in-f̄uualowa, bán búenbúen á à k̄úee ho k̄ir̄ib̄i d̄a-be-been̄i yi á b̄un b̄en ò wé bán b̄io na s̄a 6a yi. B̄un lé mu húmú cúa-òun níi.»

### *Ho Zeruzal̄emu lóhó dà-finle*

<sup>9</sup> A le Dónbeen̄i tonkarowà n̄uwá h̄eòun na buan h̄a lánpórà b̄io h̄eòun na mu bè-s̄um̄aa wi yi n̄i-kéní á buéé bía òn̄ mi: «Buen le ì zéení a Pioza b̄an h̄a-fla làa fo.»

<sup>10</sup> A le Dónbeen̄i Hácírí p̄anká k̄era ì wán ó o tonkaro mu lá mi yòoraráa le búee búí na búaa á d̄n̄ làa sòob̄éè wán. O zéení ho Zeruzal̄emu lóhó na b̄io s̄a le Dónbeen̄i yi làa mi ká ho ló ho wáayi le Dónbeen̄i c̄n̄ wee lii. <sup>11</sup> Ho lóhó mu wee òuika k̄iák̄iá lè le hue-sen̄i na yàwá here na 6a le zasipu b̄io síi. Ho wee ce wéréwéré lòn mák̄á d̄uh̄ú. B̄io ho wee òuikaràa wee zéení le Dónbeen̄i c̄k̄ú. <sup>12</sup> Ho lóhó mu dándá na bánbáa ho á búaa, á mún d̄n̄. H̄a z̄uaj̄iní na wi ho dándá mu yi á léé píru òun. A h̄a lè mí dà-kéní kéní á le Dónbeen̄i tonkarowà n̄i-kéní kéní pan yi. O o \*Isiraȳele z̄i-òuná píru òun yènnáa túara h̄a z̄uaj̄iní mu mí dà-kéní kéní wán. <sup>13</sup> H̄a z̄uaj̄iní b̄io t̄in wi lè le wii h̄en̄ii, b̄io t̄in wi lè le wii h̄en̄ii b̄an n̄in-t̄ián̄i, b̄io t̄in wi lè le wii h̄en̄ii b̄an n̄in-káahó, ká h̄a b̄io t̄in wi lè le wii t̄en̄ii. <sup>14</sup> Ho dándá mu òúh̄ú bàrà h̄a hue-be-beera píru òun wán. O Pioza tonkarowà píru òun yènnáa túara h̄a hue-be-beera mu dà-kéní kéní wán.

<sup>15</sup> O o tonkaro mu na wee búo làa mi á buan le d̄èe búí na wee m̄nz̄á lè mu b̄io. Le wó lè ho s̄anú. Dén lé d̄io ó o ò m̄nz̄á lè ho lóhó, lè ho z̄uaj̄iní, lè ho dándá. <sup>16</sup> Ho lóhó mu s̄aa léé b̄io náa, á màa mín. O o tonkaro mu wáa m̄nz̄aa ho lóhó mu á ho yú mu b̄io m̄nz̄an̄ii cúa-muaaseé píru òun na à yí h̄a kilom̄eterewa muaaseé òun làa k̄h̄iá-náa síi. Ho d̄amu á mún màa mín lè ho s̄aní dà-kéní tóntómú. <sup>17</sup> O mún m̄nz̄aa ho lóhó mu dándá làa b̄io 6a n̄upua wee m̄nz̄á lè mu b̄io á ho yú n̄in-kókóní cúa-búarà-h̄eòun làa b̄io náa. <sup>18</sup> Ho dándá mu son lè h̄a \*hue-sen̄i búí na 6a le zasipu. Ho lóhó mí beere h̄on son lè ho s̄anú binbir̄i, á wee ce wéréwéré lòn mák̄á d̄uh̄ú. <sup>19</sup> H̄a hue-be-beera píru òun na ho dándá òúh̄ú bàrà wán á donkhueékaa lè h̄a hue-sen̄i píru òun.

Le n̄in-yání hue-be-been̄i á donkhueéra lè le hue-sen̄i na 6a le zasipu.

Le òun níi donkhueéra lè le hue-sen̄i na 6a le safire.

Le tɪn ní donkhueéra làa ɔ̃o ɔ̃a le kaliseduana.

Le náa ní donkhueéra làa ɔ̃o ɔ̃a le emeroode.

<sup>20</sup> Le hònú ní donkhueéra làa ɔ̃o ɔ̃a le saaduana.

Le hɛ̀zɪn ní donkhueéra làa ɔ̃o ɔ̃a le koronaliina.

Le hɛ̀nɪn ní donkhueéra làa ɔ̃o ɔ̃a le korisoliite.

Le hɛ̀tɪn ní donkhueéra làa ɔ̃o ɔ̃a le beeriile.

Le dɛ̀nú ní donkhueéra làa ɔ̃o ɔ̃a le topaaze.

Le pírú ní donkhueéra làa ɔ̃o ɔ̃a le korizoparaze.

Le pírú dòn ní donkhueéra làa ɔ̃o ɔ̃a le turikuaaze.

Le pírú ɲun ní donkhueéra làa ɔ̃o ɔ̃a le amitisiite.

<sup>21</sup> Hã zũɲiní pírú ɲun na lénkaa ho lóhó mu dándá yi wonna lè mí dà-kéní kéní á wó lè hã hue-poa búí sí bè-sení dà-kéní kéní na yàwá here. Ho lóhó mu wã-beení hón wó lè ho sánú, á wee ce wéréwéré lòn mákã dũuhú.

<sup>22</sup> Ho lóhó mu á í yí mɔn \*Dónbeení zĩ-beení yi. Ho màkóo mía le yi, lé bïo ó o Núhũso Dónbeení na dà mu bïo búenbúen là a Pioza lé bán mí bæere á wi bïn. <sup>23</sup> Ho lóhó mu màkóo mía le wii lè ho p̃ihú khoomu yi. Le Dónbeení cùkú ka lòn khon-be-beení á dó ho wán. O o Pioza mún dó mí khoomu ho wán. <sup>24</sup> Lé bïn khoomu so á ho ðímíjã kãna nùpua á à keɪ yi. A ho ðímíjã bá-zàwa á à ɔ̃ua mí ní bïo ò ɔ̃uennáa ho yi. <sup>25</sup> Ho lóhó mu dándá zũɲiní á máa bïní máa pe le wisoni yi. Mu bon. Hã máa bïní máa pe, lé bïo á tá máa bïní máa hí. <sup>26</sup> Ho ðímíjã cùkú lè ho bè-sení búenbúen á ɔ̃a wé è ɔ̃ua à ɔ̃uennáa ho lóhó mu yi. <sup>27</sup> Bïo na yí máa ce le Dónbeení yahó máa zo ho lóhó mu hũú. Hã yĩrá-wará wérowà lè ɔ̃a sabín-fũaalowa mún máa zo ho lóhó mu hũú. Bĩa yènnáa túara bĩa yú le mukãní binbirí yènnáa vũahú yi, hĩa ó o Pioza te, lé bán mí dòn zoó keɪni ho lóhó mu yi.

## 22

<sup>1</sup> O o tonkaro mu zéenia ho muhú búí làa mi. Ho ɲumu wee na le mukãní binbirí ɔ̃a nùpua yi. Mu wee ɲuiika lòn mákã dũuhú. Mu wee lé le Dónbeení là a Pioza bá-zàm kanmúiní cɔn, <sup>2</sup> à vãná ho lóhó mu wã-beení sí yi. A le ṽindɛ na wee na le mukãní binbirí á wi ho muhú mu sãa mí bïo ɲun yi. Le wee ha hã cúa-pírú ɲun le lúlúure yi. P̃ihú lée p̃ihú à le ha. Le bán vɔnna lé le tɪni á ho ðímíjã kãna nùpua wee váani lè mítɛn. <sup>3</sup> Bïo búí na le Dónbeení dánkání á máa bïní máa keɪ ho lóhó mu yi. Le Dónbeení là a Pioza bá-zàm kanmúiní wi ho yi, á le Dónbeení ton-sáwá wé è ɔ̃uaaní le Dónbeení. <sup>4</sup> Ba à mi le Dónbeení yahó, le yèni á à túa ɔ̃a ɔ̃uráa wán. <sup>5</sup> Ho tá máa bïní máa hí. Nùpua màkóo máa bïní máa keɪ fɪntání làa wii khoomu yi, lé bïo ó o Núhũso Dónbeení á à dé mí khoomu ɔ̃a wán. Ba à dí le béeni féɛ hã lúlúio na ɲii mía.

*O Yeesu le hen làa cɪnú ká mí ì bɪní ì ɔ̃uen*

<sup>6</sup> Bïn mɔn, ó o tonkaro mu bɪnía bía nɔn mi: «Hã bíoní na fo ɲá lé ho tũíá poni á láayi wi. O Núhũso Dónbeení lé yia wee dé mí Hácírí mí ɲi-cúa férowà yi. Orén lé yia tonkaa mí tonkaro ò o ɔ̃uee zéeni bïo á à wé hen làa cɪnú lè mí ton-sáwá.»

<sup>7</sup> O Yeesu bía: «Loń, í ì bɪní ì ɔ̃uen hen làa cɪnú. Yia wee tà bè le Dónbeení ɲi-cúa na féera ho vũahú na kà yi bèntɪn ɲuhú sí.»

<sup>8</sup> Lé ínén Zãn á mɔn mu bïowa mu, á ɲá bïo bía búenbúen. Bïo á í mɔn mu á ɲá mu vó, á í líi ɔ̃urá o wáayi tonkaro mu tá le í ɔ̃uaaní a. <sup>9</sup> Ká a màhá bía nɔn mi: «Ébé! Yí wé bïn. Inén wee sá le Dónbeení tonló lè ùnén lè mɪn zàwa lè mɪn hínni bïo sí, minén na lé le \*Dónbeení ɲi-cúa férowà làa bĩa wee tà bè ho vũahú na kà bíoní yi. Le Dónbeení lé ɔ̃o à ù ɔ̃uaaní.» <sup>10</sup> O o pá bɪnía bía: «Hã ɲi-cúa na féera ho vũahú na kà yi á ù yí ɔ̃ua ù dòn. Mu bon, bïo hã zéenia wé ró á sùaráa. <sup>11</sup> Yia yí téréna, à wón wé wé bïo yí téréna. Yia yí máa ce le Dónbeení yahó, à wón wé wé bïo yí máa ce le Dónbeení yahó. Yia téréna,



à wón wé wé bío téréna. Yia bío sã le Dónbeenĩ yi, à wón wé wé bío sí le Dónbeenĩ yi.»

<sup>12</sup> O Yeesu bĩnía bía: «Loń, ı̀ ı̀ bĩnı̀ ı̀ buen hen làa cĩnı̀. Bĩa wó se làa bĩa yı̀ wó yı̀ se lè mí nı̀-kénı̀ kénı̀ á ı̀ buan bío na ko làa ba wà buéé na yi. <sup>13</sup> Lé ınén á búa mu bío búenbúen ɲúhú, á lé ınén mún ñ véenı̀ mu bío búenbúen. ı̀ lé mu bío búenbúen ɲúhú búεnı̀, á mún lé mu véenı̀.

<sup>14</sup> «Bìa σεερα mí sí-zı́nı́a á hã wee ce wéréwéré bán ɲúná sí. Ba à dàń ñ zo ho lóhó mu yi á zoó dí le vı́ndεε na wee na le mukãń binbirı́ bĩa. <sup>15</sup> Ká bĩa lé 6a boonı́\* lè 6a nı̀-cı́wa, làa bĩa wee wé ho hã-fénló lè ho bá-fénló lè mí síı́wà, lè 6a nı̀-6úewá, lè 6a wɔ̀n-hãwà, làa bĩa wa hã sabı́onı́, bán búenbúen á à keń ho khũuhũ.

<sup>16</sup> «Inén Yeesu lé mi tonkaa ı̀ tonkaro na ló ho wáayi ò o buee zéenı̀ mu bı́owa mu bío lè minén kèrètı́ewa mi kuio yi. ı̀ lé o béε \*Daviide m̀nmanı́ı, ı̀ ka lòn tá-tı́a m̀nàayı́re† na wee ɲuı́ka.»

<sup>17</sup> Le Dónbeenĩ Hácırı́ là a hã-fla páanı́a wee bío le: «Buen.» Bĩa búenbúen ɲá bío bía à bán mún bío le: «Buen.» Bĩa le ɲu-hãní dà, à bán buen. Bĩa wı̀ à 6a ɲu mu ɲumu na wee na le mukãń binbirı́ à 6a buee ɲu mu làa kãamáa.

<sup>18</sup> Minén búenbúen na wee ɲı́ le Dónbeenĩ ɲı́-cúa na fεεra ho vı́ahũ na kà yi á ınén Zãń wee mı́ bío kà làa sòobéε á à na yi: Hen ká nùpue bò bío ho vı́ahũ mu ɲı́-cúa na fεεra wán, á le Dónbeenĩ ı̀ wé á mu bè-sũmáa na bío bía ho vı́ahũ mu yi á à yı́ 6ànso. <sup>19</sup> Ká yı́a 6èn mún léra bío búı́ ho vı́ahũ mu ɲı́-cúa na fεεra yi, á le Dónbeenĩ á à lén 6ànso níı le vı́ndεε na wee na le mukãń binbirı́ bĩa díıńı́, lè ho lóhó mu zoró yi, làa bío mu zéenı́anáa ho vı́ahũ mu yi.

<sup>20</sup> A yı́a na zéenı́a bío bía ho vı́ahũ na kà yi bío wee bío bío kà: «Hen làa cĩnı̀ ká ı̀ bĩnı̀ ı̀ buen lée kénkén.»

«\*Amiina! Núhı́so Yeesu, buen!»

<sup>21</sup> Le o Núhı́so Yeesu wé mí sãamu lè 6a búenbúen.

\* **22:15** Ba boonı́: Ba zúı́fı́wa cın á 6a boonı́ bío wee zéenı́ 6a nùpua na yı́ máa ce le Dónbeenĩ yahó.

† **22:16** Tá-tı́a m̀nàayı́re: Mı́ loń 2.26-28